

SAN BEDA
—
OPERUM TOMUS
QUINTUS ET SEXTUS

B. U. G.

B
1
37

**BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
GRANADA**

Sala: B

Estante: 20

Número: 5

i11843020

**BIBLIOTECA HOSPITAL REAL
GRANADA**

Sala: B

Estante: 1

Numero: 37

LIBER PRIMVS EXPOSITIONVM VENERABILIS BEDÆ

PRESBYTERI, SVPER
MATHAEVM.

R. 14998

CAPVT PRIMVM.

IBER generationis.] Mos etenim est scripturarum sacrarum, disputationis volumini nomen imponere, sicut Genesis dicitur, eo quod incipit de natura & conditione rerum disputare: & ideo Matthæus istud nomen indidit Evangelio suo, qui in principio genealogiæ humanitatis Christi memoravit, licet in sequentibus doctrinæ & miraculorum fecerit mentionem.

Iesu Christi.] Iesus enim proprium nomen est assumptæ carnis, quod latine Saluator interpretatur: Christus nomen est dignitatis, quod latine vnctus dicitur. In veteri etenim lege sacerdotes & reges vngebantur, & iste merito vnctus dicitur, qui verus sacerdos est, semetipsum offerens pro peccatis nostris, & rex omnium regum, in cuius nomine omne genua flectitur, & qui Psalmista teste, oleo sancti Spiritus vnctus est præ consortibus suis.

Filij Dauid, filij Abraham.] Queritur cur Dauid ante Abraham nominaverit, vel cur istos tantummodo tot patribus intermissis: sed vt Hieronymus ait, ordo præpositus est, sed necessariò commutatus, alioquin Abraham nominato, ac deinde Dauid, necesse habuit Abraham iterum nominare, vt eius filium Dauid esse monstraret. Et notandum, quod hos ideo nominavit, quia his Christus fuit ex eorum semine nasci promissus. Abrahæ namque ita: In semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ: quod semen Christus est: Dauid verò ita, *De fructu ventris tui ponam super sedem meam.*

Iudas autem genuit Phares & Zara de Thamar.] Queritur cur Thamar & Raab alienigenas & peccatrices tantummodo nominaverit in genealogia Christi. Sed respondendum est, ideo hoc fecisse Evangelistam, vt ostenderet Christum non solum Iudæorum, sed & gentium saluatorem. Thamar interpretatur amaritudo siue palma, & significat Ecclesiam, quæ fuit amara in peccatis, sed obdulcata est propter gratiam Christi: cui etiam palmæ vocabulum convenire videtur, ob certaminum victoriam & coronam celestium præmiorum. Raab interpretatur latitudo, quæ etiam ecclesiam convenienter significare videtur, dilatata per totum mundum, sicut scriptum est, *Dilatata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extendere ne parcas.* Ruth interpretatur videns, significat Ecclesiam puritate mæris Deum cernentem, siue definiens, quia ecclesia in fide Christi fortiter persistere statuit: vt Apostolus, *Certus sum, inquit, quod neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neque alia aliqua creatura poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.*

Dauid autem rex genuit Salomonem, ex ea quæ fuit Vria.] Queritur cur nomen Vriæ poneret tacito nomine Beersabæ. Sed respondendum est, quia Vriæ nomen quasi iusti viri posuit: Beersabæ verò tacuit ob scelus immanissimum adulterij & homicidij, quod perpetratum est propter eam.

Ioram autem genuit Oziam.] De Ioram autem Ochoziam natum legimus, qui genuit Ioas, cui successit filius eius Amasias, & post hunc Azarias, qui & Ozias: sed propterea trium regum nomina in genealogia Salvatoris omittuntur, quia Ioram semiscuit impijssimæ genti Iezabel, & vt iuxta prævisionem eius tres tessalæce decades fierent.

Iesus genuit Ieconiam, & fratres eius in transmigracione Babylonis.] Quod Hieronymus vitio scriptorum inter Græ-

cos & Latinos confusum esse narravit, & patrem qui in Hebræo Ioachim nominatus est, non in Chaldeo, in ductum, sed defunctum in terra sua, & filium Ioachim de captivitate redientem, Salathiel genuisse perhibebat. Augustinus verò causa hoc mysterij factum esse narravit, vt Iechonias qui interpretatur preparatio Dei, bis numeratus est: in fine prioris, & in capite sequentis catalogi poneretur, lapidem angularem Christum designans, in quo præparavit Deus pater duos populos quali parietes in vnam iungere domum.

Iacob autem genuit Ioseph.] Interrogari solet, quomodo Matthæus Ioseph, Iacob patrem habere dixerit, Lucas verò Heli narraverit. Sed respondendum est quod isti Iacob & Heli fratres erant, habentes diuersis temporibus ex diuerso venientes genere, qui autem Ioseph esse videntur, ex vna eademque vxore Esai, nomine Mathan, qui per Salomonem genus ducit, filium habuit Iacob & Mathan, qui per Nathan genus ducit ex eadem tribu, sed non eodem genere, eo defuncto, filium accepit Heli: & sic Iacob & Heli diuerso genere patrum fratres sunt uterini, quorum alter, id est Iacob, defuncti fratris Heli accipiens vxorem, genuit Ioseph secundum naturam suam: secundum verò præceptum legis, fratris filium.

Virum Mariæ.] Id est, ministrum Mariæ, non tibi subeat nuptiarum æstimatio, sed quod in scripturis sponsæ vocentur vxores memento.

De qua natus Iesus Christus.] Pulchrè posuit non de quibus, sed de qua, id est, sola virgine sine virili semine. Omnes ergo generationes ab Abraham vsque ad Dauid, generationes quatuordecim: nam prima tessalæce decades incipiens ab Abraham in Dauid, terminatur secundum Dauid, id est, iuxta Dauid à Salomone inchoans, in Iechoniam priorem: hoc est, patrem, qui Ioachim apud Hebræos vocatur, desinit. Tertia à secundo Iechonia, id est, filio Ioachim, qui Hebræicè Iochin dicitur, initium sumens, vsque ad Christum pertingit, vt ipse Christus connumeretur: iste verò numerus quaterdenarius ter positus, triplicem Israelitici populi historicè demonstrat distinctionem, quarum prima sub Patriarchis & Sacerdotibus & iudicibus fuit ante reges: secunda sub regibus, & prophetis & sacerdotibus: tertia sub ducibus, & prophetis & sacerdotibus post reges. Nam mysticè decem ad Decalogum, quatuor ad Evangelia, tria ad Trinitatis fidem respiciunt: quia per concordiam legis & Evangelij fides sanctæ Trinitatis prædicatur: quadragenarius verò numerus typum præsentis seculi tenere videtur. dum anni quadripartitis vicibus currunt, & mundus quatuor partibus terminatur: quemadmodum denarius numerus quater ductus, efficit quadraginta. & bene binarius numerus additus est, quia duo testamenta significat, per quæ Christus vniuersam regit Ecclesiam: & quid sibi in bono placeat, quid in prauo displiceat, patefecit: seu duo præcepta charitatis numerus ipse demonstrat, in quibus tota lex pendet & prophetæ. Potest etiam aliter quadragenarius numerus intelligi: septies feni, quadraginta duo faciunt: & quemadmodum Israeliticus populus de Aegyptiaca seruitute liberatus, septies feni, id est, quadraginta duo arctissimæ viæ in deserto metatus est castra: sed accepto duce Iesu, aperto mox Iordane promissis, sedes victis hostibus adit: sic Dominus Iesus quadragesima secunda generatione, & quo mundus credente Abrahami, cæcitate tenebras discussit, in carne veniens ad participandum

nobiscum mortalitatem descendit. & per tot viros quasi eiusdem numeri mansiones ad intelligibilem Iordanem, id est, virginem Mariam sancti Spiritus gurgite plenam, duce IESU Christo ventum sit: qui quasi hamus positus, tortuosum draconem aduncatum occisus occidit. Matthæus ab Abraham incipiens vsque ad Ioseph descendendo, genealogiam Christi exposuit. Lucas verò ad Christo incipiens, vsque ad ipsum Dominum ascendendo, septuaginta septem generationes enumeravit. In descensione humilitas Christi designatur, qui iuxta Apostolum *semetipsum exinanivit, formam servai accipiens*: in ascensione exaltatio nostra designatur, quia ad hoc humiliatus est Christus, ut nos exaltaret. Porro numerus iste mysticus prorsus omnium remissionem significat peccatorum: vnde in Evangelio dicitur, *Non dicite vbi vsque spires*, & reliqua.

Christi autem generatio sic erat.] Superius iam nominatis progenitoribus, si istam sententiam ad priora vis addere: si verò ad sequentia, demonstrat quòd isto modo incipiebat fieri.

Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph.] Interrogari solet, quare Christus ex virgine, & tamen desponsata, nasci voluisset. Sed respondendum est, quòd quatuor causis hoc ita gestum esse credimus, ut Maria in Aegypto fugiens, solatium ministerij haberet à Ioseph, & ne quasi adultera lapidaretur, & Christus quasi fornicationis filius despiceretur, & ut genus Christi per Ioseph ostenderet.

Qui fuit propinquus Maria.] Quia non erat consuetudo historicis, mulieres in genealogia numerare, & ut diabolus lateat natiuitas eius, æstimantem Christum de Ioseph semine natum: aliter enim in eum manus extendere non auderet.

Inventa est, in utero habens de Spiritu sancto.] A Ioseph in utero eam habere dicit intentam: & licet quasi speculariter dicat de Spiritu sancto, tamen credere debemus, quòd hominem Iesum non solus Spiritus sanctus, sed tota trinitas in utero Virginis formavit. Ideò namque specialiter quali de Spiritu sancto dicit, quia illum Deus trinitas formavit in Virgine: qui aduentu suo donum Spiritus sancti in se credentibus largè ministravit.

Ioseph autem vir eius cum esset iustus, & nollet eam tradere, ere, voluit occultè dimittere eam.

Ea quippè iustitia ut misericorditer propinquæ confuleret, iustus erat. de qua scriptura dixit, *Misericordiam volo, & non sacrificium*. non ea qua Scribæ & Pharisæi elati, iustos se quasi æmulatores legis æstimabant, cum crudeliter proximorum sanguinem effunderent, propter transgressionem legis, quam nequaquam ipsi observabant.

Ioseph autem saluum facies populum suum à peccatis eorum.] Illum, de quo dictum est in Evangelio, populum sine dubio: *Quotquot autem receperunt eum, & reliqua*: non illum, de quo dictum est, *In propria venit, & sui eum non receperunt*.

Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum.] Non ut quidam male æstimant, Maria post Christum alios filios de Ioseph peperit, qui fratres sunt Domini dicti: sed donec hoc loco pro infinito tempore ponitur, sicut in Psalmis dictum est, *Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum*. Et notandum, quòd omnes vnigeniti primogeniti dici possunt. Porro omnes primogeniti non possunt, cum eos alij sequuntur. & rectè primogenitus dictus est, quia in multis fratribus primus de iusta morte surrexit, eisque resurgendi præbebat exemplum.

CAPVT II.

Cum natus esset Iesus in Bethleem Iuda.] Ad distinctionem alterius Bethleem, quæ est in tribu Zabulon, nominavit.

Ecce Magi ab Oriente, vsque, Venimus adorare eum.] Magi non propter magicam artem sic nominantur, sed propter aliquam philosophiam, in qua successores Balaam esse cre-

duntur, & propter prophetiã eius incitari, visa noua stella natum regem quærebant, qui confringere omnes duces alienigenarum prophetatus est ex diuino eorum.

Et congregans omnes principes sacerdotum, vsque, in Bethleem Iuda.] Quòd magis tunc stella non apparuit, quia eos ante ducebat, ad Iudæorum factum est damnationem, ut exquisiti ab Herode, locum natiuitatis Christi exprimerent, ne vllam excultationem haberent ignorantia, post neglectam fidem: cum ante natiuitatem eius non solum quòd nasci deberet, sed vbi nasciturus esset, demonstrarent. Mysticè autem tres Magi, tres partes mundi significant, Asiam, Africam, Europam, huc humanum genus, quòd à tribus filiis Noë seminarium sumpsit.

Et ecce stella quam viderunt in Oriente, antecedebat eos, vsque, Dum veniens staret supra, vbi erat puer.] Porro hæc stella prophetiam significat, quæ ab initio promissa benedictionis semini Abraham, quasi præteriens Christum venturum esse promisit, vsque dum natum, in plenitudine temporis ostendebat.

Videntes autem stellam, gausi sunt gaudio magno valde.] Id est, intelligètes in tam esse prophetiam inenarrabili gaudio gratulantur, qui de tribus partibus mundi ad fidem Christi conueniunt.

Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius.] Id est, per fidem Ecclesiam ingredientes, Christum cum primitiua ecclesia inuenerunt, quæ ex Israelitico populo conuersa est ad fidem eius.

Et procedentes adorauerunt eum.] Nequaquam adorarent, si eam Dominum non crederent. Mysticè autem procedebat populi credentium, & adorabant vera fide & pura confessione.

Et apertis thesauris suis, & reliqua.] In auro regalis dignitas ostenditur Christi: in thure eius verè sacerdotium: in myrrha mortalitas carnis, aliter: In auro spiritualis sensus, in thure olfactus virtutum, in myrrha mortificatio corporis designatur, quæ quotidie omnia ab ista ecclesia in tribus partibus mundi dispersa Domino offeruntur. alij tres species philosophiæ in his muneribus intelligere volunt: Phisicam, Ethicam, Logicam, quas post fidem ad laudem Dei iste mûdus obtulit, cum antea inani studio impendit, alij in auro allegoriam, in myrrha historiam, in thure anagogicam dicunt insinuari.

Et responso accepto, vsque, Per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.] Regio nostra est paradisus, ad quam per obedientiam reuerti debet genus humanum, quod inde per inobedientiam expulsus est. Herodes verò significat diabolus, ad quem redire post acceptam fidem prohibemur.

Ecce Angelus Domini apparuit, vsque, Et secessit in Aegyptum.] Ioseph significat doctores, Maria ecclesiam: Aegyptus verò, quæ tenebræ interpretatur, significat istam gentilitatem. & hæc figura Christi in Aegypto, significat transiitum eius cum Ecclesia sua de Israelitico populo per predicatores ad gentes. Herodes verò significat odium Iudæorum, qui nomen Christi delere, & credentes in eum perdere cupiebant: sive hereticos, qui Christum alij in humanitate eius, alij in diuinitate, nec uon & in membris suis occidere quærebant: nox verò significat ignorantiam, qua Iudæi in errore suo relicti sunt, quando Apostoli lucem fidei gentibus intimabant.

Et erat ibi, vsque, ex Aegypto vocauit illum meum.] Obitus Herodis significat finem odij Iudæorum, quando ante diem iudicij Christus ad Iudæos per doctores vltimi temporis reuertetur: non quòd gentilitatem relinquat, sed ut in vtrisque regnet.

Tunc Herodes videns quomodo illusus esset à magis.] Verisimile est, quòd postquam magi nihil renunciauerunt Herodi, eum putasse illos fallacis itellæ visione deceptos, ad se non inuento rege nato, erubuisse reuerrere, & ita timore depulso, aliquod temporis quieuisse de persequendo puero: sed post rebus diuulgatis, quæ in templo factæ dictæque fuerant à Simone & Anna, sensisse se à magis illum, ac deinde ad necem Christi cupiens peruenire, non solum in Bethleem, verum in omnibus circa sinibus, sicut

modum in nullo tenuit. Omnes à filio vnius noctis vsque ad filium duorum annorū occidit. Secundum tēpus, quod exquiritur à magis, tractans iniquus rex, quod possibile esset regi Deo nascenti, cui famulabatur sidera cœli in inualidiore ætate anni vnius vel duorum puer apparere oculis hominum: & rursus si vellet paruitate corporis celare ætatem naturæ, vtrum post annum natiuitatis Domini, an duos hanc necem conficeret, non apparet: nisi fortè dicamus, quòd post annum euolutum, & quatuor dies sequētis anni infantes iusserit occidi, vbi dies passionis eorum à catholica venerat ecclesia.

Tunc adimpletum est, vsque, Noluit consolari, quia non sunt.] Quæritur quomodo Rachel filios Iuda, id est, Bethleem, quasi suos ploret, quæ est mater filiorum Benjamin. Sed respondendum est, siue quòd in Bethleem sepulta sit, & inde matris nomen acceperit, siue quòd coniunctæ sunt tribus Iuda & Benjamin per occasionem in Bethleem finibus occidendorum puerorum vltra terminos Iuda, etiam in Benjamin persecutione desauisse. Rama nō nomen loci est iuxta Gabaa, sed interpretatur excelsus, & significat quòd lamentatio percussione longè sit lateque dispersa. Secundum verò allegoriam Rachel, quæ ouis Dei, siue videns Deum interpretatur, significat ecclesiam, quæ tota mentis intentione Deum videre cupit: & ipsa est ouis centesima, quam relictis nonaginta nouem ouibus, id est, ordinibus angelorum in celo, pastor bonus quærebat in terra. Interfectio paruulorum occisionē significat martyrum Christi, quos ecclesia plorans, non vult temporalem consolationem accipere, quia ad istud seculum non sunt reuersuri, qui semel sunt cum Christo coronati: siue interfectores martyrum deplorat, quos primum in filios habere desiderabat. Et non sunt, id est, ad vitam destinati, sed ad æternam damnationem tendunt.

Defuncto autem Herode.] Hic namque Ioseph, Enochi & Helix, & prædicatorum nouissimi temporis typum tenet, qui à Deo moniti finito odio Iudæorum post ingressum gentium ad fidem, Christum Iudaico populo prædicabant.

Audiens autem quòd Archelaus regnaret in Iudæa, vsque, Quoniam Nazareus vocabitur.] Archelai regnum, imperium Antichristi significat in sequacibus suis, quorum se consortio iungeretiment veræ fidei prædicatores. Galilæa interpretatur transmigratione perpetrata. Nazareth verò virgultū siue flos: & significat Ecclesiam Catholicam, in qua habitat Christus cum prædicatoribus suis, quæ ab infidelitate ad fidem, à vitijs ad virtutes transmigrauerat: & quæ pullulat imperfectione operum, floreatque in virtutibus, per prophetas dicit plurali numero, quod fixum testimonium non posuit de scripturis. nam Nazareus potest dici sanctus Dei, quia omnes prophætæ sanctum Dei venturum nunciabant.

CAPVT III.

IN diebus illis venit Ioannes Baptista, vsque, Appropinquabit enim regnum cœlorum.] In deserto Iudææ dicit, quia sicut illis antè prophetatum est, *Ecce relinquetur domus vestra deserta*: sic in diebus Ioannis ex multa parte fuit Iudæa deserta, qui reuertentibus paulò antè Iudæis de captiuitate, quæ sub Zorobabel fuit, multi propter vxores & filios in captiuitate acceptos, ad terram suam redire nolentes, in peregrinatione remanserunt. Mysticè autem Ioannes significat saluatorem, qui prædicabat deserta Iudææ, id est, propter transgressionem legis à Deo derelictæ, regnum appropinquasse dicit: quòd ille appropinquabat qui aditum cœlestis regni hominibus referauit: siue ecclesiam futuram esse prædicabat, quæ sapiensimè in scripturis cœlestis regni nomine notatur.

Hic est enim, de quo dictum est per Isaiam Prophetam dicentem, vox clamantis in deserto.] Vox nominatus, quia verbum præcedebat, *Clamantis*, id est, Domini per ipsum loquentis, Parate viam Domini. ad hoc enim Vox verbum præibat, vt viam Domini ad cor nostrum per fidem prædicationis sterneret: rectas facite semitas eius. ad se ve-

nienti Domino semitas facit, qui nullum ei obstaculum opponit, quo iter festinantis impediatur.

Ipsè autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum.] Austeritatem vestium ostendebat, quia penitentiam prædicabat, eo quòd penitentia sit in cilicio & cinere facienda.

Et zonam pelliceam circa lumbos eius.] Zona pellicea mortificationem carnis, & frenatam luxuriam ostendit fieri debere in penitentibus.

Esca autem eius erat locusta & mel siluestre.] Locusta modum digiti tenet, & est bona ad manducandum: habet alacrem volatum, sed citò deciduum. hæc ostendit doctrinam Ioannis bonam esse obedientibus, operèq; eam perscrutantibus: sed citò veniente eminentiore doctrina Christi rimendam. Porro mel siluestre folia sunt arboris miræ dulcedinis, quòd doctrinæ Ioannis nimiam suauitatem ostendit. Mysticè autem Ioannes significat Christum, qui suscepit carnis vestimentum de Iudæis, qui certitudine de præuaræ legis & pondere peccatorum premebantur. Porro zona pellicea significat mortalitatem assumptam carnis. Alio sensu significat vestimentum Ioannis de pilis camelorum, quod Christus sibi induit, ecclesiam ex gentilitate conuersam ad fidem eius, quæ antea cultura idolorum & fœditate vitæ scetebat. Zona pellicea significat mortificationem membrorum, quæ sunt super terram: locustæ, quæ in maritimis solent manere locis, sed à vento rapta, & in campum sparsa, fructus deuorant: significant credentes in Christum, qui de infidelitate rapti Sancti spiritus vento, in campum proiciuntur scripturarum, & ibi depasto frumento sensuum & dulcedine allegoriarū, Iudæis tantum stipulam carnalis obseruariæ relinquunt.

Videns autem multos Pharisaorum & Sadducæorum, venientes, &c.] Pharisei interpretantur diuili, eo quòd singulariter sibi præ cæteris scientiam legis & obseruantiam mandatorum Dei vindicabant. Sadducæi verò interpretantur iusti, qui se ipsos iustiores esse cæteris iactabant: nolentes accipere prophetias, neque angelorum officia, neq; resurrectionem, nisi tantum quinque libros legis, quali ab ipso Domino dictatos Moyti. isti hæresis quidam Sadduco auctor esse probatur, à quo deriuationem nominis ducunt sequaces eius.

Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere ab ira ventura?] Vipera enim mortiferum est animal. nam maritus per mortem feminare solet, demerso in guttur feminae capite, à quo illa præciso, semen mortiferè prolis accipit: sed instante partus tempore, comesta matris vulua erumpunt. sic denique Pharisei & Sadducæi quando peruerso dogmate filios perditionis generabant, in primitus deceptionis semetiplos noxa perdebant.

Facite ergo fructum dignum penitentia.] Id est, iuxta modum culpæ emendare studete, & ne velitis dicere, patrem habemus Abraham, nolite de carnali profapia Patriarchæ gloriari: quia non qui filij carnis, hi filij sunt Dei, sed qui fide & operibus eum imitari student, hi æstimantur in semine.

Dico autem vobis: quoniam potens est Deus de lapidibus istis, &c.] Lapidem enim gentes appellat, qui insensibiles creaturam per creatore colebant, & qui absque pietate duritiam lapidum possidebant in corde, de quibus Deus spiritale semen Abraham excitauit per fidem.

Iam securus ad radicem arborum posita est.] Id est, sententia iudicis, qui sicut ferrum quod fecat, per manubrium tenetur: ita diuinitas in iudicio apparens non ad ramos, sed ad radicem posita, facultatem prauis vltra peccandi abscidit.

Omnis ergo arbor, vsque, Et in ignem mittetur.] Id est, Omnis voluntas quæ modò fructum bonæ operationis negat, tunc in igne eternæ damnationis, iusti iudicis sententia excisa, sentiet penam.

Ego baptizo vos in aqua, vsque, Fortior me est.] In penitentiam baptizare se dicit, qui potestatem non habuit peccata dimittere: sed tamen profuit cum fide susceptum baptismum Ioannis, qui sequenti baptismum Christi præparabat accipientes.

Qui autem post me venturus est, fortior me est.] Fortior est peccata dimittere, qui Deus est & homo, quàm ego qui tantummodo sum simplex homo.

Cuius ego non sum dignus calciamenta portare.] Id est, cœlestem eius natiuitatem mihi vsurpare, qui de virili semine natus sum. Alter Euangelista dicit, *Non sum dignus, vt solam corrigia calciamenti eius.* Mos erat apud Hebræos, vt qui vxorem defuncti propinquus accipere voluisset, alteri iure propinquitatis cedenti, de vno pede calciamentum extrahere debuisset, eiusq; domus, discalciati domus vocari consuevit. Sed Ioannes, quem Iudæi Christum æstimabant, nec falsè sibi nomen sponi, quod non erat, nec sponfam, quæ alteri debebat, vindicabat, ne perderet quod erat. Aliiter corrigia ligata, mysterium est inenodabile natiuitatis Christi, iuxta illud propheticum: *Generationem eius quis enarrabit?* cuius solutionis indignum se esse professus est.

Ipse vos baptizabit in spiritu & igni.] Id est, in gratia Spiritus sancti, & remissione peccatorum: siue ignem dicit tribulationem carnis, quia per contritionem carnis peccata post baptismum perpetrata remittuntur.

Cuius ventilabrum, vsque, paleas autem comburet igni inextinguibili.] Manus potentiam significat Christi, in qua est ventilabrum, id est, discretio iudicij, & permundat aream ecclesiæ. paleas autem comburet, id est, leues & instabiles in æternam damnationem mittet.

Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo.] Hic ostenditur tempus Ioannis baptismi, in tricesimo fuisse Saluatoris anno, vnde nobis opportuna videtur ætas prædicandi, seu sacerdotium accipiendi. in ea David regnum suscepit, & Ezechiel dona prophetiæ promeruit. interrogant aliqui cur Saluator baptismum Ioannis acciperet, qui omnino culpæ contagione carebat. Sed respondendum est, siue vt in se primum susciperet quicquid ad salutem humano generi daret, siue vt baptismum Ioannis à Deo esse comprobaret, siue vt suscepta in se ad diluendas nostrorum scelerum sordes fluente sanctificaret aquarum.

Ioannes autem prohibebat eum dicens, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me.] Ad se eum venisse expauit, qui per sui spiritus gratiam totius mundi peccatum tulit, & à quo ipse debuit ab originalis peccati contagione mundari, qui à muliere natus culpæ næuo non carebat, sicut scriptum est: *Quid est homo, vt immaculatus sit, & vt mundus appareat natus de muliere.*

Respondens autem Iesus dixit ei: Sine modo sic enim decet nos implere omnem iustitiam; tunc dimisit eum.] Ac si dixisset, Primum me baptiza in aqua, quod præcepi, vt postmodum in spiritu baptizaris, quod quæris: quia sic decet nos omnis iustitiæ implendæ exemplum prorogare, vt fideles discant nullum sine baptismum perfectè iustum existere, ne despiciant potentes ab humilibus meis baptizari, cum peccata me dimittentem meminerint, caput serui manibus submisisse ad baptizandum.

Baptizatus autem confessum ascendit de aqua, & ecce aperti sunt ei cœli, & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se.] Hæc ergo nobis sunt celebranda mysteria, qui sicut nobis sui corporis intinctu baptismum dedicauit, sic quoque nobis post acceptum baptismum Spiritum sanctum & dari, & cœlestis regni aditum patefactum monstrauit, & flammeum gladium quo Cherub custos primum intercludit, secundus in baptismum extingui manifestauit. Benè Spiritus sanctus in specie columbæ apparuit super Christum, vt suæ naturæ simplicitatem ostenderet, nostræque vitæ post baptismum innocentiam demonstraret. est enim columba à malitia fellis aliena: ita etiam à nobis omnis amaritudo & ira & indignatio auferri debet, cum omni malitia: nullum ore vel vngulis lædit, & nos videamus, ne mordentes ab inuicem consumamur, & vt manus nostras à rapinis contineamus. super aquas namque sedere fertur, vt prouidens raptum accipitris umbra declinet in aquis: sic & nos scripturarum fluentis adscendere conuenit, quarum speculus edocti antiqui hostis præcarere valeamus insidias, nec non alienos pullos

columba quasi suos nutrire perhibetur. sic denique Christianum non tantum quæ sua, sed quæ aliorum sunt quærere oportet. nam ideo Spiritus sanctus super Saluatorem in specie columbæ apparuit, qui non veniebat vt per zelum peccata puniret, sed adhuc per mansuetudinem toleraret. in igne verò super simplices homines apparuit, vt eos ad puniendam in se peccata spiritualis feruor accenderet, quæ Deus per mansuetudinem vindicare parceret.

Et ecce vox de cœlis dicens, Hic est filius meus, in quo mihi complacui.] Ac si diceretur: In te placitum meum constitui, hoc est qui mihi placet, salutem generis humani. sanctæ verò Trinitatis in baptismum declaratur mysterium, dum filius Dei baptizatur in homine, spiritus Dei descendit in columba, pater Deus sonat in voce: vt ostenderetur in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti credentes esse baptizandos.

CAPVT IV.

T*unc Iesus ductus est in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo.]* Quod Christus à suo spiritu ductus in desertum locū certaminis voluntate ingreditur, admonet nos, vt accepta in baptismum remissione peccatorum, & gratia Spiritus sancti contra antiqui hostis insidias accingamur, menteque deserentes seculum quasi manna deserti sola æternæ vitæ gaudia discamus esurire.

Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. Hoc ieiunium quadragesimale antea à Moyse & Helia obseruatum legimus, & per quod demonstratur Euangeliū à lege & Prophetis non discrepare: nec non & hoc ieiunio nobis post baptismum omni tempore præsentis seculi sobriè viuendū suggeritur, vt à vitij & amicitia mundi ieiunetur. Porrò ieiunium Domini ante passionem, nostrum in se significat laborem: refectio verò eius post resurrectionem, suam in nobis significat consolationem. Mysticè autem significat esuriam Domini, desiderium salutis nostræ.

Et accedens tentator ait illi: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant.] Accessit per assumptam speciem tentandi permisione, qui longè erat voto malitiæ. non enim dedignabatur tentari, qui venerat occidi, & quia eius mentem delectatio peccati non momordit. Ideo omnis illa diabolica tentatio non intus fuit, sed foris. Benè de lapidibus panem facere suavit, vt qui durus est mente, duritiam ostenderet sermone Dic, non fac, dicebat, quia scriptum nouerat, *Dixit Deus fiat lux, & facta est lux.*

Qui respondens dixit, Scriptum est, non in solo pane viuunt homines.] Qui sicut corpus terreno viuunt cibo, sic anima Dei verbo, quod de eius ore procedit, dum suæ volūtatis consilium per sacras scripturas reuelare voluerit nostræ fragilitati. Quod autem tentatus per sententias scripturarum Diabolo respondit, exempla nobis humilitatis dedit: vt quoties à prauis hominibus aliquid patimur ad doctrinam magis quam ad vindictam excitemur.

Tunc adsumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum supra pinnaculum templi.] Non ista aduimptio ex imbecillitate venit Saluatoris, sed de superbia inimici: quia voluntatem Saluatoris putauit necessitatem. Sancta ciuitas, Hierusalem est, vbi vnus Dei cultus erat, & obseruatio legis Moyti: pinnaculum autem summitas est templi, quod in superioribus æquale erat, sicut mos est in Aegypto & Palestina domus edificare.

Et dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum.] In omnibus suis tentationibus hoc agit diabolus, vt intelligat si filius Dei sit: sed Dominus responsionem sic temperat, vt eum ambiguum relinquat. nam hic ostenditur, quod diabolus, qui omnes cadere vult, persuadere potest, sed præcipitare non potest: & quemadmodum Dominus super pinnaculum poni voluit, sed ad eum imperium deorum mitti voluit: ita decet vt nos, si quis suadet viam veritatis ascendere, obtemperemus. si autem vult nos ad ima de altitudine virtutum præcipitare, non illum audiamus.

Scriptum est enim, quia angelus suis, & reliqua.] Hæc propheta

pheta est de viro iusto, sed malè interpretatur diabolus scripturas, dum ad Christum de Angelorum auxilio quasi infirmum loquitur, & tacet, quod de se loquitur ita: *Super aspidem & basiliscum ambulabis.*

Ait illi Iesus: Rursus scriptum est, Non tentabis Dominum Deum tuum.] Notandum quòd necessaria testimonia tantum de Deuteronomio protulerit, vt secundæ legis Sacramenta monstraret. huius ergo rei exemplum præbuit hic verbis, & postea factis, dum sæuientes in se Iudæos fugiendo ac latendo deuitabat: vt humana disceret infirmitas, ne tentare Deum audeat, quando habet quid faciat, vt quod caute oportet euadat.

Iterum adsumpsit eum diabolus in montem excelsum valde, vsque, Et gloriam eorum.] Mysticè mons iste superbiam diaboli significat, qua ipse deceptus est, & alios decipere gestit, & ostendit ei omnia regna mundi. Non ergo ei amplificare poterat visum, aut ignotum aliquid ostendere, sed vanitatem pompæ mundanæ, quam ipse quasi speciosam diligebat, & idè in amore Christo venire desiderabat. aliter, *Ostendit ei omnia regna mundi:* id est, homines huius seculi, quorum alij propter fornicationem, alij propter auaritiam decepti, à diabolo reguntur in mundo.

Et dixit illi: Hæc omnia tibi dabo, si proci dens adoraueris me.] Antiquus hostis contra primum hominem tribus tentationibus se erexit, id est, gula, vana gloria & auaritia, iisdem virijs secundum vincere tentauit. Gula cum dixerat: *Dic, vt lapides isti panes fiant.* vana gloria, cum dixit: *Mitte te deorsum.* auaritia, quando dixit: *Hæc omnia dabo tibi, si proci dens adoraueris me.* sed eo modo à secundo victus excessit, quo se primum vicisse gloriabatur.

Tunc dicit ei Iesus, Vade satanas.] Subauditur in æternam damnationem, si autem secundum aliud exemplar quis voluerit legere, *Vade retrò satanas:* potest ita sentire, quòd retro anteriora tempora respiciat, quibus sibi reum diabolus tenebat mundum quasi Dominus diceret: Attende retrò, quòd decepisti primum hominem, & posteros eius per varios idolorum cultus deludebas, & sufficiat tibi vsque huc: nunc autem non solum me subuertere non valebis, sed à potestate, quam te habere plaudebas per me proijceris. Satanas interpretatur aduersarius siue transgressor: & rectè retrorsum vadit, quia inimicus est veritatis, atque transgressor omnis iustitiæ.

Scriptum est enim, Dominum Deum adorabis, & illi soli seruias.] Fortè quærit aliquis, cur hic præceptum sit soli Deo seruire, cum Apostolus dicat, *Per charitatem seruite inuicem.* sed facile patet: nam Græca lingua seruitus duobus modis solet appellari, & diuersa significatione. nulla dicitur seruitus communis Deo vel homini, siue cuiuslibet naturæ. patria verò vocatur seruitus, quæ est soli diuinitatis cultui debita, & cum nulla est participanda creatura. iubemur per charitatem seruire inuicem, quod Græcè dulcem dicitur. iubemur vni Deo seruire, quod est Græcè latrem.

Tunc reliquit eum diabolus, & ecce Angeli accesserunt.] Diabolus tentat, vt humana infirmitas ostendatur, Angeli ministrant, vt victoris diuinitas comprobetur. Cognoscimus igitur in illo curam nostram, quia nisi hunc diabolus hominem cerneret, non tentaret. Veneremur in illo diuinitatem suam, quia nisi Deus super omnia existeret, ei nullo modo Angeli ministrarent.

Cum autem audisset Iesus, quòd Ioannes traditus esset, secessit in Galilaam.] Marcus dicit, *Postea autem cum traditus esset Ioannes (in carcerem) venit Iesus in Galilaam:* Lucas verò de tradito Ioanne nihil dixit, sed ita narrationem suam contexit. *Et consummata, inquit, tentatione, diabolus recessit ab eo vsq; ad tempus. & regressus est Iesus in virtute Spiritus in Galilaam.* quod tamen secundum Euangelistam Ioannem non continuò factum manifestatur, cum dicit: Antequam Ioannes Baptista missus esset in carcerem, Iesum in Galilaam isse. & hinc post vinum de aqua factum ad Capharnaum descendisse cum matre & discipulis, & sic Hierusalem ascendisse & post aliqua Ioannem in Ennon baptizasse. In his verò constat quatuor Euangelistas non contraria Euangelio Ioannis narraisse, sed post baptisma

primum eius aduentum in Galilaam, quando illic de aqua vinum fecit, prætermisisse.

Et relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit in Capharnaum maritimam in finibus Zabulon & Nephthalim.] Nazareth viculus est in Galilaæ iuxta montem Thabor, vnde & Dominus Saluator noster Nazaræus vocatus est: Capharnaum verò oppidum est iuxta stagnum Genesaret in Galilaæ gentium, in finibus Zabulon. Mysticè autem, quod tradito Ioanne Iesus incipit prædicare, significat quod cessante lege, consequenter oritur Euangelium. Nazareth interpretatur virgultum eius, siue flos: & significat florem figurarum, quæ sub lege imperfectæ manebant, quibus relicto Iesus Christus transgreditur ad Capharnaum, quod interpretatur villa pulcherrima, siue ager pinguedinis, vel villa consolationis: & docet nos, ad fructum spiritualis doctrinæ, qui in Euangelio est transire. in sancta quippe Ecclesia, quæ est villa pulcherrima in decore virtutum, & ager pinguedinis in opulentia bonorū operum, & abundantia charitatis, & villa consolationis in sanctarum scripturarum solatio & spe futurorum habitans, Saluator per doctores suos prædicat quotidie Euangelium. Hæc benè maritima dicitur, quod iuxta mare mundi posita persecutionum fluctibus tunditur, & tamen vndis voluptatum merfos retibus Euangelij liberare non cessat. Quæ in finibus Zabulon, quod est habitaculum fortitudinis posita est, & Nephthalim, quòd est dilatatio, quod in medio gentium ad dilatandum fortiter verbum Dei consistit, atque credentibus refugium protectionis impendit.

Vt adimpleretur quòd dictum est per Prophetam Esaiam, Terra Zabulon & terra Nephthalim, vtique, Lux orta est eis.] Duæ sunt Galilaæ: alia trans Iordanem in qua viginti ciuitates Salomon dedit Hiram regi Tyrorum in sorte tribus Nephthalim. Alia iuxta stagnum Genesaret in tribu Zabulon circa Tyberiadem, ad cuius distinctionem trans Iordanem dicit Galilaæ gentium, & reliqua.

Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam.] Sancta Ecclesia de pristinis erroribus ablata, spiritualis Galilaæ, id est, transmigratio facta est, quæ prius ritu gentili in vmbra mortis, id est, carnali luxu conuersata est Christo venienti lucem Euangelij recepit.

Exinde cepit Iesus predicare & dicere, Pœnitentiam agite, adpropinquabit enim regnum caelorum.] Quod eadem prædicat, quæ antea Ioannes dixerat, ostendit eis, Dei filium se esse, cuius Propheta fuit Ioannes.

Ambulans autem iuxta mare Galilaæ vidit duos fratres Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare. erant enim piscatores.] Id est, incarnatus est Dominus in mari istius mundi: spirituales vidit piscatores, quos ante constitutionem mundi ad opus prædicationis aptos præsciuit. Simon interpretatur obediens, Petrus agnoscens, Andreas virilis. & hoc benè ad doctorem personam conuenit, quia hi solummodo ad opus magisterij habiles sunt, qui sapientiæ lumine illustrantur ad cognoscendum, & benè operantes Dei mandatis obediunt, & hoc alijs ad sciendum faciendum quæ viriliter suggerunt.

Et ait illis, Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum.] Quòd autem secundum Ioannem Euangelistam Andreas ad testimonium Ioannis Baptistæ Dominum iuxta Iordanem esse secutus dicitur, & Petrus nomen accepisse, & Philippus vocatus esse, ceteri tres Euangelistæ vocatos dicunt de piscatione: ita intelligendum, non eos statim inseparabiliter illi adhæsisse, sed tantum quis esset agnouisse, eumque admirantes ad propria remeasse.

At illi continuò relictijs retibus suis secuti sunt eum.] Forsitan dicit aliquis, Quid vterque dimisit piscator, qui penè nihil habuit: sed pensare debemus, quia multum reliquit, qui desideria habendi recusauit.

Et procedens inde, vidit alios duos fratres Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in navi cum Zebedæo patre eorū resicientes retia sua, & vocauit eos.] Quæri autem potest, quomodo primum binos vocauerit, & post paulum alios duos, sicut narrat Matthæus & Marcus: cum Lucas dicat, Petri socios fuisse filios Zebedæi, & ab eo vocatos ad adiuvandum extrahere retia expletis nauiculis in ipsa piscium captura, &

Dominum Petro dixisse, *Ex hoc iam eris homines capiens*: & sic illos adductis in terram nauibus, Dominum fuisse pariter secutos. Vnde intelligendum est, hoc primò factum esse, quod Lucas insinuat: nec tunc eos à Domino vocatos, sed tantum Petro prædictum fuisse, quod homines esset capturus. & postea fieret, quod Matthæus & Marcus narrant, binos & binos fuisse vocatos, vt sequerentur Dominum.

Illi autem statim relictis retibus & Patre, secuti sunt eum.] Illi quatuor discipuli duos significant populos, de amore & sollicitudinibus huius seculi ad spiritale studium per gratiam Dei vocatos. nam Petrus & Iacobus significant Iudæos fideles, cognoscentes Dominum, supplantantesque vitia: Andreas verò & Ioannes significant gentes, viriliter credentes in Christum, & gratia Dei saluatos. duæ namque naues duas Ecclesias ex circumcissione & præputio significant vocatas: retia, prædicationem Euangelij: mare quoque mundum: pisces, homines voluptatibus mundi submersos, & carnali sapientia deditos: portus, finem præsentis vitæ. Zebedæus interpretatur fluens, & significat labentium rerum instabilitatem. Moraliter autem quatuor nomina in se vnusquisque fidelis potest habere, si illa in quatuor virtutibus studuerit ostendere. est Simon Petrus, cum agnoscat per prudentiam peccata, & his deletis per mandatorum Dei fortem obedientiam, pœnarum euadit iniuriam. Andreas verò cum viriliter per temperantiam sustinet tentationes: Iacob autem non fidè vocatur, qui supplantando per fortitudinem vitia vincit: & conuenienter Ioannes, id est, gratia Dei nominari potest, cum per iustitiam creatoris mandata impleuerit, & tamen sibi inde nihil tribuerit, sed Deo.

Et circuibat Iesus totam Galilaam, docens in Synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & sanans omnem languorem & omnem infirmitatem in populo.] Vt suo exemplo studiosos impigrosque doceret esse debere magistros, & verbum Dei sine personarum acceptione ministrare: in Synagogis eorum vt in conuenticulis multorum non inanes fabulas, sed quæ ad vtilitatem proficiant audientium, prædicarent. Sanans omnem languorem corporum, & infirmitatem animarum, præbens nobis exemplum, vt in spiritualibus & corporalibus prompti simus ad præstandum proximis nostris solatium.

Et abiit opinio eius in totam Syriam.] Quæ generaliter dicitur omnis regio à flumine Eufrate, vtique ad mare magnū, & à Cappadocia & Armenia vsque ad Ægyptum: habens in se tres prouincias maximas, Commagenam, Phœniciam, & Palestinam, in qua gens Iudæorum habitat.

Et obtulerunt ei omnes malè habentes varijs languoribus, vsque, Lunaticos & paralyticos, & curauit eos.] Lunatici dicuntur, quorum dolor in accensione lunæ crescebat, non quòd inde verè fieret, sed ob dæmonum fallaciam, vt hac creaturæ infamia in creatoris redundaret blasphemiam. Paralytici sunt, qui vigore sunt corporis destituti. nam paralytici Græcè, dissolutio dicitur Latine. Mysticè Galilæa, quæ volubilis siue rota interpretatur, & Syria, quæ sublimitatem sonat, hunc mundum significant, qui licet se in sublimem erigat, tamen ad defectum vergit, & ad ima rotatur: & fama eius per totum orbem est dispersa: vt, *In omnem terram exiit sonus eorum.* tunc quoque curati sunt dæmoniaci, id est, gentiles ad fidem conuerſi idola relinquebant, nec nõ lunatici & paralytici sanati sunt, id est, instabiles, & per varios errores nutantes confortabantur. vnde subditur:

Et secuta sunt eum turba multa de Galilæa & Decapoli, & reliqua.] Decapolis regio est decem urbium trans Iordanem ad orientem circa Hippum. bene autem dicuntur turbæ cum fuisse secutæ, quia postquam cognitio nominis eius vsque ad fines terræ peruenit, ex omni natione turba fidelium secuta est veltigia mandatorum eius.

C A P V T V.

Videns autem Iesus turbas ascendit in montem, & cum sedisset accesserunt ad eum discipuli eius, & aperiens os suum, dicebat eis dicens.] Nam Lucas narrat eum in montem ascen-

disse, & illic in oratione pernoctasse: & cum dies fit factus, quòd duodecim de discipulis suis eligeret, quos & Apostolos nominaret: & post descensum de monte, quòd in loco campestri turbis stando prædicaret: quod ita potest intelligi, quòd in aliqua excelsiore montis parte esset primò cum duodecim electis discipulis, ac deinde non de monte, sed de ipsius celsitudine cum ijs descendisset in locum campestem, quasi in latus montis. & hic stetit, donec turbæ congregarentur ad eum, & post confederet, & accedentibus discipulis & presentibus turbis vnum sermonem haberet, quem Matthæus Lucasque narrauerunt. Mysticè in montem ascendit, qui maiora præcepta iustitiæ commendare voluit, & cum sedisset vtique in forma serui apparuisset, accesserunt discipuli deuotione animi, & pietate fidei, vt montes æternales fusciperent pacis iustitiam populo propinandam. Apertio oris longitudinem sermonis, siue manifestationem doctrinæ demonstrat.

Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.] Id est, voluntaria paupertate humiles: nam istas beatitudines Elaias enumerauit alio ordine, sed eodem sensu. & istis congruit Spiritus timoris secundum Elaiam, quia per humilitatem regnum acquiritur, quod propter superbiam dimitti videbatur.

Beati mites.] Vtique qui improbitatis amaritudine cedunt, possidebunt terram non maledictionis spinam germinantem, sed animam sine defectu pascentem, quibus congruit Spiritus pietatis, quia se conformant obediendo diuinis scripturis.

Beati qui lugent.] Videlicet non communi luctu secularis tristitiæ, sed secundum Deum pœnitentiæ peccatorum instinctu, vel etiam æternæ damnationis metu, aut amore cælestium desideriorum, seu per compassionem proximorum, quia æterna lætitia consolabuntur. sunt namque lachrymæ his quatuor speciebus distinctæ: sunt humidæ ad abluenda peccata, & restituendum perditum baptismum: sunt salæ & amaræ ad restringendam carnis luxuriam: sunt calidæ contra frigus infidelitatis, & accendendum ardorem charitatis: sunt puræ ad restituendam vitæ mundiciam. horum est Spiritus scientiæ, & meritò, quia semetipsos in sacris scripturis didicerunt esse lugendos.

Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam.] Id est, qui tota mente implendi patrum iustitiæ desiderant, & studio perseuerandi in eo sitiunt, infastidiosa refectione saturabuntur. quibus congruit Spiritus fortitudinis, id est, sine pigritia & defectu boni operis.

Beati misericordes.] Misericordes sunt, qui semetipsos benediciendo consulunt, & corrigendis proximis diligentiam impendunt, vt à misericorde iudice misericordiam consequantur æternam. quorum est Spiritus consilij, quo sibi & alijs consulere non desunt.

Beati mundo corde.] Id est, simpliciter Deum quærentes, & nihil amaritudinis habentes, tota vanitate vacantes, & sincero amore Deum contemplantes: horum est Spiritus intellectus, quia eorum aspectui sapientiæ thesaurus patet.

Beati pacifici.] Vtique quorum caro aduersus Spiritum non concupiscit, & alios pacificando inuicem, etiam cum his pacem habere desiderant, qui oderunt pacem: & sic meritò filij Dei vocabuntur, in quibus Deo nihil contrarium inuenitur. ad hos enim refertur Spiritus sapientiæ, quia eorum rationi cuncta obtemperant, & ipsa ratio subijcitur Deo, octaua vtique sententia, qua dicitur:

Beati qui persecutionem patiuntur.] Ad Domini resurrectione pertinere videtur, quia septimo die, hoc est, sabbato transeunte, & octaua die quasi capite dierum redeunte, caput surrexit Ecclesiæ de uictò perfectionis labore. septenario namque numero septemplex multiplicato, quadraginta octo efficiuntur, cui vni vtique octaua, & capite dierum seculi addito, quinquaginta reperiuntur. vnde & nos vtique Spiritus sancti gratia & remissione peccatorum accepta, in cælorum regnum inducimur, vbi hæreditatem accipimus, consolamur & pacimur, misericordiam

consequimur, & mundamur & pacificamur, vt iam post transactam septimanam huius seculi vitam intremus resurgentes futuram. & sic fit, vt qui primus erat dies labentis vitæ, fiat tunc primus aternæ.

Beati estis cum vobis maledixerint homines, vsque, Mentientes propter me.] Superiores autem sententias generaliter digesserat vsque ad octauam: inde iam cœpit loqui, præsentem compellens. quamuis non solum ad eos ista pertineant, qui præsentem audiebant, sed etiam ad illos qui absentes vel post futuri erant, sicut superiores dicta, in quibus non dixit, *Vestrum est regnum caelorum, aut vos possidebitis:* sed ipsi ad eos pertinebant tantum, quibus præsentia loquebatur. sed idèò maximè ad eos apostropham facit præsentibus loquens, quia intimare eis volebat dignitatem gradus eorum prædicens passionem, quas pro nomine eius passi erant.

Gaudere & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis.] Qui vanam sequitur gloriam hoc implere non potest vt laceratus infamiae opprobrijs exultet in Domino: sicut scriptum est, *Ne quæras gloriam, & non dolebis cum ingloriosus fueris.* nos gaudere debemus vt nobis præparetur merces in cœlestibus.

Sic enim persecuti sunt Prophetas, qui fuerunt ante vos.] Benè exhortatus est eos exemplo Prophetarum, qui timore persecutionis non defecerunt à prædicatione veritatis.

Vos estis sal terra.] In terra humana natura, in sale sapientia verbi significatur. Salis enim natura terra efficitur infructuosa, vnde quasdam vrbes legimus victorum ira sale feminatas: & hoc conuenit Apostolicæ doctrinæ, vt sale sapientiæ compescat in terra humanæ carnis luxum sæculi, aut fœditatem vitiatorum germinare.

Quod si sal euauerit, in quo salietur, ad nihilum valet vltra nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.] Id est, Si vos per quos condiendi sunt populi propter metum persecutionum aut errorem amiseritis regna caelorum, extra Ecclesiam positi inimicorum opprobria sustinetis non dubium.

Vos estis lux mundi.] Id est, Vos quia vera luce illuminati estis, lux eis qui in mundo sunt esse debetis. *Non potest ciuitas abscondi supra montem posita,* id est, Apostolica doctrina super Christum fundata, siue Ecclesia super Christum ex multis gentibus fidei vnitatem constructa, & charitatis bitumine conglutinata, quæ sit tuta intrantibus, & laboriosa aduentibus: habitatores custodit, & omnes inimicos secludit.

Neg, accendunt lucernam, & reliqua.] Sub modio ergo lucernam ponit, quisquis lucem doctrinæ commodis temporalibus obscurat & tegit: super candelabrum verò, qui se ita ministerio Dei subijcit, vt superior sit doctrina veritatis, quam seruitus corporis. aliter Saluator accendit lucernam, qui humanæ testam naturæ, flamma suæ diuinitatis impleuit, & hanc super candelabrum, id est, Ecclesiam posuit, quod in frontibus nostris fidem suæ incarnationis fixit. Quæ lucerna non potuit sub modio poni, id est, sub mensura legis includi: nec in sola Iudæa, sed in vniuerso iluxit orbe.

Sic luceat lux vestra coram hominibus, & reliqua.] Quia expedit vnicuique per opera bona placere Deo, & non hominum falso fauore gaudere.

Nolite putare quiddam veni soluere legem aut Prophetas: non veni soluere, sed implere.] Implere venit, quæ in perfecta fuerant, iram tollens, & talionis vicem excludens, & occultam mentis concupiscentiam prohibens.

Amen quoque dico vobis, donec transeat caelum & terra, iota vnum aut vnus apex non prateribit à lege, donec omnia fiant.] Hæc enim transeunt, quando mutantur in melius. Iota verò, quæ est cæteris literis minor, & apex, quæ est eius summa portiuncula, ostendunt quod vel minima legis præcepta ad perfectum perducuntur. & quia omnia legis Sacramenta plena sunt spiritalis. Aptè autem Iota Græcum, & non Ioth posuit Hebræum, quia Iota in numero decem exprimit, & Decalogum legis enumerat, cuius quidem apex & perfectio Euangelium est.

Qui enim soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit

sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum, & reliqua.] Minimum est mors crucis, & qui secundum id quod soluerit, alios docuerit, & non secundum id quod inuenit & legit, *minimus vocabitur in regno caelorum:* vel fortasse ibi non erit, vbi nili magni esse non possunt. Potest & moraliter accipi, quia quamuis in semetipsa scriptura solui non possit, tamen qui non implet Dei mandatum in semetipso, soluit & fit despectissimus in Ecclesia sanctorum.

Dico enim vobis, quiddam nisi abundauerit iustitia vestra plus quam scribarum & Pharisaorum, & reliqua.] Id est, Nisi non solū illa minima legis præcepta impleueritis, quod est iustitia Pharisaorum, vt non occidat: sed etiam ista quæ à me adduntur, quod est iustitia eorum qui regnum Dei intraturi sunt, vt non irascantur, cœleste regnum intrare idonei non estis.

Audistis quia dictum antiquis est, non occides, &c.] In quibusdam codicibus additur ita: *Qui irascitur sine causa,* sed radendum est: quia ira viri iustitiam Dei non operatur.

Qui autem dixerit racha, reus est concilio.] Racha est Hebræum verbum, id est, inanis est vacuus: & interpretatur cenos, quem nos vulgata iniuria absque cerebro possumus nuncupare. quo ergo elogio stultitiæ denotari potest, qui fideliter Deum credit, & Christum Dei sapientiam nouerit.

Qui autem dixerit fatue, reus erit gehenna ignis.] Magni piaculi periculum est, quem Deus appellauerit ialem, & stultorum intelligentiam salientem, contumelia infatuanti sensus lacerare, vel maledicto stultitiæ exasperare. Nulli modi ergo æterni ignis pabulum erit. Gradus itaque sunt in istis peccatis à leuioribus ad grauiora, donec ad gehennam ignis veniatur. Nam in iudicio adhuc defensionis locus datur, dum adhuc motus comprimitur corde conceptus: in concilio autem cum iam vox indignantis erupit, non cum ipso reo agitur, vtrum damnandus sit, sed inter iudicantes confertur, quo supplicio culpabilis damnetur. Gehenna verò ignis certa est damnatio, & pœna damnati. isti ergo gradus, quibus modis inuisibiliter exhibeantur animarum meritis, quis dicere potest? Nomen gehennam traxisse putant à valle idolis consecrata, iuxta murum Hierusalem olim cadaueribus mortuorum repleta, quam & Iosue Rex contaminasse in Regum libro legitur.

Si ergo offeras munus tuum ad altare, & reliqua.] Istud secundum literam fieri potest, si præsens est frater, qui habeat aliquid aduersum nos, id est, quem nos læsimus. nam nos aduersus illum habemus, si nos ille læserit, vbi opus nõ est à faciente iniuriam, veniam postulare: sed tantum vt dimittas, sicut tibi à Deo commissa cupis dimitti. Spiritualiter ergo cogimur intelligere fidem esse altare in templo Dei, quod nos sumus, super quod spiritale donum siue Prophetia siue oratio, siue aliud aliquid quod Deo benè offeratur: & si in mentem venit, vt aduersus fratrem aliquid habeamus, necesse est vt coram Deo chara cogitatione ad fratrem recurramus celerim dilectionis affectu, atque intentionem inde reuocantes, ceptum munus perficiamus.

Esto consentiens aduersario tuo, vsque, Donec reddas nouissimum quadrantem.

Iudicem intellige Christum, ministrum verò Angelum: carcerem, pœnas tenebrarum. quadrans hic in alio loco duo minuta, nõ quòd dissonent Euangelia, sed quòd vnus quadrans duos habeat minutos nummos. Pars distinctorum membrorum huius mundi terra inuenitur, idèò dicit nouissimum quadrantem, id est, terrena peccata: & quod dicit, *Donec soluas,* pro infinito ponitur. sicut alibi: *Donec ponam inimicos tuos.* Aduersarium autem cui iubemur consentire, alij diabolum, alij carnem, alij Deum, alij Deum, alij Deum Dei intelligere voluerunt: non vt perinationibus diaboli aut carnis obedire debeamus, quibus in baptismo abrenunciamus, sed beneuoli erga illos esse iubemur, resistendo, ne obtemperantes vltionem eis deceptionis eorum accumulemus.

Audistis quod dictum est antiquis, Non mœchaberis, vsque, Iam mœchatus est eam in corde suo.

Inter passionem & propassionem apud veteres differentia hæc est: Qui viderit mulierem & eius anima fuerit titillata, hic propassione percussus est: qui autem delectationi consensum præbuerit, de propassione ad passionem transit; & sic tribus gradibus peruenitur ad peccatum, suggestionem, delectationem, consensum. & illius peccati tres sunt differentie in corde, in factu, in consuetudine, quasi tres mortes. vna in domo, cum in corde consentitur libidini. altera quasi iam extra portam prolata, cum in factum procedit ad sensum: tertia autem cum vi consuetudinis malæ animus tanquam terrena premitur mole.

Quod si oculus tuus dexter scandalizet te, vsque, Quam totum corpus tuum eat in gehennam.

Non incongruè enim dexter oculus potest accipi dilectus amicus, & in rebus diuinis consiliarius, cui non est parcendum ne abijciatur, si nos vult scandalizans in hæresim ducere.

Et si dextera manus tua scandalizat te, & reliqua. In dextera accipitur adiutor dilectus & minister in diuinis operibus, ita in sinistra intelliguntur, quæ sunt corpori necessaria: quia sicut in oculo cõtemplatio, ita in manu significatur actio. possumus etiam in oculo dextro & manu dextra quoslibet intelligere propinquos, qui etiam sunt causa scandali amputandi.

Dictum est autem, Quicumque dimiserit uxorem, det ei libellum repudiij.

Quod in posteriore parte ipse Saluator Moysen fecisse exponit propter duritiam cordis eorum, non vt disidium concederet, sed homicidium auferret.

Ego autem dico vobis, quod omnis qui dimiserit uxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam moechari: & qui dimissam duxerit, adulterat.

Non hic intelligitur tantum fornicatio in stupro, quod in alienis viris aut sceminis committitur, sed omnis concupiscentia vel auaritia vel idolatria, quæ hominem faciunt à lege Dei aberrare. Si ergo vxor huiusmodi aliquid hominem cogat, qui talem dimittit, causa fornicationis dimittit, non tantum illius, sed & suæ illius qui fornicatur, suæ ne fornicket.

Iterum audistis quod dictum est antiquis, Non periurabis, vsque, Non potes vnum capillum album facere, aut nigrum.

Iudæi permittebantur in Deum iurare, non quia facerent rectè, sed quod melius est & Deo quàm dæmonibus vel alijs creaturis hoc exhibere: quia qui iurat aut veneratur aut diligit eum, per quem iurat: & quia periurare non potest, qui non iurat. Ideo rarè & non nisi necessitate vtamur iuramento, cum pigros ad credendum viderimus homines, vt Apostolus ait: *Quæ scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.* Sedes autem iudicium Dei significat, qui in cælo sedere dicitur: non quia habeat membra sicut nos collocata, sed quoniam in vniuerso mundi corpore maximam speciem cælum habeat, & terra minimam, tanquam præsentior excellenti pulchritudini vis diuina: minimam verò ordinet in infimis sedere in cælo, terramque calcare dicitur. Spiritualiter autem sanctas animas cæli nomine significat: & terræ peccatrices. spiritualis autem qui omnia iudicat, & à nemine iudicatur, conuenienter sedes Dei dicitur. Peccator autem cui dictum est, *Terra es, & in terrâ ibis*, per iustitiam digna meritis tribuentem in infimis ordinatur.

Sit autem sermo vester est est, non non: quod autem his abundantius est, à malo est.

Ac si diceret: Quod est, sufficiat dicere, & quod non sufficiat non. siue ideo bis dicitur est est, non non, vt quod ore confirmes, operibus probes: & quod verbo neges, factis non confirmes. non dixit quod amplius est, *malum est*: sed *à malo est*, ab illius videlicet infirmitate, à quo cogitur iurare: & hæc infirmitas malum est, tu autem benè facis, qui benè iuratione vteris, vt alteri persuadeas, quod vtiliter suades.

Audistis quia dictum est, oculus pro oculo, dentem pro dente: ego autem dico vobis, non resistere malo.

In lege emendatur culpa, in Euangelio peccatorum auferuntur exordia. in lege quatuor gradus videntur esse

vindictæ. primus est, ne lætus vliscatur se grauius: secundus quem lex posuit, dicens: *Oculus pro oculo*, ne vindicta iniuriam transeat, & hæc est inchoatio pacis, ad quam perueniendam duo gradus adhuc restant, id est, vt non reddat tantum, sed minus. verbi gratia, pro duobus pugnis vnus ad tertium peruenit, dum nihil mali rependit, immò bonum pro malo: nec tamen adhuc ibi est, quod ait, *Non resistere malo*, id est, vt non solum irrogatum non respondas, sed etiam ne aliud irrogetur, non resistas. quod etiam consequenter exponit dicens:

Sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram. Non enim ait, Tu percutere noli, sed adhuc ad percutiendum te para: docens medicus animarum, vt quorum saluti consulere vellent, eorum imbecillitates æquo animo tolerarent. Mysticè iubemur percutienti alteram præbere dexteram, non sinistram, quam iustus non habet. id est, si nos hæreticus in disputatione percusserit, & dextera dogma vulnerauerit, opponantur ei dextræ, donec victus lassescat inimicus.

Et ei qui vult iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, remitte ei & pallium. Lucas hoc capitulum versa vice posuit, dicens: *Ab eo qui auferit vestimentum, etiam tunicam noli prohibere.* Quod de vestimento & tunica dictum est, hoc faciendum est de omnibus quæ aliquo iure temporaliter nostra esse dicimus. In tunica, quæ interior vestis est, significantur necessaria: & si ea cõtemnere cõuenit, quanto magis superflua, quæ per pallium, quod exterior vestis est, significatur moraliter. Spiritualiter autem omnis doctor aliquid tunicam auferit, cum ab eo quæ animo latent peccata confidenda deposcit: vt est inuidia, superbia, & his similia. Et pallium ipse dimittit, cum exteriora quæ corpus gessit facinora, simul confiteri non erubescit.

Et quicumque te arguerit mille passus, vade cum illo alia duo. Hoc testimonio compassionis vtique affectum præcipit, & studium solatiij impendere ei, qui à te expetit, quod ultra vires velle debes insinuare. aliter si quis volens credere, te interrogauerit, quid sit Deus: tu non solum ei Patrem, sed & Filium, & Spiritum sanctum ostendere festina.

Qui petit à te duci, & volenti mutuari à te ne auertaris. Non hoc tantum de elcëmofyna dictum intelligimus, cum & diuites pauperes fiunt, si semper dederint: sed doctoribus præcipitur vt gratis accepta, gratis tribuant, quia istiusmodi pecunia nunquam deficit. Ita enim omni petenti dabis, quamuis non semper id quod petit dabis, cum eum indicata iustitia, non inanem dimittis: quam non petat quod dabis, & insuper oportet spiritalem doctorem auditoribus suis verbum Dei accommodare, vt boni operis ab illis retributionem possit accipere.

Audistis quia dictum, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum: ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & reliqua.

Sciendum est ergo, non impossibilia, vt quidam æstimant, in dilectione inimicorum Christum præcipere, sed perfecta, quæ fecit Dauid in Saul, & martyr Stephanus cum pro persecutoribus orauit. Hic ergo minus intelligentibus difficilis oritur quæstio, quod inueniuntur in Prophetis aduersus inimicos imprecationes, quæ putantur maledictiones: sicut est, *Fiat mensa eorum*, & reliqua. sed hæc Propheta dixit non voto optantis, sed Spiritu præuidentis. & Dominus dixit, *Va tibi Capharnaum*. non hoc maleuolentia optabat, sed merito infidelitatis futurum ei fore cernebat. Rursus alia oritur quæstio, quia Dominus iubet pro inimicis orare, & Ioannes pro peccantibus vsque ad mortem non rogare: & hoc ideo, quia sunt in fratribus quædam peccata inimicorum persecutione grauiora. Peccatum vsque ad mortem esse puto, post agnitionem Dei per gratiam sancti Spiritus impugnare fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam inuidiæ facibus agitari: & peccatum non ad mortem, cum quis debita officia fraternitatis non exhibuerit prr aliquam infirmitatem animi.

Vt sitis Filij Patris vestri, vsque, Pluit super iustos & iniustos. Non ait, Facite illa qui estis Filij Dei: sed, vt sitis Filij Dei. nam vnus est naturaliter Filius Dei, nos autem potestate

accepta, in quantum ea quæ ab illo præcipiuntur, implemus, efficiuntur filij Dei. Ortum solem dicit super bonos & malos: Christum, solem iustitiæ: pluuiam, doctrinam veritatis, quia bonis & malis apparuit, & est Euangelizatus Christus.

Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, vsque, Nonne ethnici hoc faciunt?

Publicani quidem apud eos Romani exactores dicuntur, qui vectigalia vel publica sæculi lucra sectantur: nam *ἔθνη*. Græcè, gens dicitur Latinè. Ideo gentiles ethnici dicuntur, qui sunt tales vt fuerunt genti. Et huius sententiæ sensus est talis: Si ergo ethnici & publicani sunt erga amatores suos natura duce benefici, quantum vos dilectione latiores debebitis etiam non amantes amplecti: quia quibus est gradus profersionis eximior, necesse est vt sit cura virtutis vberior.

Estote ergo vos perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est. Sine dilectione inimicorum quis superius dicta potest implere. Perfectio namque misericordiæ, qua plurimum consulitur laboranti animæ, vltra dilectionem inimici porrigi non potest: & ideò sic clauditur, *Estote ergo perfecti*, & reliqua. Ita tamè vt Deus intelligatur perfectus tanquam Deus, & anima perfecta tanquam anima. Gradum ergo quandam ascendit, qui proximum diligit: sed benevolentiam perficiet, qui eam præcepto ad inimici dilectionem perduxerit: nam quod in lege scriptum est, *Oderis inimicum tuum*: non est accipienda vox iubentis iusto, sed permittentis infirmo.

C A P U T V I.

Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.

Ac si diceret: Cauete ne laudem ab hominibus quærat, & ob hoc fructu priuemini mercedis: vnde subditur,

Alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui est in cælis. Qui enim inanem vulgi fauorem sequitur, hoc illi pro mercede deputabitur, & ob hoc ab æterni Regis nuptijs, pulsans ianuas repellitur, quia hic eum amare non probatur.

Cum ergo facis elemosynam, noli tuba canere, & reliqua. Manifestum est, hypocritas esse, qui se iustos simulant, & non exhibent: & proinde à Deo cordis inspectore nõ aliud accipiunt, nisi fallaciæ supplicium.

Te autem faciente elemosynam, vsque, Et Pater tuus qui videt in absconso, reddet tibi.

Videtur enim humanæ laudis delectatio in sinistra significari, & in dextera intentio implendi præcepta diuina. Et quid est elemosyna in absconso, nisi in ipsa bona conscientia, quæ humanis oculis demonstrari non potest, quæ & efficitur in voluntate bona, quamuis non sit quod tribuatur in pecunia: nam in his solet sinistra operari, qui eam non intus, sed foris faciunt.

Et cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, vsque, Receperunt mercedem suam. Anguli platearum sunt, vbi via per transuerium alterius viæ tendit, & quadriuium reddit. Nõ enim te videri ab hominibus alicubi orantem nefas est, sed propter hoc agere, vt laudandus ab hominibus videaris.

Tu autem cum orabis, intra in cubiculum tuum, vsque, Pater tuus qui videt in absconso, reddet tibi.

Id est, reuertere in mundam cordis conscientiam de visibilibus ad orandum inuisibilem Dominum, & claude ostium carnalium & phantasmatum: turbis, quæ obstreperunt in cogitatione resiste, vt intimo corde ad Patrem spiritalis dirigatur oratio.

Orantes autem nolite multum loqui, vsque, Nolite ergo ad similiae. Ethnici ergo sicut hominem iudicem, ita Deum verbis arbitrantur in sententiam trahi: & ideò putant se in multiloquio suo exaudiri.

Scit enim Pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum. Confurgit enim hoc loco quædam hærelis Philosophorum, qui dicunt: Si Deus antequam petamus, scit quibus indigemus, frustra scienti loquimur. Quibus respondendum est, non nos esse narratores, sed rogato-

res. Aliud est narrare, aliud scientem miserabiliter exorare.

Pater noster, qui es in cælis. Id est, in sanctis & iustis, quibus dicitur, *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.*

Sanctificetur nomen tuum. Quomodo sanctificetur ab hominibus nomen Domini, quod semper est sanctum, rogamus: quod nomen Domini sanctum in hoc sæculo ostendatur, vt nos qui in baptismo sanctificati sumus, in eo perseueremus. Et hoc quotidianum opus est, vt imploremus sanctificationem, qui quotidie delinquimus.

Adueniat regnum tuum. Quando enim Deus nõ regnat, aut quando apud eum incipit, quod semper fuit, & esse nõ definit. Nostrium quidem regnum petimus à Deo nobis promissum, & Christi passione quæsitum, vt qui in sæculo antè feruimus, postmodum Christo dominante regnemus: vt, *Venite benedicti*, & reliqua.

Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Id est, sicut est in Angelis voluntas tua, qui sunt in cælis, ita fiat in hominibus, qui sunt in terra, vt nulla miseria impediens eandem apud te beatitudinem adquirant. Aliter, sicut insti faciunt voluntatem tuam, ita & peccatores ad te conuertantur. Siue cælum & terram, corpus & animam accipimus.

Fiat voluntas tua. In hoc vt sicut corde condelectamur legi Dei secundum interiorem hominem, ita corpus nullis terrenis voluptatibus immutatum huic delectationi aduersetur.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Panis quotidianus aut pro omnibus huius vitæ necessitatibus dicitur est, aut pro Sacramento corporis Christi, quod quotidie accipimus, & ne moueant quæstionem aliqui, qui non communiceat quotidie Sacramento Christi: restat vt panem quotidianum intelligamus diuina præcepta, quæ quotidie meditari oportet, & operari.

Et dimitte nobis, & reliqua. Salubriter enim quod peccatores sumus, admonemur, qui pro peccatis orare compellimur. Qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam misericordiam promisit, & veniam securam adiunxit, & certa nos sponcione constringens, vt non aliter à Deo, cui debitores sumus, veniam petamus quam sicut debitoribus nostris dimittimus: in qua pactione si mentimur, totius orationis nullus est fructus.

Et ne nos inducas in tentationem. Non enim per se ipsum inducit Deus, sed induci patitur, quem suo auxilio deseruerit. Et ideò non hic oratur, vt non tentemur, sed vt in tentationem non inferamur. Aliud namque est in tentationem induci, aliud tentari. Sine tentatione nullus esse probatus potest, ideò non orat cui necesse est igne examinare, vt igne non contingatur, sed vt non exuratur.

Sed libera nos à malo. Videlicet, vt ab omnibus quæ diabolus & mundus operantur, securi stemus ac tuti: vt autem nulla omnino timeatur tentatio, non hic in præsentis sperandum est fieri posse, quia hæc beatitudo hic inchoatur, & in futuro perficietur. Amen autem, quod in fine scribitur, signaculum est Dominicæ orationis, quod Aquila interpretatus est, *fideliter*: & nos verè possumus dicere, significare totius orationis istius purissimam veritatem, & indubitanter omnia illis conferri à Domino, quæ ritè postulant, si conditionis vltimæ pactum seruare nõ negligunt.

Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, vsque, Nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.

Si non dimiseritis hominibus aut, quasi non sint homines, qui dimittunt, id est, non humani neque terreni. Vnde scriptum est, *Ego dixi, dii estis*, & reliqua. Vos autè sicut homines moriemini. Ad eos dicitur, qui propter peccata homines ex dijs esse meruerunt.

Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Exterminant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

His verbis intentio nostra ad interiora gaudia dirigi docetur, ne foris quærentes mercedem, huic sæculo conformemur. Quod dicit, *Exterminant*, non est scripturæ tritum. Exules quòque exterminantur, qui extra terminos mittuntur. Pro hoc ergo sermone semper accipere

solemus demolientur, quod hypocritæ facere solent, ut tristitiam & luctum forti animo latent in vultu simulent. Hoc capitulo intelligitur, quod non solum in mundi pompa, sed etiam in fordibus luctuosus solet esse iactantia.

Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum oleo, & faciem tuam laua, vsque, Et pater tuus qui videt in absconso, reddet tibi in propatulo.

Palestini autem, quorum hoc more loquitur, festis diebus solent capita oleo perungere: & nobis præcipit ut virtutes exercentes, non oleo peccatoris, sed exultationis festiuos nos ostendamus, & principale cordis nostri oleo perungamus spiritali.

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vsque, Et vbi fures non effodiunt, nec furantur.]

Per tres species aduerfitatis, hoc est ærginis, tineæ & furum, omne vetat auaritiæ genus, & reprehendit: quia aliæ res sunt, quas rubigo obfuscat vel consumit: ut est aurum, argentum, & cætera metalla. Aliæ quæ à vermicibus vel putredine dissoluntur: ut sunt vestes, vasa lignea, quæ carie dispereunt. Aliæ per fures auferuntur: ut sunt gemmæ, lapides preciosi, quamuis alia forde non possunt consumi, & ita nulla res semper illæsa durare potest. Vnde dicitur, *Omne opus electum iustificabitur, & qui operatur illud, honorabitur in illo: & omne opus corruptibile in fine deficiet, & qui operatur illud peribit cum ipso.* Allegoricè ærugo superbiam significat, quæ vbi fuerit, spiritalium donorum thesaurum dissipat, & virtutum decorem obfuscat. Tinea autem inuidiam designat, quæ latenter corrodens studium bonum, & vnitatis pacem demoliri non cessat. Fures namque sunt dæmones & hæretici, semper ad hoc intenti, ut spiritalia thesauros habentes deprædentur, & onustus ornamentis virtutum spolient. Alio sensu, omnis namque res fordescit, cum inferiori miscetur naturæ. Sic & animus noster terrenorum cupiditate fordescit, quamuis terra munda sit in suo ordine: in spiritalium verò desiderio mundus perseverat, quia quæcunque cœlestia sunt, mundi sunt.

Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.]

Hoc non solum de pecunia, sed & de cunctis passionibus sciendum est: lasciuia ludicra, amatoris libido, gulosi Deus venter est: huic seruit vnusquisque, à quo vincitur.

Lucerna corporis tui est oculus tuus, vsque, Totum corpus tuum tenebrosum erit.

Est autem oculus mentis intentio, quæ si peruersa præcedit, omne opus prauum est, quod sequitur, quamuis rectum esse videatur: nam per corpus opera quæ cunctis apparent, signantur: quæ si recta quis facit intentione, etiam si coram hominibus aliquid imperfectionis habere videantur, omnia in bonum cooperantur.

Si ergo lumen quod in te est, tenebra sunt, ipsa tenebra quantæ erunt.] Si cordis intentio appetitu temporalium in vobis cæcatur, quanto magis ipsum factum est tenebrosum, & nihil proderit: quia quomodo tu feceris, tibi imputatur, non quomodo accipienti proueniret.

Nemo potest duobus Dominis seruire, vsque, Et alterum contemnet.] Videlicet diabolus odit, qui Deum diligit. Nullius enim scientia Deum odisse ferre potest, & idè eum qui non timet, contemnit dum eius mandata non custodit.

Non potestis Deo seruire & mammonæ.] Audiat hoc auarus, & studeat diuitias, quæ mammonæ Syriaco nuncupantur sermone, magis ut Dominus distribuere, quam ut seruus custodire.

Idè dico vobis, ne solliciti sitis anima vestra, & reliqua.

Quod ait, *Idè dico vobis*, ad superiora respicit, ne temporalium sollicitudine conuincamini cum diuitibus huius sæculi thesaurizare. De carnali autem cibo & vestimento nos non debere esse sollicitos accipiamus, de spiritali autem cibo & vestimento semper solliciti esse debemus.

Nonne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum.] Admonet ergo in hac sententia, ut meminerimus multo amplius nobis Deum dedisse, qui nos fecit & composuit, quàm quoduis alimentum & tegumentum. Quo loco quæri solet, vtrum iste cibus corporeus ad ani-

mam pertineat, cum sit ipsa incorporea, an non. Sed animam hoc loco pro ista vita positam nouerimus, cuius retinaculum est alimentum istud corporeum.

Respicite volatilia cæli, vsque, Et pater vester pascit illa.] Id est, si volatilia quorum mortalitas est anima, Dei aluntur prouidentia: quæto magis homines, quibus æternitas promittitur.

Nonne vos plures estis illis.] Hoc est, charius valetis, quam irrationabilia, sicuti sunt aues.

Quis autem vestrū cogitans potest adiacere ad staturam suam cubitum vnū, & de vestimento quid solliciti estis.

Ac si dicat: illi ergo relinquite curam tegendi corporis, cuius cura factum esse videtis, ut tantæ staturæ corpus habeatis.

Considerate lilia agri, & reliqua.] Ista verò documenta de auibis & lilijis non allegoricè ponuntur, sed ut de rebus minoribus maiora persuaderentur.

Dico autem vobis quod nec Salomon, & reliqua.] Reuera quod fericum, quæ purpura regum potest floribus comparari, quid ita rubet ut rosa, quid ita candet ut lilium, quod magis est oculorum, quàm sermonis iudicium.

Si autem fennum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, & reliqua.

Cras pro futuro ponitur tempore. Et est sensus: Si quæcitò decidua concremantur igne, artifex omnium tam venusta ornat specie: quanto magis vos procurabit in necessarijs, qui ad æternam hæreditatem pertinetis.

Nolite solliciti esse, dicentes quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur.

Notandum quod non ait, Nolite quærere cibum, &c. Sed quid, inquit, manducetis, & reliqua. Vbi mihi videntur argui, qui sprete communionem lautiora vel austeriora sibi alimenta vel indumenta requirunt pro his cum quibus vitam ducunt.

Hæc omnia gente inquirunt.] Scilicet quibus cura est non futurorum, sed comparati sunt iumentis insipientibus, & similes facti sunt illis.

Scit enim pater vester, vsque, Et hæc omnia adiacentur vobis.] Quærere regnum Dei, quod est bonum appetendum, & necessaria sine quibus hæc vita non potest peragi. Non dixit nobis dari, sed adijci: quia nobis in intentione æternitas, in vsu verò debet esse temporalitas: illud tanquam bonum, hoc tanquam cessarium.

Nolite solliciti esse de crastino. Crastinus enim dies sollicitus ipse erit sibi.] Quia annuos fructus terra profert, de presentibus sollicitos esse debere concessit, qui futura, quod cras significat, cogitare prohibuit.

Sufficit diei malitia sua.] Sufficit ergo nobis præsentis temporis cogitatio, futurorum curam, quæ incerta est, relinquamus. Hanc ergo curam arbitror idè nominauit malitiam, quia pœnalis est, & ad hanc pertinet mortalitatem, quam peccando meruimus. Cauendum namque est, ne aliquem iudicemus, qui commissis sibi procurat necessaria ne desint, cum ipse Dominus loculos habere dignatus est.

C A P V T VII.

Nolite iudicare, ut non iudicemini, vsque, *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.*

Hoc loco præcipi existimo, ut ea facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliore parte interpretemur: quia incertum est quo animo quid factum sit, vel qualis futurus sit qui nunc vel bonus vel malus apparet. Vnde Apostolus, *Nolite*, inquit, *ante tempus iudicare.* De manifestis, quæ bono animo fieri non possunt ita dicitur, *Ex fructibus eorum cognoscetis eos:* potest mouere, quod ait, *In quocunq; enim iudicio iudicaueritis, iudicabitur de vobis.* Nunquid temerè enim, sicut nos de alijs, ita iudicabit de nobis Deus. Aut, *In qua mensura, remetietur*, nullo modo hoc est apud Deum: sed dictum est, quomodo ipsa temeritas, qua punis alium, te puniat necesse est. Vnde dictum est: *Omnis qui percussit gladio, gladio peribit.* Non gladio ferri, sed gladio peccati.

Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, vsque, Et trabem in oculo tuo non vides.

Multi superbia & odio præuerti, acerrimè corripunt eos quos subita ira vident turbatos, oculum mentis à solito puritatis statu quasi festuca irruente mutasse: atque hinc eos magis amant vituperare quàm emendare, & idè impossibile illis dicitur, vt festucam fratris oculo quis demat, qui suo trabem in oculo gestat. qui fieri potest vt si irascaris homini, velis eum corrigi: si autem oderis, non potes eum velle corrigere. quantum inter trabem & festucam distat, tantum inter odium & iram.

Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere, & reliqua.

Primò expelle odium à te, & deinceps iam eum quem diligis, emendare poteris.

Nolite sanctorum dare canibus, vsque, Et conuersi disumpant vos.] Canes & porcos pro contemptoribus accipimus, nõ conuenit igitur istiusmodi in luto infidelitatis manentibus porcis vel hæreticis, vel hominibus ad vomitum peccatorum reuertentibus, Euangelicam pandere margaritam. Ne conculcent, id est, contemnunt illud, & conuersi incipiant vos disipare.

Petite, & dabitur vobis, & reliqua.] Petitio pertinet ad impetrandam sanitatem firmitatemque animi, vt ea quæ præcipiuntur, implere possimus: inquisitio autem ad inueniendam veritatem, cum quis autem veram viam inuenit, peruenit ad ipsam possessionem, quæ tamen pulsanti aperietur.

Omnis autem qui petit, accipit, & reliqua.] Ergo perseuerantia opus est, vt accipiamus quod petimus, & inueniamus quod quarimus: & quod pulsamus, aperiat.

Aut quis ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, nunquid lapidem porriget ei?

Panis intelligitur charitas, sine qua cæteri nihil sunt, sicut sine pane mens inops esse videtur: cui contraria est cordis duritia, quam lapidi comparauit.

Aut si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei.] Pisces sunt fides inuisibilium, vel propter aquam baptismi, vel quia de inuisibilibus capitur, seu quod huius mundi fluctibus non frangitur: cui contrarium posuit serpentem propter venena fallacia, quæ primo homini præseminauit. quod autem in Euangelio secundum Lucam hæc duo subsequitur oui & scorpionis comparatio, in ouo indicatur spes, in quo nondum perfectus fetus est, sed fouendo speratur: vel quod spei contrarium est retro respicere, quæ se in ea quæ ante sunt extendit. & idè huic contrarium posuit scorpionem, cuius aculeus venenatus retro timendus est, quia mortifera desperatio in fine est formidanda.

Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, vsque, Petentibus se.

Malos appellat huius seculi amatores: & in rerum natura bona sunt, quæ dant, quamuis sint temporalia: quia *Domini est terra & plenitudo eius.* Aliter Apostoli, qui electionis merito bonitatem generis humani exceperant, superne bonitatis intuitu mali esse dicuntur: quia nihil est per semetipsum immutabile vel bonum, nisi deitas sola. quod Lucas verò dicit, *Dabit Spiritum bonum:* ostendit Spiritum sanctum plenitudinem esse bonorum Dei.

Intrate per angustam portam, vsque, Et pauci sunt qui inueniunt eam.

Lata via est, quæ tendit ad seculi voluptates, cuius inquisitione aut inuentione opus non est, quia sponte se offerunt. angustam verò viam omnes inueniunt, nec qui inueniunt, statim ingrediuntur per eam: siquidem multi de medio itinere veritatis, seculi voluptatibus capti, reuertuntur.

Attendite à falsis Prophetis, vsque, Intrinsicus autem sum lupi rapaces.

Specialiter de hæreticis dicitur, qui videntur continentia, castitate, ieiunio se circumdare quasi quadam veste pietatis, sed ex intentione venenati animi, & insidijs rapacibus comparantur lupis.

Aliter, caucius considerate eos, qui per Christianum nomen vos seducere nituntur, dulcibus sermonibus scan-

dalum inferentes, sed quomodo isti sunt noscendi ostendit.

A fructibus eorum cognoscetis eos. Hoc est, ad vultum nolite attendere, sed ad opera. Etenim si non verbis, moribus blasphemant.

Nunquid colligunt de spinis vvas, aut de tribulis ficus.] Nullus sapientium ab hæreticis vel infidelibus flagrantiam sanctitatis, aut dulcedinem poterit inuenire veritatis. Aliter spinas reor & tribulos posse significare seculi curas, & vitiorum compunctiones: vt, *Terra tua spinas & tribulos germinabit tibi:* ficus verò & vva dulcedinem nouæ conuersionis, quam Dominus esurijt in nobis, & seruorem dilectionis, quæ lætificat cor hominis.

Sic omnis arbor bona fructus bonos facit, mala autem arbor fructus malos facit, & reliqua.

Per arborem intelligimus seu bonam seu malam voluntatem. fructus autem opera, quæ nec bonæ voluntatis, mala: nec malæ esse possunt voluntatis bona, quæ fit etiam bona, dum conuertitur ad firmum & incommutabile bonum: & impletur bono, vt faciat fructum bonum. ac per hoc est, quod dicitur auctor omnium bonorum, hoc est, & naturæ bonæ & voluntatis.

Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.] Quia vnusquisque verus per validam iudicii sententiam in gehennæ ignem mittetur, qui hic boni operis fructum fecisse non inuenitur.

Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnū celorum, & reliqua.

Vtrumque enim seruis Dei necessarium est, vt & opus sermone, & sermo operibus comprobetur.

Multi mihi dicent in illa die, Domine Domine, nonne in tuo nomine Prophetauimus & in tuo nomine demonia, & reliqua.

Non enim ipsius meritum, qui talia facit, sed inuocatio nominis Christi hoc agit, ob condemnationem eorum qui inuocant, vel ob utilitatem eorum qui audiunt & vident.

Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos, &c.] Signanter dixit *Confitebor*, quia multo ante tempore dicere simulabant. *Non noui vos dicit*, id est, non adprobo vos, quia nullo modo Deus probat, quem fidei pietas non commendat.

Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabo eum viro sapienti, qui edificauit suam domum supra petram.] Si petra Christus est, sicut multa prædicant scripturarū testimonia: ille edificauit in Christo, qui quod audit ab illo, facit.

Et descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & reliqua.

Pluuia quoque, quia domum subuertere nititur, diabolus est: flumina, Antichristi: venti, spirituales nequitie in cœlestibus. qui autem non solum verba Dei audit, sed firmiter facit, nihil horum timet, quia domum ædificatā habet supra petram.

Et omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, similis erit qui edificauit domum suam super arenam.

Fundamentum stabile & firmum Dominus noster Iesus Christus, super quod fundatur Catholica Ecclesia: super arenam verò, quæ fluida est, & in vnā copulam redigi non potest, omnis hæreticorum sermo ad hoc ædificatur, vt corruat.

Et descendit pluuia, vsque, Et cecidit.] Quid enim in pluuia nisi multimodas diabolicas tentationes, per flumina manifestas persecutiones, per ventos malignos Spiritus intelligi voluit, ante quos nullus persistere valet, qui ipse in Deum fixa non permanet. Potest etiam per impetum fluminis, extremi iudicii discrimen intelligi, quando vtraque domo consummata, omnis qui se exultat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

Et sit ruina eius magna.] Quia non habet subleuantis solatia, sed audient: *Ite in ignem æternum.*

Et factum est cum consummasset Iesus verba hæc, admirabantur turba, & reliqua.

Turbas autem infideles dicit, qui stupebant non credendo: aut omnes generaliter demonstrat, qui in eo tan-

tantam sapientiam venerabantur. scribæ enim docebant quæ scripta sunt in Moyse & Prophetis: Iesus verò quasi Dominus ipsius Moyfi, pro libertate voluntatis suæ, vel ea quæ minus in lege videbantur, addebat: vel commutans prædicabat in populo, sicut supra legimus.

Liber Secundus:

CAPVT VIII.

*Q*uam autem descendisset de monte, vsque, Domine si vis, potes me mundare.

Istud miraculū potest intelligi post vtrunque sermonem Domini factum fuisse, non solum quem Matthæus, verum etiam quē Lucas interponit, licet alio loco Lucas Marcusque illud commemorauerint. Mysticè descensio Domini de monte incarnationem eius significat, & post hæc secuta sunt eum turbæ multæ: quia postquam verbum caro factum est, & habitauit in nobis, qui antea tantum notus in Iudæa, post admirabilis factus est in vniuersa terra.

Si vis, inquit, potes me mundare. De voluntate Domini non quasi incredulus dubitauit, sed quasi colluionis suæ conscius non præsumit.

Et extendens Iesus manum, tetigit eum dicens: Volo, mundare. Extendit curationis manum, qui misericordiæ suæ suæ protendebat affectum. Tetigit ægrotum, quia in potestate habuit sanitatis effectum. dixit, *Volo, mundare.* in volo, ostendit pietatis clementiam: in mundare maiestatis suæ potentiam. quia ipse dixit, & facta sunt. nõ vt aliqui putant, iungendum est & legendum, *Volo mundare:* sed separatim, vt primò dicat, *Volo:* deinde imperet mundare. Volo autem propter Photinum dicit: imperat propter Arrium, tangit propter Manichæum.

Et ait illi Iesus, Vide nemini dixeris. Et reuera quid erat necesse, vt sermone iactaret, quod corpore præferbat, nisi vt doceret nos non solum à mercede abstinemus pecuniæ, sed etiam gratiæ.

Sed vade, ostende te sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses in testimonium illis.

Tres ob causas misit eum ad sacerdotes. primum, quia lex præcepit vt mundata lepra offerrent sacerdotibus munera. deinde vt leprosum viderent mundatum, & saluarentur credentes: aut si non crederent, inexcusabiles essent, & ne legem frangere videretur. Si quem mouet, quomodo Dominus Mosaicum videatur adprobare sacrificium, cum id Ecclesia non receperit: meminerit illius sacrosanctum corporis sacrificium nondum in ara crucis oblatum, nec esse Apostolorum contestatione & fide credentium confirmatum. Mysticè vir iste, peccatis languidum genus humanum designat, quod extenta manu Saluatoris, hoc est, incarnato Dei verbo, humanamque contingente naturam, ab erroris prisca varietate mundatū est, & sacerdoti ostensum, de quo dicitur, *Tu es sacerdos in æternum:* cui offerunt corpora sua hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem.

Cum autem introisset Capharnaum, vsque, Et malè torquetur. Queritur quomodo cōueniat, quod Matthæus ipsum Centurionem ad Dominum accessisse dicat, cum Lucas nuncios ad eum misisse narrat? sed piè quærentibus patet, quod Matthæus causa breuitatis dixerit, accessisse ipsum: cuius voluntas licet alijs deferentibus perlata est ad Dominum. sicut enim Hæmorrhøisa, quia credidit, magis Dominum tetigit, quàm turbæ, à quibus premebatur: ita Centurio quo magis credidit, eo magis accessit.

Domine puer meus iacet. Non in vna tantum re miserabilis, quod iacet: sed in alia, quod paralyticus: tertia, quod malè torquetur. & hoc idè, vt angustias animæ suæ demonstraret, & benevolentiam Domini inuitaret: sic decet prælatos sibi subiectis misereri.

Et ait illi Iesus: Ego veniam & curabo eum. Magna Domini sublimitas, sed maior humilitas, qui solo verbo vale-

bat curare, non dedignatur seruum languentem visitare.

Et respondens Centurio, ait: Domine non sum dignus vt in tres sub te & cum meum. Propter vitæ conscientiam gentilis non ausus est hospitem habere Christum, cuius etiã fide præditus, nondum tamen Sacramentis erat imbutus.

Sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Magna fides Centurionis, qua verbi opus in Christo confitetur.

Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites. Hominem se potestare subditum dicit, & tamen se minoribus posse imperare: vt subaudiatur, Quanto magis omnipotens Deus super omnia, per Angelicam dicere potest militiam, infirmitati vt recedat, & recedit: & sanitati vt veniat, & veniet. vnde sequitur.

Et huic dico, Vade, & vadit: & alij Veni, & venit: & seruo meo. Fac hoc, & facit. Vult ostendere Deum posse implere quod velle, non tantum per corporis aduentum, sed sed etiam per ministeria Angelorum.

Audiens autem Iesus, miratus. Miratur intelligentiam suæ maiestatis, quod & nobis mirandum significat. Tales motus cum de Deo dicuntur, non sunt signa perturbati animi, sed docentis magistri.

Et sequentibus se dixit, Non inueni tantam fidem in Israël. Non de omnibus retro Patriarchis & Prophetis loquitur, sed de omnibus æui præsentis, qui per legem instructi non credebant. Centurio Christo docente minimè credidit, spontaneam gentium fidem significans.

Dico vobis, quod multi ab oriente, & reliqua. Id est, ex omnibus gentibus sicut oportet Euangelium prædicari, vel ab oriente, qui statim illuminati transeunt: & ab occidente, hi qui passionibus pro fide vsque ad mortè tolerauerunt, recumbent nõ carnaliter iacentes, sed spiritaliter quiescentes.

Filij autem regni eiecientur, vsque, Et stridor dentium. Filios regni Iudeos dicit, in quibus antea regnauit Deus. *Stridor dentium, & sletus oculorum,* verã demonstrat resurrectionem membrorum, interiores quoque tenebras dicit, cæcitatem cordis, exteriores quoque noctè æternæ damnationis. vbi duplex ostenditur gehenna, id est, nimij frigoris per fridorem dentium, & intolerabilis esse feruoris, per sletum oculorum: vt B. Iob ait, *Ad calorem nimium transeunt ab aquis niuium.*

Et dixit Iesus Centurioni, vsque, Et sanatus est puer ex illa hora. Probatur fides Domini, & roboratur sanitas serui. Mysticè Centurio electos ex gentibus ostendit, qui quasi centenario milite stipati, spiritalium sunt virtutum perfectione sublimes.

Et cum venisset Iesus in domum Petri, vidit focrum eius iacentem, vsque, Et surrexit & ministrabat ei. Domus Petri circumcisio est, quæ Apollolatu eius tradita erat: focus verò eius Synagoga est, quia illa quodammodo mater est Ecclesiæ, quæ à vero sponso taliter commendatur Petro: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Porro focus Petri in Synagoga fabricitabat, quia persequens Ecclesiam inuidiæ facibus laborabat. vnde dicitur: *Filij matris mee pugnaverunt contra me.* cuius manum Dominus tetigit, quia carnalia eius opera in spiritalem vsum conuertit: quæ eis resurgens ministrabat, quia nunc quotidie per spiritale officium credens Domino ministrat. Moraliter autè vnæque anima, quæ carnis concupiscentijs militat, quasi febris æstuat: sed ad tactum diuinæ misericordiæ conualescens, per continentiæ frenam lasciuia carnis constringit, & ipsis membris quibus seruierat, immunditiæ ad iniquitatem, seruiat iustitiæ in vitam æternam.

Vespere autè factò, obtulerunt ei multos demonia habentes, & eiecit spiritus verbo, & omnes malè habentes, curauit. Omnes non mane, nõ meridie, sed ad vespèram curantur, quando verus sol occubuit: ille qui dixit, *Quam diu in mundo sum, lux sum mundi:* in cuius occasu plures sanantur ægroti, quàm ante. quia in carne viuens, paucos Iudæorū docuit, postea per orbem gentibus solutis dona permisit.

Videns autem Iesus turbas multas circa se, iussit discipulos suos ire trans fretum. Exhortatio Iesu semper est, vt amarus seculi fluctus, inconfuso fidei nauigio transeamus, quoad litus paradisi ipso gubernante, perueniamus.

Et accedens vnus scriba, ait illi: Magister, sequar te, quocun-

que ieris.] Quod Matthæus dicit, Tunc istud gestum esse, quando iussit ut irent. Lucas verò, *Ambulantibus illis in via:* non est contrarium, quod utique ambulabant ut venirent ad fretum. scriba ille si dixisset, Domine, sequar te: non fuisset repulsus, sed qui magistrum vnum de pluribus æstimabat, & erat literator, & non spiritalis auditor. Ideò non habet locum, in quo possit reclinare Iesus caput suum.

Ait illi Iesus, Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidus: filius autem hominis non habet, vbi, &c.] Ac si dixisset, Quid me propter diuitias seculi vis sequi, cum tanta sim paupertas, vt nec proprio vtat testò? Possimus iuxta allegoriam per vulpes hæreticos accipere significatos, qui nihil in virtutibus Christi, sed in sua confidentes astutiâ, velut vulpis callida seducere satagunt: per volucres, malignos Spiritus, qui in cordibus Iudæorum domicilia habent, vbi habitaculum non inuenit caput Christi Deus.

Alius autem de discipulis eius, ait illi: Domine, permittite me primum ire, & sepelire patrem.] Non discipulatum respuit, sed expleta primum paterni funeris pietate, liberior hunc assequi desiderat: in quo & filius hominis caput reclinat, quia in eius humili peccatore diuinitas familiari quadam requiescat mansione.

Iesus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.] Mortuos enim sepelire, est peccatores in peccatis suis fouere: quod illi faciunt, qui iustificati impium pro muneribus, & iniqua gerentes benedicunt.

Et ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius.] Mare quod Dominus cum suis transire desiderat, præsentis seculi tenebrosus accipitur æstus. nauicula, quam ascendunt, nulla melius quam Dominicæ passionis arbor intelligitur: de qua alibi dicitur, *Si quis vult post me venire, tollat crucem suam, & sequatur me.*

Et ecce, motus factus magnus in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus.] Illa tempestas non ex se orta est, sed potestati pariet imperantis, quatenus se esse terræ marisque Dominum, cunctis ostenderet.

Ipse verò dormiebat.] O res mirabilis, is qui nunquam obdormit, dormiuit: dormiebat ergo corpore, vt Apostolos euigilare faceret, præcipue autem ne nos vnquam animo dormiamus.

Et accesserunt, & suscitauerunt eum, dicentes: Domine salua nos, perimus.] Suscitant Dominum, ne fluctuum feritate disperiant, quia cuius mortem viderant, maximis votis resurrectionem quærebant, ne eius morte carnali, mens eorum in perpetuum periret morte spiritali.

Et ait illis Iesus: Quid timidi estis modice fidei?] Marcus, *Necum habetis fidem? Lucas autem, Vbi est fides vestra?* id est, si potentem me in terra esse creditis, quare non in mari simul me vt verè Deum & creatorem omnium suscepistis? quare non omnia à me facta, in mea esse potestate creditis? quare dubitas pusille fidei? fragiles in fide corripiuntur, alieni omnino à fide puniuntur, sicut Iudæi & hæretici.

Tunc surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.] Ventum quippe surgens increpauit, quod per suam resurrectionem diaboli strauit superbiam: tempestatem aque cessare fecit, dum surgendo de sepulchro Iudæorum rabiem labefecit.

Porro homines mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei:

Non discipuli, sed nauæ dicentes, *Qualis est iste* qui sicut homo videtur, & sicut Deus potentiam ostendit. Sunt qui allegoricè hanc nauiculam præsentem volunt significare Ecclesiam, ventos malignos Spiritus, & homines iniquos: qui desiderant, vt Ecclesiâ fluctibus & pressuris immergatur: sed licet Iesus ad tempus auxilium subtrahendo dormire videatur, precibus tamen honestis suscitatus, malignorum spirituum incitationem compescere facit, & persecutorum minas mitigat, & flante aura Spiritus sancti, Ecclesiam ad æternæ quietis portam vsque perducit. Tropologicè autem nos singuli Catholica fide imbuti, nauem ascendimus, mare cum Iesu transire conamur: qui nobis quasi inter æquoris fremitus obdormit, quando crebrescente immundorum spirituum, vel prauorum hominum impetu, inter medias virtutū nifus, fidei splendor

obtenebrescit: spei celsitudo tabescit. Verùm inter huiusmodi procellas, necesse est vt illum sedulo excitemus, qualiter ipse gubernator nobis salutis indulgeat litus, vt de turbulentibus liberati, admiremur eius circa nos beneuolentias, & mirantes gratias agamus.

Et cum venisset trans fretum in regionem Geræfenorum.] Geræsa vrbs est Arabiæ trans Iordanem, iuncta a monti Galaad, quem tenuit tribus Manasse, non longè à stagno Tyberiadis, in quod porci præcipitati sunt. Significat gentes, quas Dominus post somnum passionis, & gloriam resurrectionis per prædicatores dignatus est visitare, vnde benè Geræsa interpretatur, colonum eiciens, vel aduena propinquans.

Occurrerunt ei duo habentes demonia.] Quod Marcus & Lucas vnum commemorant, intelligas vnum famosioris personæ, quem regio illa maximè dolebat: sed allegoricè sicut vnus à dæmonio possessus, sic & duo illi gentiles polli idolis occupati, typum non inconuenienter exprimit.

De monumentis exeuntes satini nimis.] Ibi duo homines, qui à dæmonibus vexabantur, duorum populorum nõ inconuenienter figuram gestauerunt: gentilis, qui diabolicis doctrinis illusus, idola pro Deo colebat: & Iudæici, qui contemptor diuinæ legis semper extiterat: qui non in domo, id est, in sua conscientia habitabant, sed in monumentis, hoc est, in operibus delectabantur mortuis. Quid enim sunt corpora, nisi sepulchra mortuorum. Satini nimis, qui diuinas vel humanas leges pro nihilo ducebant, quæ per vincula significata sunt.

Ita vt nemo possit per viam illam transire.] Ante aduentum namque Saluatoris, Prophetis & prædicatoribus sanctis gentilitas inuia fuit, quia cuiquam cum sæuitia furoris obedire recusauit: & compedes ac catenas rupit, id est, leges humanas: & vt Lucas scribit, agebatur à dæmonio in deterro, qui transgressis legibus iam vulgarem consuetudinem excessit cupiditatum sceleribus.

Et exclamauerunt dicentes, Quid nobis & tibi fili Dei.] Non est ista confessio voluntatis, quia præmium non sequitur contentis: sed extortio necessitatis, velut serui fugitiui, si post multum temporis Dominum vident suum, nihil aliud nisi de verberibus deprecantur: sic dæmones Dominum in terris cernentes versari, ad iudicandos se venisse credebant.

Venisti ante tempus torquere nos.] Sciebat enim diabolus, esse sibi certam in iudicio Dei damnationem futuram, cui per Esaiam dicitur: *Va qui prædavis, nonne & ipse prædaberis?* sed dispensationem diuini consilij, quæ nobis manifestanda erat, scire non potuit. vnde Dominici aduentus potentiam pertimescens, ad suam tendere damnationem.

Erat autem non longè ab eis grex porcorum, vsque, Mitte nos in gregem porcorum.] Marcus dicit, *circa montem* fuisse gregem porcorum: cui nihil repugnat, quod Lucas dixit, *in monte.* grex enim tam magnus fuit, vt aliqui essent in monte, aliqui circa montem.

Et ait Iesus, Ite.] Erubescat Manichæus, qui hominum & bestiarum vnam dicit esse substantiam, dum pro vnius hominis salute duo milia, vt Marcus commemorat, porcorum suffocantur: in quorum tamen interitu immundi homines indicantur. Non in eum accipiet potestatem diabolus ad perdendum, nisi qui more porci vixerit, & montem superbiæ pascitur.

Ait illi exeuntes abierunt in porcos, vsque, Et mortui sunt in aquis.] Ecclesiâ à dæmonum dominatione libera, sacrilegos suos ritus in abditis agant, qui Christo credere nolunt. Et norandum est, quod nec pecoribus nocere possunt dæmones, quanto minus hominibus, nisi concessa à Deo potestate, quam in nobis bonus Deus occulta iustitia dare potest, iniuste non potest.

Pastores autem fugerunt, & venientes in ciuitatem, nuntiauerunt omnia, & de his qui demonia habuerunt.] Quod pastores porcorum fugientes, ista nuntiant, significat quosdam etiam primates impiorum, quamquam Christianam legem fugiant, quod potentiam tamen eius per gentes, stupendo & mirando prædicare non cessant.

Et ecce tota ciuitas exijt obuiam Iesu, & viso eo, rogabant vt transiret à finibus eorum.] Vt nonnulli arbitrantur, non superbia hoc faciunt, sed humilitate, conscij fragilitatis suæ, iudicantes se præsentia Domini indignos, quod & Petro contigisse legimus, quando dixit: *Exi à me Domine, quia homo peccator sum.* Mysticè autem quod Geresani inuenerunt hominem vestitum, & mente sana sedere ad pedes Iesu, vt Lucas dicit: *& cognoscentes quod factum sit, rogant Iesum vt discedat ab eis:* significat multitudinẽ vetustam vitã suam honorare, & Christianam legem pati nolle, nec implere posse, admirantes tamen fidelem populum à pristina ac perdita conuersatione sanatum.

CAPVT IX.

ET ascendens nauiculam transiit, & venit in ciuitatem suam.] Hic oritur quæstio, quia Marcus dicit quod factum sit in Capharnaum: quæ difficilior solueretur, si Matthæus Nazareth nominaret: nunc verò veniens in Galilæam, rectè dicitur venisse in suam ciuitatem, in quocunque oppido esset Galilææ, præsertim quia & ipsa Capharnaum ira excellabat in Galilæa, vt tanquam metropolis haberetur.

Ecce obtulerunt ei paralyticum in lecto iacentem.] Paralytici huius curatio post carnale meritum, ad Christum suspirantis, animæ saluationem significat, quæ primo ministris, id est, bonis doctoribus indiget, qui eam Christo adferant: quia benè quatuor Marco narrante, reperiuntur: siue quia quatuor libris Euangelij omnis prædicatorum virtus firmatur: siue quod quatuor virtutibus fiducia mentis ad promerendam sospitatem erigitur sobrietate, sapientia, iustitia & virtute, quibus vtilius nihil est in humana vita.

Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico, Confide filii, remittuntur tibi peccata tua. Lucas dicit, Homo. quod si quem mouet, sciat vtrunque illum dicere simul posse: & Fide filii, & dimittuntur tibi homo peccata tua.

Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se, hic blasphematur.] Quid dicant esse blasphemiam, Marcus consequenter exponit, dicens: *Quis, inquit, potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* hæc commemorantes, qui eum tantum hominem putabant, licet nescientes verum, dicebant, *Quia nemo potest dimittere peccata, nisi solus Deus,* & quibus ipse dat potestatem dimittendi: & idcò Christus probatur esse verus Deus, dimittens peccata quasi Deus.

Et cum vidisset Iesus cogitationes eorum, &c.] Et quodam loco ostendit se Deum, qui potest occulta cordis cognoscere, modò tacens loquitur, dū vestras cogitationes intueatur, ex vobis intelligit quid paralyticus consequatur. Quid est facilius dicere, *Dimittuntur tibi peccata: aut dicere, Surge & ambula:* vtrum tunc paralytico peccata dimissa, solus nouerat, qui dimittebat. *Surge autem & ambula,* tam ille qui surgebat, quàm hi qui videbant, approbare poterant: & idcò fit signum carnale, vt probetur spiritale, & datur intelligi, quia ob peccata corporum in debilitates veniunt: idcirco primò dimittuntur peccata, vt sanitas restituatur. Quinque siquidem sunt differentiæ causarum, pro quibus in hac vita corporalibus molestijs affligimur: aut ad augenda merita per patientiam, vt B. Iob: aut ob custodiam virtutum, sicut Apostolo Paulo datus est stimulus carnis suæ, Angelus satanæ colaphizans, ne magnitudine reuelationum extolleretur: aut ad corrigenda peccata, sicut Maria soror Aaron, propter meritoria verba lepra percussa est: aut ad gloriam Dei, sicut infirmitas Lazari nõ ad mortem, sed pro gloria Dei fuit: aut ad inchoationem æternæ damnationis, quod reproborum est proprium, sicut Antiochus & Herodes præsentis miseria cunctis ostendebant, quod passuri perpetuò erant in gehenna. vnde dicitur, *Duplici contritione contere eos.*

Vt sciatis autem, quod filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: tunc aut paralytico, *Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.*

Tolle ait, *lectum tuum,* vt quod fuit testimonium infirmitatis, sit probatio sanitatis. *vade in domum tuam,* ne Christiana fide curatus, in vijs Iudaicæ perfidiæ iam moreris.

spiritualiter sanus qui languidus erat, domum reportat lectum, cum anima peccatorum remissione accepta, ad internam sui custodiam cum ipso se corpore refert, ne quid post veniam, vnde iterum iustè feriat, admittat.

Videntes autem turbæ, timeverunt, &c.] Quàm admiranda diuinæ potentie virtus, vbi nulla interueniente mora, tam festina comitatur salus.

Et cum transisset inde Iesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine, & ait illi, *Sequere me.*

Id est, Misericordiæ intuitu aspexit humanis studijs deditum, & temporalibus lucris inhiantem, sicut Petrum vt negotiationis reatum agnosceret, respexit. Telos enim Græcè, Latine vectigal interpretatur. Matthæus Hebraicè, donatus dicitur Latine: nec immeritò, quia tantum supernæ gratiæ munus accepit. Porro ceteri Euangelistæ propter honorè eius noluerunt eum vulgato nomine appellari, sed Leui dixerunt. ipse verò se Matthæum & publicanum nominat, secundum quod à Salomone præcipitur: *Iustus prior accusator est sui.* In principio ait, vt in se offendat nullum de salute desperare debere, cum ipse de publicano sit in Apostolum commutatus. Leui hic, præadditus siue assumptus significat, quod assumptus est per electionem à Domino, & additus numero Apostolorum.

Et surgens secutus est eum.] Lucas dicit, *Reliis omnibus, secutus est eum.* sequi enim imitari est. & benè sequebatur, dum relinqueret propria, qui rapere solebat aliena, & quomodo sequendum sit docuit, quod contemnens negotia humana, factus est fidelis Dominicorum dispensator talentorum.

Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores, & reliqua.

Lucas dicit, ei in domo Leui factum esse grande conuiuium, & significat quod Christus in affectu credentium recumbit, vt fruatur honorum spirituali conuiuio, quo diues eget, pauper autem epulatur.

Et videntes Pharisei, dicebant discipulis eius, *Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester?*] Duplici errore tenebantur Pharisei, qui superbiæ fastu à iustitia longè excefferant, & magistro veritatis derogabant susceptione peccatorum. Mysticè autem per Matthæi electionem & vocationem publicanorum, fides exprimitur gentium, quæ prius mundi lucris inhiabant: nunc cum Domino epulis charitatis, & sedula reficiuntur bonorum operum deuotione: profectò supercilium scribarum, Iudæorumque inuidiam, qua de gentium salute torquentur insinuat, conuiuantibus cum Domino publicanis murmurantes Pharisei de ieiunio gloriantur: quia qui legem sequuntur, famem patiuntur æternam, qui verò verbum in interioribus animæ receperunt, cœlestis alimentum vbertate recreati esurire & sitire non possunt.

At Iesus audiens ait, *Non est opus valentibus medicis, sed male habentibus.*] Seipsum medicum dicit, cuius cruore sanati sumus: sanos autem & iustos appellat eos, qui sub lege sua præsumentes, Euangelij gratiam non quærunt: male habentes eos vocat, qui suæ fragilitatis conscij, Christi gratiæ pœnitendo colla submittunt.

Euntes autem discute, quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium.] Quidam itulæ vituperationis, euntes dicant per opera misericordiæ, vt supernæ sibi met misericordiæ præmia consequantur.

Non enim veni vocare iustos, sed peccatores.] Id est, non vt falso se iustificantes inani favore extollerem, sed vt pœnitentes misericorditer colligerem.

Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes: *Quare nos & Pharisei ieiunamus frequenter, discipuli autem tui nõ ieiunant?*] Marcus & Lucas ita hoc narrant, quasi alij aliqui hanc ei quæstionem intulerint, vnde colligendum est à pluribus, quibuslibet hanc quæstionem Domino esse obiectam: spiritualiter autè illi ieiunabant, qui spiritualibus bonis abstinentes, ieiunio corde tabescebant traditiones hominum sequendo: qui verò Christi incorporantur amore, non possunt ieiunare, quia ipsius sanguine epulantur & carne.

Et ait illis Iesus, *Nunquid possunt filij sponsi lugere, quàm diu cum illis est sponsus? &c.*] Sponsus ergo Christus, sponsa Ec-

clesia, de quo spiritali connubio Apostoli sunt creati, qui lugere ac ieiunare non possunt, videntes in thalamo sponsum cum sponsa: quando verò transierunt nuptiæ, & tempus passionis ac resurrectionis aduenit, tunc ieiunabant. Nam iste Lucas ante aduentum Saluatoris cum desiderio sanctorum celebratus, sed & nunc esse non definit, quoad vsque veniet sponsus iudicare viuos & mortuos. tropologicè in læticia sumus, quamdiu nobiscum est sponsus: cum autem ille propter peccata nostra euolauerit, tunc indicendum ieiunium, tunc recipiendus est luctus.

Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus, tollit enim plenitudinem eius ad vestimento, & peior scissura fit.] Docet namque hoc responso Dominus, non posse ieiunij & cõtinentiæ austeriora præcepta sustinere Apostolos, necdum passionis suæ & resurrectionis fide solidatos, quibus adhuc veteri cõsuetudini deditis, inconuenienter nouus pannus adfuitur, id est, aliqua particula doctrinæ, quæ ad nouæ vitæ temperantiam pertinet: quia si hoc fiat, & ipsa doctrina quodammodo scinditur, cuius particula, quæ ad ieiunium ciborum valet, importunè traditur, cum illa doceat generale ieiunium, non à concupiscentia ciborum tantum, sed ab omni læticia temporalium delectationum.

Neg, mittunt vinum nouum in vtres veteres, &c.] Vtres veteres fuerunt Apostoli ante infusionem Spiritus sancti, sed illis post triumphum resurrectionis, & per gloriam ascensionis iam roboratis qua vtribus nouis vinum nouum venerat, dum Spiritus sancti feruor corda illorū repluerat. Aliter vestimentum in sinuat opera nostra bona, quæ foris agimus, & coram hominibus lucemus: vino autem nouo feruor fidei, spei & charitatis exprimitur, quo in nouitatem sensus nostri reformamur.

Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps vnus accessit, vsque, Impone manum tuam super eam, & viuat.

Hunc & Marcus & Lucas archisynagogum, & nomine Iairum esse dicunt, & Domino nunciasse non defunctam, sed morti proximam: Matthæus verò causa breuitatis, attendens non verba Patris, sed voluntatem. non credebat enim Pater viuâ inuenire posse filiam, pro qua rogauerat. Mysticè Iairus, qui interpretatur illuminatus, siue illuminans, Moyses intelligitur, qui de Spiritu sancto illuminatus, verba vitæ acceperat, vt per hæc alios illuminaret. quid enim per pedes Iesu, nisi ipsius humanitas intelligitur, ad quam iuxta alios Euangelistas, procidit legislator cum tota progenie patrum, mediatorem Dei & hominum longè sibi dignitatis gloria præferendum esse cognouit. Filia namque Synagoga est, quæ vnica erat Moyli, & quam ferè pater duodecim annorum modò defunctam esse conquiretur, quia post educationem legislatoris, & post instructionem Prophetarum, postquam ad intelligibiles ætates animus peruenerat, & spiritalem solem generare debebat, errorum languore consternata est, & morte extincta: sed eam veniens Redemptor dextera potentia reuocauit ad vitam.

Et surgens Iesus sequebatur eum, & discipuli eius.] Vbi enim aduentus Iesu cum doctoribus appropinquat, statim vbi mortis exitus, & vitæ patet introitus.

Et ecce, mulier quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retrò, & tetigit simbriam vestimenti eius.

Mulier ista sanguine fluens, sed à Domino curata, Ecclesia est de gentibus congregata. Et notandum, quòd archisynagogi duodennis sit filia, & mulier hæc duodecim annis sanguine fluens, hoc est, eodem tempore, quo nata sit ista, illa cœperit infirmari. Vna enim penè ætate huius seculi, & synagoga in Patriarchis nasci, & externa natio cœpit idolatria per orbem scædari. Accessit autè retrò, siue iuxta, quòd ipse ait, *Qui mihi ministrat, ne sequatur:* siue quia transactio incarnationis sacramento iam per fidem cœpit eum sequi.

Dicebat intra se, Si tetigero tantum simbriam vestimenti eius, salua ero.] Id est, si fidem percepero incarnationis eius, ab omni peccatorum meorum iniquitate mundabor. credit, dixit, tetigit. In his enim tribus speciebus omnis fanitas promeretur, id est, fide, verbo & opere.

At Iesus conuersus, & videns eam dixit, Confide filia, fides tua te saluam fecit.] Conuersus à seueritate iusti iudicij, ad suæ largitatem misericordiae: vnde per Prophetam dicitur, *Conuertimini ad me, & ego reuertar ad vos.* Videns eam dixit, *Quia quos præcœuit & prædestinauit, hos & vocauit.* Confide filia, namque iam fidem habebat, sed ab ea fidei perseverantiam postulabat.

Et salua facta est mulier ex illa hora.] Ex hora ergo Domini aduentus ad fidem conuertuntur, & à Domino, qui salui fiant, quotidie in idipsum augentur.

Et cum venisset Iesus in domum principis, & vidisset tibicines & turbam fluctuantem, atq; tumultuantem, dicebat, Recedite tibicines.] Magistri sunt, carmen lugubre canentes, & qui Synagogam lætitiæ Dominicæ in habitationis, merito infidelitatis amisit: quasi inter flentes & eiulantes vsque hodie in domo principis mortua latet: nec tamen funditus à Domino dimissa, sed circa finem seculi erit restituta salutari, vnde aptè subiungitur:

Non est mortua puella, sed dormit.] Allegoricè cum anima peccauerit, & nobis quasi mortua esse videtur, tamen illi ad vitam eam reuocanti, nõ incongruè viuæ esse dicitur.

Et deridebant eum.] Quod propriè Iudæorum perfidiam blasphemiamque ostendit, & demonstrat puerilitatem sensuum, & lasciuam morum. vnde dicitur, *Tentauerunt me, & deriserunt.*

Et cum eiecta esset turba, intrauit.] Moraliter non resurgit anima, quæ intrinsecus iacet mortua, nisi prius à secretionibus cordis excludatur inopportuna secularium cogitationum multitudo.

Et tenuit manum eius, & surrexit puella.] Quia nisi prius mundatæ fuerint manus Iudæorum sanguine plenæ, mortua eorum non confurgit Synagoga: quæ benè ad tactum diuinæ pietatis surgit & ambulat, quia non solum à fordibus scelerū surgit, sed continuè in bonis operibus proficit.

Exijt fama hæc in vniuersam terram illam.] Quia celi enarrant gloriam Dei, & operum manuum eius annuntiant firmamentum. Moraliter tres illi mortui à Domino suscitati, tria resurrectionis animarū significant genera, sicut superius monstrauimus.

Et transeunte inde Iesu, sequuti sunt eum duo cæci, vsque, Cum venisset domum, accesserunt ad eum cæci.] Dõmus Iesu cœlestis est Hierusalem: duo cæci, duo populi sunt, obseruatione literæ & ritu gentili obcæcati, de futuro inscij. Domino ergo per hoc seculum transeunte, & in domum suam cupiente reuerti, secuti sunt eum duo cæci: quia prædicato per Apostolos Euangelio, multi ex Iudæis & gentibus cœperunt sequi Redemptorem, postulantes sibi misereri, vt lumen fidei & bonorum consequerentur operum.

Et dixit eis Iesus, Creditis quia possim hoc facere vobis?] Fidem eorum ipse noscens, interrogat vt fidem confessio promat, quia corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Dicunt ei, Vtique Domine. tunc tetigit oculos eorum, dicens, &c.] Hoc est, quia iam mentem vestram fides illuminat, ipsa vobis oculorum lucem restituit.

Et comminatus eis Iesus, dicens, Videte, ne quis sciat. illi autem exeuntes, & reliqua.] Dominus hoc humilitatis causa præcepit, illi autem propter memoriam gratiæ beneficium nõ possunt tacere.

Egressus autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, &c.] Homo iste gentilem significat populum, qui cõfessionem veræ fidei non habebat, & idolatriæ deditus erat: sed per prædicatores ad Saluatorem ductus, sanatus est.

Et admirata sunt turba dicentes, Nunquam sic apparuit in Israël, & reliqua.] In turba nationum confessio est. Pharisæi autem Iudæorum demonstrant infidelitatem. hæc de duobus cæcis & mutò demonio solus Matthæus ponit: illi autem cæci duo, de quibus & alij non sunt, narrant isti, sed tamen simile factum est. sæpè enim similia & in eis aliquid contrarium, quòd solui non potest, inuenimus: vt intelligamus non idem esse factum, sed aliud simile vel similiter factum.

Et circuibat Iesus ciuitates & castella, vsque, Curans omnem infirmitatem.] Qui vrbibus videlicet & castellis, id est,

magnis & paruis Euangelium prædicauit, non considerans potentiam nobilium, sed salutem credentium.

Videns autem turbas, misertus est eis, quia erant vexati, &c.] Intuitu clementiæ suæ alpexit Iesus genus humanum per varios errores à diabolo vexatum, & misertus est eis, constituens pastores, magistros videlicet ad viam veritatis ducentes.

Tunc dicit discipulis suis, Messis quidem multa, & reliqua.] Messis multa, omnis turba est credentium: operarij pauci, Apostoli sunt, & imitatores eorum, qui mittuntur ad messem.

C A P V T X.

ET conuocatis discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorū vt eijcerent eos, & reliqua.] Rectè in Apostolatum diuina gratia duodecim conuocantur, vt salutem quam verbo prædicarent, numero suo commendarent. ter quaterni ad prædicandum sunt missi, vt per vniuersas quadrati orbis plagas baptizarent in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti. Hi enim sunt cœlestis Hierusalem ab Oriente portæ, tres ab Aquilone, Austro & Occasu: similiter quia ipsis prædicantibus cunctæ per orbem nationes Ecclesiam sunt ingressuri: in quo etenim Sacramento ternæ tribus filiorum Israël ex omni parte tabernaculi castra metabantur.

Duodecim autem Apostolorum nomina hæc sunt.] Catalogus autem in Euangelio ponitur, vt pseudoapostoli excludantur.

Primus Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius.] Petrus dicitur ad distinctionem alterius Simonis. Idem ergo est Latine Petrus, quod Syriacè Cephas, & in vtraque lingua nomen à petra est deriuatum: de qua petra Paulus ait, *Petra autem erat Christus.* Andreas Græcum est, & ἀνδρῶν ἀνδρῶν, hoc est, à viro virilis appellatur. Simon, ponens memorem, vel audiens tristitiam interpretatur. Illi tempor congruit, quo mortis Domini vel suæ negationis mœrorem deposuit. sed confestim suæ mortis tristitiam audiuit, dicente Domino, *Cum autem senueris, extends manus tuas, &c.* Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius, qui ob eximium virtutis cultum tonitru, hoc est Bonarges, siue vt emendatius scribitur, Bonere gesch, sunt à Domino vocati atque cognominati, vt in Euangelio Marci scriptum est. nec frustra, quorum vnus è cœlestibus intonans, vocem illam Theologicam, quâ nemo prius edicere nouerat, emisit: *In principio erat verbum, &c.* sed & ambo seorsum à Domino in montem duci, & aliquando sonum de nube terrificum percipere meruerunt.

Philippus & Bartholomæus.] Philippus os lampadis interpretatur, & rectè: quia à Domino vocatus, mox inuento Nathanaëli lumen, quod agnouerat, prædicauit, dicens: *Quem scripsit Moyses in lege, &c.* Bartholomæus Syrum est, & interpretatur filius suspendentis aquas: hoc est filius Dei, qui mentes prædicatorū suorum ad cœlestia contemplan- da suspendit, vt terrenorum corda dictorum suorum guttis inebriant.

Thomas & Mattheus publicanus.] Thomas abyssus vel geminus, inde & Græcè didymus appellatur: quia quo cæteris diutius dubitauit, eo Dominicæ resurrectionis veritatem altius didicit. Mattheus donatus dicitur, videlicet quia magno munere Domini de publicano in Apostoli & Euangelistæ delegatus est officium.

Iacobus Alphæi & Taddæus.] Iacobus Alphæi ipse est, qui nominatur frater Domini, quia Maria vxor Alphæi soror fuit, matris Domini, quia Maria vxor Alphæi soror fuit, matris Domini, quam Mariam Cleophæ Ioannes Euangelista cognominat: vel idèd, quia Alphæus Cleophas fit dicitur, seu ipsa Maria defuncto Alphæo, post natum Iacobum Cleophæ nupsit, cui Simeonem genuisse filium, eum- que consobrinum Domini esse Ecclesiastica tradit historia: meritò Alphæi filius scribitur Iacob, id est, docti, cuius vita tantæ erat austeritatis, vt verus sit supplantator carnis desiderij, vinum & siceram nõ bibit, carnem nullam comedit, nunquã attonsus est, neque vsus balneis. Taddæus,

quem Lucas Iudam Iacobi vocat, & alibi Lebbaeus dicitur, quod inquam circulus, id est, cordis cultor: credendum- que est, eum trinomium fuisse, erat enim Iacobi fratris Domini, vrispe in Epistola sua scribit, vnde & frater Domini vocabatur.

Simon Cananeus, & Iudas Scariotes, qui tradidit eum.] Et hoc cum additamento posuit ad distinctionem Simonis Petri, & Iudæ Iacobi. Simon autem Cananeus à Cana vico Galilææ cognomen accipit, quod zelotes, id est, a mulator dicitur. Iudas autem Scarioth, aut à vico, in quo ortus est, aut ex tribu Isachar præsagium suæ damnationis, vocabulum sumpsit Isachar, quod dicitur merces, precium proditionis, insinuat. Scarioth memoria mortis dicitur: vnde arguitur, non repente persuasus, sed diutius meditando Dominicæ traditionis patrasse flagitium.

Hos duodecim misit Iesus, præcipiens & dicens eis.] Non solum hos duodecim Apostolos appellasse discipulos debemus, sed omnes magisterio eius credentes, ex quibus hos duodecim elegit, quos & Apostolos nominauit, sicut Lucas commemorat. Hos duodecim Dominus Iesus misit ad prædicandum, quia multis figurarum indicijs antea erant prænotati ad dispenfandum diuina mysteria. hi sunt duodecim veri filij Iacob, hi duodecim fontes in Helim, hi duodecim exploratores à Mose missi, hi duodecim lapides de Iordane eleuati, hi duodecim leuiculi in throno Salomonis, & alia his similia.

In viam gentium ne abieritis, vsque, Ire ad oues que perierunt domus Israël.] Non est istud eo loco contrarium, quod dicitur, *Euntes docete omnes gentes, & reliqua:* sed Iudæis primum oportebat prædicari, ne se quasi iustè excusarent dicentes, idèd se Dominum reieçisse, qui ad alienigenos miserit Apostolos. Tropologicè autem nobis præcipitur, ne in errore hæreticorum ambulemus, sed qui graui delicto à domicilio Ecclesiæ recessimus, illuc iterum per penitentiam redeamus.

Euntes predicatè dicentes: Appropinquet enim regnum cœlorum.] Non aliqua elementorum motione, sed per fidem collocatam in nobis: vnde dicitur, *Regnum Dei inter vos est.*

Infirmos curate, vsque, Gratis accepistis, gratis date.] Hanc eis dedit potestatem, regnum Dei pollicentibus, vt magnitudinem promissorum, magnitudo probaret signorum: hæc quotidie sancta facit Ecclesia, cum infirmos in bono opere curat exhortatione, mortuos in infidelitate vel peccatis per penitentiam reuocat, leprosos varijs errorū maculis corrigendo sanat, dæmones per exorcismi gratiam ab hominibus expellit.

Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non per am in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. dignus est operarius cibo suo.] Potest etenim intelligi in auro, secularis sapientiæ sensus: in argento rhetoricæ artis facundia: pecunia verò zonis inclusa, sapientia est occultata: vnde dicitur, *Sapientia abscondita, & thesaurus occultatus, quæ utilitas in viris que?* In duabus tunicis duplicem animam, in pera seculi onera, in virga præsidium carnis intelligamus: & quid per calceamenta, nisi mortuorum operum signantur exempla?

In quamcumq; ciuitatem aut castellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus est, & ibi manete, donec exeatis.]

Hoc ergo per famam populi legendum est, ne prædicationis dignitas suscipientes, infamia deturbetur.

Et ibi manete, donec exeatis.] Dat constantiæ generale mandatum, vt hospitalis necessitudinis iura custodiant.

Intrantes autem in domum, salutate eam dicentes, vsque, Pax vestra ad vos reuertatur.]

Quod enim Græcè καὶ πῶς, & Latine aue, hoc Hebræo sermone appellatur Salom. quod autem præcipit, tale est: Si autem orta fuerit contradictio, vos tamen mercedem habebitis de oblata pace: illi bellum, quod habere voluerunt, possidebunt.

Et quicumque non recipit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris.] Excutitur enim puluis in testimonium sui laboris, & illorum damnationis, vt inexcusabiles sint, quod ad eos vsque peruenit Euangelica prædicatio.

*Amen dico vobis tolerabilius erit terra Sodomorum & Gomor-
vhaorum in die iudicij, quàm illi ciuitati.*

Quia ipsi vnam legem tantum, hoc est naturæ spere-
ntes: Iudæi verò simul & naturæ & literæ, in super Prophe-
tarum & Apostolorum dicta contempserunt. nam Loth
aspectu & auditu iustus, aliquid eos docuisse legitur, sed
nulla signa ibi fecisse perhibetur: atque ideo cui multum da-
tum est, multum quæritur ab eo.

Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Quod dicit,
Ecce ego: auctoritas & fortitudo est Deitatis, & quia oves
mæ estis, mitto vos: & volo vt mansuetudinè & humili-
tatem habeatis, ne propter seditionem luporù, id est per-
secutorum, patientiam & constantiam vestram perdatis.

*Estate ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut co-
lumba.* Deutem insidias per simplicitatem, non faciant.
Prudentia serpentis est, quod vnam aurem petreæ oppo-
nit, alteram cauda occludit, ne audiat incantantes, qui in
capitibus venena ad medicamenta quærunt: ita vir aposto-
licus omnem vitam suam circa principalem partem ani-
mæ ponit, vt illæsa maneat Christo adiuuante, qui est petra:
& imbuente subtili sanctarum Scripturarum documen-
to, quod cauda significat: nimium satagit, ne audiat in-
cantantes, hoc est, vigorem mentis emollientes. Item ser-
pens per angustum foramen petrarum ingrediens, squa-
mis se exiit veteribus: sic debet Christianus per strictu-
ram pœnitentiæ deponere veterem hominem cum acti-
bus suis, vt induat nouum, quia secundum Deum crea-
tus est.

Cauete ab hominibus. Homines enim iidem sunt, qui
& lupi, qui sunt peccatores & fragiles, sed tamen se-
roces.

*Tradent enim vos in concilijs, vsque, in testimonium illis &
gentibus.* Lucas dicit, *Continget autem vobis in testimonium*:
significat persecutione nominis Christi non solum Iudæis
& gentibus eorum malitiæ, sed ipsis Apostolis fieri testi-
monium innocentie.

*Cùm autem tradent vos, nolite cogitare, vsque, sed spiritus
patris qui loquitur in vobis.*

Ac si aperte membris suis infirmantibus dicat, Nolite
terrerì, vos ad certamen acceditis, sed ego p̄ior: vos ver-
ba editis, sed ego sum qui loquor.

*Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium, vs-
que, Eritis odio omnibus propter nomen meum.* Nullus inter
eos fidus affectus est, quorum diuersa est fides. prædixit
ergo eis futuram perturbationem, vt quasi ante cognitam
leuius portarent.

Qui autem perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. Pati-
entia quæ cullos est virtutum, docet: quia non cœpisse
virtutis est, vel facere, sed perfecisse.

Cum autem persequerentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam.
Non timendo passionem, sed declinando, vt tribulationis
occasio seminarium fieret Evangelij.

*Amen dico vobis, non consummabitur ciuitates Israël, donec ve-
niat filius hominis.* Id est, non ad fidem perducetis, antequam
resurrectio erit perpetrata, & in toto orbe prædicandi Eu-
angelium concessa potestas. Spiritu autem de ciuitate
in ciuitatem fugimus, cum de vno scripturarum testi-
monio currimus ad alia volumina, vt ante veniat præsidium
Saluatoris, quam victoria concedatur aduersarijs.

*Non est discipulus super magistrum, vsque, Et seruus sicut
Dominus eius.* Ac si diceret: Si ego Dominus & magister
patior, necesse est vt vos discipuli & puri homines hanc
perfectionis regulam sequamini.

*Si patrem familiars Beelzebub vocauerunt, quanto magis do-
mesticos eius.* Se patrem familias appellat, domesticos di-
cit discipulos, quibus coeleste regnum promisit. quos Iu-
dæi eodem initinctu malitiæ cœumniarunt.

Ne ergo timueritis eos. Quia vana res citò est deci-
dua.

*Nihil enim opertum quod non reueletur, neque occultum quod
non sciatur.* Est et sensus: Nolite timere rabiem blasphem-
antium, quia veniet dies iudicij, in qua & virtus nostrã
& eorum demonstrabitur nequicia.

Quod duo vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure

audistis, prædicate super tecta. Quod didicistis mysticè & ab-
sconse, loquimini publicè: & quod erudiui in paruo Iudeg
loco, audacter dicite in toto mundo. Palestino more cal-
minibus sublimata super tecta prædicare docet, quæ ipsi
non nostro more, sed plano schemate faciunt æqualia.

*Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem
non possunt occidere: sed potius eum timere, qui potest & ani-
mam & corpus perdere in gehennam.* Nomen gehennæ à
Saluatore primum ponitur. nam idolum Baal iuxta Hie-
rusalem ad radices montis Moria, vbi Syloa fluit, non se-
mel esse legitur. hæc vallis irrigua & nemorosa habebat
lucum idolo consecratum, vbi populus filios suos demoni
accendebat: & appellatur lucus ille Gehennon, id est, val-
lis filiorum Ennon. Ipsum locum comminatur se Domi-
nus cadaveribus mortuorum impleturum, vt nõ vocetur
Topherh & Baal, sed polyandriũ, id est, tumulus mortuo-
rum. & fichuius loci vocabulo duplex pœnæ ignis & tri-
goris denotatur.

*Nomine duo passeris esse veneunt, & vnus ex illis non cadit super
terram sine patre vestro.*

Hic est sensus: Si parua & vilia animalia absque Deo
actore non decidunt, & in omnibus est prouidentia: vos
qui æterni estis, timere non debetis, vt absque Dei prou-
dentia vinatis. Quærat aliquis, quomodo dicat Apostolus,
Nunquid de bobus cura est Deus? cum vtique bos preciosior
existat. Sed aliud est cura, aliud prouidentia.

Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Denique
hic numerus non in actu est comparationis, sed in facultate
cognitionis.

Nolite ergo timere, multis passeribus meliores estis vos. Me-
liores dicit, quia rationales, & ad imaginem Dei creati.

*Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, vsque, Ne-
gabo & ego eum coram patre meo, qui est in cælis.*

Confitebitur à filio apud patrem, qui per filium acces-
sum habet ad patrem: bonus videlicet Christianus Do-
minum confitetur ea fide, quæ per dilectionem operatur:
& Dominus illum cõfiteatur coram patre suo, & in æterna
scilicet beatitudine remunerando. Et Christum coram
hominibus negare, est eius præceptis nõ velle acquiescere:
quem Dominus coram patre suo denegat, quia sua vilione
indignum esse iudicat.

*Nolite arbitrari quod venerim pacem mittere in terram:
non veni pacem mittere, sed gladium.* Quia vnaquaque
domus & infideles & credentes habuit, ideo gladio præ-
dicationis missum est bellum bonum, vt pax separaretur
mala: his videlicet contra fidem, illis pro fide dimi-
cantibus.

*Veni hominem separare aduersus patrem suum, & filiam ad-
uersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam: & inimici
hominis, domestici eius.*

Lucas dicit, *Erunt enim quinque in domo vna diuisi:*
tres in duos, & duo in tres diuidentur, & tamen con-
cordant: quia quæ mater est filij, ipsa & socrus est vx-
oris eius, ideoque illa ipsa & in filiam suam & in nu-
rum dicitur esse diuisa. Allegoricè tria ad eos pertinent,
qui fidem summæ Trinitatis seruant: duo his congru-
unt, quia fidei vnitatem dissentiant. Pater diabolus est,
cuius eramus filij non creatione, sed imitatione. Mater
& socrus Synagoga est, quæ in filiam & nurum est diuisa:
quia carnalis Synagoga ecclesiam Christi persequi non
cessat.

Qui amat patrem aut matrem, vsque, Non est me dignus.
Post Deum ama patrem, ama matrem: si autem vtrunque
seruari non potest, odium in suos, pietas in Dominum im-
pendenda.

*Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me di-
gnus.* Accipere enim crucem, & post Dominum ire, est
abstinentiam carnis vel compassionem proximi æternæ
beatitudinis studio exhibere.

Qui inuenit animam suam, perdet illam, & reliqua.
Animam dicit præsentem vitam, quam qui negaue-
rit in persecutione, præparat perditioni æternæ, qui to-
ta die pro Christo mortificandam tradiderit, illic viuifi-
cabit.

Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit.] Docet in se etiam mediatoris officium, quod Deus per illum transfusus in nobis sit: quia non aliud Apostolos, quam Deum recepisse constat, quia & in illis Christus, & in Christo Deus habitat.

Qui recipit prophetam, vsque, Mercedem ipsi accipiet.] Non dicit personas esse suscipiendas, sed nomina: quia licet indignus sit qui susceptus fuerit, ante Deum tamen mercedem suam non perdunt suscipientes.

Et quicumque potum dederit vni ex minimis istis, calicem aquæ frigida tantum in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

Leuissimo præcepto deleuit vitium inhospitalitatis, potum suadens dare frigida aquæ, ne & in calida liquorum paupertas quaratur. & est sensus: Frustra causaris in opiam, cum aliud habet conscientia, & non potes fallere cohortem: sed scio, quod quantumcunque seminaueris, tantum & mesurus es.

CAPVT XI.

ET factum est, cum consummasset Iesus præcipiens duodecim discipulis suis, transiit inde, vt doceret in ciuitatibus eorum.] Nunc implet bonus magister factis, quod ante promisit verbis. transiit ergo & prædicauit in ciuitatibus Iudæorum, vt eis occasionem credulitatis tribueret: & si oblatum munus supernæ gratiæ spernerent, inexcusabiles forent.

Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, vsque, An alium expectamus.

Non quasi ignorans interrogat, cum ipse ignorantibus agnum Dei digito demonstraret: sed interficiendus ab Herode discipulos mittit ad Saluatorem, vt per occasionem videntes signa, crederent in eum. & huius sententiæ sensus talis potest esse: Manda, inquit, mihi: ad inferna descensus sum: vt rum te & inferis debeam nuntiare, qui nunciaui superis, an non conueniat filio Dei vt gustet mortem, & alium ob hæc sacramenta missurus es.

Et respondens Iesus ait illis: Euntes renunciate Ioanni quæ audistis & vidistis. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes Euangelizantur, & beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

Ita inquit, & dicit Ioanni signa quæ cernitis, cæcos videntes, & cætera: & quod his non minus est, pauperes Euangelizantes. Hæc magistri rigorem, hæc præceptoris comprobant veritatem, quando omnis inter nobiles & ignobiles, apud eum qui saluare potest, æqualis est. Quod autem ait, *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me:* interim nuntios percutit, sicut in sequentibus demonstrabitur.

Abeuntibus autem illis, cepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne, vsque, Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.

Quia turba Ioannem non discipulis, sed sibi de Christo dubitanti interrogare putauit: *Quid existis,* inquit, *in desertum videre arundinem?* numquid ob hoc hominem videretis calamo similem? qui omni vento circumfertur, & de eo dubitaret, quem antea prædicauerat? an qui contra me inuidiæ stimulis cogitur, vt prædicatione saluorum quæreret terrenum, cum delicijs pascitur: sed locustis vescitur & camelorum induitur pilis. istiusmodi cibus & vestis hospitio recipiuntur carceris. nam tale habitaculum habet prædicatio veritatis. qui autem falso prædicant, adulatorum sunt, & delitijs affluunt, & in domibus regum mollibus vestiuntur.

Sed quid existis videre? prophetam? etiam dico vobis, plus quam prophetam.

In eo Ioannes cæteris prophetis maior est, quod quem illi prædicauerunt venturum, hic digito præsentem demonstrauit.

Amen dico vobis, non surrexit maior inter natos mulierum Ioanne baptista.

Homines ergo præfertur, qui de mulieribus sunt

nati, & de concubitu viri. non ei qui Spiritu sancto & virgine natus est, non cunctis hominibus, Patriarchis & Prophetis Ioannem præfuit: sed Ioanni cæteros exæquauit, vt æqualitatem cum cæteris habeat sanctis.

Qui autem minor est in regno cælorum, maior est illo.] Multi hoc de Saluatore voluit intelligi, quod qui minor est tempore, maior est dignitate: nos autem simpliciter intelligamus, quod omnis sanctus, qui est cum Deo, iam maior est illo, qui adhuc consistit in prælio.

A diebus autem Ioannis baptista, vsque, Nunc regnum cælorum vim patitur, & violenti diripiunt illud.

Regnum cælorum quid est, nisi locus iustorum: cum verò quis per superbiam tumidus, vel carnis facinore pollutus, ad penitentiam, quam Ioannes prædicauit redit, & vitam æternam percipit, quasi in locum peccator intrat alienum. Grandis namque violentia est, nos in terra generatos, posse regnum cælorum possidere per virtutem, quod non possumus per naturam.

Omnes namque prophetae & lex vsque ad Ioannem prophetauerunt.] Non quippe post Ioannem excludit prophetas, sed ipsius Domini tempus ostenditur: quia quem illi dixerunt venturum, Ioannes ostenderit venisse.

Et si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est. Qui habet aures audiendi, audiat.

Qui habet aures dicendo, mysticum demonstrat esse quod dicit. vna namq; in amborum vita aulteritatis & rigoris erat mensura: ambo in eremo, ambo cõtra iniquum regem & reginam decertabant. Ioannes præco redemptoris, Elias secundum Malachiam erit iudicis.

Cui similem estimabo generationem istam? similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coequalibus dicunt: Cecinimus vobis, & non saltastis. lamentauimus vobis, & non planxistis.

Forum dominicum Synagoga est, vel ipsa Hierusalem, vbi olim sedens gens Iudæorum prophetas accipiebat: cui quotidie patria voce admonitus rectè exprobratur, quod nec psalmis allecti primo Dauidicis, nec threnis postea correcti prophetis, voluerint annuere.

Venit enim Ioannes neque manducans, neque bibens, & dicunt demonum habet: venit Filius hominis, manducans & bibens, & cætera.

Sicut inquit tunc, ita & nunc vtramque salutis viam respuit: quia cum Ioanne lamentante, & penitentiam prædicante, humiliari noluerunt: & cõ Christo, qui cum cæteris vtendo cibo & potu lætitiæ regni præfigurabat, gaudere reuerunt.

Et iustificata est sapientia à filijs suis.] Ostendit filios sapientiæ intelligere, nec in abstinendo, nec in manducando esse iustitiam, sed in æquanimitate tolerandi inopiam: & temperantia non se corrumpendi per abundantiam, quia regnum Dei non est esca, &c.

Tunc cepit exprobrare ciuitatibus, in quibus facta sunt plurimæ virtutes eius, quia non egissent penitentiam.

Ideo exprobrat ciuitatibus his, quia post factas virtutes & signa quamplurima, non egerunt penitentiam.

Va tibi Corozaim, va tibi Betsaida.] Corozaim, quæ interpretatur mysterium meum: & Betsaida, quæ domus fructuum, vel domus venatorum dicitur, ciuitates sunt Galilææ & Tyberiadis, sitæ iuxta lacum Genesareth, qui Iordane interfluente efficitur, & ab Euangelista mare Galilææ & Tyberiadis dicitur. Plangit ergo Dominus ciuitates, quæ quondam mysterium Dei tenuerunt, & virtutum fructum gignere debuerunt: in quas & spirituales venatores missi sunt, quod post tanta miracula deteriores gentilibus extiterunt, & ingrati gratiam Dei spernere non timerunt.

Quia si in Tyro & Sidone facta essent virtutes, quæ facta sunt in vobis, olim in cilicio & cinere penitentiam egissent.

In cilicio asperitas peccati significatur, quam sinistra pars in die iudicij est intuenda: in cinere mortis significatio est, per quam tota generis humani massa in puluerem est redigenda. Cur nolentibus prædicatum sit, & non his qui olim credere voluerunt, ipsius est scire, cuius

vnuerſæ viæ miſericordia & veritas. Notandum autem, quòd Tyrus metropolis eſt Phœnicæ in tribu Nephtalim, quondam in ſecula alto mari poſita, ſed nunc terræ contigua: & interpretatur anguſtia. & Sidon, quæ vrbs eſt Phœnicæ, olim terminus Cananæorum, ad Aquilonem reſpiciens, & poſtea regionis Iudæ. cecidit autem in fortem tribus Aſer: ſed non eam poſſedit, quia hoſtes nequaquam expellere præualuit. Sidon venatio: ſignificatque hæc duas gentes, quas venator diabolus in anguſtia peccati comprehendit, ſed Saluator Ieſus per Euangelium liberauit.

Et tu Capharnaum nunquid vſque ad cælum exaltaberis, an vſque ad infernum deſcendes.

In altero exemplari reperimus, *Et tu Capharnaum, que vſque ad cælum exaltata eſt, vſque ad infernum deſcendiſti. & eſt duplex intelligentia, vel ideo ad inferna deſcendes, quia contra prædicationem meam ſuperbiſſimè reſtituſti: vel quia exaltata eſt, vſque ad cælum, meo hoſpicio & meis ſignis, maioribus plecteris ſupplicij, quòd his quoque credere noluiſti. In Capharnaum autem, quæ interpretatur villa pulcherrima, condemnatur Hieruſalem incredula, cui dicitur per Ezechielem. *Iuſtificata eſt Sodoma ſoror tua, & cæt.* Vnde conſequenter ſubditur.*

Quia ſi in Sodomis factæ fuiffent virtutes, fortè manſiffent vſq; in hunc diem.

Maioris iniuſtitia reſprehenditur Hieruſalem, cum Sodoma exemplo Loth non fuerit correcta, & Hieruſalem filij Dei verbis & miraculis ſemper extiterit ingrata, & omnes ſanctos perfecuta eſt, nec non ipſum Saluatorem.

Verumtamen dico vobis, quòd terra Sodomorum remiſſus erit in die iudicij, quam tibi.

Remiſſior ergo erit eorum pœna, quorum minor eſt culpa.

In illo tempore reſpondens Ieſus, dixit: Conſiteor tibi pater, Domine cœli ac terra.

Confefſio non ſemper pœnitentiam, ſed gratiarum actionem ſignificat, confundantur enim, qui Saluatorem non natum, ſed creaturam calumniantur: quia patrem ſibi inuocat Deum, cœli & terræ Dominum.

Quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelatiſti ea paruulis.

Gratias agit & exultat in patre, quòd Apoſtoliſ aduentus ſui aperuerit ſacramenta: quæ ignorauerunt Scribæ & Phariſei, qui ſibi ſapientes videbantur.

Ita tamen, quando ſic fuit placitum ante te.] His Domini verbis exempla humilitatis accipimus, non temerè diſcutere ſuper conſilia de aliorum vocatione, aliorumve reſpulfione præſumamus. Cum enim intuliſſet vtrunq; nõ mox rationem reddidit, ſed ſic placitum dixit: hoc videlicet oſtendens, quòd iniuſtum eſſe non poteſt, quòd placuit iuſto.

Omnia mihi tradita ſunt à patre meo.] Et tradentem patrem, & accipientem filium myſticè intelligere licet, alioquin cum cœperit habere qui accipit, incipiet non habere cum dederit: cum Omnia legis, omnipotentem patrem agnoſcis, cum Tradita legis, filium conſiteris, cui per naturam vnus ſubſtantia iure ſunt omnia propria, non per gratiam dono collata. Tradita dicit non viſibilia elementa, quæ ipſe condidit: ſed antè rebelles, nunc per filium ad patrem acceſſum habentes. tradita autem non alia ſunt, quàm quæ in filio ſoli nota ſunt patri: nota verò filio ſoli eſſe, quæ patris ſunt.

Et nemo nouit filium, niſi pater: neque patrem quis nouit, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare.

Vt & patrem intelligamus, & ipſum filium per filium reuelari, quòd ipſe eſt mentis noſtræ lumen: verbo enim ſuo ſe pater declarat. Erubefcat Eunomius, tantam ſibi notitiam patris & filij, quantam habent in ſe equalitate natura.

Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reſiciam vos.

Ad Euangelij gratiam inuitat Saluator, graui peccato-

rum pondere oppreſſos: vel grauiffimo legis iugo ſubiectos, vnde & ſequitur.

Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, & reliqua.

Iugum enim Chriſti, Euangelium eſt, quòd Iudæos & gentes in vnitate fidei coniungit.

CAPVT XII.

A *Biſt Ieſus per ſata Sabbatho.]* Iſte grefſus incarnationem eius ſignificat inter homines conuerſantis. *Sata* ſignificant populos: & benè *sabbato*, quia tunc erat vacandum à vitijs, & in eius contemplatione per fidem immorandum.

Discipuli autem eius eſurientes, cœperunt vellere ſpicas & manducare.

Secundum alium euangeliftam, Fricabant manibus, & manducabant. eſuriebant enim ſalutem generis humani, & cœperunt doctrinis homines à vitijs exemplis bonorum operum ſegregare, & in viſcera ecclētiæ conuere.

Videntes autem Phariſai dixerunt ei: Ecce, discipuli tui faciunt quod non licet eis facere ſabbathis.

Semper enim Iudæi & doctrinæ Apoſtolorum & gentium inuidebant ſaluti, quaſi tranſgreſſorem legis Chriſtum reſprehendebant.

At ille dixit eis, Non legiſtis quid fecerit Dauid quando eſuriit, & qui cum eo erant.

Chriſtus de tranſgreſſione legis illum reſprehendentibus, teſtimonium de ſcripturis & eximia prophetia oppoſuit. ac ſi dixiſſet, Si typicus Dauid propter neceſſitatem, legis præcepta feciſſe legitur, quanto magis verum Dauid ſuorum neceſſitati conſulere licebit.

Aut non legiſtis in lege, vſque, Quia templo maior eſt hic.] Aduerbiū loci eſt. & eſt ſenſus, Si propter neceſſitatem victimarum ſabbatum abſque culpa violatur à ſacerdotibus, quanto magis in mea præſentia neceſſitatem patientes, mei diſcipuli ſine culpa ſabbata non cuſodiunt. quia ſacerdotes & ſabbata in mea teneo poteſtate.

Si autem ſciretis quid eſt, miſericordiam volo, vſque, Innocentes.] Si intelligere voluiſſetis, quòd miſericordiam Deus generi humano per Apoſtolos magis impèdere eligit, quàm à vobis legalia victima carnaliter obſeruari, nullo modo eos in minimis detrahere oblectaſſet.

Dominus eſt filius hominis etiam ſabbathi. Et quum inde tranſiſſet, venit in Synagogam eorum.

Quia filius hominis eſt, & filius Dei: & non ſolum ſacerdotibus, ſed etiam ſabbatis dominatur.

Et ecce homo manum habens aridam.] Hic homo gentilis eſt populus, qui ſecundum Lucam dexteram habebat aridam, & ſiniſtram ſanam: quia dexteram pauperi non porrigebat: & in terrenis laborans, in diuinis vacabat.

Et interrogabant eum, dicentes, Si licet ſabbathis curare: vt accuſarent eum.

De tranſgreſſione legis accuſare cogitabant, ſi ſabbatis curare licitum eſſe dixiſſet: ſi verò negaret, inclementem dicere voluerant, quia opus miſericordiæ prohiberet.

Ipſe autem dixit illis, Quis erit ex vobis homo qui habeat ouem vnā, & ſi ceciderit hæc ſabbathis in foueam, nonne tenet, &c.

Dignam vtrique auaritiæ & cupiditatis eorum paradigma oppoſuit, quòd nequaquam in terrena ſubſtantia obſeruabant ocium ſabbati, faucibus auaritiæ ſuccenſi, licet eum opus miſericordiæ hominibus impendere derogarent.

Tunc ait homini, Extende manum tuam, & extendit.] Per prædicatores gentes fidem operibus implere monebat.

Et reſtituta ſanitati ſicut altera.] Quemadmodum antea tantum corporis curam geſiſt, ita poſtmodum animæ in eleemoſynis largiendo curam agere feſtinauit.

Exeuntes autem pharisæi, vsque, Quomodo eum perderent.] Benè exire dicuntur, qui se à fide Christi segregabant, & eorum societate alienabant. quibus psalmista ait, *Accedite ad eum, & cæc.* quia Christum quasi transgressorem legis interficere cogitabant, qui manum iusserat extendere: ac si ipsi saltem in cibi assumptione non extendèrent manus.

Iesus autem sciens, vsque, Et curauit eos omnes.] Quia Deus erat, secretam cordis eorum nequitiam sciens, & deuitans infidelium turbas, fidelium sibi elegit consortium: quas non tantum à corporis, sed etiam à cordis infirmitate curauit.

Et præcepit eis ne manifestum eum facerent, vt adimpleretur quod dictum est per Esaiam prophetam, dicentem, & c.

Non propter timorem passionis præcepit ne se manifestarent, sed vt occasionem perdendi seipsos non haberent.

Ecce puer meus quem elegi.] Puer & electus secundum humanitatem Deus est, & eligens diuinitatem.

In quo bene complacuit anima mea.] Benè complacuit, quia dolus inuentus non est in ore eius. non quòd Deus animam habeat, ita vt aliter sit Deus, aliter anima eius: sed propter infirmitatem humanam dictū est, vt possis intelligere, & sperare in auxilium diuinæ clementiæ. nam visibilibus est ad inuisibilia perducenda: vt psalmista ait, *Sub vmbra alarum tuarum protege me.*

Ponam spiritum meum super eum.] Secundum quod homo est, pono: secundum quod est Deus, semper habuit.

Et iudicium gentibus nunciabit.] Licet omnibus imminere futurum iudicium nunciet, tamen gentibus nunciasse. quia se specialiter quid ministerium nunciationis corde credulo percipere decreuerunt.

Neque audiet aliquis in platea vocem eius.] Id est, non quia latam viam ambulant, sed quia angustam portam intrare student, auribus cordis eius vocem audire contendunt.

Harundinem quassatam non confringet.] Israeliticum populum licet vnum sit regnum, harundinem quassatam nominat: quia firmamentum fidei, vinculumque charitatis inuicem obseruare neglexit, quod confringere noluit, quia locum eius perditionis in nece eius præbere distulit, aliter harundinem quassatam confringet, quia modo in ecclesia quilibet peccator solatium siue in doctrina, siue exemplis, siue in quocunque sui indigerit, negat.

Et linum fumigans non extinguet.] Gentilem videlicet populum non per amarissimum erroris fumum emittat, at nunc in ecclesia linum fumigantem extinguet, quia in aliquo paupere & despecto aliquid boni conspiciet esse, quod sibi prodesse potuisset. sed hoc ideo spreuit, quia eum aut peccatorem putat, aut pauperem cernit.

Donec eiciat ad victoriam iudicium. Et in nomine eius gentes sperabunt.

Ad victoriam iudicium eiciebat damnationis suæ, quando morte superata surrexit. & adhuc eiciet in die tremendi examinis, quando omnes aduersarios suos in æternam damnationem trudet.

Tunc oblatus est ei demonium habens, cæcus & mutus: & curauit eum.

Homo iste gentilem populum significat, quia oblatus per prædicatorum ad fidem Christi: cæcus, quia viam veritatis ignorabat: mutus, quia os ad laudem conditoris non aperuit. demoniacus fuit, quia per idololatram dæmonibus seruiebat. Huiusmodi ignorantia deditis adhuc quotidie ecclesia pijs precibus doctrinis & exemplis offerre Domino non cessat.

Et stupebant omnes turba, vsque, Filius Dauid.] Viso signo stupebant, quia eum simplicem hominem ex semine Dauid natum esse credebant, & Dauid filium nominabant, quem misericordem esse cernebant, quia Dauid misericors piè parcere deprehenso persecutore nouerat.

Pharisæi autem audientes, dixerunt: Hic non eicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. Iesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis.

Quod negare non potuerunt, matè interpretati sunt, quia opus Spiritus sancti immundo spiritui deputabant. Baal ipse est Bael, zebub dicitur musca: & propter muscas quæ ibi putredinem & sanguinem obseruabant viēt marū, Beelzebub nominatus est, quod vir est musarum, siue habens muscas.

Omne regnum diuisum contra se, desolabitur: & omnis ciuitas vel domus diuisa contra se, non stabit. Et si Satanas Satanam eicit, aduersus se diuisus est, quomodo ergo stabit regnum eius.

Et est sententia: Si ego iuxta vestram sententiam, in principe dæmoniorum dæmones expello, saltem inde potestatis meum regnum stabile fixumque perpendere, quia me simul cum patre tantam habere super illum cernitis potestatem.

Ideo ipsi iudices vestri erunt.] Si ego in Beelzebub eicio, in quo eijciunt exorcistæ vestri, siue apostoli, qui talem potestatem non tenent super diabolum: sed quia illi Deo & nō diabolo deputant opus suum, vos damnabiles ostendunt: quia opus Spiritus sancti immundo spiritui adscribitis.

Si autem ego in spiritu Dei, vsque, In vos regnum Dei.] Si ego per Spiritum sanctum dæmones eicio, aditum credentibus regni cælestis patefactum scitote. vel etiam ecclesiam, vel sacram scripturam, regnum Dei nominauit, sicut alibi dicit: *Regnum Dei inter vos est, & iterum auferetur à vobis regnum Dei, & reliqua.*

Aut quomodo potest quisquam, vsque, Tunc domum illius diripiat.

Domus significat mundum: fortis, diabolum: vasa, corda sunt prauorum hominum: hæc vasa diripiebat Christus, vincō diabolo, quando destructa morte surrexit, & nobis spem resurgendi, & ad cæleste regnum perueniendi donauit.

Qui non est mecum, contra me est.] Diabolum nō cum Christo, sed contra Christum: quia Christus humilis est ac benignus, ille superbus & inuidus, nostram felicitatem à Christo oblatam auferre cupit.

Et qui non congregat mecum, spargit.] Christus congregat, prædicans virtutes quibus ascendendo ad intuitum diuinæ potentiæ pertingant: diabolum verò ad vitia trahendo spargit.

Omne peccatum, vsque, spiritus blasphemia non remittitur.] Omnia peccata per penitentiam dixit posse dimitti, spiritum autem blasphemie dimitti posse negauit, quia sibi metipsis conficij erant sceleris sui, opusque sancti Spiritus aliorum saluti inuidentes, dæmoniorum principis esse dixerunt.

Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, vsque, Neque in hoc seculo neque in futuro.

Qui propter vitam carnis infirmitatem in diuinitatem meam credere renuerit, per penitentiam, remissionem potest accipere: qui verò per desperationem Spiritu sanctum dicit non posse in baptismo peccata dimittere, seu sacramentum Dominici corporis & sanguinis acceptum, nullam posse remissionis utilitatem, plus cæteris cibis afferre, nec hic nec in futuro seculo percipiet remissionem: & quia desperanti hic & in futuro negat veniam, proculdubio aliquorum remissionem in futuro indicat peccatorum, sicut sunt ociosa verba, & superflua cogitationes, si bene agere studet, & prauè gesta ante diem mortis emendare desiderat.

Aut facite, vsque, ex fructu arbor agnoscitur.] Arbor bona Christus est, fructificans salutem: arbor mala, diabolum perditionem proferens consentientibus tibi: siue Iudæi mala arbor meritò dicuntur, qui fructum bonæ operationis arbori malæ, id est, diabolo deputabant. vnde digna reprehensione eos increpat dicens:

Ex abundantia cordis os loquitur.] Id est, ex nequitia cordis vestri verba proferuntur blasphemiarum.

Dico autem vobis, vsque, Reddent de eo rationem in die iudicij.] Ac si dixisset: Si superflua est locutionis ratio reddenda, quanto magis criminosa blasphemiarum vestrarum æternam damnationem generabunt.

Ex verbis tuis, vsque, condemnaberis.] Id est, De

bona locutione coronaberis, de mala autem damnandus eris.

Tunc responderunt ei, vsque, Signum videre.] Lucas dicit, quod à cælo signum videre desiderarent. denique tale signum voluerunt habere diuinitatis eius, quale factum est sub Helia propheta, quando ignis de cælo veniens duos consumpsit pitecontearchos.

Qui respondens, vsque, Signum nisi Iona propheta.] Generationem malam dicit, propter transgressionem mandatorum Dei: adulteram, quia derelicto Deo vero diuersarum gentium idolis seruiebat. Cui, inquit, signum de cælo diuinitatis meæ nolo ostendere, sed de terra passionis meæ exemplum ostendam.

Sicut enim fuit Ionas, & reliqua.] Si enim parasceue cum præterita nocte numerabis, & sabbatum cum sua nocte, & noctem Dominicam cum subsequente die, tres dies inuenies. Porro cor terræ, sepulchrum nominauit. Ionas quia columba, siue dolens interpretatur, significat Christum, super quem Spiritus sanctus in specie columbæ descendit: quia dolores nostros portauit in corpore suo super lignum. Ninive interpretatur speciosa: significat Ecclesiam decore virtutum ornatam. Quod verò Christus duas noctes & unum integrum diem in sepulchro iacuerat, significat quod simplici morte sui corporis duplam mortem corporis & animæ destruxit.

Viri Niniuitæ, vsque, Plusquam Iona hic.] Non sententia potestatis, sed vitæ correctionis. Niniuitæ gentem Iudæorum damnabilem esse ostendunt: quia Ionas paruo tempore tantum verbis prædicabat, Christus verò multo tempore & verbis docebat, & signa diuinæ potentie ostendebat.

Regina Austri, vsque, Plusquam Iona hic.] Hæc enim gentem Iudæorum dignam damnatione esse ostendit, quia ipsa venit à finibus terræ discere sapientiam à Salomone. Iudæi verò sapientiam discere à Christo renuerunt, qui est Dei virtus, & Dei sapientia in medio eorum commorante. Regina Austri, & viri Niniuitæ vniuersitatem sanctorum significant: quia sancti per penitentiam emendare student delicta sua, aut præcauent ne per sapientiam peccent.

Cum autem immundus spiritus exierit ab homine.] In tempore datæ legis à Iudæis spiritus immundus exiebat, & modò in baptismo ab vnoquoque fidelium exire compellitur.

Ambulat per loca arida, quæ uentus requiem, & non inuenit.] Loca arida corda sunt credentium, non habentes humorem luxuriæ: in quibus circumiens, consensum prauæ suggestionis luxuræ non inueniet.

Tunc dicit, Reuertar in domum meam vnde exiui. Et ueniens, inuenit eam vacantem, scopis mundatam & ornatum.]

Vacantem domum, id est, torpentem ab operibus bonis inueniet, & simulatione virtutum per hypocrisin ornatam.

Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi.] Sumens itaque septem principalia vitia, vnde totius nequitie germen pullulat: ipse verò est octauus.

Et sunt nouissima hominis illius peiora prioribus. sic erit & generationi huic pessima.]

Peius enim fuit Israelitico populo post deprauatam legem, quam in Aegypto ante legem, & vnique hominum melius est viam veritatis non agnoscere, quam de agnita retro redire.

Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius & fratres stabant foris, querentes loqui ei. Dixit autem ei quidam, Ecce mater tua & fratres tui foris stant, querentes te.]

Non simpliciter vt æstimatur, sed cum dolo matrem & fratres foris stare perhibebat, cupiens explorare, vtrum præponeret maternum affectum prædicationis officio.

At ille respondens, vsque, Meus frater, soror & mater.] Non quasi nesciens interrogat aut matrem, & mater temerè filios despiciens, quia in lege iubeat patrem & matrem honorare: sed ostendere volens maiorem esse spiritalem

propinquitatem, quam carnalem. sicut alibi dixit discipulis suis: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus.* Mysticè vero mater Synagoga, & Iudæi foris stare dicuntur, quia credenti gentilitate intrare in fidem Christi nequibant. Sed interrogat aliquis, quomodo populus gentilis voluntatem patris facietis, mater Christi fieri possit: sed quia credendo fratres & sorores efficiuntur, proculdubio mater fit prædicando, quando alios Deo doctrinis ad fidem generat.

CAPVT XIII.

IN illo tempore exiens IESVS de domo.] De Israelitico videlicet populo, in quo ex virgine carnem sumpsit.

Sedebat secus mare.] Id est, per Apostolos diuersis nationibus prædicabatur in mundo.

Et congregata sunt ad eum turba multa.] Per prædicatores turbæ credentium ad Christum collectæ sunt.

Ita vt nauiculam ascenderet, vsque, In parabolis dicens.] Nauicula significat Ecclesiam, quæ fluctibus perfectionum circumdata est in mundo. Qui verò in litore stant, & nec fluctibus maris tanguntur, nec in nauem possunt ascendere, & non carent verbo Dei: significat eos qui nouiter ad fidem venientes, errore sunt infidelitatis exuti, & adhuc per lauacrum baptismatis Ecclesiam non intrauerunt. Siue turba, quæ in litore stabat, significat eos qui hic in soliditate fidei perseverant, & nec errore infidelitatis tanguntur, nec adhuc ianuam paradisi intrare sinuntur.

Ecce exiit qui seminat seminare semen suum.] Christus exiit de sinu patris in mundum, semen doctrine sue spargere per se, & per prædicatores suos, vt fructus bonæ operationis in cordibus fidelium crederet.

Quadam ceciderunt secus viam, & volucres comederunt ea.] Secus viam semen cadit verbi Dei, quando cor auditoris prauis cogitationibus auditam prædicationem conculcat, & immundi spiritus ea de memoria tollunt.

Alia autem ceciderunt in petrosa, vbi habebat terram multam: & continuo exorta sunt, &c.] Petrosa significant duritiam cordis, vbi non est altitudo terræ, id est, studium disciplinæ, sole orto perfectionis, siue occultæ tentationis arefcit verbum Dei in corde susceptum cum gaudio: quia caret radice charitatis.

Alia ceciderunt inter spinas, & creuerunt spine, & suffocauerunt ea.] Spinae significant diuitias, quæ cor pungunt doloribus, ne à querentibus inueniatur: & cum inuentæ fuerint, ne referentur: & intentionem possidentis vulneratam, ad æternam damnationem trahunt.

Alia verò ceciderunt in terram bonam, vsque, Aliud tricesimum.] Bona terra significat corda perfecta, in quibus verbum Dei in alio generat fidem trinitatis, quam significat tricenarius numerus: in alio loco perfectione bonorum operum, quod sexagenarius: in alio perfeuerantiam, quæ ad æternam ducit remunerationem, quod in centenario numero figuratur. Alij in tricenario coniugatos, in sexagenario viduatos, in centenario virgines voluerunt intelligere.

Qui habet aures audiendi, audiat.] Qui habet voluntatem, auribus cordis intelligat.

Et accedentes discipuli, dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis? & reliqua.]

His non est datum, vt Marcus ait: illis autem, quia fortissimi, omnia in parabolis fiunt. Qui enim intrare student in sanctuarium Dei, intelligent nouissima mysteriorum regni Dei. Et rectè in parabolis audiunt, quia clausis sensibus cordis veritatem cognoscere nolunt.

Qui autem habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo.]

Qui amorem habet verbi, dabitur ei & sensus intelligendi, quod amat: quia verò non habet amorem audiendi, simul naturali ingenio, vel literali exercitio aliquid habere videatur, etiam hoc non amittat, vt nulla veræ sapientiæ dulcedine gaudeat. Et licet specialiter de Ap-

foliis dictum esse videatur, quibus datum est charitatem, fideique potius nosse mysterium regni Dei: & Iudæis quia in parabolis videntes non videbant, & audientes non intelligebant, quod legis literam essent amissuri: potest tamen & generaliter accipi, quia sæpè ingeniosus doctor se priuat sapientia, negligendo quam simplex & studiosus elaborando degustat: & idcirco nonnunquam studiosus tarditatem intelligentiæ promittit, vt eo maiora retributionis præmia inueniat, quo magis elaborat studio inuentionis.

Id eo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt.

Nunc aperit Apostolis, quod ideo turbis in parabolis loquebatur, quia superba intentione se videtes & audientes æstimabant: & ob hoc se cœlesti magisterio subdere nolebant, vt simplicibus & humilibus mysteria cœlestia cognoscerent, ipsi remaneret vacui intelligentiæ spiritalis. non absurdè ad hoc dicimus Iudæos fuisse excæcatos, ne dicta in parabolis à Domino intelligerent, vt fide eius irritata, eum crucifigerent, à quo post resurrectionem, eius miraculis, quæ fiebant in nomine territi: tanto amplius de reatu mortis Domini humiliati, eum vehementius diligerent, quanto sibi tantum scelus dimissum esse gauderent, quod tanta erat superbia, vt tali esset humilitate deiicienda.

Vt adimpleretur in eis propheta Esaiæ propheta dicentis, Auditu audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis.

Hæc de turbis, quæ habent visum & auditum corporis extrinsecus, & semetiplos priuauerunt visu & auditu corporis & cordis intrinsecus.

Incrassatum est enim cor populi huius.] Incrassatum dicit cor Iudæorum malitiæ crassitudine, & abundantia peccati.

Auribus grauius audierunt.] Quia verbum Domini ingrati susceperunt, & oculos suos clauerunt, & post salutem non meruerunt: quia non natura, sed voluntate cæci sunt.

Vestri autem beati oculi, quia vident: & aures vestrae, quia audiunt. Amen quippè dico vobis, quia multi propheta & iusti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.

Abraham, Esaias & Micha prophetae viderunt, sed à longè aspicientes, & speculum in ænigmate salutantes: Apostoli verò Dominum in præsentiarum habentes, non opus habebant per angelos aut per varias doceri visionum species. Quos verò Matthæus prophetas & iustos appellat, hos Lucas prophetas & reges nominauit. Quia nimirum ipsi sunt reges magni, qui tentationum suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo nouerunt præesse.

Aliam parabolam proposuit illis, dicens: Simile est regnum cœlorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo.

Benè similis dicitur, qui ei per omnia aptus esse probatur. Bonum itaque semen in agro corporis sui seminat, quia semen bonæ voluntatis ad operum perfectionem perducere studet.

Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, & superseminauit zizania in medio tritici, & abiit.

Hæc quidem sententia cautos nos esse admonet, ne dum torpemus inertia, diaboli sceditatem vitiorum super semen bonæ voluntatis spargat.

Quum autem creuisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem serui patris familias, dixerunt ei, Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? &c.

Hic nobis patientiæ exemplum præbetur, vt sicut paterfamilias in dolo inimici patiens fuit, sic in aliqua nos lesione non statim ad vindictam, sed magis ad tolerantiam recurramus.

Serui autem dixerunt ei, vsque, Eradicatis simul cum eis & triticum.] Hic denique discretionis & tolerandi malis habemus exemplum, ne si magis vlscendo rationem malis reddamus, bonis præbeamus scandalum imitationis.

Sinite utraque crescere, vsque, Triticum autem congregate in horreum meum.] Hinc habere docemur longanimitatem patientiæ, vt longanimitate iustitiam meditemur, & in iudicio patientiam non negligamus.

Aliam parabolam proposuit illis, dicens: Simile est regnum cœlorum grano sinapis, quod accipiens homo, seminauit in agro suo. Quod minimum quidem est omnibus seminibus: quum autem creuerit, maius est omnibus oleis: & fit arbor, ita vt volucres cœli veniant, & habitent in ramis eius.

Gratum sinapis, prædicatio est Euangelij, & notitia scripturarum, quæ ducit ad vitam. Qui seminat, sensus nosster & animus est, qui suscipiens granum prædicationis, & humore fidei fouens facit in agro pullulare pectoris sui. Quæ minima est omnibus disciplinis, quia ad primam doctrinam fidem non habet, quando Deum qui est auctor vitæ, mortuum, & scandalum prædicat crucis. Hæc philosophorum dogmatibus multo minor esse videtur comparata, sed quia eorum documenta in modum oleum emollita, citò crescunt & corrumpunt. Hæc minima cum in anima credentis, vel in toto mundo fuerit prædicata, non in olera, sed in arbore crescit, ita vt in ramis eius, id est, dogmatum diuersitatis animæ requiescant. Potest in grano sinapis Dominicæ incarnationis humilitas designari, quod acceptum homo Ioseph sepeliuit in horto, creuit verò in arborem, quia surgens ascendit in cœlum. Ramos expandit, id est, prædicatores, in quibus quique fideles ab huius vitæ fatigatione requiescerent, spargit.

Aliam parabolam locutus est eis: Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farina satis tribus donec fermentatum est totum.

Hæc mulier est supradicta apostolica prædicatio, siue ecclesia ex diuersis gentibus congregata: hæc tulit fermentum, id est, notitiam scripturarum, & abscondit in farina satis tribus: vt spiritus, & anima & corpus non discrepent inter se, sed consentientes in vnum, quodcumque à patre postulauerint, impetrent. Siue mulier ecclesia in propagines filiorum Noe, per fermentum fidei non ad triplicem, sed ad diuinitatis vnitatem perducit, & secundum Platonem tres passionis humanæ animæ per fermentum adunamus, quando ex rationabili quod quod in cerebro putauit, prudentiam possidemus. In irascibili contra vitia, quod in felle putabat, rigorem tenemus: in concupisibili, quod in iecore æstimabat, desiderium virtutum sumimus. Satum genus est mensuræ apud Palæstinos, habens vnum & dimidium modium.

Hæc omnia in parabolis locutus est Iesus ad turbas, & sine parabola locutus est nihil.

Nam infidelibus turbis hucusque in parabolis loquitur. Discipuli, id est, credentes domi, interrogant, vt secreta mysteria sciant.

Aperiam in parabolis os meum, &c.] Hoc testimonium de septuagesimo Plaimo sumptum est, & ex persona Domini dicitur. Quia non est inuentus neque in cœlo neque in terra, neque sub terra, qui dignus sit aperire librum, & soluere signacula eius.

Tunc dimissis turbis venit in domum, & accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: Edifere nobis parabolam zizaniorum agri.] Dimissis Iudæorum turbis, ingreditur ecclesiam gentium, & ibi discipulis fidelibus deuotè discitibus, diuina exponit sacramenta. Quæ ergo à Domino sunt exposita, his debemus fidem accommodare: quæ autem tacita sunt, & nobis relicta, breuiter perstringamus. Homines dormientes, magistri sunt ecclesiæ: serui, angeli sunt, qui quotidie vident faciem patris. Sed magistris vigilandum est, ne inimicus, id est, diabolus superzimet zizania: hoc est hæreticorum dogmata. In eo quod dicit, *Sinite utraq, crescere*: penitentiæ locus datur, ne citò amputemus tragem. Hinc sententiæ contrariū videtur illud Apostoli, *Cum huiusmodi, nec cibū sumite*. Sed inter triticum & zizania, quam d u herba est, aut nulla aut difficilis est distantia: & hic monemur à Domino, ne vbi quid ambiguum est, citò sententiam proferamus, sed Deo iudici terminum referuamus.

Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, vsque, Et erit agrum illum.

Thesaurus absconditus, est cæleste desiderium: ager, disciplina celestis studij est, in quo abscondetur thesaurus à fauore humano, vt ab immundis spiritibus seruetur. Quem profectò agrum venditis omnibus comparat, qui cuncta sua terrena desideria per custodiam cælestis desiderij calcat. Siue thesaurum in agro, duo sunt testamenta, in quibus multa sentiens latere, per contemptum temporalium rerum oçium sibi comparat, vt sit diues in agnitione Dei: quòd thesaurum tunc non inuidia celat, sed abscondit ne perdat.

Iterum simile est regnum cælorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas, &c.

Inuenta vna margarita preciosa, omnia quæ habuit, vendidit: quia in comparatione cælestis vitæ omnia habita vilescunt. Si verò sanctos homines scrutare vis, vnum Iesum Christum, qui absque culpa est, omnibus meliorem inuenies. Si intellectum quæris, illum solum cæteris præeminere probaueris, *In principio erat verbum.* & mandatis omnibus sic charitas est excellentior, in qua omnia restaurantur, & in cæteris libris Euangelium fortius esse probatur.

Iterum simile est regnum cælorum sagena missa in mare, vsque, Malos autem foras miserunt.

Sagena significat ecclesiam, quæ omnes communiter ad veniam peccatorum inuitat: quæ ad litus, id est, ad finem seculi trahitur per doctrinam prædicatorum, & in fine seculi in cælestes mansiones recipiuntur, impij verò in exteriores tenebras mittuntur.

Ait illis Iesus, Ideo omnis scriba doctus, vsque, Noua & vetera. Admonet Apostolos, vt quicquid in Euangelio prædicarent, legis & Prophetarum vocibus comprobarent: ac si apertè diceret, Ille in sancta ecclesia doctus prædicator est, qui & noua scit proferre de suauitate regni, & vetusta dicere de terrore supplicij.

Libri secundi Finis.

Libert Tertius.

Factum est, cum consummasset Iesus parabolâ istas, vsque, *Sapientia hæc & virtutes.* Differt inter synagogam, quæ cõgregatio: & ecclesiam, quæ vocatio interpretatur, quod peccora & inanimata quæque congregari possunt. Conuocari autem nisi ratione vtentia non possunt, ideoque rectius nouæ gratiæ populum quasi rationabile ad vnitatem fidei cõuocatam ecclesiam nominare placuit ecclesiasticis viris, quam Synagogam, quasi irrationabilem congregationem.

Nonne hic est fabri filius, vsque, & scandalizabantur in eo. Error Iudæorum, salus est gentium. Nequaquam sine certis mysterij causa, Christus in carne apparens, fabri filius appellari voluit. Veraciter faber est pater eius, qui omnia quæ in cælo & in terra sunt, fabricauit ex nihilo: & quia adhuc quotidie vasa iræ in vasa misericordiæ fabricat.

Iesus dixit eis, Non est propheta sine honore, nisi in patria sua. Non solum ipse prophetarum caput, sed Hebas, Hieremias, & cæteri qui que minores in proprijs quàm in exteris ciuitatibus habebantur: quia propemodum naturale est, ciues ciuibus inuidere, sicut Iudæi non præsentiam operum, sed fragilitatem considerabant naturæ.

Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum. Nolebat enim illis miracula diuinitatis suæ aperire, ne quo magis cernerent clarescere diuinitatis potentiam, eo magis despecta veritate damnabiles fierent.

CAPVT XIV.

In illo tempore audiuit Herodes Tetrarcha famam de Iesu. Et ait pueris suis, Hic est Ioannes Baptista, ipse surrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo.

Herodes bene sentiens de resurrectione mortuorum, omni modo pueris suis prædicabat, quod sancti in maiori virtute resurgent. quia Ioannem nulla signa facientem, resurgere de morte putauit, Iudæi verò Christum non resurgere, sed sublatum à discipulis crediderunt: quia Ioannem ideo virtutes facere dixit, quia à morte resurrexisset, & promptiorem animum gentium ad fidem alienigenam ostendit, quàm Iudæorum.

Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum, & posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam, &c.

Vetus historia narrat, Philippum maioris Herodis filium, sub quo Christus fugit in Aegyptum, Aret hæ regis filiam accepisse uxorem: sed exortis simulatibus inter Iocorum & generum, necnon & inter fratres tulisse Aret hæm de Philippo filiam suam, dedissetque eam Herodi quasi inimico Philippi, ad augmentum iniuriæ. Sed Herodes à Ioanne increpatus, eo quòd vuentis fratris uxorem acceperat, magis amans uxorem, quàm præcepta Dei, volebat Ioannem occidere: sed timens populum ab eo baptizatum, argumentum inuenit iuramenti, vt cogitatum scelus perficeret, sicut in sequentibus manifestatur.

Die autem natalis Herodis, saltauit filia Herodiadis, vsque, Et propter eos qui pariter recumbebant, iussit dari.

Duo namque mortalium leguntur celebrasse natale suum, sed vterque illud scædauit sanguine: & monent nos, magis timorem mortis timendo diem, quàm natiuitatis celebrare luxuriando. non potest excusari Herodes propter homicidium, quia ad hoc iurauerat, vt futuræ occasionis machinas præpararet. Timebat Herodiadis enim, vt illicitæ nuptiæ soluerentur, propter quod præmonebat filiam caput eius postulasse, vt linguam haberet in potestate, quam sciebat velle prohibere incertum. nequaquam enim Herodes pro huiusmodi petitione contristatus est. sed mos est historicorum, ita res narrasse, sicut tunc à præsentibus facta fuisse videbantur. simulabat enim tristitiam in facie, cum lætitiâ haberet in mente.

Misit quoque, & decollauit Ioannem in carcere, vsque, Et tulit matri suæ. Decollatio Ioannis significat Iudæos Christum, qui caput est prophetarum perdidisse. minutus est Ioannes capite, exaltatus est Christus in cruce, quia Christum oportebat crescere, Ioannem autem minui.

Et accedentes discipuli, vsque, Venerunt & nunciauerunt Iesu. Isti verò qui sepelierunt, & nunciauerunt, illos significare videtur, qui lege sibi carnaliter extincta, ad gratiam tranterunt Saluatoris: quia sepultura Ioannis, abolitionem significat legis.

Quod cum audisset Iesus, fecerit, vsque, In locum desertum seorsum. Non timore mortis, sed parcendo inimicis, ne homicidium homicidio iungerent. aliter truncatò capite Ioannes, id est, perditò Iudæorum oraculo prophetiæ Christus fecerit in desertum ecclesiæ, quæ ante virum non habuit.

Et cum audissent turba, secuta sunt eum pedestres de ciuitatibus. Proprio eum labore secutæ sunt turbe gentium de primis erroribus ad fidem Christi conuersæ.

Et exiens vidit turbam multam, & misertus est eis, & curauit languidos eorum.

Vt plena fides statim præmium consequerentur: egressus ergo Iesus, significat, quòd turbe voluntatem habuerunt eundi, non vires præueniendi: & ideo egreditur, vt misereatur.

Vespere autem factò, accesserunt ad eum discipuli dicentes, Desertus est locus, & horam præterijt: dimitte turbas, &c. In illo vespere, quando verus sol appropinquante fine

seculi, occubuit, significat quod Iudei murmurabant contragentes, quod magis apti essent querere sibi escas in cœuenticulis hereticorum, quàm diuinorum vti passione liberorum.

Iesus autem dixit eis, Non habent necesse ire, date illis vos manducate.

Ad fractionem eos panis prouocat, vt illis se non habere testantibus, exhibitio signi manifestior fieret: & simul insinuans, nostra corda per eos pascenda, quorum sunt exemplis ad amanda cœlestia fuscitata. Si quem mouet, quod Ioannes dicit, Dominum tentare Philippum, vnde escæ possint turbæ dari, & cæteri Euangelistæ narrauerunt discipulos dixisse Domino, *Dimitte turbas, & reliqua.* quibus ille secundum Matthæum respondit, *Non habent necesse ire.* Intelligitur post hæc verba Dominum in spexisse, & Philippo dixisse, quod Ioannes commemorat: deinde quod Ioannes à Philippo, hoc Marcus à discipulis responsum esse commemorat, volens intelligi hoc ex ore cæterorum respondisse Philippum.

Respondent ei, Non habemus hic, nisi quinque panes, & duos pisces. Per quinque panes, quinque sunt libri legis Moyfi designati: per duos pisces, prophetiæ & psalmodiæ. hanc triplicem distinctionem instrumentum vetus edocet, dicente scriptura: *Quia oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moyfi & psalmis de me.*

Qui ait eis, Afferte illos mihi huc. Audi Marcion, audi Manichæe, iubet vt illa sanctificet, atque multiplicet: in quem sperant oculi omnium, qui omne animal implet benedictione, escam omnibus tribuens.

Et cum iussisset turbam discumbere supra fenum. Discumbere, est flores & voluptates istius seculi, & illecebras carnis, mentis despectu calcare: siue secundum alium Euangelistam, super terram quingenos & centenos, quia per pœnitentiam quinquagenarij, ad perfectionem centenarij ascenditur. Diuersi discubitus, diuersi sunt ecclesiarum conuentus.

Acceptis quinq; panibus, & duobus piscibus. In manus accipit, quia opere omnia ipse compleuit.

Aspiciens in cœlum. Quia inde nobis auxilium sperare docuit.

Benedixit ac fregit. Quia quicquid haberent sanctitatis lex & prophetæ, ostendit.

Et dedit discipulis panes, vsque, Et saturati sunt. Qui videlicet sacramenta veteris Testamenti, sua distributione Dominus primum prædicatoribus Euangelij patefecit: deinde illi omnium gentium turbis spiritalis alimonie refectionis præbuerunt.

Et tulerunt reliquias duodecim cophinos plenos fragmentorum. Duodecim cophini, duodecim Apostoli sunt, qui inde sacramenta collegerunt, quia quæ à rudibus intelligi nequeunt, à perfectis inquirenda sunt.

Manducantium autem fuit numerus quinque milia virorum, exceptis mulieribus & paruulis.

Necdum ista multitudo ad septenarium peruenit numerum: quatuor milia comedunt, quinque pisces significant eos, qui in seculari adhuc habitu positi, exterioribus bene nouerunt vti. Quatuor milia septem panibus, sublimis sunt spiritali intus gratia eruditi, mulieres & paruuli, sexus & fragilis ætas minor, qui munere adhuc indigni sunt.

Et statim iussit Iesus discipulos ascendere in nauiculam, & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas.

Quare discipulos abegerit, solus in monte oraturus Ioannes manifestat, cum dicit eum fugere, ne eum regem facerent. Vbi docemur, vt in bonis quæ facimus, humani fauoris retributionem vitemus. Marcus dicit, quod Dominus coegerit discipulos suos trans fretum ad Bethsaidam præcedere, quæ est in Galilæa ciuitas Andreæ & Petri, quid est quod Lucas dicit, quia *Ioannes secessit in locum desertum, qui est Bethsaida,* & reliqua. potest intelligi, ni fallor, cum non dicit: *Quæ est Bethsaida,* sed qui est: quod ipsam intelligi non voluerit ciuitatem, sed desertum locum ad conuicia eius pertinentem.

Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare. Docet nos

à terrenis progredi, & ad verticem curæ sublimioris ascendere.

Vespere autem facto, solus erat ibi. Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus, erat enim contrarius ventus.

Labor hic adueritates istius seculi & flatus spirituum immundorum, qui ad cœlestis patriæ litus peruenire conantur, significat.

Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos, ambulans supra mare. Vltima vigilia ostendit, quod his diuina pietas præbet auxilium, qui in pressuris fragilitatem humanam, & pusillanimitatem suarum virium considerant.

Et videntes eum, vsque, Quod phantasma est. O Marcion & Manichæe, si Dominus non est natus ex virgine, sed in phantasmate visus, quomodo nunc apostoli timent, ne phantasmata videant?

Et pratimore clamauerunt. Confusus clamor, & incerta vox magni timoris iudicium est: sed iuxta Psalmistam, *Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate.*

Habete fiduciam, ego sum, nolite timere. Quod primum versabatur in causa, hoc curat, dicens: *Habete fiduciam:* & quod sequitur, *Ego sum:* nec subiungit, quid sit, fecit vt ex nota voce eum intelligerent: siue vt eum ipsum esse repererent, quem locutum ad Moysen nouerant, *Hæc dices filijs Israel, qui est, misit me ad vos.*

Respondens autem Petrus dixit, Domine, si tu es, iube me ad te venire super aquam. At ipse ait, Veni.

In omnibus namque locis ardentissimæ fidei Petrus inuenitur, & eodem ardore fidei: hic quasi manifestè dicit, *Tu præcipe,* & subito solidantur aquæ: ac sic fiet corpus leue, quod per seipsum est graue.

Et descendens Petrus de nauicula, vt veniret ad Iesum. Qui dicunt non veram carnem Christi ambulare super aquas, dicant quomodo Petrus ambulauerit, quem verum hominem non negabunt.

Videns verò ventum validum, timuit: & quum cœpisset mergi, clamauit dicens, Domine saluum me fac.

Relinquitur paululum, vt fides augeatur, & intelligat se non facilitate postulationis, sed potentia Domini conseruatum.

Et continuò extendens manum, apprehendit eum, & ait illi, Modica fidei, quare dubitasti? Quem alibi negantem respexit, hic ei manum porrexit, ne in profundum mergeretur. Si Petrus, quem superius ardentissimam fidem habere diximus, taliter reprehenditur, quid nobis dicendum est, qui huius modicæ fidei, nec minimam habemus portiunculam. Mysticè verò Petrus ecclesiam significat ad cœlestem patriam tendentem, & huius seculi fluctus recto fidei veltigio, & bonorum operum studio calcantem. Quod autem à tenore fidei paululum reflectitur, & in tempestate territus, fluctibus mergi cœpit, infirmiores in Ecclesia, quos turbo tentationū terret, exprimit, quos ne funditus mergantur, diuinæ protectionis dextera extrahit.

Et cum ascendisset in nauiculam, cessauit ventus. In quocunque enim cor Deus per gratiam sui amoris venerit, mox vniuersa mundi vitiorum quæ & spirituum malignorum prælia compressa quiescunt.

Et cum transfret assent, venerunt in terram Genesar. Terra dicitur Genesar, eo quod sit iuxta stagnum Genesareth: quemadmodum Tyberiadès dicitur à proxima ciuitate, quæ Cenereth vocabatur, sed ab Herode tetrarcha restaurata, in honorem Tyberij Cæsaris, Tyberias appellata est. Interpretatur ergo Genesar ortus principium: tunc enim nobis plena retribuetur tranquillitas, quando nobis per Christum paradisi restituitur hæreditas.

Et cum cognouissent eum viri loci illius, miserunt in vniuersam regionem illam, & obtulerunt ei omnes malè habentes. Et rogabant eum vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent: & quicumque tetigerunt, salui facti sunt.

In factio hoc firma gentium fides designatur. Qui præsentium salute non contenti, per circuitum varijs erroribus deceptos inuitant, vt ad verum medicum currant. Fimbriam minimum mandatum intellige, quod transgredi non licet: vel adsumptionem carnis, per quam venimus ad verbum Dei.

CAPVT XV.

Nam Deus dixit, *Honora patrem tuum, & matrem: & qui maledixerit patri vel matri, &c.*

Honor in vitæ necessarijs ministrandis, & maledictio in detrahendis infinuatur. Hanc legem Scribæ & Pharisei subuertentes, docuerunt pessimos filios dicere parentibus: *Mimus quod ex me est, tibi proderit: vt illi timentes accipere, quod Deo viderunt mancipatum, magis eligerent inopem ducere vitam, quàm de consecratis comedere.*

Hypocrita, bene de vobis propheta ait [Isaias, dicens.] Non quòd bonus esset sermo de malitia eorum prophetatus: sed quia bene conueniebat moribus eorum. Labijs enim eum honorabant, vbi dicebant: Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo. non enim respicis personarum hominum. Sed cor eorum longè fuit ab eo, vbi voluissent eum capere in sermone, testante Luca, qui ait, quando dicebant: Licet censum dare Cesari, an non?

Non quòd intrat in os, communicat hominem, sed quòd procedit ex ore.

Cibi qui in lege prohibiti sunt, & quibus gentes vtuntur, Iudæi communes nominant, & comedentem conquinare putant: sed Saluator omnia munda esse ostendit, quæ cum munda percipiuntur conscientia. Si hæc ita se habent, quomodo potest stare quod Paulus ait: *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum.* Sciendum igitur, quòd ipsi cibi & Dei creatura per se quidem mundi sunt, sed idolorum ac demoniorum inuocatio facit ea immunda.

Scis quia Pharisei audito verbo scandalizati sunt.] Scis quia in isto sermone omnis superstitio obseruationum Iudæicarum destruitur, qui in fumendis abominandisque cibis religionem suam sitam arbitrantur.

Omnis plantatio, quam non plantauit meus pater cælestis, eradicabitur.

Si ita est, quid est quod Paulus ait: *Ego plantauit, Apollo rigauit, sed Deus dedit incrementum: sed soluitur quæstio in eo quòd dicit, Deus autem incrementum dedit.* Plantat Deus, & nemo potest eradicare illam plantationem, nisi illa tribuerit ad sensum. vnde in Esaia dicitur: *Ego vos plantaui vineam, quomodo conuersi estis in amaritudinem vitis aliene.*

Sinite illos, vsque, Ambo in foueam cadunt.] Phariseos præcipit dimittendos arbitrio suo, sicut Apostolus dicit: *Hæreticum hominem post vnam & secundam contentionem deuita.* Merito cæci cæcorum duces dicuntur, qui non solum sibi ne in laqueum incidant, prospiciunt, sed sibi etiam obsequentes ad præcipitium mortis secum trahunt.

Ahuc & vos sine intellectu estis.] Corripiuntur Apostoli à Domino, quòd in re manifesta mysticam quærant intelligentiam.

Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea conquinant hominem.

Ergo animæ principale non iuxta Platonem in cerebro, sed iuxta Christum in corde est: vnde diabolus adiutor cogitationum malarum, & incensor non auctor esse potest. Non enim scit occulta rimari cordis, sed ex corporis habitu, quid versemus intrinsecus, æstimare: & cum quemlibet alicui vitio intentum videt, illicit, & seducere festinat.

Et egressus inde Iesus, secessit in partes Tyri & Sidonis.] Hic denique calumniatoribus derelictis, in partes exterarum gentium secedit.

Et ecce mulier Cananaea, à sinibus illis egressa clamauit, dicens: Miserere mei Domine fili Dauid.

Hæc mulier ecclesiam significat, de prisco vanæ conuersationis habitaculo ad Dominum venientem.

Filia mea à demonio vexatur.] Ecclesia scilicet iam credens pro populis suis, vt & ipsi ab errore saluentur, diuinæ supplicat pietati. Item hæc filia anima quælibet est, in

Ecclesia malignorum spirituum deceptionibus mancipata, pro quâ mater ecclesia sollicita, Dominum interpellat, vt dum ipsa suis studijs non valet, ille eam interius ad agnitionem veræ lucis inspirando excitet.

Tropologicè verò filia à dæmonio vexata, cuiuslibet est conscientia, sordibus vitiorum polluta, cuius emendationem à pio conditore debet continuis flagitare lamentis.

Qui non respondit ei verbum.] Noluit respondere, ne contra ius sententiæ suæ videretur, quia dixit: *In viam gentium ne abieritis, & propter hoc calumniatoribus occasionem daret.* Mylticè autem Dominus, si ecclesiæ primæ lacrymæ postulata non impetrant, obstinato est clamore frequentandus, & sanctorum eius sunt appetenda suffragia, vt ipsi Domino supplicent pro audienda ecclesia. Sicque fit, vt si mentem ab intentione non mutauerit, nequam fructu petitionis fraudetur.

Dimitte eam, quia clamat post nos.] Hoc faciebant discipuli, ignorantibus mysteria Domini: siue pro Syrophœnissâ misericordia commoti, vel importunitate eius carere cupientes, ne quasi medicum inclementem crebrius in clamaret. Quòd Marcus istam mulierem dicit à Domino in domo venisse, & Matthæus quasi post ambulatorem clamare: ita intelligendum est, quòd primum venerit ad Iesum mulier, vbi erat in domo, sed ibi responso non imperato, egredientem sequuta fit, donec meruit audire, quòd sequitur.

Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel.] Non quòd ad gentes missus non fit, sed quòd primum ad Israel missus fit, vt illis non recipientibus Euangelium, iusta fieret ad gentes transfugatio eius.

Non est bonum sumere panem filiorum, vsque, Dominorum suorum.] Mira sub persona mulieris ecclesiæ fides prædicatur, patientia & humilitas. Fides, qua credidit saluari posse filiam suam. Patientia, qua totiens contempta, in precibus perseuerat. Humilitas, qua se non canibus, sed castulis comparat. Mensa quoque est scriptura sancta, de qua catuli non crustas de pane puerorum edunt, sed micas. Quia conuersi ad fidem, qui erant in gentibus despecti, non literè superficiem in scripturis, sed spiritalem sensum, quo proficere possint, inquirunt. & hoc sub mensa, quia sui cordis & corporis officia ad implenda diuina præcepta supponunt.

O mulier, magna est fides tua, &c.] In hac muliere fides laudatur gentium, quæ mox ad prædicationem Apostolorum perfectam sibi suisque obtinebat salutem.

Et sanata est filia eius ex illa hora.] Propter humilem fidemque sermonem matris, dæmonium deseruit filiam: vbi datur intelligi, quòd per confessionem in baptismo, à diabolo liberentur paruuli, qui necdum per se aliquid possunt boni aut mali.

Et cum transisset inde Iesus, venit secus mare Galilææ, & ascendens in montem, sedebat ibi.] Id est, peracta dispensatione salutis gentium, per prædicatores in Iudæam reuertitur. Ascendit in montem, prouocans nos ad cœlestia: sedebatque ibi, monstrans in cœlestibus requiem esse quærendam.

Et accesserunt ad eum turba multa, habentes secum muros, &c.] Sedente ergo Domino in monte, hoc est, gloriose in arce cœlorum regnante, turbæ fidelium deuota mente accedunt, & secum ducunt muros verbo confessionis, cæcos errore infidelitatis, sordos prælatorum præceptis inobedientes, claudos in operibus prauis, debiles peccatorum sarcina: quos omnes Euangelicis documentis, ad pedes Iesu projiciunt, quia eos curandos humanitati eius subijciunt.

Iesus autem conuocatis discipulis suis, ait: Misereor turbae, vsque, Ne deficiant in via.] Hic affectus & compassio humane fragilitatis exprimitur, & exemplum magistris præbetur, consilia cum discipulis communicanda. Turbam verò triduo illum sustententem, id est, in fide sanctæ Trinitatis, siue ante legem, sub lege, sub gratia secum perleuerantem: Dominus non vult iciniam dimittere passionis sacræ monitionis, ne lassescens in huius vite itinere, ad optatam mansionem non perueniat.

At illi dixerunt, Septem panes, & paucos pisciculos.] In septem panibus noui Testamenti scriptura designatur, in qua per gratiam sancti Spiritus mentium epulas inuenimus: in pisciculis uero sanctos accipimus, per quos fit eadem condita scriptura.

Et præcepit turba discumbere super terram.] In refectio- ne quinque panum super scœnum turba discubuit, hic uero super terra: quia in lege iubemur desideria carnis calcare, in nouo uero testamento ipsas facultates temporales relinquare.

Et accipiens Iesus septem panes & pisces, &c.] Per fractionem panum, apertionem significat sacramentorum, quibus per Apostolorum distributionem mundus erat nutriendus. Quod autem gratias egit, gaudium suum ostendit de salute generis humani, & nos ad agendas Deo gratias in omnibus informauit.

Et comederunt omnes, & saturati sunt.] Saturantur, qui internæ dulcedinis pastû inuenire memoriæ cõmendant.

Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas.] Sporta quæ contextitur ex iunco & palma, significat sanctos & perfectos quosq; in ecclesia, qui uiriditate fidei, & altitudine spei cœlestium præmiorum capaces sunt, ad accipienda altiora quæque præcepta & consilia: quia generalem populi Dei conuersationem mentis atque operis sublimitate transcendunt.

Erant autem qui manducauerunt, quatuor milia hominum, extra mulieres & paruulos.] Bene quatuor milia fuisse leguntur, ut ipso numero eos doceret euangelicis pastos esse cibarijs, siue quatuor uirtutibus refectos. Prudentia scilicet, in qua cognitio fit rerum appetendarum & fugiendarum. Temperantia, in qua est refrenatio terrenæ cupiditatis. Fortitudine, in qua est animi firmitas aduersus temporales molestias. Iustitia, quæ per cæteras omnes diffunditur dilectione Dei & proximi. In mulieribus & paruulis infirmos, & ad seducendum faciles intelligimus.

Et dimissa turba, ascendit in nauiculam, & uenit in fines Magedan.] Hunc locum licet Marcus Dalmanutha nominauerit, tamen non est dubitandum, sub duobus uocabulis unum esse. Interpretatur enim Mageda, poma eius, siue nuncia: significans hortum, de quo dicitur, *Hortus conclusus, soror mea sponsa.* ubi poma uirtutum gignuntur, & à cunctis murorum tota die & nocte cum laude nomen Domini annunciat.

CAPVT XVI.

ET accesserunt ad eum Pharisei, vsque, *Ut signum de celo ostenderet eis.]* Post prædictas refectioes, manna de celo uindiq; mîlo, in exemplum Moyli uoluerunt multo tempore refici.

At ille respondens ait: Facto uespere, &c.] Ex elementis enim possunt pluuidi sereniq; dies prænoici: sed legis doctores Saluatoris aduentum non potuerunt intelligere ex uaticinio prophetarum. Spiritualiter autem factu uespere, dicitis, *Serenum erit, rubicundum est enim cœlû.* Significat quod per sanguinem passionis Christi, in primo aduentu indulgentia peccatorum datur.

Et mane, Hodie tempestas: rutilat enim triste cœlum.] Significat quod in secundo aduentu, igne præcedente uenturus est.

Et relictis abiit.] Rectè abiit relictis adulteris, quia iuxta Apostolum, *Nulla societas luci ad tenebras.*

Et cum uenissent discipuli eius transietum, obliu sunt panes acciper.] Hæc obliuio iudicium est, quod Apostoli minimam carnis curam habebant, Dominum panem uitæ habentes, quo reficiebantur in corde.

Qui dicit illis, Intuemini, & caute à fermento Pharisæorum & Sadducæorum.] Marcus hoc loco subiungit: *Et fermento Herodis.* Fermentum Pharisæorum est, legem uerbis prædicare, factis impugnare: fermentum uero Herodis est, adulterium, homicidiû, & quod origo scelerum est, odium ac persecutio in Christum & sanctos eius.

Tunc uenit Iesus in partes Casarea Philippi.] Hec ciuitas à Hippo Tetrarcha restaurata, in honorem Tyberij Cæ-

faris, sic appellata est: nunc uero Paneas dicitur, & est ita in prouincia Phœnicis, ad radices Libani, ubi duo fontes Ior & Dan oriuntur.

Tunc interrogabat discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse filium hominis.] Pulchrè interrogat, non quem me, sed *filium hominis*, homines esse dicunt: quia qui de filio hominis loquuntur, homines sunt. Qui uero de diuinitate eius intelligunt, dii appellantur.

Vos autem quem me esse dicitis?] Non nesciens de se sententiam discipulorum & extraneorum interrogat: sed ut confessionem fidei illorum, digna mercede remuneret.

Respondens Petrus, dixit: Tu es Christus filius Dei uiui.] Viuum Deum appellat, exprimens nomen & naturam, ad distinctionem falsorum deorum, de quibus canimus: *Os habent, & non loquentur, oculos habent, &c.*

Beatus es Simon Bariona.] Bariona Syriacè, latinè dicitur filius columbæ. Hic simplicitas Petri ostenditur, qui filius gratiæ spiritualis appellatur.

Quia caro & sanguis non reuelauit tibi.] Hoc est, sapientia carnali homines inflati.

Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam.] Metaphoricè ei dicitur, *Super hanc petram*, id est, Saluatorem, quem confessus es, ædificatur ecclesia, qui fidei confessori sui nominis participium donauit.

Et porta inferi non praualebunt aduersus eam.] Portæ inferi hæreticam prauitatem nominat, siue uitia & peccata, unde mors ad animam uenit.

Et tibi dabo clauis regni cœlorum.] Id est, discernendi scientiam potentiamq; que dignos debeas in regnum recipere, & indignos secludere.

Et quodcumque ligaueris, &c.] Hæc potestas sine dubio cunctis datur Apostolis, quibus ab eo post resurrectionem dicitur generaliter: *Accipite Spiritum sanctum, &c.* Nec non Episcopis & Presbyteris, & omni ecclesiæ idem officium committitur: quamuis quidam eorum non rectè intelligentes, arbitrentur se posse damnare innoxios, & absolueri reos, quod nequaquam possunt: sed tentantes semetipsos concessa potestate priuare.

Et præcepit Iesus discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Christus.] Causas autem tunc prohibet prædicationis exponi, cum subiungit.

Exinde cepit Iesus ostendere discipulis, vsque, Et tertia die resurgere.] Est autem sensus: Tunc me prædicate, cum ista fuero passus: quia nunc non prodest Christum prædicare, & maiestatem eius diulgare, quem post paululum uisuri sunt: flagellatum & crucifixum.

Et assumens eum Petrus, cepit increpare illum, dicens: Absit à te Domine, non erit tibi hoc.] Siue ut melius habetur in Græco: *Propitius esto tibi Domine, non erit istud.* Seorsum namque assumpti eum, ne presentibus condiscipulis uideretur arguere magistrum: & cepit increpare amantis affectu, & quasi dicere: Hoc non recipiunt aures meæ, nec fieri potest, ut sit filius Dei occidendus.

Qui conuersus dixit Petro: Vade post me satanas.] Satanas quippè interpretatur aduersarius: quia contraria, inquit, loqueris uoluntati meæ, satanas appellaris: sed sequere conuertendo uoluntatem tuam, iuxta uoluntatem meam.

Scandalum es mihi.] Quia non sapis ea que Dei sunt, sed que hominum. Meæ uoluntatis est, ut pro salute hominum moriar: tu autem uoluntatem tuam desiderans, non vis granum tritici cadere in terram, ut multos adferat fructus.

Tunc dixit Iesus discipulis suis: Si quis uult post me uenire.] Reuelato suæ passionis mysterio, hortatur eos, & simul omnes ad sequendum suæ passionis exemplum, promittens in futuro salutem animarum.

Abneget semetipsum.] Tunc enim nos abnegamus, dum uitam quod per uetustatem fuimus, & annitimus, quod per nouitatem uocamur.

Et tollat crucem suam, & sequatur me.] Alter Euangelista dicit, quotidie crucem esse portandam: quia duobus uide-

licet modis crux tollitur, cum aut per abstinentiam corpus afficitur, aut per compassionem proximi affligitur animus, vt Apostolus: *Castigo corpus meum, &c.* & iterum: *Quia infirmatur, & ego non infirmor?*

Qui enim voluerit animam suam saluam facere, vsque inueniet eam.] Ecclesia videlicet aliud habet tempus persecutionis, aliud pacis. In tempore persecutionis ponenda est anima, in tempore pacis frangenda sunt desideria terrena. & ideo felices qui oderunt custodiendi, ne perdant amando.

Quid enim proderit homini, si vniuersum, &c.] Quia nihil prodest tempore pacis lucrifacere caduca, vt perdantur æterna. Subiungit:

Aur quam dabit homo commutationem pro anima sua.] Pro Israël dabitur Aegyptus & Aethiopia, pro humana verò anima hoc solum, quod Psalmista canit, *Calicem salutaris accipiam, &c.*

Filius enim hominis venturus est, vsque, Cum angelis suis.] Post terrorem læta subiungit, quasi diceret: Times mortem, sed audi gloriam triumphantis, & angelorum ministeria: quia qui minor est patre in homine, æqualis est in maiestate.

Amen dico vobis, sunt quidam de his stantibus, &c.] Regnum Dei hoc loco Ecclesia vocatur, & nonnullos ex discipulis promittebat eousque victuros in corpore, donec conspicerent Ecclesiam Dei contra huius mundi gloriam erectam. Veniente filio hominis in regno suo: hoc est potestatem extendente. Quod si regnum Dei hoc loco cœlestem beatitudinem velimus accipere, & hoc quidam de adstantibus viderunt in monte.

CAPUT XVII.

ET post dies sex, *assumpsit Iesus Petrum, &c.*] Queritur, cur Mathæus & Marcus post dies sex Iesum assumpsisse secum discipulos testentur. Lucas dicit: *Post dies fere octo.* Sed facilis est responsio: quia hic medij dies ponuntur. Ibi primus, quo hæc promissit: & extremus, quo promissa compleuit. Et in ratione mystica, illic post sex mundi ætates sanctis ab omni labore quiescendum: hic verò tempore octauo designat esse resurgendum. Tres solummodo ducit secum, vel quia multi vocati, pauci verò electi: vel quia hi qui nunc sanctæ Trinitatis sunt fide imbuti, tunc eius æterna visione merentur lætari. Bene addidit, seorsum, quia tunc iusti à prauis separantur, quorum nunc vitij premuntur: licet fidei intentione disuncti sint.

Et transfiguratus est ante eos.] Non substantiam veræ carnis amittendo, sed gloriam futuræ resurrectionis suæ vel nostræ ostendendo: quia qualis tunc apostolis apparuit, talis post iudicium omnibus electis apparebit. In ipso autem iudicandi tempore bonis & malis in forma serui videbitur, vt ipsum iudicem esse intelligere valeant peruersi, quem antea respuebant.

Et respexit facies eius sicut sol, vestimenta autem eius, &c.] Nam quia nihil sole clarius nouimus videre, ideo non solum Domini, sed & sanctorum gloria in resurrectione solis aspectui comparatur. Vestimenta autem Domini, sancti eius accipiuntur: quæ ante ascensum montis despecta videbantur: quia iuxta Apostolum, *Nondum apparuit quid erimus.* Et Marcus dicit, Candida esse vt nix, qualia fullo non potest facere super terram: id est, Saluator non vult in terra dare fidelibus suis claritatem, quæ eis manet conseruata in cœlis. seu doctor animarum, vel eximius sui corporis mundator tantam munditiam adferre nequaquam potest, quantam Dominus, qui Ecclesiam suam purgat ab omni inquinamento carnis & spiritus.

Ecce apparuit eis Moyses & Helias cum eo loquentes.] Lucas hoc loco manifestius scribit, dicens: *Erant autem Moyses & Helias visum in maiestate, & dicebant excessum eius.* Moyses & Helias oracula legis & prophetiæ designant, quæ in Domino completa, & nunc doctis patent, & in futuro electis manifestius patebunt. In Moyse quidem, qui mortuus est, hi qui ante diem iudicij à morte sunt resuscitandi: & in Helia, qui necdum mortuus est, hi qui viuunt inuenien-

di, designantur: quia simul obuiam Domino in æra rapiuntur, & ad vitam æternam ducentur.

Dicit ei Petrus: Domine, bonum est nos hic esse, &c.] Et quidem, vt alius Euangelista testatur, beatus Petrus nesciebat quid dixit, dum sibi in terra posito cœlestia promissa dari sperauit, dumque in cœlesti conuersatione tabernacula figenda putauit, vbi nulla aduersitatis aura remanebit: & dum prophetas & legem ab euangelio sequestrari putauit, cuius quali ministri fuerunt. Sed nouerat quid ait, cum dixit: *Domine, bonum est nos hic esse.* quia reuera solum hominis bonum est, intrare in gaudiū Domini sui, & huic contemplando assistere.

Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos.] Vt inde discat, qui materiale tabernaculum quasiuit, in resurrectionem non tegmine domorum, sed Spiritus sancti gloria sanctos esse protegendos.

Et ecce vox de nube dicens, &c.] Notandum, quod sicut mysterium Trinitatis, Domino in Iordane baptizato declaratur, ita in monte clarificato: quia quem in baptismo confitemur, in resurrectione collaudabimus. Nam hic Spiritus sanctus in nube lucida, illic in columba: quia qui nunc simplici corde fidem quam percipit, seruat, tunc aperta luce contemplabitur, quod crederat.

Et videntes discipuli, ceciderunt, &c.] Timebant enim, quia se errasse cognouerant, vel visa nube, vel audita voce.

Et accessit Iesus, vsque, Nolite timere.] Tetigit enim clementer, vt mens metu sublato, dicentis verbo auditum admitteret.

Leuantes autem oculos suos, neminem viderunt, &c.] Solus Iesus ablatis nube Moyses & Helia cernitur, ne incertum videretur testimonium dare pater, siue in Christo legis nubiæ & prophetiæ mysteria impleta aperiuntur.

Et descendit illis de monte, &c.] Non vult hæc predicari, ne post tantam gloriam crux scandalum fiat.

Quid ergo scriba dicunt, quod Heliam oportet primum venire.] Hæc traditio Phariseorum est, iuxta Malachiam, quod Helias veniat ante aduentum Christi, & restituat omnia in antiquum statum. Ac si dicat: si iam venisti in gloria, cur præcursor tuus non apparet?

At ille respondens ait eis: Helias quidem venturus est, &c.] Helias omnia restituens ante diem Domini magnum venturus promittitur, vt corda patrum in filios conuertat, id est, vt Christo credat, & resistant Antichristo, & hoc quod morti debet restituat.

Dico vobis, quod Helias iam venit.] Hoc dicit de Ioanne, qui in spiritu Helias erat.

Et non cognouerunt eum, &c.] Hoc est, spreuerunt & de-collocauerunt.

Sic & filius hominis passurus est ab eis.] Quia Herodes & Herodiades illudentes, & ad iudicium Pilati remittentes, crucifigentibus consentientes: licet ipsi eum non interficerent.

Et cum venisset ad urbem, accessit ad eum homo, &c.] Hunc rumore vulgi Mathæus lunaticum, quem Marcus surdum mutumque scribit: non quod luna dæmonibus seruiat, sed quod cursus eius dæmon obseruans corripit homines, vt per creaturam si possit, infamet creatorem. Iuxta tropologiam lunaticus, qui in cœpto non persistit, significat eos qui nunc in ignem libidinis, nunc in aquam cupiditatis feruntur. Accusantur Apostoli non posse illum curare, nõ quia hoc ad illorum referatur imbecillitatem, sed ad curandorum infidelitatem.

O generatio incredula, &c.] Dicit enim hoc non tædio superatus, sed vt pius medicus non homini, sed vitio iratus.

Et increpauit illum Iesus.] Ex præcedentibus peccatis hunc lunaticum dæmon inuasisse cognoscitur, dum ipse non dæmon à Domino corripitur.

Et exiit ab eo dæmonium.] Nam secundum Marcum exiit clamans multum, & discernens eum: siue vt odium incuteret virtutis, siue vt suæ vindicaret expulsionis iniuriam.

Amen quoque dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sina-

pis, &c.] Non enim, vt aliqui putant, grano sinapis fides comparatur parua, sed magna: sicut nec carnalis est translatio montis, sed eius qui à Domino translatus fuerat ex lunatico.

Hoc autem genus non eicitur, nisi per orationem & ieiunium.] In hoc nõ solum Apostolos, sed & omnes ad vitam inliuens: vt mouerimus quæque maiora tentamenta hoc remedio esse superanda.

Et cum venisset Capharnaum, accesserunt qui didrachmæ accipiebant, &c.] Post Augustum Cæsarem Iudæa tributaria facta est, vnde & Ioseph profectus in Bethleem, nutritus in Nazareth, quod est oppidum Galilææ, vrbis Capharnaû: vbi censores qui exigebant tributa, non audent ipsum pro signorum magnitudine, sed discipulum conuenire: siue malitiosè, sicut a libi, interrogant.

Et cum introisset domum, præuenit eum Iesus, dicens.] Præuenit enim Dominus, ne scandalizent discipuli ad postulationem tributi, cum enim vident nosse, quæ gesta sunt se absente.

Quid tibi videtur Simon, &c.] Qui enim ex vtraque substantia regis filius natus erat, soluere tributa non debebat: sed per assumptionem humanitatem, vt crucem pro nobis sustinuit, sic & tributa dedit.

Vade ad mare, & mitte hamum, &c.] Mysticè piscis, qui primus est captus, in profundo maris erat, id est, primus Adâ, vt per secundum Adamum primus liberaretur. Ister, id est, confessio, duo habet didrachmata: & meritò, quia pro peccatore & iusto reddebatur, diuisum est precium.

CAPVT XVIII.

Q*uis patas maior sit in regno celorum?] Tributo pro Petro atque Domino reddito, arbitrati sunt eum Apostolis omnibus esse prælatum, & ideo interrogant, quis maior sit in regno celorum, id est Ecclesia.*

Et aduocans Iesus paruulum, &c.] Vel simpliciter ætate paruulum, vt similitudinem innocentia demonstraret: vel seipsum, qui ministrare, non ministrari venerat, vt eishumilitatis exemplum tribueret, ostendit.

Nisi conuersi fueritis, &c.] Vt instar ætatis paruulæ simplicitatem sine arrogancia conseruent.

Quicumq; ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, &c.] Qui sicut paruulus, non lasus meminit, nõ cernens mulierem delectatur: & se in exemplum mei humiliauerit, hic intrabit in regnum celorum.

Qui autem scandalizauerit, &c.] Multo vtilius est, noxiũ pena temporali, quamuis atrocissima, vitam finire corpoream, quam lædendo fratrem mortem animæ mereri perpetuam.

Va mundo à scandala.] Cum necesse sint in isto mundo scandala, væ qui suo vitio scandala patet: & generali sententia Iudas percussit, qui proditori animum præparauerat.

Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te, &c.] In manu necessarios, propter opus, amicos: in pede, propter ministerium discursus, in emendabiles in latione animæ admonet excludendos.

Et si oculus tuus scandalizat te, &c.] Scandalum, Græcum verbum est, quod nos offendiculum, vel impactionem pedis dicimus. Et si is cuius prouisione opus habemus, in iter nos erroris deflectere quærit, penitus nobis est eius omitenda societas.

Dico vobis, quia angeli eorum, &c.] Angeli paruulorum, id est humilium, assidua contemplatione Dei perfruuntur. Faciem quoque humano more ponit pro visione & agnitione certissima.

Venit enim filius hominis saluare quod perierat.] Id est, restaurare, quod contritum & abiectum erat. & ideo saluatum ab eo nolite perdere.

Quid vobis videtur, si fuerint alicui centum oves, &c.] Eadem per parabolam, quæ antea verbis, docens, vt per bonum pastorem ouiculam humeris ob nimiam infirmitatē reportatam, id est, genus humanum suo sanguine redemptum, & numero angelorum sociatum dissolueret.

Si autem peccauerit in te frater tuus, &c.] Si peccauerit in nos frater noster, dimittendi habemus potestatem: sed corripiendus est frater seorsum, ne permaneat in peccato. Et si quidem audierit, lucrifacimus animam eius: & per alterius remedium, nobis quoque salus acquiritur. Quo igitur ordine scandala declinare possimus insinuat, si nos ipsos, ne quem lædamus atendimus: si peccantem zelo iustitiæ corripimus, si ex corde poenitenti, misericordiae pietatisque viscera pandimus.

Si autem non te audierit, &c.] Multis postremò dicendum est, vt detestationis loco eum habeant: & qui non potuit pudore saluari, saluetur opprobrijs. Quando autem dicitur, *Sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus:* ostenditur maioris esse detestationis, qui sub nomine fidelis agit opera infidelium, quam qui perfectè gentiles sunt.

Quicumque alligauerit, &c.] Potestatem tribuit Apostolis, vt sciatur quia talibus condemnantur, humanam sententiam diuina roborari.

Quia si duo ex vobis consenserint, &c.] Possumus & hoc spiritaliter intelligere, quod vbi spiritus & anima, corpusque consenserint, de omni re quam petierint, impetrent à patre: nullique dubium, quin bonarum rerum postulatio sit, vbi corpus ea vult habere, quæ spiritus.

Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quoties peccauerit in me frater meus, &c.] Vt peccanti fratri dimitteret, interrogatus respondit, quadringentis nonaginta vicibus: vt toties peccanti fratri dimitteret in die, si poenitentiam ex corde fecisset, quoties ille peccare non posset.

Ideo assimilatum est regnum celorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis, &c.] Iuxta morem Syrorum, & maximè Palæstinorum parabola posuit: vt quod per similitudinem teneatur. Qui rationem cum seruis suis posuit: quis melius quam redemptor noster intelligitur, de quo Psalmista: *Deus, inquit, iudicium tuum regi da, &c.]*

Et cum cepisset rationem ponere.] Seruus hic qui decem talenta debuit, Iudaicus est populus, qui Decalogo legis confictus, multarum transgressionum debitis fuerat obnoxius, quem Dominus suus iussit venundari cum omnibus quæ habuit: quia propter delictorum magnitudinem, in exteram tradidit potestatem nationum, vt quod noluerunt voto persoluere, cogerentur tormento.

Procidens autem seruus ille, &c.] Cum ergo se legalis populus coangustatus sentiat, ad preces conuersus, quod prius sponte noluit, postea vi coactus se facturum promittit: & cui poenitenti per Esaiam dicitur: *Doleui iniquitates tuas vt nubem, & quasi nebulam peccata tua.* Sed quid postea seruus hic ingratus fecerit, audiamus.

Egressus autem seruus ille, &c.] Liberatus ergo de captiuitate Iudaicus populus, non solum redemptori suo minimè gratias egit: sed etiã peccatis pristinis noua superadiiciens, in contemptum Domini sui, conseruum suum, hoc est, gentilem populum quasi sibi obnoxium, fatigare non distulit.

Videntes autem conserui eius quæ fiebant, &c.] Qui sunt conserui isti, nisi Apostoli & prædicatores Euangelij, qui quotidie pro salute credentium contra dolum persecutorum Dominum implorant: vt in Actibus Apostolorum legitur: *Et nunc Domine respice in minas eorum, &c.]*

Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, &c.] Liberati ab angustijs, nullam postea compassionem erga proximos pauperes habebant: sed debitores suos atrociter repetebant.

Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, &c.] Id est, blasphemum populum in manus Romanorum: siue malignis spiritibus, qui incorrigibilem animam nequitiamque eorum æternis cruciatibus sine fine punirent.

Sic & pater meus celestis faciet vobis, &c.] Ex quibus videlicet dictis constat, quia si hoc quod in nos delinquitur, non ex corde dimittimus: & illud rursum à nobis exigitur, quod nobis iam per poenitentiam dimissum fuisse gaudebamus.

CAPVT XIX.

Et factū est cum consummasset Iesus sermones istos, &c.] Hinc ergo incipit ea narrare, quæ in Iudæa Dominus fecit, docuit, siue passus est: & primò quidem trans Iordanem ad orientem, deinde etiam cis Iordanem, quando venit Hierichum, Bethphage & Hierosolymam. Nam omnis Iudæorum provincia, quamuis generaliter ad distinctionem aliarum gentium, Iudæa dicta sit: specialius tamen meridiana eius plaga appellatur Iudæa, ad distinctionem Samaritæ, Galilææ, Decapolis, & cæterarum in eadem provincia regionum.

Et fecit e sunt turba multa, & curauit eos ibi.] Galilæos in Iudæa finibus curat, vt peccata gentium in eam veniam, quæ Iudææ parabatur, admitteret.

Si licet homini dimittere uxorem suam quacumq; ex causa.] Interrogant, vt quali cornuto, quodcumque responderit, teneant syllogismo. Si diceret dimittendam esse, & aliam ducendam, sibi met prædicator pudicitia, docere videretur: si non dimitti responderet, quasi sacrilegus aduersus doctrinam Moyse, & per Moysem Dei teneretur. sed scripturam in testimonium ducens Dominus, vt decipulam transeat, & naturalem legem, primamque Dei sententiam secundo opponens, quæ non voluntate Dei, sed peccantium necessitate concessa est.

Quia qui fecit ab initio masculum & feminam fecit eos, &c.] Singulari numero protulit, vt vnus coniugis consortia necerentur. Præmium nuptiarum, ex duobus vnâ fieri carnem. Castitas iuncta spiritui, vnus efficitur Spiritus.

Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.] Quod Deus vnâ efficiendo carnem coniunxit, non potest homo separe, nisi fortè solus Deus. homo separet, quâdo propter desiderium secundæ vxoris primam dimittit.

Quomodo Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, &c.] Non Deus, sed Moyses permisit, videns desiderium secundarum: quia maluit indulgere discordiam, quàm odia & homicidia perseverare: vt iuxta Apostolum, consilium esset hominis, non imperium Dei.

Quia quicumq; dimiserit uxorem suam, &c.] Vna ergo solummodo carnalis est causa, id est fornicatio: & vna spiritalis, id est timor Domini, vt vxor dimittatur, sicut multi religionis causa fecisse leguntur.

Dicunt ei discipuli: Si ita est causa homini cum vxore, non expedit nubere.] Id est, si tam graue est iugum vxorum, non expedit liberum voluntariè se subijcere seruituti, cum gula, maledica, & vaga erit sustinenda.

Qui dixit eis: Non omnes capiunt verbum istud, &c.] Id est, his datum est, qui petierunt virginatam, & vt acciperent, laborauerunt: non quibus necessitatem casus & fortuna imposuit.

Sunt enim eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt, &c.] Duo ergo sunt genera eunuchorum carnalia, tertium spiritale, cui præmium promittitur, eo quòd propter Christum cum possent esse viri, sunt eunuchi: cæteris quibus castimonie necessitas est, non voluntas, nihil omnino debetur.

Qui potest capere, capiat.] Hortantis vox est, & milites suos ad præmium pudicitie concitantis. ac si dicat: Qui potest pugnare, pugnet, superet ac triumphet.

Tunc obliti sunt es paruuli, vt manus imponeret & oraret.] Putabant enim, quia Dominus corpore mundos tantum laudaret, non & voluntate: nescientes quia Dominus illos non beatificauit eunuchos, quos pueritie necessitas facit castos, sed continentie virtus.

Discipuli autem increpant eos.] Necdum habentes plenissimam fidem, putabant eum in similitudinem hominum, offerentium importunitate lassari.

Iesus vero ait eis: Sinite paruulos venire ad me, &c.] Significanter dixit, talium, non istorum: vt ostenderet non ætatem regnare, sed mores.

Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.] Imponit ergo Dominus paruulis manus, quando humilibus auxilij sui

gratiam tribuens, secundum voluntatem suam eos dirigit, vt suis possint obsequi præceptis.

Et ecce vnus accedens ait illi: Magister bone, &c. Audierat credo tantum eos, qui paruulorum velint esse similes, dignos esse introitu regni cœlestis, atque idèd cupiebat non parabolas, sed aperte quibus operum meritis vitam æternam consequi possit, exponi.

Quid me interrogas de bono: vnus est bonus Deus.] Non bonitatis testimonium renuit, sed magistri absque Deo excludit errorem, in cuius comparatione nullus est bonus.

Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata, &c.] Adolefcentem istum tentatorem esse ex eo probare possumus, quòd fraudulenter quæ sint illa mandata, quasi non ipse legerit, interrogat: aut Dominus possit Deo iubere contraria.

Omnia hæc custodiui, &c.] Mentitur adolefcentem, si quod in mandatis propositum est, opere complefset.

Diliges proximum tuum sicut teipsum.] Nequaquam tristis abiisset, qui sua vendi, & pauperibus audisset erogari debere.

Si vis perfectus esse, vade, &c.] Facilius enim saccus contemnitur, quàm voluntas. Multi diuitias relinquentes, Dominum non sequuntur: quem sequi, est imitari. In præceptis legalibus actiua vita commendabatur, de cuius perfectione gloriantem, ad Euangelicæ contemplationis decorem Saluator transmisit dicens: *Vade, vende, &c.*

Amen dico vobis, quia diues difficile intrabit in regnum cœlorum.] Non ait, impossibile est, sed difficile: quia maximi laboris est, in pecunijs confidentes aulam regni cœlestis intrare. vnde Salomon ait: *Qui amat diuitias, fructus non capiet ex eis.*

Facilius est camelum per foramen acus transire, &c.] Quod intelligens Psalmista ait: *Diuitia si affluant, nolite cor apponere.* & de seipso ait: *Quoniam vnicus & pauper sum ego.* Altiori autem sensu, facilius est Christum pati pro dilectoribus seculi, quam dilectores seculi ad Christum posse conuertere. Cameli enim nomine se voluit intelligi, quia sponte humiliatus, infirmitatis nostræ onera sustulit.

Auditus his discipuli, &c.] Quòd pertinet ista responsio, nisi quia intellexerunt omnes, qui diuitias amant, etiam si adipisci nequeant, in diuitum numero deputari.

Apud homines hoc impossibile est, &c.] Id est, possibile est Deo, vt per verbum à cupiditate temporalium, ad amorem conuertantur æternorum. Possumus in diuite isto Iudaicum intelligere populum, falso in obseruatione legis gloriantem, & Euangelicam perfectionem spernentem: cui meritò camelus, id est, gentilis populus præfertur, qui facilius arduam viam mandatorum Dei elegit ingredi: sicut in Esaiâ legimus, quod cameli Madiam & Epham portas Hierusalem cum donis & muneribus ingrediantur.

Tunc Petrus respondens, &c.] Ac si diceret: *Fecimus quod iussisti, quid dabis nobis præmij?*

Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, &c.] Quia enim duodenario sæpe numero solet vniuersitas designari, per XII. fedes Apostolorum, iudicantium omnium numerositas: & per XII. tribus Israël, vniuersitas eorum qui iudicandi sunt, ostenditur.

Et omnis qui reliquerit domum, &c.] Et est sensus: *Qui carnalia pro Salvatore dimiserit, spiritalia recipiet: quæ comparatione & merito sui ita erunt, quasi paruo numero centenarius comparetur.*

Multi autem erunt primi, nouissimi: & nouissimi primi.] Hoc in Iuda & latrone, necnon & quotidie impletur: quia alij quod spiritu incipiunt, carne consummant: alij serò incipiunt, sed bono fine consummant.

CAPVT XX.

Simile est regnum cœlorum homini patrifamiliâs, &c.] Patrifamiliâs conditor noster est, qui in vineam suam, id est, Ecclesiam, quot sanctos ab Abel iusto, vsque ad vltimum sanctum, qui in fine mundi venturus est, protulit, quasi tot palmites misit.

Conuentione autem facta cum operarijs, &c.] Denarius imaginem regis habet, & vnusquisque qui ad Ecclesiam propinquat, in Christo debet imaginem recipere Deitatis, quam in paradiso liuore serpentis perdidit. Huius vineæ operarij primò patres, deinde legis Doctores & Prophetæ, ad extremum Apostoli, sacrorum in ea morum excolebant, prout tempus dictauerat, venustatem.

Et egressus circa horam tertiam, &c.] Ab initio enim vsq; ad finem mundi istius, ad erudiendam fidelium plebem, Dominus destinare prædicatores non desistit: cuius mane ab Adam ad Noe vsque protendebat: hora verò tertia, à Noe vsque ad Abraham: sexta verò, vsque ad Moysem: nona à Moyse vsque ad aduentum Domini fuit, in quibus antiquus ille populus, dum recta fide Deum colere studuit, quasi in cultura vineæ laborauit. Vndecima verò est ab aduentu Domini, vsque ad finem mundi, in qua gentiles, qui antea ocioosi stabant, per operatores Apostolos, ad vineam Domini vocantur: qui dicebant, *Quia nemo nos conduxit*, id est, vitæ vias aperuit. Possumus etiam easdem horarum diuersitates ad vnumquemque hominem per ætatum momenta distinguere: quia ad vitam bonam alius in pueritia, alius in adolescentia, alius in iuuentute, alius in senectute, alius in decrepita ætate perducitur.

Cum autem sero factum esset, &c.] Tempore enim præterito, futuri temporis per similitudinē exponit rationem, in quo Christo totius creaturæ procurator & rector omnibus mercedem restituet, vt recipiat vnusquisque propria corporis, prout gessit. Et incipiet à nouissimis vsque ad primos, vel quia plerumque ante remunerantur ferid venientes: quia prius ad regnum exeunt de corpore, vel quia æqualem vitæ æternæ retributionem fortiuntur.

Cum venissent ergo qui circa vndecimam horam abierat, &c.] Quasi ergo post murmurationem denarium acceperunt, qui post longa inferni tempora ad gaudia regni peruenerunt, quem nos quasi sine murmuratione post mediatoris aduentum sumimus, quia mox, vt de corpore eximus, sine mora illa percipimus.

At illi respondens vnus eorum, &c.] Iste amicus qui increpatur, protoplastum, & eos qui in illo tempore crediderant, potest significare. cui dicitur, *Nonne ex denario conuenisti mecum*, id est, recepisti mercedem, quam tibi promiseram: hoc est, imaginem & similitudinem meam. quid quaris amplius, & non tam ipse plus accipere, quam aliud nihil accipere desideras?

Volo autem & huic nouissimo dare, &c.] Verè enim Iudæi oculum prauum, id est, nequam habentes intentionem, questi sunt contra benignitatem Dei: & stultè, cum collatio regni non humani est meriti aut dignitatis, sed diuinæ est præstatio bonitatis.

Sic erunt nouissimi, primi: & primi, nouissimi.] Id est, Iudæi de capite vertentur in caudam, & gentes de cauda mutantur in caput.

Multi enim sunt vocati, &c.] Quia ad fidem multi veniunt, & ad cælestem regnum pauci perducuntur.

Et ascendens Iesus Hierosolimam, assumpsit duodecim, &c.] Crebrò hoc ipsum discipulis dixerat, sed quia multis in medio distantibus, poterat labi de memoria, quod audierant: iterat nunc Hierosolimam ascensurus, vt ad temptationem eos præparet, ne cum veniret persecutio crucis, & ignominia, quasi minus præmuniti scandalizarentur.

Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi, &c.] Vnde opinionem regni sumpsit, cum ille ignominiam nunciaret passionis, nisi ex verbo, quod Dominus dixerat: *Et die tertia resurget.* Putabat enim eum post resurrectionem ilico regnaturum, & postulat errore muliebri, & pietatis affectu, nesciens quid peteret. Quemadmodum Petrus, quando tria tabernacula putabat astringenda.

Respondens autem Iesus, dixit eis: Nescitis quid petatis.] Mater postulat, & Dominus discipulis loquitur: intelligens

preces eius ex filiorum descendere voluntate. Bonum desiderium, sed inconsiderata petitio: quæ ideo non confunditur, quia de amore Domini nascebatur. quare non voluntatem eorum, neque propositum, sed solam ignorantiam culpauit.

Potest bibere calicem, &c.] Nomine enim calicis siue baptismi, passionem designat martyrij, qua & ipsum & illos decebat consummari: quam Iacobus ab Herode, Ioannes à Domitiano suscepit, à quo in feruentis olei fuit dolium missus, necnon & in insulâ Pathmum relegatus. Inde videbimus martyrium animo non desuisse, licet non fuderit sanguinem persecutor.

Sedere autem ad dexteram meam, &c.] Hoc est: Non est meum dare superbis. hoc enim adhuc erant. Sed si vultis illud accipere, nolite esse quod estis: alijs paratum est, & vos alij estote, & vobis paratum est. Quid est, alij estote? prius humiliamini, qui iam vultis exaltari.

Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus.] Intelliguntur vel ex responsione Domini, vel ex indignatione apostolorum, quòd filij matrem ignorantes, mensuram suam immodica cupiditate accensi, immiserunt ad grandia postulanda.

Iesus autem vocauit eos ad se, & ait, &c.] Mitis magister nec duos cupiditatis, nec decem indignationis increpat & liuoris: sed docet exemplo eum maiorem esse, qui minor fuerit: & vt si dicta paruipenderent, erubescerent ad opera.

Et egredientibus illis ab Hiericho, &c.] Hoc Marcus de vno factum cæco commemorat. Quæ ita soluitur quæstio, vt illa soluta est de duobus, qui legionem dæmonum in regione Gerasenorum patiebantur. Hiericho, quæ interpretatur luna, defectum nostræ mutabilitatis & mortalitatis significat: de qua Christo ad cælestem Hierusalem redeunte, multa turba credentium subsecuta est. Duos verò cæcos plerique Phariseos & Sadducæos, alij vtrunque populum veteris & noui Testamenti interpretantur: qui necdum poterant dicere, *In luminetuo videbimus lumen.* Secus viam dicit, quia videbantur habere notitiam: sed viam, quæ Christus est, ignorabant. Alter quidem scriptam legem, alter naturalem sequens: sed vterque sine Christo cæcus erat, qui ad cælos Domino ascendente, quia per se videre non poterant, audientes præconia Saluatoris, & confessi sunt filium Dauid, & suæ salutis & illuminationis spem habere studuerunt, & quis esset verus religionis cultus, inuestigando perquirebant.

Turba autem increpabat eos, &c.] Multi primò Iudæi, vt in Actibus Apostolorum legimus, deinde etiam gentiles, acriori ac fortiori persecutione frequenter instabant, ne illuminandus Christum mundus inuocaret. Nec tamen eos qui ad vitam erant prædestinati æternam, vesanus impugnantium furor disposita valebat salute priuare. Moraliter turbam increpantem, tumultum cogitationum curarumque carnalium, nostro spiritali studio atque orationi resistentem, interpretari valemus, quem firma animi constantia oportet superare.

Et stetit Iesus, & vocauit eos, &c.] Stare etenim Dei est, incommutabili cogitatione, mutabilia cuncta disponere: quòd etsi propter nos temporalia pertulit, inde tamen lucem nobis tribuit, vnde habere mutabilitatis transitum nescit.

Miserus autem eorum, &c.] Tactus misericordiæ, quod natura siue debilitas tulerat, donat. Postea sequuntur Iesum non tam pedibus, quam virtutibus: quem videt & sequitur, qui bonum quod intelligit, operatur.

C A P V T XXI.

ET cum appropinquassent Hierosolimam, &c.] Bethphage enim erat viculus sacerdotum, in monte Oliueti, & interpretatur domus buccæ, siue domus maxillarum. Bethania, quam huic Lucas adiungit, villula siue ciuitas in eiusdem montis latere est constituta, & dicitur domus obedientiæ, quas Hierosolimam venturus præsentia sua sublimauit: quia multos ante passionem suam docendo, donis piæ

confessionis & obedientiæ spiritualis impleuit. Quæ pulchre ciuitates in monte Oliueti positæ referuntur, hoc est in ipso Domino, qui nos spiritualium charismatum refouet vnctione.

Tunc Iesus misit duos discipulos, &c.] Id est, doctores, qui indocta totius orbis litora quasi contrapositi castelli mœnia Euangelizando penetrarent. Hos quidam duos Apostolos Petrum & Philippum interpretatus est, qui primum Iudæicos fines transgredientes, gentiles ad Christum deduxerunt. Philippus Samariam, quasi asinam: Petrus Cornelium, quasi pullum asinæ præsentauit.

Et statim inuenietis asinam alligatam, &c.] Asina Synagogam, quæ iugum legis traxerat: pullus asinæ, lascium ac liberum nationum populum demonstrat. Vtrunque ingredienti mundum prædicatores perfidiæ vinculis & funiculis peccatorum inuenerunt alligatum: vt Apostolus, *Omnes enim, inquit, peccauerunt, &c.*] Solus ergo Matthæus, qui Hebraico sermone Euangelium scripsit, asinam Domino adductam commemorat: reliqui tres pullum, vt ostenderet Synagogæ etiam, si pœniteret, salutem non esse dubitandam. Porro duo discipuli geminum prædicatorum ordinem in circumcissionem & præputium, siue geminam dilectionis Sacramentum ostendunt.

Et si quis vobis aliquid dixerit, &c.] Præcipitur doctoribus, ne oblitente aduersitate prædicare desistant, eo quod etiã talium licet peccatores sint, aliqui ordinantur ad vitam.

Hoc autem totum factum est, &c.] Hoc testimonium in Zacharia scriptum est. Sed sciendum est, quod secundum literam in paruo itineris spacio super vtrunque animal Dominus sedere non quierit. Ergo cum historia vel impossibilitate habeat, vel turpitudine, altiora petamus. Filia Syon, ciuitas est Hierusalem, & significat Ecclesiam fidelium, quæ est filia supernæ Hierusalem, quæ est mater omnium nostrum: qua ex præputio & circumcissione per prædicatores adducta, Iesus super sedebat, quia in eorum præcordijs habitat, dicens eis: *Discite à me, quia mitis sum, &c.*

Et imposuerunt super eos vestimenta sua, &c.] Vellus Apostolica, vel doctrina virtutum, vel à sermo scripturarum, vel Ecclesiasticorum dogmatum varietas intelligi potest, quibus nisi anima instructa fuerit & ornata, fessorem habere Deum non meretur.

Plurima autem turba strauerunt, &c.] Portante Dominum asino, multi vestimenta sua in via sternunt: quia sancti martyres propriæ se carnis amictu exuentes, simplicioribus Dei famulis viam suo sanguine parant, vt videlicet in offenso gressu mentis, ad supernam mœnia ciuitatis, quod Iesus ducit, incedant. Moraliter Iesus asinam sedens, Hierosolymam tendit, quando quilibet fidelis animam regens, videlicet iumentum suum, ad pacis intimæ visionem ducit. vestimenta verò in via sternunt, qui corpora sua edomant, vt ei iter ad mentem parent, vel exempla bona sequentibus præbeant.

Alij autem cadebant ramos, &c.] Ramos de arboribus cadunt, qui in doctrina veritatis sententias patrum excerpunt, & has in via Dei ad auditoris animum venientis humiliter prædicatione submitunt.

Turba autem quæ præcedebat, &c.] Præcessit fide popululum Iudæorum, eademque subsequitur gentilium multitudo. vna omnes voce *Osanna* Hebraicum, quod Latine sonat, *Salua*, clamabant: quia quod salus mundi sit Christus, agnoscebant. addebant, *In excelsis*: quia aduentus eius non tantum hominum salus, sed totius sit mundi, terrena iungens cœlestibus, vt omne genu ei flectatur cœlestium, terrestrium & inferorum.

Et intrauit Iesus in templum Dei.] Ingressus ciuitatem primo templum adiit: nos quoque informans, vt in omni loco religionis diuinæ studium orationis, omnibus terrenis negotijs præponamus. Decima ergo die mensis præcepit Moyses agnum fumere, & vsque ad decimum quartum diem seruare: præfigurans istum Domini aduentum, post habitum in Bethania conuiuium. Decima die mensis in ciuitatem ante Pascha quinque diebus, in qua sustinebat, donec decimo quarto die mensis Mosaicum agnū accipiens, cum discipulis in locum orationis egressus, vbi à Iudæis com-

prehensus & ligatus, suæ iam victimationis Sacramenta inchoaret.

Et eiciebat omnes vendentes, &c.] Excogitauerunt hanc prædam de populo sacerdotes, vt hostiæ diuersæ de longinquo venientibus venderentur, vt ipsi rursus empta susciperent, & ne hanc stropham eorū incipia venientium dissiparet, posuerunt nummularios, qui sub hac cautione pecuniam darent. Sed quia in lege vsuras accipere erat prohibitum, & prodesse non poterat pecunia fœnerata, quæ nihil commodi haberent, excogitauerunt & aliam technam, vt pro nummularijs colobystas facerent, qui colibysta, quæ nos tragemata, vel vilia munuscula appellamus: verbi gratia, vuarum passa & pomæ diuersi generis, pro fœneratione pecuniæ acciperent, vt quod in nummo non licebat, in his rebus exigerent, quæ nummis coemuntur. Istò modo latrones templum Dei in latronum speluncam conuerterant, qui lucra de religione festabantur. Myticè ingreditur Iesus templum patris, id est, Ecclesiam, vt Episcopos & omnem turbam de ea auaritiæ studentes expellat. Obserua propter auaritiã sacerdotum altaria Dei nummulariorum mensas appellari, qui vendunt gratiam Spiritus sancti, & omnia faciunt vt subiectos deuoerent populos: de quibus dicitur, *Qui deuorant plebem meam, &c.* Moraliter quoque in mente nostra, quæ debet templum Dei esse, si quando in læsione proximi cogitationes profert, quasi in spelunca latrones resident, qui simpliciter gradientes interficiunt.

Accesserunt ad eum cæci & claudi, &c.] Sanauit cæcos, vt & ipsis calumniatoribus suis istorum illuminatio corporalis fieret spiritualis lucerna cordis. Curauit claudos, vt in fide claudicantes ad Christum currendo meliores acciperent pedes.

Videntur autem principes sacerdotum, &c.] Quanta dementia sacerdotum. Maximum, vt mihi videtur, inter omnia signa, quæ Dominus exhibuit, aspiciant, vt homo & in illo contemptibilis, scribis & Phariseis contra se sæuientibus, & videntibus sua lucra destrui, ad vnus flagelli verbera potuerit tantam eijcere multitudinem, & alia facere, quæ infinitus non fecisset exercitus. Inguem eremum quidam atque fidere radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie: cumque manum non audeant iniicere, tamen opera calumniantur, & testimonium populi & puerorū qui clamabant, *Osanna fili David*, vertunt in calumniam: quia videlicet hoc nõ dicatur, nisi soli filio Dei.

Iesus autem dicit eis, Vtique. Nunquam, &c.] Quam moderate temperat responsum? Non dixit, quod scribæ audire cupiebant: *Bene faciunt pueri*, quod mihi testimonium perhibent. Nec rursus, errant pueri, debetis ætati ignoscere: sed profert exemplum de 8. Psalmo, vt tacente Domino, testimonium scripturarum puerorum dicta firmaret.

Et relictis illis, abiit, &c.] In illo egressu vocationem gentium præfigurabat, & quod in Israël permanere non potuit. & hoc quoque intelligendum est, quod tantæ paupertatis, & ita nulli sit adulatus, vt in vrbe maxima nullū hospitem, nullamque inuenerit mansionem: sed in agro paruulo apud Lazarum, sororesque eius habitaret.

Mane autem reuertens in ciuitatem esurijt, &c.] Discussis noctis tenebris & vicina meridie, qua Dominus passione sua illustraturus erat orbem, cum in ciuitatem reuerteretur, esurijt: vel veritatem humanæ carnis ostendens, vel salutem credentium, & credulitatem Israël æstuabat. Vidit arborem cum folijs rãtum, hoc est Synagogam cum superstitionibus Phariseorum & verborū ornamento sine villo fructu veritatis immobilem: & arefacta est ficulnea, quia esuriente Domino cibos quos ille cupiebat, non habebat. Siccauerunt folia, & fractis ramis radix viuere: de qua in nouissimo tempore, si credere voluerint, virgulta fidei pullulent, impleturque scriptura dicens: *Est arbori spes.*

Et videntes discipuli mirati sunt, dicentes, &c.] In proximo passurus debuit discipulorum animos anticipatione miraculi signare. Potuit ergo Saluator eadem virtute etiam inimicos siccare suos, nisi eorum per patientiam expectaret salutem.

Respondens autem Iesus ait eis, &c.] Mysticè propter superbiam suam diabolus exprimitur, qui predicantibus verbum doctoribus & ab eorum cordibus repellitur, qui ad vitam sunt præordinati, & in turbulentis amarisque infidelium mentibus vesaniam suæ tyrannidis exercere permittitur: tantoque acrius in eos desat, quanto amplius se dolet à læsione piorum fuisse depulsum.

Et omnia quæ unque petieritis in oratione credentes, accipietis.] Hic quaritur, cur Paulus qui tertio Dominum, vt à se Angelus satanæ discederet rogauit, hoc nõ potuerit impetrare. Sed huius motio quæstionis antiqua iam parum explanatione referat est, qui veraciter intellexerunt, illos solum in nomine Saluatoris petere, quia quæ ad salutem perpetuam pertinent, petunt. Sapè si ea quæ ad veram salutem respiciant petimus, ipsi malè viuendo auditum nobis iusti iudicis auertimus. & si pro peccantibus salubriter vt respiscant oramus, atque ex nostro merito digni sumus auditu: ipsorum tamen peruersitas, ne impetremus, obfistit. Sed hic sperandum est, quod quamuis eorum saluationem impetrare nequeamus, nequaquam tamen fructu precis nostræ priuemur: quia amoris quem illis impendimus, mercede donabimur. Fit etiam aliquando, quod piè petita, si hic statim non obtinemus, in futuro cum dilatione aucta possideamus.

Et cum venisset in templum, &c.] De potestate calumniantur, quam Dei dubitant: & subintelligi volunt, diaboli esse quod faciat, addentes quoque, *Quis tibi dedit hanc potestatem?* manifestissimè Dei filium negant, quem putant signa alienis viribus exhibere.

Respondens autem Iesus dixit eis, Interrogabo vos, &c.] Propterea interrogat, vt suo vel silentio, vel sententia condemnentur.

At illi cogitant, &c.] Si enim de cælo esse baptismum Ioannis respondissent, consequens erat responsio: Quare ergo non estis baptizati ab eo? Si verò dicere voluissent humana deceptione compositum, seditionem populi formidabant, qui ab eo gregatim receperat baptismum, & eum habuit sicut Prophetam.

Et respondentes Iesu dixerunt, &c.] Non nescire se dicit quod consequens erat, quia veritas mentiri non potest: sed eis nolle ostendere, qui mendacio tegebant quod scirent. impleturque illud Propheticum, *Parauit lucernam Christo meo, id est, Ioannem: & inimicos eius induam confusione.*

Quid autem vobis videtur, &c.] Homo iste Deus pater est, qui omnes homines quos creauit, paterno diligit affectu. Huius filius maior, gentilis est populus, ex tempore Noë procreatus, qui secundum Lucam in eadem parabola rigidus & luxuriosus describitur. Vnde præcipiente patre per naturalis legis notitiam, *Vade operare in vinea:* hoc est, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Iupè: bè respondit, *Nolo.* Postea verò in aduentu Saluatoris operatus est in vinea Dei, quia acta pœnitentia sermonis contumaciam labore correxerat. Secundus autem, populus Iudæorum est, qui respondit Moyfi: *Omnia quacumq; dixeris, faciemus.* & non iuit in vineam.

Venit enim Ioannes in via iustitiæ, &c.] Viam ergo iustitiæ Ioannes prædicans venit, quia Christum, qui consummatio legis & Prophetarum est, adesse digito demonstrauit. Parrò regnū Dei potest Euangelium Dei intelligi, in quo gentes Iudæos præcedunt, quia citius crediderunt.

Aliam parabolam audite. Homo erat pater familias, qui plantauit vineam, &c.] Deus Pater plantauit vineam, quia in terra repromissionis eiecit gentibus populum suum collocavit. Sepem circumdedit, vel murum vrbis, vel auxilia Angelorum. Et fodit in ea torcular, aut altaria, aut illa, quorum tres Psalmsi titulo prænotantur. Et ædificauit turrim, id est, templum, de quo Micheas: *Et turris nebulosa.* Et locauit eam agricolis, quos alibi operarios conductos appellat: & abiisse dicitur non loci mutatione, sed vt vinitoribus liberum reliquisset operandi ostendatur arbitrium.

Cum autem tempus fructuum adpropinquasset, &c.] Serui qui primi misi sunt, Moyses & Aaron intelligi possunt, quos flagello cæcos vacuos dimiserunt. *vexatus est Moyses*

propter eos, &c. Et ipsum David seruum summi patrisfamilias affectum contumelijs siue in capite vulneratum, quod Euangelium Marci sonat, abiecerunt dicentes: *Qua nobis pars in David, aut qua hereditas in filio Isai?* Regnum simul eius ignobili, & religionem impietate mutauerunt.

Iterum misit alios seruos, &c.] Seruos istos chorum Prophetarum intellige. Sed quem horum non sunt persecuti? & occiderunt eos qui pronuntiabant de aduentu Domini Saluatoris. quod verò dicit, *Alium ceciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidauerunt:* legamus Epistolam Pauli ad Hebræos, & ex ea plenissimè discimus, qui seruum Dei, quanta perpessi sunt.

Novissimè autem misit ad eos filium suum, &c.] Quod ait, *Quia verebuntur filium meum:* non de ignorantia venit, sed semper ambigere dicitur Deus, vt libera voluntas homini referretur, & post tot scelera adhuc eis locum misericordiae reseruauit.

Agricola autem videntes filium, &c.] Manifestissimè probat Dominus, non per ignorantiam, sed per inuidiam principes Iudæorum crucifixisse filium Dei. Intellexerunt hunc esse, de quo dictum est: *Postula à me, & dabo tibi gentes, &c.* quando aiebant: *Ecce mundus totus post eum abiit.* Cuius sibi hæreditatem vindicabant, quia fidem quæ per eum est, eo occiso extinguere, & suam magis, quæ ex lege est, iustitiam præferre, ac gentibus imbuendis conabantur inferere. Quod verò extra vineam est occisus, significat vel quod extra portam sit passus, vel quod prius ab incredulorum cordibus repulsus, ac deinde sit cruci additus.

Cum venerit Dominus vinea, &c.] Interrogant, non quod ignoret quid responsuri sint, sed vt propria responsione damnentur.

Dicit illis Iesus, Nunquam legis in scripturis: Lapidem quem, &c.] Quomodo inquit implebitur hæc Prophetia, nisi quia Christus à vobis reprobus & occisus, crediturus est gentibus prædicandus, vt quasi lapis angularis ex utroque populo vnã sibi fidelium ciuitatem ædificet.

Ided dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, &c.] Regnum Dei sacras dixit scripturas, ablatas à Iudæis, & nobis traditas, vt fructus earum faciamus.

Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur, &c.] Qui per mala opera Christum offendit, confringetur quidem, sed tamen per patientiam Dei reseruatur ad salutem: qui verò Christum penitus negauerit, irruens super illum lapis conteret eum, vt ne testa quidem remaneat, in qua hauriatur aqua pusillum. Alio sensu. Peccantes hic quatit, in iudicio autem superueniet cum pœna perditionis.

C A P I T U L U M XXII.

Et respondens Iesus dixit iterum in parabolis, &c.] Regnum Ecclesiarum Ecclesiam iustorum appellat, quam Regi similem esse dicit, illi vtiq; de quo dicitur: *Deus iudicium tuum Regi dabit, &c.* Qui fecit nuptias filio suo: quia ei per incarnationis mysterium sanctam Ecclesiam sociauit.

Et misit seruos suos, &c.] Misit Prophetas de Dominica incarnatione prædicatores, quos postea sub occisorum nomine taurorum commemorat, eo quod secundum legem vltionem de inimicis exercebant. Misit iterum Apostolos sub nomine altiorum notatos, ob gratiam internæ pinguedinis, seu desideria sublimis contemplationis. Hanc epulationem Prophetæ futuram, Apostoli iam factã nunciabant.

Illi autem neglexerunt, &c.] In villam ire, est labori terreno immoderatè incumbere: in negociationem verò ire, est actionum secularium lucris inhiare, per quæ quis secundum mylterium incarnationis Dominicæ viuere dissimulat.

Reliqui verò tenuerunt seruos eius, &c.] Misiss itaque exercitibus Angelorum siue ducibus Romanorum, perdidit superbos martyrum persecutores, & ciuitatem illorum succendit: quia illorum non solum animæ, sed caro

quoque in qua habitauerant, gehennæ flamma cruciabitur. Quid sequitur, de reprobatione Iudæorum, & vocatione gentium apertissimè sonat.

Et egressi serui eius in vias, &c.] Viæ intelliguntur dogmata & errores gentilium. Sed ex omnibus his ad nuptias venerunt. i. Christo crediderunt, & de ipsa qualitate conuiuantiæ aperte ostenditur, quòd per has Regis nuptias præsens Ecclesia designatur, in qua cum bonis mali conueniunt.

Intrauit autem Rex vt videret, &c.] Ingressus Regis aduentum Domini in iudicij die ostendit, quando fidem & merita singulorum discernere venit. Porrò vnus qui veste nuptiali non inuentus asseritur, omnes qui in malitia sunt sociati, designat. Vestis autem nuptialis, præcepta sunt Domini, & opera quæ ex lege & Euangelio complentur, nouique hominis efficiunt indumentum. Amicum vocat, quia ad nuptias inuitatus est, arguit impudentiæ, quod veste sordida munditias polluerit nuptiales. At ille obmutuit, quia omne tunc cessat excusationis argumentum, quando ille foris increpat, qui testis conscientie animum intus accusat.

Tunc Rex dixit ministris, &c.] Ligantur tunc pedes & manus per distractionem sententiæ, qui modò à prauis operibus ligari noluerunt. Interiores quoque tenebras dicimus, cæcitatē cordis: exteriores verò, æternam noctem damnationis: in quam tunc inuitus projicitur, qui nunc sponte cecidit in cæcitatē cordis. illic dentes stridere, & oculi flere perhibentur, quatenus singula quæque membra supplicio subiaceant, quæ hic singulis quibusque vitij subiecta seruiebant.

Tunc abeuntes Pharisei, &c.] Cæsar Augustus Herodem filium Antipatri alienigenam & profelytum Regem Iudæis constituerat, vt tributis præfesset, & Romano pareret imperio. mittunt igitur Pharisei discipulos suos, quasi minus notos atque suspectos cum Herodis militibus seu illudentes quod tributa Romanis soluebant, & non diuino cultui dediti tantum erant: aut vt absconditè facileque deciperent eum, vel vt deprehensi, minus erubescerent apud eum. Nam consilio malo deprehenso, tanto minus nascitur confusio, quanto fuerit persona deterior.

Magister, scimus quia verax es, &c.] Magistrum & veracem vocant, vt quali homo honoratus & laudatus, mysterium eis sui cordis simpliciter aperiret: & fraudulentè prouocant, vt magis Dominum quam Cæsarem timens, dicat tributa solui non debere, vt statim Herodiani audientes teneant quasi principem contra Romanos seditionis.

Cognita autem Iesus ne quita eorum, &c.] Non secundum sermones eorum pacificè blandè respondit, sed secundum conscientiam eorum crudelem aspera dixit: quia Deus plerunque ad animam loquitur, non ad corpus: voluntatibus respondet, non verbis.

Ostendite mihi numisma census, &c.] Sapiencia sapienter agit, vt suis potissimum tentatores sermonibus constentur: & ad hoc interrogat, vt ad sermonem eorum competenter respondeat.

Dicunt ei Cæsaris, &c.] Hic Cæsarem Tiberium significari, priuignum ei qui in loco præcesserat vitrici, sub quo & Dominus passus est, intelligere debemus.

Reddite, inquit, Cæsari quæ eius sunt.] Numum, tributum & pecuniam: & quæ sunt Dei Deo, decimas & primitias. Aliter, quemadmodum à vobis Cæsar exigit impressionem imaginis suæ, sic & Deus vt quemadmodum illi redditur nummus, sic Deo anima, lumine vultus ei illustrata atque signata.

In illa die accesserunt ad eum Sadducei, &c.] Qui animas simul cum corporibus credunt interire, rectè istiusmodi fingunt fabulam, quæ deliramenti arguat eos qui resurrectionem asserant corporum. Potest autem fieri vt hoc aliquando in gente eorum acciderit.

In resurrectione ergo cuius erit de septem, &c.] Turpitudinem opponunt fabulæ, vt resurrectionis denegent veritatem. Verùm mysticè septem hi fratres sine filijs defuncti

reprobis quibusque congruunt, qui per totam huius seculi vitam, quæ septem diebus voluitur, à bonis operibus steriles existunt: quibus virum misera morte præreptis, ad vltimum & ipsa mundana conuersatio, quam illi absque fructu vitalis operis exegerant, quasi vxor infæcunda transibit.

Respondens autem Iesus, ait illis: Erratis, &c.] Quia latina consuetudo Græco idiomati non respondet, simpliciter dictum intelligamus, quod nubere de viris, & nubi de vxoribus scriptum sit. Sunt enim sicut Angeli in cælis absque vilo mortis metu & labe corruptionis, atque sine vilo terreni reatus actu perpetua Dei visione fruuntur.

De resurrectione autem mortuorum non legistis, &c.] De quinque libris Moyse profert testimonium ad probandam æternitatem animarum, propter Sadducæos, qui illos tantummodo recipiunt: quia stultum erat proferre testimonia Prophetarum, quorum illi auctoritatem non sequebantur.

Non est Deus mortuorum, &c.] Postquam probauerat Deum non posse fieri animarum, nisi perseuerarent, consequenter corporum introducit resurrectionem, cum quibus simul bona malaue gesserunt.

Pharisei autem audientes quòd silentium imposuisset, &c.] In vnum conuenerunt dicentes apud se, Loquatur pro omnibus vnus, vt si vicerit, omnes videamur victores: si autem victus fuerit, vel solus videatur confusus, & quid mandatum magnum sit interrogat, vt quicquid ille responderit, occasionem habeat calumniandi, aliud asserens magnū esse de pluribus.

Ait illi Iesus: Diliges Dominum Deum tuum, &c.] Primum ergo & maximum omnium mandatum est, cognitio atque confessio diuinæ vnitatis, cum executione bonæ operationis. Bona autem operatio, in dilectione Dei & proximi perficitur.

Congregatis autem Phariseis, interrogauit Iesus, &c.] Non reprehenduntur quòd filium Dauid dicunt, sed quòd Dei filium esse non credunt. Dominus siquidem Dauid est, Deus ante tempora manendo, & filius Dauid in tempore homo nascendo.

Et nemo poterat respondere ei verbum, neque ausus fuit, &c.] Verbum quod pateret insidijs non inuenientes, confutati vltra non interrogant: sed apertissimè comprehensum Romanæ tradunt potestati. Ex quo intelligimus, venena inuidiæ posse quidem superari, sed difficilè conquiescere. Ad istum ergo qui dolis iniquorum superari non potuit, simplici corde & pia deuotione, quasi ad salutis auctorem accedamus, vt illuminemur, & vultus nostri non erubescant, quia inuenitur à non tentantibus, & fidem in illum habentibus apparet.

Finis Libri tertij.

Liber Quartus.

Onfusis, vt dignum erat, ac repudiatis tentatoribus ad suos Iesus sermonem conuertit, vt illorum confusio istis fieret disciplina. Infructuosus namque est sermo, si in quo vt alter confunditur, sic non alter erudiatur.

CAPVT XXIII.

Tunc Iesus locutus est ad turbas, vsque, *Dicunt enim & non faciunt, &c.*] Per cathedram legis ostendit, & propter sacerdotium nominisque dignitatem exhortatur populos vt subijciantur eis, non opera, sed doctrinam considerantes. Horum in Ecclesia nunc exempla imitantur, qui subiectos docent, quod ipsi implere disculant, vel peccantibus pondus pœnitentiæ adgrauantes: vt aut necesse est pœnitentiam rejiciat, aut suscipiens, dum ferre non valet, scandalizatus amplius peccet, quasi non melius sit propter misericordiam dare rationem,

quam

quam propter crudelitatem. De talibus rectè subiunxit, quòd sarcinas ipsas vno suo digito non tangerent: hoc est, ne in minimis quidem ea perficerent, quæ contra morem patrum sine fide & gratia Iesu Christi & seruare & seruanda tradere præsumebant.

Dilatant enim phylacteria sua, &c.] Pictaciola Decalogi phylacteria vocabant, quæ in fronte quasi ob custodiam & munimentum sui portabant, non intelligentes quòd hæc in corde assidua meditatione portanda sint, non in corpore Domini mandata. Erat etiam fimbria parua & breuis, in quatuor pallij summitatibus propter differentiam vestium eorum posita, sic vt in carne circuncisio ex præcepto legis. quam mulier in pallio Domini, quæ sanguine fluebat tetigit, sed non est compuncta superstitionis sentibus Phariseorum.

Vos autem nolite vocari rabbi, &c.] Hic multi de vocatione patrum & magistrorum mouent quæstiones, sed facile soluentur, quòd quomodo vnus per naturam Deus, & vnus filius, non præiudicat cæteris, ne per adoptionem dij vocentur & filij: ita & vnus pater & magister, non præiudicat alijs: vt abusuè appellantur patres & magistri.

Qui maior est vestrum, erit minister vester.] Ac si dicat: Quicumque vult fratrem præuenire regnando, prius illum necesse est præueniat obsequendo. vnde Apostolus ait: *Honore inuicem præuenientes*, vincat eum officijs, vt possit vincere sanctitate.

Qui autem exaltauerit se, humiliabitur, &c.] Omnis qui se incautè de meritis extollit, saltè in futuro si perseuerat, humiliabitur à Domino: & qui prouide se de beneficijs humiliat, exaltabitur ab eo.

Va vobis scribae, vsque, Nec introeuntes finitis introire.] Ac si dicat: Væ vobis qui scitis aduentum meum corporeum à Prophetis prædicatum, & nec ipsi creditis, nec alios doctrinæ simulatione finitis aduertere. moraliter verò hac sententia arguit omnem magistrum, qui malis operibus ante discipulos suos introitum regni cœlestis claudit.

Va vobis scribae & Pharisei, &c.] Diuersa eos lucra tam de discipulis, quos de aduenis miscebant populo Dei, quam per imaginem sanctitatis captantes ostendit. & erat semel filius gehennæ, videns magistrorum vitia: & intelligens destruire eos operibus, quod verbis docebant, & ad vomitum reuertens gentilitatis suæ, & quasi præuaricator maioris poenæ dignus extiterat.

Va vobis duces cæci, &c.] Auaritiæ & impietatis arguit strophæ inuectores & præceptores, quod in templo aut in altari iurantem, nemo periurij reum tenebat: eum autem qui in auro, quo ipsi delectabantur, aut in dono, quo pascebantur iurabat, quasi periurij reum, id statim in quo iurauerat exoluere cogebant. & idè hæc sanctiora dicebantur, vt promptiores homines ad dona offerenda efficerent, quàm ad preces in templo fundendas. Spiritualiter autem templum & altare, ipsum Christum: aurum & donum, laudes & sacrificia precum significant, quæ in eo per eum offerimus. non enim ipse per hæc, sed ista per illum sanctificantur.

Va vobis scribae & Pharisei hypocrita, qui decimatis mentam, &c.] Arguit eos avaritiæ, quod propter alimonia sacerdotum & leuitarum, quorum pars erat Dominus, studiosè etiam vilium olerum decimas exigant: & iudicium in disceptatione negotiorum misericordiamque in pauperes, pupillos & viduas: & fidem in Deum, quæ magna sunt, prætermittant.

Duces cæci excolantes culicem, &c. reliqua.] Sicut tunc, sic & nunc, contra præceptum Dei, quæ digna sunt, sicut est iudicium, & quæ superius posuit, deuoramus atque negligimus: & opinionem religionis in paruis, quæ lucrum habent, diligentiam demonstramus. possunt autem hæc per allegoriam ad Iudæos referri, qui dimiserunt Barabbam, qui non soluerat sabbatum, quod magna diligentia obseruabant: occiderunt autem Dominum, spiritualiter sabbatum insinuantem, per iudicium & misericordiam & fidem, quæ illi maximè contemnebant. nam & culicis nomine non absurdè seditiosus & homicida figuratur: quia

hoc animal & strependo inquietat, & sanguine delectatur: & cameli nomine, propter humilitatem se ad subuehenda onera magnitudine, congruenter intelligitur Dominus.

Qui mundatis quod de foris est calicis, &c. reliqua.] Simulationis arguuntur & mendacij, quod foris in habitu ostenderent sanctitatem, intrinsecus autem essent vitiorum sordibus pleni.

Munda prius quod intus est calicis, &c. reliqua.] Hoc est: Munda prius cor & conscientiam à concupiscentia & prauis desiderijs, à fraude & dolo, & sic foris per opera ostendes veraciter sanctitatem. hoc contra illos valet, qui corporalia peccata, fornicationem, furtum, & cætera talia, quasi grauissima detestantur: spiritualia verò quæ non minus damnat Apostolus, hoc est, amaritudinem, iram, indignationem, clamorem, superbiam, & cætera, vt leuia contemnant.

Va vobis scribae & Pharisei hypocrita, &c.] Sicut sepulchra foris calce, marmore & auro ornata sunt, intus autem ossibus plena mortuorum: sic peruersi magistri quia alia docent, & alia faciunt, munditiam vestium & verborum humilitatem demonstrant, intus autem pleni sunt omni spurcicia & iniquitate.

Qui adificatis sepulchra Prophetarum, &c.] Simulabant quidem se ob fauorem vulgi captandum, patrum suorum horrere perfidiam, memorias Prophetarum, qui ab eis occisi sunt, magnificè ornando, sed ipso opere testificantur, quantum paternæ nequitie consentiant, Dominum qui ab eisdem Prophetis est prænunciatus iniurijs agendo occidentes.

Et vos implete mensuram patrum vestrorum.] Hoc est: Quod illis defuit, vos implete: illi interfecerunt seruos, vos Dominum crucifigite. nò hoc iubendo dixit, sed quod facturi essent ostendendo.

Serpentes & progenies viperarum.] Id est: Sicut de viperis viperæ nascuntur, sic vos de homicidis homicidæ nati estis.

Quomodo fugietis à iudicio gehennæ.] Nunquid sepulchra sanctorum ædificantes, an potius à malitia corda vestra mundantes.

Idè ecce ego mitto ad vos Prophetas, vsque, De ciuitate in ciuitatem.] Id est: Ipse filius Dei misit Apostolos, qui Prophetas ante mittebat. Simulque obserua iuxta Apostolum scribentem ad Corinthios, varia dona esse discipulorum Christi: alios Prophetas, qui ventura prædicant: alios sapientes, qui nouerunt quando debeant proferre sermonem: alios scribas in lege doctissimos, ex quibus Stephanus, Petrus, Paulus occisi sunt, & persecutione multi à Iudæa expulsi ad gentium populum transmigrarunt.

Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, &c. reliqua.] Quomodo à Iudæis exquiritur sanguis, quem nò ipsi fuderunt? nisi quia moris est scripturarum, duas sæpè generationes hominum, bonorum scilicet, malorumque computare.

A sanguine Abel iusti, &c. reliqua.] Cur Abel, qui primus fuit, & Zachariam, qui nequaquam vltimus ponere voluit: nisi fortè, quia per Abel pastorem, qui in campo: & Zachariam sacerdotem, qui in atrio templi necatus est, vtriusque gradus martyres esse debere ex laicis, & ex altaris officio mancipatis sub eorum voluit intimare vocabulo. De isto verò Zacharia multorum fuit contentio, quis fuerit: sed non illum putamus qui à Ioas rege Iudæ inter templum & altare fuit occisus. Sed quæritur, cur hic Barachia dicatur filius, cum in historia Regum Ioiadæ filius asseritur? Barachia scilicet in lingua nostra, benedictus Domini dicitur: & sacerdotis Ioiadæ iustitia, Hebræo nomine demonstratur. & in Euangelio quædoque Nazaræi vtuntur pro filio Barachia filium Ioiadæ, Hieronymus scriptum se inuenire testatur.

Quoties volui congregare filios tuos, &c. reliqua.] Animantis ponit similitudinem, quæ tam magnum in filios habet affectum, vt eorum infirmitate affecta, & ipsa infirmetur. Et quod in cæteris difficilius inuenies, alis suis filios protegens, contra miluum pugnat: sic etiam mater nostra sapientia Dei, quæ per carnis susceptionem infirmata est,

protegit infirmitatem nostram, & resistit abolo, ne nos rapiat: & quod illa contra milium conatur affectu, hæc aduersus diabolum perficit potestate.

Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.] Prædixit enim, quod hærede occiso, Romani venire debuerunt: & quasi nidum vacuum diripientes, tulerunt eorum locum, gentem & regnum.

Dico enim vobis, Non me videbitis, & reliqua.] Hoc profecto mysticè de illo eius aduentu intelligere cogimur, quo in claritate venturus est. aliter, habent Iudæi datum sibi tempus pœnitentiæ, confiteantur benedictum, qui venit in nomine Domini, & Christi ora conspicient.

C A P V T XXIII.

ET *egressus Iesus de templo, vsque, qui non destruat.*] Iuxta historiam, manifestus est sensus: mysticè verò Dominus providens infirmitati nostræ, omnia illa subverti fecit, quatenus umbra & typo cessante verorum, ipsa iam veritas per orbem declarata palmam teneret.

Sedente autem eo super montem Oliueti, vsque, Et consummationis seculi.] Mysticè designans, quod quietus manens in sanctis, superbiorum detestatur amentiam, qui fructiferam sanctæ Ecclesiæ celsitudinem semper inhabitare delectatur.

Iesus autem respondens dixit eis: Videte ne quis vos seducat, & reliqua.] Multi quod hic Saluator prædixit, qui falso sibi nomen Christi vindicant, ex quibus fuit Simon magus in Samaria, qui etiam magnam se Dei dicebat esse virtutem. hæc quoque inter cætera in suis voluminibus scripta dimittens: *Ego sum speciosus, ego paracletus, ego omnipotens, ego omnia Dei.*

Audituri enim estis prælia & opiniones prælitorum, & reliqua.] Admonentur ne statim abundante perturbatione prælitorum, desolationem provinciæ vltimumque vrbis ac templi excidium instare putarent, sed quod potius in quadragesimum differenda sint annum.

Consurgens enim gens in gentem, & reliqua.] Hæc iuxta litteram, excidium vrbis præcelsisse manifestum est. potest verò mysticè regnum super regnum, & pestilentia eorum quorum sermo serpit vt cancer, & fames audiendi verbi Dei, & commotio vniuersæ terræ, & à vera fide separatio: in hæreticis magistris intelligi, qui contra se inuicem dicant, Ecclesiæ victoriam faciunt.

Tradent vos in tribulationem, & reliqua.] Notandum autem quod hæc Domini locutio partim ad captiuitatem Iudaicam, quæ à Romanis facta est, partim ad diem iudicij pertinet: & per Apostolos omnium credentium persona designatur, quod iuxta finem mundi, hi qui Apostolicam fidem sequuntur, in tribulationibus probandi sunt.

Et tunc scandalizabuntur multi, & reliqua.] Quod principio factum legimus prædicationis Euangelicæ, & per partes agitur: maximè autem erit Antichristo in fine seculi adueniente, quando nimietate tormentorum & portentis signorum, multi scandalizabuntur.

Et multi pseudoprophete surgent, & reliqua.] Qui ergo in obliuione vrbis & oblidentes alieni à Christo durabant, melius de hæreticis accipiendum putamus: qui contra Ecclesiam venientes, Christos se esse mentiantur, quorum primus Simon magus fuit, extremus autem ille maior cæteris est Antichristus.

Et predicabitur hoc Euangelium regni, vsque, Et tunc veniet consummatio.

Perpicuè significat, non ante aduenisse mundi finem, quam Euangelium in toto orbe prædicetur: opportunitatem verò tunc illius temporis esse, cum prædicatum fuerit Euangelium omnibus gentibus, ad adiutorium scilicet, & salutem credentibus, in testimonium verò & damnationem, illud non credentibus.

Cum ergo videritis abominationem desolationis, &c.] Hæc de aduentu Antichristi intelligi possunt, sicut manifestissimè Apostolus Paulus prædicabat, potest & simpliciter aut de Christo accipi, aut de imagine Cæsaris, quam Pilatus posuit in templo: aut de Adriani eques tri statua, quæ in

ipso sancto sanctorum loco vsque in præsentem diem sit. abominatio quoque secundam veritatem scripturatum idolum nuncupatur:

Tunc qui in Iudæa sunt, fugient ad montes, vsque, non reuertatur tollere tunicam suam.] Hæc iuxta historiam facta esse constat, iuxta verò sensus spirituales, cum viderimus abominationem desolationis stare vbi non decet: hoc est, hæreses & flagitia regnare inter eos qui cœlestibus mysterijs videbantur esse consecrati, & operantes iniquitatem, pacem fidelium perturbare. tunc qui in Iudæa, hoc est, in cōfessione veræ fidei perflitimus, virtutum culmen ascendere debemus. *tunc qui super tectum est*, hoc est, carnalia animo excedens spiritaliter viuat: ne descendat ad infimos actus pristinae conuersationis, neque ea quæ reliquerat mundi carnisque desideria repetat. Domus namque nostra vel mundus hic, vel ipsa in qua degimus, nostra intelligenda est caro. Et qui in agro, hoc est, Ecclesia: non respiciat rem secularem, & labentis vitæ retinacula, quibus renunciat.

Vo pregnantibus, &c.] Hoc quoque secundum historiam dici potest, quod in persecutione Antichristi seu Romani captiuitatis prægnantes & nutrientes vteri, filiorum sarcina prægrauati, expeditam fugam habere non quierint. Spiritualiter anima, quæ desiderijs carnalibus in illa vltima persecutione occupata inuenitur, æternum væ subire oppressa cogitur.

Orate autem vt non fiat fuga vestra hyeme, vel sabbato.] In hyeme duritia frigris prohibet ad solitudinem pergere, & in montibus desertisque latitare. in sabbato transgressio legis est, si fugere voluerint: aut mors imminens, si remanserint. Si autem de consummatione intelligitur, hoc præcipit, vt nõ refrigescat fides nostra, & in Christum charitas, neque ociosi in opere Dei virtutum sabbato torpeamus.

Et nisi breuiati fuissent dies illi, & reliqua.] Hæc enim tribulatio, quanto cæteris ponderis grauior, tanto est temporis breuitate futura moderatior. tribus namque annis & dimidio Ecclesiam impugnatura esse creditur, quantum de Prophetia Danielis & Apocalypsi S. Ioannis cognosci potest.

Si dixerint vobis, Ecce in deserto est, & reliqua.] Si quis promiserit vobis quod in deserto gentilium & Philosophorum dogmate Christus moratur, aut hæreticorum penetralibus, qui Dei pollicentur arcanam se nosse: nolite fidem accommodare, ne locum decipiendi inueniant.

Sicut enim fulgur ab oriente exiit, & reliqua.] Quod ergo dixit ab oriente in occidentem perueniturum aduentum suum, contra illos valet, qui per terrarum particulas nominantur, & dicunt apud se esse Christum. Quod autem ait, *Sicut fulgur*: contra eos valet, qui occulte congregant tanquam in penetralibus: & paucos tanquam in deserto ad manifestationem quoque claritatemque pertinent Ecclesiæ fulguris nomen: significans etiam noctem, vel nubila seculi huius. tunc enim fulguris candor apparet.

Vbi cumq; fuerit corpus, illic congregabuntur aquila.] Id est, in celum, quod hinc secum leuauit corpus, in homine suscepto: quod secundum Apostolum, *Rapiemur in nubibus obuiam Christo in æera*, & sic semper cum Deo erimus. inuirit etiam itudium sanctorum, quod aquila cæteras aues volatu transgrediens, in ipsum solis radiam oculos gaudet infingere: nec non & illud quod lapidem venenis resistentem, suis nudis solet adferre, illum qui excelsus de monte sine manibus diaboli regnum strauit.

Statim autem post tribulationem dierum illorum, vsque, Et stellæ cadent de cælo.

Sidera in die iudicij videbuntur obscurari, non de minutione suæ lucis accedente, sed superueniente veræ lucis claritate. quod verò dicit, *Et stellæ cæli erunt decedentes*: hoc est, suo lumine carentes.

Et virtutes cælorum commouebuntur.] Hoc est, Angelicæ tremant potestates. Mysticè verò Ecclesia est sol & Luna & stella, cui dictum est: *Speciosa vt luna, electa vt sol*: qui tunc non apparebit impijs persecutoribus ultra modum sauentibus.

Tunc stella cadent de cælis, & virtutes cælorum commouebuntur.] Quoniam multi qui gratia fulgere videbantur, persequentibus impijs: & cadent quidem fideles, & firmissimi turbabuntur.

Et tunc apparebit signum filij hominis in cælo.] Signum hic aut crucis intelligamus, vt videant Iudæi, in quæ compunxerunt: aut vexillum victoriæ triumphantis.

Et tunc plangent se omnes tribus terræ.] Illæ scilicet, quæ in terris genitæ, honorem suum non intellexerunt: sed comparatæ sunt iumentis insipientibus, & similes facti sunt illis.

Et mittet Angelos suos cum tuba, & reliqua.] De hac tuba loquitur Apostolus, quæ sublimia diuinæ laudis resonet Sacramenta.

Et congregabunt electos eius à quatuor ventis, & reliqua.] Id est, à quatuor mundi climatibus, & non solum hoc, sed à summo terræ vsque ad summum cæli, id est, ab extremis terræ finibus per directum vsque ad vltimos fines eius, vbi longè à spectantibus circulus cæli terræ videtur insidere.

Ab arbore autem fici dissite parabolam, vsque, Scitote, quòd propè est in ianuis.

Ac si dicat, Æstatis aduentum, & fauonij ac veris introitum: ita cum omnia hæc quæ scripta sunt videritis, nolite putare iam adesse consummationem mundi, sed quasi procemia & præcursores quosdam venire, vt ostendant quòd propè sit, & in ianuis. Mysticè, cum videris Synagogam fructum iustitiæ, quem veniens ad se Dominus non venit, proferentem: diem extremi discriminis & ætatem veræ pacis ac lucis esse in proximo non ambiges.

Cælum & terra transibunt, & reliqua.] Cælum enim & terra per commutationem inuolutionis transibunt, sed verbū Domini sine effectu completionis nullo modo præteribit. Vnde & Propheta ex persona Domini ait: *Verbum meum quòd egreditur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum.*

De die autem illa & hora, nemo scit, & c.] Ergo post resurrectionem interrogantibus de die iudicij, Apostolis, manifestius respondit, *Non est vestrum nosse tempora, & reliqua.* vnde patet, quòd ipse scit: sed nescire dicitur, qui nescientes facit, id est, non eis prodit, quod inutiliter scirent: vt incerti de aduentu iudicij, sic quotidie viuant, quali die alia iudicandi sint.

Sicut enim in diebus Noë, & reliqua.] Subitum aduentus sui diem, plurimis adfirmat exemplis: cum eundem diebus Noë vel Loth æquiparat, quando mortalibus repentinus superuenit interitus.

Sicut enim fuerunt in diebus illis, vsque, Nubentes, & nuptum tradentes.

Non hic iuxta Marcionis & Manichæi dogma, coniugia vel alimenta damnantur, sed potius licitorum arguitur vsus immoderatus. cum superius bella, fames, & carera commemorantur futura, nunc ea quæ pacis indicia sunt: æstimandum est iuxta Apostolum, quòd post pugnas & dissensiones breuis fututura pax: vt fides credentium comprobetur, vt ex tranfactis malis sperent iudicem esse venturum.

Vsq; in eum diem quo introiuit arcam Noë.] Mysticè autem, arcam perfectè ingreditur, cū Dominus Ecclesiam in die iudicij, præsentia suæ visionis æternus habitator illudrat. & qui sanctis hic certantibus luxuriantes insultant, illic coronatis, æterna damnatione plectentur.

Tunc duo erunt in agro, & reliqua.] Significat autem eos qui operantur in Ecclesiæ ministerio, tanquā in agro Dei, assumetur autem ille qui non adulterans verbum Dei, sed sicut ex Deo coram Deo locutus in Christo fuerit: qui verò Christum annunciauerit non callè, sed occasione, relinquatur ab eo.

Dua molentes in mola, & reliqua.] Molentes appellat eos, qui in plebibus constituti, reguntur à doctoribus ob temporalium negotiorum orbem atque circuitum: & femininarum nomine significat, quia consilij eis Regi expedit peritorum. assumetur ea pars, quæ connubia propter amorem tantum generis exercuerit, terrenamque substan-

tiā ob acquirenda cœlestia dispensauerit: altera relinquatur.

Duo in lecto, & reliqua.] Illi videlicet, qui ocium & quietem monasterialis vitæ eligunt, quorum duo de duobus generibus affectionum esse peribentur. qui enim propter Dominum continentia studuerit, vt sine solitudine viuens, cogitet quæ Dei sunt, assumetur à Deo: qui qua alia ratione relinquatur, vt cuiuslibet peccatrici animæ lapsus sub Iudæ specie Hieremias describens ait: *Viderunt ea hostes, & deriserunt sabbata eius.* Hæc tria genera hominum, tres viri sunt, quos Ezechiel Propheta libera vidit, Noë, Daniel & Iob. nam Noë arcam in vndis erexit, atque idè figuram rectorum tenuit. Daniel vitam continentium significauit, quod & in aula regia abstinentiæ deditus fuit. Iob in coniugio positus, & curam domus propria exercens, placuit per quem dignè bonorum coniugum ordo figuratur.

Vigilate ergo, vsque, Quia nescitis qua hora filius hominis venturus est.

Nesciente enim patrefamilias, fur domum perfodit, dum à sui custodia Spiritu torpente, improuisa mors carnis habitaculum irrumpens, rapit Dominum domus ad supplicium nescientem.

Qui putas fidelis est seruus, & reliqua.] Difficultatem, non impossibilitatem perficiendæ virtutis ostendit. Dominus Christus super familiam, id est, Ecclesiam, quam suo sanguine de manu inimici redemit, constituit Apostolos, & sequaces eorum. de quibus vnus eorum aiebat: *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei.* fidelis enim debet esse seruus in devote tribuendo Domini sui pecuniam, & non abscondendo: prudens verò, in discernendo diligenter capacitatem lingulorum famulorum.

Vt det illis cibum in tempore, & reliqua.] Id est, vt spe præmiorū ministrant conferuis in tempore suo cibaria doctrinarum. Lucas dicit, *Tritici mensuram:* ostendens quòd pro qualitate audientium formari debet sermo doctorum, vt ad sua singulis congruat, & tamen à communis ædificationis arce nunquam recedat.

Beatus ille seruus, vsque, Super omnia bona sua constituet eum.] Id est, omnia cœlestis regni gaudia non vitæ vt horum soli dominium teneant, sed vt eorum abundantius cæteris sanctis æterna possessione fruantur. vt Apostolus: *Qui præsum presbyteri, duplici honore digni habeantur, & c.*

Si autem dixerit malus seruus ille, vsque, Manducet autem & bibat cum ebris.

Sic in vno fideli dispensatore totus bonorum rectorum, quomodo vel viuat vel remuneretur ordo docetur: sic & in hoc nequissimo seruo cunctorum præsulum maiorum damnandum pariter opus & damnatio narratur æterna: qui neglecto Domini amore, nō modò ipsi luxuriæ vacant, sed & subditos iniurijs stimulant. Quamuis typicè possit intelligi percutere conseruos, corda infirmorum, nec adhuc fide, spe & charitate solidatorum ostentio prauæ operationis aut locutionis exemplo vitare.

Veniet Dominus serui illius in die qua non sperat, & reliqua.] Hoc ipsum docet, vt sciant quando non putatur Dominus, tunc eum esse venturum, & diuidet eum, id est, à consortio sanctorum separet, & partem eius ponat cum hypocritis: cum his videlicet, qui erant in agro, & qui molebant, & nihilominus derelicti sunt. Quòd dicit illic esse fletum & stridorem dentium, duplicem penam gehennæ exprimit, id est, ignis & frigoris. vnde & in Iob scriptum est: *Ad calorem nimium transit ab aquis mium.*

C A P V T XXV.

Tunc inquit, simile erit regnum cælorum decem virginibus, vsque, Et quinque prudentes.

Regnum cælorum, Ecclesiam nominauit. Geminatus quinquarius numerus denarium perficit: & quia ex vtroque sexu fidelium multitudo colligitur, sancta Ecclesia decem virginibus similis denunciatur, in qua quia mali cum

bonis, & reprobi cum electis admixti sunt: rectè similis virginibus prudentibus & fatuis esse perhibetur. Quòd verò dixit, sponso & sponsæ obuiam venire virgines: sic intelligendum puto, vt ex ipsis virginibus constet ea quæ dicitur sponsa, tanquam si omnibus Christianis in Ecclesiam concurrentibus, filij ad matrem concurrere dicantur, cum ipsis filijs congregatis constet ea quæ dicitur mater. Videntur itaque mihi quinque virgines significare quinque partitam continentiam in illecebris. continendus enim animi appetitus à voluptate oculorum, aurium, olfaciendi, gustandi, tangendi.

Sed quinque fatua acceptis lampadibus, & reliqua.] In oleo lætitia mentis exprimitur, qui autem non propterea gaudet, quòd Deo intrinsecus placet, non habet oleum secum. *prudentes autem acceperunt oleum secum in vasis suis, cum lampadibus:* id est, lætitiā bonorum operum in corde atque conscientia posuerunt. Vt Apostolus dicit: *Probet se ipsum homo, & tunc in semetipso gloriam habebit, & non in altero.*

Moran autem faciente sponso, &c.] Dormire enim, mori est: ante somnum verò dormire, est ante mortem per pondus ægreditinis ad somnum mortis peruenire.

Media autem nocte clamor factus est, &c.] Subitò enim quasi intempesta nocte dies iudicij tubrepat, eo quòd minimè valeat prævideri, quando veniat, & securis omnibus Angelorum clamor & tuba præcedentium fortitudinum, Christi resonabit aduentum.

Tunc surrexerunt omnes virgines illa, &c.] Id est, electi simul ac reprobi à somno mortis excitati, iua secum opera numerant, pro quibus recipiant.

Fatua autem sapientibus dixerunt, & reliqua.] Testimonium operum suorum tunc frustra foris quærunt, quorum nunc retributionem ob amorem vacuæ laudis perdunt.

Ne forte non sufficiat nobis & vobis, &c.] Hoc non de avaritia, sed de timore respondent. Sibi cupi testimonium vniuscuiusque vix sufficit, quanto minus sibi & proximo.

Itē potius ad vendentes, &c.] Non consilium dedisse se putandæ sunt, sed crimen earum ex obliquo commemorasse, ac si dicant: Videamus nunc, quid vos adiuuant, qui vobis laudes vendere consueuerunt, & vos in errorem inducere, vt non coram Deo, sed ab hominibus gloriam quæreretis.

Dum autem irent emere, venit sponsus, & reliqua.] Id est, inclinantis se illis in ea quæ foris sunt, venit ille qui iudicat. Et quæ paratæ erant, id est, quibus bonum coram Deo testimonium conscientia perhibebat. *Intrauerunt cum eo ad nuptias,* id est, vbi munda anima, puro & perfecto Dei verbo secunda copulatur. *Et clausa est ianua,* id est, aditus ad regnum cælorum, non enim post iudicium patet precum aut meritorum locus.

Nouissimè veniunt & reliqua virgines, vsque, Nescio vos.] Ecce aperire clamant, & repulsionis suæ dolore compulsæ, appellationem dominantis ingemant: preces offerunt, & nesciunt, quia tunc velut incognitos Deus deserit, quos modò suos per vitæ meritum non agnoscat.

Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam.] Generalis ad discipulos exhortatio subinfertur: quia semper debemus extremum diem metuere, quem nunquam possumus prævidere.

Sicut enim peregrè proficiscens, & reliqua.] Carnis enim proprius locus est terra, quæ quasi ad peregrina ducitur, dum per redemptorem nostrum in cælo collocatur: qui tamen proficiscens fidelibus suis spiritalia dona concessit.

Et vni dedit quinque talenta, & reliqua.] Quinque igitur talentis, donum quinque sensuum exprimitur: duobus verò intellectus & operatio designantur: vnus autem talenti nomine, intellectus tantummodo designatur.

Vnicuique secundum propriam virtutem, & reliqua.] Non pro largitate ergo, & paritate tribuens, sed pro accipientium viribus, denique & ille qui de quinque talentis decem fecerat, & qui de duobus quatuor, simile recipit gaudium: quia retributor ille non considerat lucri magnitudinem, sed studij voluntatem. Benè autem alia quinque vel alia duo, in lucrum venisse referuntur, quia dum vtro-

que sexui impenditur prædicatio, quasi accepta talenta geminantur.

Qui autem vnum acceperat, & reliqua.] Talentum ergo in terra abscondere, est acceptum ingenium terrenis actibus implicare: lucrum spiritale non quærere, cor à terrenis cogitationibus nunquam leuare.

Post multum verò temporis, & reliqua.] Grande verò tempus est inter ascensionem Saluatoris, & secundum eius aduentum. Consideret quisque quid acceperit, & quod lucrum de acceptis reportet: quia is qui nunc piè tribuit, districtè in iudicio merita exquiret.

Et accedens qui quinque talenta, vsque, Intra in gaudium Domini tui.]

Per euge quoque verbum, gaudium suum Dominus inueniat, qui benè laborantem seruum ad gaudium inuitat æternum. euge quoque interiectio est latantis. & benè gaudens Dominus seruum bonum ac fidelem in gaudium suum intrare iubet: quia ipse est solus, ad quem Propheta ait: *Latificabis nos in gaudio cum vultu tuo, & reliqua.* Et ad bona multa inuitat: quia ad comparisonem futurorum, quæ permanent, præsentia quæ transeunt, quasi pauca esse videntur.

Accedens autem & qui vnum talentum acceperat, vsque, Ecce habes quod tuum est.]

Verè quod scriptum est, ad excusandas excusationes in peccatis, huic sermo contigit, vt ad pigritiam & negligentiam, superbiam quoque crimen accederet: & quem simpliciter orare debuerat, e contrario calumniatur, & dicit se prudenti fecisse consilio, ne dum lucra pecuniæ quæreret, etiam de sorte periclitaretur, id est, frustra de alij rationem reddat.

Serue male & piger, vsque, Quod meum est, cum vsura.] Malus appellatur, quia calumniam Domino facit: piger, quia talentum noluit duplicare: vt in altero superbiam, in altero negligentiam damnetur. Si, inquit, durum & crudeliter esse me noueras, & aliena sectari, vbi que metere, vbi non seruerim: aliter metere est, vbi non seminavi, etiam eos impietatis reos ostendere, in quibus verbum legis vel Euangelij non ministratum est. quare non tibi istiusmodi cogitatio inculsit amorem? vt scires me me diligentius quæsiturum, & dares pecuniam nummularijs, seu trapezitis, id est, prædicationem Euangelij cæteris doctoribus, quod fecerunt & Apostoli, ordinantes per singulas prouincias presbyteros & Episcopos: vel cunctis creditulis, vt quicquid sermone dicerent, opere exercent.

Tollite itaque ab eo talentum, & reliqua.] Quod quotidie in sancta Ecclesia cernimus: quia plerique, dum benè ministrant, exteriora quæ accipiunt, per adiunctam gratiam ad intellectum quoque mysticum perducuntur.

Omni enim habenti dabitur, & abundabit, & reliqua.] Qui fidem & voluntatem habet bonam in Domino, etiam si quid minus in opere vt homo habuerit, dabitur à bono iudice: qui autem non habuerit fidem, etiam cæteras virtutes quas videbatur naturaliter possidere, perdit. Hæc multis modis de charitate & de ingenio & de scientia possunt interpretari.

Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & reliqua.] Idem quoque filius Dei, qui & filius hominis tunc veniet in maiestate sua, vt iudicet, qui nunc est. ac si dicat: Quod in proximo est, venit in humilitate sua vt iudicaretur, tunc sedebit Dominus super sedem maiestatis suæ: id est, regnat super sanctam & gloriosam Ecclesiam suam, de qua scriptum est: *Sedes tua Deus in seculum seculi.*

Et congregabuntur ante eum omnes gentes, & reliqua.] Duo sunt itaque ordines hominum in iudicio collectorum, qui tamen in quatuor diuidentur. Perfectorum ordines duo sunt: vnus, qui cum Domino iudicabit, & non iudicatur, de quibus Dominus ait, *Sedebitis & vos super sedes duodecim.* alius, quibus dicetur, *Esuriui, & dedistis mihi manducare.* hi iudicabuntur, & regnabunt. item reproborum ordines duo sunt, vnus eorum, qui extra Ecclesiam inueniendi sunt, hi non iudicabuntur & peribunt. de quibus

Psalmista ait: *Non resurgunt impij, in iudicio.* aliter quoque reproborum est eorum, qui iudicabuntur & peribunt: quibus dicitur, *Esurivi, & non dedistis mihi manducare, &c.*

Et statuet oves quidem à dextris suis, & reliqua.] Dextram atque sinistram iuxta illud intellige, quod alibi legis: *Cor sapientis in dextera eius, & cor stulti in sinistra illius.*

Tunc dicit Rex his qui à dextris eius erunt, vsque, Et venistis ad me.

Hæc secundum historiam resonant de perceptione regni, & munificentia benevolentia, qua indigentibus corporaliter consulitur. iuxta altiore verò intellectum, perfectionem ostendunt charitatis, qua esuriens & sitiens iustitiam pane verbi & potus sapientia diuinæ reficitur: & qua errans à via veritatis, per poenitentiam in hospitium matris Ecclesie perducitur: & qua infirmus in fide assumitur, & qua in carcere angustiarum, tribulationum & tristitia positus, consolationis ope subuehitur.

Domine, quando te vidimus esurientem, & reliqua.] Siue per gloriam Christi mirantes dicunt, siue quod paruum eis tunc videtur omne bonum quod fecerunt pro magnitudine terroris, & abundantia retributionis.

Quam diu fecistis vni de his fratribus meis, & reliqua.] Hoc de pauperibus Spiritu dixisse videtur, ad quos manum tendens dixerat: *Frates mei, & mater mea hi sunt, qui faciunt voluntatem patris mei qui in caelis est.*

Et ibunt hi in supplicium æternum.] Frustra Origenes post multa annorum curricula impijs, nec non & diabolo de inferno spondet liberationem, cum Dominus supplicium æternum esse prædicauit.

C A P V T XXVI.

ET factum est cum consummasset Iesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis: *Scitis quod post biduum pascha fiet.*

Post omnes itaque sermones, quos ab initio Euangelij sui, vsque ad tempus passionis in auditu discipulorum aut turbarum faciendo & prædicando compleuerat: ex illo ergo die, quo venit in Bethaniam, atque illud de vnguento factum est, vsque ad diem, quo ista omnia gesta atque dicta sunt. Intelligimus etiam Euangelistis non commemorantibus consursum fuisse quadriduum, ut occurreret dies, quem ante biduum Paschæ Matthæus & Marcus diffinierunt. Mysticè verò post duos dies clarissimi luminis veteris ac noui testamenti, verum pro mundo Pascha celebratur. Pascha verò, quod Hebraicè dicitur Pasche, à transitu nominatur, eo quod exterminator videns sanguinem in foribus Israëlitarum pertransierit: siue idem solemnitas huius diem mysticè per legem transitum esse vocatum, quod agnus Dei in eo de hoc mundo, siue ipse transiturus, siue nos salubri transitu, quasi de Ægyptiaca esset seruitute ducturus.

Et filius, inquit, hominis tradetur ut crucifigatur.] Erubescant, qui putant Saluatorem mortem timuisse passionis. præsciuit, & tamen non declinauit insidias, nec terretur nec fugit, in tantum etiam cæteris ire nolentibus, pergat intrepidus: quando Thomas dixit, *Eamus, & nos moriamur cum eo.*

Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & reliqua.] Congregantur incuentes consilium, quomodo Dominum occidant, non timentes seditionem, vt sermo simplex demonstrat: sed cauentes ne auxilio populi de suis manibus tolleretur.

Cum autem esset Iesus in Bethania, & reliqua.] Recapitulando Matthæus & Marcus ad illum diem, redeunt in Bethaniam, qui erat ante sex dies Paschæ: & narrant, quod Ioannes de cæna & vnguento refert, vnde venturus erat Iesus Hierosolymam, & sic redeunt vnde fuerant digressi ad sermonem Domini, quem habuit ante biduum Paschæ. Et factum Iudæ coniungatur ad consilium sacerdotum, quod habuerunt, tractantes de nece Domini. Moratur in Bethania Dominus, id est, in domo obedientia, quæ quondam fuit Simonis, iam ante leprosi: sed curati à Domino, nomine pristino permanent, vt virtus curantis appareat. Quidam Simonem leprosum volunt intelligere partem

populi, quæ crediderit Domino, & ab eo curata sit. Simon quoque obediens dicitur.

Accesit ad eum mulier, & reliqua.] Mulier ista Maria Magdalena fuit, quæ aliàs adhuc peccatrix pedes rigauit: nunc verò iustificata, caput illius oleo sancto perfudit. Alabastrum, est genus candidissimi marmoris, varijs coloribus interincti, in quo vnguenta optimè incorrupta seruari perhibent: & nascitur circa Thebas Ægyptias & Damascum Syriæ cæteris candidius: probatissimum verò in India. Porrò vnguentum illud Mariæ iuxta alios Euangelistas ex nardo principali arbore in vnguentis esse perhibetur, & pisticum, id est, fidele, eo quod solent aliqui medicorum similibus herbis vnguenta adulterare. *visus* enim Græcè, fides dicitur: vnde pisticum deriuatur, & à Marco spicatum asseritur, id est, non solum à radice nardi, sed etiam quo preciosus esset, spicatum quoque & foliorum adiectione odoris ac virtutis illius erat accumulata gratia. Mysticè hæc deuotio Mariæ, fidem sanctæ designat Ecclesie, quæ caput Saluatoris vnguento sancto perfudit, cum potentiam diuinæ virtutis eius digna reuerentia confiteretur & prædicat. Cum verò assumptæ humanitatis eius mysteria indigna suscipit reuerentia, in pedes utique Domini vnguenti nardi pisticum, id est, fidele ac verum profunditur.

Videntes autem discipuli, indignati sunt, dicentes, Vt quid perditio hæc? Potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus.

Matthæus & Marcus hæc synechdochicè, à toto videlicet partem ponunt. Ioannes distinctius loquens, Iudam hæc locutum esse testatur, cuius ex hac occasione, furandi consuetudinem voluit intimare: cæteri verò quæ locuti sunt, ob curam pauperum proferebant.

Sciens autem Iesus, & reliqua.] Senon semper corporali præsentia cum Apollolis esse mansurum dicebat, quos diuinitatis suæ potentia nonquam omitebat, sicut alibi testatur: *Ego vobiscum sum, & reliqua.*

Mittens enim hæc vnguentum hoc, & reliqua.] Quod vos putatis perditionem esse vnguenti, officium est sepulture.

Amen dico vobis, vbicumq; prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, &c.

Non tam in toto ista quæ sepelierit Saluatorem, quod vnxit caput eius. & attende notitiam futurorum, quod passurus post biduum & moriturus, sciat Euangelium suum toto orbe celebrandum.

Tunc abiit vnus de duodecim qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes Sacerdotum, &c.

Hæc sententia ad illam iungenda est, vbi superius consilium Sacerdotum de interfectione Christi retulit, in eo quod dicit: *Abiit vnus de duodecim, &c.* ostendit eum non inuitatum, non vlla necessitate constrictum: sed sponte propria sceleratæ mentis inisse consilium.

Et exinde querebat opportunitatem, & reliqua.] Multi hodie scelus Iudæ nefarium exhorrent, nec tamè cauent cum pro mulieribus falsum contra quemlibet dicunt testimonium: profectò qui veritatem pro pecunia negant, Dominum pecunia vendunt, ipse enim dixit, *Ego sum veritas:* cum societatem fraternitatis aliqua discordiæ peste commaculant, Deum produnt, quod Deus charitas est.

Prima autem die azymorum, & reliqua.] Primum diem azymorum quartum decimum, quo agnum occidere solebant appellant: quia Pascha propriè debuit nominari, in quo à Iudæis tentus, ac ligatus ipsius immolationis sacrauit exordium, licet sequenti die sit crucifixus.

Ite in ciuitatem ad queniam, & reliqua.] Consultè autem, siue aquæ baiuli, quos alij Euangelistæ inserunt, seu Domini domus, sunt prætermissa vocabula: vt omnibus verum Pascha celebrare volentibus, hoc est Christi Sacramentis imbui, eumque siue mentis hospitio suscipere quærentibus, danda facultas designetur.

Et fecerunt discipuli, & reliqua.] In alio Euangelio scriptum est, *Inuenerunt cænaculum magnum stratum, & reliqua.* Cænaculum magnum, lex spiritalis de angustijs literæ egre-

diens, in sublimi loco recipit Saluatorem. Aquæ baiulus, præco est gratiæ, quem qui fuerit in domum secutus Ecclesiæ, hic per spiritum illustrantem superficiem literarum transcendendo, in alto mentis solarium Christo refectionem præparat: quia cuncta vel Paschæ Sacramenta, vel cætera legis decreta eius esse Sacramenta cognoscit.

Vespere autem facto, & reliqua.] Vespere ergo tunc facta fuit, quando lux mundi, id est, sol verus ad occasum mortis properauit, & tunc cum discipulis Dominus discubuit, qui eis quietem æternam præparauit.

Amen dico vobis, quia vnus vestrum me traditurus est.] Prædicit de proditore, & tamen non designat specialiter, ne manifestè coargutus impudentior fieret. mittit crimen in numero, vt agat conscius pœnitentiam. & timentes fragilitatem suam, plus credunt magistro quàm sibi.

Nunquid ego sum Domine.] Tristes de peccato interrogant, cuius conscientiam non habebant.

Qui intingit mecum manum in paropside, & reliqua.] Iudas cæteris contristatis & retrahentibus manum, & interdicentibus cibos ori suo, temeritate & impudentia, qua proditurus erat, etiam manum cum magistro mittit in paropside, vt audacia bonam conscientiam mentiretur. est autem paropsis, vt quidam dicunt, quadrangulum vas escarium, ob hoc ita dictum, quòd paribus ablidibus sit: hoc est, æquis lateribus, pro quo Marcus catinum, vas fictile aptum ad immittendum liquorem posuit: & potuit fieri vt in ipsa mensa vas fictile, quadrangulum contineret liquorem, in quod cum magistro discipulus manum mittere posset: vt impleretur Prophætia, *Homo pacis mea, &c.*

Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de illo: Vt autem homini illi per quem Filius hominis tradetur.

Pœna prædicitur, vt quem pudor non vicerat, corrigant denunciata supplicia. Moraliter verò, vix hodie homini illi, qui insidijs in mente positus, ad mensam malignus accedit, & sacrosanctis mysteriorum Christi oblationibus participare nõ metuit, tradens filium hominis non Iudæis peccatoribus, sed tamen peccatoribus membris videlicet suis.

Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille.] Non ideò putandus est ante fuisse quàm nasceretur: quia nulli possit esse benè, nisi ei qui fuerit, sed simpliciter dictum est, multo melius esse non subsistere, quàm malè subsistere.

Respondens autem Iudas qui tradidit eum, dixit, Nunquid ego sum, Rabbi? Ait illi.

Interrogat ne tacendo se prodere videretur: & non Dominum, sicut cæteri, se magistrum vocat, quasi excusationem habeat, si Domino denegato saltem magistrum ropdiderit.

Tu dixisti.] Ac si dicat: Quia non dixi.

Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, vsque, Hoc est corpus meum.

Finitis Paschæ veteris solennijs, quæ in commemoratione antiqui de Ægypto liberationis populi Dei agebatur: transfijt ad nouum, quod in suæ redemptionis memoriam Ecclesiam frequentare volebat, vt videlicet pro carne agni ac sanguine sui corporis & sanguinis Sacramentum substitueret. Benè dixit, *Panem, & fregit*, quia hominem adsumptum ita morti subdere dignatus est, vt ei diuinæ immortalitatis veraciter inesse potentiam demonstraret, ideoque velocius eum à morte resuscitandum doceret.

Et accipiens calicem, gratias egit: & dedit illis, dicens, Bibite ex hoc omnes.

Gratias agit, vt ostendat, quid vnusquisque in flagello culpæ propriæ facere debeat, si ipse æquanimiter flagella culpæ portat alienæ, & quid in correptione faciat subditus, gratias Patri agit æqualis.

Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Quia ergo panis carnem confirmat, vinum verò sanguinem operatur in carne: hic ad corpus Christi mysticè, illud refertur ad sanguinem verum, quia & nos in Christo, & in nobis Christum manere oportet. vinum Dominici

calicis, aqua miscetur, attestante enim Ioanne, Aquæ populi sunt.

Dico autem vobis, non bibam à modo de hoc germine vitis, & reliqua.

Id est, non vltra carnalibus Synagogæ, quæ vitis sine vinea Christi appellatur, ceremonijs delectabor, in quibus etiam ista Paschalis agni sacra locum tenuere præcipuum. aderit enim tempus meæ resurrectionis, aderit dies ille cum ipso in regno Dei positus, id est, gloria vitæ immortalis sublimatus, de salute eiusdem populi fonte gratiæ spiritalis regenerati, nouo vobiscum gaudio perfundar. Aliiter vetus vinum corpus, quod de propagine Adam susceperat, & nouum vinum immortalitatis renouatorum corporum intelligere debemus. cum verò dicit, *Vobiscum nouum bibam*: etiam ipsis resurrectionem ad induendam mortalitatem promittit.

Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti.] Pulchrè discipulos Sacramentis sui corporis ac sanguinis imbutos, hymno etiam piæ intercessionis Patri commendatos, in montem ducit Oliuarum: vt typicè designet nos per actionem Sacramentorum suorum, perque opem suæ intercessionis ad altiora virtutum dona & charismata Spiritus sancti, quibus in corde perungamur, conscendere debere.

Tunc dicit illis Iesus, Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte.

Prædicit quòd passuri sint, vt cum passi fuerint non desperent salutem, sed agentes pœnitentiam liberentur. & signanter addidit, *In ista nocte scandalizabimini*: quia qui scandalum patiuntur, in nocte & in tenebris sustinent. Nos verò dicamus: Nox præcessit, dies autem appropinquauit.

Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis.

Hoc alijs verbis in Zacharia Propheta scriptum est. Percutitur autem pastor bonus, vt ponat animam pro ouibus suis, & de multis gregibus erroneum fiat vnus grex & vnus pastor.

Respondens autem Petrus ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, & reliqua.

Non est temeritas, nec mendacium: fides est Apostoli Petri, & ardens affectus erga Dominum Saluatorem. In tantum enim & affectu & charitate efferebatur, vt imbecillitate carnis suæ, & fidem verborum Dei non contuere. quasi verò dicta eius efficienda non essent.

Ait illi Iesus, Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam galus cantet, ter me negabis.

Marcus verò dixit: *Præquam gallus bis vocem dederit, ter me negaturus es.* & apparet, quòd trina illa negatio, ante primum cœpta, ante secundum verò galli cantum sit peracta. Nec interest, quantis morarum interuallis enunciata sit trina voce, quam cor eius totam ante primum galli cantum tanta formidine possideret, vt posset Dominum non solum semel, sed iterum & tertio interrogatus, negare.

Ait illi Petrus, Etiam si oportuerit me mori tecum, & reliqua.] Valida est vt mors dilectio. Per amorem mentis non timuerunt damnum mortis, sed vana fuit præsumptio humana sine protectione diuina. iuxta illud Psalmographi: *Nisi Dominus custodierit ciuitatem, &c.*

Tunc venit Iesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani.] Huic sententiæ non est contrarium, quod Iesum Lucas in montem oliuarum, Ioannes in hortum egressum perhibent. Monstratur enim vsque hodie locus Gethsemani ad radices montis oliueti, vbi intelligimus illum fuisse hortum, de quo Ioannes narrauit. Neque Ecclesia desuper ædificata constat. Cum in monte orat Dominus, quasi tacitè nos admonet, pro cœlestibus tantum bonis supplicare debere: at cum in valle orat, & hoc in valle pinguium, siue pinguedinis, quod Gethsemani sonat, ipsius æquè insinuat nobis humilitatem, semper in orationibus & internæ pinguedinem dilectionis esse seruandam. aliter, appropinquans morti Dominus, orauit in valle pinguedinis: apertè insinuans, quia per vallem humilitatis, & pinguedinem charitatis pro nobis mortem subiit.

Et dixit Iesus discipulis suis: Sedete hic, & reliqua.] In domo, qua Pascha manducabant, iussit paulisper expectare discipulos redeuntem: ostendens quod eius solius oratio, nostrum omnium est redemptio.

Et assumpto Petro & duobus filiis Zebedæi contristari cepit, & mœsus esse.

Tristari cepit, ut veritatem adsumpti probaret hominis, vereque contristatus sit: sed ne passio in animo illius dominaretur, per passionem cepit contristari. Aliud est enim contristari, & aliud incipere contristari. contristabatur non timore patendi, sed propter infelicissimum Iudam & scandalum omnium Apostolorum, & reiectionem populi Iudæorum, & euerfionem miseræ Hierusalem.

Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem.] Non propter mortem tristis est Dominus, quia conditio corporalis affectus, non formido mortis offendit. Nam qui corpus suscepit, omnia debuit subire, quæ corporis sunt: ut esuriret, sitiret, angeretur, contristaretur. diuinitas per hos mutari affectus nescit.

Suscinete hic, & vigilate mecum.] Non à somno prohibet, cuius tempus non erat imminente discrimine: sed à somno infidelitatis suæ, & torpore mentis. Sciebat enim ingrauantem diabolo, fidem eorum consopendam: parem secum vigilantium imperat, quibus eadem passio immineret.

Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans, & dicens, Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste.

Ruit in faciem, ut humilitatem mentis, habitu carnis ostendat: & postulat, ut si possibile sit, transeat ab eo calix, non timore patendi, sed misericordia prioris populi, ne ab illis bibat calicem propinatum. Vnde signanter non dixit, *Transeat à me calix*: sed, *Calix iste*. hoc est, populi Iudæorum, qui excusationem ignorantie habere non potest, si me occiderit, habens legem & Prophetas, qui de me quotidie vaticinantur.

Verum tamen, non sicut ego volo, sed sicut tu.] Non, inquit, fiat hoc quod humano affectu loquor, sed propterea quod ad terras tua voluntate descendit.

Et venit ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes: & dicit Petro, Sic non potuisti vna hora vigilare mecum?

Petrum singillatim infra cæteros increpat, quia præ cæteris nunquã se scandalizatum fuerat gloriatus, quod nunc tristitiæ magnitudine somnum non potuisset extergere.

Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem.] Hoc est, Ne tentatio vos vltima superet orate, & intra suos casus teneat.

Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.] Duas in se ostendit voluntates, humanam videlicet, quæ est carnis: & diuinam, quæ est deitatis. formidare quippe in passione, humanæ est fragilitatis: suscipere autem dispensationem passionis, diuinæ est voluntatis & virtutis. aliter, ad eos hic sermo conuersus est, qui se sponderant nunquam negaturos. illorum enim Spiritus promptus, sed caro erat infirma: quia nondum induerant virtutem ex alto.

Iterum secundò abiit, usque, Fiat voluntas tua.] Secundò orat, ut si Ninive saluari aliter non potest, nisi aruerit curcubita, fiat voluntas Patris, quæ non est contraria filij voluntati, dicente ipso per Prophetam: *Ut facerem voluntatem tuam, Deus meus voluit.*

Et venit iterum, & inuenit eos dormientes. erant enim oculi eorum grauati.

Solus orat Dominus pro omnibus, sicut & solus patitur pro vniuersis: languescebant autem & opprimebantur oculi Apostolorum negatione vicina.

Et relicto illis, iterum abiit: & orauit tertio, eundem sermonem dicens.

Sicut tentatio cupiditatis trina, ita tentatio mortis trina est cupiditati, quæ est in curiositate, opponitur timor mortis. sicut enim in illa cognoscendarum rerum est auditas, ita in ista metus amittendæ talis notitiæ. Cupiditati verò honorum vel laudis opponitur timor ignominie & contumeliarum: cupiditati autem voluptatis opponitur

timor doloris. Non absurdè ergo intelligitur, propter trinitationem passionis ter Dominum orasse, ut tranfret calix: sed ita, ut potius impleretur voluntas Patris.

Tunc venit ad discipulos suos, usque, Ecce adpropinquabit, qui me tradet.

Intelligitur post illud quod eis dictum est, *Dormite & requiescite*: adfuisse Dominum aliquantum, ut hoc fieret quod præmiserat, & tunc intulisse, *Ecce adpropinquabit hora*. Ideò post illa verba secundum Marcum positum est, *Sufficit*, id est, quod requieuitis. Iam autem quod ad eos reuertens, dormientesque reperiens, primùm obiurgat, secundò silet, tertio quiescere iubet. ratio ista est, quod primùm post resurrectionem dispersos & diffidentes & trepidos reprehendit. Secundò, misso Spiritu paraclæto grauatos ad continuandam Euangelij libertatem oculos vitauit. Tertio verò, id est, claritatis suæ reditu, securitati eos & quieti restituet.

Adhuc ipso loquente, ecce Iudas, usque, Missi à principibus sacerdotum, & senioribus populi.

Concordat factum Iudæ cum mutatione mentis eius qui relicto armis vitalibus, pergit contra magistrum cum fustibus, ad auctorem vitæ accessit cum meditatione mortis.

Qui autem tradidit eum dedit eis signum, dicens, & reliqua.] Putabat miser signa, quæ Saluatorem viderat facientem, non maiestate diuina, sed magicis artibus facta: & qui eum fortè audierat in monte transfiguratum, timebat ne simili transformatione laboretur de manibus ministrorum. dat ergo signum, ut sciant ipsum esse quem osculo demonstraret.

Aue rabbi, & osculatus est eum.] Suscipit autem Dominus osculum traditoris, non quod simulare nos doceat: sed ne prodicionem fugere videatur, simul & illud Dauidicum complens, *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus.*

Amice, ad quid venisti.] Verbum amice *ἄνθρωπον* est intelligendum, vel certè iuxta illud quod supra legimus, *Amice, quomodo hic intrasti?*

Et ecce vnus ex his qui erant cum Iesu extendens manum, & reliqua.

Hoc utique Petrus eodem mentis ardore, quo cætera fecit. sciebat enim, quomodo Phinees puniendo sacrilegos, mercedem iustitiæ, & sacerdotij perennis acceperat. iuxta allegoriam verò saeuus feruus, est populus Iudæorum principibus sacerdotum in debito mancipatus obsequio: quia in Domini passione dexteram auriculam, id est, spiritalem legis intelligentiam perdidit: sinistra tamen, hoc est, vtilitate literæ contentus, quæ videlicet auris Petri gladio decidit: non quod ille sensum intelligendi audientibus tollat, sed diuino ablatum iudicio negligentibus pandat. Verùm eadem dextera auris, secundum Lucam, in his qui ex eodem populo credere maluerunt, diuinæ dignatione pietatis pristino est restituta officio. Aliter auris pro Domino amputata, & à Domino curata, significat auditum ablata vetustate renouatum, vt sit in nouitate Spiritus, & non in vetustate literæ: quod cui præstitum fuerit à Christo, præstabitur & regnare cum Christo, quod sonat nomen serui Malchus, qui Rex siue regnaturus interpretatur.

Tunc ait illi Iesus, Conuerte gladium tuum, & reliqua.] Id est, cesset vindicta, remisio largiatur.

Omnes enim qui acceperint gladium, & reliqua.] Id est, ipso peccato animæ moriuntur, qui semetipsos in præfenti, vice talionis vlcisci desiderant.

An putas quod non possum rogare Patrem meum, & reliqua.] Ac si dicat: non indigeo duodecim Apostolorum auxilio, etiam si omnes me defenderent, qui possum habere duodecim legiones Angelicæ exercitus. aliter autem hic numerus omne genus hominum significat cum Romano imperio. hi sunt Angeli Dei, qui Dei exercuerunt iudicium, quando post suam resurrectionem, anno quadragesimo secundo missi à Domino sceleratam urbem perdidit.

In illa hora dixit Iesus turbis, & reliqua.] Stultum est, inquit, cū gladijs vltro se offerentè quærere, & in nocte quasi

latitantem per proditorem inuestigare, cum quotidie in templo doceat: sed idem in tenebris aduersum me congregamini, quia potestas vestra in tenebris est.

Hoc autem totum factum est, &c.] Scripturæ ergo prophetarum sunt, *Foderunt manus meas, &c.*

Tunc relicto eo discipuli fugerunt.] Mysticè sicut Petrus, qui culpam negationis lachrymis abluit, & confessione Dominici amoris funditus extirpauit: recuperationem eorum ostendit, qui in martyrio labuntur. Ita cæteri discipuli, qui articulum comprehensionis fugiendo præuenerant, docent eos, qui se minus idoneos ad toleranda supplicia sentiunt, quibus tutius est multo præidia laterarum petere, quam se discrimini certaminum exponere.

Petrus autem sequebatur à longe, & reliqua.] Mirandum est, & tamen venerandus, qui Dominum non reliquit, etiam cum timeret. Quod enim timeret, naturæ est: quod sequitur deuotionis: quod negat, obreptionis: quod pœnitet, fidei. Mysticè quod ad passionem eundem Dominum à longe sequitur Petrus, significabat Ecclesiâ fecuturam quidem, hoc est imitaturam Domini passiones: sed longè differenter. ecclesia enim pro se patitur, at ille pro ecclesiâ.

Et ingressus intrò, & reliqua.] Quomodo Petrus ingredi posset, Ioannes manifestat: vel amore magistri, vel humana curiositate, scire cupiens, quid iudicaret de Domino pontifex, vtrum eum neci addiceret, an flagellis cæsum dimitteret.

Princeps autem sacerdotum, vsque, Cum multi, &c.] Bene autem conuenit nomen pontificis actionis sue strenuitati. interpretatur enim Caiphas, inuestigator, vel sagax, siue vomens ore. sagax enim fuit ad explendam doli sui nequitiam, sed impudens ad proferendum mendaciû: & impleta est scriptura, *Scrutati sunt iniquitatem, defecerunt scrutantes scrutatio: sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum.*

Nouissimè autem venerunt duo falsi testes, & reliqua.] Falsi testes eum calumniantur, siue quod non eodè sensu intellexerunt quo dicta sunt, & paucis additis vel mutatis quasi iustam calumniam faciunt. commutant & aiunt: *Ego dissoluam templum hoc manufactum:* & Saluator, *Vos,* inquit, *soluite,* non ego: quia illicitum est, vt ipsi nobis inferamus mortem. deinde vertunt, *Et post triduum aliud non manufactum adificabo:* vt propriè de templo Iudaico dixisse videatur. Dominus autem vt ostenderet animal viuum, & spirans templû, dixerat, *Et ego in triduo suscitabo illud.* aliud est ædificare, aliud suscitare.

Et surgens princeps sacerdotum, & reliqua.] Ira præceps & impatiens non inueniens calumniæ locum, excutit de folio pontificem, vt insaniam mentis motu corporis demonstraret.

Et princeps sacerdotum ait illi, Adiuro te per Deum viuû, &c.] In adiurando arguitur condemnare tacentem, quia consenti credere noluit.

Dicit illi Iesus, Tu dixisti.] Simili sententia aduersus Pilatum vsus est, vt propria sententia condemnentur. Marcus posuit, *Ego sum:* vt ostenderet tantum valere, quod *Ei dicit Iesus, Tu dixisti,* quantum si diceret, *Ego sum.*

Verum amen dico vobis, vsque, Venientem in nubibus cæli.] Id est, in perpetua felicitate regnaturum probaueritis eum, & venturum cum maiestate, vt iudicet in æquitate, quem modò in infirmitate positum, iniuste iudicatis.

Tunc princeps sacerdotum, &c.] Consuetudinis Iudaicæ est, cum aliquid blasphemæ & quasi contra Deum audierint, scindere vestimenta sua: quod Paulum & Barnabam fecisse legimus. Mysticè verò in passione Domini scidit ipse pontifex vestimenta sua, vt ostendat Iudæos pro sceleribus ipsorum pontificum sacerdotale gloriam perdidisse, & vacuam sedem habere pontifices: quod verò tunica Domini nec ab ipsis, qui eum crucifixerunt, nec à militibus scindi potuerit, significat quod soliditas sanctæ & vniuersalis Ecclesiæ, quæ vestis sui redemptoris solet appellari, nunquam valeat vlllo pacto perturbationis dirumpi.

Alij autem palmas in faciem eius dederunt, & reliqua.] Qui tunc à Iudeis cæsus est, nunc etiam falsorum Christiano-

rum blasphemij cæditur. colaphis verò cæditur ab his, qui ei honores suos præferunt. Spuunt in faciem eius illi, qui eius præsentia gratiam respuunt. Palmas in faciem ei dant, qui perfidia cæcati eum non venisse adfirmant, tanquam præsentiam eius exterminantes & repellentes, error hæreticorum de Christo tribus generibus terminatur: aut enim de diuinitate, aut de humanitate, aut de vtroque falluntur.

Petrus verò sedebat foris in atrio.] Non adpropinquabat Iesu ministris, ne aliqua suspicio nasceretur.

Et accessit vna ancilla ad eum, dicens: Et tu cum Iesu Galileo eras.] Prima vtiq; mulier prodit eum, vt etiam ille sexus peccasse in necem Domini videretur, & per passionem Domini redimeretur. vnde resurrectionis accipit prima mysterium, vt veterem prauaricationis aboleret errorem.

Exeunte autem illo ianuam.] Exijt ergo post primam negationem ante atrium, & mox gallus cantauit, quod Marcus commemorat: quo reuerso iterum in atrium, fit quod sequitur.

Vidit eum alia ancilla, &c.] A duobus hic compellatus est, ancilla scilicet, quam commemorat Matthæus & Marcus: & ab alio, quem commemorat Lucas. Post primam igitur negationem rediens in atrium, stabat iuxta Ioanem ad focum, & animaduertit eum ancilla, cum resurgeret vt exiret: & dixit his, qui ad ignem aderant intus in atrio, *Et hic erat cum Iesu Nazareno.* ille autem qui foras exierat, hoc audito rediens, iurat illis contranitentibus, quod non nouisset hominem.

Et post pusillum, accesserunt qui stabant, &c.] Matthæus & Marcus plurali numero enunciant eos, qui cum Petro aiebant. Lucas verò & Ioannes singulari. Intelligendum est, quod aut pluralem numerum illi pro singulari vtitata locutione posuerunt, aut quod vnus maximè tanquam sciens, & qui eum viderat, adfirmabat: cæteri autem secuti eius fidem, Petrum simul arguebant.

Nam & loquela tua manifestum te facit.] Non quod alia lingua Galilæi loquerentur, sed quod vnaqueque prouincia & regio suas habendo proprietates, vernaculum loquendi sonum vitare non possit.

Et continuo gallus cantauit.] Quod enim Petrus ante primum galli cantum negauit, illos significat, qui Christum ante resurrectionem Deum esse nõ putauerunt, eius morte turbati. Quod verò bis ante secundum galli cantum negauit, illos significasse credendus est, qui nunc in illo, vel secundum hominem, vel secundum Deum errant in vtraque substantia, & ideo veritatem negat. Primus enim galli cantus, capitis est resurrectio: hoc est, ipsius Domini. Secundus autem ipsius, sed in corpore vniuersæ Ecclesiæ. Moraliter autem gallus aliquem doctorum significat, si per statum temporum vis intelligere meritum causarum.

Et recordatus est Petrus verbi Domini, &c.] In alio Evangelista legitur, *Respexit Dominus Petrum.* Mihi videtur illa resurrectio diuinitus facta, vt ei veniret in mentem, quoties iam negasset, & quid ei Dominus prædixisset. Atq; vt misericorditer Domino respiciente, pœniteret eum, & salubriter fieret, sicut quotidie dicimus, in aliquo periculo, vel labore positi, *Domine respice in me, &c.*

Et egressus Petrus fleuit amarè.] Egreditur foras, vt ab impiorum cõcilio secretus, pauidæ negationis fordes liberis fletibus abluit: sic quotidie conuenit pœnitentibus à prauorum consortio segregari.

CAPVT XXVII.

ET vincum adduxerunt eum, &c.] Ioannes declarat, quod mox comprehensum nocte ligauerunt, & sic adduxerunt eum ad Annam primum, & sic ad Caipham, deinde ad Pilatum: necnon & ad Herodem, vt vterque Domino illuderet. Habebant enim hunc morem, vt quem adiudicassent morti, ligatum duci traderent.

Tunc videns Iudas, qui eum tradidit.] Quid ad nos, inquit, pertinet acceptum precium. Tu illud probaueras, tu fac inde quod volueris. Nihil quidem nefando proditori

profiuit egisse pœnitentiam, per quam scelus corrigere non potuit. Si quando sic frater peccat in fratrem, vt emendare valeat, quod peccauit, potest ei dimitti. Si autem permanent opera, frustra voce adsumitur pœnitentia, hoc quod in Psalmo de eodem infelicissimo Iuda dicitur: *Et oratio eius fiat in peccatum*, vt non solum emendare non quierit proditionis nefas, sed ad prius scelus etiam proprii homicidij crimen addiderit.

Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, &c.]

Ager, interpretante Domino, mundus vocatur: figulus verò noster Christus est, qui nos primitus de limo terræ creauit, iterum que per corpus terrenum recreauit. Cuius sanguinis precium in peregrinorum datum est sepulturam: quia nos qui peregrini eramus à lege & prophetis, praua eorum studia suscipimus in salutem, & requiem in precio sanguinis æternam possidemus.

Tunc impletum est quod dictum est per Hieremiam, &c.] Hoc testimonium in Hieremia non inuenitur, in Zacharia verò inuenitur quædam similitudo: & quanquam sensus non multum discrepet, tamen ordo & verba diuersa sunt. Est apud Hieremiam, quod emerit agrum à filiis fratris sui, & dedit ei argentum: non quidem sub hoc nomine precij, quod positum est apud Zachariam triginta argenteis, venturam enim agri emptio non est apud Zachariam: & indubitanter accipere debemus, quæcunque per eos Spiritus sanctus dixit, singula esse omnium, & omnia singulorum. Cùm igitur & quæ dicta sunt per Hieremiam, tam sint Zachariæ, quàm Hieremiæ, & quæ dicta sunt per Zachariam, tam sint Hieremiæ, quàm Zachariæ, quid opus erat vt emendaret Matthæus, cum aliud pro alio sibi nomen occurrens, à se scriptum relegisset, ac nõ potius sequens auctoritatem Spiritus sancti, à quo mentem suam regi plus nobis ille vtiq; sentiebat.

Iesus autem stetit ante præsidentem, &c.] Hunc locum de accusationibus eorũ, manifestius Lucas explanat, & arguuntur Iudæi impietatis, quod accusantes Saluatorem, ne falso quidem aliquid verisimile, quod ei obicere possint, inueniant: & ideo sicut Marcus dicit, conuenientia eorum testimonio non erant.

Dicit ei Iesus, Tu dicis.] Sic ipse sermonem suum temperat, vt & verum dicat, & sermo eius calumniæ non pateat.

Tunc illi dicit Pilatus, &c.] Ethnicus quidem est, qui condemnat Iesum, sed causam refert in populum Iudæorum. Vide in quantum te accusant: Iesus autem nihil respondere voluit, ne crimen diluens, dimitteretur à præside, & crucis vitæ differretur.

Per diem autem solennem, &c.] Hanc vtiq; habebat consuetudinem, qui per talia alienæ genti placere gaudet.

Habebat autem tunc vinctum in signum, &c.] Barrabbam filium magistri eorũ, Lucas propter seditionem factam in ciuitate, & homicidium, missum refert in carcerem. A quo quis vincitur, eius filius appellatur.

Sedente autem illo pro tribunali, &c.] In muliere autem species plebis gentiliū est, quæ iam fidelis eum cum quo cõuersabatur, incredulum populum ad Christi fidem aduocat: quæ quia ipsa multum sit passa, pro Christo in eandem gloriam futura, illum cum quo conuersabatur, insinuat. Hac enim vice, non antè, se intellexit diabolus per Christi mortem nudandum, & spolia humani generis siue in mundo siue apud tartaros amissurum: & ideo satagebat per mulierem, per quam spolia mortis inuaserat, Christi eripere de manibus Iudæorum, ne per illius mortem ipse amitteret mortis imperium. Porro tribunal, sedes est iudicum: solium, regum: cathedra, doctorum.

At illi dixerunt, Barrabbam.] Hæret vsq; hodie Iudæis sua petitio, qui pro Saluatore, interfectore: pro datore vitæ, elegerunt ademptorẽ. vt hætenus eam quã vendidit siue animæ seu corporis libertatem, recipere non meruerint.

Dicunt omnes, Crucifigatur.] Quanta perfidorum crudelitas, quæ innocentem occidere, pessimo vt sibi videbatur mortis genere, desiderat: sed à Domino electa erat. ipsam enim crucem habiturus erat signum, ipsam diabolo superato, tanquam trophæum in frontibus fidelium positurus.

Videns autem Pilatus, vsque, Vos videritis.] Pilatus accepit aquam, iuxta illud Propheticum: *Lauabo inter innocentes manus meas*, vt in lauacro manuum eius, gentiliū opera purgarentur, & ab impietate Iudæorum, qui clamauerunt, *Crucifige eum*, nos alienos faceret.

Innocens ego sum à sanguine iusti huius.] Iudex qui cogitur contra Dominum ferre sententiã, non damnat oblarum, sed arguit offerentes, iustum esse pronuncians, qui crucifigendus est. *Vos, inquit, videritis: ego minister sum legum vestrarum, vos sanguinem funditis.*

Tunc dimisit illis Barrabbam.] Non mirum, si pacem Iudæi habere nequeunt, quibus est auctor seditionis dimissus, id est, diabolus, qui iam olim patria lucis ob culpam superbiæ pulsus, & in tenebrarum fuerat carcerem missus. Quia verò Barabbas, filius patris, vel filius magistri eorum interpretatur: potest antichristi typum gerere, quem illi, quibus dicitur, *Vos ex patre diabolo estis*, Dei filio sunt prælaturi.

Iesum autem flagellatum, &c.] Primitus ipse Pilatus flagellauit, post militibus tradidit illudendum, vt faciat pœnis & opprobrijs eius Iudæi, mortem illius sitire vltra desisterent. Mysticè autem Pilatus, qui os malleatoris interpretatur: significat diabolum, qui secundum prophetam malleus vniuersæ terræ, per quem Dominus vascula sua in ministerij vsum formanda percudit, cum electos suos varijs tentationibus probare permittit.

Tunc milites præsidi, vsque, Aue rex Iudæorum.] Milites quodcunque fecerunt, tamen nobis qui credimus, sacramenta tribuebant. In chlamyde coccinea, quam Marcus purpuram nominat, eo quod quædam purpura sit rubra, siue eius simillima, peragentium cruenta sustentat, siue eius carnem, quam passionibus obiecit, insinuat. In corona spinea, maledictum soluit antiquum, siue susceptionem nostrorum peccatorum, pro qua mortalis fieri dignatus est, ostendit. In calamo venenata occidit animalia, siue calamum tenebat in manu, vt sacrilegium scriberet Iudæorum. Potest in vtroque Domini habitu inimicorum quidem sententia probrolo, sed ipsius Domini electione gloriosissimo, omnis electorum eius multitudo, quæ in martyres venerandos, & cæteram fidelium plebem distinguitur, apertissimè designari. Alba etenim veste secundum Lucam induitur, cum munda iustorum confessione circundatur. Purpura siue cocco vestitur, cum triumpho victoriosorum martyrum gloriatur.

Et expuentes in eum, & reliqua.] Hæc faciunt vsq; hodie pagani & hæretici, milites vtiq; diaboli, quasi arundine caput Christi feriunt, qui diuinitati illius contradicentes, errorem suum confirmare auctoritate sacræ scripturæ conantur. Per arundinẽ enim solet scriptura confici. Spuunt in faciem eius, qui eius præsentiam gratiæ verbis execrandis ex interna cæcæ mentis infania conceptis respuunt, & Iesum Christum in carne venisse denegant.

Et postquam illuserunt ei, & reliqua.] Quando flagellatur Iesus, & conspuitur & irridetur, non habet propria vestimenta, sed ea quæ propter peccata nostra sumpsit: cum autem crucifigeretur, & illusionis atque irrisionis pompa præterierit, tunc pristinas vestes recipit, & proprium adsumit ornatum.

Exeuntes autem, inuenerunt hominem Cyrenæum, &c.] Primitus secundum Ioannem portabat ipse, post imposita est Simoni, qui obediens interpretatur: venienti de ciuitate Libyæ Cyrenæ, quæ hæres interpretatur: quia nimirum Christus pro nobis passus, præbens exemplum fidelibus, vt sequantur vestigia eius. Et Simon, de pago egrediens crucem portat post Iesum, cum populus nationum paganis ritibus derelictis, vestigia Dominicæ passionis obedienter amplectitur.

Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha, &c.] Golgotha namque Syrum nomen est, & interpretatur Caluaria. Est autem ipse locus in Helia tũc extra urbem ad Septentrionalem plagam montis Sion, & Caluaria non ob caluitium primi hominis, quem ibi quidam errantes sepultum frustra suspicantur: sed ob decollationem reorum atque damnatorum dicitur. & propterea ibi crucifixus est Do-

minus, ut ubi prius arca damnatorum, erigerentur vexilla martyrij. Moralem quoque crucis figuram describit Apostolus, ubi ait: *In charitate radicati & fundati, & ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, &c.*

Et dederunt ei vinum bibere, &c.] Amara vitis vinum fecit amarum, quod propinat Domino Iesu, ut impleatur quod scriptum est: *Dederunt in ciuitate meum fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Quod autem dicitur, *Cum gustasset, noluit bibere:* hoc indicat, quod gustauerit quidem pro nobis veris amaritudinem, sed tertia die resurrexerit. Marcus vero quod gustasset, tacuit: quod noluit, aperuit dicendo, *Non accepit:* quod Marcus ait, *myrrhatum vinum.* Fel posuit pro amaritudine. & myrrhatum vinum amarissimum est, quanquam fieri possit, ut & felle & myrrha vinum amarissimum redierent.

Postquam autem crucifixerunt eum, &c.] Ioannes autem distinctius explicat, quemadmodum hoc gestum sit. Quadripartita autem vestis Domini, quadripartitam eius figurauit Ecclesiam, toto scilicet quatuor terrarum partibus orbe diffusam, & omnibus eisdem partibus concorditer distributam. Tunica verò illa sortita, omnium partium significat unitatem, quæ quæ charitatis vinculo continetur, quæ supereminentiorem habet viam, & super omnia præcepta est: meritò vestis, quæ significatur, desuper contexta perhibetur. Quid in forte, quæ non personæ, vel meritis, sed occulto dei iudicio conceditur, nisi gratia dei commendata est, quæ in vnitatem ad omnes peruenit.

Et sedentes seruabant eum.] Diligentia militum & sacerdotum nobis perficit, ut maior & apertior virtus resurgentis appareat.

Et imposuerunt super caput eius, &c.] Pulchrè titulus, qui Christum regem tetulerit, non infra, sed supra crucem ponitur: quia licet in cruce pro nobis hominis infirmitate dolebat, super crucem tamen regis maiestate fulgebat, qui aptè etiam, quia rex simul & sacerdos est, cum eximia patris suæ carnis hostiam in altare crucis offerret: regis quoque, quia præditus erat titulo, dignitatem præterdit. Ut tuncis legere, hoc est, audire & credere volentibus innotescat, qui suum per crucem non perdidit, sed confirmari potius, & corroborari imperium. quantum verò ad litteram, hæc tres linguæ, ibi præ cæteris eminebant: Hebræa, propter Iudæos in lege gloriantes: Græca, propter gentiū sapientes: Latina, propter Romanos, iam penè omnibus gentibus imperantes. Velint nolint ergo Iudei, omne mundi regnum, omnis mundana sapientia, omnia diuine legis sacramenta testantur: quia Iesus Iudæorum est, hoc est, imperator, credentium & confitentium Deus.

Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones, &c.] Latrones qui cum Domino sunt hinc inde crucifixi, significant eos, qui sub fide & confessione Christi, vel ægonem martyrij, vel quolibet continentia arctioris instituta subeunt. Sed quicumque hæc pro æterna solum cælestique gloria gerunt: hi profectò dextri latronis meritò ac fide designantur. At qui siue humanæ laudis intuitu, seu qualibet minus digna intentione mundo abrenunciant: non immeritò blasphematoris mentem imitantur & actus.

Similiter & principes sacerdotum, &c.] Itaq; eos hæc confitentes, propria condemnat sententia. Qui enim alios saluos fecit, utique seipsum si vellet, saluare poterat.

Si rex Israel est, &c.] Fraudulenta promissio. Surrexit ergo, etiam si de cruce descenderit, similiter non creditis.

Idipsum & latrones, & reliqua.] Hoc quia secundum Lucam vnus fecit, alter verò digna iniectione redarguit, & Dominum fidei supplicatione precatur, potuit vitato locutionis modo per pluralem numerum significari. Vtique hodie hæc geri in ecclesia videmus, cum mundanis tacti afflictionibus veri simul ac falsi fuerint Christiani. Illi quidè qui sicta mente Dominicæ passionis sacramenta gestant, ad præsentis vitæ gaudia cupiunt liberari à Domino. At qui simplici intentione cum Apostolo gloriantur in cruce Domini nostri, ita potius à præsentibus arumnis optant erui, ut spiritum suum in manus sui commendent auctoris. Potest in duobus latronibus vterque populus designari: quia vterque blasphemauit, quando in mortem

Domini pariter contenterunt. Sed alter magnitudine ignorum exterritus, egit pœnitentiam, & vique hodie Iudæos increpat blasphemantes.

A sexta autem hora tenebræ factæ sunt, &c.] Quod verò Marcus recapitulando horam scilicet exprimit, quæ maxime Iudæi clamauerunt, ut Dominus crucifigeretur. Quod ergò maxime videri fecisse nolebant, hoc eos hora tertia fecisse ostendit: verissimè indicans magis fuisse Domini necatricem linguam Iudæorum, quam militum manus, qui eum hora sexta crucifixerunt. Rationis igitur, imò diuinæ pietatis ordo poscebat, ut eodem temporis articulo, quo olim Adæ præuaricanti occluserat ianuam paradisi, non latroni Dominus pœnitenti ianuam paradisi reseraret: & qua hora primus Adam peccando mortē huic mundo inuexit, eadem fecit eundem Adam mortem moriendo destrueret.

Et circa horam nonam, &c.] Quorum suscepit naturam, eorum deplorat miseriam. Ipsa enim natura, quam ille suscepit, propter peccatum derelicta fuerat à patre, non filius, qui vnus cum patre est. Ostenditq; quantum fieri debeant, qui peccant, quando sic fleuit, qui nunquam peccauit: & ostendit quam patientes & sperantes inter flagella debeant esse, qui peccatores sunt: quando ille ad immortalitatem, non nisi per mortem transit.

Quidam autem illic stantes, &c.] Quos puto milites Romanos fuisse, nò intelligentes terminis Hebræi proprietatem. Sin autem Iudæos, qui hoc dixerint, intelligere volueris, & hoc more solito faciunt, ut Dominum imbecillitate infament, qui alienum auxilium deprecetur.

Qui continuo currens vnus ex eis, &c.] Postquam omnia perfecerunt, dabant quod essent. Iudæi quoque ipsi erant acerum, degenerantes à vino Prophetarum & Patriarcharum, tanquam de pleno vase, de iniquitate mundi huius impleti, cor habentes velut spongiam cauernosis quodammodo atq; tortuosis latibus fraudulentum. Hyssopum, cui circumposuerunt spongiam, quoniam herba est humilis, & pectus purgat, ipseus Christi humilitatem cõgruenter accipimus: quam circumdederunt, & se circumuenisse putauerunt, vnde est illud in Psalmo, *Asperges me hyssopo, & mundabor.* Per arundinem verò, cui imposta est spongia, scriptura significatur, quæ implebatur hoc facto.

Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.] Postquam accepto aceto, dixit, *Consummatum est:* hanc magna voce protulit. in hac quid dixerit, Lucas aperte designat: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum.* Quod autem dixerit, *Emisit spiritum:* ostendit diuinæ potentatis esse emittere spiritum, ut ipse quoq; dixerat: *nemo potest tollere animam, &c.*

Et ecce velum templi fissum est, &c.] Iosephus quoque refert, virtutes angelicas, præbides quondam templi, tunc pariter conclamasse, *Transeamus ab his sedibus.* Mysticè scinditur velum templi, ut arca testamenti, & omnia legis sacramenta, quæ tegebantur, appareant, atque ad populum transeant nationum.

Et terra mota est, &c.] Non dubium est quid significet iuxta litteram magnitudo signorum: ut crucifixum scilicet Dominum suum, & celum & terra omnia demonstrarent. Sed mihi videtur terræ motus, & reliqua, typū ferre gentium, quod pristinis errorum vitis, & cordis emollita duritia, qui prius firmes erant tumulis mortuorum, postea agnouerint creatorem.

Et multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt, &c.] Sanctorum corpora surrexerunt, ut Dominum ostenderent resurgentem: & tantum cum monumenta aperta sunt, nò antè surrexerunt, quàm Dominus, ut esset primogenitus ex mortuis. Sanctam autem ciuitatem, in qua vili sunt resurgentes, aut Hierosolymam cælestem intelligamus, aut hanc terrenam, quæ ante sancta fuerat appellata, propter templum, & sancta sanctorum, ad distinctionem aliarum urbium, in quibus idola colebantur.

Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Iesum.] Non solus centurio glorificauit Deum, sed & milites. Quanta ergo cæcitas Iudæorum, qui tot per Dominum virtutibus factis, tantis in morte eius apparentibus signis

credere respuerunt. Vnde meritò per centurionem, fides ecclesiæ designatur: quæ velo mysteriorum cœlestium per mortem Domini reserato, continuò Iesum, & verè iustum hominem, & verè Dei filium synagoga tacente confirmat. Nam & ipsa summa centenaria, quæ in flexu digitorum à sinistra manu transit in dexteram, ecclesiæ sacramento & fidei apertissimè congruit: cui pro lege, Euangelium creditum: pro terræ diuitijs, regnum est cœleste promissum.

Erat autem mulieres ibi multa à longe, quæ secuta, &c.] Ministrabant autem Domino de substantia sua, vt meteret eorum carnalia, cuius illæ merebant spiritalia: non quòd indigeret cibus Dominus creaturaru, sed vt typum ostenderet magistrorum, quòd victu atque vestitu ex discipulis deberent esse contenti.

Cum autem sero factum esset, venit quidam homo diues ab Arimathia, &c.] Diues refertur non de iactantia scriptoris, qui virum nobilem atque ditissimum refert Iesu fuisse discipulum, sed vt ostendat causam, quare à Pilato corpus Iesu potuerit impetrare. Arimathia autem ipsa Ramathaim, est ciuitas Helcanæ & Samuelis, in regione Thamnica iuxta Diospolim.

Et accepto corpore Ioseph, inuoluit illud in sindone munda.] Ex simplici sepultura Domini, ambitio diuitum condemnatur, qui ne in tumulis quidem possunt carere diuitijs, possimus autem iuxta intelligentiam spiritalem hoc sentire, quòd corpus Domini non auro, & gemmis & serico, sed linteamine puro obuoluendum sit. quanquã & hoc significet, quòd ille in sindone munda inuoluit Iesum, qui pura eum mente susceperit.

Et posuit illud in monumento nouo, &c.] In nouo ponitur monumento, ne post resurrectionem cæteris corporibus remanentibus surrexisse aliud fingeretur. potest & nouum sepulchrum, Mariæ virginis vterum demonstrare: saxumq; ostio appositum, & saxum magnum illud ostendere, quod non absque auxilio plurimorum potuisset sepulchrum referari. De monumento Domini ferunt, qui nostræ ætatis tempore de Hierosolymis venere, quòd domus fuerit rotunda, de subiacente rupe excisa, tantæ altitudinis, vt intrò consistens homo, vix manu extenta culmen possit attingere, quæ habet introitum ab oriente, cui lapis ille magnus aduolutus atque impositus est, in cuius monumenti parte aquilonali sepulchrum ipsum, hoc est locus Dominici corporis de eadè petra factus est, septem habens pedes longitudinis: trium verò palmarum mensura, cætero pauimento altius eminens: qui videlicet locus non desuper, sed à latere meridiano per totum patulus est, vnde corpus inferebatur, color autem eiuidem monumenti ac loculi, rubicundo & albo dicitur esse permixtus.

Erat autem ibi Maria Magdalene, &c.] Omnibus ad sua remeantibus solæ mulieres quæ arctius amabant, funus subsecuta, quomodo poncretur inspicere curabant, vt ei tempore congruo munus possent deuotionis offerre. Sed & hæcenus sanctæ mulieres diei Parascæu præparationis idem faciunt, cum animæ humiles, & quo maioris sibi consciæ fragilitatis, eo maiori Saluatoris amore feruentes, passionis eius vestigijs in hoc seculo, quo requies est præparanda futura, diligenter obsequuntur: & si fortè valeant imitari, pia curiositate, quo ordine sit eadem passio completa, perpendunt.

Alterâ autem die, quæ est post Parascæu.] Quia ergo sexto die homo factus, & tota est mundi creatura perfecta, septimo autem conditor ab opere suo requieuit: vnde & hanc sabbatum, hoc est requiem voluit appellari. Rectè Saluator eadem sexto die crucifixus, humanæ restaurationis impleuit arcum. Sabbato autem in sepulchro requiescens, resurrectionis quæ octaua die erat, ventura expectabat euentum, vbi nostræ simul deuotionis ac beatæ retributionis præluce exemplum, quos in hac quidem sexta sæculi ætate pro Domino pati, & velut mundo necesse est crucifigi. In septimo verò ætate, id est, cum lethi quis debitum soluit, corpora quidem in tumulis, animas autem secreta in pace cum Domino manere, & post bona opor-

tet opera quiescere, donec octaua tandem veniente ætate, & iam corpora ipsa resurrectione glorificata, cum animabus simul incorruptionem æternæ hæreditatis accipiant.

Conuenerunt Principes sacerdotum, &c.] Mysticè in nomine seductoris & furto discipulorum, verum licet ignorantibus varicinantur. Seductor enim erat Christus, non vt illi arbitrantur, à veritate in errorem mittens, sed à fallitate in veritatem, quia sicut diabolus est mediator, ad mortem homines seducendo: ita & Christus mediator est ad vitam mundum Deo reconciliando. discipuli quoque Saluatoris, fures spiritaliter erant: quia contemptoribus & ingratis scripturam noui & veteris testamenti, per iustum ablatam iudicium, in vsu Ecclesiæ conferebant. & Saluatorem, qui eis promissus & missus fuerat, illis nocte dormitantibus, id est, infidelitate torpentibus dissiulerant, & gentibus credendum tradebant. Et erat illis peior infidelitas resurrectionis, quam crudelitas crucis.

Illi autem abeuntes, vsque, Signantes lapidem cum custodibus.] Quantum in ipsis est, manum imponentem resurgenti, vt diligentia eorum nostræ fidei proficeret. quanto enim amplius reseruaretur, tanto magis resurrectionis virtus ipsius ostenditur.

Vespere autem sabbati, vsque, Videre sepulchrum.] Vespere quidem sabbati venire cœperunt: sed lucescente mane in prima sabbati, ad sepulchrum peruenerunt, id est, vespere aromata parauerunt, sed parata mane ad sepulchrum detulerunt, quod Matthæus quidem breuitatis causa obsecrarius posuit: sed Euangelistæ alij quo ordine sit factum, euidentius ostendunt. Sepulto namque sexta feria Domino, reuersæ à monumento mulieres, parauerunt aromata & vnguenta, quam diu operari licebat: & sabbato quidem siluerunt secundum mandatum, sicut Lucas aperte designat. Cum autem transisset sabbatum, vespereq; adueniente tempore operadi redijisset, mox promptè ad deuotionem emerunt, quæ minus parauerant aromata, sicut Marcus commemorat. *Vt venientes vngerent eum.*

Et valde mane vna sabbatorum, venerunt ad monumentum.] Sed queritur, quomodo dicat Euangelista, *Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati*: cum consuetus ordo temporu habeat, vespere magis tenebrescere in noctem, quem in diem lucere. Sed mysticè loquens Euangelista, quantum dignitatis hæc sacratissima nox de gloria deuidæ mortis acceperit, insinuare studuit. Siquidem ab exordio mundi vsque huc, ita temporum cursus distinguebatur, vt dies noctem præcederet, iuxta ordinem primæ conditionis. Hac autem nocte per mysterium resurrectionis Domini, temporum ordo mutatus est. Nam qui nocte surrexit à mortuis, die verò sequente eiusdem resurrectionis effectum discipulis ostendit, rectissimè nox illa sequentis diei cõiuncta est luci, ac sic temporum ordo statutus, vt dies noctem sequatur. & quidem aptissimè quondam diem sequebatur nox, quia homo à luce paradisi peccando lapsus, in huius sæculi tenebras decidit. Aptissimè nunc sequitur dies noctem, quando resurrectionis per fidem à peccati tenebris & vmbra mortis, ad lucem vitæ Christo largiente reducitur. Duæ vnus nominis eiusdemque amoris ac deuotionis sceminæ, quæ Dominicum venerunt visere sepulchrum, duas fidelium plebes, Iudæum scilicet & gentilem designant, quæ vno atque simili studio, passionem resurrectionemque sui redemptoris celebrare desiderant.

Et ecce terramotus factus est magnus.] Terræ motus significat corda carnalium per fidem passionis & resurrectionis concutienda ad penitentiam, ac saluberrimo pauore permotæ ad vitam sublimanda perpetuam.

Angelus enim Domini, vsque, Et sedebat super eum.] Aduenit angelus, vt obsequium seruitutis, quod Domino debuit, exoluere. Reuoluit lapidem, vt egressus Domini iam facti hominibus præstet iudicium. Stans apparuit angelus, qui aduentum Domini in mundo prædicabat: vt etiam stando signaret, quia is quem prædicabat, ad debellandum mundi principem veniret: iste sedens, vt etiam sedendo figuraret cum superato mortis auctore, sedem

regni iam conscendisse perpetui. Sedebat super lapidem, quo ostium monumenti claudebatur, vt claustra infernorum sua illius virtute deiectis superasse doceret.

Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix.] Vt ipso quoque significaret habitu ac vultu, quia is gloriam resurrectionis nunciabat, qui & terribilis ad damnandum reprobos: & benignus esset ac blandus ad consolandum electos.

Respondens autem angelus, dixit mulieribus, Nolite timere vos.] Ac si aperte dicat: Paueant illi, qui non amant aduentum supernorum ciuium, & carnalibus preesi desiderijs, ad eorum se societatem desperant posse pertingere: non vos, quæ vestros conciuies videtis.

Scio enim quod Iesum, qui crucifixus est, queritis, &c.] Scio, inquit, quod funus Saluatoris, charitatis officio celebrare venistis: sed hic presentem cernere, non habetis, qui iam sua virtute surrexit: licet nunquam maiestate sentiat absentem, & si meis verbis non creditis, veritatem resurrectionis, vel vacuo probate sepulchro: subiunxit,

Et citò euntes, vsque, Ibi eum videbitis, ecce pradixit vobis.] Felices sceminae, quæ angelico doctæ oraculo, triumphum resurrectionis mundo annunciare meruerunt, ac mortis imperium, quam Eua serpentino seducta afflatu induxit, prædicare dirutum.

Præcedet vos in Galilaam.] Id est, in volutabrum gentium, vbi ante error erat, & lubricum vestigium stabili pede non ponebat. interpretatur enim Galilæa, volubilis, siue rota, vel transmigratio facta. moraliter in mortificatione carnis agnoscitur, in transmigratioe mentis videtur.

Et exierunt citò de monumento cum timore magno, &c.] Meritò quem mouet, quomodo Marcus scribat, *Et nemini quicquam dixerunt:* cum Lucas Matthæo concordans dicit, *Et regressæ à monumento, nunciauerunt hæc omnia, &c.* Nisi intelligamus ipsorum angelorum, nemini ausus fuisse aliquid dicere, id est, respondere ad ea quæ ab illis audierant: aut certè custodibus, quos iacentes viderunt.

Et ecce Iesus occurrit illis dicens, Auete.] Primæ resurgentis Domini salutationem audire merebantur, vt maledictum Eua mulieribus solueretur. Moraliter occurrit Iesus cum salutatione omnibus virtutum iter inchoantibus, præbendo auxilium, vt ad salutem perpetuam peruenire queant.

Illæ autem accesserunt, &c.] Istæ accedunt & tenent pedes eius, quia adorauerunt eum. Caterùm illa quæ querebat viuentem cum mortuis, & nesciebat adhuc filium Dei resurrexisse: meritò audit, *Ne tangas me, nondum enim ascendi ad patrem meum.*

Tunc ait illis, Nolite timere.] Et in veteri & in nouo instrumento hoc semper obseruandum est, quod quando angustior aliqua apparuerit visio, primùm timor pellatur vt sic mente placita possint, quæ dicantur audiri.

Ite renunciate fratribus meis, vt eant in Galilaam, ibi me videbunt.] Hæc promissio Dominici aspectus, qui à multis completa est, propheticè dictum accipiendum est. Galilæa namque interpretatur vel transmigratio, vel reuelatio. Transmigrauerat enim gratia Christi de populo Israel ad gentes, vt prædicantibus Euangelium Apostolis, viam in cordibus hominum præpararet.

Ibi me videbunt.] Id est, ibi mea membra inueniunt, &

viuum corpus agnoscunt in eis, qui eos suscipiunt: secundum illud quod Galilæa interpretatur reuelatio, non iam in forma serui intelligendum est, sed in illa in qua æqualis est patri: illic erit reuelatio tanquam vera Galilæa, cum similes ei erimus, ibi eum videbimus, sicuti est.

Quæ cum abissent, ecce quidam de custodibus, vsque, Et securos vos faciemus.] Omnes igitur qui stipe templi, & his quæ conferuntur ad vsum ecclesiæ, abutuntur malis rebus, quibus suam expleant voluptatem: similes sunt scribarum, sacerdotum redimentium mendacium, & sanguinem Saluatoris.

Vndecim discipuli in Galilaam abierunt, &c.] Quid est ergo quod Iesus præcedit discipulos in Galilaam, vt videatur ab eis? sequuntur illi, vt videntes eum adorent, nisi quia surrexit Christus à mortuis primitiæ dormientium: sequuntur autem hi qui sunt Christi, & ipsi in suo ordine ad vitam de morte transmigrant: ibique eum videntes adorant: quia in specie suæ diuinitatis contemplantur sine fine collaudant. Cui visioni congruit illud: *tunc enim reuelata facie, sicut Apostolus testatur, gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur,* quicumque modò reuelamus ad eum viam nostram, eiusque vestigia sequimur fide non ficta.

Quidam autem dubitauerunt.] Cognoscunt ergo Dominum, quem missis in terram vultibus adorant. sed ingerat mentibus eorum non contemnenda dubietas, quia se non corpus in quo passus est, resuscitatum: sed spiritum, quem finita passione tradidit, solum videre putabant.

Et accedens Iesus, locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra.] Hæc de assumpta loquitur humanitate, quam suscipiendo minoratus est paulò minùs ab angelis, & in qua resurgendo à mortuis, gloria & honore eum coronatus, & constitutus super opera manuum patris, omniaque subiecta sub pedibus eius: interque omnia, etiam mors ipsa eius pedibus substracta est, quæ ei ad tempus visa est præualere.

Euntes ergo docete omnes gentes, &c.] Prius ergo docere gentes, id est, scientia veritatis instituire, ac sic baptizare præcipit, quia sine fide impossibile est placere Deo. & *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* ad extremum verò subiungit, *Docentes eos seruare omnia quæcunque mandauimus vobis:* quia sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

Et ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.] Marcus ait, *Et Dominus quidem postquam locutus est, assumptus est in caelum, & sedit à dextris Dei:* quia enim ipse Deus & homo est, assumptus est in caelum, & sedit à humanitate, quam de terra susceperat: manet cum sanctis in terra diuinitate, qua terram pariter implet & caelum. Notandum interea, quod præsens vbique diuina maiestas, aliter electis suis, aliter est reprobis. adest enim reprobis potentia naturæ incomprehensibilis, qua omnia cognoscit nouissima & antiqua, intelligit cogitationes à longe, & omnes vias singulorum præuidet. Adest electis gratia piæ protectionis, qua illos specialiter per præsentiam dona vel flagella, quasi filios pater erudit, atque ad possessionem futuræ hereditatis erudiendo prouehit.

*Expositionum Venerabilis Bedæ super Matthæum
Finit.*

ORATIO DOMINICA,
A BEDA VENERABILI PRES-
BYTERO explanata.

Pater noster qui es in caelis.] Apud Euangelistam Mar-
thæum, septem petitiones continere videtur ora-
tio. Quarum in tribus æterna poscuntur, reliquis
quatuor temporalia: quæ tamen propter æternam
consequenda, sunt necessaria. Nam quod dicimus:

*Sanctificetur nomen tuum: Adueniat regnum tuum, & Fiat
voluntas tua sicut in caelo & in terra.*] Quod non absurdè
quidam intellexerunt in spiritu & corpore, omninò sine
sine retinenda esse, & hic inchoantur. Quantumcunque
proficimus, augentur in nobis. Perfecta verò (quod in alia
vita sperandum est) semper possidebuntur. Quod verò
dicimus:

*Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & : Dimitte no-
bis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, &:
Ne nos inducas in tentationem, & : Sed libera nos à malo.*] Quis
non videat ad præsentis vitæ indigentiam pertinere? In
illa itaque vita æterna, vbi nos semper speramus futuros,
& nominis Dei sanctificatio, & regnum eius & voluntas
eius, in nostro spiritu & corpore perfectè atque immor-
taliter permanebunt. Panis vero quotidianus ideò di-
ctus est, quia hic est necessarius, quantus animæ carni-
que tribendus est, siue spiritaliter siue corporaliter, siue vtro-
que modo intelligatur. Hic est etiam remissio quam pos-
cimus, vbi est commissio peccatorum. Hæ tentationes,
quæ nos ad peccandum vel alliciunt vel impelluntur. Hic
denique malum vnde cupimus liberari, illic autem nihil
istorum est. Euangelista verò Lucas in oratione Domi-
nica petitiones non septem, sed quinque amplexus, neque
ab isto vtrique discrepauit. Sed quomodo ista septem sint
intelligenda, sua ipsa breuitate commonuit. Nomen
quippe Dei sanctificatur in spiritu: Dei autem regnum in
carnis resurrectione venturum est. Ostendens ergo Lucas
tertiam petitionem duarum superiorum esse quodam
modo repetitionem, magis eam prætermittendo fecit in-
telligi. Deinde tres illas adiungit de pane quotidiano, de
remissione peccatorum, de tentatione vitanda. At verò
quod ille in vltimo posuit, *Sed libera nos à malo.* Iste non
posuit, vt intelligeremus ad illud superius, quod de tenta-
tione dictum est, pertinere: Ideo quippe dicit: *Sed libera.*

non ait, *Et libera*: tanquam vnam petitionem esse
demonstrans. Noli hoc, sed hoc. Vt sciat vnus-
quisque in eo se liberari à malo,
quod non inferatur in ten-
tationem.

F I N I S.

VENERABILIS
BEDÆ PRESBYTERI,

AD ACCAM EPISCOPVM, IN
EXPOSITIONEM EVANGE-
Lij secundum Marcum.

PROLOGVS.

EXPOSITIONEM Euangelij secundum
Marcum, opitulante ipsa Euangelica gratia,
scripturi, primo quæ fuerit eidem Marco
causa euangelij scribendi, breuiter insinuan-
dum esse censuimus. Cùm Romanæ vibi

clarum veri Dei lumen prædicante Beato Petro Aposto-
lo fuisset exortum, adeo sermo veritatis vniuersorū men-
tes, placito illustrabat auditu, vt quotidie audientibus eum
nulla vnquam satietas fieret. Vnde neque auditio sola eis
suffecit, sed Marcum discipulum eius omnibus precibus
obsecrantes orant, vt ea quæ ille verbo prædicabat, ad per-
petuam eorum commonitionem habendam scripturæ tra-
deret, quo domi forisq; in huiuscemodi verbi meditatio-
nibus permanerent. Nec prius ab obsecrando desistunt,
quàm quæ orauerant impetrarent. Petrus verò, vt per Spi-
ritum sanctum religioso se spoliatum comperit furto, de-
lectatus est: & fidem eorum deuotionemque per hæc con-
siderans, factum confirmauit, & in perpetuum legendam
scripturam ecclesijs tradidit. Clemens in sexto Disposi-
tionum libro hæc ita gesta esse describit. Cui simile dat
testimonium etiam Hierapolites Episcopus, nomine Pa-
pianus, qui & hoc dicit, quod Petrus in prima epistola sua,
quam de vrbe Roma scripsit, meminerit Marci, in qua
tropice Romam Babyloniam nominari, cùm dicit, *Salu-
tat vos ea ecclesia, quæ in Babylone electa est, & Marcus filius
meus.* Assumpto itaque euangelio quod ipse confecerat,
perrexit in Aegyptum, & primum Alexandria Christi-
stum annuncians, constituit ecclesiam tanta doctrina, &
vitæ continentia, vt omnes sectatores Christi, ad exemplū
sui cogeret. Denique Philo disertissimus Iudæorum, vi-
dens Alexandria primam ecclesiam adhuc Iudaizantem,

quasi in laudem gentis suæ librum super eorum conuersa-
tione scripsit. Et quomodo Lucas enarrat, Hierosolymæ
credentes omnia habuisse communia: sic & ille quod Ale-
xandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoria tra-
didit. Tradunt autem hunc natione Israelitica, & sacerdo-
tali ortum profapia, ac post passionem ac resurrectionem
Domini saluatoris, ad prædicationem Apostolorum eu-
angelica fide ac sacramentis imbutum, atque ex eorū fuisse
numero, de quibus scribit Lucas, quia *multa etiam turba
sacerdotum obediabat fidei.* Quapropter vtpotè legalibus in-
stitutis edictis, optimum per omnia viuendi ordinem
genti, quam ad fidem vocabat præmonstrauit. Sed & ca-
nonicam Paschæ obseruantiam, quæ vniuersis Christi ec-
clesijs foret imitabilis, ostendit. In cuius euangelium tuo,
dilectissime antistitum Acca, necnon & aliorum fratrum

plurium commonitus hortatu, prout Dominus dedit,
scripturi, maxime quæ in patrum venerabilium exemplis
inuenimus, hincinde collecta ponere curabimus. Sed &
nonnulla propria ad imitationem sensus eorum, vbi op-
portunum videbitur interponemus. Lectoremque sup-
plex obsecro, vt si hæc nostra opuscula transcriptione di-
gna duxerit, annotationem nominum eorum quæ supra
in margine apposta sunt, diligens scriptura consruet,
quomodo in expositione euangelij beati Luca, quam ante
annos plurimos auxiliante Dei gratia cōposuimus, constat

esse factitatum. Orantem pro nobis sanctitatem tuam, cœlestis semper gratia protegat. Sed & hoc ante omnia cunctos qui hæc forte lecturi sunt, deprecor in Domino, ut pro meis & corporis & animi fragilitatibus, apud pium iudicem intercessores existere dignentur.

LIBER PRIMVS EXPOSITIONVM VENERABILIS BEDAE

Presbyteri, super Marcum.

CAPVT I.

Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei. Sicut Scriptum est in Esaia propheta. Conferendum hoc euangelij Marci principium, principio Matthæi, quo ait:

Liber generationis Iesu Christi filij David, filij Abraham.

Atque ex utroque vnus Dominus noster Iesus Christus, Dei & hominis filius est intelligendus. Et apte primus Euangelista filium hominis eum, secundus filium Dei nominat, ut à minoribus paulatim ad maiora sensus noster exurgeret, ac per fidem & sacramenta humanitatis assumptæ, ad agnitionem diuinæ æternitatis ascenderet. Aptè, qui humanam erat generationem describitur, à filio hominis cœpit, David videlicet siue Abraham, de quorum stirpe ad substantiam carnis assumpsit. Aptè is qui librum suum ab initio Euangelicæ prædicationis inchoabat, filiū magis Dei appellare voluit Dominum nostrum Iesum Christum: quia nimirum & humanæ erat naturæ de progenie patriarcharum siue regum, veritatem carnis suscipere, & diuinæ fuit potentia Euangelium mundo prædicare. Euangelium quippe bonum nuntium dicitur. Quod autem melius est nuntium, quam, *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum?* Hominis itaque est, humanus nasci: Dei vero, regni cœlestis introitum pœnitentibus prædicare. Et ideo Matthæus recte filium David nuncupat, quem in carne veniente asseuerat. Recte Marcus filium Dei, quem in prima voluminis sui fronte auctorem Euangelij, & sponso rem regni designat æterni. Vbi notandum, quod Euangelistæ sancti, qui dispensationem nobis Dominicæ incarnationis scriptam reliquere, vno quidem spiritu accensi ad officium scribendi accesserunt: sed diuersum narrationis suæ primordium singuli, diuersum statuere terminum. Matthæus namque à natiuitate Dominica exordium sumens, ad tempus vsque Dominicæ resurrectionis seriem narrationis perduxit. Marcus ab initio Euangelicæ prædicationis incipiens, peruenit ad tempus vsque Ascensionis domini, & prædicationis discipulorum eius cunctis gentibus per orbem. Lucas à natiuitate præcursoris inchoans Euangelium, terminauit in Ascensione Dominica: cum redeuntes discipuli Hierosolymam aduentum sancti spiritus diuini in laudibus expectant. Ioannes ab æternitate verbi Dei, per quod omnia facta sunt, principium sumens, & ipse ad tempus vsque Dominicæ resurrectionis euangelizando pertingit. Scripturus ergo Euangelium Marcus, congruè primo omnium ponit testimonia prophetarum, quibus hoc futurum iam olim præcinebant. Ut eo cunctis vera ac sine scrupulo dubietatis suscipienda, quæ scriberet intimaret: quo hæc à prophetis sancto spiritu impletis antea præcisa ac prædicta esse monstraret. Simulque vno eodemque Euangelij sui principio, & Iudæos qui legem ac prophetas susceperant, ad suscipienda etiam Euangelij sacramenta suæ ipsorum prophetæ prædixerant, instituit, & gentiles qui per omnia Euangelij præconia ad Dominum venerant, ad auctoritatem quoque legis & prophetarum suscipiendam venerandamque prouocare: ne qui iuxta hæreticos aut vetus solummodo testamentum, aut solummodo nouum suscepisset, alienus à testamento Dei remaneret.

Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Angelus vocatur Ioannes, non naturæ societate, iuxta hæresim Origenis, sed officij dignitate.

Angelus enim Græcè, Latine nuntius dicitur. Quo nomine recte appellari potuit homo ille, qui fuit missus à Deo, ut testimonium perhiberet de lumine, & venientem in carne Dominum mundo nuntiaret. Nec mirandum, mystice Angelum nominari eum, quo inter natos mulierum maior nemo surrexit, cum cōstanter omnes qui sacerdotij gradu rite funguntur, ob euangelizandi officium angeli possint vocari, dicente Propheta: *Labia sacerdotis custodient scientiam, & lingua angelorum requirent ex ore eius, quia angelus domini exercituum est.*

Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Constat quia vnigenitus filius verbum patris vocatur, Ioanne attestante qui ait: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.* Et ex ipsa nostra locutione cognoscimus, quia prius vox sonat, ut verbum postmodum possit audiri. Ioannes ergo, vox à propheta vocatur, quia verbum præcedit. Aduentum itaque Dominicum præcurrens vox dicitur, quia per eius ministerium patris Verbum ab hominibus auditur. Qui etiam in deserto clamat: quia derelictæ ac destitutæ Iudææ solatium redemptionis annuntiat. Quid autem clamaret, aperitur cum subditur: *Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.* Omnis qui fidem rectam, & bona opera prædicat, quid aliud quam venienti Domino ad corda audientium viam parat, ut hæc vis gratiæ penetret, ut lumen veritatis illustret, ut rectas Deo semitas faciat, dum mudas in animo cogitationes per sermonem bonæ prædicationis format? Sane notandum, quod ex testimonijs prophetis quæ posuit Marcus, vnum solummodo in Esaia, alterum vero inuenitur in Malachia. Nec tamen falli aut fallere putandus est euangelista, qui hoc scriptum dicit in Esaia, quod Esaia non scripserit, sed potius intelligendum, quod et si non hæc verba quæ de Malachia posuit, inueniuntur in Esaia, sensus tamen eorum inuenitur in Esaia, & in nonnullis locis alijs, & manifestius in eo, quod hic ipse subiunxit, *Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius.* Quis enim non videat, quanta sit in vtraque sententia concordia? Nam quod dixit Malachias, mittendum angelum ante faciem Domini qui præpararet viam eius, hoc est vtique quod dixit Esaia, vocem clamantis audiendum in deserto, quæ diceret, *Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.* Quia sicut Ioannes recte angelus potuit vocari, pro eo quod faciem Domini euangelizando præuenit, ita recte appellari & vox potuit, quia verbum Dei sonando præbatur: sicut & supra dictum est. In vtraque autem sententia, similiter paranda via Domini prædicatur. Ideoque non fallitur euangelista, qui hoc dictum ab Esaia scribit: quod et si non eisdem verbis, eodem tamen sensu ab ipso scriptum inuenit. Potuit autem fieri vt animo Marci euangelium conscribentis pro Malachia Esaia occurreret, vt fieri solet. Quod tamen sine vlla dubitatione emendaret, saltem ab alijs admonitus, qui ipso adhuc in carne viuente hoc legere potuerunt, nisi cogitaret recordationi suæ quæ sancto spiritu regebatur, non frustra occurrisset aliud pro alio nomen prophetæ: qua ita Dominus hoc scribi constituit. Cur autem ita constituerit Dominus, prima illa causa vtilissima debet facillime cogitari, etiam sic esse insinuat, ita omnes sanctos prophetas vno spiritu locutos mirabili inter se consensione cōstare, vt hoc multo amplius sit, quam si omnium omnia prophetarum vno vnus hominis ore dicerentur. Et ideo indubitanter accipi debere, quæcumque per eos sanctus spiritus dixit, & singula esse omnium, & omnia singulorum. Cum ergo & quæ dicta sunt per Esaia, tam sint Malachiæ quam Esaia, & quæ dicta sunt per Malachiam, tam sint Esaia quam Malachiæ: quid opus erat vt emendaret Marcus, cum aliud pro alio sibi nomen occurrens à se scriptum legisset? ac non potius sequens auctoritatem spiritus sancti, à quo mentem suam regi plus nobis, ille vtique sentiebat, ita hoc scriptum relinqueret? Sic enim admonendo constituerat ei Dominus ad informandos nos, tantam verborum suorum inter prophetas esse concordiam, vt non absurde, immo congruentissime, etiam Esaia deputaremus, quod per Malachiam dictum reperimus.

Cap. 2.

Baptisma
Ioannis.Confitendi
exemplū.

H. 10.

Vestitus in
lambis.

Vestitus.

Calceamen
ti soluendi
ratio.

FVit Ioannes in deserto baptizans: & pradicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.] Cunctis gentibus liquet quod Ioannes baptismum pœnitentiæ non solum prædicauit, verum etiam quibusdam dedit, sed tamē baptismum in remissionem peccatorum dare non potuit. Remissio etenim peccatorū in solo nobis baptismo Christi tribuitur. Norandum itaque quod dicitur, *pradicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum*: quoniam baptismus quod peccata solueret, quia dare non poterat, prædicabat. Ut sicut incarnatum Verbum patris præcurrebat verbo prædicationis, ita baptismum pœnitentiæ quo peccata soluantur, præcurreret suo baptismo, quo peccata solui non possunt. Et baptizabantur ab illo in Iordane flumine, *confitentes peccata sua*. Exemplum confitenti peccata, ac meliore vitam promittendi datur eis, qui baptismum accipere desiderant, sicut etiam prædicante Paulo in Epheso, multi credentium veniebant confitentes & annuntiantes actus suos, quatenus abdicata vita veteri, reuocari mererentur in Christo. Vnde etiam beato Petro ostensis in linteo cœlesti diuersis generis animantibus dictum est: *surge Petre, occide & manduca*. Quod est aperte dicere, Occide infideles ab eo quod fuerant prius, abrenunciatiōe scelerum & promissione piæ religionis, ac sic fidei Christianæ sacramentis imbutos in sanctæ ecclesiæ membra commuta.

Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & Zona pellicea circa lumbos eius.] Pilis, inquit, vestitus, non lana. Alterum autem velis indicium est: alterum luxuriæ mollioris. Zona autem pellicea qua accinctus fuit & Helias, mortificationis indicium est. Porro quod sequitur, & locustus, & mel sylvestre edebat: habitator solitudinis congruum est, ut non delicias ciborum, sed necessitatem humanæ carnis expleret. Potest habitus, & victus eius per significationem, etiam qualitatem internæ conuersationis eius non inconuenienter exprimere. Namque austerioribus utebatur indumentis, sicut etiam Dominus in laudibus eius protestatus est, dicens ad Indæos: *Quid existis in deserto videre? hominem mollibus vestitum? ecce qui mollibus vestitur, in domibus regum sunt*: quia vitam peccantium non blandimentis fouit: sed vigore asperæ inuentionis increpauit dicens: *Gemina viperarum, quis vobis demonstrauit fugere à ventura ira?* Zonam pelliceam habebat circa lumbos suos: quia carnem suam crucifixit cum vitijs & concupiscentijs, quod eorum esse proprium, qui sunt Iesu Christi, Apostolo attestante didicimus. *Locustus & mel sylvestre edebat*, quia dulcedem sapiebat turbis prædicatio eius: existimante populo & cogitantibus omnib⁹ in cordibus suis de eo, ne forte ipse esset Christus. Sed ocyus finem sortita est illa opinio: intelligentibus eius auditoribus quod non ipse Christus, sed præcursor & propheta esset Christi. In melle etenim dulcedo: in locustis est alacer volatus, sed citò deciduus.

Et prædicabat dicens: Veniet fortior me post me, cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius.] Mos apud veteres fuit, ut si quis eam quæ sibi competere, accipere vxorem nollet, ille ei calceamentum solueret qui ad hanc sponsus iure propinquitatis veniret. Quid ergo inter homines Christus, nisi sanctæ ecclesiæ sponsus apparuit? De quo & idem Ioannes dicit: *Qui habet sponsam, sponsus est*. Sed quia Ioannem homines Christum esse putauerunt, quod idem Ioannes negat, recte se indignum esse, ad soluendam corrigiam eius calceamenti denuntiat. Ac si aperte dicat: Ego redemptoris vestigia denudare non valeo, quia sponsi nomen mihi immerit⁹ non vsurpo. Quod tamen intelligi & aliter potest. Quis enim nesciat, quod calceamenta ex mortuis animalibus fiant? Incarnatus vero Dominus veniens quasi calceatus apparuit: qui in diuinitate sua morticina nostræ corruptionis assumpsit. Sed huius incarnationis mysterium, humanus oculus penetrare non sufficit. Inuestigari enim nullatenus potest: quomodo corporatur Verbum: quomodo fumus & viuificator spiritus intra vterum matris animatur: quomodo is qui initium non habet, exiit, concipitur. Corrigia ergo cal-

ceamenti, est ligatura mysterij. Ioannes itaque soluere corrigiam calceamenti eius non valet: quia incarnationis mysterium nec ipse inuestigare sufficit: qui hanc per prophetiæ spiritum agnouit. *Ego baptizauit vos aqua ille vero baptizabit vos spiritu sancto*. Non quidem adhuc Ioannes Dominum manifeste Deum aut Dei esse filium, sed tantum virum se fortiorem prædicat. Non enim rudes adhuc auditores tanti capiebant arcana sacramenti, quod filius Dei æternus homine assumpto ex virgine denuo natus esset in mundo: sed paulatim per agnitionem gloriificatæ humanitatis, introducendi erant ad fidem diuinæ æternitatis. Quibus tamē quasi latenter quodam modo ac velato sermonem Deum hunc esse verum declarat: dum eum spiritu sancto baptizatum esse confirmat. Cui enim dubium, nullum posse alium gratiam sancti spiritus, nisi Deum dare? Tempore autem procedente cum capaciores iam ad intelligendum eosdem suos videret auditores: etiam filium Dei illum aperte prædicauit dicens: *Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto*. Et ego vidi, & testimonium perhibui: qui hic est filius Dei. Baptizamur autem à Domino in spiritu sancto, non solum cum in die baptismatis fonte vitæ in remissionem peccatorum abluimur: verum etiam quotidie cum per gratiam eiusdem spiritus ad agenda quæ Deo placent accendimur.

ET factum est in diebus illis. Venit Iesus à Nazareth Galilææ, & baptizatus est in Iordane ab Ioanne.] Triplicem ob causam saluator ab Ioanne accepit baptismum. Primo vt, quia homo natus erat, omnem iustitiam, & humilitatem legis impleteret. Secundo, vt baptismate suo, Ioannis baptismi comprobareret. Tertio, vt Iordanis aquam sanctificans, per descensionem columbæ spiritus sancti in lauacro credentium monstraret, aduentum.

Et statim ascendens de aqua vidit celos apertos, & spiritum tanquam columbam descendentem & manentem in ipso. Et vox facta est de celis: Tu es filius meus dilect⁹, in quo mihi complacui.] Mysterium trinitatis in baptismate Domini demonstratur. Dominus baptizatur, Spiritus descendit in specie columbæ, Patris vox testimonium filio præbentis auditur. Aperiuntur autem cœli, non reueratione elementorum, sed spiritualibus oculis, quibus & Ezechiel in principio voluminis sui apertos esse commemorat. Sedit quoque columba super caput Iesu, ne quis putaret vocem patris ad Ioannem factam: non ad Dominum. Pulchrè autem cum dixisset, *Et spiritum tanquam columbam descendentem addidit, & manentem in ipso*. Hoc etenim mediatori Dei & hominum donum est speciale collatum, vt implens semel cum spiritu sanctus niquam recederet, sed perpes in illo maneret. Nam fidelibus eius ad insignia virtutum & miracula facienda, aliquando gratia spiritus non conferitur, aliquid tollitur. Quibus tamen ad operationem pietatis & iustitiæ, ad amorem Dei & proximi conferuandum, nunquam gratia spiritus abest. Vnde de illo spiritu promittimur, dicente eis Domino: *Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit*. Verum specialiter in Domino manet spiritus semper, non quomodo in electis eius iuxta mensuram fidei, sed sicut Ioannes ait: *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vniuenti à Patre, plenum gratiæ & veritatis*. Manet autem in illo spiritus, non ex eo tantum tempore quo baptizatus est in Iordane: sed ex illo tempore: quo in vtero conceptus est virginali. Nam quod in baptizatum descendere vitas est spiritus, signum erat conferendæ nobis in baptismo gratiæ spiritualis: quibus in remissionem peccatorum ex aqua & spiritu regeneratis, amplior eiusdem spiritus gratia per impositionem manus episcopi solet cœlitus dari. Sicut etiam hoc quod apertos cœlos vidit post baptismum, nosri vtique gratia factum est: quibus per lauacrum vnde regeneratrici, ianua panditur regni cœlestis, quæ peccantibus quondam protoplastis ac paradiso electis, toti generi humano interpositis Cherubim, & flammeo gladio, clausa est. Ex-ingui-

CAP. 4.
Christus
cur bapti-
zatus.Trinitatis
mysterium.Spiritus
sanctus, ubi
manet.

tur namq; hæc flamma cuique fidelium, cum aquis vitalibus tingitur. Reconciliatur angelicis spiritibus, cum ad pacem sui redierit creatoris: adeo vt si percepta fidei sacramenta puro corde & corpore seruauerit, mox solummodo tunc aperirentur Domino cœli: qui cum homo fieret, & habitaret nobiscum in terra, cœlum pariter diuina potentia continebat & terram? Sed & hoc quoddam vox paterna de cœlis innouit: *Tu es filius meus dilectus, in te complacui*: non ipse filius quod nesciebat docetur: sed nobis quod credere debeamus ostenditur. Ipsum uidelicet qui baptizandus cum alijs uenit ad Ioannem homo, uerum esse Dei filium: non solum ipsius Ioannis, sed & totius mundi Dominum, & ideo ueraciter in spiritu sancto baptizare ualentem. Nos quoq; uox eadem docuit, per aquam ablutionis & spiritum sanctificationis, Dei posse filios effici.

Quos quot enim receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Bene autem in specie columbæ descendit spiritus sanctus, quod multum simplex est animal, atque à malitia fellis alienum. Vt figurate nobis insinuaret, quod simplicia corda quærit: nec habitare dignatur in mentibus impuris, qualis fuit Simon ille cui dicebat Petrus: *Non est tibi pars, neq; fors in sermone hoc: in felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis, uideo te esse.*

ET statim spiritus expulit eum in desertum, & erat in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana. Matthæus similiter exposito Domini baptismate & uoce de cœlis facta, quæ diceret, *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui*: continuo subiunxit, *Tunc Iesus dicitur esse in desertum ab spiritu, ut tentaretur à diabolo.* Verum ne cui ueniret in dubium, à quo eum spiritu ductum siue expulsum dicerent in desertum: consulo Lucas primo posuit: quia, *Iesus plenus spiritu sancto regressus est ab ordane, ac deinde intulit: Et agebatur in spiritu in desertum.* ne quid contra eum ualuisse spiritus immundus putaretur, qui plenus spiritu sancto, quo uolebat digrediens, quæ uolebat agebat.

Quadraginta autem dies & noctes, quibus eum tentat, totum huius seculi tempus insinuat, quibus membra eius uidelicet sanctam ecclesiam tentare nunquam desistit. Quia nimirum quadripartitus est mundus, in quo Domino famulamur. Decem uero præcepta sunt, per quorum obseruantiam Domino famulantes contra hostis indefessi malitiam certamus. Decem autem quater ducta, quadraginta faciunt. Ideo que totum militiæ nostræ tempus apte quadragenario dierum ac noctium numero comprehenditur. Baptizatus ergo Dominus expellitur à spiritu in desertum, & tentatur à Satana, ut exemplum uitæ suis fidelibus præbeat: qui post acceptam in baptismo remissionem peccatorum, non solum ad exercenda opera uirtutum, uerum etiam ad tolerandam propter iustitiam persecutionem sint accingendi. Secedit enim in desertum, ut nos doceat, relictis mundi illecebris, & societate prauorum, diuini sper omnia seruire mandatis. Tentatur solitarius à diabolo, ut nobis insinuet, quod omnes qui uolunt pie uiuere in Christo, persecutionem patiuntur, & quod per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Tentatur quadraginta diebus & quadraginta noctibus, ut indicet quod quamdiu hic uiuentes Domino seruiamus, siue prospera blandiantur (quod ad dies pertinet) seu nos aduersa feriant (quod noctis figuræ congruit) semper ambulantes in lege Domini ad sit toto orbe aduersarius, qui iter nostrum tentando impedire non cessat. *Eratque cum bestiis, & angeli ministrabant illi.* Inter bestias commoratur ut homo, sed ministerio utitur angelico ut Deus. Et nos cum in eremo sanctæ conuersationis bestiales hominum mores impolluta mente toleramus, ministerium angelorum meremur, à quibus corpore absoluti ad æterna in cœlis gaudia transferamur.

Postquam autem traditus est Ioannes, uenit Iesus in Galileam, predicans euangelium regni Dei, & cetera. Ioanne tradito, recte incipit ipse prædicare. Desinente lege, consequenter

oritur euangelium. Si autem saluator eadem prædicat quæ Ioannes Baptista ante dixerat, ostendit se eiusdem Dei esse filium, cuius ille propheta est. Nemo autem potest traditionem Ioannis in carcerem, statim post ieiunium quadraginta dierum, & tentationem Domini factam. Quisquis enim Ioannis euangelium legerit, inueniet Dominum ante traditionem illius multa & docuisse, & miracula fecisse. Denique habes in euangelio ipse: *Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilæe.* Et iterum: *Nec dum enim erat missus in carcerem Ioannes.* Ferunt autem, quia cum legisset Ioannes Matthæi, Marci, & Lucæ uolumina, probauerit quidem textum historiae, & uera eos dixisse firmauerit: sed uiuus tantum anni in quo & passus est, post carcerem Ioannis historiam texuisse. Prætermissio itaque anno cuius acta à tribus exposita fuerant, superioris temporis, antequam clauderetur Ioannes in carcere, gesta narrat: sicut manifestum esse poterit ijs, qui euangeliorum diligenter quatuor uolumina legerint.

Quæ res & dissonantiam quæ uidebatur Ioannis esse cum ceteris, tollit. Cum ergo dixisset Marcus, quod *uenit Iesus in Galileam, predicans Euangelium regni Dei:* subiunxit, & ait: *Et dicens, quoniam impletum est tempus, & appropinquabit regnum Dei. Penitentemini, & credite Euangelio.* Impletum est tempus, inquit. Illud nimirum, de quo dicit Apostolus:

Postquam autem uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret. Ergo impleta sunt tempora, penitentemini. Quam olim est quod hoc clamatur, & utinam aliquando audiat: quoniam impleta sunt tempora, & appropinquauit regnum Dei? *Penitentemini & credite Euangelio.* Renunciate operibus mortuis: credite in Deum uiuum. Quid prodest credere sine bonis operibus? Nō te bonorum operum meritum adduxit ad fidem, sed fides incipit, ut bona opera consequantur.

ET præteriens secus mare Galilæe, uidit Simonem & Andream fratrem eius mittentes retia in mare, erant enim piscatores. Et dixit eis Iesus: *uenite post me, & faciam uos fieri piscatores hominum, & cetera.* Illi primi uocati sunt, ut dominum sequerentur. Piscatores & illiterati mittuntur ad prædicandum, ne fides credentium non in uirtute Dei, sed eloquentia atque doctrina putaretur. Quæri autem potest, quomodo binos uocauerit de nauiculis piscatores: primo Petrum & Andream, deinde progressus paululum alios duos filios zebedæi, sicut narrant Matthæus & Marcus, cum Lucas dicat anbas eorum nauiculas impletas magna illa capturæ piscium, sociosque Petri commemorat Iacobum & Ioannem filios Zebedæi uocatos ad adiuuandum, cum retia plena extrahere non possent: simulque miratos tantam multitudinem piscium quæ capta erat, & eum Petro tantum dixisse, *noli timere, ex hoc iam homines eris capiens,* simul eum tamen subductis ad terram nauibus, secutos fuisse. Vnde & intelligendum est, hoc primo esse factum quod Lucas insinuat, nec tunc eos à Domino uocatos, sed tantum Petro fuisse prædictum, quod homines esset capturus. Quod non ita dictum est, quasi iam nunquam esset capturus. Nam & post resurrectionem Domini legitimus esse piscatos. Dicitur est ergo quod deinceps esset capturus homines. non dictum est quod iam non esset capturus pisces. Vnde datur secundum Lucam intelligi, eos ad capturam piscium ex more remeasse, ut postea fieret uocatus Matthæus & Marcus narrant: quando eos binos uocauit, & ipse iussit ut eum sequerentur, primo duobus Petro & Andrea, deinde alijs Zebedæi duobus filijs. Tunc enim non subductis ad terram nauibus tanquam cura redeundi: sed ita eum secuti sunt, tanquam uocantem ac iubentem ut sequerentur. Et ingrediuntur Capharnaum, & statim sabbatis ingressus synagogam docebat eos. Quod sabbatis maximè medicinæ doctrinæ; suæ dona frequentat, docet se non sub lege esse, sed supra legem: qui eandem quoque legem adimplere, non autem soluere uenerit. Nec iudaicum eligere sabbatum, quo uel ignem accendere, uel manum pedemq; mouere non liceat, sed ue-

Vox paterna

Columba.

Cap. 5.

Spiritus à quo ductus.

Quadraginta dierum & noctium tempus.

Desertum cui petri.

Ioannes traditus in carcerem.

To. quomodo traditus

Euangelii concensus.

Cap. 6.

Binos quomodo uocauit.

Piscari non prohibentur.

Sabbato cur prædicabat.

rum sabbatum dilectamq; Domino esse requiem: si saluti studentes animarum ab opere seruuil, id est, à cunctis continentiam illicitis.

Doctrina potestatis.

Et stupebant super doctrina eius. Erat enim docens eos quasi potestatem habens: & non sicut scriba.] Illi enim ea docbant populos quæ scripta sunt in Moyse & prophetis: Iesus vero quasi Deus & Dominus ipsius Moyfi, pro libertate voluntatis suæ, vel ea quæ minus videbantur, addebat in lege: vel commutans prædicabat populis, vt in Matthæo legitur: *Dicitum est antiquis, ego autem dico vobis.*

Cap. 7.

Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo: & exclamauit dicens: Quid nobis & tibi Iesu Nazarene? venisti perdere nos? Scio quia es sanctus Dei.] Non voluntatis ista confessio est, quam præmium sequitur confitendi: sed necessitatis extorsio, quæ cogit inuitos confiteri. Et velut si serui fugitiui post multum temporis Dominum suum videant, nihil aliud nisi de verberibus deprecantur: sic & dæmones cernentes dominum in terris repente versari: ad iudicandos se venisse credebant. Præsentia Saluatoris, tormenta sunt dæmonum. Et comminatus est ei Iesus dicens: *Obmutece, & exi de homine.* Quoniam inuidia diaboli mors intravit in orbem terrarum, ideo contra ipsum mortis auctorem primo debuit medicina salutis operari. Primo lingua serpentina ne ultra virus spargeret occcludi: deinde scæmina quæ prima feduata est, à carnalis concupiscentiæ febre curari: tertio, vir qui male suadentis dicta coniugis audiuit, ab erroris sui lepra mundari, vt ipse esset ordo restorationis in Domino, quæ erat & casus in protoplastis. Et discerpens eum

spiritus cõ exans non nocuit.

spiritus immundus, & exclamans voce magna exiit ab eo. Lucas de spiritu immundo ait, quod sic exierit ab homine, vt nihil ei noceret. Potest ergo videri contrarium, quomodo secundum Marcum discerpens: vel sicut aliqui codices habent *conuexans eum*: cui nihil nocuit secundum Lucam. Sed & ipse Lucas, *Et cum proiecisset illum* (inquit) *dæmonium in medium: exiit ab illo, nihilq; ei nocuit.* Vnde intelligitur hoc dixisse Marcum *conuexans eum*, siue *discerpens*: quod Lucas dixit, *cum proiecisset eum in medium*: vt quod secutus ait, *nihilque ei nocuit*, hoc intelligatur quod illa iactatio membrorum atque vexatio non eum debilitauit, sicut solent exire dæmonia etiam quibusdam membris amputatis aut euulsis.

Et mirati sunt omnes, ita vt conquirerent inter se dicentes: *Quidnam est hoc? quæ doctrina hæc noua? Quia in potestate & spiritibus immundis imperat, & obediunt ei.*] Vifa virtute miraculi, nouitatem Dominicæ admirantur doctrinæ, atque ad inquisitionem eorum quæ audierant, per ea quæ viderant excitantur. Quia nimirum ad hoc fiebant signa, quæ vel ipse dominus in assumpto homine faciebat, vel discipulis facere dedit, vt per hæc Euangelio regni Dei quod prædicabatur, certius crederetur: dum hi qui cælestia terrigenis gaudia futura promittebant, cælestia in terris ac diuina opera monstrabant. Verum discipuli vt puri homines donante Domino cuncta gerebant. At Dominus ipse singularis virtute potentia & sanitates ac miracula operabatur: & quæ à patre audiebat, loquebatur in mundo. Nam & prius (teste Euangelio) *erat docens eos quasi potestatem habens, & non sicut scriba.* Et nunc turba attestante, *in potestate imperat spiritibus immundis.*

Cap 8.

Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in domum Simonis & Andree cum Iacobo & Ioanne. Decumbat autem in solio Simonis febricitans.] Si virum à dæmonio liberatum, moraliter animum ab immunda cogitatione purgatum significare dixerimus: consequenter scæmina febribus tentata, sed ad imperium Domini curata, carnem ostendit à concupiscentiæ suæ seruore per continentia præcepta frenatam. *Omnis enim amaritudo, & ira & indignatio, & clamor, & blasphemia, spiritus immundi furor est. Fornicationem vero, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam (quæ est idolorum seruitus) febrem illecebrosæ carnis intellige. Et statim dicunt ei de illa, & accedens eleuauit eam apprehensa manu eius.* In euangelio Lucæ scriptum est, quod rogauerunt illum pro ea, & stans super illam imperauit febre. Mo-

Moraliter.

do enim saluator rogatus, modo vltro curat ægros: ostendens se contra vitiorum quoque passionum, & precibus semper annuere fidelium, & ea nonnunquam quæ ipsi minime in se intelligunt, vel intelligenda dare, vel pie petentibus, etiam non intellecta, dimittere iuxta hoc quod Psalmista postulat: *Delicta quis intelligit? Ab oculis meis munda me Domine.*

Et continuo dimisit eam febris, & ministrabat eis.] Naturalis est febricitantibus incipiente sanitate lassescere, & ægrotationis sentire molestiam. Verum sanitas quæ Domini confertur imperio, simul tota redit. Nec solum ipsa redit, sed & tanto robore comitante, vt eis continuo qui se adiuuerant ministrare sufficiat. Et iuxta leges tropologice, membra quæ seruierant Immunditiæ ad iniquitatem vt fructificarent morti, seruiant iustitiæ in vitam æternam.

Vespere autem facto cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes, & dæmonia habentes. Et erat omnis ciuitas congregata ad ianuam, & curauit multos qui vexabantur variis languoribus.] Solis occubitus passionem mortemq; significat illius qui dixit: *Quandiu in mundo sum, lux sum mundi.* Et sole occidente, plures dæmoniæ quàm ante, plures sanantur ægroti. Quia qui temporaliter in carne viuens paucos Iudæorum docuit, calcato regno mortis, omnibus per orbem gentibus, fidei salutisque dona transmisit. Cuius ministris quasi vitæ lucisque præconibus Psalmista canit: *Ite facite ei qui ascendit super occasum.* Super occasum quippe Dominus ascendit, quia vnde in passione occubuit, inde maiorem suam gloriam resurgendo manifestauit.

Et dæmonia multa eiciebat, & non sinebat loqui ea, quoniam sciebant eum.] Lucas de his scribit aperius: *Exibant etiam dæmonia à multis clamantia, & dicentia, quia tu es filius Dei. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebat ipsum esse Christum.* Dæmonia ergo filium Dei confitebantur: & sciebant ipsum esse Christum: quia que in dierum XL. ieiunio fatigatum diabolus hominem cognouerat: nec tentando valebat, an & Dei filius esset, experiri: iam nunc per signorum potentiam vel intellexit, vel potius suspicatus est esse filium Dei. Non ergo ideo Iudæis eum crucifigere persuasit: quia Christum siue Dei filium non esse putauit: sed quia se morte illius non præuidit esse damnandum. Vere enim de hoc mysterio à seculis abscondito dicit Apostolus, quod *nemo principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloria crucifixissent.* Quare autem Dominus de se loqui dæmonia prohibeat, Psalmista manifestat qui ait: *Pecatori autem dixit deus: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, &c.* Ne quis dum prædicantem audit, sequatur errantem. Improbis enim magister est diabolus, qui falsa veris sæpe permiscet: vt specie veritatis testimonium fraudis obtexat.

Et diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locum: ibique orabat.] Si occasu solis mors exprimitur saluatoris: quare diluculo redeunte, resurrectio eius indicetur? Cuius manifestata luce abiit in desertum gentium: ibique in suis fidelibus orabat: quia corda eorum per gratiam sui spiritus ad virtutem orationis excitabat. *Et erat prædicans in synagogis eorum, & omni Galilæa, & dæmonia eiciens.* In hac prædicatione quam dicit eum habuisse in omni Galilæa, intelligitur etiam fermo ille habitus in monte: cuius commemorationem facit Matthæus. Namque Marcus ita sequitur,

Et venit ad eum leprosus deprecans eum, & genu flexo dixit: *Si vis, potes me mundare, &c.*] De hoc leproso mundato connectitur: vt ipse intelligatur quem Matthæus commemorat tunc esse mundatum, quando post illum sermonem Dominus de monte descendit. Sic enim ait Matthæus: *Cum autem descendisset de monte, secuta sunt eum turba multa. Et ecce leprosus veniens adorabat eum dicens: Domine, si vis, potes me mundare, &c.* Et quia Dominus ait: *Non veni soluere legem, sed adimplere:* ille qui excluderetur à lege, purgari se Domini potestate præsumens: non ex lege, sed supra legem esse gratiam iudicabat: quæ leprosi maculam posset ablueri.

Febris natura.

Dæmonia mouent. Christum.

Cur loqui vetentur.

Moraliter.

Cap. 9. Leprosus mundatus.

Verum vt in domino potestatis auctoritas, ita in illo fidei constantia declaratur. Ille in faciem procidit, quod humilitatis est, & pudoris, vt vnusquisque de suæ vitæ maculis erubescat: sed confessionem verecundia non repressit. Ostendit vulnus, remedium postulauit, & ipsa religionis & fidei plena confessio est. *Si vis, inquit, potes me mundare.* In voluntate Domini tribuit potestatem. De voluntate autem Domini non quasi pietatis incredulus dubitauit, sed quasi colluisionis suæ conscius non præsumpsit. *Iesus autem misertus eius extendit manum suam, & tangens eum ait illi: Volo, mundare.* Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra: & mundatus est. Nihil medium est inter opus Dei atque præceptum, quia in præcepto est opus. Denique dixit, & facta sunt. Vides ergo quod dubitari non potest, quin voluntas Dei potestas sit? Si ergo voluntas eius potestas est: qui vnus voluntatis asserunt, vnus vtique asserunt potestatis. Itaque quasi potestatem habens sanandi & iubendi auctoritatem, operandi testimonium non refugit. *Volo enim dicit, propter Photinum, imperat propter Arrium, tangit propter Manichæum.* Et lex quidem tangi leprosos prohibet: sed quia Dominus legis est, non obsequitur legi, sed legem facit. Non ergo ideo tetigit: quia sine tactu mundari non poterat, sed vt probaret, quia subiectus non erat legi. Nec contagium timebat, vt homines: sed quia contaminari nõ poterat, qui alios liberabat. Lepra tactu Domini fugatur: quæ solebat contaminare tangentem. Simulq; illud mirabile, quod eo sanauit genere, quo fuerat obsecratus. *Si vis, potes me mundare. Volo, inquit, mundare.* Habes voluntatem, etiam habes pietatis effectum. Non ergo (vt pleriq; Latini putant) iungendum est & legendum. *Volo mundare:* sed separatim, vt primum dicat, *volo:* deinde imperet, *mundare.*

Dicere D. est facere.

Photinus. Arrius. Manichæus. Leprosus cur iugat.

Dicere, cu videtur.

Mosaicum sacrificium.

Typice.

Et comminatus est eum, & eiecit illum, & dixit ei: vide, nemini dixeris.] Quare præcipitur nemini dicere, nisi vt diceret, non vulganda nostra beneficia, sed premia, vt nõ solum à mercede abstineamus pecuniæ, sed etiam gratiæ.

Sed vade & ostende te principi sacerdotum, & offer pro emundatione tua quæ præcipit Moyses in testimonium illi.] Ostendere se sacerdoti iubetur. vt intelligeret sacerdos eum non legis ordine, sed gratia Dei supra legem esse curatum. Offerre autem sacrificium, vt ostenderet Dominus quòd legem non solueret, sed adimpleret: qui secundum legem gradus, supra legem sanaret eos, quos remedia legis non sanauerant. Et bene addidit, *in testimonium illi.* Hoc est si Deo credant, si impietatis lepra discedat. Quod si quem mouet, quomodo Dominus Mosaicum videatur approbare sacrificium, cum id non receperit Ecclesia, meminerit nondum cœpisse sacrificium sanctum sanctorum, quod corpus eius est. Nondum enim obtulerat in passione holocaustum suum. Non autem oportebat auferri significantia sacrificia, prius quam illud quod significabatur, confirmatum esset contestatione Apostolorum prædicantium, & fide credentium populorum. Quia vero typice vir iste, peccatis languidum genus designat humanum, recte non solum leprosus, verum etiam iuxta Euangelium Lucæ, plenus lepra fuisse describitur. *Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei.* illa scilicet vt externa manu saluatoris, hoc est incarnato Dei verbo, humanamque contingente naturam, ab erroris prisca varietate mudentur. Possintque cum Apostolis audire: *Iam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.* Et qui diutius abominabiles à populo Dei erant, à castris secreti, iam aliquando templo reddi, & sacerdoti queant offerri, illi vtique cui dicitur: *Tu es sacerdos in æternum.* Audientes ab Apostolo, *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos:* offerantq; pro emundatione sui sicut præcepit Moyses, id est exhibeant corpora sua hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem.

At ille egressus cepit prædicare, & diff amare sermonem, ita vt iam non posset manifeste in ciuitatem introire, sed foris in desertis locis esse: & conueniebant ad eum vndiq;. Vnius perfecta saluatio, multas ad Dominum cogit turbas. vt enim ipse se interiorius exteriorisque doceret esse sanatum, nequaquam perceptum beneficium, vt ab ipso à quo acceperat iussus, tacet: quin potius Euangelizæ functus officio, mox egressus cepit prædicare & diffamare sermonem. Vnde merito quæ-

ritur, quidnam sit quod Dominus nonnulla quæ gessit abscondi iussit, & nec ad horam potuerunt abscondi? Nunquid enim vnigenitus filius Patri & Spiritui sancto cœternus, hac in re velle habuit, quod implere non potuit? Sed notandum, quòd redemptor noster per mortale corpus, omne quod egit, hoc nobis in exemplo actionis præbuit. Miraculum namque faciens, & taceri iussit, & tamen taceri non potuit. Vt videlicet electi eius exemplum doctrinæ illius sequentes, in magnis quæ faciunt, latere quidem in voluntate habeant, sed vt profit alijs, prodantur inuiti. Quatinus & magnæ humilitatis sit, quòd sua opera taceri appetunt: & magnæ sublimitatis sit, quod eorum opera taceri non possunt. Non ergo Dominus voluit quicquam fieri, & minime potuit: sed quid velle eius membra debeant, quid ve de eis etiam nolentibus fiat, doctrinæ magisterio exemplum dedit.

Actio Christi.

CAPVT II.

ET iterum intravit Capharnaum post dies octo, & auditum est, quod in domo esset. Et conuenerunt multi, ita vt non caperent neque ad ianuam, & loquebatur eis verbum. Saluator omnium Deus salutari omnia iustrat incesso. Et nunc in desertis, nunc in ciuitate, nunc ad mare, doctrinæ cœlestis & virtutum dona turbis ministrat. Nunc in monte solus orat, nunc laborantes in mari, ne perire debeant, adiuvat. Vbi que munera salutis impertit, vt omnes gradus ac conditiones ad suam gratiam pertinere demonstrat. Iuxta mysticum vero intellectum post factum in ciuitate miraculum secedit in desertum: ibique conuenientes ad se turbas, benigna pietate suscipit, vt ostendat se magis quietam, & à seculi curis remotam diligere vitam: atque ob huius appetitum, se sanandis curam adhibere corporibus. Et quidem more humano, quasi frequentiam se querentium declinans, nolebat manifeste in ciuitatem introire. Sed allegorice docebat, quia tumultuosos carnalium mentibus apertam sui manifestationem veritas non exhibet: sed quoscunque ab illecebris rerum temporalium viderit esse discretos, ijs suorum lucem donorum largius infundit. Verum quia nec carnalis suprema pietas deserit: quinetiam ijs gratia suæ visitationis, per quam & ipsi spirituales effici valeant, indulget: post desertum Dominus in ciuitatem redit: multisq; eodem conuenientibus loquitur verbum: ac sanato paralytico pluribus occasionem internæ sanationis quæ est in fide, tribuit.

Cap. 10.

Iustrat dominus omnia.

Quod vero docente Domino in domo tam multi conuenerunt, vt non caperent, neque ad ianuam, nostram propriæ saluationem qui de genibus ad fidem venimus designat: quia prædicante in Iudæa Domino, necdum intrare ad audiendum, valuimus. Ad quos tamen etsi foris positos verba suæ doctrinæ fecit peruenire: quia nos ipse per sanctorum ora prædicatorum collegit, & quamuis extra synagogam in qua ipse prædicabat inuentos, Euangelij sui fecit esse participes. Et *venerunt ferentes ad eum paralyticum, qui à quatuor portabatur.* Curatio paralytici huius saluationem designat animæ, post diuturnam illecebræ carnalis inertiam ad Christum suspirantis: quæ primo omnium ministris qui eam subleuent & Christo offerant, id est bonis doctoribus, qui spem sanationis opemque intercessionis suggerant, indiget.

Paralytici curatio.

Moraliter.

Qui bene quatuor fuisse referuntur, siue quia quatuor sancti Euangelij libris omnis prædicantium virtus, omnis sermo firmatur, seu quia quatuor sunt virtutes quibus ad promerendam sospitatem fiducia mentis erigitur. De quibus in æternæ sapientiæ laude dicitur: *Sobrietatem enim, & sapientiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus.*

Virtutes cardinales.

Quas nonnulli diuersis nominibus prudentiam, fortitudinem, temperantiam, & iustitiam nuncupant. Et cum nõ possent offerre eum illi præ turba, nudauerunt tellurem vbi erat. Desiderant paralyticum Christo offerre, sed turba interposita ab omni parte intercluduntur: quia sæpe anima post infimi corporis desidiam ad Deum respiciens, supernæque gratiæ remedio cupiens innouari, prisca consuetudi-

nis obitaculo retardatur. Saepe inter ipsas orationis lecreta dulcedines, & quasi suaue cum Domino colloquium, turba cogitationum interueniens aciem mentis ne Christus videatur impedit. Et quid inter hæc agendum. Non utriusque in infimis exterius qua turbæ tumultuantur remanendum, sed rectum domus in qua Christus docet, ascendendum, id est sacra scripturæ sublimitas est appetenda, lexque Domini cum Psalmista die noctuque meditanda. *In quo enim corrigit iunior viam suam? In custodiendo, inquit, sermone tuos.* Et patrefacientes, sum miserunt grabatum in quo paralyticus iacebat. Patrefacto tecto æger ante Iesum submittitur, quia referatis scripturarum mysterijs, ad notitiam Christi peruenitur, hoc est ad eius humilitatem fidei pietate descenditur. Et bene domus Iesu iuxta alterius Euangelistæ narrationem regulis esse contacta reperitur, quia sub contemptibili litterarum velamine, si adit qui referet diuina, spiritualis gratia virtus inuenitur. Denudatio enim regularum in domo Iesu, apertio est in utilitate litteræ sensus spiritualis & arcanorum cœlestium. Quod autem cum grabato deponitur infirmus, significat ab homine in illa adhuc carne constituto Christum debere cognosci.

Cum vidisset autem Iesus fidem illorum, ait paralytico, Fili dimittuntur tibi peccata. Curaturus hominem à paralyti Dominus, primo peccatorum vincula dissoluit, vt ostenderet eum ob nexus culparum artuum dissolutione fuisse damnatum, nec nisi his relaxatis membrorum posse recuperatione sanari. Sic & illi paralytico, qui iuxta Probaticam piscinam diu motum aquæ frustra præstolabatur, sanato à Domino dicitur: *Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.*

Fili, inquit, dimittuntur tibi peccata. Omnia humilitas. Despectum & debilem totisque membrorum compaginibus dissolutum filium vocat, quem sacerdotes non dignarentur attingere. Aut recte ideo filium, quia dimittuntur ei peccata sua. Intuendum sane quantum propria cuiusque fides apud Deum valeat, vbi tantum valuit aliena, vt totus homo repente, hoc est, exterius inuariusque iam saluatus exurgeret, aliorumque merito alijs laxarentur errata.

Erant autem illic quidam de scribis sedentes & cogitantes in cordibus suis: Quid hic sic loquitur? blasphemat. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Verum dicit scribæ, quod nemo dimittere peccata nisi Deus potest, qui per eos quoque dimittit, quibus dimittendi tribuit potestatem. Et ideo Christus verè Deus esse probatur, quia dimittere peccata quasi Deus potest. Verum Deo testimonium reddunt, sed personam Christi negando falluntur. Errant itaque Iudæi, qui cum Christum & Deum esse peccata dimittere posse credant, Iesum tamen, Christum esse non credunt. Sed multo dementius errant Arriani, qui cum Iesum & Christum esse, & peccata posse dimittere, Euangelij verbis deuicti negare non audeant: nihilominus Deum negare non timent. At ipse perfidos saluare desiderans, & occultorum cognitione & virtute operum Deum se esse manifestat. Nam sequitur: *Quo statim cognito Iesus spiritu suo quia sic cogitarent inter se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris? Ostendit se Deum, qui potest cordis occulta cognoscere. Et quodam modo tacens loquitur. Eadem maiestate & potentia qua cogitationes vestras intueor, possum & hominibus delicta dimittere. Ex vobis intelligitur, quid paralyticus consequatur. Quid est facilius dicere paralytico, dimittuntur tibi peccata, an dicere, surge & tolle grabatum tuum, & ambula? Inter dicere & facere, multa distantia est. Verum sint paralytico peccata dimissa, solus nouerat qui dimittebat. Surge autem & ambula, tam ille qui surgebat, quam ij qui surgentem videbant approbare poterant. Fit ergo carnale signum, vt probetur spirituale, quamquam eiusdem virtutis sit & corporis & animæ vitia dimittere. Et datur nobis intelligentia, propter peccata plerisque euenire corporum debilitates. Et idcirco forsitan prius peccata dimittuntur, vt causis debilitatis ablatis sanitas restituatur. Quinque siquidem sunt differentiæ causarum, pro quibus in hac vita molestijs corporalibus affliguntur. Aut enim ad me-*

rita augenda per patientiam iusti corporis infirmitate grauiamur, vt beati patres, Iob & Tobias, & innumeri martyres in vtroque testamento. Aut ad custodiam virtutum perceptarum, ne superbia tentante disperseant: sicut Apostolus Paulus, cui ne magnitudine reuelationum extolleretur, datus est stimulus carnis suæ angelus Satanae, qui eum colaphizaret.

Aut ad intelligenda & corrigenda peccata nostra, sicut Maria soror Aaron in eremo ob verba temeritatis & superbia, lepra percussa est. Vel sicut paralyticus de quo tractamus, qui non nisi dimissis primo peccatis, potuit ab infirmitate curari. Aut ad gloriam Dei saluantis siue per se ipsum, siue per famulos suos. sicut cæcus natus in Euangelio, qui neque ipse per se peccauit, neque parentes eius, sed vt manifestarentur opera Dei in illo. Sicut Lazarus, cuius infirmitas non fuit ad mortem, sed pro gloria Dei, vt glorificaretur filius Dei per eam. Aut ad inchoationem damnationis æternæ, quæ reproborum est, & proprium: sicut Antiochus & Herodes, qui vtrique suo tempore aduersus Deum repugnantes, quod tormentorum in gehenna perpetuo passuri essent, præsentium afflictionum miseria cunctis ostendebant. Quibus congruit illud propheta, *Et duplici correctione conterere eos.* Vnde necesse est in omnibus quæ temporaliter aduersa patimur, cum humilitate Domino gratias agamus, & infirmitatis nostræ conscientij de collaris nobis remedijs gratulemur. Necesse est vt ad conscientiam nostram reuersi solenter opera nostra simul & cogitationes exploremus, & quicquid nos peccasse deprehendimus, digna castigatione purgemus: quicquid de his quæ nos recte fecisse credebamus, vitio in nobis elationis perisse componimus, & hoc humiliter satisfactione castigemus. Hæc enim nobis sapius fit causa flagellorum. Caterum innocentes & iustos ob augmenta præmiorum flagellari, perfectorum est, & donum speciale virorum. Verberibus autem temporalibus ad æterna tormenta compelli, impœnitentium est pœna reproborum.

Vt autem sciatis, quia potestatem habet filius hominis in terra dimittere peccata, ait paralytico: Tibi dico, surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Si & Deus est iuxta Psalmistam, qui quantum distat oriens ab occasu elongauit à nobis iniquitates nostras, & filius hominis potestatem habet in terra dimittere peccata, ergo idem ipse & Deus, & filius hominis est, vt & homo Christus per diuinitatis suæ potentiam peccata dimittere possit, & idem Deus Christus per humanitatis suæ fragilitatem, pro peccatoribus mori. Spiritu autem de grabato surgere, est animam se à carnalibus desiderijs vbi ægra iacebat abstrahere. Grabatum vero tollere, est ipsam quoque carnem per continentia frena correptam, spe cœlestium præmiorum à delictis segregare terrenis. Sublato autem grabato domum ire, ad paradisum redire est.

Hæc etenim verè est domus nostra, quæ hominem prima suscepit, non iure amissa, sed fraude, tandem restituta per eum qui fraudulentum hosti nihil debuit. Aliter. Sanus qui languerat domum reportat grabatum, cum anima remissione accepta peccatorum, ad internam sui custodiam, cum ipso se corpore refert, ne quid post veniã, vnde iterum iuste feriat, admittat. *Et statim ille surrexit, & sublato grabato abiit coram omnibus, ita vt mirarentur omnes, & honorificarent Deum dicentes, quia nunquam sic vidimus.* Quæ miranda diuinæ potentia virtus, vdi nulla temporis interueniente morula, iussu saluatoris salus festina comitatur. Merito qui aduerant damnatis blasphemæ iaculis, ad laudem tantæ maiestatis stupentia corda conuertant.

Et egressus est rursus ad mare, omnisque turba veniebat ad eum, & docebat eos. Docens in Capharnaum Dominus, virtutem doctrinæ suæ cœlestem paralytici curatione commendabat.

Quo facto egressus est ad mare, vt non solum ciuilem vitam hominum in via veritatis institueret, verum etiam habitatoribus maris Euangelium regni prædicaret, eosque fluctuagos rerum labentium morus contemnere, ac fidei firmitate superare doceret.

Cognatio-
nes repel-
lende.Peccata di-
mitti.Indecorum
error.

Arrianorum

Cognatio-
nes nosse.Afflictio-
nim cause
quinque.

Hier. 27.

Potestas di-
mittens
peccata.

Moraliter.

Denique aduenientem ad se ibi turbam plurimum docet. Ibi publicanum de Teloneo vocatum, apostolum & euangelistam facit. Ibi multos peccatores per penitentiam correctos, sua dignos cena, suorum auditu reddit arcanorum: atque ab vndis tumentibus ac ceteris cupiditarum fallentium sequestratos, ad soliditatem quietæ conuersationis, quæ est in spe cœlestium bonorum, pertrahit. Nam sequitur.

Et cum prateriret, vidit Leui Alpei sedentem ad teloneum, Et ait ille: Sequere me.] At Teloneum, ad curam dispensationemque vectigalium dicit. *τὸ δὲ* enim Græcè, Latine vectigal nominatur. idem autem Leui qui & Matthæus est. Sed Lucas Marcusque propter verecundiam & honorem Euangelistæ, nomen ponere noluerunt vulgatum. Ipse autem Matthæus, iuxta illud quod scriptum est, *Iustus accusator sui est*, in primordio sermonis Matthæum se, & Publicanum nominat, ut ostendat legentibus, nullum debere cœterum de salute diffidere, cum ipse de publicano in Apostolum, de Telonario in Euangelistam sit repente mutatus.

Et surgens secutus est eum.] In euangelio Lucæ plenius scriptum est: *Et relicto omnibus, surgens secutus est eum.* Intelligens ergo Matthæus, quid sit veraciter Dominum sequi, relicto omnibus sequitur. Sequi enim imitari est. Ideoque ut pauperem Christum non tam gressu quam effectu consecrari posset, reliquit propria qui rapere solebat aliena. Perfectamque nobis abrenuntiationis seculi formam tribuens, non solum lucra reliquit vectigalium, sed periculum contempsit, quod venire poterat à principibus seculi, quia vectigalium rationes imperfectas atque incompositas reliquerit. Tanta enim cupiditate sequenti Dominum ductus est, ut in nullo prorsus huius vitæ respectu vel cogitationem sibi met referuarit. Siquidem ipse Dominus, qui huc exterius humana allocutione, vt se sequeretur vocauit, intus diuina inspiratione vt mox vocantem sequeretur accendit: ipse inuisibiliter quo modo sequendum esse docuit. Propter quod ille merito obedientiæ, dum humana contemnens, negotia deserit, dominicorum fidelis dispensator factus est talentorum.

Et factum est cum accumberet in domo illius, multi publicani & peccatores simul discumbebant cum Iesu, & discipulis eius.] Scribit Euangelista Lucas, quod fecerit ei conuiuium magnum Leui in domo sua, quod mysteriorum figuris apte congruit. Qui enim domicilio Christum receperit interno, maximis delectationibus exuberantium pascitur voluptatum. Itaque Dominus libenter ingreditur, & in eius qui crediderit recumbit affectu. Et hoc est bonorum operum spirituale conuiuium quo alius populus eget, pauper epulatur. Publicani autem sicut etiam nomine probant, appellantur ij qui vectigalia publica exigunt, siue qui condutores sunt vectigalium fisci, vel rerum publicanorum: necnon & ij qui seculi huius lucra per negotia sectantur, eodem vocabulo censentur. Viderant itaque publicanum à peccatis ad meliora conuersum, locum inuenisse penitentiam, & ob id etiam ipsi non desperant salutem. Neque vero in pristinis vitijs permanentes publicani veniunt ad Iesum, vt Pharisei & scribæ murmurantes, sed penitentiam agentes, vt sequens Euangelistæ sermo significat, dicens: *Erant enim multi, qui & sequebantur eum.* Ibat autem Dominus ad conuiuia peccatorum, vt occasionem haberet docendi: & spiritales inuitatoribus suis præberet cibos. Denique cum frequenter pergere ad conuiuium describatur, nihil refertur aliud, nisi quid tibi fecerit, quid docuerit. Vt & humilitas Domini eundo ad peccatores, & potentia doctrinæ eius in conuersatione penitentium demonstratur.

Et scribæ & pharisei videntes, quia manducaret cum peccatoribus & publicanis, dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magister vester?] Si per Matthæi electionem, & vocationem publicanorum, fides exprimitur gentium, quæ prius mundi lucro inhiabant, at nunc cum Domino epulis charitatis & bonorum operum sedu-

la deuotione reficiuntur, profecto supercilium scribarum & Phariseorum, Iudæorum inuidiam, qua de gentium salute torquentur insinuat. Quibus ipse loquitur: *Amen dico vobis, quia publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei.*

Hic audito Iesus ait: Non necesse habent sani medicum, sed qui male habent. Non enim veni vocare iustos sed peccatores. Sugillat scribas & Phariseos, qui iustos se putantes, peccatorum confortia declinabant. Se ipsum medicum dicit, qui miro medicandi genere vulneratus est propter iniquitates nostras, & luore eius sanati sumus. Sanos autem & iustos appellat eos, qui ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti: qui ex lege præsumentes Euangelij gratiam non quærunt. Porro male habentes & peccatores vocat eos, qui suæ fragilitatis conscientia delectati, nec per legem se iustificari posse videtes, Christi gratiæ penitendo colla summittunt.

Et erant discipuli Ioannis & pharisei ieiunantes, & veniunt & dicunt tui: Quare discipuli Ioannis & phariseorum ieiunant, tui autem discipuli non ieiunant?] Alij referunt Euangelistæ, ipsos Phariseos ac discipulos Ioannis hac Dominum quaestione pullasse. Hic vero ita sonare videtur Euangelicus sermo, quasi alij alij quos huius rei cura mouisset, hanc quaestionem intulerint. Vnde colligendum à pluribus hanc Dominum obiectam esse quaestionem, & à Phariseis scilicet & à discipulis Ioannis, & à coniuuiis, vel alijs quibuslibet, quos hoc mouebat, quare discipuli Ioannis & Pharisei ieiunarent. Mystico autem sensu potest ita exponi: quod discipuli Ioannis & Phariseorum ieiunant, Christi autem non ieiunant: quia omnis qui vel de operibus legis sine fide gloriatur, vel quod est grauius, traditionis sequitur hominum, vel certe ipsum, etiam Christi præconium aure tantum corporis, non autem & fide cordis percipit, spiritualibus abstinentibus bonis, ieiuno corde tabescit. Qui vero Christi membris fideliter incorporatur amore, non potest ieiunare: qui carne ipsius epulatur & sanguine. Aliter. Ioannes vinum & siceram non bibit. Dominus cum publicanis & peccatoribus manducat ac bibit: quia ille abstinentiæ meritum auget, cui potentia nulla naturæ. Dominus autem cui naturaliter suppetebat delicta donare, cur eos declinaret quos abstinentibus poterat reddere puriores? Sed ieiunauit & Christus, ne præceptum declinare manducauit cum peccatoribus, vt gratiam certiores, agnosceres potestatem. Et ait illis Iesus: *Nunquid possunt filij nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, ieiunare? Quando tempore habent secum sponsum, non possunt ieiunare. Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsum, & tunc ieiunabunt in illa die.*

In Matthæo ita positum est: *Nunquid possum filij sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsum? Sponsum ergo Christus, sponsa ecclesia est. De quo sancto & spiritali connubio Apostoli sunt creati. Qui lugere ac ieiunare non possunt, quamdiu sponsum in thalamo vident, & ieiunium sponsum esse cum sponsa. Quando vero transferint nuptiæ, & passionis ac resurrectionis tempus aduenerit, tunc sponsa filij ieiunabunt. Iuxta leges autem tropologia sciendum, quod quamdiu sponsum nobiscum est, & in læticia sumus, nec ieiunare possumus, nec lugere. Cum autem ille propter peccata à nobis recesserit & auolauerit, tunc indicendum ieiunium est, tunc luctus recipiendus. Nemo assumentum pannivitis assuit vestimento veteri. Alioquin aufert supplementum nouum à veteri, & maior scissura fit. Cum interrogatus esset Dominus, cur discipuli eius non ieiunarent, respondit, carnales adhuc quosque & nec dum passionis resurrectionisque suæ fide solidatos, non posse seueriora ieiunia & continentia sustinere præcepta, ne per aueritatem nimiam, etiam credulitatem quam habere videbantur, amittant.*

Ipsos ergo adhuc discipulos tanquam vetera vestimenta dicit, quibus inconuenienter nouus pannus assuitur, id est aliqua particula doctrinæ quæ ad notam vitæ temperantiam pertinet: quia si hoc fiat, & ipsa doctrina quodammodo scinditur, cuius particula quæ ad ieiunium ciborum valet, importune traditur, cum illa doceat generale ieiunium non à concupiscentia ciborum tantum, sed ab omni læticia temporalium delectationum. Cuius quasi pannus, id est partem aliquam quæ ad cibos pertinet, dicit non oportere hominibus adhuc veteri consuetudi-

ni deditis impertiri, quia & illinc quasi conscissio videtur fieri, & ipsi vetustati non conuenit.

Et nemo mittit vinum nouellum in vres veteres. Alioquin dirumpet vinum vres, & vinum effundetur, & vres peribunt: sed vinum nouum in vres novos mitti debet.] Eisdem quoque veteribus comparat vtribus, quo vino nouo, id est spiritalibus præceptis facilius dirumpi, quam id posse continere dicit. Erant autem iam vres noui, cum post ascensum Domini desiderio consolationis eius orando & sperando inuocabantur. Tunc enim acceperunt spiritum sanctum, quo impleti cum linguis omnibus loquerentur, à ludæis nescientibus, sed tamen verè attestantibus dictum est, *quia musto pleni sunt isti.* Nouum enim vinum iam nouis vtribus venerat, hoc est spiritus sancti feruor spiritalium corda repleuerat. Aliter. Cauendum doctore est, ne animæ nondum renouata, sed in vetustate malitiæ perduranti nouorum mysteriorum secreta committat. Quòd si quærit aliquis, quid inter vinum nouum mystice & vestimentum dicit nouum, facile patet: quia vino intus reficimur & inebriamur, vestimento autem forinsecus induimur. Cum vero vtrumque ad significantiam vitæ pertineat spiritalis, vestimentum profecto opera nostræ bonæ quæ foris agimus, & quibus coram hominibus lucemus, insinuat. Vino autem nouo feruor fidei, spei, & charitatis, quo in conspectu nostri conditoris in nouitate sensus nostri intus, ipsi reformamur, exprimitur.

ET factum est iterum cum sabbatis ambularet per sata, & discipuli eius cœperunt prægredi, & vellere spicas.] Legimus in sequentibus quia erant qui veniebant & redibant multi, & nec manducandi quidem spatium habebant, & ideo quasi homines esuriebant. Quod autem spicas segetum manibus confricant, & in ediam consolantur, vitæ aulterioris indicium est, non præparatas epulas, sed cibos simplices quærentium. Pharisei autem dicebant ei: *Ecce quid faciunt discipuli tui sabbatis, qua non licet?* Nota: quòd primi apostoli saluatoris literam sabbati destruunt aduersum Hebionitas, qui cum ceteros recipiant apostolos. Paulum quasi transgressorem repudiant. Mystice autem discipuli per sata transeunt, illa videlicet de quibus Dominus ait: *Leuate oculos vestros, & videte regiones, quia alba sunt iam ad messem.* Et qui metit, mercedem accipit. Cum doctores sancti eos quos in fide veritatis institueret quærent: cura pie sollicitudinis inspicunt, & qualiter vnum quemque quòue ordine ad salutem attrahere debeant, sedula consideratione perpendunt. Atque ideo nihil melius esurire, quam salutem intelliguntur hominum, quam ipsè mesorum primus quondam inter preces esuriens, mox oblatis sibi eis quas desiderabat dapibus, audiuit: *Surge Petre, occide & manduca.* Et mira sacramenti concordia, quia & sibi mactari ac manducari iubent animalia cælestis missa, & hic spicas Domino iustrante consecratis vultisse discipuli, atque iuxta aliorum narrationem Euangelistarum confricantes manibus manducasse perhibentur. Hoc est enim quod ait apostolus: *Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, & exuite vos veterem hominem cum actibus eius.* Quia non aliter transit quisque in corpus Christi, non aliter doctorem profectus sui fructibus pascit, quam si veteribus abdicatis concupiscentiis, nouo dilectionis mandato nouus homo fuerit factus. Vellere itaque spicas, est homines à terrena intentione, qua solum mentis quasi radicem fixerant, eruere. Fricare autem manibus, exemplis virtutum ab ipsa etiam carnis concupiscentia, quasi folliculis atque integumentis aristarum puritatem mentis exuere. Grana verò manducare, est mandatum quemque à sordibus vitorum per ora prædicantium, ecclesiæ membris incorporari. Et bene hæc discipuli prægredientes ante Dominum fecisse memorantur, quia doctore necesse est sermo præcedat, & sic cor auditoris subsequens gratia supernæ visitationis illustret. Bene sabbatis, quia sancti doctores & ipsi in prædicando pro spe futuræ quietis laborant, & auditores æquè suos admonent non propter amorem seculi superuacuis insistere negotiis, sed potius pro æterna requie bonis insudare laboribus. Item per sata ambulat cum

Domino, qui diuinis obtemperare studentes imperijs solenter eloquia sacra meditari delectantur. Esuriunt in factis, cum in eisdem sacris eloquijs quæ legendo pertranseunt, panem vitæ inuenire desiderant.

Hoc est ad illa curant verba peruenire, quibus amplio-rem in se sui conditoris amorem incendunt. Et hoc in sabbatis, cum sopita mente à turbulentis cogitationibus vacare gaudent, & videre *quam suavis est Dominus, quamque beatus vir qui sperat in eo.* Assumptoque pietatis & humilitatis habitu, ad requiem animarum suarum artingere contendunt.

Vellunt spicas quæ fortè occurrunt, & tam diu versant manibus coneritasque purgant, donec ad escam perueniant, cum testimonia scripturarum ad quæ legentes perueniunt, meditando assumunt, & tandiu scrutatione sedula discutunt, donec in eis medullam dilectionis quæ latere videbatur, inuenientes extrahant. Sicut enim asperitate aristarum, quæ horrent, velantur grana tritici quæ reficiunt, ita sæpe sub ea quæ videbatur vtilitate literæ reguntur dona diuinæ dilectionis, quæ mentes fidelium esurientes sitientesque iustitiam, suauitatem internæ dapibus pascant.

Verum hæc mentium refectio stultis quidem sabbati defensoribus displicet, sed à domino sabbati probatur: quia qui solam literæ superficiem sequuntur, nec veram mentium refectionem nosse, nec ad internam peruenire animarum requiem norunt. Vnde temeritas eorum merito veritatis ore confunditur, dum subditur:

Et ait illis: Nunquam legistis quid fecerit David, quando necessitatem habuit & esurijt ipse, & qui cum eo erant? quomodo introijt in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis manducauit, quos non licebat manducare nisi sacerdotibus, & dedit eis qui cum eo erant?] Ad confutandam calumniam Phariseorum veteris recordatur historie, quando David fugiens Saulem venit in Nobæ, & ab Abimelech sacerdote susceptus postulat cibos.

Qui cum panes laicos non haberet, dedit ei consecratos, quibus non licebat vesci nisi solis sacerdotibus & Leuitis. Et hoc tantum interrogauit, *si mundi essent pueri à mulieribus:* & illo respondente *ab heri & nudius tertius,* non dubitauerit panes dare, melius arbitratus (propheta dicente, *Misericordiam volo, & non sacrificium*) de famis periculo homines liberare, quam Deo offerre sacrificium. Hostia enim Deo placabilis, hominum salus est. Opponit ergo Dominus & dicit: *Si & David sanctus est, & Abimelech pontifex à vobis non reprehenditur, sed legis vterque mandatum probabili excusatione transgressi sunt, & famem in causa est, cur eandem famem non probatis in apostolis, quam probatis in cæteris?* Quanquam & in hoc multa distantia sit. Isti spicas in sabbato manu confricant, illi panes comederunt Leuiticos. Ibi & ad sabbati solennitatem accendebat neomeniarum dies, quibus in conuiujs requisitus fugit ex aula regia. Figurata autem quod dicit, David & pueri eius panes accipere sanctificatos, ostendit sacerdotalem cibum ad vsum transiturum esse populorum, siue quòd omnes vitam sacerdotalem debemus imitari, siue quia omnes filij ecclesiæ sacerdotes sunt. Vngimur enim in sacerdotiu sanctu, offerentes nosmetipsos Deo hostias spirituales. De qua tota historia pro captu nostro plenius in expositione libri Regum diximus, & de mensa & panibus propositionis, in libro expositionis tabernaculi & vasorum eius. Quod vero Dominus Abiathar principem sacerdotu, pro Abimelech appellat, nihil habet dissonantiæ. Ambo etenim fuerunt illic, cum veniens David panes petijt & accepit, Abimelech videlicet princeps sacerdotum, & Abiathar filius eius. Occisus autem Abimelech à Saule, cum viris domus suæ generis sacerdotalis octogintaquinque, fugit Abiathar ad David, & comes factus est totius exilij eius. Postea regnante eo, summi sacerdotij & ipse gradum accepit, ac toto tempore regni illius in pontificatu perseverans, multo maioris excellentiæ quam pater suus effectus est. Ideoque dignus fuit, cuius memoriam Dominus, etiam viuente patre, quasi summi faceret sacerdotis. Et dicebat eis: *Sabbati propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum.*

Vires veteres.

Mystice.

Hebionitas.

Concordia sacramenti mira.

Moraliter.

Sabbatum.

Dominus suavis est.

Litera vtilitas.

I. Reg. 21.

Pontifex Abimelech non reprehensus.

Libri Regum.

Sabbati formatio.

Maiores est cura sanitati & vitæ hominis, quam custodire sabbati adhibenda. Sic enim & mandatum est sabbatum custodiri, vt tamen si necessitas esset, reus nõ. esset qui sabbatum violasset. Ideo sabbato circumcidi non est prohibitum, quia necesse erat fieri. Nam & Iosue muros Hiericho septem diebus cum exercitu circuiuit. Et Machabæi necessitate instante sabbato pugnabant. Vnde discipulis essentibus, quod licitum non erat in lege, necessitate famis factum est licitum. Talis hæc causa est, qualis hodie in ieiunijs legitimis: vbi si quis æger ieiunium corruerit, nulla ratione reus tenetur. Itaque Dominus est filius hominis, etiam sabbati. Si, inquit, Dauid Rex sacerdotali cibo pastus excusabilis est, & iuxta alterius Euangelistæ narrationem, sacerdotes sabbatum per templi ministerium violantes crimine carent, quanto magis filius hominis, qui verus rex est & verus sacerdos, & ideo Dominus sabbati, eui Harum sabbato spicarum noxa non tenetur?

CAPVT III.

Arida manum habet moraliter.

ET introiit iterum in synagogam: Et erat homo ibi habens manum aridam. Homo qui manum habet aridam, humanum genus indicat in fecunditate boni operis arefactum, sed Domini miseratione curatum. Cuius dextera quæ in primo parente, dum vitæ arboris poma decerperet, aruerat, per redemptoris gratiam, dum infantes manus in crucis arbore tenderet, honorum operum succis est restituta salutis. Et bene in synagoga manus erat arida, quia vbi scientiæ donum maius, ibi grauius est inexcusabilis noxæ periculum. Et ipsi obseruabant eum, si sabbatis curaret, vt accusarent illum. Quia destructionem sabbati quam in discipulis arguebant, probabili magister excusauerat exemplo, nunc ipsum obseruando magistrum calumniari volunt, vt si sabbato curet, transgressionis: si non curet, crudelitatis aut imbecillitatis arguant. Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium. Et dicit eis: Si licet sabbatis bene facere, an male? Præueniens Dominus calumniam Iudæorum quam sibi perfida mente parauerant, arguit eos quia legis præcepta praua interpretatione violarent, astimando in sabbato etiam à bonis operibus feriandum, cum lex à malis abstinere iubeat dicens: Omne opus seruile non facietis in eo, id est peccatum. Omnis enim qui facit peccatum, seruus est peccati. Quo præcepto etiam futuri seculi formam in presentibus adumbrat: vbi illi qui per sex huius seculi ætates bona fecerunt, in septima ætate malorum tantummodo, non autem & bonorum sunt ferias habituri. Nam et si secularia opera conualescant, non otiosus tamen boni operis actus est in Dei laudibus quiescere. Animam saluam facere, an perdere? Hoc est, hominem curare, an non? Idem est quod præmiserat, Bene facere, an male? Non quod Deus summe bonus, auctor mali nobis aut perditionis esse possit, sed quod eius non saluare scripturæ consuetudine perdere dicitur. Sicut dicitur indurasse cor Pharaonis, non quod meritis præcedentibus obduratum misericorditer emollire noluerit. Et nos cum rogamus, Ne nos inducas in tentationem: protinus addendo, Sed libera nos à malo: manifeste docemur, eius inducere in tentationem, non esse aliud, quam non liberare à malo: eiusque perdere animam, esse à perditione non saluare. Si quem vero mouet, quare Dominus cum corpus esset curaturus, de animæ saluatione interrogauerit, intelligat vel animam more scripturarum pro homine positam, sicut dicitur, Hæ sunt anime quæ exierunt de amore Iacob. vel quod illa miracula propter animæ salutem faciebat, vel quod ipsa manus sanatio salutem animæ significabat, quæ à bonis (vt prædixi) cessans operibus, aridam quodammodo dexteram habere videbatur. At illi tacebant. Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit: & restituta est manus illi. Sananda manus arida iubetur extendi, quia in ructuosa debilitas animæ nullo meli ordine, quam elemosynarum largitate curatur. Vnde Iohanne. Baptista, turbis sciscitantibus quid facerent, vt non velut arbores aridæ mitterentur in ignem, hoc solum præcepit: Qui habet duas tunicas, det non habenti. Et qui habet escas,

Sabbato licet bene operari.

Non saluare Dei.

Inducere in tentationem.

Anime. Exod. 1.

Elemosynæ.

similiter faciat. Et in Ecclesiastico dicitur: Fili, non sit manus tua ad accipiendum porrecta, & ad dandum correpta. Frustra enim manus ad Deum pro peccatis rogaturus expandit, qui non has ad viduam rogantem, beneficium collaturus, extenderit.

C. 17. 15. Herodiani.

EXeuntes autem Pharisei, statim cum Herodianis, consilium faciebant aduersus eum, quomodo eum perderent. Herodiani Herodis tetrarchæ ministros dicit, qui propter inimicitias quas Dominus ipsorum aduersus Iohannem exercebat, etiam saluatorem quem Iohannes prædicabat, insidijs insequiebantur & odijs. Magna autem insipientia fuit, eos qui salute plurimum indigebant, de necesse saluatoris agere consilium. Qui quantum nequitie pudeant, ostenditur, cum & hoc in crimen repurant, quod ad verbum illius saluam qui languebat extendit dexteram, quasi non ipsorum quisque maiora sabbatis egerit, cibos portando, porrigendo calicem, cæteraque quæ victui necessaria sunt exequendo. Neque enim ille, qui dixit, & facta sunt, sabbato laborasse poterat conuinci.

De Iohanne.

Et Iesus cum discipulis suis secessit ad mare. Secessit quasi homo fugiens persequentium insidias, quia neque adhuc venerat hora passionis eius, neque extra Hierosalem fuit locus passionis. Secessit fugiens sese odio persequentes: sed illuc accessit vbi plures inuenit sese per amorem sequentes. Nam subditur: Et multa turba à Galilæa & Iudæa secuta est eum, & ab Hierosolymis & ab Idumæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum & Sidonem, multitudo magna, audientes quæ faciebat, venerunt ad eum. Ecce Pharisei & Herodiani, magistri videlicet plebis & regis ministri, vnanimò Dominum consilio perdere querunt. At turba inducta & vulgus vndeunque collectum vnanimi illum dilectione sequuntur. Illi videntes opera virtutum eius, & verba doctrinæ audientes, nihil amplius discere, quam vt eum persequerentur, volebant. Illi opinione tantum ducti virtutum eius, congesto agmine permagno veniunt ad audiendum eum, opemque salutis fugitandam. Vnde mox suæ voluntatis ac desiderij consequi merentur effectum, plurimam à Domino sanatis, vt in sequentibus legitur. Vbi & exemplum dedit suis, si in vna ciuitate persecutionem patrentur, in alteram fugiendi. Denique Paulus exemplo simul & præcepto Domini edoctus, fugit ex Damasco, vbi insidijs appetebatur pravorum. Sed inde digressus, innumeros alibi, qui se ad pietatem sequerentur, populos inuenit. Iuxta vero leges allegoriæ, Dominus in eo quod egressus de synagoga secessit ad mare, vbi que venientem ad se pluri mam populi multitudinem sanaturus ac docturus excepit, nostram manifeste saluationem præfigurauit, ad quos venire per fidem relicta ob perfidiam Iudæa dignatus est. Recte enim incredulæ diu ac diuersis errorum anfractibus iactata nationes, instabilitati, amaritudini, obliquitate fluctuantis pelagi comparantur. Sed Dominus venit ad mare cum discipulis, multa que turba à diuersis provincijs secuta est eum, quia prædicantibus Apostolis corda gentium adijt. Et postquam in eis dilectam sibi domum propitius consecrauit: iam multos ad se venientes benignè suscepit, ac desideratæ salutis donauit esse compotes. Quibus apte congruit quod sequitur: Et dixit discipulis suis, vt in nauicula sibi deseruirent propter turbam, ne comprimerent eum. Multos etenim sanabat, ita vt irrueret in eum, vt illum tangerent. Nauicula etenim de se ruiens Domino in mari, Ecclesia est, congregata de gentibus, & fluctus seculi labentis liberamentis virtute transgressa.

Eugenia exempla.

allegoria.

Nauicula morali.

Quæ quanto liuor cordis amplius recipiendæ gratiæ sui conditoris dilatat, tanto sublimius cunctis transeuntium rerum voluminibus, quasi fluctibus pelagi æstuantis nauicula ventis agitata secundis insultat. Dilat autem inter comprimere Dominum, & tangere illum. Tangi namque eum, qui fidem eius ac dilectionem vero cordi suscipit.

Tangere dominum.

Comprimunt eum qui carnalibus cogitationibus, aut etiam factis pacem eorum, in quibus ve iitas manere confucuerat, turbant. Vnde aprè qui eum tetigerunt saluati esse perhibentur, quia nimirum vera fides & dilectio salutem gignere solet æternam.

Propter

Propter turbam vero, ne se comprimeret, nauiculam Dominus ascendit, quia turbidas carnalium mentes fugiens, ad eos potius qui fluxam seculi gloriam simul & abiectionem spernere didicerunt, venire & mansionem apud eos facere gaudet.

Quotquot autem habebant plagas, & spiritus immundi cum illum videbant, procidebant ei. Procidebant quidem vtrique Domino, id est, & qui habebant plagas infirmitatum corporalium, & qui ab spiritibus vexabantur immundis: sed infirmi simplici intentione obtinendæ salutis, dæmoniaci autem vel potius habitantes in eis demones, vi diuini timoris coacti, nec solum ad procidendum ei, verum etiam ad confitendum eius maiestatem compulsi. Perculsi enim præsentia virtutis eius, ac nimium perterriti, nequaquam celare audebant, quem filium Dei esse iamiamque cognouerant. Vbi satis superque Arrianorum est miranda vel potius dolenda cæcitas, qui illum post resurrectionis & ascensionis ipsius gloriam, post dilatam toto orbe fidem Euangelij, post ædificatas in omnibus gentibus ecclesias, laudatumque in eis nomen Domini saluatoris, à solis ortu vsque ad occasum, repente negant filium Dei, quem demones mortali adhuc sub habitu carnis indutum, filium esse Dei aperta voce profiterentur. Sic enim sequitur: *Et clamabant dicentes, Tu es filius Dei. Et vehementer comminabatur eis, ne manifestarent illum.* Quare autem spiritus immundos de se loqui prohibeat, Psalmista manifestat, qui ait: *Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos post te.*

Arriani.

Spiritus immundi tace re iussi.

Diabolus, Magister improbus.

Cap. 16. Mons, moraliter.

Ioan. 35.

Prohibetur ergo Dominus prædicare peccator, ne quis dum prædicantem, sequatur errantem. Improbus enim magister diabolus, qui falsa veris sæpe permiscet, vt specie veritatis testimonium fraudis obtexat. Cæterum, non solum demones, qui inuiti confitebantur, lubenter silere de Christo, sed & illi qui ab eo sanati sponte confiteri volebant. Immo ipsi Apostoli qui eum post resurrectionem toto erant orbe prædicaturi, ante passionem eius præcipiuntur omnino reticere de illo, ne diuina videlicet maiestate prædicata, passionis dispensatio differretur, & dilata passione, salus mundi quæ per hanc futura erat, negaretur.

ET ascendens in montem vocauit ad se quos voluit ipse, & uenerunt ad eum, & fecit vt essent duodecim cum illo.] Mons ille in quo apostolos elegit Dominus, altitudinem designat iustitiæ qua instituendi erant, & quam prædicaturi hominibus. Nam quia missurus erat eos ad prædicandum Euangelium regni cælestis, merito per sublimitatem loci in quo electi sunt, admonere voluit eos, non in infimis desiderijs animum dissoluere, sed ad superna desideranda & quærenda semper erigere debere. Sic etiam legem daturus priori populo suo in monte aperuit: de monte quæ agenda essent intonuit. Verum quia necdum erat tempus vt diceretur: *Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum celorum:* sed tantum dicebatur, *Honor a patrem tuum & matrem, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi:* quamuis hæc eadem verba typice nobis regnum æternum, quod est in terra uiuentium promittant: nequaquam populus loquenti in monte Domino appropinquare ualuit: sed de inferioribus quæ dicerentur audiuit, quia necdum mente capaci ad intelligenda mysteria quæ dicebantur, ascendere nouerat: solusque Moyses quia legem spiritaliter raudire didicerat, montis in quo erat Deus, verticem conscendit. Bene autem dicitur, quia *ascenden: in montem Dominus, vocauit ad se quos voluit ipse.* Non enim illorum electionis ac studij, sed diuinæ erant dignationis & gratiæ, vt in Apostolorum uocarentur. Vnde & eis alibi dicit, *Non uos me elegistis, sed ego elegi uos.*

Fecitque vt essent duodecim cum illo.] Certi vtrique gratia mysterij, vt videlicet mundi salutem quam verbo prædicarent, suo quoque numero commendarent. Ter etenim quaterni duodecim faciunt. Et ter quaterni ad

prædicandum sunt missi Apostoli, vt per vniuersas quadrati orbis plagas baptizarent gentes in nomine Patris & Filij & spiritus sancti.

Vnde & de ciuitate sancta Hierusalem descendente de cælo à Deo, scriptum est, quia erant ei ab oriente porta tres, & ab aquilone porta tres, & ab austro porta tres, & ab occasu porta tres. Vbi figuratim ostenditur, quod prædicantibus Apostolicis Apostolorumque successoribus, cunctæ per orbem nationes in fide sanctæ Trinitatis Ecclesiam essent ingressuræ. In quo etiam sacramento ita quondam filij Israel circa tabernaculum castrametabantur, vt ex omni parte per quadrum ternæ tribus manerent. Quia primitiua nimirum Ecclesia quæ erat in Iudæa, vndique per circuitum sui credentibus toto orbe nationibus, spiritalia Deo castra erat in fide & confessione sanctæ Trinitatis fixura.

Apoc. 21.

Num. 1.

Et vt mitteret eos prædicare Euangelium. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, & eijcendi dæmonia.] Postquam nefandos spiritus se prædicare prohibuit, elegit sanctos, qui & immundos spiritus eijcerent, & ipsi munda Euangelium mente ac lingua prædicarent. Quibus etiam cæteras infirmitates curandi, nec non & mortuos suscitandi (vt Matthæus Euangelista scribit) contulit facultatem, vt promissorum cælestium magnitudini, attestaretur etiam magnitudo factorum, fidemque verbis daret virtus ostensa, & noua facerent qui noua prædicarent. Vnde nunc quoque cum fidelium numerositas excreuit, intra sanctam Ecclesiam multi sunt, qui viam virtutum tenent, & signa virtutum non habent.

Quia frustra miraculum foris ostenditur, si deest quod intus operetur. Nam iuxta magistrum gentium vocem, *lingua in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus.*

Et imposuit Simoni nomen Petrus. Non nunc primum Simoni Petri nomen indidit, verum longè antè cum à fratre Andrea ad se adductum intuitus, dixit: *Tu es Simon filius Ioanna, tu uocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Sed cum volens Euangelista nomina duodecim Apostolorum enumerare, necesse haberet Petrum dicere, breuiter intinere curauit, quia non hoc antè uocaretur, sed ita eum Dominus cognominauerit, quamuis non tunc, sed quando Ioannes ipsa Domini uerba posuit, intentos uidelicet reddens auditores.

Petrum.

Nam si hoc antè uocaretur, non ita uideres mysterium petræ, putans eum casu sic uocari, non prouidentia Dei. Ideò uoluit eum prius aliud uocari, vt ex ipsa commutatione nominis, sacramenti uiuacitas commendaretur. Idem ergo Græcè siue Latine Petrus, quod Syriace Cephas. Et in vtraque lingua nomen à petra deriuatum est: haud dubium, quin illa de qua Paulus ait, *Petra autem erat Christus.* Nam sicut lux vera donauit Christum Apostolis, vt lux mundi uocentur: sic & Simoni qui credebatur in Petram Christum, Petri largitus est nomen. Cuius alias alludens etymologiæ dixit, *Tu es petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Quod uero Simon, ponens mærorem, siue audiens tristitiam, interpretatur, illi tempore congruit, quando post resurrectionem uiso Domino uel mortis illius, uel suæ negationis mærorem deposuit: sed sui confestim mortis tristitiam audiuit, dicente Domino: *Cum autem senueris, extends manus tuas, & alius te cinget, & ducet quonon uis.*

Cephas.

Petra.

Matth. 16.

Et Iacobum Zebedæi & Ioannem fratrem Iacobi (Subauditur à superioribus uocauit ad se, cum ascenderet in montem) Et imposuit eis nomina Boanerges, quod est filij tonitruui.] Aptè filij tonitruui sunt cognominati, quorum vnus è cælestibus intonans uocem illam theologiam, quam nemo prius edere nouerat, emisit: *In principio erat Verbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum, &cæc.* Quæ tantæ uirtutis pondere grauida reliquit, vt si aliquando plus intonare uoluisset, nec ipse capere mûdus posset. Sed & ambo sæpe fersû & in montè à Domino duci, & aliquando sonum de nube terrificum percipere meruerunt. *Hic est filius meus dilectus, ipsum audite.*

Tonitruui.

Ioan. 1.

Ioannis cælestis.

Prisca quoque nomina meritis aptissima gestabant. Iaco

Jacobus
Ioannes.

bus enim supplantator. Ioannes in quo est gratia, vel Domini gratia, dicitur. Namque ille & carnis curam Domino vocante supplantare, & ipsam carnem Herode trucidante gauisus est contemnere: ille ob amoris precipui gratiam quam virginali gloria meruerat, super redemptoris sui pectus in cena recubuit.

Andreas.

Et Andream & Philippum & Bartholomæum, & Mattheum, & Thomam. Andreas Græcum nomen est, & interpretatur virilis, ab eo quod Græcè, vir appellatur ἀνδρῆς. Quo aptissime vocabulo decoratur ille, qui ad prædicationem Ioannis mox agnum Dei sequi, videre & audire curauit: & postmodum ipsum se vocantem relictis omnibus sequi, ipsi perpetuo adhærere non tardauit. Philippus os lampadis, siue lampadarum interpretatur. Et recte quia vocatus à Domino lumen gratiæ, quo ipse in corde accensus atque illustratus est, confestim intento fratri per oris officium propinare studuit, dicens: *Quem scripsit Moyses in lege & propheta, inuenimus, Iesum filium Iosiph à Nazareth.* Bartholomæus Syrum est, non Hebræum, & interpretatur, filius suspendentis aquas. Quod euidenter filium Dei sonat, qui prædicatorum suorum mentes ad cœlestia contemplanda suspendit, ut quo celsa liberius peruolant, eo terrenorum corda feracius dictorum suorum guttis inebrient. Mattheus donatus dicitur, videlicet quia magno Domini munere de Telonario ac publicano, in Apostoli est & Euangelistæ delegatus officium. Thomas abyssus vel geminus, quod est Græcè ἄβυσσος. quæ vtraque interpretatio eius statui congruit. Didymus etenim rectè vocari potuit, propter dubium cor in credendo effectu Dominicæ resurrectionis. Abyssus idem potuit iure dici, cum altitudinem Dominicæ virtutis in resurrectione, celebrata certa fide penetrauit. Notandum sane quod apostolorum nomina describens Euangelista Mattheus, ita ponit Philippus & Bartholomæus, Thomas, & Mattheus publicanus. Ceteri ergo Euangelistæ in coniunctione nominum primum ponunt Mattheum, & postea Thomam, & publicanum eum non ascribunt, ne conuersationis recordantes, fugillare Euangelistam viderentur. Ipse vero & Thomam sibi anteponeit, & se publicanum appellat, ut *vbi abundauit peccatum, superabundet gratia.* Et Iacobum Alphæi, & Thaddæum. Iacobum Alphæi cum additamento posuit, ad distinctionem Iacobi zebedæi. Ipse est qui in Euangelij nominatur frater Domini, & in epistola ad Galatas. Quia Maria vxor Alphæi, soror fuit Mariæ matris Domini, quam Mariam Cleophæ Ioannes Euangelista cognominat, forsalle quia vel idem Alphæus etiam Cleophas est dictus, vel ipsa Maria defuncto post natum Iacobum Alphæo, Cleophæ nupsit. Quia vero Iacobus merito filius Alphæi, id est docti sit cognominatus, ipsi testantur Apostoli, qui eum post Domini passionem statim regendæ Hierosolymorum ordinauerunt Ecclesiæ. Thaddæus autem ipse est, quem Lucas & in Euangelio suo, & in actibus apostolorum Iudam Iacobi nominat. Erat enim frater Iacobi fratris Domini, ut ipse in epistola sua scribit. Vnde etiam ipse frater Domini vocabatur, attestantibus ciuibus ipsius, qui de virtutibus eius stupentes aiebant: *Nonne iste est fabri filius & Mariæ frater Iacobi & Iosiph, & Iudæ & Simonis?*

Philippus.

Bartholomæus.

Mattheus.

Thomas
Didymus.

Nomina
apostolorum

Iacobus
Alphæi.

Maria
Alphæi &
Cleophæ.

Thaddæus

Iudas, Iacobus
frater domini.

Simon
Chananæus.

Iudas
Scarioth.

Isachar.

Scarioth.

Moralitas
Domini.

Et Simonem Chananæum, & Iudam Scarioth, qui & tradit illum. Et hos cum additamento posuit, ad distinctionem Simeonis Petri, & Iudæ Iacobi. Simon autem Chananæus, à Chana vico Galiliæ cognomen acceperit, quod Euangelista Lucas cum interpretatione posuit, Simon zelotes. Chana, quippe zelus. Chananæus dicitur Zelotes, id est æmulator. Iudas autem Scarioth, aut à vico in quo ortus est, aut ex tribu Isachar, præsignum suæ damnationis, vocabulum sumpsit. Isachar quippe, quod dicitur merces, precii prodicionis insinuat. Scarioth autem quod memoria mortis interpretatur, arguit eum non repente peruersum, sed meditari diutius Dominicæ traditionis patrasse flagitium. Qui non per imprudentiam, sed per prouidentiam inter Apostolos eligitur. Quanta enim est veritas, quam nec aduersarius minister infirmat? Quanta moralitas Domini, qui periclitari apud nos iudicium suum, quàm affe-

ctum maluit? Susceperat enim hominis fragilitatem, & id eo nec has partes recusauit infirmitatis humanæ. Voluit deseri, voluit prodi, voluit ab apostolo suo tradi, vt tu à socio desertus, à socio proditus, moderare ferastuum errasse iudicium, perijisse beneficiû. Ordinatis autè in monte apostolis, qui ad prædicandum Euangelium mitterentur, aptè subditur:

Et veniunt ad domum. Electos namque in monte apostolos ad domum reducit, quasi tacite eos admonens vt post acceptum apostolatus gradum ad conscientiam suam redeant, & quo ampliorem docendorum curam susceperunt populorum, eo solertiùs ipsi habitacula mentium suarum confiderando penetrent, & ne quid ibi fortè quod occulti inspectoris oculos offendat inueniatur, sedula examinatione perquirant. Sic etenim quisque, sic proximû rite regit, si à suo prius corde studiofa exploratione quicquid inerat prauitatis expurgat.

Et conuenit iterum turba, ita vt non possent neque panem manducare. O quàm foelix occupatio saluatoris, quam beata frequentia turbæ confluentis, cui tantum studij ad audiendum verbum Dei, tantum fuit curæ ad obtinendam salutem, vt auctori salutis cum eis qui secum erant, ne velendi quidem hora à solatio vitæ miseris impendendo, libera maneret. Vtinam Domine Iesu & in nostri temporibus qui tantum gratiæ tui fidelibus largiaris, qui doctores suos assiduitate discendi, non solum ab appetitu carnalium voluptatum, verum etiam nonnunquam ab ipsa quoque panis quotidiani perceptione præpediant. Sed quem turba frequentat externa, videamus quanti hunc propinquorum æstimatio pendat, Sequitur.

Et cum audissent sui, exierunt tenere eum. Dicebant enim, quoniam in furorem versus est. Vere sicut ipse dicit alibi, Non est propheta sine honore nisi in patria sua & in domo sua. Quem enim ceteri quasi auctorem vitæ, & sapientiam Dei adire, videre, & audire desiderant, hunc propinqui quasi mentis impotem, esse ligandum decernunt. Quia enim altitudinè sapientiæ quàm audiebant capere non poterant, quasi alieno eum sensu locutum esse credebant: iuxta exemplum eorum qui sacramentum carnis eius manducandæ & bibendi sanguinis non ferentes aiebant: *Durus est hic sermo. Quis eum potest audire? Et propterea retro abierunt.* Et iam cum illo non ambulabant. Allegoricè autem in eo quod turba ad illum conueniente frequenti, vt furiosus à suis contemnitur, salus credentium de gentibus approbatur, & inuidia Iudeorum perfidiaque notatur. De quibus ait Ioannes: *In propria venit & sui eum non receperunt.* Multum sane distat inter eos qui verbum Dei pro mentis tarditate non intelligunt, & eos qui hoc quod intelligunt, de industria blasphemæ ac persequantur. His etenim spes salutis adhuc, si forte intellexerint, restat: illis autem qui nolentes intelligere vt bene agant, & iniquitatem meditantur in cubili suo, quæ spes saluandi ultra remanet, cum & hoc quod pro salute animæ suæ rectè intelligendo perceperunt, detestando atque odij insequendo rejicere contendunt? Vide enim quid sequitur.

Et scribae qui ab Hierosolymis descenderant, dicebant quoniam Beelzebub habet: & quia in principe demonum eiecit demonia. Nec sine causa, qui tantum blasphemæ Domino inferebant, ab Hierosolymis descendisse dicuntur: sed futurum vtique portendebant, eum à ciuibus orbis illius vsque ad mortem esse persequendum. Legimus quidem supra, quia multa turba à Galilæa secuta est eum, & ab Hierosolymis, & ab Idumæa & trans Iordanem, & qui circa Tyrum & Sidonem, multitudo magna, audientes quæ faciebat, venerunt ad eum. Turba ergo ab Hierosolymis veniens secuta est Dominum, sicut & ab alijs regionibus Iudeorum, siue etiam gentium. Quis n. nescit Idumæam, Tyrum & Sidonem, prouincias siue ciuitates fuisse gentilium? Sed Scribæ ab Hierosolymis descendentes blasphemij illum persequebantur horrendis, quia licet mirum erat passionis tempore futurum, vt turba illum populi Iudeorû cum palmis ac laudibus Hierosolymam perduceret, gētilēs videre desiderarent, sed scribæ & seniore populi de eius nece tractarent. Turbis ergo, quæ minus eruditæ videbantur, Domini semper facta mirantibus, il-

Veni ad domum.

Turba stans.

Propinquorum in Christum inhumanitas.

Allegoricè.

Capitulum.

contra vel negare hæc, vel quæ negare nequiverant, sinistra interpretatione peruertere laborant, quasi non hæc diuinitatis, sed opera essent immundissimi spiritus, id est Beelzebub, qui Deus erat Accaron. Nam Beel quidem ipse est Baal. Zebub autem musca vocatur. Nec iuxta quædam mendosa exemplaria, littera, vel d, in fine est nominis legenda, sed b. Beelzebub ergo Baal muscarum, id est vir muscarum, siue habens muscas interpretatur, ob sordes videlicet immolatiuæ cruoris, ex cuius spurcissimo ritu vel nomine, principem dæmoniorum cognominabant.

Beelzebub.

CAP. 17.

Sallust. regnum diuinitatis.

Et conuocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo potest Satanas Satanam eijcere? Et si regnum in se diuidatur, non potest stare regnum illud. Et si domus super semetipsam disperitur, non poterit domus illa stare. Non potest regnum & ciuitas contra se diuisa, perstare. Sed quomodo concordia parua res crescunt, sic discordia maxime dilabuntur. Si ergo Satanas pugnat contra se, & dæmon inimicus est dæmonis, deberetiam mundi venisse consummatio, ne haberent in eo locum aduersariæ potestates, quarum inter se bellum, pax hominum est. Si autem putatis, o Scribæ & Pharisei, quod recessio dæmonum obedientia sit in principem suum, vt homines ignorantes fraudulenta simulatione deludant, quid potestis dicere de corporum fanitibus, quas Dominus perpetravit? Aliud est si membrorum quoque debilitates, & spiritualium virtutum insignia dæmonibus assignatis. Et si satanas consurrexerit in semetipsum, disperitus est, & non poterit stare, sed finem habet. Hoc dicens ex ipsorum confessione volebat intelligi, quod in eum non credendo, in regno diaboli esse delegissent, quod vtique aduersum se diuifum stare non posset. Eligant ergo Pharisei quod voluerint. Si satanas satanam non potest eijcere, nihil contra Dominum, quod dicerent, inuenire potuerint. Si autem potest, multo magis sibi prospiciant, & recedant de regno eius, quod aduersum se diuifum stare non potest.

Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi prius fortem alliger, & tunc domum eius diripiet. Fortem diabolus dicit, vasa eius, homines ab eo deceptos: domum eius, mundum, qui in maligno positus est. In quo vsque ad saluatoris aduentum, male pacato potiebatur imperio, quia in cordibus infidelium sine vlla contradictione quiescebat. Alligauit autem fortem Dominus, hoc est ab electorum seductione compescuit diabolus, & tunc domum eius diripuit: quia erectos à diaboli laqueis eos quos suos esse præuidit, Ecclesiæ suæ membris adunauit, ac per distinctas in ea graduum variorum dignitates ordinauit. Vel certè domum eius diripuit, quia omnes mundi partes quibus olim hostis dominabatur antiquus, Apostolorumque successoribus, vt in sua quisque prouincia reuocatos ab errore populos ad viam vitæ conuerteret, distribuit. Ostendit ergo per parabolam, sed iam manifestissimam Dominus, quod non concordia fallax operatione cum dæmonibus vt calumniabantur, sed diuersa prorsus atque aduersa virtute diuinitatis homines à dæmonibus liberaret: ideoque grande scelus committerent, qui hoc quod Dei esse cognouerant, diaboli esse clamabant.

Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata, & blasphemia quibus blasphemauerint. Omnia peccata & blasphemia, non passim dimittuntur omnibus hominibus, sed ijs qui dignam pro erratibus suis in hac vita pœnitentiam egerint. Neque vllum habet locum prauæ assertionis vel Nouatianus, vt pœnitentibus eis qui in martyrio lapsi sunt, veniam neget esse tribuendam: vel Origenes, vt asserat post iudicium vniuersale, transactis licet seculorū voluminibus innumeris, cunctos peccatores ac blasphemos veniam peccatorum esse consecuturos, atque ad regnum cœlestis perducendos. Cuius errores sequentia quoque Domini verba redarguunt, cum subditur.

Qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum, non habet remissionem in aeternum: sed reus erit aeterni delicti. Qui ergo manifeste intelligens opera Dei cum de virtute negare non possit, stimulatus inuidia calumniatur, & Christum Dei; verbum, & spiritus sancti opera dicit esse Beelzebub, isti non dimittetur neque in presenti seculo, neque in futuro. Non quod regemus, & eiti pœnitentiam agere voluerit, posse di-

Peccata quibus dimittantur.

Nouatianus. Origenes.

Blasphemia in spiritu sancto.

mitti ab eo qui vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire: sed quod ipsi iudici & largitori veniæ credentes, qui & se pœnitentiam semper accepturū, & hanc blasphemiam nunquam dicit esse remittendam, credamus hunc blasphemum exigentibus meritis, sicut nunquam ad remissionem, ita nec ad ipsos dignæ pœnitentiæ fructus esse peruenturum. Iuxta hoc quod Ioannes Euangelista de quibusdam blasphemis suæ merito excacatis, veracissime scripsit: Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias: Excacauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & intelligant corde, & conuertantur, & sanent eos. Sola ergo blasphemia in spiritum sanctum, qua quisque in similitudinem diaboli & angelorum eius cōtra conscientiam suam, maiestatem deitatis oppugnare non trepidat, non habet remissionem in æternum, sed reus erit aeterni delicti, sicut Euangelista manifeste declarat, qui post hoc Domini testimonio subiunxit, atque ait:

Quoniam dicebant, spiritum immundum habet. Nam neque ij qui spiritum sanctum non esse, neque qui hunc esse quidem, sed Deum non esse, neque qui hunc Deum quidem esse, sed patre filioque minorem credunt & confitentur, quia non inuidia diabólica, sed humana ignorantia ducti faciunt hoc, irremissibilis blasphemis crimine tenentur: qua proprie principes Iudæorum & quique simili inuidia peste corrupti, maiestatem blasphemant, sine fine peribunt. Quod vero secundum Matthæum dicitur, eum qui blasphemauerit in spiritum sanctum, vel verbum dixerit contra spiritum sanctum, non habere remissionem neque in hoc seculo, neque in futuro, datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam vero in futuro laxari. Quod enim de vno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen hoc de minimis paruisque peccatis fieri posse credendum est, sicut est assiduo ociosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant sciunt, aut in non grauibus culpis errore ignorantia, quæ cuncta etiam post mortem grauant, si adhuc in hac vita positus minime fuerint relaxata. Hoc tamen sciendum est, quia illic saltem de minimis nil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat promereatur.

Et veniunt mater eius & fratres, & foris stantes miserunt ad eum vocantes eum. Et sedebat circa eum turba, &c. Fratres Domini, nec filij Ioseph ex alia vxore, iuxta quosdam, putandi: sed eorum potius intelligendi sunt esse cognati. Sane quod Dominus ad matrem fratresque rogat, ab officio verbi dissimulat egredi, non maternæ refutat obsequia pietatis, cuius præceptum est, Honor a patrem tuum & matrem: sed paternis se mysterijs amplius, quam maternis debere monstrat affectibus: idem nobis exemplo, quod verbo commendans, cum ait, Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. Non iniuriosè fratres contemnit: sed opus spiritale carnis cognationi præferens, religiosiorem cordium copulam docet esse quam corporū. Mystice autem mater & fratres Iesu, synagoga, ex cuius carne est editus, & populus est Iudæorum, qui saluatore intus docente, venientes intrare nequeunt: cuius spiritualiter intelligere dicta negligunt. Præoccupans enim turba, eius ingreditur domum, eius auscultatura sermonibus, vt Euangelista Matthæus declarat: quia differente Iudæa gentilitas confluxit ad Christum, atque interna vitæ mysteria quanto fide vicinior, tanto mente capacior hausit. Iuxta quod Psalmita ait, Accedite ad eum, & illuminamini.

Et dicunt ei: Ecce mater tua & fratres tui foris querunt te. Et respondens eis ait, Quæ est mater mea, & fratres mei? Intus verbum, intus est lumen. Vnde alibi, Vt intrantes, inquit, videant lumen. Si ergo foris stantes nec ipsi agnoscuntur parentes, & propter nostrum fortasse non agnoscuntur exemplum, quemadmodum nos agnoscerem, si foris stemus? Foris enim stantes, nolunt Dominum videre cognati ipsius: quum Iudæi spiritalem in lege sensum non quærentes, sese ad custodiam litteræ foris fixerunt, & quasi Christum

Peccato in spiritu sancto qui sunt obnoxii.

De spiritu sancto male sentientes.

Peccata in altero seculo dimittenda.

Fratres Domini. Heluidium.

Mystice Mater & fratres Iesu.

potius ad carnalia docenda cogunt exire, quam se ad discenda spiritalia consentiunt ingredi.

Et circumspiciens eos, qui in circuitu eius sedebant, ait. Ecce mater mea, & fratres mei. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est.] Cum is qui voluntatem Dei fecerit, soror & frater Domini dicitur, propter utrumque sexum qui ad fidem colligitur, mirum non est. Mirandum vero valde est, quomodo etiã mater dicatur. Fideles etenim discipulos fratres vocare dignatus est, dicens: *Ite, nuntiate fratribus meis.* Qui ergo frater Domini fieri ad fidem veniẽdo potuerit, quærendum est, quomodo etiam mater esse possit. Sed sciendum est nobis, quia qui Iesu frater & soror est credendo, mater efficitur prædicando. Quasi enim parit Dominum, quem cordi audientis infuderit. Et mater eius efficitur, si per eius vocem amor Domini in proximi mente generatur.

CAPUT IV.

Et iterum cepit docere ad mare.] Si Evangelium Matthæi inspicimus, patet profectio hanc doctrinam Domini ad mare eadem die, qua superiorem in domo celebratum esse sermonem. Terminato namque eo sermone, subiunxit continuo Matthæus dicens, *In illo die exiens de domo, sedebat secus mare, & congregata sunt ad eum turba multa, &c.* Nõ solum autem facta & verba Domini, verum etiam itinera ac loca in quibus virtutes operatur & prædicat, cælestibus sunt plena sacramentis. Post sermonem quippe in domo habitum, ubi nefanda blasphemia dæmonium habere dictus est, egrediens docebat ad mare, vt ostenderet se relicta ob culpam perfidiæ ludæa, ad gentes saluandas esse transiturum. Gentilium namq; superba, & incredula diu corda merito tumidis amarisque fluctibus maris affimulantur. Domum vero Domini, perfidam fuisse ludæam quis nesciat? Sed relicta domo in qua blasphemias perpeffus est impiorum, cepit docere ad mare, quia relicta ob incredulitatem synagoga, ad colligendam per Apostolos populi gentilis multitudinem venit. Vnde apte præmittitur, quod eo in domo prædicante, mater ac fratres eius foris steterunt, & quasi agniti ab illo non sint, ac sic de domo exiens ad mare docturus transferit, quia postquam synagoga ad custodiam se litteræ foris fixit, internisq; Dominicæ fidei arcanis figuras legis anteponere maluit, Dominus sacramenta salutis quæ illa spreuerat, externis per orbem nationibus contulit.

Et congregata est ad eum turba multa, ita vt in nauem ascendens sederet in mari, & omnis turba circa mare super terram erat: & docebat eos in parabolis multa.] Quod turba multa ad Dominum docentem ad mare congregata est, significat frequentiam populorum prædicantibus Apostolis ad fidem veritatis confluentium. Quod vero ipse nauem ascendens sedebat in mari, præfigurabat ecclesiam in medio nationũ non credentium & contradicentium ædificandam. Quasi enim Dominus sedet in nauì, medio in mari posita, cum mentes fidelium inter fideles commemorantium gratia suæ visitationis illustrat: dilectamque sibi in his mansionem consecrat. Porro, turba quæ circa mare super terram posita, verbis Domini auscultabat, ita vt nec fluctibus maris tangeretur, ne cum illo in nauì transcensis fluctibus sederet, illorum aptissime gestat figuram, qui nuper ad audiendum verbum conuenerant. Et quidem pietate animi à reproborum amaritudine, obscuritate, instabilitate, secreti sunt: sed necdum cælestibus mysterijs quæ desiderant imbuti.

Et dicebat illis in doctrina sua: Audite. Ecce exit seminans ad seminandum.] Ipse Dominus in sequentibus hanc parabolam exponens, semen esse verbum Dei, seminantem vero seipsum asseuerat. Quod verò dicit, quia exiit seminans ad seminandum, nobis quærendum reliquit. Exiit ergo seminans ad seminandum, quia Dominus de sinu patris egrediens venit in mundum, ac verbum veritatis quod apud patrem vidit, humano generi vel per seipsum, vel per eos quos instituit, ipse seminavit. iuxta quod in eius laudibus

dicit Abacuc, *Exiit in salutem populi tui, vt saluos facias Christos tuos;* id est eos quos vnctione spiritus tui consecrare, ac tui sancti nominis participes facere dignaris. Vel certe exiit ad seminandum, cum post vocatam ad fidem suam partem synagoga electam, ad collectionem quoque gentium gratiæ suæ dona & diffudit. Quod ipsum etiam suo itinere designauit, cum post predicationem domi habitam ad mare doctur' exiit. Deniq; in domo prædicans, quosdam ob blasphemiam suæ scelus irremissibile deseruit: quosdam ob deuotionem pietatis, matrem suam appellauit & fratres. Quod differentiam manifestè Iudææ gentis exprimit: in qua multi Domino rebelles, nonnulli sunt diuina adoptione condigni.

Et dum seminat: aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres, & comederunt illud. In Euangelio Luca ita de hoc semine scriptum est: *Aliud cecidit secus viam, & conculcatum est, & volucres cali comederunt illud.* Quæcunque ergo Dominus in hac parabola exponere dignatus est, pia fide suscipienda sunt. Quæ vero tacita nostræ intelligentiæ dereliquit, æque pia intètionem perquirenda ac perstringenda sunt breuiter. Semè quod circa viam cecidit, duplici læsura disperijt, & ab itinerantibus scilicet conculcatum, & à volucrib' raptum. Via ergo est mens assiduo malarum cogitationum meatu trita atque arefacta, ne verbi semen accipere ac germinare sufficiat: atq; ideo quicquid boni feminis vicinia talis viæ contigerit, perit: quia improbo pessimæ cogitationis transitu conculcatum à dæmonibus rapitur. Qui recte volucres cæli, siue quia cælestis spiritualisq; sunt nature, siue quia per aëra volitant, appellantur.

Aliud vero cecidit super petrosa, vbi non habuit terram multam, & statim exortum est: quoniam non habebat altitudinem terræ. Et quando exortus est sol, exarsit, & eo quod non habebat radicem exaruit.] Et huius mysterium feminis Dominus exponit. In qua videlicet expositione discimus, quia nequaquam ipsæ res in vna eademque significatione semper allegoricè ponantur. Namque petram duritiam proteræ mentis, teriam lenitatem animæ obedientis, solem dicit feruorem persecutionis fruentis: cum ipse alibi solem in bono ponat, dicens fulgere iustos in futuro quasi solem in regno patris eorum: & in structura domus spiritualis fodiendum in altum, terram eiiciendam, & petram in fundamento doceat esse locandam, hoc est ab inimo cordis sinu cogitationes terrenas expurgandas, & fortitudinem fidei inuictæ pro his in fundamento bonorum operum inserendam esse moneat. In hoc ergo loco, altitudinem terræ quæ competenter exulta semen verbi debuerat excipere, pbitas est animi, disciplinis cælestibus exercitati, atq; ad auscultandum obediendumq; diuinis eloquijs regulariter instituti. Petrosa vero loca, quæ tenui cespite cõnecta, susceptum semen citò germinare queunt, sed vim radicis figendæ non habent, illa nimirum sunt præcordia quæ nullis disciplinæ studijs erudita, nullis tentationum probationibus emollita, dulcedine tantum auditi sermonis ac promissis cælestib' ad horam delectantur, sed in tempore tentationis recedunt: quia cum momentaneam cælestis oraculi dulcedinem insitæ sibi austeritati præterdunt, quasi locus semini sancto deputatus, magnam lapidum congeriem pauca terræ humo cooperiunt. Quæ ideo ad fructum peruenire iustitiæ non valent, quia parum eis inest desiderii salutaris, quod semen vitæ concipiat, & multum inest duritiæ nocentis, quod fructui salutis obstat.

Et dicebat, Qui habet aures audiendi, audiat. Quoties hæc admonitiuncula vel in Euangelio, vel in Apocalypsi Ioannis interponitur, mysticum esse hoc quod dicitur, atq; ad audiendum discendumq; salubre insinuat. Aures enim audiendi, aures sunt cordis, & sensus interiores: aures obediendi & faciendi quæ iussa sunt.

Illis autem qui foris sunt in parabolis omnia sunt, vt videntes videant, & non videant: & audientes audiant & non intelligant: ne quando conuertantur, & dimittantur eis peccata.] Notandum in his Domini verbis: quod non solum ea quæ loquebatur, verum etiam quæ faciebat parabolæ fuerunt, id est reum signa mysticarum, cum dicuntur illi quibus in parabolis omnia fiebant, neq; quæ videbāt, neq; quæ audiebāt,

Mater quomodo sint Christi fideles.

Cap. 18.

Matth. 13. Itinera & loca in quibus operatur Dominus.

Gentium conuersio.

Cap. 19.

Exiit ad seminandum.

Via.

Diaboli.

Qui habet aures audiendi audiat.

FaFa domini.

ad intellectum potuisse perducere. Quid enim obtaret intuentibus, ne ea que viderent eius facta, vel itinera intellexerent, si non his aliquid amplius quam carnis oculis patebat, spiritualiter vellet intelligi? Illis ergo qui foris sunt, neque appropinquant pedibus Domini, ut accipiant de doctrina eius, in parabolis omnia sunt, & facta scilicet & verba saluatoris: quia neque in his que operabatur virtutibus, neque in eis que predicabat arcanis, eum cognoscere Deum valent. Ideoque ad remissionem peccatorum que per gratiam fidei ipsius obtinenda est, non merentur attingere. *Hi autem sunt qui circa viam, ubi seminatur verbum. Et cum audierint, confestim venit satanas, & auferit verbum quod seminatum est in corde eorum, & cetera.* In hac Domini expositione omnis eorum, qui audire quidem verba salutis potuerunt, sed ad salutem peruenire nequeunt, distantia comprehenditur. Sunt namque qui verbum quod audiunt, nulla fide, nullo intellectu, nulla saltem tentanda vtilitatis occasione percipere dignantur. Quorum indisciplinatis ac duris cordibus mandatum verbum, confestim immundi spiritus quasi vitæ tritæ volucres semen eripiunt. Sunt qui auditi verbi & vtilitatem probant, & desiderium gustant: sed ne ad id, quod probant, perueniant, alios huius viæ aduersa terrendo, alios prospera blandiendo retardant. Quorum primos Dominus terræ petrosæ, secundos comparat spinosæ. Excipiuntur sane gentiles, qui ne audire quidem verba vitæ merentur. Nec mirum videri debet, quare spinis diuitias comparauerit Dominus, cum illæ pugnant, iste delectent. Recte enim spinæ vocantur quia cogitationum suarum punctationibus mentem lacerant. Et cum usque ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere eruantur. Sed & exceptis vitiis punctationibus, diuitiarum cupido plurimum mentem deualtat, ac securum esse non sinit. Cum enim quisque sollicitus inuigilat, quo ordine siue arte ea que nondum habet acquirit, qua rursus prouidentia ea que iam acquisierat cõseruet, qua denique gloria ac dignitate acquirentium copia perfruat: quantis necesse est misera mens per horas singulas curarum stimulis exulceretur? Vnde aperte Dominus in expositione spinarum appellaturus diuitias, præmisit ærumnas dicens, *Et alij sunt qui in spinis seminantur, hiij sunt qui verbum audiunt: & ærumna seculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiscentia introuentes suffocant verbum: & sine fructu efficitur. Ærumna, (inquit) seculi, & deceptio diuitiarum.* Quæcumque enim superuacuis diuitiarum decipit appetitus, necesse est mox curarum ærumna continuarum comitans, siue etiam præcurrens, affligat. Quid enim ærumnosius illis, qui quanto plus habent, tanto plus egent, & minus sibi ipsis habere videntur? Iuxta quod poetarum quidem philargyris illudens ait: *Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.* Quantoque feliciores non solum appetitu verarum diuitiarum, verum etiam ipso contemptu falsarum, qui se esse veraciter fatentur tanquam nihil habentes, & omnia possidentes? Bene autem cum dixisset, *Et ærumna seculi, & deceptio diuitiarum,* addidit, *Et circa reliqua concupiscentia.* Præcipit enim scriptura: *Concupiscentiam seruis mandata, & Deus præbet illam tibi.* Et iterum dicit, *Beatus vir qui timet dominum, in mandatis eius cupit nimis.* Cui contra, qui neglecta sapientia mandatisque Domini contemptis circa reliqua concupiscentia aberrat, nec fructum accipere sapientiæ, nec ad gaudium potest veræ beatitudinis attingere. Suffocant enim huiusmodi concupiscentiæ verbum, quia importunis cogitationibus suis guttur mentis strangulant. Et dum bonum desiderium intrare ad cor non sinit, quasi aditum vitalis necant. Cuius iusto iudicio contingit, ut quantum circa reliqua concupiscit, tantum longè absit ab illo pauperum spiritu ac desiderio, quo cupiunt dissolui, & esse cum Christo. Quin potius timet miser quod reuera euenturum est ei, dissolui ab hac vita, & esse cum diabolo.

Et hi sunt qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum & suscipiunt & fructificant, vnum trīginta, & vnum sexaginta, & vnum centum. Terra bona, hoc est fidelis electorum conscientia, omnibus terræ, nequam prouentibus contraria facit, quia & commendatum tibi semen verbi libenter excipit, & exceptum inter aduersa ac prospera constā-

ter ad fructus usque tempora cõseruat. *Fructificat autem, & facit vnum trīginta, & vnum sexaginta, & vnum centum.* Trīginta videlicet, cum fidem sanctæ Trinitatis electorum cordibus insinuat. Sexaginta, cum perfectionem docet bonæ operationis. Na quia in senario numero mundi ornat expletus est, recte per hunc bona operatio designatur. Ceterum, cum in vniuersis quæ agimus, quærenda nobis in regno cœlesti præmia demonstrat. Centum namque quæ cõputando in dexteram transferuntur, recte in significatione ponuntur perpetuæ beatitudinis. Siquidem trīginta & sexaginta in læua adhuc manu continentur, centum trans eunt ad dexteram. Quamuis enim magna sit fides, que nobis cognitionem nostri Conditoris reuelat, magna sint opera, quibus fides, ne sit otiosa, consumatur, in hac tamē ambo sunt vita necessaria, Præmium vero fidei & operationis, quæ per dilectionem exercentur, in futura est vita superandum.

ET dicebat illis: *Nunquid venit lucerna, ut sub modio ponatur aut sub lecto? Nōne ut super candelabrum ponatur?* Quia supra dixerat Apostolis, & eis qui cum illis erant, *Vobis datum est, nosse mysterium regni Dei: illis autem qui foris sunt, in parabolis omnia sunt.* Nunc ostendit per eos, aliquando etiam cæteris idem mysterium esse reuelandum, & peccus omnium, qui domum Dei essent intraturi, fidei flammis illustrandum. Quibus etiam verbis typice, fiduciam docet prædicandi, ne quis timore carnalium incommodorum lucem scientiæ, quam nouit, abscondat. Modij namque & lecti nomine, vitam hanc præsentem, & carnem, in qua viuimus: lucernæ autem vocabulo, verbum quo illustramur, designat. Nam quia tempus nostræ sub certa diuinæ prouisionis mensura cõtinetur, recte modio comparatur. Lectum vero animæ, corpus, in quo temporaliter inhabitans, quiescit, recte appellari posse, quis non videat? Vnde sanato cuidam dicitur: *Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.* Quod est aperte dicere: *Surge, de corpore negligentia: & corpus, in cuius desiderijs diutius iacebas, in exercitia bonorum operum sedulus atolle: & sic domum æternæ habitationis, præmia bonorum operum percepturus, ingredere.* Qui ergo amore huius vitæ temporalis, & illecebrarum carnalium, occultat verbum Dei: quasi modio, vel lecto lucernam operit: quia concupiscentias carnis præponit manifestationi veritatis, quam prædicare metuit. Super candelabrum autem ponit lucernam, qui corpus suum ministerio Dei subijcit, ut superior sit prædicatio veritatis, & inferior seruitus corporis: per ipsam tamen corporis seruitutem excelsior luceat doctrina, quæ per officia corporalia, id est, per vocem & linguam & ceteros corporis motus, in bonis operibus insinuatur discipulis. Super candelabrum ergo ponit lucernam, cum dicit Apostolus: *Non sic pugno, tanquam aërem cadens, sed castigo corpus meum, & seruituti subijcio: ne forte alius prædicans, ipse reprobus efficiat.*

Non enim est aliquid absconditum, quod non manifestetur: nec factum est occultum, sed ut palam veniat. Nolite, inquit, erubescere Euangelium Dei, sed inter tenebras persecutorum, lumen verbi, supra vestri corporis candelabrum leuate: fixa mente retinentes illum retributionis extremæ diem: quo illuminabit Dominus abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordium. Tunc enim & vos a Deo laus, & aduersarios veritatis poena manet æterna.

Si quis habet aures audiendi, audiat. Si quis habet sensum intelligendi verbum Dei, non se subtrahat, non auditum ad fabulas conuertat, sed scrutandis eis quæ veritas dixit: diligenter aurem accommodat, diligenter manus implendis eis quæ iam intellexit, diligenter linguam prædicandis opportunè importunèque subijciat.

Et dicebat illis: Videte quid audiatis. In qua mensura mensi fueritis, remetiatur vobis, & adjiciatur vobis. Si solerter (inquit) omnia quæ valetis bona facere, ac proximis intimare studetis: ad erit diuina pietas, quæ vobis, & in præsentem, sensum altiora capiendi, ac potiora gerendi, effectum conferat: & in futuro, supra id quod sperare nostis, dona vobis æternæ retributionis verè adjiciat.

Trīginta.
Sexaginta.Centum in
dextera.

CAP. 20

Modus.

Lectum.

Diuitias
spine.

Ærumnalis.

H abenti
dabitur.

Qui enim habet, dabitur illi. Et qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab illo.] Tota (inquit) intentione, verbo quod auditis, reminiscendo & scrutando operam date: quia qui amorem habet verbi, dabitur illi etiam sensus intelligendi quod amat. At qui verbi amorem non habet audiendi, etiam si vel naturali ingenio vel literarum sibi callere videtur exercitio, nulla veræ sapientiæ dulcedine gaudebit. Quod et si specialiter dictum esse videtur de Apostolis, quibus charitate fidei; potius datum est scire mysterium regnum Dei, & de perfidis Iudæis, qui in parabolis videntes, non videbant: & audientes, non intelligebant: quod videlicet literam legis in qua gloriabantur, essent amissuri: potest tamen & generaliter accipi quod nonnunquam lector ingeniosus negligendo se priuet sapiëntia quam tardus ingenio, sed studiosus, elaborando degustat.

Et dicebat illis: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo iacet sementem in terram & dormiat: & exurgat nocte ac die & semen germinet & crescat dum nescit ille. Vltro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Et cum se produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest tempus messis.] Semen homo iacet in terram, cum cordi suo bonam intentionem inserit. Et postquam se semit iactauerit, dormit: quia iam in spe boni operis quiescit. Nocte vero exurgit ac die, quia inter aduersa & prospera proficit. Et semen germinat & crescit, dum ille nescit: quia & cum adhuc metiri incrementa sua non valet, semel concepta virtus ad profectum ducitur. Et vltro terra fructificat: quia præueniente se gratia, mens hominis spontanea ad fructum boni operis assurgit. Sed hæc eadem terra primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum producit in spica. Herbam quippe producere, est inchoationis bonæ adhuc teneritudinem habere. Ad spicam vero herba peruenit, cum se virtus animo concepta ad profectum boni operis pertrahit. Plenum vero frumentum in spica fructificat: quando iam in tantum virtus proficit, vt esse robusti & perfecti operis possit. Et cum se produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest tempus messis. Omnipotens enim Deus producto fructu mittit falcem, & messem suam desecat, quia cum vnumquemque ad opera perfecta perduxerit, eius temporalem vitam per emissam sententiam incidit, vt granum suum ad cælestia horrea perducatur. Cum ergo desideria bona concipimus, semen in terram mittimus. Cum vero operari recta incipimus, herba sumus. Cum autem ad perfectum boni operis crescimus, ad spicam peruenimus. Cum in eiusdem operationis perfectione solidamur, iam plenum frumentum in spica proferimus. Nullus itaque ad bonum propositum adhuc in mentis teneritudine esse conspicitur, quia frumentum Dei ab herba incipit vt granum fiat.

Regnum Dei.

Et dicebat: Cui assimilabimus regnum Dei, aut cui parabola comparabimus illud? Sicut granum sinapis, quod cum seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus quæ sunt in terra.] Regnum Dei prædicatio Euangelij est, & noticia scripturarum quæ ducit ad vitam, & de qua dicitur ad Iudæos: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Simile est ergo huiuscemodi regnum grano sinapis, quod iuxta Euangelium Matthæi, accipiens homo seminavit in agro suo. Homo qui seminat, à plerisque Saluator intelligitur, quod in animis credentium seminet. Ab alijs homo ipse seminans in terra siue agro suo, hoc est in semetipso, & in corde suo. Quis est iste qui seminat, nisi sensus noster, & animus? Qui suscipiens granum prædicationis, & fouens sementem humore fidei, facit in agro sui pectoris pullulare.

Quod cum seminatum, inquit, fuerit in terra, minus est omnibus seminibus quæ sunt in terra. Et cum seminatum fuerit, ascendit & fit maior omnibus holeribus, & facit ramos magnos, ita vt possint sub vmbra eius aues cali habitare.] Prædicatio Euangelij minima est in omnibus disciplinis.

Ad primam quippe doctrinam fidem non habet veritatis, hominem Dominum Deum, mortuum & scandalum crucis prædicans. Confert huiuscemodi doctrinam dogmatibus philosophorum, & libris eorum & splendori

eloquentiæ, compositionique sermonum, & videbis quanto minor sit cæteris seminibus sementis Euangelij. Sed illa cum creuerint, nihil mordax, nihil viuudum, nihil vitale demonstrat. Totum flaccidum marcidumque ebullit in holera & in herbas, quæ arescunt & corruunt. Hæc autem prædicatio quæ parua videbatur in principio, vel cum in anima credentis, vel cum in toto mundo fata fuerit, non exurgit in holera, sed crescit in arborem, vt in alijs Euangelistis apertissimè dicitur. Ascendit ergo granum sinapis seminatum in terra siue agro Domini, & de holere mutatur in arborem, cuius natura est altitudine, amplitudine, annositate, herbarum omnium transcendere naturam. Magna est enim huius altitudo arboris, quia mentes auditorum suorum prædicatio Euangelij ad apperenda cælestia sustollit. Diffusa est ramis, quia per prædicatores ex sese nascentes, totius mundi terminos occupauit. Diuturnitate præminet, quia veritas quam prædicat, nullo vnquam sine delebitur. Sub vmbra illius volucres cæli habitant, quoniam animæ fidelium quæ ad cælestia per desiderium volare, & neglectis temporalium rerum cupiditatibus sursum cor habere consueuerunt, iuxta Psalmistæ vocem, in protectione alarum Domini sperabunt. Vnde & sponsa in Canticis canticorum, hoc est vna de multis animabus collecta sanctorum Ecclesia, gloriatur & dicit: Sub vmbra illius, quem desiderabam, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Quod est apertè dicere: Sub protectione illius quem videre desiderabam, me cæterorum solatio destitutam subieci, & gaudium aspectus ac præsentia, illius dulcis cordi meo, quicquid extra illum est me contemnere, immò fastidire coëgit.

Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterat audire. Sine parabola autem non loquebatur eis. Seruonem autem discipulis suis dissebas omnia.] Non hoc ita dictum est, quasi nullum apertum ad turbas sermonem fecerit, sed per solas parabolas loquutus eis fuerit: verum ita potius, quia nullus facilè sermo eius inuenitur, in quo non aliquid parabolarum sit intermixtum.

Parabola
in Euange-
lio.

LIBER II.

N ait illis illa die cum sero esset factum, Transiimus contra. Et dimittentes turbam, assumunt eum, ita vt erat in nauis, & alia naues erant cum illo. In hac nauigatione Dominus, vtramque vnus eiusdemque suæ personæ naturam dignatur ostendere: dum ipse, qui, vt homo, dormit in nauis, furorem maris verbo compescit vt Deus. Porro iuxta allegoriam mare quod cum suis transire desiderat, tenebrosus amarusque seculi præsentis ætus accipitur. Nauicula autem quam ascendit, nulla melius, quam sacratissimæ passionis ipsius intelligitur arbor. Cuius beneficio quique fideles adiuti, transcens mundi fluctibus, ad habitationem patriæ cælestis, quasi ad stabilitatem securi littoris perueniunt. Aliæ autem naues quæ fuisse dicuntur cum Domino, nec tamen in altum ductæ, vel aliquid tempestatis pertulisse narrantur, illos nimirum significans, qui ita fide dominicæ crucis imbuti sunt, vt necdum turbine tribulationum pulsati: tantum in pace Ecclesiæ suscepta fidei mysteria cogerent: vel certè qui post crebras tentationum procellas aliquantulum ad tempus serenitate concessæ pacis vtuntur. Incertum namque est naues illæ, vtrum nuper factæ in portum deductæ sint, an post experta maris pericula ad portum reductæ. Vnde vtrosque rectè possunt designare, & eos videlicet qui necdum sunt tentationibus probati, & illos qui post examinationem crebram tribulationum pro Christo aliquantum sopitis tentationibus, sunt rerum tranquillitate potiti.

Mare.

Nauis.

Et facta est procella magna venti, & fluctus mittebatur in nauem, ita vt impleretur nauis. Et erat ipse in puppi super cernical dormiens.] Discipulis nauigantibus Christus obdormiuit: quia calcantibus seculum fidelibus futuris; regni quietem animo ineditantibus, & vel secundo spiritus sancti flatu, vel remigio proprii conatus, infidos mundi fastus certatim

Euangelij
predica-
tio.

post terga iactantibus, tempus subito Dominicæ passionis aduenit. Vnde bene hoc sero factum gestum fuisse perhibetur, vt veri solis occubitus non sola Domini dormitio, sed & ipsa decedentis lucis hora significet. Ascendente autem illo puppim crucis, qua somnum mortis caperet, fluctus blasphemantium persecutorum dæmoniis excitati procellis, affurgunt. Quibus tamen non ipsius patientia turbatur, sed discipulorum imbecillitas concutitur, trepidat, periclitatur.

Et excitant eum, & dicunt ei. Magister, non ad te pertinet, quia perimus?] Et excitant Dominum discipuli, ne eo dormiente fluctuum feritate dispereant, quia cuius mortem viderant, maximis votis resurrectionem quærebant, ne si diutius ipse morte carnis sopiretur, eorum mens spiritali in perpetuum morte periret. Vnde bene sequitur.

Et exurgens comminatus est vento. & dixit mari, Tace, obmutesce. Et cessauit ventus, & facta est tranquillitas magna.] Vento quippe exurgens comminatus est: quia resurrectione celebrata diaboli superbiam strauit, dum per mortem destruit eum qui habebat mortis imperium. Mare quoque silei præcepit, ac tranquillitatem reduxit, quia vesanam Iudæorum rabiem, quæ caput quatiens clamauerat, *Si filius Dei est, descendat nunc de cruce, & credimus ei*, mortem superando ac de sepulchro resurgendo deiecit. Vbi notandum iuxta literam, quod omnes creaturæ sentiant creatorem. Quibus enim increpatur & imperatur, sentiunt imperantem. Non errore hæreticorum, qui omnia putant animantia, sed maiestate conditoris. Quæ enim apud nos insensibilia, illi sensibilia sunt.

Iuanus
quomodo
obediunt.

Et ait illis. Quid timidi estis? Necdum habetis fidem. Recte arguuntur, qui præsertim Christo timebant, cum vtique qui ei adhaerit, perire non possit. Cui simile est hoc, quod post mortis somnium, discipulis apparens exprobrauit incredulitatem illorum & duritiam cordis, qui his, quia viderant eum resurrexisse, non crediderunt. Iterumque dixit ad eos: *Osultis, & tardi corde ad credendum in omnibus qua locuti sunt prophetae. Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Ac si per metaphoram nauigij diceret: Nonne oportuit Christum soporari, verentibus vndique fluctibus nauem in qua dormiebat, & ita expergefatum sedatis extemplo tumidis gurgitum aestibus, diuinitatis suæ cunctis patetacere virtutem? *Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterum: Quis putas est iste? Quia ventus, & mare obediunt ei.* Matthæus ita scribit: *Porro homines mirati sunt dicentes, Qualis est hic? &c.* Non ergo discipuli, sed nauæ & cæteri, qui in nauis erant mirabantur, & de eius, cui ventus & mare obediret, persona dubitabant. Sin autem quis contētiōse voluerit eos qui mirabantur fuisse discipulos, respondimus rectè homines appellatos, quia necdum potētiam nouerant saluatoris. Et nos quoque linguli cum ligno Dominicæ crucis imbuti seculum relinquere disponimus, nauem profecto cum Iesu conscendimus, mare transire conamur. Sed qui non dormitabit, neque obdormiet, Israël custodiens semper, nobis tamen sæpe nauigantibus, quasi inter æquoris fremitus obdormiuit, quando crebrescente inter medios virtutum nisus, vel immundorū spirituum, vel hominum paucorū, vel ipso nostrarum cogitationum impetu fidei splendor obtenebrescit, spei celsitudo contabescit, amoris flamma refrigescit. Verum inter huiusmodi procellas ad illum necesse est gubernatorem curramus, illum sedulo excitemus, qui non seruiat sed imperet ventis. Mox tempestates compescet, refundet tranquillitatem, portum salutis indulgebit.

C A P V T V.

CAP. 21.

Gerasa.

ET venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenarum.] Gerasa est vrbs insignis Arabiæ trans Iordanem, iuncta monti Galaad, quem tenuit tribus Manassæ non longe à stagno Tiberiadis, in quod porci præcipitati sunt. Significat autem nationem gentium, quam post somnum passionis, resurrectionisque suæ gloriam missis prædicatoribus Saluator est visitare dignatus. Vnde bene Gerasa, siue Gergesij (vt quidam legunt) colonum eiciens, siue, aduena

propinquans, interpretatur: videlicet insinuans, quia gentium populus & cum à quo nequiter incolebatur, hostem de suo corde repulerint, & qui erat longe, factus sit prope in sanguine Christi.

Et exeunte eo de nauis, statim occurrit ei de monumentis homo in spiritu immundo, qui domicilium habebat in monumentis.] Homo iste qui spiritu vexabatur in mundo, & Domino vesanus, sed mox curandus occurrit, figuram habet populi gentilis, qui vsque ad tempora Dominicæ incarnationis, dæmonicis delusis doctrinis idola pro Deo colebat. Qui *domicilium habebat in monumentis*, quia in mortuis operibus, hoc est in peccatis delectabatur. Quid enim sunt corpora perfidorum, nisi quædam de sanctorum sepulchra, in quibus non Dei habitat sermo, sed anima peccatis mortua recluditur?

Dæmonia-
cus.

Et neque catenis iam quisquã eum poterat ligare, quoniam sæpe compedibus & catenis vinctus dirupisset catenas, & compedes comminisset. Et nemo poterat eum domare.] Catenis & compedibus graues & duræ leges significantur gentium, quibus & in eorum republica peccata cohibentur. *Ruptiã, catenis* (vt Lucas scribit) *agebatur à dæmonio in deserto*, qui etiam ipsis transgressis legibus ad ea scelera cupiditate ducebatur, quæ iam vulgarem consuetudinem excederet.

Catena.

Et semper nocte ac die in monumentis & in montibus erat, & clamans, & concidens se lapidibus.] Semper nocte ac die furebat dæmoniosus, quia gentilitas siue aduersis rerum calib^o laboraret, seu pax & prosperitas aliqua mundi blandientis arrideret, nequaquam à seruitio malignorum spirituum collum mentis excutere nouerat, sed per operum sceditatem quali in monumentis iacebat, per factum superbiæ in montium iugis errabat, per verba durissimæ infidelitatis, quasi arreptis furibunda cautibus seipsam concidebat. Sed attestante Ioanne Baptista Dominus de lapidibus suscitauit filios Abrahæ, dum dura infidelium corda ad gratiam pietatis conuertit.

Videns autem Iesum à longè cucurrit, & adorauit eum, & clamans voce magna dixit: Quid mihi & tibi Iesui filij Dei altissimi?] Quanta Arrii velania Iesum creaturam & non Deum credere, quem filium Dei altissimi dæmones credunt & contremiscunt? Quæ impietas Iudæorum, eum dicere in principe dæmoniorum eiecisse dæmonia, quem ipsa dæmonia fatentur nihil secum habere commune? Qui hoc ipsum, quod tunc per dæmoniaci clamare furorem, postmodum in delubris idolorum dicere & confiteri non cessarunt, Iesum videlicet esse Christum filium Dei altissimi, nec sese aliquid cum illo pacis aut societatis habere.

Arrii error

Iudeorum
error.

Adiuro te per Deum, ne me torqueas.] Dicebat enim illi. *Exi spiritus immunde ab homine.*] Hostis humanæ salutis non exiguum sibi ducit esse tormentum, ab hominis læsione cessare, quantoque hunc diutius possidere solbat. tanto difficilius dimittere consentit.

Vnde studèdum summo opere est, vt & si quando vt homines, à diabolo superemur, mox ei^o laqueos euitare satagem^o, ne si aliquanto tardius eius viribus resistatur, laboriosius quandoque pellatur.

Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et dicit ei. Legio nomen mihi est, quia multi sumus.] Non velut inscius nomen inquit, sed vt confessa publicè peste quam furens tolerabat, virtus curantis gravior emicaret. Sed & nostri temporis sacerdotes, qui per exorcismi gratiam dæmones eijcere norunt, solent dicere patientes non aliter curari, nisi quantum sapere possunt, omne quod ab immundis spiritibus visu, auditu, gustu, tactu, vel alio quolibet corporis, aut animi sensu vigilantes dormientes ve pertulerint, cōfitendo patenter exponant.

Quod vero dicebat spiritus, *Legio nomen mihi est, quia multi sumus*: significat populum gentium non vni cuiuslibet, sed innumeris ac diuersis idololatriæ cultibus esse mancipatum.

Legio.

Cui contra scriptum est, quod *multitudinis credentium erat cor tuum, & anima vna.* Vnde bene in Babylonis constructione linguarum vnitas per spiritum superbiæ scissa, in Hierosolyma est per gratiam sancti linguarum varietas adunata. Et illa confusio, hæc visio pacis interpretatur, ma-

Babylon.
Hierosoly

quia videlicet electos in pluribus linguis & gentibus vna fides ac pietas toto orbe pacificando confirmat: reprobos autem plures sectæ quam linguæ dissociando confundunt.

Et deprecabatur eum multum, ne se expelleret extraregionem.] In Euangelio Lucæ ita scriptum est: Et rogabant eum, ne imperaret illis, vt in abyssum irent. Sciebant ergo dæmones aliquando futurum, vt per aduentum Domini mitterentur in abyssum, non ipsi futura prædiuantes, sed prophetarum de se diſta recolentes. Ideoq; gloriam Domini aduentus quam mirabantur, ad suam pertimeſcebant tendere damnationem.

Erant autem ibi circa montem grex porcorum magnus pasſens. Et deprecabatur eum spiritus, dicentes, Mitte nos in porcos, vt in eos introeamus. Et conceſit eis statim Iesus.] Ideo permisit, quod petebant, dæmonibus, vt per interfectionem porcorum, hominib; salutis occasio præberetur. Pastores enim ista cernentes, statim nunciant ciuitati. Erubescat Manichæus. Si de eadem substantia, & ex eodem auctore hominum bestiarum que sunt animæ, quomodo ob vnius hominis salutem duo millia porcorum suffocantur. In quorum tamen interitu figuraliter homines immundi, vocis & rationis expertes iudicantur, qui in monte superbiæ pascentes, lutulentis oblectantur in actibus. Talibus enim per cultus idolorum possunt dæmonia dominari. Nam nisi quis porci more vixerit, non in eum diabolus accipiet potestatem, aut ad probandum tantum, non autem etiam ad perdendum accipiet.

Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos. & magno impetu grex precipitatus est in mare ad duo millia, & suffocatus sunt in mari.] Significat quod iam clarificata Ecclesia, & liberato populo gentium à dominatione dæmoniorum, in abditis agunt sacrilegos ritus suos, qui Christo credere noluerunt, cæca & profunda curiositate submersi. Et notandum quod spiritus immundi in porcos irent, nisi hoc illis benignus ipse saluator petentibus, quos certe in abyssum posset relegere, concederet. Rem necessariam docere nos volens, vt scilicet nouerimus eos multo minus posse sua potestate nocere hominibus, qui nec pecoribus qualibuscunque potuerunt. Hanc autem potestatem Deus bonus occulta iustitia dare nobis potest, iniusta non potest.

Qui autem pascebunt eos, fugerunt, & nunciauerunt in ciuitatem & in agros.] Quod pastores porcorum fugientes ista nunciant, significat quosdam etiam primates impiorum, quanquam Christianam legem fugiant, potestatem tamen eius per gentes stupendo & mirando prædicare.

Et egressi sunt videre quid esset factum. Et veniunt ad Iesum, & vident illum qui à dæmonio vexabatur sedentem, vestitum & sana mentis, & timuerunt, &c. In Euangelio Lucæ scriptum est, Sedentem ad pedes eius. Significat autem multitudinem vetusta sua vita delectatam, honorare quidem, sed nolle pati Christianam legem, dum dicunt, quod eam implere non possunt, admirantes tamen fidelem populum à pristina perdita conuersatione sanatum. Sedere namque ad pedes Domini, est eum à quo dæmonia exierant, eos qui à peccatis correcti fuerint, fixa mentis intentione vestigia sui Saluatoris quæ sequantur intueri. Vestitum resumere, est virtutum studia quæ vesani perdiderant, iam sana mente recipere. Cui figura apte congruit illa Domini parabola, in qua rediens ad patrem filius luxuriosus & pdigus, mox stola prima cū annulo induitur, manifeste insinuans, quod quisquis vero corde de amissis penituerit, potest donante Christi gratia, prima iustitiæ opera de quibus ceciderat, cum annulo inuolutæ fidei recuperare.

Et rogare eum coperunt, vt discederet à sinibus eorum.] Conſcij fragilitatis suæ Geraseni, præſentia Domini iudicant se indignos, non capientes verbum Dei, nec infirma adhuc mente pondus sapientiæ sustinere valentes. Quod & Petro ipsi viso piscium miraculo contigisse legit: Et vidua Sareptana beati Helix cuius se sensit hospitio benedici, nihilominus se putauit præſentia grauari dicēs: Quid mihi & tibi vir dei? Ingressus es ad me, vt rememorarentur iniquitates meæ, & occideres filium meum?

Cumq; ascenderet nauem, cepit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, vt esset cum illo, & non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui.] Hæc ex illa Apostoli ſententia rectè possunt intelligi, cum ait: Dissolui & esse cum Christo, multo magis optimum, manere in carne, necessarium propter vos. vt sic quisque intelligat post remissionem peccatorum redeundum esse sibi in conscientiam bonam, & seruiendum Euangelio, propter aliorum etiam salutem, vt deinde cum Christo requiescat, ne cum præpropere iam vult esse cum Christo, negligat ministerium prædicationis fraternæ redemptioni accommodatum. Quod vero Matthæus duos dicit à dæmonum legione curatos, Marcus autem, & Lucas, vnum commemorant, intelligas vnum eorum fuisse personæ alicuius clarioris & famosioris, quem regio illa maxime dolebat, & pro cuius salute plurimum satagebat. Hoc volentes significare duo Euangelistæ, solum commemorandum iudicauerunt, de quo facti huius fama latius præclarior flagrauerat.

Sed & allegoriæ summa concordat, quia sicut vnus à dæmonio possessus, sic & duo gentilis populi typum non inconuenienter expriment. Nam cum res filios Noë generauerit, vnus solum familia in possessionem ascita est Dei, ex duobus reliquis diuersarum nationum quæ idolis manciparentur, procreati sunt populi.

Et venit quidam de Archisynagogis nomine Iairus, & videns eum, procidit ad pedes eius. &c.] In hac lectione vbi Archisynagogus saluare filiam petiit suam, sed pergente ad domum eius Domino, præoccupans hæmorrhoidia mulier præripit sanitatem, ac deinde filia Archisynagogi ad optatam peruenit sanitatem, immo de morte reuocata est ad vitam, salus ostenditur generis humani, quæ Domino in carne veniente ita dispensata est, vt primo aliqui ex Israel ad fidem venirent, deinde plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret.

Quis ergo Archisynagogus iste, quid ad Dominum pro filia rogaturus aduenit, melius quàm ipse Moyses intelligitur? Vnde bene Iairus, id est illuminans, siue illuminatus vocatur, quia accepit verba vitæ dare nobis, & per hæc cæteros illuminat, & ipse à spiritu sancto, quo vitalia monita scribere vel docere posset, illuminatus est.

Qui videns Iesum, procidit ad pedes eius, quia prævidens in spiritu venturum in carne Dominum, humili corde se eius potentia subdidit: quem ita circa finem seculi hominē incarnandum esse cognouit, vt æternum ante omne seculum Deum existere non dubitaret. Si enim caput Christi Deus, pedes eius, quid aptius quàm assumpta humanitas, qua terram nostræ mortalitatis tetigit, accipiendi sunt? Et procidere Archisynagogum ad pedes Iesu, est legislatorem cum tota progenie patrum mediatorem Dei, & hominum longe sibi dignitatis gloria præferendum esse cognoscere, & confiteri cum Apostolo, quia quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

Et deprecabatur eum multum dicens, Quoniam filia mea in extremis est, veni impone manus super eam, vt salua sit & viuat.] In Euangelio Lucæ ita scriptum est, quia filia vnica erat illi fere annorum duodecim, & hæc moriebatur. Filia ergo Archisynagogi, ipsa est synagoga, quæ sola legali institutione composita, quasi vnica Moyſi nata erat. Et hæc velut duodecimo ætatis anno, hoc est tempore pubertatis appropinquante, moriebatur, quia nobiliter à prophetis educata, postquam ad intelligibiles annos peruenerat, postquam spiritalem deo sobolē generare debebat, subito errorū languore confertnata, spiritalis vitæ vias ingredi desperabiliter omisit: & si non à Christo succurreretur, horrendam per omnia corruisset in mortem.

Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa: & comprimebant illum.] Ad puellam pergens sanandam Dominus à turba comprimitur, quia genti Iudææ salutaria monita præbens, quibus ægram vitæ conscientiam erigeret, noxia carnalium populorum est consuetudine grauitus.

Concordia
Euangelis-
tarum.

CAP. 22.

Iairus.

Manichæus

Sedere ad
pedes Do-
minum.

Sanguine
fluens.Nota tem-
poris con-
uerſiōis.

Medici.

Fons san-
guinis.Tangentes
nō tangūt.
Tangere
Christum.

Et mulier quæ erat in profusio sanguinis duodecim annis. Mulier sanguine fluens, sed à Domino curata, Ecclesia est cōgregata de gentibus, quæ ingenito carnalium delectationum polluta fluxu, atq; à cœtu iam fuerat segregata fidelium, sed dum verbum Dei Iudæam saluare decerneret, illa paratam iam promissamque alijs præripuit, spe certa salutem. Notandumque quod & Archisynagogi duodenis sit filia, & mulier hæc ab annis duodecim sanguine fluxerit, hoc est eodem quo hæc nata sit tempore, illa cœperit infirmari.

Vnde enim pene eademque seculi huius ætate, & synagoga in patriarchis nasci, & gentium exterarum natio per orbem cœpit idololatriæ sanie cœdari. Nam & fluxus sanguinis bifariam, hoc est, & super idololatriæ pollutione, & super ijs quæ carnis ac sanguinis delectatione geruntur, potest recte intelligi.

Et fuerat multa perpeſſa à compluribus medicis, & erogauerat omnia sua, nec quicquam profecerat, sed magis deterius habebat. Medicos siue falsos intellige theologos, siue philosophos legumque doctores secularium, qui multa de virtutibus vitijsq; subtilissime disputantes, vtilia, viuendi credendique instituta se mortalibus dare promittebant, seu certè ipsos spiritus immundos, qui velut hominibus consulendo sese pro Deo colendos ingerebant. Quibus certatim audendis gentilitas quanto magis naturalis industriæ vires expendat, tanto minus potuit ab iniquitatis suæ forde purgari. Sed hæc vbi populum Iudæorum agrotasse, verumque de cælo cognouit adesse medicum, cœpit & ipsa languoris sui sperare pariter & inquirere remedium.

Cum audisset de Iesu venit in turba retro, & tetigit vestimentum eius. Dicebat enim, quia si tetigero vestimentum eius, salua ero. Et confestim siccat est fons sanguinis eius. Venit, & Dominus tangit Ecclesia, cum ei per fidei veritatem appropinquat. Venit autem retro, siue iuxta id quod ipse ait, Si quis mihi ministrat, me sequatur. Et alibi præcipitur: Post Dominum Deum tuum ambulabis. Siue quia præsentem in carne Dominum non videns, peractis iam sacramentis incarnationis illius, ad fidei & agnitionis eius gratiam peruenit. Sicque dum participatione sacramentorum eius saluari à peccatis meruit, quasi tactu vestimentorum eius fontem sui sanguinis siccauit.

Fons quippe sanguinis, est origo peccati. Cuiusque fons sanguinis, est immundæ primordium cogitationis, ex quo peccatum omne nascitur. Sed Dominus cum verbis Euangelicis non solum opera & verba mala compescere, sed & cogitationum nequam radicem extirpare curauit, cum hæc vtraque sacramentis Euangelicis emundari donauit, quasi virtutem exsiccandi fontis obsceni suis vestimentis indidit.

Et statim Iesus cognoscens in semetipso virtutem qua exierat de eo, conuersus ad turbam aiebat, Quis tetigit vestimenta mea? Non, vt ipse, quæ nesciat doceatur, interrogat, sed vt virtus quam bene nouerat, immò quam ipse dederat, in muliere declararetur, & declarata agnitaq; virtute fidei multi ad salutem perueniant.

Et dicebant ei discipuli sui: vides turbam comprimentem te, & dicas quis me tetigit? Quem turba passim comitans comprimit, vna credula mulier Dominum tangit, quia qui diuersis inordinatè glomerantium hæresibus, siue peruersis moribus grauat, solo catholice Ecclesiæ fideliter corde veneratur. Nam sicut quidam videntes non vident, & audientes non audiunt, ita etiam tangentes non tangunt, qui non simplici, sed dubio vel simulato corde Christum tangunt.

Vnde cuidam amanti quidem, sed nondum plene credenti, dicit ipse, Noli me tangere. Nondum enim ascendi ad patrem meum. A parte dicēs, quid sit ipsum veraciter tangere, patri scilicet æqualem credere.

Et circumſpiciebatur videre eam quæ hoc fecerat. Non obliuiscitur fidelium suorum Dominus, nec in desperantes intueri desinit, sed omnes qui saluari merentur, suo dignos intuitu ac miseratione iudicat. Iste autem pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum.

Mulier autem timens & tremens, sciens quod factum esset in se, venit & prociat ante eum, & dixit eionnem veritatem. Ecce quò interrogatio Domini tendebat, vt videlicet consistente palam muliere veritatem suæ diutina infirmitatis, subitæ credulitatis, diuinæ propitiationis, ac donatæ sibi sanationis, & ipsa certius confirmaretur in fide, & pluribus salutis & vitæ præberetur exemplum. Denique sequitur.

Ille autem dixit: Filia, fides tuæ te saluā fecit. Vade in pace, & esto sana à plagatua. Ideò filia, quia fides tuæ te saluā fecit. Nec dixit fides tuæ te saluā factura est, sed saluam fecit. In eo n. quòd credidisti, iā salua facta es. Adhuc eo loquente, veniunt ad Archisynagogū dicentes, Quia filia tua mortua est, quid vltra vexas magistrum? Sanata à profusio sanguinis muliere, mox filia Archisynagogi mortua nuntiatur, quia dū Ecclesiā vitiorū labe mūdāta, & ob fidei meritū filia est cognominata, cōtinuo synagoga perfidia simul & inuidia luctu soluta est. Perfidia quidē, quia in Christo credere noluit. Inuidia vero, quia Ecclesiam credere doluit. Scriptum namque est in Actibus Apostolorum: Sequenti autem sabbato, penē vniuersa ciuitas conuenit audire verbum Domini. Videres autem, turbas Iudæi, repleti sunt zelo, & contradicebant his quæ à Paulo dicebantur, maledicentes. Et quod aiebant nustij Archisynagogi, Quid vltra vexas magistrum? per eos hodieq; dicitur qui adeo destitutum synagoga statum vident, vt restaurari posse non credant: ideoque pro resuscitatione illius supplicandum esse non æstiment. Sed quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum: vnde aptè sequitur.

Iesus autem verbo quod dicebatur audito, ait Archisynagogus: Noli timere, tantummodo crede. Archisynagogus, cœtus doctorum legis accipitur, de quo Dominus ait, Super cathedram Moysi sederunt scribae & Pharisei. Qui si credere ipse voluerit, etiam subiecta ei synagoga salua erit.

Et veniunt in domum Archisynagogi, & vident tumultum, & flentes & eiulantes multum. Et latentur, inquit, omnes qui sperant in te, in aeternum exultabunt & inhabitabunt in eis. Quia vero synagoga lætitiā hanc Dominicæ inhabitationis, merito infidelitatis amisit, quasi inter flentes & eiulantes mortua iacet. Nec tamen superna pietas funditus eam interire patitur, quin potius circa finem seculi reliquias eius secundum electionem gratiæ saluæ & vitæ restituit. Vnde aptè subiungitur:

Et ingressus ait eis, Quid turbamini & ploratis? Puella non est mortua, sed dormit. Hominibus mortua qui suscitare nequuerant, Deo dormiebat, in cuius dispositione & anima recepta viuabat, & caro resuscitanda quiescebat. Vnde mos Christianus obtinuit, vt mortui qui resurrecturi esse non dubitantur, dormientes vocentur, sicut Apostolus: Nolumus, inquit, vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristamini, sicut & ceteri, qui spem non habent. Sed & in parte allegoriz, cum anima quæ peccauerit ipsa moriatur, tamen ea quam Dominus resuscitandam atque ad vitam aeternam præuidit esse venturam, nobis quidem mortua fuisse, sed ei obdormiuisse dici non incongruè potest.

Et irridebant eum. Ipse vero eiecit omnibus assumit patrem & matrem puella. &c. Quia verbum resuscitantis ac resurgentis mysterium viderent. Item foras turba eicitur, vt puella suscitetur, quia si non prius à secretioribus cordis expellitur, importuna secularium multitudo curarum anima quæ intrinsecus iacet mortua, non resurget. Nam dum se per inumeras terrenorum desideriorum cogitationes spargit, ad considerationem sui sese nullatenus colligit.

Et tenens manum puella ait illi, Tabatha cumi: quod est interpretatum, puella tibi dico, surge. Quærat diligens lector, quare verax Euangelista dictum Saluatoris exponens, interposuerit de suo: tibi dico: cum in Syro sermone quem posuit, non plus sit dictum, quam Puella surge.

Nisi forte propter exprimendam vim Dominicæ iusionis, hoc agendum putauit, magis sensum loquentis, quam ipsa verba suis curans intimare lectoribus.

Nam & familiare constat esse Euangelistis atq; Apolto-
lis, cum de veteri testamento testimonia assumunt, magis
sensum propheticum ponere curare, quam verba. Tenens
autem manum puellæ Dominus, suscitauit eam, quia
nisi prius mundatæ fuerint manus Iudæorum, quæ sangui-
ne plenæ sunt, synagoga eorum mortua non confurget.

Et confestim surrexit puella, & ambulabat. Bene, surrexit &
ambulabat. Quemcunq; enim peccatis mortuum supernæ
manus miserationis resuscitatura tetigerit, non solum à
fordibus & veterino scelerum exurgere, sed & in bonis cõ-
tinuo proficere debet operibus, videlicet iuxta Psalmitam,
ingrediens sine macula, & opera exercens iustitiæ.

Et obstupuerunt stupore maximo. Et præcepit illis vehemèter, vt
nemo id sciret. Et iussit dari illi manducare. Ad testimonium
quidem veræ resuscitationis dari puellæ manducare præ-
cepit, ne non veritas sed phantasia, quod apparebat, ab
incredulis putaretur. Sed & si quis à spiritali morte surre-
xerit, cælesti necesse est mox pane satiari, & diuini scilicet
verbi & sacrosancti altaris particeps effectus. Nam iuxta
moralem intellectum, tres illi mortui quos Saluator in
corporibus suscitauit, tria genera resurrectionis animarum
significant. Siquidem nonnulli consensum malæ delecta-
tionis præbendo, latente tantum cogitatione peccati sibi
mortem consciscunt. Sed tales se viuificare significans Sal-
uator, resuscitauit filiam Archisyndagi nondum foras
elatum, sed in domo mortuam, quasi vitium secreto in corde
regentem. Alij non solum noxiæ delectationi consentien-
do, sed & ipsum malum quo delectantur explendo, mor-
tuum suum quasi extra portas efferunt. Et hos se si peni-
teant, resuscitari demonstrans, suscitauit iuuenem filium
viduæ extra portas ciuitatis elatum, & reddidit matri suæ,
quia respicientem à peccati tenebris animam vnitati res-
stituit Ecclesiæ. Quidam vero non solum cogitando, vel
faciendo illicita, sed & ipsa peccandi consuetudine se, quasi
sepeliendo corrumpunt. Verum nec ad hos erigendos
minor fit virtus & gratia Saluatoris, sitamen adsint cogi-
tationes sollicitæ, quæ super eorum salute velut deuotæ
Christo sorores inuigilant. Nam ad hoc intimandum, resus-
citauit Lazarum quatuor dies in monumento habentem,
& sorore attestante iam scetentem, quia nimirum pessima
noxios ætus solet fama comitari. Notandum autem, quod
quanto grauior animæ mors ingruerit, tanto acrius neces-
se est, vt resurgere mereatur, pœnitentis feruor insistat.
Nam leuioribus & quotidiani erroris leuioribus pœnitentiæ pos-
sunt remedio curari. Quod occulte nolens ostendere Do-
minus, iacentem in conclaui mortuam facillima ac breuis-
sima voce resuscitat dicens: *Puella surge.* Quam etiam ob fa-
cilitatem resuscitandi iam mortuam fuisse negauerat. De-
latum autem foras iuuenem mortuum, pluribus vt reuiuif-
cere debeat dictis corroborat, cum ait: *Iuuenis tibi dico sur-
ge.* Quatriuanus vero mortuus, vt longa prementis sepul-
chri claustra euadere posset, *si emiuit spiritu Iesus, turbauit se-
ipsum, lachrymas fudit, vrsus emiuit, ac magna voce clamauit:
Lazare, veni foras.* Et sic tandem qui erat desperatus, dis-
cussio tenebrarum pondere, vitæ lucique redditur. Sed &
hoc notandum, quod quia publica noxa publico eger re-
medio, leuia autem peccata leuiori & secreta queunt peni-
tentia deleri, puella in domo iacens paucis arbitris ex-
urgit, eisdemq; vehementer vt nemini id manifestent præ-
cipitur. Iuuenis extra portam turba multa comitante atq;
intuente, suscitatur. Lazarus de monumento vocatus, in
tantum populis innotuit, vt ob eorum qui videre testimo-
nium, plurimæ Domino turbæ cum palmis occurrerēt, &
multi propter illum abirent ex Iudæis, & crederent in Ie-
sum. Quartum vero mortuum nunciante discipulo Domi-
nus audiuit, sed quia qui pro eius excitatione precarentur,
vni desuerant: *Dimite, inquit, vt mortui sepeliant mortuos
suos, id est mali malos noxijs laudibus grauent: & quia
non ad est iustus, qui corripit in misericordia,
oleum peccatoris impinguet ca-
put eorum.*

Manducet
resuscita-
tum.

Resuscitari
à Domino.

Nota.

Palmarum
causa.

Bedæ Tom. 5.

CAPVT VI.

ET egressus inde abiit in patriam suam. & sequebantur illum di-
scipuli sui. & factò sabbato cepit in synagoga docere. Et multi
audientes admirabantur in doctrina eius dicentes: Vnde huic hæc
omnia? Et quæ est sapientia quæ data est illi, & virtutes tales quæ
per manus eius efficiuntur? Patriam eius Nazareth dicit, in
qua erat nutritus. Sed quanta Nazarenorum cæcitas, qui
eum quem in verbis factisq; ipsius, si mens non laua fuisset,
Christum cognoscere poterant, ob solam generis noti-
tiam contemnant. Sapientiam autem ad doctrinam, vir-
tutem referunt ad sanitates & miracula, quæ faciebat. Quæ
solerti ac pulchra distantia commemorat Apostolus di-
cens: *Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam querunt, nos autem
predicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gen-
tibus autem stultitiam. Ipsi vero vocatis Iudæis & Græcis, Chri-
stum Dei virtutem & Dei sapientiam.* In qua nimirum senten-
tia virtutem ad signa retulit propter Iudæos, sapientiam
autem ad doctrinam propter Græcos, id est gentes.

Nazareth,
Nazaren.

Sapientia
virtus.

Scandalum
Iudæorum.

Fratres do-
mini.

Fabri filius

Nonne iste est faber filius Maria, frater Iacobi & Ioseph & Iuda
& Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandali-
zabantur in illo. Scandalum & error Iudæorum, salus no-
stra est, & hæreticorum condemnatio. In tauro enim
cernebant hominem Iesum Christum, vt hunc fabrum, &
iuxta alium Euangelistam, fabri clamarent filium: fratres
quoque & sorores eius secum esse testarentur. Qui tamen
non liberi Ioseph aut Maria, iuxta hæreticos, putandi sunt,
sed potius iuxta morem sacræ scripturæ, cognati ipsorum
sunt intelligendi, quo modo Abraham & Loth fratres ap-
pellantur, cum esset Loth filius fratris Abraham. Et multa
habes huiusmodi.

Non autem sine certi prouisione sacramenti Dominus
in carne apparens, faber & fabri filius æstimari ac dici vo-
luit: quin potius etiam per hoc se eius ante secula filium ef-
se docuit, qui fabricator omnium in principio creauit celum
& terram. Nam etsi humana non sunt comparanda diuinis,
typus tamen integer est, quia pater Christi igni operatur
& spiritu. Vnde & de ipso tanquam de fabri filio
præcursor suus ait: *ipse vos baptizabit in spiritu sancto, & igni.*
Qui in domo magna huius mundi diuersi generis vasa fa-
bricat, immò vasa iræ sui spiritus igne molliendo, in mise-
ricordiæ vasa cõmutat: Sed huius sacramenti Iudæi ignari:
diuinæ virtutis opera prolapsiæ carnalis contemplatione
despiciunt.

Et dicebat eis Iesus, quia non est propheta sine honore nisi in pa-
triam suam & in cognatione sua, & in domo sua. Prophetam dici
in scripturis Dominum Iesum Christum, & Moyses testis
est, qui futuram eius incarnationem prædicans filijs Israël
ait, *Prophetam vobis suscitauit Dominus Deus vester de fratribus
vestris, tanquam me, ipsum audietis.* Non solum autem ipse qui
capit & Dominus est prophetarum, sed & Helias & Hie-
remias, ceteriq; propheta, minores in patria sua quam in
exteris ciuitatibus habiti sunt: quia propemodum naturale
est ciues semper ciuibus inuidere. Non enim considerant
præsentia viri opera, sed fragilem recordantur infantiam,
quasi non & ipsi per eisdem ætatis gradus ad maturam æ-
tatem venerint.

Et nõ poterat ibi virtutem vllã facere, nisi paucos infirmos impo-
sitis manibus curauit. Et mirabatur propter incredulitatẽ illorum. Non
quo etiam illis incredulis facere nõ poterit virtutes
multas, sed quo ne multas faciẽs, ciues incredulos condẽ-
naret. Potest autem & aliter intelligi, quod Iesus despiciatur
in domo & in patria sua, hoc est in populo Iudæorum,
& ided pauca signa ibi fecerit, ne penitus inexcusabiles
fierent.

Maiora autem signa quotidie in gentibus per A-
postolos facit, non tam in sanatione corporum, quam in a-
nimarum salute. Quod autem mirari dicitur Dominus in-
credulitatem illorum, non quasi inopinata & improuisa
miratur, qui nouit omnia antequam fiant, sicut nec fidem
Centurionis, quasi nouam & ante incognitam mirari tunc
cepit, quando audiens verba piæ confessionis eius ait, *Quis*

Propheta
Dominus.

Miratur Do-
minus.

nec in Israël tantam fidem inueni, sed qui nouit occulta cordis, quod mirandum intimare vult hominibus, mirari se coram hominibus ostendit. Miranda enim erat fides Centurionis, qui sine homine doctore, sine eloquijs scripturarum, sine oraculis angelorum, tantum naturali sensu diuinitus illuminato cognouit per miracula Deum esse verum quem per humanæ fragilitatis infirma hominem esse verum nouerat. At contra, non minus admiranda Nazarenorum infidelitas, qui & doctoribus abundantes, & eloquijs diuinis in quibus Christi predicabatur aduentus, ipsum etiam præsentem habentes Christum, agnitionem sui illis & verbis ingerentem & signis, nihilominus increduli durabant. Sed in vno eorum, Iudæorum miranda notatur cæcitas, qui nec prophetis suis credere de Christo, nec ipsi inter se nato voluerunt credere Christo. In altero fides coronatur gentium, qui inter Iudæos natus, sed expulsus ipse cum oraculis sacris mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum suscipere meruerunt.

Cap. 24. **E**T circumibat castella in circuitu docens, Et vocauit duodecim & cepit eos mittere binos, & dabat illis potestatem spirituum immundorum.] Benignus & clemens Dominus ac magister non inuidet seruis atq; discipulis ad virtutes suas: & sicut ipsi curauerat omnem languorem & omnem infirmitatē, Apostolis quoq; suis dedit potestatem, vt curaret omnem infirmitatem, & omnem languorem. Sed multa distantia est inter habere & tribuere, donare & accipere. Iste quodcumque agit, potestate Domini agit, illi si quid faciunt, imbecillitatem suam & virtutem Domini confitentur, dicentes, vt Petrus, *In nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula.*

Et præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum. Non peram, non panem, neq; in zona as, sed calceatos sandalis, & ne induerentur duabus tunicis.] Tanta prædicatori debet in Deo esse fiducia, vt præsentis vitæ sumptus quamuis non prouideat, tamen sibi hos non deesse certissime sciat. Ne dum mens eius occupatur ad temporalia, minus alijs prouideat æterna. Solet autem quæri, quomodo Matthæus & Lucas commemorauerint, dixisse Dominum discipulis, vt nec virgam ferrent: cum dicat Marcus, *Et præcepit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum.* Quod ita soluitur, vt intelligamus, sub alia significatione dictam virgam, quæ secundum Matthæum & Lucam non est ferenda: sicut sub alia significatione intelligitur tentatio, de qua dictum est, *Deus neminem tentat.* & sub alia dictum est, *Tentat vos Dominus Deus vester, vt sciat si diligitis eum.* Illa seductionis est, hæc probationis. Vtrumq; ergo accipiendum est à Domino Apostolis dictum, & vt nec virgam ferrent, & vt non nisi virgam ferrent. Cum enim secundum Matthæum diceret eis, *Nolite possidere aurum, neq; argentum, &c.* continuo subiicit, *Dignus est enim operarius cibo suo.* Vnde satis ostendit, cur eos hæc possidere ac ferre noluerit. Non quod necessaria non sint sustentationi huius vitæ, sed quia sic eos mittebat, vt eis hæc deberi monstraret ab illis, quib⁹ Euangelium credentibus annuntiant. Claret autem, hæc non ita præcepisse Dominum, tanquam Euangelistæ viuere aliunde non debeant, quàm eis præsentibus quibus annuntiant Euangelium. Alioquin contra hoc præceptum fecisset Apostolus, qui victum de manuum suarum laboribus transigebat, ne cuiquam grauis esset: sed potestatem dedisse, in qua scirent sibi ista deberi. Cum autem à Domino aliquid imperatur, nisi fiat, inobedientia culpa est. Cum autem potestas datur, licet vnicuiq; non vti, & tanquam de suo iure cedere. Hoc ergo ordinans Dominus, quod eum ordinasse dicit Apostolus, ijs qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuere, illa Apostolis loquebatur, vt securi nõ possiderent, nec portarent huic vitæ necessaria, nec magna, nec minima. Ideo apposuit, *Nec virgam*, ostendens à fidelibus suis omnia deberi ministris suis, nulla superflua requiritibus. Ac per hoc addendo, *Dignus est enim operarius cibo suo:* prorsus aperuit & illustrauit, vnde hæc omnia loqueretur. Hanc ergo potestatem virgæ nomine significauit, cum dixit, ne quid tollerent in via, *ni si virgam tantum,*

vt intelligatur quia per potestatem à Domino acceptam (quæ virgæ nomine significata est) etiam quæ non portantur, non deerunt. Hoc & de duabus tunicis intelligendum est, ne quicquam eorum præter eam, quam esset indutus, aliam portandam putaret, sollicitus ne opus esset, cum ex illa potestate posset accipere. Proinde Marcus dicendo calceari eos sandalijs vel soleis, aliquid hoc calceamentum mysticæ significationis habere admonet, vt pes neque tetus sit, neque nudus ad terram, id est, nec occultetur Euangelium, nec terrenis commodis innitatur.

Et quod non portari vel haberi duas tunicas, sed expressius indui prohibet, dicens: & ne induerentur duabus tunicis: quid eos admonet, nisi non dupliciter, sed simpliciter ambulare? Aliter. In duabus tunicis videtur mihi duplex ostendere vestimētum, non quod in locis Scythiæ glaciali niue rigentibus; vna quis tunica debeat esse contentus: sed quo in tunica vestimentum intelligamus, ne aliud vestiti, aliud nobis futurorum timore seruemus. Allegorice autem per peram, onera seculi: per panem, delicia temporalis: per æs in zona, occultatio sapientiæ designatur.

Qui enim sapientiæ verbum habet, sed hoc erogare proximo negligit, quasi pecuniam in zona clausam tenet: & scriptum est, *Sapientia abscondita, & thesaurus occultus, quæ vtilitas in vrisq;.* Non ergo apostolis pera, non panis, non æs in zona ferendum est: quia quisquis officium doctoris accepit, neq; oneribus secularium negotiorum deprimi, neque desiderijs carnalibus resolui, neque commissum sibi talentum verbi, sub otio debet lenti torporis abscondere.

Et dicebat eis: *Quocumq; introieritis in domum, illic manete, donec exeatis inde.*] In Matthæo ita scriptum est: *In quacunq; ciuitatem aut castellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit, & ibi manete, donec exeatis.* Dat constantiæ generale mandatum, vt hospitalis necessitudinis iura custodiant, alienum à prædicatore regni cælestis astruēs cursitate per domos, & inuiolabilis hospitij iura amittere. Nec otiose secundum Matthæum, domus quam ingrediantur Apostoli eligenda decernitur, vt mutandi hospitij necessitudinisq; violandæ causa non suppetat.

Et quicumque non receperint vos, nec audierint vos, exeunte inde excutite puluerem de pedibus vestris, in testimonium illis.] Puluis excutitur de pedibus in testimonium laboris sui, quod ingressi sint ciuitatem, & prædicatio Apostolica ad illos vsque peruenerit. Siue excutitur puluis, vt nihil ab eis accipiant, ne ad victum quidem necessarium, qui Euangelium spreuerint.

Et exeuntes predicabant vt penitentiam agerent, & demonia multa eieciabant.] &c. Dicit Apostolus Iacob⁹: *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesie, & orent super ipsum, vngentes eum oleo in nomine Domini.* Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Vnde patet ab ipsis Apostolis hunc sanctæ Ecclesie morem esse traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti vngantur oleo, pontificali benedictione consecrato.

ET audiuit Herodes rex, (manifestum enim factum est nomen eius) & dicebant, quia Ioannes Baptistæ resurrexit.] Quanta Iudæorum inuidia, qui contra Dominum malitiæ furor extiterit, ex omnibus pene locis Euangelij docemur. ecce enim Ioannem de quo dictum est, quia signum fecit nullum, à mortuis potuisse resurgere, nullo attestante credebant. Iesum autem virum approbatum à Deo virtutibus & signis, in cuius videlicet morte elementa tremuerunt, resurrectionem verò atq; ascensionem, angeli, Apostoli, viri ac scæminæ certatim predicabant: non resurrexisse, sed furtim esse ablatum, credere maluerunt.

Qui cum dicerent Ioannem resurrexisse à mortuis, & propterea virtutes inopinatas siue operatas esse in illo, bene omnimodis de virtute resurrectionis senserunt, quod maioris potentie futuri sint sancti cum à mortuis resurrexerint, quàm fuere cum carnis adhuc infirmitate grauarentur.

Sed & ipsum resurrectionis miraculum non esse incredibile docuerunt, quod nullo docente sponte crediderunt,

Tunicae
duæ.

Sandalia.

Pera panis.
Æs in zona.Hospitalis
iura.

Puluis excutitur.

Furtiui
ratio.Cap. 25.
Iudæorum
peruersitas.Resurrectionis
probatio.Domini in
suos cædor.Prædicato-
ris fiducia
in Deo.

Concord.

Virga.

Prædicanti
de labore
suo viuere
licet.

derunt, qui tamen se ipsos rem credibilem in Domino non credidisse, suæ merito cæcitatæ & inuidiæ probarunt.

Quo audito Herodes ait, Quem ego decollavi Ioannem, hic à mortuis resurrexit. Lucas de hoc ita scripsit: Audiunt autem Herodes terrarum omnia quæ fiebant ab eo, & hæsitabat, eo quòd diceretur à quibusdam, quia Ioannes resurrexit à mortuis, à quibusdam vero, quia Helias apparuit, &c. Intelligendum est ergo, aut post hanc hæsitationem cõfirmasse eum in animo suo, quod ab alijs dicebatur, cum ait: Quem ego decollavi Ioannem, hic à mortuis resurrexit. Aut ita pronuntianda sunt hæc verba, vt hæsitantem adhuc indicent. Si enim diceret, Nunquid nam hic est, aut nunquid fortè hic est Ioannes Baptista? non opus esset admonere aliquid de pronuntiatione, quia dubitans atque hæsitans intelligatur. Nunc quia illa verba desunt, vtroque modo pronuntiari potest, vt aut confirmatum eum ex aliorum verbis credendum dixisse accipiamus, aut adhuc (sicut Lucas commemorat) hæsitantem.

Philippus Herodis filius.

Ipsè enim Herodes misit ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcere propter Herodiadem. Vetus nari at historia, Philippum Herodis maioris filium, sub quo Dominus fugit in Aegyptum, fratrem eius Herodis sub quo passus est Christus, duxisse vxorem Herodiadem filiam regis Aretæ. Postea vero. socerum eius, exortis quibusdam contra generum similitudibus, tulisse filiam suam, & in dolorem mariti prioris, inimici eius nuptijs copulasse. Quis sit autem hic Philippus, Euangelista Lucas pleniùs docet? Anno quinto decimo imperij Casaris, procurator Pontii Pilato Iudæam, terrarum autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius tetrarcha Ituræ & Trachonitidis regionis. Ergo Ioannes Baptista qui venit in spiritu & virtute Helie, eadem auctoritate qua ille Achab corripuerat & Iezabel, arguit Herodem & Herodiadem quòd illicitas nuptias fecerint, & non liceat fratre viuente, germano illius vxorem ducere, malè periclitari apud regem, quàm propter adulationem esse immemor præceptorum Dei.

Ioannes Helia imitator.

Et cum dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cœnam fecit principibus, &c. Soti mortalium Herodes & Pharao leguntur diè natalis sui gaudijs festiuis celebrasse: sed vterq; Rex infausto auspicio festiuitatem suam sanguine fœdauit. Verum Herodes tanto maiore impietate, quanto sanctum & innocentem doctorem veritatis, & præconem vitæ ac regni cœlestis occidit, & hoc pro voto ac petitione saltatricis, neque eum caput occisi ante conuiuas inferre puduit. Nam Pharao nil talis vesaniæ commisisse legitur, sed tantum peccantem sibi Eunuchum vita priuari iubens, quo longius à veræ cultu religionis aberrat, eo leuius in violatione suæ festiuitatis deliquit. Attamen ex vtriusque exemplo probatur, vtilius esse nobis diem mortis futuræ timendo, & castè agendo sæpius in memoriam reuocare, quàm diem natiuitatis luxuriando celebrare. Homo enim ad laborem nascitur in mundo, & electi ad requiem per mortem transeunt è mundo.

Natalis celebratus.

Cumq; introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi. Non excusatur Herodes quòd inuitus & nolens ppter iuramentum homicidium fecerit, quia ad hoc forte iurauit, vt futura occisioni machinas præpararet. Alioquin si ob iurandum fecisse se dicit, si patris, si matris postulasset interitum, facturus fuerat, an non? Quod in se ergo repudiaturus fuit, contemere debuit & in propheta.

Herodis peccatum.

Qua cum exisset, dixit matri suæ, Quid petat? Et illa dixit, Caput Ioannis Baptiste, &c. Herodias timens ne Herodes aliquando relapsiceret, vel Philippo fratri amico fieret, atq; illicitæ nuptiæ repudio solueretur, monet filiam, vt in ipso llatim conuiuio caput Ioannis postulet, digno opere saltationis, dignum sanguinis præmium.

Mox euangelium.

Et contristatus est rex, propter iniurandum, & propter simul recumbentes noluit eam contristari, sed misso spiculatore præcepit afferri caput eius in disco, &c. Conuetudinis scripturaru est, vt opinionem multorum sic narret historicus, quomodo eo tempore ab omnib. credebatur. Sicut Ioseph ab ipsa quoque Maria appellatur pater Iesuita & nunc Herodes dicitur contristatus, quia hoc dicumbentes putabât. Dissimulatur enim mentis suæ & artifex homicida, tristitiam præ-

Herodes tristitiam simulat.

ferabat in facie, cum lætitiã haberet in mente. Scelusque excusat iuramento, vt sub occasione pietatis, impius fieret. Quod autè subiicit, Et propter simul recumbentes, vult omnes sceleris sui esse confortes, vt in luxurioso impuroq; conuiuio, cruenta epulæ deferrentur.

Et attulit caput ei in disco, & dedit illud puella, & puella dedit matri suæ. Hoc iuxta literam factum sit: nos autem vsque hodie cernimus in capite Ioannis propheta, Iudæos Christum, qui caput prophetarum est, perdidisse. Aliter. Decollatio Ioannis minorationem famæ illius, qua Christus à populo credebatur, insinuat, sicut exaltatio in cruce Domini Saluatoris, profectum designabat fidei, quia ipse prius à turbis propheta esse putabatur Dominus prophetarum, & Christus Dei filius à cunctis fidelibus est agnitus. Minutus ergo capite Ioannes: exaltatus est in cruce Dominus: quia sicut idem Ioannes ait, illum oportebat crescere, Ioannem autem minui. Illum autè qui propheta æstimabatur Christum cognosci, & eum qui Christus pro virtutum sublimitate putabatur, Christi esse prophetam, & præcursorem decebat intelligi. Quod ipsum quoque distinctione temporis quo vterque illorum natus est, satis aperte signatum est: quia Ioannes quidem, quem oportebat minui, cum diuinum lumen decretere incipit, natus est. Dominus autem, qui vera lux mundi est, eo anni tempore quo dies crescere incipit, luciflua nobis suæ dona natiuitatis exhibuit.

Capitis ablatio. Christum crescere, Ioannem minui.

Quo audito discipuli eius venerunt, & tulerunt corpus eius, & posuerunt illud in monumento. Narrat Iosephus, vincitum Ioannem in castellum Macherunta abductum, ibiq; truncatum. Narrat historia Ecclesiastica, sepultum eum in Sebaste vrbe Palæstina, quæ quondam Samaria dicta est. At tempore Iuliani principis, inuidentes Christianis qui sepulchrum eius pia sollicitudine frequentabat, paganos inualisse monumentum, ossa disperxisse per campos, & rursus collecta igni cremasse, ac denuò disperxisse per agros. Affuisse tunc temporis ibidem de Hierosolymis monachos, qui mixti paganis, ossa legentibus maximam eorum partem congregauerunt, & ad patrem suum Philippum Hierosolymam detulerunt. Et ille misit ea beato Athanasio Alexandriæ episcopo, ibiq; seruata vsq; ad tempora Theophili eiusdè vrbis episcopi, quando iubente Theodosio Principe omnia gentiù sana destructa sunt. Tunc expurgato à sordibus templo Serapis, ibidem illata, & basilicam pro ædificata Serapis in honorem sancti Ioannis esse consecratam. Lege vndecimum Historiæ ecclesiasticæ librum.

Historia de Ioanne Baptista.

Et conuenientes Apostoli ad Iesum, renuntiauerunt illi omnia quæ egerant & docuerant. Non solum quæ ipsi egerant, & docuerant, Apostoli Domino renunciant: sed etiam quæ Ioannes eis in docendo occupatis sit passus, vel sui, vel eiusdem Ioannis ei discipuli renuntiant, sicut Mattheus describit. Vnde hoc quod sequitur.

Et ait illis: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum, &c. Non solum causâ facit requietionis ipsorum: sed & mysticæ gratia significationis, quia videlicet derelicta Iudæa, quæ prophetae sibi caput non credendo abstulerat, in deserto Ecclesiæ quæ virum non habuerat, verbi esset cibaria credentibus, quasi epulas panum largiturus & piscium. Ibi etenim prædicatores sancti, qui apud Iudæam non credentem, & contradicentem, aliquandiu graui tribulationum sarcina premebantur, requiem nacti sunt de collata gentibus gratia fidei. Quæ autem necessitas fuerit concedende requiei discipulis, subsequenter ostenditur, cum dicitur.

Desertum.

Erant enim qui veniebant, & redibant multi, & nec manducandi spatium habebant. Vbi magna temporis illius felicitas de labore docentium simul & discientium studio demonstratur, qui vtinam nostro in æuo rediret, vt tanta ministris verbi frequentia fidelium desistat auditorum, quæ nec liberum eis curandi corporis spatium concedat. Nam quibus necessaria curandi corporis hora negatur: quanto minus illecebris animæ siue carnis studendi facultas adest? Quin potius à quibus verbum fidei & salutare ministerium opportunè importunè exigitur, horum animus consequenter ad agenda semper & cogitanda cœlestia succenditur, ne ea quæ verbis docent, factis impugnet.

Et ascendentes in nauem, abierunt in desertum locum scorsum.] Non discipuli soli, sed assumpto Domino ascenderunt in nauem, & locum petiere desertum, vt Euangelista Mattheus apertè demonstrat.

Et viderunt eos abeuntes, & cognouerunt multi, & pedestres de omnibus ci. &c. Dum pedestres eos prauenisse dicuntur, ostenditur quòd non in aliam maris siue Iordanis ripam nauigio peruenerunt discipuli cum Domino: sed cum trāsito naui aliquo freto aut itagno, proximos eiusdem regionis locos adierunt, quo etiam indigenæ pedestres peruenire potuerunt.

CAP. 26

ET exiens, vidit turbam multam Iesus & misertus est super eos, qui erant sicut oves non habentes pastorem, & cepit docere illos multa. Quomodo misertus sit super eos, Mattheus exponit plenius dicens, *Et misertus est eis, & curauit languidos eorum.* Hoc est enim veraciter pauperum & nō habentium pastorem misereri, & viam eis veritatis docendo aperire, & molestias corporales medicando auferre: sed & ieiunos reficiendo ad laudem supernæ largitatis animare. Quod etiam sequentia lectionis huius eum fecisse commemorant. Tentat autem fidem turbarum, & probatam digna mercede recompensat. Petendo enim solitudinem, an sequi curant explorat. Illæ sequendo, & non in iumentis aut vehiculis diuersis: sed proprio labore pedum iter arripiendo deserti, quantam salutis suæ curam gerant ostendunt. Rursus ipse, vt potens piusq; saluator ac medicus, excipiendo fatigatos, docendo infcios: sanando ægros, recreando ieiunos, quantum deuotione credētium delectetur, insinuat. Iuxta vero leges allegoriæ, petentem deserta gentium Christum, multæ fidelium cateruæ relictis mœnibus prifæ conuersationis, neglectoq; variorum dogmatum præsidio, sequuntur. Et qui primum notus in Iudæa Deus, postquam dentes Iudæorum arma & sagitta, & lingua eorum machera acuta fasta est, exaltatus est super cælos Deus, & super omnem terram gloria eius.

Turbam
tentat do-
minus.

Allegoria.

Et cum iam hora multa fieret, accesserunt discipuli eius dicentes, Desertus est locus, & iam hora præterijt. Dimitte illos, vt eūtes in proximas villas, & vicos emant sibi cibos quos manducent.] Horam multam, vespertinum tempus dicit, Luca teste, qui ait: *Dies autem cæperat declinare, & accedentes duodecim dixerunt illi: Dimitte turbas, &c.* Die autem declinata turbas Saluator reficit, quia vel sine seculorum propinquante, vel cum sol iustitiæ pro nobis occubuit, à diutina spiritalis inediæ sumus tabe saluati.

Temporis
ratio.

Et respondēs ait illis: Date eis manducare, &c. Prouocat Apostolos ad fractionem panis, vt illis se non habere testantibus, magnitudo signi notior fiat: simul insinuās, quia quotidie per eos ieiuna nostra corda sunt pascenda, videlicet cum eorum vel exemplis vel litteris ad amanda cælestia fuscitatur. Notandum autem quod hoc miraculum panum scripturus Euangelista Ioannes, præmisit, quòd proximum esset Pascha dies festus Iudæorum. Mattheus vero & Marcus, hoc, interfecto Ioanne, continuo factum esse commemorant. Vnde colligitur Ioannem, imminente eadem festiuitate paschali, fuisse decollatum, & anno post hunc sequēte, cum denuo tempus paschale rediret, mysterium Dominicæ passionis esse completum. Et propterea quod in libro Sacramentorum, natale eius quarto Calendarum Septembrium denotatum est, & in Martyrologio, quod Eusebij & Hieronymi vocabulis insignitum est, legitur, quarto Calend. Septemb. in Edeffa ciuitate Phœnicæ prouinciæ, natale Ioannis Baptistæ, die quo decollatus est: nō specialiter ipsum diem decollationis eius, sed diem potius, quo caput eius in eadem Edeffa ciuitate reperit, atq; in Ecclesia est conditum, designat. Siquidem vt Chronica Marcellini Comitis testantur, tēpore Marciani principis, duo monachi orientales venerant adorare in Hierosolymis, & loca sancta videre: quibus per reuelationem assistens idem præcurfor Domini præcepit, vt ad Herodis quondam regis habitaculum accedentes, caput suum ibi requirerent, & inuentū digno honore recondere. Quod ibi ab eis inuentum & assumptum, sed non multo post culpa incuriæ perditū, perlatus est Edeffam ab alijs, & in quo-

Ioan. Bapt.
decollationis
tempus.Martyro-
logium.Chronica
MarcelliniCaput Ioā.
Baptistæ.

dam specu in vrna sub terra, non pauco tempore ignobiliter reconditum, donec denuo idem Ioannes se suumque caput ostendit Marcello cuidam religioso abbati ac presbytero, dum in eodē specu habitaret. Quod videlicet caput Iulioramo eiusdē episcopo ciuitatis, per prælatū presbyterū constat inuentū. Ex quo tempore cepit in eadē ciuitate beati præcurforis decollatio, ipso (vt arbitramur) die quo caput inuentum siue eleuatum est celebrari. De quibus latius in præfato Chronicorum libro scriptum reperies.

Marcellus.

Et dicit eis, Quot panes habetis? Ite & videte. Et cum cognouissent, dicunt, Quinque, & duos pisces. Per quinque panes Apostolorum, & duos pisces, tota testamenti veteris scriptura signatur. Per quinque, videlicet panes, quinque Mosaicæ legis libri, quibus diuinæ æternitatis cognitio, mundi creatio, procurfus seculi labentis, & vera Deo seruiendi religio generi humano innotuit. Per duos vero pisces, psalmi sunt, & propheta figurati, qui eruditum in lege Dei populum de promissione Dominicæ incarnationis noua gratiæ dulcedine pascebant. Qua trina scripturæ sacræ distinctione, totam veteris instrumenti seriem comprehendi Dominicæ auctoritate docemur. Apparens enim post resurrectionem discipulis ait Dominus ipse, quia oportebat impleri omnia que scripta sunt in lege, Moysi, & prophetis, & Psalmis de me. Et cum aperuit illis sensum vt intelligeret scripturas, & intellectas spiritaliter fidelibus traderet auditoribus, quasi benedicens panibus Apostolicis ac piscibus, hosq; internæ suauitatis dono multiplicans, turbis dispertiri præcepit. Bene autem iuxta Euangelium Ioannis, panes qui legem designant, hordeacei fuisse referuntur, qui iumentum maxime rusticorumq; estibus feruorum, quia incipientibus necdumque perfectis auditoribus, asperiora & quasi grossiora sunt committenda præcepta. *Animalis enim homo non percipit ea que sunt spiritus Dei.* Atq; ideo Dominus pro suis cuiq; viribus dona tribuens, semperq; ad perfectiora prouocans, primo quinque panibus quinque millia, secundo septem panibus quatuor hominum millia reficit, tertio discipulis suæ carnis & sanguinis mysterium credit: ad vltimum magno munere dat electis, vt edant & bibant super mensam suam in regno suo.

Panes qui
que, Pisces
duo.Refectio-
nes Domi-
nicæ.

Et præcepit illis, vt accumbere facerent omnes secundum cubernia super viride scænum. Et discubuerunt in partes, per centenos, & per quinquagenos.] Diuersi conuiuantium discubitus, distinctos per orbem Ecclesiarum conuentus, quæ vnam catholicam faciunt, designant. Quos bene Dominus quinquagenos per turmas vel centenos discumbere præcepit, vt videlicet turba fidelium escam suam & locis distincta, & moribus coniuncta perciperet. Iubilei quippe requies quinquagenarij numeri mysterio cōtinetur, & quinquagenarius bis ducitur, vt ad centenarium perueniatur. Quia ergo prius à malo quiescitur opere, vt post anima plenius quiescat in cogitatione, alij quinquageni: alij autem centeni discumbunt, quoniam sunt nonnulli qui à prauis actibus habent requiem operis, & sunt nonnulli qui à peruersis cogitationibus habent iam requiem mentis. Bene etiam super viride scænum discubuerunt. Scriptum quippe est, *Omnis caro scænum.* Et illi super viride scænum discumbentes Dominicis pascuntur alimentis, qui per studiū continentia calcatis illecebri carnalium concupiscentiarū, audiendis implendisq; Dei verbis operā impendunt.

Quinqua-
genarij.

Scænum.

Et acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, intus in cælū benedixit, & fregit, & dedit discipulis suis, vt ponerent ante eos, & duos pisces diuisit omnibus. Turbis esurientibus Saluator non noua creat cibaria, sed acceptis eis quæ habuerūt discipuli, benedicit: quia veniēs in carne, nō alia quā prædicta sunt, prædicabat: sed legis & prophetarum scripta, quam sint mysterijs gratiæ grauida demonstrat. Intuetur in cælum, vt illic dirigendam mentis aciem, ibi lucem scientiæ doceat esse quærendam. Frangit & ante turbas ponenda discipulis distribuit, quia sacramenta prophetiæ sanctis doctoribus qui hæc toto orbe prædicent, patefecit. Et manducauerunt omnes & saturati sunt, & sustulerunt reliquias fragmentorū duodecim cophinos plenos, & de piscibus.] Quod turbis superest, à discipulis sustollitur: quia sacratioa mysteria quæ à rudib; capi nequeunt, non negligenter omittenda,

Benedictio-
nes formæ.

Fragmenta.

sed sunt inquirenda perfectis. Nam per cophinos duodecim Apostoli, & per Apostolos cuncti seipientium doctorum chori figurantur, foris quidem hominibus despecti, sed intus salutaris cibi reliquijs ad alenda humilium corda cumulati. Constat enim, cophinis opera feruilia geri sole-re, Sed ipse cophinos panum fragmentis impleuit, qui in-firma huius mundi, vt fortia confunderet, elegit.

Erant autem qui manducauerunt, quinque millia virorum.

Quia quinq; sunt exterioris hominis sensus, quinq; millia viri Dominum sequuti designant eos, qui in seculari habitu adhuc positi exterioribus, quæ possident, bene vt no-uerunt. Qui recte quinq; panibus aluntur, quia tales neces-se est legalibus adhuc præceptis institui. Nam qui mundo ad integrum renuntiant, & quatuor sunt millia, & septem panibus refecti, hoc est & Euangelica perfectione subli-mes, & spiritali sunt gratia intus eruditi.

CAP. 27

ET statim coëgit discipulos suos ascendere nauem, vt præcede-
rent eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret
populum: &c. Quare coëgerit discipulos ascendere nauem,
& ipse mox dimisso populo in montem oraturus abierit,
Ioannes manifestè declarat, qui completa refectioe illa
cælesti, continuo subiecit: *Iesus ergo cum cognouisset, quia ven-
turi essent vt raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum
in montem ipse solus.* Vbi necessarium nobis viuendi monstrat
exemplum, vt in bonis quæ agimus, humani tauroris retri-
butionem vitemus, neq; nos operatio, virtutum spiritua-
lium ad concupiscentiam reflectat temporalium volupta-
tum. Nonnullis etenim contingit, vt dum ob meritum vitæ
sublimioris mirandi in morib; ac laudabiles existeret, &
iure honorandi putarentur, acceptis pecunijs siue prædijs,
inchoata iustitiæ rudimenta perderent, & cum carnalibus
sele illecebris atq; avaritia incauti corruperent, ipsis etiam
à quibus honorabantur pro bonis, deauid pro malis acrib;
non solum in fastidium, verum etiam deuenirent in odiu.
Minusq; multo periculosum est in his quæ rectè agimus,
aduersantium nos improbitate fatigari, quàm honorantiu
fauore demulceri. Hic etenim securiorem sepe corrumpit
animu, illa circumspèctum semper reddit & cautum. Vnde
Dominus viam nobis vitæ quam sequamur initiâs, cum ij
qui virtutes eius admirabantur, regè eum facere vellent,
fugit in montem orare. Cum vero illi qui virtutibus eius
inuidebant, eum morti tradere disponderet, occurrit pmp-
tus, & vincendum se crucifigendumq; furentib; obtulit,
euidenti nos informâs exemplo, vt parati simus ad aduer-
sa seculi toleranda, cauti ad blandimenta cum fortè arri-
ferint, declinanda: & ne nos prospera mundi affluat, emol-
liendo decipiant, crebris à Domino precibus implorem.
Præcedebant autem Dominum discipuli trans fretum ad
Bethsaidam, quæ est in Galilæa ciuitas Andreæ & Petri &
Philippi Apostolorum, prope stagnum Genezareth, vt in
locorum libris inuenimus. Vbi meritò monet, quomodo
dicat Marcus, peractò miraculo panum discipulos venisse
trans fretu ad Bethsaidâ, cum videatur dicere Lucas, quod
in locis Bethsaidæ factum fuerit miraculum illud memo-
rabile, & refectio cælestis. Ait enim, *Assumptis illis, secessit: se-
orsum in locum desertum, qui est Bethsaidâ. Quod cum cognouissent
turba, secue sunt illum, & excepit illis.* Et cætera quæ sequan-
tur, vsq; ad completam sacræ refectiois historiam. Nisi
forte intelligamus eo, quod Lucas ait in locu desertum, qui
est Bethsaidâ, non ipsius viciniam ciuitatis, sed loca deserti
ad eam pertinentis esse designata. Marcus enim dicit aper-
tè, quod præcederent eum ad Bethsaidam: vbi ipsius fines
ciuitatis constat esse notatos. Lucas verò, qui non dicit in
locum desertum quæ est Bethsaidâ, sed qui est Bethsaidâ,
potest, nisi fallor rectè intelligi, quia non ipsam ciuitatem
voluerit intelligi: sed locum desertum ipsius, id est ad eius
confinia pertinentem. Narrat autem Euangelista Ioannes
manducasse panem turbas iuxta Tiberiadem, & ascenden-
tes nauem discipulos, venisse trans mare in Capharnaum,
quæ ambæ sint ciuitates in Galilæa iuxta stagnum Gene-
zareth, quod etiam Tyberiadis à ciuitate Tiberiade voca-
tur.

Concord.
Euangelia.Fuga Chri-
sti in mon-
tem.Quinque
millia.

ET cum dimisisset eos, abiit in montem orare.] Non omnis
qui orat, ascendit in montem: est enim oratio quæ pec-
catum facit. Sed qui bene orat, qui Deum orando quærit,
hic à terrenis ad superiora progrediens, verticem curæ
sublimioris ascendit. Qui vero de diuitijs, aut de honore
seculi, aut certe de inimici morte sollicitus obsecrat, ipse
in infimis iacens, viles ad Deum preces mittit. Orat autem
Dominus, non vt pro se obsecret, sed vt pro me impetret.
Nam etsi omnia posuerit in potestate filij: filius tamen, vt
formam hominis impleret, obsecrandum patrem putat
pro nobis, quia aduocatus est noster. *Aduocatū enim, inquit
Apostolus, habemus apud patrem Iesum Christum.* Si aduoca-
tus est, debet pro meis interuenire peccatis. Non ergo
quasi infirmus, sed quasi pius obsecrat. Vis scire quod om-
nia quæ velit possit? Et aduocatus & iudex est. In altero
pietatis officium, in altero insigne est potestatis.

*Et cum sero esset factum, erat nauis in medio mari, & ipse solus
in terra. Et videns eos laborantes in remigando: erat enim ventus
contrarius eis.]* Labor discipulorum in remigando, & con-
trarius eis ventus, labores sanctæ ecclesiæ varios desi-
gnat: quæ inter vndas seculi aduersantis, & immundorum
flatus spirituum ad quietem patriæ cælestis quasi ad fidam
littoris stationem peruenire conatur. Vbi bene dicitur,
quia *nauis erat in medio mari, & ipse solus in terra.* Quia non-
nunquam Ecclesia tantis gentilium pressuris, non solum
afflicta, sed & scedata est, vt (si fieri posset) redemptor ipsius
eam prorsus deseruisse ad tempus videretur. Vnde est illa
vox eius inter vndas procellasq; tentationum verrentium
deprehensæ, atq; auxilium protectionis illius gemebun-
do clamore querentis. *Vnde quid Domine recessisti longè, despic-
cis in opportunis atibus, in tribulatione?* Quæ pariter vocem ini-
mici persequentis exponit versum Psalmi subiiciens:
*Dixit enim in corde suo, oblitus est Deus: auertit faciem suam, ne
videat vsq; in finem.* Verum ille non obliuiscitur orationem
pauperum, neque auertit faciem suam à sperantibus in se:
quin potius & certantes cum hostibus vt vincat adiuvat,
& victores in æternum coronat. Vnde hic quoque aperte
dicitur, quia *vidit eos laborantes in remigando.* Vidit quippe
Dominus laborantes in mari, quamuis ipse positus in ter-
ra: quia ethi ad horam differre videatur auxilium tribula-
tis impendere, nihilominus eos ne in tribulationibus defi-
ciant, suæ respectu pietatis corroborat, & aliquando etiam
manifesto adiutorio, victis aduersitatibus, quasi calcatis,
sedatisq; fluctuum voluminibus, liberat, sicut hic quoque
subsequenter insinuat cum dicitur:

*Et circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans su-
per mare.]* Stationes & vigilia militares interna horarum
spatia diuiduntur. Quanto ergo dicit, quarta vigilia noctis
venisse ad eos Dominum, ostendit tota nocte periculi-
tatos, & extremo noctis tempore eis auxilium præbi-
tum.

Laborant ergo toto noctis opacæ tempore, sed diluc-
lo appropinquante, & Lucifero solis dieiq; exortum pro-
mittente, venit Dominus, & superambulans, tumida freti
terga comprimit. Quia quum pressuris obrita fragilitas
humana, pusillitatem virium suarum considerat, nihil er-
ga se aliud quàm tenebras angustiarum, & estus cernit hostiu
confligentium. Cum vero mentem ad superni lumen præ-
sidij, & perpetuæ dona retributionis erexerit: quasi inter
vmbas noctis repente exortum Luciferi conspicit, qui
diem proximum nuntiet. Lucifer namq; cum plurimum,
tres horas noctis, id est totam vigiliam matutinam illumina-
re perhibetur.

Aderitq; Dominus, qui sopitis tentationum periculis,
plenam libertatis fiduciam suæ protectionis attribuat. Se-
quitur.

*Et volebat præterire eos. At illi vt viderunt eum super mare am-
bulantem, putauerunt phantasma esse, & exclamauerunt.]* Om-
nes enim eum viderunt, & conturbati sunt. Adhuc hæ-
retici putant phantasma fuisse Dominum, nec veram as-
sumpsisse carnem de virgine. Deniq; Theodorus Phara-
nitanus quondam episcopus ita scripsit, corporale pondus
non habuisse secundum carnem Dominum: sed absque

pondere

CAP. 28

Oratio non
bona.Oratio do-
mini.Labores
Ecclesiæ.Vigilia no-
ctis.Theodori
hereses.

Pondus cor
porale Do-
mini.
Dionysii.

pondere & corpore super mare deambulasse. At contra fides catholica, & pondus secundum carnem habere eum prædicat, & onus corporeum, & cum pondere atque onere corporali incedere super aquas non infusus pedibus. Nam Dionysius egregius inter Ecclesiasticos scriptores, in opusculis de Diuinis nominibus, hoc mundo loquitur: *Ignoramus enim qualiter de virginis sanguinibus alia lege præter naturalem formabatur, & qualiter infusus pedibus corporeale pondus habentibus, & materiale onus, deambulabat in humidam & instabilem substantiam.* Quomodo autem volebat Dominus eos præterire, tanquam alienos, ad quos de periculo naufragij liberandos aduenerat, nisi ut ad horam turbati & pauētes, sed continuo liberati, amplius ereptionis suæ miraculum stuperent, ac maiores ereptori suo gratias referrent? Quia & in tempestatibus passionum quæ pro constantia fidei à perfidis ingeruntur, talis nonnunquam prouiso diuinitus ostenditur. Sæpe enim ita fideles in tribulatione positos superna pietas deseruisse uisa est, ut quasi laborantes in mari discipulos præterire Iesus uoluisse putaretur. Vnde est & illud in Psalmista, Ecclesie in martyrij certamine defudant: *Quare me oblitus es, quare me repulisti, & quare tristis incedo dum affligit me inimicus? Dum confringuntur omnia ossa mea, &c.* Sed dicunt inimici terrentes, ubi est deus eorum? quasi naufragium fessis minitantes Apostolis. Dicit ipse, Deus eorum: *Cum transieris per aquas tecum ero, & flumina non operient te. Cum ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te.* Vnde hic quoque recte subditur.

Et statim locutus est eis, & dixit illis: Confidite, ego sum, nolite timere. Et ascendit ad illos in nauem, & cessauit uentus. Prima trepidantium & periclitantium subuentio est, incussum cordibus expellere timorem. Secunda tempestatum furias suæ præsentis uirtute compefcere. Nec mirandum, si ascēdente in nauiculam Domino, uentus cessauit. In quocumque enim corde Deus per gratiam sui adest amoris, mox uiceris uictorum, & aduersantis mundi, siue spirituum malignorum bella compressa quiescunt.

Et plus magis intra se stupebant. Non enim intellexerant de panibus. Erat enim cor illorum oboccatum. Dominus quidem & in miraculo panum, quod esset conditor rerum, ostendit: & in ambulando super undas, quod haberet corpus ab omni peccatorum grauedine liberum, edocuit: & in placando uentos, undarumque rabiem sedando, quod elementis dominaretur, monstrauit. Sed cardinales adhuc discipuli, necdum hunc Deum esse cognoscunt. Et quidem uirtutum magnitudinem stupebant: necdum tamen in eo ueritatem diuinæ maiestatis cognoscere ualebant.

Cum egressi essent de nauis, continuo cognouerunt eum: Et percurrentes uisuerunt regionem illam, ceperunt in grabatis eos qui se male habebant circumferre, ubi audiebant eum esse. Cognouerunt eum rumore, non facie: uel certe pro signorum magnitudine quæ parabat in populis, etiam plurimis uultu notus erat. Et uide quanta fides sit hominum terræ Genesareth, ut non præsentium tantum salute contenti sint, sed mittant ad alias per circuitum ciuitates, quo omnes currant ad medicum.

Et quocumque introibat in uicos uel in uillas, aut in ciuitates: in plateis ponebant infirmos: & deprecabantur eum, ut uel fimbriam uel uentum eius tangerent. Et quotquot tangebant eum, salui fiebant. Qui male se habent, non tangerent corpus Iesu, neque totum uel uentum eius, sed extremam fimbriam. Et quicunque tetigerint, sanabuntur. Fimbriam uel uentum eius, minimum mandatum intellige, quod qui transgressus fuerit, minimus uocabitur in regno cælorum: uel assumptionem carnis per quam uenimus ad uerbum Dei, & illius postea fruimur maiestate.

CAPVT VII.

Fimbriam
tangere.

cap. 29.

ET conueniunt ad eum Pharisei, & quidam de Scribis uenientes ab Hierosolymis. Et cum uidissent quosdam ex discipulis eius communibus manibus (d est non lotis) manducare panes, uituperauerunt. O quam uera illa confessio Domini ad patrem,

quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Homines terræ Genesareth, qui minus docti uidebantur, non solum ipsi ueniunt, sed & suos infirmos adducunt: immo gestant ad Dominum, ut uel fimbriam eius quo saluari queant, mereantur contingere. Ideoque confessim merita capitæ salutis mercede potiuntur. At uero Pharisei, & Scribæ, qui doctores esse populi debeuerant: non ad uerbum audiendum, non ad quærendam medellam, sed ad mouendas solum quæstionum pugnas, ad Dominum concurrunt: eosque de non lotis corporis manibus uituperant, in quorum operibus quæ per manus siue per cætera corporis membra fiunt, nihil immūditæ fordidant inuenire ualebant: cum se magis ipsos culpæ debeuerint, qui lotas aqua manus habentes, conscientiam liuore pollutam gestabant. Pharisei enim & omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum, & à foro nisi baptizentur, non comedunt.

Pharisei
taxantur.

Superstitiosa est hominum traditio, semel lotos ad manducandum panem crebrius lauare, & à foro nisi baptizentur, non comedere. Sed necessaria est doctrina ueritatis, quæ iubet eos, qui cum pane uitæ descendente de celo participare desiderant, crebro elemosynarum, lachrymarum aliorumque iustitie fructuum lauamento sua opera purgare, ut casto corde & corpore cælestibus ualeant communicare mysterijs. Necessarium est iniquamenta quæ ex temporalium negotiorum curis quisque contraxerit, subfrequenti bonarum cogitationum & actuum permundet instantia, si internæ refectionis cupit epulis perfrui. Sed Pharisei spiritalia prophetarum uerba carnaliter accipientes, quæ illi de cordis & operis castigatione præcipiebant, dicentes: *lauamini, mundi estote, & mundamini. qui fertis uasa Domini.* isti de corpore solummodo lauando seruabant.

Frustra autem Pharisei, frustra omnes Iudæi lauant manus, & à foro baptizantur, quandiu contemunt fonte Saluatoris ablui. In uanum baptismata seruant uasorum, qui cordium suorum & corporum eluere sordes negligunt: cum certum sit Moysen, & prophetas qui uasa populi Dei uel aquis dilui, uel igne purgari, uel oleo sanctificari quacunque ex causa iusserunt, non in hoc materialium rerum emundationem, sed mentium potius & operum castigationem ac sanctimoniam, atque animarum nobis mandare salutem.

Et interrogabant eum Pharisei, & Scribæ: Quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem? Mira Phariseorum scribarumque stultitia. Dei filium arguunt, quare hominum traditiones & præcepta non seruet. Manus autem, id est opera, non corporis utique manus, sed animæ lauandæ sunt, ut fiat in illis uerbum Dei.

Et dicebat illis, Bene irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem uestram seruetis. Falsam calumniam uera responsione confutat. Cùm (inquit) uos propter traditionem hominum præcepta Domini negligatis, quare discipulos meos arguēdos creditis, quod seniorum iussa paruū pendant, ut Dei scita custodiant.

Moyes enim dixit, Honora patrem tuum & matrem tuam. Et qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Honor in scripturis non tantum in salutationibus & officijs deferendis, quantum in elemosyna, ac munerum collatione sentitur.

Honor.

Honora (inquit Apostolus) *uiduas quæ uerè uiduæ sunt.* Hic honor donum intelligitur. Et in alio loco: *Presbyteri duplici honore sunt honorandi, maxime qui laborant in uerbo & doctrina Domini.* Et per hoc mandatum iubemur, boni trituri ante os non claudere, ut dignus sit operarius mercede sua.

Vos autem dicitis, Si dixerit homo patri aut matri, corban (quod est donum) quocumque ex me tibi profuerit. Et ultra non dimittis eum quicquid facere patri suo aut matri. &c. Præceperat Dominus uel imbecillitates, uel ætates, uel penurias parentum considerans, ut filij honorarent etiam in uitæ necessarijs ministrandis parentes suos. Hanc prouidentissimam

Dei legem volentes Scribæ Phariseique lubuerere, vt impietatem sub nomine pietatis inducerent, docuerunt pessimos filios, vt si quis ea quæ parentibus offerenda sunt, Deo vouere voluerit, qui verus est pater, oblatio Domini præponatur parentum muneribus. Vel certe ipsi parentes quæ Deo consecrata sunt, ne sacrilegij crimen incurrerent, declinantes, egestate conficiebantur: atque ita fiebat, vt oblatio liberorū sub occasione templi & Dei, in sacerdotum lucra cederet. Hæc pessima Phariseorum consuetudo de tali occasione veniebat. Multos habentes obligatos ære alieno, & nolentes sibi creditum reddere, delegabant sacerdotibus, vt exacta pecunia ministerijs templi & eorum v sibus deseruieret. Potest autem & hunc breuiter habere sensum: *Munus quodcumq; ex me est, tibi proderit.* Compellit, inquit, filios vt dicant parentibus suis: quodcumq; donum oblaturus eram Deo, in tuos consumo cibos, tibi quæ prodest, ô pater & mater: vt illi timentes accipere, quod Deo videbant mancipatum, inopem magis velent vitam ducere, quàm comedere de consecratis.

Et aduocans iterum turbam dicebat illis: *Audite me omnes & intelligite: Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum coquinare. Sed qua de homine procedunt, illa sunt quæ communicant hominem.*] Verbum communicat, proprie scripturarum est, & publico sermone teritur. Populus Iudæorum partem Dei esse se iactans, communes cibos vocat, quibus omnes vtuntur homines. Verbi gratia: Suillam carnem, ostreas, lepores, & istiusmodi animantis, quæ vngulam non findunt, nec ruminant, nec squamosa in piscibus sunt. Vnde & in actibus Apostolorum scriptum est, *Quod Deus sanctificauit, tu ne commune dixeris.* Commune ergo quod cæteris hominibus patet, & quasi non est de parte Dei, pro immundo appellatur. *Nihil est, (inquit) extra hominem introiens in eum, quod possit eum coquinare. Sed qua de homine procedunt, illa sunt quæ coquinant hominem.* Opponat prudens lector & dicat: Si quod intrat in os, non coquinat hominem, quare idolothytis non vescimur? Et Apostolus scribit: *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum.* Sciendum ergo quòd ipsa quidem cibaria, vt Dei creatura, per se munda sint, sed idolorum ac dæmonum inuocatio ea facit immunda.

Et cum introuisset in domum à turba, interrogabant eum discipuli eius parabolam. Et ait illis: *Sic & vos imprudentes estis?*] Quod apertè dictum fuerat, & patebat auditu, Apostoli per parabolam dictum putant, & in re manifesta myllicam quærunt intelligentiam. Corripiuntur quæ à Domino, quare parabolice dictum putant, quod perspicue locutus est. Ex quo animaduertimus vitiosum esse auditorem, qui obscure manifesta, aut manifestè dicta, obscure velit intelligere.

Non intelligitis quia omne extrinsecus introiens in hominem non potest eum communicare, quia non intrat in cor eius, sed in ventrem & in secessum emittitur purgans omnes escas?] Omnium Euangeliorum loca apud hæreticos & peruersos plena sunt scandalis. Et ex hac sententiola quidam calumniantur, quòd Dominus physice disputationis ignarus, putet oēs cibos in ventrè ire, & in secessu digeri, cum statim infusus escæ per artus & venas ac medullas nervosq; fundantur. Vnde & multos videmus, qui vitio stomachi perpetem sustinent vomitum, post coenas & prandia statim euomere quod ingesserint, & tamen corpulentos esse, quia ad primum tactum liquidior cibus & potus per membra funditur. Sed istiusmodi homines dum volunt alterius imperitiam reprehendere, ostendunt suam. Quamuis enim tenuissimus humor & liquens esca, cum in venis & artubus concocta fuerit & digesta, per occultum meatus corporis, quos Græci πύλας vocant, ad inferiora delabitur, & in secessum vadit. Dicebat autem, quoniam quæ de homine exeunt, illa communicant hominem. Abintus enim de corde hominum cogitationes mala procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia furta, auaritia, & cætera. De corde, inquit, exeunt cogitationes mala. Ergo anima principale non, iuxta Platonem, in cerebro, sed iuxta Christum in corde est. Et arguendi ex hac sententia, qui cogitationes à diabolo immitti putant, & non ex propria nasci voluntate. Diabolus adiutor

esse & incensor malarum cogitationum potest, auctor non potest. Sin autem semper in insidijs positus, leuem cogitationum nostrarum scintillam suis fomitibus inflammabit, non debemus opinari, eum cordis quoque occulta rimari, sed ex corporis habitu & gestibus aestimare, quid versemus intrinsecus. Verbi gratia, si pulchram mulierem nos crebro viderit respicere, intelligit cor amoris iaculo vulneratum.

Et inde surgens abiit in fines Tyri & Sidonis] Scribis & Phariseis calumniatoribus derelictis, transgreditur in partes Tyri & Sidonis, vt Tyrios Sidoniosque curaret.

Et ingressus domum, neminem voluit scire, & non potuit latere.] Merito quæritur quomodo dicatur, quod Dominus neminem voluerit iter suum scire, nec tamen latere potuerit. Quid enim est quod ille non potuerit, qui etiam temporaliter inter homines positus, omnia inuisibiliter quæ foris agebantur, intus cum patre disponebat? Aut quam ob causam putandus est fines Tyri & Sidonis intrasse, nisi vt filiam Syrophœnissæ à dæmonio liberaret, ar per fidem scemina gentilis perfidiam argueret Scribarum ac Phariseorum? Sed fideliter accipiendum est, quia nequaquam de illo hac in re, quod ipse noluit factum est, sed fidelibus iter eius sequentibus quid principaliter in bonis quæ agunt, velle debeant, ostensum. Ingressus quippe domum præcepit discipulis, ne se cuiquam in regione ignota, quis esset aperirèt. Attamen ipse suum illū introitum gentili scemina, quibuscumq; voluit ipse prudentibus publicauit, ipse cor illius ad quærendam à se salutem inuisibili accendit instinctu, vt exemplo eius discerent, quibus sanandi infirmos gratiam conferret, in exhibitione miraculorum, humani gloriæ fauoris quantū possent declinare, nec tamen à pio virtutis opere cessare, quando hæc fieri vel fides bonorum iussè mereretur, vel incredulitas prauorum necessariò cogeret.

Et non potuit (inquit) latere. Mulier enim statim vt audiuit de eo, cuius habebat filia spiritum immundum, intravit & prociuit ad pedes eius. Erat autem mulier gentilis Syrophœnissæ genere.] Typice autem mulier hæc gentilis, sed cū fide ad Dominum veniens, Ecclesiam designat de gentibus collectam. Quæ pro filia dæmoniaca Dominum rogat, cum pro populis suis necdum credentibus, vt & ipsi à diaboli fraudibus absoluantur, supernæ pietati supplicat. Quæ benè iuxta Mattheum de finibus suis egressa, in hoc verò Euangelista ingressa esse ad Dominum, atque ad pedes eius prociuisse refertur, quatenus ex vtriusque assertionem colligatur, quod illi solum fideliter ac rectè pro errantibus orant, qui priscas suæ perfidæ mansiones relinquunt, atque in domum Domini videlicet Ecclesiam pia se deuotione transferunt.

Et rogabat, inquit, eum vt dæmonium eijceret de filia eius. Qui dixit illi, Sine prius saturari filios.] Quasi apertius diceret: restat futurum, vt etiam vos qui de gentibus estis, salutem consequamini: sed primo oportet Iudæos qui merito antiquæ electionis filiorum Dei solent nomine censerì, pane cælesti refici, & sic tandem gentibus vitæ pabula ministrari.

Non est enim bonum sumere panem filiorum & mittere canibus. At illa respondit, & dixit ei: Vtique Domine. Nam & catelli comedunt de micis puerorum.] Mira sub persona mulieris Chananitidis, Ecclesiæ fides, patientia, humilitas prædicatur. Fides, qua credit sanari possit filiam suam. Patientia, qua totiens contempta (vt Mattheus scribit) in precibus perseuerat. Humilitas, qua se non canibus, sed catulis comparat. Scio me inquit filiorum panem non mereri, nec integros capere posse cibos, nec ledere ad mentam cum patre: sed contenta sum reliquis catulorum, vt humilitate micarum ad panis integri veniam magnitudinem. Mirarum conuersio, Israël quondam filius, non canes, pro diuersitate fidei ordo nominum commutatur. De illis postea dicitur, *Circumdederunt me canes multi.* Et, *Videte canes, videte malos operarios, videte consisionem.* De nobis à latratu blasphemie contradictionis, ad pietatis gratiam conuersis ipse alibi dicit: *Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audire.* Notandum

Expositio.

Consummatio.

Commissio.

Cibi vnde mundi aut immundi.

Peri.

Diabolus cogitationes nostras uersit.

Cap. 30.

Augustino.

Syrophœnissæ.

Chananitidis fides.

Filij canes.

fanē, quōd mystice loquitur, credens ex gentibus mulier, quia catelli sub mēsa comedunt de micis puerorum. Mensa quippē est scriptura sancta, quæ nobis panem vitæ ministrat. Hinc etenim dicit Ecclesia: *Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me.* Mica puerorum interna sunt mysteria scripturarum, quibus humilium solent corda refici. De quibus alias sanctæ Ecclesiæ promittitur, dicente propheta de Domino: *Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiati te.* Non ergo crullas, sed micas de pane puerorum edunt catelli, quia conuerſi ad fidem, qui erant despecti in gentibus, non literæ superficiem in scripturis, sed spiritalium medullam sensuum, qua in bonis actibus proficere valeant, inquirunt. Et hoc sub mensa dominorum, dum verbo sacri eloquij humiliter subditi, ad implenda quæ præcepta sunt, cuncta sui cordis & corporis officia supponunt, quatenus ad speranda, quæ à Domino promissa sunt, præmia in cælis merito se debita humilitatis erigant.

Et ait illi: Propter hunc sermonem vade: exiit demonium de filia tua. Propter humilem matris fidelemque sermonem filiam deseruit demonium. Vbi datur exemplum catechizandi & baptizandi infantes: quia videlicet per fidem & confessionem parentum in baptismo, liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere vel aliquid agere boni possunt aut mali.

Et iterum exiens de sinibus Tyri, venit per Sydonem ad mare Galilæe inter medios fines Decapoleos. Decapolis est (vt ipso nomine probatur) regio decem urbium trans Iordanem ad Orientem circa Hippum & Pellem & Gadaram, contra Galilæam. Quōd ergo dicitur quod dominus venit ad mare Galilæe, inter medios fines Decapoleos, non ipsos fines Decapolis eum intrasse significat. Neque enim mare trans nauigasse dicitur, sed potius ad mare vsque venisse, atque ad ipsum peruenisse locum qui medios fines Decapolis longe trans mare positos respiciebat.

Et adducunt ei surdum & mutum: & deprecabantur eum, vt imponat illi manum. Surdus & mutus est, qui nec aures audiendis Dei verbis, nec os aperit proloquendis: quales necesse est, vt hi qui loqui iam & audire diuina eloquia longo vsu didicerunt, domino sanandos offerant: quatenus eos quos humana fragilitas nequit, ipse gratiæ suæ dextera saluet.

Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas. Prima salutis ianua est infirmum apprehendente Domino de turba seorsum educi. Apprehendens namque infirmum de turba seorsum educit, cum mentem peccatis languida visitatione suæ pietatis illustrans, à consuetis humanæ conuersationis moribus auocat, atque ad sequenda præceptorum suorum itinera prouocat. Mittit digitos suos in auriculas, cum per dona sancti Spiritus aures cordis ad intelligenda ac suscipienda verba salutis aperit. Nam que digitum Dei appellari Spiritum sanctum, testatur ipse Dominus, cum dicit Iudæis: *Si ergo in digito Dei eijcio demonia, filij vestri in quo eijciunt? Quod exponens alius Euangelista dicit: Si ego in spiritu Dei eijcio demonia. Quo nimirum digito & magi in Aegypto iuperati sunt à Moysè dicentes, Digitus Dei est hic: & lex in tabulis scripta est lapideis, quia per donum sancti Spiritus & ab insidijs defendimur hominum, siue spirituum malignorum, & in agnitione diuinæ voluntatis erudimur. Digni ergo Dei in auriculas misit eius qui sanandus erat, dona sunt sancti Spiritus, quibus corda quæ à via veritatis aberrauerant, ad scientiam salutis audiendam, discendamque reuelat. Et quia cognitam veritatis lucem sequi confessio debet, aptè subiungitur.*

Et expuens tetigit linguam eius. Expuens quippè Dominus linguam tangit egroti, cum ad confessionem fidei ora catechizatorij intruit. Sputum namque Domini, saporem designat sapientiæ, quæ teste viro sapiente loquitur: *Ego ex ore altissimi prodij primogenita.* Vnde & alibi sputo eius terræ comixto, cæcus natus illuminatur. Sputum etenim quod ex capite Domini descendit, diuinam eius naturam quæ ex Deo est: portio terræ cui idem sputum immiscuit, hu-

manam quæ ex hominibus assumpta est, designat. Et per medicamentum ex sputo suo ac terra compositum, oculos cæci nati aperuit, quia genus humanum per confessionem vtriusque; suæ naturæ ab ingenitis errorum suorum tenebris eruit. Expuens ergo nomen, linguam muti vt loqui valeat tangit, cū ora diu bruta ad verba sapientiæ proferenda contactu suæ pietatis informat. Bene autem subditur.

Et suspiciens in caelum, ingemuit: & ait illi, Effeta: quod est adaperire. Suspexit namque in caelum, vt inde mutis loquelâ, inde surdis auditû, inde cunctis infirmitatibus medelam doceret esse querendam. Ingemuit autem, non quia ipsi opus esset cum gemitu aliqui petere à patre, qui cuncta penitus donat cum patre, sed vt nobis gemendi daret exemplû, cum vel pro nostris vel pro nostrorum erratibus proximorum supernæ pietatis præsidia inuocamus. Quod autem ait: *Effeta, id est adaperire:* ad aures propriè pertinet. Aures etenim ad audiendum aperiendæ, lingua verò vt loqui posset, à retinaculis erat suæ tarditatis soluenda: vnde & subditur.

Et statim aperta sunt aures eius, & solutum est vinculum lingue eius, & loquebatur rectè. Vbi vtraque; vnus eiusdemque mediatoris Dei & hominum natura manifeste distincta est. Suscipiens enim in caelum quasi homo Deum precaturus ingemuit, sed mox vno sermone quasi diuina potens maiestate curauit. Bene autem dicitur de eo, cuius Dominus aperuit aures, ac linguæ vinculum soluit, quia loquebatur rectè. Ille etenim solus rectè loquitur, siue Deum confitendo, seu alijs prædicando, cuius auditum vt cælestibus possit auscultare & obseruare mandatis, diuina gratia referat, cuius linguam Dominus tactu sapientiæ, quæ ipse est, ad loquendum instituit. Talis autem meritò potest dicere cum psalmista: *Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.* Et cum Esaiâ: *Domine dedit mihi linguam eruditam, vt sciam sustinere eum qui lassus est, verbo. Erigit manû, manû erigit mihi aurem, vt audiam quasi magistrum.*

Et præcepit illis ne cui dicerent. Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant, & eo amplius admirabantur dicentes, Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui. Si sciebat eos, sicut ille qui notas habebat & præsentis & futuræ hominum voluntates, tanto magis prædicaturos, quanto magis ne prædicarent eis præcipiebat, vt quid hoc præcipiebat, nisi quia piger volebat ostendere, quanto studiosius, quantoque feruentius eum prædicare debeant, quibus iubet vt prædicent, quando illi qui prohibebantur, tacere non poterant?

CAPVT VIII.

In illis diebus iterum cum turba multa esset, nec haberent quod manducarent, conuocatis discipulis, ait illis: *Miseror super turbam, quia ecce iam triiduo sustinent me, nec habent quod manducant, &c.* Et in hac lectione consideranda est in vno eodemque redemptore nostro distincta operatio diuinitatis & humanitatis: atque error Eutychetis, qui vnam tantum in Christo operationem dogmatizare præsumit, procul à Christianis finibus expellendus. Quis enim non videat hoc quod super turbam miseretur Dominus, ne vel inedia vel viæ longioris labore deficiat, affectû esse, & compassionem humanæ fragilitatis? Quod verò de septem panibus & pisciculis paucis, quatuor hominum milia saturauit, diuinæ opus esse virtutis? Mystice autem hoc miraculo designatur, quod viam seculi præsentis aliter incolumes transire nequimus, nisi nos gratia redemptoris nostri alimento verbi sui reficiat. Hoc verò typice inter hanc refectioem, & illam quinq; panum ac duorum pisciû distat, quod ibi litera veteris instrumenti spiritali gratia plena esse signata est, hic autem noui veritas ac gratia testamenti fidelibus ministranda monstrata est. Sanè vtraque; refectio in monte celebrata est, vt aliorum Euangelistarum narratio declarat: quia vtriusque; scriptura testamenti rectè intellecta altitudinem nobis cælestium & præceptorum mandat & præmiorum: vtraque; altitudinem Christi, qui est mōs domus Domini in vertice montium consona voce prædicat.

Mensa.

Mica.

Baptismatis paruulorum ratio.

Cap. 31. Decapolis.

Surdus & mutus.

Digitus Dei.

Sputum Domini.

Suscipere in caelum. Ingemere.

Effeta.

Loqui rectè.

Questio.

Cap. 32.

Eutycheti error.

Mystice.

dicat. Qui enim ædificatam super se ciuitatem siue domum Domini, id est, Ecclesiam in altum bonorum extollit operum, & cunctis manifestam gentibus exhibet, ipse hanc ab infimis delectationibus abstractam pane cæli reficit, atque ad appetitum supernæ suauitatis dato pignore cibi spiritualis accendit.

Miseretur, inquit, super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent. Et si demisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via. Quare triduo turba Dominum sustinuerit, Matthæus exponit plenius, qui ait: *Et ascendens in montem sedebat ibi. Et accesserunt ad eum turba multa habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos, & proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos.* Turba ergo triduo Dominum propter sanationem infirmorum suorum sustinet, cum electi, qui que fide sanctæ Trinitatis lucidi Domino pro suis suorumque peccatis, animæ videlicet languoribus, perseveranti instantia supplicat. Item turba triduo Dominum propter sanationem infirmorum suorum sustinet, cum electi, qui que fide sanctæ Trinitatis lucidi Domino pro suis suorumque peccatis, animæ videlicet languoribus, perseveranti instantia supplicat. Item turba triduo Dominum sustinet, quando multitudo fidelium peccata quæ perpetravit per penitentiam declinans, ad Dominum se in opere, in locutione, atque in cogitatione conuertit. Quos dimittere ieiunos in domum suam Dominus non vult, ne deficient in via: quia videlicet conuersi peccatores in præsentis vitæ via deficient, si in sua conscientia sine doctrinæ sanctæ pabulo dimittantur. Ne ergo lassentur in huius peregrinationis itinere, pascendi sunt sacra admonitione. Valde autem pensanda est pia sententia quæ processit ex ore veritatis, quæ dicitur.

Quidam enim ex eis de longe venerunt. Est enim qui nihil fraudis & nihil carnalis corruptionis expertus ad omnipotentis Dei seruitium festinauit. Ille de longinquo non venit, quia per incorruptionem & innocentiam proximus fuit. Alius nulla impudicitia, nullis flagitijs inquinatus, solum autem coniugium expertus, ad ministerium spiritale conuersus est. Neque iste venit de longinquo, quia vis coniunctionis concessa per illicita non errauit. Alij verò post carnis flagitia, alij post falsa testimonia, alij post facta furta, alij post illatas iniurias & violentias, alij post perpetrata homicidia, ad penitentiam redeunt, atque ad omnipotentis Dei seruitium conuertuntur. Hi videlicet ad Dominum de longinquo veniunt. Quanto enim quisque plus in prauo opere errauit, tanto ab omnipotente Domino longius recessit. Dentur ergo alimenta eis etiã qui de longinquo veniunt, quia conuersi peccatoribus doctrinæ sanctæ cibi præbendi sunt, ut in Deum vires reparent, quas in flagitijs amiserunt. Item Iudæi quicumque in Christo crediderunt, de prope ad illum venerunt, quia legis & prophetarum erant literis edocti de illo. Credentes verò ex gentibus de longe utique venerunt ad Christum, quia nullis paginarum sanctarum monumentis de eius erant fide premoniti.

Et interrogauit eos, Quot panes habetis? Qui dixerunt, Septem. Bene septem panes in mysterio noui testamēti ponuntur, in quo septiformis gratia Spiritus sancti plenius fidelibus cunctis & credenda reuelatur, & credita datur. Neque hordeæci fuisse produntur, sicut illi quinque, de quibus quinque sunt hominum millia saturata, ne iterum sicut in lege vitale animæ alimentum corporalibus sacramentis obtegeretur. Hordei etenim medulla tenacissima palea tegitur.

Et præcepit turba discumbere super terram. Supra in refectione quinque panum turba super scenum viride discumbat, nunc ubi septem panibus reficienda est, supra terram discumbere præcipitur, quia per scripturam legis carnis desideria calcare & comprimere iubemur. *Omnis enim caro fenum, & omnis gloria eius tanquam flos feni.* In nouo autem testamento ipsam quoque terram ac facultates temporales derelinquere præcipimur. Vel certe quia mons in quo turba dominicis panibus reficiebatur, altitudinē (ut supra diximus) redemptoris nostri significat, ibi super fenum, hic super terram reficitur. Ibi enim celsitudo Christi propter carnales homines & Hierusalem terrenam, carnali spe & desiderio tegitur: hic autem remota omni cupiditate carnali cõiuuas noui testamēti, spei permanentis firmamentum tanquam ipsius montis soliditas nullo sceno interposito, continebat.

Et accipiens septem panes gratias agens fregit, & dabat discipulis suis ut apponerent, & apposuerunt turba. Dominus accipiens panes dabat discipulis, ut ipsi acceptos turbæ apponerent, quia spiritualis dona scientiæ tribuens Apostolis, per eorum ministerium voluit Ecclesiæ suæ, per orbem vitæ cibaria distribui. Quod autem fregit panes quos discipulis daret, apertionem designat sacramentorum, in quibus ad perpetuam salutem nutriendus erat mundus. Cum enim ait ipse Dominus: *Et nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filium reuelare:* quid nisi panis vitæ nobis per se aperendum demonstraui, ad cuius interiora cernenda per nos ipsos penetrare nequimus? Cui contra propheta miserabilem quorundam famem deplorans aiebat: *Paruali petierunt panem, nec erat qui frangeret eis.* Quod est alijs verbis dicere: *Indocti quæsierunt pabulum verbi Dei, quo ad virtutem bonæ operationis conualescerent refici, nec erat magistris deficientibus, qui eis scripturarum arcana patefaceret, eosque ad viam veritatis inuiteret.* Acceptis autem ad frangendum panibus Dominus gratias agit, ut & ipse quantum de salute generis humani congaudeat ostendat, & nos ad agendas semper Deo gratias informet, cum vel terreno pane carnem, vel animam cœlesti superna gratia largiente reficimus.

Et habebant pisciculos, & ipsos benedixit & iussit apponi. Si in panibus septem scriptura noui testamēti designatur, in cuius lectione per gratiam Sancti Spiritus internas mentium epulas inuenimus, quid in pisciculis quos bene dicens pariter Dominus turbæ iussit apponi, nisi sanctos accipimus illius temporis, quo eadem est condita scriptura, vel quorum ipsa scriptura fidem, vitam, & passionem continet? Qui de turbulentis huius seculi fluctibus erepti ac diuina benedictione consecrati, refectionem nobis internam, ne in huius mundi transiente excursu deficiamus, exemplo suæ vel vitæ præbuere vel mortis.

Et manducauerunt & saturati sunt. Manducant de panibus Domini ac piscibus & saturantur, qui audientes verba Dei & exempla intuentes, ad profectum vitæ correctionis per hæc excitari atque assurgere festinant. Quibus aptè congruit illud Psalmistæ. *Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt Dominum qui requirent eum. Viuet cor eorum in seculum seculi.* Quod est aptè dicere: audient humiles verbum Dei & facient, & ad laudem non suam, sed superni largitoris cuncta quæ bene gerunt referent. Vnde merito ad vitam interioris hominis æternam, ut potè pane vitæ saturati peruenient. Cui contra tardis auditoribus per Prophetam exprobratur, *Manducasti, & non esis saturati.* Manducant namque & non saturantur qui panem verbi Dei audiendo degustant, sed non faciendo quæ audiunt, nihil ex his internæ dulcedinis quo cor ipsorum confirmetur in ventre memoriæ recipiunt.

Et sustulerunt quod superauerat de fragmentis septem sportas. Quod turbis saturatis superat, Apostoli sustollunt, & septem sportas implent, quia sunt altiora perfectionis præcepta, vel potius exhortamenta & consilia, quæ generalis fidelium multitudo nequit seruando & implendo attingere. Quorum executio illos propriè respicit, qui maiore Sancti Spiritus gratia pleni generalem populi Dei conuersionem mentis atque operis sublimitate transcendunt.

Qualibus dicitur: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, &c.* Vnde bene sportæ, quibus dominicorum sunt condita fragmenta ciborum, propter septiformem spiritus gratiam, septem fuisse memorantur. Nam quia sportæ iunco & palmarum folijs solent cõtexas, merito in sanctorum significatione ponuntur. Iunco quippè super aquas nasci consuevit, palma vero victricem ornata manu. Et iuncois vasis rectè comparantur electi, cum radicem cordis ne fortè ab amore æternitatis arefcat, in ipso vitæ fonte collocant. Assimilantur & eis quæ de palmarum sunt folijs contexta, cum in defectiuam æternæ retributionis memoriam puro in corde retinet. Et bene turba quamuis reliquias Dominici prandij non caperet, manducale tamen & saturata esse narratur. Quia sunt nonnulli qui cetera omnia sua relinquere nequeunt, neque explere, hoc quod de virginibus dicitur: *Qui potest capere capiat, ceteraque huius-*

Panem fenum, eorum discipulorum ratio.

Pisciculis ratione.

Saturati.

Fragmenta.

Sportarum septem ratio.

modi: tamen esurientes & sitientes iustitiam saturantur, cum audiendo mandata legis Dei, ad vitam perueniunt æternam.

Erant autem qui manducauerunt quasi quatuor millia, & dimisit eos.] Benè quatuor millia, ut ipso etiam numero docerent Euangelicis se passos esse cibarijs.

Et statim ascendens nauem cum discipulis suis venit in partes Dalmanutha.] Pro hoc in Matthæo legimus: *Et dimissa turba ascendit in nauiculam, & venit in fines Magedan.* Non autem dubitandum est, eundem locum esse sub utroque nomine. Nam plerique codices non habent etiam secundum Marcum, nisi Magedan.

Cap. 33.

Signum de celo.

ET exierunt Pharisæi, & cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo signum de celo, tentantes eum.] Sic signum quærunt, quasi quæ viderant, signa non faciunt. Sed quid quærant ostendunt, cum dicitur: *Quærentes ab illo signum de celo.* Vel in morem Heliæ ignem de sublimi venire cupiebant: vel in similitudinem Samuelis, tempore æstiuo mugire tonitrua, coruscare fulgura, imbres ruerè quasi non possint & illa calumniari, & dicere ex occultis & varijs aëris passionibus accidisse. At tu qui calumniaris ea quæ oculis vides, manu tenes, vtilitate sentis, quid facies de his quæ de celo venerint? Vtique respicebis, & magos in Aegypto multa signa de celo fecisse. Vel certe signum de celo quærunt, ut qui multa hominum millia secundo paucis de panibus satiavit, nunc in exemplum Moyfi manna cœlestis misso & per omnia passim disperso, populum omnem multo tempore reficiat. Quod in Euangelio Ioannis post edulium panum turbas ab eo quæsisse legimus, dicentes: *Quod ergo tu facis signum, ut videamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri manna manducauerunt in deserto, sicut scriptum est: Panem de celo dedit eis manducare.*

Et ingemiscens spiritu ait: Quid generatio ista quærit signum? Amen dico vobis si dabitur generationi isti signum.] Qui supra turbam credentem cœlesti beneficio refecturus gratias agebat, nunc ob stultam Pharisæorum non credentium & tentantium petitionem perit & contristatur, quia veram hominis naturam, verò humanæ naturæ circumferens affectus sicut de hominum salute lætatur, ita super eorum dolet & ingemiscit erroribus. Vnde & alibi, cum multi ad salutem Apostolis prædicantibus essent perducti, scriptum est de illo: *In ipsa hora exultauit in spiritu sancto, & dixit: Confiteor tibi pater Domine cœli & terræ, quod abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Et cum Iudæ facinus esset redargutus, turbatus est spiritu, ut Ioannes scribit, & protestatus est, & dixit: *Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me.* Quod autem ait: *Si dabitur generationi isti signum,* significat non dabitur, iuxta illud in Psalmo. *Semel iuravi in sancto meo, si David mentiar, id est, non David mentiar.* Denique sanctus Augustinus de consensu Euangelistarum loquens ita in Marco scriptum esse testatur: *Et signum non dabitur ei.* Non ergo dabitur generationi illi signum, id est tentantium dominum & resultantium verbis eius. Tale vtiq; signum quale tentantes quærebant, hoc est de celo. Quibus tamen multa cœlestia signa dabat in terra. Cæterum generationi quærentium donum requirentium faciem Dei Iacob, signum de celo ostendebat quando cernentibus Apostolis ascendit in cœlum, quando misso de super spiritu primitiuam impleuit Ecclesiã, quando ad impositionem manus Apostolorum in Samaria, Cæsarea, Epheso, alijsq; vrbibus ac locis plurimis gratiam de celo Spiritus sancti credentibus ministravit.

Et dimittens eos ascendens nauim iterum abiit trans fretum. *Et oblitri sunt sumere panes, & nisi vnum panem non habebant secum in nauim.*] Quærat aliquis & dicat, quomodo panes non habebant qui statim impletis septem sportis ascenderunt nauiculam, & venerunt in fines Magedan, ibique audiunt nauigantes quod cauere debeant à fermento Pharisæorum & Saducæorum. Sed scriptura testatur quod oblitri sint eos secum tollere. Quod autem nauigaturi trans fretum oblitri sunt viaticum sumere secum, indicium est quam modicam carnis curam haberent in reliquis, qui-

quæstio.

bus ipsa reficiendi corporis necessitas, quæ naturaliter cunctis mortalibus inest, intentione dominici comitatus menti excellerat. Vnus verò panis quem secum habebant in nauim, mysticè ipsum panem vitæ, Dominum videlicet Saluatorem designat. Cuius amore quis semper intus reficiebatur in corde, minus de terreno pane quo corpus pasci solet, curabatur.

Et præcipiebat eis dicens, Videte & caute à fermento Pharisæorum, & fermento Herodis.] Fermentum Pharisæorum est decreta legis diuinæ traditionibus hominum postponere, vel certe legem verbis prædicare, factis impugnare. Fermentum eorum est Dominum tentare, nec doctrinæ eius aut operibus credere, sed insultando alia quibus credere debeant petere. Fermentum Herodis est adulterium, homicidium, temeritas iurandi, simulatio religionis, & quod omnium caput est & origo scelerum, odium ac persecutio in Christum & præcursores eius præconemque primum regni cœlestis. A quo vtrorumque fermento etiam Apostolus non prohibens ait: *Itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitia, & nequitia, sed azymis sinceritatis & veritatis.*

Et cogitabant ad alterutrum dicentes, quia panes non habemus. Quo cognito Iesus ait illis: Quid cogitatis quia panes non habetis? Nondum cognoscitis neque intelligitis? Adhuc cæcatum habetis cor vestrum? Oculos habentes non videtis, & aures habentes non auditis, nec recordamini quando quinque panes fregi in quinque millia, & quot cophinos fragmentorum sustulistis? &c.] Per occasionem præcepti quo Saluator iusserat dicens: *Cauete à fermento Pharisæorum & fermento Herodis,* docet eos quid significant quinque panes & septem, siue pisciculi, aut quinque millia hominum & quatuor millia quæ pasta sunt in eremo. Quod licet signorum magnitudo perspicua sit, tamen aliud spiritali intelligentia demonstratur. Si enim fermentum Pharisæorum & Saducæorum, & fermentum Herodis non corporalem panem, sed traditiones peruersas & hæretica significat dogmata, quare & cibi quibus nutritus est populus Dei, non veram doctrinam integramque significant? Istiusmodi fermentum quod omni ratione vitandum est, habuit Marcion & Valentinus, & omnes hæretici. Fermentum hanc vim habet, ut si farinæ mixtum fuerit, quod paruum videbatur crescat in maius, & ad saporem suum vniuersam conspersionem trahat: Ita & doctrina hæretica, si vel modicam scintillam in tuum pectus iecerit, in breui ingens flamma succrescet, & totam hominis possessionem ad se trahet. Hoc est de quo & Apostolus loquitur: *Modicum fermentum totam massam corrumpit.*

ET veniunt Bethsaida, & adducunt ei cæcum, & rogant eum *Cap. 34*
Et ille tangeret.] Cuncti qui à Domino curantur *Languo-*
languores, spiritualium sunt signa languorum, quibus *rum cura*
anima per peccatum æternæ morti propinquat. Sicut enim in surdo & muto à Domino sanato sanatio mentis *uo.*
insinuatur eorum, qui neque audire verbum Dei neque loqui nouerant, & mox in refectioe turbæ esurientes quæ Dominum secuta fuerat, suauitas figuratur illa, qua diligentium se & quærentium solet corda nutrire, ita in hoc cæco paulatim curato à Domino, illuminatio designetur cordium stultorum, ac longe à via veritatis aberrantium. Rogabant autem eum ut illum tangeret, scientes quia tactus Domini sicut leprosum mundare, ita etiam cæcum illuminare valeret. Tangimus autem Dominum nos, cum ei fide integra & sincera adhaeremus. Quem profecto tactum nobis esse saluberrimū exemplo mulieris, quæ simbram eius felici audacia tetigit, ediscimus. Tangit nos Dominus cum mentē nostram afflatu sui spiritus illustrat, atque ad agnitionem nos propriæ infirmitatis studiumque bonæ actionis accendit.

Et apprehendens manum cæci, eduxit eum extra vicum.] Apprehendit manum cæci, ut eum ad executionē bonæ operationis quam pro diutina cordis obscuritate non nouerat, confortaret. Eduxit extra vicum, ut à vita vulgari segregatus voluntatem sui conditoris qua illuminari meretur, liberius sedulo corde scrutaretur. Quisquis enim

Fermentum Pharisæorum.

Herodis.

Gemere & tristari domini.

Sipro non

Martion Valentinus.

Cap. 34

Languo- rum cura uo.

Tangere Dominum.

Tangi à Dominum.

lumen æternitatis videre desiderat, non exemplaturbarum, sed ducatum necesse est semper sui redemptoris sequatur.

Et expuens in oculos eius impositis manibus suis, interrogauit eum si aliquid videret. Et aspiciens ait, video homines velut arbores ambulantes. Deinde iterum imposuit manus super oculos eius & cepit videre: & restitutus est ita vt videret clarè omnia.] Ideo secum hunc Dominum paulatim & non statim repente curat, quem vno mox verbo si vellet, poterat curare, vt magnitudinem humanæ cæcitatæ ostenderet, quæ quasi pedetentim & per quosdam profectuum gradus ad lucem diuinæ visionis solet peruenire: seu vt suæ nobis gratiæ crebra daret indicia, per quam singula nostræ perfectionis incrementa, vt proficere aliquid possint nec deficiant, adiuuat. De sputo autem oris Domini, quod gratiam spiritus eius designat, sæpè dictum est. De tactu manuum eius, quod virtutem adiutorij ipsius insinuat, nulli dubium est. Sputum quippè ab intus de capite Domini procedit: manus verò sunt membra corporis exterius posita. Expuens ergo in oculos cæci Dominus, imponit manus suas vt videat, quia cæcitatem generis humani & per inuisibilia diuinæ pietatis dona & per exhibita foris sacramenta assumptæ humanitatis absterfit. Primo autem is qui curabatur, videbat homines velut arbores ambulantes, hoc est formam quidem corporum inter vmbas aspiciens, sed nulla membrorum lineamenta visu adhuc caligante discernere valens, quales condensæ arbores à longe spectantibus, vel certè in luce nocturna solent apparere, ita vt nõ facile arbor an homo sit possit dinosci. Quia primus nimirum cuius virtutis introitus est, hominum vitam moresequæ cæterorum inspicere, vt quicquid vsquam boni viderit, imitetur, quicquid mali, caueat ac detestetur. Sed quisquis ita desipit, ac longi temporis obscuritate depressus est, vt inter bonum & malum, fidem & perfidiam, syncera pietatis opera & simulationem iustitiæ adhuc discernere nesciat, quasi ambulantes homines instar arborum cernit, quia facta multitudinis absque luce discretionis videt. Et quid talibus superest, nisi vt diuina dignatio, quæ ei curam hominis considerandi tribuit, etiam donum conferat discernendi quæ maximè hominum vita sequenda, quorum sit audienda doctrinæ? Vnde apud dicitur, quia secunda impositione manuum suarum Dominus ei lucem clarè omnia videndi restituerit. Clarè namque videt omnia qui cæcus fuit, cum is qui illuminari intus meruit, manifestè didicerit quomodo credendum, qualiter viuendum, quæ pro fide veritatis atque operatione iustitiæ præmia sint in futuro speranda.

Et misit illum in domum suam dicens, Vade in domum tuam: & si in vicum introieris nemini dixeris.] Quod eum in domum suam ire præcepit, mytice admonet omnes qui agnitione veritatis illustrantur, vt ad cor suum redeant, & quantum sibi donatum sit sollicita mente perpendant, collatisque sibi beneficijs digna operum executione respõdeant. Quod verò eum sicut & multos quos sanauit alios, sanationem suam silentio tegere iubet, exemplum fuit tribuit, ne de his quæ faciunt mirandis fauorem vulgi requirant, sed diuinis tantum aspectibus vbi & merces operum restat, sint placere contenti.

Cap. 35. *Et egressus est Iesus & discipuli eius in castellum Cafareæ Philippi.*] Philippus iste est frater Herodis, de quo supra diximus, Terrarcha Ituræ & Trachonitidis regionis, qui in honorem Tiberij Cæsaris Cafaream Philippi, quæ nunc Paneas dicitur, appellauit: & est in prouincia Phœnicis, imitatus Herodem patrem, qui in honorem Augusti Cæsaris appellauit Cafaream, quæ prius Turrem Stratonis vocabatur, & ex nomine filiæ eius Libyadem trans Iordanem extruxit. Iste locus est Cafareæ Philippi, vbi Iordanis ad radices oritur Libani, & habet duos fontes, vnum nomine Ior, & alterum Dan, qui simul mixti, Iordanis nomen efficiunt.

Et interrogabat in via discipulos suos dicens: Quem me dicunt esse homines? Qui responderunt illi dicentes, Alij Ioannem Baptistam: Alij Heliam: Alij vero quasi vnum de prophetis.] Pulchrè

Dominus fidem discipulorum exploraturus, primo hominum sententiam interrogat, ne videlicet illorum confessio non veritatis agnitione probata, sed vulgi videatur opinione firmata, nec comperta credere, sed instar Herodis de auditis hæsitare putentur. Vnde & Petro se Christum confitenti secundum Matthæum dicit: *Quia caro & sanguis non reuelauit tibi, hoc est, doctrina humana fidei te veritatem non docuit.* Pulchrè etiam qui diuersam de Domino sententiam ferunt, hominum nomine notantur. Nam qui veritatem potentiæ eius fideliter ac pia mente cognoscunt, nequaquam homines, sed dii appellari merentur. Quales fuisse Apostolos secunda sua interrogatione Dominus ostendit. Nam sequitur:

Tunc dicit illis, Vos vero quem me dicitis esse?] Attende enim prudens lector, quod ex consequentibus textusque sermonis Apostoli nequaquam homines, sed dii appellantur. Cùm enim dixisset: Quem me esse dicunt homines: subiicit, Vos vero, quem me dicitis esse? Illis quia homines sunt humana opinantibus, vos qui dii estis, quem me esse existimatis?

Respondens Petrus ait, Tu es Christus.] Licet cæteri Apostoli sciant, Petrus tamen respondit præcæteris. Complexus est itaque omnia, qui & naturam & nomen expressit, in quo summa virtutum est. Etiam ne nos de generatione Dei differimus quæstiones? Cùm Paulus indicauerit, nihil se scire nisi Christum IESUM, & hunc crucifixum, Petrus nihil amplius, quàm Christum Dei filium putauerit confitendum: nos & quando & quomodo natus sit, & quantus sit humanæ infirmitatis contemplatione rimamur. Finis ergo fidei meæ Christus est, finis fidei filius est. Non licet mihi scire generationis seriem, non liceat tamen nescire generationis fidem.

Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo. Et cepit docere illos quoniam oportet filium hominis multa pati, & reprobari à senioribus, & à summis sacerdotibus, &c.] Idcirco se ante passionem & resurrectionem noluit prædicari, vt completo postea sanguinis sacramento, opportunius Apostolus diceret: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Quia non prodesset eum publicè prædicari, & eius vulgari in populis maiestatem, quem post paululum flagellatū visuri sint & crucifixum, multa pati à senioribus & scribis, & principibus sacerdotum. Et notandum quod eum qui multa pati & occidi, & resurgere debeat, filium hominis appellat, quia passio in carne Christo, diuinitus impassibilis mansit.

Et apprehendens eum Petrus, cepit increpare eum.] Quomodo increpauerit eum, Matthæus exponit apertius dicens: *Et assumens Petrus cepit increpare illum dicens: Absit à te Domine, non erit tibi hoc.* Sæpè diximus nimij ardoris, atque amoris quàm maximi fuisse Petrum in Dominum Saluatorem; Quia ergo post confessionem suam qua dixerat, *Tu es Christus filius Dei viui, & præmium Saluatoris, quo audierat secundum Matthæum: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in caelis est, repente audit à Domino oportere eum ire in Hierosolimam, ibique multa pati à Senioribus & Scribis & Principibus Sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere: non vult destitui confessionem suam, nec putat fieri posse vt Dei filius occidatur: apprehenditque eum in affectum suum, vel separatim ducit, ne præsentibus cæteris condiscipulis magistrum videatur arguere. Et cepit increpare illum amanti affectu, & optantis dicere: Absit à te Domine, vel (vt melius habetur in Græco) *Propitius esto tibi Domine, non erit istud: hoc est, non potest fieri, nec recipiunt aures meæ, vt Dei filius occidendus sit.**

Qui conuersus, & videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade post me Satana.] Satanas interpretatur aduersarius, siue contrarius. Quia contraria (inquit) loqueris voluntati meæ, debes aduersarius appellari. Multi purant quòd non Petrus correptus sit, sed aduersarius spiritus, qui hæc dicere Apostolo suggerebat. Sed mihi error Apostolicus, & de pietatis affectu veniens, nunquam inuentum videbitur diaboli. Vade Satana,

diabolo dicitur: *Vade post me. Petrus audit, Vade post me, hoc est sequere sententiam meam.*

Quoniam non sapia quæ Dei sunt, sed quæ hominum.] Meæ voluntatis est, & patris, cuius veni facere voluntatem, vt pro hominum salute moriar. Tu tuam tantum considerans voluntatem, non vis granum tritici in terram cadere, vt multos fructus afferat.

Cap. 36.

ET conuocata turba cum discipulis suis, dixit eis; *Si quis vult post me sequi, denegat seipsum, &c.*] Postquam discipulis mysterium suæ passionis & resurrectionis ostendit, hortatur eos vnà cum turba, ad sequendum suæ passionis exemplum. Et omnibus quidem propter se tribulationem perpensis, salutem in futuro promittit animarum, non tamen omnibus, verum perfectionibus; quanta ipse passurus, quod vè mortuis esset resurrecturus, aperuit. Vbi formam docendi ministris verbi præfixit, vt capacitatem considerantes auditorum, pro suo quemq; modo instruire meminerint, neque infirmis auditoribus altiora quàm capiunt carcana committant. *Si quis vult (inquit) post me sequi, denegat seipsum.* Tunc autem nos ipsos abnegamus, cum vitam us quod per vetustatem fuimus, & ad hoc nitimur, quòd per nouitatem vocamur. Pensemus quo modo se Paulus abnegauerat, qui dicebat, *Viuo autem iam, nõ ego.* Extinctus quippè fuerat saeuus ille persecutor, & viuere ceperat prædicator pius. Si enim ipse esset, pius profecto nõ esset. Sed qui se viuere denegat, dicat vnde est quòd sancta verba per doctrinam veritatis clamat. Protinus subdit, *Viuo verò in me Christus.* Ac si aperte dicat: Ego quidem à memetipso extinctus sum, quia carnaliter non viuo: sed tamen essentialiter mortuus non sum, qui in Christo spiritaliter viuo. Dicat ergo veritas, dicat: *Si quis vult post me sequi, denegat seipsum.* Quia nisi quis à semetipso deficiat, ad eum qui super ipsum est non appropinquat. Nec valet apprehendere quod vltra ipsum est, si nescierit macerare quod est. Sed iam qui se à vitijs abnegat, exquirendæ ei virtutes sunt in quibus crescat. Nam cum dictum est: *Si quis vult post me sequi, denegat seipsum,* protinus adiungitur.

Prædicandi lex.

Abnegare se.

Et tollas crucem suam, & sequatur me.] Duobus etenim modis crux tollitur, cum aut per abstinentiam affligitur corpus, aut per compassionem proximi affligitur animus. Pensemus qualiter vtroque modo Paulus crucem suam tulerat, qui dicebat: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte à alijs prædicans ipse reprobus efficiar.* Ecce in afflictione corporis audiuius crucem carnis: nunc in compassione proximi audiuius crucem mentis. Ait, *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis seandalizatur, & ego non vr or?* Perfectus quippè prædicator, vt exemplum daret abstinentiæ, crucem portabat in corpore. Et quia in se trahebat damna infirmitatis alienæ, crucem portabat in corde.

Crucem tollere.

Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Qui autem perdidit animam suam propter me, & Euangelium, saluam eam faciet.] Sic dicitur fideli: *Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Qui autem perdidit animam suam propter me & Euangelium, saluam faciet.* Ac si agricola dicatur, Frumentum in seruas, perdis: si feminas, renouas. Quis enim nesciat, quòd frumentum cum in semine mittitur, perit ab oculis, in terra deficit? Sed vnde putrefcit in puluere, inde virefcit in renouatione. Quia verò sancta Ecclesia aliud tempus habet persecutionis, atque aliud pacis: redemptor noster ipsa eius tempora designauit in præceptis. Nam persecutionis tempore ponenda est anima. Pacis autem tempore, ea, quæ amplius dominari possunt, frangenda sunt desideria terrena. Vnde & nunc dicitur:

Quid enim proderit homini, si lucraverit mundum totum, & detrimentum faciat animæ suæ? Aut quid dabit homo commutationis pro anima suâ?] Cum persecutio ab aduersarijs deest, valde vigilantius cor custodiendum est. Nam pacis tempore quia licet viuere, licet etiam ambire. Plerumque autem & auaritiã vincimus, sed adhuc obstat quòd vias rectitudinis minori tenemus custodia, perfectioni. Nam sæpè habentia cuncta despiciamus, sed tamen adhuc humanæ vere-

Tempus duplex.

cundiã vsu præpedimur, vt rectitudinem quam seruamus in mente, nondum exprimere valeamus in voce. Et tantum Dei faciem ad iustitiæ defensionem negligimus, quantum humanas facies contra iustitiam veremur. Sed huic quoque vulnere congruum subiungitur medicamentum, cum Dominus dicat.

Qui enim me confessus fuerit, & mea verba in generatione ista adultera & peccatrice, & filius hominis confitebitur eum, cum venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis.] Sed ecce nunc apud se homines dicunt: Nos iam Dominum & sermones eius non erubescimus: quia aperta cum voce confitemur. Quibus ego respondeo, quòd in hac plebe Christiana sunt nonnulli qui Christum ideo confitentur, quia cunctos Christianos esse conspiciunt. Non ergo ad probationem fidei vox sufficit professionis: quam defendit à verecundia professio generalitatis. Et tamen vbi se quisque interroget, vt in confessione Christi se veraciter probeat: si non iam nomen eius erubescit: si plene virtuti mentis humanum pudorem subdidit. Certè enim persecutionis tempore erubescere poterant fideles substantijs denudari, de dignitatibus deiçi, verberibus affligi. Pacis autem tempore, quia hæc à nostris persecutionibus desunt, est aliud vbi ostendatur nobis. Veremur sæpè à proximis despici, dedignamur iniurias verbi tolerare. Si contingat iurgium fortasè cum proximo, erubescimus priores satisfacere. Cor quippè carnale, dum huius vitæ gloriam quærir, humilitatem respuit.

Confiteri Dominum.

Liber Tertius.

CAPVT XL

ET dicebat illis: *Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec, &c.*] Regnum Dei hoc loco, præsens Ecclesia vocatur. Et quia nonnulli ex discipulis vsque adeo in corpore victuri erant, vt Ecclesiam Dei constructam conspicerent, & contra mundi huius gloriam erectam, consolatoria promissione nunc dicitur: *Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute.* Sed cum tanta Dominus subeundæ mortis præcepta ederet, quid necessarium fuit, vt ad hanc subito promissionem venirent? Quod si subtiliter attendamus, quanta dispensatione pietatis agatur, agnoscemus. Discipulis enim rudibus etiam de præsentis vita aliquid promittendum fuit, vt possent robustius in futura solidari. Sic Israëlitis populo ex Aegypti terra liberando repromissionis terra promittitur, vt dum vocandus esset ad dona cælestia, terrenis promissionibus suaderetur. Vnde rectè quoque per Psalmistam dicitur: *Dedit eis regiones gentium, & labores populorum possederunt, vt custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant.* Sic ergo hoc loco rudibus discipulis veritas loquens, videndum regnum Dei promittit in terra, vt hoc ab eis fidelius in cælo præsumatur. Quod si regnum Dei hac sententia, futuram in cælis beatitudinem velimus accipere, & hoc quidam de astantibus non post multos dies in monte viderunt. Quod pia vtiq; prouisione factum est, vt contemplatione semper manentis gaudij, tametsi raptim atque ad breue momentum delibata, fortius instantia seculi transeuntis aduersa tolerarent. Decentissimo sanè verbo sanctos mortem gustare testatur, à quibus nimirum mors corporis quasi libando gustatur, vita vero animæ veraciter possidendo tenetur.

Regnum Dei.

Alius.

ET post dies sex, assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem, & duxit illos in montem excelsum seorsum solos, & transfiguratus est coram ipsis.] In Euangelio Lucæ ita scriptum est: *Factum est aut post hæc verba serè dies octo, & assumpsit Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & ascendit montem vt oraret, & cætera.* Octaua aut die Dominus promissam futuræ beatitudinis

Cap. 37.

gloriam discipulis manifestat, vt & ostensa cœlestis vitæ dulcedine, cunctorum qui hæc audire possint corda refoueat, & octonario dierum numero, verum tempore resurrectionis gaudium doceat esse venturum. Nam & ipse octaua die, id est, post sextam sabbati quia crucem ascendit, ac septimam sabbati qua in sepulchro quieuit, à mortuis resurrexit, & nos post sex huius seculi ætates in quibus pro Domino pati & laborare gaudemus, ac septimam sabbati animarum, quæ interim in alia vita geritur, octaua profecto ætate resurgemus. Nam quod Matthæus Marcusque Dominum post sex transfiguratum dicunt dies, nec temporis ordine nec ratione mysterij discrepant à Luca, qui octo dies dicit: quia illi medios tantum ponunt dies, vnde & absolute post sex dies factum commemorant. Hic primum quo hæc Dominus promisit, & vltimum quo sua promissa compleuit, adiungit. Ideoque temperantius ferè dies octo ponit. Et in ratione mystica illic post sex mundi ætates sanctis ab omni labore quiescendum: hic vero tempore octauo, designat esse resurgendum. Vnde pulchre & sexus Psalm. *Pro octaua* inscribitur, cui initium est, *Domine ne in furoribus arguas me.* quia nimirum per sex ætates quibus operari licet, precibus est insistentium: ne in octauo retributionis tempore à iudice corripiamur irate. Quod & ipse Dominus hoc loco voluit nos, ostenso suæ orationis exemplo docere, de quo secundum Lucam dicitur, quia *ascendit in montem vt oraret.* In montem namque oraturus & transfiguratus sic ascendit, vt ostendat eos qui fructum resurrectionis expectant, qui regem in decore suo videre desiderant, mente in excelsis habitare, & continuis precibus incumbere debere. Tres solummodo secum discipulos ducit, vel quia *multi sunt vocati, pauci vero electi*, vel quod ij qui nunc fidem qua imbuti sunt sanctæ Trinitatis, incorrupta mente seruauerint, tunc æterna eius merentur visione letari.

Et transfiguratus (inquit) *coram ipsis, & vestimenta eius facta sunt splendentia candida nimis velut nix.* Transfiguratus saluator non subitantiã veræ carnis amisit, sed gloriam futuræ vel suæ vel nostræ resurrectionis ostendit. Qui qualis tunc Apostolis apparuit, talis post iudicium cunctis apparebit electis. Nam ipso tempore iudicandi & bonis simul & malis in forma ferui videbitur, vt videlicet impij quem spreuerunt, Iudæi quem negauerunt, milites quem crucifixerunt, Pilatus Herodesque quem iudicauerunt, queant agnoscere iudicem. Vestimenta autem Domini, recte sancti eius accipiuntur, teste Apostolo qui ait, *Quicumque ergo in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Quæ videlicet vestimenta Domino in terris consistente despecta, aliorumque similia videbantur: sed ipso montem perente nouo candore resurgent, quia nunc quidem filij Dei sumus, sed non dum apparuit quid erimus. Scimus autem quia cum apparuerit, similes ei erimus, *Videbimus enim eum sicut est.* Vnde bene de eisdem vestimentis subditur: *Qualia fullo super terram non potest candida facere.* Nam quia ille hoc loco intelligendus est fullo, quem pœnitens Psalmista precatur, *Amplius laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me.* Non potest suis fidelibus in terra dare claritatem, quæ eos conseruata manet in cœlis.

Et apparuit illis Helias cum Moyse, & erant loquentes cum Iesu.] *Moyse & Helias* quorum vnum mortuum, alterum in cœlis raptum legimus, visi in maiestate cum Domino (vt Lucas scribit) futuram in illo omnium sanctorum gloriam significant. Qui videlicet tempore iudicij, vel viui in carne reperendi, vel & olim gustata morte, resuscitandi & pariter sunt regnaturi cum illo. Attestante etenim Apostolo, *mortui qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos qui viuimus, qui relinquitur simul rapiemur cum illis obuiam Domino in aëra,* & sic semper cum Domino erimus. Alter, Moyse & Helias hoc est legislator & Prophetarum eximius, apparent & loquuntur cum Domino in carne veniente, vt ostendant ipsum esse, quem cuncta legis & Prophetarum oracula promiserunt. Apparent autem non in infimis, sed in monte cum illo: quia nimirum soli illi qui mente terrena desideria transcendunt, maiestatem sanctæ scripturæ quæ in Domino est adimpleta, perspi-

ciunt. Denique & filij Israël videre Moysem: sed ad Deum in montana subsumentem, sequi non merentur, ad se quoque reuersum non sine velamine cernunt. Heliam nouere, sed solus triumphum ascendentis cum filijs Prophetarum contemplatur Helifeus. Quia multi passim scripturæ verba legimus: sed quàm cæssa in Christi mysterijs splendeat, perpauci perfectiores intelligunt.

Et respondens Petrus ait: Rabbi, bonum est nos hic esse. *Faciamus tria tabernacula, tibi vnum, & Moyse vnum, & Helias vnum.* Non enim sciebat quid diceret. *Erant enim timore exterriti.*] O quanta felicitas visioni deitatis inter Angelorum choros adesse perpetuo: si tantum transfigurata Christi humanitas, duorumque societates sanctorum ad punctum visa delectet, vt eos ne discendant, etiam obsequio Petrus sistere velit, qui & si pro stupore humanæ fragilitatis nesciat quid dicat, insiti tamen sibi dat affectus indicium. *Nesciebat enim quid diceret,* qui oblitus est regnum Dei sanctis à Domino, non alicubi terrarum, sed in cœlis esse promissum. Nec recordatus est se suosque coapostolos mortali adhuc carne circumspectos, immortalis vitæ statum subire non posse, cui monte excellerat, quod in domo patris quæ in cœlis est, domus manu facta necessario non sit. Sed & vsque nunc imperitia notatur, quisquis legi & Prophetis & Euangelicis tria tabernacula facere cupit, cum hæc abinuicem nullatenus valeant separari vnum habentia tabernaculum, hoc est Ecclesiam Dei.

Et facta est nubes obumbrans eos.] Qui materiale tabernaculum quæsiuit, nubis accepit obumbraculum, vt discat in resurrectione nõ tegmine domorum, sed Spiritus sancti gloria sanctos esse protegendos. De qua Psalmista: *Filij autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt.* Et in Apocalypsi sua Ioannes: *Et templum, inquit, non vidi in ea.* Dominus omnipotens templum illius est, & agnus.

Et venit vox de nube dicens, Hic est filius meus charissimus, audite illum.] Quia imprudenter interrogauerant, propterea responsum Domini non merentur: sed pater respondet pro filio, vt verbum Domini compleretur. *Ego testimonium non dico pro me: sed pater qui me misit, ipse pro me dicit testimonium.* Vox quoque de cœlo patris loquentis auditur, quæ testimonium perhibeat de filio, & Petrum, errore sublato, doceat veritatem: iramò in Petro cæteros Apostolos. *Hic est* (inquit) *filius meus charissimus:* huic figendum est tabernaculum, huic obtemperandum. Hic est filius, illi serui sunt, Moyse & Helias. Debent & ipsi vobiscum in penetralibus cordis sui Domino tabernaculum præparare. Concordat sane hic Euangelij locus cum verbis ipsius Moyse, quibus incarnationi dominicæ testimonium ferens aiebat: *Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester de fratribus vestris: eum tanquam in ipso audietis, iuxta omnia quæ locutus fuerit vobis.* Erit autem: *Omnis anima quacunque non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe.* Quem ergo Moyse cura venerit in carne, audiendum ab omni anima quæ saluari velit prædixit, hunc iam venientem in carne Deus pater audiendum discipulis ostendit, & sum esse filium cœlesti voce signauit. Et quasi manifestius fidem aduentus eius illis insinuans, *Hic vir* (inquit) *hic est ille, quem Moyse ille vobis sapius in mundo nasciturum promisit.* Huius verbis iuxta præceptum ipsius Moyse & vos auscultate, & omnes veri amatores auscultare iubete. Et notandum quod sicut Domino in Iordane baptizato, sic & in monte clarificato totius sanctæ Trinitatis mysterium declaratur. Quia nimirum gloriam eius quam in baptismo credentes contemur, in resurrectione videntes collaudabimus. Nec frustra Spiritus sanctus hic in lucida nube, vt alius Euangelista commemorat, illic apparebat in columna. Quia qui nunc simplici corde fidem quam percepit, seruat, tunc luce apertæ visionis quod crediderat contemplabitur: ipsaque qua illustrabitur in perpetuum gratia protegetur.

Et statim circumspicientes neminem viderunt amplius, nisi Iesum tantum secum.] Vbi cepit filius designari, mox serui discesserunt, ne ad illos paterna vox emissã putaretur.

Concord. Euangel.

Psalm. 6.

In monte orare.

Transfiguratio Domini. Iudicium Domini figurata.

Vestimenta Domini.

Moyse & Helias.

Beatitudo cœlestis.

Tabernaculo tria facere.

Templum.

Testimonium patris.

Moyse.

Trinitatis declaratio.

Spiritus sancti apparitiones.

Solum cur resisteris christum.

Aliter, Cum fieret vox super filium, inuentus est ipse solus, quia cum manifestauerit seipsum electis, erit Deus omnia in omnibus: immo ipse cum suis vnus per omnia Christus, id est, caput cum corpore splendet. Propter quam vnitatem alibi dicebat: *Et nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo.*

Et descendit illis de monte, praecepit illis, ne cui quae vidissent, narrarent, nisi cum filius hominis à mortuis resurrexerit. Futuri regni praemeditatio, & gloria triumphantis demonstrata fuerat in monte. Non vult ergo hoc in populis praedicari, ne & incredibile esset pro rei magnitudine, & post tantam gloriam apud animos sequens crux scandalum faceret.

Helias praenuntius.

Et interrogabant eum dicentes, Quid ergo dicunt Pharisei & Scribae quoniam Heliam oportet venire primum? Traditio Pharisaeorum est iuxta Malachiam Prophetam, qui est nouissimus in duodecim, quod Helias veniat ante aduentum Saluatoris, & reducat cor patrum ad filios, & filiorum ad patres, & restituat omnia in antiquum statum. Aestimant ergo discipuli transformationem gloriae hanc esse, quam in monte viderant, & dicunt: Si iam venisti in gloria, quomodo praecursor tuus non apparet? Maxime quia Heliam viderant recessisse. Quando autem adijciunt scribae, & dicunt, quia Heliam oportet primum venire: primum dicendo, ostendunt quod nisi Helias venerit, non sit secundus Saluatoris aduentus.

Qui respondens ait illis: Helias cum venerit, primo restituet omnia. Omnia restituet, utique illa quae Propheta praefatum ostendit dicens, *Ecce ego mittam vobis Heliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum.* Restituet & hoc quod morti debet, ac diu viuendo distulit. Quod etiam hic Dominus consequenter intimauit, cum protinus adiunxit:

Helias officium.

Et quomodo scriptum est in filium hominis, ut multa patiatur & contemnatur. Id est quomodo de Christi passione multitudine Prophetarum multa scripserunt, sic & Helias cum venerit, multa passurus est: contemnendus ab impijs. Restituet ergo omnia, primo videlicet corda hominum illius aui, instituendo ad credendum Christo, ac resistendum perfidiae Antichristi. Deinde ipse suam animam propter martyrium fidei Christi ponendo. De quo in Apocalypsi plenius mystico sermone narratur.

Sed dico vobis, quia & Helias venit, & fecerunt illi quaecumque voluerunt, sicut scriptum est de eo. Ipse qui venturus est in secundo Saluatoris aduentu iuxta corporis fidem, nunc per Ioannem venit in virtute & spiritu. Fecerunt ei quaecumque voluerunt, hoc est spreuerunt, & decollauerunt eum.

Cap. 38.

ET veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, & scribas conquirentes cum illis. Et confestim omnis populus videns eum stupefactus est, & expauerunt. Et accurrentes salutabant eum. Notanda in omnibus locis distantia mentis scribarum & turbae. Erat enim cum discipulis turba, erant & scribae: sed adueniente Domino, mox omnis turba stupefacta expauit, eumque salutans accurrit. Scribae nihil deuotionis, fidei, humilitatis, & reuerentiae ei exhibuisse narratur. Quid autem cum discipulis Domini turbae siue scribae conquirerent, Euangelista non dicit. Potest vero (ni fallor) apte intelligi de hoc quaestione fuisse motam, quare ipsi cum essent discipuli Saluatoris, saluare daemonicum, qui in medio erat positus, non possent. Quod ex sequentibus Euangelij verbis potest conijci, dum dicitur:

Et interrogauit eos: Quid inter vos conquiritis? Et respondens vnus de turba dixit: Magister, attuli filium meum ad te, habentem Spiritum mutum: qui ubicumque eum apprehenderit, alidit eum, & spumat, & stridet dentibus, & arescit. Et dixi discipulis tuis ut eijcerent illum, & non potuerunt. Notandum autem, quod temper loca rebus congruunt. In monte Dominus orat, transformatur, discipulis arcana suae maiestatis aperit. In inferiora descendens turbae occursum excipitur, miserorum fletu pulsatur. Sursum discipulis mysteria regni referat, deorsum turbis peccata infidelitatis ex-

Scribarum duritia.

Loca rebus congruunt.

probrat. Sursum patris vocem ijs qui sequi se poterant, pandit, deorsum Spiritus malos ab his qui vexabantur, expellit. Qui etiam nunc pro qualitate meritorum alijs ascendere, alijs vero non desistit descendere. Nam carnales adhuc & incipientes, quasi ima petens confortat, docet, castigat. Perfectos autem quorum conuersatio in caelis est, sublimius extollendo glorificat, liberius de aeternis instruit, & saepe quae à turbis ne audiri quidem valcant, docet. Daemonicum autem hunc, quem descendens de monte Dominus sanauit, Marcus quidem surdum mutumque, Matthaeus vero lunaticum fuisse commemorat. Significat autem eos, de quibus scriptum est: *Stultus ut luna mutatur.*

Daemonicus quisque fuerit lunaticus.

Qui nunquam in eodem statu permanentes, nunc ad haec, nunc ad illa vitia mutati, crescunt atque decrescunt. Qui muti sunt, non confitendo fidem: surdi, nec ipsum aliquatenus veritatis audiendo sermonem. Spumant autem, quatenus stultitia tabescunt. Stultorum namque & languentium atque hebetum est spumas saluarum ex ore dimittere. Strident dentibus, cum iracundiae furore flammescunt. Arescunt cum otio torpente languescunt, & nulla virtutis industria confortati, eneruiter viuunt. Quod autem ait, *Et dixi discipulis tuis, ut eijcerent illum, & non potuerunt:* latenter Apostolos accusat, cum impossibilitas curandi interdum non ad imbecillitatem curantium, sed ad eorum qui curandi sunt fidem referatur, dicente Domino: *Fiat tibi secundum fidem tuam.*

Qui respondens eis dixit, O generatio incredula, quamdiu apud vos ero, quamdiu vos patiar? Non quod tædio superatus sit, mansuetus ac mitis, qui non aperuit sicut agnus coram tendente os suum, nec in verba furoris erupit: sed quo in similitudinem medici, si aegrotum videat contra sua praecipia se gerere, dicat. Vtque quod accedam ad domum tuam? quousque artis meae perdam industriam, me aliquid iubente & te aliud perpetrante? In tantum autem non est iratus homini sed vitio, & per vnum hominem Iudaeos arguit infidelitatis, ut statim intulerit.

Afferte illum ad me. Et attulerunt eum. Et cum vidisset illum, statim Spiritus conturbauit eum, & elisus in terram volutabatur spumans. Allatum Domino puerum Spiritus conturbat & elidit, quia saepe dum conuerti ad Dominum post peccata conamur, maioribus nouisque antiqui hostis pulsamur insidijs. Quod ob id vtique callidus facit aduersarius, ut vel odium virtutis incutiat, vel expulsionis suae vindicet iniuriam. Hinc est enim (ut de specie transeamus ad genus) quod Ecclesiae sanctae primordijs tot grauissima inferebat certamina persecutionum, quod suo regno dolebat subito animarum illata fuisse dispendia.

Diaboli insulsum affertur.

Et interrogauit patrem eius: Quantum temporis est, ex quo hoc ei accidit? At ille ait, Ab infantia. Et sequenter eum & in ignem, & in aquas misit, ut eum perderet. Erubescat Iulianus, qui dicere audet omnes homines absque vlla peccati contagione nasci in carne, tamque innocentes per omnia, quam fuit Adam quando creatus est. Quid enim habuit iste puer, vt ab infantia daemone vexaretur acerbissimo, si non vlllo originalis peccati vinculo tenebatur, quem constat nullum adhuc proprium potuisse habere peccatum? Confiteatur Catholicus, quia nemo immunis à noxa primae praeruaricationis nascitur, & inuocet gratiam Dei, qua liberetur de corpore mortis per Iesum Christum Dominum nostrum. Intelligat scriba doctus in regno caelorum, in hoc daemone à Domino curato, saluationem omnium fidelium esse designatam, qui originalis culpa reatu astricti veniunt in mundum, nec nisi vnus redemptoris Iesu Christi fide sunt & gratia saluandi. Quod autem dictum est: *Et frequenter eum & in ignem & in aquas misit,* maxima humanae vecordiae facinora designat. Ignis namque ardor ad feruorem iracundiae referendus est. Aqua ad voluptates carnis, quae dissoluere mentem per delicias solent. Vel certe in ignem fertur daemonicus, quo aduiterantium corda succensa sunt, & in aquas quae solent extinguere charitatem.

Originalis culpa in omnibus.

Ignis. Aqua.

Sed si quid potest adiua nos, misertus nostri. Iesus autem ait illi: Si potes credere: omnia possibilia credenti. Aptum

Responſo
Domini
apſa.

Domini reſponſum reddit petenti. Ipſe enim ait: *Si quid potes, adiua nos.* Et Dominus: *Si potes inquit credere, poſſum vos miſertus adiuuare, quia fides non hæta omnia que ſilabriter petit, impetrare meretur.* Cui contra leproſus qui fideliter clamabat: *Domine, ſi vis, potes me munda- re, congruum ſuæ fidei accepit reſponſum: Volo munda- re.*

Fidei in-
crementa.

Et continuo exclamans Pater pueri cum lachrymis aiebat: *Credo Domine, adiua incredulitatem meam.* Nemo repente fit ſummus: ſed in bona conuerſatione à minimis quiſque inchoat, vt ad magna perueniat. Alia namque ſunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio. Si enim & ipſa fides ad perfectionem ſuam non quibusdam gradibus duceretur: iſte interrogatus an crederet, non reſponderet, *Credo Domine, adiua incredulitatem meam.* Si enim credebatur, cur incredulitatem dicebat? Si vero incredulitatem habere ſe nouerat, quomodo credebatur? Sed quia per occultam inſpirationem gratiæ meritorum ſuorum gradibus fides creſcit: vno eodemque tempore iſ qui necdum perfectè crediderat, ſimul & credebatur, & incredulus erat.

Imperium
Domini.

Et cum videret Ieſus concurrentem turbam, comminatus eſt ſpiritus immundo, dicens illi: *Surde & mute ſpiritus, ego tibi præcipio exi ab eo, & amplius ne introeas in eum.* Comminatio Domini, diuini eſt virtus imperij. Non autem pueri qui vim patiebatur, ſed dæmoni qui inſerebat comminatus eſt. Quia qui peccantem emendare deſiderat, vitium vtique increpando & execrando debet exterminare, ſed hominem amando reſouere. Benè autem Dominus qui ſpiritum immundum pellit ab homine, ſimul ne amplius in eum ingrediatur imperat. Quia ille veraciter à dæmoniaci dominatione liberatur, qui ad peccata à quibus ſemel peccitendo mundatus eſt, vitæ male viuendo reuertitur.

Et exclamans & multum diſcernens eum, exiit ab eo. Exiturus ab homine ſpiritus immundus diſcernit eum, ac ſurenti clamore terruit inuidentes. Quia plerumque diabolus dum de corde expellitur, acriores in eo tentationes generat quam prius excitauerat, quando hoc quietus poſſidebat.

Mani-
chæum.

Et factus eſt ſicut mortuus: ita vt multi dicerent, quia mortuus eſt. Ieſus autem tenens manum eius eleuauit illum & surrexit. Quem hoſtis impius iam fugere compulſus ſtrauit, ac mortuo ſimilem reddidit, hunc pius Saluator miti ſuæ dextere tactus leuauit. Qui ſicut verum ſe eſſe Deum potentia ſaluandi docuit, ita etiam veram ſe habuiſſe carnis naturam more tactus humani declarauit. Negat namque Manichæus inſanus veraciter cum carne indutum fuiſſe: ſed ipſe cum tot languentes ſuo tactu erexit, mundauit, illuminauit, hæreſim illius & antequam nata eſſet damnauit.

Ieiunij &
orationis
virtus.
Ieiunium
generale.
Oratio ge-
neralis.

Orare ſine
intermiſ-
ſione.

Et cum introiſſet in domum diſcipuli eius ſecreto interrogabant eum. *Quare nos non potuimus eicere eum? Et dixit illis. Hoc genus in nullo poteſt exire, niſi in oratione & ieiunio.* Dum docet Apoſtolos, quomodo dæmon nequiſſimus debeat expelli, omnes inſtituit ad vitam, vt ſcilicet nouerimus grauiſſima quæque vel immundorum ſpirituum vel hominum tentamenta, ieiunij & orationibus eſſe ſuperanda. Iram quoque Domini cum in vltionem noſtrorum ſcelorum fuerit accenſa, hoc remedio ſingulari poſſe placari. Ieiunium autem generale eſt non ſolum ab eccliſis, ſed & à cunctis illecebris abſtinere carnalibus, immò ab omnibus vitiõrum ſe continere paſſionibus. Sic & oratio generalis nõ in verbis ſolum eſt, quibus diuinam clementiam inuocamus, verum etiam in omnibus quæ in obſequium noſtri conditoris fidei deuotione gerimus, teſte Apoſtolo qui ait: *Semper gaudentes, ſine intermiſſione orate.* Quomodo enim quis omnibus horis atque momentis ſine intermiſſione Deum poteſt inuocare ſermonibus? Sed tunc ſine intermiſſione oramus, cum ea ſolum opera gerimus quæ noſ pietati noſtri commendent auctoris. Quo nimirum ieiunio, & qua oratione, iuuante Domino cunctas anti- qui hoſtis debellabimus ac propulſabimus inſidias.

Cap. 39.

ET inde profecti prætergrediebantur Galileam, nec vobis quemquam ſcire. Docebat autem diſcipulos ſuos, & dicebat illis, Quoniam filius hominis tradetur in manus hominum & occident eum. Et occiſus tertia die reſurget. Semper proſperis miſcet triſtia, vt cum repente venerint, non terreant Apoſtolos, ſed à præmeditatis ferantur animis. Si enim contriſtat eos quod occidendus eſt, debet lætificare quod die tertio reſurrecturus eſt.

At ignorabant verbum iſtud, & timebant interrogare eum. Hæc ignorantio diſcipulorum, non tam de tarditate ingenij eorum quam de amore naſcitur Saluatoris, qui carnales adhuc, & myſterij crucis ignari, quem Deum verum cognouerant, moriturum credere nequibant. Et quia per figuras eum ſæpè loquentem audire ſolebant, horrentes euentum mortis eius, etiam in eis quæ de ſua traditione & paſſione aperte loquebatur, figurate aliud ſignificari volebant.

Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi eſſent, interrogabat eos. *Quid in via tractabatis? At illi tacebant.* Siquidem inter ſe in via diſputauerant: quis eſſet illorum maior. Inde orta videtur diſputatio diſcipulorum de primatu: quia viderant Petrum, Iacobum, & Ioannem ſolum ductos in montem, ſecretumque eis ibi aliquod eſſe creditum. Sed & Petro ſuperius iuxta quod Matthæus narrat, clauſes regni cælorum promiſſas, Eccleſiamque Domini ſuper petram fidei à qua ipſe nomen acceperat, ædificandam eſſe. Querebantur ergo vel ipſoſ tres cæteris, vel omnibus Apoſtolis Petrum eſſe prælatum.

Et reſidens vocauit duodecim, & ait illis. *Si quis vult primus eſſe inter vos, erit omnium nouiſſimus & omnium miniſter.* Et accipiens puerum ſtatuit eum in medio eorum. *Quem complexus eſſet, ait illis. Quiſquis vnum ex huiusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit.* Videns cogitationes diſcipulorum Dominus, curat deſiderium gloriæ, humilitatis contentione ſanare, primatumque non eſſe quærendum: & prius ſimplici humilitatis commonet imperio, & mox puerilis innocentia docet exemplo. Quod enim ait, *Quiſquis vnum ex huiusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit:* vel ſimpliciter pauperes Chriſti, ab his qui velint eſſe maiores, pro eius oſtendit honore recipiendos, vel certe malitia paruulos ipſos eſſe ſuadet, vt inſtar ætatis paruulæ ſimplicitatem ſine arrogantia, charitatem ſine inuidia, deuotionem ſine iracundia conferuet. Quod autem complexus puerum, ſignificat humiles ſuo dignos eſſe complexu ac dilectione. talesque cum impleuerint quod præcepit, *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.* iure poſſe gloriari ac dicere: *Læua eius ſub capite meo, & dextera eius amplexabitur me.* Benè autem cum dixiſſet, quiſquis vnum ex huiusmodi pueris receperit, addidit in nomine meo, vt videlicet formam virtutis, quam natura duce puer obſeruat, ipſi pro nomine Chriſti, iuuante rationis induſtria, ſequantur. Sed quia ſe in pueris recipi docebat, videlicet quali caput in membris ſuis, ne putaretur hoc eſſe ſolum quod videbatur, adiunxit, atque ait.

Et quicumque me ſuſceperit, non me ſuſcipit, ſed eum qui me miſit. Talem ſe vtique ac tantum credi volens qualis & quantus eſt Pater. Viſque ad eum, inquit, nihil diſtat inter me & eum, vt qui me receperit, recipiat & eum qui miſit me.

Reſpondit illi Ioannes dicens. *Magiſter, vidimus quendam in nomine tuo eicentem demonia, qui non ſequitur nos, & prohibuimus eum.* Ioannes præcipua deuotione Dominum amans, ideoque redamari dignus, excludendum beneficium putauit eum qui non vtatur officio: ſed docetur neminem à bono quod ex parte habet arcendum, ſed ad hoc potius, quod nondum habet, eſſe prouocandum. Nam lequitur, *Ieſus autem ait, Nolite prohibere eum. Nemo eſt enim qui faciat virtutem in nomine meo, & poſſit cito male loqui de me. Qui enim non eſt aduerſum vos, pro vobis eſt.* Hac doctus ſententia dicit Apoſtoloſ: *Sed ſine occaſione, ſine veritate Chriſtus annuncietur, & in hoc gaudeo, ſed & gaudebo.* Sed licet ille gaudeat, etiam de his qui Chriſtum annunciant

Contentio-
nis Apoſt.
uocatio.

Paruulæ
malitia.

non sincere, & tales aliquando in nomine Christi signa facientes ob aliorum salutem censeantur non esse prohibendi: non tamen ipsis per talia signa, secunda sua conscientia redditur, quin potius in illa die cum dixerint: *Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in tuo nomine virtutes multas fecimus?* Responsum accipient, *Quia nunquam noui vos, Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.* Itaque in hæreticis, ac malis Catholicis non Sacramenta communia, in quibus nobiscum sunt, & aduersum nos non sunt, sed diuisiones pacis veritati contrariam, qua aduersum nos sunt, & Dominum non sequuntur nobiscum, detestari & prohibere debemus.

Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquæ frigidæ in nomine meo, quia Christi estis, Amen dico vobis non perdet mercedem suam. Legimus in Propheta Dauid. Ad excusandas excusationes in peccatis, quod multi peccatorum suorum quasi iustas præterebant occasiones, vt quod voluntate delinquant, videantur necessitate peccare. Dominus scrutato cordis & renum, qui futuras cogitationes in singulis contuetur, dixerat, *Quisquis vnum parvulum receperit in nomine meo, mercepit.* Poterat aliquis causari & dicere: paupertate prohibeor, tenuitas me retinet, vt hospitalis esse non possim. Et hanc excusationem leuissimo præcepto diluit, vt calicem aquæ, & hunc frigidæ, iuxta Matthæum, toto animo porrigamus. Frigidæ (inquit) aquæ non calidæ, ne & in calida paupertatis & penuriæ lignorum occasio quæreretur. Tale quid & Apostolus ad Galatas præcipit, *Communicetis qui catechizatur ei quise catechizat, in omnibus bonis.* Et discipulos ad magistrorum refrigeria cohortatur. Et quia poterat quilibet obtendere paupertatem, & præceptum eludere, priusquam illud proponat, imminens soluit quæstionem dicens, *Nolite errare, Deus non irridetur. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet.*

Et quisquis scandalizauerit vnum ex his pusillis credentibus in me, bonum est ei magis si circumdaretur mola asinaria collo eius, & in mare mitteretur. Quanquam hæc generalis possit esse sententia aduersum omnes qui aliquem scandalizant, tamen iuxta consequentiam sermonis, etiam contra Apostolos dictum intelligi potest, qui inter se disputantes, quis esset illorum maior, videbantur inuicem de dignitate contendere. Et si in hoc vitio permansissent, poterant eos quos ad fidem vocabant, per suum scandalum perdere, dum Apostolos viderent inter se de honore pugnare. Quod autem dixit, *Bonum est ei magis si circumdaretur mola asinaria collo eius,* secundum ritum provincie loquitur, quo maiorum criminum apud veteres Iudæos poena fuerit, vt in profundum ligato saxo demergerentur. Et reuera melius est innoxium, poena quamuis atrocissima temporali, tamen vitam finire corpoream, quam lædendo fratrem, mortem animæ mereri perpetuam. Recte autem qui scandalizari potest, pusillus appellatur. Qui enim magnus est, quæcunque viderit, quæcunque passus fuerit, nõ declinat à fide. Qui autem pusillus est animo & paruus, occasiones quærît quomodo scandalizetur. Propterea denique oportet nos maxime ijs consulere, qui parui sunt in fide, ne occasione nostri offendantur, & recedant à fide, ac decidant à salute. Notandum sane, quod in nostro bono opere, aliquando cauendum est scandalum proximi: aliquando vero pro nihilo contemnendum. In quantum enim sine peccato possumus vitare proximorum scandalum, debemus. Si autem de veritate scandalum oritur, vtilius permittitur scandalum nasci, quam veritas relinquatur. Item per molam asinariam, secularis vitæ circuitus ac labor exprimitur, & per profundum maris, extrema damnatio designatur. Qui ergo ad sanctitatis speciem deductus, vel verbo cæteros destruit, vel exemplo: melius profecto erat, vt hunc ad mortem sub exteriori habitu terrena acta constringerent, quam sacra officia in culpa cæteris imitabilem demonstrarent. Quia nimirum si solus caderet, vtcunque hunc tolerabilior inferni poena cruciaret.

Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam. Bonum est

tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem. Quia supra docuerat, ne scandalizemus eos qui credunt in eum, nunc consequenter admonet, quantum cauere debeamus eos qui scandalizare nos, id est, verbo vel exemplo suo ad ruinam peccati propellere certant. Manum quippe nostram appellat necessarium amicum, cuius opere atque auxilio cotidiano opus habemus. Sed talis si nos lædere in causa animæ voluerit, excludendus est à nostra societate, ne si cum perditio in hac vita partem habere voluerimus, simul in futura cum illo pereamus. Quod aut subditur:

Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non exstinguetur. In verme putredinem gehennæ, sicut in igne ardorem designat, siue vermis dicit seram scelerum poenitentiam, quæ nunquam in tormentis conscientiam afflictorum mordere cessabit: vt ignis sit poena extrinsecus sæuiens, vermis dolor interius accufans.

Et si pes tuus scandalizat te, amputa illum. Bonum est tibi claudum introire in vitam æternam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis, &c. In pede sicut & in manu charos, inemendabiles docet alienandos à nobis, ne per immunditiam eorum quos castigare nequimus, & ipsi polluti pereamus. Sed manus propter opus necessarium nobis, pes sunt dicti tales propter ministerium discursusque in nostris vibus accommodos.

Quod si oculus tuus scandalizat te, eijce eum. Bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. In oculo quoque propter scandalum eruendo, iidem nostri carnaliter amici, spiritaliter vero aduersarij designantur. Sed cum nos eorum consultu ac prouisione opus habemus, illi vero consilio nos prauo decipere, atque in iter erroris deflectere quærunt, penitus nobis eorum omittenda est societas. Scandalum quippe sermo Græcus est, quod nos offendiculum vel ruinam & impacti pedis dicere possumus. Quidam, scandalum Græcè, Latine scrupulum dicunt. Ille ergo scandalizat fratrem, qui ei dicto factoue minus recto occasionem ruinæ dederit. Potest & simpliciter dici: Si quis ita necessarius nobis esse videtur, vt manus, pes, & oculus, vtiles videlicet atque sollicitus & acutus ad perspicendum, scandalum autem nobis facit, & per dissonantiam morum nos trahit in gehennam, ne sic quidem temporibus eius commodis cum periculo animarum nostrarum vti ac refoueri debemus. Quia vero Dominus tertio mentionem vermis & ignis fecit æterni, restat dicere quomodo, foetorem vermis, & ignis valeamus euitare tormentum. Sequitur,

Omnis enim igne salietur, & omnis victima sale salietur. Foetor quippe vermium de corruptione solet nasci carnis & sanguinis. Ideoque caro recens sale conditur, vt exiccato humore sanguineo vermescere nequeant. Caro ergo & sanguis vermes creant, quia delectatio carnalis, cui condimentum continentie non resistit, poenam luxuriosis generat æternam. Cuius foetorem quisquis vitare desiderat, & corpus sale continentie, & mentem studeat condimento sapientie ab erroris & vitiorum labe constringere. Mire autem dictum est, *Omnis enim igne salietur.* Quod enim sale salitur, vermis putredinem arcet. Quod vero igne salitur, id est, ignibus sale aspersis conditur, non solum omnem vermium contagionem longè abigit, sed ipsam quoque quæ ita salitur carnem consumit. Quod in hostijs quæ in altari cremabantur, fieri solere diuinæ legis scita declarant, vbi in omni victima & sacrificio sal offerri præceptum est. Sal ergo dulcedinem sapientie, Ignis Spiritus sancti gratiam designat. Et *omnis igne salietur,* quia omnis electus, sapientia debet spiritali à corruptione concupiscentie carnalis expurgari, vt victima diuinis altaribus apta possit effici. Vnde bene, cum dixisset, *Omnis enim igne salietur,* addidit, *Et omnis victima sale salietur.* Ille etenim veraciter victima Domini existit qui suum corpus & animam à vitijs emundando per amorem sancti Spiritus Deo consecrat. Nec solum victima talis sale aspergitur, sed & igni consumitur, quando non peccati tantum contagio pellitur,

Excusatio-
nes exclu-
dit Domi-
nus.

Scandalizatio-
retatio.

Nota.

Manus
quid.

Vermis.

Ignis.

Scandalum
quid.

Ignis salit.

Victima
Domini.

scilicet ab electorum mente ipsa etiam vitæ præsentis qua in carne est delectatio, tollitur, & futuræ magis vitæ conuersatio intenta mente suspiratur. An non hostia sacra igne salita erat qui dicebat, *Nostri autem conuersatio in celis est.* Vnde etiam *Saluatorem expectamus Dominum Iesum Christum qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis sue.* Qui enim spe certissima futuræ immortalitatis quasi iam reformatum in similitudinem dominicæ resurrectionis, corpus suæ fragilitatis intuebantur, quasi sacra igne spiritali Deo victima etiam in præsentem viuerebant, iuxta illud eiusdem Apostoli, *Obsecro vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentem.* Possumus & ita rectè intelligere quod dictum est, *Omnis enim igne salietur, & omnis victima sale salietur.* quod altare sit Dei cor electorum, hostiæ vero sacrificia in hoc altari offerenda bona sint opera fidelium: In omnibus autè sacrificijs sal debeat offerri, quia nullum est opus bonum quod non sal sapientiæ ab omni corruptione vanæ laudis, cæterisque prauis siue superfluis cogitationibus expurget. Nam cura continentia à carnalibus castigat illecebris. Ignis autem qui sacrificia in altari consumit, ille est utique de quo Ioannes ait, *ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni:* per quem nostra bona opera, ut vel inchoari vel perfici valeant, iuuantur. vel certè ignis tribulationis quo patientia fidelium ut perfectum opus habere possint exercetur. *Omnis ergo igne salietur, & victima sale salietur:* quia omnis fidelis qui æterni vermem tormenti cauere vult, igne vel gratiæ spiritalis, vel incurrentium deforis tribulationum debet castigari, ut dignum Deo sacrificium fieri possit. Respicit hic locus ad superiora, ubi membra scandalizantia euelli præcepta sunt: quia & hoc igni saliri est, id est, tentationibus exerceri, proximos nobis ac dilectos, ob Christi amorem negare.

Bonum sal. Quod si sal in sulfam fuerit, in quo illud condictus? Bonum est Dei verbum audire frequentius, sale sapientiæ spiritalis cordis arcana condire, immò ipsum cum Apostolis sal terræ fieri, id est, eorum quoque qui adhuc terrena sapiunt, imbuendis mentibus sulficere. At si quis semel condimento veritatis refectus, ad apostasiam redierit, quo alio doctore corrigitur, qui eam quam ipse gustauit sapientiæ dulcedinem, vel aduersus seculi perterritus, vel affectus prosperis respuit? Cui apte congruit illud viri sapientis, *quis medebitur incantatori à serpente percusso?* Hac sane sententia specialiter Iudæ Scariothis socios ipsamque designari non immerito credetur, qui philargyria corruptus & gradum Apostolatus perdere, & Dominum tradere non dubitauit. Verum quia sunt nonnulli, quos dum maior scientia etigit, à cæterorum societate disiungit, & quasi quo plus sapiunt, eo longius à concordia virtute desipiscunt, rectè subiungitur.

Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos. Per sal qui pique verbi sapientia designatur. Qui ergo loqui sapienter nititur, magnopere metuat ne eius eloquio audientium vnitatis confundatur. Sal quippe sine pace non virtutis est donum, sed damnationis augmentum. Quo enim quisque melius sapit, eo deterius delinquit. Et idè inexcusabiliter merebitur supplicium, qui prudenter, si voluisset, potuit vitare peccatum.

CAPUT X.

Et inde exurgens venit in fines Iudææ ultra Iordanem. Hucusque Marcus Euangelista ea narrare quæ in Iudæa fecit & docuit, huc passus est. Et primo quidem trans Iordanem ad orientem, deinde etiam cis Iordanem, quando venit Hiericho Bethaniam & Hierosolymam. Nam cum omnis Iudæorum provincia generaliter ad distinctionem aliarum gentium Iudæa dicta sit, specialius tamen meridiana eius plaga appellatur Iudæa, ad distinctionem Samaritæ, Galilææ, Decapolis, & cæterarum in eadem provincia regionum.

Et conueniunt iterum turbe ad eum, & sicut consueuerat iterum docebat illos. Et accedentes Pharisei interrogabant eum si

licet viro vxorem dimittere, sententes eum.] Et hic notandum distantia in turbis & Phariseis. Hæ conueniunt, ut doceantur, & sui sanentur infirmi, sicut Euangelista Matthæus aperte commemorat. Illi accedunt, ut Saluatorem ac doctorem veritatis tentandæ decipiant. Neque hoc mirandum. Nam hos deuotio pietatis, illos stimulus ad duxit liuoris. Interrogant ergo, vtrum liceat homini dimittere vxorem suam qualibet causa, ut quasi cornuto eum teneant syllogismo, & quodcunque responderit captioni pareat. Si dixerit dimitendam esse vxorem qualibet causa, & ducebas alias, pudicitia prædicator sibi docere contraria videbitur. Sin autem responderit non omnem ob causam debere dimitti, quasi sacrilegij reus tenebitur, & aduersus doctrinam Moysei ac per Moysem Dei facere. Igitur Dominus sic responsione temperat ut decipulam transeat, scripturam sanctam adducens in testimonium, & naturalem legem primamque Dei sententiam secundo opponens, quæ non voluntate Dei, sed peccantium necessitate concessa est.

Quid (inquit) vobis præcepit Moyses? Qui dixerunt: Moyses permisit libellum repudiij scribere & dimittere. Quibus respondens Iesus ait: Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis, &c.] Quod dicit illiusmodi est. Nunquid potest Deus sibi esse contrarius, ut aliud ante iusserit, & sententiam suam nouo frangat imperio? Non ita sentiendum est. Sed Moyses cum videret propter desiderium secundarum coniugum, quæ vel ditiores vel iuniores vel pulchriores essent, primas vxores interfici, aut malam vitam ducere, maluit indulgere discordiam, quàm odia, & homicidia perseverare ac perpetrari. Simulque considera quod non dixit, propter duritiam cordis vestri permisit vobis Deus, sed Moyses: ut iuxta Apostolum, consilium sit hominis, non imperium Dei.

Ab initio autem creatura masculum & fœminam fecit eos Deus.] Hoc in exordio Geneleos scriptum est. Dicendo autem masculum & fœminam, ostendit secunda vitanda coniugia. Non enim ait masculum & fœminas, quod ex priore repudio quærebatur, sed masculum & fœminam, ut vnus coniugis consortio necerentur.

Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem, & adhaerebit ad vxorem suam.] Similiter ait, *Adhaerebit ad vxorem suam.* non ad vxores.

Et erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro.] Præmium est nuptiarum è duabus vnam carnem fieri. Castitas iuncta spiritui vnus efficitur Spiritus.

Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.] Quæ Deus coniunxit, vnâ faciendo carnem viri & fœminæ, hæc homo non potest separare, nisi forsitan solus Deus. Homo separet, quando propter desiderium secundæ vxoris primam dimittit. Deus separet qui & coniunxerat, quando ex consensu propter seruitutem Dei, eo quod tempus in arcto sit, sic habemus vxores quasi non habentes.

Et in domo iterum discipuli eius de eodem interrogauerunt eum. Et dixit illis, Quicumq; dimiserit vxorem suam & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum suum & alij nupsit, mœchatur.] In Matthæo scriptum plenius est: *Quicumq; dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Vna ergo solummodo causa est carnalis, fornicatio: vna spiritalis, timor Dei, ut vxor dimittat, sicut multi religionis causa fecisse leguntur. Nulla autem causa est Dei lege per scripta, ut viuente ea quæ relicta est, alia ducatur.

Et offerentibus illi paruulos ut tangeret illos. Discipuli autè comminabantur offerentibus.] Non quod nolent eis saluatoris & voce & manu benedici, sed quod necdum habentes plenissimam fidem, putarent eum in similitudinem hominum, offerentium importunitate lassari.

Quos cum videret Iesus, indigne tulit, & ait illis: Sinite paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos, talium est enim regnum Dei.] Significanter dixit, talium est, non istorum, ut ostenderet non ætatem regnare, sed mores: & his qui similem haberent innocentiam & simplicitatem, præmium repromitti. Apostolo quoque in eandem sententiam

Cornutus
Syllogis.Vxor d.
vitanda
causa.

congruente: *Frates, nolite fieri pueri sensibus, sed malitia paruuli estote, sensu autem ut perfecti sitis.*

Pueri mo-
res.

Amen dico vobis, quisquis non receperit regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud.] Sicut puer non perseverat in iracundia, non læsus meminit, non videns pulchram mulierem delectatur, non aliud cogitat, aliud loquitur: sic & vos nisi talem habueritis innocentiam & animi puritatem, regnum cælorum non poteritis intrare. Aliter regnum Dei, id est, doctrinam Euangelij sicut paruuli accipere iubemur, quia quomodo paruulus in discendo non contradicit doctoribus, neque rationes & verba componit aduersum eos resistens, sed fideliter suscipit quod docetur, & cum metu obtemperat & quiescit: ita & nos in obediendo simpliciter & sine vlla retractatione verbis Domini facere debemus.

Et complexans eos & imponens manus super illos benedicebat eos.] Complexus benedixit paruulos, ut humiles Spiritu sua benedictione, gratia, & dilectione dignos esse significet.

Et cum egressus esset in viam, procurrrens quidam genu flexo ante eum rogabat eum dicens, &c.] Audierat credo iste quæstor vitæ æternæ à Domino, tantum eos qui paruulorum velint esse similes, dignos esse introitu regni cælestis, atque ideò curam gerens tractatus certioris possit sibi non per parabolas, sed aperte quibus operum meritis vitam æternam consequi possit, exponi.

Iesus autem dixit ei. Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi vnus Deus.] Quia magistrum vocauerat bonum, & non Deum, vel Dei filium confessus fuerat, discit quamvis sanctum hominem, comparatione Dei non esse bonum. de quo dicitur, *Confitemini Domino quoniam bonus.* Vnus autem Deus bonus, non Pater solus intelligendus est, sed & filius qui dicit, *Ego sum pastor bonus:* Sed & Spiritus sanctus, quia *Pater de caelo dabit Spiritum bonum petentibus se,* id est, ipsa vna & indiuidua trinitas Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, solus & vnus Deus, bonus est. Non ergo Dominus se bonum negat, sed esse Deum significat: non magistrum bonum se esse negat, sed magistrum absque Deo nullum bonum esse testatur.

Hæc est puerilis innocentia castitas, quæ nobis imitanda proponitur, si regnum Dei volumus intrare. Notandum sane, quod iustitia legis suo tempore custodita, non solum bona terræ, verum etiam suis cultoribus vitam confererebatur æternam.

Et ille respondens ait: Magister hæc omnia obseruavi à iuuentute, &c.] Non est putandus homo iste vel voto tentantis (vt quidam putauere) Dominum interrogasse, vel de sua esse vita mentitus, cum se legis mandata custodisse dicebat, sed simpliciter, vt vixerit esse confessus. Quia si mendacij aut simulationis noxa reus teneretur, nequaquam intuitus arcana cordis eius, eum diligere diceretur Iesus. Diligit enim Dominus eos, qui mandata legis quamuis minora custodiunt, sed nihilominus quod in lege minus fuerat, ijs qui perfecti esse desiderant, ostendit, quia non venit soluere legem aut Prophetas, sed adimplere. Ad quam profecto adimplerem pertinet quod hic consequenter adiungitur.

Vade, quacumq; habes vende, & da, &c.] Quicumque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere sicut Ananias & Sapphira, sed totum vendere, & cum vendiderit dare omne pauperibus, & sic sibi preparare thesaurum in regno cælorum. Nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi post contemptas diuitias saluatorem sequatur, id est, relictis malis faciat bona. Facilius enim sacculus contemnitur quam voluntas. Multi diuitias relinquentes, Dominum non sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius est, & per vestigia illius graditur. Qui enim dicit se in Christo credere, debet quomodo ille ambulauit & ipse ambulare.

Qui contristatus in verbo abiit moerens. Erat enim habens possessiones multas.] Hæc est tristitia, quæ ducit ad mortem. Causaque tristitiæ redditur, quod habuerit possessiones multas, id est, spinas nascentes & tribulos, quæ sementem dominicam suffocauerunt.

Et circumspiciens Iesus ait discipulis suis, Quam difficile quæ pecunias habent, in reg. &c.] Claret quidem, quia qui hic multiplicandis diuitijs incumbunt, alterius vitæ gaudia quærere contemnunt: sed inter pecunias habere, & pecunias amare, multa distantia est. Multi enim habentes non amant, multi non habentes amant. Item alij & habent & amant. Alij nec habere, nec amare se diuitijs seculi gaudent, quorum tutior status est, quia dicere cum Apostolo valent, *Nobis mundus crucifixus est, & nos mundo.* Vnde & Salomon non ait, qui habet, sed qui amat diuitias, fructus non capiet ex eis. Et ipse Dominus obstupescens in verbis huius sententiæ, discipulis exponendo subiunxit dicens.

Filii, quam difficile est confidentes in pecunijs, in regnum Dei introire.] Vbi notandum quod non ait, quomodo possibile, sed quam difficile est. Quod enim impossibile est, fieri omnino non potest. Quod difficile, cum labore potest. Potest etenim fieri, sed cum maximo labore, iuuante Dei gratia, vt pecunias habentes, vel in pecunijs confidentes, exutis philargyriæ retinaculis, ianuam intrent regni cælestis. *Facilius est camelum per foramen, &c.*] Si facilius est camelum ingentibus membris enormem, angustum foramen acus penetrare, quam diuitem intrare in regnum Dei, nullus ergo diues intrabit in regnum Dei. Et quomodo vel in Euangelio Mattheus, Zacchæus, & Ioseph, vel in veteri testamento quam plurimi diuites intrauerunt in regnum Dei? Nisi forte, quia diuitias vel pro nihilo habere, vel ex toto corde relinquere, Domino inspirante didicerunt.

Nunquid enim David in regni diuitijs confidebat? qui & de semetipso canit, *Quoniam vnicus & pauper sum ego:* & alios hortatur, *Diuitia si affluant, nolite cor apponere.* Credo non ausus dicere, nolite suscipere. Nunquid Abraham Domino substantiam prætulisse credibile est, pro quo vnicum ferire non dubitauit hæredem? Altiore autem sensu facilius est Christum pati pro dilectoribus seculi, quam dilectores seculi ed Christum posse conuerti. Cameli enim nomine se intelligi voluit, qui sponte humilitatis infirmitatis nostræ onera sustulit. In quo enim manifestius intelligitur quam in ipso, quod scriptum est, *Quanto magnus es, humilia te in omnibus?* Per acum autem punctioes significat, per punctioes dolores in passione susceptos. Foramen ergo acus dicit angustias passionis. Qua scissa nostræ quasi vestimenta naturæ quodam modo refarcire, id est, recuperare dignatus est: quatenus post lapsum melius reformati, gaudeamus ad testimonium Apostoli dicentis, *Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.*

Qui magis admirabantur dicentes ad semetipsos: Et quis potest saluus fieri?] Quo pertinet ista responsio cum incomparabiliter maior sit turba pauperum, quæ diuitibus perditis potuerit saluari, nisi quia intellexerunt cunctos qui diuitias amant, etiam si adipisci nequeant, in diuitum numero deputari?

Et intuens illos Iesus ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum.] Omnia enim possibilia sunt apud Deum. Non ita accipiendum est, quod cupidi & superbi, qui nomine illius diuitis significati sunt, in regnum cælorum sint intraturi cum suis cupiditatibus & superbia: sed possibile est Deo, vt per verbum eius, sicut etiam factum esse & quotidie fieri videmus, à cupiditate temporalium ad charitatem æternorum, & à perniciosa superbia ad humilitatem saluberrimam conuertantur.

Cæpit Petrus ei dicere: Ecce nos dimisimus omnia & secuti sumus te.] Grandis fiducia, Petrus piscator erat, diues non fuerat, cibos manu & arte quærebat, & tamen loquitur confidenter, *Dimisimus omnia.* Et quia non sufficit tantum dimittere, iungit quod perfectum est, *Et secuti sumus te.* Fecimus quod iussisti, quid ergo nobis dabis præmij?

Respondens Iesus ait. Amen dico vobis: nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut Patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter Euangelium, qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus, & in saeculo futuro vitam æternam.] Quidam ex occasione huiusmodi sententiæ, Iudaicam mille annorum fabulam post resurrectionem iustorum dogmatizant, quando omnia quæ

Habere &
amare pe-
cuniam.

Camelum
foramen
intrare
acum.

Camelus
Christum.

Acum.

Diuites
opinione
Apostolo-
rum.

Omnia
possibilia.

Recipere
centuplum.

propter Deum dimisimus, multiplice nobis sint fœnore reddenda, insuper & vita æterna donanda. Nec vident inepti, quod & si in cæteris digna sit re promissio, in vxoribus tamen iuxta alios Euangelistas centenis appareat turpitudine, præsertim cum Dominus & in resurrectione nubendum nõ esse restetur. & ea quæ dimissa fuerint propter se, recipienda in hoc tempore cum persecutionibus asseueret. Quas vtique persecutiones illi Chiliafæ, sicut & cætera quoque contraria, mille annis suis omnimodè abesse confirmant. Sensus ergo iste est, Qui propter Euangelium Christi carnalia reliquerit, spiritalia bona recipiet: quæ comparatione & merito sui ita erunt, quasi paruo numero centenarius numerus comparetur. Quia nimirum à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Lege Actus Apostolorum, quod multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, & erant illis omnia communia, nullusq; egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerant. De quibus & Apostolus ait, *Tantum nihil habentes, & omnia possidentes.* Potest sane hoc quod ait, *Accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus,* per significationem altius intelligi. Centenarius quippe numerus de læua transitus in dexteram, licet eandem in flexu digitorum videatur tenere figuram quam habuerat denarius in læua, nimum tamen quantitatis magnitudine supercreuit. Quia videlicet omnes qui propter regnum Dei temporalia spernunt, etiam in hac vita persecutionibus plenissima, eiusdem regni gaudium fide certa degustant, atque in expectatione patriæ cælestis (quæ iure in dextera significatur) omnium pariter electorum sincerrissima dilectione fruuntur. Verum quia multi virtutum studia non eadem qua incipiunt intentione pietatis consummant, sed vel accepto virtutum amore tepescunt, vel ex integro ad seclerum volutabra relabuntur, terribilis mox sententia subinfertur.

Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.] Vide enim Iudam de Apostolo in Apostatam versum, & dicit, quod multi erunt primi nouissimi: vide latronem in cruce factum confessorem, eodemque die quo pro suis crucifixus est peccatis, gratia fidei cum Christo in paradiso gaudentem, & dicit quod & nouissimi erunt primi. Sed & quotidie videmus multos in laico habitu constitutos magnis vitæ meritis excellere, & alios à prima ætate spiritali studio feruentes, ad extremum otio torpentes flaccescere, atque inertia stultitia, quod spiritu cœperant, carne consummare.

Erant autem in via ascendentes Hierosolymam, & præcedebat illos Iesus, & stupebant, & sequentes timebant.] Idè Hierosolymam tendentes discipuli cum Domino, stupebant & timebant, quia meminerant sermonis eius quo se passurum multa à summis sacerdotibus & scribis, & occidendū prædixerat esse, metuentes ne vel ipsi cum eo occiderentur, vel saltem ille cuius vita & magisterio gaudebant, inimicorum manibus occumberet.

Et assumens iterum duodecim cepit illis dicere quæ essent ei ventura. Quia ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & scribis, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus, & illudent ei, & conspuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum, & tertia die resurget.] Redemptor noster præuidens eum passione sua discipulorum animos perturbandos, eis longè ante & eiusdem passionis pœnam, & resurrectionis suæ gloriam prædicit, vt cum morientem, (sicut prædictum esset) cernerent, etiam resurrectorum non dubitarent. Vbi paganorum quoque dementiam, qua eius crucem deridere solent, apertissimè confutat, cum proximæ suæ passionis & tempus quasi futurorum præcius ostendit, & locum mortis quasi intrepidus adiit.

Et accedunt eum Iacobus & Ioannes filij Zebedæi dicentes, Magister volumus vt quodcumq; petierimus, facias nobis. At ille dixit eis, Quid vultis vt faciam vobis? Et dixerunt, Da nobis vt vnus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram tuam sedeamus in gloria tua.] Matthæus scribit, hæc matrem filiorum Zebedæi Do-

minum postulasse pro illis. Sed Marcus ipsorum desiderium atque consilium volens aperire legentibus, tacet de interueniente matre, ipsos potius dicit postulare, quod ipsorum rogatu per matrem nouerat esse postulatam. Denique Dominus secundum vtrunque Euangelistam, non matri, sed ipsis respondit.

Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem quem ego bibo, aut baptismo quo ego baptizor baptizari? At illi dixerunt ei possumus.] Nesciunt quid petant, qui sedem gloriæ à Domino quam nondum merebantur inquirunt. Jam enim delectabat eos culmen honoris, sed prius viam habebant exercere laboris. Desiderabant regnare sublimiter cum Christo, sed prius erat pati humiliter pro Christo. Nomine enim calicis siue baptismi, passione designat martyrij, qua & ipsum, & illos decebat consummari. Vnde & alibi de sua passione loquitur, *Baptismo autem habeo baptizari, & quemodo coarctor vsq; dum perficiatur?* Et eidem passioni appropians, orabat dicens, Pater si vis transfer calicem istum à me.

Iesus autem ait eis, Calicem quidem quem ego bibo, bibetis: & baptismo quo ego baptizor baptizabimini.] Queritur, quo modo calicem martyrij Zebedæi filij, Iacobus videlicet & Ioannes biberint, aut quomodo baptismo Domini fuerint baptizati, cum scriptura narret, Iacobum tantum Apostolum ab Herode capite truncatum: Ioannes autem propria morte vitam finierit. Sed si legamus Ecclesiasticas Historias, in quibus fertur, quia & ipse propter martyrium sit missus in feruentis olei dolium, & inde ad suscipiendam coronam Christi athleta processerit, statimque exilio relegatus in Pathmos insulam sit, videbimus martyrio animum non defuisse, & bibisse Ioannem calicem confessionis, quem & tres pueri in camino ignis biberunt, licet persecutor non fuderit sanguinem. Quod autem subiungit:

Sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis sed quibus paratum est.] Sic intelligendum est: Regnum cælorum non est dantis, sed accipientis. Non est enim personarum acceptio apud Deum, sed quicumque talem se præbuerit, vt regno cælorum dignus sit, hic accipiet quod non personæ, sed vitæ paratum est. Si itaque tales estis qui consequamini regnum cælorum, quod pater meus triumphantibus & victoribus præparauit, vos quoque accipietis illud. Item, *non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.* Non est meum dare superbis, hoc enim adhuc erant. Sed si vultis accipere illud, nolite esse quod estis. Alij paratum est, & vos alij estote, & vobis paratum est. Quid est, alij estote? Prius humiliamini qui iam vultis exaltari.

Et audientes decem cœperunt indignari de Iacobo & Ioanne.] Decem Apostoli non indignantur matri filiorum Zebedæi, nec ad mulierem audaciam referunt postulationis, sed ad filios, qui ignorantes mensuram suam, immodica cupiditate exarserunt. Quibus & Dominus dixerat, *Nescitis quid petatis.*

Iesus autem vocans eos ait illis, Scitis quia hi qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum potestatem habent ipsorum. Non ita autem in vobis, &c.] Humilis magister & mitis, nec cupiditatis immodicæ duos arguit postulantes, nec decem reliquos indignationis increpat & liuoribus, sed tale ponit exemplum, quo doceat eum maiorem esse qui minor fuerit, & illum Dominum fieri qui omnium seruus sit. Frustra igitur aut illi immoderata quæsierunt, aut isti dolent super maiorum desiderio, cum ad summam virtutum non potentia, sed humilitate veniatur. Denique sui proponit exemplum, vt si dicta parui penderent, erubescerent ad opera. Et dicit:

Nam & filius hominis non venit vt ministraretur ei, sed vt ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.] Nota quod crebro diximus, eum qui ministraret, filium hominis appellari, & dare animam suam redemptionem pro multis: quando formam serui accepit, vt pro mundo sanguinem funderet. Et non dixit, dare animam suam redemptionem pro omnibus, sed pro multis, id est, pro eis qui credere voluerunt.

Et veniunt Hiericho, & proficiente eo de Hiericho, & disci-

Nominis
expressio.

plulis eius, & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus se-
debat iuxta viam mendicans. Qui cum audisset, quia Iesus Nazare-
renus est, cepit clamare, &c.] Matthæus hoc in loco duos
iuxta viam sedentes, & ad Dominum clamantes cæcos di-
cit esse illuminatos. Lucas autem cum appropinquaret
Hiericho, pari ordine illuminatum ab eo cæcum esse per-
hibet. Vbi nemo sapiens autem et Euangelistas sibi met
contraria scribere, sed alium scribere plenius quod alter
omisit. Quod vero Matthæo referente, quia Dominus
duos illuminauerit cæcos, Marcus vnum maluit ponere il-
luminatum, cui tamen alterum affuisse non negat, intelli-
gendum est vnum eorum fuisse notissimum. Quod ex hoc
etiam satis apparet, quod & nomen eius & patris eius Mar-
cus commemorauit, quod in tot superius sanatis à Domi-
no non facillè occurrit, nisi cum Iairum archifynagogum
etiam nomine expressit, cuius saluti resuscitauit Iesus. In
quo etiam magis iste sensus apparet, quia & ille Archify-
nagogus vtiq; in loco illo nobilis fuit. Proculdubio ita-
que Bartimæus iste Timæi filius, ex aliqua magna felicita-
te deiectus, notissimæ & famosissimæ miseræ fuit, qui non
solum cæcus, verum etiam mendicus sedebat. Hinc est ergo,
quod ipsum solum voluit commemorare Marcus, cuius
illuminatio tam claram famam huic miraculo comparauit,
quàm erat illius nota calamitas. Cæci ergo quos
Dominus ad se clamantes illuminauit, homines sunt ve-
ræ lucis (quæ Christus est) inscii, sed ipso donante ad
cognoscendam consistendamque suam cæcitatem ac pe-
tendam veritatis lucem compuncti. Hiericho autem quæ
interpretari dicitur luna, defectum nostræ mutabilitatis
ac mortalitatis significat. Quod ex illa maximè Euan-
gelij parabola claruit, vbi homo descendens ab Hieru-
salem in Hiericho incidit in latrones, & vulneratus ab
eis ac despoliatus, per piam Samaritani industriam ad salu-
tatem reuocatus est. quia nimirum genus humanum à
visione summæ pacis, in desideria seculi huius labe morti-
fera decidens, per Dominum Saluatorem ad vitam quam
errando perdidit, reducit. Appropinquans ergo Domi-
nus Hiericho, cæco lumen reddidit, quia ventus in
carnem & passioni appropinquans multos ad fidem &
confessionem diuinæ cognitionis adduxit. Non enim pri-
mis incarnationis suæ temporibus, sed paucis antequam
pateretur annis, id est, postquam triginta esse coeperat an-
norum, ministerium verbi mundo quo illuminaretur ex-
hibuit. Sed & de Hiericho proficiscens, cæcos illuminauit:
quia resurgens à mortuis atque ascendens in cælum, misit
Spiritus sanctum Apostolis, eosque ad illustrationem
omnium populorum dispersit in mundum. Quod autem
appropinquans Hiericho vnum illuminauit, & proficiscens
de Hiericho duos, hoc intimauit typice, quod ante passio-
nem suam vni tantum populo Iudæorum prædicauit, post
resurrectionem vero atque ascensionem suam manifestius
per Apostolos & Iudæis & gentibus, & æternæ diuinitatis
& assumptæ à se humanitatis arcana patefecit. Quod vero
Marcus vnum illuminatum scribit, ad gentium salutem
specialiter respicit, qui omnimodis à luce veritatis extor-
res fuerant. Et idè quantum famosa infidelitatis eorum
erat cæcitas, tantum famosa facta est illuminantis eos gra-
tia Saluatoris. Et benè Marcus, qui in gentium scribebat
Euangelium, vnum dicit illuminatum, vt eorum quos in-
stituēbat ad fidem saluationi figura congrueret. Matthæus
vero qui credentibus ex Hebræis suum scribebat Euan-
gelium, quod in gentium quoque notitiam erat peruenturum,
recte duos dicit illuminatos, vt ad vtrunque popu-
lum vnam eandemque fidei gratiam pertinere doceret.
Quod etiam in sequenti lectione de asino, in quo Dominus
sedere dignatus est, eadem Euangelica seruafè scriptura
curauit. Matthæus namque qui fidelibus ex Iudæis Euan-
gelizabat, asinam simul & pullum adductos Domino re-
fert. Porro cæteri tres Euangelistæ qui congregatæ de na-
tionibus Ecclesiæ scripserunt, asini solummodo ad Domi-
nū adducti faciunt mentionem, de asino omnino reticent.
Quia illi simpliciter fidē gentium figurant: iste autē natum
ex fidei Synagoga fidelem gentium populum proximo
ordine suæ narrationis intimare curauit. Proficiscente er-

Marcus.

Matth.

go Domino & discipulis eius & plurima multitudine de
Hiericho, cæcus sedebat iuxta viam mendicans: quia
ascendente ad cælos Domino, & multis fidelium sequen-
tibus, immò cunctis ab initio mundi electis, vnà cum il-
lo ianuam regni cœlestis ingredientibus, mox gentium
populus diu perfidia cæcus, audito Saluatoris aduentu
cepit & ipse suæ salutis atque illuminationis spem habere.
De quo benè dicitur, quia sedebat iuxta viam mendicans.
Mendicat enim iuxta viam sedens, qui necdum iter ver-
itatis ingrediens, necdum cognoscens, sedula intentio-
ne atque inquisitione desiderij salutaris ad hoc peruenire
contendit, & qui sit verus religionis cultus inuestigare per-
filit. Quod in historia Cornelij Centurionis præcipuè de-
claratum est, qui Deum quem colebat crebris precibus vt
se illuminare dignaretur, orabat. Quid est autem tran-
seundo audire, stando lumen restituere, nisi quod per hu-
manitatem suam misertus est, qui per diuinitatis poten-
tiam à nobis mentis nostræ tenebras exclusit? Qui enim
propter nos natus & passus est, qui resurrexit & ascendit in
cælum, quasi transijt Iesus: quia hæc nimirum actio tem-
poralis est. Sed stans cæcum illuminauit, quia non sicut illa
temporalis dispensatio, ita verbi æternitas transijt, quæ in
se manens innouat omnia. Stare enim Dei, est incommuta-
bili cogitatione mutabilia cuncta disponere. Qui ergo vo-
ces petentis transiens audiuit, stans lumen reddidit. Quia
etsi propter nos temporalia pertulit, inde tamen nobis lu-
cem tribuit, vnde habere mutabilitatis transitum nescit.
Sed qui Deum quem colebat, crebris precibus, vt sese il-
luminare dignaretur, orabat.

Mendicans
iuxta viam

Cum audisset quia Iesus Nazareus est, cepit clamare ac di-
cere: Fili David Iesu miserere mei. Et comminabantur ei multi vt
taceret. At ille magis clamabat multo dicens, Fili David miserere
mei.] Audiens Iesum cæcus, misereri sui precatur, nec mul-
tis licet prohibentibus à clamando desistit. Quia populus
gentium agnita fama nominis Christi, particeps eius fieri
quærebat: contradicebant multi, primo Iudæi vt in
Apostolorum Actibus legimus, deinde etiam gentiles
acriori ac fortiori persecutione frequenter instabant, ne
illuminandus sanandusque Christum mundus inuocaret:
nec tamen eos qui ad vitam erant præordinati æternam, ve-
sanus impugnatium furor disposita valebat salute priuare.

Et stans Iesus præcepit illum vocari. Ecce stat qui ante transi-
bat.] Qua in re aliquid nobis Dominus inuuit, quod intel-
ligi de humanitate ac diuinitate illius vtiliter possit. Cla-
mantē etenim cæcum transiens audiuit, sed stans miraculū
illuminationis exhibuit. Et vocant cæcum, dicentes ei: Anima-
quior esto: surge, vocat te.] Clamantem ad se cæcum Dominus
vocat, cum populo gentium scientiam veritatis desideranti,
per sanctos prædicatores verbū fidei cōmittit. Qui nimirū
vocantes cæcum, animæ quiorē esse, & surgere atque ad
Dominum venire præcipiunt, cum prædicando verbū in-
doctis, spem eos salutis habere ac de torpore vitiorum eri-
gi, atque ad virtutum studia, quibus illuminari mereantur,
se se accingere iubent, dicentes cum Propheta, Accedite
ad eum, & illuminamini. Eternum. Surge qui dormis, & exur-
ge à mortuis, & illuminabit te Christus. Et quia primitiua de
gentibus Ecclesia tanto promissi in Christo luminis desi-
derio feruebat, vt plurimi relictis mundi facultatibus nudī
Euangelicam vitā sequerentur, quo æternū in cælis mere-
rentur habere thesaurū, recte de illuminādo cæco subditur.

Qui proiecto vestimento suo exiliens venit ad eum.] Proiecto
quippe vestimento exilit, vt adueniens illuminetur à
Christo, qui abiectis mundi retinaculis expedito mentis
gressu ad largitorem æternæ lucis properat.

Et respondens Iesus, dixit illi. Quid vult tibi faciam? Cæcus au-
tem dixit ei. Rabboni, vt videam.] Nunquid qui lumen redde-
re poterat, quid vellet cæcus ignorabat? Sed peti vult hoc,
quod & nos petere, & se concedere prænoscit. Importune
namque ad orationem nos admonet & dicit: Scit namque
pater vester, quid opus sit vobis antequam petatis eum. Ad hoc
ergo requirit vt petatur, ad hoc requirit vt cor ad oratio-
nem excitet. Vnde & cæcus protinus adiungit: Rabboni, vt
videam. Ecce cæcus à Domino non aurum, sed lucem
requirit. Parui pendit extra lucem aliquid querere,

quia

quia etiam habere cæcus quælibet potest, sine luce non potest videre quod habet. Imitemur ergo eum quem & corpore & mente audiuius saluatam. Non falsas diuitias, non terrena dona, non fugitios honores à Domino, sed lucem quæramus. Illam videlicet lucem, quam videre cum solis Angelis possumus, quam nec initium inchoat, nec finis angustat. Ad quam profectio lucem, via fides est. Vnde recte & illuminando cæco protinus responderetur.

Fides.

Videre
sequi.

Vade, fides tua te saluum fecit. Et confestim (inquit) ridit & sequebatur eum in via.] Videt & sequitur, qui bonum quod intelligit operatur. Videt autem, sed non sequitur, qui bonum quidem intelligit, sed bene operari contemnit. Iesum enim Dominum sequitur, qui imitatur. Hinc namque dicit, *Si quis mihi ministrat, me sequatur.* Consideremus ergo quæ graditur, vt sequi mereamur. Ecce cum sit Dominus & creator Angelorum, suscepturus naturam nostram quam condidit, in vterum virginis venit. Nasci tamen in hoc mundo per diuites noluit, parentes pauperes elegit, vnde & agnus qui pro illo offerretur desuit, columbarum pullos & par turturum ad sacrificium mater inuenit. Prosperari in hoc mundo voluit, opprobria irrationesque tollerari, sputa, flagella, alapas, spineam coronam, crucem sustinuit. Et quia rerum corporalium delectatione à gaudio interno cecidimus, cum qua amaritudine illuc redeatur, ostendit.

CAPVT XI.

Cap. 41.

Bethania.

ET cum appropinquarent Hierosolyma, & Bethania ad montem oliuarum, mittit duos ex discipulis suis, & ait illis. Ite in castellum quod contra vos est.] Bethania est villula siue ciuitas in latere montis oliueti, quasi stadijs quindecim ab Hierosolyma, sicut Ioannes Euangelista manifestat, vbi Lazarus est suscitatus à mortuis, cuius & monumentum Ecclesia nunc ibidem constructa demonstrat. Bethania autem, domus obedientiæ dicitur. Et apte Dominus Hierosolymam venturus ac mundum suo sanguine redempturus, primo Bethaniam præsentis suæ dignatione sublimauit, ibique à muliere deuota mystico chrismate perunctus est: quia nimirum multos ante passionem suam docendo, domum sibi obedientiæ, in qua per Spiritum gratiæ inhabitaret, effecit, quorum pia actione delectatus, ipse quasi odorifero delibutus est vnguento. Hinc etenim ciuitas hæc in monte oliueti posita esse refertur, vt Ecclesiam per gratiam sui conditoris saluandam esse designet, qui nos vocatione spiritualium charismatum, & scientiæ pietatisque perpetua luce refouet. Vnde alibi cum dixisset, *Non potest ciuitas abscondi supra montem posita*, continuo subiicit, *Neg, accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio.* Quia mons idem Oliueti, id est, summus spiritualium distributor gratiarum, qui ciuitatem suam vt emineat exaltat, hanc quoque oleo exultationis vt lucere possit, ne deficiat, impinguat. Et quia idem lumen sub modio poni noluit, misit discipulos in castellum quod contra eos erat: hoc est doctores qui indocta ac barbara totius orbis loca, quasi contra positi castelli mœnia Euangelizando penetrarent, destinauit. Recte autem duo mittuntur, siue propter scientiam veritatis, & operationis munditiam, seu geminæ dilectionis, Dei videlicet & proximi, Sacramentum toto orbe prædicandum.

Mons.

Duo.

Et statim introeuntes illud, inueniunt pullum ligatum super quem nemo adhuc hominum sedit. Soluite illum, & adducite. Et si quis vobis dixerit, quid facitis? dicite, quia Domino necessarius est, & continuo illum dimittet hoc.] Introeuntes mundum prædicatores sancti, inueniunt populum nationum perfidiæ vinculis irretitum. Funiculis enim peccatorum suorum vnusquisque constructus erat: nec solum nationum, verum etiam Iudæorum. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Vnde bene apud Matthæum asina quoque cum pullo alligata reperitur. Asina quippe, quæ subiugalis fuit & edomita, Synagogam quæ iugum legis traxerat: Pullus asinæ lasciuus & liber, populum nationum significat. Super quem nemo adhuc hominum sedit, quia nemo rationabilium doctorum frenum correptionis, quo vel lin-

Asina.
Pullos.

quam cohibere à malo, vel in arctam vitæ viam ire cogetur, nemo indumenta salutis quibus spiritualiter caleheret. populo gentium villa suadendo contulerat. Sederet namque super illum homo, si qui ratione vtens, eius stultitiam leprimendo corrigeret. Vnde non immerito possunt duo discipuli ad exhibenda Domino animalia destinati, duo prædicatorum ordines, vnus videlicet in gentes, alter in circumcissionem directus intelligi.

Et abeuntes inueniunt pullum ligatum ante ianuam foris in biuio, & soluunt eum.] Bene pullus ante ianuam foris inuenitur in biuio. Ianua enim ipse est qui ait, *Ego sum ianuam ouium.* Per me si quis introierit saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. Quibus vitæ pascuis pullus iste, id est, populus gentium carebat, cum adhuc extra hanc ianuam in biuio ligatus stabat. Et recte in biuio, quia non vnâ certus vitæ fideique viam tenebat, sed plures dubiosque sectarum callos sequebatur erroneus.

Et quidam de illis stantibus dicebant illis, Quid facitis soluentes pullum?] In Euangelio Luca ita scriptum est: *Abierunt autem qui missi erant: & inueniunt sicut dixit illis, stantem pullum. Soluuntibus autem illis pullum, quia dixerunt Domini eius ad illos, Quid soluitis pullum?* Et apte satis. Multos quippe habebat dominos: quia non vni dogmati & superstitioni deditus, sed pro libitu immundorum spirituum ad varios diuersosque miser raptabatur errores, ad simulacra muta prout ducebatur incedens. Denique vernacula quadam scripturæ consuetudine commune esse dicitur, quod immundum est. Sicut & ad Petrum vox de cælo dicit, *Quod Deus mundauit, tu commune ne dixeris.* Quia qui sanctus est, solius Dei est, & cum nullo ei communis est. Qui autem peccator est & immundus, multorum est. Multi enim dæmones possident eum, & ideo communis appellatur.

Commune.

Qui dixerunt eis, sicut præceperat illis Iesus, & dimiserunt eis, & duxerunt pullum ad Iesum.] Qui soluendo pullo contradixerant, audito Domini nomine quiescunt. Quia magistri errorum, qui venientibus ad salutem gentium doctoribus obstabant, eatenus suas tenebras defendere, donec miraculis attestantibus veri possessoris ac Domini virtus emicuit. At postquâ fidei dominicæ potestas apparuit, cedentibus passim aduersariorum querelis, libere credentium cœtus, ad Deum quem corde portaret, ad ducebatur.

Et imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eum.] Vestimenta Apostolorum vel doctrina virtutum, vel edisseritio scripturarum, vel certè Ecclesiasticorum dogmatum varietates intelligi possunt, quibus illa corda hominum ante nuda & frigida, quo Christo seffore digna fiant, operiunt.

Multi autem vestimenta sua straxerunt in via.] Portante Dominum alino multi vestimenta sua in via sternunt, quia sancti martyres propriæ se carnis amictu exuentes, simplicioribus Dei famulis viam suo sanguine parant, vt videlicet inoffenso gressu mentis ad supernæ mœnia ciuitatis, quo Iesus ducit, incedant. Item Saluator noster asellum sedens Hierusalem tendit, quando vnusquisque fidelis animam regens, videlicet iumentum suum, ad pacis intimæ visionem ducit. Iumentum sedet etiam cum sanctæ Ecclesiæ vniuersaliter præsidet, eamque in supernæ pacis desiderium accendit. Multi autem vestimenta sua in via sternunt, quia corpora sua per abstinentiam edomant, vt ei iter ad mentem parent, vel exempla bona sequentibus præbeant.

Alij autem frondes cadebant de arboribus, & sternebant in via. Et qui præibant & qui sequebantur, clamabant dicentes, Osanna, benedictus qui venit in nomine Domini.] Frondes vel ramos de arboribus cædunt, qui in doctrina veritatis verba, atque sententias patrum de eorum eloquio excerpunt, & hæc in via Dei ad auditoris animum venientis, humiliter prædicatione submitunt. Sed qui præibant, & qui sequebantur clamabant, dicentes *Osanna.* Præcelsit quippe Iudaicus populus, secutus est gentilis. Et quia omnes electi, siue qui in Iudæa esse poterant, siue qui nunc in Ecclesia existunt, in mediatorem Dei & hominum crediderunt, & credunt, qui præeunt, & qui sequuntur, *Osanna* clamabant. *Osanna* autem, latina lingua *salua nos* dicitur. Ab ipso autem salutem & priores quæsierunt, & præsentem quærent. Et bene-

Osanna.

dictum qui venit in nomine Domini cōfiterentur, quoniam vna spes, vna fides est præcedentium atque sequentium populorum. Nam sicut illi spectata passione ac resurrectione eius sanati sunt: ita nos præterita passione illius, ac permanente in sæcula resurrectione saluamur. Quem enim priores nostri ex Iudaico populo crediderunt atque amauerunt venturum, hunc nos & venisse credimus & amamus, eiusque desiderio accendimur, vt eum facie ad faciem contemplerur.

Benedictum quod venit regnum patris nostri Dauid: Osanna in excelsis. Et introiit Hierosolymam in templum: &c.] Legimus in Euangelio Ioannis, quod refecta de quinque panibus & duobus piscibus turbæ, voluerunt rapere Iesum, & constituere eum regem. Sed ne hoc perficere possent, ipse in montem fugiendo præcauit. Nunc autē vbi passurus Hierosolymam venit, nō refugit cōs qui se regem faciunt, qui agmine glorifico & hymnis Dei filio ac rege dignis ad ciuitatem regiam ducunt. Non reprimit voces eorum qui regnum Patriarchæ Dauid in eo restaurandum, & prisca benedictionis dona recuperanda concinunt. Vt quid ergo hoc quod prius fugiendo declinavit, modo libens amplectitur, regnumque quod adhuc victurus in mundo suscipere noluit, iam iam exiturus per passionē crucis de mundo non negauit suscipere: nisi vt aperte doceret, quod non temporalis & terreni, sed æterni in cælis Rex esset imperij? Ad quod profecto regnum per contemptum mortis, gloriam resurrectionis, & triumphum ascensionis perueniret. Hinc enim, quod post resurrectionē apprensus discipulis ait: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, & cætera eiusdem loci.* Notandum sane quanta sit consonantia turbæ Dominum collaudantis, cum voce Euangelizantis virgini matri Gabrielis qui ait: *Hic enim erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum.* Accepit autē sedem siue regnum Dauid Dominus, vt gentē cui Dauid quondam temporalis regni gubernacula simul & exempla iustitiæ præbuit, quæque modulis hymnorum spiritualium ad fidem atque amorem sui conditoris accendere solebant: hanc ipse verbis, donis, factis, & promissis tanto mediatore Dei & hominum dignis, ad regnum cœlestē & immortale vocaret, atque ad ipsam Dei patris visionem introduceret. In quo iungitur, *Osanna in excelsis*, id est salus. Quo perspicue ostenditur, quod aduentus Christi non tantum hominum salus, sed totius mundi sit: terræ iungens cœlestibus, vt omne genu flectatur ei, cœlestium, & terrestrium & infernorum. Notandū sane quod *Osanna* verbum Hebraicum, compositum est ex duobus, corrupto & integro. Salua namque, siue saluifica apud eos dicitur *Os*, at vero *anna* interiectio est deprecantis. Quomodo apud Latinos interiectio est dolentis heu, & interiectio admirantis papæ. Denique in Psalmo centesimo decimo septimo, vbi septuaginta interpretes transtulerunt, *O Domine saluum me fac*, in Hebræo scriptum est, *Anna adonai, osi anna*. quod interpret noster Hieronymus diligentius elucidans ita transtulit. *Obsecro Domine, salua obsecro.* Idem namque significat *O Domine*, per interiectionem obsecrantis, quod *obsecro Domine*, per ipsum verbum obsecrationis. *Osanna* itaque, salua obsecro, significat, consumpta litera i vocali, quæ verbum prius terminat, cum perfecte dicitur *osi*, per virtutem literæ vocalis à qua verbum sequens incipit *anna*. Quod metrici in versibus scandendis sýnalcepham vocant, quamvis illi scriptam literam scandentes transiliant: in hoc autē verbo *Osanna*, i litera nec saltē scribatur, sed sensu loquentium saluo, funditus interimitur.

Et introiit Hierosolymam in templum.] Quod ingressus ciuitatem primo templum adiit, formā nobis religionis, quam sequamur, præmonstrat. Vt cum forte villam aut oppidum, aut alium quemlibet locum in quo sit domus orationis Deo consecrata, intramus, primo ad hanc diuertamus: & postquam nos Domino per orationum studia commendauerimus, sic deinde ad agenda ea propter quæ venimus, temporalia negotia sededamus. Appropinquante autem tempore passionis, appropinquare voluit Dominus loco passionis, ibique proximus manere, vbi constituto ac

præfinito ante secula tempore inueniri posset ab eis, per quos eadem erat passio complenda. Quo etiam per hoc cunctis intimaret audientibus, quod non inuitus mortem, vt prophani putauerunt, sed sua sponte subiret. Cuius hora proximante intrepidus locum adiit, in quo se passurum, & per seipsum, & per Prophetarum suorum ora longē ante prædixerat. Notandum verò quod hic introitus eius in Hierosalem ante quinque dies Paschæ, in quo mysterium sacrosanctæ passionis suæ implere decreuerat, factus est. Narrat enim Ioannes quod ante sex dies Paschæ venerit Bethaniam, vbi cena ei facta, & discumbentibus multis soror cum Lazari Maria vnguento mystico perfuderit: atque in crastinum asino sedens, obuiante cum palmis plurima turba, venerit Hierosolymam. Vbi non præter eunda silentio est non tantum concordia in rebus, verum etiam in temporibus veteris & noui testamenti, vmbra & veritatis, legis & Euangelij. Scriptum namque in lege est, dicente Domino ad Moysen & Aaron: *Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni. Loquimini ad vniuersum cœtum filiorum Israël, & dicite eis: Decima die mensis huius, tollat vnusquisque, agnum per familias & domos suas. Et paulò post, Et seruabitur eum vsque, ad quartadecimam diem mensis huius, immolabitque, eum vniuersa multitudo filiorum Israël ad vesperam.* Decima ergo die mensis primi, agnus qui in Pascha immolaretur, domum introduci iussus est, quia & Dominus decima die eiusdem mensis, hoc est ante quinque dies Paschæ, in ciuitatem in qua pareretur erat ingressurus. Et sicut agnus de toto grege electus certū suæ victimationis diem expectabat, ita & Dominus coniuante aduersum se omni seniorum & principum concilio, certus præstolabatur horam, in qua seipsum pro salute mundi oblationem Deo & hostiam in odorem suauitatis offerret. Immolabatur agnus quartadecima die primi mensis ad vesperam, & Dominus eadem hora agnum cum discipulis manducans, vbi legalis Paschæ decreta compleuit, egressus est cum eis statim ad locum orationis, vbi comprehensus à Iudæis & ligatus, iam sacramenta beatæ suæ victimationis inchoaret.

Et circumspēctis omnibus, cum iam vespera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim. Non hoc temel fecit: sed per omnes, quinque dies ex quo Hierosolymam ascenderat vsque ad tempus passionis, hoc ipsum agere solebat, vt per diem in templo doceret, noctibus vero exiens moraretur in monte Oliueti, sicut in Luca legimus. Docendo enim incredulos, officium correctionis sedulus impendebat. Commanendo autem apud fideles, gratiam eis benignitatis propitijs exhibebat. Benè autem dicitur, quod circumspēctis omnibus exiit in Bethaniam. Inspicit quippe internus arbiter omnium corda: & cum in contradicentibus, ac resistentibus veritati, non inuenit vbi caput reclinet, secedit ad fideles, & in eis qui obediunt verbo, mansionem sibi vnā cum patre facere gaudet. Bethania namque domus obedientiæ dicitur. Hoc quoque intelligendū est, quod tantæ Dominus fuerit paupertatis, & ita nulli sit aduallatus, vt in vrbe maxima nullum hospitem, nullā inuenerit mansionem: sed in agro paruulo apud Lazarum fororesque eius habitaret. Eorum quippe vicus Bethania est.

Et alia die cum exiret à Bethania, esuriit.] Esuriit, vel veritatem humanæ carnis ostendens, vel esuriens salutem credentium, æstuans ad incredulitatem Israël.

Cumque vidisset à longē sicum habentem folia, venit si quid forte inueniret in ea. Et cum venisset ad eam, nihil inuenit præter folia. Non enim erat tempus ficorum. Et respondens Iesus dixit ei, Iam non amplius in æternum quisquam ex te fructum manducet.] Quomodo Dominus multa in parabolis dicere, ita etiam nōnulla in parabolis facere solebat. Quid enim causæ erat, vt esuriens fructus in ficulnea quæreret, quorum tempus nondum esse quilibet homo nouerat, arboremque quod fructum per id tempus non haberet, æternæ sterilitatis maledictione damnaret, nisi quia plebem, quam verbo docebat, hoc etiam factō terrebat, ne quis habendo folia, & fructum non habendo, hoc est verba iustitiæ absque operibus prætendendo, excidi & in ignem mereretur projici? Vnaquæque enim arbor non de floribus, non de folijs, sed de fructu

Regem se saluari sinit Christi.

Osanna.

Templum primum visendum.

Oblatum quia voluit.

Concordia testamentorum.

Paupertas Domini.

Parabolis facta Domini.

de fructu tuo cognoscitur: id est, vnusquisque homo non de estimatione famæ vel sermonum pompa, sed de suorum testimonio probatur actio. Esuriens ergo Dominus vidit ficum habentē folia, & venit querere fructum in illa, nec inuenit. Quia salutem desiderans humani generis, vidit Iudeam habentem eloquia legis & Prophetarum, venitque probare docendo, corripiendo, miracula faciendo, si quem forte in eorum corde fructum fidei & vitæ posset inuenire. Sed quia folia sine fructibus habere reperia est ficulnea, damnatur: quia Iudæa quæ verba scripturæ sine operibus sonabat, digna est ultione punita. Hoc autem dixerim, non quod tota Synagoga fuerit abiecta, ex qua vtique constat quod primitiua fuerit Ecclesia constructa. Sed illa nimirum portio Synagogæ damnari meruit, quæ esurientem Christum pascere bene operando recusauit, quæ folijs verborum spiritualium magis obumbrari, quam fructibus Spiritus voluit honestari. Quibus ipse dicit alibi: *Ego vado, & queritis me, & in peccato vestro moriemini.* Congruit sane hic locus illi eius parabolæ, vbi ait: *Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit querens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ, Ecce anni tres sunt ex quo venio querens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide ergo illam, vt quid etiam terram occupat? At ille respondens, dixit illi: Domine dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam & mittam stercorea. Et si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides illam.* Cultor autem vineæ, ordo est Apostolorum doctorumque spiritualium, qui Synagogam ne periret, diligenter ad pœnitentiam vocare, proque eius salute Domino supplicare studuerunt. Præcipue Iacobus frater Domini, qui regendæ Hierosolymorum Ecclesiæ prælatus est. Verum quia illa nec in legalibus edictis, nec in Prophetis contestationibus, nec in ipsa coruscantis Euangelij gratia fructum obedientiæ ferre consensit: quasi tribus annis ficus sterilis permanens, abiecta est à Domino, & æterna maledictione subuersa. Namque non solum ab electorum sorte repulsa, sed ab ipsa etiam quam inanis occupabat terra, abscissa est. Sed & tu, si non vis audire in iudicio à Christo, *Discede à me maledicte in ignem æternum, quia esuriui, & non dedisti mihi manducare*, arbor esse sterilis in hac vita cauto, quin potius pauperi Christo & esurienti, fructum pietatis quo indiget, offerro.

Et veniunt Hierosolymam. Et cum introisset templum, cepit eijcere vendentes & ementes à templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit. Quod maledicendo ficum infructuosam per figuram fecit Dominus, hoc idem mox apertius ostendit, eijciendo improbos à templo. Neque enim aliquid peccauit arbor, quod esuriente Domino poma non habuit, quorum necdum tempus aduenerat: sed peccare sacerdotes, qui in domo Domini secularia negotia gerebant, & fructum pietatis quem debuerant, quemque in eis Dominus esuriebat, ferre superfederant. Arefecit Dominus arborem maledicto, vt homines hæc videntes siue audientes, multo magis intelligerent sese diuino condemnandos esse iudicio, si absque operum fructu de plausu tantum sibi religiosi sermonis, vel vt de sonitu & tegumento blandirentur viridantium foliorum. Verum quia non intellexerunt, in ipsos consequenter distractionem meritiæ ultionis exercuit. Et eiecit commercia rerum humanarum de domo illa, in qua diuinas tantum res agi, hostias & orationes Deo offerri, verbum Dei legi, audiri, & decantari præceptum erat. Et quidem credendum est, quia ea tantum vendi vel emi repererit in templo, quæ ad ministerium necessaria essent eiusdem templi, iuxta hoc quod alias factum legimus, cum idem templum ingrediens inuenit in eo vendentes & ementes oues & boues & columbas. Quia nimirum hæc omnia, non nisi vt offerrentur in domo Domini, eos qui de logè venerant ab indigenis comparare credendum est. Si ergo Dominus nec ea volebat venditari in templo, quæ in templo volebat offerri, videlicet propter studium auaritiæ, siue fraudis, quod proprium solet esse negotiantium facinus, quantum putas animaduersione puniret, si inuenisset ibi aliquos risui vel vaniloquio vacantes, aut alij cuiilibet vitio manci-

pato? Si enim ea quæ alibi liberi gerere poterant, Dominus in domo sua temporalia negotia geri non patitur, quanto magis ea quæ nusquam fieri licet, plus cœlestis iræ merentur, si in ædibus Deo sacratis aguntur? Verum quia Spiritus sanctus in columba super Dominum apparuit, recte per columbas sancti Spiritus charismata signantur. Qui autem sunt in templo Dei, hodie, qui columbas vendunt, nisi qui in Ecclesia precium de impositione manus accipiunt? per quam videlicet impositionem Spiritus sanctus cœlitus datur. Columba ergo venditur, quando manus impositio, per quam Spiritus sanctus accipitur, ad precium præbetur. Sed redemptor noster cathedras vendentium columbas euertit: quia talium negotiatorum sacerdotium destruit. Hinc est quod sacri canones Simoniacam hæresim damnant, & eos sacerdotio priuari præcipiunt, qui de largiendis ordinibus precium quærunt. Cathedra ergo vendentium columbas euertitur, quia ij qui spiritalem gratiam vendunt, vel ante humanos, vel ante Dei oculos sacerdotio priuantur.

Et non sinebat vt quisquam transferret vas per templum. De vasis dicit illis, quæ mercandi gratia inferebant. Cæterum ablit, vt vasa Deo dicata Dominus eijceret de templo, vel introferri prohiberet in templum: vbi futuri sui examinis insigne prætendit exemplum: sed potius immunda & prophana eliminat vasa de templo, ac ne amplius inferantur prohibet, quando non solum de Ecclesia omnes repellit ac deturbat reprobos, verum etiam ne vltra ad turbandam Ecclesiam intrent, æterno eos verberare compescit. Sed & in præsentem hæc est vera domus Domini, id est, cordis fidelium purificatio, vt non tantum peccata quæ inerant, diuinitus immissa compunctio tollat, sed etiam ne hæc vltra repetant, diuina in eis gratia perseuerans adiuuet.

Et docebat, dicens eis, Nomen scriptum est, quia domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus. Omnibus (inquit) gentibus non vni genti Iudaicæ, nec in vno Hierosolymarum vrbis loco, sed in toto orbe terrarum, & nequaquam taurorum & hircorum & arietum, sed orationis.

Vos autem fecistis eam speluncam latronum. Qui ad accipienda munera in templo residebant, profecto quin quibusdam non dantibus, læsiones exquirent, dubium non erat. Domus ergo orationis, spelunca latronum facta fuerat, quia ad hoc in templo assisterent nouerant, vt aut non dantes munera, studerent corporaliter persequi, aut dantes spiritualiter necare. Templum quoque & domus Dei est ipsa mens atque conscientia fidelium, quæ si quando in læsione proximi peruersas cogitationes profert, quasi in spelunca latronum resident. Et simpliciter gradientes interficiunt, quando in eos qui in nullo rei sunt, læsionis gladios defigunt. Mens enim fidelium non iam domus orationis, sed spelunca latronum est, quando relicta innocentia & simplicitate sanctitatis, illud conatur agere, vnde valeat proximo nocere.

Et cum mane transirent, viderunt ficum aridam factam à radicibus. Non rami tantum aut stipites infructuosæ fici, sed ipsa etiam radix arefiendo, sententiam diuinæ in se reprobationis ostendit. Et Ioannes ait, quia *securis ad radicem arborum posita est.* Arefacta est itaque ficus à radicibus, vt ostenderetur gens impia, non ad tempus vel ex parte corripienda externorum incurfibus, & mox miserante Domino post actam pœnitentiam prisce restituenda libertati, vt sæpè factum sacra historia refert: sed æterna potius damnatione ferienda, arefacta est radicibus, vt intimaretur nefanda plebs non solum humana gloria forinsecus, verum etiam diuino intus fauore funditus esse destituenda. Nam & salutem vitamque quam accipere poterat in cœlis, & quæ iam perceperat patriam, perdidit in terris.

Et respondens Iesus, ait illis, Habete fidem Dei. Amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti, tollere & mittere in mare, & non hesitauerit in corde suo, sed crediderit: quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei. Solent gentiles, qui contra Ecclesiam maledicta scripsere, impropere nostris quod non habuerint plenam fidem Dei, quia nunquam montes transferre potuerint. Quibus respondendum est, non omnia

Ficum folia.

Columbas vendentes.

Simoniacam.

Templum Domini.

Poma fici.

Matth. 3.

Mereatorum facinus.

Philosophorum calumnia.

Gregorij
Neocasar.
fides.

scripta esse quæ in Ecclesia sunt gesta, sicut etiam de factis ipsius Christi Dei & Domini nostri scriptura nostra testatur. Vnde & hoc quoque fieri potuisset, ut mons ablatus de terra mitteretur in mare, si necessitas id fieri poposcisset. Quomodo legitur factum precibus beati patris Gregorij Neocesarensis Pontificis antistitis, viri meritis & virtutibus eximij, ut mons in terra tantum spatij reliquisset structoribus Ecclesiæ, quantum opus habuerant. Poterat ergo hic, poterat alius quis eiusdem meriti vir, si opportunitas exegisset, impetrare à Domino merito fidei, ut etiam mons tolleretur & mitteretur in mare. Verum quia montis nomine nonnunquam diabolus significatur, videlicet propter superbiam qua se contra Deum erigit, & esse vult similis altissimo, mons ad præceptum eorū qui fortes fide sunt, tollitur de terra, & in mare projicitur, cum predicantibus verbum doctorib⁹ sanctis immundus Spiritus ab eorum corde repellitur, qui ad vitā sunt præordinati, & in turbulentis amarisque infidelium mentibus vesaniam suā tyrannidis exercere permittitur. Non quod ibi etiam antea sedem regnumque non habuerit, sed quia tanto acrius in eos quos licet defæuit, quanto amplius se dolet à lesione piorū fuisse depulsum. Cui simile est illud Apocalypsis, *Et secundus Angelus tuba cecinit, & ecce tanquam mons magnus igne ardens missus est in mare.* Canente etenim Angelo tuba, mons igne ardens missus est in mare, quia prædicante verbum doctore veritatis, antiquus hostis inuidiæ facibus accensus, peruerforum animos grauius corrupturus adiit, ut dolorem expulsiōnis suæ de fidelibus vindicaret in perfidis.

Et cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem, ut & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra, &c. Notanda distinctio deprecantium. Qui perfectam habet fidem, quæ per dilectionem operatur, ille orando vel etiam iubendo potest montes transferre spiritales. Quomodo fecit Paulus de Helyma mago, quem & oculis & arte nefanda priuauit. Quomodo de Pythonissa in Philippiis, de qua Spiritum malignum, montem videlicet superbissimum, eiecit. Sed idem mons in mare proiectus, quantum furibundi ignis huic intulerit, subsecuta confestim contra eum gentiliū persecutio perdoctuit. Qui vero tantæ fastigium perfectionis necdum conscendere queunt, postulent sibi peccata dimitti, quo ad vitam intrare mereantur perpetuam, & absque dubio impetrabunt quod petunt: si tamen in se peccantibus alijs primo ipsi dimittunt. Sin autem hoc facere contemnunt, non solum orando virtutes facere, sed nec suorum possunt veniam consequi peccatorum.

Et cum ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, & scribæ, & seniores, & dicunt illi, In qua potestate hæc facis? & quis tibi dedit hæc potestatem ut ista facias? Diuersis modis eandem quam supra calumniam truant, quando dixerunt, *In Beelzebub principe demoniorum eiecit demonia.* Quando enim dicunt, in qua potestate hæc facis? de Dei dubitant potestate, & subintelligi volunt diaboli esse quæ faciat. Addentes quoque, *quis tibi dedit hæc potestatem?* manifestissimè Dei filium negant: quem putant non suis, sed alienis viribus signa facere.

Iesus autem respondens ait, Interrogabo vos & ego vnum verbum, & respondere mihi, & dicam vobis in qua potestate hæc faciam. Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus? *Respondere mihi.* Poterat Dominus aperta responsione tentatorum calumniam confutare, sed prudenter interrogat, ut suo vel silentio vel sententia condemnentur.

At illi cogitabant secum dicentes, Si dixerimus, de cælo, dicit nobis: quare ergo non credidistis ei? Quem enim confitemini de cælo habuisse prophetiam, mihi testimonium perhibuit, & ab illo audistis, in qua ista faciam potestatem.

Si dixerimus ex hominibus, timemus populum. Omnes enim

habebant Ioannem, quia verà Prophetam esset. Viderunt ergo quod vtrumlibet horum respondissent, in laqueum se casuros, timentes lapidationem: sed magis timentes veritatis confessionem.

Et respondentes dicunt Iesu, Nescimus. Et respondens Iesus ait illis, Neq; ego dico vobis, in qua potestate hæc faciam. Non vobis dico quod scio, quia nō vultis fateri quod scitis. Iustificimè repulsi, utique confusi abscesserunt. Et impletum est quod in Psalmo per Prophetam dicit Deus pater: *Parauit lucernam Christo meo,* id est, ipsum Ioannem. *Inimicos eius induam confusione.* Notandum autem quod duas ob causas maximè scientia veritatis est occultanda quærentibus. Cum videlicet is qui quærit, aut minus capax est ad intelligendum quod quærit, aut odio vel contemptu ipsius veritatis indignus est cui debeat aperiri quod quærit. Propter quorum vnum Dominus ait, *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo.* Propter alterum vero discipulis præcepit, *Nolite dare sanctum canibus: neq; mittatis margaritas vestras ante porcos.*

Scientia
quibus oc-
cusanda.

C A P I T U L U M XII.

ET cæpit illis in parabolis loqui. *Vineam pastinauit homo, & circumdedit sepem, & fodit lacum, & edificauit turrin.* Cap. 4. Homo iste qui pastinauit vineam, ipse est qui in aliqua parabola conduxit operarios vineam suam. Qui plantauit vineam de qua Esaias plenissimè per canticum loquitur, ad extremum inferens, *Vinea Domini Sabaoth, domus est Israël.* Et in Psalmo, *Vineam* (inquit) *de Aegypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam. Et sepem circumdedit ei,* vel murum vrbs, vel Angelorum auxilia. *Et fodit in ea lacum,* siue torcular: aut altare, aut illa torcularia quorum & tres Psalmsi titulo prænotantur, octauus, & octogelimus, & octogelimus tertius. *Et edificauit turrin,* haud dubium quin templum de quo dicitur per Michæam, *Et tu turrin nebulosa filia Sion.*

Et locauit eam agricolis. Quos alibi vineæ operarios appellauit, qui conducti fuerant hora prima, tertia, sexta, & nona. *Et peregre profectus est,* non loci mutatione. Nam Deus vnde abelle potest, quo complentur omnia? Et qui dicit per Hieremiam, *Ego Deus appropinquans, & non de longè, dicit Dominus?* Sed abire videtur à vinea, ut vinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat.

Et misit ad agricolas in tempore seruum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineæ. Qui apprehensum eum ceciderunt, & dimiserunt vacuum. Bene tempus fructuum posuit, non prouentum. Nullus enim fructus exitit populi contumacis, nullus huius vineæ prouentus, tametsi crebrè ac sollicitè quæreretur, inuentus est. Seruus ergo qui primo missus est, ipse legifer Moyfes intelligitur, qui quadraginta annos continuos fructum aliquem legis quem dederat, à cultoribus inquirebat: sed *casum eum dimiserunt vacuum.* Irritauerunt enim Moysem in castris, & Aaron sanctum Domini. Et vexatus est Moyfes propter eos, quia exacerbauerunt Spiritum eius. Qui & ipse seruus quid de fructu vineæ huius sentiat, palam carmine declarat dicens, *Et vinea enim Sodomorum, vitis eorum, & propago eorum ex Gomorra. Vna eorum, vna fellis, & botrus amaritudinis in ipsis, furor draconum vinum eorum, & furor aspidum insanabilis.*

Moyfes.

Et iterum misit ad illos alium seruum, & illum in capite vulnerauerunt, & contumelijs affecerunt. Seruus alter Dauid Regem Prophetamque & cæteros Psalmistas significat, qui post Moysem missi sunt, ut colonos vineæ post edicta legalia, Psalmodiæ modulatione & dulcedine citharæ ad exercitium boni operis excitarent. Nam & ipse Dauid, qui cor populi ad cœlestia desideranda suspenderet, inter ritus carnalium victimarum laudes Domini continuas, suavi melodia decantari constituit. Sed & hunc affectum contumelijs in capite vulnerauerunt, quia Psalmistarum carmina quæ ad laudem Domini vocabant, perui pendentes, ipsum, qui Psalmodiæ caput in Spiritu sancto & fons clauerat, Dauid abiecerunt. Dicentes enim, *quæ nobis pars in Dauid? aut quæ hereditas in filio Isai?* regnū simul eius ignobiliter

stirpe, & religionem impietate mutauerunt. Attamen ipse pro hac vinea, quæ de Aegypto translata, Palestinæ montes sua obumbratione protexerat, ne radicibus exterminaretur orabat: *Domine Deus virtutum, conuertere nunc, respice de celo, & vide, & visita vineam istam, & dirige eam quam plantauit dextra tua.* Vbi pariter exposuit quis sit homo ille qui hanc vineam plantauit, Dominus videlicet, Deus virtutum.

Et rursus alium misit, & illum occiderunt, & plures alios, quosdam cadentes, alios vero occidentes. Tertium cum suis socijs seruum, prophetarum chorum intellige, qui continuis attestacionibus populum conuenerunt, & quæ huic vineæ ventura imminerent mala prædixerunt. *Sed quem prophetarum non sunt persecuti? Et occiderunt eos qui prænuunciabant de aduentu Domini Saluatoris.* Et hi omnes, multa de huius vineæ sterilitate dixerunt, sed vnus Hieremiæ plâctum ponere sufficiat. *Ego autem (inquit) plantauit te vineam electam, omne semen verum, quomodo conuersa es in prauum vineæ alienæ?* His sanè tribus seruorum gradibus omnium sub lege doctorum figuram posse comprehendere, Dominus alibi manifeste pronunciat, dicens: *Quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi & Prophetis & Psalmis de me.*

Ahuc ergo vnum habens filium charissimum, & illum misit ad eos nouissimum dicens: Quia reuerentur filium meum. Quod ait, quia reuerentur filium meum, non de ignorantia venit. Quid enim nesciat paterfamilias, qui hoc loco Deus pater intelligitur? Sed semper ambigere dicitur Deus, vt libera voluntas homini referatur. Interrogemus Arrium & Eunomium. Ecce pater dicitur ignorare, & sententiam temperat, & quantum in nobis est, probatur esse mentitus. Quicquid pro patre responderint, hoc intelligant pro filio, qui se dicit ignorare consummationis diem.

Coloni autem dixerunt adinucem, Hic est hæres, venite occidamus eum, & nostra erit hæreditas. Manifestissime Dominus probat Iudæorum principes non per ignorantiam, sed per inuidiam crucifixisse filium Dei. Intellexerunt enim hunc esse, cui dictum est: *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Et propterea quasi sibi consulentes aiebant: *Ecce mundus totus post eum abiit. Et si dimittimus eum sic, omnes credent in eum.* Hæreditas ergo filij, Ecclesia est, cuius ei data de Gentibus, quam non moriens ei pater reliquit, sed ipse sua morte mirabiliter acquisiuit, quam resurgendo possedit. Hanc autem occiso eo mali coloni præripere moliebantur, cum crucifigentes eum Iudæi fidem quæ per eum, extinguere, & suam magis, quæ ex lege est iustitiam præferre, ac gentibus imbuendis conabantur inserere.

Et apprehendentes eum occiderunt, & eiecerunt extra vineam. Notat eos malitiæ pertinacis, qui nec crucifixo ac resuscitato à mortuis Domino ad prædicationem Apostolorum credere voluerint: sed quasi cadauer vile proiecerunt. Quia quantum in se erat à suis eum finibus excludentes gentibus suscipiendum dederunt.

Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet & perdet colonos, & dabit vineam alijs. Hanc versiculum Dominus apud Matthæum mox exposuit ipse, dicens: *Idè dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.* Quod ita futurum etiam figuratim ostenderat, cum in exemplum non credentium Iudæorum infructuoso fico malediceret. Qui e contrario postmodum credentes, siue de Iudæis siue de gentibus fructiferæ atque eximie comparauit arbori, dicens: *Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me & ego in eo, hic fert fructum multum.* Cum autem dixisset, quia veniens Dominus vineæ post perditionem malorū agricolarum, vineam daturus esset alijs, hoc idem ita diuinitus fuisse procuratum, propheticum ita affirmavit exemplo, subiiciens.

Nec scripturam hanc legis, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Quomodo, inquit, impletur hæc propheta, quod lapidem ab ædificatibus reprobatum in caput anguli dicit esse ponendum, nisi quia

Christus à vobis reprobatus, & occisus, creditus est gentibus prædicandus, vt quasi lapis angularis duos condat in semetipso, atque ex vtroque populo vnã sibi fidelium ciuitatem, vnum templum ædificet? Eisdem enim Synagogæ magistros quos supra colonos dixerat, nunc ædificantes appellat. Quia qui subditam sibi plebem adferendos vitæ fructus quasi vineam iubebantur excolere, ipsi quoque hanc Deo inhabitatore dignam, quasi domum construere atque ornare præcipiebantur. Vnde & Apostolus fidelibus scribens, ait: *Dei agricultura, Dei ædificatio estis.* Sed qui fructum vineæ Dei quasi pessimi coloni reddere magno patrifamilias negabant, iidem quasi mali cæmentarij laborant domui Dei lapidem preciosum & electum, qui vel in fundamentis, vel in angulo ponendus erat, subtrahere, hoc est fidem Christi auditoribus suis conabantur eripere.

Et quærebant eum tenere, & timuerunt turbam. Cognouerunt enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerat, & relicto eo abierunt. Principes Sacerdotum & Scribæ, quasi mentientem contra se Dominum quærebant interficere. Sed hoc idem quærendo, docebant vera esse quæ dixerat. Ipse quippè est hæres, cuius iniuria necem aiebat esse vindicandam à patre. Illi nequam coloni, qui ab occidendo Dei filio ad modicum quidem timore humano retardari, donec veniret hora eius, nõquam verò diuino amore potuerunt cohiberi. Morali sanè intellectu, cuique fidelium cum mysterium baptismi quod exerceat operando committitur, quasi vinea quam excolat, locatur. Mittitur seruus vnus, alter, & tertius, qui de fructu accipiant, cum lex, psalmodia, prophetia, quarum admonitionem bene agendo sequatur, legitur. Sed missus seruus contumelijs affectus vel cæsus eicitur, cum sermo auditus contemnitur, vel (quod peius est) etiam blasphematur. Missum insuper hæredem (quantum in se est) occidit, qui & filium Dei conculeauerit, & spiritui gratiæ quo sanctificatus est, contumeliam fecerit. Perdito malo cultore vinea dabitur alteri, quum dono gratiæ quod superbus spreuit, humilis quisque dirabitur. Sed & hoc quod principes Sacerdotum, Scribæ, ac Seniores manum mittere quærentes in Iesum, timore turbæ retinentur, quotidie geritur in Ecclesia, cum quilibet solo de nomine frater eam, quam non diligit Ecclesiasticæ fidei ac pacis vnitatem, propter cohabitantium fratrum bonorum multitudinè aut erubescit, aut timet impugnare. Qui tamen sicut de stultissima auium struthione Dominus ait, cum tempus fuerit, in altum alas erigit: quia persequendo Ecclesiam quasi Dominum cruci addicere & ostentui gaudebit habere.

Et mittunt ad eum quosdam ex Phariseis & Herodianis, vt eum caperent in verbo. Herodianus dicit milites Herodis tetrarchæ, qui & ipse tunc temporis erat Hierosolymis, atque in spernendo & irridendo Dominum Pilato & Iudæis sententiebatur, vt Lucas Euangelista testatur. Quærentes ergo Dominum comprehendere summi Sacerdotes, Scribæ, & Seniores timuerunt turbam. Atque ideo quia per se non poterant, terrenæ potestatis manibus efficere tentabant, vt velut ipsi à morte eius viderentur immunes. Nuper enim sub Cæsare Augusto Iudæa subiecta Romanis, quando in toto orbe est celebrata descriptio, stipendiaria facta fuerat, & erat in populo magna seditio, dicentibus alijs pro securitate & quiete, qua Romani pro omnibus militabant, debere tributa persolui: Phariseis verò qui sibi applaudebant in iustitia, e contrario nitentibus, non debere populum Dei qui decimas solueret, & primitiua daret, & cætera quæ in lege scripta sunt, humanis legibus subiacere. Cuius seditionis adeo fomes inualuit, vt post Domini resurrectionem insipientibus Romanis, patriam gètem, & regnum, augustum quoque illud cum sua religione templum, insuper ipsam lucem perdere, quàm tributa pendere maluerint.

Qui venientes dicunt ei, Magister scimus quia verax es, & non curas quenquam. Nec enim vides in faciem hominis: sed in veritate viam Domini doces. Licet dari tributum Cæsari, an non dabimus? Blanda & fraudulenta interrogatio illuc prouocat respondentem, vt magis Deum quam Cæsarem timeat,

Libertas
arbitrij.

Moraliter.

Struthio.

& dicat non debere tributa solui, vt statim audientes Herodian, seditionis contra Romanos auctorem eum teaneant.

Qui sciens versutiam eorum, ait illis: Quid me tentatis? Afferte mihi denarium vt videam. At illi attulerunt ei.] Sapiencia semper sapienter agit: vt suis potius tentatores sermonibus confutentur: Afferte mihi (inquit) denarium. Hoc est genus nummi, quod pro decem nummis imputabatur, & habebat imaginem Cæsaris.

Et ait illis, Cuius est imago hac & inscriptio?] Qui putant interrogationem Saluatoris, ignorantiam esse, & non dispensationem, discant ex præsentis loco quod vtiq; poterit scire I E S V S, cuius imago esset in nummo: sed interrogat, vt ad sermonem eorum competenter respondeat.

Dicit illi: Cæsaris. Respondens autem Iesus, ait illis. Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.] Quod ait, *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*, nummum, tributum, & pecuniam: & *quæ sunt Dei, Deo*, decimas, primitias & oblationes ac victimas sentiamus. Quomodo & ipse reddit tributa pro se & Petro, & Deo reddidit quæ Dei sunt, patris faciens voluntatem. Aliter, *Reddite quæ Cæsaris sunt Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo*. Quemadmodum Cæsar à nobis exigit impressionem imaginis suæ, sic & Deus, vt quemadmodum illi redditur nummus, sic Deo reddatur anima lumine vultus eius illustrata atque signata. Vnde Psalmista: *Signatum est (inquit) in nobis lumen vultus tui, Domine.*

Hoc quoque lumen est totum hominis, & verum bonum, quod non oculis sed mente conspicitur. Signatum autem dixit in nobis, tanquam denarius signatur regis imagine. Homo enim factus est ad imaginem & similitudinem Dei, quam peccando corrumpit. Bonum ergo eius est verum atque æternum si renascendo signetur.

Et mirabantur super eo.] Qui credere debuerant ad tantam sapientiam, mirati sunt, quia calliditas eorum insidiandi non inuenisset locum. Et sicut Matthæus scribit, *relictis eo abierunt*, infidelitatem pariter cum miraculo reportantes.

Et venerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt resurrectionem non esse.] Duæ erant hereses in Iudæis, vna Phariseorū, & altera Sadducæorū. Pharisei traditionum & obseruationū quas illi Deuterosis vocant, iustitiam præferebant, vnde & diuini vocabantur à populo. Sadducæi autem qui interpretantur iulli, & ipsi vendicabant sibi quod non erant. Prioribus & corporis & animæ resurrectionem credentibus, consentientibusque & angelos & spiritus, sequentes iuxta acta Apostolorum, omnia denegabant.

Et interrogabant eum dicentes: Magister, Moyses scripsit nobis, vt si cuius frater mortuus fuerit, & dimiserit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat si autem eius uxorem ipsius, & resuscitet semen si ari suo. Septem ergo fratres erant, & primus accepit uxorem, & mortuus est, non relicto semine, &c.] Qui resurrectionem corporum non credebant, animas iudicantes interire cum corporibus, rectè istiusmodi fingunt fabulam, quæ deliramentum arguat eos qui resurrectionem asserant corporum. Potest autem fieri, vt verè in gente eorum aliquando hoc acciderit.

In resurrectione ergo cum resurrexerint, cuius de his erit vxor? Septem enim habuerunt eam uxorem.] Turpitudinem fabulæ opponunt, vt resurrectionis denegent veritatem: verum mysticè septem hi fratres sine filiis defuncti, reprobis quibusque congruunt, qui per totam huius seculi vitam quæ septem diebus voluitur, à bonis operibus steriles existunt. Quibus viritim misera morte præreptis, ad vltimum & ipsa mundana conuersatio, quam illi absque fructu vitalis operis exegerant, quasi vxor infœcunda transibit.

Et respondens Iesus, ait illis, Nonne ideo erratis, non scientes scripturas neque virtutem Dei?] Propterea errant quia scripturas nesciunt. Et quia scripturas ignorant, consequenter nesciunt virtutem Dei, hoc est Christum, qui est Dei virtus & Dei sapientia.

Cum enim à mortuis resurrexerint, neq; nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli in cælis.] Latina consuetudo Græco

idiomati non respondet. Nubere proprie dicuntur mulieres, & viri vxores ducere. Sed nos simpliciter dictum intelligamus, quod nubere de viris, & nubi de vxoribus dictum sit. Si in resurrectione non nubent neque nubentur, resurgent ergo corpora quæ possunt nubere & nubi. Nemo quippè dicit de lapide & arbore, & his rebus quæ non habent membra genitalia, quia non nubant neque nubantur, sed de ijs qui cum possint nubere, tamen aliqua ratione non nubant. Quod autem infertur, Sed sunt sicut angeli in cælis: spiritalis repromittitur conuersatio. Sunt enim sicut angeli in cælis, qui gloria resurrectionis innouati, absque vilo mortis metu, absque vlla labe corruptionis, absque vilo terreni status actu, perpetua Dei visione fruuntur. Ad quam necesse est angelicæ dignitatis æqualitatem quisquis ascendere desiderat, nunc minimis fratribus pie agendo condescendat.

De mortuis autem quod resurgant non legistis in libro Moysi super rubi, quomodo dixerit illi Deus inquit, Ego sum Deus Abraham & Deus Isaac, & Deus Iacob?] Ad comprobendam resurrectionis veritatem multo alijs manifestioribus exemplis vti potuit, è quibus est & illud, *resuscitantur mortui, & resurgent qui in sepulchris sunt.* Et in alio loco, *Multi dormientium de terra puluere consurgent, alij in viam æternam, & alij in opprobrium, & confusionem æternam.* Queritur itaque, quid sibi voluerit Dominus hoc proferens testimonium, quod videtur ambiguum, vel non satis ad resurrectionis pertinet veritatem. Supra diximus Sadducæos, nec angelos, nec spiritum, nec resurrectionem corporum consententes, animarum quoque interitum prædicasse. Hi quinque tantum libros Moysi recipiebant, prophetarum vaticinia respicientes. Stultum ergo erat inde proferre testimonia, quorum auctoritatem non sequebantur, porro ad æternitatem animarum probandam ponit exemplum, *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.* statimq; infert.

Non est Deus mortuorum, sed viuorum.] Vt cum probauerit animas permanere post mortem (neque enim poterat fieri, vt eorum esset Deus qui nequaquã subsisterent) consequenter introduceretur & corporum resurrectio, quæ cum animabus bona mala ve gesserunt.

Et accessit vnus de scribis qui adierat illos conquirentes. Et videns quoniam bene illis responderit, interrogauit eum, quod esset primum omnium mandatum. Iesus autem respondit ei, quod primum omnium mandatum est. Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum. Secundum autem simile est illi. Diliges proximum tuum tanquam teipsum.] Primum omnium & maximum mandatum dicit, hoc est quod ante omnia debeamus intimo in corde singuli, quasi vnicui pietatis fundamentum locare. Quod apertius in conclusione demonstrat, cum ait, *Maius horum aliud mandatum non est.* Primum ergo omnium & maximum mandatum est, cognitio atq; confessio diuinæ vnitatis cum executione bonæ operationis. Bona autem operatio in dilectione Dei & & proximi perficitur. Quam breuiter alijs verbis commendat Apostolus, dicens: *In Christo enim Iesu neque circumcisis aliquid valet, neque præputium, sed fides qua per dilectionem operatur.*

Et ait illi scriba, Bene magister in veritate dixisti, quia vnus est Deus, & non est alius præter eum. Et vt diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & diligere proximum tanquam seipsum, maius est omnibus holocaustis & sacrificijs.] Ostenditur ex hac responsione scribæ, grauem sæpè inter Scribas & Phariseos questionem esse versatam, quod esset mandatum primum siue maximum diuinæ legis, quibusdam videlicet hostias & sacrificia laudantibus, alijs verò maiore auctoritate fidei & dilectionis opera præferentibus, eo quod plurimi patrum ante legem absque omni victimarum & sacrificiorum consuetudine ex fide tantum, quæ per dilectionem operatur, placerent Deo, summiq; apud ipsum loci haberentur: nemo autem vnquam absque fide ac dilectione per holocausta solum & sacrificia Deo placuisse inueniretur. In qua sententia, scriba iste etiam se fuisse declarauit.

Interroganda quæ Dominus ratio.

Imago Dei in nobis.

Septem fratres mysticè.

Angeli Di similes.

Resurrectionis ap probatio nes.

Mandatum primum.

Evangel. Iff.
concord.

Iesus autem videns quod sapienter respondisset, dixit illi, Non es longè à regno Dei. Non longe fuit à regno Dei, quia sententia illius quæ Noui testamenti & Evangelicæ perfectionis est propria, fautor extitisse probatus est. Unde solertius inquirendum quomodo dicat Mattheus, quod scriba hic fide legis doctus, & ipse appellatur, tentat Dominum, de mandato primo siue maximo interrogauerit, quem secūdum hunc Evangelistam Dominus nō longe esse à regno Dei asseuerat, cum constet eos qui tentando sapientiam quarunt, hanc inuenire non posse, ideoq; nec regni celestis quæ sapientibus solum panditur, appropinquare iannæ. Dicit enim scriptura: *Et in simplicitate cordis querite illum, quoniam inuenitur ab ijs, qui non tentant illum.* Nisi forte dicamus quod tentatur quidem Dominum adierit, sed audito eius responso correptus, mox ad pietatis gratiam rediit: & quem prius tentando decipiendum putabat, postmodum amplectendo sequendum esse cognouerit. Aut certe ipsam tentationem non accipiamus malam, tanquam decipere volentis inimicum, sed cautam potius, tanquam experiri amplius volentis ignotum. Neque enim frustra scriptum est: *Qui facile credit, leuis corde minorabitur.*

Et nemo iam audebat eum interrogare. Pharisei & Sadducæi, & ceteri Principes Iudeorum querentes occasionem calumnie, & verbum aliquod inuenire quod pateret insidijs, quia in sermonibus confutati sunt, ultra non interrogant, sed apertissimè comprehensum Romanæ tradunt potestati. Ex quo intelligimus venena inuidiæ posse quidem superari, sed difficile conuiescere.

Et respondens Iesus, dicebat docens in templo: Quomodo dicunt Scribae Christum filium Dauid esse? Ipse enim dicit in Spiritu sancto: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ipse enim Dauid dicit eum Dominum, & vnde est filius eius? Interrogatio Iesu nobis proficit vsque hodie contra Iudæos. Et hi enim qui confitentur Christum esse venturum, hominem simplicem & sanctum asserunt de genere Dauid. Interrogemus ergo eos docti à Domino, si simplex est homo, & tantum filius Dauid, quomodo vocet eum Dauid Dominum suum, nō erroris incerto, nec propria voluntate, sed in Spiritu sancto. Non autem reprehenduntur, quia Dauid filium dicunt, sed quia Dei filium eum esse non credunt. Siquidem ipse & Dominus Dauid, Deus ante tempora manendo, & filius Dauid apparuit homo in temporis fine nascendo. Quod autem à patre subijciuntur ei inimici, non infirmitatem filij, sed vnitatem naturæ qua in altero alter operatur, significat. Nam & filius subijcit inimicos patri, quia patrem clarificat super terram.

Et dicebat eis in doctrina sua, Cauete à scribis qui volunt in stolis ambulare, & saluari in foro, & in primis cathedris sedere in synagoga, & primos discubitus in cenis. Ambulare in stolis, cultioribus veltimentis indutos ad publicum procedere significat: in quo inter cætera diues ille qui epulabatur quotidie splendide, peccasse describitur. Notandum autem, quod non salutari in foro, non primos sedere vel discumbere vetat eos, quibus hoc officij ordine competit, sed eos nimirum qui hæc siue habita, seu certe non habita indebite amant, à fidelibus quibusque quali improbos docet esse cauendos: animum videlicet, nō gradum iusta distributione redarguens: quamuis & hoc culpa non careat, si iudem in foro libris intersint, qui in cathedra Moyli synagoge magistri cupiunt appellari. Duplici sanè ratione à vanæ gloriæ cupidis attendere iubemur, aestimantes bona esse & scienda quæ faciunt, vel æmulatione inflamemur, frustra gaudentes in bonis laudari que simulant.

Qui deuorant domos viduarum sub obtenta prolixæ orationis, hi accipient prolixius iudicium. Non tantum ait, accipient iudicium, sed adiunxit, prolixius: vt insinuet etiam illos qui in angulis stantes orant, vt videantur ab hominibus, damnationem mereri: sed eos qui hæc prolixius quasi religiosiores agendo, non solum laudes ab hominibus, verum etiam pecunias quarunt, grauiori esse iudicio plectendos. Sunt enim qui se iustos & magni apud Deum meriti simulant, ab infimis quibuslibet & peccatorum suorum conscientia turbatis, quasi patroni pro eis in iudicio futuri, pe-

unias accipere non dubitant: & cum porredet manus pauperi preces iurare soleant, illi ob hoc maxime in precibus & pauperi nummum tollant, pernoctant. Quibus illa Iulæ maledictio non immerito congruit: *Cum iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum.* Condemnatus quippe cum iudicatur, exit, & orationem suam in peccatum recipit, qui magnæ nunc affirmationis apud homines habitus, in diuino tunc examine non solum se pro alijs interuenire non posse, sed nec sibi merita sufficere posse deprehendit, immò ipsarum quibus humanum iudicium resellerat precum, inter crimina poenas luit.

Et sedens Iesus contra gazophylacium, aspicebat quomodo turba iactaret et in gazophylacium. Quia sermone græco *φωλάκιον* seruare dicitur, & gaza lingua Perlica diuitiæ vocantur, gazophylacium locus appellari solet, quo diuitiæ seruantur. Quo nomine & arcam in qua donaria populi congregabantur, ad vsus templi necessarios, & porticus in quibus seruabantur appellabant. Habes exemplum de porticibus in Evangelio. *Hæc (inquit) verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo.* Habes de arca in libro Regum, *Et tulit ioiada pontifex gazophylacium vnum, aperitq; foramen desuper, & posuit illud iuxta altare ad dexteram ingredientibus domum Domini.* Mittebantq; in eos sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam que deferretur ad templum Domini. Cumq; viderent nimiam pecuniam esse in gazophylacio, ascendebat Scriba Regis & Pontifex, effundebant, & numerabant pecuniam, que inueniebatur in domo Domini. Itaque Dominus qui appetitores primatus & vanæ gloriæ cauendos esse monuerat, qui simulatis orationibus prolixius iudicium prædixerat esse rependendum, etiam donâ ferentes in domum Domini certo examine discernit, vt retribuat singulis secundum cor & opera eorum, quia eodem modo semper in Ecclesia idem internus arbiter agere non cessat.

Et multi diuites iactabant multa. Cum venisset autem vidua pauper, misit duo minuta, quod est quadrans. Quadrantem vocant calculatores quartam partem cuiuscunque rei, videlicet aut loci aut temporis, aut pecuniæ. Forsitan ergo hoc loco quartam partem fidei, id est quinque obolos significat.

Et conuocans discipulos ait illis, Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium. Hic nobis locus moraliter quidem intonat, quod sit acceptabile Deo quicquid bono animo obtulerimus: qui non substantiam offerentium, sed conscientiam pensat: nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. Iuxta verò leges allegoriæ, diuites q; in gazophylacium munera mittebant, Iudæos de iustitia legis elatos, porrò vidua pauper Ecclesiæ simplicitatem, designat. Quæ rectè pauper appellatur, quia vel superbiæ spiritum vel concupiscentias temporalium rerum, quasi mundi diuitias abiicit. Vidua verò, quia vir eius pro ea mortem perculit, & nunc in cœli penetralibus ab eius oculis occultus, quasi in parte alterius regionis viuunt. Hæc in gazophylacium minuta duo mittit, quia in cōspectum diuinæ maiestatis, qua oblationes deuotæ nostræ operationis quasi certo numero conscriptæ & consignatæ seruantur, siue dilectione Dei & proximi, seu fidei orationisq; suæ munera defert. Quæ considerato propriæ fragilitatis minuta, sed merito præ intentionis accepta, cunctis superbientium Iudæorum operibus præstant.

Omnes enim ex eo quod abundabat illis, miserunt. Hæc verò de penuria sua omnia quæ habuit, misit totam victum suum. Ex abundantia sibi Iudæus mittit in munera Dei: qui de iustitia sua præsumens hæc apud se orat: *Deus gratias ago tibi, quoniam nō sum sicut ceteri hominum, & aptores, iniusti, &c.* Omnem autem victum suum in Dei munera mittit Ecclesia, quia omne quod viuunt, non sui esse meriti, sed diuini muneris intelligit, dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori. Et iterum, Fortitudinem meam ad te custodiam, quia tu Deus susceptor meus es, Deus meus? misericordia eius præueniet me.*

Gazophylacium.

quadrans.

Affectus offerentis.

Honores
an accep-
tandi.

Liber Quartus.

CAPVT XIII.

T cum egredere-
retur de templo, ait illi vnus ex discipu-
suis, Magister, aspice quales lapides & quales structu-
ra. Et respondens Iesus ait illi: Vides has omnes magnas
adificaciones? Non relinquetur lapis super lapidem,
qui non destruat.] Iuxta historiam manifestus est sensus.
Recedente autem Domino de templo, omnia legis ædifi-
cia & compositio mandatorum ita destructa est, vt nihil
posset à Iudæis impleri: & capite sublato vniuersa inter se
membra compugnant. Et quia fundata in gentibus fide,
& Ecclesia Christi, Iudæa dignas suæ perfidiæ pœnas erat
lutura, apud Dominum post laudatam in paupere vidua
deuotionem Ecclesiæ, egreditur de templo, ruinamque
eius futuram, atque ædificia tunc admiranda non multo
post complananda esse prædixit. Diuinitus autem pro-
curatum est, vt patefacta per orbem fidei Euangelicæ
gratia, templum ipsum quondam augustum cum suis ce-
rimonijs tolleretur: ne quis fortè adhuc paruulus ac læ-
ctens in fide, si videret illa permanere quæ à Prophetis
sanctis facta, quæ à Domino sunt instituta, admirando
sanctum seculare, paulatim à sinceritate fidei, quæ est in
Christo IESU, ad carnalem laboreretur Iudaismum. Pro-
uidens ergo Deus infirmitati nostræ, & Ecclesiam suam
multiplicari desiderans, omnia illa subverti fecit ac pe-
nitentius aufert, quatenus vmbra & typo cessante, ve-
riorem ipsa iam veritas per orbem declarata palmam ter-
neret.

Et cum sederet in monte Oliuarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus, Iacobus, & Ioannes & Andreas. Dic nobis quando ista fient, & quod signum erit, quando hæc omnia incipient consummari? Quia laudantibus quibusdam ædificaciones templi, Dominus palam responderat hæc esse omnia destruenda, discipuli secreto tempus & signa prædictæ destructionis interrogant. Sedit autem Dominus in monte Oliuarum contra templum, cum de ruina templi & excidio gentis disputat, vt etiam ipso corporis situ verbis quæ loquitur congruat, mysticè designans quia quietus manens in sanctis, superborum detestatur amentiam. Quis enim non videat quod mons Oliuæ fructiferam designet sanctæ Ecclesiæ celsitudinem, quam Dominus semper inhabitare delectatur? Quia videlicet mons ille non infructuosas habere arbores, & syluam sterilem, sed Oliuas gignere solebat, quibus ad repellendas nocturnas umbras lumen alitur, soluuntur infirmitates & requies lassitudinis tribuitur. Quæ cuncta specialiter in Ecclesia fieri probat ipsa cum dicit: Ego autem sicut Oliua fructifera in domo Domini sperabo in misericordia Dei mei.

Et respondens Iesus capit dicere illis, Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes quia ego sum, & multos seducunt.] Multi iam in nomine Hierosolymorum excidio Principes exitere, qui se esse Christos dicerent, tempusque libertatis iam iamque appropinquare referent. Multi in Ecclesia ipsis etiam temporibus Apostolorum hæresiarum prodire, qui inter alia plurima, veritati contraria, diem Domini prædicarent instare. Quos Apostolus in epistola ad Thesalonicenses damnat. Multi in nomine Christi venere Antichristi, quorum primus est Simon Magus: cui, sicut in Actibus Apostolorum legimus, auscultabant omnes qui in Samaria erant à minimo vsque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei quæ vocatur magna, eo quod multo tempore magicis artibus suis dementasset eos.

Cum audieritis autem bella & opiniones bellorum, ne timueritis. Oportet enim fieri, sed nondum finis.] Bella ad hostes pertinent, seditiones ad ciues. Quæ vtraque à tempore Dominicæ passionis in populo Iudæorum, qui sibi pro Salvatore Christo seditionem latronem elegit, satis superque contat abundasse. Sed his aduentantibus Apostoli ne terreatur, ne Hierosolymam, Iudæamque deserant,

admonentur: quia videlicet non statim finis, quæ in quadragesimo potius differenda sit annum, id est desolatio prouincie, vltimumque vrbis ac templi sequatur excidium.

Exurget autem gens contra gentem, & regnum super regnum, & erunt terremotus per loca, & pestilentia & fames. innum dolorum hæc.] In Euangelio Lucae ita scriptum est: Et terremotus magni erunt per loca, & pestilentia & fames. Constat autem hæc ante vltimos acerbissimosque dolores, quibus omnis est vastata, immò erasa prouincia, hoc est tempore Iudæicæ seditionis, ad literam contigisse. Potest verò regnum super regnum, & pestilentia eorum quorum sermo serpit vt cancer, & fames audiendi verbum Dei, & commotio vniuersæ terræ, & à vera fide separatio, in hæreticis magis intelligi, qui contra se inuicem dimicantes, Ecclesiæ victoriam faciunt. Quod autem merito Hierosolymis ac prouinciæ Iudæorum vniuersæ tot eroganda fuerint aduersa, Dominus subdendo manifestat cum dicit.

Videte autem vosmetipsos, tradent enim vos in concilijs, & in Synagogis vapulabitis, & ante Reges & Præsides stabitis propter me in testimonium illis.] Ea quippe Iudæicæ genti, vel sola vel maxima causa erat exitij, quia post occisionem Domini Saluatoris, nominis quoque ac fidei eius præcones simul & Confessores impia crudelitate vexabat.

Et in omnes gentes primum oportet predicari Euangelium Dei.] Hoc ita fuisse completum Ecclesiasticæ testantur historiam, in quibus refertur quod Apostoli omnes multo ante excidium Iudææ prouinciæ ad prædicandum Euangelium toto fuerint orbe dispersi, excepto Iacobo Zebedæi, & Iacobo fratre Domini, qui prius in Iudæa pro verbo Euangelij sanguinem fuderant. Quoniam ergo nouerat Dominus corda discipulorum, de excidio ac perditione suæ gentis esse contristanda: hoc eos solatio alleuat, vt nosset sibi etiam Iudæis abiectis, focios non defore gaudij regni que cælestis: immò plures multo quam de Iudæa perirent, ex omnibus toto orbe nationibus esse colligendos.

Et cum duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini, sed quod datum vobis fuerit in illa hora id loquimini. Non enim estis vos loquentes, sed Spiritus sanctus.] Cum propter Christum ducimur ad iudices, voluntatem tantum nostram pro Christo debemus efferre. Caterum ipse Christus qui in nobis habitat, loquitur, & Spiritus sancti in respondendo gratia ministratur.

Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & consergent filij in parentes, & morte afficient eos. Et eritis odio omnibus, propter nomen meum. Qui autem, &c.] Hoc in persecutionibus crebro fieri vidimus, nec vllus est inter eos fidus affectus, quorum diuersa fides est.

Cum autem dixeritis abominationem desolationis stare in vbi non debet, qui legit intelligat.] Pro eo quod Marcus ait, Stantem vbi non debet; in Marthæo scriptum est, Stantem in loco sancto: qui vnum omnimodis idemque significat: quoniam nimirum in sancto loco non debet abominatio stare desolationis. Quando autem ad intelligentiam prouocamur, mysticum monstratur esse quod dictum est. Potest autem simpliciter aut de Antichristo accipi, aut de imagine Cæsaris quam Pilatus posuit in templo, aut de Hadriani equestri statua, quæ in ipso sancto sanctorum loco multo tempore stetit. Abominatio quoque secundum veterem scripturam idolum nuncupatur. Et idcirco additur, desolationis, quod in desolato templo atque deserto idolum positum sit.

Tunc qui in Iudæa sunt fugiant in montes. Et qui super tectum, ne descendat in domum, nec introeat tollere aliquid de domo sua. Et qui in agro erit, non reuertatur retro tollere vestimentum suum.] Hæc iuxta literam facta esse constat, cum appropinquante Romano bello & exterminio Iudæicæ gentis, oraculo admoniti, omnes qui erant in prouincia Christiani longius discesserant, vt Ecclesiastica narrat historia, & trans Iordanem sedentes, manebant ad tempus in ciuitate Pella sub tutela Agrippæ Regis Iudæorum, cuius in actibus Apostolorum mentio est, qui cum ea quæ sibi obtemperare

Templi destruenti ratio.

Mons Oliuarum.

Dies Domini.

Euangelij concord.

Antichristus.

Abominatio.

Pella.

volebat parte Iudæorum, semper Romanorum imperio subditus agebat. Iuxta verò sensus spirituales, cum viderimus abominationem desolationis stare ubi non debet, hoc est hæreses & flagitia regnare inter eos qui celestibus mysterijs videbantur esse consecrati, cum operantes iniquitatem, loquentes mendacium, viros sanguinum & dolosos quos abominabitur Dominus, pacem fidelium turbare perpenderit, tunc quicumque in Iudæa, hoc est in confessione veræ fidei perflimus, non terrenis infirmisq; actibus mancipari, sed tanto altius virtutum culmen debemus ascendere, quanto plures ampla & errabunda vitiorum sequi itinera videmus. *Tunc qui super totum est, hoc est qui excedens animo carnalia, tanquam in aura libera spiritaliter viuit, ne descendat ad infimos actus pristinae conuersationis, neque ea quæ reliquerat mundi carnifve desideria repetat. Domus namque nostra, vel mundus hic vel ipsa in qua degimus, nostra intelligenda est caro, de qua dicit Apostolus: Scimus enim, quod si terrestris domus nostra huius habitacionis dissoluatur, quod adificationem ex Deo habemus. Et qui operatur in Ecclesia, ac sicut Paulus & Apollo plantat & rigat, non respiciat spem secularem, cui renunciauit, nec retinacula vitæ labentis, quibus se iam iamque, vt nudus Christus sequeretur, exuerat, resumere incantus præsumat.*

Domus
nostra.

Væ autem prægnantibus & nutriendibus in illis diebus.] Væ præsentibus captiuitate prægnantibus & nutriendibus, quarum vel vteri vel manus filiorum sarcina prægrauatæ, fugæ necessitatem non minimum impediunt. Lege Regum historiam, vbi vxor Ionathæ malum captiuitatis præpropera fuga vitando lapsam sinu filium perpetuo claudum recepit.

Orate verò vt hyema non fiat.] In Matthæo scriptum est: Orate autem, vt non fiat fuga vestra hyeme, vel sabbato. Si de captiuitate Hierusalem vultierimus accipere, quando à Tito & Vespasiano capta est, orare debent, ne fuga eorum hyeme vel sabbato fiat: quia in altero duritia frigoris prohibet ad solitudinem pergere, & in montibus desertisque latitare: in altero aut transgressio legis est, si fugere voluerint, aut mors imminens, si remanserint. Si autem de conuersione mundi intelligitur, hoc præcipit, vt non refrigescat fides nostra & in Christum charitas, neq; otiosi in opere Dei torpeamus virtutum sabbato. Hæc enim Domini locutio partim ad captiuitatem Iudaicam quæ à Romanis facta est, partim ad diem iudicij pertinet. Nam & apud Matthæum ita discipuli Dominum, cum hæc esset locutus interrogasse leguntur: Dic nobis quando hæc erunt, & quod signum aduentus tui, & consummationis seculi?

Erunt enim dies illi tribulationis tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ quam condidit Deus vsque nunc, neque fient.] Hæc temporibus Antichristi proprie congruunt, quando non solum tormenta crebriora quam prius consueuerunt, ingerenda sunt fidelibus, sed (quod grauius est) signorum quoque operatio eos qui tormenta ingerunt, comitabitur: teste Apostolo, qui ait, Cuius est aduentus secundum operationem Sat ane, in omni seductione signis, & prodigijs mendacij. Quanta enim sæpè miracula, quot virtutes laetici martyres coram persecutoribus fecerunt, nec tamen credere illi, neque à persequendo cessare voluerunt. Quis ergo ad fidem conuertitur incredulus, cuius iam credentis non pauet & concutitur fides, quando persecutor pietatis sit etiam operator virtutis, idemque ipse qui tormenta læuit, vt Christus negetur, prouocat miraculis, vt Antichristo credatur? Quod ergo in his suffugium, quæ spes remanebit electis, nisi vt superna gratia quæ virtutem patientiæ pijs largitur, potentiam persequendi ac tribulandi citius demat impijs? Vnde prouida pietate subiungitur.

Et nisi breuiasset Dominus dies, non fuisset salua omnis caro.] Sed propter electos quos elegit, breuiasset dies. Hæc etenim tribulatio quanto ceteris quæ præcesserunt, pressurarum pondere grauior, tanto est temporis breuitate moderatior futura. Namque tribus annis ac dimidio, quantum de prophetia Danielis & Apocalypsi S. Ioannis conijci potest, Ecclesiam per orbem impugnaturam esse creditur.

Et tunc si quis vobis dixerat: Ecce hic est Christus, ecce illic, ne

credideritis. Exurgent enim Pseudochristi & Pseudoprobete, & dabunt signa & portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos.] Quidam hæc ad captiuitatis Iudaicæ tempus referunt, vbi multi Christos se esse dicentes, deceptas post se ceteras populi trahebant. Sed notandum, quod in illa miserabilis & miseræ ciuitatis obsidione nullus erat fidelis, ad quem diuina exhortatio, ne peruersos magistratos sequeretur fieri deberet: verum omnes pariter & minores & maiores & obfessi, & obfidentes alieni à Christo durabant. Vnde melius de hæreticis est accipiendum, qui contra Ecclesiam venientes Christos se esse mentirentur. Quorum primus Simon Magus fuit, extremus autem ille maior ceteris, est Antichristus.

Sed in illis diebus post tribulationem illam Sol contenebrabitur, & luna non dabit splendorem suum, stellæ cali erunt decedentes.] Sidera in die iudicij videbuntur obfcura, non diminutione suæ lucis accedente, sed superueniente claritate veri luminis, hoc est summi iudicis, cum venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum Angelorum. quamuis nil prohibeat intelligi veraciter solem tunc & lunam cum sideribus ceteris ad tempus suo lumine priuari, quomodo factum de Sole constat tempore Dominicæ passionis. Luce enim tunc temporis cum esset plena, sub abdito terræ latebat. Vnde imperfecta restat vsque hodie prophetia illa Iosel, qui cum dixisset: Sol conuerteretur in tenebras, addidit: Et luna in sanguinem, antequam veniat dies Dominus magnus & manifestus. Et quod de die iudicij loquens Esaias: Et erubescet (inquit) luna & confundetur Sol, cum regnauerit Dominus exercituum in monte Sion & in Hierusalem, & in conspectu senum suorum fuerit glorificatus. Ceteram peracto die iudicij & clarescente futuræ gloria vitæ, cum fuerit cælestis nouum & terra noua, tunc fiet quod idem propheta dicit alibi: Et erit lux lune, sicut lux solis, & lux solis erit septemplex sicut lux septem dierum.

Luna de-
fectio &
mutatio.

Et virtutes quæ sunt in calis mouebuntur.] Quid mirum homines, qui & natura sunt & sentu terrestris, ad hoc iudicium perturbari, cuius aspectum & ipsa cælorum virtutes, hoc est angelicæ tremunt potestates? Beato quoque Iob attestante, qui ait: Columnæ cali contremiscent, & pauent ad nutum eius. Quid ergo facient tabulæ, quando tremunt columnæ? Quid virgula deserti patitur, cum cedrus paradisi concutitur?

Et tunc mittet angelos suos & congregabit electos suos à quatuor ventis à summo terræ, vsque ad summum cali.] A quatuor ventis, à quatuor mundi climatibus dicit, Oriente, Occidente, Aquilone, & Austro. Et ne quisquã putaret à quatuor solummodo plagis terræ, & non potius à cunctis eius finibus simul & mediterraneis regionibus electos esse congregandos, aptè subiungit: A summo terræ, vsque ad summum cali, id est, ab extremis terræ finibus per directum, vsq; ad vltimos terminos eius, vbi longè aspectantibus circulus cæli terræ videtur incidere. Nullus ergo in die illa remanebit electus, qui non venienti ad iudicium Domino in aëra occurrat, siue viuens adhuc in corpore repertus, seu de morte iam resuscitatus ad vitam. Veniunt ad iudicium reprobi & ipsi, alij in corpore viuentes inuenti, alij ad vitam à morte suscitati. Sed ea nimirum distantia, quod iusti congregantur in gaudium domini sui: inimici autem eius peracto iudicio dissipentur, & pereant à facie Dei.

*A ficu autem diserte parabolam: Cum iam ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoscetis quod in proximo sit aestas. Sic & vos, &c.] Sub exemplo arboris, docuit conuersionis aduentum. Quomodo, inquit, cum teneri fuerint in arbore ficus cauliculi, & gemma erumpit in florem, cortexque folia parturit, intelligitis æstatis aduentum, & fauonij ac veris introitum: Ita cum omnia hæc quæ scripta sunt videritis, nolite putare iam adesse conuersionem mundi, sed quasi procæmia & præcursores quosdam veni-
re, vt ostendant quod propè sit & in ianuis. Potest autem hæc fructificatio fieri iuxta mysticos sentus altius intelligi, videlicet super statu Synagoga, quæ quondam veniente ad se Domino, quia fructum iustitiæ non habebat, in eis qui tunc increduli erant, æterna sterilitate damnata est. Sed quoniam dixit Apostolus, quia cæcis ex parte*

facta est in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus erit. Cum hoc affuerit tempus, ut ablata diuina cœcitate perfidiæ, omnis Israel lucem recipiat & salutem, quid nisi diu sterilis arbor fici fructum quem negauerat reddet? iuxta illud beati Iob: *Lignum habet spem, si præcisum fuerit, rursum uir escit, & rami eius pullulant. Si senuerit in terra radix eius, & in puluere mortuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam, quasi cum primum plantatum est.* Quod ubi factum uideris, diem extremi discriminis, & ætatem ueræ pacis ac lucis esse in proximo non ambiges.

Amen dico uobis, quoniam non transibit generatio hæc donec omnia ista fiant.] Nomine generationis aut omne hominum significat genus, aut specialiter Iudæorum. Cœlum & terram transibunt, uerba autem mea non transibunt. Cœlum quod transibit, non æthereum siue sidereum, sed æreum, à quo & aues cœli & nebula cœli cognominantur, intelligere debemus, Petro attestante qui dicit: *Quod cœli erant prius & terra de aqua, & per aquam, consistens Dei uerbo: per qua ille tunc mundus aqua imundatus perijt. Cœli autem qui nunc sunt, & terra, eodem uerbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij, & perditionis hominum impiorum,* aperte docens quia non alij cœli sunt igne perituri, quam qui aqua periti, hoc est inania hæc & nebulosa uentosi aëris spatia. Neque enim aqua diluuij, quæ quindecim tantum cubitis montium cacumina transcendit, ultra aëris ætherisque confinia peruenisse credenda est. Quocumque autem peruenire potuit, eo nimirum, iuxta præfatâ beati Petri sententiam, ignis quoque iudicij perueniet. Si autem cœlum & terram transibunt, moueri potest quomodo dicat Ecclesiastes, *Generatio præterit & generatio aduenit, terra uero in æternum stat.* Sed aperta ratione cœlum & terra per eam, quam nunc habent imaginem transeunt, attamen per essentiam sine fine subsistunt. *Frateris enim figura huius mundi.* Et ad Ioannem Angelus: *Erit, inquit, cœlum nouum & terra noua:* quæ quidem non alia condenda sunt, sed hæc ipsa renouanda. Cœlum ergo & terra & transit & erit, quia & ab ea quam nunc habet specie, per ignem tergitur, & tamen in sua semper natura seruatur. Vnde & per Psalmistam dicitur: *Mutabis ea, & mutabuntur.* Quam quidem ultimam commutationem suam, ipsis nobis nunc uicissitudinibus nunciant, quibus nostris uisibus indefinenter alternant. Nam terra à sua specie hyemali ariditate deficit, uernali humore uirescit. Cœlum quotidie caligine noctis obducitur, & diuina claritate renouatur. Hinc ergo, hinc fidelis quisque colligat, & interire hæc, & tamen per inuouationem refici, quæ constat nunc assidue uelut ex defectu reparari.

De die autem illo uel hora nemo scit, neque angeli in cœlo, neque filius, nisi pater.] Gaudet Arrius & Eunomius, quasi ignorantia magistri, gloria discipulorum sit: & dicunt, *Non potest aequalis esse qui nouit, & qui ignorat.* Cum uero omnia tempora fecerit Iesus, hoc est uerbum Dei (omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil) in omnibus autem temporibus etiam dies iudicij sit, quia consequentia potest eius ignorare partem, cuius totum nouerit? Causa ergo reddenda est, cur ignorare dicatur. Apostolus super Salvatore scripsit: *In quo sunt omnes thesauri sapientie & scientie absconditi.* Quare absconditi? Post resurrectionem interrogatus ab Apostolis de die iudicij, manifestius respondit: *Non est uestrum scire tempora & momenta, quæ pater posuit in sua potestate.* Quando dicit, *non est uestrum scire,* ostendit quod ipse sciat, sed non expediat nosse Apostolis, ut semper incerti de aduentu iudicis, sic quotidie uiuant quasi die illa iudicandi sint. Denique & consequens euangelij sermo id ipsum cogit intelligi. Docens quoque patrem solum nosse, in patre comprehendit & filium. Omnis enim pater, filij nomen est.

Videte, uigilate, & orate. Nescitis enim quando tempus sit. Sicut homo qui peregre profectus reliquit domum suam, & dedit seruis suis potestatem, &c.] Perpicue ostendit Dominus quare dixerit: *De die autem illo uel hora nemo scit, neque angeli in cœlo, neque filius, nisi pater.* quia non expediat scire Apostolis, ut pendulæ expectationis incerto sem-

per eum credant esse venturum, quem ignorant quando venturus sit. Et non dixit, quia nescimus, qua hora Dominus venturus sit, sed nescitis. Præmissaque patrisfamilias exemplo, cur reticeat consummationis diem, manifestius docet, dicens:

Vigilate ergo: Nescitis enim quando Dominus ueniat, sed in media nocte, an galli cantu, an mane. Ne cum uenerit repente, inueniat uos dormientes.] Homo autem qui peregre profectus reliquit domum suam, haud dubium quin Christus sit, qui ad patrem post resurrectionem victor ascendens, Ecclesiam corporaliter reliquit: quam tamen nunquam diuinæ præsidio præsentis destituit, manens in illa omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Carnis enim locus propriè terra est, quæ uelut ad peregrina ducta est, cum per redemptorem nostrum est in cœlo collocata. Dedit autem seruis suis potestatem cuiusque operis: quia fidelibus suis, concessa Sancti spiritus gratia, facultatem tribuit bonis operibus seruiendi, Ianitori quoque præcepit ut uigilaret: quia ordini pastorum ac rectorum spiritualium, commissæ sibi Ecclesiæ curam solerti obseruantia iubet impendere.

Quod autem uobis dico, omnibus dico, uigilate.] Non Apostoli tantum & successores eorum, rectores nimirum Ecclesiæ, sed & omnes uigilare præcipimur. Vniuersi ianuas cordium nostrorum, ne hostis antiquus mala suggerendo irrumpat, instant seruire iubemur. Ne nos dormientes Dominus ueniens inueniat, sedulo singuli præcauere debemus. Vnusquisque enim pro se reddet rationem Deo. Uigilat autem, qui ad aspectum ueri luminis, mentis oculos apertos tenet. Uigilat, qui serui operando quod credit. Uigilat, qui à se torporis & negligentis tenebras repellit. Hinc etenim Paulus dicit, *Uigilate iusti, & nolite peccare.* Hinc rursus ait: *Hora est iam nos de somno surgere.*

CAPVT XIV.

Et autem Pascha, & azyma post biduum.] Pascha, quod Hebraicè dicitur phase, non à passione ut plerique arbitrantur, sed à transitu nominatur, eo quod exterminator uidens sanguinem in foribus Israelitarum, pertransierit, nec percusserit eos, uel ipse Dominus præbens auxilium populo suo, desuper ambulauerit. Cuius sacramentum uocabuli sublimius exponens Euangelista Ioannes ait: *Ante diem autem festum Paschæ sciens Iesus, quia hora eius, ut transeat ex hoc mundo ad patrem.* Vbi manifestè declarat, idè solennitatis huius diem per legem mysticè transitum esse uocatum, quod agnus Dei qui peccata mundi tolleret, in eo, de hoc mundo siue ipse transiturus, siue nos salubri transitu, quasi de Aegypto esset seruitute ducturus. Hoc sanè iuxta ueteris instrumenti scripturam inter Pascha & Azyma dicitur, quod Pascha ipse solus dies appellatur, in quo Agnus occidebatur ad uesperam, hoc est quartadecima luna primi mensis. Quintadecima autem luna, quando egressum est de Aegypto, succedebat festiuitas azymorum, quæ septem diebus, id est, usque ad uigesimum primum diem eiusdem mensis ad uesperam est statuta solennitas. Verum Euangelistæ indifferenter, & diem azymorum pro Pascha, & pro diebus azymorum Pascha ponere solent. Dicit enim Marcus: *Erant autem Pascha & Azyma post biduum.* Dicit Lucas, *Dies festus azymorum, qui dicitur pascha.* Item Ioannes, cum primo azymorum die, id est, quindecima luna res ageretur, ait, *Et ipsi non introierunt in Prætorium, ut non contaminarentur, sed manducarent pascha.* Quod ideo fecere, quia & paschæ dies in azymis panibus est celebrari præceptus, & nos quasi pascha perpetuum facientes, semper ex hoc mundo transire præcipimur. Vno quippè die agno immolato ad uesperam, septem ex ordine dies sequuntur azymorum: quia Christus Iesus semel pro nobis in plenitudine temporum passus in carne, per totum huius seculi tempus (quod septem diebus agitur) in azymis sinceritatis & ueritatis præcepit esse uiuendum: omni quæ semper nisi, nos

deside-

Cœli quod transibit.
2. Petr. 3.

Terra quomodo in æternam stat.
bit.

Arrii ad errorem ansa.

Christus quomodo ignoret.

Cap. 4.
Pascha.

Pascha
Azyma

desideria terrena quasi Aegypti retinacula fugere, & velut à mundana conuersatione secretam solitudinem iter admonet subire virtutum.

Et quarebant summi sacerdotes & scribae, quomodo eum dolo tenerent & occiderent. Dicebant autem, non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Qui debuerant Pascha vicino parare victimas, leuigare templi parietes, pauimenta verrere, vasa mundare, & secundum ritum legis purificari, vt esu agni digni fierent, congregantur ineuntes consilium quomodo occidant Dominum, non timentes seditionem, vt simplex sermo demonstrat, sed cauentes, ne auxilio populi de suis manibus tolleretur.

Et cum esset Bethania in domo Simonis leprosi, & recumberet. Passurus pro omni mundo, & vniuersas nationes suo sanguine redempturus, moratur in Bethania in domo obedientiae, quae quondam fuit Simonis leprosi: non quod leprosus illo tempore permaneret, sed quia ante leprosus, postea à saluatore mundatus est, nomine pristino permanente, vt virtus curantis appareat. Nam & in catalogo apostolorum cum pristino vitio & officio Matthaeus publicanus appellatur, qui certe publicanus esse desierat. Quidam Simonem leprosum volunt intelligere partem populi quae crediderit Domino, & ab eo curata sit. Simon quoque obediens dicitur.

Venit mulier habens alabastrum vnguenti nardi spicati pretiosi, & fracto alabaistro effudit super caput eius. Mulier ista Maria erat Magdalene soror Lazari, quem suscitauit Iesus à mortuis, vt Ioannes aperte commemorat, qui hoc etiam factum ante sex dies paschae testatur pridie quam asino sedens cum palmis & laude turbarum Hierosolymam veniret. Ipsa est autem, non alia, quae quondam (vt Lucas scribit) peccatrix adhuc, veniens pedes Domini lachrymis poenitentiae rigauit, & vnguento pie confessionis liniuit, & quia multum dilexit, multorum veniam peccatorum à pio iudice promeruit. Nunc vero iustificata & familiaris effecta Domino, non tantum pedes eius (vt idem Ioannes narrat) verum etiam caput (vt Matthaeus Marcusque perhibent) oleo sancto perfudit. Est autem alabastrum genus marmoris candidi, variisque maculis interincti, quod ad vasa vnguentaria cauari solet, eò quod optime seruare ea incorrupta dicatur. Nascitur circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriae caeteris candidius, probatissimum vero in India. Nardus vero est frutex aromatica, graui (vt aiunt) & crassa radice, sed breui ac nigra fragilique, quamuis pingui, sinum redolente, aut cypressum, aspero sapore, folio paruo densoque, cuius cacumina in aristas se spargunt. Ideoque gemina dote pigmentarij nardi spicas ac folia celebrant. Et hoc est quod ait Marcus, vnguenti nardi spicati pretiosi. Quia videlicet vnguentum illud quod attulit Maria Domino, non solum de radice confectum nardi, verum etiam, quo pretiosius esset, spicarum quoque & foliorum eius adiectione odoris ac virtutis illius erat accumulata gratia. Ferunt autem de nardo phylogi, quod principalis sit in vnguentis. Vnde merito vnctioni capitis & pedum Domini oblata est. Sunt quidem multa eius genera, sed omnia hebetiora praeter Indicum, quod pretiosius est. Mystice autem deuotio hae Mariae Domino ministrantis fidei ac pietatem designat ecclesiae sanctae, quae loquitur in amoris cantico dicens, Dum esset rex in accubitu suo, Nardus mea dedit odorem suum. Quae nimirum verba, & semel iuxta litteram manibus Mariae compleuit, & quotidie in omnibus suis membris spiritaliter implere non desinit, quae toto diffusa orbegloriatur, & dicunt: Deo autem gratias qui semper triumphat nos, in Christo Iesu, & odore notitia sua manifestat per nos in omni loco. Quia Christi bonus odor sumus Deo. Quae cum potentiam diuinae virtutis eius, quae illi vna cum patre est, digna reuerentia consistit, laudat, & praedicat, caput profecto illius vnguento perfundit precioso. Cum vero assumptae mysteria humanitatis aequè digna reuerentia suspicit, in pedes utique Domini vnguentum nardi pisticum, id est fidele ac verum perfundit, quia illam eius naturam qua terram contingere, hoc est inter homines

conuersari dignatus est, pia praedicatione commendat, ac deuotis veneratur obsequijs.

Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos, & dicentes. Vt quid perditio ista vnguenti facta est? Poterat enim vnguentum istud venundari plus quam trecentis denariis, & dari pauperibus. Marcus quoque haec, quomodo & Matthaeus, synecdochicos loquitur, pluralem videlicet numerum pro singulari ponens. Nam Ioannes distinctius loquens, Iudam haec locutum esse testatur. Et hoc gratia cupiditatis, eo quod fur fuisset, & oculos habens ea quae mittebantur, portaret. Potest etiam intelligi quod & alij discipuli aut fenserint hoc, aut dixerint, aut eis Iuda dicente persuasum sit, atque omnium voluntatem Matthaeus & Marcus etiam verbis expresserint, sed de Iuda propterea dixit, quia fur erat, laetari vero propter pauperum curam. Ioannem autem de solo illo id commemorare voluisse, cuius ex hac occasione furandi consuetudinem credidit intimandam. Quod vero sequitur.

Et si emebant in ea. Nequaquam de bonis ac diligentibus Christum Apostolis dictum crediderim: sed de illo potius numero plurali, qui nec domino nec discipulis eius fideliter adhaesisse, neque pauperum curam habuisse probatus est.

Iesus autem dixit, Sinite illam. Quid illi molestus estis? Bonum opus operata est in me. Semper enim pauperes habetis vobiscum, & cum volueritis potestis illi benefacere: me autem non semper habebitis. Alia oboritur quaestio, quare Iesus post resurrectionem dixerit ad discipulos, Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem mundi, & nunc loquitur, Me autem non semper habebitis. Sed mihi videretur in hoc loco de praesentia dicere corporali: quia nequaquam cum eis ita futurus sit post resurrectionem, quomodo nunc in omni conuictu & familiaritate. Cuius rei memor Apostolus ait. Et si noveramus Iesum Christum secundum carnem, sed nunc iam non noverimus eum.

Quod habuit, hoc fecit. Praeuenit vngere corpus meum in sepulturam. Quod vos putatis perditionem esse vnguenti, officium sepulturae est. Nec mirum, si mihi bonum odorem suae fidei dederit cum, ego pro ea futurus sum sanguinem meum.

Amen dico vobis, vbi cunq; praedicatum fuerit euangelium istud in vniuersum mundum, & quod fecit haec narrabitur in memoria eius. Attende notitiam futurorum, quod passurus post dies paucos sciat Euangelium suum, toto orbe celebrandum. Notandum autem, quod sicut Maria gloriam adeptam est toto orbe, quocunq; Ecclesia sancta diffusa est, de obsequio quod Dominus pie deuotionis exhibuit, ita è contrario ille qui obsequio eius detraxere temeraria lingua non timuit, perfidia nota longa lateaque infamatus, & Deo simul atque hominibus meritò iactus est exofus. Sed Dominus bonum laude digna remunerans, futuras impij contumelias tacendo praerij,

Et Iudas Scariothis vnus de duodecim abiit ad summos sacerdotes, vt proderet eum illis. Infelix Iudas, damnatum quod ex effusione vnguenti se fecisse credebat, vult magistri precio compensare, nec certam iam postulat summam, vt saltem lucrosa videretur proditio, sed quasi vile tradens mancipium, in potestate euentium posuit, quantum vellent dare. Quod autem dixit, Abiit ad summum sacerdotem, vt proderet eum illis, ostendit eum non à principibus inuitatum, non vili necessitate constrictum, sed sponte propria sceleratae mentis inisse consilium.

Quod audientes gauisi sunt, & promiserunt ei pecuniam se daturus. Et querebat quomodo illum opportuno traderet. Multo hodie Iudae scelus quod Dominum ac magistrum Deumque suum pecunia vendiderit, velut immane & nefarium exhorrent, nec tamen cauent. Nam cum pro mulieribus falsum contra quemlibet testimonium dicunt, profecto quia veritatem pro pecunia negant, Deum pecunia vendunt. Ipse enim dixit, Ego sum veritas. Cum societatem fraternitatis aliqua discordia peste commaculant, Dominum produunt, quia Deus charitas est. Qui ergo charitatis & veritatis iussa spernunt, Deum utique qui est charitas &

Simon leprosin.

Matthaeus publicanus.

Lazari soror peccatrix.

Alabastrum.

Nardus.

Nardi natura.

Euan. Concordia.

Quaestio.

Quomodo nobiscum Dominus.

Christi praenostica.

Christum prodentes.

veritas, produunt, maxime cum non infirmitate, vel ignorantia peccant, sed in similitudinem Iudæ quærunt opportunitatem qualiter arbitris absentibus, mendacio veritate, virtutem crimine mutant.

Et primo die azymorum quando pascha immolabant, dicunt ei discipuli, Quo vis camus, & paremus tibi comedere pascha?] Primum diem azymorum quartumdecimum primum mensis appellat, quando fermento abiecto pascha immolare, id est agnum occidere solebant ad vesperam. Quod exponens Apostolus ait, *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.* Qui licet die sequenti, hoc est quintadecima sit luna crucifixus, hac tamen nocte qua agnus immolabatur, & carnis sanguinisq; sui, discipulis tradidit mysteria celebranda, & à Iudæis tentus ac ligatus ipsius immolationis, hoc est passionis suæ sacravit exordium.

Et mittit duos ex discipulis suis & dicit eis, Ite in civitatem & occurret vobis homo lagenam aquæ bainlans.] Indicium quidem præcæ diuinitatis est, quia cum discipulis loquens quid alibi futurum sit nouit. Pulchre autem paraturis pascha discipulis, homo lagenam, siue iuxta alium euangelistam, amphoram aquæ bainlans occurrit, vt ostendatur huius paschæ mysterium pro ablutione perfecta mundi totius, esse celebrandum. Aqua quippe lauacrum gratiæ, lagena fragilitatem designat eorum, per quos eadem erat gratia mundo ministranda. Vnde aiunt, *Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus.* Parat ergo pascha discipuli vbi aquæ infertur lagena, vt adesse tempus insinuent quo cultoribus veri Paschæ typicè de limine ac possibilibus crucis auferatur, & ad tollenda mundi crimina viuifici fontis baptismata consecratur.

Sequimini eum, & quocunque introierit, dicite Domino domus, quia magister dicit, Vbi est refectio mea, vbi pascha cum discipulis meis manducem?] Consulte tam aquæ baiuli quam Domini domus, sunt prætermissa vocabula, vt omnib; verum pascha celebrare volentibus, hoc est Christi sacramentis imbuui, eumq; suæ mentis hospitio suscipere quærentibus, facultas danda signetur.

Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande stratum, & ibi parate nobis, &c.] Cœnaculum magnum lex spiritualis est, quæ de angustijs litteræ egrediens, in sublimi loco recipit aluatore. Nam qui adhuc occidentem litteram seruauerit, qui non aliud in agno quam pecus intellexerit, iste nimirum minus pascha facit: quia maiestatem spiritus in verbis Dei comprehendere necdum didicit. At qui aquæ baiulum, hoc est gratiæ præconem in domum ecclesiæ fuerit secutus, hic per spiritum illustrantē superficiem litteræ transcendendo in alto mentis solario Christo refectioem præparat, quia cuncta vel Paschæ sacramenta, vel cætera legis decreta, eius esse sacramenta cognoscit.

Vespere autem facta, venit cum duodecim. Et discumbentibus eis, & manducantibus ait Iesus, Amen dico vobis, quia vnus ex vobis me tradet, qui manducat mecum.] Qui de passione prædixerat, & de proditore prædicit, dans locum penitentia, vt cum intellexisset sciri cogitationes suas, & occulta conscientia, pœniteret eum facti sui. Et tamen non designat specialiter, ne manifeste coargutus impudentior fieret. Mittit crimen in numero, vt agat conscientiam penitentiam.

At illi coeperunt contristari, & dicere ei singillatim, Nunquid ego?] Et certe nouerant vndecim Apostoli quod nihil tale contra Dominum cogitarent, sed plus crederent magistro quam sibi: & timentes fragilitatem suam, tristes interrogabant de peccato cuius conscientiam non habebant.

Qui ait illis, Vnus ex duodecim qui intingit mecum manum in catino.] Omnia Domini potentia. Primum dixerat, vnus ex vobis me tradet, perseverat proditor in malo, manifestius arguit, & tamen nomen proprie non designat. Iudas cæteris contristatis & retrahentibus manum, & interdicens cibos ori suo, timentem & impudentiam quo magistrum proditorum erat, etiam manum cum magistro mittit in catinum, vt audacia bonam conscientiam mentiretur.

Et filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de eo, Vah autem homini illi, per quem filius hominis tradetur.] Nec primo, nec secundo correptus à proditore retrahit pedem, sed patientia Domini nutrit impudentiam suam, & thesaurizat sibi iram in die iræ. Pœnam prædicit, vt quem pudor non vicerat, corrigant denuntiata supplicia. Sed & hodie quoq; & in sempiternum vah illi homini qui ad mensam Domini malignus accedit, qui insidijs mente conditis, qui præcordijs aliquo scelere pollutis, mysteriorum Christi oblationibus sacrosanctis participare non metuit. Et ille enim in exemplum Iudæ filium hominis tradit, non quidem Iudæis peccatoribus, sed tamen peccatoribus, membris videlicet suis, quibus illud inestimabile & inuolabile dominici corporis ac sanguinis sacramentum temere præsumit. Ille Deum vendit, qui eius timore atq; amore neglecto, terrena pro illo & caduca, immo etiam criminosa, diligere & curare conuincitur.

Bonum esset ei, si non esset natus homo illi.] Non ideo putandus est ante fuisse quam nascere, quia nulli possit esse bene, nisi ei qui fuerit. Sed simpliciter dictum est, multo melius esse non subsistere, quam male subsistere.

Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait, Sumite, hoc est corpus meum.] Finitis paschæ veteris solennib; quæ in commemoratione antiquæ de Aegypto liberationis populi Dei agebantur, transiit ad nouum quod in suæ redemptionis memoriam ecclesiam frequenter volebat, vt videlicet pro carne agni ac sanguine, sui corporis sanguinisque sacramentum substitueret, ipsumque se esse monstraret, *Cui iuravit Dominus & non penitebit eum: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Frangit autem ipse panem quem discipulis porrigit, vt ostendat corporis sui fractionem non absque sua sponte ac procuratore venturam, sed sicut alibi dicit, potestatem se habere ponendi animam suam, & potestatem se habere iterum sumendi eam. Quem videlicet panem certi quoque gratia sacramenti, priusquam frangeret benedixit, quia naturam humanam quam passurus assumpsit, ipse vna cum patre & spiritu sancto gratia diuinæ virtutis impleuit. Benedixit panem & fregit, quia hominem assumptum ita morti subdere dignatus est, vt ei diuinæ immortalitatis veraciter inesse potentiam demonstraret, idèdque velocius eum à morte resuscitandum esse doceret.

Et accepto calice gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes.] Cum appropinquare passioni dicitur, accepto pane gratias egisse perhibetur. Gratias itaque agit, qui flagella alienæ iniquitatis suscipit. Et qui nihil dignum percussione exhibuit, humiliter in percussione benedicit, vt hinc videlicet ostendat, qd vnusquisq; in flagello culpæ propriæ facere debeat, si ipse æquanimiter flagella culpæ portat alienæ: vt hinc ostendat quid in correptione faciat subditus, si in flagello positus patri gratias agit æquales.

Et ait illis, Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur.] Quia panis corpus confirmat, vinum vero sanguinem operatur in carne: hic ad corpus Christi mystice, illud refertur ad sanguinem. Verum quia & nos in Christo, & in nobis Christum manere oportet, vino dominici calicis aqua miscetur. Attestant enim Ioanne, aqua populi sunt. Et neque aquam solum, neque solum vinum, sicut nec granum frumenti solum sine aquæ admixtione & confectio in panem cuiuspiam licet offerre, ne talis videlicet oblatio quasi caput à membris fecernendum esse significet, & vel Christum sine nostræ redemptionis amore pati potuisse, vel nos sine illius passione saluari ac patri offerri posse contingat. Quod autem dicit: *Hic est sanguis meus noui testamenti*, ad distinctionem respicit veteris testamenti, quod hircorum & vitulorum est sanguine dedicatum, dicente inter aspergendum legislatore: *Hic est sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus.* Necessè est enim exemplaria quidem verorum his mundari: ipsa autem cœlestia melioribus hostijs quam istis: iuxta quod Apostolus per totam ad Hebræos epistolam, inter legem distinguens & euangelium, pulcherrima expositione ac plenaria ratione declarat.

Azymorum
primus.

Luna 15.
Crucifixus
Christus.

Præcæ
Christi.

Vendens
Deum.

Vini
qua niti

Eu
Con
trin
neg

Amen dico vobis, quod iam non bibam de genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam novum in regno Dei.] Vitem li-
 ue vineam Domini appellatam esse Synagogam, & omnis
 sparsim scriptura, & apertius testatur Elaias in cantico de
 illa cantato, *Vinea, in quibus, Domini Sabaoth, domus Israel est.*
 De qua nimirum vinea dominus multo tempore bibe-
 bat, quamvis pluribus ramis in amaritudinem vitis alien-
 na conuersis, quia tamen multis in illa plebe exorbitan-
 tibus à recto fidei itinere, non defuere plurimi toto legis
 tempore, quorum piis cogitationibus summisque virtuti-
 bus delectaretur Deus. Verum passo in carne domino
 ac resurgente à mortuis, tempus fuit vt legalis illa, & fi-
 guralis obseruatio cessaret, atque ea, quæ secundum litem
 gerebantur, in spiritualem translata sensum, melius in
 nouo testamento, in iuuante sancti spiritus gratia, tene-
 rentur. Iturus ergo ad passionem dominus ait, *Iam non
 bibam de genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam no-
 uum in regno Dei.* Ac si aperte dicat, Non vltra carnalibus
 Synagogæ cæremonejs delectabor, in quibus etiam ista
 paschalis agni sacra locum tenere præcipuum. Aderit en-
 nim tempus mæ resurrectionis, aderit dies ille, cum
 ipse in regno Dei positus, id est, gloria vitæ immortalis
 sublimatus, de salute eiusdem populi fonte gratiæ spiritus
 regenerati, nouo vobiscum gaudio perfundat.

Hymnus.

Et hymno dicto, exierunt in montem Oliuauum.] Hoc est,
 quod in Psalmo legimus: *Edent pauperes & saturabuntur,
 & laudabunt dominum, qui regurunt eum.* Potest autem hym-
 nus etiam ille intelligi, quem dominus secundum Io-
 annem patri gratias agens decantabat, in quo & pro seip-
 so, & pro discipulis, & pro eis, qui per verba eorum cre-
 dituri erant, eleuatis sanctum oculis precabatur. Et pulchre
 discipulos sacramentis sui corporis ac sanguinis imbutos,
 & hymno piæ intercessionis patri commendatos, in mon-
 tem educit Oliuarum, vt typicè designet nos per acce-
 ptionem sacramentorum suorum, perque opem suæ in-
 tercessionis ad altiora virtutum dona & charismata sancti
 spiritus, quibus in corde perungamur, conscendere
 debere.

Nocte scã-
dalizari.

Et ait ei Iesus, Omnes scandalizabimini in nocte ista.] Præ-
 dicit quod passuri sunt, vt cum passi fuerint, non despe-
 rent salutem, sed agentes poenitentiam liberentur. Et si-
 gnanter addidit, *in nocte ista scandalizabimini.* Quia quo-
 modo, qui inebriantur, nocte inebriantur: sic & qui
 scandalum patiuntur, in nocte & in tenebris sustinent.
 Nos vero dicamus, *Nox præterit, dies autem appropin-
 quauit.*

*Quia scriptum est, Percutiam pastorem, & dispergentur o-
 ues.]* Hoc alijs verbis in Zacharia Propheta scriptum est:
 Et nisi fallor, ex persona Prophetæ ad Deum dicitur, *Percu-
 tite pastorem, & dispergentur oves.* Sexagesimo quoque octa-
 uo Psalmo, qui totus à domino canitur, huic sensui con-
 gruente: *Quoniam quem tu percussisti, ipsi persecuti sunt.* Percu-
 titur autem pastor bonus, vt ponat animam suam pro o-
 mibus suis, & de multis gregibus erronum, fiat vnus grex
 & vnus pastor.

Petri asser-
tio.

*Petrus autem ait ei, Et si omnes scandalizati fuerint: sed
 non ego.]* Non est temeritas nec mendacium, sed fides
 est Apostoli Petri, & ardens affectus erga dominum sal-
 uatorem.

*Et ait illi Iesus, Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac,
 priusquam bis gallus vocem dederit, ter me es negaturus.]* Et
 Petrus de ardore fidei promittebat, & Saluator quasi
 Deus futura nouerat. Et nota, quod Petrus in nocte ne-
 get, & neget tertio. Postquam autem gallus cecinit, &
 decrefcentibus tenebris vicina lux nunciata est, conuer-
 sus fleuit amare, ternæ negationis fordes lachrymis la-
 uans. Non est sane arbitrandum esse contrarium, quod
 Marco dicente, *Priusquam gallus bis vocem dederit, ter me
 es negaturus:* careri Euangelistæ simpliciter dixerunt, *Pri-
 usquam gallus cantet, ter me negabis.* Tota enim Petri ne-
 gatio, trina negatio est. In eadem namque permanfit ne-
 gatione, animo propositoque mendacij, donec admoni-
 tus quid ei prædictum sit, amaro fletu & cordis dolore
 sanaretur. Hæc autem tota, id est, trina negatio, si post

Euangelist.
Concord. de
trina Petri
negatione.

primum galli cantum inciperet, falsum dixisse videren-
 tur tres, qui dixerunt, dixisse dominum, quia antequam
 gallus cantaret, ter eum Petrus esset negaturus. Rursus
 si totam trinam negationem ante peregisset, quam can-
 tere gallus inciperet, superfluo dixisse Marcus deprehen-
 deretur ex persona domini: *Amen dico tibi, quia tu in nocte
 hac priusquam gallus bis vocem dederit, ter me negaturus es.*
 Sed quia ante primum galli cantum ccepta est illa trina ne-
 gatio, attenderunt illi tres non quando eam completu-
 rus esset Petrus, sed quanta futura esset, quandoque ccep-
 tura, id est, quæ trina ante galli cantum, & quandoque in
 animo eius, & ante primum galli cantum tota possit in-
 telligi. Quamuis enim verbis negantis ante primum ccep-
 ta, ante secundum autem galli cantum peracta sit tota il-
 la trina negatio, tamen affectione animi & timore Petri
 ante primum tota concepta est. Nec interest, quantis
 morarum interuallis trina voce enunciata sit, cum cor ei-
 us etiam ante primum galli cantum totam possideret,
 tam magna scilicet formidine imbibita, vt posset domi-
 num, non solum semel, sed iterum & tertio interrogatus
 negare, vt rectius diligentiusque attendentibus, quomo-
 do iam mæchatus est mulierem in corde suo, qui eam viderit
 ad concupiscendum: sic Petrus, quodocunque
 verbis ederet timorem, quem tam vehementem animo
 conceperat, vt perdurare posset vsque ad tertiam domi-
 ni negationem, tota trina negatio ei temporari deputanda
 est, quando eum trinæ negationi sufficiens timor inu-
 asit.

Gethsemani.

Et veniunt in prædium, cui nomen Gethsemani.] Monstra-
 tur vsque hodie locus Gethsemani, in quo dominus ora-
 uit, ac radices montis Oliueti, nunc Ecclesia desuper æ-
 dificata. Interpretatur autem Gethsemani vallis pin-
 guium siue pinguedinum. Quod vero non solum dicta
 vel opera nostri Saluatoris, verum etiam loca & tempora,
 in quibus operatur, & loquitur, Mysticis (vt sæpe di-
 ctum est) sint plena figuris: cum in monte orat dominus:
 quasi tacite nos admonet sublimia tantum orando inquiri,
 & pro cælestibus bonis supplicari debere. At cum in
 valle orat, & hoc in valle pinguium siue pinguedinis, i-
 psius æquè insinuat nobis humilitatem semper in oratio-
 nibus, & internæ pinguedine dilectionis esse seruandam,
 ne quis videlicet orans Deum, iactare sua merita in exem-
 plum Pharisei superbientis audeat, quin potius humili
 voce ac mente proclamet, *Deus propitius esto mihi peccatori.*
 Ne aridum à dilectione proximi cor gestans, ad placandam
 sibi conditoris gratiam genu flectat, iuxta eum qui
 centum denarios fratri, quos sibi debebat, dimittere nolens,
 decem millia talenta sibi à domino frustra precabatur
 remitti. Ne ieiunium ab amore conditoris pectus habens,
 temporalia quælibet potius in oratione quàm eius
 visionem requirat, adnumerandus in eis, de quibus ait
 ipse, *Qui receperunt mercedem suam.* In imo quippe cogi-
 tationem ponere, quid est aliud quàm quædam ariditas
 mentis? Qui autem intellectu cælestium iam per sancta
 desideria de supernis intimæ delectationis cibo pascuntur,
 quasi largiori alimento pinguescunt. Hæc enim pin-
 guidine saginari Psalmita concupierat, cum dicebat,
Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Quantum ve-
 ro ad ipsam dominicæ passionis dispensationem perti-
 net, apte approprians morti dominus, in valle pingue-
 dinis orauit, quia per vallem humilitatis & pinguedi-
 nem charitatis pro nobis mortem subiit. *Humiliauit enim
 semetipsum, factus obediens patri vsque ad mortem. Et maiorem
 hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro ami-
 cis suis.*

Orandi lo-
cum.

*Et assumit Petrum, & Iacobum, & Ioannem secum, & cepit
 pauere & tædere: Et ait illis, Tristis est anima mea vsque ad mor-
 tem.]* Timet Christus, cum Petrus non timeat. Chri-
 stus timet: Petrus dicit, *animam meam pro te ponam.* Chri-
 stus dicit, *anima mea turbatur.* Vtrunque verum est, & ple-
 num vtrunqueratione. Quia & ille qui est inferior, non
 timet, & ille qui est superior, gerit timentis affectum. Il-
 le enim quasi homo vim mortis ignorat. Ille autem quasi
 Deus in corpore constitutus, fragilitatem carnis exponit,

Audacia
Petri.
Timor do-
mini.

Maniche-
us.
Valentinus
Marcion.
Voluntas
Christi.

vt eorum, qui sacramentum incarnationis abiurant, excluderetur impietas. Denique & hoc dixit, & Manichæus non credidit, Valentinus negauit, Marcion phantasma iudicauit. Eo autem vsque hominem, quem veritate corporis demonstret, æquabat affectu, vt diceret, *Sed tamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis*. Suscepit ergo voluntatem meam, suscepit tristitiam meam, Confidenter tristitiam nomino, quia crucem prædico. Mea est voluntas, quam suam dixit. Quia vt homo suscepit tristitiam meam, vt homo locutus est. Et ideo ait, *Non sicut ego volo, sed sicut tu vis*. Mea est tristitia, quam meo suscepit affectu. Ergo pro me doluit, qui pro se nihil habuit, quod doleret. Et sequestrata delectatione diuinitatis æternæ, tædio meæ infirmitatis afficitur. *Tristis est*, inquit, *anima mea vsque ad mortem*. Non propter mortem tristis est dominus, quia eum conditio corporalis affectus, non formido mortis offendit. Nam qui corpus suscepit, omnia debuit subire, quæ corporis sunt, vt esuriret, sitiret, angeretur, contristeretur. Diuinitas autem commutari per hos nescit affectus.

Sustinete hic, & vigilate. Et cum processisset paululum proci- dit super terram.] Quod præcipit, *sustinete hic, & vigilate*: non à somno prohibet, cuius tempus non erat imminente discrimine, sed à somno infidelitatis & torpore mentis. Dato autem eis præcepto, vt sustinerent vigilarentque secum, paululum procedens fuit in faciem suam, & humilitatem mentis habitu carnis ostendit.

Et orabat, vt si fieri posset, transiret ab eo hora, & dixit, Abba, &c.] Quid erat illa vox, nisi sonus infirmitatis nostræ? Multi adhuc infirmi contristantur futura morte: sed habeant rectum cor, vitent mortem quantum possint: sed si non possant, dicant, quod ipse dominus non propter se, sed propter nos dixit. Quod enim dixit? *Pater si fieri potest, transeat à me calix iste*. Ecce habes voluntatem humanam expressam. Vide iam rectum cor.

Sed non quod ego volo, sed quod tu.] *Non veni* (inquit) *facere voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me*. Suam voluntatem dixit, quam temporaliter sumpsit ex virgine: voluntatem vero eius, qui eum misit, eam videlicet ignans, quam intemporaliter æternus habuit cum patre omnium. Orat transire calicem, vt ostendat vere, quod & homo erat. Reminiscens autem & propter quod missus est, perficit dispensationem, ad quam missus est, & clamat, *Sed non quod ego volo, sed quod tu*. Si moritur mors, me non moriente, secundum carnem videlicet, transeat, ait, calix iste. Verum quia non aliter hoc fiet, ait, *Non quod ego volo, sed quod tu*. Quod autem patrem inuocans duplici nomine dicit, *Abba pater*, vtriusque populi illum, & Iudæi scilicet & gentilis Deum esse ac Saluatorem ostendit. Item namque *Abba*, quod & pater significat. Sed *Abba* Hebræum, pater Græcum est & Latinum. Vt ergo vtrun- que populum in eum crediturum, ab vtroque eum inuocandum esse doceret, vtraque lingua eum primus ipse inuocat. Ipse fuit enim bonus pater, qui animam dando pro ouibus suis, vnum de duobus gregibus ouile perficit. Ideoque vtriusque voce gregis auxilium patris flagitat, vt nos vtriusque exemplo illius informati, vbi aduersa imminere senserimus: nos, patrem Deum: Hebræi, *Abba*, inuocantes, vna fidei & charitatis deuotione præsidium coeleste queramus. Vnde doctus egregius formam docendi à domino sumens, ita suos alloquitur auditores, *Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater*. *Abba* nimirum illi, qui de Israelitico populo, nos pater, qui de gentibus ad fidem Christi venimus.

Et veniens inuenit eos dormientes, & ait Petro: Simon dormis? Non potuisti vna hora vigilare?] Ille qui supra dixerat, Etiam si omnes scandalizati fuerint, ego nunquam scandalizabor. Nunc tristitiæ magnitudine somnum vincere non potest.

Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.] Impossibile est humanam animam non tentari. Vnde & in oratione dominica dicimus, *Et ne nos inducas in tentationem*: quam ferre non possumus: non tentationem penitus resistentes: sed vires sustinendi in tentationibus deprecantes.

Ergo & in præsentiarum non ait, *Vigilate & orate*, ne tentemini, sed, *ne intretis in tentationem*. Hoc est, ne tætario vos superet vltima, & intra suos casses teneat. Verbi gratia, Martyr, qui pro confessione domini sanguinem fudit, tætarus quidem est: sed tentationis retibus non est ligatus. Qui autem negat, in plagas tentationis incurrit.

Spiritus quidem promptus est, caro vero infirma.] Hoc aduersum temerarios dictum est, qui quicquid crediderint, putant se posse consequi. Itaque quantum de ardore mentis confidimus: tantum de carnis fragilitate timeamus. Sed tamen iuxta Apostolorum spiritu carnis opera mortificemus. Facit hic locus & aduersus Eutyrianos, qui dicunt, vnam in mediatore Dei & hominum domino ac Saluatore nostro operationem, vnam fuisse voluntatem. Cum enim dicit, *Spiritus quidem promptus est, caro vero infirma*, duas voluntates ostendit: humanam videlicet, quæ est carnis: & diuinam, quæ est deitatis. Vbi humana quidem propter infirmitatem carnis recusat passionem. Diuina autem eius est promptissima. Quoniam formidare quidem in passione, humanæ fragilitatis est: suscipere autem dispensationem passionis, diuinæ voluntatis atque virtutis est.

Et iterum abiens, orauit eundem sermonem, dicens, Et reuersus denuo, inuenit eos dormientes.] Solus orat pro omnibus, sicut & solus patitur pro vniuersis. Languescēbat autem & opprimebantur Apostolorum oculi, negatione vicina.

Et venit tertio, & ait illis: Dormite iam, & requiescite: sufficit, &c.] Cum dixisset, *Dormite iam, & requiescite*: & adiungeret, *Sufficit*: ac deinde inferret, *Venit hora, ecce tradetur filius hominis, & cætera*. Vtique intelligitur post illud, quod eis dictum est, *Dormite & requiescite*, siluisse dominum aliquantum, vt hoc fieret, quod præmiserat, & tunc intulisse, *Ecce appropinquat hora, siue venit hora*. Ideo post illa verba positum est, *sufficit*, id est, quod requieuisistis iam sufficit. Sed quia commemorata ipsa non est interpositio silentij domini, propterea coarctat intellectum, vt in illis verbis alia pronuntiatio requiratur.

Surgite, eamus. Ecce qui me tradet, prope est.] Postquam tertio orauerat, & Apostolorum timorem, sequente penitentia, imperauerat corrigendum, securus de passione sua pergit ad persecutores, & vltro se interficiendum præbet, dixitque discipulis, *Surgite, eamus. Ecce qui me tradet, prope est*. Non nos inueniat quasi timentes & retractantes, vltro pergamus ad mortem, vt confidentiam & gaudium passuri videant.

Dederat autem traditor eis signum, dicens, Quemcumque osculatus fuero, &c.] Impudens quidem & scelerata confidentia, magistrum vocare, & osculum ei ingerere, quem tradebat. Tamen adhuc aliquid habet de verecundia discipulis, cum non eum palam tradidit persecutoribus, sed per signum osculi. Suscepit autem dominus osculum traditoris, non quo simulare nos doceat, sed ne proditorem fugere videatur, simul & illud Dauidicum complet. [Cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus.]

Vnus autem quidam de circumstantibus educens gladium, percussit seruum summi sacerdotis, & amputauit illi auriculam.] Petrus hoc fecit, vt Ioannes Euangelista declarat, eodem nimirum mentis ardore, quo cætera fecerat. Sciebat enim, quomodo Phinees puniendo sacrilegos, mercedem iustitiæ sacerdotij per ænis acceperat. Lucas autem addit, quod dominus tangens auriculam serui, sanauerit eum. Nunquã ergo pietatis suæ dominus obliuiscitur, qui etiam hostes suos non patitur vulnerari. Illi iusto mortem inferunt, ipse persecutorum vulnera sanat. Mystice docens etiam eos, qui in suæ mortis consensione vulnus animæ contraxerant, si fructum penitentiae facerent dignum, salutē posse mereeri.

Et respondens Iesus, ait illis, Tanquam ad latronem exiit cum gladijs & lignis comprehendere me, &c.] Stultum est, inquit, eum cum gladijs & fustibus querere, qui vltro se vestris tradat manibus: & in nocte quasi latitantem, & vestros oculos declinantem, per proditores inuestigare, qui quotidie in templo doceat. Sed ideo aduersum me in tenebris congregamini, quia potestas vestra in tenebris est.

Tunc discipulis eius relinquentes eum, omnes fugerunt.] Imple

Abba pater.

Eutyrianus

Osculum Iudæi.

Auricula sanauit.

Tætarus.

fermo domini quem dixerat, quod omnes discipuli scandalizarentur in illo in ipsa nocte. Nam et si turba permitte ad petitionem domini fugerunt, ut Ioannes scribit, pauorem tamen ac timiditatem suæ mentis ostendebat, quod ad fugæ præsidium promptiores, quam ad fiduciam patiendi cum Christo extiterant.

Adolescens autem quidam sequebatur eum, amictus sindone super nudo, & tenuerunt eum. At ille reiecta sindone nudus profugit ab eis.] Quod ait amictus sindone super nudo, subauditur corpore, id est corpore super nudo, quia non aliud indumenti quam solam habebat sindonem. Quis autem fuerit iste adolescens, Euangelista nõ dicit. Quisquis vero fuit, maiorem in se quam in cæteris amorem Domini permansisse comprobatur, qui illis iam fugientibus, ipse donec ab hostibus comprehenderetur, vinculo charitatis affectus eum prosequi non amisit. Quamuis necdum perfectam habuerit charitatem, qui à comitatu Saluatoris vel tentus profugere potuit. Quia sicut perfecta charitas foras mittit timorem, ita timor mentem obfidens, imperfectam arguit charitatem.

Sed notandum solertius: quod de hoc adolescente scribens Euangelista, non ait, quia fugit à comitatu, vel fugit à sequendo Dominum, sed reiecta, inquit, sindone, nudus profugit ab eis. Fugit enim ab hostibus, quorum & præsentiam detestabatur & facta: nõ fugit à domino saluatore ac magistro suo, cuius amorè etiam corpore absens fixum in corde seruauit. Neq; aliquid vetat intelligi Ioannè hunc fuisse adolescentem, dilectum præ cæteris magistro discipulū. Nam & illum eo tempore fuisse adolescentem, longa post hæc in carne vita eius indicio est. Potuit n. fieri ut ad horam tenentium manibus elapsus, mox resumpto indumento redierit, & sub dubia noctis luce sese turbis ducentium Iesum, quasi vn° de ipsis immiscuerit, donec ad atrium pontificis cui erat notus perueniret. iuxta quod in suo ipse Euangelio commemorat. Sicut autem Petrus qui culpam negationis penitentia lachrymis abluit, & confessio ne dominici amoris funditus extirpauit, recuperationem ostendit eorum qui in martyrio labuntur: ita cæteri discipuli qui articulum comprehensionis fugiendo præueniant, cautèlam fugiendi docent eos, qui se minus idoneos ad toleranda supplicia sentiunt. Quibus tutius est multo, præsidia latebrarum petere, quam se discrimini certaminum exponere. Ita etiam iste adolescens qui reiecta sindone nudus profugit ab impijs, illorum & opus designat & animam, qui ut securiores ab incursum hostium fiant, quicquid in hoc mundo possidere videntur abijciunt, ac nudus potius domino famulari, quam adhæredo mundi rebus materiam tentandi atq; à Deo reuocandi aduersarijs dare didicerunt. Iuxta exemplum beati Ioseph, qui relicto in manibus adulteræ pallio, foras exiit, malens Deo nudus, quam indutus cupiditatibus mundi meretrici seruire.

Et adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem.] Summum sacerdotem Caipham significat, qui (sicut Euangelista Ioannes scribit) erat pontifex annis illis. De quo consentanea testatur Iosephus, quia Pontificatum sibi absq; merito dignitatis emerit à principe Romano. Non ergo mirum est si iniquus pontifex iniquè iudicat.

Petrus autem à longe secutus est, &c.] Merito à longe sequebatur, qui iam proxime erat negaturus. Neque enim negare posset, si Christo proximus adhæssisset. Verum in hoc maxima nobis est admiratione venerandus, quia dominum non reliquit etiam cum timeret. Quod enim timet, naturæ est: quod sequitur, deuotionis: quod negat, obreptionis: quod penitet, fidei. Aliter. Quod ad passionem eundem dominum à longe sequitur Petrus, significabat Ecclesiam secururam quidem, hoc est imitaturam passionem Domini, sed longe differenter. Ecclesia enim pro se patitur: at ille pro Ecclesia.

Et sedebat cum ministris, & calefaciebat se ad ignem.] Est dilectionis ignis, est & cupiditatis. De hoc dicitur, Ignem veni mittere in terram & quid volo nisi ut ardeat? De illo autem, Omnes adulterantes, velut clibanus cora eorum. Iste super

credentes in coenaculo Sion descendens, varijs linguis eos Deum laudare docuit. Ille in atrio Caiphæ instinctu maligni spiritus accensus, ad negandum ac blasphemandum Dominum noxias perfidorum linguas armabat. Quod enim intus in domo principis sacerdotum synodus maligna gerebat: hoc ignis in atrio foris inter frigora noctis materialiter accensus, typice præmonstrabat. Quicumque ergo vitiosum noxiumque in se extinguit incendium, potest dicere cum Propheta Domino, *Quia factus sum, sicut vter in pruna. iustificaciones tuas non sum oblitus.* In quibus utique autem flammam charitatis turbida vitiorum flumina obruerunt, audiunt à Domino, *quoniam abundauit iniquitas, refrigeret charitas multorum.* Quo frigore torpens ad horam Apollolus Petrus, quasi prunis ministrorum Caiphæ calefieri cupiebat, quia temporalis commodi solatiū, perfidorum focierate quærebat. Sed non mora, respectus à domino cum ignem prauorum corpore, tum in fidelitatem in corde reliquit. Ac post resurrectionem Domini sancto igni recreatus, funditus excessum trinae negationis, trina dilectionis confessione purgavit. Tunc etenim completa illa memorabili piscium captura, cum venisset ad Dominum cum condiscipulis suis, prunas positas, & pisces superpositum & panem mox videns, sui cordis arcana prunis inflammavit amoris.

Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant aduersum eum dicentes, Quoniam nos audiuimus eum dicentem, Ego dissoluam templum hoc manu factum, & post triduum aliud non manu factum ædificabo.] Quomodo falsi testes sunt, si ea dicant quæ Dominum dixisse legimus? Sed falsus testis est, qui non eodem sensu dicta intelligit, quo dicuntur. Dominus enim dixerat de templo corporis sui. Sed & in ipsis verbis calumniantur, & paucis additis vel mutatis, quasi iustam calumniam faciunt. Saluator dixerat, *Soluam templum hoc.* Isti commutant & aiunt, *Ego dissoluam templum hoc manifestum.* Vos (inquit) soluam, non ego. Quia illicitum est ut ipsi nobis inferamus mortem. Deinde illi vertunt, & post triduum aliud non manu factum ædificabo, ut proprie de templo Iudaico dixisse videatur. Dominus autem vt ostenderet animal viuum & spirans templum, dixerat, *Et ego in triduo suscitabo illud.* Aliud est ædificare, aliud succitare.

Et exurgens summus sacerdos in medium, interrogauit Iesum dicens, Non respondes quicquam ad ea quæ tibi obijciuntur ab his? Ille autem tacebat, & nihil respondit.] Ira præceps & impatientia non inueniens calumnia locum, excutit de folio pontificem, vt insaniam mentis, motu corporis demonstraret. Quanto plus Iesus tacebat ad indignos responsione sua falsos testes & sacerdotes impios: tanto magis pontifex furere superatus, eum ad respondendum prouocat, vt ex qualibet occasione, sermonis locum inueniat accusandi. Nilominus Iesus taceret. Sciebat enim quasi Deus, quicquid respondisset, torquendum ad calumniam.

Rursum summus sacerdos interrogabat eum, & dicit ei, Tu es Christus filius Dei benedicti. Iesus autem dixit illi, Ego sum.] In Mattheo scriptum est, quod interroganti & adiuranti se pontifici si esset Christi, respondit, *Tu dixisti.* Pro quo Marcus posuit, *Ego sum.* vt videlicet ostenderet tantum valere, quod ei dicit Iesus, *Tu dixisti.* quantum si diceret, *Ego sum.* Tu dixisti.

Et videbitis filium hominis à dextris sedentem virtutis, & venientem cum nubibus cali.] Si ergo tibi in Christo, o Iudæe, pagane, & hæretice, contemptus, infirmitas, & crux contumelia est, vide, quia per hæc filius hominis ad dexteram Dei patris sessurus, & ex partu virginis homo natus, in sua cæli cū nubibus est maiestate venturus. Vnde & Apollolus cum crucis abiecta descripsisset, dicens quod humiliauit seipsum, factus obediens, vsque ad mortem, mortem autem crucis, adiunxit atque ait: *Propter quod & Deus illum exaltauit, & donauit illi nomen, quod est super omnem nomen, vt in nomine Iesu omne genua flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Iesus Christus in gloria est Dei patris.*

Summus autem sacerdos scinders vestimenta sua ait, Quid adhuc desideramus testes? Audistis blasphemiam.] Quam de foli

Ioan. Eua-
ngelista.

Caiphas.

Petri etiã
negaturusIgnis du-
plex.

facerdotali furor excusserat, eadem rabies ad scindendas vestes prouocat. Scindit vestimenta sua, vt ostendat Iudæos sacerdotalem gloriam perdidisse, & vacuum sedem habere pontificis. Sed & consuetudinis Iudaicæ est, cum aliquid blasphemæ & quasi contra Deum audierint, scindere vestimenta sua. Quod Paulum quoque & Barnabam quando in Lycaonia deorum cultu honorabantur, fecisse legimus. Herodes autem quia non dedit honorem Deo, sed acquieuit immoderato favori populi, statim ab angelo percussus est. Altiore autem mysterio factum est, vt in passione Domini pontifex Iudæorum sua ipse vestimenta disciderit, cum tunica Domini, nec ab ipsis qui eum crucifigere militibus scindi potuerit. Figurabatur enim quod sacerdotium Iudæorum pro sceleribus ipsorum pontificum esset scindendum, & a suæ statu integritatis omnimodis soluendum: soliditas vero sanctæ vniuersalis ecclesiæ quæ vestis sui redemptoris solet appellari, nunquam valeat dirumpi. Quin potius & si Iudæi, si gentiles, si hæretici, si mali catholici humilitatem Domini Saluatoris contemnant, eius tamen vsque ad consummationem seculi, in illis quos foris electionis inuenerit, inuolata sit permanfutura castitas.

Et cæperunt quidam conspuere eum, & velare faciem eius, & colaphis eum cadere, & dicere ei, Prophetiza. Et ministri alapis eum cadebant. Impleta est hoc loco prophetia quæ ait, *Dedi maxillas meas alapis, & faciem meam non auerti à confusione spirituum.* Sed qui tunc cæsus est colaphis siue alapis Iudæorum, cæditur etiam nunc blasphemijs falsorum Christianorum.

Qui tunc consputus est saluis infidelium, nunc vsque vesanis nomine tenus fidelium exhonoratur atque irritatur opprobrijs. Velauerunt autem faciem eius, non vt eorum ille scelera non videat, sed vt à seipsis, sicut quondam Moyse fecerunt gratiam cogitationibus eius abscondant. Si enim crederent Moyse, crederent forsitan & Domino. Quod velamentum vsque hodie manet super cor eorum non reuelatum. Nobis autem in Christum credentibus ablatum est. Neque enim frustra eo moriente velum templi scissum est medium, & ea quæ toto legis tempore latuerant, & abscondita carnali Israël fuerant, noui testamenti cultoribus sunt patefacta sancta sanctorum arcana. Quod vero dicunt ei, *Prophetiza, & iuxta alios euangelistas, Prophetiza quis est qui te percussit:* quasi in contumeliam faciunt eius, qui se à populis prophetam voluerit haberi. Sed ipso dispensante quæ patitur, omnia pro nobis fiunt, sicut Petrus hortatur, Christo in carne passo nos eadem cogitatione armemur, atque ad toleranda pro nomine eius irrisionum opprobria præparemur.

Et cum esset Petrus in arrio deorsum, venit vna ex ancillis summi sacerdotis. Et cum vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum ait, Et tu cum Iesu Nazareno crasi? &c.] Quid tibi vult quod prima eum prodit ancilla, cum vir vtique magis eum potuerint recognoscere? Nisi vt & iste flexus peccale in necem Domini videretur, & iste flexus redimeretur, per Domini passionem. Et ideo mulier resurrectionis accipit prima mysterium, & mandata custodit vt veterem præuaricationis aboleret errorem.

Et exiit foras ante atrium, & gallus cantauit.] De hoc galli cantu cæteri euangelista tacent, non tamen factum esse negant, sicut & multa alia alij silentio prætereunt, quæ alij narrant.

Rursus autem cum vidisset illum ancilla, cepit dicere circumstantibus, quia hic ex illis est. At ille iterum negauit.] Non hæc eadem quæ prius accusabat, illa esse credenda est. Dicit namque Mattheus apertissime, *Exeunte illo ianuam, vidit eum ancilla, & ait ijs qui erant ibi, &c.* In hac autem negatione Petri discimus, non solum abnegari Christum ab eo qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cum sit, negat se esse Christianum. Dominus autem non ait Petro, discipulum meum te negabis, sed *me negabis.* Negauit ergo ipsum, cum se negauit eius esse discipulum.

Et post pusillum, rursus qui astabant dicebant Petro, Vere tu ex illis es. Nam & Galilæus es. No quod alia lingua Galilæi quam Hierosolymita loquerentur, qui vtrique fuerint Hebræi,

sed quod vnaquaque prouincia & regio suas habeat proprietates, ac vernaculum loquendi sonum vitare non possit. Vnde in actibus apostolorum, cum ij quibus spiritus sanctus infederat, omnium gentium linguis loquerentur, inter alios qui de diuersis mundi plagis aduenerant, etiam illi qui habitabant Iudæam dixisse referuntur: *Nonne ecce omnes isti qui loquuntur, Galilæi sunt? Et quomodo nos audiuimus vnusquisque linguam nostram in qua nati sumus? Et Petrus fratribus loquens in Hierusalem, Et notum, inquit, factum est omnibus habitantibus in Hierusalem, ita vt appellaretur ager ille lingua eorum Acheldemach. Quare lingua eorum, nisi quia idem nomen aliter illi, hoc est Hierosolymita, aliter sonabant Galilæi?*

Ille autem cepit anathematizare & iurare, quia nescio hominem istum quæ dicitis. Et statim iterum gallus cantauit. Solet scriptura sacramentum causarum per itatum designare temporum. Vnde Petr^{us} qui media nocte negauit, ad galli cantum pœnituit. Qui etiam post resurrectionem Domini diurna luce illum quem tertio negauerat, tertio eque se amare p̄fessus est. Quia nimirum quod in tenebris obliuionis errauit, & speratæ iam lucis rememoratione correxit, & eisdem veræ lucis adepta præsentia plene totum quicquid nauauerat, erexit. Hunc opinor gallum aliquæ doctorum intelligendum, qui nos iacentes excitans, & somnolentos increpans dicat, *Euigilate inhi, & nolite peccare.*

Et recordatus est Petrus verbi quod dixerat ei Iesus, Priusquam gallus cantet bis, ter me negabis. Et cepit flere.] Quam noua prauorū colloquia? Petr^{us} ipse inter infideles vel hominem se nosse negauit, quem inter discipulos iam Dei filium fuerat confessus. Sed nec in atrio Caiphæ retentus poterat agere pœnitentiam, Egreditor foras, vt alij narrant euangelistæ, quatenus ab impiorum concilio secretus, sordēs pauidæ negationis liberis fletibus abluit.

CAPVT XV.

ET confestim consilium facientes mane summi sacerdotes cum senioribus & scribis & vniuerso concilio, vincientes testim duxerunt & tradiderunt Pilato. Non solum ad Pilatum, sed etiam ad Herodem ductus est, vt vterque Domino inuideret. Et cerne sollicitudine sacerdotum in malo. Tota nocte vigilauerunt vt homicidium facerēt, & victum tradiderunt Pilato. Habebant enim hunc morem, vt quem adiudicassent morti, ligatum iudici traderent. Attamen notandum quod non tunc primum ligauerunt eum, sed mox comprehensum nocte in horto, vt Ioannes declarat: ligauerunt, & sic adduxerunt eum ad Annam primum.

Et interrogauit eum Pilatus, Tu es rex Iudæorum? Pilato nihil aliud criminis interrogante nisi vtrum rex Iudæorum sit, arguuntur impietatis Iudæi, quod ne falso quidem inuenire potuerint quod obijcerent saluatori.

At ille respondens ait illi: Tu dicis.] Sic respondit vt & verum diceret, & sermo eius calumniæ non pateret. Et attende quod Pilato qui inuitus ferebat sententiam, aliqua in parte responderit, sacerdotibus autem & principibus respondere noluerit, indignosque suo sermone iudicavit.

Pilatus autem rursus interrogauit eum dicens: Non respondes quicquam? Vide in quantis te accusant: Iesus autem amplius nihil respondit.] Ethnicus quidem est qui condemnat Iesum, sed causam refert in populum Iudæorum. Vide in quantis te accusant. Iesus autem nihil respondere voluit, ne crimen diluens dimitteretur à præside, & crucis utilitas differret.

Pontifices autem concitauerunt turbam vt magis Barrabam dimitteret eis.] Hæret Iudæis vsque hodie sua peritio, quam tanto labore impetrarunt. Quod enim data sibi optione, pro Iesu latronem, pro saluatore interfectorem, pro datore vitæ elegerunt ademptorem, merito salutem perdidit & vitam, & latrocinij sese ac seditionibus in tantum subdiderunt, vt & patriam regnumque suum quod plus Christo amauere, perdidit, & hætenus eam quam vendidere siue animæ siue corporis libertatem recipere non meruerint.

Pilatus autem iterum respondens ait illis: Quid ergo vultis vt faciam regi Iudæorum? At illi iterum clamauerunt, crucifige eum. Pilatus vero dicebat eis, Quid enim mali fecit? Multas liberandi saluatorem Pilatus occasiones dedit.

Scindere vestimenta.

Velare faciem.

Cur ancilla prima, &c.

Temporis ratio.

Cap. 14

Petitio Iudæorum.

Pilati opus.

Primum latronem iusto conferens, deinde inferens: *Quid ergo vultis, vt faciam regi Iudeorum?* Cumque responderent, *crucifigatur*, non statim acquieuit, sed iuxta suggestionem vxoris quæ mandauerat ei, vt Matthæus scribit, *Nihil tibi & iusto illi: ipse, serioque respondens, Quid enim (ait) malificit, hoc dicendo Pilatus absoluit Iesum.*

At illi magis clamabat, crucifige eum. Vt impleretur quod in vigesimo primo psalmo dixerat, *Circumdederunt me canes multi, congregatio malignantium obsecit me.* Et illud Hieremię, *Facta est mihi hereditas mea sicut leo in sylua, dederunt super me vocem suam.* Elaiã quoque in hac sententia congruente, Et expectauit vt facerent iudicium, fecerunt autem iniquitatem & non iustitiam, sed clamorem.

Flagellatum Iesum.

Pilatus autem volens populo satisfacere dimisit illis Barrabam, & tradidit Iesum flagellis casum, vt crucifigeretur. Iesus autem flagellatus non ab alio, quam ab ipso Pilato intelligendus est. Scribit namque aperte Ioannes, *Clamauerunt rursus omnes dicentes, Non hunc sed Barrabam. Erat autem Barrabas latro. Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum & flagellauit.* Ac deinde subiungit, *Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius.* &c. Quod quidem ideo fecisse, atque ideo credendus est militibus eum illudendum tradidisse, vt sariati penis & opprobrijs eius, mortem eius vltro sitire desisterent. Hoc autem factum est, vt quia scriptum erat, *Multa flagella peccatorum, illo flagellato nos à verberibus liberaremur*, dicente scriptura, *Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.*

Milites autem duxerunt eum in atrium pretorij, & conuocant totam cohortem, & induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spineam coronam, & coperunt salutare eum, Aue rex Iudeorum. Milites quidem quod rex Iudeorum fuerat appellatus, & hoc ei scribæ & sacer dotes crimen obiecerant, quod sibi in populo Israelitico vsurparet imperium, illudentes hoc faciunt, vt nudatum pristinis vestibus induant purpura, qua reges veteres utebantur: vt pro diademate imponant ei coronam spineam, pro sceptro regali, dent calamum, vt Matthæus scribit, & adorent quasi regem. Nos autem omnia hæc intelligamus mystice. Quomodo enim Caiphas dixit, *Oportet vnum hominem mori pro omnibus, nesciens quid diceret:* & isti quodcumque fecerunt, licet alia mente tegerint, tamen nobis qui credimus sacramenta tribuebant. Notandum autem pro eo quod Marcus ait, *Et induunt eum purpura,* Matthæus ita posuit, *Et exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei.* Vbi intelligitur quod Matthæus ait, *Chlamydem coccineam circumdederunt ei.* hoc Marcus dixisse, *Indutum purpura.* Pro regia enim purpura chlamys illa coccinea illudentibus adhibita erat, & est rubra quædam purpura cocco simillima. Potest etiam fieri vt purpuram etiam Marcus commemorauerit, quam chlamys habebat, quamuis esset coccinea. Mystice ergo in purpura qua indutus est Dominus, ipsa eius caro quam passionibus obiecit, intinuat. De qua præmissa dixerat propheta, *Quare ergo vultum est indumentum tuum, & vestimentum tuum quasi calcantium in torculari?* In corona vero quam portabat spinea, nostrorum susceptio peccatorum, pro qua mortalis fieri dignatus est, ostenditur. Iuxta quod præcurator ipsius testimonium ei perhibens ait, *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Namque spinas in significatione peccatorum poni solere testatur ipse Dominus, qui protoplasto in peccatum prolapsus, *Terra tua spinas & tribulos germinabit tibi.* Quod est aperte dicere, *Conscientia tua punções tibi & aculeos vitiorum procreare non desistet.* Quod vero iuxta euangelium Lucæ Dominus apud Herodem alba veste induitur, in ceteris vero euangelistis à militibus Pilati sub coccineo siue purpureo habitu illusus esse perhibetur, collata vtraque narratione in vno, innocentia & castitas assumptæ humanitatis: in altero autem veritas passionis per quam ad gloriam regni immortalis esset peruenturus, exprimitur. Sicut enim purpuram colorē sanguinis, qui pro nobis effusus est, imitatur: ita & habitus regni quod post passionē intrauit nobisque intrandum patefecit, intinuat. Verum quia dicit Apostolus, *Quot quot enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.* & Eiusus Domino de electis omnibus, *His, inquit, velut ornamento vestieris.* foret in hoc vtroque domini ha-

Coccinea Chlamys.

bitu inimicorum quidem sententia probrofo, sed ipsius Domini electione gloriosissimo, omnis electorum eius multitudo, quæ in martyres venerandos, & ceteram fidelium plebem distinguitur, aptissime designari. Alba etenim veste induitur, cum munda iustorum confessione circumdatur.

Purpura siue cocco vestitur, cum in triumpho victoriorum martyrum gloriatur.

Et percutiebant caput eius arundine, & conspuerunt eum. Et ponentes genua adorabant eum. Hæc tunc fecere milites Pilati, hæc vsque hodie faciunt hæretici & pagani, milites vtique diaboli. Quia enim caput Christi Deus, caput eius percutiunt qui eum Deum esse verum denegant. Et quia per arundinem scriptura solet confici, quasi arundine caput Christi feriunt, qui diuinitati contradicentes, errorem suum confirmare auctoritate sacræ scripturæ conantur. Spuunt in faciem eius, qui eius præsentiam gratiæ, verbis execrandis ex internæ cæcæ mentis infania conceptis respuunt, & Iesum Christum in carne venisse denegant.

Caput Christi si percutientes.

Et quidem milites eum, quasi qui Deum se ipse falso dixisset, illudentes adorabant. sed sunt hodie quod est grauioris vesanix, qui cum certa fide vt Deum verum adorant, sed peruersis actibus mox verba eius quasi fabulosa despiciunt, ac promissa regni illius temporalibus illecebris longe postponunt.

Et eduxerunt illum vt crucifigerent eum. Et angariauerunt prætereuntem quempiam Simonem Cyrenæum vementem de villa, patrem Alexandri & Rufi, vt tolleret crucem eius. Magnæ tunc opinionis fuisse Simon iste videretur, cum filij quoque eius quasi iam noti omnibus designentur ex nomine. Sed caueandum ne cui videatur contrarium, quod Ioannes scribit, ipsum Dominum sibi crucem portasse: cæteri vero Euangelistæ hunc Simonem Cyrenæum eam batulalæ referunt.

Euang. Concord.

Primo namque à Domino portata, ac deinde Simoni, quem exeuntes forte obuium habuerunt, portanda imposta est. Et hoc congruo satis ordine mysterij. Quia nimirum ipse passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius.

Et quia Simon iste non Hierosolymita, sed Cyrenæus esse perhibetur, (Cyrene enim Libyæ ciuitas est, vt in actibus apostolorum legimus) recte per eum populi gentium designantur, qui quondam peregrini & hospites testamentorum, nunc obediendo ciues sunt & domestici Dei, & sicut alibi dicitur, *Heredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* Vnde apte Simon obediens, Cyrene, hæres interpretatur. Nec prætereundum quod idem Simon de villa venisse refertur. Villa enim Græcè *κωμὴ* dicitur. Vnde paganos appellamus eos quos à ciuitate Dei alienos, & quasi vrbanae conuersationis videmus esse expertes. Sed de pago Simon egrediens crucem portat post Iesum, cum populus nationum paganis ritibus derelictis, vestigia Domini passionis obedienter amplectitur.

Cyrene.

Villa. Pagan.

Et perducunt illum in Golgotha locum, quod est interpretatum, Caluarie locus. Extra orbem portam loca sunt in quibus trancantur capita damnatorum, & Caluarie, id est decollatorum sumptere nomen. Porpterea autem ibi crucifixus est Dominus, vt vbi prius erat area damnatorum, erigeretur vexilla martyrij.

Caluarie.

Et quomodo pro nobis maledictum crucis factum est, & flagellatus & crucifixus, sic pro omnium salute quasi noxiis inter noxiios crucifigitur.

Et dabant ei biberi myrrhatum vinum, & non accepit. Deus loquitur ad Hierusalem, *Ego te plantavi vineam meam veram, quomodo facta es in amaritudine vitis aliena?* Amara vitis amarum vinum fecit: quod propinatur Domino Iesu, vt impleatur quod scriptum est, *Dederunt in cibum meum fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Quod autem dicitur, *Et non accepit,* vel secundum Matthæum, *Cum gustasset, noluit bibere,* hoc indicat, quod gustauerit quidem pro nobis mortis amaritudinem, sed tertia die resurrexit.

Concord. Euang.

Quod enim ait Marcus, *non accepit,* intelligitur, non accepit vt biberet. Gustauit autem sicut Matthæus

testis est, vt quod idem Matthæus ait, *Noluit bibere*, hoc Marcus dixerit, *Non accepit*, tacuerit autem quod gustauerit. Sed & hoc quod ait Marcus, *Myrrhatum vinum*, intelligendum est, Matthæum dixisse *cum felle mixtum*. Fel quippe pro amaritudine posuit. Et myrrhatum vinum amarissimum est, quanquam fieri possit, vt & felle & myrrha vinum amarissimum reddetur.

Et crucifigentes eum diuiserunt vestimenta eius, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret.] Hæc Ioannes Euangelista plenius exponit: quod scilicet milites cætera in quatuor partes iuxta suum numerum diuidentes, de tunica quæ inconsutilis erat desuper contexta per totum, sortem miserint.

Quadripertita autem vestis Domini, quadripertitam eius figurauit ecclesiã, toto scilicet orbe (qui quatuor partibus constat) terrarum diffusã, & omnibus eisdem partibus æqualiter, id est concorditer distributam. Tunica vero illa sortita, omnium partium significat vnitatem, quæ charitatis vinculo continetur. Si enim charitas iuxta Apostolum, & super eminentiorem habet viam, & supereminet scientiã, & super omnia præcepta est, merito vestis qua significatur, desuper contexta perhibetur. In forte autem quid nisi gratia Dei commendata est? Sic quippe in vno ad omnes peruenit, cum fors omnibus placuit: quia & Dei gratia in vnitatem ad omnes peruenit. Et cum fors mittitur, non personæ cuiuscunque vel meritis, sed occulto Dei iudicio creditur. Et quia sicut dicit Apostolus, *vetus homo noster simul affixus est cruci cum illo, vt euacuetur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato*, quamdiu id agunt opera nostra, vt euacuetur corp^o peccati, & quamdiu exterior homo corrumpitur, vt interior renouetur de die in diem, tempus est crucis. Hæc sunt etiam bona opera quidem, tamen adhuc laboriosa, quorum merces requies est. Sed ideo dicitur, *Spe gaudentes, vt requiem futuram cum hilaritate in laboribus operemur*. Hanc hilaritatem significat crucis latitudo in transfuerso ligno vbi figuntur manus. Per manus enim opera intelligimus, per latitudinem hilaritatem operantis: quia tristitia facit angustias. Per altitudinem autem, cui caput adiungitur, expectatio retributionis de sublimi iustitia Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua, his quidem secundum tolerantiam boni operis, gloriam & honorem, & incorruptionem quærentibus vitam æternã. Itaque etiam longitudo qua totum corpus extenditur, ipsam tolerantiam significat, vnde longanimes dicuntur qui tolerant. Profundum autem quod terræ infixum est, secretum sacramenti præfiguratur. Recordaris, nisi fallor, quod verba Apostoli in ista designatione crucis expedian- tur, vbi ait: *In charitate radicati & fundati, vt positus comprehendere cum omnibus sanctis qua sit longitudo, latitudo, altitudo, & profundum*.

Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.] Sunt qui arbitrentur hora quidem tertia Dominum crucifixum, à sexta autem hora tenebras factas vsque ad nonam, vt consumptæ intelligantur tres horæ, ex quo crucifixus est, vsque ad tenebras factas. Et posset quidem hoc rectissime intelligi, nisi Ioannes diceret hora quasi sexta Pilatum sedisse pro tribunali in loco qui dicitur *Lithostratos*, Hebraice autem *Gabbatha*. Sequitur enim, *Parascæue patchæ hora quasi sexta*. & dicit Iudæis, *Eccerex vester*, &c. Si ergo quasi sexta Pilato sedente pro tribunali traditus est crucifigendus Iudæis, quomodo hora tertia crucifixus est, sicut verba Marci nõ intelligentes quidam putauerunt? Iam certe dixerat Marcus, *Et crucifigentes eum, diuiserunt vestimenta eius*. Si ergo eis rei gestæ tempus voluit commemorare, sufficeret dicere. *Erat autem hora tertia*, vt quid adiunxit, & *crucifixerunt eum*? nisi quia voluit aliquid recapitulando significare, quod quæsitum inueniretur, cum scriptura ipsa illis temporibus legeretur, quibus vniuersæ ecclesiæ norum erat qua hora Dominus ligno suspensus est, vnde posset huius vel error corrigi, vel mendacium refutari. Sed quia sciebat à militibus Dominum crucifixum non à Iudæis, occulte ostendere voluit eos magis crucifixisse, qui clamauerunt vt crucifigeretur, quam illos qui ministerium principi suo secundum suum officium præbuerunt. Intelligitur ergo

fuisse hora tertia cum clamauerunt Iudæi, vt Dominus crucifigeretur. Et veracissime demonstratur tunc eos crucifixisse quando clamauerunt, maxime quia volebant videri se hoc fecisse, & propterea eum Pilato tradiderant, quod eorum verba satis indicant secundum Ioannem. Quod ergo maxime videri fecisse volebant, hoc eos hora tertia fecisse Marcus ostendit, verissime indicans magis fuisse Domini necatricem linguam Iudæorum, quam militum manus.

Et erat titulus causæ eius inscriptus, Rex Iudæorum.] Titulus positus supra crucem eius in quo scriptum erat, *Rex Iudæorum*, illud ostendit, quod nec occidendo efficere poterunt, vt eum regem non haberent qui eis manifestissima & eminentissima potestate secundum sua opera rediditurus est. Vnde in psalmo canitur, *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion, montem sanctum eius*. Qui apte etiam quoniam rex simul & pontifex est, cum eximiam patri suæ carnis hostiam in altari crucis offerret, regis quoque qua præditus erat dignitate, titulo pretendit: vt cunctis legere, hoc est audire & credere volentibus insinuaret, quod per crucis patibulum non perdidit suum, sed confirmari potius & corroborari imperium.

Et cum eo crucifigunt duos latrones, vnum à dextris, & alium à sinistris eius.] Latrones qui cum Domino sunt hinc inde crucifixi, significant eos qui sub fide & confessione Christi vel agonem martyrij, vel quolibet continentia ætioris instituta subeunt. Sed quicumque hæc pro æterna solum celestiq; gloria gerunt, hi profecto dextri latronis merito ac fide designantur. Atqui siue humanæ laudis intuitu, seu qualibet minus digna intentione mundo abrenuntiat, non immerito blasphematoris, ac sinistri latronis mentem imitantur & actus.

De quibus dicit Apostolus, *Si tradidero corpus meum vt ardeam, si dedero omnes facultates meas in cibos pauperum, si alia plura aut pietatis opera facere, aut dona gratiæ spiritualis accepisse videar, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest*. Beati autem qui sua propter Dominum, & propter Euangelium relinquunt. *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum*.

Similiter & summi sacerdotes illudentes ad alterutrum cum scribis dicebant, Alios, &c.] Etiam nolentes confitentur scribæ & pontifices quod alios saluos fecerit. Itaque vos vestra condemnat sententia. Qui enim alios saluos fecit, utique si veller, seipsum saluare poterat.

Christus rex Israel descendat nunc de cruce, vt videamus & credamus.] Fraudulenta promissio. Quid est plus de cruce adhuc viuentem descendere, aut è sepulchro mortuum resurgere? Surrexit, & non creditis: ergo etiam si de cruce descenderit, similiter non creditis.

Et qui cum eo crucifixi erant, conuiciabantur ei.] Quomodo qui cum eo crucifixi erant conuiciabantur ei, quando quidem vnus eorum conuiciatus est, secundum Lucæ testimonium, alter & compefcuit cum, & in Deum credidit? nisi intelligamus Matthæum & Marcum breuiter perstringentes, hoc loco pluralem numerum pro singulari posuisse, sicut in epistola ad Hebræos legimus pluraliter dictum, *Clauferunt ora Leonum*, cum solus Daniel significari intelligatur. Et pluraliter dictum, *Sedit sint*, cum de solo Esaia tradatur. Quid autem vstratius (verbi gratia) quam vt dicat aliquis, & rustici mihi insultant, etiam si vnus insultet? Tunc enim esset contrarium, quod Lucas de vno manifestauit, si illi dixissent ambos latrones cõuiciatos Domino, cum non posset sub numero plurali vnus intelligi. Cum vero dictum est, *latrones*, vel, *qui cum eo crucifixi erant*, nec additum est ambo, non solum si ambo fecissent posset hoc dici, sed etiam quia vnus hoc fecit, potuit vstrato locutionis modo per pluralem numerum significari. Quod vero Luca testante vnus latro dominum blasphemat dicens, *Si tu es Christus, saluam fac te ipsum, & nos*. alter vero illud digna inuocatione redarguit, & Dominum fideli supplicatione precatur dicens, *Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum*, vsque hodie geri in ecclesia videm^o, cum mundanis tacti afflictionibus veri simul & falsi Christiani, illi

quidem

Tunica inconsutilis.

Tempus crucis.

Crucis latitudo.

Altitudo.

Longitudo.

Profundum.

Concord. Euang.

Titul. Rex Iudæorum.

Latrones.

Concord. Euang.

quidem qui ficta mente dominicæ passionis sacramenta gestant, ad præsentis vitæ gaudia cupiunt liberari à domino. At qui simpliciter intentione cum Apostolo non gloriantur, nisi in cruce Domini nostri, ita potius à præsentibus terumnis optant erui, ut spiritum suum in manus sui commendent auctoris, vnaque cum ipso regni cœlestis desiderant esse participes. Vnde bene ille, qui fide dubia dominum precabatur, funditus est contemptus à domino, neque vlla responsione dignus habitus. At vero preces illius, qui æternam à se salutem quærebat, pia mox dominus exauditione suscipere dignatus est. Quia nimirum, quicumque in tribulationibus positi, temporalia tantam à domino solatia requirunt, temporalibus se pariter & æternis gaudijs priuant. Qui autem veraciter bona patriæ cœlestis suspirant, ad hæc absque vlla dabitæ Christo miserante perueniunt.

Et facta hora sexta, tenebra facta sunt per totam terram usque in horam nonam.] Clarissimum mundi lumen retraxit radios suos, ne aut pendente videret dominum, aut impij blasphemantes sua luce fruenterent. Et notandum, quod dominus sexta hora, hoc est, recessato à centro mundi sole crucifixus sit: diluculo autem, hoc est, orientiam sole resurrectionis suæ mysteria celebravit. Statu enim temporis signavit, quod effectu operis exhibuit. Quia mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Nam & de Adam peccante scriptum est, quod audierit vocem domini Dei deambulanti in paradiso ad auram post meridiem. Post meridiem nempe, inclinata luce fidei: ad auram vero, refrigerente seruore charitatis. Deambulans autem audiebatur, quia ab homine peccante recesserat. Rationis ergo immo diuinæ pietatis ordo posebat, ut eodem temporis articulo, quo tunc Adæ prauaricanti occluserat, nunc latroni dominus penitenti ianuam paradisi referaret: & qua hora primus Adam peccando mortem huic mundo inuexerat, eadem hora secundus Adam mortem moriendo desirueret.

Et hora nona exclamauit Iesus voce magna, dicens, Heli, Heli lamaz. abactani, quod est interpretatum, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?] Principio vigesimi primi Psalmi vsus est. Illud quod in medio versiculi legitur, *Respice in me*, superfluum est. Legitur enim in Hebreo, *Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti?* Nec mireris verborum humilitatem, querimonias derelicti, cum formam serui sciens, scandalum crucis videas. Sicut enim esurire & sitire, & fatigari non erant propria diuinitatis, sed corporales passionis, ita & quod dicitur, *Ut quid me dereliquisti?* corporalis vocis erat proprium: quia solet secundum naturam corpus nullatenus velle à sibi coniuncta vita fraudari. Licet enim & ipse Saluator hoc dicebat, sed proprie ostendebat corporis fragilitatem, manens virtus & sapientia Dei. Ut homo ergo loquitur, meos circumferens motus, quod in periculis positi, à Deo nos deseri putamus. Ut homo turbatur, ut homo flet, ut homo crucifigitur.

Et quidam de circumstantibus audientes dicebant, Ecce, Heliam vocat.] Non omnes, sed quidam. Quos arbitrator milites fuisse Romanos, non intelligentes sermonis Hebraici proprietatem, sed ex eo, quod dixit Heli, Heli, putantes Heliam ab eo inuocatum. Sin autem Iudæos, qui hoc dixerint, intelligere volueris, & hoc more sibi solito faciunt, ut dominum imbecillitate infament, qui Helix auxilium deprecetur.

Currens autem vnus, & implens spongiam aceto, circumponensque calamo potum, dabat ei, dicens, Sine, videamus si veniat Helias ad deponendum eum.] Quam ob causam domino acetum sit potui datum, Ioannes ostendit plenius, dicens, Postea sciens Iesus, quia iam omnia consummata sunt, ut consummaretur scriptura, dicit *Sitio. Vas autem positum erat aceto plenum.* Illi ergo spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius. Vidit ergo, queniam consummata sunt omnia, quæ oportebat, ut fierent, antequam acciperet acetum, & traderet spiritum: atque ut hoc etiam consummaretur quod ait, *Et in siti mea potauerunt me aceto, Sitio,*

inquit. Tanquam hoc diceret, hoc minus fecistis, dat quod estis. Iudæi quippe ipsi erant acetum, degenerante à vino patriarcharum & prophetarum, tanquam de pleno vase, de iniquitate mundi huius impleto, cor habentes velut spongiam cauernosis quodammodo atque tortuosis latibus fraudulentum. Hyssopum, cui circumposuerunt spongiam aceto plenam, quoniam herba est humilis, & pectus purgat, ipsius Christi humilitatem congruenter accipimus, quam circunderunt, & se circumuenisse putauerunt. Vnde illud in Psalmo, *Asperges me hyssopo, & mundabor*, Christi namque humilitate mundimur, quia nisi humiliasset semetipsum, factus obediens patri usque ad mortem crucis, nõ utique sanguis eius in peccatorum remissionem, hoc est, in nostri mundationem fuisset effusus. Per arundinem vero, cui imposita est spongia, scriptura significat, quæ implebatur hoc facto. Sicut enim lingua dicitur vel Græca, vel Latina, vel alia quælibet, sonum significans, qui lingua promitur, sic arundo dici potest litera, quæ arundine scribitur. Sed significantius sonos vocis humanæ vtitatissime dicimus linguas: Scripturam vero arundinem dici, quo minus vsitatum, eo magis est myltice figuratum.

Iesus autem emissa voce magna expirauit.] Quid hac voce magna dixerit dominus, Lucas aperte designat, dicens, *Pater in manus tuas commendo spiritum meum.* Et hæc (inquit) dicens expirauit. Quod vero scribit Ioannes, quia cum accepisset Iesus acetum, dixit, *Consummatum est, & inclinato capite tradidit spiritum*, inter illud quod ait, *Consummatum est*, & illud, *Et inclinato capite tradidit spiritum*, emissa est illa vox magna, quam tacuit Ioannes, ceteri autem tres commemorauerunt.

Et velum templi scissum est in duo à sursum usque deorsum.] Scinditur velum templi, ut arca testamenti & omnia legis sacramenta, quæ tegebantur, appareant, atque ad populum transeant nationum. Antè etenim dictum fuerat, *Notus in India Deus, in Israel magnum nomen est.* Nunc autem, *Exaltare super cælos Deus, & super omnem terram* (inquit) gloria tua. Et in Euangelio prius dixit, *In viam gentium ne abieritis.* Post passionem vero suam, *Euntes* (inquit) *docete omnes gentes.*

Videns autem Centurio, qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset, ait, Vere homo hic filius Dei erat.] Manifesta causa, miraculi Centurionis exponitur, quod videns dominum sic expirasse, hoc est, spiritum emisisse, dixerit, *Vere homo hic filius Dei erat.* Nullus enim habet potestatem emitti spiritum, nisi qui animarum conditor est. In hoc considerandum est, quod Centurio ante crucem in ipso scandalo passionis, verè Dei filium confiteatur, & Arrius in ecclesia prædicet creaturam. Vnde merito per Centurionem fides Ecclesiæ designatur, quæ velo mysteriorum cœlestium per mortem domini referato, continuo Iesum & verè iustum hominem, & verè Dei filium synagoga tacentè confirmat.

Erant autem & mulieres de longe aspicientes, inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi minoris, & Ioseph mater, & Salome.] Et cum esset in Galilæa, sequebantur eum & ministrabant ei. Iacobum minore dicit Iacobum Alphæi, qui & frater domini dicebatur, eo quod esset filius Mariæ mariteræ domini, cuius in Euangelio suo meminit Ioannes, dicens, *Stabat autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleopha.* Maria autem Cleopha videtur eam dicere à patre, siue à cognatione. Vocabatur vero minor Iacobus, ad distinctionem maioris Iacobi, videlicet filij Zebedæi, qui inter primos Apostolos vocatus est, & electus à domino. Consuetudinis autem Iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpam more gentis antiquo, ut mulieres de substantia sua victum atque vestitum præceptoribus ministrarent: hoc quia scandalum facere poterat in nationibus, Paulus abiectis se memorat. *Nunquid non habemus potestatem sorores mulieres circumducendi, sicut & ceteri apostoli faciunt?* Ministrabant autem domino de substantia sua, ut meteret earum carnalia, cuius illæ metebant spiritualia. Non quo indigeret cibus dominus crea-

Hyssopum.

Arundo.

Iacobus minor. Mater Ieroni Christi.

turarum, sed vt typum ostenderet magistrorum, quod victu atque vestitu ex discipulis deberent esse contenti. Sed videamus, quales comites habuerit. Mariam scilicet Magdalenam, à qua septem dæmonia eiecerat, & Mariam Iacobi & Ioseph matrem materteram suam, & alias, quas in cæteris euangelij legimus.

Decurio.

Et cum iam sero esset factum, quia erat parasceue, quod est ante sabbatum, venit Ioseph ab Arimathia nobilis decurio.] Decurio vocatur, quod sit de ordine curiæ, & officium curiæ administret. Qui etiam curialis, à procurando munera ciuilia, solet appellari. Arimathia autem, ipsa est Ramathaim, ciuitas Helchanæ & Samuelis in regione Thamnitica iuxta Diospolim. παρασκευῆ vero Græcè, Latine præparatio dicitur. Quo nomine Iudæi, qui inter Græcos morabantur, sextam sabbati appellabant, eo quod in illo ea quæ requirit sabbati necessaria essent, præparare solent. Iuxta hoc quod de manna quondam præceptum est: Sexta autem die colligetur duplum, &c. Quia ergo sexta die factus est homo, & tota est mundi creatura perfecta, septima autem conditor ab opere suo requieuit, vnde & hanc sabbatum, hoc est, requiem voluit appellari, recte Saluator eadem sexta die crucifixus, humanæ restaurationis impleuit arcanum. Ideoque cum accepisset acerum, dixit, Consummatum est: hoc est, sextæ diei, quod pro mundi refectione suscepti, iam totum est opus expletum. Sabbato autem in sepulchro requiescens, resurrectionis quæ octaua die ventura erat, expectabat euentum. Vbi nostræ simul deuotionis ac beatæ retributionis præluce exemplum, quos in hac quidem sexta seculi ætate pro domino pati, & velut mundo necesse est crucifigi. In septima vero ætate, id est, cum lethi quis debitum soluit, corpora quidem in tumulis, animas autem secreta in pace cum domino manere, & post bona oportet opera quiescere, donec octaua tandem veniente ætate etiam corpora ipsa resurrectione glorificata cum animabus simul incorruptionem æternam hæreditatis accipiant.

Venit (inquit) Ioseph ab Arimathia nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnum Dei. Et audacter introiit ad Pilatum, & petijt corpus Iesu.] Magnæ quidem Ioseph iste dignitatis ad seculum, sed maioris apud Deum meriti fuisse laudatur. Talem namque existere decebat eum, qui corpus domini sepeliret, qui & per iustitiam meritorum tali ministerio dignus esset, & per nobilitatem potentiæ secularis facultatem posset obtinere ministrandi. Non enim quilibet ignotus aut mediocris ad præsidem accedere, & crucifixi corpus poterat impetrare.

Ioseph autem mercatus est sindonem, & deponens eum inuoluit sindone.] Et ex simplici sepultura domini, ambitio diuitum condemnatur, qui ne in tumulis quidem possunt carere diuitijs. Possimus autem iuxta intelligentiam spiritalem hoc sentire, quod corpus domini non auro, non gemmis, & serico, sed linteamine puro obuoluendum sit, quanquam & hoc significet, quod ille in sindone munda inuoluit Iesum, qui pura eum mente susceperit. Hinc ecclesiæ mos obtinuit, vt sacrificium altaris non in serico, neque in panno tincto, sed in lino terreno celebretur, sicut corpus est domini in sindone munda sepultum, iuxta quod in gestis pontificalibus à beato Papa Siluestro legimus esse statutum.

Et posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra, & aduoluit lapidem ad ostium monumenti.] De monumento domini ferunt, quod domus fuerit rotunda de subiacente rupe excisa tantæ altitudinis, vt intro consistens homo vix manu extenta culmen possit attingere, quæ habet introitum ab oriente, cui lapis ille magnus aduolutus atque impolitus est. In cuius monumento parte æquilonari sepulchrum ipsum, hoc est, locus dominici corporis de eadem petra factus est, septem habens pedes longitudinis, trium vero palmarum mensura cætero pavimento altius eminens. Qui videlicet locus non desuper, sed à latere meridiano per totum patulus est, vnde corpus inferebatur. Color autem eiusdem monumenti ac loculi rubicundo & albo dicitur esse permixtus.

Maria autem Magdalene, & Maria Ioseph afficiebant vbi poneretur.] In Luca legimus, quia stabant omnes noti eius à longe & mulieres, quæ secutæ erant eum. His ergo notis Iesu, post depositum eius corpus ad sua remeantibus, solæ mulieres, quæ arctius amabant, funt subsecutæ, quomodo poneretur, inspicere curabant, vt ei tempore congruo munus posset deuotionis offerre. Sed & hæc tenus sanctæ mulieres die parasceues, id est, preparationis idem faciūt, cum animæ humiles, & quo maioris sibi consciæ fragilitatis, eo maiori Saluatoris amore seruantes, passionis eius vestigijs in hoc seculo, quo requies est preparanda futura, diligenter obsequuntur, & si forte valeant imitari pia curiositate, quo ordine sit eadem passio completa perpendunt.

CAPVT XVI.

ET cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome, emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum.] In Euangelio Lucæ scriptum est, quod reuertentes à monumento parauerunt aromata & vnguenta, & sabbato quidem siluerunt propter mandatum. Mandatum ergo legis erat, vt sabbati silentium à vespera vsque ad vesperam seruaretur: ideoque religiosæ mulieres sepulto domino, quamdiu licebat operari, id est, vsque ad solis occasum, in vnguentis præparandis erant occupatæ, vt Lucas scribit. Et quia tunc præangustia temporis opus explorare nequibant, festinauerunt mox transacto sabbato, id est, occidente sole, vbi operandi licentia remeauerat, emere aromata, sicut Marcus refert, vt venientes mane vngerent corpus eius. Neque enim vespere sabbati præoccupante iam noctis articulo monumentum adire voluerunt.

Et valde mane vna sabbatorum veniunt ad monumentum, orto iam sole.] Prima sabbatorum, prima dies est à die sabbatorum, id est, requietionum, quam nunc diem dominicam propter resurrectionem domini Saluatoris mos ecclesiasticus appellat. Id ipsum autem est, cum vna sabbati, siue vna sabbatorum legimus, id est, vna dies à sabbatorum die, hoc est, requietionum, quæ in sabbatis custodiebantur. Sanctæ autem mulieres, quæ dominum fuerant secutæ, cum aromatibus ad monumentum venerunt, & ei, quem viuentem dilexerant, etiam mortuo studio humanitatis obsequuntur. Et nos ergo in eum qui est mortuus credentes, si odore virtutum referti cum opinione bonorum operum dominum querimus, ad monumentum profecto illius cum aromatibus venimus. Quod autem valde mane mulieres venerunt ad monumentum orto iam sole, id est, cum iam celum ab orientis parte albesceret, quod non fit vtique, nisi solis orientis vicinitate, iuxta historiam quidem magnus querendi & inueniendi dominum feruor charitatis ostenditur. Iuxta intellectum vero mysticum nobis datur exemplum illuminata facie, decussisque vitiorum tenebris odorem bonorum operum domino & orationum suauitatem offerre.

Et dicebant ad inuicem, Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et respicientes viderunt reuolutum lapidem. Erat quippe magnus valde.] Quomodo lapis per angelum reuolutus sit, Matthæus sufficienter exponit. Sed reuolutio lapidis mystice, reformationem sacramentorum Christi, quæ velamine literæ legalis tegebantur, insinuat. Lex enim in lapide scripta est, cuius ablato tegmine, gloria resurrectionis ostensa, & abolitio mortis antiquæ, ac vita nobis speranda perpetua toto cœpit orbe prædicari.

Et introeuntes in monumentum, viderunt iuuenem sedentem in dextris coopertum stola candida, & obstupuerunt. Introeuntes ab oriente in domum illam rotundam, quæ in petra est excisa, viderunt angelum sedentem ad meridianam partem loci illius, vbi positum fuerat corpus Iesu, hoc. n. erat in dextris. Quia nimirum corpus, quod supinū iacens caput habebat ad occasum, dexteram necesse est haberet ad austrum. Scribit autem Matthæus, quod angelū, qui reuoluit lapidē ab ostio monumenti, primo viderunt super ipsum lapidem sedentē, qui eas intrare in locū, vbi dominus erat positus, iusserit, & videre, quod iam resurrexisset à mortuis. Scribit Lucas, quod intrātes in monumentū, duos angelos inibi

Arimathia.
Parasceue.Corporalis
ratio.Sepulchri
domini for-
ma.Color eius-
dem.

stantes inuenerint. Illæ ergo mulieres angelos vident quæ cum aromatibus venerunt, quia videlicet illæ mæres supernos ciues afficiunt, quæ cum virtutibus ad Deum per sancta desideria proficiscuntur. Norandum vero nobis est, quidnam sit quoddam in dextris sedere angelus ce- nitur. Quod namque per sinistram nisi vita præsentis? Quod vero per dexteram nisi perpetua vita signatur? Vnde scriptum est, *Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* Sinistram namque Dei ecclesia, proficitatem videlicet vitæ presentis quasi sub capite posuit, quam intentione summi amoris premit. Dextera vero Dei eam amplectitur, quia sub æterna eius beatitudine tota deuotione continetur. Quia ergo redemptor noster iam presentis vitæ corrupti- onem transierat, recte angelus qui nuntiare perennem eius vitam venerat, in dextera sedebat. Qui stola candida coopertus apparuit, quia festiuitatis nostræ gaudia nunciauit. Candor etenim vestis, splendorem nostræ denunciat festiuitatis. Nostræ dicamus an sue? Sed vt fateamur verius, & suæ dicamus & nostræ. Illa quippe redemptoris nostræ resurrectionis, & nostræ festiuitatis fuit, quia nos ad immortalitatem reduxit, & angelorum festiuitas extitit, quia nos renocando ad cælestia, eorum numerum impleuit. In sua ergo ac nostra festiuitate angelus in albis vestibus apparuit, quia dum nos per resurrectionem dominicam ad superna reducitur, & electis patriæ damna reparantur. Sed iam qui venientes forminas affatur audiamus.

Nolite ex pauescere, Iesum quæritis Nazarenum crucifixum, surrexit, non est hic. Ecce locus ubi posuerunt eum. Nolite, inquit, expauescere. Ac si aperte dicat, Paueant illi qui non amant aduentum supernorum ciuium. Perrimescant qui carnalibus desiderijs pressi, ad eorum se societatem pertingere posse desperant. Vos autem cur pertimescitis, qui vestros concius videtis? Vnde & Matthæus angelum apparuisse describens ait, *Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix.* In fulgure etenim terror timoris est, in nix autem blandimentum cantoris. Quia vero omnipotens Deus & terribilis est peccatoribus, & blandus iustis, recte testis resurrectionis eius angelus & in fulgure vultus, & in candore habitus demonstratur, vt de ipsa sua specie & terret reprobos, & mulceret pios. *Iesum quæritis Nazarenum.* Iesus Latino eloquio salutaris, id est saluator interpretatur. At vero multi hoc nomine dici poterant tunc, non tamen substantialiter, sed nuncupative. Idcirco locus subiungitur, vt de quo Iesu dictum sit, manifestetur, *Nazarenus*; & causam protinus subdit, *crucifixum*, atque addidit, *surrexit, non est hic. Non est hic*, dicitur per præsentiam carnis, qui tamen nusquam deerat per præsentiam maiestatis.

Sed ite & dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilaam. Quarendum nobis est cur nominatis discipulis Petrus designatur ex nomine. Sed si hunc angelus nominatum non exprimeret, qui magistrum negauerat, venire inter discipulos non auderet. Vocatur ergo ex nomine, ne desperaret ex negatione. Quia in re considerandum nobis est, cur omnipotens Deus eum quem cuncta Ecclesiæ præferre disposuerat, ancillæ vocem pertimescere, & seipsum negare permisit. Quod nimirum magna ac una pietatis dispensatione cognoscimus, vt is qui futurus erat pastor ecclesiæ, in sua culpa disceret qualiter alijs misereri debuisset. Prius itaque eum ostendit tibi, & tunc præposuit cæteris, vt ex sua infirmitate cognosceret quam misericorditer aliena infirma toleraret. Bene autem de redemptore nostro dicitur: *Præcedet vos in Galilaam, ibi eum videbitis, sicut dixit vobis.* Galilæa namque transiugratio facta interpretatur. Iam quippe redemptor noster à passione ad resurrectionem, à morte ad vitam, à poena ad gloriam, à corruptione ad incorruptionem, transiugrauerat. Et primum post resurrectionem in Galilæa à discipulis videtur, quia resurrectionis eius gloriam post læti videbimus, si modo à vitijs ad virtutum celsitudinem transiugramus. Qui ergo in sepulchro nuntiat, in transiugratione ostenditur, quia is qui in mortificatione carnis agnoscitur, in transiugratione mentis videtur.

At illa exeuntes de monumento fugerunt (inuaserat enim eas

*tremor & pauor) & nemini quicquam dixerunt. Timebant enim.] Merito mouet quomodo Marcus scribat, *Et nemini quicquam dixerunt.* Quomodo dicat Lucas, *Et regressa à monumento, annuntiauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus.* Similiter Matthæus, *Et exierunt (inquit) cito de monumento, cum timore & gaudio magno, currentes nuntiare discipulis eius.* Nisi intelligamus, ipsorum angelorum nemini ausus fuisse aliquid dicere, id est respondere ad ea quæ ab illis audierant. Aut certe custodibus quos iacentes viderunt. Nam illud gaudium quod Matthæus cõmemorat, non repugnat timori, de quo Marcus dicit, *Debemus enim vtrumque; in illarum animo factum intelligere, etiam si ipse Matthæus de timore non diceret.**

Surgens autem Iesus mane prima sabbati apparuit primo Maria Magdalena.] Hæc apparitio Domini quomodo & vbi sit facta, Ioannes plenissime docet. Surrexit autem Dominus mane de monumento, in quo sero iam factò erat de- positus, vt adimpleretur illud Psalmistæ, *Ad vesperum de- morabitur fletus, & ad matutinum letitia.* Sepultus ergo sexta sabbati, quæ dicitur Parasceue, circa horam vespertinam, sequenti nocte ac die sabbati cum nocte subsequenti in monumento positus, sic die tertia, id est mane surrexit prima sabbati. Non autem merito vno die in sepulchro & duabus noctibus iacuit, quia videlicet lucem suæ simplæ mortis, tenebris duplæ nostræ mortis adiunxit. Ad nos quippe venit, qui in morte spiritus carnisque tenebatur. Vnam ad nos suam, id est carnis mortem detulit, & duas nostras quas reperit soluit. Si enim ipse vtramque susciperet, nos à neutra liberaret. Sed vnam misericorditer accepit, & iuste vtramque damnauit. Simplam suam duplæ nostræ contulit, & duplam nostram moriens subegit.

Apparuit, inquit, primo Maria Magdalene, de qua eiecerat septem demonia. Illa vadens nunciauit his qui cum eo fuerant lugentibus & fletibus.] Sicut in principio mulier auctrix culpæ viro fuit, vir executor erroris, ita nunc quæ prior mortem intulerat & gustauerat, resurrectionem prior vidit. Et ne perpetui reatus apud viros opprobrium sustineret, quæ culpam viro transfuderat, transfudit & gratia. Vnde recte & mulier hæc quæ viris lugentibus ac fletibus letitia dominicæ resurrectionis prima nunciauit, à septem demonibus curata esse memoratur, vt vniuersis vitijs plena fuisse, sed ab his omnibus diuino munere mundata esse signetur, & vbi abundauit peccatum, superabundasse gratia monstratur. Septenarius namque numerus pro vniuersitate solet mystice poni. Quæ ergo à septem demonibus curata, hoc est ab vniuersis erat liberata sceleribus, prima resurgentem à mortuis Dominum vidit, ne quisquam digne penitens de admittorum venia desperaret, videns eam quæ tot ac tantis quondam erat subdita vitijs in tantum culminis subitio merito fidei ac dilectionis esse promotam, vt ipsis euangelistis atque apostolis Christi prima illa miraculum patratæ resurrectionis euangelizaret.

Et illi audientes quod viueret, & visus esset ab ea, non crediderunt.] Quia resurrectionem dominicam discipuli tarde crediderunt, non tam illorum infirmitas quam nostra (vt ita dicam) futura firmitas fuit. Ipsa namque resurrectio illis dubitantibus per multa argumenta monstrata est, quæ dum nos legentes agnoscimus, quid aliud quàm de illorum dubitatione solidamur? Minus enim mihi Maria Magdalene præstitit, quæ citius credidit, quàm Thomas qui diu dubitauit. Ille etenim dubitando vulnerum cicatrices retigit, & de nostro pectore dubitationis vulnus amputauit.

Post hæc autem duobus ex eis ambulanti- bus ostensus est in alia effigie euntibus in villam. Et illi euntes renunciauerunt cæteris, nec illi crediderunt.] Quomodo hoc factum sit, Lucas exponit laus. Quod autem dicit Marcus, *ostensus est in alia effigie*, hoc apertius dicit Lucas, quia oculis eorum tenebantur, ne eum agnoscerent, donec cum illo venientes in castellum quibant, & ponentes ei mensam quasi peregrino, tandem cognouerunt eum in si actione panis. Qui sicut idem Lucas consequenter adiungit, *surgentes eadem hora regressi*

Concord.
Euangel.

Sepulchri
Christi
tempus, &
eius ratio.

Mulierem
reparatis.

Septena-
rius.

Sinistra.
Dextera.

Angelorum
festiuitas.

Fulgur a-
spectum.

Petri cur
senegare
permisit
Dominum.

Galilæa.

sunt in Hierusalem. Et inuenerunt congregatos undecim, & eos qui cum ipsis erant dicentes, quod surrexit dominus vere, & apparuit Simoni. Et ipsi narrabant que gesta erant in via, & quomodo cognouerant eum in fractione panis. Quod autem ait Marcus, annuauerunt ceteris, vel illis crediderunt, cum Lucas dicat quod iam inde loquebantur, vere resurrexisse, & Simoni apparuisse, quid intelligendum est, nisi aliquos fuisse ibi qui hoc nolent credere? Cui autem non eluceat, pratermisisse Marcum, quod Lucas narrando explicauit? Hoc est, quæ cum illis locutus fuerit Iesus antequam cognoscerent eum, & quomodo eum in fractione panis agnouerunt, quando quidem mox ut dixit eis apparuisse alia effigie euntibus in villam, continuo coniunxit, Et illi euntes nunciauerunt ceteris, nec illis crediderunt? Quasi possent nunciare quem non cognouerant, aut possent agnoscere quibus alia effigies eius apparuerat. Quomodo ergo eum agnouerunt ut nuntiare possent, Marcus sine dubio pratermisit. Quod ideo memoriæ commendandum est, ut adulescamus aduertere Euangelistarum morem, ita pratermittentium quæ non commemorant, & coniungentium quæ commemorant, ut eis qui vsu in hac consideratione non habent, non aliunde maxime error oriatur, quo putant eos non sibi congruere.

Novissime recumbentibus illis undecim apparuit, & exprobrauit incredulitatem illorum & duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. Quomodo nouissime, quasi iam vltra eum non viderint? Nouissimum quippe illud est, quod dominum Apostoli in terra viderunt, quando ascendit in cælum, quod factum est quadragesimo die post eius resurrectionem. Nunquid nam tunc exprobraturus erat, quod non credidissent eis qui eum viderant resurrexisse, quando iam & ipsi post resurrectionem toties eum viderant? Illud ergo accipiamus: post multas demonstrationes eius, quibus per dies quadraginta discipulis suis presentatus est, eum etiam nouissime recumbentibus illis undecim apparuisse, id est ipso quadragesimo die. Et quoniam iam erat ab eis ascensus in cælum, hoc eis illo die maxime exprobrare voluisse, quia his qui viderant eum resurrexisse non crediderant antequam eum ipsi viderent, utique post ascensionem suam prædicantibus illis euangelium, gentes qui non viderunt fuerant credituræ. Post illam quippe exprobrationem secutus, ait idem Marcus:

Et dixit eis, Euntes in mundum vniuersum predicare Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur. Hoc ergo prædicaturi, quoniam qui non crediderit condemnabitur, cum id utique non crediderit quod non vidit, nonne ipsi primitus fuerant obiurgandi, quod antequam Dominum vidissent, non crediderint eis quibus Dominus apparuisset? Quod vero dixit eis, Euntes in mundum vniuersum, predicare Euangelium omni creaturæ, nunquid sanctum Euangelium vel in sensatis rebus, vel brutis animalibus fuerat prædicandum, ut de eo discipulis dicatur, *Prædicare omni creaturæ?* Sed omnis creaturæ nomine, potest omnis natio gentium designari. Ante etenim dictum fuerat, *In viam gentium me abieritis:* nunc autem dicitur, *predicare omni creaturæ*, ut scilicet prius à Iudæa Apostolorum repulsa prædicatio, tunc nobis in adiutorium fieret, cum hanc illa ad damnationis sue testimonium superba repulisset: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur.* Fortasse vnusquisque apud semetipsum dicat, Ego iam credidi, saluus ero. Verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera etenim fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit. Hinc est enim quod de quibusdam falsis fidelibus Paulus dicit, *Qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Hic Ioannes ait, *Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est.* Cum autem dicatur, *Qui vero non crediderit, condemnabitur*, quid hic dicimus de paruulis qui per ætatem adhuc credere non valent? Nam de maioribus nulla quaestio est. In ecclesia ergo saluatori per alios paruuli credunt, sicut ex alijs ea quæ illis in baptismo remittuntur peccata traxerunt.

Signa autem eos qui crediderint hac sequentur. In nomine meo

demonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Super agros manus imponent, & bene habebunt. Nunquid quia ista signa non facimus, minime credimus? Sed hæc necessaria in exordio Ecclesiæ fuerunt. Ut enim ad fidem cresceret, miraculis fuerat nutrienda. Quia & nos cum arbuta plantamus, rantiu eis aquam fundimus, quousque ea in terra conualuisse videamus. At si semel radice fixerint, irrigatio cessabit. Hinc est enim quod Paulus dicit, *Lingua in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus.* An non habemus de his signis atque virtutibus quæ adhuc subtilius considerare debeamus? Sancta quippe ecclesia quotidie spiritualiter facit, quod tunc per Apostolos corporaliter faciebat. Nam facientes eius quum per exorcismi gratiam manus credentibus imponunt, & habitare malignus spiritus in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt, nisi demonia eijciunt? Et fideles quique quum iam vitæ veteris secularia verba derelinquunt, sancta autem mysteria insonant, conditoris sui laudes & potentiam, quantum præsent, narrant, quod aliud faciunt nisi nouis linguis loquentur? Qui dum bonis suis exhortationibus malitiam de alienis cordibus auferunt, serpentes tollunt. Et dum pestiferas suasiones audiunt, sed tamen ad operationem prauam minime pertrahuntur, mortiferum quidem est quod bibunt, sed non eis nocebit. Qui quoties proximos suos in bono opere infirmari conspiciunt, dum eis tota virtute concurrunt, & exemplo suæ operationis illorum vitam roborant qui in propria actione titubant, quid aliud faciunt, nisi super agros manus imponunt, ut bene habeant? Quæ nimirum miracula tanto maiora sunt, quanto magis spiritualia. Tanto maiora sunt, quanto per hæc non corpora, sed animæ suscitantur.

Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei. Considerandum nobis est quid est quod Marcus ait, *Sedet à dextris Dei*, & Stephanus dicit, *Video cælos apertos. & filium hominis stantem à dextris Dei.* Quid est quod Marcus hunc sedentem, Stephanus vero stantem se videre testatur? Sed scimus quia sedere iudicatis est, stare vero pugnantis vel adiuuantis. Quia ergo redemptor noster assumptus in cælum & nunc omnia iudicat, & ad extremum iudex omnium veniet, hunc post assumptionem Marcus sedere describit, quia post ascensionis suæ gloriam iudex in fine videbitur. Stephanus vero in laboris certamine positus, stantem vidit, quem adiutorem habuit. Quia ut iste in terra persecutorum infidelitatem vinceret, pro illo de cælo illius gratia pugnavit. Sequitur.

Illi autem profecti predicauerunt, ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis. Quid in his considerandum est, quid memoriæ commendandum, nisi quod præceptum obedientiæ, obedientiam vero signa secuta sunt? Inter quæ notandum, quod euangelium suum Marcus quanto tardius cæteris inchoauit, tanto in longiora scribendo tempora porrexit. Nam neque de natiuitate ipsius Domini aut præcursoris eius, neque de infantia vel pueritia vtriuslibet eorum aliqua commemorans, neque de natiuitate saluatoris altius scribens, excepto quod eum in capite euangelij sui filium Dei nominat, ab initio euangelicæ prædicationis, quod per Ioannem factum est, cepit: & ad illud vsque tempus narrando peruenit: quo apostoli idem euangelij verbum totum prædicando disseminauerunt per orbem. Restat sane questio non minima, quomodo scripserit idem euangelista, dixisse angelum mulieribus: *Ite, dicit discipulis eius & Petro, quia præcedit vos in Galilæam, ibi eum videbitis sicut dixit vobis.* nec tamen ibi visum à discipulis Dominum in vlllo post hæc euangelij suo loco reuerit. Et quidem Matthæus abiisse discipulos dicit in Galilæam, ibique Dominum vidisse & adorasse, & præceptum ab eo accepisse eundi, docendi, baptizandi omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Attamen inspecta aliorum scriptura euangelistarum docet eum sæpius antea visum discipulis: maxime ipso die resurrectionis eius in Hierosolymis, & in castello Emmaus. Quare ergo specialiter se in Galilæam præcessurum, & ibi à discipulis videndum prædixit: cum neque ibi solum, neque ibi primum

Consqr. Euangel.

Euangelista 7mo mos.

Novissime.

Omnia crea. sura.

Credentes qui.

Signa quibus do necessaria.

Signa spiritualiter facit.

Concord. Euang.

Sedere. Stare.

Quæstio.

hæret vitius? Videamus ergo cuius mylterij gratia secundum Matthæum & Marcum resurgens ita mandauerit: *Præcedam vos in Galilæam, ibi me videbitis.* Quod etsi completum est, tamen post multa completum est, cum mandatum sic sit (quanquam sine præiudicio necessitatis) ut aut hoc solum, aut hoc primum expectaretur fieri debuisset. Proculdubio ergo, quoniam vox est ista non Euangelistæ narrantis, quod ita factum sit, sed angeli ex mandato Domini & ipsius Domini, Euangelistæ autem narrantis, sed ita ut ab angelo & à Domino dictum sit, prophetiæ dictum accipiendum est. Galilæa namque interpretatur vel transmigratio vel reuelatio. Prius itaque secundum transmigratio- nis significationem, quid aliud occurrit intelligendum,

Præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, sicut dixit vobis, nisi quia Christi gratia de populo Israel transmigratura erat ad gentes, quibus Apostoli prædicantes Euangelium nullo modo crederentur, nisi eis ipse Dominus viam in cordibus hominum præpararet? Et hoc intelligimus: *Præcedet vos in Galilæam.* Quod autem gaudentes mirantur, disruptis & euictis difficultatibus, aperiri sibi ostium in Domino per illuminationem fidelium, hoc intelligitur: *Ibi eum videbitis,* id est ibi membra eius inuenietis. Ibi viuum corpus eius in eis qui vos susceperint, agnoscetis. Secundum illud autem quod Galilæa interpretatur reuelatio, non iam in forma serui intelligendum est, sed in illa in qua æqualis est patri, quam promisit apud Ioannem dilectoribus suis, cum diceret: *Ego diligam eum, & ostendam illi meipsum.* Non vtiq; secundum id quod iam videbant, & quod etiam resurgens cum cicatricibus non solum videndum, sed etiam tangendum postmodum ostendit: sed secundum illam ineffabilem lucem, qua illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: secundum quam *lucet in tenebris, & tenebra eum non comprehenderunt.* Illuc nos præcessit, unde ad nos veniens non præcessit, & quo nos præcedens non deseruit. Illa erit reuelatio, tanquam vera Galilæa, cum *similes ei erimus, ibi eum videbimus sicuti est.* Ipsa erit etiã beatorum transmigratio ex isto seculo in illam æternitatem, si eius præcepta sic amplectamur ut ad eius dexteram aggregari mereamur. Tunc enim ibunt sinistri in combustionem æternam, iusti autem in vitam æternam. Hinc illuc transmigrabunt, & ibi eum videbunt quomodo non vident impij. Tolletur enim impius ne videat claritatem Domini, & impij lumen non videbunt. *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te vnum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum,* sicut in illa æternitate cognoscitur, quo suos perducet per formam serui, ut eum liberi contemplantur per formam Domini.

EPISTOLA AD HORTATORIA ACCÆ EPI- SCOPI AD BEDAM PRESBYTE- RUM.

REVERENDISSIMO in Christo fratri, & confacerdoti Bedæ presbytero Accæ, perpetuam in Domino salutem. Sæpè quidem tuæ sanctæ fraternitati & absens scribendo, & colloquendo præsens suggessi, ut post expositionem Actuum Apostolorum, in Euangelium quoque Lucæ scribere digneris. Quod ipse hæcenus verecunda excusatione differre, quã facere maluisti, attestando te duas maximè ob causas à tentando hoc opere deterritum. Quia videlicet & ipsum opus arduum, & à sanctissimo ac doctissimo antistite Ambrosio sit præoccupatum. Nec te negotium vires tuas excedens suscipere ausum, immò nec opus fore ab illo repeti, quod à summo ingenio constaret optime completum, & esse laboris superflui post fortissimã tanti viri dicta, vel eadem aliter quasi compilatorem dicere, vel quasi minus doctum infirmiora velle subijcere. Teque multum timere, ne in reprehensionem studij veterum noua condere puteris, dicaturque tibi illud antiqui prouerbij;

Bedæ Tom. 5.

*In mare quid pisces, quid aquas in flumina mittas?
Larga sed magna munera funde locis.*

Sed huius obiectioni tuæ, breuiter respondeo, quia iuxta Comicum: *Nihil sit dictum, quod non sit dictum prius:* & quod *charitas omnia sustinet,* nec sanctis vnquam moris fuerit inuicem inuidere, inuicem prouocare, sed vnumquemque in ornata domo Domini pro viribus suis obrulisse quod potuerit. Neque enim, vel B. Papa Gregorius timuit, ne offenderet patres à quibus tot expositas Euangelij lectiones in suis ipse retractauit homilij, vel Augustinus, aut quilibet alius patrum antecedentium tractatorum intuitu, ne aut Psalmos, aut alia quæ rogabatur, exponeret, aut quæcunque sibi videbatur, scriberet, manum metuendo retraxit. Quin etiam (ut idem Augustinus ait) ideo necesse est plures à pluribus fieri libros diuerso stylo, sed non diuersa fide, etiam de quæstionibus eisdem, ut ad plurimos res ipsa perueniat, ad alios sic, ad alios autem sic. Sunt autem quedam in expositione B. Ambrosij in Lucam, tam diserta simul & excelsa (quod tuam quoque sanctitatem vidisse non ambigo) ut à doctioribus solum intelligi queant, à rudibus verò fastidiosisve lectoribus (quales in præsentia ævo plures inuenies) præ difficultate vel adsequendi quæ diserta sunt, vel capiendi quæ alta, ne quærenda quidem quasi se celsiora, nec quasi se fortiora putentur esse scrutanda. Nec parum dedit iudicij doctissimus pater Augustinus, qui ad Paulinam Dei famulam de videndo Deo scribens, non alijs magis quam ex hoc opusculo sumptis beati Ambrosij testimonijs vtendum putauit, & ea pariter non solum ponenda simpliciter, sed etiam exponenda iudicauit, adeo ut ex paucissimis memorati tractatoris sententiolis non paruum volumen retractando confecerit. Quod ideo commemorandum putauit, ut & tua sancta fraternitas, & legentes simul agnoscerent. Volo enim completo à te per Dei auxilium opere quod postulo, hanc simul epistolam in capite præponi, te nõ ob aliam quam condescensionis fraternæ gratiam, in Lucam scribere, rogatum, ut qui ob teneritudinem ingenij sublimia, vel difficilia intellectu capere nequeant, hæc simpliciori stylo exposita facilius apprehendant. Ergo age, dilectissime, memorato operi sedulus insiste, B. Lucam luculento sermone expone. Et quia S. Ambrosius quædam indiscussa præterijt, quæ illi quasi summæ eruditionis viro plana nec quæsitu digna videbantur, hæc quoque perspectis aliorum patrum opusculis diligentius, vel tuis vel eorum dictis explanare curato. Credo etiam tuo vigilantissimo studio, qui in lege Dei meditanda dies noctesque ducis peruigiles, nonnullis in locis quæ ab eis intermissa sunt, quid sentiri debeat, auctor lucis aperiet. Iustum namque satis est & supernæ pietatis atque equitatis moderamini conueniens, ut qui neglectis ad integrum mundi negocijs, æternum verumque sapientiæ lumen indefessa mente persequeris, & hic fructum intelligentiæ purioris adsequarist & in futuro ipsum in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, regem in decore suo, mundo corde contempleris. Intumendum sanè tuæ sanctitati credidi, quod mouet quosdam quare in expositione Apocalypsis vbi ad quatuor animalia ventum est, noua interpretatione Matthæum in leone, Marcum in homine designatum dixeris. Cùm nonnulli contra, Matthæum homini, quia quasi de domino scribere incipiat, Marcum leoni, in quo vox in deserto rugientis audiatur, assignent. Rogoque in hoc opere plenius, quid tibi de his verius videatur insinues. Memorem nostri tuam sanctam fraternitatem,

Deus dilectionis & pacis conseruare, & ad consideranda suæ legis mirabilia semper illustrare dignetur.

Galilæa.

Ambrosius
in Lucam.Augusti-
nus ad Pauli-
nam.Excusatio-
nes Bedæ.Compila-
tor.Matthæus
in leone,
Marcus in
homine.

DOMINO BEA-

TISSIMO ET NIMIUM

desiderantissimo Accæ Episcopo, Bedæ
humilis Presbyter, in Domi-
no eterno salu-
tem.

M

IRA verè est, & vera mirè, doctoris egre-
gij sententia : quia *charitas omnia credit, omnia sperat.* Datis namque ad me epistolis
vt aliqua tibi scribam, rogare te dicis, & in-
ter rogandum, necdumque meæ consen-
sionis accepto responso, quæritis adhuc opusculis quasi
iam acquisitis ac perfectè consummaris præfationis signa-
culum condis. Nondum fundamine iactò, non adlata sal-
tem materia, ipse quasi completo iam tanti laboris ædifi-
cio, clauis quibus introitus muniatur dirigis, vt pudeat nõ
cito subire opus quod citò subeundum, citius explendum
fides amica præsumat. Non hæc certè alia quàm indubi-
tata mutui fiducia facit amoris, quæ de amico pectore (vt
dictum est) omnia duntaxat quæ fieri possunt, credit,
omnia sperat. Vnde & ego mox lectis tuæ dulcissimæ
sanctitatis paginulis intincti me operis labori supposui,
in quo (vt innumera monasticæ seruitutis retinaula præ-
teream) ipse mihi dictator simul notarius & librarius
existerem. Aggregatisque hinc inde quasi insignisimis ac
dignissimis tanti muneris artificibus, opusculis patrum,
quid B. Ambrosius, quid Augustinus, quid denique Gre-
gorius vigilantissimus (iuxta suum nomen) nostræ gentis
Apostolus, quid Hieronymus sacræ interpretis historiarum,
quid ceteri patres in Lucæ verbis senserint, quid dixerint,
diligentius inspicere satagi : mandatumque continuo sche-
dulis vt inuisisti, vel ipsis eorum syllabis, vel certè meis
breuiandi causa sermonibus, vt videbatur edidi. Quorum
quia operosum erat vocabula interferrè per singula, &
quid à quo auctore sit dictum, nominatim ostendere, com-
modum duxi eminus è latere primas nominum literas im-
primere, perque has viritum vbi cuiusque patrum incipiat,
vbi sermo quem transtuli desinat, intimare, sollicitus per
omnia, ne maiorum dicta furari, & hæc quasi mea propria
componere dicar. Multumque obsecro, & per Dominum
legentes obsecro, vt si qui fortè nostra hæc qualiacunque
sunt opuscula transcriptione digna duxerint, memorata
quoque nominum signa, vt in nostro exemplari reperiunt,
adfigere meminerint. Nonnulla etiam quæ (vt verbis tuæ
sanctitatis loquar) mihi auctor lucis aperuit, proprii sudor-
is indicia vbi opportunum videbatur adnexti. Qui in
legis diuinæ meditatione etli non (vt ipse scripisti) dies
noctesque peruigiles ducere sufficio, non parum tamen
studij me in scripturis impendisse non dubio, & eas solum
quæ mihi auctor lucis aperire dignatus est, non in hoc tan-
tum opusculo, sed in omni prorsus lectione potuisse vide-
re, id est rectè sentiendo dinoscere. Quod verò ais moue-
re quosdam quare in Apocalypsi noua interpretatione
Matthæum leonem, Marcum hominem adsignarim, intueri
debuerant quicunque illi sunt quos hoc mouet, quod non
in hoc mea noua, sed antiqua patrum explanatione tradi-
tum dixi. Neque enim mihi à me ipso ita visum, sed ita à
beato Augustino expositum fuisse memorauim, & patris etiam
vnde hoc adfirmaret adiunxi. Cuius non ab re est si ip-
sa quoque verba ponentes, quid de Euangelistis vel ty-
pis eorum animalibus senserit ostendamus, quibus & il-
lud nostrum opus ab iniuncta vituperatione saluetur, & hoc
præposita tanti doctoris auctoritate firmetur. Cum ergo
multa pulchrè & eximie de Euangelistis in libro de consen-
sensu eorum primo præmisset, iungit inter cætera dicens:
Et quamuis singuli suam quandam narrandi ordinem tenuisse vi-
deantur, non tamen vnusquisque, eorum velut alterius præcedentis
ignarus voluisse scribere reperitur, vel ignorata prætermississe quæ
scripsisse alius inuenitur, sed sicut vnusquisque, inspiratum est, non su-
per suam cooperationem sui laboris adiunxit. Nam Matthæus

fulcepisse intelligitur incarnationem Domini secundum
stirpem regiam, & pleræque secundum hominum præsen-
tem vitam facta & dicta eius. Marcus enim subiecitur
tanquam podissequus & breuiator eius videtur. Cum solo
quippe Ioanne nihil dixit, solus ipse per pauca, cum solo
Luca pauciora, cum Matthæo vero plurima pene totidem
atque ipse verbis, siue cum solo siue cum cæteris conton-
nante. Lucas autem circa sacerdotalem Domini stirpem
atque personam magis occupatus apparer. Nam & ad ip-
sum David non regium stemma secutus ascendit, sed per
eos qui reges non fuerunt, exit ad Nathan filium David,
qui nec ipse rex fuit. Non sicut Matthæus, qui per Salo-
monem regem descendens cæteros etiam reges ex ordine
persecutus est, serens in eis (de quo postea loquitur)
mysticum numerum. Dominus enim Iesus Christus, vnus
verus Rex & vnus verus sacerdos, illud ad regendos nos,
hoc ad expiandos, hæc duas personas apud patres singula-
tim commendatas, suam figuram egisse declarauit. Et pau-
lò post: *Secundum hominem quippe Christus (inquit) & rex &
sacerdos effectus est. Cui dedit Deus sedem David patris sui, vt re-
gni eius non esset finis, & esset ad interpellandum pro nobis media-
tor Dei & hominum homo Christus Iesus.* Non autem habuit
tanquam breuiatorum coniunctum Lucas, sicut Marcum
Matthæus, & hoc forte non sine aliquo sacramento, quia
regem est non esse sine comitum obsequio. Vnde ille qui
regiam personam Christi narrandam suscepit, habuit
sibi tanquam comitem adiunctum qui sua vestigia quodam-
modo sequeretur. Sacerdos autem, quoniam in sancta
sanctorum solus intrabat, propterea Lucas (cuius circa
sacerdotium Christi erat intentio) non habuit tanquam
socium subsequentem, qui suam narrationem quodam-
modo breuiaret. Trestamen illi Euangelistæ in his rebus
maximè diuersati sunt, quæ Christus per humanam car-
nem temporaliter gessit. Porro autem Ioannes ipsam ma-
ximè diuinitatem Domini qua patri est æqualis, intendit,
eamque præcipuè suo Euangelio quantum inter homines
sufficere credidit, commendare curauit. Itaque longe à
tribus istis superis fertur, ita vt hos videas quodammodo
in terra cum Christo homine conuersari, illum autem
transcendisse nebulam qua regitur omnis terra, & perue-
nisse ad liquidum cælum, vnde acie mentis acutissima at-
que firmissima videret in principio verbu Domini apud
Deum, per quod facta sunt omnia, & ipsum agnosceret
carnem factum vt habitaret in nobis. Item post aliquanta.
*Vnde mihi videntur, inquit, qui ex Apocalypsi illa quatuor ani-
malia ad intelligendos quatuor Euangelistas interpretati sunt,
probabilius aliquid attendisse illi, qui leonem in Matthæo, homi-
nem in Marco, vitulum in Luca, aquilam in Ioanne intellexerunt.*
*quæ illi qui hominem Matthæo, aquilam Marco, leonem Ioanni
tribuerunt.* De principijs enim librorum quandam conie-
cturam capere voluerunt, non de tota intentione Euan-
gelistarum, quæ magis fuerat perscrutanda. Multo enim
congruentius ille qui regiam Christi personam maximè
commendauit, per leonem significatus accipitur. Vnde &
in Apocalypsi cum ipsa tribu regia leo commemoratus est,
vbi dictum: *Viciit leo de tribu Iuda.* Secundum Matthæum
enim & magi narrantur venisse ab Oriente ad regem que-
rendum, & adorandum, qui eis per stellam, natus apparuit,
& ipse rex Herodes regem Christum formidat infantem,
atque vt eum possit occidere tot paruulos necat. Quod
autè per vitulum Lucas significatus sit propter maximam
victimam sacerdotis, neutri dubitauerunt. Ibi enim à sa-
cerdote Zacharia incipit sermo narrantis. Ibi cognatio
Mariæ & Elisabeth commemoratur. Ibi sacramenta pri-
mi sacerdotij in infante Christo impleta narrantur. Et
quæcunque alia possunt diligenter aduerti, quibus appa-
reat Lucas intentionem circa personam sacerdotis habuisse.
Marcus verò, qui neque stirpem regiam, neque sacer-
dotalem, vel cognitionem vel consecrationem narrare
voluit, & tamen in eis versatus ostenditur quæ homo
Christus operatus est, tantu hominis figuram in illis qua-
tuor animalibus significasse videtur. Hæc autem anima-
lia tria, siue leo, siue homo, siue vitulus in terra gradiun-
tur. Vnde isti tres Euangelistæ in his maxime occupati

Librarius
qui scribit.
Gregorius.

Hæc signa
inspectis
multis ex-
emplari-
bus sanè
quæ re-
uisitis, in
nullo (vnde
de dolo-
re) re-
perire po-
tuimus.

De Mat-
thæi &
Marcii
p.

Augustin.
de Euange-

Matthæus.

Lucas.

Ioanni.

Matthæi
leo, etc.

Lucas.

occupati sunt, quæ Christus in carne operatus est, & quæ præcepta mortalis vitæ exercendæ carnem portantibus tradidit. At verò Ioannes supra nubila infirmitatis humanæ velut aquila volat, & lucem incommutabilis veritatis acutissimis, atque firmissimis oculis cordis intuetur. Hæc beati Augustini pauca de pluribus excerpta testimonia, ad repellendam querulorum calumniam epistolæ præfationis inserui, quæ & prisco nostro operi (vt dictum est) tutelam defensionis exhibeant, & præfenti signaculum non ignobile præfigant. Orantem pro nobis sanctam paternitatem vestram, gratia superni adiutoris conferuare, atque ad defensionem Ecclesiæ suæ sanctæ semper corroborare dignetur.

EXPOSITIO IN LVCAM.

LIBER PRIMVS.

BEATVS Euangelista Lucas de omnibus quæ cœpit Iesus facere & docere, vsque in diem, qua assumptus est, sermonem facturus: primo eorum qui falsâ de illo scripsere, redarguere curauit audaciam. Lectorem videlicet tacite admonens, vt non solum quæ prædicat ipse sequenda, verum quæ aliter sonuerint, nouit penitus esse detestanda. Et ne errorum forte infirmis oriretur occasio, superflua passim scribentium lectionem prorsus auersandam. Neque enim de omnibus generaliter, sed de quibusdam speciali fidei vel scientiæ virtute præditis dici potuit; *Esti mortiferum quid biberint, non eis nocebit.* Sic ergo incipit Lucas.

PROOEMIUM BEATI LVCAE IN EVANGELIUM suum.

VONTIAM quidem multi conati sunt ordinare narrationem que in nobis completa sunt rerum, sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt & ministri fuerunt sermonis. visum est & mihi asscuto à principio de omnibus diligenter ex ordine tibi scribere, optime Theophile, vt cognoscas eorum verborum de quibus eruditus es veritatem. Quo manifestissime proœmio significat eam sibi maxime causam Euangelij fuisse scribendi, ne Pseudoeuangelistis facultas esset falsa prædicandi, qui vt eorum hodiequæ monumenta testantur, sub nomine Apostolorum perfidiæ conati sunt inducere sectas. Denique nonnulli Thomæ, alij Bartholomæi, quidam Matthiæ, aliqui etiam duodecim Apostolorum titulo reperiuntur falso sua scripta prænotasse. Sed & Basilides atq; Apelles, quorum vnus trecentos sexaginta quinque; cælos, alter duos inuicè contrarios deos inter alia nefanda dogmatizabant, Euangelia sui nominis errore fœda reliquisse. Inter quæ notandum, quod dicitur Euangelium iuxta Hebræos, non inter apocryphas, sed inter Ecclesiasticas numerandum historias. Nam & ipsi sacræ scripturæ interpreti Hieronymo pleraque ex eo testimonia vsurpare, & ipsum in Latinum Græcumq; visum est transferre sermonem. Falsa verò Euangelia, Lucas prima mox prælatione refellit. *Quoniam quidem multi (inquit) conati sunt ordinare narrationem.* Multos videlicet eos non tam numerositate, quàm hæreseos multifariæ diuersitate con-

numerans, qui non Spiritus sancti munere donati, sed vacuo labore conati magis ordinarint narrationem, quam historiæ texuerint veritatem, ideoque alijs complendum opus, in quo frustra sudauere reliquerint. Illis nimirum, qui cum sint quatuor, non tam quatuor Euangelia, quàm vnum quatuor varietate pulcherrima consonum ediderunt. Ediderunt enim sicut tradiderunt illis qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Quæ sententia non solum Lucas & Marcus, qui præsentem in carne Dominum non viderant, atque ideo quæ scriberent auditu discere debebant, verum Matthæus quoque & Ioannes Apostoli sunt designati. Et ipsi enim in multis quæ scriberent ab ijs qui infantiam, pueritiam, genealogiamque eius scire & gestis interesse potuerant, audire opus habebant. Quod autem visum etiam sibi scribere dicit, non quasi à se sibi visum, sed Spiritu sancto instigante, sibi quoque visum significat. Iuxta quod in epistola sua dicunt Apostoli: *Visum est enim Spiritu sancto, & nobis.* Cuius nimirum gratia geritur, vt id quod bonum est, nobis etiam bonum videatur. Et asscuto quidem se non pauca dicit, sed omnia. Verùm asscuto omnia visum est scribere non omnia, sed de omnibus quæ ad fidem legentium confirmandam crederet idonea, quia *nec ipse mundus, si scriberentur caperet omnia.* Vnde etiam consulto nonnulla quæ ab alijs sunt dicta præterijt, vt multifaria in euangelio gratia resfulgeret, & proprijs quibusdam singuli libri mysteriorum gestorumq; miraculis eminent. Theophilus, interpretatur amans Deum, vel amatus à Deo. Quisquis ergo amat Deum, siue à Deo se desiderat amari, ad se scriptum putet Euangelium, & vt sibi datum munus, sibi que commendatum pignus conferuet. Ne videlicet acceptam verbi pecuniam, vel tinea dilacerationis hæreticæ, vel sordidæ cupiditatis ærugo deuastet. Non autem nouorum quorumlibet eidem Theophilo & velut ignotorum ratio pandenda, sed eorum de quibus eruditus est, verborum promittitur veritas exprimenda. Scilicet vt quo quid ordine de Domino vel à Domino gestum dictum ve sit, agnoscere queat. Neque enim qui perfectus esse cupit, solummodo in Christum credere, sed & fidem perpetuæ diuinitatis, & temporanæ dispensationis illius debet ordinem nosse.

CAPVT PRIMVM.

Vit in diebus Herodis Regis Iudææ sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia, & vxor illi de filiabus Aaron, & nomen eius Elisabeth. Sacrosancta præcursoris Domini nobilitas non solum à parentibus, sed etiam à progenitoribus gloriosa descendit, quatenus aduentus illius fides non subita inspiratione conceptam, verum auita magis propagatione susceptam liberius prædicaret. Et quoniam quidem Aaron primi in lege Pontificis, cunctis est nota dignitas, dicendū paucis de Abia. Cùm David rex & propheta magna deuotione peteret, vt inueniret tabernaculum Deo Iacob, Dominus autem magis hoc à Salomone fieri decerneret, atque ideo David eidem Salomoni omnia quæ ad impensas domus pertinebant præpararet, ipse quoque domus per singula, mensuras, & descriptionem daret, vt crescente extrinsecus statu culturæ, etiam deuotionis interius culmen augeteretur, diuisionem nihilominus sacerdotium Leuitarumque graduum in omnia opera domus Domini distribuit. Erant enim principes sanctuarij, & principes Dei, id est summi Sacerdotes, tam de filijs Eleazar quàm de filijs Ithamar. Quorum vices secundum ministeria sua, vt ingrederentur domum Dei, viginti quatuor sortibus distinxit, in quibus Abia familia, de qua Zacharias ortus est, fors contigit octaua. Diuisit enim vtraque inter se familias sortibus, vnâ domum quæ cæteris præerat Eleazar, & alteram domum quæ sub se habebat cæteros, Ithamar. Lege verba dierum: Sed & antiquitatum Iosephi librum septimum, vbi statutum refert, vt vtraque generatio iuxta ordinem fortitionis ministraret Deo per dies octo à sabbato vsque ad sabbatum. Vbi etiam de tribu Leuitarum, viginti quatuor partes factas asse-

Lucas & Marcus Christum in carne non viderunt.

visum quosq; Lucas vscriberet.

Theophilus.

Cap. 2.

Abias.

Iosephus.

Cap. I.

Theophilus.

Pseudogra-
phi.

Basilides.
Apelles.

Euangelii
iuxta He-
bræos.

rit, vt ipsi quoque eodem modo fortiti, iuxta morem sacerdotum octonis diebus ministrarent. Non autem frustra primus noui testamenti praeo in octauae fortis vice nascitur, quia sicut septenario saepe numero propter sabbatum vetus testamentum, sic nouum aliquoties octonario propter sacramentum, vel dominicae vel nostrae resurrectionis exprimitur. Vnde quia non aliter quam per obseruantiam vtriusque testamenti regni caelestis aula penetratur, recte & in templo Salomonis mysticus quidem gradum ascensus fuisse narratur. Et is qui ad Dominum in tribulatione clamans exauditur, totidem graduum psalmis ad superna perducitur, quo tandem in arrijs domus Dei posuit, audire possit; *Benedicat te Dominus ex Sion.* Tempus quoque Herodis alienigenae, videlicet regis, etiam ipsum Dominico attestatur aduentui. Praedictum namque fuerat, quia non desiciet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat qui mittendus est. Ex quo enim patres Aegyptio exierunt, suae gentis iudicibus vsque ad Samuel Prophetam, ac deinde regibus vsque ad transmigrationem Babyloniae regebantur. Post reditum vero de Babylone, per pontifices rerum summa gerebatur, vsque ad Hyrcanum regem simul & pontificem, quo fratris inuidia multis calamitatibus vexato, & ad vltimum ab Herode (cuius patrem ipse de ignobili advena, hoc est genere Idumaeo sublimem fecerat & ciuem) vi fraudis interempto, Iudaeae regnum ipsi Herodi iussu Caesaris Augusti traditur gubernandum. Cuius tricesimo primo anno, iuxta prophetiam supradictam, qui mittendus erat, aduenit.

Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela. Bene iusti ante Deum: Non enim omnis qui iustus ante hominem, iustus est ante Deum. Aliter vident homines, aliter videt Deus. Homines in facie, Deus in corde. Et ideo fieri potest, vt aliquis affectata bonitate populari, iustus videatur mihi, iustus autem ante Deum non sit, si iustitia non ex mentis simplicitate formetur, sed adulatione simuletur. Beatus autem ille qui in conspectu Dei iustus est. Beatus ille de quo Dominus dignatur dicere: *Ecce vere Israelita, in quo dolus non est.* Verus enim Israelita qui Deum videt, & videri se nouit a Domino, & ipsi exhibet occulta cordis.

Incedentes (inquit) in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini. Prius mandatum, secunda est iustificatio. Cum enim mandatis caelestibus obedimus, in mandatis incedimus Domini. Cum iudicamus, & congrue iudicamus, tenere Domini iustificationes videmur. Plena igitur laudatio, quae genus, mores, officium, factum, iudicium comprehendit. Genus in maioribus, mores in equitate, officium in sacerdotio, factum in mandato, in iustificatione iudicium. Quodque addidit; *sine querela*, hoc est quod Apostolus ait, *Providentes bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus.* Et Ecclesiastes, *Ne sis (inquit) multum iustus.* Quia plerumque iustitia durior, hominum querelam prouocat. Quae vero temperata est, ipsa suae dulcedinis gratia, etiam inuidiae querimoniam vitat.

Et non erat illi filius, eo quod esset Elisabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis. Diuinitus est procuratum vt prouectae aetatis diuque coniugij fructu priuatis Ioannes parentibus nasceretur, quatenus inopinato prolis ortu & ipsos donum gratius afficeret, & ceteros miraculi stupor futuri prophetae pararet auditui. Denique posuerunt omnes qui audierant in corde suo dicentes, *quid putat puer iste erit?*

Factum est autem cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis sua ante Deum, secundum consuetudinem sacerdotij. Per Moysen quidem Dominus vnum constituit summum sacerdotem, cui mortuo vnum per ordinem succedere iussit, & hoc ad Dauid vsque tempora seruatum est, a quo plures fieri, (vt diximus) domino nihilominus agente decretum est, qui vicissim ministrantes, tempore vicis suae singuli castimoniam studerent, domumque suam omnino non tangerent. Vnde nunc Zacharias in ordine vicis suae sacerdotio functus affueverat.

Sorte exiit vt incensum poneret ingressus in templum Domini & omnis multitudo erat populi orans foris, hora incensi. Non noua nunc sorte lectus est, cum incensum esset adolendum, sed prisca tunc sorte praelectus, cum primo ex ordine sui pontificatus in vicem Abia succederet. Incensum autem in sancta sanctorum a pontifice deferri expectante extra templum omni populo, decima die septimi mensis est iustum. Et hanc diem expiationis, siue propitiationis vocari, quae apud nos ob varium lunae discursum a qua mensis computatur Hbraei, modo in Septembrem mensem, modo incidit in Octobrem: quia scilicet mensis quo Pascha geritur, & ordine conditionis, & edicto legis anni principium tenet, dicente Domino ad Moysen: *Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni. Decima die mensis huius, tollat vnusquisq; agnum, &c.* Huius autem diei Apostolus ad Hebraeos scribens, ita meminit: *In prius quidem tabernaculum semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes: in secundum autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine quem offert, &c.* Quibus diei huius mysterium pandens, Iesum ostendit pontificem esse verum, qui consummatis officij sui diebus, hoc est impleta dispensatione carnis in sanguine proprio, caeli secreta subijt, vt propitium nobis faceret patrem, & interpellaret pro peccatis eorum qui adhuc praeforibus orantes expectant, & diligunt aduentum eius. Pulchre igitur ea die descensio eius per angelum nunciatur, quae eius per lege ascensio figurabatur. Quia qui descendit, ipse est & qui ascendit. Et vt Psalmus ait, *a summo calo egresso eius, & occursum eius vsque summum eius.*

Apparuit autem illi angelus stans a dextris altaris incensi. Bene angelus, & in templo, & iuxta altare, & a dextris apparuit: quia videlicet & veri sacerdotis aduentum, & mysterium sacrificij vniuersalis, & caelestis doni gaudium praedicat. Nam sicut per sinistram praesentia, sic per dexteram saepe bona praenunciantur aeterna. Iuxta quod in sapientiae laude canitur, *Longitudo dierum in dextera eius: in sinistra illius diuitia & gloria.*

Et Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum. Ait autem ad illum Angelus, &c. Tremement Zachariam confortat angelus: quia sicut humanae fragilitatis est spiritalis creaturae visione turbari, ita & angelicae benignitatis est, pauentes de aspectu suo mortales mox blandiendo solari. At contra daemonicae est ferocitatis, quos sui praesentia territos tenferit ampliori semper horrore concutere, quae nulla melius ratione quam fide superatur intrepida.

Et vxor tua Elisabeth pariet tibi filium, & vocabit nomen eius Ioannem. Deprecationem dicens exauditam, partum continuo promittit vxoris. Non quod ille qui pro populo oblaturus intrauerat, relictis publicis votis pro accipiendis filiis orare potuerit, praesertim quia nemo orat quod se accepturum desperat. Adeo autem ille iam suae aetatis & infocundae coniugis memor, nasci sibi filios desperabat, vt nec angelo hoc promittenti crederet, sed quod dicit, *exaudita est deprecatio tua*, pro populi redemptione significat: *Et vxor tua pariet tibi filium*, eiusdem redemptionis ordinem pandit, quod videlicet natus Zachariae filius redemptioni illius populi praekonando sit iter facturum. Singularis autem meriti indicium datur, quoties hominibus a Deo vel imponitur nomen vel mutatur. Sic Abram quia pater multarum gentium erat futurum, Abraham est vocatus. Sic Iacob quia Deum vidit, Israel appellari meruit. Sic Iosias rex ob eximia virtutis culmen, nominatus a Deo est multo antequam natus. Ioannes ergo interpretatur, in quo est gratia, vel Domini gratia. Quo nomine declaratur, primum parentibus eius gratiam quibus decrepitis filius nasceretur, esse donatam: deinde ipsi Ioanni, qui magnus coram Domino futurus, & adhuc ex vtero matris Spiritus sancti sit munere ditandus: postremum etiam filijs Israel, quos ad Dominum Deum ipsorum erat conuersurus.

Et erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Merito gaudet pater quod, vel in senecta natus, vel talis gratiae acceperit filium. Gaudent & alij, quibus inauditum aeterni regni caelestis euangelizarit ingressum. Et notandum quod nato praecurfore multi gaudent, nato autem Domino adnunciat angelus gaudium mag-

Officij rati.

Alienigena vex.

Iudeorum retores.

Iusti ante Deum.

Laudatio plena.

Iustus sine querela.

Ioannes cur e sterili.

Sacerdotij numerus.

Christus sacerdos verus.

Angeli p. pariuo.

Sinistra. Dextera.

Angelus beatissimus Dominus seruus.

Proci 20 curia.

Nomine a Deo impo- sitio vel mutatio.

Ioannis.

Gaudium natiuitate Ioanni.

num quod erit omni populo. Quia videlicet hic salutem multis prædicare, ille omnibus qui velint aduenit donare.

Erit enim magnus coram Domino, & vinum & siceram non bibet, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris sue. Magna coram Domino virtus est prædicantem in deserto celestia gaudia terrenas ex integro spreuisse delicias. Sed & hoc coram Domino magnum eminet, quamuis hominibus videatur esse despectum, quod is cui in natis mulierum maior nemo est, lasciuientis ob ludum puellæ capite trîcatus est. Cuius ordinem magnitudinis ipse qui proposuit angelus subséquenter exponens: *Et vinum, inquit, & siceram non bibet.* Sicera interpretatur ebrietas, quo vocabulo Hebraei omne quod inebriare potest poculentum, siue de pomis, siue de frugibus, seu de qualibet alia materia cõfectum significant. Proprium verò in lege Nazarenorum erat vino & sicera tempore consecrationis abstinere. Vnde Ioannes, Sampson, & Hieremias cæteriq; tales, vt semper Nazareni, id est sancti manere possint, semper his abstinere sagant. Decet enim vas celesti gratiæ mancipatum, à seculi illecebris castigari, nec vino, in quo est luxuria, inebriari eum qui musto Spiritus sancti desiderat impleri. Vnde rectè cui vini ebrietas tollitur, Spiritus gratia cumulat. Quia se tunc (vt prædictum erat) ipse repletum monstrauit, cum intrante beata Maria in utero genitricis exiitavit, & præcursoris sui cognoscens officium, Domini quantum adhuc potuit, euangelizauit aduentum.

Et multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum, & ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Helia. Cum Ioannes qui Christo testimonium perhibens, in eius fide populos baptizabat, dicitur filios Israel ad Dominum Deum ipsorum conuertisse, patet profecto Christum esse Dominum Deum Israel. Si autem Christus est, immò quia Christus est Dominus Deus Israel, desinat Arriani Christum Dominum Deum esse negare. Erubescant Photiniani Christo ex virgine principium dare. Cessent Manichæi alium populi Israel, atq; alium Christianorum Deum credere. Et quia Ioannes præcedere ante illud dicitur, videant æternum ante secula Deum post hominẽ in sæculis natum, ideoq; à suo præcursore modo virum post se venturum, modo Dei filium esse nominatum. Qui benè in spiritu & virtute Helia præcedere dicitur, quia sicut ille præco venturus iudicis, ita hic præco factus est redemptoris. Vnde & conuersatione prorsus simillima ambo deserta secuti, victu frugi, vestitu inculti, cinctu sunt despecti. Ambo regis & reginæ vassaniam tolerant. Ille Iordanem cælum petiturus diuisit: hic ad lauacrum salutare quo cælum petatur, homines conuertit. Hic cum Domino versatur in terris, ille cum eo manifestatur in gloria.

Et conuertat corda patrum in filios, & incredulos, &c. Corda Patrum in filios conuertere, est spiritalem sanctorum antiquorum scientiam populis prædicando infundere. Prudentia verò iustorum est, non de legis operibus iustitiam præsumere, sed ex fide salutem querere. Vt quamuis in lege positi legis iussa perficiant, gratia se tamen Dei per Christum saluandos intelligant. Iustus enim ex fide viuunt. Et Petrus de iugo legis ait, *Quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus, sed per gratiam Domini Iesu credimus saluari, quæ admodum & illi.* Quia prudentia quia diutius increduli & per Ioannem imbuti, & per Heliam sunt imbuendi, rectè hæc sententia quæ per angelum de Ioanne dicta est, ipsidem penesyllabis est de Helia per Malachiam prædicta. *Parate* (inquit) *Domino plebem perfectam.* Quia enim Zachariam pro plebe supplicentem dixerat exauditum, docet quo ordine plebs eadem saluari & perfici debeat, ad prædicationem videlicet Ioannis pœnitendo & credendo in Christum.

Et dixit Zacharias ad Angelum, Vnde hoc sciam? ego enim sum senex, & vxor mea processit in diebus suis. Ob altitudinẽ promissorum hæsitans signum quo credere valeat inquirit, cui sola angeli visio, vel allocutio pro signo sufficere debuerat. Vnde meritam diffidentia tacendo pœnam luit, cui taciturnitas eadem & signum fidei quod quæsiuit, & infidelitatis esset pœna quam meruit.

Et respondens angelus dixit ei, Ego sum Gabriel qui adsto ante Deum, & missus sum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui, vsque in diem quo hæc fiant, pro eo, &c. Vult intelligi quod si homo talia promitteret, impune signum flagitare liceret: at cum Angelus promittat, iam dubitari non debeat. Datque signum quod rogatur, vt qui discredendo locutus est, iam tacendo credere discat. Vbi notandum quod angelus se & ante Deum ad stare, & euangelizandum Zachariæ missum esse testatur. Quia & cum ad nos veniunt angeli, sic exterius implent ministerium, vt tamen nunquam desint interius per contemplationem. Et mittuntur igitur & adstunt, quia & si circumscriptus est angelicus spiritus, summus tamen spiritus ipse qui Deus est, circumscriptus non est. Angeli itaque & missi ante ipsum sunt, quia quolibet missi veniunt, intra ipsum currunt.

Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabatur quod tardaret ipse in templo. Egressus autem non poterat loqui ad illos. Et cognouerunt quod visionem vidisset in templo, & ipse erat inueniens illis, & permansit mutus. Et factum est vt impleverunt dies officij eius, abiit in domum suam. Hoc est quod dixi, quod vicis suæ tempore pontifices, templi tantum officijs mancipari non solum à complexu vxorum, sed ab ipso quoque domorum suarum abstinere ingressu. Vbi nostri temporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuo seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tunc sacerdotalis est stirpe Aaron successio quærebatur, necessario tempus substituendæ soboli procurabatur. At quia nunc non carnalis successio, sed perfectio spiritalis inquiritur, consequenter sacerdotibus vt semper altari queant adstare, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur.

Post hos autem dies concepit Elisabeth vxor eius. Post dies videlicet officij Zachariæ completos. Huius sacratissimæ conceptionis Ioannes Constantinopolitanæ vrbs antistes mentionem faciens: *Gesta sunt hæc, inquit, mense Septembri, octauo Kalendas Octobris, incipiente luna vndecima, quando oportebat Iudæos ieiunium scenopogia celebrare.* Et inuentum est ipsa die octaua Calendarum Octobrium esse equinoctium, in qua est inchoatio noctis maior quàm lucis. Illum enim *operet crescere, inquit, me autem minui.* Minoras etenim fuerat lux à tenebris, cum Iudæi secundum legem & prophetiam sacrificia Deo offerrebant: in qua & Ioannes conceptus est: Hæc sunt enim quæ antè pro peccatis populi offerrebantur, quæ iam cessare oportebat, cum Ioannes, id est baptistes conciperetur. Et ideo Zacharias pater eius, sacerdos Iudæorum emutuit, quia iam cessare & emutescere oportebat sacrificia eorum, quæ pro peccatis populi offerrebantur. Veniebat enim solus sacerdos, qui de agno suo proprio immolato, sacrificium deo pro peccatis omnium offerret. Quibus B. Ioannis verbis edocemur, prima mox die post diem expiationis mutationem, tunc sacerdotalis vicis esse celebratam, ideoque in hac præcursoris Domini conceptionem fieri. Quæ non frustra dies ieiuniorum & afflictionis est ab angelo prædicta, quia per ipsum erat hominibus afflictio pœnitentiæ prædicanda.

Et occultabat se mensibus quinque, dicens, quia sic fecit mihi Dominus in diebus quibus respexit, auferre opprobrium meum inter homines. Quanta sanctis cura sit, ne quid turpe de quo erubescere debeant admittant, ostendit Elisabeth, quæ & de ipsis quæ accipere cupiebat donis erubescit, & licet de ablato gaudeat opprobrio sterilitatis, de partu tamen anilis verecundatur ætatis. Sed pudet onus matris, quam diu latet honor prolis. Nam quæ occultabat se, quia conceperat filium, iam intrante beata Dei genitrice clamosa exultauit, quia paritura erat prophetam. Allegoricè autem per Zachariam sacerdotium Iudæorum, per Elizabeth potest lex ipsa designari, quæ sacerdotum doctrinis exercita, quasi auxilio virili fulta, spiritales deos filios gignere debebat, sed quasi ob sterilitatis iniuriam minimè valebat. Non quia non multi, & ante legem, & in lege perfectissimæ vitæ fuerint, sed quia neminem ad perfectum adduxit lex, quæ regnum cælorum referare, nisi Christo præcedente non potuit. Benè autem dicitur, quod erant iusti

Sicera.

Arriani.

Photiniani Manichæi.

Ioannis & Helie similitudo.

Cordapa. rum.

Zacharie pna.

Angelis credendū. Gregor.

Angeli missi, adstunt.

Pontificum castitas, Sacerdotil nostrorum castitatis figura. Conceptionis Ioannis tempus.

Tacendi ratio.

Verecundia sanctorum.

Allegoricè.

ambo ante Deum. quia sicut bona est lex, & mandatum sanctum & iustum, & bonum, ita etiam sacerdotium legale pro dispensatione temporis illius sanctum bonum, & iustum est. Et quod sequitur, quia ambo processissent in diebus suis, ita potest exponi, quod legali deuotioni quasi adulescentia, vel iuuentus ipsius Moyse temporibus & deinceps effluerit: incumbente autē saluatoris aduentu, dira eam senectus incurauerit, quādo & sacerdotij ordo per ambitiones & contentiones pontificum confusus, & ipsa lex per pharisæorum traditiones discissa, minus habilis est ad gignendum Deo filios effecta. Ingressitur ergo Zacharias templū, quia sacerdotum est intrare in sanctuarium Dei, & intelligere in nouissima mysteriorum cælestium. Oratoris multitudo, quia secreta quæque & mystica penetrare sublimiter nequeunt, doctiorum necesse est monitis humiliter intendant. Dum verò Zacharias altari thymiama imponit, nasciturum Ioannem cognoscit. Quia dum doctores ampliori flamma diuinæ lectionis inardescunt, gratiam Dei per Iesum Christum venturam, & de interiori literarum medulla, quasi de vulua Elisabeth prodituram esse reperiunt. Et hoc benè per angelum, quia & lex est ordinata per angelos in manu mediatoris. Sed qui audita credere dissimulat, silentij poena multatur, quia mutus est qui non sensum literis intelligit in esse spiritalem. Nec talis iam verba dare populo quasi magister nouit, sed quasi verbi & rationis expertus, tacitis (vt ita dicam) nutibus innuit. Quale tunc erat sacerdotium Iudæorum, cum nec rationem sacrificiorum, nec dicta curaret scire prophetarum. Muto ergo permanente Zacharia concipit Ioannem Elisabeth, quia non intelligant licet pontifices distincto nem fidei, Pharisæi amittant & Scribæ, ita vt nec ipsi intrent, nec auditores suos intrare permittant, interiora tamen legis Christi sacramentis abundant. Et benè conceptum suum Elisabeth quinque mensibus occultat, siue quia ipse legifer Moyse quinque libris mysteria Christi parabolatim designat, seu quia tota veteris instrumenti ferries eandē Christi dispensationem in quinque mundi ætariis per sanctorum facta, vel dicta præfiguratur. Et ideo quia Christi incarnatio, vel sexta græte sæculi futura, vel ad impletionem legis erat profutura, rectè sexto mense concepti Ioannis missus ad Mariam angelus, nasciturum nunciat saluatorem, vt sequens ex ordine lectio demonstrat.

Cap. 3.

Angelis
cur propria
vocabula.

Gabriel.

In mense sexto, missus est angelus Gabriel à Deo, in ciuitatem Galilæa, cui nomen Nazareth. Idcirco angeli priuatis nominibus censentur, vt signetur per vocabula etiam in operatione quid valcant. Neque etenim in illa sancta ciuitate, quam de visione omnipotentis Dei plena scientia perfecit, idcirco propria nomina fortiuntur, ne eorum personæ sine nominibus sciri non possint: sed cum ad nos aliquid ministraturi veniunt, apud nos etiam nomina à ministris trahunt. Ad Mariam ergo virginem Gabriel mittitur, qui Dei fortitudo nominatur. Illum quippe nunciare veniebat, qui ad debellandas aëreas potestates humilis apparere dignatus est. De quo per Psalmistam dicitur, Dominus fortis & potens. Dominus potens in prælio. Et rursum, Dominus virtutum ipse est rex gloria. Per Dei ergo fortitudinem nunciandus erat, qui virtutum Dominus & potens in prælio, contra potestates aëreas ad bella veniebat. Mensem autem sextum, Martium intellige, cuius vicesimo & quinto pie Dominus noster, & conceptus traditur & passus, sicut & vicesimo quinto die mensis Decembris natus. Quod vel hoc hodie (vt nonnulli arbitratur) æquinoctium vernale, vel illo solstitium brumale fieri credamus, conuenit utique cum lucis incremento concipi, vel nasci eum qui illuminat omnem hominem venientem in mundum. At si quis ante Dominicæ natiuitatis & conceptionis tempus lucem vel crescere, vel tenebras superare conuicerit, dicimus & nos quia & Ioannes tunc ante faciem aduentus eius regnum cælorum Euangelizabat, & nunc quoque prædicatoribus imperatur: *Iter facite ei qui ascendit super occasum.* Cur autem Ioannes circa æquinoctium autumnale conceptus, circa solstitium æstiuum sit natus, docet ipse, qui vel ex sua, vel ex veteris testamenti (vt multi autumant) per-tona loquitur; illum oportet crescere, me autem minui.

Ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph de domo Dauid, & nomen virginis Mariæ.] Multas ob causas saluator non de simplici virgine, sed desponsa voluit nasci. Primò videlicet, vt per generationem Ioseph, cuius Mariæ cognata erat, Mariæ quoque nosceretur origo. Neque enim moris est scripturæ, sceminarū genealogiam texere. Nam & de vtroque potest intelligi, quod dicitur de domo Dauid. Deinde, ne velut adultera lapidaretur à Iudæis, malens aliquos de suo ortu, quàm de pudore dubitare parentis. Simul & virginibus impudicis occasionem tollens, ne matrem quoque saluatoris dicerent falsis suspicionibus infamatum. Tertio, vt in Aegyptum fugiens & inde rediēs haberet solatium viri, qui integerrimæ virginis cultos pariter ac testis existeret. Quarto, ne partus eius diabolo pateret: qui si eum de virgine natū cognosceret, forsitan quasi cæteris hominibus eminentiorem morti tradere timeret. Mariam autem Hebræicè stella maris: Syriacè verò, domina vocatur. & merito, quia & totius mundi Dominum, & lucem sæculis meruit generare perennem.

Et ingressus angelus ad eam, dixit, Ave gratia plena, Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus.] Benè gratia plena vocatur, quæ nimirum gratiam quam nulla alia meruerat, assequitur, vt ipsum videlicet gratiæ concipiat & generet auctorem.

Quæ cum audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista saluatio.] Dicce virginem moribus, dicce virginem verecundia, dicce virginem oraculo, dicce mysterio. Trepidare virginum est, & ad omnes viri ingressus paure, omnes viri affectus vereri. Discant mulieres, propoliturum pudoris imitari. Sola in penetralibus quam nemo virorum videret, sola angelus reperit, sola sine comite, sola sine teste, ne quo degeneri deprauaretur affectu, ab angelo salutatur. Dicce virgo, verborum vitare lasciuiam. Mariam etiam salutationem angeli verebatur. *Erat tamen cogitans, inquit, qualis esset hac saluatio.* Et ideo cum verecundia, quia pauebat. Cum prudentia, quia benedictionis nouam formulam mirabatur, quæ nusquam lecta est, nusquam ante comperta.

Et ait Angelus ei, Ne timeas Mariam, inuenisti enim gratiam apud Deum.] Quam salutatione insolita, vt potest quæ ei soli seruabatur, viderat turbaram, quasi familiarius notam vocas ex nomine, ne timere debeat iubet. Et quia gratia plenam vocauerat, eandem gratiam & astruit plenius, & vberius explicat, dicens:

Eccce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum.] Iesus saluator, siue salutaris interpretatur. Cuius sacramentum nominis adloquens Ioseph angelus exposuit. *Ipse enim, inquit, saluum faciet populum suum à peccato eorum.* Non ait, populum Israel, sed *populum suum*, hoc est in vnitatem fidei ex præputio & circumcissione vocatum, quibus ex diuersa parte congregatis fieret vnus pastor & vnus ouile.

Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus, sedem Dauid patris eius.] Dicitur est & de Ioanne, quod erit magnus: sed ille quasi homo magnus, hic quasi Deus magnus. Ille enim magnus coram Domino, hic autē erit magnus, inquit, & filius altissimi vocabitur. Idem ergo filius altissimi qui in vtero virginali cōceptus & natus est. Idem homo in tēpore, creatus ex matre, qui Deus est ante tēpora natus ex patre. Si autē idem homo, qui Deus est, omittat Nestorius hominem tantum dicere ex virgine natum, & hunc à verbo Dei non in vnitatem personæ, sed in societatem inseparabilem esse receptum. Alioquin non vnum Christum, verum Deum & hominem, sed duos (quod dici nefas est) adlerere, ac per hoc non trinitatem, sed quaternitatem prædicare conuincitur. Catholica autem fides sicut vnum quemlibet hominem carnē & animam, ita hominem & verbum, vnum Christum rectissime cōstitetur. iuxta quod & angeli verba significant, quæ dandam illi sedem Dauid patris eius asseruerant. Qui enim eundem ipsum patrem haberet Dauid, quem filium altissimi vocari pronuntiat, in duabus vtiq; naturis vnā Christi personā demonstrat. Accepit autem sedem Dauid, vt nimirum gentem, cui Dauid quondam & filij eius temporalis regni

Cur de spen
sa nasci
voluerit
Dominus,
causæ qua
tuor.

Maria.

Gratiæ pl.
na.Ambrosius
Virginum
trepidare
quid.Magnus
Dominus
aliter qui
Ioannet.Nestorij
error.Sed et Da
uid.

gubernacula præbuerunt, ipse perpetuum vocaret ad regnum, quod eis paratum est ab origine mundi.

Et regnabit in domo Iacob in aeternum, & regni eius non erit finis.] Et Elaias ait, *Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. Super solum Dauid, & super regnum eius, ut confirmet illud & corroboret in iudicio & iustitia.* Non dixit in acquisitione gloriae, gazarumque terretrium, non in victoria gentium plurimarum, orbiumque debellationem superbarum, sed in iudicio & iustitia. Per hæc enim regnū Christi, & in singulis quibusque fidelibus, & in vniuersa per orbem multiplicatur pariter & confirmatur Ecclesia. Domum namque Iacob totam Ecclesiam dicit, quæ vel de bona radice nata, vel cum oleaster esset, merito tamen fidei in bonam est inserta oliuam. Quam post triumphum passionis alloquens Saluator ait, *Qui timetis Dominum laudate eum, vniuersum semen Iacob magnificate eum.* Non autem ideò futuri temporis verbis magis extitit Iesus altissimi vocandus, sceptrum Dauid accepturus, & in domo Iacob regnaturus asseritur, quia iuxta quod heretici sapiunt atque à veritate desipiunt, Christus ante Mariam non fuerit, sed quod homo assumptus in Deum, clarificatus est ea claritate quam verbum Dei habuit prius quam mundus esset apud patrem, hoc est vt idem filij nomen eandem Christi personam, homo cum Deo plenus gratia & veritate sortiretur.

Dixit autem Maria ad Angelum, Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco?] Propositum iuxta mentis reuerenter exposuit, vitam videlicet virginalem se ducere decreuisse. Quæ quia prima fidelium tantæ se virtuti mancipare curauit, iure singulari præ ceteris foeminis beatitate meruit excellere. *Quomodo, inquit, fiet istud.* Non ait vnde hoc sciam, sed quomodo, fiet inquiet, quoniam virum non cognosco. Ordinem videlicet obsequij cui subdatur inquirens, non autem signum cui credat flagitans. Neque enim decebat electam generando Deo virginem dubiam diffidentia sed prudentia cautam existere, quia nec facile poterat homo nosse mysterium, quod in Deo manebat à seculis absconditum. Quia ergo legerat, *Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium,* sed quomodo id fieri posset, non legerat, merito credula ijs quæ legerat, sciscitatur ab Angelo, quod in propheta non inuenit.

Et respondens Angelus, dixit ei, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.] Non virili, inquit, quod non cognoscis semine, sed Spiritus sancti quo implearis, opere concipies. Erit in te conceptio, libido non erit. Concupiscentiæ non erit æstus, vbi umbram facit Spiritus sanctus. Verum in eo quod ait, *Et virtus altissimi obumbrabit tibi,* potest etiam incarnati Saluatoris vtraque natura designari. Umbra quippe, à lumine soler & corpore formari. Et cui obumbratur, lumine quidem vel calore solis quantum sufficit reficitur, sed ipse solis ardor, ne ferri nequeat, interposita vel nubecula leui, vel quolibet alio corpore temperatur. Beatæ itaque virgini, quia quasi pura homo omnem plenitudinem diuinitatis corporaliter capere nequibat, virtus altissimi obumbravit, id est, incorporea lux diuinitatis corpus in ea suscepit humanitatis. De qua pulchre Propheta, *Ecce Donnyus, inquit, ascendit super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum.* quod est dicere, *Ecce verbum Dei Patri coæternum, lumenque de lumine ante secula natum, carnem in fine sæculorum atque animam nullo peccati pondere grauatum suscipiet, & de utero virginali tanquam sponsus de thalamo suo procedet in mundum.*

Ideo, & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.] Ad distinctionem nostræ sanctitatis, Iesus singulariter sanctus nascitur asseritur. Nos quippe & si sancti effici-mur, non tamen nascimur, quia ipsa naturæ corruptibilis conditione constringimur. Vt merito cum Propheta gementes singuli dicamus, *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea.* Ille autem solus veraciter sanctus est, qui vt ipsam conditionem naturæ corruptibilis vinceret, ex commixtione carnalis copulæ conceptus non est. *Sanctum* (inquit) *vocabitur filius Dei.* Quid hic dicit Nestoriana, qui B. Mariam Dei negans esse genitricem, apertam niteris impugnare veritatem? Ecce Deum dixit

superuenturum, Dei filium nasciturum. Quomodo ergo aut Dei filius Deus, nõ est, aut quæ Deum edidit, quomodo *Dei genitrix* non esse potest?

Et ecce Elisabeth cognata tua & ipsa concepit filium in senectate sua. Et hic mensis sextus est illi quæ vocatur sterilis, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.] Ne virgo se parere posse diffidat, accipit exemplum sterilius anus pariturae, vt discat omnia Deo possibilia, etiam quæ naturæ ordine videntur esse contraria. Si quem vero mouet quomodo B. Mariæ cognatam dicat Elisabeth, cum hæc de domo Dauid, illa de filiabus Aaron originem duxerit, animaduertat proavos earum liberis inuicem nuptum traditis vtraque tribum potuisse coniungere. Cui si hæc expositio forte non suffecerit contentiolius insistenti, quasi hoc contra interdictum legis fieri nequiverit, legat Exodum, vbi scriptum est, *Accipit autem Aaron uxorem Elisabeth filiam Aminadab sororem Naafon, quæ peperit ei Nadab, & Abiud, & Eleazar, & Ithamar.* Videatque ante edictum legis, superna prouisione sacerdotalem, regali iunctam iam fuisse progeniem. Vt videlicet Dominus Iesus Christus qui secundum carnem verus Rex & sacerdos erat futurus, ipsam quoque carnem de vtraque, Dauid scilicet & Aaron stirpe susciperet. Vnde & in hac vtraque tribu chrisma per legem mysticum celebrabatur, Christi nimirum nominis pariter & generationis prænuncium. Et ipse Dauid domum Dei ingrediens, panem sanctum & gladium quasi Rex & sacerdos accepit. Illum videlicet de suo semine venturum præfigurans, qui & pro nostra libertate regis iure pugnaret, & pro nostra absolutione panem suæ carnis offerret.

Dixit autem Maria, Ecce ancilla Domini. Fiat mihi secundum verbum tuum.] Quanta cum deuotione humilitas, quæ & Angeli præmissum optat impleri, & seipsam quæ mater eligitur ancillam nuncupat? apertissimè insinuans quædam nil sibi meriti vindicet, in eo quod Domini iussis obsecundet. Fiat (inquit) sine viri semine conceptus in virgine, nascetur de Spiritu sancto integra carne sanctum, quod nascetur de homine matre sine homine patre, vocetur Dei filius.

Et discessit ab illa Angelus, Exurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda.] Accipit virginis consensu mox Angelus cœlestia repetit, illa petit montana. Festinat inuifere Elisabeth, nõ quasi incredula de oraculo, vel dubia de exemplo, sed vt læta pro voto, religiosa pro officio. Typicum pariter exemplum tribuens, quod omnis anima quæ verbum Dei mente conceperit, virtutum statim celsa cacumina gressu conscendat amoris, quatenus ciuitatem Iuda, id est, confessionis & laudis arcem penetrare, & vsque ad perfectionem fidei, spei, & charitatis quasi tribus in ea mensibus valeat commorari.

Et intrauit in domum Zachariae, & salutauit Elisabeth.] Disce virgo humilitatem Mariæ, vt & corpore casta & pectore possis esse deuota. Visitat iunior seniore, salutatur virgo uxorem. Decet enim vt quo castior virgo, eo sit humilior, & senioribus deferens, habitum castitatis præconio commendet humilitatis. Aliter. Maria ad Elisabeth, Dominus venit ad Ioannem, hæc vt Spiritu sancto repletur, illius vt baptisma consecratur. Maiorumque humiliatio minorum est vtique exaltatio. Denique sequitur:

Et factum est vt audiuit salutationem Mariæ Elisabeth, exultauit infans in utero eius, & repleta est Spiritu sancto Elisabeth.] Vide distinctionem, singulorumque verborum proprietates. Vocem prior Elisabeth audiuit, sed Ioannes prior gratiam sensit. Illa naturæ ordine audiuit, iste exultauit ratione mysterij. Illa Mariæ, iste Domini sensit aduentum. Istæ gratiam loquuntur, illi intus operantur, pietatisque mysterium maternis adoriuntur profectibus, duplicique miraculo prophetant matres spiritu paruulorum. Exultauit infans, & repleta mater est. non prius mater repleta quàm filius, sed cum filius esset repletus Spiritu sancto, repleuit & matrem.

Et exclamauit voce magna, & dixit, Benedictus tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.] Notandum quod præmissa de Christo prophetia nõ reru ratum miraculis, sed &

Imperium Christi.

Domus Iacob.

Christus ab aeterno.

Marie propositum.

Fides de promissa.

Obumbratio.

Nasciturum.

Elisabeth quomodo sit cognata Maria.

Chrisma.

Dauid Rex & sacerdos Christus similiter.

Marie humilis obedientia.

Visitatio Mariæ cum festina.

Marie modestia.

Matrem filiorumque diuersa officia.

Fructus
promissus
David.
Marie
laus.

verborum proprietate completur. Iste est enim fructus, qui David Patriarchæ sub iureiurando promittitur: *De fructu ventris tui, ponam super sedem meam.* Simulque intuentum quod eadem voce Maria ab Elisabeth, qua à Gabriele benedicitur, quatenus & Angelis & hominibus veneranda, & cunctis merito feminis præferenda monstratur.

Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?] Non quasi neficia perquirat quod nimirum sancti Spiritus esse cognoscit, se videlicet à matre Domini ad pignoris sui profectum salutari, sed miraculi nouitate percussa, nõ hoc sui meriti, sed muneris fateatur esse diuini.

Ecce enim vt facta est vox salutationis tue in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo.] Erubescit Elisabeth onus parientis, quãdiu nesciebat mysterium religionis. Sed quæ occultabat se quia conceperat filium, iactare se cepit quia generabat Prophetam. Et quæ ante erubescit, benedicit, & quæ dubitabat ante firmatur. *Ecce enim (inquit) vt vox salutationis tue facta est in auribus meis, exultauit gaudio infans in vtero meo.* Itaque magna voce clamauit vbi Domini sensit aduentum, quia religiosum credidit partum. Nulla enim causa erat pudoris, vbi Prophetæ ortus datæ, non affectatæ fidem generationis adscisceret.

Credidisse
Mariam.

Et beata quæ credidit, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt ei à Domino.] Vides non dubitasse Mariam sed credidisse, & idèò fructum fidei conlecturam. *Beata* (inquit) *quæ credidit.* Et verè beata, quæ sacerdotè præstantior. Cum sacerdos negasset, virgo correxerat errorem. Nec mirum si Dominus redempturus mundum, operationem suam inchoauit à matre: vt per quam salus omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore. Pariterque notandum quanta Elisabeth animum gratiã, Maria intrante ditauit, quem simul de præterito, præsentis, atque futuro, per Prophetæ Spiritum illustrauit. Dicens enim, *Beata quæ credidisti,* aperte indicat, quia verba Angeli quæ dicta ad Mariam fuerant, per Spiritum agnouit. Atque subiungens, *Perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino,* quæ etiam eam in futuro sequentur præuidit. Matrem vero Domini sui nominans, quia redemptorem humani generis in vtero portare intellexit.

Gregorium.

Et ait Maria, Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit Spiritus meus in Deo salutari meo.] Tanto (inquit) me Dominus tamque inaudito munere sublimauit, quod non vilo lingua officio explicari, sed ipso vix intimi pectoris affectu valeat comprehendi, & idèò totas animæ vires in agendis gratiarum laudibus offero, totum in contemplanda magnitudine eius cuius nõ est finis, quicquid viuo, sentio, discerno, gratulanter impendo, quia & eiusdem Iesu, id est salutaris, Spiritus meus, aeterna diuinitate lætatur, cuius meã caro temporali conceptione foætatur. Cui simile est illud Psalmitæ, *Anima autem mea exultabit in Domino, & delectabitur super salutari eius.* Et ipse enim patrem filiumque pari venerabatur amore.

Canticum
Marie.

Quia respexit humilitatem ancilla sue. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.] Cuius humilitas respicitur, rectè beata ab omnibus cognominanda gratulatur, sicut econtrario cuius superbia despectu condemnatur, Eux, id est, vã siue calamitatis nomine multata tabescit. Decebat enim vt sicut per superbiam primæ nostræ parentis mors in mundum intrauit, ita denuo per humilitatem Mariæ vitæ introitus panderetur.

Humilitatis
laus.

Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius.] Ad initium carminis respicit, vbi dictum est, *Magnificat anima mea Dominum.* Solet quippe anima illa cui Dominus magna facere dignatur, dignis eum præconijs magnificare, & ad confortes eiusdem voti ac propostri potest cohortando dicere, *magnificate Dominum mecum, & exultemus nomen eius inuicem.* Nam qui Dominum quem cognouit, quantum in se est magnificare & nomen eius sanctificare contempserit, minimus vocabitur in regno cælorum. Sanctum autem nomen eius vocatur, quia singularis culmine potenti transcendit omnem creaturam, atque ab vniuersis quæ fecit, longè segregatur. Quod Græca locutione melius intelligitur, in qua ipsum verbum quod dicitur *ἀσσορ*, quasi extra terram esse significat.

Magnificare
Dominum
epim.

Cuius etiam nos imiratione pro modulo nostro segregari præcipimur ab omnibus qui non sunt sancti, nec Deo dedicati. Dicente Domino, *Sancti estote, quia & ego sanctus sum.* Quicumque enim se consecrauerit, merito extra terram & extra mundum videbitur. Potest enim & ipse dicere, super terram ambulantes conuersationem in cælis habemus.

Et misericordia eius in progenies & progenies timentibus eum.] A specialibus se donis ad generalia Dei iudicia conuertens, totius humani generis statum describit, & quid superbi, quid humiles mereantur, quid filij Adæ per liberum arbitrium, quid filij Dei sint per gratiam, alternis verbis explicat. Non ergo, inquit, soli mihi fecit magna qui potens est, sed & in omni gente & progenie qui timet eum & operatur iustitiam, acceptus est illi.

Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.] In brachio suo, in ipso Dei filio significat. Non quod Deus Pater figura determinetur carnis humanæ, eique filius tanquam membrum corporis hæreat, sed quia omnia per ipsum facta sunt, idèò brachium Domini dictus est. Sicut enim tuum brachium per quod operaris, sic Dei brachium dictum est eius verbum, quia per verbum operatus est mundum. Cur enim homo brachium vt aliquid operetur extendit, nisi quia continuo fit quod dixerit? Si autem tanta potestate præualeret vt sine vilo motu corporis sui quod diceret fieret, brachium eius, verbum eius esset. Cum ergo audiimus brachium Dei Patris esse Deum filium, nõ nobis obstrepat consuetudo carnalis, sed quantum illo donante possumus Dei virtutem & sapientiam cogitemus, per quam facta sunt omnia.

Brachium
Patris.

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.] Quod dixit in brachio suo, & quod promisit in progenies & progenies, his quoque *ante nos* per singula commata est adnectendum versiculis, quia videlicet per omnes seculi generationes & perire superbi, & humiles exaltari, pia iustaque diuinæ potentie dispensatione non cessant.

Suscepit Israël puerum suum, memorari misericordia.] Pulchre puerum Domini appellat Israël, qui ab eo fit ad saluandum susceptus, obedientem videlicet, & humilem, iuxta quod Osee dicit, *Quia puer Israël, & dilexi eum.* Nam qui contemptum humiliari, non potest vtique saluari, nec dicere cū Propheta, *Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est anime mee.* Quicumque autem humiliauerit se sicut parulus, hic est maior in regno cælorum.

Vetus
Ieremia,
Israel puer
Domini.

Sicut locutus est ad Patres nostros, Abraham & semini eius in secula.] Semen Abraham, non carnale, sed spiritale significat, id est, non eius tantum carne progenitos, sed siue in circuncisione, seu in præputio fidei illius vestigia secutos. Nam & in præputio positus ipse credidit, reputatumque est ei ad iustitiam. Atque eiusdem fidei signaculum circuncisionem accepit, vt sic vtriusque populi pater fieret per fidem, iuxta quod Apostolus ad Romanos plenissimè describit. Aduentus ergo Saluatoris Abraham est & semini eius in secula promissus, hoc est filijs promissionis quibus dicitur, *Si autem vos Christi, ergo Abraham semen estis, secundum promissionem heredes.* Benè autem vel Domini vel Ioannis exortum matres prophetando præueniunt, vt sicut peccatum à mulieribus cepit, ita etiam bona à mulieribus incipiant, & quæ per vnus deceptionem perijt, duabus certatim præconantibus mundo vita reddatur.

Semen
Abrahæ.

Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam. Tandiu mansit Maria, donec Elisabeth partus tempore completo præcursoris Domini sui, propter quam maximè venerat, natiuitatem videret. Dictum est autem supra, quod omnis anima casta quæ spiritale verbi desiderium conceperit, alta mox necesse fit exercitij cælestis iuga subeat, & quasi trium mensium dies ibidem demorata, quousque perfecta principalium virtutum luce radietur, perseverare non desistat. Quos nimirum perfectissimi fulgoris menses describens Apostolus ait, *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc.*

Maior autem his, est
charitas.

Cap. 4.
impletum
in bonum
accepti.

Elisabeth autem impletum est tempus paritendi, & peperit filium.] Verbum impletionis sancta scriptura in bonorum vitam plenitudinem perfectionis habere significat. Denique Elisabeth impletum est tempus paritendi. Implet sunt dies Mariæ, ut pareret. Impletur Salomon adificare domum Domini. Defunctus est Abraham, vel alius aliquis patrum, senex & plenus dierum. Et postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. At contra dies impiorum inanes sunt & vacui. Viri enim sanguinum & dolosi, non dimidiabunt dies suos.

Et audierunt vicini & cognati eius, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei.] Habet sanctorum editio lætitiarum plurimorum, quia commune est bonum. Iustitia enim communis est virtus. Et ideo in ortu iusti, futuræ vitæ inigne præmittitur, & gratia securitatis iustitiam, exultatione vicinorum præfigurante signatur.

Et factum est in die octava venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine Patris sui Zachariam. Et respondens mater eius, dixit, Nequaquam, sed vocabitur Ioannes.] Miræ sanctus Evangelista præmittendum putavit, quod plurimi infantem patris nomine Zachariæ appellandum putarant, ut aduertat matri non nomen alicuius displicuisse degeneris, sed id sancto infusum Spiritu quod ab Angelo antè Zachariæ fuerat prænunciatum. Et quidem ille mutus intimare vocabulum filij nequivit uxori, sed prophetiam Elisabeth didicit, quod non didicerat a marito.

Et dixerunt ad illam, Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine. Innebant autem Patri eius, &c.] Ioannes est (inquit) nomen eius, hoc est non ei nos nomen imponimus qui iam à Deo nomen accepit. Habet vocabulum suum quod agnouimus, non quod elegimus. Nec mireris si nomen mulier, quod non audiuit adierit, quando ei Spiritus sanctus qui Angelo mandauerat reuelavit, neque poterat Domini ignorare prænunciatum, quia prophetauerat Christum. Et bene additur quia nemo in cognatione eius vocatur hoc nomine, ut intelligas nomen non generis esse, sed vatis.

Apertum est autem illico os eius, & lingua eius & loquebatur benedicens Deum. Et factus est timor super omnes vicinos eorum.] Quia vox clamantis in deserto est nata, merito est lingua parentis soluta. Neque enim Patrem à laudibus silere decebat, qui verbi præcone sibi nato gaudebat. Quippe cui labia quæ incredulitas vinxerat, fides iam soluit. Verum hæc etiam allegoricè, si quis percuratari desideret, Ioannis celebrata natiuitas, gratiæ noui testamenti inchoata sublimitas. Cui vicini & cognati patris nomen quàm Ioannis imponere malebant, quia Iudæi qui legis ei obseruatione quasi adhiuitate iuncti erant, magis iustitiam quæ ex lege est sectari, quàm fidei gratiam suscipere cupiebant. Sed Ioannis, hoc est gratiæ Dei vocabulum, mater verbis, pater literis intimare fatigant, quia & lex ipsa psalmique ac Prophetæ apertis sententiarum vocibus gratiam Christi prædicant, & sacerdotum illud vetus figuratis ceremoniarum & sacrificiorum umbris eidem testimonium perhibent. Pulchreque Zacharias octaua die prolis editæ loquitur, quia per Domini resurrectionem quæ octaua die, hoc est post septimam sabbati facta est, occultata sacerdotij legalis arcana patuerunt, linguaque Pontificum Iudæorum, quam diffidentia vincula strinxerant, intelligentiæ rationabilis est voce soluta.

Et super omnia montana Iudæa diuulgabantur omnia verba hæc.] Et posuerunt omnes qui audierant, in corde suo dicentes, Quid putas puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo. Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Ecce enim vnum Zachariæ silentium, non ipsi tantum, cum datur ad penam incredulitatis & signum credendi, proficit, sed & cum aufertur, omnes vicinos eius miraculo ac timore stupefacit. Omnia circumquaque montana, fama nati Prophetæ perfundit, omnes qui audire poterant, ad perquirendum diligentius pueri qui natus est modum, statimque sollicitat, ut bis videlicet, atque huiusmodi futurus Christi Prophetæ commendetur auspicijs, iterque (vix ita dixerim) præcursori veritatis, præcurrentis signa præ-

beant. Et Zacharias Pater eius, impletus est Spiritu sancto, & prophetavit dicens, Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebi suæ.] Quanta superni muneris est largitas, si prompta ad accipiendum nostræ fidei sit pietas. Ecce loquela quæ sola est ablata diffidenti, cum spiritu prophetiæ est restituta credenti. Visitauit autè Dominus plebem suam, quasi longa infirmitate tabescentem, & quasi vendita sub peccato, vincti filij sui sanguine redemit. Quod quia B. Zacharias proximè faciendum cognouerat, Prophetico morè quasi iam factum narrat. Et notandum quod visitasse & redemisse plebem suam dicitur, non quia videlicet hanc veniens suam inuenit, sed quia visitando suam fecit. Cui simile est, quod in Prouerborum fine de eadem plebe cantatur, Mulierem fortem quis inueniet? Neque enim eandem mulierem, videlicet Ecclesiam fortem, id est, fide deuotam inuenit, sed sibi desponsando fortem reddidit, quia suæ fidei sublimitate perfecti.

Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui.] Cornu salutis, firmam celsitudinem salutis dicit. Ossa liquidem omnia carne inuoluta sunt, cornu excedit carnem, & ideo cornu salutis, regnū saluatoris Christi vocatur, quo mundo spiritualis & quæ carnis gaudia superet, altitudo nunciatur. In cuius figuram David vel Salomon cornu olei sunt in regni gloriam consecrati.

Sicut locutus est per os sanctorum, à saculo prophetarum eius.] A saculo, inquit, quia tota veteris testamenti scriptura, prophetia de Christo processit. Nec soli Hieremias, Daniel, & Esaias, cæteri que tales, qui & Prophetæ specialiter appellati, & de eius aduentu manifeste sunt locuti, verum ipse pater Adam, Abel, & Enoch, & cæteri patrum, factis quique suis eius dispensationi testimonium reddunt. Vnde Dominus ipse Iudæorum duritiam redarguens, ait: Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi. De me enim ille scripsit:

Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos.] Iungendum est à superiori vericulo, erexit nobis, id est, erexit nobis salutem ex inimicis nostris. Cum enim primo breuiter præmisisset, Et erexit cornu salutis nobis, continuo quæ apertius quid dixerit explanans, Salutem (inquit) ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos. Omnes autè qui oderunt nos, vel homines peruerios, vel immundos Spiritus significat. De quorum manu & interim spe salui facti sumus, & in futuro re ipsa saluandi.

Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui. Iusurandum quod iurauit, ad Abraham patrem nostrum, &c.] Dixerat Dominum iuxta eloquia Prophetarum in domo David nasciturum, dicit eundem ad explendum testamentum quod Abraham disposuit, nos esse liberaturum. Quia videlicet ijs præcipuè Patriarchis de suo femine, vel congregatio gentium, vel Christi est incarnatio promissa. Quod Mathæus quoque breuiter intimare voluit, qui Euangelij sui principium hoc modo cepit: Liber generationis Iesu Christi filij David, filij Abraham. Vbi notandum, quod apud vtrunque Euangelistam, David præfertur Abraham. Quia & si temporis ordine posterior, promissionis tamen est munere maior. Abraham namque, qui adhuc in præputio positus propria dereliquit, Deum cognouit, fidei testimonium meruit, fides tantum gentium & sacrosanctus Ecclesiæ cæterus est promissus, dante ad eum Domino, Atque, in te benedicemur vniuersa cognationis terra. David autem oraculo sublimiore, quod ex ipso Christus secundum carnem nasciturus esset, audiuit: Cumque impleueris (inquit) dies tuos, ut vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis, & stabiliam regnum eius. Ipse adificabit mihi domum, & firmabo solium eius vsque in æternum. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium.

In sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris.] Aperte & breuiter quomodo sit Domino seruiendum designat, videlicet & in sanctitate ac iustitia, & coram ipso, & omnibus diebus. Nam qui vel ante mortem ab eiu. seruitio discedit, vel immundicia qualibet siue iniustitia fidei suæ syncretitatem commaculat, vel coram hominibus tantum & non etiam coram Domino sanctus perdurare contendit: & iustus, necdum perfecte de manu spiritualium inimicorum

Domini ratio.

Ioannes est nomen eius.

Inquendi in Zacharia, allegoria.

Præteritū profuturo. Plebem suam.

Cornu salutis.

Propheta omnes de Christo locutus.

David Abrahæ præfertur.

Seruiendū quid sit Domino.

liberatus Domino seruit, sed exemplo veterum Samaritanorum, dijs gentium pariter, & Domino seruire conatur.

Et tu puer Propheta altissimi vocaberis. Praeibis enim ante faciem Domini, parare vias eius.] Pulchre cum de Domino loqueretur, ad Prophetam repente sua verba conuertit, vt hoc quoque beneficium esse Domini designaret. Verum quaeritur, quomodo octo dierum alloquatur infantem. Sed qua ratione vocem patris non audierit natus, qui salutationem Mariae adhuc vtero clausus audiuit? Nisi forte putandus est Zacharias propter eos potius qui aderant intruendos, futura sui filij munera, quae dudum per Angelum dixerat, mox vt loqui potuit praedicare voluisse. Audiant sane Arriani, & erubescant: audiant mansueti & laxentur, quod Christum Dominum quem Ioannes prophetando praebat, altissimum vocat. Iuxta quod & Psalmista Deum hominemque perfectum in vna persona collaudans, ait: *Mater Sion dicit homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus.* Eum factum qui fundauit, eundem hominem, quem altissimum nuncupat.

Ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum.] Quali Iesu, id est, saluatoris nomen exponere ac diligentius commendare desiderans, salutis mentionem frequentat, cum cornu salutis erigendum, salutem ex inimicis futuram, scientiam salutis plebi dandam commemorat. Sed ne temporalem carnalemque promitti salutem putares, *in remissionem* (inquit) *peccatorum eorum.* Verum Iudaei ideò non Christum Iesum suscipere, sed Antichristum malunt expectare, quia non intus sed foris saluari, non à peccati dominio, sed ab humanae seruitutis cupiunt iugo liberari.

Per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto.] Et Propheta de Domino loquens, *Ecce vir, inquit, oriens nomen eius.* Qui ideò recte oriens vocatur, qui nobis ortum veræ lucis aperiens, filios noctis & tenebrarum, lucis effectus facit. iuxta quod beatus Zacharias consequenter exponit dicens:

Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.] Sedentibus quippe in tenebris & in umbra mortis Domino illuminare est, his qui in peccatis, & ignorantiae cæcitate vixerunt, agnitionis amorisque sui radios infundere. Qualibus dicit Apostolus, *Fuistis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino.* Pedes autem nostri in viam pacis diriguntur, cum actionum nostrarum iter per omnia, redemptoris illuminatorisque nostri gratiae concordat. Congruo sane ordine, primo illuminanda corda, & post opera dirigenda testatur, quia nemo quam non ante didicerit, pacem valet operari. Vnde recte Psalmista, *Inquire* (inquit) *pacem, & sequere eam.* Quod est dicere, Illuminare qui in tenebris sedebas, & viam pacis à qua diutius exulabas, ingredi.

Puer autem crescebat & confortabatur spiritu, & erat in deserto vsq; ad diem ostensionis suae ad Israel.] Praedicator poenitentiae futurus, opportunum iutumque est, vt solitudinis aspera sequatur: & quo liberius iuuenis auditores suos à mundi illecebris erudiendo sustollat: ipse etiam primam squalidus in desertis vitam transigat.

CAPVT II.

Cap. 5.

Locus natiuitatis à Domino electus.

Factum est autem in diebus illis, exiit edictum à Caesare Augusto, vt describeretur vniersus orbis.] Nasciturus in carne Dei filius sicut parentes sibi quos voluit, & locum natiuitatis quem voluit elegit, eosque ad ipsum locum priusquam nasceretur quomodo voluit aduexit, ita etiam tempore quo voluit, immò quo ipse vnà cum Patre & Spiritu sancto à saeculis disposuerat, per que ora Prophetarum praedixerat, mundum vt saluaret intrauit. Quomodo enim de virgine matre natus, virginitatis sibi gloriam & Angelicum castimoniae decus ostendit esse gratissimum, sic quoque pacatissimo saeculi tempore procreatus, quia pacem magnopere quaereret atque amaret, edocuit, quia pacis charitatisque sectatores semper inuisere dignaretur, indicauit. Iuxta quod ipse fidelibus promittens ait: *Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Quod enim

maius regni quietissimi, & pulcherrimæ, quantum ad homines, potuit esse pacis indicium, quam vna totum orbem descriptione concludi, eodem cunctos longè lateque mundi fines census numismate comprehendere? Cuius auctor ac moderator Augustus, tanta iuxta fidem historicarum duodecim annos circa tempus natiuitatis dominicæ pace regnauit, vt tam forinsecis quam ciuilibus bellis toto orbe sopitis, spiritale Prophetae praesagium etiam ad literam videatur implese. Qui videlicet Propheta cum mystica dispensationem Christi voce praecineret dicens, *Et erit in nouissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes.* post pauca etiam temporis illius sacratissimi statum describere curauit: *Et constabunt* (inquit) *gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad praelium. domus Iacob venite, & ambulemus in lumine Domini.* Non solum autem hæc noua mundi descriptio illius summi regis aduentui testimonium perhibebat, qui congregatos à mundi plagis omnibus electos suos æternæ beatitudinis albo conscriberet, verum etiam eundem regni duces, quieti sui moderaminis pace iuuabat, quia nimirum comprehensis à praeciorum turbine gentibus vniuersis, praedicatos orbi Christi discipulos, quolibet propter verbum ire vellet, ab ingruentium feruore seditionum, tremenda id temporis (vt ita dixerim) Romani nominis umbra protegebat. Exiit ergo edictum à Caesare Augusto, vt census proficeretur vniersus orbis, quia imminerebat edictum Regis Christi, quo salutem quaerentium vniersus orbis. Qui vocabulum Augusti perfectissimè complens, vtpote suos & auferere desiderans, & ipse augere sufficiens, censoribus suæ profectiois, non ablatione pecuniae subiectos, sed fidei oblatione signare praecipit. *Euntes, inquit, in mundum vniersum, praedicate Euangelium omni creaturae. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.*

Hæc descriptio prima facta est à praside Syria Cyrino. Et ibant omnes, vt proficerentur singuli in suam ciuitatem.] Hunc Cyrini temporibus habitum censum, etiam Iosephus illustris Hebræorum historiographus, in octauodecimo antiquitatum libro hoc modo memorat: *Cyrinus autem vir vnus ex consensu curiae Romanae per singulos magistratus vsque ad gradum consulatus ascendens, per caetera quoque honorabilis, cum paucis Syriam venit, à Caesare ius dare gentibus missus, & censor simul patrimoniorum futurus.* Itaque quod ait, *Hæc descriptio prima facta est à praside Syria Cyrino,* significat hanc descriptionem, vel primam esse earum quæ totum orbem concluderint, quia pleraque iam partes terrarum sæpè leguntur fuisse descriptæ, vel certè primo tunc ccepisse, quando Cyrinus in Syriam missus est. Quomodo autem tunc imperante Augusto & Cyrino praesidente ibant omnes, vt census proficerentur singuli, in suam ciuitatem, ita & nunc imperante per Ecclesiae praesides, id est doctores, immo suadente & praemia pollicente Christo, eamus omnes, nullus excipiat à censu iustitiae. Veniamus ad eum qui laboramus, & onerati sumus, & ipse reficiet nos. Tollamus iugum eius super nos, & discamus ab eo quia mitis est & humilis corde, & inueniemus requiem animabus nostris. Hæc est enim nostra ciuitas & patria, requies videlicet beata & cœlestis animarum, ad quam in saeculi nascentis exordio à Deo Christo creati, ad quam ab homine Christo sumus in fine saeculorum recreati. Ad quam nimirum ciuitatem pacis & quietis ire, & deuotos regi nostro thesauros ferre, est crescentibus quotidie virtutis ac fidei profectibus, supernae lucis quæ sint gaudia æterna speculari, & pro his acquirendis prospera mundi simul & aduersa contemnere, & his acquisitis, mundatos nos ab omni inquinamento carnis & Spiritus, preciosius auro Deo munus offerre. Quod si etiam genus nomismatis quod Caesari pendebatur, diligentius inspexerimus, non parum nobis deuotionis & ipsam mundare probabimus, quod non aliunde melius quam de ipso Euangelio quaerere & inuenire valeamus, vbi tentantibus se de tributo Caesari reddendo, Dominus ait, *Ostendite mihi nomisma census.* At illi (inquit) *obtulerunt ei denarium.* Et ait illis Iesus, *Cuius est imago*

hec & superscriptio? Dicunt ei, Cesaris. Tunc ait illis, Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari, & quae sunt Dei Deo. Vbi primum notandum, quod Caesari denarius qui decem nummos habebat, quod etiam nomine prodit, imagine eius & sub scriptione titulus, soluebatur. Deinde inferendum, quia iubente Domino quae Caesaris Caesari, & quae Dei sunt Deo esse reddenda, nobis quoque soleriter intimatur, in similitudinem denarii regalis Deo Regi nostro decalogum legis offerendum, hoc est amorem Dei & proximi, quorum vnus tribus perceptis septem alius complectitur, integro esse corde seruandum. In quo videlicet scripturae sacrae denario, decem mandatis caelestibus quasi totidem aureis nummis insignito, vultu nomenque regis aeterni, hoc est agnitionem diuinam voluntatis quisquis intueri nouit, inueniet. Quod in tabulis sui cordis quisque perfecte credit, sperat, diligit, nilo sedulae castigationis exarat. Et hunc nobiscum denarium quasi sacculo inclusum in via portamus, quando dicere scientes cum Psalmista, *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, dedisti letitiam in corde meo*, ipsum tamen haecens fidei signaculum gaudiumque spei & charitatis, in occulta nostrae conscientiae meditatione seruamus Deo teste reconditum. Verum in patriam peruenientes regi nostro cuius visionem sitimus, ad quem in suo decore contendendum toto nisu virtutis, tota mentis intentione properamus, quae in terris latuerant, in caelis coronanda nostrae bonae conuersationis donaria proferemus, quando quae in tenebris diximus, in lumine dicentur, & quod in aurem locuti sumus in cubiculis, praedicabitur in tectis.

Ascendit autem & Ioseph a Galilea de ciuitate Nazareth in Iudaam ciuitatem David, &c.] Superna dispensatione professio census ita descripta est, vt in suam quisque patriam ire iuberetur. Non tantum propter mysterium quod diximus, verum etiam vt Dominus alibi conceptus, alibi natus, insidiantis sibi Herodis furorem facilius eaderet. Qui si Bethlehemitis parentibus nasceretur, fugam eorum subitam calidus scrutator potuisset habere suspectam, praesertim cum eos de stirpe David, vnde Christus erat futurus, cuncti genens ducere nosset. Cui David ipse, suo & nomine & patria, & officio, testimonium perhibet. David quippe, manu fortis, siue desiderabilis, interpretatur. Nomen quidem inde mutuans, quod & gigantem fortiter strauerit, & pulcher aspectu decoraque facie fuerit: sed altiori mysterio illum de sua domo ac familia nasciturum praefigurans, qui singulariter mundi principem debellaret, speciosus forma praefilijs hominum, & ipse in Bethlehem natus, & intellectuualium pastor ouium, hoc est simplicium rector animarum. Cuius non praetereunter tanta tamque benigna est humilitas intuenda, qui non solum incarnari pro nobis, sed & eo tempore dignatus sit incarnari, quo mox censu Caesaris adscriberetur, atque ob nostri liberationem, ipse seruitio subderetur. Quam etiam nobis humilitatis eius semitam (neque enim condiciones venit mutare, sed animos) Petrus insinuat. *Subditi* (inquens) *estote omni humanae creaturae propter Deum, siue regi, quasi praecellenti, siue ducibus, tamquam ab eo missi*. Sed & coaepistolus eius Paulus, *Reddite* (inquit) *omnibus debita. Cui tributum, tributum. Cui uectigal, uectigal. Cui timorem, timorem. Cui honorem, honorem. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis*.

Factum est autem cum essent ibi, impleti sunt dies vt pareret, &c.] Bene non solum propter iudicium regij stemmatis, sed & propter nominis Sacramentum Dominus in Bethlehem nascitur. Bethlehem namque domus panis interpretatur. Ipse namque est, qui ait, *Ego sum panis vitae, qui de caelo descendi*. Locus ergo in quo Dominus nasceretur, domus panis ante vocatus est, quia futurum profecto erat vt ille ibi per materiam carnis appareret, qui electorum mentes interna satietate reficeret. Sed vsque hodie, & vsque ad consummationem saeculi, Dominus in Nazareth concipi, nasci in Bethlehem non desinit, cum quilibet audientium verbi flore suscepto, domum aeterni panis efficit. Cotidie in vtero virginali, hoc est in animo credentium per fidem concipitur, per baptismum gignitur. Cotidie Dei genitrix Ecclesia suum comitata doctorem, de rota mundanae conuersationis quod Galilaea sonat, in ciuitate Iuda, confes-

sionis videlicet, & laudis ascendens, censum suae deuotionis aeterno regi persoluit. Quae in exemplum beatae semper virginis Mariae nupta simul & immaculata, concipit nos virgo de Spiritu, parit nos virgo sine gemitu, & quasi alij quidem desponsata, sed ab alio secundata, per singulas suas partes quae vniam Catholicam faciunt, praeposito sibi Pontifici visibiliter iungitur, sed inuisibili Spiritus sancti virtute cumulatur. Vnde & bene Ioseph auctus interpretatur. Indicans nimirum hoc vocabulo quod instantia magistriloquentis nil valet, si non augmentum superni inuamini vt audiatur acceperit. Quod autem filium suum primogenitum Maria peperisse desribitur, non iuxta Heluidianos accipiendum est, alios quoque filios eam procreasse, quasi nequeat primogenitus dici, nisi qui habeat fratres, sicut non vnigenitus nisi qui caret fratribus, solet appellari. Quia & testimonium legis, & aperta ratio declarat omnes vnigenitos etiam primogenitos, non autem omnes primogenitos, etiam vnigenitos posse vocari. Hoc est non solum esse primogenitum post quem alij, sed omnem antequam nullus e vulua processerit. Denique quia *omne masculinum quod aperit vuluam, sanctum Domino* vocari praecipitur, siue fratres sequantur siue non sequantur, quod primum de vulua nascitur, primogeniti est iure consecrandum. Verum altiori ratione Dei filius in carne apparet, & iuxta diuinitatis excellentiam vnigenitus a patre, & iuxta fraternam societatem primogenitus est omnis creaturae. De hac dicitur, *Nam quos praesuiit & praedestinauit conformes fieri imaginis filij sui, vt ipse primogenitus in multis fratribus*. De illa autem, *Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti a Patre*. Est ergo vnigenitus in substantia Deitatis, primogenitus in susceptione humanitatis. Primogenitus in gratia, vnigenitus in natura. Inde est quod frater nuncupatur, & Dominus. Frater, quia primogenitus: Dominus, quia vnigenitus.

Et panis eum inuoluit, & reclinauit eum in praesepio, quia non erat ei locus in diuersorio.] *Quid tribuam Domino, pro omnibus quae retribuit mihi? Quid enim maior est omni laude, paruulus natus est nobis, vt nos viri possimus esse perfecti. Qui totum mundum vario velle ornatum, panis visibus inuoluit, vt nos stolam primam recipere valeamus. Per quem omnia facta sunt, manus pedesque cunis aditringitur, vt nostrae manus ad opus bonum exterae, nostri sint pedes in viam pacis directi. Cui caelum sedes est, durum praesepis angustia continetur, vt nos per caelestis regni gaudia dilatet. Qui panis est Angelorum, in praesepio reclinauit, vt nos quasi sancta animalia carnis suae frumento reficiat. Qui ad dexteram patris sedet, in diuersorio loco eger, vt nobis in domo patris sui, multas mansiones prepararet. Quamuis hoc quod non in parentum domo, sed in diuersorio & in via nascitur, per significationem intelligi altius potest. Ipse namque ait, *Ego sum via, & veritas, & vita*. Qui ergo per diuinitatis essentiam veritas & vita permanet, per incarnationis mysterium via factus est, quia nos ad patriam ubi veritate & vita fruamur adduceret.*

Et pastores erant in regione eadem vigilantes & custodientes vigilas noctiu supra gregem suum. Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos.] Pulcherrima ratione Domino nato pastores vigilantes, gregemque suum ab insidijs noctis custodiendo defendunt. Vt videlicet etiam per hoc ostendatur illud adesse tempus, quod verus & solus bonus pastor olim promissit dicens, *Ecce ego ipse requiram oues meas, & visitabo eas, sicut visitat pastor gregem suum, & liberabo eas de omnibus locis in quibus dispersa fuerant in die nubis & caliginis*. Et paulo post, *Et sicut abo super ea pastorem vnium, qui pascat ea, seruum meum David, & cessare faciam bestias pessimas de terra, &c.* Quae mirabiliter a Propheta praedicta, mirabilibus a Domino videmus impleta. Meminit & Michaeas Propheta loci huius & temporis dicens, *Et tu turris gregu nebulosa, filia Sion vsq, ad te venient, & reuertentur potest as prima, regnum filia Sion*. Turris quippe gregis quae Hebraice turris Ader vocatur, mille circiter passibus a ciuitate Bethlehem ad orientem distat, vaticinio sui nominis pastores hos multo ante demonstrans, ad quam vsque filiae Sion Angelicae videlicet potestates pastoribus apparendo venerunt. Vigilent itaque nato Domino pastores

Denarium.

Decalogi per solutio.

Natus est non in ubi habitatus Christus.

Bethleem.

Ecclesia Mariam ministrat.

Primogenitum.

Humilitas Christi.

Pastorem vigilans.

Turris gregis.

supra gregem ouium suarum, significant eius dispensatione manifestata vigilaturos in Ecclesia pastores animarum castarum. Quibus dicatur, Pascite, qui in vobis est, gregem Dei. Bene autem vigilantibus pastoribus Angelus apparet, eo: que Dei claritas circumfulget. Quia illi præ cæteris videre sublimia merentur, qui fidelibus gregibus præesse solliciti sciunt, dum que ipsi pie super gregem vigilant, diuina super eos gratia largius coruscet. Aliter Angelus Mariam, Angelus Ioseph, Angelus pastores instruit. Et concipiendum, & conceptum, & natum, cæli ciues Dominum testantur, vt & mortales sufficienter imbuant, & suum auctori seruitium incessanter impendant. Nam & in sequentibus, tentato, passuro, resurgenti, atque ad cælos ascendenti, semper adesse perhibentur.

Et timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus, Nolite timere. Ecce enim Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Non omni populo Iudæorum, quorum plurimi rebellis extiteret, sed omni fidelium populo de cunctis tribubus, gentibus & linguis in vna Christi Ecclesiam congregato, æternum gaudium Euangelizatur & magnum.

Quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate David. Hæc est potestas prima, hoc regnum filie Sion, quod præfatum Prophetæ testimonio promissum est in turre gregis venturum. Vbi notandum quod Angelus qui in noctis vtique vigilijs pastores affatur, non ait, hac nocte, sed hodie natus est vobis saluator. Non aliam scilicet ob causam, nisi quia gaudium magnum Euangelizare veniebat. Nam vbi trititia quæque nocturnis temporibus gesta vel gerenda significantur, ibi sæpè nox vel adiungitur, vel etiam sola hominatur. Vt est illud, Omnes vos scandalum patiemini in me ista nocte. Et alibi, Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac, priusquam bis gallus vocem dederit, ter me es negaturus. Neque enim frustra Angelus tanto lumine cinctus apparuit, vt claritas Dei pastores circumfulsisset, hoc est ex omni parte illorū radios luminis aspersisset dicatur, quod nunquam in tota testamenti veteris ferie toties Angelis apparentibus adiungitur. Sed mysticè præmonuit, quod aperte postea monuit Apostolus dicens, Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum & induamur nos arma lucis, sicut in die honeste ambulemus.

Et hoc vobis signum. Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio. Crebris infantia saluatoris & Angelorum præconijs, & Euangelistarum nobis est inculcata testimonijs, vt nostris alius cordibus quid pro nobis sit factus infigatur. Quia videlicet vulneratus est propter iniquitates nostras, & infirmatus est propter peccata nostra. Et notandum solertius, quod signum nati saluatoris datur, infantem non Tyrio exceptum ostro, sed pannis squalentibus inuolutum, non in ornatis auro stratorijs, sed in præsepibus inueniendum. Hoc est non tantum humilitatis eum & mortalitatis, sed & paupertatis habitum suscepisse pro nobis. Quia cum diues esset, pauper factus est pro nobis, vt nos illius inopia ditaremur. Cum esset Dominus cælorum, pauper factus est in terris, vt terrigenas edoceret, paupertate Spiritus regnum acquirere posse cælorum.

Et subito facta est cum Angelo multitudo militia cælestis laudantium Deum & dicentium, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax, hominibus bonæ voluntatis. Vno Euangelizante nuncio natū in carne Deum, mox multitudo militia cælestis aduolans, consono in laudem creatoris ore prorumpit, vt sui loci semper obsequij deuotionem Christo impendat, & nos suo pariter instituat exemplo, quoties vel aliquis fratrum sacræ eruditionis verbis insonuerit, vel ipsi lecta siue audita quæ pietatis sunt ad mentem reduxerimus, Deo statim laudes ore, corde & opere reddendas. Et bene chorus adueniens Angelorum militia cælestis vocabulum accipit, qui & duci illo potenti in prælio, qui ad debellandas aëreas potestates apparuit, humiliter obsecundat, & ipse potestates easdem contrarias, ne mortales tantum tenere valeant quantum volunt, fortiter armis cælestibus proturbat. Nam sicut imperatoris optimi prouisione cuncta manu militari loca aduersus hostilem muniuntur aduentum, ita & Deus quoniam immundi Spiritus ad pacis euerisionem vbi que versantur, ad tutelam nostram cōstituit exer-

citus Angelorum, quorum præsentia & dæmonum confringatur audacia, & nobis pacis gratia ministraretur. Quia vero Deus & homo nascitur, iure hominibus pax, & Deo gloria canitur. Glorificant Angeli Deum pro nostra redemptione incarnatum, quia dum nos conspiciunt recipi, suum gaudent numerum repleri. Optant pacem hominibus, quia quos infirmos prius abiectosque despexerant, nascentem in carne Domino iam socios venerantur, qui cum pacem hominibus poscunt, exponunt, & quibus, videlicet bonæ voluntatis, hoc est eis, qui suscipiunt natū Christum, non autem Herodi, Pontificibus, & Phariseis, cæterisque antichristis, qui eius natiuitate audita turbati sunt, eumque quantum valere gladijs insecuti. Non est enim pax impijs, dicit Dominus. Pax autem multa diligentibus nomen tuum Domine, & non est in illis scandalum. Quibus & hoc quod sequitur, aptissimè congruit. Expectabam salutare tuum Domine, hoc est venturum Christi aduentum, longa votorum præstolatione suspirabam.

Et factum est vt discesserunt ab eis Angeli in cælum, pastores eloquebantur ad inuicem. Transiensque vique Bethleem & videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus, & ostendit nobis. Verba pastorum quàm sint rationabilia, & pastoribus Ecclesie digna, diligenter inspicere. Verè enim quasi vigilantes, non dixerunt, videamus puerum, videamus quid dicitur, sed videamus verbum quod factum est: In principio erat verbum, & verbum caro factum est. Verbum quod semper erat, videamus quomodo pro nobis factum est, quod fecit Dominus & ostendit nobis. Verbum hoc, ipsum se fecit: siquidem hoc ipsum verbum, Dominus est. Videamus igitur quomodo hoc ipsum verbum, hoc est Dominus ipse se fecerit, & ostenderit nobis carnem suam. Quod enim videre non poteramus dum erat verbum, videamus factum quia caro est. Cui simile est, quod Ioannes ait, Quod fuit ab initio, quod audiuiimus, quod vidimus oculis nostris, quod prospeximus, & manus nostræ tractauerunt de verbo vita, & vita manifestata est, & vidimus, & testamur, & adnunciamus vobis vitam æternam quæ erat apud patrem, & apparuit nobis.

Et venerunt festinantes, & inuenerunt Mariam & Ioseph & infantem positum in præsepio. Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictū erat illis de puero hoc. Festinant pastores Christi quem cognouere, tota mentis intentione videre aduentum desiderant. Neque enim cum desidia, Christi est quærenda præsentia. Et idè forte nonnulli quærentes inuenire non merentur, quia desidiosè Christum requirunt. Idèd pastores isti sine mora inuenerunt, quia ad illum fide non ficta currebant, ad quem festinanter ire est non pedū gressus accelerare, sed in fide semper ac virtute proficere. Inuenerunt inquit Mariam & Ioseph, & infantem positum in præsepio. Sed & dominici gregis pastores quo crebrius ac suauius inter huius vitæ tenebras cælesti ad tolluntur oraculo, eo feruentius sublimem patrum præcedentium vitam, in qua panis vitæ semper & seruatur & reficit, quasi portas Bethleem contemplando subeunt, nihilque in hac aliud quàm virginalem Catholicæ Ecclesie pulchritudinè, quasi Mariam: virilem spiritualium doctorum cætum, quasi Ioseph: & humilem mediatoris Dei & hominum, hominis Iesu Christi aduentum scripturæ sacræ paginis insertum, quasi in præsepio positum infantem, Christum prima visione reperiunt. De quo videlicet sanctorū scripturarum præsepio eximitū illud animal & sacrosanctis hostijs aptissimū pascebatur, quod exultando proclamabat, Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Et paulò post, Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me. Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc, quia nimirum iusti est ordinis, vt cognita, amata, & honore digno celebrata verbi incarnatione, ad ipsum quandoque verbi gloriam contuendam capacioris longo exercitio mentis acumine pertingatur.

Et omnes qui audierunt, mirati sunt, & de his que dicta erant a pastoribus ad ipsos. A pastoribus populus ad Dei reuerentiam cogitur. Non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum, non vilis persona pastorum. Certe quo vilior ad

Hodie, non
hac nocte.

Signus nati
saluatoris.

Chorus An-
gelorum.

Deo gla-
ria, pax
hominibus.

Cap. 6.

Videamus
verbum.

Pastorum
festinatio.

Pastorum
audientia.

prudenciam, eo preciosior ad fidem. Nō sapiens sed simplices, qui fucare audita nescirent, Dominus sibi praecones elegit, non rhetores, sed piscatores ad euangelizandum destinauit. Denique & in veteri testamento, praeceptos quosque suae dispensationis nuncios pastores ordinauit. Protomartyr Abel qui innocuum pastoralis officij conuersione proprio sanguine dicitur, cuiusque in figuram dominicae passionis sanguis clamat de terra, quasi doctissimus ac primus opilionum primitias gregum suorum Domino deuotus offerebat. Abraham pater fidei, qui exultauit ut videret diem Christi, & vidit, & gauisus est, non auri metalla quibus sui cultui ornamenta conquireret, sed aquarum fontes quibus pecora potaret, in terrae venis fodiendo quæsisse describitur. Iacob duodecim tribuum pater bis denis annis in pascendis pecoribus æstu urebatur & gelu, quorum in figuram veri pastoris habitum, ostensa inter doctrinae salutaris aquas virtutum suarum varietate, statu sublimiore donabat. Legislator Moyses qui prius in typum Ecclesiae septiformis, sorores septem pascentes ab irruentium pastorum, donec suas oues adaequarent, improbitate defendit, postmodum inter pascula deserti Dominum videre & alloqui, atque in virga pastorali signa facere ac populū Dei liberare promeruit. Ipse Dauid cuius Dominus noster vocari & esse dignatus est filius, arietem sui patris de manu vrsi vel leonis eripiens, ostendit eum de sua stirpe & ciuitate nasciturum, cui similis non est, eripiens inopem de manu fortioris eius, egenum & pauperem à rapientibus eum. Et ideo nō est parui ducenda pastorum attestatio, qui tunc vigilare & Angelicæ exultationis hymnum audire meruerunt, quando relictis in deserto nonaginta nouem ouibus, ad requirendum ouem centesimam bonus pastor apparuit. Cuius semper aduentum totus fidelium grex desiderans implorat, *Errauit sicut ouis qua perierat, require seruum tuum Domine.*

Maria autem conferuabat omnia verba haec, conferens in corde suo. Quid vult hoc quod dicit, conferens? Debit dicere, considerabat in corde suo, & cōseruabat in corde suo, sed quia sanctas scripturas legerat, & sciebat Prophetas, cōseruabat ea quæ secum sunt acta de Domino, cum his quæ nouerat à Prophetis scripta de Domino, & collata adinuicem, cognouit instar cœlestium Cherubim socia sui vultus luce concordia. Dixerat enim Gabriel, *Ecce concipies in utero, & paries filium.* Prædixerat Esaias, *Ecce virgo concipiet, & pariet filium.* Prædixerat Micha filias Sion in turre gregis aduenturas, & potestatem primā tunc esse venturam. Dicebant pastores supernæ sibi ciuitatis in turre gregis apparuisse cohortes, quæ natum canerent Christum. Legerat Maria, *Bos cognouit possessorem suum, & asinus praesepe Domini sui.* Videbat in prælepi Dei filium vagientem qui homines saluat ac iumenta. & in his singulis atque huiusmodi, conferabat quæ legerat, & comparabat his quæ audiebat & videbat.

Ei reuersi sunt pastores glorificantes & laudantes Deum in omnibus qua audierant & viderant, sicut dictum est ad illos. Glorificant pastores & laudant Deum in omnibus, quæ audierant ab Angelis, & viderant in Bethleem, sicut dictum est ad illos, id est, & in hoc glorificant quod non aliud venientes inuenerant, quàm dictum est ad illos: siue sicut dictum est ad illos, gloriam Deo laudesque referunt. Et hoc enim illis facere dictum est ab Angelis, non quidem verbo imperantibus, sed formam suæ deuotionis offerentibus, cum Deo in excelsis gloriam vnanimi exultatione resonarent. Nā & qui dicit, *Euangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo,* ad glorificandum utique Deum laudandumque prouocat. Sed & magistri spiritalium gregum modo cæteris dormientibus contemplando cœlestia subeunt, modo fidelium castra lustrando & probitatis exempla quærendo circueunt, modo ad publicum pastoralis officij docendo redeunt, ut memoriam abundantiae suauitatis Dei, quam raptim licet intuendo gustauerant, prædicando proximis eructent.

Et postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer, vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur. Ritus & religio circumcissionis à B. Abraham Patriarcha sumpsit exordium. Qui cum positus adhuc in præputio perfecte Deo credidisset, reputatumque ei esset ad iustitiam, signum accepit circumcissionis, signaculum iustitiae & fidei, quæ est in præputio. A quo etiam, ut die circumcissionis nomē paruulis aptaretur, exortum est. Quia & ipse cum testamento à Deo circumcissionis acciperet, eadem prius die, cum sua coniuge nominis augmentum promeruit, ut qui eatenus Abraham, id est pater excelsus vocabatur, deinceps ob meritum fidei Abraham, hoc est Pater multarum gentium nuncuparetur, Sarai quoque, Sara diceretur. Erat autem circumcissionis typus ac figura multiformis. Nam & signaculum (ut dictum est) iustitiae fidei Abraham & semini eius, & iudicium castigandi eos qui ad hoc semen hæcque fidē pertinerent, ab omni inquinamento carnis & Spiritus, & Prophetiam nascituri de hoc semine saluatoris, qui nos & in presenti per baptismum ab omni mortiferae actionis pollutione mundaret, & in futuro per resurrectionem ab vniuersa mortis ipsius corruptione, in perpetuum liberaret, & præcipue donum remissionis, quod solueret à peccato præuaricationis Adæ, per hanc id temporis ministrari, eidem gratiæ legisq; legislatori complacuit. Qui enim nunc dicit, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei,* ipse tunc dicebat, *Masculus cuius præputij caro circumcisa non fuerit, peribit anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* Non pactum utique circumcissionis, quod non infans qui discernere necdum valuit, sed maiores qui id seruare nouerant, poterant, debuerant, irritum fecerunt: verum pactum quod cum primo homine Deus iniit, quod omnis qui vel vnus die vitam gessit in terra, præuaricasse cōuincitur, atque ideo remedio salutis aliquo opus habere non ignoratur. Nam qui vel ante tempora circumcissionis, vel etiam post datā circumcissionem de exteris gentibus extirpare fideles, ut exemplar patientiæ Iob & amici liberi que illius, siue victimis hostiarum, se suosque ab originali peccato, seu certe sola fide saluabant, quia iustus ex fide uiuit, & sine fide impossibile est placere Deo. Verum his atque huiusmodi remedijs egent, qui de peccati traduce propagari in iniquitatibus cōcepti & in delictis sunt nati. Redemptor autem noster, qui ut peccata mundi tolleret, sine peccato venit in mundum, sicut suo baptismate nobis remedia procurauit, id est, nostris ablucendis sceleribus aquarum que subiit lauacra cōsecrauit, ita etiam circumcissione quā suscepit, non sua quæ nulla erant admissa purgauit, sed nostræ in se naturæ vetustate docuit innotandam, & nunc videlicet eam per se à vitiorum labe purgandam, & in nouissima die significans ab ipsa multifariæ mortalitatis ac mortis peste penitus esse restaurandam. Vnde congrue Iesus octaua die circumcissus asseritur, quod non facile in veteri testamento de quoquā legimus actum, quamuis sæpissime de omnibus iustum, absque solo duntaxat Isaac, qui quasi filius promissionis primus octaua die circumcissionem accepisse prohibetur. Bene inquam Iesus octaua die circumciditur. Quia videlicet vtraque hæc nostra quam prædiximus, hoc est & moderna & futura, & Spiritus & carnis innotatio, & in eius resurrectione præfigurata, & in nostra est quandoque perficienda. Si quidem de prima nostra resurrectione, quæ interim vitæ & fidei emendatione celebratur, Apostolus ait, *Quicunque enim baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.* De secunda autem quæ in fine speratur, ita dicit, *Si enim credimus quod Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo.* Octauum autem numerum, resurrectionis gloriæ conuenire penè omnibus claret. Nam & Dominus octaua die, hoc est post septimam sabbati resurrexit, & ipsi post sex huius sæculi ætates & septimam sabbati animarum, quæ nunc interim in alia vita geritur, quasi octauo tempore surgemus, tunc verisimè circumcisi, hoc est ab omnibus carnalis concupiscentiæ vitij & corruptionibus, in quibus maximè luxuria regnat, expoliati, verisimè

Cap. 8.

Circumcissionis ritus.

Pactum Domini.

Circumcissione non eguit Christus.

Octauo die circumcissus.

mè præputium inciti. Quia sicut Dominus ait, *filij saculi huius nubunt, & traduntur ad nuptias. Illi autem qui digni habentur saculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducunt uxores: neque enim ultra mori poterunt, æquales enim Angelis sunt. & filij sunt Dei, cum sint filij resurrectionis.*

Iesus.

Saluati.

Iesus quem numerus exprimit Græcis.

Centenarius dextera petri.

Cultris petris cur circumcisio fiebat.

Vocatum est (inquit) nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Argelo priusquam in vtero conciperetur.] Iesus, Saluator interpretatur, cuius nominis etiam fideles & electi quique, in vtraque sua, de qua satis dictum est circumcisio, participes existere gaudent, ut sicut à Christo Christiani, ita etiam à Salvatore saluati nuncupentur, nunc quidè spe salui facti per fidem, tunc autem re ipsa per visionem gloriæ, quæ est in Christo Iesu Domino nostro, quod illis à Deo vocabulum non solum priusquam in vtero Ecclesiæ per fidem conciperentur, sed etiam ante tempora sæcularia vocatum est. Cuius sacrosancti nominis non tantum etymologia, sed & ipse quæ literis comprehendit numerus, perpetuæ nostræ salutis mysteria redolet. Sex quippe literis, apud Græcos scribitur *ιησους*, videlicet *ι*, & *ς*, & *ς*, & *ο*, & *υ*, & *ς*, quarum numeri sunt X. & VII. & CC. & LXX. & CCCC. & CC. qui sunt simul. DCCCLXXXVII. Qui profecto numerus quia figuræ resurrectionis adgaudet, satis est supra tractatum. Nam quod octo simplicitate posita, hoc & per eadem decem, siue centum multiplicata significant. Vel certè perfectorum cumlatio numerorum, firmitatis indicium esse credendum est. Possumus & ita dicere, quod nomen Saluatoris octo absoluta cõtineat, quia resurrectionis in se exemplum mortalibus octaua die resurgendo præstiterit. Contineat & decuplata, quia decalogus legis, quomodo debeat impleri suæ nos resurrectionis figuris, instituerit pariter & iuuerit. Ut quomodo *ipse surgens à mortuis iam non moritur, mors illi ultra nõ dominabitur*, ita & nos existimemus nos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu. Contineat etiam centies ducta, quia gloria suæ resurrectionis ostensa, quæ nos in futurum sequatur, retribuitur portenderit. Centenarius namque numerus qui post tot in laua cursum numerorum, primus dextera petri, illius nimirum sæculi gaudij figurandis aptissimè congruit, quando nouissima inimica destructor mors, quando *nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis qui resurrexerint, in nubibus obuiam Domino in aëra, & sic semper cum Domino erimus.* Unde pulchre in typum omnium electorum, primus promissionis filius & centenarius patre natus ac circumcilius, & secundum Domini prædictum Isaac, quod risum siue gaudium sonat, est appellatus, illius per omnia temporis dextera felicitatè præfigurans, de quo Dominus ait: *Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.* Verum quia de circumcisio sermo est, libet inquirere quare Moyses ipse qui legem circumcilionis & patrius à Deo datam & sibi toties inculcatam refert, toto ducatus sui tempore neminem circumcidi voluerit, præter vnum solummodo filium suum, quem mater arrepta petra acutissima ne à Domino feriretur circumcidit, sed omnes qui in eremo nati sunt, à Iosue circumcidendos reliquerit, morem videlicet diuinitus imperatum, quadringentis & sex annis obseruatum, & auita sibi successione contraditum, annis quadraginta continuis intermittens. Nequaquam hoc frustra, sed magno mysterio factum crediderim. De quo, saluo maiorum intellectu, dicam breuiter ipse quod sentio. Moyses circumcilionem prædicat, sed Iosue perficit, quia *lex per Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est.* Nihilque prodest litera iubens, nisi aduerit gratia iuuans. Moysè prædicante præputium crescit, quia sicut Apostolus ait. *ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati.* Et alibi, *Vsq; ad legem enim, peccatum erat in mundo. Peccatum autem non imputatur, cum lex non est.* Et iterum, *Lex autem subintravit, ut abundaret delictum.* Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, *Non concupisces.* Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sed Iosue populo in terrâ reprobationis industo præputium quod Moysè viuente adreuerat, cultris petris incidit. Quia ubi abundauit peccatum, super abundauit gratia. Nam quare pe-

trinis ad circumcidendum Iosue cultris vtatur, intelligit qui legit, quia *petra erat Christus, & super hanc* (inquit) *petram edificabo Ecclesiam meam.* Quod enim impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudine carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, ut iustitiatio legis impleteretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Hæc autem Christi gratia, non solum noui testamenti fideles iustificat, verum quicumque in lege perfecti fuere, non ex operibus legis, sed eadem Christi in carne venturi gratia sunt salui facti per fidem. Et hos populus à Iosue circumcilius, illos Moysi filius designat, qui cum legis feritate coacti discerent Christi gratiam flagitare, quasi impendentem Domini gladium, petra circumcilionem vitabant, Petro adrestante, qui de iugo legis loquens ait: *Quod neque patres nostri, neque nos potuimus portare, sed per gratiam Domini Iesu credimus saluari, quemadmodum & illi.* Et Psalmista, qui quali carcerali legis custodia conclusus, & viam euadendi nullam nisi in gratia Christi reperiens, exclamat, *Dum anxietetur cor meum, in petra exaltasti me. Deduxisti me, quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici.* Nemo sane cum circumcilionem prædicari audierit, vnus solum membri continentiam autemet imperari, quasi vel à fornicatione tutum, vel licito matrimonio temperanter vtentem, vel virginitate gloriosum existere, absque aliarum virtutum adiectione sufficiat, & non omnium potius quos corde vel corpore gestamus, sensuum castigationem præcipi. Nam & Moyses mundissima Dei verba suscipiens, incircumcisum se labijs esse querebatur, & Stephanus Iudæis non credentibus, *Incircumcisi*, inquit, *cordibus & auribus, vos semper Spiritui sancto resististis.* Ille itaque vera circumcissione mundatus est, qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos ne videat malum, qui custodit vias suas ne delinquat in lingua sua, & attendit sibi ne grauetur cor eius in crapula & ebrietate, qui donec superest halitus in eo, & Spiritus Dei in naribus eius, non loquitur labijs iniquitatis, qui lauat inter innocentes manus suas, & ob omnia mala prohibet pedes suos, qui super omnia castigat corpus suum, & seruituti subijcit, omni que custodia seruat suum cor, quoniam ex iplo vita procedit. Ille vero post circumcilionem, Hierusalem allatus & Domino oblatus est, qui iuxta eum qui dicit, *Declina à malo & fac bonum*, postquam delijt à peccatis, bonis coepit operibus abundare. Qui dicitur potest, *Oculi mei semper ad Dominum, & circumibo altare tuum Domine, ut audiam vocem laudis tue.* Qui dicit, *Christi bonus odor sumus Deo, & Leuauit manus meas ad mandata tua, & conuertit pedes meos in testimonia tua.* Qui siue manducat, siue bibit, siue aliud quid agit, omnia in gloriam Dei facit, & dicit, *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua.* & ad extremum, *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Sed & ipsa bona actio sua quæ in abscondito est, circumcissione nõ minus indiget, vt cum ieiunio, oro, elemosynam facio, gloriam intrinsecus quaram. Nam si in angulis platearum sto, faciem demolior, tuba ante me cano vt videar, & lauder ab hominibus, foris quidem circumcilius appareo, sed immundus in corde permanens, penas in super simulatæ sanctitatis incurro. In exemplum videlicet Sichemitarum qui cum Patriarcharum circumcilionem viderentur imitari, quia non ob Domini testamentum, sed ob causam fecere luxuria, non modo nil acquirere mercedis, verum tertia die quando grauissimus vulnerum dolor est, inter suæ ciuitatis perire ruinas. Tales namq; obliiti Prophetica monitionis, *Circumcidimini Domino, & auferite præputia cordium vestrorum*, vbi tempus resurrectionis ingruerit, euacuatis quibus confidebant virtutibus, in mortem mittentur æternam. Quapropter & Apostolus abscondita in corde circumcilionem sedulo commendat, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Et postquam impleti sunt dies purgationis eius secundum legem Moysi, tulerunt illum in Hierusalem, vt sisterent eum Domino.] Decretum quidem legis erat, paruulum post tricesimum tertium circumcilionis diem ad templum Domini deferri, darique hostiam pro eo, primogenitum autem masculum sanctum Domino fieri: Mysticè sicut diximus insinuans

Circumcisio diuersa.

Circumcisio non tantum membri.

Circumcisio in 1.º

neminem nisi circumcisum vitij, dominicis dignum esse conspectibus, neminem nisi mortalitatis nexibus absolutum, supernæ ciuitatis gaudia perfecte posse subire. *Quia non habitauit* (inquit) *iuxta te malignus, neq; permancbunt iniusti ante oculos tuos.* Et Apostolus, *Caro & sanguis, regnum Dei non possidebunt.* Neq; corruptio incorruptelam possidebit. Verum si legis ipsius verba diligentius inspexeris, profecto reperies, quia non solum Dominus incarnatus, quantum à peccati contagione, tatum à conditione legis fuerit liber, quam ob hoc magis suscipere dignatus est, vt & eam sanctana iustam ac bonam esse probaret, & nos ab eius seruitute ac timore, fidei gratia liberaret, sed etiam ipsa Dei genitrix sicut ab admixtione virili, sic & à legali sit iure immunis. Dicit enim Moyses, *Mulier si suscepto semine peperit masculum, immunda erit septem diebus iuxta dies separationis menstrua, & die octaua circumcidetur infantulus.* Ipsa vero, triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis sue. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur sanctuarium, donec impleantur dies purificationis sue, &c. quæ ad ritum parientis pertinentia sequuntur. Nota ergo quod nō omnis mulier pariens, sed ea quæ suscepto semine peperit, designatur immunda, ritūque legis docetur esse mundanda, ad distinctionem videlicet illius, quæ virgo concepit & peperit filium, & vocauit nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus. Non ergo filius qui cum homine Deus est, non mater quæ Spiritu sancto operante peperit, victimis hostiarum quibus purgaretur indigebat, sed vt nos à legis vinculo solueremur, sicut Dominus Christus, ita & beata semper virgo Maria legi est sponte subiecta.

Sicut scriptum est in lege Domini, Quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur. Quod dicit, *Omne masculinum adaperiens vuluam,* & hominis & pecoris primogenitum significat, quod vtrunque sanctum Domino vocari, atque ideo sacerdotis esse præceptum est. Ita duntaxat, vt pro hominis primogenito precium acciperet, & omne animal immundum redimi faceret. Cuius (inquit) *redemptio, erit post vnum mensem siclis argenti quinque.* Vbi saluo subtiliore tractatu breuiter intimandum, quod illa omnia primogenita, vel figura fuerint eius qui cum vnigenitus esset Dei filius, primogenitus fieri dignatus est omnis creaturæ, verè & singulariter sanctum Domino, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, vel certe nostræ fuerint deuotionis indicium, qui omnia bonæ actionis initia, quæ quasi corde gignimus, Domini gratiæ deputare, male autè gesta redimere debeamus, dignos videlicet pœnitentiæ fructus pro singulis quinque corporis vel animæ sensibus offerentes. Itaque quod ait, *adaperiens vuluam, cōsuetæ natiuitatis more loquitur.* Non quod Dominus noster sacri ventris hospitium quod ingressus sanctificarat, egressus deuirginasse credendus sit, iuxta hæreticos qui dicunt beatam Mariam virginem vsque ad partum, non virginem esse post partum, sed iuxta fidem Catholicam clauso virginis vtero, quasi sponsus, suo processisse de thalamo. De quo pulchre Propheta, *Et conuertit me,* (inquit) *ad viam porta sanctuarij exterioris, quæ respiciebat ad orientem, & erat clausa, & dixit Dominus ad me, Porta hæc clausa erit, nō aperietur, & vir nō transiet per eam; quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam, eritq; clausa principi, princeps in ea sedebit, vt comedat panem coram Domino.* Quamuis possit etiam mysticè designari, nullum præter Dominum Ecclesiæ virginis vterum per aquam & Spiritum sanctum ad generandos Deo filios posse referare, ideoque hunc masculum incomparabili dignitate Domino sanctum vocari.

Et vt darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.] Dicitum est in lege, vt pro infante si masculus sit (vt prædixi) quadragesimo, si femina, octogesimo die natiuitatis, agnus anniculus immaculatus in holocaustum, & turtur siue pullus columbinus offerretur pro peccato. *Si autem non inuenerit* (inquit) *manus eius, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbæ, vnum in holocaustum, & alterum pro peccato.* Dominus ergo Christus Iesus cum diues esset, pauper factus pro nobis, pauperem pro se hostiam voluit dari. Vt videlicet vna sua paupertate nos & hic diuites in fide, & il-

lic faceret hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Moraliter autem, siue fortia quis opera, seu creauerit infirma, quæ masculi ac femina vocabulo distinguuntur, vt hæc legitime Domino valeant consecrari, quem necesse est innocentia, & turturem pariter siue columbam compunctionis offerat. Quia enim volucres hæ pro cantu gemitus habent, non immerito lachrymas humilium designant, quibus plurimum in ipsis etiam bonis operibus indigemus. Quia & si bona esse quæ agimus nouerimus, quæ tamen distinctione à Domino examinanda, quæ à nobis perseverantia sint consummanda, nescimus. Qui vero diuitias virtutum non habendo, de quibus ad Corinthios Apostolus ait, *Quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo & in omni scientia,* agnum vitæ innocuæ in actum suorum grege nō inuenerit, duos saltem turtures, aut duos columbæ pullos offerat, hoc est ad lachrymarum flagitanda suffragia confugiat. Et benè duos, vnum pro peccato, & alterum in holocaustum. Holocaustum namque totum incensum dicitur, quia duo sunt nimirum genera compunctionis. Deum namque sitiens anima prius timore compungitur, post amore. Prius enim sese in lachrymis afficit, quia dum malorum suorum recolat, pro his perpetrati supplicia æterna pertimescit. At vero cum longa meroris anxietate fuerit formido consumpta, quædam iam de præsumptione veniæ securitas nascitur, & in amore cœlestium gaudiorum animus inflammatur. Contemplatur etenim mens qui sint illi Angelorum chori, quæ ipsa societas beatorum spirituum, quæ maiestas æternæ visionis Dei, & amplius plangit, quia à bonis perennibus deest, quam flebat prius cum mala æterna metuebat. Qui ergo prius flendo ne duceretur ad supplicium, turturem pro peccato offerebat, de altero facit holocaustum, cum postmodum flere amarissimè incipit, quia differtur à regno. Columbam pro peccato offert, qui laborat in gemitu suo, lauat per singulas noctes lectum suum, hoc est per singulas pulsantis culpæ tenebras opera sua bona, in quibus requiescere debeat, lachrymis abluere non cessat. Columbarum pullos in holocaustum ferunt, qui patriæ cœlestis absentiam desidentes aiunt: *Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion.* Sicut enim columbæ super fluentia residere delectantur, vt accipitris aduentum vmbra cursu per aquas præuidere simul & euadere queant, sic profecto, sic animæ pauperum spiritu fluctus sæculi mète transcendentes, quo plura in hac Babylone qua suis gemitibus pascuntur, maligni hostis exempla conspiciunt, eo crebriores ad æterna sui desiderij pennas sustollunt. Hoc sane inter turturis & columbæ significantiam distat, quod columba quæ gregatim conuersari, volare, & gemere consuevit, actiua vitæ frequentiam demonstrat. De qua dicitur, *Multitudinis autem credentium, erat cor & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis communia omnia.* Turtur vero qui singularitate gaudet, ad eod vt si cōiugem casu perdidit, solus exinde permaneat, speculatiua vitæ culmina denunciat, quia & paucorum est ista virtus, & his singillatim attributa. Solus Esaias Dominum exercituum vider, laudes Seraphim contemplatur, & quia malè tacuerit, quasi turtur singularis ingemit. Moyses pauente procul populo solus ascendit ad Dominum, & ne idè populus feriat, lacrymosis precibus impetrat. Solus fugientib' socijs, Daniel inter Angelos remanet. Solus Ezechiel quadrigas Cherubim, & supernæ ciuitatis ædificia celsa miratur. Solus Paulus ad delicias paradisi, & visenda cœli tertij secreta raptatur. Item cum intrans cubiculum clauso ostio oro patrem in abscondito, turturem offero. At cum eiusdè operis compares quæro, canendo cum Propheta, *Venite adoremus, & procidamus ante Deum, ploremus coram Domino qui fecit nos:* columbas ad altare deporto. Et quia æquè vtraque conditori accepta est hostia, consultè Lucas vtrum turtures, an pulli columbarum pro Domino sint oblata, non dixit, ne vnum alteri viuendi ordinem præferret, sed vtrunque sequendum, vtrunque diuinis cultibus doceret offerendum. Igitur quia de purgatione longior se sermo protraxit, quid ipse dierum purgationis numerus contineat mysterij, & quare idem in femina genitricis purgatione geminari sit

Ovis & turtur.

Comparatio duplex.

Columba.

Columba turturisque differentia.

Maria non obligatur purgari.

Immunda qua sit.

Sanctum Domino singulariter Christum.

Virgo post partum Maria.

Pauper factus Dominus.

iusus, in Leuitico congruentius explanabitur. *Et ecce homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectans consolationem Israël, & Spiritus sanctus erat in eo.*] Nato in carne Domino, non solum Angeli de caelis, sed & omnis aetas mortalium, & vterque sexus testimonium reddit. Decebat enim omnium saluatorem sicut venturum in carne, omnium toto saeculi tempore fidelium factu vel dicto praesagari, ita etiam venientem communi omnium laude praedicari, impleta Prophetia quae dicit, *Laudate Dominum de caelis, &c.* vique quo ait, *Incueves & virgines, senes cum iunioribus laudent nomen Domini, quia exaltatum est nomen eius solius. Confessio eius super caelum & terram.* Iustus, inquit, & timoratus, quia difficile iustitia sine timore custoditur. Non illum dico timorem qui sub lege poenali temporalia bona sibi subtrahi perhorrescit, quem perfecta dilectio foras mittere consuevit, sed timorem Domini sanctum qui permanet in saeculum saeculi, quo iustus Deum suum quanto ardentius diligit, tanto solertius offendere cauet.

Et responsum acceperat ab Spiritu sancto non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini, & venit in Spiritu sancto in templum.] Vide locutiones scripturarum, mortem videri dixit. Quomodo videtur quibusue oculis, quae veniendo ipsos oculos claudit, ne aliqui videant? Sed videri mortem, experiri significat. Multumque felix mortem videbit carnis, quicumque Christum Domini prius oculis cordis videre fategerit, conuersationem habendo in caelesti Hierusalem, templi Dei limina frequentando, hoc est pia sanctorum in quibus Dominus inhabitat exempla sectando, suspirando cum Psalmista, *Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae meae, vt videam voluntatem Domini.* Sic enim & ipse verbum Dei in manibus accipere, & fidei charitatisque suae brachijs merebitur amplecti. Quod autem ait, [*Et venit in spiritu in templum,*] significat eum eadem Spiritus gratia, qua olim venturum praecognouerat, etiam nunc venientem & iam iamque à se videndum cognouisse saluatorem.

Et cum inducerent puerum Iesum parentes eius, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo, & ipse accepit eum in vlnas suas.] Magna quidem Domini potentia, sed non minor claret humilitas, vt qui caelo terraque non capit, grandaui hominis gestetur totus in vlnis. Sed & tropice accipit Simeon Christum, veteranus infantem, vt doceat nos exuere veterem hominem qui corrumpitur cum actibus eius, & renouatos spiritu mentis nostrae induere eum, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate & veritate, hoc est deponentes mendaciam, loqui veritatem, & caetera quae ad noui hominis statum pertinent, ore, corde, & opere perficere. Accipit senior iustus secundum legem & timoratus puerum Iesum in vlnas suas, vt significet iustitiam operum quae ex lege erat. (Quis enim nesciat, opera per manus & brachia solere figurari?) humili quidem, sed saluari fidei Euangelicae gratia mutandam. Accipit senior infantem Christum, vt in finiet hoc saeculum quasi senio iam & longeva aetate defessum, ad innocentiam & (vt ita dixerim) infantiam Christianae conuersationis rediturum, & sicut aquilae iuuentutem illius esse renouandam.

Et benedixit Deum, & dixit, Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace.] Vides non solum noui, sed & veteris testamenti iustos spe futurae vitae desiderium habuisse, dissolui à corpore, immò pacis viam deputasse sarcinam deponere terrestrem, vtpote qui se in sinu Abrahae requiem non dubitare habituros esse perpetuam. Denique & Idithun, hoc est transilitor cupiditatum secularium, postquam multa diu tacitus mundi mala contemplatus, interna secum cordis meditatione cocaluit, tandem locutus in lingua sua, & quid intus egerit promens, *Notum, inquit, mihi fac Domine finem meum, & numerum dierum meorum quis est, vt sciam quid desit mihi. Ecce veteres posuisti dies meos.* Quibus absque dubio verbis aperit, quam maximum se praesentium calamitatum naeturum speret in fine solatium, quem tantisper aduenire desiderat.

Quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum.] Beati oculi qui vident, quae Si-

meon vidit, beati qui non viderunt, & crediderunt. Illud ipsum, inquit, quod omnibus post modum gentibus, populis & linguis mente ac fide conspiciendum parasti, spe ac dilectione quaerendum preuidisti, ipse diu desideratum nunc & carnis & cordis oculis tuum salutare contemplor.

Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuae Israël.] Lumen quidem vtrique populo salutare Dei, id est, Christus à Deo pater paratur. Qui tantum gloria magis Israël, cui diu speratus, & ex quo praenunciatus aduenit, gentium vero dicitur esse reuelatio, quarum mentis oculos profundam aecitate demersos, neque vlla spe aduentus dominici erectos, ipse visitare, pariter reuelare atque illustrare dignatus est. Et bene reuelatio gentium, Israël gloriae praefertur, quia cum plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israël saluus fiet. Quomodo & Psalmista cum diceret, *Notum fecit Dominus salutare suum, ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam,* subiunxit atque ait, *Memor fuit misericordiae suae Iacob, & veritatis suae domui Israël.*

Et erat pater eius & mater, mirantes super his quae dicebantur de illo, & benedixit illis Simeon.] Patrem saluatoris appellat Ioseph, non quod verè iuxta Photinianos pater fuerit eius, sed quo ad famam Mariae conseruandam pater sit ab omnibus aestimatus. Neque enim oblitus Euangelista, quod eam de Spiritu sancto concepisse & virginem peperisse narrarit, sed opinionem vulgi exprimens quae vera historiae lex est, patrem Ioseph nuncupat Christi. Quamuis & eo modo pater illius valeat dici, quo & vir Mariae recte intelligitur sine commixtione carnis, ipsa copulatione coniugij, multo videlicet coniunctius quam si esset aliunde adoptatus. Neque enim propterea non erat appellandus Ioseph pater Christi, quia nemo eum conueniendo genuerat, quandoquidem recte pater esset etiam eius, quem non ex sua coniuge procreatum alicubi adoptasset.

Et dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël, & in signum cui contradicetur.] Bene in resurrectionem, quia lumen est, quia gloria plebis Israël, quia dicit, *Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, etiam si mortuus fuerit uiuet, & omnis qui uisit & credit in me, non morietur in aeternum.* Quomodo autem in ruinam, nisi quia & lapis offensionis est, & petra scandali? id est, ruinae his qui offendunt uerbum, nec credunt. De quibus ipse dicit, *Si non uenissem & laeuis eis fuisset, peccatum non haberent. Nunc autem, excusationem non habent de peccato suo.* Qui non in seipso tantum, sed in suis quoque praedicantibus in ruinam positus est, resurrectionemque multorum, testante Apostolo qui ait, *Christi homo odor sumus Deo in his qui salui sunt, & in his qui pereunt.* Qui enim praedicante Apostolo uerbum quod auditamando sequitur, bono odore resurgit & saluatur. Qui odiendo insequitur, eodem ipso odore corrumpit & moritur. Signum autem cui contradicetur, fidem dominicae crucis accipe. De qua Apostolo Paulo dicunt Iudaei, *Nam de secta hac notum est nobis, quod ubiq; ei contradicetur.* Et Apostolus ipse, *Nos enim (inquit) praedicamus Iesum Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.*

Et tuam ipsius animam pertransiet gladius.] Nulla docet historia beatam Mariam ex hac uita gladij occisione migrasse, praesertim cum non anima, sed corpus ferro soleat interfici. Vnde restat intelligi gladium illum de quo dicitur, *Et gladius est in labijs eorum,* hoc est dolorem dominicae passionis, eius animam pertransisse. Quae & si Christum vtpote Dei filium sponte propria mori, mortemque ipsam non dubitaret esse deuitaturum, vt sua tamen carne procreatum non sine doloris affectu potuit videre crucifigi. Nam & ferrum quod animam Ioseph pertransisse canitur, nullum melius quam dura tribulatio mentis intelligitur.

Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.] Incertum erat quondam, qui Iudaeorum gratiam Christi, quam uenturam vtrique nouerat, recipere, qui autem respuere malent. At eius natiuitate audita, reuelatis mox cordium cogitationibus Herodes Rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Pastores cum timore & gaudio Deo laudem resonant, hominibus pacis nuncium pandunt. Eius

Sexus vterque & aetas omnis attestatur Domino.

Timoratus qui iustus.

Mors quomodo videretur.

In spiritu venit in templum.

Humilitas Domini. Tropice.

Pacis futurae vitae optas iusti.

Idithun.

Oculi beati, qui.

Lumen.

Gentium reuelatio.

Pater Christi Ioseph.

In resurrectionem.

In ruinam.

Signum cui contradicetur.

Gladium quem pertransiit Maria.

doctrina & virtute diffamata, alij ad eum quasi magistrum veritatis confluunt, alij ab eo quasi seductore refugiunt. Eius signo crucis erecto, hi quasi iuste morti dati blasphemantes irrident, illi quasi vitæ auctorem mori acriter dolent. Sed & vsque hodie, & vsque ad consummationem sæculi præsentis Ecclesiæ animam gladius durissimæ tribulationis pertransire non cessat, cum signo fidei ab improbis contradici, cum audito Dei verbo multos cum Christo resurgere, sed plures à credulitate ruere gemebunda pertractat. Cum reuelatis multorum cordium cogitationibus, vbi optimum Euangelij seuit semen, ibi zizania vitiorum vel plus iusto præualere, vel etiam quod dictu graue est, sola germinare ac regnare conspiciunt.

Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel de tribu Aser, hæc profecerat in diebus multis, &c.] Iuxta historiam deuotæ conuersationis, & veneranda pariter ætatis, dignaque per omnia quæ Domino incarnato testimonium ferret, Anna fuisse docetur. Iuxta intellectum vero mysticum, quia Ecclesiæ significat, quæ in præsentis quasi sponsi Domini quæ sit est morte viduata, numerus etiam annorum viduitatis eius, tempus Ecclesiæ designat, quo in corpore constituta, peregrinatur à Domino, magnæque deuotionis affectu cœlestis templi limina seruans, cotidianum illum Domini præstolatur aduentum. De quo dicit, Veniemus & mansionem apud eum faciemus. Septies quippe duodeni octogintaquatuor faciunt. Et septem quidem ad huius sæculi cursum, quid diebus septem voluitur. Duodecim vero ad perfectionem Doctrinæ Apostolicæ pertinent. Ideoque siue vniuersalis Ecclesiæ, seu quælibet anima fidelis quæ totum vitæ suæ tempus Apostolicis mancipare curat institutis, quasi septem per duodecim multiplicare, & typicis octogintaquatuor annis Domino seruire laudatur. Sicut etiam tempus septem annorum, quo cum viro suo manserat, dominicæ incarnationis temporis decentissimè congruit. Septenario namque (vt dixi) numero, perfectio solet temporis indicari. Sed ibi propter dominicæ priuilegium maiestatis quo in carne versatus docuit, simplex septem annorum est numerus expressus. Hic ob Apostolicæ culmen dignitatis, septem anni per duodecim multiplicantur. Arridet autem Ecclesiæ mysterijs quod Anna & gratia eius interpretatur, & filia est Phanuel, qui facies Dei dicitur, cum psalmographo decantans, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Et de tribu Aser, hoc est beati, descendit, qui inter Patriarchas duodecim ordine nascendi est octauus. De quo numero quia nouo testamento sit sacer, crebrius est inculcatum.

Et hæc ipsa superueniens consistebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptorem Hierusalem.] Prophetauit Simeon, prophetauerat copulata coniugio, prophetauerat virgo, debuit etiam vidua, ne aliqua aut profectio deesset aut sexus. Et idèd Anna & stipendijs viduitatis & moribus talis inducitur, vt digna plane fuisse credatur, quæ redemptorem venisse omnium nunciaret.

Et vt perfecerunt omnia secundum legem Domini, reuersi sunt in Galilæam, in ciuitatem suam Nazareth.] Prætermittit hoc loco Lucas quæ à Matthæo satis exposita nouerat, Dominum videlicet post hæc, ne ab Herode necandus inueniretur, Ægyptum à parentibus esse delatum, defunctoque Herode sic demum in Galilæam reuersum, Nazareth ciuitatē suam inhabitare cœpisse. Solent enim Euangelistæ singulific omittre quedam, quæ vel ab alijs commemorata videntur, vel ab alijs commemoranda in spiritu præuiderint, vt continuata suæ narrationis serie quasi nulla prætermittisse videantur. Quæ tamen alterius Euangelistæ considerata scriptura, quo loco transilita fuerint, diligens lector inueniat.

Puer autem crescebat & confortabatur, plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo.] Notanda distinctio verborum, quia Dominus Iesus Christus in eo quod puer erat, id est, habitum humanæ fragilitatis induerat, crescere & confortari habebat. In eo vero quod etiam verbum Dei & Deus æternus erat, nec confortari indigebat, nec habebat augeri. Vnde rectissimè plenus sapientia perhibetur & gratia. Sapientia quidem, quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Gratia autem, quia eidem mediator Dei & homi-

num, homini Iesu Christo magna gratia donatum est, vt ex quo homo fieri cœpisset, perfectus esset & Deus. Cui simile est, quod Ioannes scribit, eum plenum gratia & veritate, eandem ipse diuinitatis excellentiam veritatis, quam Lucas sapientiæ nomine commendans.

Et ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalem, in die solenni Pasche.] Vides hunc Euangelistam inter animalia quatuor non frustra vitulo comparatum, qui quasi hostijs deputatum animal, circa templum maximè & Hierosolyma narrationis suæ diuertatur incesu. Siquidem in principijs sacerdotem collocat ad aram orantem, populi multitudinem templi sistit in atrijs, Mariam mox Domino conceptu Hierosolyma mittit, domum Pontificis intromittit. Ibi & Baptistam natum refert, & Dominum post natiuitatem continuo cum hostia transfert. Eundem illò singulis annis cum parentibus ducit, & duodennè in templo doctorum choris inserit. Vbi inter alia sapientibus stupenda dicit, Quia in his quæ patris mei sunt oportet me esse. Et post cætera talia, laudantes Deum in templo discipulos in Euangelij sui sine concludit.

Et cum factus fuisset annorum duodecim, ascendentibus illis in Hierosolyma secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus cum redirent, remansit puer Iesus in Hierusalem.] Qui à natiuitate, immò à conceptione humana manifestis miraculorum quia Deus sit, est approbatus indicijs: ipse etiam mox vbi tempus ætatis congruebat, vtramque suam reuenter pandere cœpit atque aperire substantiam, & quid videlicet patri iuxta veritatem diuinæ maiestatis, & quid iuxta assumptionis humanæ fragilitatē debebat matri. Nec absque prouidentia duodennis primæ suæ fidei rudimenta reuelabat, quæ duodecim Apostolorum ministerio cunctū erat reuelanda & elucidanda per orbem. Possumus & hoc dicere, quia sicut septenario, sic & duodenario numero, qui multiplicatis inter se inuicem septenarij partibus constat, vel rerum vel temporum vniuersitas ac perfectio designetur. Atque idèd quo omnia loca vel tempora deceat occupari, rectè à duodecimo numero iubar sumat exordium. Non igitur otiosè suorum perhibetur in memor extitisse parentum, sed vt nos instruat, quia non solum antequam parentes ipsi, verum etiam antequam Abraham fieret ipse est, in ciuitate potius ac templo Dei, quasi paterno iure residere delectatur.

Et non cognouerunt parentes eius. Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter disci, & requirebant eum inter cognatos & notos. Et non inuenientes, regressi sunt in Hierusalem requirentes eum.] Quæret aliquis quomodo Dei filius tanta parentum cura nutritus, his abeuntibus potuerit obliuiscendo relinqui. Cui respondendum, quia filijs Israël moris fuerit, vt temporibus festis vel Hierosolyma confluentes, vel ad propria redeuntes, seorsum viri, seorsum autè feminæ choros ducentes incederent, infantesque vel pueri, cum quolibet parente indifferenter ire potuerint. Ideoque B. Mariam vel Ioseph vicissim putasse puerū Iesum, quem se comitari non cernebant, cum altero parente reuersum.

Et factum est post triduum, inuenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum audientem illos, & interrogantem.] Quasi fons sapientiæ doctorum medius sedet, sed quasi exemplar humilitatis, audire prius & interrogare doctores, quàm instruere quærit indoctos. Ne etenim paruuli à senioribus erubescant discere, & ipse ob ætatis humanæ congruentiam, hominibus auscultare non erubescit Deus. Ne infirmus docere quis audeat, & ille puer doceri interrogando voluit, qui per diuinitatis potetiam, verbum scientiæ ipsis suis doctoribus ministravit.

Stupebant autem omnes qui eum audiebant, super prudentia & responsis eius, & videntes admirati sunt.] Nota distinctio-nem verborum, & tuæ saluationis ac fidei mysteria sedulus intueri. Stupebant qui eum audiebant, & videntes admirati sunt. Et eo amplius stupebant super prudentia responsonum, quo paucitatem videntes contemnebant annorum. Diuinam lingua sapientiam probebat, sed infirmitatē ætas prætendebat humanam. Verum hæc doctores Iudæorum quasi noua stupeant, inter quæ alta quæ audiunt, & infirma quæ vident, dubia admiratione turbentur: nos autem scientes

Anna propheta.

Offoginta quatuor.

Anna Phanuel.

Sexus vier que or staus omnis prophetas.

Omittend mes Euan gelists.

Crescit Christas.

Sapientia Christi. Gratia.

Lucas bos est in figura.

Cap. 8.

Duodeni cur se ueniat Christus.

Amisios i christio casio.

Medius inter doctores.

Ausculat Christus.

Paruulus
Christus.

hunc esse de quo olim Propheta gratulabundus exultabat, *paruulus natus est nobis, filius datus est nobis, & vocabitur nomen eius, admirabilis, consiliarius, Deus fortis*: nequaquam miremur eum qui sic paruulus factus est homo, ut nihilominus quod erat semper Deus ac fortis permaneret, modo diuinitatis suae, modo humanitatis his quos erudire cupiebat indicia dedisse, sed digna fide, spe, & charitate agamus illi gratias, quia qui magnus erat & laudabilis nimis, sed nos non cognoscebamus: *paruulus natus est nobis*, ut crescendo & proficiendo inter paruulos, paulatim eos ad capeienda suae virtutis ac magnitudinis arcana proueretur.

Et dixit mater eius ad illum. *Fili quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes, querebamus te. Et ait ad illos, Quid est quod me querebatis? nesciebatis quia in his, quae patris mei sunt, oportet me esse?* Non Ioseph qui nihil in eius generatione praeter ministerium praestitit & affectum, vnde & pro fidei ministerio & ab Euangelista & ab ipsa Maria pater appellatur: vel ipse Christus suum negat esse parentem, sed simpliciter & aperte qui sit verus sibi pater, nobis pariter & illis insinuat. Non quod eum quasi filium quaerunt, vituperat, sed quid ei potius cui aeternus est filius debeat, cogit oculos mentis attollere. Quia enim Deus & homo est, nunc excelsa deitatis, nunc infima praefert humanae fragilitatis. Quasi homo seniores interrogat, quasi Deus quae seniores & docti mirentur, responder. Quasi Dei filius in templo Dei commoratur, & quasi filius hominis cum parentibus quod iubent regreditur.

Christi pie-
tas & obe-
dientia.

Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad illos. Et descendit cum illis, & venit Nazareth, & erat subditus illis. Quantum pietatis simul in Domino & humilitatis exemplum? Parentes eius non intelligunt verbum quod de sua diuinitate loquitur ad illos, & tamen ipse humanae illorum erga eum sedulitatis non ingratus, quo praecipit descendit, & subditur illis. Quid enim magister virtutis, nisi officium pietatis impleat? Quid inter nos aliud, quam quod ad nobis agi vellet, ageret? Deferebat homini, deferebat ancillae. Ipsa enim dicit, *Ecce ancilla Domini*. Deferebat simulato patri, deferebat Deo vero patri. Et utique matrem natus virginem conseruaret & castam, utique a patre non voluntate, non opere, non tempore distabat. Ut eius videlicet exemplis admoniti, quid parentibus debeamus, qui tanta pro nobis patiantur, agnoscamus. Solent autem dicere Arriani imperfectum esse filium, quia dixerit, *Pater maior me est*. Sed quid mirum si ex humana susceptione minorem se patre asserit in caelo, ex qua subditus erat etiam parentibus in terra?

Arriani.

Et mater eius conseruabat omnia verba haec in corde suo. Si ne quae intellexit, seu quae necdum intelligere verba Euangelij potuit, omnia suo pariter in corde quasi ruminanda, & diligentius scrutanda reconderebat. Discamus ergo sanctae virginis in omnibus castitatem, quae non minus ore pudica quam corpore, argumenta fidei conseruabat in corde. Et si illa ante praecipua Apostolica tacet, cur tu post Apostolica praecipua magis cupis docere quam discere?

Marie mo-
destia.

Et Iesus proficiebat sapientia, & etate, & gratia apud Deum & homines. Hic locus Manichaeos pariter & Apollinaristas expugnat, ostendens Dominum veram carnem, veram habere & animam. Nam sicut carnis est etate, sic est animae sapientia proficere & gratia. Quae tamen in sapientia nullatenus proficeret, si naturalem intelligentiam quae hominibus rationis causa concessa est, non haberet. Non quia hoc susceptor Deus eguit, praesertim cum supra plenus sapientia puer fuisse describatur, sed quia hoc pro remedio nostrae salutis effectus pie susceptionis elegit, ut dum caro & anima rationalis a Deo suscipitur, vtraque pariter saluaretur.

CAPVT III.

Cap. 9.

Herodes.
Pilatus.

Anno autem quintodecimo Imperij Tiberij Caesaris, procurante Pontio Pilato Iudaeam, Tetrarcha autem Galilaeae Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Iturae & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilina Tetrarcha. Herodes, Philippus, & Lysanias qui cum Pilato praefide Romano Iudaeam rege-

bant, filij sunt Herodis illius sub quo Dominus natus est. inter quos & ipsum Herodem Archelaus frater eorum decem annis regnavit. Qui ad Iudaeis ob intolerabilem animi ferocitatem, apud Augustum criminatus, aeterno apud Viennam disperijt exilio. Regnum vero Iudaeae quo minus validum fieret, idem Augustus per tetrarchias discindere curauit. Porro Pilatus duodecimo anno Tiberij Caesaris in Iudaeam missus procuratoris gentis suscepit, atque inibi per decem continuos annos vsque ad ipsum pene finem Tiberij perdurauit.

Archelaus
Viennam
in exilium
missus.

Pilatus.

Sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est verbum Domini super Ioannem Zacharia filium in deserto. Ambo quidem incipiente praedicationem Ioanne, id est, Annas & Caiphas principes fuere sacerdotum, sed Annas illum annum, Caiphas vero eum quo Dominus crucem ascendit, administrabat, & quidem tribus alijs in medio pontificatu perfunctis, verum his maxime qui ad Domini passionem pertinerent, ab Euangelista commemoratis. Legalibus namque tunc praecipuis vi & ambitione cessantibus, nulli pontificatus honor vitae vel generis merito reddebatur, sed Romana potestate alijs nunc, item alijs summa sacerdotij praestabatur. Denique Iosephus refert in hunc modum, dicens, *Valerius Gratas Anna sacerdotio deturbato, Ismaelem Pontificem designauit filium Basi. Sed & hunc non multo post abiiciens, Eleazarum Anania Pontificis filium pontificatus subrogauit. Post annum vero etiam hunc arcet officio, & Simoni cuiusdam Canysi filio pontificatus tradidit ministerium. Quo non amplius & ipse quam vnus anni spatio perfunctus, Iosephum cui & Caiphas nomen fuit, accepit successorem. Ac per hoc omne tempus quo Dominus noiter in terris docuisse describitur, intra quadriennij spatia coarctatur. In quo quatuor istae quas Iosephus memorat successiones Pontificum describuntur, vix per annos singulos ministratae. Quia ergo Ioannes illu praedicare veniebat, qui & ex Iudaea quosdam, & multos ex gentibus redempturus erat, per regem gentium & principes Iudaeorum, praedicationis eius tempora designantur. Quia autem gentilitas colligenda erat, & Iudaea pro culpa perfidiae dispergenda, ipsa quoque descriptio terreni principatus ostendit, quoniam & in Romana republica vnus praefuisse describitur, & in Iudaea regno per quartam partem plurimi principabantur. Voce enim nostri redemptoris dicitur, *Omne regnum in seipso diuisum, desolabitur*. Liqueat ergo quod ad finem regni Iudaeae peruenerat, quae tot regibus diuisa subiacebat. Apte quoque non solum quibus regibus, sed quibus etiam sacerdotibus actum sit, demonstratur. Ut quia illu Ioannes baptista praedicaret, qui simul Rex & sacerdos existeret, Lucas Euangelista praedicationis eius tempora per regnum & sacerdotium designauit.*

Annas &
Caiphas.Sacerdotii
Iudaicum.

Iosephus.

Caiphas
qui & Io-
sephus.Iudaei
regni sui.

Ed venit in omnem regionem Iordanis, praedicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum. Cunctis legentibus liquet quia Ioannes baptismum penitentiae non solum praedicauit, verum etiam quibusdam dedit, sed tamen baptismum suum in remissionem peccatorum dare non potuit. Remissio etenim peccatorum, in solo nobis baptismo Christi tribuitur. Notandum itaque quod dicitur, *praedicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum*, quoniam baptismum quod peccata solueret, quia dare non poterat, praedicabat. Ut sicut incarnatum verbum patris praecurrebat verbo praedicationis: ita baptismum penitentiae quo peccata soluuntur praecurreret suo baptismate, quo peccata solui non possunt.

Ioannes
praedica-
tio.

Sicut scriptum est in libro sermonum Esaiae Prophetae, *Vox, &c.* Idem vero Ioannes Baptista requisitus quis esset, respondit, *Ego, vox clamantis in deserto*: qui idem vox a Propheta vocatus est, quia verbum praebat: qui etiam in deserto clamat, quia derelictae ac destituta Iudaeae, solatium redemptionis adnunciat. Quid autem clamaret, aperitur cum subditur, *Parate viam Domini, & rectas facite semitas eius*. Omnis qui fidem rectam & bona opera praedicat, quid aliud quam venienti Domino ad corda audientium viam parat? Ut haec vis gratiae penetret, & lumen veritatis illustret, ut rectas Deo semitas faciat, dum mundas in animo cogitationes, per sermonem bonae praedicationis format.

Vox Ioa-
nis.

Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur.

Quid hoc loco vallium nomine, nisi humiles: qui montium & collium, nisi superbi homines designantur? In aduentu igitur redemptoris valles impletæ, montes vero & colles humiliati sunt. Quia iuxta eius vocem, *omnis qui se exaltat humiliabitur: & omnis qui se humiliat, exaltabitur.* Vallis etenim implera crevit, mons autem & collis humilitas decrevit. Quia nimirum in fide mediatoris Dei & hominum, hominis Iesu Christi, & gentilitas plenitudinem gratiæ accepit, & Iudæa per errorem perfidiæ, hoc vnde tenebat perdidit.

Erunt prava in directa, & aspera in vias planas. Prava in directa fiunt, quod malorum corda per iniultitiam detorta ad iustitiæ regulam diriguntur. Et aspera in vias planas immutantur, cum immites atque iracundæ mentes, per infusionem supernæ gratiæ ad lenitatem mansuetudinis redeunt. Quando enim verbum veritatis ab iracunda mente non recipitur, quasi asperitas itineris gressum pergentis repellit. Sed cum mens iracunda per acceptam mansuetudinis gratiam correptionis, vel exhortationis verbum recipit, ibi planam viam prædicator inuenit, ubi prius pro asperitate itineris pergere, id est prædicationis gressum ponere non valebat.

Et videbit omnis caro salutem Dei. Quia omnis caro, accipitur omnis homo, salutem Dei videlicet Christum in hac vita omnis homo videre non potuit. Vbi ergo in hac sententia propheta prophetæ oculum, nisi ad extremi iudicii diem tendit? Vbi cum apertis cælis, ministrantibus angelis, confedentibus Apollolis, in sede maiestatis suæ Christus apparuerit, omnes hunc & reprobi pariter videbunt, ut & iusti de munere retributionis sine fine gaudeant, & iniusti in ultione supplicij in perpetuum gemant. Nam quia hoc ista sententia intendit, quod in extremo examine ab omni carne videbitur, rectè subiungitur.

Dicebat ergo ad turbas, quæ exibant ut baptizarentur ab ipso: Genimina viperarum, &c. Ventura enim ira est, animaduersio ultionis extremæ. Quam tunc fugere peccator non valet, qui nunc ad lamenta poenitiæ non recurrit. Et notandum quod malæ foboles, malorum parentum actiones imitantes, genimina viperarum vocantur. Quia per hoc quod bonis inuidet eosque persequuntur, quod quibusdam mala retribuunt, quod læsiones proximis exquirunt, quoniam in his omnibus priorum suorum carnalium vias sequuntur, quasi venenati filij de venenatis patribus nati sunt. Sed quia iam peccauimus, quia vsu malæ consuetudinis inuoluti sumus, dicat quid nobis faciendum sit, ut fugere à ventura ira valeamus.

Facite ergo fructus dignos poenitiæ. In quibus verbis notandum est, quod non solum fructus poenitiæ, sed dignos poenitiæ ad monet esse faciendos. Aliud namque est fructum poenitiæ facere, aliud dignum poenitiæ facere. Neque enim par fructus esse boni operis, debet eius qui minus, & eius qui amplius deliquit, aut eius qui in nullis, & eius qui in quibusdam facinoribus cecidit. Per hoc ergo quod dicitur, *Facite fructus dignos poenitiæ*; vnusquisque conscientia conuenitur, ut tanto maiora quærat bonorum operum lucra per poenitentiam, quanto grauiora sibi intulit damna per culpam. Sed Iudæi de generis nobilitate gloriantes, idcirco se agnoscere peccatores nolent, quia de Abrahæ stirpe descenderant. Quibus rectè dicitur:

Et ne cæperitis dicere, patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus, istis suscitare filios Abraham. Quod enim lapides, nisi corda gentilitium fuerunt, ad intellectum Dei omnipotentis insensibilia? Sicut enim quibusdam ex Iudæis dicitur, *Auferam cor lapideum de carne vestra.* Nec immerito lapidum nomine gentes significatæ sunt, quæ lapides coluerunt. Vnde scriptum est, *Similes illis sicut qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.* De quibus nimirum lapidibus filij Abrahæ suscitati sunt. Quia dum dura corda gentilitium in Abrahæ semine, id est in Christo crediderunt, eius filij facti sunt, cuius semini sunt vniti. Vnde & eisdem gentibus per egregium prædicatorem dicitur, *Si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis.* Si igitur nos per fidem Christi, Abrahæ iam semen existimus, Iudæi

propter perfidiam Abrahæ filij esse desierunt.

Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Arbor huius mundi est, vniversum genus humanum. Securis verò est redemptor noster, qui velut ex manubrio & ferro tenetur ex humanitate, sed incidit ex diuinitate. Quæ videlicet securis iam ad radicem arboris posita est, quia & si per patientiam expectat, videtur tamen quid factura est.

Omnis ergo arbor non faciens fructum, excidetur & in ignem mittetur. Quia vnusquisque peruersus paratam citius gehennæ concremationem inuenit, qui hic boni operis fructum facere contemnit. Et notandum quod securem non iuxta ramos positam, sed ad radicem dicit. Cum enim malorum filij tolluntur, quid aliud quàm rami infructuosæ arboris absciduntur? Cum vero tota simul progenies cum parente tollitur, infructuosa arbor à radice abscissa est, ne iam remaneat vnde prava iterum foboles succrescat. In quibus Ioannis Baptistæ verbis constat, quod audientium corda turbata sunt, cum protinus subinferunt.

Et interrogabant eum turba dicentes, Quid ergo faciemus? Percussæ enim terrore fuerant, quæ consilium quærebant.

Respondens autem, dicebat illis, Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet escas, similiter faciat. Per hoc quod tunica plus est necessaria vsui nostro, quàm pallium, ad fructum dignum poenitiæ pertinet. Vt non solum exteriora quæque; & minus necessaria, sed ipsa valde nobis necessaria diuidere cum proximis debeamus, scilicet vel escam qua carnaliter viuimus, vel tunicam qua vestimur. Quia enim in lege scriptum est, *Diliges proximum tuum tanquam teipsum*, minus proximū amare conuincitur, qui non cum eo in necessitate illius etiam in ea quæ sibi sunt necessaria partitur. Idcirco ergo de diuidendis cum proximo duabus tunicis datur præceptum, quia hoc de vna dici non potuit, quoniam si vna diuiditur, nemo vestitur. In dimidia quippe tunica, & nudus remanet qui accipit, & nudus qui dedit. Inter hæc autem sciendum est quantum misericordiæ opera valeant, cum ad fructus dignos poenitiæ ipsa præcæteris præcipiuntur. Hinc etiam per semetipsam veritas dicit, *Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.*

Venerunt autem & publicani ut baptizarentur, & dixerunt ad illum, Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos, Nihil amplius quàm constitutum est vobis, faciatis. Quantam beati Baptistæ sermo virtutem habuerit, quantumque mentes concusserit audientium, hinc probatur, cum etiam publicanos & milites ad consilium salutis suæ coegerit inquirendum. Quibus ipse non aliter quàm turbis iuxta congruum sibi modum misericordiam suadet agendam. Præcipit ergo publicanis, ne vltra præscriptum exigat. Publicani etenim sicut etiam nomine probant, appellantur hi qui vectigalia publica exigunt, siue qui conductores sunt vectigalium fisci, vel rerum publicarum. Necnon & hi, qui sæculi huius lucra per negotia sectantur, eodem vocabulo censentur. Quos omnes pariter in suo quemque gradu, ab agenda fraude coercet, ut dum primo se ab alienorum téperarent appetitu, tandem ad propria cum proximis communicanda pertingerent.

Interrogabant autem illum & milites dicentes, Quid faciemus & nos? Et ait illis, Neminem concutiat, &c. Iustissimo doctor eximius moderamine præmonet, ne ab eis calumniando prædam requirant, quibus militando prodesse debuerant. Docens idcirco stipendia constituta militiæ, ne dum sumptus quæritur, prædo grassetur. Nullam ergo officium, nullum ab agenda misericordia genus excipitur, quæ plenitudo virtutum est, & sola à morte liberat, vitamque confert æternam. Ipso iudice attestante qui se diciturum esse promisit, *Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Esurienti enim, & dedistis mihi manducare, &c.*

Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus, respondit Ioannes dicens omnibus. Quomodo respōdit eis qui existimabant de illo, & secreto in corde, quia Christus esset, cogitabant? Nisi quia non solum cogitabant, sed etiam sicut alius Euange-

Arbor est
quam secu-
ris posita.

Securis ad
radicem
posita.

Tunica di-
uidenda.

Prædicationis
Ioannis
virtus.

Publicani.

Militum
regula.

altitudo, & tabernaculi longitudo, triginta cubitis mensuratur.

Ut putabatur (inquit) filius Ioseph.] Hoc verbum propter illos posuit, qui eum ex Ioseph sicut alij homines generantur, rebantur esse progenitum. Vnde si quem mouet, cum Maria de Spiritu sancto genuerit Christum, & Ioseph illius non verè, sed putatiuè pater appelletur, cur non Maria potiùs quàm Ioseph, quæ nihil ad eum pertinere videbatur, generatio describatur, sciat primum non esse consuetudinis scripturarum, vt mulierum in generationibus ordo texatur. Deinde ex vna tribu fuisse Ioseph & Mariã, vnde & lege eam accipere cogebatur, vt propinquam. Et quod simul censetur in Bethlehem, vt de vna videlicet stirpe generati, atque ideo per generationem Ioseph, origo quoque Mariæ monstretur. Pulcherrime fanè Lucas, genealogiam Christi discursus, ipsum patrem præmisit loquentem, *Tu es filius meus dilectus*, vt eundem verum Dei filium diuina attestatione, quem verum hominis filium humanæ successione ordine comprobaret.

Qui fuit Heli, qui fuit Mathat, qui fuit Leui, qui fuit Melchi, &c.] Merito mouet quomodo Ioseph duos patres ex diueria proauorum stirpe venientes, vnum quem Lucas, alterum quem Matthæus commemorat, habere potuerit. Dicit enim Matthæus: *Mathan autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Ioseph, virum Mariae.* Sed huius nodum quæstionis, Aphricanus de consonantia Euangeliorum scribens, aperitissime soluit. *Mathan, inquit, & Mathat diuersis temporibus de vna eademq; vxore Estha nomine, singulos filios procreauerunt. Quia Mathan qui per Salomonem descendit, vxorem eam primus acceperat, & relicto vno filio Iacob nomine, defunctus est. Post cuius obitum, quoniam lex viduam alij viro non vetat nubere, Mathat qui per Nathan genus ducit, cum esset ex eadem tribu, sed non ex eodem genere, relictam Mathæ accepit vxorem, ex qua & ipse accepit filium nomine Heli, per quod ex diuerso patrum genere efficiuntur Iacob & Heli interim fratres. Quorum alter id est Iacob fratris Heli sine liberis defuncti, vxorem ex mandato legis accipiens, genuit Ioseph, natura quidem germinis suum filium, propter quod & scribitur, Iacob autem genuit Ioseph. Secundum vero legis præceptum Heli efficitur filius, cuius Iacob quia frater erat, vxorem ad suscitandum fratri semen acceperat. Et per hoc rata inuenitur atque integra generatio, & ea quam Matthæus enumerat dicens, Iacob autem genuit Ioseph: & ea quam Lucas competenti obseruatione designat, dicens, Qui putabatur esse filius Ioseph, qui fuit Heli. Qui & ipse subsannante eadem distinctione, Heli esse filium putabatur, qui fuerat Mathat, quia legalem hanc successionem, qua velut adoptione quadam erga defunctos constat, magis quàm germinis veritatem competenti satis per hoc designauit indicio, obseruans euangelista, ne omnino huiusmodi successionebus genuisse aliquem nominaret. per quod digna distinctione non descendens, sed ascendens, vsque ad Adam & ad ipsum vsque peruenit Deum. Hæc autem non nobis ad subitum reperta, aut absque vllis auctoribus commentata sunt, sed ipsi hæc saluatoris nostri, secundum carnem propinqui, seu studio tanti seminis demonstrandi, seu docendi quæ secundum veritatem gesta sunt, tradiderunt. Hæc Aphricanus his ipsis syllabis protert, excepto quod pro Mathat, posuit Melchi, quia fortasse vel codex illius sic habuit, vel in historia, in qua hæc didicerat, eundem Mathat inuenit esse dyonymum. Quia ergo Matthæus regalem, Lucas sacerdotalem Domini personam suscipere taxandam, vnde & in quadriga Cherubim hunc leo fortissimus bestiarum, illum vitulus sacerdotum videlicet hostia designat, eandem vterque sui operis intentionem in genealogia quoque saluatoris texenda seruauit. Acute namq; animaduersum est Matthæum, qui regiam in Christo inlitterat in sinuare personam, excepto ipso Christo quadraginta homines in generationum serie nominasse. Numerus autem iste illud tempus significat, quo in hoc seculo, & in hac terra regi nos oportet à Christo, secundum disciplinam laboriosam, qua flagellat Deus (vt scriptum est) omnem filium quem recipit. Neque enim quadraginta duæ, quod faciunt ter quaterni & deni, sed propter vnum Iechoniam bis numeratum quadraginta vna generationes fiunt, si & ipsum Christum adnumeremus, qui huic regendæ vitæ nostræ temporali atque ter-*

renæ, tanquam numero quadragenario regulariter præfident. Nam quia numerus laboriosi huius temporis sacramentum est, quod sub disciplina regis Christi aduersus diabolum dimicamus, etiam illud declarat quod quadraginta dierum ieiunium, hoc est humiliationem animæ consecrauit. Et lex & prophetæ per Moysen & Heliam, qui quadragenis diebus ieiunauerunt, & Euangelium per ipsius Domini ieiunium, qui diebus quadraginta etiam tentabatur à diabolo, quid aliud quàm per omne huius sæculi tempus tentationem nostram in carne sua, quam de nostra mortalitate adsumere dignatus est, præfigurant? Idcirco autem iste numerus hanc temporalem vitam terrenamque significat, quia & tempora annorum quadripartitis vicibus currunt, & mundus ipse quatuor partibus terminatur. Quadraginta autem, quater habent decem. Porro ipsa decem ab vno vsque ad quatuor progrediente numero consummantur. Ad istam itaque mortalitatem nobiscum participandam, quia descendendum Christum voluit significare Matthæus, ideo ipsas generationes ab Abraham vsq; ad Ioseph, & vsque ad ipsius Christi natiuitatem descendendo commemorauit ab initio Euangelij sui. Lucas autem non ab initio Euangelij sui, sed à baptismo Christi generationes enarrat, nec descendendo sed ascendendo, tanquam sacerdotem in expiandis peccatis magis adsignans, vbi eum vox de cælo declarauit, vbi testimonium Ioannes ipse perhibuit, dicens, *Ecce qui tollit peccata mundi.* Ascendendo autem transit ad Abraham, & peruenit ad Deum, cui mundati & expiati reconciliamur. Merito & adoptionis originem ipse suscipit, quia per adoptionem efficimur filij Dei, credendo in filium Dei. Per carnalem verò generationem filius Dei, potius filius hominis factus est. Satis autem demonstrauit non se ideo dixisse Ioseph Heli quod de illo genitus, sed quod illi fuerit adoptatus, cum & ipsum Adam filium Dei dixit, cum sit factus à Deo, sed per gratiam quam postea peccando amisit, tanquam filius in paradiso cõstitutus sit. Quapropter in generationibus Matthæi, significatur nostrorum susceptio peccatorum à Domino Christo: in generationibus autem Lucae, significatur abolitio nostrorum peccatorum à Domino Christo. Ideo eas ille descendens enarrat, iste ascendens. Quod enim dicit Apostolus, *Misit Deus filium suum in similitudine carnis peccati*, hæc est susceptio peccatorum. Quod autem addit, *vt de peccato damnaret peccatum in carne*, hæc est expiatio peccatorum. Proinde Matthæus ab ipso Dauid per Salomonem descendit, in cuius matre ille peccauit. Lucas verò ad ipsum Dauid per Nathan ascendit, per cuius nominis prophetam Deus peccatum illius expiavit.

Qui fuit (inquit) Mathan, qui fuit Dauid, qui fuit Iesse.] Iste quoque numerus quem Lucas exsequitur, certissime prorsus abolitionem indicat peccatorum, de quo suo loco videbis. Nec mireris, si Lucas à Dauid vsque ad Christum plures successiones, Matthæus pauciores: hoc est, iste quadraginta tres, ille vigintiocto posuit, cum per alias personas generationē fatearis esse decursam. Potest enim fieri vt alij longæuam transegerint vitam, alterius vero generationis viri immatura ætate decesserint, cum videamus complures senes cum suis nepotibus viuere, alios vero viros statim filijs obire susceptis.

Qui fuit Sela, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxat.] Nomen & generatio Cainan iuxta Hebraicam veritatem, neque in Genesi, neque in Verbis Diarum inuenitur, sed Arphaxat Sela, vel Sale filium, nullo interposito genuisse perhibetur. sic enim habes: *Porro Arphaxat vixit triginta annos, & genuit Sale.* Itemq; in Paralipomenon, *Arphaxat autē genuit Sela, qui & ipse genuit Heber.* Scito ergo beatum Lucam, hanc generationem de septuaginta interpretum editione sumplisse, vbi scriptum est, quod Arphaxat centum trigintaquinque annorū genuerit Cainan, & ipse Cainan cum 130. fuerit annorum, genuerit Sela. Sed quid horum sit verius, aut si vtrumque verū esse possit, Deus nouerit. Nos simpliciter ad monemus lectorē, tantam inter vtrosq; codices in serie temporū esse discrepantiã, vt à diluio, vsq; ad natiuitatē Abraham in Hebraica veritate anni ccxcii. in

Iosephi putabatur Christum filium.

Cur Ioseph non Mariæ genealogia describitur. Ioseph & Mariæ ex tribu vna.

Quæstio de patre Iosephi.

Iacob & Heli.

Euangelist. concordia.

Melchi.

Matthæus in libro generationis Christi.

Lucas ubi & quomodo genealogia Christi narrat.

Euangelist. concordia.

Arphaxat.

septuaginta interpretum translatione M. septuaginta septem reperiantur esse comprehenti. Et quod quidam chronographi medij horum incedentes, ablata tantum Cainan generatione, nec cæteris annis ad Hebræum exemplar emendatis, nongentos quadraginta duos annos eiusdem describant ætatis.

Qui fuit Mathysala, qui fuit Enoch. Pulchrè generationum ordo à baptizato Dei filio, usque ad Deum patrem ascendens, septuagesimo gradu Enoch habet, qui dilata morte translatus est in paradysum, vt significet eos, qui in gratiam adoptionis filiorum ex aqua & Spiritu sancto regenerantur, interim post absolutionem corporis, eternam suscipiendos in requiem, (Septuagenarius quippe numerus propter septimam Sabbati, ad requiem eorum significandam, qui iuuante Christi gratia decalogi legis impleuerint, aptissime congruit) & in tempore resurrectionis, indemurabili Dei sapientiæ contemplandæ per secula monstrat esse iungendos.

Qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei. Quia Christi aliqua iniquitas, qui nullam habuit, non est vtique coniuncta iniquitatibus hominum, quas in sua carne suscepit: ideo numerus penes Matthæum, excepto Christo, est quadragenarius. Quia verò iustitiæ suæ patrisque nos expiatis ab omni peccato & purgatos coniungit, vt fiat, quod ait Apostolus; *Qui autem adheret Domino, vnus spiritus est*, ideo in eo numero qui est penes Lucam, & ipse Christus à quo incipit enumeratio, & Deus ad quem peruenit, connumerantur, & fit numerus LXXVII. quo significatur omnium prorsus remissio & abolitio peccatorum. Nam & huius numeri mentionem Dominus fecit, cum eum Petrus de dimittendis peccatis fratris, interrogasset. Ait enim, *non solum septies, sed septuages septies esse dimittendum*. Vnde rectè creditur commemoratiõne huius numeri, omnia peccata iussisse dimitti. Nec temere Dominus & frustra septuagesima & septima generatione venit aboliturus omnia peccata, nisi quia in illo numero aliquid latet, quod ad significationem pertineat omnium peccatorum. Hoc autem in vndenario numero & septenario considerandum est. Qui numeri per se multiplicati, ad tantum perueniunt. Nam vndecies septem, vel septies vndeni, LXXVII, fiunt. Vndecim autem, transgressionem denarij significant. At si in denario perfectio beatitudinis significatur, vnde est etiam illud, quod omnes conducti ad vineam denario remunerantur, quod sit cum septenaria creatura trinitati creatoris adiungitur, manifestum est, quod transgressio denarij peccatum significat, per superbiam plus aliquid habere cupientis, & integritatem perfectionemq; amittetis. Hoc autem septies propterea ducitur, vt motu hominis facta significetur illa transgressio. Ternario enim numero, incorporea pars hominis significatur. Vnde est quod ex toto corde, ex tota anima, ex tota mēte diligere iubemur Deū. Quaternario verò corpus: multis enim modis quadripartita inuenitur natura corporis. Ex his ergo coniunctis homo cõstans, non absurde septenario numero significatur. Motus autem in numeris non exprimitur, cum dicimus vnum, duo, tria, quatuor, &c. sed cum dicimus, semel, bis, ter, quater. Quapropter (vt dixi) non septem & vndecim, sed septies vndecim significatur transgressio, quæ motu facta est hominis peccantis, hoc est perfectionis suæ stabilitatē transgredientis cupiditate amplius aliquid habendi. Conuenienter igitur vndenario septies multiplicato, ad numerum septuagesimum & septimū cuncta peccata perueniunt. In quo numero etiam fit plena remissio peccatorum, expiante nos carne sacerdotis nostri, à quo nunc iste numerus incipit, & reconciliante nos Deo ad quem nunc iste numerus peruenit, per Spiritum sanctum qui columbæ specie in hoc baptismo, vbi numerus iste commemoratur, apparuit. Verum præmissæ superius expositioni, si quis retulere voluerit, dicendo Matthæum non quadraginta vnam, sed quadraginta duas generationes posuisse, quia iuxta fidem Paralipomenon, Iechonias pro duabus personis patre scilicet & filio debeat computari, intelligat eundem nihilominus numerum præters Ecclesiæ tempus quo Domino cooperante in spem fu-

turi sabbati laborat, intimare. Septies enim seni, quadraginta duo faciunt. Et sex quidem ad opera, septem verò ad requiẽ significandam pertinere, rarus est qui dubitet. Vnde benè populus de terra Aegypti saluatus, quadraginta quidem annos moratur in deserto, sed quia sub spe intrandi in requiem sedulus exercetur, septies sena, id est quadraginta duo viæ arctissimæ castrametatur. Quorum vltimo dum Iesum ducẽ suscepit, mox aperto Iordane promissas olim sedes deuictis hostibus adit. Sicut & Dominus Iesus, quadragesima secunda generatione, ex quo mundus cæcitatibus præcæ tenebras Abraham credente discussit, adueniens in carne baptissimi nobis lauacro cæli ianuas pãdit. Et ipsi perfectio virtutum cursu, in quo quod non videmus sperare, per patientiam expectamus sub eiusdem (vt dictum est) numeri sacramento, post siccatum Christo duce lati flumiũ promissa patriæ cælestis peruenimus ad regna. Qui quoniam ipso quod tricenarius inchoauit baptismo, totius sit Ecclesiæ fordes expiaturus, eorundem quoq; numerorum mystica cognatio declarat. Quia videlicet triginta æqualibus suis partibus computata, pariunt amplius duodecim, qui est Patriarcharum & Apostolorum numerus, & sunt quadraginta duo. Habent enim partes, tricesimam, vnum. Quintamdecimam, duo. Decimam, tria. Sextam, quinque. Quintam, sex. Tertiam, decem; Dimidiam, quindecim. Quæ simul iuncta, quadraginta duo consummant. Vbi mysticè (vt diximus) innuitur totam Ecclesiæ perfectionem in Christi fide & gratia consistere, quæ à Patriarchis primo agnita, Apostolorum est latius voce diffamata. Nec esse nomen aliud sub calo in quo oporteat nos saluos fieri, quomodo in quadraginta duobus nulla est particula, quæ non æqualibus tricenarij numeri contineatur in partibus. Tricenarius ergo numerus suis partibus quadagesimum complet & secundum, quia Dominus ecclesiam (ui baptismatis sacramentis, & nunc laborantem temporaliter munit, & finitis laboribus ad requiem æternaliter perducit.

CAPVT IV.

Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est ab Iordane, & agebatur in spiritu in desertum diebus quadraginta. Hæc baptizato Domino confestim facta, Matthæus, Marcusque designant. Quorum vnus deserto eius baptizatum, mox ita subiunxit, *Tunc Iesus ductus est in desertum ab spiritu, vt tentaretur à diabolo*. Alter ita, *Et statim spiritus expulit eum in desertum, & erat ibi quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à satana*. Verum ne cui veniret in dubium à quo eum spiritu ductum, siue expulsum dicerent in deserto, consulit Lucas primo posuit, quia *Iesus plenus Spiritu sancto regressus est ab Iordane, ac deinde intulit, & agebatur in spiritu in desertum*: Ne quid contra eum valuisse spiritus putaretur immundus, qui plenus Spiritu sancto, quo volebat gradiendo, quæque volebat agebat. Nam & infra vbi manifeste à diabolo adsumptus siue statutus asseritur, non eius imbecillitas, sed inimici superbia qui voluntatem saluatoris necessitatem putat, arguitur. Non ergo virtute spiritus mali Iesus v agitur in deserto, sed voluntate sui spiritus boni locum certaminis quo aduersarium sternat, de victoria certus ingreditur. Vbi nobis pariter ordinem rectè conuersandi præmonstrat, vt post acceptam videlicet in baptismo remissionem peccatorum, spiritusque sancti gratiam, arctius contra nouas antiqui hostis insidias accingi, mente seculum deserere, & quasi manna deserti, sola æternæ vitæ gaudia discamus esurire.

Et nihil manducauit in illis diebus, & consummatis illis, esurijt. Quadragesima ieiuniorum habet auctoritatem, & in veteribus libris ex ieiunio Moyli & Helix, & ex Evangelio, quia totidẽ diebus Dominus ieiunauit, demonstrans Evangelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Moyli lex, in persona Helix, propheta accipiuntur. Inter quos in monte gloriosus apparuit, vt euidenter emineret, quod de illo dicit Apostolus, *Testimonium habens à lege, & prophetis*. In qua autem parte anni con-

Numerorum
eorundem
ratio mystica.

Cap. II.

Spiritus à
quo ductus
Christus in
d. se. iun
est.

Quadragima
aucto-
ritas.

Eruentius obseruatio quadragesimæ constitueretur, nisi confinis atque contigua Dominicæ passionis, quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui opus est continentia, ut ab ipsius mundi amicitia ieiunetur. Aliter: Ieiunauit Dominus, cum tentaret ante mortem, cibo adhuc indigēs. Manducauit autem & bibit, eum glorificaretur post resurrectionem, iam cibo non indigens. Hic enim ostendebat in se nostrum laborem, illic autem in nobis suam consolationem, quadragenis diebus utrunque desinens. Quo numero quadragesima huius sæculi significare videtur excursus, in his qui vocantur per gratiam, ad eum qui non venit legem soluere, sed adimplere. Decem namque præcepta sunt legis, iam gratia Christi diffusa per mandum, & quadriperitus est mundus, & decem quadruplicata quadraginta faciunt. Quoniam qui redempti sunt à Domino, de regionibus congregauit eos. Ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & mari. Ieiunans itaque quadraginta diebus ante mortem carnis velut clamabat; *Abstinete vos à desiderijs huius sæculi.* Manducans autem & bibens X. L. diebus post resurrectionem carnis velut clamabat; *Ecce ego vobiscum sum, usque ad consummationem sæculi.* Ieiunium quippe est in tribulatione certaminis, quoniam qui in agone est, ab omnibus abstinens est. Cibus autem in spe pacis, quæ perfecta non erit, nisi cum corpus nostrum, cuius expectamus redemptionem, induerit immortalitatem, quod nondum adipiscendo gloriamur, sed sperando iam pascimur. Vtrūque Apostolus simul nos agere ostendit, dicens: *Spe gaudentes, in tribulatione patientes.* Tanquam illud esset in cibo, hoc in ieiunio. Simul enim cum viam Domini carpimus, & à vanitate præsentis sæculi ieiunamus, & futuri promissionis reficimur, hic non apponentes cor, illic pascetes sursum cor. Quod autem Dominus consummatis ieiunij diebus efurijt, cum de Moyse, vel Helia ieiunantibus nihil tale sit scriptum, ideo factum est, ne ab eo tentando pauens tristis aufugeret, quem cum tot signis celestibus præconatum, tum etiam viris excellentissimis in abstinendo videret æquatam. Efurijt enim humilis Deus homo, ne inimico innotescat sublimis homo Deus.

Dixit autem illi diabolus, Si filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat. Antiquus hostis redemptorē humani generis debellatorem suum in mundum venisse cognouit, vnde & per oblectum hominem, dixit, *Quid nobis & tibi fili Dei, venisti hic ante tempus, terqueres nos? Qui tamen prius cum hunc passibilem cerneret, cum posse mortalia perpeti humanitatis videret, omne quod de eius diuinitate suspicatus est, ei factu suæ superbiz in dubium venit. Nihil quippe, nisi superbium sapiens, dum esse hunc humilem conspicit, Deū esse dubitauit. Vnde ad tentationem se argumenta conuertit. Sed non sicut nos qui puri homines sumus, irruente sæpe tentatione concutimur, ita redemptoris nostri anima tentationis est necessitate turbata. Hostis namque noster, & si in excelsum montem eum permissus adsumpsit, si daturum se regna mundi perhibuit, si quasi in panem vendendos lapides ostendit, mentem tamen mediatoris Dei & hominum tentatione quassare non valuit. Sic enim dignatus est hæc exterius cuncta suscipere, ut tamen eius mens interius diuinitati suæ inharrens inconcussa permaneret. Qui & si quando turbatus spiritu infremuisse dicitur, ipse diuinitus disponebat, quantum ipse humanitus turbaretur.*

Et respondit ad illum Iesus, Scriptum est, quia non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei. Ideo sic respondit Dominus, quia propositum ei erat humilitate diabolum vincere, non potentia. Simulque animaduertendum, quod nisi ieiunare cepisset Dominus, tentandi occasio non fuisset diabolo. Secundum illud; *Fili accedens ad seruitutem Dei, prepara animam tuam ad tentationem.* Sed & ipsa responsio Saluatoris, hominem fuisse indicat, qui tentatus est: *Non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei.* Si quis ergo non velicit verbo Dei, ille non viuit. Aliter: Hostis noster adhuc in hac vita nos posuit, quanto magis sibi rebel-lare conspicit, tanto amplius expugnare contendit. eos enim pullare negligit, quos quieto iure possidere se sentit. Contra nos verò eo vehementius incitatur, quo ex

corde nostro quasi ex iure propriæ habitationis expellitur. Hoc enim in seipso Dominus sub quadam dispensatione figurauit, qui diabolum non nisi post baptismum se tentare permisit, ut signum nobis quoddam futuræ conuersionis innueret, quod membra eius postquam ad Deum proficerent, tunc acriores tentationum intidias tollerarent.

Et duxit illum diabolus, & ostendit illi omnia regna orbis terre in momento temporis. Cum ductus à diabolo Deus homo narratur, mens refegit, humanæ hoc audire aures expauescant. Cui tamen non esse incredibilia ista cognoscimus, si in illo & alia facta pensamus. Certè iniquorum omnium diabolus caput est, & huius capitis membra sunt omnes iniqui. Quid ergò mirum si se permisit ab illo in montem duci, qui se perulit etiam à membris illius crucifigi? Non est ergo indignum redemptori nostro, quod tentari voluit, qui venerat occidi. Instum quippè erat, ut sic tentationes nostras suis tentationibus vinceret, sicut mortem nostram venerat sua morte superare. Benè autem in momento temporis sæcularia & temporalia monstrantur. Non enim tam conspectus celeritas indicatur, quam caducæ fragilitas potestatis exprimitur. In momento enim cuncta illa prætereunt, & sæpè honor sæculi abiit antequam venerit. Quid enim sæculi potest esse diuturnum, cum ipsa diuturna non sint sæcula?

Et ait ei, Tibi dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cui volo, do illa. Tu ergo proci-dens si adoraueris coram me, erunt tua omnia. Arrogans & superbus etiam hoc de iactantia loquitur, non quod in toto mundo habeat potestatem, ut possit omnia regna dare diabolus, cum sciamus plerosque sanctos viros à Deo reges factos. *Si, inquit, proci-dens adoraueris coram me.* Ergo qui adoraturus est diabolus, antè corrui.

Et respondens Iesus, dixit illi: Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruius. Dicens diabolus saluatori, si proci-dens adoraueris coram me, e contrario audit, quod ipse magis adorare eum debeat, Dominum & Deum suum. Quærit fortè aliquis quo modo conueniat, quod hic præcipitur, Domino soli seruiendum, Apostoli verbo, qui dicit; *Sed per charitatem seruite inuicem.* Sed huic facile Græcæ linguæ ex qua scriptura translata est, origo satisfacit, in qua seruitus duobus modis ac diuersa significatione solè appellari. Dicitur enim *λατρεύω*, dicitur & *δουλέω*. Sed dulia intelligitur seruitus cõmunis, hoc est siue Deo, siue cuilibet in rerum natura exhibita. A qua etiam seruus, id est *δούλος*, Græcè nomen accipit. Patria autem vocatur seruitus illa, quæ soli diuinitatis cultui debita, neque vlli est participanda creaturæ. Vnde & idololatræ nuncupantur hi, qui vota, preces & sacrificia, quæ vni Deo debuerat, idolis impendunt. Iubemur ergo per charitatem seruire inuicem, quod est Græcè *λατρεύω*. Iubemur vni Deo seruire, quod est Græcè *δουλέω*. Vnde dicitur; *Et illi soli seruius*: quod est Græcè *λατρεύω*. Et iterum; *Non enim sumus circuncisio, spiritui Dei seruius*, quod est in Græco *λατρεύομεν*.

Et duxit illud in Hierusalem, & statuit eum super pinnam templi. Ut quem gula vel auaritia superare non poterat, tentet & vana gloria, si fortè illum, vel ipsa victoriæ suæ iactantia deijcere queat.

Et dixit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum. In omnibus tentationibus hoc agit diabolus, ut intelligat si filius Dei sit, sed Dominus sic responsonem temperat, ut eum relinquat ambiguum, *Mitte te deorsum.* Vox diaboli, qua semper omnes deorsum cadere deiderat: *Mitte te*, inquit; persuadere potest, præcipitare non potest.

Scriptum est enim, quod angelus suus mandauit de te, ut conser-uent te, & quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Hoc in nonagesimo Psalmo legimus. Verum ibi non de Christo, sed viro sancto prophetia est. Malè ergò interpretatur scripturas diabolus. Certè si verè de saluatore scriptum nouerat, debuerat & illud dicere, quod in eodem Psalmo cõtra se sequitur: *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* De angelorum auxilio quasi ad infirmum loquitur, de sui conculcatione quasi tergiuersator tacet.

Manducatio.

Tentandi occasio.

Responsonis Christi ratio.

Vita hominis.

Diaboli arrogantia.

Seruitus soli Deo ieiunium.

Dulia.

Latria.

De gloria vana incitatio.

Deorsum mitti.

Et respondens Iesus, ait illi, Dicitum est, non tentabis Dominum Deum tuum.] Falsas de scripturis diaboli sagittas, veris scripturarum frangit clypeis. Et notandum, quod necessaria testimonia de Deuteronomio tantum protulerit, vt secundæ legis sacramenta monstraret. *Non tentabis,* inquit, *Dominum Deum tuum.* Suggerebatur enim tanquam homini, vt signo aliquo exploraret ipse quantus esset, id est quâ multum apud Deum posset. quod vitiose fit, cum sit. Pertinet namq; ad sanam doctrinam, quando habet quod faciat homo, non tentare Dominum Deum suum. Neque enim & ipse saluator nõ poterat tueri discipulos suos, quibus tamen ait; *Si vos persequuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.* Cuius rei prior exemplum præbuit. Nam cum potestatem haberet ponendi animam suam, nec eam poneret nisi cum vellet, in Aegyptum tamē infans portantibus parentibus fugit. Et ad diem festum non euidenter, sed latenter ascendit, cum aliâ palâm loqueretur Iudæis irascētibus, & de inimicissimo animo audientibus, nec tamen valentibus in eum mittere manus, quia nondum venerat hora eius. Qui ergo palam docēdo & arguendo, & tamen inimicorum rabiem valere in se aliquid non sinendo, Dei demonstrat potestatem, idem tamen fugiendo & latendo hominis inltruebat infirmitatem, ne Deum tentare audeat, quando habet quod faciat, vt quod cauere oportet, euadat.

Et consummat a omni tentatione, diabolus recessit ab illo vsque ad tempus.] Vides ipsum diabolum non esse in studio pertinacem, edere verò solere virtuti. Et si inuidere nõ desinat, tamen instare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Audito itaque Dei nomine, recessit (inquit) vsque ad tempus. Postea enim non tentaturus, sed aperte pugnaturus aduenit. Quamuis sæpè antiquus hostis postquam menti nostræ tentationum certamen infixit, ab ipso suo certamine ad tempus recedit, non vt illatæ malitiæ finem præbeat, sed vt corda quæ per quietem secunda reddiderit, repente rediens, facilius inopinatus irrumpat. Notandum autem quòd tribus solum tentatoris fraudibus expositis, omnē tentationem dicit esse consummatam. Quia videlicet his omnium vitiorum origines amplectuntur & fontes. Ioanne attestante qui ait; *Quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Et in euangelica parabola tribus solum reprobi negotijs, ab æternæ vitæ dapibus excluduntur. *Primus* (inquit) *dixit: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam.* Et alter dixit, *Iuga boum emi quinque, & eo probare illa.* Et alius dixit, *Vxorē duxi, ideo non possum venire.* Vxorē quippè appetitus, sicut & gula, ad concupiscentiam carnis pertinet. Villæ emptio, quæ avaritia non caret, ad superbiam vitæ respicit. Probatio quinque iugorum, id est corporalium rerum curiositas, quæ est vana gloria, ad concupiscentiam refertur oculorum. Nam per oculos maximè curiositas præualet. & his quidem Dominus quasi fortior facie ad faciem tentatur. nos verò cum ipsi percepto baptismate gratia spiritus, eremum virtutum adimus, cum ieiunium quadragesimale suscipimus, id est, ab illecebris sæcularibus toto vitæ nostræ tempore continere disponimus, vel tacitis appetimur insidijs, vel aliquando etiam proximiorē pulsamur. Qui cum blandiens dicit, *Homo fortis es, manduca & bibe, & similis mane; videndum est, ne nobis serpentis antiqui nescius venena propinet.* Dicendum quæ; *Non in solopane viuit homo sed in omni verbo Dei.* Verum multi concupiscentia carnis deuicta, mox avaritia pulsanur, & aliquoties etiam superantur, adeo vt pro oblati muneribus diabolum adorare non metuant. Quorum vbi plurimi continentiam laudant, maiores etiã personæ honorant, dona tribuant, sit vt voluptatum victores philargyria vincantur, & crescente per tempus infamia, diuites quosq; quos per aperta facinora dæmone plenos agnoscunt, non modo execrentur & arguant, sed & flexa ceruice adorent & suscipiant. Vnde dicit Apostolus, avaritiam, simulacrorū esse seruitutem. Qui si & hanc saluatoris exemplo triumpharint, Dominum videlicet Deum suum adorando, & pro æternis gaudijs illi soli seruiendo, aderit & illa vana gloriæ pestis, quæ vitiorum præ-

cedentium victores de suis viribus extollat, vt quasi in virtutum culmine positos vltius se iam cadere non posse præsumant. Et hoc planè curiosis oculis Deum tentare est, de suis quæpiam meritis gloriari. Contra hoc quod ipse fidem discipulis augens ait, *Cum perfeceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus, quæ debemus facere fecimus.* Qui cum alibi præciperet, ne iustitiã nostram coram hominibus faciamus, in eiusdem definitione ieiunium tantum, eleemosynam, atque orationem subiunxit, triplici scilicet hostis telo totidem arma defensionis opponens, vt ieiunio concupiscentia carnis, eleemosynis avaritia, precibus iactantia pellatur meritum. Hæc de principijs euangelicæ dispensationis vno libello dixisse sufficiat, verum quæ sequuntur gesta vel dicta saluatoris, non solum nostræ quieti, sed & legentium commodo consulentes, ab alio magis intueamur exordio. Nescio quo enim modo, vt Augustinus ait, ita libris termino reficitur lectoris intentio, sicut labor viatoris hospitio.

Remedia
contra ten-
tationes
diaboli.

Liber Secundus.

Celestia narrat historia, beatissimum Ioannem Apostolum, vsque ad vltimum penè vitæ suæ tempus, absque vllius scripturæ indicijs Euangelium prædicasse. Sed cum trium, inquit, Euangeliorum, etiam ad ipsum notitia peruenisset, probasse quidem dicitur fidem & veritatem dictorum, deesse tamen vidit aliqua, & ea maximè quæ primo prædicationis suæ tempore, Dominus gesserat. Certum est enim quod in superioribus tribus Euangelistis hæc videntur sola contineri, quæ in eo gesta sunt anno quo Ioannes Baptista, vel inclusus est in carcerē, vel punitus. Deniq; si obserues, statim in initijs narrationum, posteaquam refert Mattheus de quadraginta dierum ieiunio, & detentatione eius, continuo subiecit, dicens, *Audiens autem quia Ioannes Baptista traditus est, secessit à Iudæa, & venit in Galilaam.* Sed & Marcus similiter, *Posteaquam (inquit) traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilaam.* Lucas verò etiam priusquam incipiat aliquid de actibus referre Iesu, dicit quia *adiexit Herodes super omnia mala quæ gesserat, & inclisit Ioannem in carcerem.* Quia inquam ab his hæc videbantur omissa, rogatus dicitur Ioannes Apostolus, vt ea quæ præterierat priores ante traditionem Ioannis, saluatoris gesta describeret. Et ideo dicit in Euangelio, *Hæc fecit initio signorum Iesu.* Et iterum in alio loco indicat dicens, *Nondum enim Ioannes missus fuerat in carcerem.* Ex quibus constat, quod ea quæ antequam Ioannes traderetur, ab Iesu fuerant gesta, describit. his memoratæ historiæ dictis initium huiusmodi, hoc est secundi nostri in Lucam libelli præmunire curauimus, ne quis legentium putaret ea quæ per ordinē sunt exponenda, post dierum XL. ieiunium confestim facta, sed post aliquot à Domino miracula, vel in Iudæa, vel in Galilæa patrata potius animaduertent esse secuta.

Ioannis
Euangelij.

ET ingressus est Iesus in virtute spiritus in Galilaam, & fama exiit per vniuersam regionem de illo: & ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus.] Virtutem spiritus, magna miraculorum dicit. Sicut & alibi Iudæi admirantes. Vnde (inquiunt) huic sapientia hæc & virtus? Sapientiam videlicet ad doctrinam, virtutem vero ad opera referentes. Quæ vtraque pariter & in hoc loco iunguntur, dum Iesus & in virtute spiritus ingressus esse, & in synagogis eorum docuisse perhibetur. Vnde meritò & magnificatus à præsentibus, & per absentes quosque fama vulgata assuecitur. Quod non vtiq; nisi præsentibus factorum dictorumve fieri posset indicijs. Sed horum tempus & ordinem in Ioannis (vt dictum est) Euangelio, qui quis qua tērit, inueniet. Cuius vt cætera prætermittens, vnum solummodo testimonium ponam. *Cum venisset,* inquit, *in Galilaam, exceperunt eum Galilæi, cum vidissent omnia quæ fecit in Hierosolymis in die festo.* Notandum sanè, quod primo Iesum vir utem spiritus demonstrasse, & post doctrinam gratiam

Cap. 12.

Virtus spi-
ritus.

Virtus an-
te gratiam
doctrina
facta.

ministrasse, primo de virtutibus famam egressam, & sic doctrinam magnificatam esse commemorat. Iuxta ordinem videlicet, quem & in Actibus Apostolorum breuiter commendare curauit: *Qua cepit Iesus facere & docere.* Prius enim facere, & postea potuit docere, ne qui doctor auditoribus suis quæ nondum factis ipse patrauit, imperare præsumat.

Synagoga.

Et venit Nazareth ubi erat nutritus, & intrauit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam. Synagoga Græcè, Latine dicitur congregatio, quo nomine non solum adfluentium turbarum conuentum, sed & domum, qua ad audendum dicendumve Dei verbum, conueniebant Iudæi, appellare solebant. Vnde Dominus ad Ananiam pontificem: *Ego semper, inquit, docui in synagoga, & in templo,* quo omnes Iudæi conueniunt. Sicut & nos Ecclesias fidelium, & loca & choros vocitamus. Verum differt inter synagogam quæ congregatio, & Ecclesiam quæ conuocatio interpretatur, quod veteris testamenti populus utroque vocabulo, noui autem tantum Ecclesia nuncupatur. Quia videlicet & pecora, & inanimæ quæque res congregari in vnum possunt, conuocari autem non nisi ratione ventia possunt. Ideoque nouæ gratiæ populum quasi maiori dignitate præditum, rectius conuocatum in vnitatem fidei, quam congregatum dicere, id est Ecclesiam, quam synagogam nominare, Apostolicis scriptoribus & doctoribus visum est. Confluebant autem die sabbati in synagogis, vt iuxta quod Dominus præcepit, *Vacate & videte, quoniam ego sum Deus,* feriatas mundi negotijs, ad meditando legis monita quieto corde ridenter. Cuius eo die deuotionis agendæ hætenus in Ecclesia perdurat iudicium, quæ ad memoriam prisce religionis canticum Deuteronomij, in quo vniuersus veteris populi status, quid videlicet offensus, quid propitio Deo meruerit, continetur, nonnullis in locis sabbato dicere consuevit. Alioquin esset præpostertum, vt prioribus septimanæ diebus prophetarum dictis carminibus, Moyse vltimum diceretur. Intrauit ergo Iesus die sabbati in synagogam, vt ritum legis Mosaicæ, cumulo gratiæ cœlestis adimpleret.

Ecclesia.

Differen-
tia virtus-
que.

Et surrexit legere, & traditus est illi liber Prophetæ Esaiæ. Indicium quidem humillimæ dispensationis est, qua Deus inter homines ministrare, non ministrari venerat, quod etiam lectoris suscipere non dedignatur officium. Sed alioe providentia Lucas à lectione & explanatione prophetæ, gesta Domini scripturus inchoauit, quia scilicet omnis prophetia scriptura ad ipsum vsq; pertingens, per ipsum nobis aperienda, & in ipso constiterit adimplenda. Vnde & vtrunque hoc in Euangelij sui fine manifestius explicat, cum posito prius dicto saluatoris; *Quoniam necesse est impleri omnia que scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me,* mox & ipse subiunxit, *Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas.* Surrexit igitur legere Iesus, vt quos noua signorum operatione non conuerterat, vel prophetiæ lectionis attestacione corrigeret.

Et vt reuoluit librum, inuenit locum ubi scriptum erat. Pulchrè librum prophetæ clausum accipit, sed reuolutum legit, quia mysterium incarnationis suæ prophetarum voce præscriptum, & prius quod exhibendum, & post intelligendum mortalibus aperuit.

Spiritus
Domini su-
per me, &
an Christus
sit domi-
nus.

Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me euangelizare pauperibus, &c. Loquens supra, de vocatione gentium & Ecclesiæ confirmacione per Prophetam saluator, cum inter cetera diceret, *Ego Dominus, in tempore eius subito faciam istud,* confestim hoc, quod hic lectum est, intulit, *Spiritus Domini super me.* Non quod Dominus Deus habeat Dominum Deum, sed quod iuxta dispensationem carnis adsumptæ, dicat ea quæ humilia sunt. Ad quem Psalmista iam dixerat, *Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo latiniæ præ consortibus tuis.* Quando enim consortes nominantur, naturam carnis intelligit, qua Deus consortes substantiæ suæ nos habet. Et quæ erat vnctio spiritalis, & nequaquam humani corporis, vt fuit in sacerdotibus Iudæorum, idcirco præ consortibus, id est ceteris sanctis vnctus esse memoratur. Cuius vnctio, illo ex-

pleta est tempore, quædo baptizatus est in Iordane, & Spiritus sanctus in specie columbæ descendit super eum, & mansit in illo. Vnctus est igitur oleo spiritalis & virtute cœlesti, vt paupertatem conditionis humanæ thesauro resurrectionis rigaret æterno, captiuitatem mentis auferret, cecitatem illuminaret æternam. *Beati, inquit, pauperes, quia vestrum est regnum Dei.* Et iterum: *Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis.* Et iterum: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.*

Dimittere contractos in remissionem. Prædicare annum Domini acceptam, & diem retributionis. Sacrificium (inquit) Deo, spiritus contributus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Atque ideo missum siue vnctum se dicit, ad mendandum contractis, siue contritis corde: iuxta quod & Psalmista de illo, *Qui sanat* (inquit) *contritos cordes, & alligat contritiones eorum.* Vel certè dimittere contractos in remissionem, eos qui legis pondere graui atque importabili fuerant depressi releuare, atque in remissionem venit gratiæ spiritalis admittere. Et hoc ipsum est prædicare annu Domini acceptum. Tunc enim verus Iubilæi, id est libertatis annus aderat tempus, videlicet Ecclesiæ, quo in corpore versata peregrinatur à Domino. De quo Psalmista canit; *Benedices coronam anni benignitatis tuæ.* Neque enim ille, quo Dominus prædicabat, solus fuit acceptabilis, sed etiam ille quo prædicat Apostolus dicens, *Ecco nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Post annum sanè Domini acceptabilem, etiam diem retributionis extremæ prædicat, dicens, *Filius enim hominis venturus est in gloria sua cum angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opus eius.* Ad cuncta igitur hæc euangelizanda ideo se dicit missum, quia spiritus Domini est super eum.

Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Librum Dominus omnibus qui aderam audientibus legit, lectum verò ministro reddidit. Quia sicut ipse alibi testatur, cum esset in mundo, palam locutus est mundo, semper docens in Synagoga & in templo, quo omnes Iudæi conuenire consueuerant. Sed ad cœlestia regressurus, his qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis, Euangelizandi officium tradidit. Et benè stans quidem legit, sed libro reddito resedit. Scire enim, operantis: Sedere, quiescentis vel iudicantis est. Quia Dominus Iesus Christus, vt viam nobis scientiæ quæ de se erat scripta, patefaceret, ad tempus in carne dignatus est operari. Peracto autem piæ dispensationis officio, discipulos suæ doctrinæ sequaces elegit, seque supernæ quietis solio restituit, vnde & nunc occulto iudicio cuncta dispenset, & in fine totius sæculi iudex manifestus appareat. Simul exemplum mysticè proponens, vt verbi quisque prædicator, eiusdem sit etiam factor. Surgat, legat, & resideat: hoc est, operetur, prædicet, & sic præmia quietis expectet. Et notandum quia librum ipse reuolutum legit, ministro autem plicatum reddidit. Quia & Ecclesiam suam misit à patre spiritu veritatis, docuit in omnem veritatem, & tamen non omnibus omnia dicenda, sed pro captu audientium verbum doctori dispensandum suo præmonebat exemplo, cum ait, *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo.*

Et omnium in Synagoga oculi, erant intendentes in eum. Cepit autem dicere ad illos, quia hodie impletur hæc scriptura in auribus vestris. In eo utique impleta, quia sicut illa prædixerat, & magna faciebat, & maiora Dominus euangelizabat. Quod igitur maius quærimus testimonium, quam quod se fuisse, qui locutus est in prophetis, propria voce signauit? Remouens sacrilegia perfidorum, qui alium Deum dicunt veteris testamenti, alium noui, vel qui initium Christi dicunt esse de virgine. Quomodo enim cepit ex virgine, qui ante virginem loquebatur?

Et omnes testimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ quæ procedebant de ore illius. Testimonium illi dabat, attestando illum vere, vt dixerat eum esse, de quo cecinerat prophetæ, verè Spiritus sancti gratia perunctum, verè se pauperes, cæcos, captiuos, atque contractos, illius per omnia indigere muneribus.

Et dicebant, Nonne hic est filius Ioseph? Quanta Nazarenorum cæcitas, qui eum quem in verbis factis quæ Christum

Contritio
corde san-
cti
Domini.

Annus li-
bertatis.

Libri
casi re-
tiro.

Christus
eternus.

esse cognoscunt, ob generis tantum notitiam contemnunt. Quorum tamen error salus nostra est, & hæreticorum condemnatio. Intantum enim cernebant hominem Iesum Christum, ut hunc filium Ioseph, & iuxta alios Euangelistas fabrum, vel fabri clamarent filium. Inter quæ intuentium quare Christus in carne apparet, fabri filius, imò faber appellari voluerit. Sanoque intellectu sentientium, quod etiam per hoc se eius ante sæcula filium esse docuerit, qui fabricator omnium, in principio creauit Deus cælum & terram. Nam & si humana non sunt comparanda diuinis, typus tamen integer est, quia pater Christi igni operatur & spiritu. Vnde & de ipso tanquam de fabri filio, præcursor eius ait, *Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni.* Qui in domo magna huius mundi, diuersi generis vasa fabricat. Immo vasa iræ spiritus igne molliendo, in misericordiæ vasa cõmutat. Vnde bene Malachias, cum ex persona patris diceret, *Ecce mittam angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam, & statim veniet ad templum suum dominator quem vos queritis.* Post pauca subiunxit atque ait; *Et sedebit constans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & constabit eos quasi aurum & quasi argentum.* Sed huius sacramenti ludæi ignari, diuinæ virtutis opera pro sapientie carnalis contemplatione despiciunt, sicut non solum ex præcedentibus ipsorum, sed etiam ex subsequenti Dominus verbis apparet cum subditur:

Et ait illis: Viri, dicitis mihi hanc similitudinem, Medice, cur a te ipsum: quanta, &c.] Quorum insana perfidia, sanam licet nesciens fidem confiteretur, quæ Dominum Christum fabrum cognominat, & medicum. Faber est enim verus, quia omnia per ipsum facta sunt. Medicus est, quia omnia per ipsum restaurata sunt in cælis & in terra. Et sicut de se ipse testatur, *non habent opus sani medico, sed male habentes.* Et quia diximus quo instrumento fabricandi, dicamus & quo vtatur genere medicandi. *Præteriens vidit cacum à natiuitate, expulsum in terram, & fecit lutum de sputo, liniuit quoque super oculos eius, & dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloæ, quod interpretatur missus. Abijt ergo & lauit, & venit videns.* Agnosce igitur magnæ modum medicinæ, & gaude quia per hanc illuminari meruisti. Lutum de terra, caro Christi est. Sputum de ore, diuinitas eius est, quia caput Christi Deus. Sputum luto immixtum, nos illuminat in natatoria Siloæ baptizatos, quia *verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius,* quam prius tenebris arcibus comprehendere non poteramus. Per fabrum ergo Christum creatus es, vt esses. Per medicum Christum recreatus es, vt post vulnera sanus esses. Qui ab iridentibus quidem ciuibus seipsum curare, hoc est, in sua patria virtutes facere monetur, sed non otiosè ab Euangelista alio excusatur, quia non poterat ibi virtutem vllam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit. Et mirabatur propter incredulitatem illorum. Ne fortasse quis vilioiorem nobis fieri debere patriæ putaret affectum. Amabat itaque ciues, sed ipsi se charitate patriæ qui liuore priuabant.

Ait autem, Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua.] Prophetam dici in scripturis Dominum Christum, & Moyses testis est qui ait, *Prophetam vobis suscitabit Deus vester de fratribus vestris tanquam me.* Non solum autem ipse qui caput & Dominus est prophetarum, sed & Helias, Hieremias, cæteri que prophetæ minoris in patria, quàm in extremis ciuitatibus habitati sunt. Quia propemodum naturale est, ciues semper ciuibus inuidere. Non enim considerant præsentia viri opera, sed fragilem recordantur infantiam, quasi non & ipsi per eisdem ætatis gradus ad maturam ætatem venerint.

In veritate dico vobis, multa vidua erant in diebus Helia in Israel quãdo clausum est cælum annis tribus, &c.] Non (inquit) hoc quod diuina fastidiosus ciuibus beneficia subtrahit, prophetarum gestis aduersatur. Quia sicut fame quondam omnem terram premente, nemo est in Iudæa repertus Helias dignus hospitio, sed exteræ gentis est vidua que sita, quæ ob fidei gratiam à tanto propheta visitari deberet, & sicut multis ibidem leprosis Naaman tantum Syrus, quia deuotæ quæsierat, ab Helisæo propheta, curari promeruit,

sic & vos non alia quam inuidiæ perfidiæque causa, superno munere priuabit. Quorum si facta prophetarum, et iam allegoricè discussis, inuenies profecto Dominum in patriæ suæ à qua receptus non est, perfidia, superbiam notasse Iudæorum. Nomine verò Capharnaum quæ ager consolationis interpretatur, gentium prædicasse salutem, vbi maiora cotidie signa per Apostolos Apostolorumque successores, non tam in corporum quàm in animarum sanatione patrantur. Igitur vidua ad quam Helias missus est, gentium designat Ecclesiam, quæ à suo diutius conditore deserta, populum rectæ fidei nescium, quasi pauperem filium ægena stipe nutribat, id est verbo fructus experte docebat, donec adueniens sermo propheticus, qui exsiccat vellere Israelis, vt potè clausa cæli ianua, fame periclitabatur in Iudæa, pasceretur ibi simul & pasceret, & receptus videlicet à credentibus, & reficiens ipse credentes. Vnde bene hæc eadem vidua, in Sarepta Sidoniæ dicitur esse morata. Sidonia quippe, venatio inutilis. Sarepta verò, incendium, vel angustia panis interpretatur. Quia vbi abundauit peccatum, super abundauit gratia. Vbi rebus superuacuis acquirendis, quasi aucupandi cura impendebatur, vbi diræ fitis incendium panis que spiritualis ante siebat angustia, ibi farina oleumque ore propheticò benedicitur, id est fructus & hilaritas charitatis, siue gratia corporis dominici & chrisinatis vnctio, indefectiuo verbi cælestis munere fecundabatur. Cuius hætenus in vasis oleum gaudij spiritualis & benedictionis farina non deficit, cæteris quæ non credunt gentibus, inopia panis diuini miseris, & venatui deditis inutili. Nam & ipsa pulcherrime mysticum sibi prius quam moreretur panem factura, duo se ligna colligere velle testatur, non solo ligni nomine, sed etiam numero lignorum signum crucis exprimens, quo nobis est panis vitæ præparatus æternæ.

Et multi leprosi erant in Israel sub Helisæo propheta, & nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus.] Quia nota est historia, de mysterio necesse est paucis intememus. Et Naaman ergo iste Syrus qui interpretatur decor, populum demonstrat nationum, quondam perfidiæ scelerumque lepra maculosum, sed per sacramentum Baptismatis, ab omni mentis & corporis fœditate purgatum. Qui captæ consilio puellæ, hoc est inspirationis supernæ gratia, quam Iudæis conseruare non valentibus, gentes rapere, salutem sperare commonitus, septies lauari iubetur. Quia nimirum solum baptismi genus, quod ex Spiritu sancto regenerat, saluat. Vnde iure caro eius post lauacrum, velut caro pueri parui apparuisse memoratur. Siue quia cunctos in Christo baptizatos, in vnam parit gratia mater infantiam, seu magis ille sit intelligendus puer, de quo dictum est, *Partulus natus est nobis, filius datus est nobis.* Cuius corpori per baptismum, tota credentium soboles adunatur. Et vt cuncta hic baptismi scires sacramenta præmonstrata, in quo abrenunciare Satanz, fidem confiteri præcipimur, negat se Naaman vltra dijs alienis litaturum, soli per omnia Domino seruiturus. Partem quoque terræ sanctæ, secum tollere gaudet, quia baptizatos oportet dominici quoque corporis participatione confirmari. Merito igitur Naaman cuius dum aqua corpus abluitur, fide pectus abluitur, id est populus gentium, Iudæis lepra contumaciæ squalentibus antefertur. Merito vidua Sareptana, id est Ecclesia ligno crucis refici desiderans, Iudæis fame verbi pereuntibus, pane Sacrosancti corporis & viuifici spiritus vnctione recreatur. Probatumque Dominus non ob suam impotentiam ciuibus, sed ob eorum inuidiam virtutū dona negasse. Atque hoc exemplo totam postremo gentem, non quia non amaretur, sed quia ipsa se amari nõ amaret, ab eo derelictam, doctoribus scilicet inde ob saluatione gentium toto orbe dispersis. Sed quod Dominus verbo de Iudæis, hoc ipsi de se Iudæi facto testantur. Nam sequitur:

Et repleti sunt omnes in Synagoga ira hæc audientes, & surrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatem.] Sacrilegia quippe Iudæorum, quæ multo ante Dominus prænuiciauerat per Prophetam, dicens, *Retribuabant mihi mala pro bonis,* in Evangelio docet esse completa. Nam cum ipse per populos beneficia diffunderet, illi iniurias irrogabant. Nec

Saluatoris
eicilio.

mirum si perdidissent salutem, qui eiecerunt de suis finibus saluatorem. Moralis enim Dominus, & qui docuerit exemplo sui Apostolos suos omnibus omnia fieri, nec volentes repudiat, nec inuitos alligat, nec eiicientibus reluctatur, nec rogantibus deest. Sic Gerasenus alibi cum virtutes eius sustinere non possent, quasi infirmos & ingratos reliquit. Simul intellige, non ex necessitate fuisse, sed voluntariam corporis passionem, nec captum à Iudæis, sed à se oblatum. Etenim quando vult capitur, quando vult labitur, quando vult suspenditur, quando vult non tenerur.

Iudæi diabolus peiores.

Et duxerunt, inquit, illum vsque ad supercilium montis supra quem cuitas illorum erat edificata, vt precipitarent eum. Ipse autem transiens per medium illorum ibat. O peior magistro discipulorum hæreditas. Diabolus verbo Dominum tentat, Iudæi facto. Ille dicit, mitte te, isti adoriuntur vt mittant. Et quidem Dominus supercilium montis precipitandus ascenderat, sed per medium illorum mutata subito vel obstupescit furientium mente descendit, quos adhuc sanare quam perdere malebat, vt castata videntes suæ cæpta nequitia, à poscendo deinceps eius morte desisterent. Necdum enim venerat hora passionis, quæ non quolibet sabbato, sed in pasche Paschæ futura extiterat. Necdum locum passionis, qui non in Nazareth, sed Hierosolymis hostiarum sanguine figurabatur, adierat. Sed nec genus mortis, qui crucifigendus à sæculo præconabatur, elegerat. Non igitur à Nazareth precipitari, non ab Hierosolymis lapidari, non inter pueros Bethleemitas ab Herode perimi, nõ alia vel alia voluit morte cõsumari. Quod enim tali morte regie potestatis indicium, quo fidelium frons armaretur, emineret? Sed solum crucis expectatum est vexillum, cuius figura & celerim dextera motu contra maligni hostis tentamenta depingi, & ipsa nihilominus figura monarchiæ singularis potuisset typus haberi.

Passionis hora.

Passionis genus.

Vt quomodo triumphum crucis exponens Apostolus ait, in nomine I E S V omne genua flectatur, caelestium, & terrestrium, & inferorum. Hoc est enim quod eiusdem crucis cacumina ad cælos tendunt, ima petunt inferos, cornua terram tegunt.

Crucis flus.

Et descendit in Capharnaum ciuitatem Galilæe, ibique docebat illos sabbato. Vide clementiam Domini Saluatoris, nec indignatione cõmotus, nec scelere offensus, nec iniuria violatus Iudæam deserit, quin etiã immemor iniurie, sed memor clementiæ, nunc docendo, nunc liberando, nunc sanando, in fide plebis corda demulcet. Quod autem sabbatis maximè medicinæ doctrinæq; suæ dona frequenter, docet se non sub lege esse, sed supra legem, qui eandem quoque legem adimplere, non aut soluere venerit, nec Iudæum eligere sabbatum, quo vel ignem accedere, vel manum pedemque mouere non liceat, sed verum sabbatum dilectamq; Domino esse requiem, si saluti studentes animarum, ab opere seruili, id est à cunctis contineamus illicitis.

Clementia Domini.

Et stupebant in doctrina eius, quia in potestate erat sermo ipsius. Sermo doctoris in potestate fit, cum ea quæ docet, operatur. Nam qui actus ipse sua dicta destruit, contemnitur. Cui contra doctorem instituens Apostolus ait, Nemo adolescentiam tuam contemnat. Singulariter autem Dominus ac principaliter solus ex potestate bona locutus est, quia ex infirmitate, mala nulla commisit. Ex diuinitatis quippe potentia, habuit id quod nobis per humanitatis sue innocentiam ministravit. Aliter, in potestate erat sermo ipsius, siue vt alius Euangelista dicit, erat docens eos sicut potestatem habens, & non sicut scribæ. Quoniam scribæ quæ per legem didicerant præcepta, populis dabant. Ipse verò quasi auctor impletor quæ legis, vel mutando, vel augendo quæ minus videbantur, bere augendo substituit.

Sermo in potestate.

Et continuo surgens, ministrabat illis. Naturale est febricitantibus incipiente sanitate lacessere, & ægrotationis sentire molestiam, verum sanitas quæ Domini confertur imperio, simul tota redit. Non solum ipsa redit, sed & tanto robore comitante, vt eis continuo qui se adiuuerant, ministrare sufficiat, & iuxta leges Tropologia, membra quæ seruierant immunditiæ ad iniquitatem vt fructificarent morti, seruiant iustitiæ in vitam æternam.

Cap. 13. Synagoga.

ET in synagoga erat homo habens demonium immundum. Bene in synagoga homo erat, qui spiritum immundum habebat, quia Spiritum sanctum amiserat. Introierat enim diabolus, vnde Christus exierat. Sicut etiam nunc quidam dicunt se Iudæos esse & non sunt, sed sunt synagoga Sathanæ.

Et exclamauit voce magna dicens: Sine, quid nobis & tibi Iesu

Nazarene?] Paululum (inquit) à me vexando quiesce, cui nulla est cum nostra fraude societas. Et vere: Quæ enim participatio luci ad tenebras? quæ communicatio Christi ad Belial?

Venisti perdere nos? scio te quia sis sanctus Dei.] Non voluntatis ista confessio est, quam præmium sequitur confitendi, sed necessitatis extorsio quæ cogit inuitos. Et velut si serui fugitiui post multum temporis Dominum suum videant, nihil aliud nisi de verberibus deprecantur, sic & demones cernentes Dominum in terris repente versari, ad iudicandos se venisse credebant. Præsentia saluatoris, tormenta sunt dæmonum.

Et increpauit illum Iesus dicens: Obmutescere, & exi ab illo.] Quoniam inuidia diaboli mors intravit in orbem terrarum, ideo contra ipsum mortis auctorem, primo debuit medicina salutis operari, primò lingua serpentina, ne vltra virus spargeret obcludi. Ac deinde scæmina quæ prima seducta est, à carnalis concupiscentiæ febre curari. Tertio vir qui male suadentis dicta coniugis audiuit, ab erroris sui lepra castigari. Vt ipse apud hunc Euangelistam esset ordo restorationis, qui fuerat & casus.

Et cum proiecisset illum demonium in medium, exiit ab illo, nihilq; illum nocuit.] Diuina permissione liberandus à dæmone homo proiecit in medium, vt virtus patefacta saluatoris plures ad fidem viamque salutis inuiteret. Sed quod dicitur, Nihilq; illum nocuit, videtur repugnare Marco qui ait, Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna exiit ab eo. Nisi intelligamus hoc dixisse Marcum, Discerpens eum, quod Lucas dixit, Et cum proiecisset illum in medium. Vt quod secutus ait, Nihilq; eum nocuit, intelligatur quia iactatio illa membrorum atque vexatio non eum debilitauit, sicut solent exire demonia etiam quibusdã membris amputatis aut euulsis. Vnde merito pro tam integra restitutione sanitatis qui aderant patientes, tametsi nondum credentes, adinuicem dicebant.

Quia in potestate & virtute imperat spiritibus immundis, & exeunt.] Expellere enim dæmonia & homines sancti, sed in verbo Dei possunt, ipsum autem Dei verbum propria potestate virtutes operatur.

Surgens autem de synagoga, introiit in domum Simonis. Socrus autem Simonis, tenebatur magnis febribus.] Si virum à dæmonio liberatum, moraliter animum ab immunda cogitatione purgatum significare dixerimus, consequenter scæmina febribus tenta, sed ad imperium Domini curata, carnem ostendit à concupiscentiæ suæ feruore per continentiam præcepta frenatam. Omnis enim amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia, spiritus immundi furor est. Fornicationem verò, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, febrem in lecebrosæ carnis intellige.

Et rogauerunt illum pro ea. Et stans super illam, imperauit febri, & dimisit illam.] Modo Saluator rogatus, modo vltro curat ægrotos, ostendens se contra peccatorum quoque passionem & precibus semper adnuere fidelium, & ea quæ ipsi minime in se intelligunt, vel intelligenda dare, vel etiam non inrellecta dimittere. Iuxta quod Psalmista postulat, Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, Domine.

Et continuo surgens, ministrabat illis.] Naturale est febricitantibus incipiente sanitate lacessere, & ægrotationis sentire molestiam, verum sanitas quæ Domini confertur imperio, simul tota redit. Non solum ipsa redit, sed & tanto robore comitante, vt eis continuo qui se adiuuerant, ministrare sufficiat, & iuxta leges Tropologia, membra quæ seruierant immunditiæ ad iniquitatem vt fructificarent morti, seruiant iustitiæ in vitam æternam.

Cum Sol autem occidisset, omnes qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos.] Solis occubitus, passionem mortemque significat illius qui dixit, Quamdiu in mundo sum, lux sum mundi. Et sole occidente plures dæmoniaci, quam ante, plures sanantur ægroti. Quia qui temporaliter in carne viuens paucos Iudæorum docuit, calcato regno mortis

Diaboli in Christi confesio.

Concordia Euangelij.

Dæmon expellente.

Cap. 14.

Rogatus & non rogatus Dominus.

Fabricium principum.

Tropologia.

Solis occubitus.

omnibus per orbem gentibus fidei salutisq̄e dona transfudit. Cuius ministris, quasi vitæ lucisq̄e præconibus, Psalmista canit: *Iter facite ei qui ascendit super occasum.* Super occasum quippè Dominus ascendit, quia vnde in passione occubuit, inde maiorem suam gloriam resurgendo manifestauit.

Exibant etiam dæmonia à multis, clamantia & dicentia, quia tu es filius Dei. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. Dæmonia filium Dei confitebantur, & attestante Euangelista sciebant ipsum esse Christum. Quia quem dierum quadraginta ieiunio fatigatum diabolus hominem cognouerat, nec tentando valebat, an & Dei filius esset experiri, iam nunc per signorum potetiam, vel intellexerit, vel potius suspicatus est esse filium Dei. Non igitur ideo Iudæis eum crucifigere persuasit, quia CHRISTVM siue DEVM filium non esse putauit, sed quia se morte illius non præuidit esse damnandum. Verè enim de hoc mysterio à seculis abscondito dicit Apostolus, *Quod nemo principum huius sæculi cognouit, si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Quare autem dæmonia Dominus de se loqui prohibeat, Psalmista manifestat, qui ait, *Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas?* & cætera. Ne quis dum prædicantem audit, sequatur errantem. Improbis enim magister est diabolus, qui falsa veris sæpè permiscet, vt specie veritatis, testimonium fraudis obtexat. Alias autem non soli dæmones qui inuiti confitebantur, iubentur filere de Christo, sed & illi, qui ab eo sanati, sponte confiteri volebant. Immò ipsi Apostoli, qui eum post resurrectionem toto erant orbe prædicaturi, ante passionem eius præcipiuntur omninò reticere de illo, ne diuina videlicet maiestate prædicata passionis dispensatio differretur, & dilata passione salus mundi quæ per hanc futura erat negaretur.

Facta autem die, egressus ibat in desertum locum, & turbarequirebant eum, & venerunt vsq̄ ad ipsum. Si occasu solis Domini mors exprimitur, quare non dieredeunte resurrectione illius indicetur? Cuius manifestata luce à credentium turbis inquiritur, & in gentium deserto inuentus, ne abeat detinetur. Maximè cum hæc prima sabbati, quo resurrectio celebrata est, egressio, quæsitio, & inuentio contigerit.

CAPVT V.

Factum est autem cum turba irruerent in eum, vt audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genesareth. Stagnum Genesareth, idem dicunt esse quod mare Galilææ, vel mare Tiberiadis. Sed mare Galilææ ab adiacente prouincia dictum, mare Tiberiadis à proxima ciuitate, quæ olim Chennereth vocata, sed ab Herode Tetrarcha instaurata, in honorem Tiberij Cæsaris Tiberias est appellata. Porro Genesar à laici ipsius natura, qua crispantibus aquis de seipso sibi excitare auram perhibetur, Græco vocabulo, quasi generans sibi auram dicitur. Neque enim in stagni morem sternitur aqua, sed frequentibus auris spirantibus agitatur, haustu dulcis, & ad potandum habilis. Sed Hebrææ linguæ consuetudine, omnis aquarum congregatio siue dulcis siue salis, mare nuncupatur. Qui lacus interfluente Iordane centum quadraginta stadijs in longitudinem, & quadraginta extenditur in latitudinem. Quia ergo stagnum siue mare præsens sæculum designat, Dominus secus mare stat, postquam vitæ labentis mortalitatem deuincens, in ea qua passus est carne, stabilitatem perpetuæ quietis adiit. Turbarum conuentus ad eum, gentium in fide concurrentium typus est. De quibus Esaias, *Et fluent (inquit) ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent, Venite & ascendamus ad montem Domini.*

Et vidit duas naues stantes secus stagnum. Duæ naues secus stagnum positæ, circuncionem & præputium figurant. Quas bene Iesus vidisse perhibetur, quia in vtroque populo nouit Dominus qui sunt eius. Eorumque cor à fluctibus sæculi huius, ad futuræ vitæ tranquillitatem qua-

si ad soliditatem littoris videndo, hoc est misericorditer vitando prouehit.

Piscatores autem descenderant, & lauabant retia. Piscatores sunt Ecclesiæ doctores, qui nos rete fidei comprehesos, & de profundo ad lunam elatos, quasi pisces littori, sic terræ viuentium aduehant. Quasi enim quæ retia piscantium sunt complexæ, prædicantium dictiones, quæ eos quos cœperint in fide, non amittant. Vnde & retia, quasi retiuentia sunt vocata. Sed hæc retia modo laxantur in capturam, modo lora plicantur, quia non omne tempus est habile doctrinæ, sed nunc exercenda lingua doctori, nunc suimet cura gerenda.

Ascendens autem in vnâ nauem qua erat Simonis, rogauit eum à terra reducere pusillum. Et sedens, docebat de nauicula turbas. Nauis Simonis, est Ecclesia primitiua, de qua Paulus ait: *Qui enim operatus est Petro in apostolatam circuncisionis, operatus est & mihi inter gentes. Bene vna dicta*, quia multitudinis credentium erat cor & anima vna. De qua docebat turbas, quia de auctoritate Ecclesiæ docet, vsque hodie gentes.

Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Quod primo rogauit Simonem nauem à terra reducere pusillum, significat vel temperate vtendum verbo ad turbas, vt nec terrena eis præcipiantur, nec sic à terrenis in profunda sacramentorum recedatur, vt ea penitus non intelligant, vel prius in proximis regionibus gentibus prædicandum, vt quod dicit item Petro, *Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam:* ad remotiores gentes quibus postea prædicatum est, pertineat.

Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus. In verbo autem tuo, laxabo rete. Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Nisi Dominus cor illustrauerit auditorum, doctor in nocte laborat. Nisi in verbo gratiæ superne laxata fuerint instrumenta disputationum, frustra vocis suæ prædicator iaculum mittit. Quia fides populorū non sapientia verbi compositi, sed diuinæ vocationis munere prouenit.

Et cum hoc fecisset, concluderunt piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autem rete eorum. Præ multitudine piscium rete rumpebatur, quia nunc ad confessionem fidei etiam cum electis reprobi tanti intrant, qui ipsam quoque Ecclesiam heresibus scindant. Rumpitur autem rete, sed non labitur piscis, quia suos, Dominus etiam inter persequentium scandala seruat.

Et annuerunt socij qui erant in alia naui, vt venirent & adiungerent eos. Alia nauis (vt prædiximus) est Ecclesia de gentibus, quæ & ipsa non sufficiente vna nauicula piscibus impletur electis, quia nouit Dominus qui sunt eius, & apud ipsum certus est suorum numerus electorum. Quumque tot in Iudæa credituros non inuenit, quot ad fidem vitamque prædestinatos nouit æternam, quasi aliæ nauis receptacula piscibus quærens suis, corda quoque gentium fidei gratia replet. Et benerypto rete socia nauis aduocatur, quoniam ante Iudas proditor, ante Simon Magus pisces nequissimi capti sunt, ante Ananias & Sapphira fidei rete subdole tentabant ingredi, ante vt Ioannes testatur, *multi discipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant.* Ac deinde Barnabas & Paulus ad gentium sunt apostolatam segregati.

Et venerunt & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt mergerentur. Harum impletio nauium, vsq̄ in finem sæculi crescit. Sed quod impletæ merguntur, hoc est in submersione premuntur (non enim submersæ, sed tamen sunt periclitatæ) Apostolus exponit dicens. *In nouissimis diebus erunt tempora periculosa, & erunt homines seipso amantes, & c.* Nam mergi naues est, homines in sæculū, ex quo elati per fidem fuerant, morum prauitate relabi. Quales & ipse Petrus adhuc in infirmitate positus, hoc loco demonstrat. Vnde sequitur:

Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens, Exi à me, quia homo peccator sum Domine. Quia carnales quique in Ecclesia regimen spiritalium, in quibus maximè

Christi persona eminet, à se quodammodo repellit. Non enim hoc voce linguæ dicunt bonis ministris Dei, vt eos à se repellant, sed voce morum & actuum suorum suadent à se recedi, ne per bonos regantur, & eo vehementius quo deferunt eis honorem, attamen factis suis à se recedere admonent. Vt honorificentiam eorum significauerit Petrus, cadens ad pedes Domini. Mores autem in eo quod ait, *Exi à me Domine, quia peccator homo sum.* Quod tamen quia non fecit Dominus, non enim recessit ab eis, sed eos subductis nauibus ad litrus perduxit, significat in bonis & spiritualibus viris non esse oportere hanc voluntatem, vt peccatis turbarum commoti, quo quasi securius tranquilliusque viuunt, munus Ecclesiasticum deserant.

Et ait ad Simonem Iesus, Nolite timere. Confortat Dominus timorem carnalium, animosque fragilium. consolando erigit, ne quis vel de suæ conscientia culpæ tremens, vel de aliorum innocentia stupens, sanctitatis iter formidet adgredi. Quod autem sequitur:

Ex hoc iam homines eris capiens. Ad ipsum Petrum specialiter pertinet. Exponit enim ei Dominus, quid hæc captura piscium significet. Quod videlicet ipse sicut nunc per retia pisces, sic aliquando per verba sit capturus homines. Totusque facti huius ordo, quid in Ecclesia cuius ipsi typum tenet, cotidie geratur, ostendat. Quod verò subiungitur:

Et subductis ad terram nauibus, relictis omnibus secuti sunt eum. Potest significare finem temporis, quo ab huiusmodi saulo qui Christo inhæserint, penitus recessuri sunt. Sciendum est autem hanc eandem non esse lectionem, qua Matthæus & Marcus binos de nauiculis piscatores, primo Petrum & Andream, deinde filios Zebedæi à Domino narrant esse vocatos. Non enim eos Lucas, nunc à Domino vocatos, sed tantum Petro fuisse prædictum, quod homines esset capturus, insinuat. Quod non ita dictum est, quasi iam pisces nunquam esset capturus. Nam & post resurrectionem Domini, legimus eos esse piscatos. Vnde datur intelligi, eos ad capturam piscium ex more remeasse, vt postea fieret quod Matthæus & Marcus narrant, quando eos binos vocauit. Tunc enim non subductis ad terram nauibus tanquam cura redeundi, sed ita eum secuti sunt, tanquam vocantem ac iubentem vt sequerentur.

Timorem
vetat.

Homines
capiens.

Cap. 16.

Leprosi
mundatio
non querit
locum cer-
tium.

Opus
preceptum
Dei.

ET factum est cum esset in vna ciuitate, & ecce vir plenus lepra. Et videns Iesum, & proiciens in faciem, rogauit eum dicens, Domine, si vis, potes me mundare.] Bene vbi leprosus mundatur, certus non exprimitur locus, vt ostendatur non vnum populum specialis alicuius ciuitatis, sed omnium populos fuisse sanatos. Et quia Dominus ait, *Non veni soluere legem, sed adimplere,* ille qui excludebatur à lege, purgari se Domini potestate præsumens, non ex lege, sed supra legem esse gratiæ iudicabat, quæ leprosi maculam possit abluere. Verum vt in Domino potestatis auctoritas, ita in illo fidei constantia declaratur. Ille in faciem proci- dit, quod humilitatis est & pudoris, vt vnusquisque de suæ vitæ maculis erubescat. Sed confessionem verecundia non repressit, ostendit vulnus, remedium postulauit. Et ipsa religionis & fidei plena confessio est. *Si vis (inquit) potes me mundare.* In voluntate Domini, tribuit potestatem. De voluntate autem Domini, non quasi pietatis incredulus dubitauit, sed quasi colluuiouis suæ conscius non præsumplit.

Et extendens manum, tetigit illum dicens: Volo, mundare.] Et cõfestim lepra discessit ab illo. Nihil medium est inter opus Dei atque præceptum, quia in præcepto est opus. Denique dixit, & facta sunt. Vides igitur quod dubitari non potest, quia voluntas Dei, potestas est. Si ergo voluntas eius potestas est, qui vnus voluntatis aucterunt, vnus vtiq; asserunt potestatis. Itaque quasi habens potestatem sanandi, & iubendi auctoritatem, operandi testimonium non refugit. *Volo* enim dicit, propter Photinum: Imperat, propter Arium. Tangit, propter Manicheum. Et lex quidem tangit leprosus prohibet, sed qui Dominus legis est, non obsequitur legi, sed legem facit. Non ergo ideo tetigit, quia sine tactu mundare non poterat, sed vt probaret quia sub-

iectus non erat legi, nec contagiũ timebat vt homines: sed vt, quia contaminari non poterat qui alios liberabat, lepra tactu Domini fugaretur, quæ solebat cõtaminare tangentem. Simulque illud mirabile, quod eo sanauit genere, quo fuerat obsecratus, *Si vis potes me mundare.* *Volo,* inquit, *mundare.* Habes voluntatem, habes etiam pietatis effectum.

Et ipse præcepit illi, vt nemini diceret.] Quare præcipitur nemini dicere, nisi vt doceret non vulganda nostra beneficia, sed premia: vt non solum à mercede abstinemus pecuniæ, sed etiam gratiæ.

Et vade, ostende te sacerdoti, & offer pro emundatione tua, sicut præcepit Moyses, in testimonium illis, &c.] Ostendere se sacerdoti iubetur, vt intelligeret sacerdos eum non legis ordine, sed gratia Dei supra legem esse curatum. Offerre autem sacrificium, vt ostenderet Dominus quia legem non solueret, sed impleret: qui secundum legem gradus, supra legem sanaret eos, quos remedia legis non sanauerant. Et bene addidit, *In testimonium illis,* hoc est, si Deo credant, si impietatis lepra discedat. Quod si quem mouet quomodo Dominus Moysaicum videatur approbare sacrificium, cum id non receperit Ecclesia, meminerit nondum esse cõcepisse sacrificium Sanctum sanctorum quod corpus eius est. Nondum enim obtulerat in passione holocaustum suum. Non autem oportebat auferri significantia sacrificia, priusquam illud quod significabatur confirmatum esset contestatione Apostolorum prædicantiũ, & fide credentium populorum. Quia vero typice vir iste peccatis languidum genus designat humanum, recte non solum leprosus, sed & plenus lepra describitur. *Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei.* Illam scilicet, vt extenta manu saluatoris, hoc est incarnatio Dei verbo humanamque contingente naturam ab erroris prisci varietate munden- tur, possintque cum Apostolis audire, *Iam vus mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis:* & qui diuitibus abominabiles a populi Dei erant catris recti, iam aliquando templo reddi, & sacerdoti queant offerri, illi vtiq; cui dicitur, *Tu es sacerdos in aeternũ.* Audientes ab Apostolo: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Offerantque pro emundatione sua sicut præcepit Moyses, id est, *exhibeant corpora sua hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem.*

Perambulabat autem magis sermo de illo, & conueniebant turba multa vt audirent eum, & curarentur ab infirmitatibus suis.] Vnius perfecta saluatio, multas ad Dominum cogit turbas. Vt enim ipse se exterius interiusque doceret esse sanatum, nequaquam perceptum beneficiũ, vel ab ipso à quo acceperat iustus, tacet. Quin potius, vt Marcus narrat, *Euangelistæ functus officio, mox egressus cepit predicare & diffamare sermonem, ita vt iam non posset manifesta in ciuitatem introire, sed foris in desertis locis esse, & conueniebant ad eum vniuersi.* Vnde merito queritur, quidnam sit quod Dominus nonnulla quæ gessit, abscondi iussit, & nec ad horam potuerunt abscondi. Nunquid enim vnigenitus filius patri & Spiritui sancto coæternus, hac in re velle habuit quod implere non potuit? Sed notandum quod redemptor noster per mortale corpus omne quod egit, hoc nobis in exemplo actionis præbuit. Miraculum namque faciens & taceri iussit, & tamen taceri non potuit. Vt videlicet electi eius, exempli doctrinæ illius sequentes, in magnis quæ faciunt latere quidem in voluntate habeant, sed vt profint alijs, prodantur inuiti, Quatenus & magnæ humilitatis sit, quod opera taceri appetunt, & magnæ sublimitatis sit, quod eorum opera taceri non possunt. Non ergo Dominus voluit quicquam fieri & minime potuit, sed quid velle eius membra debeant, quidve de eis etiam nolentibus fiat, doctrinæ magisterio exemplum dedit.

Ipse autem secedebat in desertum, & orabat.] Quod secedit orare, non ei naturæ tribuas quæ dicit, *volo, mundare,* & curabat ab infirmitatibus, sed ei quæ extendens manum tetigit leprosum. Non quo iuxta Nestoriũ gemina sit filij persona, sed quo eiusdem personæ sicut naturæ, sic & operatioes sint duæ. Aliter: Quod in vrbe miracula facit, in deserto vero vel in monte (vt infra legitur) orando pernoctat, vtriusque vitæ nobis, & actiue scilicet & contemplatiue documenta præmonstrat, vt nec contemperationis studio quis

Dicere
vetet.

Ostendere
se sacer-
doti.

Mosatum
sacrificium
quomodo
probi de
manu.

Tacere
sit Domi-
nus mira-
culum.

Orare
naturæ
Christo
ueni.

proximorum curam negligat, nec cura proximorum immoderatus obligatus, contemplationis studia derelinquat. Quatenus nec amorem Dei præpediat amor proximi, nec amorem proximi, quia transcendit, abijciat amor Dei. In monte quippe orare est, relicti in firmarum cogitationum curis, tota mente quemlibet ad æterna superna contemplationis gaudia festinare. In desertum secedere & orare est, exurgentem intrinsecus strepitum terrenorum desideriorum premere, & quoddam sibi cum Domino intra se secretum quærere, vbi cum illo exteriori cessante tumultu, per interna desideria silenter loquatur.

ET factum est in vna die, & ipse sedebat docens, & erant Pharisei sedentes, &c.] Vbi Dominus sedens docuerit quando scribis & Phariseis confitentibus paralyticum curauit, Lucas breuiandi gratia præterit, sed Matthæus & Marcus qui narrant, questionem facere videntur. Quoniam quidem Matthæus in ciuitate sua, Marcus in Capharnaum hoc eum fecisse testantur. Quæ difficilius soluere, si Matthæus etiam Nazareth nominaret. Nunc vero vel ipsa Galilæa in qua erat Nazareth, intelligenda est dicta ciuitas Christi, ad distinctionem videlicet regionis transmarinæ Gerasenorum, de qua transfretando, sicut Matthæus scribit, venerat Galilæam. Vel certè ipsa Capharnaum ciuitas Christi est dicta, quam non nascendo, sed virtutibus illustrando, suam ipse fecerat.

Et ecce viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus, & quærebant eum inferre & ponere ante eum.] Curatio paralytici huius, animæ post diuturnam inlecebræ carnalis inertiam ad Christum suspirantis indicat saluationem. Quæ primo omnium ministris qui eam subleuent & Christo adferant, id est, bonis doctoribus qui spem sanationis operumque intercessionis suggerant, indiget. Qui benè Marco narrante quatuor fuisse reperitur, siue quia quatuor Euangelij libri omnis prædicantium virtus, omnis sermo firmatur, seu quia quatuor sunt virtutes, quibus ad promerendam sospitatem fiducia mentis erigitur. De quibus in æterna sapientiæ laude dicitur. *Sobrietatem enim & sapientiam docet, & iustitiam & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus.* Quas nonnulli versis nominibus, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, & iustitiam appellant.

Et non inuenientes qua parte illum inferrent præ turba, ascenderunt supra tectum per tegulas.] Desiderant paralyticum Christo offerre, sed turba interposita ab omni parte recluduntur. Quia sæpè anima post infimi corporis desideria ad Deum respiciens, supernæque gratiæ remedio cupiens in nouari, præfæcæ cõsuetudinis obstaculo retardatur. Sæpè inter ipsas orationis secretæ dulcedines, & quasi suauæ cum Domino colloquium, turba cogitationum interueniens aciem mentis, ne Christus videatur, intercludit. Et quid inter hæc agendum? nõ vtique in infimis exterius qua turbæ tumultuatur remanendum, sed tectum domus in qua Christus docet ascendendum, id est, sacræ scripturæ sublimitas est appetenda, lexque Domini cum Psalmista die noctuque meditanda. *In quo enim corrigit iunior viam suam? in custodiendo, inquit, sermones tuos.*

Et submiserunt illum cum lecto in medium ante Iesum.] Patefacto tecto æger ante Iesum submittitur, quia referatis scripturarû mysterijs ad notitiam Christi peruenitur, hoc est ad eius humilitatem fidei pietate descenditur. Et benè domus Iesu tegulis contacta describitur, quia sub contemptibili literarum velamine, si adit qui reser et doctor, diuina spiritalis gratiæ virtus inuenitur. Quod autè cum lecto deponitur, significat ab homine in ista carne adhuc constituto Christum debere cognosci.

Quorum fidem vt vidit, dixit: Homo, remittuntur tibi peccata tua.] Hominem Dominus ad paralyticum curaturus primo peccatorum vincula dissoluit, vt ostenderet eum ob nexus culparum, artuum dissolutione damnari, nec nisi his relaxatis membrorum posse recuperatione sanari. Sic & illi paralytico qui iuxta probaticam piscinam diu moru aquæ frustra præsolabatur, sanato à Domino dicitur, *Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Et benè is cui peccata dimittebantur, homo vocatur, qui hoc ipso quod homo erat, non posset dicere, nõ peccavi, simul etiam vt il-

le qui homini dimittebat, intelligeretur Deus. Intuendun sane quanti propria cuiusque fides apud Deum valeat, vbi tanti valuit aliena, vt totus homo repente, id est, exterius interiusque iam saluatus exurgeret, aliorumque merito, alijs laxarentur errata.

Et cœperunt cogitare scribe & Pharisei dicentes, Quis est hic qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?] Verum dicunt scribæ, quia nemo dimittere peccata nisi Deus potest, qui per eos quoque dimittit, quibz dimittendi tribuit potestatem. Et ideo Christus verè Deus esse probatur, quia dimittere peccata quasi Deus potest. Verum Deo testimonium reddunt, sed personam Christi negando falluntur. Errant itaque Iudæi, qui cum Christum & Deum esse & peccata dimittere posse credant, Iesum tamen Christum esse non credunt. Sed multo dementius errant Arriani, qui cum Iesum & Christum esse, & peccata posse dimittere Euangelij verbis deucti, negare non audeant, nihilominus tamen Deum negare non timent. At ipse perfidos saluare desiderans, & occultorum cognitione, & virtute operum, Deum se esse manifestat.

Respondens enim, dixit ad illos, Quid cogitatis in cordibus vestris?] Eidem namque Deo qui dicit, Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas: sapientissimus orator ait, Tu enim solus nosti corda omnium filiorum hominum. Eadem ergo, inquit, maiestate & potentia qua cogitationes vestras intueor, possum & hominibus delicta dimittere. Ex vobis intelligite, quid paralyticus consequatur.

Quid est facilius dicere, dimituntur tibi peccata, an dicere, surge & ambula?] Vtrum sint paralytico peccata dimissa, solus nouerat qui dimittebat. Surge autem & ambula, tam ille qui surgebat, quàm ij qui surgentem videbant, approbare poterant. Fit igitur carnale lignum, vt probetur spiritale.

Vt autem sciatis, quia filius hominis potestatem habet in terra dimittere peccata.] Si & Deus est iuxta memoratum Elaiæ testimonium, qui delet iniquitates nostras, & filius hominis potestatem habet in terra dimittendi peccata, ergo idem ipse & Deus & filius hominis est, vt & homo Christus per diuinitatis suæ potentiam dimittere peccata possit, & idem Deus Christus per humanitatis suæ fragilitatem pro peccatoribus mori.

Ait paralytico: Tibi dico, Surge. Tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.] Spirituiter de lecto surgere, est animam se à carnalibus desiderijs, vbi ægra quiescebat, abstrahere. Lectum vero tollere est, ipsam quoque carnem per continentia frena correptam, spe cœlestium præmioru delictijs priuare terrenis. Ipse enim lectus qui per singulas noctes lauatur à Dauid, id est, pro vniuscuiusque noxæ maculis digno pœnitentiæ flumine castigatur. Sublato autem lecto domum ire, ad paradisa redire est. Ipla est enim vera domus, quæ hominem prima suscepit, non iure amissa, sed fraude, tademque restituta per eum qui fraudulentum hosti nihil debuit. Aliter. Sanus qui languebat, lectum reportat domum, cum anima peccatoru remissione accepta, ad internam sui custodiam cum ipso se corpore refert, ne post veniam quid, vnde iterum iuste feriat, admittat.

Et confestim surgens coram illis, tulit in quo iacebat, & abiit in domum suam magnificans Deum, &c.] Mira diuinæ potentia virtus, vbi nulla temporis interueniente morula, iussa saluatoris salus festina comitatur. Merito qui aduerant, damnatis blasphemiz iaculis, ad laudem tantæ maiestatis stupentia corda conuertunt.

ET post hæc exiit, & vidit publicanum nomine Leui, sedentem ad teloneum, & ait illi, Sequere me.] Idem Leui qui Matthæus est, sed Lucas Marcusque propter verecundiam & honorem, Euangelistæ noluerunt nomen ponere vulgatum. Ipse autem Matthæus iuxta illud quod scriptum est, *Iustus accusator sui est: in primordio sermonis Matthæum se & publicanum nominat. Vt ostendat legitibus nullum debere conuersum de salute dissidere, cum ipse de publicano in Apostolum, de telonario in Euangelitam ait repente mutatus. Et relicti omnibus, surgens secutus est eum.]* Intelligens Matthæus quid sit veraciter Dominum sequi, relicti omnibus sequitur. Sequi enim, imitari est. Ideoque vt patrem Christum non tam gressu quàm affectu consecrari

Dimittere peccata.

Paradisus.

Cap. 18. Leui.

Mathæus.

Sequi Dominum.

potuisset, reliquit propria qui rapere solebat aliena, perfectamque nobis abrenunciatis sæculi formam tribuens, non solum luca reliquit vestigialium, sed & periculum contempsit quod euenire poterat à principibus sæculi, quia vestigialium rationes imperfectas, atque in compositas reliquerit. Tanta enim cupiditate sequendi Dominum ductus est, ut in nullo profusus huius vitæ respectum vel cogitationem libimet referuauerit. Propter quod iusta mercede dum humana sedulus negotia deserit, dominicorum fidelis dispensator meruit esse talentorum.

Et fecit ei conuiuium magnum Leui, in domo sua.] Qui domicilio Christum recipit interno, maximis delectationibus exuperantium pascitur voluptatum. Itaque Dominus libenter ingreditur, & in eius qui crediderit recumbit affectum, & hoc est honorum operum spirituale conuiuium, quo diues populus eger, pauper epulatur.

Et erat turba multa publicanorum & aliorum qui cum illis erant discumbentes.] Videntur publicanum à peccatis ad meliora conuersum, locum inuenisse pœnitentiæ, & ob id etiam ipsi non desperant salutem.

Et murmurabant Pharisei & scriba eorum dicentes ad discipulos eius, Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis?] Conuiuantibus cum Domino publicanis, Pharisei murmurantes de ieiunio gloriantur. Vbi primo legis & gratiæ quanta sit distantia declaratur. Quia qui legem sequuntur, ieiunæ mentis famem patiantur æternam. Qui vero verbum in interioribus animæ receperunt alimentis cœlestis, & fontis vbertate recreati, esurire & sitire non possint. Deinde retributionis futuræ species præfiguratur, quando epulantibus cum Christo electis perfidia superborum ieiuna torquebitur. Quibus dicitur, Meretricis & publicani procedunt vos in regno Dei. Quod si per Matthæi electionem fides gentium quæ prius mundi lucris inhiabant, sed nunc corpus Christi sedula deuotione reficiunt, exprimitur, profecto supercilium Phariseorum, Iudæorum inuidiam, qua de gentium salute torquentur, insinuat.

Et respondens Iesus, dixit ad illos, Non egent qui sani sunt medico, sed qui malè habent. Non veni vocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam.] Suggillat scribas & Phariseos, qui iustos se putantes, peccatorum consortia declinabant. Se ipsum namque medicum dicit, qui miro medicandi genere, vulneratus est propter iniquitates nostras, & liuore eius sanati sumus. Sanos autem & iustos appellat eos, qui ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti, qui ex lege præsumentes, Euangelij gratiam non querunt. Porro malè habentes & peccatores vocat eos, qui suæ fragilitatis conscientia deuicti, nec per legem iustificari posse videntes, Christi se gratiæ pœnitendo submitunt. Vbi simul ostenditur quod non in pristinis vitijs permanentes, ut Pharisei & scribæ murmurabant, sed pœnitentiam agentes publicani venerint ad Iesum: & ipse quoque Iesus conuiuia peccatorum ut occasionem haberet docendi, & spiritales inuitatoribus suis præberet cibos, adire dignatus sit. Denique cum frequenter pergere ad conuiuium describatur, nihil refertur aliud, nisi quid ibi fecerit, quid docuerit, ut & humilitas Domini eundo ad peccatores, & potentia doctrinæ eius in pœnitentium conuersione monstratur.

At illi dixerunt ad eum, Quare discipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & Phariseorum, tui autem edunt & bibunt?] Matthæus refert, ipsos Ioannis discipulos hæc dixisse saluatori, vnde patet vtrosque cõiunctos hac eum quæstione pulsasse. Vbi Ioannis maximè reprehendendi discipuli non solum de sui iactantia ieiunij, verum quia calumniabantur quam sciebant à magistro prædicatum, & iungebantur Phariseis quos ab eo nouerant condemnatos. Spiritually autem discipuli Ioannis & Phariseorum ieiunant, Christi autem edunt & bibunt, quia siue opera quis legis seu traditiones sequatur hominum, siue ipsum etiam Christi præconium, aure tantum percipiat corporis, spiritualibus abstinens bonis ieiuno corde tabescit. Qui vero Christi membris fideli incorporatur amore, non potest ieiunare, quia carne ipsius epulatur & sanguine. Ali-

ter. Ioannes vinum & siceram non bibit, Dominus cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit, quia ille abstinentia meritum auget, cui potentia nulla natura: Dominus autem cui naturaliter suppetebat delicta donare, cur eos declinaret quos abstinentibus poterat reddere puriores? Sed ieiunauit & Christus, ne præceptum declinaret. Manducauit cum peccatoribus, ut gratiam cerneret, agnosceres potestatem.

Quibus ipse ait, Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponus, facere ieiunare? Venient autem dies, & cum ablati fuerit ab illis sponus, tunc ieiunabunt in illis diebus.] Sponus Christus, sponsa Ecclesia est. De hoc sancto spiritalique conubio, Apostoli sunt creati. Vnde bene Marcus Euangelista filios eos appellat nuptiarum, non tantum sponsi, sed etiam sponsæ, volens intelligi quia per lauacri regenerationem, in ius diuinæ generationis adsumpti sunt. Qui ieiunare ac lugere nõ possunt quamdiu sponsum in thalamo vident, & ipsum possunt esse cum sponsa. Quando vero transferint nuptiæ, & passionis ac resurrectionis tempus aduenerit, tunc sponsi filij ieiunabunt. Quod autem Lucas non ait ut cæteri: Nunquid possunt filij sponsi aut nuptiarum ieiunare vel lugere, sed nunquid potestis filios sponsi facere ieiunare: eleganter intimauit eosdem ipsos qui loquebantur fuisse facturos, ut lugentes ieiunarent filij sponsi, quoniam ipsi essent sponsum occisuri. Notandum vero hunc luctum absentia sponsi, nõ nunc tantum, id est, post mortem resurrectionemque eiusdem sponsi, sed & ante incarnationem illius per totum huius sæculi tempus esse celebratum. Prima quippe tempora Ecclesiæ ante virginis partum sanctos habere, qui desiderarent incarnationis Christi aduentum. Ista vero tempora ex quo ascendit in cœlum sanctos habent, qui desiderent eius manifestationem ad viuos & mortuos iudicandos. Neque hic desiderabilis Ecclesiæ luctus requieuit aliquatum, nisi quamdiu hic cum discipulis in carne versatus est. Iuxta leges autem Tropologiæ sciendum, quod quamdiu sponus nobiscum est, & in læticia sumus, nec ieiunare possumus, nec lugere. Cum autem ille propter peccata à nobis recesserit & auolauerit, tunc indicendum ieiunium, tunc recipiendus est luctus.

Dicebat autem & similitudinem ad illos, Quia nemo commissuram à vestimento nouo, immittit in vestimentum vetus. Alioquin & nouum rumpit, & veteri nõ conuenit commissura à nouo.] Cum interrogatus esset Dominus cur discipuli eius non ieiunarent, respondit carnales adhuc quosque, & necdum passionis resurrectionisque suæ fide solidatos, non posse seueriora ieiunia & continentia sustinere præcepta, ne per austeritatem nimiam, etiam credulitatem quam habere videbantur amittant. Ipsos ergo adhuc discipulos tanquam vetera vestimenta dicit, quibus inconuenienter nouus pannus assuitur, id est, aliqua particula doctrinæ, quæ ad nouæ vitæ temperantiam pertinet. Quia si hoc fiat, & ipsa doctrina quodammodo scinditur, cuius particula quæ ad ieiunium ciborum valet, inopportune traditur. Cum illa doceat generale ieiunium non à concupiscentia ciborum tantum, sed ab omni lætitia temporalium delectationum, cuius quasi pannus, id est, partem aliquam quæ ad cibos pertinet, dicit non oportere hominibus adhuc veteræ consuetudini deditis impertiri. Quia & illinc quasi conscisio videtur fieri, & ipsi vetustati non conuenit.

Et nemo mittit vinum nouum in vtres veteres. Alioquin, rumpit vinum nouum vtres, & ipsum effunditur, & vtres peribunt. Sed vinum nouum in vtres novos mittendum est, & vtrique conseruantur.] Eisdem quoque veteribus comparat vtres, quos vino nouo, id est, spiritalibus præceptis facilius dirumpit, quàm id posse continere dicit. Erunt autem iam vtres noui, cum post ascensum Domini desiderio consolationis eius orando & sperando innouantur. Tunc enim acceperunt Spiritum sanctum, quo impleti cum linguis omnibus loquerentur, à Iudæis nescientibus, sed tamen verè attestantibus dictum est, quia musto pleni sunt isti. Nouum enim vinum iam nouis vtres nouerat, hoc est Spiritus sancti feruor spiritalium corda repleuerat. Aliter. Cauendum doctori, ne animæ nondum renouatæ, sed in vetustate malitiæ perduranti, nouorum mysteriorum secreta committat.

Legis & gratiæ distantia.

Matthæi electio.

Sani, qui.

Euangelij concordia.

Discipuli Ioannis.

Sponsus Christus.

Sponsi absentia luctus.

Ieiunij ratio.

Vtres veteres.

Et nemo bibens verus, statim vult nouum, Dicit enim, vetus melius est.] Iudæos significat, quibus vitæ veteris salua imbutis, nouæ gratiæ præcepta forduerant. Quia profectò maiorum traditionibus commaculati, dulcedinem spiritalibus verborum percipere nequaquam valebant.

CAPUT VI.

Cap. 19.

Factum est autem in Sabbato secundo primo cum transiret per sata, vellebant discipuli eius spicas, & manducabant confricantes manibus. Hoc est quod Marcus ait, quia discipuli propter nimiam eorum qui veniebant, vt curarentur, importunitatem, ne manducandi quidem spatium habebant, & ideò quasi homines esuriebant. Quod autem spicas segetum manibus confricant, & inediunt consolantur, vitæ austerioris indicium est, non præparatas epulas, sed cibos simplices quærentium. Et nota quod primi Apostoli saluatoris literam Sabbati destruunt, aduersum Ebionitas, qui cum cæteros recipiant Apostolos, Paulum quasi transgressorem legis repudiant. Vnde bene Lucas diem quo Sabbati litera solui coeperat, *δευτερον* hoc est secundo primum Sabbatum nuncupat, volens intimare Sabbati legalis obseruantiam cessare vltra debere, & naturalis Sabbati libertatem quæ ad Moyse vsque tempora cæterorum dierum similis erat, oportere restitui. Vt sicut Ecclesiam non circumcisio vel cæremonia legis, sed fides Abrahæ qua in præputio iustificatus est, per dilectionem operata saluat, ita hanc etiam non aliud quàm spiritale Sabbatum, quo & ipse Abraham semper à seruilis, id est, noxia vacabat actione, per septiformem Spiritus sancti gratiam Deo commendat. Huius itaque temporis Sabbatum, quo sicut in cæteris diebus vtilia quæque licet operari, ad distinctionem Iudaici Sabbati quo non iter facere, nõ ligna colligere, non alia quælibet necessaria facere licebat, secundo primum appellat. Primum videlicet hoc à secundo prælatum siue temporis ordine, quia per innumeram ante legem sæcula, quomodo nunc agit à patribus agebatur, seu certè gratiæ munere significans, vt nil aliud secundo primum, quàm inferiori superius intelligas esse Sabbatum. Nam & primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Nectamen errat, si qui Dominum Iesum Christum secundo primum Adam velit appellare, qui merito scilicet & gratia non humanæ natiuitatis ordine primus præcesserit Adam, iuxta quod de illo præcursor suus ait, *Qui post me venit, ante me factus est, quia prior me erat.* Potest & ita in Sabbato secundo primo dictum intelligi, vt vnum idemque noui testamenti Sabbatum, & secundum & primum sit. Secundum, quia post legale Sabbatum à nobis obseruatur. Primum, quia & ante decreta legis à iustis obseruabatur antiquis. Mystice autem discipuli per sata transeunt, illa videlicet de quibus Dominus ait, *Leuate oculos vestros, & videte regiones, quia alba sunt iam ad messum, & qui metit, mercedem accipit.* Et ideò nihil melius esurire, quam salutem intelliguntur, hominum quam ipse messorum primus quondam inter preces esuriens, max ostensis quas cupiebat dapibus, audit, *Surge Petre, occide & manduca.* Et mira Sacramenti concordia, quia & ibi mactari & manducari iubentur animalia, & hic confricari & nihilominus manducari spicæ referuntur. Hoc est enim, *Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, & exuite vos veterem hominem, cum actibus eius.* Quia non aliter quisque transit in corpus Christi, non aliter doctorem profectus sui fructibus pascit. Velle itaque spicas esse homines à terrena intentione, qua solum mentis quasi radicem fixerant, eruere. Fricare autem manibus, exemplis virtutum ab ipsa etiam carnis concupiscentia, quasi folliculis atque integumentis aristarum, puritatem mentis exuere. Grana vero manducari est, emundatum quemque ab omni inquinamento carnis & Spiritus, per ora prædicantium, Ecclesiæ membris incorporari. Et bene hæc discipuli apud Marcum, Dominum prægredientes egisse referuntur, quia doctoris necesse est sermo præcedat, & sic cor auditoris gratia supernæ visitationis illustret.

Quidam autem Phariseorum dicebant illis, Quid facitis, quod

non licet in Sabbatis?] Hæc alij Euangelistæ narrant ipsi Domino fuisse magis obiecta. Sed siue illi, siue discipulis eius, siue per plures passim criminantes vtrisque sint dicta (neque enim vllus Euangelista falsum scribere potuit) tamen quia quicquid à discipulis agit, ad eum respicit, cuius in agendo magisterium sequuntur, confestim ille iuxta quod Esaias ait, *Et arguet in equitate pro mansuetis terra,* falsos legis defensores veris sanctorum deuincit exemplis. Ait enim:

Nec hoc legis quod fecit Dauid, cum esurisset ipse & qui cum eo erant, quomodo intravit in domum Dei & panes propositionis sumpsit, & manducauit, & dedit his qui cum ipso erant, quos non licet manducare nisi tantum sacerdotibus?] Regum narrat historia, beatum Dauid infidias Saulis vitantem ad Abimelech sacerdotem venisse in Nobe, sibi suisque cibos petisse. At sacerdotem panes communes non habentem, cum solum primo disceret mundos à mulieribus ab heri & nudius tertius fuisse pueros, panes consecratos ei dare non dubitasse, melius arbitratur Propheta dicente, *Misericordiam volo & non sacrificium,* de famis periculo homines liberare, quàm Deo offerre sacrificium. Hostia enim Deo placabilis, hominum salus est. Opponit ergo Dominus Pharisæis calumniatoribus, & dicit, Si & Dauid sanctus est, & Abimelech Pontifex à vobis non reprehenditur, sed legis vterque mandatum probabili excusatione transgressi sunt, & famas in causa est, cur eandem famem non probatis in Apostolis, quam probatis in cæteris? Quamquam & in hoc multa distantia sit, isti spicas in Sabbato manu confricant, illi panes comedere Leuiticos, & ad Sabbati solennitatem accedebant. Coquebantur enim panes propositionis ante Sabbatum, & Sabbato mane oblatis super sacram mensam ponebantur, bis seni ad alterutros conuersi, duabus pateris aureis superpositis thure plenis. Quæ permanebant ad aliud Sabbatum, & tunc pro illis alij deportabantur, illi vero sacerdotibus exhibebantur. Et thure incenso in igne sacro in quo omnia holocausta fieri solebant, aliud thur super alios duodecim panes adiciebatur. Quia hora superueniens Dauid, panesque consecratos accipiens, ostendit figurate sacerdotalem cibum, ad vsum transiurum esse populorum. Siue quod omnes vitam sacerdotalem debemus imitari, siue quia omnes filij Ecclesiæ sacerdotes sunt. Vagimur enim in sacerdotium sanctum, offerentes nosmetipsos Deo hostias spirituales.

Et dicebat illis, quia Dominus est filius hominis etiam Sabbati.] Si, inquit, Dauid Rex sacerdotali cibo pasci excusabilis est, & iuxta alterius Euangelij fidem sacerdotes Sabbatum per templi ministerium violantes crimine carent, quanto magis filius hominis qui verus Rex & verus sacerdos, & ideò Dominus est Sabbati, euulsarum Sabbato spicarum noxa non tenetur.

Factum est autem & in alio Sabbato, vt intraret in Synagogam & doceret, & erat ibi homo, & manus eius dextera arida.] Sabbatis præcipuè Dominus in Synagoga docet, operaturque virtutes, non solum propter insinuandum spiritale Sabbatum, sed & propter celebriorem eo die populi conuentum. Cui tunc ex antiqua patrum institutione moris erat, quia vacare à labore per legem iuebatur, legendis audiendisque scripturis operam dare. Iuxta quod in Actibus Apostolorum Iacobus loquitur, Moyses enim à diebus antiquis habet qui cum prædicent in Synagogis, vbi per omne Sabbatum legitur. Nam sicut hi quibus venandi ars est, vbi feras, pisces & volucres abundare didicerint, ibi sua maximè retia tendunt: ita & Dominus semper docuit in Synagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniebant, volens omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Homo sane qui manum habebat aridam, humanum genus indicat infœcunditate boni operis arefactum, sed Domini miseratione curatum. Cuius dextera quæ in primo parente dum vetitæ arboris poma decerperet, aruerat, per retemptoris gratiam, dum infonses manus in crucis arbore tenderet, bonorum operum succis est restituta saluti. Et bene in Synagoga manus erat arida, quia vbi scientiæ donum maius, ibi grauius est inexcusabilis noxæ periculum.

Obseua-

Euangelist. concordia.

Famos.

Cap. 20.

Sabbato docet & operatur virtutes Dominus.

Sabbato secundo primo.

Velle spicas.

Observabant autem Scribae & Pharisei si sabbato curaret, ut inuenirent accusare illum.] Quia destructionem sabbati quam in discipulis arguebant probabili magister excusauerat exemplo, nunc ipsum obseruando magistrum calumniari voluit, ut si Sabbato curet, transgressionis, si non curet, crudelitatis aut imbecillitatis arguant.

Ipsa vero sciebat cogitationes eorum, &c.] Hoc est quod legitur, *Dominus nouit cogitationes hominum quoniam uana sunt.* Et quod sequitur, *Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.* de illis dictum est qui legem per Christum adimpletam, nec nobis carnale per hanc, sed spiritale Sabbatum didicerunt esse præceptum.

Ait autem ad illos Iesus: Interrogo vos, si licet Sabbato bene facere an male?] Præueniens Dominus calumniam Iudæorum quam sibi perſida mente paruauerant, arguit eos quia legis præcepta praua interpretatione uoluerunt uoluntate in Sabbato etiam à bonis operibus feriandum, cum lex à malis abstinere iubeat dicens, *Omne opus seruile non facietis in eo, id est peccatum.* Omnis enim qui facit peccatum, seruus est peccati. Eodem præcepto simul & futuri sæculi formam in præsentibus adumbrans, ubi qui per sex sæculi huius ætate bona fecerunt, in septima quiete malorum tantum modo, non autem & bonorum sint ferias habituri. Nam licet sæcularia opera conquiescant, nõ otiosus tamen boni operis actus est in Dei laude quiescere.

Animam saluam facere, aut perdere? Hoc est hominem curare, an non. Idem est quod præmiserat, *Bene facere, an male.* Non quòd Deus summe bonus, auctor mali nobis aut perditionis esse possit: sed quòd eius non saluare, scripturæ consuetudine perdere dicatur. Sicut dicitur indurasse cor Pharaonis, non quòd molle obdurauerit, sed quòd meritis præcedentibus obduratum, misericorditer emollire noluerit. Et nos cum rogamus, *ne nos inducas in tentationem*, protinus addendo, *sed libera nos à malo*: manifeste docemur eius nõ inducere in tentationem, non esse aliud, quàm liberare à malo: eius perdere animam esse, à perditione saluam non facere. Si quem uero mouet quare Dominus cum corpus esset curaturus, de animæ saluatione interrogauerit, intelligat vel animam more scripturarum pro homine positam, sicut dicitur, *Hæ sunt anima que exierunt de femore Iacob*: vel quòd illa miracula propter animæ salutem faciebat, vel quòd ipsa manus sanatio salutem animæ significabat, quæ à bonis (ut prædixi) cessans operibus, aridam quodam modo dextram habere uidebatur.

Et circumspexit omnibus, dixit homini, Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est manus eius.] Sananda manus arida iubetur extendi, quia infructuosæ debilitas animæ nullo melius ordine quàm eleemosynarum largitate curatur. Vnde Ioannes Baptista turbis sciscitantibus quid facerent, ut non uelut arbores aridæ mitterentur in ignem: hoc solum præcepit, *Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet escas similiter faciat.* Et in Ecclesiastico dicitur, *Fili, non sit manus tua ad accipiendum porrecta, & ad dandum collecta.* Frustra enim manus ad Deum pro peccatis rogaturus expandit, qui nõ has ad uiduam rogantem beneficium laturus extendit.

Ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur ad inuicem, quidnam facerent Iesu.] Magna utique insipientia, eos qui salute plurimum indigebant, de nece saluatoris agere consilium. Qui quantum nequitie studeant, ostenditur, cum & hoc in crimen reputant, quòd ad uerbum illius saluam qui languebat extenderit dexteram. Quasi nõ eorum quisque maiora Sabbatis egerit, cibos portando, porrigendo calicem, cæteraque quæ uictui necessaria sunt exequendo. Neque enim qui *dixit & facta sunt*, Sabbato laborasse poterat conuinci.

ipse in infimis iacens, uiles ad Deum preces mittit. Orat autem Dominus, non ut pro se oretur, sed ut pro me impetret. Nam & si omnia posuerit pater in potestate filij, filius tamen ut formam hominis impletet, obsecrandum patrem putat esse pro nobis, quia aduocatus est noster. *Aduocatum enim, inquit, habemus apud patrem Iesum Christum.* Si aduocatus est, debet pro nobis interuenire peccatis. Non ergo quasi infirmus, sed quasi pius obsecrat. Vis scire quàm omnia quæ uelit, possit? & aduocatus, & iudex est. In altero, pietatis officium; in altero, in ligno est potestatis.

Et erat pernoctans in oratione Dies.] Forma tibi præscribitur, quam debeas æmulari. Quid enim te pro salute tua facere oportet, quando pro te Christus in oratione pernoctat? quid te facere conuenit, cum vis aliquod officium pietatis adorari, quando Christus missurus Apostolos prius orare curauit? Vis scire quàm mihi, non tibi orauerit?

Et cum dies, inquit, factus esset, uocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis.] Vbi notandum, quòd Euangelica & Apostolica scriptura non solum illos duodecim appellat discipulos Christi, sed & omnes qui in eum credentes magisterio eius ad regnum cælorum erudiebantur. Discipuli quippe à discendo sunt uocari, ex quorum multitudine quos ipse uoluit elegit.

Quos & Apostolos nominauit.] Apostoli Græcè, Latine missi dicuntur. Cuius sacramentum nomine exponens Euangelista Marcus, ait, *Et fecit ut essent duodecim cum illo, & ut mitteret eos predicare Euangelium.* Et ipse Dominus dicit, *Sicut misit pater, & ego mitto uos.* Qui bene duodecim sunt electi, ut uidelicet mundi salutem quam uerbo prædicarent, suo quoque numero mysticè commendarent. Ter enim quaterni, decus dispondimus. Hinc est enim quòd & superius dixi, quia cum in typo Ecclesiæ Salomon Domino templum conderet, fecit & mare æneum, in quo sacerdotes lauarentur, duodecimque illud bouum clunis imposuit, quorum tres aquilonem, tres occidentem, tres meridiem, & tres aspicerent orientem, figuratè insinuans, quoniam Apostoli Apostolorumque successores, cunctas orbis quadræ plagas fide & confessione sanctæ Trinitatis essent à peccatorum labe purgaturi.

Simonem quem cognominauit Petrum, & Andream fratrem eius.] Non nunc primum Simoni Petri cognomen indidit, sed longè antè cum à fratre Andrea ad se adductum intus dixit, *Tu es Simon filius Ioanna, tu uocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Sed cum uolens Lucas nomen duodecim Apostolorum enumerare, necesse habet Petrum dicere: breuiter innuere uoluit quòd non hoc ante uocaretur, sed ita eum Dominus cognominauerit, quamuis non tunc, sed quando Ioannes ipsa Domini uerba posuit, intentos uidelicet reddens auditores. Nam si hoc ante uocaretur, non ita uideres mysterium petræ, putans eum casu sic uocari, non providentia Dei. Ideò uoluit eum prius aliud uocari, ut ex ipsa commutatione nominis, Sacramenti uiuacitas commendaretur. Idem ergo Latine Petrus, quòd Syriacè Cephas, & in utraque lingua nomen à petra deriuatum est, haud dubium quin illa, de qua Paulus ait, *Petra autem erat Christus.* Nam sicut lux uera Christus, donauit Apostolis ut lux mundi uocentur, sic & Simoni qui credebatur in petram Christum, Petri largitus est nomen. Cuius alias alludens etymologiz dixit, *Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam.* Violenter ergo quidam Latino uel Græco nomini Hebræam querentes etymologiam, dicunt Petrum dissoluentem, siue discalciantem, uel agnoscentem interpretari: cum & expositio Ioannis Euangelistæ cuius memini, & ipsa lingua Hebræa, quæ P literam omnino non sonat, Hebræum hoc nomen non esse testetur. Abusiue enim Petrum pro Petro, sicut & Faulum pro Paulo, & Filatum pro Pilato scribentes, uolenter ficto nomini falsam interpretationem subnectunt. Simon autem obediens interpretatur. Porro Andreas, Græcum nomen est, *ἀνδρῆς*, hoc est à viro, uiriliter appellatur. Qui bus rectè uocabulis, Apostolorum primi decorantur, qui mox agnum Dei à Ioanne cognouerunt, eum uidere &

Cogitationes
nobilis
Domini.

Curare ho-
minem.

Inducere
in tenta-
tionem.

Manus ex-
tensio.

Cap. 21.

Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare.] Non omnis qui orat, ascendit in montem. Est enim oratio, quæ peccatum facit. Sed qui bene orat, qui Deum orando querit, hic à terrenis ad superiora progrediens, verticem curæ sublimioris ascendit. Qui uero de diuitijs, aut de honore sæculi, aut certè de inimici morte sollicitus obsecrat,

audire curauerunt. Quod vero Sim in ponens mœrore n vel audiens tristitiam interpretatur, illi tempori congruit, quando post resurrectionem viso Domino, vel mortis illius vel suæ negationis mœrorem deposuit, sed suæ confestim mortis tristitiam audiuit, dicente Domino, *Cum autem senseris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo non vis.*

Jacobum, & Ioannem, Philippum, & Bartholomæum, Mattheum, & Thomam.] Pulchre ac reuerenter Lucas in catalogo Apostolorum vocato nomine Matthæum, in prima verò de Teloneo vocatione, vt superius admonni, Levin appellare maluit. Ipse verè Mattheus, iuxta quod scriptum est, *Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris:* & manifeste Mattheum de Teloneo vocatum, & in ordine se Apostolorum publicanum cognominat, sed & compari suo Thomæ cum à cæteris Euangelistis sit prælatum, se in ordine supponit. Jacobus sane & Ioannes qui ob eximium virtutis & animi culmen filij tonitruj hoc est, *Boanerges*, siue vt emendatius scribitur, banereem sunt à Domino cognominati. Nec frustra. Quorum vnus è celestibus intonans vocem illam Theologicam, quam nemo prius edere nouerat emisit, *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, &c.* quæ tanto robore grauidæ eliquit, vt si aliquanto plus intonare voluisset, nec ipse capere mundus posset. Sed & ambo sapè seorsum, & in montem à Domino duci, & aliquando sonum de nube terrificum percipere meruerunt, *Hic est filius meus dilectus.* Prisca quoque nomina meritis aptissima gestarunt. Jacobus enim supplantator. Ioannes, in quo est gratia, vel Domini gratia dicitur. Nam ille & carnis curam Domino vocante supplantare, & ipsam carnem Herode trucidante gaudius est contemnere. Ille ob amoris præcipui gratiam, quam virginali gloria meruerat, super redemptoris sui pectus in cœna recombuit. Philippus os lampadis interpretatur. Et rectè, quia & vocatus à Domino, mox inuento Nathanaeli lumen quod agnouerat prædicauit dicens, *Quem scripsit Moyses in lege & Prophetæ, inuenimus Iesum, filium Ioseph à Nazareth.* Et postmodum quod se de lumine minus scire sentiebat, suppliciter quæsiuit, *Domine, inueni, ostende nobis patrem, & sufficit nobis.* Bartholomæus Syrus est non Hebræum, & interpretatur filius suspendentis aquas, hoc est filius Dei. Qui prædicatorum suorum mentes ad cœlestia contemplanda suspendit, vt quo celsa liberius peruolant, eo terrenorum corda feracius dictorum suorum guttis inebriant. Vnde benè Moyses de Ecclesia mysticè disserens ait, *Quia non est terra, ad quam ingredimini postmodum, similis terræ Ægypti, de qua existis, vbi iacto semine in hortorum morem aqua ducuntur irrigue, sed de cœlo pluuias expectans, quam Deus sinit inuisi omni tempore.* Sæcularis enim sapientia quasi coluber per humum serpit, diuina autem de cœlestibus intonat. Mattheus donatus dicitur: videlicet, quia magno Domini munere de Teloneario publicano, in Apostoli est & Euangelistæ delegatus officium. Thomas, abyssus vel geminis. Vnde & Græcè Didymus appellatur, quia quocumque diutius dubitauit, eo dominicæ resurrectionis veritatem altius didicit. De quo pulchre Paulinus Nolæ antistes cecinit,

Hic dubius gemino, Didymus cognomine, Thomas, Adiacet, hunc Christus passidæ cunctæ anime mentis, Pro nostra dubitare fide permisit: vt & nos Hoc ducè firmati, Dominumq; Deumq; trementes, Viuere post mortem verè fateamur Iesum Corpore, vna sua monstrantem vulnera carnis.

Jacobum Alpei, & Simonem qui vocatur Zelotes.] Hoc cum additamento posuit, ad distinctionem Iacobi Zebedæi & Simonis Petri, vel etiam Iudæ traditoris. Nam & hunc Simonem fuisse dictum, Ioannes ostendit, qui ait, *Et cum intraxisset panem, dedit Iudæ Simoni Scarioth.* Et Iacobus quidem Alpei, ipse est qui in Euangelio frater Domini nominatur, quia Maria vxor Alpei, soror fuit Mariæ matris Domini, quam Mariam Cleophæ, Ioannes Euangelista cognominat. Fortasse quia idem Alpheus etiam Cleophas

est dictus, vel ipsa Maria defuncto post natum Iacobum in Alpheo, Cleophæ nupsit. Cui Simeonem filium genuisse, unquæ consobrinum Domini existentem, eo quod Cleophas frater fuerit Ioseph, Hierosolymæ post Iacobum rexisse Ecclesiam, historia Ecclesiastica tradit: siue hic Apostolus Simon, seu quilibet alius Simeon fuerit. Quia vero Iacobus merito filius Alpei, id est, docti sit cognominatus, ipsi restantur Apostoli, qui eum post Domini passionem statim Hierosolymorum ordinauerunt Episcopum. Quia & ante sanguinis effusione, verus etiam ipse carnalis desiderij sit supplantator, restatur Hegelippus vicinus Apostolorum temporū historicus. *Suscipit inquit, Ecclesiam Hierosolyma post Apostolos frater Domini Iacobus cognomento iustus.* Multi quidem Iacobi vocantur, hic de vtero matris sanctus vocatus fuit, vinum & liceram non bibit, carnem nullâ comedit, nunquâ attonsus est, neque vnctus est vnguento, neque vsus est balneo. Huic solitum erat ingredi sancta sanctorum. Siquidem vestibus laneis non utebatur, sed lineis, solusquæ ingrediebatur in templum, & fixis genibus pro populo deprecabatur. In tantum, vt camelorum duritiam contraxisse eius genua crederentur. Simon autem Zelotes, ipse est & Simon Chananæus de vico Galilææ Chana, vbi aquas Dominus conuertit in vinum. Chana quippe zelus, Chananæus Zelotes interpretatur.

Iudam Iacobi, & Iudam Scarioth, qui fuit proditor.] Et horum distinctionis gratia, nomina duplicauit. Quorum vnus, vt ipse in Catholica scribit Epistola, frater est Iacobi, qui etiam Thaddæus vocabatur. Alter, aut à vico in quo ortus est, aut ex tribu Issachar prælagium suæ condemnationis, vocabulum sumpsit. Issachar quippe quod dicitur merces, precium prodicionis insinuat. Scarioth autè quod memoria mortis interpretatur, arguit eum non repente persuasum, sed meditatam diutius dominicæ traditionis subisse piaculum. Qui non per imprudentiam, sed per proidentiam inter Apostolos eligitur. Quanta enim est veritas, quam nec aduersarius minuter infirmat? quanta moralitas Domini, qui periclitari apud nos iudicij suum, quam affectum maluit? Susceperat enim hominis fragilitatem, & idè nec has partes reculauit infirmitatis humanæ. Voluit deserui, voluit prodi, voluit ab Apostolo suo tradi, vt tu à socio desertus, à socio proditus, moderatè feras tuum errasse iudicium, perisse beneficium.

Et descendens cum illis stet in loco campestri, & turba discipulorum eius, & multitudo copiosa plebis.] Electurus Apostolos Dominus in montana subijt, turbas vero docturus ad campestria redit, quia non nisi in humili Christo turbe videre sufficiunt. Nam hæc est norma quæ securus Apostolus ait, *Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Quasi paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Nondum enim poteratis, sed ne nunc quidem potestis.* Apostoli autem ipsi secundum Mattheum quam perfectiores, & in monte & aperto saluatoris ore docti esse narrantur. Vbi si quis diligentius vtrunque velit Euangelistam perscrutari, potest intelligi, cum in monte duodecim discipulos elegit è pluribus, quos & Apostolos nominauit, quod Mattheus prætermisit, tunc illum habuisse sermonem quem Mattheus interposuit & Lucas tacuit, hoc est in monte. Ac deinde cum descendisset, in loco campestri habuisse alterum similem, de quo Mattheus tacet, Lucas non tacet, & vtrunque sermonem eodem modo esse conclusum.

Ab omni Iudæa & Hierusalem & maritima, & Tyri & Sidonis, &c.] Maritimum multitudinem non à proximo mari Galilææ (neque enim hoc miraculi loco poneret) sed à mari magno reor esse cognominatum, in qua etiam Tyrus & Sidon comprehendendi poterant. Verum quia gentium ciuitates sunt, ludicis quidæ forte data, sed nõ ab eis possessæ, eo quod hostes exterminari nequirent, consulte nominatim ponuntur, vt quæta sit fama virtusq; saluatoris intinotetur, quæ exteris etiam ad sanitatè doctrinamque capessendam ciuitates accerhat. Vbi notandum, quia Dominus etli venientibus ad se gentilibus misertus sit, vnde & pueri centurionis & Chananææ filiam approbata petenti fide curauit, nõ tamen eorū ciuitates intrasse reperitur, ne videlicet

Simon.
Matthæi de se monolitia.
Iacobus & Ioannes filij tonitruj.
Iosimus fabulimus.
Iacobus. Ioannes.
Philippus.
Bartholomæus.
Mattheus.
Thomas.
Didymus.
Paulinus Nolanus.
Iudas traditor qui & Simon. Iacobus frater Domini. Soror Maria. Alpheus. Cleophæ.

Simon Episcopus.
Hegelippus.
Zelotes.
Chananæus.
Iudas Thaddæus Iacobus.
Scarioth.
Veritas. Moralitas Domini.
Apostoli in monte eliguntur. Turba in campo doctetur.
Maritima multitudo.
occatio-

occasionem querelæ Iudæis calumniantibus suggereret, sed perfectam potius salutem gentium passionis & resurrectionis suæ temporari referuaret. Quo imminente tempore gentilibus eum videre quærentibus ait, *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.*

Et omnia turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.] Et supra leprosus Domino tangente mundatur, & hic omnis turba quæ eum tangere potuit, spiritus illius virtute sanatur. Tactus ergo saluatoris, opus est salutis. Quem tangere, est fideliter in eum credere. A quo tangi, est eius munere firmari. Sed vniuersisque in suo sensu abundat. Turbæ quæ de longè ad audiendū confluunt, descendentes in campum Domini curantur tactu. Discipuli qui in minoribus iam sunt instituti, in montis cacumine ad maiora prouehuntur. E quibus etiam eliguntur, qui eum transfiguratum secreto in monte speculantur. Vnus præ omnibus quasi sublimioris sapientiæ fonte inebriandus, magistri recumbit in pectore. Raroque vespam vel turbas Dominum ad altiora sequi, vel quempiam debilem inuenies in monte curari, sed extincta febre libidinum, accensaque scientiæ luce, pedetentim quemque ad culmen subire virtutum. Nam & in veteri testamento Moyses solus cum Iosue montem Dei ascendens, ad regendum vulgus in campo donec redirent, Aaron ordinauit & Hur. Aaron quippe qui interpretatur mons fortitudinis, singularem dominicæ incarnationis excellentiam, Hur vero qui ignis dicitur, donū sancti Spiritus insinuat. Quia plures in Ecclesia paruuli, & si comitari magistros ad penetranda summæ diuinitatis arcana nequeunt, dominicæ tamen incarnationis sacramentis redimi, & Spiritus sancti possunt ardore signari.

Moyfes.

Cap. 22.

Oculos in discipulos leuauit.

ET ipse eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat, *Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei.*] Et si generaliter omnibus loquitur, specialius tamen oculos saluator in discipulos leuat, vt his qui verbum intenta cordis aure percipiunt, latius saporis intimi lumen aperiat. Cui simile est quod Matthæus ait, *Et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius, & aperiens os suum docebat eos dicens, Beati pauperes spiritu.* Nam quibus os in monte sedens aperit, vt magna sublimiter audiant, in eos oculos stans in campo dirigit, vt audita patenter intelligant. Beati itaque pauperes. Non vtique omnes, sed illi tantummodo qui omnem præsentis sæculi, tamenti altum videatur, pro nihilo culmen ducunt. Qui merito regni cœlestis perhibentur munere digni, quia delectationis humanæ probantur cupiditate nudati. Qualem se Rex Dauid pauperiem sustinuisse declarans ait, *Ego vero egenus & pauper sum.* Et alibi non modo terrestria, sed & ipsa pro Domino supercœlestia parui pendens dicentique, *Quid enim mihi restat in cœlo, & te quid volui super terram?* mox vbi spei suæ fixisset ancoram, subdendo manifestat, *Mihi autem adhaerere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam.* Alioquin nonnulli miserima conditione paupertatis, & hic sæculi gaudijs ob inopiam rerum, & ibi regno Dei ob meritum nequitiam carent.

Esurientes sicut esurientes.

Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini.] Quid esurire beati, qui sitire debeant, Matthæus exponit, videlicet iustitiam, apertissimè nos instituens nunquam nos satis iustos æstimare debere, sed cotidianum iustitiæ semper amare, immò ardere profectum. Cuius perfectam saturitatem non in hoc sæculo, sed in futuro posse prouenire supernorum desiderio, Psalmista flagrans ostendit, qui ait, *Ego autem cum iustitia apparebo in conspectu tuo, satiabor dum manifestabitur gloria tua:* potest & simpliciter accipi, *Beati qui nunc esuritis,* qui castigatis corpus vestrum & seruituti subijcitis, qui in fame & siti verbo operam datis, quia cœlestium tunc gaudiorum habetis vbertate perfrui.

Fientes.

Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.] Non temporalium damna commodorum, sed virtutum detrimenta spiritalium qui flet, æterna beatitudine consolabuntur. Vbi nõ nostra solum, sed & proximi iubemur commissa deslere. Quem si vt nos diligimus, consequenter illius & profectu nos gratulari, & defectu necesse est tribulari: nec solum

tribulari, verum ad lachrymas vsque succendi. Sic enim Samuel & Dauid, peccatum Saulis & interitum lugent. Sic peccatricem Dominus ipse fleuit super ciuitatem, & in cœstis compassus sororibus, Lazarum quem diuina erat maiestate resuscitaturus, humana prius miseratione desiebat. Mystici significans eos qui peccati morte sopiuntur, vt reuiuiscere queat a proximis esse plangendos. Quod autem nunc fientes risuros esse promittit, nõ pueriliter accipiendum, sed scripturæ more risus nomine mentis exultatio, & affectus quidam lætior intelligendus est esse designatus. Sicut Sara, risum (inquit) mihi fecit Deus. Et in Iob dictum est, *Os autem veracium replebitur risu.* Per quæ (vt dixi) nomina, gaudium animæ figuratur interitus.

Beati eritis cum vos oderint homines, & cum separauerint vos, & exprobrauerint.] Qui propter diuitias hereditatis Christi in sanctis, propter panem vitæ æternæ, propterque spem cœlestium gaudiorum, fletus furiam paupertatemque pati desiderat, beatus est. Multo autem beator, qui has inter aduersa virtutes seruare non trepidat. Quia odiant licet homines corde nefandus, dilectum cor Christo ledere nequeunt. Separant & synagoga depellant, Christus inuenit & confirmat. Exprobrent nomen crucifixi, ipse commortuos sibi conresuscitat, & confedere facit in cœlestibus.

Et eiecerint nomen vestrum tanquam malum, propter filium hominis.] Nomen vestrum quod dicit, nomen Christianorum significat, quod a gentilibus Iudæisque sæpissimè quantum ad ipsos memoriæ abrasum, & ab hominibus est eiectum, nulla iam existente causa odij, nisi propter filium hominis: quia videlicet nomen Christi, credentes suum voluerint facere cognomen: atque ideò nominis summi persecutores, hominum non immerito nomine notantur. *Beati (inquit) eritis, cum vos oderint homines:* docens eos ab hominibus insectandos, sed vltra homines esse beandos.

Gaudete in illa die, & exultate. Ecce enim merces vestra, multa in cœlo.] Non hoc à quolibet patiente, sed ab eo qui supernæ tantum mercedis intuitu patitur, præceptum potest impleri, vt scilicet inter odia cordium, inter probra linguarum, inter ipsas persequentium manus, æquali, in nõ lætiori adhuc corde versetur, non ad hoc nostri similes valeant, sed eorum qui ibant gaudentes à conspectu consilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Qui ergo multa in terris pro Christo sustinet aduersa, multa in cœlis à Christo recipiet dona. Cæterum quanta ab Helia verborum iacula falsi sustinuerunt Propheta, quos deridens aiebat, *Clamate voce maiore, Deus enim est Baal, & forsitan loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere, aut certe dormit, vt excitetur.* Quantam dedere stragem qui octingenti simul & quinquaginti sunt interempti? Verum quia Baal & non Christus in causa erat, nec irrisi gaudebant, nec occisi palmam, sed pœnam meruere perennem.

Secundum hæc enim faciebant Prophetis Patres eorum.] Bene exemplo adhortatus est, quia vera dicentes solent persecutionem pati. Nec tamen ideò Propheta antiqui timore persecutionis, à veritatis prædicatione defecerunt. Notandum sanè quia sicut Matthæus per octo quas posuit beatitudines, octauam spei nostræ perfectionem quæ resurrectionis gloria dedicatur, insinuat: ita Lucas per quatuor virtutes amplectitur cardinales. *Beati enim pauperes,* qui per temperantiam à mundi refrenantur illecebris. *Beati esurientes,* qui sua fame commoniti esurientibus esse miserendum, & ipsi per iustitiam miserentur vt valent. Nam eleemosynam qua Christo non nostra donamus, sed sua reddimus, iustitiam rectè dicit testatur Psalmista, qui ait, *Disperdit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi.* Iustitia est enim, qua sua cuique tribuimus, nemini quicquam debentes, nisi vt inuicem diligamus. Beati qui per prudentiam inter bonum dinoscentes & malum, occidua flere, & ad æterna norunt anhelare. Beati, qui per fortitudinem fidei omnia valent molesta tolerare. Igitur qui necdum consummatæ virtutis arcem conscendere valent, generalis interius perfectionis sunt beatitudine persequendi. Quatenus à bonis paulatinim ad meliora progressi, dum consistenti in planitie Domino libenter auscultant, ad hunc quan-

Persecutione pati.

Nomen discipulorum Christi.

Patientia qui gaudent.

Ostia beatitudinis. Pauperes.

Beatiudicatio.

doq; in monte sedentem sublimiter ascendant. Nam quorum adhuc edomandis instruendisque cordibus insidit, hos quasi stans, qui situs est laborantis, affatur. Quos vero longo studij spiritualis exercitio promptos iam ac dociles inuenit, his libertate ac dignitate magistri, quasi quietus Saluator residens, mystica quæque de supernis intimat. Quæ spiritualium differentia profectuum, in Israeliticæ plebis est habitu pulcherrimis expressa figuris. Vbi vultus orane quibuslibet vestibus vtens, in quatuor angulis palliorum hyacinthinas sibi fimbrias est facere præceptum. Sacerdotes quatuor habere vestes, totidem mysticis coloribus mira varietate distinctas. Pontifices & ea, quæ sacerdotibus, & alia quatuor indumenti genera, colorum quidem eorundem, sed sublimioris gratia dignitatis, & auro interlucente corusca, & patriarcharum atque ipsius domini nomine redimita gestare. Quæ per singula vel exponere, vel solum proponere, proprii industriam spectat operis.

Veruntamen, vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Quod sit vobis diuitibus ad futurum, à contrario melius intelligitur, vbi pauperum dicitur esse regnum Dei. A quo se regno per omnia, qui hic consolari quærunt, alienant, auditori à iusto iudice, *Filij recordamini, quia recepistis bona in vita vestra.* Vbi notandum, quod non tam diuitiæ, quàm diuitiarum amor in culpa est. Non enim omnis, qui habet diuitias, sed vt Ecclesiastes ait, *qui amant diuitias, fructus non capient ex eis*: quia qui habita temporalia vel animo contemnere, vel pauperi nescit erogare, vsu quidem horum delectatur ad præsens, sed fructu, quem dando, poterat acquirere, carebit in posterum. Et alibi legitur, *Beatus diues, qui inuentus est sine macula, qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia & thesauris.*

Vobis, qui saturati estis, quia esurietis. Saturatus erat diues ille purpuratus, quando epulabatur cotidie splendide, sed dirum vultu sustinebat esuriens, quando de Lazari, quem despexerat, digito guttam aquæ quærebatur. Aliter. Si beati sunt illi, qui iustitiæ semper esuriunt opera, infelices è contrario sunt æstimandi, qui sibi in desiderijs placentes, nullam veri & inconcussi boni famem patiuntur, satis se rati beatos, si non ad tempus sua volupate priuentur.

Vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Et Salomon ait, *Risus dolore miscbitur, & extrema gaudij luctus occupat.* Et iterum, *Cor sapientium vbi tristitia est, & cor stultorum, vbi letitia.* Manifeste docens stultitiam ridentibus, prudentiam, vt supra docuimus, flentibus semper adscribendam.

Vobis cum bene vobis dixerint omnes homines. Hoc est, quod Psalmista deplorat, *Quoniam laudatur peccator in desiderijs anima sue, & qui iniqua gerit, benedicitur.* Cui nõ minima peccator pars est sua scelera non modo non argui, sed insuper quasi bene gesta laudari. Vnde prouidè dominus non ait, *vg, quia bene vobis dicunt homines, quasi distante aliquantum tempore culpam tardius poena sequatur, sed vobis* (inquit) *cum bene vobis dixerint omnes homines.* Quia ipsa peccati nutrix adulatio; sicut oleum flammis, sic in culpa ardentibus solita ministrare fomentum, maxima est vtique poena peccantium. Nam quomodo pauperes esurientes & flentes, malorum decet improbitate probari, ita diuitijs, epulis, risuque, vacantes, per districti iudicis iram male obsequentium clientela maiorem fouentur ad poenam.

Secundum hæc enim, faciebant prophetis patres eorum. Pseudopropheta significat, qui & ipsi sæpe in scriptura sacra prophetæ solent appellari, eo quod ob captandum vulgi fauorem futura præfari, id est, præloqui conentur. Vnde dicit Iezechiel, *Vobis prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident.* Quasi vulpes in deserto, propheta tui Israel erant. Itaque dominus in monte beatitudines solum modo proborum, in campo vero etiam vobis describit reproborum. Quia rudes adhuc auditores minis necesse est, ac terroribus ad bona compelli, perfectos autem latet præmijs inuitari.

Sed vobis dico, qui auditis. Diligite inimicos vestros, bene facite his, qui oderunt vos. Quia dixerat supra, quid ab inimicis pati possint, nunc qualiter ipsi cum eisdem inimicis agere debeant, ostendit. Multi autem putant sufficere virtuti-

bus non odisse inimicos, cæterum diligere plus præcipi, quàm humana natura patitur, non videt, quia & Moyses, Samuel, & Stephanus pro inimicis orabant, & mortuos Dauid planxit inimicos. Neque enim dominus impossibilia, sed perfecta iuberet. Non deficientes ergo dum tempus est, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.

Benedicite male dicentibus vobis, orate pro calumniantibus vobis. Et hæc se sui que similes egisse, testatur Apostolus, qui ait, *Maledicimur, & bene dicimus. Blasphemamur, & obsecramus.* Sed hic merito mouet, quomodo huic præcepto domini non sit aduersum, quod & in Prophetis inueniuntur multæ imprecationes aduersus inimicos, quæ maledictiones putantur, sicuti est illud, *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & cætera, quæ ibi dicuntur.* Ioannes Apostolus ait, *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, peccet, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, vt roget quis.* Vbi primo videndum, quia prophetæ per imprecationem quid esset futurum, cecinerunt, non optantis voto, sed spiritu præuidentis, qui maxime solent figura imprecantis futura prædicere, sicut figura præteriti temporis ea quæ ventura erant, sæpe cecinerunt. Deinde in Apostoli quæ versus intelligendum esse quosdam fratres, pro quibus orare non nobis præcipitur, cum dominus etiam pro persecutoribus nostris orare nos iubeat. Quæ solui quæstio non potest, nisi fateamur, esse aliqua peccata in fratribus inimicorum persecutione grauiora. Fratres autem Christianos significari, multi diuinam scripturarum documentis probari potest. Peccatum ergo fratris ad mortem puto esse, cum post agnitionem Dei per gratiam domini nostri Iesu Christi quisque oppugnat fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam, qua reconciliatus est Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Peccatum autem non ad mortem est, si quisquam non amorem à fratre alienauerit, sed officia fraternitatis debita per aliquam infirmitatem animi non exhibuerit. Quapropter & dominus in cruce ait, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Nondum enim gratiæ spiritus sancti participes facti, societatem sanctæ fraternitatis inierant. Et beatus Stephanus orat pro eis, à quibus lapidatur, quia nondum Christo crediderant, neque aduersus illam communem gratiam dimicabant. Et Apostolus Paulus propterea, credo, non orat pro Alexandro, quia iam frater erat: & ad mortem, id est, inuidentiam, fraternitatem oppugnando peccauerat. Pro his autem, qui non abruerunt amorem, sed timore succubuerant, orat vt eis ignoscatur. Sic enim dicit, *Alexander ex arius multa mala mihi ostendit, reddet illi dominus secundum opera illius: quem & tu enuisa, valde enim resistit nostris sermonibus.* Deinde subiungit, pro quibus orat, ita dicens: *In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur.* Ista differentia peccatorum, Iudam tradentem à Petro negante distinguit.

Si quis te percutit in maxillam, præbe & alteram. Non ait, eum qui te percutit, noli tu percutere, quanquam hoc etiam magnum præceptum sit: sed ait, para te adhuc percuti. Quod ad misericordiam pertinere, hi maxime sentiunt, qui eis, quos multum diligunt, tanquam filijs, vel quibuslibet dilectissimis suis ægrotantibus seruiunt, vel parulis, vel phreneticis, à quibus multa sæpe patiuntur. Et si eorum salus id exigat, præbent se etiam, vt plura patientur, donec vel ætatis vel morbi infirmitas transeat. Quos ergo Dominus, medicus animarum curandis proximis instruebat, quid eos aliud docere posset, nisi vt eorum, quorum saluti consulere vellent, imbecillitates æquo animo tollerent? Omnis namque improbitas ex imbecillitate animi venit, quia nihil innocens est eo, qui in virtute perfectus est. Multi autem alteram maxillam præbere nouerunt, diligere vero illum, à quo feruntur, ignorant. At vero ipse dominus, qui vtique præcepta, quæ docuit, primus impleuit, percutienti se in maxillam ministro sacerdotis, non præbuit alteram, sed insuper dixit: *Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo, si autem bene, quid me cadis? Non tamè ideo paratus corde non fuit, non solum in altera*

inimici
qualiter
tractandi.

Peccati ad
mortem.

Non ad
mortem.

Maxillam
præbere.

maxillam cædi pro salute omnium, sed etiam toto corpore crucifigi.

Vestimenta seu tunica permittenda.

Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere.] Quod de vestimento & tunica dictum est, non in eis solis, sed in omnibus faciendum est, quæ aliquo iure temporaliter nostra esse dicimus. Si enim de necessarijs hoc imperatum est, quanto magis superflua contemnere conuenit?

Omni potestatis.

Omni autem potenti te, tribue.] *Omni potenti* (inquit) non omnia potenti, ut id des, quod dare honeste & iuste potes. Quid si enim pecuniam petat, qua innocentem conetur opprimere? Quid si postremo stuprum petat? Sed ne multa persequar, quæ sunt innumerabilia, id profecto dandum est, quod nec tibi nec alteri noceat, quantum sciri aut credi ab homine potest. Et cui iuste negaueris, quod petit, indicanda est ipsa iustitia, ut non eum inanem dimittas. Ita omni potenti te tribues, quamuis non semper id quod petit, tribues. Et aliquando melius aliquid tribues, cum petentem iniusta correxeris.

Seruus quomodo habendus.

Et qui aufert que tua sunt, ne repetas.] De veste, domo, fundo, iumento, & generaliter de omni pecunia dicit. Verum autem de seruis accipiendum sit, magna questio est. Nō enim Christianum oportet sic possidere seruum, quomodo equum aut argētum. Quanquam fieri possit, ut maiore precio valeat equus, quam seruus, & multo magis aliquid aureum vel argenteum. Sed ille seruus, si rectius & honestius, & ad Deum colendum accommodatius abs te domino educatur aut regitur, quam ab illo potest, qui eū cupit auferre, nescio vtrum quisquam dicere audeat, ut vestimentum cum debere contemni. Hominem namque homo tanquam seipsum diligere debet, cui ab omnium domino etiam ut inimicos diligit, imperatur.

Cap. 23. Caritas.

Et prout vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.] Quia *caritas* patiens est, benigna est, non tantum iniurias inimici fortissime suffert, sed amici quoque gratiam benignissime præuenit. Nam redamare amantem, unctos natura docuit. Non amantem vero beneficijs ad amorem cogere Christi solum doctrina perfectos instituit. Qui cum nos priores, prout nobis fieri velimus, alijs facere iuberet, eundem mox sensum latius adstruendo firmavit, dicens:

Ioannes Evangel.

Et si diligitis eos, qui vos diligunt, qua vobis est gratia? Nam & peccatores diligentes se diligunt, &c.] Si enim peccatores, publicani & ethnici, erga dilectores suos natura duce norunt esse benefici, quantum vos (inquit) quibus ut gradus professionis eximior, ita cura necesse est sit virtutis vberior, laiori sinu dilectionis amplecti debetis etiam non amantes? Vnde questu dignum videtur, quomodo cum dominus eos qui diligentes se solum diligunt, beneficientibus sibi benefaciunt, amicis scenerantur, non modo perfectam non habere charitatem, verum peccatoribus equiparari testetur, ille peccatoris dominici recubitor epistolam de Dei & proximi dilectione consummans, non vsquam inimicos monuerit esse diligendos, sed absolute dixerit, *Quia si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & caritas Dei in nobis perfecta est.* Quod si quem mouet, sciat eum non de inimicorum amore tacuisse, sed & illos fratrum nomine comprehendisse, fraternique amoris intuitu diligi, & pro eis præcepisse orari. Scilicet ut non semper inimici remaneant, sed respiciant à diaboli laqueis, nobisq; germano fœdere socientur. Nec durum videatur, quod nondum credentes, propter spem tamen credendi fratres appellari posse dicimus. Nam idem Ioannes, eos etiam filios dei vocitare legitur. *Quia Iesus (inquit) moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed et filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum.* Quam diu enim dispersi, nondum filij sunt Dei, sed conueniendo in vnum, iam efficiuntur filij.

Fratres qui sunt.

Verum tamen diligite inimicos vestros, & benefacite, Et mutuum date, nihil inde sperantes.] Quia dilectionem, beneficiumq; mutuum peccatorum, infructuosa redarguit, nunc qualiter hæc à fidelibus fructuose fieri debeant, ostendit. Mutuatur autem omnis qui accipit, etiam si non ipse solutus est. Cum enim misericordibus Deus plura restituit,

omnis qui beneficium præstat, sceneratur. Aut si non placet accipere mutuantem, nisi eum qui accipit redditurus, intelligendum est, dominum ipsa duo genera præstandi esse complexum. Namq; aut donamus, quod damus beneuole, aut reddituro commodamus. Quia enim multi (ut scriptum est) quasi inuentionem æstimauerunt scenus, & molestiam præstiterunt his, qui se adiuerunt, multi non causa nequitie non scenerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt. Huic etiam infirmitati diuina medetur auctoritas, dicens: *Et mutuum date, nihil inde sperantes.* Id est, non in homine spem mercedis figentes. Qui siue reddat quod commodastis, reddet & Deus quod illo iubente fecistis, siue non reddat, hereditas vestra in æternum erit. Mutuatur enim peccator, & non soluit, *iusus autem miseretur & commodat, Quoniam benedictes eum, possidebunt terram.* Et alibi cum diceret, *iocundus homo qui miseretur, & commodat,* continuo subiunxit, *In memoria æterna erit iustus.*

Mutuum dandum.

Et erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi.] Nulla maior potest esse merces, quam filios hominum terrigenas, effici filios altissimi, qui in cælis est. Itaque quod ait, *Et eritis filij altissimi:* ex illa regula est intelligendum, qua & Ioannes dicit, *Dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Vnus enim naturaliter filius est, qui nescit omnino peccare. Nos autem potestate accepta efficiuntur filij, in quantum ea, quæ ab illo præcipiuntur, implemus. Vnde Apostolica disciplina adoptionem appellat, qua in æternam hereditatem vocamur, ut coheredes esse possimus. Igitur non ait, *Facite ista, quia estis filij, sed facite ista, & eritis filij.* Cum autem ad hoc nos vocat per ipsum vnigenitum, ad similitudinem suam nos vocat.

Mercedis summa.

Quia ipse benignus est (inquit) super ingratos & malos, &c.] Benignus est Deus super ingratos & malos, vel multiplici scilicet sua misericordia, qua etiam iumenta saluat, temporalia bona largiēdo, vel ad cœlestia dona singulari gratia, qua electos solum glorificat, inspirando. Sed siue hoc, siue illud, siue vtrunq; intelligas, magna Dei bonitate fit, quæ nobis imitanda præcipitur, si filij Dei esse volumus.

Nolite iudicare, & non iudicabimini, Nolite condemnare, & non condemnabimini.] Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium est, quo animo fiat, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est, *Ex fructibus eorum cognoscetis eos,* de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, sicuti sunt stupra, vel blasphemie, vel furta, vel ebrietas, & si qua sunt talia, de quibus nobis iudicare permittitur. De genere autem ciborum, quia possunt bono animo & simplici corde sine vitio concupiscentie quicumque humani cibi indifferenter sumi, prohibet Apostolus iudicari eos, qui carnibus vescantur, & vinum bibebant, ab eis qui se ab huiusmodi alimentis temperabant. *Qui manducat (inquit) non manducantem non spernat, Et qui non manducat, manducantem non iudicat.* Ad hoc pertinet etiam illud, quod alio loco dicit: *Nolite ante tempus quicquam iudicare, quoad usq; veniat dominus, quod & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis.* Sunt ergo quædam facta media, quæ ignoramus, quo animo fiant, quæ bono & malo fieri possunt: de quibus temerarium est iudicare, maxime ut condemnemus. Horum autem venit tempus, ut iudicentur, cum dominus illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis. Duo sunt autem, in quibus temerarium iudicium cauere debemus, cum incertum est, quo animo iudicium factum sit, vel cum incertum est, qualis futurus sit, qui nunc vel malus vel bonus apparet.

Cap. 24.

Dubium inclinetur partem accipiente.

Iudicium temerarii cauendum.

Dimittite, & dimittentur vobis.] Dimittite nos iniurias, dare beneficia iubet, ut & nobis peccata dimittantur, & vita detur æterna. Quæ sententia breui, sed extima, cuncta quæ latissime de conuersando cum inimicis mandauerat, comprehendendo concludit.

Dimittendum.

Mensuram bonam cõsertam & coagitatam & superfluentem dabunt in sinum vestrum.] Huic simile est, quod alibi dicit, *Ut & ipsi recipiant vos in æterna tabernacula.* Non enim pauperes ipsi, sed Christus mercedem his, qui eleemosynam facere, redditurus est. Quam tamen in sinum dare dicuntur,

Mensura.

quia promerendæ illius occasionem dedere, cum vel egētes misere, vel improbe sæuientes, fortiorum sunt & tolerati patientia, & beneficentia sustentati, & ad ipsam aliquoties idem dulci gratia prouocati.

Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetiatur vobis.] Et Apostolus ad eleemosynam Corinthios hortans, inter alia dicit: Hoc autem dico, Qui parce seminat, parte & metet. Et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Postest autem & de omnibus, quæ mente, manu, lingua gerimus, accipi. Quia tu reddes singulis, inquit, secundum opera eorum.

Dicebat autem illis & similitudinem, Nunquid potest cæcus cæcum ducere? nomine ambo in fossenam cadent?] Sensus huiusce sententiæ pendet ex superioribus, vbi de danda eleemosyna, & iniuria dimittenda præcipitur. Si te (inquit) ira contra violentum, & contra petentem philargyria cæcauerit, nunquid tua mente viriata vitium eius curare poteris? aut ille solus, qui iniuriam fecit, & nō tu etiam, qui ferre nesciebas, reus deputaberis? At si mi tem te tranquilliq; pectoris eius improbitas inuenierit, & ille ad penitentiam mouebitur, & tu patientiæ præmio donaberis, quia cæcum vidente oculo, hoc est, corde sereno, ducere curabas ad lumen.

Non est discipulus super magistrum. Perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius.] Si magister, qui utiq; quasi Deus potuit, nō suas vltum ire iniurias, sed ipsos maluit infecutores patiendū reddere mitiores, eandem necesse est discipuli, qui puri homines sunt, regulam perfectionis sequantur.

Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras?] Et hoc ad superiora respicit, vbi cæcum à cæco duci, id est, peccatorem à peccatore castigari non posse præmonuit. Multi enim superbia, vel odio, philargyria, vel auaritia, vel alio quolibet criminis præuerti, læuia hæc aut nulla iudicantes, acerrime corripunt eos, quos subita viderint ira turbatos, oculū mentis à solito puritatis statu, quasi festuca irruente mutasse, atq; immemores dominici præcepti, quo ait, Nolite condemnare, & non condemnabimini, magis amant vituperare & damnare, quàm emendare atque corrigere.

Et quomodo potes dicere fratri tuo, Frater, sine, eijciam festucam de oculo tuo: ipse in oculo tuo trabem non videns?] Hęc cum fratre agis, si (verbi gratia) quod ira ille peccauit, tu odio reprehendis. Quantum autem inter festucam & trabem, quasi tantum inter iram distat atque odium, Odium est enim ira inueterata, quasi quæ vetustate ipsa tantum acceperit, vt merito appelletur trabs. Fieri autem potest, vt si irascaris homini, velis eum corrigi. Si autem oderis hominem, non potes eum velle corrigere. Et ideo impossibile dicitur, vt festuca de fratris oculo demat, qui suo trabem gestat in oculo.

Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc perspicies, vt educas festucam de oculo fratris tui.] Id est, primo abs te expelle odium, & deinceps poteris iam eum, quem diligis, emendare. Et est vere multum cauendum & molestum hypocritarum, id est, simulatorum genus, qui cum omnium vitiorum accusationis odio & liuore suscipiant, etiam cōsultores videri se volunt. Et ideo pie cauteq; vigilandum est, vt cum aliquem reprehendere vel obiurgare necessitas cœperit, primo cogitemus, vtrum tale sit vitium, quod nunquam habuimus, vel quo iam caruimus. Et si nunquam habuimus, cogitemus & nos homines esse, & habere potuisse. Si verò habuimus, & nō habemus, tangat memoria communis infirmitas, vt illam reprehensionem aut obiurgationem, non odium, sed misericordia præcedat. Vt siue ad correctionem eius, propter quam id facimus, siue ad peruersionem valuerit (nam incertus est exitus) nos tamen de simplicitate oculi nostri securi simus. Si autem cogitantes nosmetipsos inuenerimus, in eo esse vitio, in quo est ille, quem reprehendere parabamus, non reprehendamus, neque obiurgemus, sed tamen congemiscamus, & nō illum ad obtemperandum nobis, sed ad pariter conandum inuitemus. Raro ergo, & magna necessitate obiurgationes adhibendæ sunt. Ita tamen, vt etiam in his ipsis, non nobis,

sed Deo, vt seruamus, instemus: ipse est enim finis, vt nihil duplici corde faciamus, auferentes trabem de oculo nostro in uidentiam, vel malitiam, vel simulationis, vt videamus, eicere festucam de oculo fratris.

Non est enim arbor bona, quæ facit fructus malos: neque arbor mala, faciens fructum bonum.] Contra hypocritam quæ cœperat, exequitur. Si veram (inquit) & non fictam vis habere iustitiam, quæ verbis ostentas, etiam factis compensare curato, vt bona existens arbor, bonis orneris & fructibus. Quia & si se fingat hypocrita, non est bonus, qui facit opera mala. Et si reprehendat infontem, non ideo malus est, qui facit opera bona.

Vnquaquæ enim arbor, de fructu suo cognoscitur.] Qui sit fructus, quo mala bonave dignosci debeat arbor, Apostolus ostendit, dicens: Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum seruitus, venesicra, inimicitia, contentiones, emulationes, iracundia, dissensiones, hereses, inuidia, homicidia, ebrietates, comestiones, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi. Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Fructus autem spiritus, est charitas, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modestia, continentia. Cæterum eleemosyna, vel oratio, vel ieiunium, fructus quidem est proprie bonorum, sed nonnunquam simulate etiam vsurpatus à malis. De quibus dominus ait, Quia receperunt mercedem suam. Et alibi, Attendite à falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Sed non ideo debent oues odisse vestimentum suum, quod plerumq; illo se occultant lupi, dum aliud ostentant ad decipiendum, aliud exerunt ad depradandum vel interficiendum eos, qui sub isto vestitu ouino lupos videre non possunt. Hic ergo non est fructus, de quo cognosci arborem monet, sed ille, qui est supra monstratus.

Neq; enim de spinis colligunt ficus, neque de rubo vindemiant vnam.] Spinæ reor & rubum sæculi curas & punctiones esse vitiorum, de quibus peccanti homini dictum est, Terra tua spinas & tribulos germinabit tibi. Ficus verò & vnam, dulcedinem conuersationis nouæ, quam dominus in nobis elurij, & seruorem dilectionis, qui lætificat cor hominis. De quibus Euangelio coruscante vox turturis in terra longè lateque resonat, ficus protulit grossos suos, vineæ florentes dederunt odorem. Non autem de spinis ficus, non vna de rubo colligitur. Quia mens adhuc veteris hominis consuetudine depressa simulare potest, sed fructus noui hominis ferre non potest. Quod si quis obijcere voluerit, ac dicere, quod & Moyses de rubo vindemiarit vnam, quando à cognato gentili consilium vtile suscepit, & de spinis collegerint ficus hi, quibus dictum est de Phariseis, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: sciat quia sicut verax nonnunquam palmes sepi inuoluta recumbit, portansque fructum spina suum non visibus seruat humanis, sic dicta vel acta malorum, si quando bonis profunt, non hoc ipsi faciunt mali, sed fit de illis superno prouidente consilio.

Bonus homo de bono thesauro cordis sui, profert bonum: & malus homo de malo, profert malum.] Idē thesaurus cordis, quod radix est arboris. Et quod de corde profertur, idem est, quod arboris fructus. Qui ergo thesaurum in corde patitur perfectiq; habet amoris, optimos nimirum fructus effundēs, diligit inimicum, benefacit odienti, benedicit maledicenti, orat pro calumniante, percutienti se vel despoliant non reluctatur, omni petenti tribuit, sua ablata non repetit, non iudicare, non condemnare desiderat, errantem patienter amantemq; corrigit, & cætera, quæ supra saluator edocuit. At qui nequam thesaurum corde seruat, odit amicū, maledicit diligenti, maledicit benedicienti, & cætera, quæ dominicus sermo redarguit, bono thesauro contraria peragit. Qui ne sibi frustra blandiretur ex eo, quod sequitur:

Ex abundantia enim cordis, os loquitur.] Quasi non fructus arboris, sed folia, hoc est, verba solum, & non magis opera, vel veri Christiani, vel hypocritæ quærantur, consequenter dominus adiungit.

Quid autem vocatus me domine, domine, & non facitis, quæ dico?] Ac si alijs verbis ita diceret, Quid folia recte confessionis vos germinare iacitatis, qui nullos operis boni fructus

Trabem inferre.

Hypocritas persequitur.

Arboris excidenda fructus.

Spina ex rubo.

Ficus & vna.

Thesaurus cordis.

Cæcus cæcum ducēs.

Magister in quo imitātur.

Cacitates in propriis.

Festuca, Trabs.

Hypocrita tenendi.

ostenditis? Vnde Apostolus preciosum à vili separatus, hoc est, bonum thesaurum à malo, bonam arborem à mala, perfectum boni magistri discipulum ab hypocrita, du- cem videntem à cæco secreturus, ait, *Veniam autem ad vos, si dominus voluerit, & cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.* Per oris ergo locutionem dominus vniuersa, quæ vel actu, vel fatu, vel cogitatu de corde proferimus influat, quæ magis quam hominibus dicta, nuda & aperta sunt oculis eius. Nam & moris est scripturarum, verba pro rebus ponere. Vnde Psalmista, *Dic (inquit) animæ meæ, salus tua ego sum.* Et Hiezechias, *Non fuit verbum, quod non ostenderim eis.* Qui vtique rerum & non verborum Chaldaïs reuelarat arcana. Itemq; Apostolus, *Et nemo dicit dominum Iesum, nisi in spiritu sancto.* Pro eo vt diceret, nemo dominum Iesum intellectu cernit, nemo voluntate amplectitur, nisi per gratiam spiritus sancti.

Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos, ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini edificanti domum. Multa dominus supra de apertè bonis malivæ, multa de verè ac simulatè bonis disputans, quibus tribus personis omne, opinor, hominum genus comprehendit, totum suum sermonem terribili simul ac amabili parabola concludit, qua alios verbi auditores diabolo, alios Christo assimilat, qui vtique in hominum subiectione domum per totum huius sæculi tempus edificare non desinit. Itaque qui sermones Christi audit & facit, comparabitur Christo. Quia sicut Christus varijs hominum personis vnam sibi Ecclesiam Catholicam construit, erudit & gubernat, in vitam quandoq; dedicaturus æternam: sic & auditor vtilis iuxta proprium modulum varijs virtutum studijs ad superna proficiens, habitationem sibi perpetuæ mansionis edificat, cuius in præsentis quadrantis, poliendis, charitatisq; glutino copulandis lapidibus instet, sed in futuro cû Christo dedicatione læteret.

Qui fodit in altum, & posuit fundamenta super petram. Fundamenta quando pluraliter in Ecclesiæ mysterio ponuntur, doctores significant, de quibus dicitur, *Fundamenta eius in montibus sanctis.* Quando verò singulariter fundamentum, ipse doctorum doctor, & fundamentum fundamentorum exprimitur, Christus. De quo dicitur, *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus.* Hæc ergo fundamenta non supra terram, sed supra petram, sapiens architectus locauit, quia mentes sublimium virorum, non in terrenis desiderijs Christus, sed insuperabili sua fide, spe, & charitate constituit. *Petra autem (inquit) erat Christus.* Qui fodit in altum, quia præceptis humilitatis terrena omnia fidelium de cordibus eruit, ne propter aliquid in firmum vel commodum temporale Deo seruiant. Moraliter autem fundamenta domus, ipsæ sunt intentiones bonæ conuersationis, quæ perfectus verbi auditor, exhaustis humilitate Christiana superuacuorum fragiliumq; cogitationum ruderibus, in adimplendis Christi mandatis firmiter inserit: hoc videlicet in seipso Christo cooperante specialiter agens, quod in vniuersali ecclesia Christus generaliter agit. Gaudensque cum Psalmista, *Quia eduxit me de lacu miseria, & de luto facis.* Et statuit supra petram pedes meos, &c.

Inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, & non potuit eam mouere. Fundat a enim erat supra petram. Fluminis inundatio, quam alibi portas inferi nuncupat, dicens, *Quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt aduersus eam:* ipsa est, cuius supra meminit. Beati eritis, inquit, cum vos oderint homines, & cû separauerim vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquam malum. Quæ firmos Ecclesiæ angulos & si irruere, non tamen diruere potuit. Quia gaudebant in illa die, & exultabant, ita se iniucem contra vndarum rabiem cohortantes: *Ecce, beatificamus eos, qui sustinuerunt. Patientiam Iob audistis, & sinem domini vidistis.* Et iterum, *Fluminis impetus laesit aciem Dei, sancti ficauit tabernaculum suum altissimi. Deus in medio eius non commouebitur.* Sed & iuxta leges tropologiæ, lingulae nostræ domus cordie vel immundorum spirituum, vel improborum hominum, vel ipsa sua

mentis aut carnis inquietudine pulsantur, & quantum proprijs viribus fidunt, inclinantur. Quantum verò inuictissimæ illi petrae ad hærent, labefactari nequeunt.

Qui autem audiuit, & non fecit, similis est homini edificanti domum suam supra terram sine fundamento. Domus diaboli, mundus qui in maligno positus est, non creatoris dignitate, sed magnitudine delinquentis vocatur. Quam super terram ædificat, quia obsequentes sibi de cælis ad terram detrahit. Sine fundamento ædificat, quia omne peccatum fundamentum non habet, vt quod non ex propria natura subsistit. Malum quippe sine substantia est, quod tamen vtcunq; sit, in boni natura coalescit. Quia verò à fundo dicitur fundamentum, possumus etiam fundamentum pro fundo positum, non inconuenienter accipere. Sicut auditus ab aure dicitur, & tamen plerumque ipsa auris auditus nomine designatur. Sicut ergo, qui in puteo mergitur, puteo fundo retinetur: ita corruens quasi in quodam fundi loco consistet anima, si semel lapsa, in aliqua se peccati mensura rerineret. Sed cum peccato, in quo labitur, non potest esse contenta, dum cotidie ad deteriora deiicitur, quasi in puteo, quod cecidit, fundum non inuenit, quo figuratur. Vnde bene aliàs dicitur, *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit.* Redire namq; dissimulat, quia misereri sibi posse, desperat. Sed cum desperando amplius peccat, quasi puteo suo fundum subtrahit, ne vbi retineri possit, inueniat. Ergo qui audit sermones Christi, & non facit, siue initiatus mysterijs Christi, seu in totum alienus à Christo, quia seipsum male ædificat, similis est homini stulto, de quo dicitur, *Inimicus homo hoc fecit.*

In quam illisus est fluius, & continuo cecidit. Et facta est ruina domus illius magna. Manifestum est, quia ingruente qualibet tentatione, mox & verè mali, & fictè boni peiores fiunt, donec ad extremum perpetuum labantur in pœnam. Porrò moraliter dicendum, quia vnusquisque tentatur à concupiscentia sua, abstractus & illectus. Dehinc concupiscentia cum ceperit, parit peccatum. Peccatum autem cum consummatum fuerit, generat mortem. Potest etiam per impetum fluminis, extremi iudicij discrimen intelligi, quando vtraque domo consummata, omnis qui se exultat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur: ibuntque impij, non solum homines, sed & angeli, qui ad diaboli domum pertinebant, in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

CAPVT VII.

Cum autem impleisset omnia verba sua in aures plebis, intrauit in Capharnaum. Hic intelligendum est, cum impleisset quidem omnia verba sua in aures plebis, intrasse Christum Capharnaum: hoc est, quia non antequam hæc verba terminasset, intrauit, sed non esse expressum post quantum temporis interuallum, cum istos sermones terminasset, intrauerit Capharnaum. Ipso quippe interuallo leprosus ille mundatus est, quem loco suo Matthæus interponit, iste autem antea præoccupat.

Centurionis autem cuiusdam seruus male habens, erat moriturus, qui illi erat preciosus. Quærit forte aliquis, vel pius vt inueniat, vel impius vt reprehendat: qua ratione Euangelista seruum, qui non mortuus, sed sanatus subinfertur, dixerit esse moriturum. Cui breuiter respondendum, quia reuera erat moriturus, si non domini sui fide deprecantis, & Christi pietate miserètis fuisset redditus vitæ. Sic & Hiezechias rex iuxta quandam naturæ humanæ modum erat moriturus, cum veracis prophetæ non hæc verbis audiuit, *Dispone domui tue, quia morieris tu & non viues:* sed occulto diuinæ prouidentie iudicio, quæ omnia in mensura & numero & pondere disposuit, quindecim adhuc annorum vitam lacrymis precibusq; nactus.

Et cum audisset de Iesu, misit ad eum seniores Iudeorum, rogans eum, vt veniret & saluaret seruum eius. Superna dispensatione factum est, vt seniores Iudeorum mitterentur ad dominum, hisque adstantibus, qui langueret, sanaretur, quo inexcusabiles forent, si credente viro gentili non crederent. Verum quæritur, quomodo conueniat, quod Lucas Centurionem nuncios misisse, Matthæus autem ipsum accessisse narrat ad dominum. Sed piè quærentibus facile

Oris locutio.

Verba pro rebus.

Auditor sermonum Dei.

Fundamenta.

Fundamentum.

Fluminis inundatio.

Domus diaboli mundus.

Peccatum.

Fundamentum.

Tentatione qui peiores fiunt.

Cap. 25.

Moriturus erat non moriturus.

Euangelistæ concord.

pater, quod Mattheus breuitatis causa dixerit ipsum accessisse, cuius desiderium & voluntas ad dominum veraciter, alijs licet deferentibus est perlata, mysticè etiam nobis commendans hoc quod scriptum est, *Accedite ad eum, & illuminamini.* Nam quia fidem Centurionis, qua verè acceditur ad Iesum, ipse ita laudauit, vt diceret, *Non inueni tantam fidem in Israel:* ipsum potius accessisse ad Christum dicere voluit prudès Euangelista, quàm illos, per quos verba sua miserat. Porro autem Lucas ideo totum, quemadmodum gestum sit, aperuit, vt ex hoc intelligere cogemur, quemadmodum accessisse dixerit alius, qui mentiri non potuit. Sicut enim illa mulier, quæ fluxum sanguinis patiebatur, quamuis simbriam vestimenti eius tenuerit, magis tamen quia credidit, tetigit dominum, quàm illæ turbæ, à quibus premebatur: ita & Centurio, quo magis credidit, eo magis accessit ad dominum.

Diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse edificauit nobis. Qui ædificatam sibi à Centurione narrant synagogam, euidenter ostendunt: quia sicut nos Ecclesiam, sic etiam illi Synagogam, non conuentum solummodo fidelium, sed & locum, quo conueniebant, sint appellare soliti, iuxta quod & supra docuimus.

Iesus autem ibat cum illis. Magna domini sublimitas, qui solo verbo curare valebat, sed non minor humilitas, qui seruum dignatus est visitare languentem. Nam quasi potès & benignus & rogatus saluare pergebat, & itineris medio rogatus dicto saluauit, ne videlicet ob impotentiam viriù, & non ob humilitatis exemplum corporaliter ire putaretur. Alibi ad sanandum reguli filium venire voluit, ne diuitias honorasse videretur. Hic, ne conditionem spreuisse seruilem, ad Centurionis famulum mox ire consensit.

Et cum iam non longe esset à domo, misit ad eum Centurio amicos, dicens: Domine, noli vexari. Non enim dignus sum, vt sub teum meum intres. Propter vitæ gentilis conscientiam, grauari se magis dignatione putauit Domini, quàm iuari, nec posse habere hospitem Christum, cuius & si fide præditus, nondum tamen erat sacramentis imbutus. Sed quia, quæ nostra infirmitas non præsumit, diuina gratia dare nouit: & alius Centurio, qui sicut & iste, credentem ex gentibus populum præfiguratur, magnæ fidei & iustitiæ merito Spiritus sancti donum, priusquam baptizaretur, accepit, & iste necdum catechizatus, & fidem suam laudari à domino, & famulum saluari promeruit. De quo pulchre per allegoriam dicitur, quia Iesus non longe aberat à domino, tamen sub teum suum inuitare non auderet, quia *prope timentibus eum saluare ipsius.* Et qui naturali lege rectè vititur, quo bona, quæ nouit, operatur, eo illi, qui vere bonus est, appropriat. At qui errori gentilitatis etiam crimina iunxerunt, his aptari potest, quod confluentibus ad se turbis alibi dominus ait, *Quidam enim ex his de longe venerunt.*

Propter quod & me ipsum non sum dignum arbitratu, vt venirem ad te. Et nos, qui de gentibus credimus, non ipsi ad dominum venire possumus, quem nunc in carne videre nequaquam valemus, sed quicumque passionis nostræ seruitutis agnouimus, ad residentem in dextera patris iam per fidem accedere debemus, iam seniores Iudæorum mittere, hoc est, summos Ecclesiæ viros, qui nos ad dominum præcesserunt, suppliciter obsecrando patronos acquirere, qui nobis testimonium reddentes, quod diligamus ecclesiam, & quatum in nobis est, ædificare eurem, pro nostris apud dominum nostrorumque peccatis intercedant.

Sed dic verbo, & sanabitur puer meus. Magna fides Centurionis, qua verbi opus in Christo confitetur, & nostræ sanationis accommoda mysterijs, qui & si noueramus secundum carnem Christum, sed iam nunc non nouimus.

Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites. Hominem se & potestati, vel tribuni, vel prætidis subditum dicit, imperare tamen posse minoribus, vt subaudiatur eum multo magis, q̄ Deus sit, & super omnia potès, innumeram virtutis angelicæ, quæ ad imperata obtemperet, habere militiam.

Et dico huic, vade, & vadit. Et alio veni, & venit. Et seruo meo fac hoc, & facit. Vult ostendere Dominum quoque non

per aduentum tantum corporis, sed per angelorum ministeria posse implere quod vellet. Repellendæ enim erant vel infirmitates corporum, vel fortitudines contrariæ, quibus homo ad debilitatem sæpe conceditur, & verbo domini & ministerijs angelorum. Aliter. Milites & serui, qui Centurioni obediunt, virtutes sunt naturales. Quorum non minimam copiam multi ad dominum venientes, secum deferunt. De quibus in Cornelij Centurionis laude dicitur, *Quia erat vir iustus, & timens Deum cum omni domo sua, faciens elemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper.*

Quo audito Iesus, miratus est. Miratus est, quod vidit Centurionem suam intelligere maiestatem. Sed quis in illo fecerat ipsam fidem vel intelligentiam, nisi ipse, qui eam mirabatur? Quod si & alius eam fecisset, quid miraretur, qui præcius erat? Notandum ergo, quia quod miratur dominus, nobis mirandum esse significat, quibus adhuc opus est, sic moneri. Omnes enim tales motus, cum de Deo dicuntur, non perturbati animi signa sunt, sed docentis magistri.

Et conuersus, sequentibus se turbis dixit: Amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inueni. Non de omnibus retro patriarchis & prophetis, sed de præsentis æui loquitur hominibus. Quibus ideo Centurionis fides antefertur, quia illi legis prophetarumq; monitis edocti, hic autem neminem sponte credidit.

Et reuersi, qui missi fuerant donum, inuenerunt seruum, qui languerat sanum. Probatur fides domini, & serui sanitas roboratur. Potest ergo meritum domini etiam famulis suffragari, non solum fidei merito, sed etiam studio disciplinæ. Plenius sanè hæc explicat Matth. quod dicente Domino Centurioni, *Vade, & sicut credidisti, fiat tibi:* sanatus sit puer ex illa hora. Sed beato Lucæ moris est, quæ plena viderit ab alijs Euangelistis exposita, breuiare, vel etiam de industria præterire: quæ verò ab eis omissa, vel breuiter cognouerit attracta, dilucidare solertius. Mystice, vt dixi, centurio, cuius fides Israeli præfertur, electos nimirum ex gentibus ostendit, qui quasi centenario milite stipati, virtutum spiritalium sunt perfectione sublimes, nilque à domino terrenum, sed sola æternæ salutis gaudia sibi suisque requirunt. Numerus enim centenarius, qui de læua transfertur ad dexteram, in cœlestis vitæ significatione ponitur consuevit. Vnde est, quod arca Noë centum annis fabricatur, Abraham centenarius filium promissionis accepit: seuit Isaac, & inuenit in ipso anno centuplum, atrium tabernaculi centum cubitos longum est, in centesimo Psalmo misericordia & iudicium Domino cantatur, & cætera huiusmodi. Talis ergo meriti viri pro his necesse est domino supplicent, qui adhuc spiritu seruitutis in timore premuntur, quatenus eis paulatim ad sublimiora prouectis, perfecta dilectio foras mittat timorem.

ET factum est deinceps, ibat in ciuitatem, qua vocatur Naim. Naim ciuitas est Galiliæ in secundo milliaro Tabor montis cõtra meridiem iuxta Hendor, qui est vicus grandis in quarto milliaro eiusdem montis ad meridiem.

Et ibant cum illo discipuli eius, & turba copiosa. Cum autem adpropinquaret porta ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris suæ. Defunctus hic, qui extra portam ciuitatis multis est intentibus elatus, significat hominem lethali criminum funere soporatũ, eandemq; insuper animæ mortem, non cordis adhuc cubili regentem, sed ad multorum notitiam per loquutionis operisve indicium, quasi per suæ ciuitatis ostia propalantem. Qui bene filius vnicus matris suæ fuisse perhibet, quia licet è multis collecta personis, vna sit perfecta & immaculata virgo, mater Ecclesia, singuli quique tamen fidelium vniuersalis fide Ecclesiæ filios rectissimè latentur. Nam & electus quilibet, quãdo ad fidem imbutur, filius est. Quando alios imbut, mater. An non materno erga paruulos agebat affectu, qui ait, *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis?* Portam ciuitatis, qua defunctus efferebatur, puto aliquem de sensibus esse corporeis. Qui enim seminat inter fratres discordias, qui iniquitatem in excelsum lo-

Fides Centurionis.

Synagoga.

Humilitas domini in curadi serui visitatione.

Centurionis humilitas.

Centurionis fides.

Alio, anti. que.

Miratus est.

Nota.

Lucæ 7. 10.

Centenarij dignitas.

Cap. 26.

Defunctus clam.

Ecclesia.

quitur, per oris portam extrahitur mortuus. *Qui videris mulierem ad concupiscendum eam, per oculos portam suae mortis indicia profert.* Qui fabulis otiosis, obscenisve carminibus, vel detractionibus, aurem libenter aperit, hanc animam suam portam mortis efficit, ceterosque qui non seruat sensus, mortis sibi ipse reddit aditus. *Obsecro domine Iesu, cunctas meae civitatis portas, iustitiae facias: ut ingressus in eas, confitear nomini tuo, tuamque maiestati, cum ministris caelestibus eam crebrius inuisenti, non fecerit elati cadaueris occurrat, sed occupet salus muros illius, & portas eius laudatio.*

Et haec vidua erat, & turba civitatis multa cum illa. Viduam esse ecclesiam, omnis anima, quae sponsi domini que sui se morte redemptam meminit, agnoscit. Diuino autem nutu, multa dominum turba, multa viduam comitabatur, ut viso tanto miraculo, multi testes, multi Dei fierent laudatores.

Quam quum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi, Noli flere. Desiste, inquit, quasi mortuum flere, quem mox viuum resurgere videbis. Vbi mystice Nouati dogma confunditur, qui de sua munditia superbe gloriatus, humilem poenitentium mundationem euacuare conatur, veramque matrem Ecclesiam, renatorum suorum spiritali extinctione plorantem, spe vitae redondae negat consolari debere. Et pulchre Euangelista, Dominum prius misericordia motum esse super matrem, ac sic filium suscitare testatur, ut in vno nobis exemplum imitandae pietatis ostenderet: in altero, fidem mirandae potestatis adstrueret.

Et accessit, & tetigit loculum. Hi autem, qui portabant, steterunt. Loculus, in quo mortuus effertur, male secunda desperati peccatoris conscientia est. Qui vero sepeliendum portant, vel immunda desideria, quae hominem rapiunt in interitum, vel lenocinia blandientium sunt venenata sociorum, quae peccata nimirum dum fauoribus tollunt, accumulunt, peccantesque contemptu, quasi aggere terrae obruunt. De quibus alibi dicitur: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Mortuos quippe mortui sepeliunt, quum peccatores, qui que sui similes alios nocuium fauore demulcent, congestaque pessimae adulationis mole, ne qua aliquando spe resurgendi potiantur, opprimunt. Domino ergo loculum tangenti funeris baiuli steterunt, quia superni formidine iudicij atacta conscientia & carnalium saepe affluentiam voluptatum, & iniuste laudantium turbam coercens, ad se ipsam reuertitur, vocantiq; ad vitam festina respondet saluatori. Vnde recte sequitur:

Et ait, Adolescens tibi dico, surge. Et resedit, qui erat mortuus, & cepit loqui, & dedit illum matri suae. Residet quippe, qui erat mortuus, cum interna compunctione reuiuiscit peccator. Incepit loqui, cum reducis indicia vitae cunctis, qui peccatum luxerant, ostendit. Redditur matri, cum per sacerdotalis decreta iudicij communioni sociatur Ecclesiae.

Accipit autem omnes timor, & magnificabant Deum, dicentes: quia propheta magnus surrexit in nobis. Quanto desperatior animae mors ad vitam reuocatur, tanto plures eodem corriguntur exemplo. Vide David Prophetam, vide Apostolum Petrum. Quorum quo gradus altior, eo casus grauior. Quo autem grauior casus, eo pietas erigētis gratior. Quo vero gratior in eis Domini pietas apparuit, eo certior cunctis poenitentibus spes salutis apparuit, ut iure omnes qui audiunt, dicant:

Quia Deus visitauit plebem suam. Non tantummodo verbum suum semel incorporando, sed etiam nostra hoc, ut suscitari debeamus, semper in corda mittendo.

Et nunciauerunt Ioanni discipuli eius de omnibus his. Non simplici corde, ut opinor, sed inuidia stimulato, discipuli Ioannis ei Christi virtutes & miracula narrant. Nam & alibi ita apud eum quiescit esse produntur: *Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.* Quibus tunc respondit Ioannes: *Quia non potest homo accipere e quocquam, nisi fuerit ei datum de caelo, &c.* Quibus & te purum hominem, & Christum Dei esse filium, manifeste declarat. Verum quia mansit in-

uidia, liuorque, ne quibat expelli, quid pro eis corrigendis optimus magister adhuc egerit, attende.

ET conuocauit duos de discipulis suis Ioannes, & misit eos ad dominum, dicens: *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* Videlicet, ut per hanc saltem occasionem, videndo signa, quae faciebat, crederent in eum, & magistro interrogante, sibi dicerent. Ergo non ait, Tu es, qui venisti, sed *tu es, qui venturus es?* Et est sensus, Manda mihi, quia interficiendus ab Herode, & ad inferna descensurus sum, vtrum te & in inferis debeam nunciare, qui nunciavi superis, an non conueniat filio Dei, ut gustet mortem, & alium ad haec sacramenta missurus es.

In ipsa autem hora curauit multos a languoribus, & plagis, & spiritibus malis, & caecis multis donauit visum. Ioannes interrogauerat per discipulos, *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* Christus signa demonstrat, non ad ea respondens, quae interrogatus fuerat, sed ad scandalum nunciandum.

Euntes (inquit) renunciate Ioanni, quae vidistis & audistis, quia caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, et quod his non minus est, pauperes Euangelizantur. Vel pauperes spiritu, vel certe opibus pauperes, ut nulla inter nobiles & ignobiles, inter diuites & egenos, in praedicatione distantia sit. Haec magistri rigorem, haec praepetoris comprobant veritatem, quando omnis apud eum, qui saluari potest, aequalis est. Quod autem ait:

Et beatus est, quicumque non fuerit scandalizatus in me. Et nuncios Ioannis, qui eum esse Christum non crediderant, a perfidiae scandalo castigat, & eidem Ioanni, quod quarebat, exponit, quia Deus saluos facienti, & domini exitus mortis. Visus enim tor sigais, tantisque virtutibus, non scandalizari quisque potuit, sed admirari. Sed infidelium mens graue in illo scandalum pertulit, quum eum & post tot miracula morientem vidit. Quid est ergo dicere, *Beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me, nisi aperta voce, abiectionem mortis suae humilitatemque signare? Ac si patenter dicat: Mira quidem facio, sed abiecta perpeti non dedignor.* Quia ergo moriendo te subsequor, cauendum valde est hominibus, ne in me mortem despiciant, qui signa venerantur.

Et cum discessissent nuncios Ioannis, cepit dicere de Ioanne ad turbas. Quia turba circumstantis interrogationis mysterium nesciebat, & putabat Ioannem dubitare de Christo, quem ipse monstrauerat, ut intelligerent, Ioannem non sibi interrogasse, sed discipulis suis, dignis eum laudibus accumulat.

Quid existis in desertum? videre arundinem vento moueri? Quod videlicet non asserendo, sed negando intulit. Arundinem quippe mox, ut aura contigerit, in partem flexit. Et quid per arundinem, nisi carnalis animus designatur? qui mox fauore vel detractione tangitur, in partem quamlibet inclinatur. Si enim ab humano ore aura fauoris flauerit, hilarescit, extollitur, totumque se quasi ad gratiam inflectit. Sed si inde ventus detractionis eruperit, vnde laudis aura veniebat, mox hunc quasi partem alteram ad vim furoris inclinatur. Sed arundo vento agitata Ioannes non erat, quia hunc nec blandum gratia, nec cuiuslibet ira asperum faciebat: nec prospera hunc erigere, nec aduersa nouerant inclinare.

Sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum, ecce qui in veste preciosa sum & delicis, in domibus regum sum. Camelorum etenim pilis vestitus Ioannes ille fuisse describitur. Non ergo caelesti, inquit, sed terreno regno militant hi, qui pro Deo perpeti aspera fugiunt, sed solis exterioribus dedit, praesentis vitae mollitiem, & delectationem quaerunt. Nemo ergo existimet, in luxu atque studio vestium peccatum deesse, quia si hoc culpa non esset, nullo modo Ioannem Dominus de vestimenti sui asperitate laudasset. Quamuis hoc, quod Ioannes non esse vestitus mollibus dicitur, per significationem intelligi aliter potest. Mollibus enim vestitus non fuit, quia vitam peccantium non blandimentis fouit, sed vigore asperae inuestitionis in-

Obsecratio.

Ecclesiae vidua.

Nouati haeresis.

Loculus ferretur.

Magnorum casus.

Discipulorum Ioannis emulatio.

Cap. 27.

Ioannes quare discipulos misit.

Christi reponso.

Pauperes Euangelizatio.

Nuncios Ioannis castigat.

Beatus est non fuerit scandalizatus in me.

Ioannes non dubitauit.

Ioan. Bapt. commendatio.

Ioan. Bapt. vestitus.

Vestitus discipulorum.

nis increpauit, dicens: *Geminina viperarum, qui vobis demon-*

strauit fugere à ventura ira?
Sed quid existis videre prophetam? utiq; dico vobis. & plusquam prophetam.] Prophetæ quippe ministerium est ventura dicere, nõ etiam demonstrare. Ioannes ergo plusquam propheta est, quia eum, quem præcurrendo prophetauerat, etiam ostendendo nunciabat.

Hic est, de quo scriptum est, *Ecce, mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.*] Quod Græcè angelus, hoc Latine nuncius dicitur. Recte ergo, qui nunciare supernum iudicem mittitur, angelus vocatur, vt dignitatem feruet in nomine, quam explet operatione. Al- tum quid nomen est, sed vita nomine inferior non est. Sed & omnes, qui sacerdotij nomine cõsentur, Angeli vocantur, Propheta attestante, qui ait: *Labia sacerdotis custodi- ent scientiam, & Legem requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.* Nec non etiam vnusquisq; fidelium, in quantum sufficit, in quantum gratiæ supernæ aspirationis accipit, si à prauitate proximum reuocat, si exhortari ad bene operandum curat, si æternum regnum vel supplicium erranti denunciat, quum verba sanctæ adnunciationis im- pedit, profecto angelus existit.

Dico enim vobis, Maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista, nemo est.] Inter mulierum, inquit, natos. His ergo præferretur hominibus, qui de mulieribus nati sunt, & de concubitu viri, & non ei, qui est natus ex virgine & spiri- tu sancto. Quamquam in sententia, non cæteris Prophe- tis, & Patriarchis, cunctisque hominibus Ioannem præ- tulit, sed Ioanni cæteros exæquauit. Non enim statim sequitur, vt si alij maiores eo non sunt, ille maior alio- rum sit, verum vt æqualitatem habeat cum cæteris sanctis.

Qui autem minor est in regno Dei, maior est illo.] Hæc sen- tentia duobus modis potest intelligi. Aut enim regnum Dei appellauit, quod nondum accepimus, & in quo non- dum sumus: vnde in fine dicturus est, *Venite benedicti Pa- tris mei, percipite Regnum:* & quot ibi sunt sancti angeli, qui- libet in eis minor, maior est vtique quolibet sancto & ius- to, portante corpus, quod corruptitur, & adgrauat a- nimam. Aut si regnum Dei intelligi voluit, huius tem- poris Ecclesiam, cuius filij sunt omnes ab institutione ge- neris humani vsque, quotquot iusti & sancti esse potue- runt, profecto seipsum dominus significauit, quod na- scendi tempore minor erat Ioanne, maior autem diuini- tatis æternitate, & dominica potestate. Proinde secun- dum priorem expositionem, ita distinguitur: *Qui autem minor est in regno Dei.* Ac deinde subinfertur, *maior est illo.* Secundum posteriorem, ita: *Qui autem minor est, ac deinde subinfertur, in regno Dei, maior est illo.*

Et omnis populus audiens & publicani, iustificauerunt Deum, baptizati baptismo Ioannis.] Iustificatur Deus ipse per ba- ptismum, dum se homines peccata propria confitendo ius- tificat, sicut scriptum est: *Dic tu iniquitates tuas, vt iustifi- ceris.* Et iustificatur in eo, quia non per contumaciam re- futatur, sed per iustitiam Dei munus agnoscitur. *Iustus enim dominus, & iustitias dilexit.* In eo ergo iustificatio Dei est, si non ad indignos & noxios, sed ad innocentes per ab- lutionem factos videatur & iustos sua munera transfuisse. Dauid quoque dicit: *Tibi soli peccavi, & malum cor am te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis & vincas dum iudicaris.* Ergo is qui peccat, & confitetur Deo peccatum, iustificat Deum, cedens ei vincenti, & ab eo gratiam sperans. In ba- ptismate igitur iustificatur Deus, in quo est & confessio & venia peccatorum.

Pharisæi autem & legis periti, consilium Dei spreuerunt in se- metipfos, non baptizati ab eo.] Quod dicit in semetipfos, vel contra semetipfos, significat, quia qui gratiam Dei respuit, contra semetipsum facit, vel ad semetipsum missum Dei consilium, stulti & ingrati vituperante noluisse recipere. Consilium ergo Dei est, quo per passionem & mortem Domini Iesu mundum saluare decreuit. Sed hoc Phari- sæi & legis periti spreuerunt, respuentes secretum & salu- bre mysterium, cuius auspicia in Ioannis prædicatione

baptismoque præcesserunt, sed tamen eidem consilio ne- sciendo ac nolendo seruientes: iuxta quod eis Apostolus Petrus de domino loquens, ait: *Hunc definito consilio & præ- scientia Dei traditum per manus iniquorum adhsentes, intere- missis.*

Cui ergo similes dicam homines generationis huius, & cui simi- les sunt? Similes sunt pueris sedentibus in foro, & loquentibus ad- inuicem, & dicentibus, *Cantauimus vobis tibys, & non saltastis. Lamentauimus, & non plorastis.*] Generatio ludæorum, com- paratur pueris sedentibus in foro, quia doctores olim prophetas accipiebat. De quibus dicitur, *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.* Et alibi, *Declaratio sermonum tuorum illuminat me, & intellectum dat paruulis,* id est, humi- libus spiritu. Forum autem dominicum, vel synagoga, vel ipsa est Hierusalem, in qua præceptorum cælestium iura condebantur. Vbi adinuicem isti pueri, siue iuxta Mat- thæum ad cœquales suos loquebantur, siue generis gen- tisque suæ populis patria quotidie voce solebant expro- brare, quod nec psalmis primo Dauidicis, nec threnis post- ea correpti, voluerint adnuere propheticis. Quoties vic- toria de hoste vel futura præcinebatur, vel facta recole- batur, nec ad virtutis opera consentiebant ad iurgere. Nam fatalionis verbo non histrionicis motibus sinuati corpo- ris rotatis, sed impigri deuotio cordis, & religiosa mem- brorum designatur agilitas. Quoties excidia vel facta ab hoste, vel fienda prophetarum lamenta resonabant, & nec sic auditores ad pœnitentiæ remedia confugere curabant. Canit Psalmista: *Exultate Deo adiutori nostro iubilate Deo Ia- cob sumite psalmum, & date tympanum,* & cætera. Sed quid sequitur? *Et non audiuit populus vocem meam, & Israel non intendit mihi.* Clamat Propheta: *Hæc dicit dominus, Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.* Et iterum: *Ven- trem meum, ventrem meum doleo, sensus cordis mei conturbati sunt in vine. Non tacebo, quia vocem buccinæ audiuit anima mea, clamorem prelij.* Et paulo post: *Quia stultus populus meus me non cognouit, filij insipientes sunt, & vœ cordes.*

Venit enim Ioannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis, *Demonium habet.* Venit filius hominis, manducans & bibens, & dicitis: *Ecce homo deuorator, & bibens vinum, amicus publicanorum & peccatorum.*] Sicut (inquit) tunc, sic neque & nunc vtramque salutis viam recipietis. Nam quod ait, *Lamentauimus, & non plorastis:* ad Ioannem pertinet, cuius abstinentia à cibis & potu luctum pœni- tentiæ significabat. Quod autem ait: *Cantauimus tibys, & non saltastis,* ad ipsum Dominum, qui vtendo cum cæteris cibo & potu, latitiam regni figurabat. At illi nec humiliari cum Ioanne, nec cum Christo gaudere voluerunt, di- centes illum dæmonium habere, istum voracem & ebrio- sum, & amicum publicanorum & peccatorum. Quod au- tem subiungit:

Et iustificat a est sapientia ab omnibus filijs suis.] Ostendit fi- lios sapientiæ intelligere, nec in abstinendo, nec in man- ducando esse iustitiam, sed in equanimitate tolerandi ino- piam, & temperantia per abundantiam non se corrup- pendi, atque opportune sumendi, vel non sumendi ea, quorum non vsus, sed concupiscentia reprehendenda est. Non est enim regnum Dei esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium. Et quia solent homines multum gaudere de carnalibus epulis, addidit, *In spiritu sancto.* Aliter. Iustifi- cata est sapientia ab omnibus filijs suis: id est, Dei dispen- satio, atque doctrina, quæ *superbis resistit, humilibus autem dat gratiam,* iuste fecisse, à fidelibus suis comprobata est.

Ex quorum numero sunt & illi, de quibus supra dicitur: *Et omnis populus audiens, & publi- cani iustificauerunt Deum.*

Amen.

SECUNDI LIBRI FINIS.

Propheta

angelus

angelus

Mulierum nati

Regnum Dei

Iustificatio Dei

In semetipso

Consilium Dei

Iudei, qui pueris similes.

Salutatio

Psalmista

Propheta

Iustitia, in quo fit.

LIBER III.

ANCTISSIMA Mariæ poenitentis historia, quæ tertij nostri in Lucam caput est libri, & si ob laborem legentium minuendum à nouo inchoatur exordio, rerum tamen nexura secundi libri finem respicit.

Nam quia superius siue ex persona Euangelistæ, siue domini Saluatoris (vt quibusdam placuit) dictum fuerat, *Et vnus populus audiens, & publicani iustificauerunt Deum, baptizati baptismo Ioannis.* Quod si à domino dictum interpretis, audiens Ioannem populus intelligitur esse designatus. Si ab Euangelista interpositum, audiens ipsum dominum, de Ioannis magnitudine disputantem restat intelligi. Pharisei autem & Legis periti consilium Dei spreuerunt in semetipsos non baptizati ab eo. Pergit idem Euangelista, quæ verbis proposuerat etiam factis astruere, iustificatam videlicet sapientiam ab omnibus filiis suis, id est, & iustis, & post iniustitiam poenitentibus, decentissimo comprobans exemplo:

CAPVT XXVIII.

Rogabat autem, inquit, illum quidam de Phariseis, vt manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisei, discubuit. Et ecce mulier, quæ erat in ciuitate, peccatrix, vt cognouit, quod accubuit in domo Pharisei, atculit alabastrum vnguenti.] Alabastrum est genus marmoris candidi, varijs coloribus interfecti, quod ad vasa vnguentaria cauare solent, eo quod optime seruare incorrupta dicatur. Nascitur circa Thebas Aegyptias & Damascum Syriæ, cæteris candidius, probatissimum verò in India. Quidam dicunt hanc, eandem non esse mulierem, quæ imminente dominica passione caput pedesq; eius vnguento perfudit. Quia hæc lachrymis lauerit, & crine pedes terserit, & manifeste peccatrix appelletur. De illa autem nihil tale scriptum sit, nec potuerit statim capite domini meretrix digna fieri. Verum, qui diligentius inuestigant, inueniunt eandem mulierem, Mariam videlicet Magdalenam sororem Lazari, sicut Ioannes narrat, bis eodem functam fuisse obsequio. Semel quidem hoc loco, quum primò accedens cum humilitate & lachrymis, remissionem meruit peccatorum. Nam & Ioannes hoc, quamuis non vt Lucas, quomodo factum sit, narrauerit, tamen ipsam Mariam commendans, commemorauit, vbi de resuscitato fratre eius coepit loqui. *Erat autem quidam,* inquit, *languens Lazarus à Bethania, de castello Mariae, & Mariæ sororis eius. Maria autem erat, quæ vnxit dominum vnguento, & exersit pedes eius capillis suis.* Secundò autem in Bethania (nam prius in Galilæa factum est) non iam peccatrix, sed casta, sancta, deuotaq; Christo mulier, non solum pedes, sed & caput eius vnxisse reperitur. Quod & regulis allegoriæ pulcherrimè congruit. Quia & vniquæque fidelis anima, prius ad Domini pedes humiliata, peccatisque absoluenda curatur. Deinde, augefcntibus per tempora meritis, lætæ fidei flagrantia, Domini quasi caput odore perfundit aromatum. Et ipsa vniuersalis Ecclesia Christi, in præfenti quidem incarnationis eius, quæ pedum nomine designatur, mysteria celebrando, deuota redemptori suo reddit obsequia. In futuro autem & humanitatis eius gloriam, & diuinitatis eius æternitatem, quia caput Christi Deus, simul intuendo, perpetuis confessionum laudibus, quasi pistica nardo glorificat. Attulit ergo, inquit, alabastrum vnguenti.

Et stans retro secus pedes eius, lachrymis cepit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat. Et osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat.] Liquec omnibus, quod illicitis actibus prius mulier intenta, vnguentum sibi pro odore suæ carnis adhibuit. Quod ergo sibi turpiter exhibuerat, hoc iam Deo laudabiliter offerebat. Oculis terrena concupierat, sed hos iam per poenitentiam conterens flebat. Capillos ad compositionem vultus exhibuerat, sed iam capillis lachrymas tergebat. Ore superba dixerat, sed pedes Domini osculans, hoc in redemptoris sui vestigia figebat. Quot ergo in se habuit oblectamenta, tot de se inuenit holocau-

ita. Conuertit ad virtutum numerum, numerum criminum, vt totum seruiret Deo in poenitentia, quicquid ex se Deum contempserat in culpa.

Videns autem Phariseus, qui vocauerat eum, ait intra se, dicens: Hic si esset propheta, scires vtique, quæ & qualis esset mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est.] Ecce Phariseus veraciter apud se superbus, fallaciter iustus, ægram reprehendit de ægritudine, medicum de subuentione, qui ipse quoque de elationis vulnere ægrotabat, & ignorabat. Vnde necesse semper est, vt quum peccatores quosq; conspiciamus, nosmetipsos prius in illorum calamitate desleamus. Quia fortasse in similibus aut lapsi sumus, aut labi possumus, si lapsi non sumus. Et si censura magisterij debet semper virtute disciplinæ vitia persequi, oportet tamen, vt sollicitè discernamus: quia distinctionem debemus vitij, compassionem naturæ. Sed iam iste superbus & arrogans, quæ sententia conuincatur, audiamus.

Duo, inquit, debitorcs erant cuidam feneratori. Vnus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta. Non habentibus illis, vnde redderent, donauit vrisque. Quis ergo plus eum diligit? Respondens Simon, dixit: Aestimo, quia is, cui plus donauit.] Quia in re notandum est, quia dum sua sententia Phariseus conuincitur, quasi phreneticus funem portat, ex quo ligetur. Enumerantur bona peccatricis, enumerantur mala falsi iusti, cum dicitur:

Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti. Hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis terxit. Osculum mihi non dedisti. Hæc autem, ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisi: hæc autem vnguento vnxit pedes meos.] Post enumerationem verò subinfertur sententia.

Propter quod dico tibi, remittentur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.] Quid esse dilectionem credimus, nisi igne? & quid culpas, nisi rubiginem? Vnde dicitur, *Remittentur ei peccata multa, quia dilexit multum.* Ac si aperte diceretur: Incendit plene peccati rubiginem, quia ardet valide per amoris ignem. Tanto namque amplius peccati rubigo consumitur, quanto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. Ecce ea, quæ ad medicum venerat ægra, sanata est, sed de salute eius adhuc alij ægrotant: nam sequitur:

Et ceperunt, qui simul discumbebant dicere intra se, Quis est hic, qui etiam peccata dimittit?] Sed cœlestis medicus ægros non respicit, quo etiam de medicamento fieri deteriores videt. Eam quam sanauerat per pietatis suæ sententiam confirmat, dicens:

Fides tuate saluam fecit, vade in pacem.] Fides etenim saluam fecit, quia hoc, quod petijt, posse se accipere non dubitauit, sed ipsam quoq; spæ certitudinem iam ab illo acceperat, à quo per spem etiam salutem quærebatur. In pace autem ire præcipitur, vt à veritatis itinere in viam scandali ulterius non deriuetur. Hæc historica expositione dicta sint, nunc mystici intellectus secreta videamus. Quem namque Phariseus de falsa iustitia præsumens, nisi Iudaicum populum? quæ peccatrix mulier, sed ad vestigia Domini veniens & plorans, nisi conuersam gentilitatem designat? Rogabat autem Phariseus Dominum, vt manducaret cum illo, quia populus idem, quem venientem credere noluit, venturum sperare non desijt, immo votis precatorij, vt veniat, optare dicens: Excita potentiam tuam, & veni, vt saluos facias nos. Domino quippe cum Phariseo manducare est, de credentis populi deuotione mentis gaudia suscipere. Vnde ipse alibi creditura Samaria discipulis ait: *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.* Illisque hæsitantibus quid diceret, exponens ait: *Mens cibis est, vt faciam voluntatem eius, qui me misit, vt perficiam opus eius.* Et ingressus, inquit, domum Pharisei, discubuit. Domus Pharisei, ipsa legis prophetarumque custodia est, in qua se populus Iudæorum mansionem continuæ conuersationis habere gloriabatur. Quam dominus ingressus est, quia temporaliter in carne apparens, non venit soluere legem aut prophetas, sed adimplere. Discubuit autem, quia qui in sublimitate suæ maiestatis intelligi non poterat, formæ seruilis humilitatem, qua videri posset, adsumpsit. Cognouit itaq; mulier, quæ erat in ciuitate, peccatrix, quod accubuit

Alabastrum.

Magdalena an vna.

Magdalena vna.

Allegoria.

Magdalena poenitentia.

Pharisei superbia.

Dilectio ignis.

Fides.

Mysteria.

Domus Pharisei.

accubuit in domo Pharisæi, quia gentilitas immundis prius actibus in sæculi conuersatione deuincta, fama sermone Apostolici didicit, quod *miserit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret.* Atque in domo Pharisæi, non Pharisæus, sed illa iustificatur, dum populum Iudæorum literam tantum legis, nos autem & gratiam spiritus in lege sequimur. Ille Iesum non esse prophetam, eò quod peccatores recipiat, aestimat: nos verò hunc etiam Deum verum, qui peccatores iustificare possit, agnoscimus. *Artulit autem mulier atabastrum vnguenti.* Quid in vnguento, nisi bonæ odor opinionis exprimitur? Unde & Paulus dicit: *Christi bonus odor sumus Deo in omni loco.* Si igitur recta opera agimus, quibus opinionis bonæ odore ecclesiam respergamus, quid in Domini corpore, nisi vnguentum fundimus? Sed secus pedes mulier stetit. Contra pedes enim domini stetimus, cum in peccatis positi, eius itineribus retinebamur. Sed si ad veram pœnitentiam post peccata conuertimur, iam retrò secus pedes stamus, quia eius vestigia sequimur, quæ impugnabimus. Lachrymis mulier pedes rigat, quod nos quoque; veraciter agimus, si quibuslibet vltimis membris Domini per compansionis affectum inclinemur, si sanctis eius in tribulatione comparimur, si eorum tristitiam nostram putamus. Capillis mulier pedes, quos rigauerat, terfit. Capilli quippe superfluum corpori. Et quid abundans terrena substantia, nisi capillorum speciem tener? Quæ dum ad vsum necessitatis superfluit, etiam abscessa non sentit. Capillis ergo pedes domini tergitur, quando sanctis eius, quibus ex charitate comparimur, etiam ex his, quæ nobis superfluum, miseremur: quatenus sic mēs per compansionem doleat, ut etiam manus larga, effectum doloris ostendat. Osculatur mulier pedes, quos tergit. Quod nos quoque plene agimus, si studiose diligimus, quos ex largitate continemus, ne grauis nobis sit necessitas proximi, ne ipsa eius indigentia, quæ suffrenatur, fiat onerosa, & cum magna necessaria tribuit, animus à dilectione torpescat. Potest quoque per pedes, ipsum mysterium incarnationis eius intelligi, quo diuinitas terram tetigit, quia carnem sumpsit. *Verbum enim caro factum est, & habitauit in nobis.* Osculamur igitur pedes redemptoris, cum mysterium incarnationis eius ex toto corde diligimus. Vngueto pedes vngimus, cum ipsam humanitatis eius potentiam sacri eloqui bona opinione prædicamus. Sed hoc Pharisæus videt, & inuidet. Quia cum Iudæicus populus gentilitatem Deum prædicare conspicit, sua apud se malitia tabescit. Sed redemptor noster facta ei mulieris, quasi bona gentilitatis enumerat, ut in quo malo iaceat, agnoscat. *Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti.* Hæc autem lachrymis rigauit pedes meos. Aqua quippe extra nos est, lachrymarum humor intra nos. Quia videlicet infidelis ille populus, nec ea, quæ extra se erant, vquam pro domo tribuit. Conuersa autem gentilitas pro ea nõ solum rerum substantiam, sed etiam sanguinẽ fudit. *Osculum mihi non dedisti.* Hæc autem, ex quo intraui, nõ cessauit osculari pedes meos. Osculum quippe dilectionis est lignum. Et infidelis ille populus, Deo osculum nõ dedit, quia ex charitate Deum amare noluit, cui ex timore seruiuit. Vocata autem gentilitas, redemptoris sui vestigia osculari nõ cessat, quia in eius amore continuo suspirat. *Olea caput meum non unxisti.* Si pedes domini mysterium incarnationis accipimus, congrue per caput illius ipsa diuinitas designatur. Unde & per Apostolum dicitur: *Caput Christi Deus.* In Deo quippe, & non se, quasi in homine credere Iudæicus populus fatebatur. Sed Pharisæo dicitur, *oleo caput meum non unxisti,* quia ipsam quoque diuinitatis potentiam, in qua se Iudæicus populus credere spondit, digna laude prædicare neglexit. *Hæc autem, vnguento unxit pedes meos.* Quia dum incarnationis eius mysterium gentilitas credidit, summa latitæ etiam eius ima prædicauit. Duo quoque debitores, de quibus Simonis paradigma opponitur, vtrunq; populum Iudæorum scilicet & gentium designant, qui vno sceneratori, id est, suo creatori, non materialè pecuniam, sed proprie salutis nummum debebant. Cõditor etenim noster, quos ad imaginem & similitudinem suam creauit, quasi cõmodato ad seruandum sublimauit denario. Nam denarius

solet regis imagine ac nomine formari. *Omni autẽ, cui multum datum est, multum queretur ab eo.* Et cui multum commendaerunt, plus petunt ab eo. Et quidem vtriusq; populi debitum, per quinarium numerum multiplicatur. Quia videlicet quinq; sunt sensus, quibus in hac vita vrentes, imaginẽ, quam accepimus, nostri conditoris excolere debemus: Sed minus debet populus, cui legis decalogus per seruum data est. Amplius autem, cui legis vitæ æternæ per filium commissa. Ideoq; huius per denarium, illius per centenarium numerum scenus accumulatur, quem ad regni celestis, quod dextris dabitur, significationẽ pertinere, nemo qui dubitet. Neq; enim frustra eodem flexu digitorũ, quo denarius in læua, ipse figuratur in dextera. Nisi quia & nõc opera Decalogi, quæ litera non poterat, fides perficit, & in futuro reddet vniciq; secundum opera eius, his quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honore, & incorruptionem, quærentibus vitam æternam. Verum, quia neutri nostris viribus, sed illius gratia salui facti sumus per fidem, recte dicitur: *Non habentibus illis unde redderent, donauit vtriusq;.* Et vtiq; plus diligit, cui plus donatur. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Quia siue bona perficiẽda, quam accepimus scientiæ, seu vitandæ quam incurrimus insipientiæ, velis intelligere, multo vtiq; plus Ecclesiæ, quam Synagogæ donatur, quæ & scædiori quondam, vtpote quam nullus doctor phibuit, idololatriæ sordẽ corrupta est, sed vbi abundauit peccatum, superabundauit gratia, & maiori nunc igitur perfectionis Euangelicæ sublimata præconio. Cui dicitur: *Quia multi propheta & iusti cupierunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, & audire, quæ auditis, & non audierunt.* Congruit sane huic loco, quod Numerorũ historia refert, diuinitis æqualiter cæcorum Madianitarum spolijs, eos quidem, qui de pugna venerunt, quingentesimum de sua portione caput, cæteros verò quinquagesimum domino dedisse. Quia & magna offert, qui se in castris virtutum exercendo tutum ab incurisione conseruat hostili, sed matora vtiq; qui gladium verbi vibrando, innumeras ad aeriarij exercitus copias sternit.

CAPVT VIII.

ET factum est deinceps, & ipse iter faciebat per ciuitatem & castellum, prædicans & euangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo. Videmus in Christi discipulis impletum, quod de antiquo illo Hebræorum populo legitur dictum. Nec mirum, quia vnus vtriusq; Testamenti Deus ipse per filium benedictionem dabit, qui legem dedit per famulum. *Sicut* (inquit) *aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, expandit alas suas, & adsumpsit eum, & portauit in humeris suis.* Nam sicut mox nati pulli, donec plumescant, aëra volando superare non valent: ita quique fideles, ut ad celestia peruolanda sufficiant, in nido prius fidei necesse est virtutum penna se vestiant. Ita ipsi fidelium doctores Apostoli pederentim ad sublimia, quatenus & alijs erudiendis præfici possint, ascendunt. Prius siquidem Dominus docet in synagogis, miracula facit, famam vbique dispergit, conuenientes ad se turbas suscipit, curat, instruit. Hinc discipulos facit, in sponsi nuptijs reficit, per sata ducit, atque à calumniatoribus Pharisæis, quasi teneros aquila pullos à serpentinis morsibus allato atite defendit. Ex his duodecim, quos Apostolos nominat, eligit, sed & hos primo præsentem turba docet, comminante cum eis turba, solita miseris beneficia reddit. Postmodum vero, ut in præsentem lectum est, per ciuitates & castella prædicans, solos secum, qui eum familiariter audiant, retinet, solis mysteria regni Dei, quæ cæteris parabolatim dixerat, exponit. Ac si demum virtutum suarum ostensione, quasi alarum protectione firmatis, dat & illis potestatem curandi, mittitque prædicare regnum Dei.

Et mulieres aliquæ, quæ erant curate ab spiritibus malignis, & infirmitatibus. Maria quæ vocatur Magdalene, de qua demonia septem exierant. Maria Magdalene, ipsa est, cuius tacito nomine proxima lectio pœnitentiam narrat. Nam pulchre, ac retienter Euangelista, vbi eam cum Domino iter facere, eique de facultatibus suis ministrare commemorat, noto hanc vocabulo manifestat. Vbi verò peccatricem, sed pœnitentem describit, mulierem generaliter dicit:

Populum.

Secus pedes.

Capilli.

Alicuius.

Osculum.

Debitores.

Cap. 29.

Aquila.

Apostoli.

Magdalene, cur non vbi que nominetur.

dicit:

dicunt: ne videlicet tantæ nomen famæ, quo per omnes hodie venerat Ecclesiam, prisci erroris nota fuscaret. De qua, dæmonia septem exisse referuntur, vt innumeris, immo vniuersis vitijis plena fuisse monstratur. Nam quia septenis diebus sæcula currunt, septenario sæpe numero solet in scripturis vniuersitas intimari. Vnde & sancti quoque spiritus gratiam, propheta septem virtutum distinctione complectitur.

Dæmonia septem.

Ioanna.

Et Ioanna, vxor Chuzæ procuratoris Herodis.] Si Maria mûdatam à sorte vitiorum ecclesiam de gentibus insinuat, cur non Ioanna eandem designat ecclesiam, quodam quidem idolorum cultui subditam, sed iam nunc Christi pietate redemptam? Nam quilibet malignus spiritus, ad deceptionem generis humani promptus, dum pro regno diaboli facit, quasi Herodis impijssimi procurator existit.

Iudaicimos.

Et Susanna, & alia multa, quæ ministrabant ei de facultatibus suis.] Consuetudinis iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpâ, more gêtis antiquo, vt mulieres de substantia sua victum atque vestitum præceptoribus ministrarent. Hoc quia scandalum facere poterat in nationibus, Paulus se abiecit memorat: Nunquid non habemus potestatem sorores mulieres circumducendi sicut & ceteri Apostoli faciunt? Ministrabant autem Domino de substantia sua, vt meteret earum carnalia, cuius illæ metebant spiritalia. Non quod indigeret cibus dominus creatorum, sed vt typum ostenderet magistrorum, quod victu atque vestitu ex discipulis deberent esse contenti. Interpretatur autem Susanna liliu, aut gratia eius. Sed melius, si fœmininum nomen figuretur à lilio, credo propter odoriferum cœlestis fide candorem, aurosumque internæ dilectionis ardorem. Ioanna, dominus gratia eius, vel dominus misericors. Videlicet quia eius est, omne quod viuimus. Maria, amarum mare, propter vtique insitum pœnitentiæ rugitum, quo vel ipsa Maria, vel nos singuli, vitia prisca desinemus, vt ad gratiam splendoremque peruenire mereamur æternum. Magdalene, turris: sed melius sicut à monte montanus, ita turrensis à turre dicatur. Illa scilicet, cui Psalmista canit: Deduxisti me, quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici.

Susanna.

Maria.

Magdalene.

Cum autem turba plurima conueniret, & de ciuitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem, Exijt qui seminatur semen in semine suo.] Hanc parabolam dominus ideo per seipsum exponere dignatus est, vt figurate se loqui innotesceret, rerumque significationes in ijs etiam, quæ per semetipsum noluit explanare, doceret esse querendas. Sed quia semen, quod verbum Dei sit, terramque variam, quod diuersum cor auditorum significat, ipse dominus aperuit, fatorem quem nobis querendum reliquit, nullum melius, quam filium Dei intelligere postulum, qui exijt seminare semen suu, quia de sinu patris, quod creaturæ non erat accessus, egrediens, ad hoc venit in mundum, vt testimonium perhiberet veritati. Vnde bene iuxta euangelistas alios hanc parabolam dicturus, de domo exisse, mare adisse, nauem conscendisse perhibetur, ipsum nimirum situ corporis, quod processu sermonis insinuat.

Parabola de semine.

Exit.

Christus.

Et dum seminat, aliud cecidit secus viam, & conculcatum est, & volucres cœli comederunt illud.] Quæ dominus exposuit, pia fide suscipienda sunt. Quæ autem tacita nostræ intelligentiæ dereliquit, perstringenda sunt breuiter. Semen quod secus viam cecidit, duplici læsura disperijt, & à viantibus scilicet conculcatum, & à volucribus raptum. Via est ergo cor, sedulo malarum cogitationum transitu atritum atque arefactum, ne verbi semen excipere ac germinare sufficiat. Atque ideo quicquid boni seminis vicinia talis viæ contingit, pessimæ cogitationis meatu conculcatum, à dæmonibus eripitur. Qui volucres cœli, siue quia cœlestis spiritalisque sint naturæ, seu quia per aera volitant, appellantur.

Semen secus viam.

Via.

Et aliud cecidit super petram, & natum aruit, quia non habebat humorem.] Petram hic recte dicit, durum & indomitum cor, ac nullo veræ fidei vomere penetratum. Hoc est autem humor ad radicem seminis, quod iuxta aliam parabolam oleum ad lampades virginum nutriendas, id est, amor & perseuerantia virtutis.

Petra.

Et aliud cecidit in terram bonam. Et ortum fecit fructum centuplum.] Fructum centuplum, fructum perfectum dicit. Nam denarius numerus, pro perfectione semper accipitur, quia in decem præceptis legis custodia continetur. Actiua enim & contemplatiua vita, simul in decalogi mandatis coniuncta est, quia in eo & amor Dei, & amor seruari proximi iubetur. Amor quippe Dei, ad contemplatiuam: amor verò proximi pertinet ad actiuam. Denarius autem numerus per semetipsum multiplicatus, in centenarium surgit. Vnde recte per centenarium magna perfectio designatur, sicut de illo, qui sua pro domino terrena relinquit, dicitur, Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Quia quisquis pro Dei nomine temporalia atque terrena contemnit, & hic perfectionem mentis recipit, vt iam ea non appetat, quæ contemnit, & in sequenti saculo ad æternam vitæ gloriam peruenit. Terra ergo bona fructu centuplo fecundatur, quando cor docile, virtutum spiritalium perfectione donatur.

Hac dicens, clamabat, Qui habet aures audiendi, audiat.] Quoties hæc admonitiuncula, vel in Euangelio, vel in Apocalypsi Ioannis interponitur, mysticum esse quod dicitur, querendumque à nobis intentius ostenditur. Interrogabant autem eum discipuli eius, quæ esset hæc parabola.] Nemo putet finita mox parabola discipulos hæc interrogasse saluatorem, sed vt Marcus ait, cum esset singularis, interrogauerunt eum ei, qui cum eo erant duodecim, parabolas. Et dicebat eis, Vobis datum est nosse mysterium regni Dei.

Centuplum fructus.

Qui habet aures audiendi, audiat.

Ceteris autem in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non intelligant.] Marcus ita dicit, Illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt. Ideoque & nos cum discipulis Christi intremus in sanctuarium Dei, vt intelligamus in nouissima mysteriorum regni Dei. Nam qui adpropinquant pedibus eius, accipiunt de doctrina illius, dicentes cum Psalmista, Reuela oculos nostros, & considerabimus mirabilia de lege tua. Recte itaque in parabolis audiunt, & in ænigmate, qui clausis sensibus cordis, neque intrare, neque curât cognoscere veritatem, obliuiscuntur Dominicæ præceptionis, Qui habet aures audiendi, audiat.

Concord. Euang.

Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt, Deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salui fiant.] De hoc semine, Marcus ita scribit, Hi autem sunt, qui circa viam, vbi seminatur verbum. Et cum audierint, confestim venit Satanas, & aufert. Mathæus ita, Omnis qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus & rapit. Ex quo manifeste docetur, eos circa viam seminatos, qui verbum quod audiunt, nulla fide, nullo intellectu, nulla saltem tentante utilitatis occasione percipere dignantur. Porrò super petrosa, & in spinis (vt Dominus exponit) seminatur hi, qui auditi quidem verbi & utilitatem probant, & desiderium gustant: sed ne ad id, quod probant, perueniant, huius vitæ eos vel aduersa terrendo, vel prospera blandiendo retardant.

Sicut vi.

Contra quæ vtraque damna, semen quod acceperat, tutari curabat, qui ait, Per arma iustitiæ, à dextris & à sinistris, per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam, vt seductores, & veraces. His ergo tribus terræ generibus, scito omnes, qui verbum auditum non faciunt, esse designatos. A quibus omnibus, qui semen acceptum seruat, terra bona est. Excipiuntur sane Iudæi & gentiles, qui ne audire quidem merentur.

Quod autem in spinis cecidit, hi sunt qui audierunt, & sollicitudinibus & diuitijs & voluptatibus vitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum.] Mirum quomodo dominus spinas diuitias interpretatus sit, cum illæ pungant, istæ delectent. Et tamen spinæ sunt, quia cogitationum suarum punctioibus mentem lacerant, & quum vsque ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruentant. Quas bene hoc in loco, alio Euangelista testante, nequaquam Dominus diuitias, sed fallaces diuitias appellat. Fallaces enim sunt, quæ nobiscum diu permanere non possunt. Fallaces sunt, quæ mentis nostræ inopiam non expellunt. Solæ autem diuitiæ veræ sunt, quæ nos diuites virtutibus faciunt. Notandum verò est, quod exponens Dominus dicit, quia sollicitudines & voluptates, & diuitias suffocant. Suffocant enim, quia importunis cogitationibus suis guttur mētis stragulat:

Diuitia spina.

Diuitia fallaci.

& dum bonum desiderium intrare ad cor non inuit, quasi aditum flatus vitalis necant. Notandum etiam, quod duo sunt, quæ diuini iungit, sollicitudines videlicet, & voluptates. Quia profecto & per curam mentem opprimunt, & per affluentiam resolunt. Re enim contraria, possessores suos & afflictos & lubricos faciunt. Sed quia voluptas conuenire cum afflictione non potest, alio quidem tempore per custodiæ suæ sollicitudinem affligunt, atq; alio per abundantiam ad voluptates emollunt.

Quod autem in bonam terram, hi sunt qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia. Bona terra (vt prædiximus) omnibus tribus terræ nequam varietatibus contraria facit, & libenter videlicet semen verbi suscipiendo, & quod suscipit, inter aduersa & prospera patienter ad fructus vsque tempora seruando. Aliter. Bona terra fructum per patientiam reddit, quia scilicet nulla sunt bona, quæ agimus, si non æquanimitate etiam proximorum mala toleramus. Quanto enim quisq; altius profecerit, tanto in hoc mundo inuenit, quod diuiri portet. Quia dum à presenti sæculo mentis nostræ dilectio deficit, eiusdem sæculi aduersitas crescit. Hinc est enim, quod plerisque; cernimus, & bona agere, & tamen sub graui tribulationum fasce desudare. Sed iuxta vocem domini, fructum per patientiam reddunt. Quia cum humiliter flagella suscipiunt, post flagella ad requiem sublimiter suscipiuntur. Quod verò secundum Marthæum dicitur, *Et fructum afferit, & facit aliud quidem centum, aliud autem sexaginta, porro aliud triginta.* Triginta, referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli osculo se complexans & fœderans, maritum pingit & coniugem. Sexaginta ad viduas, eo quod in angustia & tribulatione sint positæ. Vnde & in superiore digito deprimuntur. Quantoq; maior est difficultas expertæ quondam voluptatis illecebris abstinere, tanto maius & præmium. Porro centesima numerus, quæso diligenter lector, attende, à sinistra transferatur ad dexteram, & iisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in læua manu nuptæ significantur & viduæ, circulum faciens, exprimit virginitatis coronam. Aliter. Fructum tricelimum, verbum profert, quod fidem sanctæ Trinitatis ædificat. Sexagesimum, quod operis perfectionem docet. Quia sex dies sunt, in quibus oportet operari. Centesimum, quod ad dexteram regni vitæ prædicat æternam.

Diuini
comit.

Terræ
na.

Virginitas
nuptia.

Sexaginta.

Centum.

Virginitas

Cap. 30.

Nemo autem lucernam accenden, copertit eam vase, aut subtus lectum ponit, sed supra candelabrum ponit, vt intrantes videant lumen.] *Quia supra dixerat Apostolis, Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis: nunc ostendit per eos aliquando etiam ceteris idem mysterium esse reuelandum, & pectus omnium, qui domum Dei essent intraturi, fidei flammis illustrandum. Quibus etiam verbis typice fiduciam docet prædicandi, ne quis timore carnalium incommodorum lucem scientiæ, quam nouit, abscondat. Vals enim & lecti nomine, carnem, lucernæ autem vocabulo, verbum designat. Quod qui ob metum (vt dixi) carnalium incommodorum occultat, ipsam carnem vtique præponit manifestationi veritatis; & ea quasi operit verbum, quod prædicare trepidat. Supra candelabrum autem ponit lucernam, qui corpus suum ministerio Dei subijcit, vt superior sit prædicatio veritatis, & inferior seruitus corporis, per ipsam tamen corporis seruitutem excellentior luceat doctrina, quæ per officia corporalia, id est, per vocem & linguam, & ceteros corporis motus, in bonis operibus insinuat discipulis. Super candelabrum ergo ponit lucernam, cum dicit Apostolus, Non sic pugno, tanquam aerem cadens, sed castigo corpus meum, & seruituti subijcio, ne forte alijs prædicans, ipse reprobus inueniatur.*

Non enim est occultum, quod non manifestetur, nec absconditum, quod non cognoscatur, & in palam veniat.] Nolite (inquit) *erubescere Euangelium Dei, sed inter tenebras persecutorum, lumen verbi supra vestri corporis candelabrum leuate, quia mente retinentes illud retributionis extreme diem, quo illuminabit Deus abscondita tenebrarum, & manifestabit cogita-*

Virginitas

Super candelabrum

Euangelium

tionem cordium. Tunc enim & vos à Deo laus, & aduersarios veritatis, poena manet æterna.

Videte ergo quomodo auditis.] Instanter nos docet verbo auscultate, quatenus & nostro illud pectore continuè ruminare, & alieno ructare sufficiamus auditui.

Qui enim habet, dabitur illi. Et quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo.] Tota (inquit) intentione, verbo, quod auditis, operam date. Quia qui amorem habet verbi, dabitur illi & sensus intelligendi, quod amat. At qui verbi amorem non habet audiendi, etiam si vel naturali ingenio vel literario se callere putarit exercitio, nulla veræ sapientiæ dulcedine gaudebit. Quod & si specialiter de Apostolis, quibus charitate fideque potitis, datum est nosse mysterium regni Dei, & de perdidit Iudæis, qui in parabolis videntes non videbant, & audientes non intelligebant, quod videlicet literam legis, in qua gloriabatur, amissuri essent, dictum videatur: potest tamen & generaliter accipi, quia nimirum sæpe lector ingeniosus negligendo se priuat sapientia, quam simplex, sed studiosus, elaborando degustat. Idcirco autem sæpe & desidiosus ingenium accipit, vt de negligitio iustus panniatur, quia quod sine labore adsequi potuit, scire contemnit. Et idcirco nonnunquam studiosus tarditate intelligentiæ premitur, vt eo maiora præmia retributionis inueniat, quæ magis studio inuentionis elaborat.

Venerunt autem ad illum mater & fratres eius, & non poterant adire ad eum præ turba.] Fratres domini, non filij beatæ semper virginis Mariæ, iuxta Heluidium, nec filij Ioseph de alia vxore, iuxta quosdam putandi, sed eorum potius intelligendi sunt esse cognati, sicut & supra disseruimus. Sane quod dominus ad matrem fratresque rogatus, ab officio verbi dissimulat egredi, non maternæ refutat obsequia pietatis, cuius præceptum est, *Honora patrem & matrem:* sed paternis se mysterijs amplius, quam maternis, affectibus debere demonstrat: idem nobis exemplo quod verbum commendans, *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus.* Non iniuriuse fratres contemnit, sed opus spirituale carnis cognationi præferens, religiosiorem cordium copulam docet esse quam corporum. Mysticè autem hæc lectio superiori concinit, vbi de Iudæis literam solum legis intuentibus dicitur, *Et quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo.* Nam mater & fratres Iesu, synagoga, ex cuius carne est editus, & populus est Iudæorum: qui Salvatore intus docente, venientes intrare nequeunt, cuius spiritualiter intelligere dicta negligunt. Præoccupans enim turba, eius ingreditur domum, quia diserte Iudæa, gentilitas confluxit ad Christum, atque interna vitæ mysteria, quanto fide vicinior, tanto mente capacior hausit. Iuxta quod Psalmus ait, *Accedite ad eum, & illuminamini.*

Et nunciatum est illi: Mater tua & fratres tui stant foris, volentes te videre.] Intrus verbum, intus est lumen. Vnde supra, *Vt intrantes (inquit) videant lumen.* Si ergo foris stantes, nec ipsi agnoscuntur parètes, & propter nostrum fortasse non agnoscuntur exemplum, quemadmodum nos agnoscemus, si foris stemus? Foris enim stantes volunt dominum videre, qui spiritalem in lege sensum nõ quærentes, sese ad custodiam literæ foris fixerunt, & quasi Christum potius ad carnalia docenda cogunt exire, quam se ad discenda spiritalia consentiunt intrare.

Qui respondens, dixit ad eos: Mater mea & fratres mei, hi sunt, qui verbum Dei audiunt, & faciunt.] Tota vitæ celestis perfectio, duobus his comprehenditur, verbum scilicet Dei audire, & facere. Vnde supra dominus parabolam feminis exponens, ait eos, qui auditu tantum verbum susceperint, terram esse reprobam. Bonam verò eos, qui in corde bono & optimo verbum, quod audiunt, retineant, & fructum afferat in patientia. Qui mater domini vocantur, eo quod illum cotidie suo vel exemplo vel dicto quasi pariant in mente proximorum. Fratres quoque sunt eius, cum & ipsi faciunt voluntatem patris eius, qui in coelis est.

Factum est autem in vna dierum, & ipse ascendit in vnam nauiculam, & discipuli eius, & ait ad illos, *Transfretemur trans*

Verbi amor habet.

Fratres domini.

Mater eius non statim adit.

Mysticè.

Verbum est lumen intus.

Vitæ perfectio.

Mater domini. Fratres.

Cap. 31.

Dentes
homo
ostendit
Christum
ad
allegoria.

stagnum. Et ascenderunt.] In hac navigatione Dominus vtramque; vnius eiusdemque suae personae naturam dignatur ostendere, dum is, qui vt homo dormit in naui, furorem maris, vt Deus verbo coercet. Porro iuxta allegoriam, mare siue stagnum, quod cum suis transire desiderat, tenebrosus amarumque saeculi praesentis accipitur aestus. Nauicula autem, quam ascendunt, nulla melius, quam dominicae passionis intelligitur arbor. Cuius beneficio quique fideles adiuti, emensis mundi fluctibus, habitationem patriae caelestis quasi stabilitatem securi litoris obrinent. Quod autem ipse in vnam nauiculam cum discipulis Saluator ascendit, alibi quid significet aperit, cum praenunciato suae passionis resurrectionisque mysterio, mox dicebat ad omnes: *Si quis vult post me venire, abneget seipsum, & tollat crucem suam cotidie, & sequatur me.*

Nauigantibus autem illis, obdormiuit.] Discipulis nauigantibus Christus obdormiuit, quia calcantibus saeculum fidelibus, futuri regni quietem animo meditantibus, & vel secundo spiritus sancti flatu, vel proprii remigio conatu infidus mundi fastus certatim post terga iactantibus, tempus subito dominicae passionis aduenit. Vnde bene Marcus, hoc imminente noctis tempore gestum fuisse perhibet, vt veri solis occubitum, non sola domini dormitio, sed & ipsa decedentis lucis hora significet.

Et descendit procella venti in stagnum, & complebantur, & periclitabantur.] Domino puppi crucis, qua somnum mortis carperet, ascendente, fluctus blasphemantium persecutorum daemoneis excitati procellis adsurgunt. Quibus tamen non ipsius patientia turbatur, sed discipulorum imbecillitas concutitur, trepidat, periclitatur.

Accedentes autem suscitauerunt eum, dicentes, Praeceptor perimus.] Suscitant dominum discipuli, ne eo dormiente, fluctuum feritate dispareant, quia cuius mortem viderant, maximis votis resurrectionem quaerebant, ne si diutius ipse morte carnis sopiretur, eorum mens spiritali in perpetuum morte periret. Vnde bene sequitur:

At ille surgens, increpauit ventum & tempestatem aquae, & cessauit, & facta est tranquillitas.] Ventum quippe surgens increpauit, quia resurrectione celebrata, diaboli superbia strauit, du per mortem destruxit eum, qui habebat mortis imperium. Tempestatem quoque aquae surgens cessare fecit, quia vesaniam Iudaeorum rabiem, quae caput quatiens clamauerat, *Si filius Dei est, descendat nunc de cruce, & credimus ei:* de sepulchro surgendo labefecit. Vbi iuxta literam notandum, quod omnes creaturae sentiant creatorem. Quibus enim increpatur, & imperatur, sentiunt imperantem, non errore haereticorum, qui omnia putant animantia: sed maiestate conditoris, quae apud nos insensibilia, illi sensibilia sunt.

Dixit autem illis, Vbi est fides vestra?] Recte arguuntur, qui praesente Christo timebant, cum vtique, qui ei adhaerent, perire non possit. Cui simile est, quod post mortis somnum discipulis apparens, exprobrauit incredulitatem illorum & duritiam cordis, quia ijs, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. Itemque dixit ad eos: *O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus, quae locuti sunt Prophetae. Nonne haec oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Ac si per metaphoram nauigij diceret: Nonne oportuit Christum soporari, vndis nauem, in qua quiescebat, hinc inde verrentibus, & ita sedatis extemplo tumidis gurgitum cumulis, diuinitatis suae cunctis patefacere potentiam?*

Qui timentes mirati sunt, dicentes ad inuicem: Quis putas hic est, quia & ventis imperat & mari, & obediunt ei.] Matthaeus ita scribit, *Porro homines mirati sunt, dicentes, Qualis est hic? &c.* Non ergo discipuli, sed nauae & caeteri, qui in naui erant, mirabantur. Sin autem quae contentiose voluerit eos, qui mirabantur, fuisse discipulos, recte respondebimus homines appellatos, qui necdum potentiam nouerant Saluatoris. Et nos quoque singuli cum signo dominicae crucis imbuti saeculum relinquere disponimus, nauem profecto cum Iesu conscendimus, stagnum transfretare conamur. Sed qui non dormit auis, neque obdormiet custodiens semper Israel, nobis tamen saepe nauigantibus, quali inter aequoris fremitus obdormit, quando crebrescente inter medios vir-

Vento &
tempestatem
imperare.

Qui mirati
sunt.

tutum nisus, vel immundorum spirituum, vel hominum prauorum, vel ipso nostrarum cogitationum impetu, fidei splendor obtenebrescit, spei celsitudo contabescit, amoris flamma refrigescit. Verum inter huiusmodi procellas, ad illum necesse est gubernatorem curramus, illum seduli excitemus, qui non feruiat, sed imperet ventis. Mox tempestates compescet, refundet tranquillitatem, portum salutis indulgebit. Libet inter haec paucis discussa Apostolici nauigij varietate, qualiter bonos suam secretum iuuet, malorum uero permixtio turber, intueri. Ecce enim, vt a perfectioribus inchoemus, post celebrata dominicae Resurrectionis solennia, septem electi discipuli nauem piscaturae ascendunt, & quia non longe a terra perpetuae quietis, sed quasi cubitis ducentis aberant, hoc est, tantum mundo animum, quantum gemina dilectio poscebat, apposuerat, quia se Petrus negotijs saecularibus exuerat, iam dominum in litore mortalitatis stantem cernere, iam cum illo epulari, iam manè supernae lucis aspirate, mystico magnorum piscium numero sua retia impleta, nec tamen rupta fuscipere, atque infimis saeculi fluctibus extrahere merentur. Alibi Petrus, vt supra legitur, iubente domino retia laxat in capturam, pisciumque comprehendit multitudinem copiosam. Sed quia ipse fragilis adhuc animi fuerat, ita vt Christo tremens diceret, *Exi a me, quia homo peccator sum Domine,* & retia tunc rupta sunt, & si non socii adiuisissent, naues etiam mersae subsiderent. Item in hoc loco discipuli cum domino nauem conscendunt, mare adeunt, sed quia intererat & Iudas, & dominus in puppi, quae sedes erat gubernanti, dormisse, & ventus pontusque deorsum fauuisse perhibentur. Nam & si multa illic discipulorum merita nauigabant, tunc adhuc eam perfidia proditoris agitabat: & qui suis meritis firmi fuere, turbabantur alienis. Item Paulus cum fratribus Hierosolymam nauigans, & diem Pentecosten ibi spiritusque sancti gaudia celebrare festinas, recto cursu cuncta peragrat. Porro ab Hierosolymis Romam relegatur, quia cum infidelibus iter agit, mare furit, venti refragantur, imber imminet, frigora fatigant, astra obnubilant, terra negatur, triticum in mare iactatur, nauis armamenta tolluntur, ipsa postremò nauis arenis illisa dissoluitur, naturae quam non agnoscunt, terram nando petunt. Et qui saeculi vndas onerati cupiditatis subierant, eodem aduersante saeculo vix nudi euadunt. Iuxta quod idem Apostolus ait, *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.*

ET nauigauerunt ad regionem Gerasenorum, qua est contra Galileam.] Gerasa, est vrbs insignis Arabiae trans Iordanem, iuncta monti Galaad, quam tenuit tribus Manasse, non longe a stagno Tiberiadis, in quod porci praecipitati sunt. Significat autem nationem gentium, quam post passionis somnum, resurrectionisque suae gloriæ missis praedicatoribus, Saluator esse visitare dignatus. Vnde bene Gerasa, siue Gergesi (vt quidam legunt) colonum eiciens, vel aduena propinquans interpretatur. Videlicet in finians, quia gentium populus, & eum, a quo nequiter incolebatur hostem suis de cordibus eiecerit, & qui erat longe, factus sit prope in sanguine Christi.

Et cum egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat daemonium iam temporibus multis.] Vir ille, figuram populi Gentilis accipit, qui multis temporibus, hoc est, ab ipso pene mundi nascentis exordio, vexabatur furore dementi.

Et vestimento non induebatur.] Quia integumentum naturae suae & virtutis amisit. Hoc enim fidei & charitatis indumento, primi parentes nostri postquam peccauere, nudati esse leguntur. Hac stola prima, filius luxuriosus postquam penitens ad patrem redijt, induitur.

Neque in domo manebat, sed in monumentis.] Quia in conscientia sua non quiescebat, sed in mortuis operibus, hoc est, in peccatis delectabatur. Quid enim sunt corpora perfidorum, nisi quaedam defunctorum sepulchra? In quibus non Dei habitat fermo, sed anima peccatis mortua recluditur.

Is vt vidit Iesum, procidit ante illum. Et exclamans voce ma-

Chocertum
ad que cas
re dicit, Chr
lum.

Cap. 11
Gergesi.

Damian
cum.

Stolap
ma.

gna, dixit: Quid mihi & tibi est Iesu fili Dei altissimi?] Quanta Arrii vesania, Iesum creaturam & non Deum credere, quem filium Dei altissimi, dæmones credunt & contemiscunt? Quæ impietas Iudæorum, eum dicere in principio dæmoniorum eicisse dæmonia, quem ipsa dæmonia fatentur, nihil secum habere commune? quin hoc ipsum, quod tunc per dæmonia ei clamare furorem, post in delubris idolorum dicere, & confiteri non desinunt, Iesum videlicet esse Christum filium Dei altissimi, nec se aliquid cum illo pacis aut societatis habere.

Obsecro te, ne metorqueas. Præcipiebat enim spiritui immundo, ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum.] Hostis humanæ salutis, non exiguum sibi ducit esse tormentum, ab hominis læsione cessare, quoque hunc diutius possidere solebat, eo difficilius dimittere confentit. Vnde studendum sum mopere est, ut & si quando, ut homines à diabolo superemur, mox eius laqueos euitare satagamus, ne si tardius eius iuri resistatur, laboriosius quâdoque pel-latur.

Et vinciebatur catenis, & compedibus custoditus.] Catenis & compedibus, graues & duræ leges significatur gentium, quibus & in eorum republica, peccata cohentur.

Et ruptis vinculis, agebatur à dæmonio in deserto.] Quia etiam ipsis transgressis legibus, ad ea scelera cupiditate ducebatur, quæ iam vulgarem consuetudinem excederent.

Interrogauit autem illum Iesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit, Legio, quia intrauerunt dæmonia multa in eum.] Non velut iniucis nomen inquirat, sed ut confessa coram teste, quàm furens tolerabat, virtus curantis gratior emicaret. Sed & nostri temporis sacerdotes, qui per exorcismi gratiam dæmones eicere norunt, solent dicere, patientes non aliter valere curari, nisi quantum sapere possunt omne, quod ab immundis spiritibus visu, auditu, gustu, tactu, & alio quolibet corporis vel animi sensu vigilantes dormientesve pertulerint, confitendo patenter exponant. Et maxime, quando vel viris in specie fœminea, vel in virili habitu fœminis appareant, quos dæmones Galli Dufios vocât, infando miraculo spiritus in corporei corporis humani concubitum petere se, ac patrare constringunt. Et nomen dæmonis, quo se cenferi dixerit, & deierandi modos, quibus amoris sui fœdus alterutrum pepigerint, prodendos esse præcipiunt. Quæ mendacio simillima res, sed adeo vera, & plurimorum est attestazione notissima: ut quidam vicinus mihi presbyter retulerit, se quandam sanctimonialem fœminam à dæmonio curare cœpisse, sed quaudiu res latebat, nihil apud eam proficere potuisse. Cōfesso autem, quo molestabatur phantasmate, mox & ipsum orationibus, cæterisque quæ oportebat, purificationum generibus effugasse, & eiusdem fœminæ corpus ab vlcerebus, quæ dæmonis tactu contraxerat, medicinali studio adiuncto sale benedicto curasse. Sed dum vnum de vlcerebus, quod altius lateri in fixu repererat, nullatenus posset, quin continuo panderetur, obducere: ab eadem ipsa, quam sanare volebat, consilium, quo sanaretur, acceperat. Si (inquit) oleum pro infirmis consecratum, eidem medicamento asperferis, sicq; me perunxeris statim sanitati restituar. Nam vidi quondam per spiritum, in quadam longius posita ciuitate, quam nūquam corporalibus oculis vidi, puellam quandam pari calamitate laborantem, taliter à sacerdote curatam. Fecit ut illa suggererat, statimq; vlcus remedium, quod antè respuerat, accipere consensit. Hæc contra fraudes dæmonum paucis explicare curauit, ut quam nō frustra Dominus nomen eius, quem expulsius erat spiritus, interrogaret, intelligas. Quod verò dæmonia multa hominem intrasse memorantur, significat populum gentium non vni cuiuslibet, sed innumeris ac diuersis idololatriæ cultibus esse mancipatum. Cui contra scriptum est, quod multitudo inuenerit eum et cor & anima vna. Vnde bene in Babylonia linguarum vnitatis scissa, in Hierosolyma est linguarum varietas adunata: & illa confusio: hæc visio pacis interpretatur: quia videlicet electos in plerisque linguis & gentibus, vna fides ac pietas pacificando confirmat: reprobos autem plures sectæ, quàm linguæ dissociando confundunt.

Et rogabant eum, ne imperaret illis, ut in abyssum irent.] Scie-

bant dæmones, aliquando futurum, ut per Domini aduentum mitterentur in abyssum, non ipsi futura prædiuinantes, sed prophetarum de se dicta recolentes, ideoq; Domini aduentus, quam mirabantur gloriam, ad suam arbitrabantur tendere perniciem.

Erant autem ibi grex multorum porcorum, pascentium in monte: & rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi: & permisit illis.] Ideo permisit, quod petebat dæmonibus, ut per interfectionem porcorum, hominibus salutis occasio præberetur. Pastores enim ista cernentes, statim nunciant ciuitati. Erubescat Manichæus. Si de eadem substantia, & ex eodem auctore hominum bestiarumque sunt animæ, quomodo ob vnus hominis salutem, duo millia porcorū suffocantur? In quorum tamen interitu, figuratiter homines, immundi vocis & rationis expertes, indicantur, qui in monte superbæ pascentes, luxulentis oblectantur in actibus. Talibus enim per cultus idolorum possunt dæmonia dominari. Nam nisi quis porci more vixerit, nunquam accipiet in eum diabolus potestatem, aut ad probandum tantum, non autem & ad perdendum, accipiet.

Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intrauerunt in porcos, & impetu abiit grex per præceptum in stagnum, & suffocatus est.] Significat, quod iam clarificata ecclesia, & liberato populo gentium à dominatione dæmoniorum, in abditis agunt sacrilegos ritus suos, qui Christo credere noluerunt, cæca & profunda curiositate submersi. Et notandum, quod spiritus immundi nec in porcos irēt, nisi hoc illis benignus ipse saluator petentibus, quos certe in abyssum posset relegare, concederet: rem necessariam docere nos volens, ut scilicet nouerimus eos, multo minus sua potestate posse nocere hominibus, qui nec pecoribus qualibetcumq; potuerunt. Hanc autem potestatem Deus bonus occulta iustitia nobis dare potest: iniustam non potest.

Quod ut viderunt factum, qui pascebant fugerunt, & nunciauerunt in ciuitatem, & in villas.] Quod pastores porcorum fugientes ista nunciauerunt, significat quosdam etiam primates impiorum, quosquam Christianam legem fugiant, potentiam tamen eius per gentes, stupendo & mirando prædicare.

Qui venerunt ad Iesum, & inuenerunt hominem sedentē, à quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente, ad pedes eius, & timuerunt, &c.] Significat multitudinem verusta suauitate, delectatam honorare quidem, sed nolle pari Christianam legem, dum dicunt, quod eam implere non possint, admirantes tamen fidelem populum à pristina perdita conuersatione sanatum. Sedere namq; ad pedes domini est, rationali quempiam mentis examine subnixum vestigia Saluatoris, quæ sequatur, intueri. Vestitum resumere est, virtutum studijs, quæ deceptus amiserat, ornari.

Et rogauerunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum, ut discederet ab illis, quia timore magno tenebantur.] Cōscij fragilitatis suæ Geraseni, præsentia fe domini iudicabant indignos, non capientes Dei verbum, nec infirma adhuc mente, pondus sapientiæ sustinere valentes. Quod & Petro ipsi, vilo piscium miraculo, cōtigit legatur, & vidua Saraptena beati Heliæ, cuius se sensit hospitio benedici, nihilominus se putauit præsentia grauari. Quid mihi & tibi, inquit, vir Dei? ingressus es ad me, ut memorarentur iniquitates meæ, & occideres filium meum?

Ipse autem ascendens nauem, reuersus est.] Dixerat supra, Dominum relictis nauem ascendisse parentibus, compressisq; vnâ cum ventu fluctibus, egressum mox occurrētē sibi curasse dæmoniacum. Quo significare docuimus, cum relictis Iudææ populis, ex qua carnis duxit originem, trāsecta suæ passionis tempestate, gētium procurasse salutem. His ita gestis patriam reuertitur, quia cecitas ex parte cōtigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret. & sic omnis Israel saluus feret. Ascendit autem in nauem, sed neque ipse somno premitur, neq; nauis procella pulsatur, quia Christus surgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltra nō dominabitur. Cuius tamen trophæum passionis resurrectionisq; gloria, credituris Iudææ tribubus intimabit, & cum prædicator mortis suæ, quo mortem vicit vexillo, credi ab Hebræis cœperit quali repetita, in qua dormierat, nauis patriam regrederet.

Arrii vesania.

Diabolus repellendus quam prius.

Catenæ & compedes.

Nomen cur inquirat.

Dufios, Iacobi & Succubi.

Monialis curatio.

Abyssum ingressuri dæmones.

Porcos cur intrare permisit.

Manichæi error.

Diaboli, quos obfideant.

Dæmonum in nos, qui exiit potest.

Sedere ad pedes Domini.

Gerasenorum inbecillitas & Periri.

Saraptena.

Gētium reuelatio.

Gloria Israel.

Et rogabat illum vir, à quo daemonia exierant, vt cum eo esset. Dimisit autem eum Iesus, dicens: Redi domum tuam, & narra, quant tibi fecerit Deus.] Hæc ex illa Apostoli sententia recte possunt intelligi: cum ait, Dissolui & esse cum Christo, multo magis optimum: manere in carne, necessarium propter vos. Vt sic quisq; intelligat, post remissionem peccatorum redendum esse sibi in conscientiam bonam, & seruendum Euangelio, propter aliorum etiam salutem, vt deinde cū Christo requiescat, ne quum præpropere iam vult esse cum Christo, negligat ministerium prædicationis fraternæ redemptioni accommodatum. Quod verò Matthæus duos dicit à daemorum legione curatos, Marcus autem & Lucas vnum commemorant, intelligas vnum eorum fuisse personæ alicuius clarioris & famosioris, quem regio illa maxime dolebat, & pro cuius salute plurimum satagebat. Hoc volentes significare duo Euangelistæ solum commemorandum iudicauerunt, de quo facti huius fama latius præclariorque flagrauerat. Sed & allegoriæ summa concordat, quia sicut vnus à daemone possessus Iudæorum, sic & duo gentilis populi typum non inconuenienter expriment. Nam cum tres filios Noe generauerit, vnus solum familia in possessionem adscita est Dei: ex duobus reliquis diuersarum nationum, quæ idolis manciparentur, procreati sunt populi.

Euangelist.
Concord.

Cap. 33.
Iudæorum
ad Christi
reditus.

Factum est autem, cum redisset Iesus, excepit illum turba. Erant enim omnes expectantes eum.] Et superius dixi, quod in fine sæculi Dominus sit ad Iudæos clementer rediturus, atque ab eis per fidei confessionem libenter excipiendus. Nam quod erant omnes expectantes eum, hoc est nimirum, quod eidem synagogæ per prophetam loquitur, Dies multos expectabis me, & non fornicaberis, & non eris subdita viro. Nunc enim nec viro Christo subdita, nec fornicata cum idolis, expectatione longissima sponsi sui prioris, hoc est, Domini Christi quandoque per gratiam venturi præstolatur amplexum.

Et ecce, venit vir, cui nomen erat Iairus, & ipse princeps synagogæ erat.] Priori lectioni, qua de abiectioe synagogæ fideique Ecclesiæ, atque iterum instauratione synagogæ sumus interpretati, consequenter archisynagogi filia moriens subiungitur, quam dum suscitare properat Dominus, præoccupat illa hæmorrhøisa mulier, præripit sanitatem, fitque, vt præueniens prior salute potiar. Aethiopia enim præueniet manus eius Deus. Et cum intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus fiet. Princeps itaque synagogæ nullus melius, quam ipse Moyses intelligitur. Vnde bene Iairus, id est, illuminans, siue illuminatus vocatur, quia qui accipit verba vitæ, dare nobis, & per hæc ceteros illuminat, & ipse à spiritu sancto, quo vitalia monita scribere vel docere possit, illuminatur.

Princeps
Synagogæ
Iairus.

Pedes
Christi.

Et cecidit ad pedes Iesu, rogās eum, vt intraret in domum eius.] Si caput Christi Deus, pedes consequenter in carnatio, qua terram nostræ mortalitatis tetigit, accipiendi sunt. Cecidit igitur archisynagogus ad pedes Iesu, quia legislator cum tota patrum progenie Christum in carne apparerem longe sibi dignitatis gloria præferendum esse cognouit, illud Apostoli sedula deuotione protestans: Quis quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Rogauit eum intrare in domum suam, quia continuis gaudiorum votis, eius videre desiderabat aduentum. Anima autem mea (inquit Propheta) exultabit in Domino, & delectabitur super Iesu eius. Omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tibi? Et hoc est ad pedes Iesu cadere, eum super omnes singulariter magnum pia fide fateri.

Quia filia vnicæ erat illi, fere annorum duodecim, & hæc moriebatur.] Ipsa synagoga, quæ sola legali institutione composita, quasi vnicæ Moyli nata erat, quasi duodecimo ætatis anno, hoc est, tempore pubertatis appropinquate moriebatur: quia nobiliter à Prophetis educata, postquam ad intelligibiles annos peruenerat, postquam spiritales Deo fructus gignere debebat, subito errorum languore consternata, spiritualis vitæ vias ingredi desperabiliter omisit. Et si non à Christo succurreretur, horrendam per omnia corruisset in mortem.

Duodeci-
mu annus
ætatis.

Et contigit, dum iret, à turba comprimebatur.] Ad puellam pergens sanandam dominus, à turba comprimitur, quia genti Iudææ salutaria monita præbens, quibus ægram vitæ eius conscientiam erigeret, noxia carnalium populorum est consuetudine grauat.

Et mulier quedam erat in fluxu sanguinis annis duodecim.] Mulier sanguine fluens, Ecclesia est ex gentibus congregata, quæ ingenito carnalium delictationum polluta fluxu, atque à cœtu iam fuerat segregata fidelium. Sed dum verbum Dei Iudæam saluare decerneret, paratâ iam promissamq; alijs præripuit spe certa salutem. Notandumque quod & archisynagogi duodennis sit filia, & mulier hæc ab annis duodecim sanguine fluxerit, hoc est, eodem, quo hæc nata sit tempore, illa cœperat infirmari. Vna enim pene eademq; sæculi huius ætate, & synagoga in patriarchis nasci, & gentilium natio per orbem cepit idololatriæ sanie scædari. Nam & gemine fluxus sanguinis, hoc est, & super idololatriæ prostitutione, & super his, quæ carnis ac sanguinis oblectatione patrantur, potest intelligi. Vnde pulchre sacra refert historia, tempore quo Dauid adhuc puer Goliath gigantem strauit, Philistijm in sinibus Domim, id est, sanguinum fuisse castrametatos. Quia videlicet dominus ad debellandum mundi principem, humilissimè apprensus, non modo operibus infructuosus, sed & religioni spurcissimæ deditos gentilium populos inuenit. Ergo quandiu synagoga viguit, laborauit Ecclesia. Defectus illius, huius est virtus. Quia illorum delicto, salus gentibus.

Sanguis.

Que in medicos erogauerat omnem substantiam suam, nec ab vno potuit curari.] Medicos siue falsos Theologos, siue Philosophos, legumque Doctores sæcularium, qui multa de virtutibus vitijsq; subtilissime differentes, vtilia se videndi credendi que instituta mortalibus dare promittebant, seu certe ipsos spiritus immundos significat, qui velut hominibus consulendo, se iam pro Deo colendos ingerebant. Quibus vicissim audiendis, gentilitas quanto magis naturalis industriæ vires expederat, tanto minus potuit ab iniquitatis suæ forde curari. Vnde bene Marcus de hac muliere scribens, ait: Et fuerat multa perpeffa à compluribus medicis, & erogauerat omnia sua, nec quicquam profecerat, sed magis deterius habebat. Sed hæc, vbi populum Iudæorum ægrota re, verumq; de cælo cognouit adesse medicum, cepit & ipsa languoris sui sperare priter, & quæritare remedium.

Medicini
uiles qui
sunt.

Accedit retro, & tetigit simbriam vestimenti eius, & confestim stetit fluxus sanguinis eius.] Accedit & Dominum, tangit Ecclesia, quæ ei per fidei veritatem appropinquat. Accedit autè retro, siue iuxta id, quod ipse ait: Si quis mihi ministrat, me sequatur: & alibi præcipitur, Post Dominum Deum tuum ambulabis: siue quia præsentem in carne Dominum non videns, peractis temporariæ dispensationis sacramentis, eius iam per fidem cœpit vestigia subsequi. Tangit autem simbriam vestimenti, & vnam restringit sanguinis, quia beatus & vere mundandus, qui vel extremam verbi partem fidei manu contigerit. Nam rarus valde, qui eius vel in pectore recumbere, vel caput mereatur pistica nardo perũgere, cum & ille magnus fuerit, qui se indignum ducebat, eius calceamenta portare. Magna & illa, quæ vngere pedes eius, & capillis suis tergere promeruit.

Et ait Iesus: Quis est, qui me tetigit?] Non vt ipse, quæ nesciat, doceatur, sed vt virtus fidei, quæ nouerat, imo quam ipse dederat, in muliere declararetur, interrogat.

Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor, turba te comprimunt & adstringunt, & dicis, Quis me tetigit.] Quem turbæ passim comitantes comprimunt, vna credula mulier Dominum tangit. Quia qui diuersis inordinate glomerantibus hæresibus adstringitur, solo catholice ecclesiæ fideliter corde quaritur. Nam sicut quidam videntes non vident, & audientes non audiunt, ita etiam tãgentes non tangunt, qui non fideliter Christum tangunt. Vnde cuidam amanti quidem, sed nondum plene credenti dicit: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum. A aperte docens, quid sit eum veraciter tangere, patri scilicet æqualem credere.

Quærit in
som.

Tægit vna

Tangere
Christum

Et dixit Iesus, Tetigit me aliquis. Nam ego noui, virtutem de me exisse,

me exisse, &c.] Dicat Pelagius, si placet, se suo conamine saluari. Dicamus autem nos, quia vana salus hominis, in Deo faciemus virtutem. Nam & ipse virtutem, quæ propitietur omnibus iniquitatibus nostris, & sanet omnes languores nostros, non ex nobis ipsis, sed de se nouit exire. Non ergo latet eum, qui fimbriam tetigerit, id est, incarnationis mysteria, donec ad maiora capienda perueniat, perfecte amando crediderit.

At ipse dixit illi: Filia fides tua te saluam fecit, vade in pace.] Ideo filia, quia fides tua te saluam fecit. Nec dixit, fides tua te saluam factura est, sed saluam fecit. In eo enim, quod credidisti, iam salua facta est.

Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagoga, dicens ei: quia mortua est filia tua, noli vexare illum.] Saluata à profluvio sanguinis muliere, mox filia principis mortua nunciatur, quia dum Ecclesia à vitiorum labe mundata, & ob fidei meritum filia est cognominata, continuo synagoga perfidiae simul inuidiaque, lege soluta est. Perfidiæ quidem, quia in Christo credere noluit: inuidia vero, quia ecclesiam credidisse doluit. Scriptum est enim in actibus Apostolorum, *Sequenti autem sabbato, pene vniuersa ciuitas conuenit audire verbum Domini. Videntes autem turbas Iudei repleti sunt zelo, & contradicebant his, quæ à Paulo dicebantur, maledicentes viam coram multitudine.*

Noli vexare illum, per eos hodieque dicitur, qui adeo destitutum synagoga statum vident, vt restaurari posse non credant, ideoque pro resurrectione illius supplicandum esse non æstiment. Sed quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Vnde sequitur:

Iesus autem audito hoc verbo, respondit patri puellæ, Noli timere. Crede tantum, & salua erit.] Pater puellæ, cæcus doctorum legis accipitur, de quo Dominus ait: *Super cathedram Moysi sederunt Scribae, & Pharisei.* Qui si credere ipse voluerit, etiam lubiecta ei synagoga salua erit.

Et cum venisset domum, non permisit intrare secum quemquam, nisi Petrum, Iacobum & Ioannem, & patrem & matrem puellæ.] Suprà publice viduæ filius suscitatur, hic remouentur plures arbitri. Puto ergo, quod in eo quoque pietas ibi Domini declaretur, quia vidua mater vnici non patiebatur moras, & ideo, ne amplius afficeretur, maturitas additur. Est etiã forma sapientie, in viduæ filio cito Ecclesiam credituram, in archifynagogi filia credituros quidem Iudeos, sed ex pluribus pauciores.

Flebant autem omnes, & plangebant illam.] Nunquid possunt (inquit) filij sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. Igitur synagoga, quia sponsi lætitiã, qua viuere posset, amisit, quasi inter plangentes mortua iacens, ne hoc quidem ipsum, quare plangatur, intelligit.

At ille dixit, Nolite flere. Non est mortua, sed dormit.] Homini bus mortua, qui suscitare nequuerant, Deo dormiebat, in cuius ditione & anima recepta vivebat, & caro resuscitanda quiescebat. Vnde mos Christianus obtinuit, vt mortui, qui resurrecturi esse non dubitantur, dormientes vocentur, sicut Apostolus: *Nolumus (inquit) vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.* Sed & in parte allegoria, cum anima, quæ peccauerit, ipsa moriatur, tamen ea, quæ suscitari Christo meruerit, nobis quidem mortua fuisse, sed ei obdormisse dici potest.

Et deridebant eum, scientes, quia mortua esset.] Quia verbum resuscitantis deridere quàm credere malebant, merito foras excluduntur, indigni qui miraculum resurgentis viderent.

Ipse autem tenens manum eius, clamauit dicens: Puella, surge.] In Marco scriptum est: *Ait illi, Tabitha cumi, quod est interpretatum, puella tibi dico, surge, & confestim surrexit.* Vbi diligens lector inquirat, quare verax Euangelista dictum Saluatoris exponens, interposuerit de suo, *tibi dico*: cum in Synagoga quem posuit, non plus sit dictum, quàm *Puella surge*. Tenens ergo manum puellæ Iesus, sanauit eam, quia nihil prius mundare fuerint manus Iudeorum, quæ sanguine plenæ sunt, synagoga eorum mortua non confurgit.

Et reuersus est spiritus eius, & surrexit continuo.] Marcus ita

dicit: *Et confestim surrexit puella, & ambulauit.* Et spiritualiter insinuans, quia quisquis à morte animæ Christo sibi manum confortante respicit, non modo à fordibus exurgere vitiorum, sed bonis continuo proficere debet operibus.

Et iussit illi dari manducare.] Ad testimonium quidem vitæ resuscitatum manducare præcepit, vt non phantasma, sed veritas crederetur. Sed & si quis à spiritali morte surrexit, cœlesti necesse est mox pane satiari, & diuini scilicet verbi, & sacrosancti altari particeps effectus. Nam iuxta morem intellectum, tres illi mortui, quos Saluator in corporibus suscitauit, tria genera resurrectionis animarum significant. Siquidem nonnulli consensum malæ delectationi præbendo, latente tantum cogitatione peccati, sibi mortem consciscunt. Sed tales, si viuificare significans Saluator, suscitauit filiam archifynagogi nõdum foras elatam, sed in domo mortuam, quasi vitium secreto in corde regentem. Alij non solum noxiæ delectationi consentiendo, sed & ipsum malum, quo delectantur agendo, mortuum suum quasi extra portas efferunt. Et hoc se peniteant resuscitare demonstrans, suscitauit iuuenem filium viduæ extra portas elatum, & reddidit matri suæ. Quia respiscerem à peccati tenebris animam, vnitati restituit Ecclesie, sicut & suprà docuimus. Quidam verò non solum cogitando, vel faciendo illicita, sed & ipsa peccandi consuetudine, se quasi sepeliendo corrumpunt. Verum nec ad hos erigendos minor sit virtus & gratia Saluatoris, si tamé ad sint cogitationes sollicitæ, quæ super eorum salute velut deuotæ Christo sorores inuigilent. Nam ad hoc intimandum resuscitauit Lazarum quatuor dies iam in monumento habentem, & sorore attestante iam factentem. Quia pessima noxiæ actus solet fama comitari. Notandum autem, quod quanto grauior animæ mors ingruerit, tanto acrior necesse est, vt resurgere mereatur, penitentis feruor insistat. Quod occulte volens ostendere Dominus, iacentem in conclauis mortuam, modesta lenique voce resuscitat, dicens: *Puella, surge.* Quam & ob facilitatem resuscitandi, iam mortuam fuisse negauerat. Delatum autem foras iuuenem, pluribus vt reuiuifere debeat, dictis corroborat, cum ait: *Iuuenis, tibi dico, surge.* Quatriduanus verò mortuus, vt longa prementis sepulchri claustra deponere posset, fremuit spiritu Iesus, turbauit seipsum, lachrymas fudit, rursus fremuit, ac magna voce clamauit, *Lazare, veni foras.* Et sic tandem, qui erat desperatus, discussio tenebrarum pondere, vitæ lucis redditur. Sed & hoc notandum, quod quia publica noxa, publico eget remedio, leuia autem peccata leuiori & secreta queunt penitentia deleri, Puella in domo iacens, paucis arbitris exurgit, eisdemque ne miraculum vulgarent, indicitur.

Et stupuerunt, inquit, parentes eius, quibus præcepit, ne alicui dicerent, quod factum erat.] Iuuenis extra portam, turba multa comitante atque intuente suscitatur. Lazarus de monumento vocatus, in tantum populis innotuit, vt ob eorum, qui videre testimonium, plurimæ domino turbæ cum palmis occurrerent, & multi propter illum abirent ex Iudeis, & crederent in Iesum. Quartum verò mortuum dominus, nunciante discipulo, agnoscit: sed quia, qui pro eius ereptione Dominum precarentur, viui defuerant, *Dimitte (inquit) vt mortui sepeliant mortuos suos.* Id est, mali malos noxijs laudibus grauent, & quia non adest iustus, qui corripit in misericordia, oleum peccatoris impinguet caput eorum.

CAPVT IX.

Conuocatis autem Iesus duodecim apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia demonia, & vt languores curarent. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos. Concessa primum potestate signorum, misit prædicare regnum Dei, vt promissorum magnitudini attestaretur etiam magnitudo factorum, fidemque verbis daret virtus ostensa, & noua facerent, qui noua prædicarent. Vnde nunc quoque, cum fidelium numerositas excreuit, intra sanctam ecclesiam multi sunt, qui vitam virtutum tenent, & signa virtutum non habent. Quia frustra miraculum foris

Resurrectio
animarum
triplex.

Lazari sus-
citatio.

Resuscita-
torum si-
gnificatio.

Noxarum
remedia.

Resuscita-
torum loca.

Mortui se-
peliã mor-
tuos.

Cap. 34.

Signa cur
fecerint
Apostoli.

ostenditur, si deest, quod intus operetur. Nam iuxta magistri gentium vocem, linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus.

Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neq; virgam, neq; peram, neq; panem, neq; pecuniam, neque duas tunicas habeatis. Solet quæ si, quomodo Matthæus & Lucas commemorauerint, dixisse dominum discipulis, vt nec virgam ferrent, cum dicat Marcus, & præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum. Quod ita soluitur, vt intelligamus sub alia significatione dictam virgam, quæ secundum Marcum ferenda est, & sub alia illam, quæ secundum Matthæum & Lucam non est ferenda. Sicut sub alia significatione intelligitur tentatio, de qua dictum est, Deus neminem tentat, & sub alia, de qua dictum est, Tentat vos Dominus Deus vester, vt sciat, si diligitis eum. Illa seductionis est, hæc probationis. Vtrunque ergo accipiendum est à Domino Apostolis dictum, & vt nec virgam ferrent, & vt non nisi virgam ferrent: Cum enim secundum Matthæum diceret eis: Nolite possidere aurum neque argentum, & cætera. Continuo subiicit, Dignus est enim operarius cibo suo. Vnde satis ostendit, cur eos hæc possidere ac ferre noluerit. Non quo necessaria non sint sustentationi huius vitæ, sed quia sic eos mittebat, vt eis hæc deberi monstraret ab illis, quibus Euangelium credentibus adnunciant. Claret autem hæc, non ita præcepisse Dominum, tanquam Euangelistæ viuere aliunde non debeant, quàm eis præsentibus, quibus adnunciant Euangelium. Alioquin contra hoc præceptum fecit Apostolus, qui victum de manu suarum laboribus transigebat, ne cuiquam grauis esset, sed potestatem dedisse, in qua scirent, sibi ista deberi. Cum autem à domino aliquid imperatur, nisi fiat, inobedientiæ culpa est. Cum autem potestas datur, licet cuique non vti, & tanquam de suo iure cedere. Hoc ergo ordinans Dominus, quod eum ordinasse dicit Apostolus, ijs qui Euangelium adnunciant, de Euangelio viuere, illa Apostolis loquebatur, vt securi non possiderent, neque portarent huic vitæ necessaria, nec magna, nec minima. Ideo posuit, Nec virgam, ostendens à fidelibus suis, omnia deberi ministris suis, nulla superflua requirentibus. Ac per hoc addendo, Dignus est enim operarius cibo suo, prorsus aperuit & illustrauit, vnde hæc omnia loqueretur. Hæc ergo potestatem virgæ nomine significauit, cum dicit, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum. Vt intelligatur, quia per potestatem à Domino acceptam, quæ virgæ nomine significata est, etiam quæ non portantur, non deerunt. Hoc & de duabus tunicis intelligendum est, ne quilibet eorum, præter eam, quam esset indutus, aliam portandam putaret, sollicitusne opus esset, cum ex illa potestate posset accipere. Quod vero secundum Marcum nõ portari vel haberi duas tunicas, sed expressus indui prohibet, dicens: Et ne induerentur duabus tunicis: quid eos monet, nisi non dupliciter, sed simpliciter ambulare? Aliter. In duabus tunicis, videt mihi duplex ostendere vestimentum. Non quo in locis Scythiæ & glaciali niue rigentibus vna quis tunica debeat esse contentus, sed quo in tunica, vestimētum intelligamus, ne alio vestiti, aliud nobis futurorum timore seruemus.

Et in quacunq; domum intraueritis, ibi manete, & inde ne exeatis. Dat constantiæ generale mandatum, vt hospitalis necessitudinis iura custodiant, alienum à prædicatore regni celestis adstruens cursitare per domos, & inuolabilis hospitij iura mutare. Nec otiose secundum Matthæum domus, quam ingrediantur Apostoli legenda decernitur, vt mutandi hospitij necessitudinisque violandæ causâ non suppetat.

Et quicumq; non receperint vos, exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos. Puluis excutitur de pedibus in testimonium laboris sui, quod ingressi sint in ciuitatem, & prædicatio Apostolica ad illos vsq; peruenerit. Siue excutitur puluis, vt nihil ab eis accipiant, ne ad victum quidem necessarium, qui Euangelium spreuerint. Allegoricè autem, qui verbo humiliter intendunt, si quibus, vt homines terrene leuitatis nequis obscurantur, per ea mox, quæ recipiunt Euangelicæ prædicationis vestigia, purgantur. Qui vero perfidia, vel ne-

gligentia, vel etiam studio contemnunt, horum vitanda communio, fugienda synagoga censetur, excutiendus pedum puluis, ne gestis manibus & pulueri comparandis, mentis castæ vestigium polluat.

Egressi autem circumibant per castella, euangelizantes & curantes vbique. Quid Euangelizarent, vel quomodo curarent Apostoli, Marcus exponit plenius, Prædicabāt, inquit, vt penitentiam agerent, & ungebant oleo multos egrotos, & sanabant. Dicit & Iacobus: Infirmatur quis in vobis inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super ipsum, ungentes eum oleo, in nomine domini. Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Vnde patet ab ipsis Apostolis hunc sanctæ ecclesiæ morem esse contraditum, vt pontificali benedictione consecrato oleo, perungantur ægroti. Prædicabant autem, vt penitentiam agerent, & supra, Misit illos, inquit, euangelizare regnum Dei. Quia videlicet vtrunque, iuxta Iohannis Baptistæ, vel ipsius Saluatoris exemplum prædicabant: Penitentiam agite, adpropinquabit enim regnum cælorum. Regni enim cælorum ianuis propinquare est, de his quenque, quibus ab eo discesserat, pœnitere.

Adiuit autem Herodes tetrarcha omnia, quæ fiebant ab eo, & hesitabat, eo quod diceretur à quibusdam, quia Iohannes surrexit à mortuis. Quanta Iudæorum inuidia, qui contra dominum malitiæ furor extiterit, ex omnibus pene locis Euangelij docemur. Ecce Ioannem, de quo dictum est, quia signum fecit nullum, à mortuis surgere potuisse, nullo attestante credebat. Iesum autem virum adprobatum à Deo virtutibus & signis, cuius mortem elementa tremuerunt, resurrectionem vero atque ascensionem angeli, apostoli, viri, ac scemina certatim prædicabant, non surrexisset, sed furtim fuisse ablatum credere maluerunt. Nec repugnare putandum est, quod Lucas perhibet Herodem hæsitasse, eo quod diceretur à quibusdam, quia Iohannes surrexit à mortuis: cum Matthæus Marcusque referant, ipsum Herodem audita fama Iesu dixisse pueris suis, hic est Iohannes Baptista, ipse surrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo: sed intelligendum post hanc hæsitacionem eum confirmasse in animo suo, quod ab alijs dicebatur.

Et ait Herodes, Ioannem ego decollavi. Quis autem est iste, de quo audio ego talia? Et querebat videre eum. Hæc verba sunt hæsitantis Herodis, de quibus supra memoratur. Quia eum, quem fama magnum comperit, etiam videre desiderat, si forte, an ipse sit Iohannes, agnoscere possit. Cuius alij ordinem causamque decollationis, quoniam Euangelistæ plenissime describunt, Lucas more suo commemorare potius ob statum temporis intinandum, quæ abunde dicta videret, quam replicare curauit. Verum quia decollationis Ioannis mentio est, notandum, quod idem Ioannes & dominus suum quisque statum & tempore natiuitatis, & passionis ordine declarant. Nam Ioannes capite minutus, dominus est in cruce sublimatus. Ioannes cum minui inciperent dies, dominus cum crescere, natus. Vt etiam per hæc appareret, quid sit, illum oportet crescere, me autem minui, hoc est, illum qui propheta putabatur, Christum oportet agnoscere: & me, qui Christus æstimabar, quod eius sim præcursor, intelligi.

Et reuersi apostoli, narrauerunt illi quacunq; fecerunt. Non solum, quæ ipsi fecerunt & docuerunt Apostoli, domino narrant, sed etiam quæ Ioannes eis in docendo occupatis sit passus, vel Christum, vel eiusdem Ioannis discipuli ei renunciant, sicut Matthæus insinuat. Vnde quod sequitur:

Et assumptis illis secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaida. Non timore mortis egit, vt quidam arbitrantur, sed parcens inimicis suis, ne homicidio homicidium iungerent, simul & opportunum suæ passionis tempus expectans, Nam plusquam anni spatio Ioannis & domini passionis distare, qui diligenter euangelia legerit, inueniet. Si quidem miraculum panum dominus, tribus consentientibus euangelistis, post decollationem Ioannis impleuit. Quod Ioannes miraculum descripturum premisit esse proximum Pascha diem festum Iudæorum, & post hæc ad

Concord. Euangel.

Virga ferenda, & non ferenda.

Tentatio duplex.

Mendicare nõ esse prædicatorib.

Præcepti & potestatis facta differentia.

Nec virgã.

Nisi virgã.

Tunica dua.

Constantia.

Puluerem excutere de pedibus.

Apostolorum prædicatio.

Vestio ex terra.

Cap. 35.

Qui, pro qualis.

Inde ortu dominus furor.

Euangelij Concord.

Operum, postulat.

Ioannes capite minutus. Christum in cruce excusit.

Domini secessio.

diem festum eorum scenopægiæ Iesum dicit ascendisse. Vbi docentem in templo, *quærebant*, inquit, *eum adprehendere: & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius.* Ac deinde proximi paschæ tempore crucis consummasse trophæum. Quod occiso Ioanne, tempus expectans, secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaida: mystice docens, quia derelicta Iudæa, quæ prophetiæ sibi non credendo caput abstulerat, in deserto ecclesiæ, quæ virum non habebat, verbi esset pabula largiturus. Vnde pulchre Bethsaidam, domus fructuum interpretatur. Ipsa est enim, de qua Esaias ait: *Estabitur deserta & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium, & paulo post: Ipsi videbunt gloriam domini, & decorem Dei nostri.* Est autem Bethsaida in Galilæa ciuitas Andree & Petri & Philippi apostolorum, prope stagnum Genesareth, vt in locorum libris inuenimus.

Bethsaida.

Quod cum cognouissent turba, secuta sunt illum. Et excepit illos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos, qui cura indigebant, sanabat. Tentat dominus fidem turbarum, & probatam digno præmio recompensat. Petendo enim solitudinem, an sequi curent, explorat. Illæ sequendo, & non in iumentis vehiculisve diuersis, sed vt alij produunt Euangelistæ, proprio labore pedum iter arripiendo deserti, quantum salutis suæ curam gerant, ostendunt. Rursum ipse, vt potes plusq; saluator ac medicus excipiendo fatigatos, docendo infirmos, sanando ægrotos, reficiendo ieiunos, quantum deuotione credentium delectetur, insinuat. Iuxta verò leges allegoriæ, petentem deserti gentium Christum multæ fidelium cateruæ relictiis mœnibus prisca conuersationis, neglectoq; variorum dogmatum munimine sequitur. Et qui prius notus in Iudæa Deus, postquam dentes Iudæorum arma & sagittæ, & lingua eorum machæra acuta contra illum facta est, *Exaltare*, inquit, *super celos Deus, & super omnem terram gloria tua.*

Fidem explorat Dominum.

Cap. 36.

Dies autem cœperat declinare, & accedentes duodecim, dixerunt illi, *dimitte turbas, vt euntes in castrum, & villas q;, quæ circa sunt, diuertant & inueniant escas.* Die declinata turbas Saluator reficit, quia vel sine sæculorum propinquante, vel cum sol iustitiæ pro nobis occubuit, à diutina spiritalis inediæ sumus tabe saluati.

Apostolos prouocat.

Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. Prouocat apostolos ad fractionem panis, vt illis se non habere testantibus magnitudo signi notior fiat, simul insinuans, quia per eos quotidie ieiuna nostra sunt corda pasceda. Quid enim agit Petrus, cum per Epistolas loquitur, nisi vt verbi pabulo corda nostra male ieiuna satiètur? Quid Paulus, quid Ioannes per Epistolas loquentes operantur, nisi vt mentes nostræ cœlestia alimenta percipiant, & inediæ suæ fastidium, quo moriebantur, vincant?

Panes quinque.

Hordeacei.

At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces. Nondum erant apostolis plusquam quinque panes Moisaicæ legis, & duo pisces vtriusq; testamenti, quæ diutius abdito mysteriorum latentium, quasi vndis abyssi tegebantur atq; alebantur occulta. Bene autem iuxta Euangelium Ioannis, panes, qui legem designant, hordeacei fuisse referuntur, qui iumentorum maxime rusticorumque est cibus seruorum: quia incipientibus necdumq; perfectis auditoribus asperiora, & quasi grossiora sunt committenda præcepta. Animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Atque ideo dominus pro suis cuiq; viribus dona tribuens, semperque ad perfectiora prouocans, primo quinque panibus quinque millia, secundo septem panibus quatuor hominum millia reficit. Tertio, discipulis suæ carnis & sanguinis mysterium credit. Ad vltimum magno munere dat electis, vt edant & bibant super mensam suam in regno.

Quinque millia.

Quatuor millia.

Erant autem fere viri quinque millia. Quia quinque sunt exterioris hominis sensus, quinque millia viri dominum secuti designant eos, qui in sæculari adhuc habitu positi, exterioribus, quæ possident, bene vti nouerunt. Qui recte quinque panibus aluntur, quia tales necesse est, legalibus adhuc præceptis institui. Nam qui mundo ad integrum renunciant, & quatuor sunt millia, & septem panibus refe-

cti, hoc est, & euangelica refectioe sublimes, & spiritali sunt gratia docti. Cuius significandæ distantie causa mystice reor in introitu quidè tabernaculi quinq; columnas deauratas, ante oraculum verò, id est, sancta sanctorum, quatuor fieri iussas. Quia videlicet incipientes per legem castigantur, ne peccent, perfecti autem per gratiam, vt deuotius Deo viuant, admonentur.

Discubitus.

Quinquaginta. Centum.

Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per conuiuia quinquagenos, & ita fecerunt. Diuersi cõuiuantium discubitus, diuersos per orbem conuentus ecclesiarum, quæ vnam catholicam faciunt, designant. Qui bene non solum quinquageni, sed attestante Marco, etiam centeni diucubuerunt. Nam quia quinquagesimus penitentia palmus est, centenarius autem numerus de laua transit in dextram, quinquageni ad conuiuium domini discumbunt, qui adhuc in penitentia commissorum positi verbi auditum percipiunt. Centeni autem, qui iam præsumpta venia spe, de solo vitæ æternæ desiderio suspirant.

Creare cur noluerit cibos.

In cœlis cur respiciat.

Acceptis autem quinque panibus & duobus piscibus, respexit in cœlum, & benedixit illis, & fregit, & distribuit discipulis suis, vt ponerent ante turbas. Turbis elurientibus Saluator non noua creat cibaria, sed acceptis his, quæ habuerunt discipuli, benedicit, quia veniens in carne, non alia quam prædicta sunt, prædicat, sed prophetiæ dicta mysterijs gratia grauida demonstrat. Respicit in cœlum, vt illuc dirigendam mentis aciem, ibi lucem scientiæ doceat esse quærendam. Frangit, & ante turbas ponenda distribuit discipulis, quia clausa legis & prophetiæ sacramenta eis, qui per mundum prædicent, patefacit.

Fragmenta colligi.

Cophini.

Et sublatum est, quod superfluit illis fragmentorum cophini duodecim. Quod turbis superest, à discipulis iustollitur, quia sacratiora mysteria, quæ à rudibus capi nequeunt, non negligenter omittenda, sed sunt inquirenda perfectis. Nam per cophinos duodecim, apostoli, & per apostolos omnes sequentium doctorum chori figurantur, foris quidem hominibus despecti, sed intus salutaris cibi reliquijs ad agenda humilium corda cumulati. Constat enim cophinis opera seruilia geri solere, sed ipse cophinos panum fragmentis impleuit, qui infirma huius mundi, vt fortia confunderet, elegit.

Cap. 37.

Soli quomodo alij discipuli.

Orant dominum solum.

Et factum est, cum solus esset orans, erant cum illo & discipuli. Aderant discipuli domino, & sequebantur illum in via, vt Marcus indicat, sed ipse patrè solus orauit, quia possunt sancti domino fidei amorisque societate coniungi: discretum eum à cæteris mortalibus diuinæ gloria maiestatis intueri, viam quoq; quam versat⁹ in carne docuit, passibus humilitatis inlequi: sed incomprehensibilia paternæ dispositionis arcana solus nouit fili⁹ penetrare. Nulquam enim (ni fallor) cum discipulis orasse reperitur, vbi que solus obsecrat, quia Dei consilium humana vota non capiunt, nec quisquam potest interiorum particeps esse cum Christo.

Fidem discipulorum explorat.

Turba.

Et interrogauit illos, dicens: Quem me dicunt esse turbas? At illi responderunt, & dixerunt, Ioannem Baptistam: alij autem Heliam, alij, quia propheta vnus de prioribus surrexit. Pulchre dominus fidem discipulorum exploraturus, prius turbarum sententiam interrogat, ne illorum videlicet confessio, nõ veritatis agnitione probata, sed vulgi videatur opinione firmata, nec comperta credere, sed instar Herodis de auditis hæsitare putentur. Vnde & Petro se Christum confitenti, secundum Matthæum dicit: *Quia caro & sanguis non reuelauit tibi, hoc est, doctrina humana fidei te veritatem nõ docuit.* Pulchre etiam, qui diuersam de domino sententiam ferunt, turbarum nomine notantur, quarum semper dubius, instabilis vagusque sensus & sermo est. A quibus, vt eos distinguat, protinus infert:

Discipuli non sunt de turba.

Petrus cur responderit Christum dei.

Vos autem, quem me esse dicitis? Non sunt enim discipuli Christi de turba, non sunt de turba, qui cum Domino soli gradiuntur, qui eum secretius orantem videre merentur: sed & si quis de turba Christum crediderit, iam mox desinet esse de turba.

Respondens Simon Petrus dixit, Christum Dei. Licet cæteri Apostoli sciant, Petrus tamen respondit præ cæteris. Com-

plexus est itaque omnia, qui & naturam & nomen expressit, in quo summa virtutum est. Etiamne nos de generatione Dei serimus quaestiones? Cum Paulus iudicauerit, nihil se scire, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, Petrus nihil amplius quam Dei filium putauerit confitendū: nos & quando & quomodo natus sit, & quantus sit, humanae infirmitatis contemplatione rimamur? Finis ergo fidei meae Christus est, finis fidei meae Dei filius est. Non licet mihi scire generationis seriem, non licet tamen nescire generationis fidem.

At ille increpans illos praecipit, ne cui dicerent hoc, dicens: quia oportet filium hominis multa pati, & caetera.] Idcirco se ante passionem & resurrectionem noluit praedicari, ut completo postea sanguinis sacramento opportunius Apostolis diceret: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti.* Quia non prodesset eum publice praedicari, & eius vulgari in populis maiestatem, quem post paululum flagellatum visuri sint & crucifixū, multa pari à senioribus & scribis, & principibus sacerdotum. Et notandum, quod eum, qui multa pati & occidi, & resurgere debeat, filium hominis appellat: quia passio in carne Christo, diuinitas impassibilis mansit. Notandum etiam, quod ipse se filiū hominis, Petrus autem Christum Dei filium confitentur, ut ex hoc utroque verus Deus atque homo probetur.

Filius hominis.

Cap. 38.

Abnegare sese.

Dicebat autem ad omnes, Si quis vult post me venire, abneget seipsum.] Pulchre posuit, *Ad omnes*, quia superiora, quae ad fidem dominicae natiuitatis vel passionis pertinet, cum solis seorsum discipulis egit. Tūc autem nosmetipsos abnegamus, cum vitam, quod per vetustatem fuimus, & ad hoc nitimur, quod per nouitatem vocamur. Dicit ergo veritas, dicit: *Si quis vult post me venire, abneget seipsum.* Quia nisi quis à semetipso deficiat, ad eum, qui super ipsum est, non adpropinquat: nec valet adprehendere, quod ultra ipsum est, si nescierit macerare quod est. Sed iam, qui se à vitijs abnegat, exquirendae ei virtutes sunt, in quibus crescat. Nam protinus adiungitur:

crux tollitur dupliciter.

Et tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.] Duobus etenim modis crux tollitur, cum aut per abstinentiam afficitur corpus, aut per compassionem proximi affligitur animus. Pensamus qualiter utroque modo Paulus crucem suam tulerit, qui dicebat: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte alijs predicans, ipse reprobus efficiar.* Ecce in afflictione corporis adiuuimus crucem carnis, nunc in compassionem proximi audiamus crucem mentis. Ait, *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vvor?* Sed in vtraque crucis baiulatione notandum, quod hanc & quotidie tollere, & ea sumpta Dominum sequi iubemur.

Animam perdere.

Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet illam. Nam qui perdidit animam suam propter me, saluam faciet illam.] Sic dicitur fidelis, qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam, & qui perdidit animam suam propter me, saluam faciet eam: ac si agricolae dicatur, frumentum si seruas, perdis, si feminas renouas. Quis enim nesciat, quod frumentum, cum in semine mittitur, perit ab oculis, in terra deficit? Sed vnde putrescit in puluere, inde viridescit in renouatione. Quia verò sancta Ecclesia aliud tempus habet persecutionis, atque aliud pacis, redemptor noster ipsa eius tempora designauit in praecipitis. Nam persecutionis tempore ponenda est anima, pacis autem tempore ea quae amplius dominari possunt, frangenda sunt desideria terrena. Vnde & nunc dicitur:

Pacis tempore vigilaui amplius.

Quid enim proficit homo si lucretur vniuersum mundum, se autem ipsum perdat, & detrimentum suum faciat? Cum persecutio ab aduersarijs deest, valde vigilantius cor custodiendum est. Nam pacis tempore, quia licet viuere, licet etiam ambire. Plerumque autem labentia cuncta despiciamus, sed tamen adhuc humanae verecundiae vsu praepedimur, vt rectitudinem, quam seruamus in mente, nondum exprimere valeamus in voce. Sed huic quoque vulnere congruum subiungitur med camentum, cum dominus dicat:

Nam qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis

erubescet, cum venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum angelorum.] Sed ecce nunc apud se homines dicit, nos iam dominum & sermones eius non erubescimus, quia aperta eum voce confitemur. Quibus ego respondeo, quod in hac plebe Christiana sunt nonnulli, qui Christum ideo confitentur, quia cunctos Christianos esse conspiciunt. Non ergo ad probationem fidei vox sufficit professionis, quam defendit à verecundia professio generalitatis. Est tamen vbi se quisque interroget, vt in confessione Christi se veraciter probet. Certe enim persecutionis tempore erubescere poterant fideles substantijs nudari, de dignitatibus deijci, verberibus adfligi: pacis autem tempore, quia à nostris persecutionibus desunt, est aliud, vbi ostendatur nobis. Veremur saepe à proximis despici, dedignamur iniurias verbi tolerare: si contingat iurgium fortasse cum proximo, erubescimus priores satisfacere. Cor quippe carnale, dum huius vitae gloriam quaerit, humilitatem respuit.

confitentur christum voce.

Fidei probatio.

Dico autem vobis vere, sunt aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei.] Regnum Dei hoc loco praesens Ecclesia vocatur: & quia nonnulli ex discipulis vsque adeo in corpore victuri erant, vt Ecclesiam Dei constructam conspicerent, & contra mundi huius gloriam erectam, consolatoria promissione nunc dicitur: *Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei.* Sed cum tanta dominus subeundae mortis praecipua ederet, quid necessarium fuit, vt ad hanc subito promissionem veniret? nisi quia discipulis rudibus etiam de praesenti vita aliquid promittendum fuit, vt possent robustius in futura solidari, quibus videndum regnum Dei promittit in terra, vt hoc ab eis fidelius in caelo praesumatur. Quod si regnum Dei in hac sententia futuram in caelis beatitudinem velimus accipere, & hoc quidam de adstantibus non post multos dies in monte viderunt, scilicet vt manentis gaudij contemplatione, tamen raptim delibata, modestius instantia saeculi transeuntis aduersa tolerarent. Decentissimo sane verbo sanctos mortem gustare testatur, à quibus nimirum mors corporis libando gustatur, vita animae possidendo teneretur.

Regnum Dei.

Regnum Dei aliter.

Factum est autem post haec verba serè dies octo, & adsumpsit Petrum & Iacobum & Iohannem.] Octaua die dominus promissionem futurae beatitudinis gloriam discipulis manifestat, vt & ostensa caelestis vitae dulcedine, cunctorum qui haec audire possint, corda refoueat, & octonario dierum numero, verum tempore resurrectionis gaudium doceat esse venturum. Nam & ipse octaua die, id est, post sextam sabbati, qua crucem ascendit, & septimam sabbati, qua in sepulchro quieuit, à mortuis resurrexit. Et nos post sex huius saeculi aetates, in quibus pro domino pati & laborare gaudemus, & septimam quietis animarum, quae interim in alia vita geritur, quasi octaua aetate resurgemus. Nam quod Matthaeus dominum Marcusque post sex dies transfiguratum dicunt, nec temporis ordine, nec mysterij ratione refultat. Quia & illi medios tantum ponunt dies, vnde & absolute post sex dies factum dicunt: hic primum adiungit & vltimum, ideoque temperatius serè dies octo commemorat. Et ille post sex mundi aetates sanctis à labore quiescendum, hic verò tempore octauo designat resurgendum. Vnde & pulchre sextus Psalmus, *Pro octaua inscribitur, cuius initium est, Domine ne in ira tua arguas me.* Quia nimirum post sex aetates, quibus operari licet, precibus est insilandum, ne in octauo retributionis tempore, à iudice corripiamur irato. Quod & ipse dominus hoc loco voluit nos ostenso suae orationis exemplo docere, de quo subditur:

Octaua die.

Octaua raris. Euangel. Concord.

Psalmus. pro altiss.

Et ascendit in montem, vt oraret.] In montem namque oraturus, & sic transfigurandus ascendit, vt ostendat eos, qui fructum resurrectionis expectant, qui regem in decore suo videre desiderant, mente in excelsis habitare, & continuis precibus incumbere debere. Tres solummodo secum discipulos ducit, quia multi sunt vocati, pauci verò electi. Et qui hic fidem, qua imbuti sunt, sanctae Trinitatis incorrupta mente seruauerint, illic eius aeterna merentur visione laetari.

Monte ascendit.

Terrij raris.

Transfiguratio
iudicium
seruati

Vestitus
domini

Moses &
Helias

Loco prophe-
ciae de
Coripo

Somno cur
grauati

Beatitude
caelestis

Et factum est dum oraret, species vultus eius altera, & vestitus eius albus resurgens.] Transfiguratus Saluator non substantiam veræ carnis amisit, sed gloriam futuræ, vel suæ venostræ resurrectionis ostendit. Qui qualis tunc apostoli apparuit, talis post iudicium cunctis apparebit electis. Nam in ipso tempore iudicandi & bonis simul & malis, in forma serui videbitur, vt videlicet impij quem spreuere, Iudæi quem negauere, milites quem crucifixuere, Pilatus Herodesque quem iudicauere, queant agnoscere iudicem. Vestitus autem domini, sanctorum illius chorus accipitur, quem glorificans Apostolus ait: Quotquot ergo in Christo baptizati estis, Christum induistis. Qui videlicet habitus domino in terris consistente despectus, aliorumque simili videbatur, sed illi, montem petente nouo candore resurgit: quia nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit, quod erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, videbimus enim eum sicuti est. Vnde bene Marcus hæc vestimenta describens, ait: Qualia fullo super terram non potest candida facere. Nam quia ille hoc loco intelligendus est fullo, quem penitentis Psalmista precatur: Amplius laua me ab iniustitia mea, & a delicto meo munda me: non potest suis fidelibus in terra dare claritatem, quæ eos conseruata manet in cælis.

Et ecce duo viri loquebantur cum eo.] Erant autem Moses & Helias, quorum vnum mortuum, alterum in cælis raptum legimus: nisi in maiestate cum domino, futuram omnium sanctorum gloriam significant, qui videlicet tempore iudicij, vel viui in carne reperiendi, vel ab olim gustata morte resuscitandi pariter sunt cum illo regnaturi. Teste enim Apostolo, mortui qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos qui viuimus, qui reliquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam domino in aëra, & sic semper cum domino erimus. Alter, Moses & Helias, id est, legislator & prophetarum maximus, apparent & loquuntur cum Domino, vt ostendant ipsum esse quem cuncta legis & Prophetiæ scripta promiserunt. Apparent autem non in infimis, sed in monte cum illo, quia soli, qui mente superna petierint, maiestatem sanctæ scripturæ, quæ in domino est adimpleta, perspiciunt. Denique & Iudæi videre Mosen, sed ad Deum in montana subeuntem sequi non merentur. Ad se quoque reuersum non sine velamine vident. Heliam notare, sed solus triumphum ascendentis cum filijs prophetarum contemplantur Helifens, quia multi passim scripturæ verba legimus, sed quam celsa in Christi mysterijs splendet, perpauci intelligimus.

Et dicebant excessum eius, quem completurus erat in Hierusalem.] Et vsque hodie lex & prophetæ quoscunque in veræ fidei cæca tene repererint, dispensationis dominicæ mysterium mutuis vocibus docent.

Petrus verò, & qui cum illo grauati erant somno, & enigilantes viderunt maiestatem eius, & duos viros, qui stabant cum illo.] Non fortuito casu, sed mysterij ratione grauati erant somno discipuli, scilicet vt resurrectionis speciem post corporis quietem viderent. Cuius excitati ad gloriam sancti, eo verus maiestatem domini videbunt, quo etiam suæ carnis, in qua mortem vicerant, immortalitate gaudebunt. Tunc Mosen & Heliam specularuntur in gloria, quia melius intelligunt, quomodo iota vnum aut vnus apex non preterierit à lege, nec dominus soluere legem vel prophetas, sed adimplere aduenit.

Et factum est dum disceret ab illo, ait Petrus ad Iesum: Preceptor, bonum est nos hic esse, & faciamus tria tabernacula, vnum tibi, & vnum Moysi, & vnum Helie: nesciens quid diceret.] Quanta felicitas visione deitatis inter angelorum choros adesse perpetuo, si tantum transformatam Christi humanitas, duorumque societas sanctorum, ad punctum visa delectet, vt eos ne discedant, etiam obsequio Petrus sistere velit. Qui & si pro humana conditione nesciat, quid dicat, insiti tamen sibi dat ardoris indicium. Nesciebat enim quid disceret, qui oblitus est regnum sanctis à domino non in aliquo terrarum loco, sed in cælis esse promissum, se suosque coapostolos mortali adhuc carne grauatos, immortalis vitam statum subire non posse, & illo in sæculo domum mansuetam non esse necessariam, sed & vsque nunc imperitia

notatur, quisque legi, prophetis, & euangelio tria tabernacula facere cupit, cum hæc nequaquam valeant abinuiem separari, vnum habentia tabernaculum, hoc est, Ecclesiam Dei.

Hæc autem illo loquente facta est nubes, & obumbravit eos.] Qui materiale tabernaculum quaesuit, nubis accipit vmbaculum, vt discat in resurrectione non regimine domorum, sed spiritus sancti gloria sanctos esse protegendos. De qua Psalmista: Filij autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt. Et in Apocalypsi sua Ioannes: Et templum, inquit, non vidi in ea, dominus enim omnipotens templum illius est ipse & agnus.

Et timuerunt intrantibus illi in nubem, & vox facta est de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite.] Humana fragilitas conspectum maioris gloriæ ferre non sustinet, ac toto animo & corpore contremiscens ad terram cadit. Quanto quis ampliora quaesierit, tanto magis ad inferiora collabitur, si ignorauerit mensuram suam. Vox sane de cælo patris loquentis auditur, quæ testimonium perhibeat filio, & Petrum errore sublato doceat veritatem, immo in Petro cæteros apostolos. Hic est (ait) filius meus dilectus, huic faciendum est tabernaculum, huic obtemperandum. Hic est filius, illi serui sunt Moses & Helias, debent & ipsi vobiscum in penetralibus cordis sui domino tabernaculum præparare. Et nota, sicut domino in Iordane baptizato, sic & in monte clarificato, totius Trinitatis mysterium declarari, qui gloriam illius, quam in baptizato consecretur, in resurrectione videbimus. Nec frustra Spiritus sanctus hic in lucida nube, illic apparet in columba. Quia qui nunc simplici corde fidem, quam percipit, seruat, tunc luce apertæ visionis, quod crediderat, contemplantur, ipsaque qua illustrabitur, in perpetuum gratia protegetur.

Et dum fieret vox, inuentus est Iesus solus.] Vbi cœpit filius designari, mox serui discesserunt, ne ad illos paterna vox emilla putaretur. Alter, cum fieret vox super filium, inuentus est ipse solus: quia cum manifestauerit se totum electis, erit Deus omnia in omnibus, immo ipse cum suis, vnus per omnia Christus, id est, caput cum corpore splendebit. Propter quem vnitatem alibi dicebat: Ne nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, filius hominis, qui est in cælo.

Et ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quicquid, ex his que viderant.] Futuri regni præmeditatio, & gloria triumphantis ostensa fuerat in monte. Tacet ergo discipuli, & imperante domino nemini dicunt visionem, donec filius hominis à mortuis resurgat, ne & incredibile sit pro rei magnitudine, & post tantam gloriam apud rudes animos sequens crux scandalum faciat.

Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte occurrit illi turba multa, & ecce vir de turba exclamauit, dicens: Magister obsecro te, respice in filium meum, quia vnicus est mihi.] Loca rebus congruente, in monte dominus orat, transformatur, discipulis arcana suæ maiestatis aperit, in inferiora descendens turbæ occursum excipitur, miserorum fletu pullatur. Sursum discipulis mysteria regni referat, deorsum turbis peccata infidelitatis exprobrat. Sursum patris vocem his qui sequi se poterant, pandit, deorsum spiritus malos ab ijs qui vexabantur, expellit. Qui etiam nunc pro qualitate meritum alijs ascendere, alijs descendere non desinit. Nam terrenos adhuc & incipientes, quasi impetens confortat, docet, castigat: perfectos autem, quorum conuersatio in cælis est, sublimius extollendo glorificat, liberius de æternis instruit, & sæpe ea quæ turbis, ne audiri quidem valeant, docet.

Et ecce, spiritus apprehendit illum, & subito clamat, & elidit & dissipat eum cum spuma, & vix discedit dilanians eum.] Demonia quum huic, quem descendens de monte Dominus sanauit, Matthæus lunaticum, Marcus surdum mutumque describit. Significat autem eos, de quibus scriptum est, Strulus vt luna mutatur, qui nunquam in eodem statu permanentes, nunc ad hæc, nunc ad illa vitia mutati, crescunt atque decrescunt, muti non confitendo fidem, surdi nec ipsum aliquatenus fidei audiendo sermonem.

Nubes anti
qua.

Humana
fragilitas.

Vox patris.

Trinitatis
declatio.

Solus cur
re ierit.

Tacuerunt
quare discipuli.

Cap. 59.

Locorum
congruentia
cum factis.

Demoniaci
curatio.
Lunaticum.

Muti.
Sardi.

Eniãdĩ ir-
potentia
vnde.

Et rogauit discipulos tuos, vt eijcerent illum, & non potuerunt.] Latenter hoc dicto accusat apostolos, cum impossibilitas curandi interdum non ad imbecillitatem curantium, sed ad eorum, qui curandi sunt, fidem referatur, dicente domino. Fiat tibi secundum fidem tuam.

Domini
in paciẽtia.

Respondens autem Iesus, dixit: O generatio infidelis, & peruersa, quæquæ ego apud vos, & patiar vos?] Non quod tædio superatus sit mantuetus ac mitis, qui non aperuit, sicut agnus coram tondente, os suum, nec in verba furoris erupit: sed quia in similitudine medici, si ægrotum videat contra sua præcepta se gerere, dicat, viquequo accedam ad domũ tuam? quousque artis perdam industriam, me aliud iubente, & te aliud perpetrante? In tantum autem non est iratus homini, sed vitio, & per vnum hominem Iudæos arguit infidelitatis, vt statim intulerit:

Dæmonia
exiunt
sanat.

Adduc huc filium tuum. Et cum accederet, elisit illum dæmonium, & dissipauit.] Appropinquante enim Iesu, puerum elidit dæmon, & dissipat, quia sæpe conuersi ad Deum post peccata, maioribus notisq; antiqui hostis pulsamur insidijs, agentis videlicet, vt vel odium virtutis incutiat, vel expulsionis suæ vindicet iniuriam. Vnde est (vt de specie transeamus ad genus) quod ecclesiæ primordijs tot grauissima intulit certamina, quod suo regno doluit subita illata dispensia.

Increpat
quem dæ-
monium

Et increpauit Iesus spiritum immundum, & sanauit puerum, & reddidit illum patri eius.] Non puerum, qui vim patiebatur, sed dæmonium, qui inferebat, increpat: quia qui peccantem emendare desiderat, vitium vtique arguendo & odiendo depellere, sed hominem debet amando refouere, donec sanatum spiritualibus Ecclesiæ possit reddere patribus.

Cap. 40.

Omnibusque mirantibus in omnibus, quæ faciebat, dixit ad discipulos suos: Ponite vos in cordib; vestris sermones istos. Filius enim hominis, futurum est vt tradatur in manus hominum.] Inter magnalia diuinæ potentie crebrius inculcat & replicat humanæ passionis abiecta, ne repente veniens terreat, sed præmeditata mente feratur. Sane quod ait, Ponite vos: expressius, & vi intentione legendum, Vos, qui meo discipularui familiaris adheretis, quibus incerta & occulta sapientiæ meæ manifestius aperui, cæteris diuina tantum facta mirantibus, sanguinis quoque preciosi, quo mundus est redimendus, euentum mente reconдите.

Vos.

At illi ignorabant verbum istud.] Hæc ignoratio discipulorum, nõ tam de tarditate, quam de amore pronascentur, qui carnales adhuc, & mysterij crucis ignari, quem Deum verum cognouerunt, moriturum credere nequiverunt. Et quia per figuras eum sæpe loquentem audire solebant, etiam quæ de sui traditione loquebatur, figurate aliud significare putabant.

Ignorant ob
antorem,
discipulis.

Intrauit autem cogitatio in eo, quis eorum maior esset.] Quia viderant Petrum, Iacobum & Ioannem seorsum ductos in montem, secretumq; eis ibi aliud esse creditum, sed & Petro superius clausas regni cælorum promissas, ecclesiãq; super eum ædificandam, rati sunt vel ipsos tres cæteris, vel omnibus apostolis, Petrum esse prælatum. Sunt qui putant, hanc cogitationem discipulis ex eo motam, quod Dominus iuxta Matthæum, staterem de ore piscis sumptum, his qui tributa exigebant, pro se & Petro, quasi cæteris ementiore dederit, vt pote qui ipsi Domino sit in tributi redditione comparatus. Sed & diligens lector, hanc inter eos quæstionem, & ante didrachina redditum, inueniet fuisse versatam. Denique Matthæus hoc in Capharnaum memorat esse gestum. Dicit autem Marcus: Et venerunt Capharnaum, qui cum domi essent, interrogabat eos, Quid in via tractabatis? at illi tacebant. Siquidem inter se in vna disputauerant, quis esset illorum maior. Verum siue hac, siue illa, siue vtraque fuerint occasione commoniti, videns Iesus cogitationes eorum, & causas errorum intelligens, vult delirium gloriæ humilitatis contentione sanare.

De conten-
tione disci-
pulorum.
De maiori-
tate.

Adprehendens, inquit, puerum statuit eum secus se, & ait illis: Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit.] Vel simpliciter pauperes Christi ab ijs, qui velint esse ma-

iores, pro eius docet honore suscipiendos, vel certe malitia paruulos ipsos esse suadet, vt instar innocentie pueris simplicitatem sine arrogantia, charitatem sine inuidia, deuotionem sine iracundia conferunt. Vnde bene cum diceret: Quicumq; susceperit puerum istum, addidit, In nomine meo. Vt videlicet formam virtutis, quam natura duce puer obseruat, ipsi pro nomine Christi, iuuante rationis industria sequantur. Sed quia se in puero suscipi docebat, videlicet quia & ipse puer natus est nobis, ne putaretur, hoc esse solum, quod videbatur, adiunxit atque ait:

Paruuli
malitia.
In nomine
domini.

Et quicumq; me recipit, recipit eum, qui me misit.] Talem se vtique ac tantum credi volens, qualis & quantus est pater. Vtique adeo enim nihil distat (inquit) inter eum & me, vt is filius, qui me recipit, recipiat eum, qui misit me.

Patri equi
lis filii.

Respondens autem Ioannes, dixit: Præceptor, videmus quædam in nomine tuo eijcientem dæmonia, & prohibemus eum, quia non sequitur nobiscum.] Ioannes præcipua deuotione dominum amans, ideoq; redamari dignus, excludend beneficio putauit eum, qui non vtatur obsequio. Sed docetur, neminem à bono quod ex parte habet, arcendum, sed ad hoc potius, quod nondum habet, esse prouocandum.

Ioannis
zelus.

Et ait ad illum Iesus: Nolite prohibere. Qui enim non est aduersum vos, pro vobis est.] Hac doctus sententia dicit Apostolus: Sed siue occasione, siue veritate Christus adnunciatur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Sed licet ille gaudeat etiam de ijs, qui Christum adnunciant non sincere, & tales aliquando in nomine Christi signa facientes, ob aliorum salutem censeantur non esse prohibendi, non tamen ipsis per talia signa secura sua conscientia redditur. Quin potius in illa die cum dixerint: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in tuo nomine dæmonia eiecimus, & in tuo nomine virtutes multas fecimus? responsum accipient, quia nõquam noui vos, discedite à me, qui operamini iniquitatem. Itaque in hæreticis & malis catholicis non sacramenta communia, quæ nobiscum sunt, & aduersum nos non sunt, sed diuisionem paci veritatiq; contrariam, qua aduersum nos non sunt, & dominum non sequuntur nobiscum, detestari & prohibere debemus.

In malis
quid dete-
standum.

Factum est autem, cum completerentur dies adsumptionis eius, & ipse faciem suam firmavit, vt iret Hierusalem.] Diem adsumptionis, tempus passionis dicit, quo imminente pedetentim Hierosolymis aduehitur. Cessent ergo pagani, quasi hominem irridere crucifixum, & tempus suæ crucifixionis constar, quasi Deum præuidisse, & quasi irridentes sponte crucifigendum locum, quo crucifigendus erat firmata facie, id est, obstinata atque imperterrita mente perisise.

Cap. 41.

Et non receperunt eum, quia facies eius erat euntis Hierusalem.] Quia Hierusalem ire conspiciunt Samaritæ, dominum non recipiunt. Non enim contutur Iudæi Samaritanis, vt Euangelista Ioannes ostendit.

Samaritanis.

Cum vidissent autem discipuli eius Iacobus & Ioannes, dixerunt, Domine vis dicimus, vt ignis descendat de caelo, & consummat illos? Et conuersus increpauit illos, & dixit: Nescitis cuius spiritus estis?] Magni & sancti viri, qui iam optime scirent mortem itam, quæ animam dissoluit à corpore, non esse imendam, formidandam, secundum eorum tamen animum, qui illam timerent, nonnulla peccata morte punierunt, quæ & viuentibus utilis metus incuteretur, & illis, qui morte puniebantur, non ipsa mors noceret, sed peccatum, quod augeri posse, si viuerent, non temere illi iudicabant, quibus tale iudicium donauerat Deus. Inde est, quod Helias multos morte affecti, & propria manu, & igne diuinitus impetrato. In cuius exemplum, cum voluissent Apostoli petere de caelo ignem ad consumendum eos, qui sibi hostipitium non præberent, reprehendit in eis dominus non exemplum Prophetæ sancti, sed ignorantiam vindicandi, quæ adhuc erat in rudibus, animaduertens eos non amore correptionem, sed odio desiderare vindictam. Itaque postquam eos docuit, quid esset diligere proximum tanquam seipsum, infuso etiam Spiritu sancto, non desuerunt tales vindictæ, quamuis multo rarius, quam in veteri testamento. Ibi enim ex-

Mors non
imenda.

Peccata
mens in qui-
bus
buscauit pe-
nit.

Helias
factus.

Indigna
accusatio
vnde.

Salutare in
via.

conspicere, ne sua opera, quasi ex mortuis pellibus, credat munire. Omnis vero, qui salutat in via, ex occasione salutat itineris, non ex studio obtinendæ eiusdem salutis. Qui igitur non amore æternæ patriæ, sed præmiorum ambitu salutem audientibus prædicat, quasi in itinere salutat: quia ex occasione, & non ex intentione, salutem audientibus exoptat.

Pax.

In quamcunq; domum intraueritis, primum dicite: Pax huic domui. Et si sibi fuerit filius pacis, requiescet super illa pax vestra. Sin autem, ad vos reuertetur.] Pax quæ ab ore prædicatoris offertur, aut requiescit in domo, si in ea fuerit filius pacis, aut ad eundem prædicatorem reuertitur: quia aut erit quique prædestinatus ad vitam, & cœlestis verbum sequitur, quod audit, aut si nullus audire voluerit, ipse prædicator sine fructu non erit, quia ad eum pax reuertitur, quoniam ei à Domino pro labore sui operis recompensatur. Ecce autem, qui peram & sacculum portari prohibuit, sumptus & alimenta ex eadem prædicatione concedit. Nam sequitur:

In eadem autem domo manete, edentes & bibentes, quæ apud illos sunt.] Si pax nostra recipitur, dignum est, vt in eadem domo maneamus, edentes & bibentes, quæ apud illos sunt: vt ab eis terrena stipendia consequamur, quibus præmia patriæ cœlestis offerimus. Vnde etiam Paulus pro minimo hæc ipsa suscipiens, dicit: Si nos vobis spiritus alia seminauimus, magnum est, si vestra carnalia metamus? Et notandum, quod subditur:

Merces o-
perarij.

Dignus est enim operarius mercede sua.] Quia iam de mercede sunt operis, ipsa alimenta sustentationis, vt hic merces de labore prædicationis inchoetur, quæ illic de veritatis visione perficitur. Qua in re considerandum est, quod vni nostro operi duæ mercedes debentur, vna in via, altera in patria: vna quæ nos in labore sustentat, alia quæ nos in resurrectione remunerat.

Merces du-
plex vni o-
peri.

Et in quamcunq; ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate & qua apponuntur vobis, &c.] Descripto diuersæ domus hospitio, quod etiam in ciuitatibus agere debeant, docet, pijs videlicet in omnibus communicare, ab impiorum verò per omnia societate secerni.

Puluerem
excutere.

In quamcunq; ciuitatem intraueritis, & nõ receperint vos, exeuntes in plateas eius, dicite: Etiam puluerem, qui adhaerit nobis de ciuitate vestra, extergimus in vos.] Aut ad contestationem laboris terreni, quem pro illis inaniter susceperunt, aut vt ostenderent vsq; adeo se ab ipsis nihil terrenum querere, vt etiam puluerem de terra eorum non sibi pateretur adhaerere. Aliter. Pedes discipulorum ipsum opus incessumque prædicationis significant. Puluis verò, quo asperguntur, terrenæ leuitas est cogitationis, à qua ipsi etiam summi doctores immunes esse nequeant, cum auditoribus sollicitis salubribus curis incessanter intendunt, & quasi per itinera mundi vno vix calcaneo terræ puluerem legunt. Qui ergo receperint verbum, ipsi afflictiones curasq; doctorum, quas pro se tolerabant, in argumentum sibi vertunt humilitatis. Qui verò spreuerint doctrinam, docentium sibi labores & pericula tædiumque sollicitudinum ad testimonium damnationis insecunt. Et ipse est puluis, qui in Euangelij contemptores extergi, & à quo per bonos auditores Euangelistarum iubetur pedes ablui, imo per ipsum Saluatorem narrantur abluti.

Sodomita-
rũ flagitia.

Dico autem vobis, quia Sodomis in die illa remissus erit, quam illi ciuitati.] Sodomitæ quidem inter tot carnis animæque flagitia, quibus insatiabiliter ardebant, inhospitales quoq; Iezechiele attestante fuerunt, sed nulli apud eos tales hospites, quales apud Iudæos prophetæ, quales Apostoli reperti sunt. Et Loth quidem aspectu & auditu iustus erat, non aliquid tamen docuisse, nulla ibi fecisse signa perhibetur. Atq; ideo, cui multum datum est, multum quæretur ab eo, potentesq; potenter tormenta patientur.

Corozaim.

Va tibi Corozaim, va tibi Bethsaida.] Corozaim, Bethsaida, & Capharnaum, Tiberias quoque, quam Ioannes nominat, ciuitates sunt Galilææ, sitæ in litore lacus Genesareth, qui Iordane fluente efficitur, & ab euangelistis etiam mare Galilææ, vel mare Tiberiadis appellatur. Plangit ergo dominus ciuitates, quæ post tanta miracula atq; virtu-

Lacus Ge-
nesareth.

tes non penituerint. Peioresque gentilibus, qui naturale solummodo ius dissipabant, post descriptæ legis contemptum, filium quoque Dei conculcare, gratiamq; ingratissimè spernere non timuerunt.

Quia si in Tyro & Sidone facta fuissent virtutes, quæ in vobis facta sunt, olim in cilicio & cinere sedentes penituerent.] Impletum videmus hodie dictum saluatoris, quia scilicet Corozaim & Bethsaida præsentem Domino credere noluerunt. Tyros autem ac Sidon, & quondam Dauid ac Salomoni amicæ fuere, & post euangelizantibus Christi credidit discipulis. Tantaq; fidem deuotione susceperunt, vt Paulum Apostolum Tyro abeuntem cuncti ciues cum vxoribus & filijs vsq; foras ciuitatem prosequerentur, pulcherrimoque spectaculo tanta hominum multitudo paucissimos hospites, sed Christi pro fide clarissimos, ad naues vsque valesactura deduceret. Sed quare non olim his, qui credere potuerunt, verum Iudæis, qui credere noluerunt, sit Euangelizatum: ipsius est scire, cuius vniuersæ viæ, misericordia & veritas. Sane quod Dominus ait: In cilicio & cinere sedentes penituerent. In cilicio, quod de pilis caprarum contextitur, asperam peccati pungentis memoriam, qua in die iudicij sinistra pars est induenda, significat. In cinere autem mortis considerationem, per quam tota humani generis massa in puluerem est redigenda, demonstrat. Porro in sessione, humiliationem propriæ conscientie designat. De qua Psalmista: Surgite postquam sederitis, quod est dicere, Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis.

Tyro &
Sidon.Euangeliza-
tum cur in
credidit.

Cilicium.

Cinere.

Sedere.

Capharna-
um cur demer-
genda.

Et tu Capharnaum vsq; in cœlum exaltata, vsq; ad infernum demergeris.] Duplex in hac sententia sentus est. Vel ideo ad infernum demergeris, quia contra prædicationem meam superbissime restitisti. Vel ideo, quia exaltata es vsque ad cœlum meo hospitio, ex meis signis atque virtutibus tantum habens priuilegium, maioribus plecteris supplicij, quam his quoq; credere noluit. Et ne quis putaret hanc increpationem illis tatummodo ciuitatibus vel personis, quæ dominum in carne vidit spernebant, & non omnibus, qui hodieq; Euangelij verba despiciunt, conuenire, consequenter adiunxit, dicens:

Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.] Vt in audiendo quisque vel spernendo Euangelij prædicatore, non viles quasq; personas, sed Dominum saluatorem, imò ipsum patrem spernere se, vel audire disceret. Nam se-

Euangeli-
zantium
spernit.

quitur: Qui autem me spernit, spernit eum, qui me misit.] Quia proculdubio in discipulo magister audit, & in filio pater honoratur. Potest & ita intelligi, Qui vos spernit, me spernit. Qui non facit misericordiam vni de fratribus meis minimis, nec mihi facit, quia & ipse pro his formam serui & pauperis habitum suscepi. Qui autem me spernit, nolens credere Deum, & filium Dei conculcans, spernit eum, qui me misit, quia ego & pater vnum sumus.

Reuersi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine, etiam demonia subijciuntur nobis in nomine tuo.] Bene quidem confessi sunt, deferentes honorem nomini Christi, sed quia infirma adhuc fide gaudebant in virtutibus, vide quid audiunt.

Et ait illis, Videbam Satanam, sicut fulgur de cœlo cadentem. Non modò video, sed prius videbã, quãdo corrui. Quod autem ait: Sicut fulgur, vel præcipitem de supernis ad imlaptum significat, vel quia deiectus, adhuc transfiguratus se in angelum lucis. Quia ergò discipulos de signorum operatione vidit elatos, exemplo eos terret, atque ad humanitatem reuocat eius, qui primus superbiendo cecidit, vt qui hunc ob superbiam de cœlo recordarentur eiectum, multo magis se de terra editos, si superbiierint, humiliandos agnoscat.

vidit Sa-
tanam ca-
dentem.

Ecce, dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones, & supra omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.] Hoc est, omne genus immundorum spirituum de obfessis corporibus eiciendi. Quamuis & ad literam rectissime possit accipi. Siquidem & Paulus à vipera inuasus, nil aduersi patitur. Et Ioannes, vt historia tradit, hausto veneno non læditur. Hoc sanè inter serpentes, qui dente, & scor-

serpentis
calcatur.

Serpentes
Scorpij.

piones, qui cauda nocent, distare arbitror, quod serpentes aperte sauentes, scorpiones clanculo insidiantes, vel homines vel demones significant. Serpentes, qui inchoandis virtutibus venena praua persuasionis obijciunt. Scorpiones, qui consummatas virtutes ad finem vitare contendunt.

Miracula
per malos.

Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subiungunt. De subiectione spirituum, cum caro sint, gaudere prohibentur, quia spiritus eijcere, sicut & virtutes alias facere, interdum non est eius meriti, qui operatur, sed inuocatio nominis Christi hoc agit, ad condemnationem eorum, qui inuocant, vel ob vtilitatem eorum, qui vident & audiunt, conceditur, vt licet homines despiciant signa facientes, tamen Deum honorent, ad cuius inuocationem fiant tanta miracula. Nam & in actibus Apostolorum filij scevæ videbantur eijcere demones, & Iudas Apostolus cum animo proditoris multa signa inter cæteros Apostolos fecisse narratur.

Nomina
scribi in
caelis.

Gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in caelis. Si Satanas (inquit) per superbiam, cœli sedem cum socijs amittit, nõ oportet vos de illorum humilitatione, sed de vestra sublimatione gaudere, quatenus vnde illi ruere subleuati, vos humiles ascendatis. Non autem pueriliter sapiendum, quasi Deus ad remedium obliuionis bonos in cœlis, malos scribat in terris, dicente Hieremia: *Vniuersi qui derelinquunt te, confundantur: recedentes, in terra scribantur.* Sed salubriter intelligendum, quod siue cœlestia seu terrestria quis opera gesserit, per hæc quasi literis adnotatus, apud Dei memoriam sit æternaliter adfixus.

Cap. 43.
Confessio.

Arriani
notæ.

In ipsa hora exultauit spiritu sancto, & dixit: Confiteor tibi pater domine cœli & terra. Confessio non semper penitentiam, sed & gratiarum actionem significat, vt in Psalmis sapissime legimus. Audiant qui saluatorem non natum, sed creatum calumniantur, quod patrem suum vocet cœli & terræ dominum. Si enim & ipse creatura est, & creatura conditorẽ sui patrem appellare potest, itultum fuit non & suum & cœli ac terræ dominum vel patrem similiter appellare.

Clauis sci-
entia.

Quod abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Gratiarum agit, exultat in patre, quod Apostolis aduentus sui aperuerit sacramenta, quæ ignorauerint Scribæ & Pharisei, qui sibi sapientes videntur, & in conspectu tuo prudentes iustificata sapientia à filijs suis. Vbi pulchre sapientibus & prudentibus non insipientes & hebetes, sed paruulos, id est, humiles opposuit, vt probaret, se tumorem damnasse, non acumen. Quia hæc est clauis, de qua tibi dicit: *Tu istis clauem scientiæ, hoc est, humilitatem fidei Christi, qua ad diuinitatis eius agnitionem peruenire poteratis, spernentes abijcere maluisti.*

Sapientiam
jubis.

Etiã pater, quia sic placuit ante te. His domini verbis exẽpla humilitatis accipimus, ne temere discutere superba consilia de aliorum vocatione, aliorum verò repulsione presumamus. Cum enim intulisset vtrunque, non mox rationem reddidit, sed si Deo placitum dixit. Hoc videlicet offendens, quia iniustũ esse non potest, quod placuit iusto. Vnde & in vinea mercedem laborantibus reddens, cum quosdã operarios inæquales in opere æquaret in præmio, & plus in mercede quæreret, qui labori amplius insudasset, ait: *Nonne ex denario conuensiisti mecum? Volo autem & huic nouissimo dare, sicut & tibi. Aut non licet mihi, quod volo facere? In cunctis ergo, quæ exterius disponuntur, aperta causa rationis est occultæ iustitiæ voluntatis.*

Placuit sic.

Arriani no-
tæ.
Filius patri
equalis.

Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Cum omnia, legis, omni potetẽ agnoscis, non de colore, non degenerem patris. Cum tradita legis, filium cõfiteris, cui per naturam omnia vnus substantiæ iure sunt propria, non dono collata per gratiam. Omnia autem, quæ tibi tradita dicit, non mundi elementa, quæ ipse creauit, intelligẽda sunt, sed hi, quibus paruulis spiritu sacramenta filij pater reuelauit, & de quorum salute idem filius, cum hæc loqueretur, spiritu sancto exultauit. De quibus omnibus alias dicit: *Omne quod dat mihi pater, ad me veniet.*

Et nemo scit, qui sit filius, nisi pater, & qui sit pater, nisi filius, &

cui voluerit filius reuelare. Non ita intelligendum est, quali filius à nullo possit sciri, nisi à patre solo, pater autem non solum à filio, sed ab eis etiam, quibus reuelauerit filius, sed ad vtrunque referendum est quod ait, *Et cui voluerit filius reuelare, vt & patrem intelligamus, & ipsum filium per filium reuelari.*

Filiũ quomodo
neciat.

Et conuersus ad discipulos suos dixit: Beati oculi, qui vident, quæ videtis, & non vident, & audire, quæ auditis, & non audierunt. Abraham exultauit, vt videret diem Christi, & vidit, & gauisus est. Esaias quoque, & Micha, multi alij prophete videntes gloriam domini, qui & propterea videntes sunt cur dicti appellati. Sed hi omnes à longe aspicientes & saluantes per speculum & in ænigmate viderunt, Apostoli autem impræsentiarum habentes dominum, conuiescentesque ei, & quæcunque voluissent interrogando discentes, nequaquam per angelos aut varias visionum species opus habebant doceri. Quos verò Lucas multos prophetas & reges dicit, Matthæus apertius prophetas & iustos appellat. Ipsi sunt enim reges magni, quia têtationum suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo præse-

Videntes
cur dicti
prophete.

Reges, iu-
se nouerunt.

se nouerunt. **E**T ecce quidam legisperitus surrexit, tentans eum, & dicens: *Magister quid faciendo vitam æternam possidebo?* Legisperitus, qui de vita æterna dominum tentans interrogat, occasionem, vt reor, tentandi de ipsis domini sermonibus sumpsit, vbi ait: *Gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in caelis.* Sed ipsa sua tentatione declarat, quàm vera sit illa domini confessio, qua patri loquitur: *Quod abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.*

At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? Quomodo legis? Ille respondens, dixit: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum tuum sicut teipsum. Dum legisperito respondet, perfectũ nobis Saluator iter vitæ cœlestis ostendit. Cui primo de dilectione Dei & proximi legis scripta proponenti dicit:

Recte respondisti: Hoc fac, & viues. Deinde post inductam parabolam respondenti, illum fuisse proximum vulnerato, qui fecit misericordiam in illum, adiicit: *Vade, & tu fac similiter, id est, tali misericordiæ studio proximum tuum necesse habentem diligere & sustentare memento. Aperitissime declarans, solam esse dilectionem, & ipsam non verbo tenus ostentatam, sed operis executione probatam, quæ perpetuam ducat ad vitam.*

Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum, Et quis est meus proximus? Quanta inanis gloriæ dementia? Legisperitus ob vulgi fauorem captandum, quo sapienter respondisse iactaretur, primum se legis fatetur ignorare mandatum, vere iuxta Saluatoris sententiam, sapiens & prudens in lege, sed quia non humiliari cum paruulis Christi, sed seipsum iustificare desiderat, beatos oculos columbarum innocentia lacte lotarum, quibus Christi arcana videre posset, accipere recusans. Cui profectò dominus ita respondens temperauit suum, vt omnem, qui misericordiam faceret, cui libet proximum doceret, & tamen hæc eadem parabola, specialiter ipsum Dei filium, qui nobis per humanitatem proximus fieri dignatus est, designaret. Neque enim ita proximum, quem sicut nos diligere iubemur, tu per Christo interpretari debemus, vt moralia mutua fraternitatis instituta sub allegoriæ regulis extenuare & auferre conemur.

Sufficiens autem Iesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hiericho. Homo iste, Adam intelligitur in genere humano. Hierusalem ciuitas pacis illa cœlestis, à cuius cuius beatitudine lapsus, in hanc mortalem miseramq; vitam deuenit. Quàm bene Hiericho, quæ luna interpretat,

Cap. 44.
Legisperi-
tus tentat
dominum.

Iter vite.

Inanis glo-
ria captio-
nes.

Proximus
quis.

Adam san-
genere humano.
Hierusalem
ciuitas pacis
illæ cœlestis,
à cuius
cuius beatitudine
lapsus, in hanc
mortalem miseramq;
vitam deuenit.

significat, varijs videlicet defectuum laboribus erroribusque semper incertam.

Latrones. *Et incidit in latrones.*] Latrones, diabolum & angelos eius intellige, in quos, quia descendebat, incidit. Nam nisi prius intus intumesceret, foris tentatus tam facile non caderet. Vera est enim satis sententia, quæ dicit: *Ante ruinam enim exaltatur cer.*

Spoliatus quibus Adam. *Qui etiam despoliauerunt eum.*] Gloria videlicet immortalitatis & innocentie velte priuarunt. Hæc est enim prima stola, quam iuxta aliam parabolam luxuriosus filius per penitentiam rediens ornatur, & qua protoplasti amissa, cognouerunt esse se nudos, tunicasque pelliceas nature mortalis induti sunt.

Plaga Adam. *Et plagis impositis, abierunt semiuuio relicto.*] Plagæ, peccata sunt, quibus nature humanæ integritatem violando, seminarium quoddam (ut ita dicam) augendæ mortis, fessis indidore visceribus. Abierunt autem, non ab insidijs aliquatenus cessando, sed eandem insidiarum fraudes occultando. Semiuuio reliquerunt, quia beatitudinem vitæ immortalitatis exuere, sed non sensum rationis abolerè valuerunt. Ex qua enim parte sapere & cognoscere Deum potest, viuus est homo. Ex qua verò peccatis contrahescit, & miseria deficit, mortuus idem, letiferoque est vulnere scedatus.

Sacerdos et Leuita. *Accidit autem, ut sacerdos quidam descenderet eadem via, & viso illo preterit. Similiter & Leuita, cum esset secus locum, & videret eum, transit.*] Sacerdos & Leuita, qui viso saucio transierunt, sacerdotium & ministerium veris testamētis est, vbi per legis decreta mundi languentis vulnera monstrari tantum, non autem curari poterant, quia impossibile erat (ut Apostolus ait) sanguine vitulorum & agnorum, & hircorum auferri peccata.

Samaritanus, dominus. *Samaritanus autem quidam iter transiens, venit secus eum, & videns eum misericordia motus est.*] Samaritanus, qui interpretatur cultus, dominum significat, cui rectissime propheta, ne hos latrones possit incurere, supplicat. *Custodi me, inquit, à laqueo, quem statuerunt mihi, & ab scandalis operantium iniquitatem.* Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendens de cælo, vitæ presentis iter arripuit, & venit secus eum, qui vulneribus tabescebat infestis, id est, in similitudinem hominū factus, & habitu inuentus, ut homo, compassionis nostræ susceptione finitimus, & misericordiam factus est consolatione vicinus.

Vinum & oleum. *Et approprians allegauit vulnera eius, infundens oleum & vinum.*] Peccata, quæ in hominibus inuenit, redarguendo cohibuit, spem veniæ penitentibus, terrorem poenæ peccantibus incutiens. Alligat enim vulnera, dum præcipit, *Penitentiam agite, infundit oleum, dum addit, Adpropinquauit enim regnum cælorum.* Infundit & vinum, dum dicit, *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.*

Samium. *Et imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit.*] Iumentum eius est caro, in qua ad nos venire dignatus est. In quo saucium imposuit, quia peccata nostra pie portauit in corpore suo super lignum: & iuxta aliam parabolam inuentam, quæ errauerat ouem, humeris suis impositam, reporravit ad gregem. Itaque imponi iumento, est in ipsam incarnationem Christi credere, eiusq; mysterijs initiari, simul & ab hostis incurfione tutari. Stabulum autem est ecclesia præsens, vbi reficiuntur viatores, de peregrinatione hac in æternam patriam redeuntes. Et bene iumento impositum duxit in stabulum, quia nemo, nisi baptizatus, nisi corpori Christi adunatus, ecclesiam intrabit.

Altera dies. *Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait, Curam illius habe.*] Altera dies est post domini resurrectionem. Nam & antè quidem per Euangelij sui gratiam illuminauerat, his qui in tenebris & in umbra mortis sedebant, sed potior resurrectione celebrata, perpetuæ lucis splendor effulsit. Duo denarij sunt duo testamēta, in quibus æterni regis nomen & imago continetur. Finis enim legis Christus. Qui altera die prolatis dantur stabulario, quia tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. Altera die itabularius denarios, quorum precio vulnera-

tum curaret, accepit, quia spiritus sanctus adueniens, docuit Apostolos omnem veritatem, quo genti erudiendis instare, atque Euangelium prædicare sufficerent.

Et quocumque supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi.] Supererogat itabularius, quod in duobus denarijs non accepit, cum dicit Apostolus: *De virginibus autem præceptum domini non habeo, consilium autem do.* Item quæ, *Et dominus ordinauit his, qui Euangelium adnunciant, de Euangelio viuere.* Sed non vti sumus hac potestate, ne quem vestrum grauaremus. Cui rediens quod promiserat, debitor reddet, quia veniens in iudicio dominus dicit: *Quia super pauca fuisi fidelis, super multa te constituam.* Intra in gaudium domini tui.

Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit, Qui fecit misericordiam in illum.] Iuxta literam, manifesta est domini sententia, nullum nobis amplius, quam qui misereatur, esse proximum, si Hierosolymitæ ciui, non sacerdos, non leuita ex eadem gente, immo in eadem vrbe nati & nutriti, sed exteræ gentis acicola, quia magis misertus est, factus est proximus. Sacratiore autem intellectu, quoniam nemo magis proximus, quam qui vulnera nostra curauit, diligamus: eum quasi dominum Deum nostrum, diligamus quasi proximum. Nihil enim tam proximum, quam caput membris. Diligamus etiam eum, qui imitator est Christi. Hoc est enim, quod sequitur:

Et ait illi Iesus, Vade, & tu fac similiter.] Id est, ut verè te proximum, sicut teipsum, diligere manifestes, quicquid vales in eius, vel spiritali necessitate subleuanda deuotus operare.

Cap. 45. *Factum est autem, dum irent, & ipse intrauit in quoddam castrum, & mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam. Et huic erat soror nomine Maria.*] Hæc lectio superiori pulcherrima ratione connectitur. Quia videlicet illa dilectionem Dei & proximi, verbis & parabolis: hæc autem ipsis rebus & veritate designat. Duæ quippe iste domino dilectæ sorores, duas vitas spirituales, quibus in præfenti sancta exercetur Ecclesia, demonstrent. Martha quidem actiualem, qua proximo in charitate sociamur: Maria verò contemplatiuam, qua in Dei amore suspiramus. Actiua enim vita est panem esurienti tribuere, verbo sapientie nescientem docere, errantem corrigere, ad humilitatis viam superbientem proximum reuocare, infirmantis curam gerere, quæ singulis quibusq; expediant, dispensare, & commissis nobis, qualiter subsistere valeant, præuidere. Contemplatiua verò vita est, charitatem quidem Dei & proximi tota mēte retinere, sed ab exteriori actione quiescere, soli desiderio conditoris inherere, ut nil iam agere libeat, sed calcatis curis omnibus, ad videndam faciem sui creatoris animus inardescat, ita ut iam nouerit carnis corruptibilis pondus cum mœore portare, rotisq; desiderijs appetere illis hymnicis angelorum choris interesse, admisceri cœlestibus ciuibus, de æterna in conspectu Dei incorruptione gaudere.

Qua etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius, Martha autem sat agebat circa frequens ministerium.] Hæc vitæ congruere, nemo est qui dubitet. Et contemplatiua quidem vniformis perfectio est, exuram mētem à cunctis gēdit habere terrenis, eamque, quārum humana imbecillitas finit, vnire cum Christo. Actiua verò, quam frequēs sit ministerium, gentium magister edocet, qui creberimis epistolarum dictis, suos pro Christo terra mariq; labores, sua pericula commemorat. In quibus etiam visiones & reuelationes domini commēdans, non minus se in speculatiua virtute, quod per paucis est imitabile, cōsummatum fuisse significat. Vnde dicit: *Sine enim mente excedimus Deo, siue sobrii sumus vobis.*

Qua stetit & ait: Domine, non est tibi cura, quod soror mea reliquit me sola ministrare. Dic ergo illi, ut adiuuet me.] Ex illius persona loquitur, qui adhuc diuine contemplationis ignarus, solum quod didicere fraternæ dilectionis opus Deo placitum ducit, ideoq; cunctos, qui Christo deuoti esse velint, huic mancipatos autumat. Et bene Martha stetit, Maria secus pedes Domini sedisse describitur, quia vita actiua la-

horioso defudat in certamine, contemplatiua verò pacatis vitiatorum tumultibus, optata iam in Christo mentis quiete perfuitur.

Et respondens dixit illi Dominus: Martha Martha sollicita es, & turbaris circa plurima, porro vnum esse necessarium.] Et beatus David solū hoc necessarium homini esse definiens, Deo iugiter inhærerere desiderat, dicens: *Mibi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam.* Et alibi: *Vnam pety à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, vt videam voluntatem Domini, & visitem templum sanctum eius.* Vna ergo & sola est Theologia, id est, contemplatio Dei, cui merito omnia iustificacionum merita, vniuersa virtutum studia postponuntur.

Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.] Ecce pars Marthæ non reprehenditur, sed Mariæ laudatur. Neque enim bonâ partem elegisse Mariam dicit, sed optimam, vt etiam pars Marthæ indicaretur bona. Quare autem pars Mariæ sit optima, subinfertur cum dicitur, *Quæ non auferetur ab ea.* Actiua etenim vita, cum corpore deficit. Quis enim in æterna patria panem esurienti porrigat, vbi nemo esurit? Quis potum tribuat sitienti, vbi nemo sitit? Quis mortuum sepeliat, vbi nemo moritur? Cum præfenti ergo sæculo, vita aufertur actiua. Contemplatiua autem hic incipitur, vt in cœlesti patria perficiatur. Quia amoris ignis qui hic ardere inchoat, cum ipsum quæ amat viderit, in amore amplius signescit. Contemplatiua ergo vita minimè aufertur, quia subtracta præfentis sæculi luce perficitur.

CAPVT XI.

ET factum est cum esset in loco quodam orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut & Ioannes docuit discipulos suos.] Post historiam sororum quæ duas Ecclesiæ vitas signauerunt, nõ frustra Dominus & ipse orasse, & discipulos orare docuisse describitur. Quia & oratio quâ docuit, vtriusque in se vitæ continet mysterium, & ipsarum perfectio vitarum nostris non viribus est obtinenda, sed precibus. Et quia crebro Lucas Saluatorem descriperat orantem, quid orando egerit, qui vtiq; non pro se, sed pro nobis supplicabat, insinuat, cum finita oratione discipulos refert qualiter orare debeant sciscitari.

Et ait illis: Cum oratis dicite, Pater, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Panem nostrum cotidianum da nobis hodie: & dimitte nobis peccata nostra, si quidem & ipsi dimittimus omnia debent nobis. Et ne nos inducas in tentationem.] Euangelistam Matthæum septem petitiones continere dominica videtur oratio. Quarum in tribus æterna pascuntur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna, consequenda sunt necessaria. Nam quod dicimus, *Sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum; sicut voluntas tua, sicut in celo & in terra:* quod non absurde quidam intellexerunt in spiritu & corpore, omnino sine fine retinenda sunt, & hic inchoantur, quantumque proficimus, augentur in nobis: perfecta verò (quod in alia vita sperandum est) semper possidebuntur. Quod verò dicimus, *Panem nostrum cotidianum da nobis hodie: & dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo:* quis non videat ad præfentis vitæ indigentiam pertinere? In illa itaque vita æterna, vbi nos semper speramus futuros, & in nominis Dei sanctificatio. & regnum eius, in nostro spiritu & corpore perfecte atque immortaliter permanebunt. Panis verò cotidianus idè dictus est, quia hic est necessarius quantus animæ carniq; tribuendus est, siue spiritaliter, siue corporaliter, siue vtroque intelligatur modo. Hic est etiam quam poscimus remissio, vbi est omnis commissio peccatorum. Hic tentationes, quæ nos ad peccandum vel alliciunt vel impellunt. Hic denique malum, vnde cupimus liberari. Illic autem nihil istorum est. Euangelista verò Lucas in oratione dominica petitiones non septem, sed quinque complexus est. Nec ab isto vtiq; discrepauit: sed quomodo ista septè sint intelligenda, ipsa sua breuitate commouit. Nomen

quippe Dei sanctificatur in spiritu, Dei autem regnum in carnis resurrectione venturum est. Ostendens ergo Lucas tertiam petitionem duarū superiorum esse quodammodo repetitionem, magis eam prætermittendo fecit intelligi. Deinde tres illas adiungit, de pane cotidiano, de remissione peccatorum, de tentatione vitanda. At verò quod ille in vltimo posuit, *Sed libera nos à malo:* ille nõ posuit, vt intelligeremus ad illud superius quod de tentatione dictū est, pertinere. Ideo quippe ait, *sed libera:* non ait, & libera: tanquam vnam petitionem esse demonstrans, noli hoc, sed hoc, vt sciat vnusquisque in eo se liberari à malo, quod non infertur in tentationem.

ET ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet ille: Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum.] Rogatus à discipulis saluator nõ modo formam orationis, sed & instantiam frequentiamque tradit orandi. Amicus ergo ad quem media nocte venit, ipse Deus intelligitur. Cui in media tribulatione supplicat, & tres panes, id est, intelligentiam Trinitatis, qua præfentis vitæ consolentur labores, efflagitare debemus. Amicus qui venit de via, ipse nos ter est animus, qui toties à nobis recedit, quoties ad appetenda terrena & temporalia foris vagatur. Redit verò, cœlestique alimonia refici desiderat, cum in se reuersus superna cæperit ac spiritalia meditari. De quo pulchre qui petierat adiungit, non se habere quod ponat ante illum. Quoniam animæ post sæculi tenebras Deum suspiranti, nil præter eum cogitare, nil loqui, nil libet intueri, solum quod recognouit summæ Trinitatis gaudium contemplari, atque ad hoc plenius intuentū peruenire satagit.

Et ille deintus dicat: Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili. Non possum surgere & dare tibi.] Ostium amici, diuini est intelligentia sermonis, quod sibi Apostolus orat aperiri ad loquendū mysterium Christi. Clausumque est tempore famis verbi, cum intelligentia nõ datur. Et illi qui Euangelicam sapientiam tanquam panem erogantes, per orbem terræ prædicauerunt, pueri patris familias iam sunt in secreta quiete cum Domino. Et tamen orando efficitur, vt accipiat desiderans intellectum ab ipso Deo, etiam si homo delit per quem sapientia prædicetur.

Et ille si perseverauerit pulsans, dico vobis & si nõ dabit illi surgens eo quod d' amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quot quot habet necessarios. Et ego vobis dico: Petite, & dabitur vobis. Quærite, & inuenietis. Pulsate, & aperietur vobis.] Comparatio est à minore. Si enim amicus homo surgit de lecto, & dat non amicitia sed tædio compulsus, quanto magis dat Deus qui sine tædio largissimè donat quod petitur? Sed ad hoc se peti vult, vt capaces donorum eius fiant, qui petunt. Ne itaque de via veniens amicus inedia disperat, hoc est ne animus nuper ab erroris sui vanitate relapsus, desiderij spiritalis diutius inopia tabescat, petamus epulas verbi quibus alatur, quæramus amicum qui det, pulsemus ostium quo seruantur absconsa. Magnam enim spem dedit, & dat ille qui promittendo non decipit.

Omnis enim (inquit) qui petit accipit, & qui querit inuenit, & pulsanti aperietur.] Ergo iuxta præmillam postulantis amici parabolam perseverantia opus est vt accipiamus quod petimus, & inueniamus quod quærimus, & quod pulsamus aperiat. Nam si petenti datur, & quærens inuenit, & pulsanti aperitur, ergo cui non datur, & qui non inuenit, & cui non aperitur, apparet quod non bene petierit, quæserit, pulsauerit.

Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi?] Panis intelligitur charitas propter maiorem appetitum, & tam necessarium, vt sine illa cætera nihil fiat, sicut sine pane mensa inops. Cui contraria est cordis duritia, quam lapidi comparauit.

Aut si piscem, nunquid pro pisce serpentem dabit illi?] Piscis est fides inuisibilium, vel propter aquam baptismi, vel quia de inuisibilibus locis capitur. Quod etiam fides huius mundi fluctibus circunlatrata non frangitur, rectè pisci

necessarii

Maria optima partem elegit.

Actiua deficit.

Cap. 46.

oratio.

Orationis dominice petitiones 7. secundum Mattheum.

Panis cotidianus.

Petitiones quinque secundum Lucam.

Sed, nõ &

Orationis instantia.

Amicus ad quem media nocte venit, Dominum.

Ostium amici.

Argumentum à minore.

Perseuerantia opus est.

Panis in charitate.

Piscis.

comparatur. Cui contrarium posuit serpentem propter venena fallaciæ, quæ etiam primo homini malè suadendo præfeminavit.

Aut si petierit ouum, nunquid porriget illi scorpionem?] In ouo indicatur spes. Ouum enim nondum est fetus perfectus, sed fouendo speratur. Cui contrarium posuit scorpionem, cuius aculeus venenatus retro timendus est, sicut spèi contrarium est retro respicere, cum spès futurorum in ea quæ antè sunt, extendat.

Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?] Quomodo mali dant bona? sed malos appellauit, dilectores adhuc sæculi huius & peccatores. Bona verò quæ dant secundum eorum sensum, bona dicenda sunt, quia hæc pro nobis habent, quanquam & in rerum natura ista bona sint, sed temporalia, & ad istam vitam infirmam pertinentia, & quisquis ea malus dat, non de suo dat. *Domini est enim terra, & plenitudo eius, qui fecit cælum & terram, mare & omnia que in eis sunt.* Quantum ergo sperandum est datum Deum nobis bona petentibus, nec nos posse decipi vt accipiamus aliud pro alio cum ab ipso petimus, quando nos etiam cum simus mali nouimus id dare quod petimur? Non enim decipimus filios nostros, & qualiacunque bona damus, nõ de nostro, sed de ipsius damus. Aliter. Apostoli qui electionis merito bonitatem generis humani multis exceßerant modis, supernæ bonitatis intuitu mali esse dicuntur. Quia nihil est per semetipsum stabile, nihil immutabile, nihil bonum, nisi deitas sola. Omnes verò creature vt beatitudinè æternitatis vel immutabilitatis obtineant, non hoc per suam naturam, sed per creatoris sui participationem & gratiam consequuntur. Quod verò dicitur, *Quanto magis pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?* pro quo Matthæus posuit, *Dabit bona petentibus se: ostendit spiritum sanctum plenitudinem esse bonorū Dei, & ea quæ diuinitus administrantur, non alia absque ea subsistere.* Quia omnes utilitates, quæ ex donorum Dei gratia suscipiuntur, ex isto fonte emanant.

Liber Quartus.

PROOEMIUM.

IXULTANS in Spiritu sancto Dominus (vt supra lectum est) *Confiteor tibi pater Domine cæli & terræ, quod abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Quæ sententia secreti concilia iudicij semper effectum suæ virtutis iterare non desistit. Nam & generaliter in deificatione Iudæorum, gentium verò electione, & in singulis quibusque iuxta alteram mentium qualitatem specialiter non cessat exhiberi. Denique vt proxima parumper attingam, legisperitus volens seipsum iustificare, Dominum tentaturus adiit, sed confusus abscessit: at Maria pedibus eius humiliter adclinis, optimam partem Philosophiæ cælestis elegit. Item paruuli Christi, qui nõ de sua iustitia, sed de redemptoris sui gratia præsumere didicerant, quibus orationum modis eandem gratiam aduocare debeant inquirunt, audientque confestim & quibus verbis orare, & qua instantia persequere, & pro quibus maximè rebus supplicare oporteat, fide scilicet, spe, & charitate, quodque perfecte petentes earundem largitorem à Patre Spiritum bonum percipiant. Contrà sapientes & prudentes, quia Spiritum gratiæ non modò non petere, quærere, pulsare, sed & blasphemare satagunt, irremissibiles & hic & in futuro suæ peruicaciæ poenæ luunt. Et vsque ad finem Euangelij, qui legerit, immo vsque ad finem sæculi, qui prudenter inspexerit, intelliget, quod *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

PRÆFATIO IN IV. LIBRUM.

INVOCATIO.

QVAPROPTER ipse quartum expositionis Euangelicæ librum incipiens à lectione in qua superbæ Spiritus in digito Dei eijcitur, tuam Christe clementiam suppliciter imploro, vt Spiritus tuus bonus deducat me in viam rectã, & eum qui ab aquilone est, longè faciat à me: quatenus electis à me malignis scruter mandata Dei mei, reuelatisque mentis oculis ad cõsideranda tuæ sacrosanctæ legis mirabilia deuotus lector ingrediar.

ET erat Iesus eijciens demonium, & illud erat mutum. Et cum eieciisset demonium, locutus est mutus, & admirata sunt turba.] Dæmoniace iste apud Matthæum non solum mutus, sed & cæcus fuisse narratur, curatusque dicitur à Domino, ita vt loqueretur & videret. Tria ergo signa simul in vno homine perpetrata sunt. Cæcus videt, mutus loquitur, possessus dæmone liberatur. Quod & tunc quidem carnaliter factum est, sed & cotidie complectur in conuersatione credentium, vt expulso primum dæmone, fidei lumen aspiciant, deinde ad laudes Dei tacentia prius orantur.

Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe demoniorum eijcit demonia.] Non hæc aliqui de turba, sed Pharisæi calumniabantur & Scribæ, sicut alij Euangelistæ testantur. Turbis quippe quæ minus eruditæ videbantur, Domini semper facta mirantibus, illi contrà, vel negare hæc, vel quæ negare nequieuerant, sinistra interpretatione peruertere laborebant, quasi non hæc diuinitatis, sed immundi spiritus opera fuissent, id est Beelzebub, qui Deus erat Accaron. Nam Beel quidem, ipse est Baal, Zebub autem, musca vocatur. Nec iuxta quædam mendosa exemplaria l litera vel d in fine est nominis legenda, sed b. Beelzebub ergo Baal muscarum, id est vir muscarum, siue habens muscas interpretatur, ob sordes videlicet immolati-tij cruoris, ex cuius spurcissimo ritu vel nomine, principem dæmoniorum cognominabant.

Et alij tentantes, signum de cælo quærebant ab eo.] Vel in morem Helix ignem de sublimi venire cupiebant, vel in similitudinem Samuelis tempore æstiuo mugire tonitrua, coruscare fulgura, imbres ruere, quasi nõ possint & illa calumniari, & dicere ex occultis & variis æris passionibus accidisse. At tu qui calumniaris ea quæ oculis vides, manutenes, vtilitate sentis, quid feceris de ijs quæ de cælo venerint? Vtique respondebis, & magos in Ægypto multa signa fecisse de cælo.

Ipse autem vt vidit cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnū in seipso diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet.] Non ad dicta, sed ad cogitata respondit, vt vel sic compellerent credere potentia eius, qui cordis videbat occulta. Si autem omne regnum in seipso diuisum desolat, ergo Patris & Filij & Spiritus sancti regnum non est diuisum, quod sine vlla contradictione non aliquo impulsu desolandum, sed æterna est stabilitate mansurum. Si verò sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, indiuiduum, immo quia indiuiduum manet regnum, desistant Arriani minorem patre filium, minorem filio sanctum dicere Spiritum. Quia quorum vnus est regnum, horum est & vna maiestas.

Si autem & satanas in seipso diuisus est, quomodo stabit regnum ipsius, quia dicitis, in Beelzebub eijcere me demonia?] Hoc dicens, ex ipsorum cõfessione volebat intelligi quod in eum non credendo in regno diaboli esse elegerint, quod vtique aduersum se diuisum stare non posset. Eligant ergo Pharisæi quod voluerint. Si satanas satanam non potest eijcere, nihil contra Dominum quod dicerent, inuentre potuerunt. Si autem potest, multo magis sibi prospiciant & recedant de regno eius, quod aduersum se diuisum stare non potest. In quo autem Dominus Christus eijciat

dæmones,

OHNM.

Mati dan-
tes bona.

Stabile præ-
ter Deum
nihil.

Spiritus
sanctus.

Absconsa
sapienti-
bus.

Superbis
resistit
Deus.

Cap. 48.

Demoni-
cus mutus
& cæcus.
Curatur
moraliter.

Turba
dis.
Scribæ
hormas-
tur.

Beelzebub.

Signum de
cælo.

Cogitatio
respondet
Dæmoni-
arriani
arguit.

Pharisæi
conuincuntur.

dæmones, ne dæmoniorum principem exittiment, attendant quod sequitur.

Si autem ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij vestri in quo eijciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. Dixit hoc utique de discipulis suis, illius populi filijs, qui certè discipuli Domini Iesu Christi benè sibi conscij fuerant, nihil se malarum artium à bono magistro didicisse, vt in principe dæmoniorum eijcerent dæmones. Idem (inquit) ipsi iudices erunt vestri, ipsi (inquit) ipsi ignobilia & contemptibilia huius mundi, in quibus non artificiosa malignitas, sed sancta simplicitas meæ virtutis apparet, ipsi testes mei, iudices erunt vestri. Aliter. Filios Iudæorum, exorcistas gentis illius ex more significat, qui ad inuocationem eijciebant dæmones. Et coarctat eos interrogatione prudenti, vt constiteantur Spiritus sancti esse opus. Quod si expulsio (inquit) dæmonum in filijs vestris, Deo, non dæmonibus deputatur, quare in me idem opus non eandem habeat causam? Ergo ipsi vestri iudices erunt, non potestate, sed comparatione, dum illi expulsionem dæmonum Deo adsignant, vos Beelzebub principi dæmoniorum.

Porrò si in digito Dei eijcio dæmonia, profecto peruenit in vos regnum Dei.] Ille est digitus quem constituntur & magi, qui contra Moysen & Aaron signa faciebant, dicentes, *Digitus Dei est iste.* Quo & tabulæ lapideæ scriptæ sunt in monte Sina. Igitur manus & brachium Dei filius est, & digitus eius Spiritus sanctus. Patris, & Filij, & Spiritus sancti vna substantia est. Non te scandalizet membrorum inæqualitas, cum ædificet vnitas corporis. Aliter. Digitus Dei vocatur Spiritus sanctus, propter partitionem donorum quæ in eo dantur vniciuique propria, siue hominum siue Angelorum. In nullis enim membris nostris magis apparet partitio, quàm in digitis. Quod autem dixit, *Peruenit in vos regnum Dei.* Regnum Dei nunc dicit quo damnatur impij, & à fidelibus de peccatis suis penitentiam nunc agentibus fecernuntur.

Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet.] Fortis, diabolus: Atrium verò illius, mundum qui in maligno positus est appellat, in quo vsque ad saluatoris aduentum male pacato potiebatur imperio, quia in cordibus infidelium sine vlla contradictione quiescebat. Vnde & alibi *princeps mundi* vocatur, dicente Domino, *Venit enim princeps mundi, & in me nihil inueniet.* Et iterum, *Nunc princeps mundi eijcietur foras*, de qua & hic eiectione subiungitur.

Si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferat in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.] De seipso quippe loquitur, quod non concordia fallax operatione quemadmodum calumniabantur, sed fortiori potentia victor homines à dæmonio liberaret. Arma in quibus male fortis ille confidebat, astutiæ doliq; sunt nequitia spiritalis. Spolia vero eius, ipsi homines sunt ab eo decepti. Quæ victor Christus distribuit, quod est insignetriumphantis, quia captiuam ducens captiuitatem, dedit dona hominibus, quosdam quidem Apostolos, alios Euangelistas, hos Prophetas, illos pastores ordinans & doctores.

Qui non est mecum, aduersum me est. Et qui non colligit mecum, dispergit.] Non putet quisquam de hæreticis dictum & schismaticis, quanquam & ita ex superfluo possit intelligi, sed ex consequentibus, textusq; sermonis ad diabolum refertur, & quod non possint opera saluatoris, Beelzebub operibus comparari. Ille cupit animas hominum tenere captiuas, Dominus liberare. Ille prædicat idola, hic vnus Dei notitiam. Ille trahit ad vitia, hic ad virtutem reuocat. Quomodo ergo possunt habere concordiam inter se, quorum opera diuisa sunt?

Cum immundus Spiritus exierit de homine, perambulat per loca iniquosa.] Quamuis simpliciter intelligi possit, Dominum hæc ad distinctionem suorum & Satanæ operum adiunxisse, quod scilicet ipse semper polluta mundare, Satanæ verò mundata grauioribus festinet attaminare fordibus: tamen & de hæretico quolibet, vel schismatico, vel etiam malo Catholico, potest non inconuenienter accipi. De quo tempore baptismatis Spiritus immundus qui in eo prius habitauerat, ad confessionem Catholicæ fidei,

abrenunciationemq; mundanæ conuersationis eijciatur locaq; iniquosa peragret, id est, corda fidelium quæ à mollitie fluxæ cogitationis expurgata sint, callidus insidiator exploret, si quos ibi sorte suæ nequitia gressus figere possit. Sed benè dicitur:

Querens requiem & non inueniens.] Quia castas mentes effugiens, in solo diabolus corde prauorum gratam sibi potest inuenire quietem. Vnde de illo Dominus: *Sub umbra (inquit) dormit in secreto calami, & locis humentibus.* In umbra videlicet, tenebrosas conscientias: in calamo qui foris nitidus, intus est vacuus, simularices: in locis humentibus, lasciuas mollesq; mentes insinuans.

Dicit, *Reuertar in domum meam vnde exiui.*] Timendus est ille verticulus, non exponendus. Ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat.

Et cum venerit, inuenit scopis mundatam.] Hoc est, gratia baptismatis à peccatorum labe castigatam, sed nulla boni operis industria cumulatam. Vnde benè Matthæus hanc domum vacantem, scopis mundatam, atque ornatam dicit inuentam. Mundatam videlicet à vitijs pristinis per baptismum, vacantem à bonis actibus per negligentiam, ornatam simulatis virtutibus per hypocrisin.

Et tunc vadit, & adsumit septem alios Spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi.] Per septem malos Spiritus, vniuersa vitia designat. Quemcunque enim post baptismum, siue prauitas hæretica, seu mundana cupiditas arriperit, mox omnium prosterneret in ima vitiorum. Vnde rectè nequiores tunc eum Spiritus dicuntur ingressi. Quia non solum habebit illa septem vitia, quæ septem spiritalibus sunt contraria virtutibus, sed & per hypocrisin, ipsas se virtutes habere simulabit.

Et sunt nouissima hominis illius, peiora prioribus.] Melius quippe erat ei viam veritatis non cognoscere, quàm post agnitionem, retrorsum conuerti. Quod in Iuda traditoris, vel Simone mago, cæterisque talibus, specialiter legitimus impletum. Quo autem generaliter hæc parabola tendat, ipse secundum Matthæum Saluator exposuit, vbi ea terminata mox subdidit dicens, *Sic erit & generationi huic pessime.* Id est, quod de vno quolibet specialiter geri solem narrari, hoc in tota generaliter huius populi gente geri non desinit. Immundus quippe Spiritus exiit à Iudæis, quando acceperunt legem. Et ambulauit per loca arida, quærens sibi requiem. Expulsus videlicet à Iudæis, ambulauit per gentium solitudines. Quæ cum postea Domino credidissent, ille non inuento loco in nationibus dixit, *Reuertar ad domum meam pristinam, vnde exiui.* Habebo Iudæos, quos antè dimiseram. Et veniens, inuenit vacantem, scopis mundatam. Vacabat enim templum Iudæorum, & Christum hospitem non habebat, dicentem: *Dimittetur vobis domus vestra deserta.* Quia igitur Dei & Angelorum præsidia non habebant, & ornati erant superfluis obseruationibus Phariseorum, reuertitur ad eos diabolus, & septenario sibi numero dæmonum addito habitat pristinam domum, & sunt posteriora illius populi peiora prioribus. Multo enim nunc maiore dæmonum numero possidentur blasphemantes in Synagogis suis Christum Iesum, quam in Ægypto possessi fuerant ante legis notitiam. Quia aliud est venturum non credere, aliud eum non suscepisse qui venerit. Septenarium autem numerum adiunctum diabolo, vel propter Sabbatum intellige, vel propter numerum Spiritus sancti. Vt quomodo in Esaia, super virgam de radice Iesse, & florem qui de radice confecidit, septem Spiritus virtutum descendisse narrantur, ita & e contrario vitiorum numerus, in diabolo consecratus sit.

Factum est autem cum hæc diceret, extollens vocem quadam mulier de turba, dixit illi: *Beatus venter qui te portauit, & vbera qua susixisti.*] Magnæ deuotionis & fidei hæc mulier ostenditur, quæ Scribis & Phariseis Dominum tentantibus simul & blasphemantibus, tanta eius incarnationem præ omnibus sinceritate cognoscit, tanta fiducia confiteatur, vt & præsentium procerum calumniam, & futurorum confundat hæreticorum perfidiam. Nam sicut tunc Iudæi

Filij Iudæorum, discipuli Domini. Filij Iudæorum, exorcistæ. Digitus Dei. Manus & brachium Dei. Digitus Dei. Regnum Dei. Fortis. Atrium. Fortior Christi. Diabolus vocat. Hæretici schismatici.

Timenda sententia. Scopis. Septem mali Spiritus. Vie veritatis desertores. Recidui periculum. Cap. 49. Mulier extollens vocem.

Hæretici
Christum
filium Ma-
rie negan-
tes.

sancti Spiritus opera blasphemando, verum consubstantialemque patri Dei filium negabant, sic hæretici postea negando Mariam semper Virginem sancti Spiritus operante virtute nascituro ex humanis membris vnigenito Deo carnis suae materiam ministrasse, verum consubstantialemque patri filium hominis fateri non debere dixerunt. Sed si caro verbi Dei secundum carnem nascentis à carne virginis matris pronuntiatur extranea, sine causa venter qui eam portasset, vbera quæ lactassent, beatificatur. Quia enim consequentia eius lacte credatur nutritus, cuius femine negatur esse conceptus? cum ex vnus eiusdemque fontis origine, secundum physicos vterque liquor emanare probetur. Nisi forte putanda est virgo sementiuam lux carnis materiam nutriendo in carne Dei filio suggerere potuisse, incarnando autem quasi maiori & insulato miraculo minimè potuisse. Sed huic opinioni obstat Apostolus dicens: *Quia misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege.* Neque enim audiendi sunt qui legendum putant, *natum ex muliere, factum sub lege, sed, factum ex muliere.* Quia conceptus ex vtero virginali, carnem non de nihilo, non aliunde, sed materna traxit ex carne. Alioquin nec verè filius hominis diceretur, qui originem non haberet ex homine. Et nos igitur his contra Eutychem dictis extollamus vocem cum Ecclesia Catholica, cuius hæc mulier typum gessit, extollamus & mentem de medio turbarum, dicamusque Saluatori: *Beatus venter qui te portauit, & vbera qua suxisti.* Verè enim beata parens, quæ (sicut quidam ait) *enixa est puerpera Regem,*

Qui cælum terramque, tenet per secula, cuius Numen & æterno complectens omnia gyro, Imperium sine fine manet; quæ ventre beato, Gaudia matris habens cum virginitatis honore, Nec primam similem visa est, nec habere sequentem.

At ille dixit. *Quinimmo beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt.* Pulchre Saluator attestatiōni mulieris annuit, non eam tantummodo quæ verbum Dei corporaliter generare meruerat, sed & omnes qui idem verbum spiritaliter auditu fidei concipere, & boni operis custodia vel in suo vel in proximorum corde parere, & quasi alere studuerint, asseuerans esse beatos. Quia & eadem Dei genitrix, & inde quidem beata, quia verbi incarnandi ministra est facta temporalis, sed inde multo beator quia eiusdem semper amandi custos manebat æterna. Quia sententia sapientes Iudæorum clam percutit, qui verbum Dei non audire & custodire, sed negare & blasphemare quærebant.

Turbis autem concurrentibus cepit dicere: Generatio hæc generatio nequam est: signum quærit, & signum non dabitur illi, nisi signum Ione. Duplici fuerat quæstione pulsatus. Quidam enim calumniabantur eum in Beelzebub eiecisse demonia, quibus hætenus est responsum. Et alij tentantes, signum de cælo quærebant ab eo, quibus abhinc respondere incipit, non eis signum de cælo, quod indigni erant videre, verum de profundo inferni tribuens, quale Ionas Propheta naufragus, cetoque sorbente voratus, sed de abyssu ac mortis fauce liberatus, & acceptit & dedit, signum videlicet incarnationis non diuinitatis, passionis non glorificationis. Discipulis autem suis signum de cælo dedit, quibus æternæ beatitudinis gloriam & prius figuraliter in monte transformatus, & post veraciter in cælum subleuatus ostendit.

Nam sicut Ionas fuit signum Niniuitis, ita eris & filius hominis generationi isti. Ostendit Iudæos in modum Niniuitarum peccatis grauibz inuolutos, & subuersioni, si non penituerint, esse proximos. Verum sicut Niniuitis & denunciatur supplicium, & remedium demonstratur, ita etiam Iudæi non debent desperare indulgentiam si velint agere penitentiam. Sed vide quid sequitur:

Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos. Condemnabit vtique non potestate iudicij, sed comparatione facti melioris. Si autem Regina Austri, quæ electa esse nõ dubitatur, surget in iudicio cum reprobis, ostenditur vna cunctorum, bonorũ scilicet ma-

Beata Ma-
ria.

Niniuitarum more
subuertendi.

Iudicabit
quemodo
Regina Sa-
ba.

lorumque resurrectio mortalium, & hæc nõ iuxta fabulas Iudæorum mille annis ante iudicium, sed in ipso esse futura iudicio.

Quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plus Salomone hic. Hic in hoc loco non pronomen, sed aduerbium loci significat, id est, impræsentiarum inter vos conuersatur, qui incomparabiliter est Salomone præstantior. Refert autem scriptura quomodo Regina Saba per tantas difficultates gente sua & imperio derelictis venerit in Iudæam sapientiam audire Salomonis, & ei multa munera deferens ab eo plura perceperit. Quæ idèd Iudæos in iudicio condemnabit, quoniam ipsa ab vltimis terræ finibus eum quæsiuit, quem percepto dono sapientiæ cognouerit esse famosum. Illi vero secum habentes eum qui non aliunde sapiens, sed ipse Dei sapientia & virtus est, nõ modo non audire, sed blasphemare atque insidijs agitare malebant.

Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hæc, & condemnabunt illam, quia penitentiam egerunt ad prædicationem Ione, & ecce plus quam Iona hic. Ionas paucis diebus prædicauit, ego tanto tempore. Ille Assyrijs genti incredulæ, ego Iudæis populo Dei. Ille peregrinis, ego ciuibz. Ille voce locutus simplici nilque signorũ faciens acceptus est, ego tanta signa faciens Beelzebub calumniam sustineo. Plus ergo est Iona hic, hoc est in medio vestrum prædicans. Et propterea eodem modo quo Regina Austri, viri quoque Niniuitæ generationem condemnabunt Iudæorum, hoc est infidelitatis arguent. Aliter. In Niniuitis & Regina Austri, fides Ecclesiæ præfertur Israël, quæ non minus per penitentiam peractæ insipientiæ, quàm per sapientiæ discendæ industriam Domino conciliatur. Ex duabus quippe partibus vritas Ecclesiæ congregatur, eorum videlicet qui peccare nesciunt, & eorum qui peccare desistunt. Penitentia enim delictum abolet, sapientia cauet.

Nemo lucernam accendit & in abscondito ponit, neque, sub modio. De seipso Dominus hæc loquitur, ostendens & si supra dixerit nullum generationi nequam nisi signũ Ionæ dandum, nequaquam tamen lucis suæ claritatem fidelibus occultandam. Ipse quippe lucernam accendit, qui testam humanæ naturæ flamma suæ diuinitatis impleuit. Quam profecto lucernam nec credentibus abscondere, nec modio supponere, hoc est sub mensura legis includere, vel intra vnus Iudææ gentis terminos voluit cohibere.

Sed supra candelabrum, inquit, vt qui ingrediuntur, lumen videant. Candelabrum Ecclesiam dicit, cui lucernam superposuit, quia nostris in frontibus fidem suæ incarnationis adfixit, vt qui Ecclesiam fideliter ingredi voluerint, lumen veritatis palam queant intueri. Quia sententia Iudæorum quoque proceres condemnat, qui signa quærentes exterius, apertam lucis ianuanam noluerint intrare credendo. Denique præcipit ne opera tantummodo, sed & cogitationes & ipsas etiam cordis intentiones mundare & castigare meminerint. Nam sequitur:

Lucerna corporis tui est oculus tuus. Corpus quippe dicit, opera quæ palam cunctis apparent, oculus vero ipsam mentis intentionem operatur, & de cuius merito eadem opera, lucis an tenebrarum sint opera, discernuntur, sicut ipse consequenter exposuit, dicens:

Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. Si, inquit, pura rectaque intentione quæ potes agere bona studueris, lucis profecto sunt opera quæ facis, etiam si coram hominibus imperfectionis aliquid habere videantur. Quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Si autem peruersa est intentio quæ præcedit, prauum est omne opus quod sequitur, quamuis rectum esse videatur.

Vide ergo, ne lumen quod in te est, tenebrae sint. Hoc est, ne ipsa cordis intentio, quæ lumen est animæ, vitiorum caligine fuscetur, sedula discretione perpende. Iuxta quod alibi præcipitur, *Omnia custodia serua tuum cor, quoniam ex ipso vita procedit.*

Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam

Regina
Saba.

Iona.

Cap. 30.

Lucernam
accendens.

Candele-
brum.

Oculus.

Inuenit.

partem tenebrarum, erit lucidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.] Totum corpus nostrum, omnia nostra opera dicit, quia & Apostolus membra nostra nuncupat quædam opera, quæ improbat, & mortificanda præcipit dicens: *Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, & cætera talia.* Si igitur ipse bonum bona intentione patraueris, nõ habens in tua conscientia aliquam partem tenebrose cogitationis, etiam si contingerit aliquem proximorum tua bona actione noceri, verbi gratia, aut de pecunia quam a te indigens & petens acceperat, facere vel pati aliquid mali, aut de verbo exhortationis quo errantem corrigere volebas, forte perniciosius errare, tu tamen pro tuo simplici & lucido corde & hic & in futuro, lucis gratia donaberis. Hæc contra hypocritam Phariseorum subdole signa quærentium specialiter dicta, nos iuxta sensum moralem generaliter instituant.

Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Phariseus ut pranderet apud se, & ingressus recubuit.] Consulte Lucas non ait, Et cum hæc loqueretur: sed, *Cum loqueretur.* Ut ostendat eum, non statim finitis quæ præposuerat, verbis, sed aliquot interpositis, apud Phariseum prandere rogatum. Quæ autem sint illa, Matthæus explicat, qui hoc Domini terminat sermone, quem tamen partim breuius Luca, partim prolixius commemorat, continuo subiunxit, *Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius & fratres stabant foris, quærentes loqui ei.* Adhuc, inquit, eo loquente, ut intelligeres, hæc loquente quæ superius indicabat. Sed & Marcus, post illud quod de blasphemia Spiritus sancti, quid Dominus dixerit retulerat, *Et veniunt, inquit, mater eius & fratres.* Lucas autem non huius rei gestæ ordinem tenuit, sed præoccupavit hoc, & recordatum antè narrauit. Denique hoc sic interposuit, ut solutū appareat à nexu & superiorum, & posteriorum. Itaque postquam nunciatis sibi foris matre & fratribus ait, *Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est,* datur intelligi, rogatus Pharisei intrasse conuiuium.

Phariseus autem cepit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium.] Causam Pharisei cogitationis Evangelista Marcus aperuit dicens: [Pharisei enim & omnes Iudæi nisi crebro lauent manus non manducant, tenentes traditionem seniorum, & à foro nisi baptizentur non comedunt.]

Et ait Dominus ad illum: Nunc vos Pharisei quod de foris est calicis & catini mundatis. Quod autem intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate.] Et Marcus quidem retulit eos baptizatos calicum & vireorum lectorumque & aramentorum obseruare solitos, sed magis sub nomine vasorum ipsi mendacij & simulationis arguuntur, quod aliud ostendent hominibus foris, aliud domi agant, formam pietatis habentes extrinsecus, sed intus vitiorum forde deformes. Vult enim Dominus explicare latius quæ supra breuiter de mundando cordis oculo protulerat.

Stultus, nonne qui fecit quod de foris est, etiam id quod de intus est fecit? Qui, inquit, vtranque hominis naturam fecit, vtranque mundari desiderat. Hoc contra Manichæos, qui animam tantum à Deo, carnem verò putant à diabolo creatam. Hoc contra illos qui corporalia peccata, fornicationem videlicet, immunditiam, libidinem, furtum, rapinam & cætera talia, quasi grauissima detestantur: spiritiuali verò quæ non minus damnat Apostolus, hoc est amaritudinem, iram, indignationem, clamorem, blasphemiam, superbiam, & auaritiam, quæ est idolorum seruitus, ut leuia contemnunt.

Veruntamen quod superest date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.] Quod necessario victus & vestimento superest, date pauperibus. Iuxta quod & Ioannes præcipit, *Qui habet duas tunicas, det non habenti.* Neque enim ita faciendum iubetur eleemosyna, ut te ipsum conuiuas inopia, sed ut tui cura corporis expleta inopem quantum vales sustentet. Vel ita intelligendum, Quod superest, quod tã multo scelere præoccupatis solum remedium restat, date eleemosynam. Qui sermo ad omnia quæ vtili miseratione fiunt, valet. Non solum enim qui dat esurienti cibum, si-

tienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, & cætera huiusmodi, verum etiam qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat. Et qui emendat verbere in quæ potestas datur, vel coeret aliqua disciplina, & tamen peccatum eius quo ab illo læsas aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat ut ei dimittatur, non solum in eo quod dimittit atque orat, verum etiam in eo quod corripit & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat. Multa itaque genera sunt eleemosynarum, quæ cum facimus, adiuuamur ut dimittantur nobis nostra peccata, sed ea nihil est maius qua ex corde dimittimus quod in nos quisque peccauit. An verò quod ait, *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis:* ita intellegendum sumus, ut Phariseis non habentibus fidem Christi, etiam si non in eum crediderint, nec renati fuerint ex aqua & Spiritu sancto, munda sint omnia, tantum si eleemosynas dederint, sicut quidam eas dandas putant, cum sint immundi omnes quos non mundat fides Christi, de qua scriptum est, *Mundans fide cor eorum?* Et tamen verum est quod audierant, *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Qui enim vult ordinate dare eleemosynam, à seipso debet incipere, & eam sibi primum dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissimeque dictum est, *Miserere anime tue placens Deo.* Propter hoc renascimur, ut Deo placeamus, cui merito displicet quod nascendo contraximus. Hæc est prima eleemosyna quam nobis dedimus, quoniam nos ipsos miseros per miserantis Dei misericordiam requisuimus. Propter quem dilectionis ordinem dictum est, *Diliges proximum tuum tanquam te ipsum.* Cum ergo increpasset eos quod forinsecus se lauarent, intus autem rapina & iniquitate pleni essent, admonens quandam eleemosynam, quam sibi homo debet primitus dare, & interiora mundari, *Veruntamen, inquit, quod superest date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt.* Deinde ut ostenderet quid admonuisset, & quid ipsi facere non eurent, ne illum putarent eorum eleemosynas ignorare.

sed *va vobis, inquit, Pharisei.]* Tanquam diceret, ego quidem commonui vos eleemosynam dandam, per quam vobis munda sint omnia: sed *va vobis:*

Quia decimatis mentam & rutam & omne holus.] Has enim noui eleemosynas vestras, ne de illis me nunc vos admonuisse arbitremini.

Et præteritis iudicium & charitatem Dei.] Quia eleemosyna possessis ab omni inquinamento interiori mundari, ut vobis munda essent & corpora quæ lauitis, hoc est enim omnia, & interiora scilicet & exteriora, sicut alibi legitur, *Mundate qua intus sunt, & que foris sunt munda erunt.* Sed ne itas eleemosynas, quæ sunt de fructibus terræ, respicisse videretur, ait:

Hæc autem, inquit, oportuit facere.] Id est iudicium & charitatem Dei, ut & nos veraciter de nostra miseria iudicantes, & Dei charitatem quam donauit ipse diligentes pie recteque viuamus, iustum iudicium eius consentientes, quod dicit Apostolus, [iudicium quidem ex vno in condemnationem: & magnæ charitati eius gratias agentes.] De qua idem ipse dicit gratiæ prædicator. [Commendat autè suam charitatem Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.]

Hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.] Id est eleemosynas fructuum terrenorum. Non ergo se fallant qui per eleemosynas quasi bet largissimas fructuum suorum, vel cuiusque pecuniæ, impunitatè se emere existimant, in facinorū immanitate, ac flagitiorū nequitia permanendo.

Va vobis Phariseis qui diligitis primas cathedras in Synagogis, & salutationes in foro.] Væ nobis miseris, ad quos Phariseorum vitia transierunt, qui breue & incertum vitæ nostræ curriculum quo peccata humiliter plangere debuimus, pro prioratu inuicem superbe certando, peccatis amplius onerare non metuiimus.

Va vobis qui effis ut monumenta qua non parent, & homines ambulantes supra, nesciunt.] Et hæc superstitionem Phariseorum sententia redarguit, qui foris speciem rectæ doctrinæ prætendant, intus vero quod sceditatis gerant, occultent,

cap. 10.

Cap. 51.

Evange-
lij. con-
cord.

Phariseo-
rum ioh.

Evangel.
Concord.
Phariseo-
rum hypo-
critis.

Vterque
homo mu-
dandi.
Manichæos
notat.

Eleemosy-
na danda.

iudicium
& charitas
necessaria.

Eleemosy-
nae quate-
nus mun-
dant.

Va nobis.

Sepulchro-
rū similes.

instar monumentorum, quæ cum superficiem terræ communis ostendent, intus vermescerunt sunt cadauerum plena foetore. De quibus Psalmista cum diceret, Sepulchrum patens est guttur eorum: mox quid dixisset, aperuit adiungens, Linguis suis dolose agebant.

Respondens autem quidam ex legisperitis ait illi: Magister, hæc dicens etiam nobis contumeliam facis. Quam ipsa conscientia, quæ audito Dei verbo sibi contumeliam fieri putat, & commemorata pœna perfidorum se semper intelligit esse damnandum. Vnde mihi meisque similibus vnicum superest suffugium, Domino eum Propheta supplicare, Viam dirigantur via mee, ad custodiendas iustificationes tuas. Tunc non confundar, dum respiciam in omnia mandata tua.

At ille ait: Et vobis legisperitis v. a. qui oneratis homines oneribus quæ portari non possunt, & ipsi vno digito vestro non tangitis sarcinas. Non possunt onera legis portari eo modo quo isti legisperiti hæc imponebant hominibus. Vnde rectè audiunt, quod sarcinas eius vno digito non tangerent, hoc est ne minimis quidem eam perficerent, quam se contra morem patrum sine fide & gratia Iesu Christi & seruare & seruandam tradere præsumebant, atque idè iugum Christi suauis & sarcinam eius leuem, vbi requies est animarum, procul abijcere & exterminare tentabant, cum scriptum sit, Iustus autem ex fide viuuit. Et Apostolus Petrus, his qui credentes ex gentibus circumcidi docebant, protestetur & dicat, Et nunc quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos potuimus portare? sed per gratiam Domini nostri Iesu credimus saluari, quem admodum & illi.

Ve vobis qui edificatis monumenta Prophetarum, patres autem vestri occiderunt illos. Non monumenta Prophetarum ornare, sed interfectores Prophetarum imitari, sceleris est. Iudæi ergo Prophetarum monumenta ædificando, patrum suorum facta, qui hos occiderunt arguebant, sed paterna facinora æmulando, dum Christum Apostolosque illius insequuntur, in seipsos sententiam retorquebant, eadem videlicet ipsi, quæ in parentibus damnabant agentes.

Profecto testificamini, quod consentitis operibus patrum vestrorum. Quoniam quidem ipsi eos occiderunt, vos autem edificatis eorum sepulchra. Simulabant quidem se ob fauorem vulgi captandum, patrum suorum horrere perfidiam, memorias Prophetarum qui ab eis occisi sunt magnifice ornando, sed ipso opere testificantur quantum paternæ nequitie consentiant, Dominum qui ab eisdem Prophetis est prænunciatus, iniurijs agendo. Vbi se pariter & filios homicidarum & ad suæ damnationis augmentum scientes peccare declarant. Vnde rectè subiungitur:

Propterea & sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas & Apostolos, & ex illis occident & persequentur. Sapientiam Dei, seipsum dicit, ipse est enim Dei virtus & Dei sapientia, sicut Apostolus docet. Denique in Matthæo ita habes, Idè ecce ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes & scribas. Si autem eadem sapientia Dei Prophetas quæ Apostolos misit, cessent hæretici Christo ex virgine principium dare, omittant alium legis & Prophetarum, alium noui testamenti Deum prædicare, quamuis sæpè etiam Apostolica scriptura Prophetas nō eos solum qui futuram Christi incarnationem, sed & eos qui ventura cœlestis regni gaudia prædicent, appellat. Prophetæ (inquit) duo aut tres dicant, & ceteri diiudicent. Sed nequaquam hos crediderim Apostolis in catalogi ordine præferendos.

Vt inquiratur sanguis omnium Prophetarum qui effusus est à constitutione mundi à generatione ista. Quaritur quomodo sanguis omnium Prophetarum atque iustorum ab vna Iudæorum generatione requiratur, cum & multi sanctorum siue ante incarnationem seu post mortem resurrectionemque Saluatoris, ab alijs sint nationibus interempti, & ipse Dominus Iudæis licet, adclamantibus, à Romano ramen præside, Romanisque sit militibus crucifixus. Sed moris est scripturarum, duas sæpè generationes hominum, bonorum scilicet malorumque computare, hoc est eorum qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt: & eorum quibus dicitur, Vos

ex patre diabolo estis. Et alibi, Serpentes, generatio viperarum.

A sanguine Abely, ad sanguinem Zacharia, qui perijt inter altare & eadem. Quare à sanguine Abel qui primus martyrium passus est, mirum non est, sed quare vsque ad sanguinem Zacharia, quærendum est, cum & multi post eum vsque ad natiuitatē Christi, & ipso mox nato, innocentes in Bethleem pueri sint ab hac generatione perempti, nisi forte quia Abel pastor ouium, Zacharias sacerdos fuit, & hic in campo, ille in atrio templi necatus est, vtriusque gradus martyres, & laici scilicet & altaris officio mancipati, sub eorum voluit intimare vocabulo.

Va vobis legisperitis, quia tulistis clauem scientiæ, ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis. Clavis scientiæ, humilitas Christi est, quam legisperiti nec ipsi in lege & Prophetis intelligere, nec ab alijs intelligi volebant. Intrare est enim, non esse contentum superficie literæ, sed vsque ad intelligentiæ sacratoris arcana penetrare. Aliter. Omnis doctor qui auditores quos verbo ædificat exemplo scandalizat, nec ipse regnum Dei intrat, nec eos qui poterant intrare, permittit.

Cum hac ad illos diceret, ceperunt Pharisei & legisperiti grauius insistere, & os eius opprimere, de multis insidiantes ei, & querentes aliquid cepere de ore eius, vt accusarent eum. Quam vera perfidiæ, simulationis, & impietatis suæ crimina audierint ipsi testantur, qui tanto intonante turbine non ipsi respiscere, sed doctorem veritatis inlidijis moluntur adgredi.

CAPITULUM XII.

Multis autem turbis concurrentibus ita vt se inuicem conciderent, cepit dicere ad discipulos suos: Adtendite à fermento Phariseorum quod est hypocrisis. Ad hoc fermentum pertinent omnia quæ recumbens apud Phariseum superius disputauerat. De quo & Apostolus præcipit: Itaq; epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitia, sed in azymis sinceritatis & veritatis. Nam sicut modicum fermentum totam farinæ cui iniicitur massam corrumpit, vniuersamque mox consersionem suo sapore commaculat, sic nimirum simulatio cuius semel animum imbuerit, tota virtutum sinceritate & veritate fraudabit.

Nihil autem opertum est quod non reuelatur, neque absconditum quod non sciatur. Et quomodo in præsentī sæculo, multorum diu latet hypocrisis? Ergo de futuro tempore intelligendum, quando iudicabit Deus occulta hominum. Nam sicut vnus amicorum beati Iob verissimè dixit, Laus impiorum breuis est, & gaudium hypocrita ad instar puncti. Si ascenderit vsq; ad caelum superbia eius, & caput eius nubes tegetur, quasi sterquilinum in fine perdetur. In fine, inquit, perdetur, qui in principio florere videbatur. Est ergo sensus: Adtendite ne æmulemini simulatores, quia veniet profecto tempus, in quo & vestra virtus omnibus, & eorum reueletur hypocrisis. Verum quod sequitur:

Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur, & quod in aure locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis. Non solum in futuro, quando cuncta cordium abscondita proferentur ad lucem, sed & in præsentī tempore potest congruenter accipi. Quoniam quæ inter tenebras quondam pressurarum carcerumque vmbra vel locuti vel passi sunt Apostoli, nunc clarificata per orbem Ecclesiæ, lectis eorum actibus publicè prædicantur. Sanè quod ait, Prædicabitur in tectis: iuxta morem provincie Palæstinæ loquitur, vbi solent in tectis residere. Non enim tecta nostræ more culminibus sublimata, sed plano schemate faciunt æqualia. Vnde lex præcepit, vt qui nouam domum edificaret, murum tecti poneret in gyro, ne funderetur ibi sanguis innoxius, labente aliquo & in præceps ruente. Et in templi constructione legimus, Texit quoque domum laquearibus cedrinis, & edificauit tabulatum super omnem domum quinque cubitis altitudinis. Ergo prædicabitur in tectis, cunctis audientibus palam dicetur.

Dico autem vobis amicis meis, no terre amini ab his qui occidunt

Conscium f. bi.

Onera legis.

Act. 15.

Paternorum scelerum sectatores.

Sapientia Dei Christi.

Hæreticos taxat.

Propheta qui.

Apostolorum dignitas.

Iudæi quomodo omnes occiderint.

Generatioes dua.

A'el meo Zachariae patrem sapientia alij intellegunt.

clavis scientia. Intrare.

Cap. 12. Fermentum Phariseorum.

Reuelando omnia in futuro.

corpus, & post hæc non habent amplius quid facient.] Si persecutores sanctorum occisis corporibus, non habent amplius quid contra illos agant, ergo superuacua furiant in sania, qui mortua martyrum membra feris aibusque disperpenda proiciunt, vel in auras extenuari, vel in vndas solui, vel per flammam in cinerem faciunt redigi, cum nequaquam omnipotentia Dei quin ea resuscitando viuificet, obliterare possint.

Timete cum qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.] Quia duo sunt genera persecutorum, vnum palam scilicet, alterum fide fraudulenterque blandientium: contra vtrunque nos munire atque instituire volens Saluator, & supra ab hypocrisis Phariseorum attendere, & hic a carnificum cæde præcipit non timere, quia videlicet post mortem nec horum crudelitas, nec illorum valeat simulatio durare. Domino potius qui semper videat placendum, Dominum qui semper punire vel liberare queat, esse timendum.

Nome quinque passeris veniunt dipondio, & vnus ex illis non est in obliuione coram Deo.] Si minutissima, inquit, animalia, & quæ quolibet per aera feruntur volatilia Deus obliuisci non potest, vos qui ad imaginem facti estis creatoris, non debetis terri ab ijs qui occidunt corpus, quia qui irrationabilia gubernat, rationabilia curare non desinit. Dipondius quo quinque passeris veniunt, id est venduntur, genus est ponderis leuissimi, ex duobus assibus compositi. Querit fortasse aliquis, quomodo dicat Apostolus: Nunquid de bobus cura est Deo? cum vtiq;ue bos passere preciosior exultat. Sed aliud cura, aliud verò est scientia. Denique numerus capillorum de quo consequenter ait:

Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt.] Non in actu computationis, sed in facultate cognitionis accipitur. Non enim sollicitam, Deus curæ numerantis intendit excubiam, sed cui cognita sunt omnia, quasi numerata sunt omnia. Benè tamen numerata dicuntur, quia quæ volumus seruare, numeramus. Vbi imensam Dei erga homines ostendit prouidentiam, & ineffabilem signat affectum quod nil nostrum Deum lateat, & parua etiam otiosaq;ue dicta, eius scientiam non fugiant. Derident intelligentiam ecclesiasticam in hoc loco, qui carnis resurrectionem negant, quasi nos ipsam terrenam materiam quæ discodente anima fit cadauer, ita resurrectione reparandam dicamus, vt ea quæ dilabuntur, & in alias, atque alias aliarum rerum species formasq;ue vertuntur, quamuis ad corpus redeant vnde dilapsa sunt, ad eandem quoque corporis partes vbi fuerunt, redire necesse sit. Alioquin si capilli capitis redit, quod tam crebra tonsura detrahit, si vnguibus quod toties dempsit exsectio, immoderata & indecens cogitantibus, & ideo resurrectionem carnis non credentibus occurrit infortositas. Sed quemadmodum si statua cuiuslibet solubilis metalli, aut igne liqueceret, aut contereretur in puluerem, aut confunderetur in massam, & eam vellet artifex rursus ex illius materia quantitate reparare, nihil interesset ad eius integritatem, quæ particula materia cui membro statua redderetur, dum tamen totum ex quo constituta fuerit resumeret: ita Deus mirabiliter atque ineffabiliter artifex, de toto quo caro nostra constiterat, eam mirabili & ineffabili celeritate restituet, nec aliquid adinebit ad eius reintegrationem vtrum capilli ad capillos redeant, & vngues ad vngues, an quicquid eorum perierat mutetur in carnem, & in partes alias corporis reuocetur, curante artificis prouidentia, ne quid indecens fiat.

Nolite ergo timere, multis passeribus pluri estis.] Non plures estis, legendum, quod ad comparationem numeri pertinet, sed pluri estis, hoc est maioris apud Deum meriti, dignitatis, & æstimationis, quàm innumera passerum, vel corpora, vel genera computamini.

Dico autem vobis, omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram angelis Dei. Qui autem negauerit me coram hominibus, denegabitur coram angelis Dei.] Respicit ad superiora, vbi dictum est opera quælibet & abscondita esse reuelanda, concludens hæc reuelationem non in vili quolibet cõciliabulo, sed in conspectu

supernæ ciuitatis æterniq; regis ac iudicis agendam. Et ne ex eo quod ait, eos qui se negauerint esse denegandos, vna cunctorum, hoc est eorum qui studio & eorum qui infirmitate vel ignorantia negant, conditio putaretur, continuo subiecit:

Et omnia qui dicit verbum in filium hominis, remittetur illi. Ei autem qui in spiritum sanctum blasphemauerit, non remittetur.] Qui scandalizatur carne mea, me hominem tantum arbitrans quod filius & fratres habeat Iacobum, & Ioseph & Iudam, & homo vorator ac vini potator sim, talis opinio atque blasphemia quanquam culpa non careat erroris, tamen habet veniam propter corporis vtilitatem. Qui autem manifeste intelligens opera Dei cum de virtute negare non possit, eadem stimulus inuidia calumniatur, & Christum Deiq; verbum & opera spiritus S. dicit esse Beelzebub, isti non dimittetur, neq; in presenti saculo, neq; in futuro.

Non q; negemus & ei si penitentiam agere possit, posse dimitti ab eo qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, sed quod ipsi iudici & largitori veniæ credentes, qui & se penitentiam semper accepturum, & hanc blasphemiam nusquam dicit esse remittendam, credimus hunc blasphemum exigentibus meritis sicut nunquam ad remissionem, ita nec ad ipsos dignæ penitentia fructus esse peruenturum. Iuxta quod Ioannes Euangelista de quibusdam blasphemis suis merito excæcatis verissime scripsit: Propterea non poterant credere: quia iterum dixit Esaias, excæcauit oculos eorum, & indurauit eorum cor, vs non videant oculis, & intelligant corde, & conuertantur, & sanem illos. Quidam sanè volunt illum dicere verbum, vel blasphemare in Spiritum sanctum, qui vnitati Ecclesie vbi in sancto Spiritu sit remissio peccatorum, corde impenitenti resistit, dicentes vnum esse suffugium ne sit inremissibilis blasphemia, cor impenitens caueatur. Quorum multis sententia nequaquam firma videtur, quia videlicet quisquis vnitati Ecclesie corde impenitenti resistit, sine ille Iudæus, seu Gentilis, siue etiam hæreticus sit, potest vtiq;ue remissionem habere peccatorum in Spiritu sancto, si ad vnitatem Ecclesie corde penitenti refugerit. Sed dicunt quandiu corde impenitenti quis spiritui gratia resistit, tandiu non habet remissionem. At illi obijciunt hanc conditionem in cunctis constare criminibus. Quomodo enim quandiu quis fornicationem, idololatriam, adulterium, masculorum concubium, furtum, cæteraque flagitia gesserit, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei: his verò criminibus abdicatis, potest ablu, sanctificari, iustificari in nomine Domini nostri Iesu Christi & in Spiritu Dei nostri: Ita, inquit, etiam impenitens quamdiu cor impenitens habuerit, non potest habere veniam. Mox verò vt penituerit, consequetur & veniam. Nulloq;ue discrimine impenitentia cæteris obligator aut irremissibilior inuenitur esse peccatis, quæ in similitudinem scelerum cæterorum vsque ad penitentiam manens, mox acta penitentia delebitur. Sola autem blasphemia in Spiritum sanctum, qua quisque in similitudinem diaboli & angelorum eius contra conscientiam suam, maiestatem Deitatis oppugnare non trepidat, non habet remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti. Sicut Euangelista Marcus euidenter exponit, qui posito hoc Domini testimonio subiunxit, atque ait, Quoniam dicebant, spiritum inmundum habet. Nam neq; hi qui Spiritum sanctum non esse, neque qui hunc esse quidem, sed Deum non esse, neque qui hunc Deum quidem esse, sed patre filioq;ue minore credunt & confitentur, quia non inuidia diabólica, sed humana ignorantia ducti faciunt, hoc inremissibilis blasphemie crimine tenentur. Quapropter principes Iudæorum, & quique similis inuidie pelte corrupti, maiestatem blasphemant, sine fine peribunt. Lege beati Augustini librum primum de Sermone Domini in monte.

Cum autem inducent vos in synagogas, & ad magistratus, & potestates.] Supra enim dixerat: Mittam ad illos Prophetas & Apostolos, & ex illis occident & persequentur.

Nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora, qua

Negantium differentia.

Fratres Domini.

Blasphemia in Spiritu Sanctum.

Impenitentia.

Persecutio inanis.

Persecutores duplices.

Cura hominum Deo.

Dipondius.

Cura bestiarum non est Deo sed scientia.

Capilli quomodo numerati.

Resurrectionis corporum, vbi iterum.

Exemplum de statua Ioseph.

Plures non plures.

oportet dicere.] Cum ergo propter Christum ducimur ad iudices, voluntatem tantum nostram pro Christo debemus offerre: ceterum ipse Christus qui in nobis habitat, loquitur pro se, & Spiritus sancti in respondendo gratia ministrabitur.

Cap. 53.

Terrenarum diuisionem non procurat Dominus.

Homines qui dicendi.

Ait autem quidam ei de turba: Magister, dic fratri meo vt diuidat mecum hereditatem. At ille dixit ei: Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem supra vos? Merito refutatur hic frater, qui magistro supernae pacis uocatusque gaudia commendanti, terrenae diuisionis uult ingerere molestiam, merito hominis uocabulo notatur. Cui enim sit inter uos, inquit, zelus & contentio, nonne carnales estis, nonne homines estis, & secundum hominem ambulatis? Negatque Dominus hominum esse diuisorem, ad quos & secum & cum angelis pacificandos uenerat. Non enim est Deus dissensionis, sed pacis. Et multitudinis credentium erat cor & anima una, nec quisquam eorum quae possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erat illis omnia communia. Solus autem fraternitatis diuisor & auctor dissensionis est ille, de quo supra dicitur: Et qui non colligit mecum, dispergit. Et de membris illius: Omne regnum in seipsum diuisum desolat. & domus supra domum cadit.

Auaritiae peccata.

Dixitque ad illos: Videte & caute ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiusquam uita eius est, ex eis quae possidet. Sicut supra Dominus aduersum blasphemos & hypocritas multa dixerat, sic & hic ex occasione huius stulti petitoris, aduersus auaritiae pestem, qua plerique mortalium satis superque laborant, & turbas & discipulos praeceptis pariter & exemplis munire satagit. Et notandum, quod non ait, Caute ab auaritia, sed adiunxit, ab omni: quia nonnulla simpliciter hominibus geri uidentur, sed internus arbiter qua intentione fiant, qua cernit, iudicat. Quis enim cum fratre hereditatem diuidi, ad uolens in agro proprio fructus in horrea recondi pro crimine deputaret? Sed ipse est testis & iudex, ut scriptum est.

Diuitis coloni peccatum.

Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis uberes fructus ager atulit, & cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quod non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, destruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quae nata sunt mihi, & bona mea. Non in eo reprehenditur ille diues quod terram coluerit, natoque ex ea fructus in horrea collegerit, sed quod omnem uitae suae fiduciam in ipsa abundantia rerum posuerit, fructusque quos uberioribus solito terra protulit, suos fructus & sua bona computans, non pauperibus erogare, iuxta imperium Domini dicentis, Quod superest date eleemosynam, sed factis receptaculis maioribus, iuxta in futurum luxuriae referuare studuerit.

Anima, inquiens, habes multa posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Cui simile quid, in Ecclesiastico legitur: Est qui locupletatur parce agendo, & est pars mercedis illius in eo quod dicit, Imeni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus, & nescit quod tempus praetereat, & relinquat omnia alijs.

Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam reperiunt a te: quae autem parasti cuius erunt? Qui multa tibi deliciarum tempora stultus in uita promittebas, proxima hac nocte morte praereptus, alijs congregata relinques. Haec Deo ad hominem dicere est, praeus eius machinationes subita animaduersione compescere. Aliter: In nocte ablata est anima, quae in obscuritate est cordis, ac misera. In nocte ablata est, quae considerationis lucem habere noluit, ut quod poterat pati, praerideret. Unde bene discipulis futura cogitantibus Paulus Apostolus dicit: Vos autem fratres non estis in tenebris, ut uos dies illat anquam sur comprehendat. Onnes enim uos filij lucis estis, & filij diei. Non sumus noctis, neque tenebrarum. Dies enim exitus tanquam fur in nocte comperendit, quando stultorum animas futura non praemediantes eicit.

Thesaurizans sibi.

Si est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues. Si quis ubi thesaurizat, & non est in Deum diues, stultus est & in nocte rapiendus, ergo qui uult esse in Deum diues, non sibi thesaurizet, sed pauperibus possessa dittribuat. Sic enim sapiens, & filius lucis esse merebitur. Unde bene

Psalmissa cum de auaro quolibet diuite praemisisset, Sed & frustra conturbatur, thesaurizat & ignorat cui congregabit ea. mox ubi cordis sui thesaurum locasset, aperuit dicens, Et nunc quae est expectatio mea? nonne Dominus? & substantia mea apud te est?

Dixitque ad discipulos suos: Ideo dico uobis, nolite solliciti esse anima quid manducetis, neque corpori quid uestiamini. Quod ait, Ideo dico: ad superiora respicit, hoc est, ideo temporalium sollicitudinem uero, ne cum diuitibus saeculi, uobis thesaurizare conuincamini. Ergo quod omnibus natura tribuit, & iumentis, ac bestijs, hominibus quoque commune est, huius cura penitus liberamur, sed praecipitur nobis, ne solliciti simus quid comedamus. Et quia in sudore uultus praeparamus uobis panem, labor exercendus est, sollicitudo tollenda.

Anima plura quam corpus, & corpus quam uelut.

Anima plus est quam escam, & corpus quam uelut. Admonet, ut meminerimus multo amplius nobis Deum dedisse, quod nos fecit & composuit ex anima & corpore, quam est alimentum atque tegumentum, ut intelligas eum qui dedit animam, multo facilius escam esse daturum. Similiter eum qui corpus dedit, multo facilius daturum esse uelutem. Quo loco quaeri solet utrum ad animam uelut iste perueniat, cum anima incorporea sit, iste autem uelut corporeus. Sed animam hoc loco, pro ista uita positam nouerimus, cuius retinaculum est alimentum istud corporeum. Secundum hanc significationem dictum est etiam illud, Qui amat animam suam, perdet illam. Quod nisi de hac uita acceperimus, quam oportet pro regno Dei perdere, quod potuisse martyres claruit, contrarium hoc praecipuum erit illi sententia, qua dictum est, Quid prodest homini si uniuersum mundum lucretur, anima autem sua detrimentum faciat?

Cibus animam perueniat, anima pro uita.

Considerate coruos, quia non seminant, neque metunt. Quibus non est cellarium, neque horreum, & Deus pascit illos. Quod illi uolantia absque cura & aerumnis, Dei aluntur prouidentia, quae hodie sunt & cras non erunt, quorum anima mortalis est, & cum esse cessauerint, semper non erunt, quanto magis homines quibus aeternitas promittitur, Dei reguntur imperio?

Homini praeparantur praeparata.

Quanto magis uos pluri estis illis? Id est, carius uos ualeatis. Quia utique rationale animal sicuti est homo, sublimius ordinatum est in rerum natura, quam irrationalia, sicuti sunt aues.

Quis autem uestrum cogitando potest ad staturam suam cubitum unum? Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de ceteris solliciti estis? Id est, cuius potestate atque dominatu factum est, ut ad hanc staturam corpus uestrum perduceretur, eius prouidentia etiam uestiri potest. Non autem uestra cura factum esse, ut ad hanc staturam ueniret corpus uestrum, ex hoc intelligi potest, quod si curetis & uelitis adiacere unum cubitum huic staturae, non potestis. Illi ergo etiam tegendi corporis curam relinquite, cuius uidetis cura factum esse, ut tantae staturae corpus habeatis. Si ergo (inquit) neque quod minimum est potestis, minimum enim est hoc, sed Deo, corpora operari. Dandum autem erat etiam documentum propter uestitum, sicut datum est propter alimentum. Itaque sequitur, & dicit:

Considerate lilia quomodo crescunt, non laborant, non uent. Sed ista documenta, non sicut allegorica, discutienda sunt, ut quaramus quid significet corui aut lilia: posita sunt enim, ut de rebus minoribus maiora persuaderentur.

Florum decor.

Dico autem uobis, nec Salomon in omni gloria sua uestiebat sicut unum ex istis. Et reuera, quod sericum, quae regum purpura, quae pictura tetricum, potest floribus comparari? Quid ita rubet ut rosa? quid ita candet ut lilium? Viola uero purpuram nullo superari murice, oculorum magis, quam sermonum iudicium est.

Si autem sanum quod hodie in agro est, & cras in clibanum mittitur, DEVS sic uestit, quanto magis uos pusillae fidei? Cras in scripturis, futurum tempus intelligitur, dicente Iacob: Et exaudiet me cras iustitia mea. Et in Samuелиs phantasmate, Pythonissa loquitur ad Saulem: Cras eris mecum.

Cras.

Et vos, nolite querere quid manducetis, aut quid bibatis.] Notandum quod non ait, Nolite querere vel solliciti esse de cibo, aut potu, aut indumento: sed expressius, *Quid, inquit, manducetis, aut quid bibatis.* Ei supra, *Neque corpori, quid vestiamini.* Vbi mihi videntur argui, qui spreto victu, vel vestitu comuni, lautiora sibi vel austeriora præijs cum quibus vitam educunt, alimenta, vel indumenta, requirunt.

Et nolite in sublime tolli.] Prohibita sollicitudine, de alimentis, consequenter, ne extollantur, ammonuit. Primum enim hæc, ad necessitatem implendam, homo querit. Cum autem hæc abundauerint, incipit & superbiere de talibus. Tale est hoc, ac si se vulneratus quis iaciter, quia habet multa emplastra in domo, cum hoc illi bonum esset ut vulnera non haberet, & ne vno quidem indigeret emplastro.

Hæc enim omnia, gentes mundi querunt. Pater autem vester scit, quoniam his indigetis. Veruntamen querite regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis.] Hic manifestissime ostendit, non hæc esse appetenda, tanquam talia bona nostra, ut propter ipsa debeamus bene facere, si quid facimus, sed tamen esse necessaria. Quid enim interfit inter bonum quod appetendum est, & necessarium quod sumendum est, hæc sententia declaravit, cum ait: *Veruntamen querite regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis.* Regnum ergo Dei, bonum nostrum est, & hoc appetendum, & ibi finis constituendus, propter quod omnia faciamus quæcunque facimus. Sed quia in hac vita militamus, ut ad illud regnum pervenire possimus, quæ vita sine his necessarijs agi non potest, *Adjicientur hæc vobis* (inquit) *sed vos regnum Dei querite.* Qui enim non ait dabuntur, sed adjicientur, profecto indicat aliud esse quod principaliter datur, aliud quod superadditur. Quia nobis in intentione æternitas, in usu verò temporalitas esse debet, & illud datur, & hoc nimirum ex abundantia superadditur.

Nolite timere pusillum grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.] Pusillum gregem electorum, vel ob comparisonem maioris numeri reproborum, vel potius ob humilitatis deuotionem nominat. Quia videlicet Ecclesiam suam quantalibet numerositate iam dilatata, tamen vsq; ad finem mundi vult crescere, & ad promissum regnum humilitate pervenire. Ideoque eius labores blande consolatus, quam regnum Dei tantum querere præcipit, eidem regnum à patre dandum complacita benignitate promittit.

Vendite quæ possidetis, & date elemosynam.] Nolite (inquit) timere, ne propter regnum Dei militantibus, huius vitæ necessaria desint, quin etiam possessa, propter elemosynam vendite. Quod tunc digne fit, quando qui semel pro Domino suis omnibus spretis, nihilominus post hæc labore manuum vnde & victum transigere, & elemosynam dare queat, operatur. Vnde gloriatur Apollolus, dicens: *Argentum, aut aurum, aut vestem nullius concupiui, ipsi scitis: quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos.*

Facite vobis sacculos, qui non veterascunt.] Elemosynas videlicet operando, quarum merces in æternum maneat. Vbi non hoc præceptum esse putandum est, ut nil pecuniæ referuetur, à sanctis, vel suis scilicet, vel pauperum vltibus suggerendæ: cum & ipse Dominus cui ministrabant angeli, & tamen ad informandam Ecclesiam suam loculos habuisse legatur, & à fidehbus oblata conseruans, & suorum necessitatibus alijsque indigentibus tribuens: sed ne Deo propter ista seruiatur, & ob inopiæ timorem iustitia deleatur.

Theaurum non deficientem in celis, quo fur non adpropriet, neque tinea corrumpit.] Sive simpliciter accipiendum quod pecunia seruata deiciat, vel videlicet à fure thesauris erepta, vel in thesauris ipsa sui fragilitate foedata, data autem pro Christo perennem misericordiae fructum conferat in celis: seu certe ita intelligendum, quod thesaurus boni operis si commodi terrestris occasione condatur, facile corruptus intreat, at si celesti solum intentione congeratur,

non exterius hominum favore, non intus inanis gloriæ valeat labe miraculi. Fur enim de foris rapit, tinea seindit interius. Fur abstulit diuitias eorum, de quibus Dominus ait, *Receperunt mercedem suam.* Tinea corrumpit vestes eorum, quas Psalmista redarguens ait, *Quoniam Deus dissipat ossa hominum sibi placentium.* Ossa enim virtutum, robur appellat.

Vbi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.] Hoc non solum de pecunia, sed de cunctis passionibus sentiendum est. Gulosi Deus venter est. Ibi ergo habet cor vbi & thesaurum. Luxuriosi thesauri epulæ sunt, lasciu ludicra, amatoris libido, hinc feruit vnusquisque à quo vincitur.

Sim lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris: & vos similes sitis expectantibus Dominum suum.] Quia multos ostenderat, vel in totu sæculo subditos, vel secularis intuitu commodi Domino seruietes, pulchrè breuiterque suos docet, & lumbos præcingere propter continentiam ab amore rerum secularium, & lucernas ardentes habere, ut hoc ipsum verò sine & recta intentione faciant. Aliter, lumbos præcingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus. Lucernas autem ardentes in manibus tenemus, cum per bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus. Redemptori etenim nostro vnum sine altero placere nequaquam potest, si aut is, qui bona agit, adhuc luxuriæ inquinamenta non deserit, aut is qui castitate præminet, necdum se per bona opera exercet. Sed & si vtrunque agitur, restat ut quisquis ille est, spe ad supernam patriam tendat, nequaquam se à vitijs pro mundi huius honestate contineat, sed totam spem in redemptoris sui aduentu constituat. Vnde & protinus subdit:

Et vos similes hominibus expectantibus Dominum suum, quando reuertatur à nuptijs.] Ad nuptias quippè Dominus abiit, quia resurgens à mortuis ascendens in cælum supernam sibi Angelorum multitudinem nouus homo copulauit. Qui tunc reuertitur, cum nobis iam per iudicium manifestatur. Bene aut de seruis expectantibus subditur,

Vt cum venerit & pulsauerit, confestim aperiant ei.] Venit quippè cum ad iudicium properat, pulsât verò cum iam per ægritudinis molestias, esse mortem vicinam designat. Cui confestim aperimus, si hunc cum amore suscipimus. Aperire etenim iudici pulsanti non vult, qui exire de corpore trepidat: & videre eum quem contempsisse se meminit, iudicem formidat. Qui aut de sua spe & operatione securus est, pulsanti confestim aperit, quia lætus iudicem sustinet, cum tēpus propinquæ mortis agnouerit, de gloria retributionis hilarescit. Vnde & protinus subditur:

Beati serui illi quos cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes.] Vigilat, qui ad aspectum veri luminis, mentis oculos apertos tener. Vigilat, qui seruat operando quod creditur. Vigilat, qui à se torporis & negligentia: tenebras repellit. Hinc etenim Paulus dicit: *Euigilate iusti, & nolite peccare.* Hinc rursus ait: *Hora est iam nos de somno surgere.* Sed veniēs Dominus, quid vigilantibus seruis exhibeat, audeamus.

Amen dico vobis, quod præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.] Præcingit se, id est retributionem præparat: facit illos discumbere, id est in æterna quiete refoueri. Discumbere quippè nostrum, in regno quiescere est. Vnde rursus Dominus dicit, *Veniēt & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob.* Transiens autem Dominus ministrat, quia lucis suæ illustratione nos satiat. Transit verò, dictum est, de iudicio ad regnum redit. Vel certè Dominus nobis post iudicium trāsīt, quia ab humanitatis forma in diuinitatis suæ contemplatione nos eleuat. Et transire eius, est in claritatis suæ speculatione nos ducere, cum eum quē in humanitate in iudicio cernimus, etiam in diuinitate post iudicium videmus.

Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit, beati sunt serui illi.] Prima vigilia primæuū tempus est, id est pueritia. Secunda, adolescentia vel iuuentus, quæ auctoritate sacri eloquij vnum sunt dicentis, *Latere inuenis in adolescentia tua.* Vigilia autem, senectus accipitur. Qui ergo vigilare in prima vigilia noluit, cultodiat

Caritas
Regnum Dei
Adiunctio
Cap. 14
Grex pusillum electorum
Videntes
Peruicaciam
Locus Domini
Pecunia
Lumbos
Lucernas
Ad nuptias
Veniēt Dominus
Vigilat quis
Discumbere
Transiens ministrat dominum
Vigilia tres
vel

Far.
Ossa.
Lumbos
Præcingere.
Lucernas
Tenere.
Ad nuptias
Abij: Dominus.
Veniēt Dominus.
Vigilat
quis.
Discumbere.
Transiens ministrat dominum.
Vigilia tres.
vel

vel secundam, vt qui conuerti à prauitatibus suis in pueritia neglexit ad vias vitæ, saltē in tempore iuuentutis euigilet. Et qui vigilare in secunda vigilia noluit, tertiæ vigiliæ remedia nō amittat, vt qui & in iuuentute ad vias vitæ non euigilat, saltē in senectute respiciat. Ad excutiendam verò mentis nostræ desidiam, etiam exteriora damna per similitudinem deducuntur, vt per hæc animus ad suam custodiam suscitetur: Nam dicitur.

Hoc autem scitote, quoniam si sciret pater familias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, non sineret perfodi domum suam.] Ex qua præmissa similitudine, etiam exhortatio subinfertur, cum dicitur.

Et vos estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis venire.] Nesciente etenim patrefamilias, fur domum perfodit: quia dum à sui custodia spiritus dormit, improuisa mors veniens, carnis nostræ habitaculum irrumpit, & eum quem Dominus domus inuenerit dormientem, necat, quia cum ventura damna spiritus minime præuidet, hunc mors ad supplicium nescientem rapit. Furi autem resisteret si vigilaret, quia aduentum iudicis qui occulte animam rapit præcauens, ei pœnitendo occurreret, ne impœnitens periret. Horam verò vltimam Dominus noster idcirco nobis voluit esse incognitam, vt semper possit esse suspecta, vt dum illam præuidere non possumus, ad illam, sine intermissione præparemur.

Ait autem ei Petrus: Domine ad nos dicitis hanc parabolam, an & ad omnes?] Duo quidem Dominus præmissa parabola monuerat, & se videlicet subito venturum, & illos eum paratos expectare debere: sed de quo horum, an de vtroque Petrus interrogauerit, quos ve sibi sociisque suis comparauerit, cum ait, *Ad nos dicitis, an & ad omnes?* non facile patet. Et quidem in eos quod ait, *Nos & omnes:* non alios, quam vel Apostolos, Apostolorumque similes, & ceteros fideles, vel eos qui viritim morientis quotidie sui iudicis aduentum volentes nolentesque suscipiunt, & eos qui veniente vniuersali iudicio viui sunt in carne reperendi, significare putandus est. Sed mirum si beatus Petrus dubitauit, vel omnibus qui velint sobrii, & iustè, & piè viuendum, expectantibus beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, qui vult omnes homines saluos fieri, vel inopinatum & singulorum, & omnium, magnorum & pusillorum, & fidelium, & infidelium, futurum esse iudicium. Vnde restat intelligi his iam benè cognitis, ea magis quæ nescire fortè poterat, quæ sit digna duxisse, videlicet si sublimia illa vitæ cœlestis instituta, quibus possessa vendere, sacculos qui non veterascerent facere, thesaurum cœlo condere, lumbis præcinctis lucernisque ardentibus vigilare, & Dominum expectare præceperat, ad Apostolos solum similesque illorum, an & ad omnes qui saluandi sint, pertineant. Qui sensus esse quærentis, ex ipsa (ni fallor) domini responsione declaratur.

Dixit autem Dominus: Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?] Respondens ad interrogata Saluator, primo docet iudicium cunctis ad futurum, singulosque iuxta meritum operis ac sensus sui capacitatem, præmia vel tormenta nacturos. Deinde, quod maximè quæsierat, gratiam virtutum quam mûdo attulerit, à singulis quantum possint ostendit esse sectandam. *Ignem* (inquit) *veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur?* Sanè quod ait, *quis putas est,* difficultatem non impossibilitatem perficiendæ virtutis insinuat. quomodo Psalmista, *Quis sapiens, & custodiet hæc?* non neminem, sed rarum significat. Nam alibi idem verbum non pro difficili, sed pro impossibili posuit. *Deus quis similis erit tibi?* id est, nullus. *Tu enim solus altissimus, super omnem terram.*

Vt det illis in tempore tritici mensuram.] Per mensuram tritici, exprimitur modus verbi. Alta etenim quæque debent multis audientibus cõregi, vix paucis aperiri, ne cum angusto cordi incapabile aliquid tribuitur, extra fundatur. Hic Moyses à secreta Dei exiens, coruscantem faciem corâ populo velat, quia nimirum turbis claritatis intimæ arcana nō indicat. Pro qualitate igitur audientiũ formari debet sermo doctorum, vt & à sua singulis cõgruat, & ta-

men à communis ædificationis arte nunquam recedat.

Beatus ille seruus, quem cum venerit Dominus, inuenerit ita facientem. Vere dico vobis quia super omnia quæ possidet, constituet eum.] Quanta inter bonos auditores, & bonos doctores, meritorum distantia, tanta est & præmiorum. Hos enim adueniens cum vigilantes inuenerit, faciet discumbere, & transiens ministrabit eis. Illos autem cum verbi annonam familiæ sibi creditæ fideliter prudenterque dispensantes inuenerit, supra omnia quæ possidet constituet, id est supra omnia cœlestia regni gaudia: non utique vt horum soli Dominum teneant, sed vt eorum abundantiam cæteris sanctis æterna possessione fuantur. *Qui enim docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiant multos, quasi stella in perpetuas æternitates.* Et Apostolus ait, *Qui bene præsumt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina.*

Quod si dixerit seruus ille in corde suo, moram facit Dominus meus venire, & cœperit percutere pueros, & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari.] Sicut in vno fideli dispensatore, totus bonorum rectorum, quomodo vel viuat vel remuneretur ordo docetur: sic & in hoc nequissimo seruo cunctorum præsulum malorũ damnandorum pariter opus, & damnatio narratur æterna, qui neglecto Domini timore non modo ipsi luxuriæ vacant, sed & subditos iniurijs stimulant. Quamuis & typice possit intelligi pueros & ancillas percutere, corda infirmorum nec adhuc fide, spe, & charitate, solidatorum, ostenso prauæ operationis aut locutionis exemplo vitare. Edere autem, bibere, & inebriari, cunctis facinoribus & sæculi illecebris quæ mentem demontet, & errare faciant, occupari. Nota sanè inter vitia serui mali adscriptum, quod tardum Domini sui redditum putauerit, non autem inter boni virtutes adnumeratum quod hunc citum sperauerit: sed tantum quod ad iustionem Domini quandocunque venturi conferuit, in tempore, tritici mensuram dederit: hoc est, vel sermonis Domini, vel exempli sui regulam monstrauerit. Quinetiam quosdam bonos seruos legimus ab Apostolo castigatos, quod trementes atque anxij crederent inire diem Domini, quem ipse inopinatum, promiserit esse venturum. Vnde optimum esse probatur, quamquam magnopere si liceat, cupiamus scire quando veniat desideratis cunctis gentibus, æquanimiter tamen nos scire quæ scire non liceat, tantum in exemplum boni serui siue prope, seu procul sit, paratos expectare & diligere aduentum eius.

Veniet Dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet.] Diuidet eum non gladio descendo, sed à fidelium confortio segregado, & eis qui nunquam, vel ad fidem pertinuerant sociando: quia qui suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior, vt Apostolus ait.

Ille autem seruus qui cognouit voluntatem Domini sui, & non preparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis.] Multi hanc sententiam male intelligentes, nolunt scire quid faciant, & quasi minus se vapulatuos existimant si nesciant quid operari debuerant. Sed aliud est nescisse, aliud est scire noluisse. Nescit namque, qui apprehendere volet & non valet: qui autem vt nesciat, aures à voce veritatis auertit, iste non nesciens, sed contemptor addicitur.

Qui autem non cognouit & fecit digna plagis, vapulabit paucis.] *Omni autem cui multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petunt ab eo.*] Quare postquam dixit, *Cui multum datum est:* adiecit, *Et cui commendauerunt multum:* subaudis, diuina iudicia. Nisi forte per hoc vtrunq; fidelium ordinem, & rectorum videlicet & subditorum voluit intimare, quia multum sæpe datur etiam quibusque priuatis, quibus & cognitio dominicæ voluntatis, & exsequendi quæ cognoscunt facultas impenditur. Multum autè cõmendatur ei, cui cum sua salute dominici quoque gregis pascendi cura cõmittitur. Itaque potentes potenter tormeta patiuntur, & fortioribus fortior inflat cruciatio, hoc est maiori gratia donatos, si deliquerint maior vindicta sequetur. Mirissima autè omnium pena erit eorum,

Petrus de quibus interrogauerit.

Iudicium cunctis ad futurum.

Interrogatio difficultatem non impossibilitatem arguit.

Mensura tritici.

Meritorum & præmiorum æqualis distantia.

Typice.

Diem domini uelire, æquanimiter ferat.

Diuisio infidelium in infideli.

Ignorantia non excusans.

Rektorum & subditorum officium.

qui præter peccatum quod originale traxerunt, nullum insuper addiderunt. & in cæteris, quæ addiderunt, tanto quique ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quanto hic minorem habuerit iniquitatem.

Cap. 55.
Item veni mittere.

Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi accendatur?] Hæc ad interrogationem beati Petri discipulantis, an ætioris vitæ status sit ab omnibus expetendus, specialiter sententia respondet. Ignem quippe dicit Spiritus sancti feruorem, qui secreta cordis illuminans continuis motibus ad superna prouocat, vitia concupiscentiæ carnalis quasi spinas tribulosque comburit, aurea dominicæ domus vasa probando meliorat, & ligna, scænum, stipulamque consumit, qui mox in terram missus illas centum viginti, quas in arce Sion reperit lucernas, intima sui luminis asperione fortiauit. De quibus supra cum diceret, *Sint lumbi vestri præcincti, addidit, Et lucerne ardentes. Quæris ergo* (inquit) *utrum omnes moneam lumbis accinctis & lucernis ardentibus Domini aduentum præstolari: sed qui ob hoc solum de sinu patris exiit, & veni in mundum ut homines à terrenis cupiditatibus in cœlestia desideria succendam, quid putas volo aliud, quàm ut huius incendij iubar cunctas mundi plagas illustret, huius flamma deuotionis vsque ad finem sæculi fidelium semper augetur in corde, neque villo infidelium vel fluctuum extinguatur incurfu vel flatuum?*

Baptisma autem habeo baptizari.

Baptisma autem habeo baptizari.] Sanguinis (inquit) proprii iunctione prius habeo perfundi, & sic corda credentium spiritu igne, quo terrena omnia simul & animam suam despicere imò odire queant, inflammare. *Non enim erat spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus, hoc est victoria passionis. De qua aibi: Potestis, inquit, bibere calicem quem ego bibo. aut baptismo quo ego baptizor, baptizari?*

Et quomodo coarctator, vsque dum perficiatur?

Et quomodo coarctator, vsque dum perficiatur?] *Quidam eodictos habent, Et quomodo angor. Tanta itaque Domini dignatio est, ut infundendæ nobis deuotionis, & consummandæ perfectionis in nobis, & maturandæ pro nobis studium passionis sibi inesse testetur, qui cum in se nihil habuerit quod doleret, nostris tamen angebatur siue coarctabatur ærumnis, & sub tempore passionis mœstitiam prætedebat, quam non ex metu mortis suæ, sed ex mora nostræ redemptionis adsumperat. iuxta quod ait: Et quomodo angor vsque dum perficiatur? Vtiq; qui vsque ad perfectionem anguitur, de perfectione securus est.*

Quis autem quia pacem veni dare in terram? non dico vobis, sed separationem.

Quis autem quia pacem veni dare in terram? non dico vobis, sed separationem.] *Quomodo post baptismum suæ passionis, post ignis spiritualis aduentum, terra sit arsura declarat. Siquidem ad fidem Christi totus orbis contra se diuisus est, vnaqueque domus & infideles habuit & credentes, & propterea bellum missum est bonum, ut rumperetur pax mala. Quod & Esaias sub typo Aegypti propheticè præcinit dicens: Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum, & mouebuntur simulacra Aegypti à facie eius, & cor Aegypti tabesceat in medio eius, & concurrere faciam Aegyptios aduersus Aegyptios, his videlicet contra fidem, illis pro fide iudicantibus.*

Et vni ex his quinque in domo vna diuisi, tres in duo, & duo in tres diuiduntur.

Et vni ex his quinque in domo vna diuisi, tres in duo, & duo in tres diuiduntur.] *In duo & in tres, contra duo & contra tres significat. Et notandum quomodo quinq; diuisos dicat, cum videatur sex personarum subiectione vocabula, patris scilicet & filij, matris & filia, socrus & nurus. Intellegendumque eandem socrus, quam matris nomine designatâ, quia quæ mater est filij, ipsa & socrus est vxoris eius, adeoque illa ipsa & in filiam suam & in nurum dicitur esse diuisa. Quas si qui diuisiones etiâ allegoricè quærat interpretari, tres in duo & duo in tres diuiduntur, quia boni mali, & mali bonis sentiunt atque agunt aduersa. Trianamque; ad eos qui fidem summæ Trinitatis seruant, pertinere, nemo est qui dubitet. Duo quoque; illis congruere qui à fidei vnitæ dissentiant, & multis scripturarum locis, & ibi maximè probatur, quod & immunda in arca animalia sub hoc numero retinentur, & sola in Genesi secundi dici opera visa à Deo quia bona sint, non dicitur.*

Pater in filium, & filius in patrem suum.

Pater in filium, & filius in patrem suum.] *Pater hic diabolus est, cuius aliquando filij non illo creante, sed nobis imita-*

tibus eramus, dicente Domino: Vos ex patre diabolo estis. Sed postquam vocem monentis audiimus, Obliviscere populum tuum, & Dominum patris tui: venit ignis ille, id est gratia spiritalis separauit nos ab inuicem, ostendit alterum patrem, cui diceremus, Pater noster qui es in cælis.

Mater. Filia.

Mater in filiam, & filia in matrem.] *Mater synagoga, filia est Ecclesia primitiua, quæ & eam de qua genus duxit synagogam fidei perfectionem sustinuit, & ipsa eidem synagoga fidei veritate contradixit.*

Socrus. Nurus.

Socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam.] *Socrus synagoga, nurus est Ecclesia de gentibus, quia sponsus Ecclesiæ Christus filius est synagoga, dicente Apostolo: Quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem. Socrus igitur, id est mater sponsi, & in nurum sicut prædiximus suam, & in filiam diuisa est, quia synagoga carnalis siue de circumcisione, seu de præputio credentes persequi non cessat. Sed & ipsa in socrum matremque; sunt diuisa, nolentes circumcisionem recipere carnalem, vt Actus Apostolorum docent.*

Nubes ab oriente.

Dicebat autem & ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis, nubes venit, & ita fit. Et cum austrum flantem, dicitis, quia aestus erit, & fit.] *Nubem orientem ab occasu, carnem suam à morte resurgentem significat. Ex illo enim omnibus terris imber Euangelicæ prædicationis infusus est. Austrum flantem ante ætus, tribulationes leniores ante iudicium.*

Aduentus Domini notitia.

Hypocrita faciem terra & cæli nostris probare. Hoc autem tempus quomodo non probatis?] *Quid nube & austro mysticè designetur, præoccupando perscrinimus. Sed & ad litteram manifestus est sensus, quia qui ex elementorum immutatione statum aurarum quia voluerunt, facillime prænoscerere potuerunt, possent etiam si vellent hoc tempus, hoc est vel primi, vel secundi dominici aduentus (Nam de vtroque; nonnulla præmiserat) ex dictis intelligere prophetarum, qui hoc vtrunque; manifestissimis, vel indicij rerum vel annorum præsignauerunt curriculari. Et ne quid de turba sibi forte de imperitia blandiretur, & Te idiotas ac propheticæ lectionis ignaros temporum cursum probare non posse causarentur, vigilanter adiungit.*

Christi aduentus eius probatio.

Quid autem & à vobis ipsi non indicatis quod iustum est?] *Ostendens eos vt potè rationalem creaturam, & si literas nesciant, naturali tamen ingenio posse dinoscere, vel eum qui opera in se, quæ nemo alius, fecisset, supra hominem intelligendum, & ideo Deum esse credendum, vel post tot sæculi huius iniustitias, iustum creatoris iudicium esse venturum. Nemo igitur ex eo quod supra dictum est, seruum nescientem Domini voluntatem vapulare paucis, inter peccandum de remedio nesciendi præsumat. Qui vt alia taceam, ex eo ipso quod homo est, nec mala quæ caueat, nec bona potest ignorare quæ appetat.*

Sermo Dei.

Cum autem vadis cum aduersario tuo ad principem in via, da operam liberari ab illo, ne forte tradat te apud iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem.] *Et hæc sicut & superiora sæculi calcandas illecebras, aduentumque tremendi iudicis continua docent expectatione præstolandum. Aduersarius quippe noster in via, est sermo Dei, contrarius nostris carnalibus desiderijs in præsentia vita. A quo ipse liberatur, qui præceptis eius humiliter subditur. Alioquin aduersarius iudici, & iudex tradet exactori, quia ex sermone Domini contempto reus peccator tenebitur in examine iudicis. Quem iudex exactori tradet, quia hunc maligno spiritui adulationem trahere permittet, vt compulsam animam ipse ad pœnam de corpore exigat, quæ ei ad culpam sponte consentit. Exactor mittet in carcerem, quia per malignum spiritum in inferno retrudetur, quousque dies iudicij veniat, ex quo iam in inferni ignibus simul & ipse crucietur.*

Dico tibi, non exies inde donec etiam nouissimum minutum reddas.] *Id est donec etiam minima peccata persoluas. Quæ quia semper soluere pœnas patiando, sed nunquam persoluere veniam consequendo poteris (neque enim ibi veniæ locus erit) nunquam exies inde, vbi perpetuas operum pœnas lues.*

CAPVT XIII.

Cap. 56.

Aderant autem quidam ipso in tempore nunciantes illi de Galileis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum.] Hi Galilæi, qui ab impio Præside sunt inter sua sacrificia necati, suorum quidem scelerum pœnas, impia, scelerataque morte soluunt. Quibus tamen non ipsa mors, nam & bonos quoque sic potuisse mori, beatorum martyrum gloria declarat, sed vita improba, pro qua in secundam mortem mitterentur, obfuit: Verum ad correctionem viuendum, vt pestilente flagellato stultus sapientior fieret: vel certe ad exemplum corrigere nolentium, ideoque pœsime periturorum, tali sunt morte multati. Denique sequitur:

Et respondens dixit illis: Putatis quod ij Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerunt, quia talia passi sunt? Non dico vobis, sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.] Reuera enim, qui non pœnitentiam habuerunt, similiter perierunt, quia quadragesimo dominicæ pœsionis anno, venientes Romani, quos designabat Pilatus, vt potè ad eorum gentem regnumque pertinens, & incipientes à Galilæa, vnde & Dominica prædicatio cœperat, adeo radicatus impiam gentem deleuerunt, vt non solum atria templi qua sacrificia deferri consueuerant, sed & interiora domus qua Galilæorum accessus non erat, humano sanguine fœdarent. Quia verò typice Pilatus qui interpretatur os malleatoris, diabolus significat semper cedere paratum, sanguis peccatum, sacrificia bonas actiones exprimunt, Pilatus sanguinem Galilæorum cum sacrificijs eorū miscet, quando diabolus eleemosynam, preces, ieiunium, cæteraque bona gesta fidelium, vel mortifera carnis & sanguinis delectatione, vel odij meditatione, vel inuidiæ furore, vel humanæ laudis ambitione, vel alia qualibet nefaria peste commaculat, vt quamuis oblata Domino videantur, nihil tamen offerentibus prodesse callidus infidiator efficiat. quod nobiscum agi quotidie vtinam nesciremus.

Sicut & illi decem & octo supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos. Putatis quia & ipsi debitorum fuerunt præter omnes homines habitantes in Hierusalem? Non dico vobis, sed si non pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.] Et illi Hierosolymitæ quemadmodum & illi Galilæi non solum fuere peccatores, sed in terrorem sunt reliquorum puniti. Qui ruina turris oppressi, prænunciant omnes qui pœnitere noluerunt Iudæos cum ipsis suis mœnibus esse perituros. Non frustra decem & octo, qui numerus apud Græcos ex, & 8, hoc est iisdem quibus nomen Iesu incipit litteris exprimitur. Indicant enim eos hinc maxime meruisse damnari, quia nomen Saluatoris auditum spernere potius quam suscipere maluerunt. Mysticè autem turris Siloe, illa est cui Psalmista decantat, *Deduxisti me quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici.* Nam & ipsum Siloe nomen, quod interpretatur missus, & vbi cæcus à natiuitate lumen accepit, eum nimirum significat, qui ait, *Ego lux in mundum veni.* Et iterum: *Et qui misit me, necum est.* De cuius casu sub metaphora lapidis alibi dicitur, *Omnis qui ceciderit supra illum lapidem, conuassabitur. Supra quem autem ceciderit, comminuet illum.* Aliter: Vnusquisque nostrum turrem debet ædificare virtutum prius sumptibus computatis, ne cum perficere nequiverit, à prætereuntibus rideatur. Hæc turris bene constructa perhibet. Sin autem erecta in superbiam firma non habuerit fundamenta, cadet super eum à quo ædificata est.

Dicebat autem hanc similitudinem. Arborem ficum habebat quidam plantatam in vinea sua.] Potest quidem hæc arbor ficum generis humani designare naturam. Quæ benè plantata, hoc est ad auctoris sui similitudinem creata est. Sed Deo querente per triennium fructum dare negavit, quia ante legem, sub lege, sub gratia obedire desepit. Verum si ad superiora respexeris, animaduertentes eam, & si generaliter omnium, specialiter tamen synagogæ typum portare. Nam cum præmissa illa terribili tremendaque sententia, *si non pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis:* mox de infæ-

cunda atque eradicanda arbore parabolam subiungit, aperitissime docet eos quibus loquebatur, instar infructuosæ fici, si non pœnituerint esse succidendos. Vineam ergò Domini Sabaoth, domus Israel est, vt Esaiæ cærico docemur, Synagoga autem in eadem domo condita, fici est arbor in vinea. Sed qui vineam suam permisit à viatoribus deripi, hic etiam ficum iussit excidi.

Et venit querens fructum in illa, & non inuenit.] Ipse qui Synagogam per Moysen instituit, dominus in carne natus apparuit, & crebrius in synagoga docens, fructum fidei quaesivit, sed in Pharisaorum mente non inuenit.

Dixit autem ad cultorem vineæ. Ecce anni tres sunt, ex quo venio querens fructum in ficulnea hac, & non inuenio.] Per cultorem vineæ, Apostolorum doctorumque ordo exprimitur, quorum precibus ac monitis assidua plebi Dei cura suggeritur. His enim Dominus sapissime de infructuosa Iudæorum gente querebatur, quod per tres annos suæ visitationis, hoc est in legalibus edictis, in propheticis constationibus, & in ipsa coruscantis Euangelij gratia negligens exiterit.

Succide ergo illam, vt quid etiam terram occupat? Non ab Apostolis, sed à Romanis gens Iudæa succida, & à terra reprobationis eiecta est. Sed succide (inquit) illam, succitionis ei venturæ cladem pœnitentiam suadendo propone. Quæ iusto iudicio terram cum regno perdidit, pro cuius amore cœli ciues persequi, ipsumque cœli & terræ regem occidere non metuit, dicens per tuos pontifices & Phariseos,

Si dimitimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum & locum, & gentem.] Potest etiam per terram sterili ficu occupatam Iudæicæ plebis turba figurari, quæ noxia præpositorum umbra, ne veritatis lumen recipere posset pressa, & ne supernæ dilectionis sole calefieret, exemplo est eorum prauitatis impedita. Iuxta quod eisdem alibi saluator: *Væ (inquit) vobis Scribæ & Phariseis hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes finitis intrare.*

At ille respondens dixit illi: Domine dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam.] Vox Apostolorum est, qui post passionem Domini pro Iudæis summopere precabatur, ne ab impœnitentibus dominicæ crucis ultio peteretur. Vsque dum fodiam (inquit) circa illam, id est radicem infructuosæ mentis ligone bis acutè inuentionis humilem, & præsentium videlicet pressurarum, & horrorem perpetuæ damnationis incutiens. Omnis quippè fossa in imo est. Et nimirum increpatio dum mentem sibi demonstrat.

Et mittat stercorea.] Id est malorum quæ fecit abominationem ad animum reducam, & compunctionis gratiam quasi de putredine stercoreis exsuscitem.

Et si quidem fecerit fructum. Sin autem in futurum succides eam.] Cum diceret, *Et si quidem fecerit fructum,* non subiunxit aliquid, sed suspendit sententiam. Cum verò adderet, *Sin autem:* continuo iudicium venturæ damnationis adnexuit dicens, *In futurum succides eam:* quia videlicet multo procliuiorem ad negandum, quam ad cõsistendum Deum synagogam videbat. Vnde & alibi rebus eandem figuram quam hic verbis agens, infœcundam ficum æternæ sterilitatis maledictione damnauit, ostendens videlicet eam & si fodiant Apostoli corripiendo, & si stercoreis aduehant peccata impropere, nulla tamen pœnitentiæ fruge cumulanda, sed districtæ bipennis feueritate tollendam.

Erant autem docens in Synagoga eorum sabbatis, & ecce mulier que habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo.] Dicta de ficu parabola, Dominus in synagoga docuisse narratur, vt videlicet intimetur non alio parabolam tendere, sed hoc esse fructum in ficulnea querere & non inuenire, verbum synagogæ commodare, nec recipi. Quam tamen ne totam funditus ob culpam sterilitatis expiandam putares, sed reliquias per electionem gratiæ scires esse saluandas, mox ibidem Ecclesiæ primitiæ sanatio sub incuruæ mulieris specie subsequitur. Quæ bene decem & octo annis fuit curuata, qui numerus ternario sexties ducto perficitur, quia videlicet eam quæ in testimonio legis, in vaticinio prophetiæ, & in reuelatione gratiæ per infirma opera

Vinea Domini.

Synagoga.

Cultorem vineæ.

Iudæorum excidium per Romanos.

Apostolorum vox Iudæis deprecans.

Stercora.

Synagoga Dominus inuenire perit.

Ostendit riuum.

Exempla quid prosint.

Pœnitentia necessitas.

Turris casu oppressa.

Ostodecim Græcis.

Turris Siloe.

Ficus.

langueret, ostendit. Senarius enim numerus, in quo mundi est creatura perfecta, operum perfectionem significat. Tria vero sunt (vt dixi) tempora dominicæ visitationis, in quibus Iudæa quia terrena magis quam cælestia nouerat operari, quasi decem & octo annis à suæ mentis erat rectitudine curuata.

Et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere. Quia terrena sapiens, infirma requirens, cælestia cogitare nondum faciebat, audiens per prophetam: *Si uolueritis & audieritis me, bona terra manducabitis.* Cui contra membrum Ecclesiæ dicit Apostolus, *Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.*

Quam cum uidisset Iesus, uocauit ad se, & ait illi, *Mulier dimissa es ab infirmitate tua. Et imposuit illi manus, & confestim erepta est, & glorificabat Deum.* Vidit prædestinando per gratiam, uocauit illultrando per doctrinam, imposuit manus spiritalibus donis adiuuando, erexit ad glorificandum Deum, in operibus bonis usque in finem firmam prouehendo. Quos (inquit Apostolus) *prædestinauit, hos & uocauit; & quos uocauit, hos & iustificauit, quos autem iustificauit, illos & magnificauit.*

Respondens autem Archisynagogus indignans quia sabbato curasset Iesus, dicebat turba: *Sex dies sunt in quibus oportet operari, in his ergo uenit & curauit, & non in die sabbati.* Sabbato curauit Iesus, ostendens iam esse tempus, vt secundum Prophetiam Cantici Canticorum aspiraret dies, & remouerentur umbræ. Sed nesciebat Archisynagogus, vel hoc vel illud multo excellentius sacramentum, quod sabbato curando Dominus intimabat, quia scilicet post sex sæculi huius ætates, perpetua uitæ immortalis erat gaudia daturus. In cuius figuram Moyles sabbato non à bona, sed à feruili, hoc est noxia præcepit actione feriandum, illud utique tempus præfigurans, quo sæcularia nostra opera non autem religiosa, hoc est Deum laudandi acta cessarent. Fallitur ergo & fallit archisynagogus, quia lex in sabbato non hominem curare, sed onera ferre, hoc est peccatis grauari prohibuit.

Respondens autem ad illum Dominus, dixit: *Hypocrite, vnusquisque uestrum sabbato non soluit bouem suum aut asinum à præsepio, & ducit ad aquare?* Infidelitatis quidem arguit principes synagogæ, & merito hypocritarum, id est simulatorum nomine notat, quos cum magistri plebium uideri appetent, hominis sanationem pecoris curæ postponere non puderet: sed altiori sensu bouis & asini uocabulo, Iudæum Græcæque significat. De quorum uocatione scriptum est, *Bos cognouit possessorem suum, & asinus præsepium Domini sui.* Qui uterque peccati uinculis absolutus, sitim æstumque mundi huius dominici, fontis hauitu deposuit.

Hanc autem filiam Abraham quam alligauit Satan, ecce decem & octo annis, non oportuit solu à uinculo isto die sabbati? Filia Abraham est anima quæque fidelis, filia Abraham Ecclesia de utroque populo ad fidei unitatem collecta, quæ tempore legis & dominicæ resurrectionis impleto per gratiam Spiritus sancti septiformem uincula longæ captiuitatis erupit. Nam & hoc modo fortasse mysterium sabbati, decemque & octo annorum potest non inconuenienter intelligi. Idem est ergo mysticè bouem vel asinum solutos à præsepio potum agi, quod est filiam Abraham à uinculo noxiæ inclinationis erigi, Ecclesiam uidelicet ex Iudæis gentibusque congregatam laqueis peccatorum per aquam baptismatis absolui, atque ad cælestia speranda sublimari. Notandum sanè, quod infandissima hæresis, ex eo quod Dominus ait, *Mulierem alligatam à Satana, conatur a trueret corporum humanorum uitia, non ad Deum auctorem, sed potius ad diabolum pertinere, quasi diabolus cum habeat semper cupiditatem nocendi, nocere cuiquam possit, nisi ab omnipotente acceperit potestatem.* Nam quid aliud non solum in libro beati Iob, quem memorata hæresis cum cæteris veteristestamenti libris, & cum ipso Deo qui dedit, quasi maligno mundo principe uersanus exufflat, sed etiam in Euangelio declaratur, ubi dæmonia nec in porcos irent, nisi hoc illis ipse concederet, sicut & supra docuimus.

Et cum hæc diceret, erubescerant omnes aduersarij eius, & om-

nis populus gaudebat in uniuersis quæ gloriose fiebant ab eo. Qui te dictis Saluatoris erubescunt, ficulneæ steriles se iure comparandos ostendunt. Qui gaudent de miraculis eius, ad filiam Abraham Deum de sua erectione glorificantem, hoc est, ad Ecclesiam fidei pietate se pertinere declarant.

Erubescerant de dictis Christi.

Dicebat ergo: *Cui simile est regnum Dei, & cui simile esse existimabo illud? Simile est grano sinapis.* Regnum Dei prædicatio Euangelij est, & notitia scripturarum quæ ducit ad uitam. Et de qua dicitur ad Iudæos: *Auferetur à uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.* Simile est ergo huiusmodi regnum grano sinapis, ob feruorē utique fidei, vel quod dicatur uenena expellere. Vnde & alibi legitimus fidem perfectam grano sinapis comparatam, quia uidelicet omnia dogmata prauitatis, sua simplicitate & humilitate deuincat.

Cap. 57. Regnum Dei.

Quod acceptum homo misit in hortum suum. Homo Christus, hortus est Ecclesia semper eius & disciplinis excolenda & donanda muneribus. Qui bene dicitur, idem quod seuerit granum accepisse, quia uidelicet dona quæ nobis cum patre tribuit ex diuinitate, nobiscum accepit ex humanitate. Vnde dicitur: *accepit dona in hominibus.* Et alibi Petrus ait, *Et promissione Spiritus sancti accepta à patre, effudit hæc quem uos uidetis & auditis.*

Hortus Sinapis.

Et creuit, & factum est in arborem. Creuit euangelij prædicatio cunctum disseminata per orbem, crescit & in mente cuiusque credentis, quia nemo repente fit perfectus, sed ascensus (inquit) in corde eius disposuit in conualle lachrymarum: & infra, *Ambulabunt de uirtute in uirtute, uidebitur Deus Deorum in Sion.* Gradatim quippe de conualle lachrymarum ascenditur, ut in monte cælestium gaudiorum Deus Deorum uideatur. Crescendo autem sinapis granum non herbarum, quæ uelociter arescunt, sed arboris instar exurgit, longa scilicet annositate & opima fertilitate gaudentis. Et nota quod dum in uinea ueteri ficus infecunda redarguitur, noua mox in horto Euangelij sinapis arbor procreatur.

Euangelij prædicatio in uerimentum.

Et uolucres cæli requieuerunt in ramis eius. Rami huius arboris dogmatum sunt diuersitates, in quibus animæ castæ quæ uirtutum pennis ad superna tendere sciunt, nidificare & requiescere gaudent. *Quis dabit (inquit) mihi pennas sicut columbæ, & uolabo & requiescam?* Potest in grano sinapis ipsa Dominicæ incarnationis humilitas intelligi, quod acceptum homo misit in hortum suum, quia corpus crucifixi Saluatoris accipiens Ioseph, in horto sepeliuit. Creuit autem & factum est in arborem, quia resurrexit & ascendit in cælum. Expandit ramos in quibus uolucres cæli requiescerent, quia prædicatores dispersit in mundum, in quorum dictis atque consolationibus ab huius uitæ fatigatione fideles quique respirant.

Rami sinapis.

Et iterum dixit: *Cui simile existimabo regnum Dei, & cui simile est? Fermento quod acceptum mulier abscondit in farina satæ tria, donec fermentaretur totum.* Satum genus est mensuræ iuxta morem prouinciæ Palæstinæ unum & dimidium modium capiens. Fermentum ergo dilectionem dicit, quæ feruescit, & excitat mentem. Mulierem uero illam, filiam Abraham cui supra manus imposuit, & cõfestim erecta glorificabat Deum, hoc est Ecclesiam, significat, cuius farina nos sumus, quotquot timoris & spei exercitio, quasi mola superiore & inferiore conterimur, ut iuxta Apostolum vnus panis vnus corpus multi simus in Christo. Abscondit ergo mulier fermentum dilectionis in farinae satæ tria, quia præcipit Ecclesia ut diligamus Dominum ex toto corde, tota anima, tota uirtute. Cui sub typo Saræ per Abraham dicitur: *Accelera tria satæ similia, commisce, & fac submericinos panes.* Possunt in farinae satæ tribus, etiam tres dominici teminis fructus, tricesimus scilicet, sexagesimus & centesimus intelligi, id est coniugatorum, continentium, uirginum. Et pulchre dicit eatenus absconditum in farina fermentum, donec fermentaretur totum, quia charitas in nostra mente recondita eousque crescere debet, donec totam mentem in sui perfectionem commutet, ut nihil uidelicet præter ipsam conditoris sui dilectionem diligere,

Satum.

Filice Domini.

Sabbato curat dominum.

Hypocrite principes synagogæ.

Filia Abraham.

Diabolus non nocet nisi quatenus permittitur.

agere, recolare anima possit. Quod hic quidem inchoari, sed ibi habet perfici, ubi cum sit Deus omnia in omnibus, omnes vno eodemque suae dilectionis igne calefecit.

Ait autem illi quidam, Domine si pauci sunt qui saluantur? Ipse autem dixit ad illos: Contendite intrare per angustam portam. Per angustam portam aula salutis intratur, quia per labores necesse est & ieiunia saeculi fallentis illecebra vincatur. Et bene dixit, Contendite intrare: quia nisi mentis contentio ferueat, vnda mundi non vincitur, per quam anima semper ad ima reuocatur.

Quia multi dico vobis querunt intrare, & non poterunt. Querunt intrare salutis amore prouocati, & non poterunt itineris asperitate deterriti. Querunt hoc ambitione premiorum, a quo mox laborum timore refugiunt. Non quia iugum Domini asperum aut onus est graue, sed quia nolunt discere ab eo quoniam mitis est & humilis corde, vt inueniant requiem animabus suis: eoque sit angusta porta qua intratur ad vitam.

Cum autem intrauerit pater familias, & clauerit ostium, & incipietis foris stare & pulsare ostium dicentes: Domine aperi nobis. Pater familias videlicet Christus, qui vbiq; totus est ex diuinitate, intus quidem est eis, quos in caelesti patria praesens sua visione latificat, sed quasi foris est adhuc eis quos in hac peregrinatione certantes occultus consolator adiuvat. iuxta quod ipse promisit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem saeculi. Intrabit autem & claudet ostium, quando totum corpus suum quod est Ecclesia, resurrectionis gloria clarificatum ad suae contemplationis gaudium perducens, reprobis locum poenitentiae tollet, quem nunc cunctis pie pulsantibus aperit. Nam foris stantes ostium pulsare est, a beatorum sorte secretos misericordiam, quam neglexerant a Deo frustra flagitare.

Et respondens dicit vobis: Nescio vos vnde sitis. Quomodo nescit vnde sint? cum Psalmus dicat, Dominus nouit cogitationes hominum, quoniam vanae sunt. Et alibi scriptum sit: Ipse nouit decipientem, & eum qui decipitur: Nisi quia scire Dei aliquando cognoscere dicitur, aliquando adprobare. Quoniam nouit Dominus vian iustorum, qui autem ignorat ignorabitur. Et scit ergo reprobos quos cognoscendo iudicat, neque enim iudicaret quos minimè cognosceret, & tamen quodammodo nescit eos vnde sint, apud quos fidei & dilectionis suae characterem non adprobat.

Tunc incipietis dicere: Manducauimus coram te & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Vel simpliciter intelligendum quod fidei mytheria spernentes Iudaei eo se Domino notos arbitrentur, si solum victimas ad templum deserant, coram Domino epulentur, prophetarum lectioni auscultent, nescientes illud Apostoli, Non est regnum Dei escia & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto. & alibi, Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, id est, in circumfusione carnali. Vel mystice lentiendum, manducare eos & bibere coram Domino, qui verbi pabulum digna auiditate suscipiunt. Vnde & ipsi qui haec dicunt, velut exponendo subiungunt, Et in plateis nostris docuisti. Scriptura enim sacra aliquando nobis cibus est, aliquando potus. In locis obscurioribus cibus est, quia quasi exponendo frangitur, & mandendo glutitur. Potus verò est in locis apertioribus, quia ita sorbetur sicut inuenitur. Et occulta ergo mandata sacri eloquii, & aperta se intellexisse testantur, qui reprobantur se iudici quia manducauerint coram illo & biberint, conqueruntur. Sed timendum est valde quod additur.

Et dicent vobis: Nescio vos vnde sitis. Discedite a me omnes operarii iniquitatis. Non (inquit) legalium festiuitatum epulatio iuuat, quem fidei pietas non commendat, non scientia scripturarum Deo notum facit, quem operum iniquitas obprobrius eius ostendit indignum.

Ibi erit fletus & stridor dentium. Fletus de ardore, stridor dentium solet excitari de frigore. Vbi duplex ostenditur gehenna: id est nimij frigoris, & intolerabilis esse feruoris. Cui beati Iob sententia consentit dicentis; Ad calorem nimum transibunt ab aquis nimum. Vel certe stridor dentium prodit indignitatis affectum, eo quod sero vnum-

quemque poeniteat, sero ingemiscat, sero irascatur sibi, quia tam perniciosa improbitate deliquerit.

Et ecce sunt nouissimi qui erunt primi, & sunt primi qui erunt nouissimi. Principalis quidem huiusce sententiae sensus ex superioribus patet, quia populi gentium diu sine fide viuentes, essent ad fidem vocandi, & Iudaei caput fidei & iustitiae per tot saecula tenentes futuri essent in caudam: potest autem & ita intelligi, quia nonnulli ad saeculum despecti, magnam in futuro sint gloriam habituri, & alij apud homines gloriosi a districto sint iudice damnandi. Potest & ita, quia multi sero ad Dei seruitium venientes, magnis vitae meritis excellent, alij verò a primae aetate spiritali studio feruentes, ad extremum otio torpente lassescant.

In ipsa die accesserunt quidam Phariseorum dicentes illi: Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite, dicit vulpi illi. Propter dolos & insidias Herodem vulpem appellat, quod plenum fraudis est animal, & in fouea semper latere desiderans, odore etiam retro putens, & nunquam rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currens. Quae cuncta haereticis, quorum Herodes typum tenet, congruunt, qui Christum occidere, id est humilitatem fidei Christianae credentibus eripere moliantur.

Ecce eicio daemona & sanitates perficio hodie & cras, & tertia consummor. Mystice haec a Domino & figurate dicta intelliguntur. neque enim eo die passus est, qui est ab hoc die tertius, cum continuo dicat.

Veruntamen oportet me hodie & cras & sequenti ambulare, quia non capis prophetiam perire extra Hierusalem. Ergo quod ait, Eicio daemona, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia consummor, referatur ad corpus eius quod est Ecclesia. Expelluntur enim daemona, cum relictis paternis superstitionibus credunt in eum gentes: & perficiuntur sanitates, cum secundum eius praeccepta viuunt, posteaquam fuerit diabolo, & huic saeculo renunciatum vique in finem resurrectionis. Qua tanquam tertia consummabitur, hoc est ad plenitudinem angelicam, per corporis etiam immortalitatem perficietur Ecclesia.

Hierusalem Hierusalem qua occidis prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos quem admodum avis nidum suum sub pinnis, & noluisti. Hierusalem non saxa & aedificia ciuitatis, sed habitatores vocat, quam patris plangit affectu, sicut & in alio loco legimus quod videns eam fleuerit. In eo autem quod dicit, Quoties volui congregare filios tuos, omnes retro prophetas a se missos esse testatur. Auis quoque similitudinem congregantis sub pinnis nidum suum, in cantico Deuteronomij legimus: Sicut aquila protegere nidum suum, & super pullos suos desiderabit, expandens alas suas, suscipit eos, & tulit super pinnas suas. Et pulchre qui Herodem de sua nece tractantem vulpem vocarat, seipsum aui comparat. Fraudulenta enim vulpes, semper insidias auius tendere non cessat.

Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Ipsam ciuitatem quam nidum suum vocauerat, nunc domum Iudaeorum appellat. Quae non immerito Domini auxilio nudata, suae ditioni relinquitur, quia non solum aus illius omnipotentis, quam Matthaeus gallinam nuncupat, alis proregi despexit, sed & eandem auem se protegere volentem vulpibus deuorandam, id est Herodi & Pilato crucifigendum tradidit Christum. Nec mora, vulpium earundem hoc, est regnum terrae, & ipsa rapinae donatur. Occiso enim Domino venerunt Romani, & quasi nidum vacuum diripientes tulerunt eorum locum, gentem & regnum.

Dico autem vobis, quia non videbitis me, donec veniat cum dicitis, Benedictus qui venit in nomine Domini. Haec quidem turbae dixerunt Domino veniente ad Hierusalem, sed quia Lucas non dicit quod hinc abscisserit Dominus, vt non veniret nisi eo tempore, quo iam illud diceretur (perseuerat quippe in itinere suo donec veniat Hierusalem) cogit profecto hoc mystice intelligi, hoc est de illo eius aduentu quo in claritate venturus est, maxime cum Matthaeus haec Dominum post decantatas ei a turba laudes dixisse testetur.

Porta angust.

Querentes intrare & non intrantes.

Paterfamilias.

Nescire de vni qua sit.

Manducant quomodo Iudaei coram domino.

Fletus & stridor dentium.

Gentium conuersio.

Cap. 18.

Vulpes Herodes.

Herodes haereticus typum gessit.

Tertia consummor.

Hierusalem.

Domini Hierusalem.

Gallina.

Aliter quod dicit, hoc est, nisi pœnitentiã egeritis, & confessi fueritis ipsum esse me, de quo propheta cecinerunt, filium omnipotentis patris, meam faciem non videbitis. Habent Iudæi datum sibi tempus pœnitentiã, confiteantur benedictum qui venit in nomine Domini, & Christi ora conspicient.

CAPUT XIV.

Cap. 59.

Hydropi-
si.Hydropi
proprium.Cogitatio-
nes nouit
Dominus.Hydropi-
um.Hydropi-
um animal
lapis com-
paratur.Nuptia
Caristi
Ecclesie.

ET factum est cum intraret in domum cuiusdam principis Pharisæorum sabbato manducare panem. & ipsi obseruabant eum, & ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.] Hydropis morbus, ab aquoso humore vocabulum trahit. Græcè enim ὕδωρ, aqua vocatur. Est autem humor subcutaneus de vitio vesicæ natus, cum inflatione turgente, & anhelu foetido. Propriumque est hydropici, quanto magis abundat humore inordinato, tanto amplius sitire. Et ideo re- tẽ comparatur ei, quem fluxus carnaliũ volupratum exuberans adgrauat. Comparatur diuiti auaro, qui quanto est copiosior diuitijs, quibus non bene vititur, tanto ardentius talia concupiscit.

Et respondens Iesus, dixit ad legisperitos, & Pharisæos: Licet sabbato curare? At illi tacuerunt.] Quod dicitur respondisse Iesus, ad hoc respicit quod præmissum est: Et ipsi obseruabant eum. Dominus enim nouit cogitationes hominũ. Sed merito interrogari tacent, qui contra se dictum, quicquid dixerint vident. Nam si licet sabbato curare, quare saluatorem an curet obseruant? si non licet, quare ipsi sabbato pecora curant.

Ipse vero apprehensum sanauit, ac dimisit.] Prouida dispensatione Dominus ante legisperitos & Pharisæos hydropicum curat, & mox contra auaritiam disputat, vt videlicet per huius ægritudinẽ corporis, in illis exprimeretur ægritudo cordis. Denique post multa disputationis eius hortamenta, subiunctum est, Audiebant autem omnia hæc Pharisæi qui erant auari, & deridebant illum.] Hydropicus quippe, quo amplius biberit, amplius sitit. Et omnis auarus, sitim multiplicat: qui cum ea quæ appetit adeptus fuerit, ad appetenda alia, amplius anhelat.

Et respondens ad illos, dixit: Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadit, & non continuo extrahet illum die sabbati?] Sic obseruatores sui Pharisæos conuincit, vt eosdem etiam auaritiæ condemnent. Si vos, inquit, in sabbato asinum aut bouem, aut aliquid quodlibet animal in puteum decidens eripere festinatis, non animal, sed vestræ auaritiæ consulentes, quanto magis ego hominem, qui multo melior est pecore, debeo liberare? Congruenterque hydropicum, animali quod cecidit in puteum comparauit: humore enim laborabat. Sicut illam mulierem, quam decem & octo annis alligatam dixerat, & ab eadem alligatione soluebat, comparauit iumento quod soluitur, vt ad aquam ducatur. Et bene vtroque loco bouem posuit & asinum, quia siue sapientes quosque & hebetes, siue vt supra dictum est, vtrũque populum eos significare sentiamus, vt videlicet cuius ceruicem iugum legis attriuit, atque eum quem quilibet seductor repperit, quasi brutum animal & nulla ratione reuocens, quo voluit errore subtraxit, omnes Saluator adueniens, Satanæ vinculis adstrictos, omnes in imo concupiscentiæ puteo demersos inuenit. Non est enim distinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu.

Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quemodo primos accubitus elegerent, dicens ad illos, Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco.] Aperta quidem aliteram est hæc admonitio saluatoris, docens humilitatem, non solum apud Deum, sed etiam apud homines esse laudabilem, sed quoniam hanc Euangelista non frustra parabolam vocat, breuiter intuentium quid etiam mysticè signet. Nuptias appellari, Christi & Ecclesiæ coniunctionem, multis locis apparet. E quibus vnum est: Nunquid possunt filij nuptiarum quamdiu sponsus cum illis est, ieiunare? Aliud simile factum est regnum cælorum homini regi qui fecit nuptias filio suo, & misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias. Has er-

go nuptias quisquis inuitatus adierit, id est Ecclesiæ se membrum fidei gratia coniunxerit, non discumbat in primo loco, hoc est non se, de meritis gloriando, quasi cæteris sublimior extollat. Et quidem studeat iuxta alterius loci parabolam, veste nuptiali vestitus, hoc est virtutum fulgore coruscus apparere, sed ipsarum habitum virtutum loco deuoræ humilitatis adornet.

Ne forte honoratior te sit inuitatus ab eo, & veniens is qui & illum vocauit, dicas tibi, da huic locum, & tunc incipias cum rubore, nouissimum locum tenere.] Honoratiori post inuitato locum dat ille, qui de longæ suæ conuersationis confidentia securior factus, cita illorum, qui se in Christo secuti sunt, agilitate prætur. Et cum rubore nouissimum locum tenet, quando de alijs meliora cognoscens, quicquid de sua operatione celsum sentiebat, humiliat, dicens cum propheta, Egens sum ego, & in laboribus à iuuentute mea, exaltatus autem humiliatus sum & confusus.

Sed cum vocatus fueris, vade, & recumbe in nouissimo loco.] Quanto magnus es, inquit, humiliat te in omnibus. Et Psalmista gloriatur: Humiliatus sum vsquequaq, Domine, iustificat me secundum verbum tuum. Manifestè significans ita se à Domino posse viuificari, si de suis ipse virtutibus humilia sentierit.

Vt cum venerit qui te inuitauit dicat tibi, amice ascende superius.] Veniens Dominus quem humilem inuenit amici nomine beatificans, superius ascendere præcipiet. Quicumque enim humiliauerit se sicut paruulus, hic est maior in regno cælorum.

Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus.] Pulchrè dicitur, Tunc erit tibi gloria, ne nunc querere incipias quod tibi seruetur in fine: quia sicut Salomon ait, hereditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit. Potest autem & in hac vita intelligi, qui in nouissimo loco recumbens inuenitur Domino veniente sublimatus, quia quotidie Dominus suas nuptias intrat, quotidie mores, sedes, habitus coniuuantium diiudicat, & superbos despiciens humilibus sæpè tanta sui spiritus munera præstat, vt eos merito simul discumbentium, hoc est in fide quiescentium cætus vnanimi admiratione glorificet, stupensque, in auctoris sui laudationem profiliat, dicens, Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum.

Quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.] Et ex hac conclusione manifestè claret, præcedentem domini sermonem typice intelligendum. Neque enim mox omnis qui se coram hominibus exaltat, humiliabitur, aut qui se in conspectu hominum humiliat, exaltabitur ab eis, sed è contrario nonnunquam, qui se vel in apice dignitatis, vel in alia qualibet acquirèda gloria subleuat, vique in finem exaltari non cessat. Similiter & humilis quilibet ac verecundus in sua qua contentus est, vsque ad vitæ terminum mediocritate perseverat. Et ideo quia iuxta veritatis sententiam, omnis qui se incautè de meritis adleuat, humiliabitur à Domino, & qui prouide se de benefactis humiliat, exaltabitur ab eo, in eundem proculdubio sensum præmissus sermo redemptoris, quo primos in nuptijs accubitus quæri vetat, congruit.

Dicebat autem & ei qui se inuitauerat: Cum facis prandium aut cenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites.] Fratres, amicos, & diuites, alterutrum conuiuia celebrare, nõ quasi scelus interdicit, sed sicut cætera necessitatis humanæ commercia, vbi & peccatores peccatoribus scenerantur, vt recipiant æqualia, ad promerenda vitæ cœlestis præmia nil valere ostendit. Denique subiungit:

Ne forte & ipsi te reuinent, & fiat tibi retributio.] Non ait, & fiat tibi peccatum, sed, Et fiat, inquit, tibi retributio. Cui simile est, quod alibi dicit: Et si benefeceritis ijs, qui vobis benefaciunt, qua vobis est gratia? Neque hic dicit, peccatum est vobis, sed qua vobis est gratia? Si quidem & peccatores hoc faciunt. Quamuis sunt quædam mutua fratrum, amicorum, cognatorum, vicinorumque diuitum conuiuia, quæ non solum in præsentem retributionem, sed & damnationem præcipiunt in futuro. Denique ab Apostolo inter opera tenebrarum adnumeratur. Sicut in die (inquit) honeste

Honoratio-
ri cedens.Humilia-
te in omni-
bus.Tunc, non
nunc.Humiliatis
se exaltan-
bitur.Conuiuia
necessario-
rum.Mercedem
hic recipi-
entis suã.

Commessationes vitanda.

ambulemus, non in commessationibus, & ebrietatibus. Commessationes quippe sunt, luxuriosa conuiuia, quæ aut collatione omnium celebrantur, aut vicibus solent à contubernalibus exhiberi, vt neminem pudeat inhonestè aliquid dicere aut facere: quia ad hoc conuenitur, vt cæda illic gerantur, copia vini, & incitetur libidinis diuersa voluptas.

Resurrectio.

Sed cum facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi. Retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.] Resurrectionem iustorum dicit, qui etsi omnes resurgant, eorum tamen non immerito quasi propria cognominatur, qui in hac se beatos non dubitant esse venturos. Ergo qui pauperes ad conuiuium vocat, in futuro præmium percipiet. Qui amicos, fratres, & diuites vocat, recipit mercedem suam. Sed etsi hoc propter Deum facit in exemplum filiorum beati Iob, sicut cætera fraternæ dilectionis officia, ipse qui iussit remunerat. Qui gulosos ac luxuriosos propter lasciuiam inuitat, pena in futuro plectetur æterna.

Panis regni Dei.

Hac cum audisset quidam de simul discumbentibus dixit ei: Beatus qui manducabit panem in regno Dei.] Panis qui manducatur in regno Dei, non iuxta Cærinthum, corporis intelligendus est cibus, sed ille vtiq; qui ait, Ego sum panis viuus qui de celo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Id est, si quis mæ incarnationis Sacramento perfecte incorporatoris mæ diuinæ maiestatis visione frui meruerit, hic perpetua vitæ immortalis beatitudine gaudebit. Sed quia nonnulli huc panem fide tenus, quasi adorando percipiunt, dulcedinem verò eius attingere veraciter gustando fastidiunt, subiecta parabola Dominus talium torporem cælestibus epulis dignum non esse redarguit. Sequitur enim.

Cap. 6o.

Homo qui cenam fecit.

At ipse dixit ei: Homo quidam fecit cenam magnam, & vocauit multos. Quis iste est homo, nisi ille de quo per prophetam dicitur, Et homo est, & quis cognoscit eum? Qui fecit cenam magnam, qui satietatem nobis internæ dulcedinis præparauit. Qui vocat multos, sed pauci veniunt, quia nonnunquam ipsi qui ei per fidem subiecti sunt, æterno eius conuiuio male viuendo contradicunt.

Hora cenæ. Finis seculi.

Et misit seruum suum hora cenæ dicere inuitatis vt venirent, quia iam parata sunt omnia.] Quid hora cenæ, nisi finis est mundi? in quo nimirum nos sumus, sicut iam dudum Paulus testatur, dicens, Nos sumus in quos fines seculorum deueniunt. Si ergo iam hora cenæ est, cum vocamur, tanto minus debemus excusare conuiuio Dei: quanto propinquasse iam cernimus finem sæculi. Idcirco autem hoc conuiuium Dei, non prandium, sed cæna nominatur, quia post prandium cæna restat: post cænam vero, conuiuium nullum restat. Et quia æternum Dei conuiuium nobis in extremo præparabitur, rectum fuit vt hoc nõ prandium, sed cæna vocaretur. Sed quis per hunc seruum qui à patre familias ad inuitandum mittitur, nisi prædicatorum ordo signatur? Ad repellendum autem fastidium nostrum, iam parata sunt omnia, quia ad abstergendum mentis nostræ reporem, in cæna Dei ille nobis singularis agnus occisus est qui tulit peccata mundi.

Liberalitas Domini.

Et cæperunt simul omnes excusare.] Offert Deus quod rogari debuit, non rogatus dare vult quod vix sperari poterat. Quia dignaretur largiri postulatus, contemnitur vero paratus, delicias refectiois æternæ denunciat, & tamen simul omnes excusant. Sed dicunt aliqui, excusare nolumus. Ad illud enim supernæ refectiois conuiuium & vocari & peruenire gratulamur. Qui verum profectio dicunt, si non plus terrena quàm cælestia diligunt, si non amplius rebus corporalibus quàm spiritualibus occupantur. Vnde hic quoque ipsa excusantium causa subiungitur, cum protinus subinfertur:

Villa.

Primus dixit ei: Villam emi, & necesse habeo exire & videre illam. Rogo te, habe me excusatum. Quid per villam nisi terrena substantia designatur? Exit ergo videre villam, qui sola exteriora cogitat propter substantiam.

Iuga bouum quinque.

Et alter dixit: Iuga bouum emi quinque, & eo probare illa. Rogo te, habe me excusatum.] Quid in quinque iugis bouum, nisi

quinque corporis sensus accipimus? Qui rectè quoque iuga vocati sunt, quia in vtroque sexu geminantur. Qui videlicet corporales sensus, quia comprehendere nesciunt interna, sed sola exteriora cognoscunt, & deferentes intima ea quæ extra sunt tangunt, rectè per eos curiositas designatur. Graue namque curiositatis est vitium, quæ dum cuiuslibet mentem ad inuestigandam vitæ proximi exterius ducit, semper ei sua intima abscondit. Propter hoc namque & de eisdem quinque iugis bouum dicitur, Eo probare illa, quia videlicet aliquando pertinere probatio ad curiositatem solet. Sed notandū, quod & is, qui propter villam, & is qui propter probanda iuga bouum à cæna sui inuitatoris excusatur, verba humilitatis permiscet, dicens:

Superbia in factis.

Rogo te, habe me excusatum.] Dum enim dicit rogo, & tamen venire contemnit, humilitas sonat in voce, superbia in actione. Et ecce hoc diiudicat prauus quisque cum audit, nec tamen ea quæ diiudicat agere desistit. Nam dum cuiuslibet peruersè agenti dicimus, conuertere, Deum sequere, mundum relinque, vbi hunc nisi ad dominicam cenam vocamus? Sed cum respondet, ora pro me, quia peccator sum, hoc facere non possum, quid aliud agit nisi rogat & excusatur? Dicens namque, peccator sum, humilitatem insinuat, subiungens autem, conuerti non possum, superbiam demonstrat.

Vxor.

Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo non possum venire.] Quid per vxorem, nisi voluptas carnis accipitur? Nam quamuis bonum sit coniugium, atque ad propagandam sobolem prouidentia diuina constitutum, nonnulli tamen non per hoc fecunditatem prolis, sed desideria expetunt voluptatis. Et ideo per rem iustam significari potest non incongrue res iniusta. Ad cenam nos ergo æterni conuiuii summus pater familias inuitat, sed dum hunc terrena cura occupat, illum alieni actus sagax cogitatio deuastat, alterius etiam mentem voluptas carnalis inquinat, fastidiosus quisque ad æternæ vitæ epulas non festinat.

Res india.

Et reuersus seruus nuntiavit hac Domino suo. Tunc iratus pater familias dixit seruo suo: Exi cito in plateas & vicus ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduce.] Ecce qui terrenæ substantiæ plus iusto incumbat, venire ad Dominicam cenam recusat: qui labori curiositatis insudat, præparata vitæ alimenta fastidit: qui carnalibus desiderijs inhaeret, spiritualibus conuiuij epulas respuit. Quia ergo venire superbi renuunt, pauperes elegantur. Cur hoc? quia iuxta Pauli vocem, infirma mundi eligit Deus, vt confundat fortia. Pauperes autem & debiles dicuntur, qui iudicio suo apud semetipsos infirmi sunt. Nam pauperes & quasi fortes sunt, qui & positi in paupertate superbiunt. Cæci verò sunt, qui nullū ingenij lumen habent. Claudii quoque, qui rectos gressus in operatione non habent. Sed dum morum vitia in membrorum debilitate signantur, profectio liquet, quia sicut illi peccatores fuerunt qui vocati venire voluerunt, ita hi quoque peccatores sunt qui inuitantur & veniunt, sed peccatores superbi respuuntur, & peccatores humiles eliguntur. Hos itaque eligit quos despicit mundus, quia plerumque ipsa despectio hominem reuocat ad semetipsum. Pauperes, & debiles, cæci, & claudi vocantur quod veniunt, quia infirmi quiq; atque in hoc mundo despecti, plerumque tanto celerius vocem Dei audiunt, quanto & in hoc mundo non habent vbi delectentur. Sed ductis ad cenam pauperibus quid puer subiungat audiamus:

Pauperi electi.

Domine factum est vt imperasti, & adhuc locus est.] Multi tales ad dominicam cenam ex Iudæa collecti sunt, sed multitudo quæ ex Israelitico populo creditur, locum superni conuiuij non impleuit. Intrauit iam frequentia Iudæorum, sed adhuc locus vacat in regno, vbi suscipi debeat numerositas gentium. Vnde & eidem seruo dicitur:

Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea.] Cum de vicis & plateis ad cenam dominus inuitat, illum videlicet populum designat, qui tenere legem sub urbana conuersatione nouerat. Cum verò conuiuia suos colligi ex vijs & sepibus præcipit, nimirum agrestem populum colligere, id est gentilem quærit. Notandum verò quod in hac inuitatione tertia, nõ dicitur inuita, sed Com-

Vici & Lucæ.

pellet intrare. Nam sunt nonnulli qui bona facienda intelligunt, sed hæc facere desistunt. His, vt superius diximus, plerunque contingit, vt eos in carnalibus desiderijs suis, mundi huius aduersitas feriat. Sæpè namq; aut longa egritudine tabescunt, aut afflicti iniurijs concidunt, aut percussis grauioribus damnis affliguntur, seq; ipsos in suis desiderijs reprehendentes, ad Dominum corda conuertunt. Qui ergo huius mundi aduersitatibus fracti ad Dei amorem redeunt, atque à præsentis vitæ desiderijs corriguntur, quid isti nisi compelluntur vt intrè? Sed valde est tremenda sententia quæ protinus subinfertur. Ait enim:

Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.] Ecce per se vocat, per angelos vocat, per patres vocat, per pastores vocat, plerunq; per miracula vocat, plerunq; per flagella vocat, aliquando per mandati huius prospera vocat, aliquando per aduersa, nemo contemnat, ne dum vocatus excusat, cura voluerit intrare non valeat.

Cap. 6.

quomodo præcipitur.

Ibant autem turba multe cum eo, & conuersus dixit ad illos: Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus: & qui crucem suam non baiulat, neque post me venit, meus quoque discipulus esse non potest.] Percontari libet, quomodo parentes & carnaliter propinquos, præcipimur odisse, qui iubemur & inimicos diligere. Et certè de vxore veritas dicit: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Et Paulus ait: *Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus Ecclesiam.* Ecce discipulus vxorem diligentiam præcipit, cum magister dicat: *Qui vxorem non odit, non potest meus esse discipulus.* Nunquid aliud iudex nunciat, aliud præco clamat, an simul & odisse possumus & diligere? Sed si vim præcepti perpendimus, vt runq; agere per discretionem valeamus, vt eos qui nobis carnis cognitione coniuncti sunt, & quo proximis nouimus, diligamus, & quo aduersarios in via Dei patimur, odendo nesciamus. Vt autem Dominus demonstraret, hoc erga proximis odium non de inaffectione procedere, sed de charitate, addidit protinus, dicens: *Adhuc autem & animam suam.* Tunc etenim benè animam nostram odimus, cum eis carnalibus desiderijs non adqueſcimus, cum eius appetitum frangimus, eius voluptatibus reluctamur. Quæ ergò contempta ad melius ducitur, quasi per odium amatur. Sic nimirum exhibere proximis nostris odij discretionem debemus, vt in eis & diligamus quod sunt, & habeamus odio quod in Dei nobis itinere obſistunt. Hoc ipsum verò animæ odium qualiter exhiberi debeat, subdendo veritas manifestat dicens:

Cru.

Crucem viſitare, Dominum non sequentet.

Et qui non baiulat crucem suam & venit post me, non potest meus esse discipulus.] Crux quippè à cruciatu dicitur: Et duobus modis crucem Domini baiulamus, cum aut per abstinentiam carnem afficimus, aut per compassionem proximi necessitatem illius nostram putamus. Qui enim dolorem exhibet in aliena necessitate, crucem portat in mente. Sciendum verò est quod sunt nonnulli qui carnis abstinentiam non pro Deo, sed pro inani gloria exhibent: & sunt plerique qui compassionem proximo non spiritualiter, sed carnaliter impendunt, vt ei non ad virtutem, sed quasi miserando ad culpas faueant. Hi itaque crucem quidem videntur ferre, sed Dominum non sequuntur. Vnde & rectè hæc eadem veritas dicit: *Qui non baiulat crucem suam & venit post me, non potest meus esse discipulus.* Baiulare etenim crucem & post Dominum ire, est vel carnis abstinentiam, vel compassionem proximo pro studio æternæ intentionis exhibere. Nam quisquis hæc pro temporalis intentione exhibet, crucem quidem baiulat, sed ire post Dominum recusat. Quia verò sublimia præcepta data sunt, protinus comparatio ædificandæ sublimitatis adiungitur, cum dicitur:

Quis enim ex vobis volens turrem ædificare, nonne prius sedens computat sumptus qui necessarij sunt, si habet ad perficiendam? In omnibus enim rebus, hinc aspiciendus est. Omne quod agimus præuenire per studium considerationis debemus. Ecce enim iuxta veritatis vocem, qui turrem ædificij sum-

ptus parat. Si igitur humilitatis turrem construere cupimus, prius nos præparare ad aduersa huius sæculi debemus. Hoc enim inter terrenum & cœleste ædificium distat, quod terrenum ædificium expensas colligendo constructitur, cœleste autem ædificium expensas dispergendo. Ad illud sumptus facimus, si non habita colligamus: ad istud sumptus facimus, si & habita relinquamus. Considerandum verò quod dicitur:

Ne posteaquam posuerit fundamentum, & non poterit perficere, omnes qui viderint incipient illudere ei dicentes, quia hic homo cepit ædificare & non potuit consummare.] Quia iuxta Pauli vocem, spectaculum facti sumus mundo, angelis, & hominibus. Et in omni quod agimus considerare occultos aduersarios nostros debemus, qui semper nostris operibus intendunt, semper ex nostro defectu gratulantur. Quos Propheta intuens ait: *Deus meus in te confido, non erubescam, neque irideant me inimici mei.* In bonis enim operibus intenti, nisi cõtra malignos spiritus sollicitè vigilemus, ipsos irrisores patimur quos ad malum persuasores habemus. Sed quia de construendo ædificio cõparatio data est, nunc ex minori ad maius similitudo subditur, vt ex rebus minimis maiora sententur. Nam sequitur:

Aut qui rex iturus committere bellum aduersum alium regem, non sedens prius cogitat si possit cum decem milibus occurrere ei qui cum viginti milibus venit ad se? Alioquin adhuc illo longe agente legationem mittens, rogat ea quæ pacis sunt.] Rex contra regem ex æquo venit ad prælium, & tamen si se perpendit nõ posse sufficere, legationem mittit, & ea quæ pacis sunt, postulat. Quibus ergo nos lachrymis sperare veniam debemus, qui in illo tremendo examine cum rege nostro ex æquo ad iudicium non venimus, quos nimirum conditio, infirmitas, & causa inferiores exhibet? Sed fortasse iam mali operis culpas abscondimus, iam praua quæque exterius declinauimus, nunquid ad reddendam rationem cogitationis nostræ sufficimus? Cùm duplo ergo exercitus contra simplum venit, qui nos vix in solo opere præparatos, simul de opere & cogitatione discuit. Et ideo dum adhuc longè est, legationem mittamus, rogemus ea quæ pacis sunt. Longè enim esse dicitur, quia adhuc præſens per iudicium non videtur. Mittamus legationem lachrymas nostras, mittamus misericordiæ opera, mactemus in aræ eius hostias placationis. Hæc est nostra legatio, quæ regem venientem placat.

Spectaculo sumus.

Rex contra regem.

Parabole sensus.

Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.] Manifestissimè Dominus hac conclusione docet, quid sit ædificare turrem, vel cum rege fortiore facere pacem, suum videlicet esse discipulum. Preparare autem sumptus ad perficiendam turrem, & mittere legationem ad impetrandam pacem, nõ esse aliud, quàm renunciare omnibus quæ possidemus. Inter quæ omnia & amor proximorum, de quo prædictum est, & ipsa anima nostra, quam quidam pro temporalis hac vita dictam putant, intelligatur, necesse est, quam sic possidere ad tempus oportet, vt nõ nos impediatur ab æterna, si quis eam fuerit auferre minatus. Distat sanè inter renunciare omnibus & relinquere omnia, paucorum enim perfectorumque est relinquere omnia, curas mundi postponere, solis desiderijs æternis inhiare. Cunctorum autem fidelium est renunciare omnibus quæ possident, hoc est sic tenere quæ mundi sunt, vt tamen per ea non teneantur in mundo: habere rem temporalem in vsu, æternam in desiderio, sic terrena gerere, vt tamen tota mente ad cœlestia tendant.

*Bonum est sal: Si autem sal quoque euannerit, in quo condietur?] Ad superiora respicit, vbi turrem virtutum non solum inchoandam, sed etiam præceperat esse cõsummandam. Bonum quippe est Dei verbum audire, frequentius sal sapientiæ spiritalis cordis arcana condire, imò ipsum cum Apostolis sal terræ fieri, id est, eorum quoque qui adhuc terrena sapiunt imbuendis mentibus sufficere. At si quis semel cõdimento veritatis illuminatus ad apostatiam redierit, quo alio doctore corrigatur, qui eam quam ipse gustauit sapientiæ veritatem, vel aduersi sæculi perterritus, vel illecebris allectus abiecit? Iuxta hoc quod quidã sapiens ait: *Quis medebitur incantatori à serpente percussos**

Sal sapientia.

Qua sententia Iudæ Scariothis socios ipsumque designari non immerito credatur, qui philargyria victus & gradum apostolatus prodere & Dominum tradere non dubitavit.

Sol infatuatum.

Neque in terram, neque in sterquilinum vile est, sed foras mittetur. Sicut sal infatuatum cum ad condiendos cibos carnelique siccandas valere desierit, nullo iam vsui aptum erit (neque enim in terram vile est, cuius iniectu germinare prohibetur, neque in sterquilinum agriculturæ profuturum, quod viuacibus licet glebis immixtum non fecerare femina frugum, sed extinguere solet) sic omnis qui post agnitionem veritatis retro redit, neque ipse fructum boni operis ferre, neque alios excolere valet, sed foras mittendus, hoc est ab Ecclesiæ est vnitate secernendus, vt iuxta præmissam parabolam, irridentes eum inimici dicat, quia hic homo cepit ædificare, & non potuit consummare. Et ideo multum vtilis exhortatio subinfertur, cum dicitur:

Aures audiendi.

Qui habet aures audiendi, audiat. Id est, qui habet aures intelligentiæ, quibus Dei verbum percipere possit, non contemnat, sed audiat, obediendo videlicet & faciendo quæ didicit. Non enim auditor obliuiosus, sed factor operis hic beatus in facto suo erit. Amen.

CAPVT XV.

Cap. 61.

Rant autem appropinquantes ei publicani & peccatores, vt audirent illum, & murmurabant Pharisei & Scriba dicentes, quia hic peccatores recipit & manducat cum illis. Quia non solum iustus peccare per inertiam, sed & peccator respicere per solertiam potest, postquam sal infatuatum foras mitti debere narratum est, mox pœnitentium cohors intus admittenda describitur, qui ad audiendum Dei verbum appropinquantes non solum ad colloquendum, sed etiam ad conuiscendum recepti sunt. Quod videntes Pharisei, dedignati sunt, quia vera iustitia compassionem habet, & falsa iustitia de dignationem, quamuis & iusti soleant recte peccatoribus indignari. Sed aliud est quod agitur typo superbiæ, aliud quod zelo disciplinæ. Sed qui ægrierant ita vt agros se esse nescirent, quatenus quod erant agnoscerent, cœlestis eos medicus blandis fomentis curat, benignum paradigma obijcit, & in eorum corde vulneris tumorem premit: Ait namque.

Pœnitentes Publicani.

Quis ex vobis homo qui habet centum oves, & si perdidit vnâ ex illis, nonne dimittit nonagintanouem in deserto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat illam? Ecce mira dispensatione pietatis similitudinem veritas dedit, quam & in se ipse homo recognosceret, & tamen hæc specialiter ad ipsum auctorem hominum pertineret. Quia enim centenarius numerus est perfectus, ipse centum oves habuit cum angelorum substantiam & hominum creauit. Sed vna ouis tunc perijt, quando peccando homo pascua vitæ dereliquit. Dimisit autem nonagintanouem oves in deserto, quia illos summos angelorum choros reliquit in cælo. Cur autem cælum desertum vocatur, nisi quod desertum dicitur derelictum? Tunc autem cælum homo deseruit, cum peccauit. In deserto autem nonagintanouem oves remanserant, quando in terra Dominus vnâ quærebat, quia rationabilis creaturæ numerus, angelorum videlicet & hominum, quæ ad videndum Deum condita fuerat, pereunte homine erat imminutus, & vt perfecta summa ouium integraretur in cælo, homo perditus quærebatur in terra.

Oues 99. in deserto. Cælum desertum.

Et cum inuenit illam, imponit in humeros suos gaudens. Quem in humeris suis imposuit, quia humanam naturam suscipiens, peccata nostra ipse portauit.

Quem humeris imponens.

Et veniens domum conuocat amicos & vicinos dicens illis: Congratulamini mihi quia inueni quem meam quæ perierat. Inuenta oue ad domum redijt, quia pastor nolter reparato homine, ad regnum cælestis redijt. Ibi amicos & vicinos inuenit, illos videlicet angelorum choros. Qui amici eius sunt, quia voluntatem eius continue in sua stabilitate custodiunt. Vicini quoque eius sunt, quia claritate visionis illius sua assiduitate perfruantur. Et notandum quod non

dicat congratulamini oui inuentæ, sed mihi, quia videlicet eius est gaudium vita nostra, & cum nos ad cælum reducimur, solennitatem lætitiæ illius implemus.

Congratulamini mihi, non oui.

Dico vobis quod ita gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam habente, quam super nonagintanouem iustis qui non indigent pœnitentiam. Plus de conuersis peccatoribus quam de stantibus iustis gaudium erit in cælo, quia plerumque hi qui nullis se oppressos peccatorum molibus sciunt, stant quidem in via iustitiæ, nulla illicita perpetrant, sed tamen ad cælestem patriam anxie non anhelant, tantoque sibi in rebus licitis vsu præbent, quanto se perpetrasse illicita nulla meminerunt, & plerumque pigri remanent ad exercenda bona præcipua, quia valde securi sunt, quod nulla commiserint mala grauiora. At contra nonnunquam hi qui se aliqua illicita egisse meminerunt, ex ipso suo dolore compuncti inardescunt ad amorem Dei, seseque in magnis virtutibus exercent. Maius ergo de peccatore conuerso, quam de stante iusto gaudium fit in cælo, quia & dux in prælio plus eum militem diligit, qui post fugam reuersus holtem fortiter premit, quam illum qui nunquam terga præbuit & nunquã aliquid fortiter fecit. Sed inter hæc, sciendum est, quia sunt plerique iusti, in quorum vita tantum est gaudium, vt eis qualibet peccatorum pœnitentia præponi nullatenus possit. Nam multi & nullorum sibi malorum sunt conscij, & tamen in tanti ardoris afflictione se exerunt, ac si peccatis omnibus angustentur, cuncta etiam licita respuunt, ad despectum mudi sublimer accinguntur, læmetis gaudent, in cunctis semetipsos humiliant: & sicut nonnulli peccata operum, sic ipsi peccata cogitationum deplorant. Hinc ergo colligendum est quantura Deo gaudium faciat quando humiliter plangit iustus, si facit in cælo gaudium, quando hoc quod malè gessit per pœnitentiam damnat iniustus.

Gaudium de pœnitentibus.

Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdidit drachmam vnâ, nonne accendit lucernam, & euertit domum, & querit diligenter donec inueniat? Qui signatur per pastorem, ipse & per mulierem. Ipse enim Deus, ipse & Dei sapientia. Et quia imago exprimitur in drachma, mulier drachmam perdidit, quando homo qui conditus ad imaginem Dei fuerat, peccando à similitudine sui conditoris recessit. Sed accendit mulier lucernam, quia sapientia Dei, apparuit in humanitate. Lucerna quippe lumen in testa est. Lumen verò in testa, est diuinitas in carne. Accensa autem lucerna euertit domum, quia mox vt eius diuinitas per carnem claruit, omnis se nostra conscientia concussit. Domus namque euertitur, cum consideratione reatus sui humana conscientia perturbatur, euersa verò domo inuenitur drachma, quia dum perturbatur conscientia hominis, reparatur in homine similitudo conditoris.

Iustitiam quibusnam quædam de pœnitentibus gaudent.

Mulierem etiam Dominum habentem.

Et cum inuenit, conuocat amicos & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdidit. Quæ amica vel vicina nisi illa potestates sunt cælestes iam superius dictæ? quæ tanto supernæ sapientiæ iuxta sunt, quanto ei per gratiam continue visionis appropinquant. Sed intuendum cur ista mulier decem drachmas habuisse perhibetur. Angelorum quippe & hominum naturam ad cognoscendum se Dominus condidit, quam dum consistere ad æternitatem voluit, eam proculdubio ad suam similitudinem creauit. Decem verò drachmas habuit mulier, quia nouem sunt ordines angelorum, sed vt completetur electorum numerus, homo decimus creatus est, qui à conditore suo nec post culpam perijt, quia hunc æterna sapientia per carnem miraculis coruscans ex lumine testæ reparauit.

Domum euertit.

Amica mulierum.

Ita dico vobis, gaudium erit coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Pœnitentiam agere est & perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, vt tamen alia committat, adhuc pœnitentiã agere aut ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest si peccata quis luxuriæ defleat, & tamen adhuc auaritiæ æstibus anhelet? aut quid prodest si iræ culpas iam lugeat, & tamẽ adhuc inuidiæ facibus tabescat? Sed minus est valde, quod dicimus, vt qui peccata deplorat, ploranda minime committat. Nam cogitandum summo opere est, vt qui

Pœnitentiam agere quæ sit.

licite meminit commisisse, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere, quatenus per hoc conditori suo satisficiat, ut qui commisit prohibita, sibi metipsum abscindere debeat etiam commissa.

Ait autem: Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior ex illis patri: Da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit. Et diuisit illi substantiam.] Murmurantibus de peccatorum susceptione, scribis & Phariseis, tres ex ordine parabolas Saluator posuit, duabus primis de quibus disputatum est, quantum ipse cum Angelis de penitentium salute gaudeat insinuans. Tertia verò quæ sequitur, nõ suam tãtummodo suorumquæ gaudium demonstrans, sed & inuidentium murmur reprehendens. Homo itaque qui duos filios habuisse dicitur, Deus pater intelligitur, duorum videlicet genitor populorum, & quasi duarum generis humani stirpium auctor atque creator. Maior enim filius, eos qui in vnus Dei permansere cultura: Minor, eos qui vsque ad colenda idola Deum deseruerunt, significat. Pars substantiæ quæ minorem filium contingit, ipse sensus in homine rationalis est. Vivere enim, intelligere, meminisse, ingenio alacri excellere, diuini substantiæ muneris est. Quam minor filius expetijt à patre, cum homo sua potestate delectatus, per liberum sese arbitrium regere, atque à dominio quæsiuit exuere conditoris. Diuisitque illis substantiam, fidelibus scilicet suæ gratiæ protectionem, quam desiderabant, imperiando, infidelibus verò naturalis solum ingenij, quo contenti erant beneficium concedendo.

Et non post multos dies congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipauit substantiam suam viuendo luxuriose.] Longè profectus est, non locum murando, sed animum. Quanto etenim quisque plus in prauo opere delinquit, tanto à Dei gratia longius recedit. Quod non post multos dies dixit factum, ut congregatis omnibus, peregre proficisceretur in regionem longinquam: quia non multo post institutionem humani generis, placuit animæ per liberum arbitrium ferre secum quandam velut potentiam naturæ suæ, & deserere eum à quo condita est præuidens viribus suis. Quas vires tanto consumit citius, quanto eum deserit à quo datæ sunt. Itaque hanc vitam prodigam vocat, amantem fundere atque spariari pompis exterioribus, intus inanescens, cum ea quisque sequitur quæ ab illa procedunt, & reliqui eum qui sibi est interior.

Et postquam omnia dissipasset, facta est fames valida in regione illa.] Omnia quæ dissipauit, ornamenta naturæ quæ consumpsit, significat. Fames in regione longinqua, indigentia verbi veritatis est, in obliuione creatoris. De qua dictum est in Prophetis: Quia mittet Dominus famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei.

Et ipse cepit egere, & abiit, & adhesit vni ciuium regionis illius.] Merito egere cepit, qui thesauros sapientiæ Dei, diuitiarum cælestiumque altitudinem dereliquit. Vnus autem ciuium regionis illius cui egens adhæsit, ille est vtrique, qui concupiscentijs terrenis merito suæ peruersitatis præpositus, princeps huius mundi à Domino vocatur. Et de quo Apostolus: Deus (inquit) huius sæculi, excacauit mentes infidelium.

Et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos.] In villam mitti, est, substantiæ mundialis cupiditate subiugari. De qua in alia parabola quidam spiritalis epulas, ad quas inuitabatur, fastidiosus dixit: Villam emi & necesse habeo exire, & videre illam. Porcos vero pascere est, ea quibus immundi spiritus gaudeant, operari.

Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant.] Siliquæ quibus porcos pascebat, sunt doctrinæ sæculares, sterili suauitate resonantes, de quibus laudes idolorum fabularumque ad Deos gentium vario sermone atque carminibus percipiunt, quibus dæmonia delectantur. Vnde cum iste saturari cupiebat, aliquid solidum & rectum quod ad beatam vitam pertineret, inuenire volebat in talibus, & non poterat. Hoc est enim quod ait:

Et nemo illi dabit. In se autem reuersus.] Iam scilicet ab eis quæ forinfecus frustra illi iungunt & seducunt, in conscientiæ interiora reducens faciens intentionem suam.

Dixit: Quanti mercenarij patris mei abundant panibus, ego autem fame hic pereo.] Vnde hoc scire poterat, in quo tanta erat obliuio Dei, sicut in omnibus idololatriis fuit, nisi quia ista recogitatio iam resipiscens est, cum Euangelium prædicaretur? Mercenarij ergo patris abundant panibus, quia qui futuræ mercedis intuitu digna operari fatagunt, contidianis supernæ gratiæ reficiuntur alimonijs. At verò fame pereunt, qui extra patris aedes positi, ventrem cupiunt implere de siliquis. Id est, qui sine fine viuentes, vitam beatam inanis Philosophiæ studijs inquirunt. Sicut enim panis qui cor hominis confirmat, verbo Dei quo mentem reficiat assimilatur: ita siliqua quæ & ipsa intus inanis, foris mollis est, & corpus non reficit sed implet, ut sit magis oneri quàm vsui, sæculari sapientiæ non immerito comparatur, cuius sermo faciendæ plausu sonorus, sed virtute vtilitatis est vacuus.

Surgam & ibo ad patrem meum, & dicam illi: Pater, peccauit in cælum & coram te.] Quam misericordem piúmque noverat patrem, qui nec offensus à filio, patris dedignetur audire vocabulum. Surgam ergo (inquit) quia me iacere cognoui. Et ibo, quia longè recessi. Ad patrem meum, quia sub principe porcorum miserabili egestate tabesco, Peccauit autem in cælum, coram spiritibus Angelicis sanctisque animabus, in quibus sedes est Dei, significat. Coram te verò, in ipso conscientiæ interioris conclaui, qua Dei solius oculi penetrare valebant.

Et iam non sum dignus vocari filius tuus. Fac me sicut vnum de mercenarijs tuis.] Ad filij quidem affectum, qui omnia quæ patris sunt, sua esse nõ ambigit, aspirare nequaquam præsumit, sed mercenarij statum, iam pro mercede seruiturum desiderat. Verum ne hunc quidem, nisi paterna dignatione se mereri posse testatur. Vbi sunt ergo Pelagianista, quia sua se virtute saluari posse confidunt, contra apertissimam veritatis sententiam quæ ait, Sine me nihil potestis facere?

Et surgens venit ad patrem suum.] Venire ad patrem est, in Ecclesia constitui per fidem, vbi iam possit esse peccatorum legitima & fructuosa confessio.

Cum autem adhuc longè esset.] Et antequam intelligeret Deum, sed tamen cum iam pie quæreret.

Vidit illum pater ipseus.] Impios enim & superbos conuenienter non videre dicitur, tanquam ante oculos non habere. Ante oculos enim haberi, non nisi qui diliguntur dici solent.

Et misericordia motus est, & occurrens, cecidit super collum eius.] Non enim pater vngenitum filium deteruit, in quo vsque ad nostram longinquam etiam peregrinationem cucurrit, atque descendit. Quia Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Et ipse Dominus ait: Pater in me manens, ipse facit opera sua. Quid est autem cadere super collum eius, nisi inclinare & humiliare in amplexum eius brachium suum? Et brachium Domini cui reuelatū est, quod est vtrique Dominus noster Iesus Christus.

Et osculatus est eum.] Consolari verbo gratiæ Dei ad spem indulgentiæ peccatorum, hoc est post longa itinera remanentem, à patre mereri osculum charitatis.

Dixitque ei filius: Pater peccauit in cælum & coram te. Iam non sum dignus vocari filius tuus.] Incipit iam peccata constitutus in Ecclesia confiteri, nec dicit omnia quæ dicturum se esse promiserat, sed vsque ad illud, Non sum dignus vocari filius tuus. Hoc enim vult heri per gratiam, quod se indignum esse per merita fatetur. Non addidit quod in illa meditatione dixerat, Fac me sicut vnum de mercenarijs tuis. Cum enim panem non haberet, vel mercenarius esse cupiebat. Quod post osculū patris, generosissimè iam dignatur. Inrelligit namque, inter filium, mercenarium & seruum, nõ minimè esse distantiam. Seruum videlicet esse eum, qui adhuc metu gehennæ, siue præsentis legum, à vitijs temperat. Mercenarium, qui spe atque desiderio regni cæli, iam, affectu boni ipsius atque amore virtutum. In quarum virtutum trium cõsummatione, beatus Apostolus omnè salutis

Mercenarij.

Plagiati.

Videre quos dicitur Deus.

Seruus. Mercenarius. Filius.

summa concludens, *Nunc (inquit) manet fides, spes, charitas, tria haec. Maior autem his, charitas.* Fides namque est, quae futuri iudicii ac suppliciorum metu, vitiorum facit contagia declinare. Spes, quae mentem nostram de praesentibus auocans, vniuersas corporis voluptates, caelestium praemiorum expectatione contemnit. Charitas, quae nos ad mortem Christi & spiritualium virtutum fructum, mentis ardore succendens, quicquid illis contrarium est, toto facit odio detestari. Vnde prodigus iste postquam in semetipsum reuersus, dirae famis supplicia formidabat, velut iam seruus effectus, etiam mercenarij statum, de mercede iam cogitans, concupiscit. Sed eum pater occurrens, non contentus minora concedere, vtroque gradu sine dilatione transcurso, pristinae filiorum restituit dignitati, nec iam de mercede conductoris, sed de haereditate fecit cogitare parentes.

Stola prima.

Dixit autem pater ad seruos suos: Cito proferte stolam primam, & induite illum.] Stola prima est, vestis innocentiae, quam homo bene conditus accepit, sed male persuasus amisit, quando post culpam praeruaricationis cognouit esse se nudum, gloriaeque immortalitatis perdita, pellicum, hoc est mortale, sumpsit indumentum. Serui qui eam proferunt, reconciliationis praedicatorum sunt. Proferunt enim stolam primam, quando mortales terrenosque homines sublimandos asseuerant, vt non solum ciues Angelorum, sed & haeredes Dei & cohaeredes sint Christi futuri.

Anulus.

Et date anulum in manu eius, & calceamenta in pedes.] Anulus est vel sincerae fidei signaculum, qua cuncta promissa in credentium cordibus certa impressione signantur, vel nuptiarum pignus illarum, quibus Ecclesia sponsatur. Et bene anulus in manu datur, vt per opera, fides clarescat, & & per fidem, opera firmentur. Calceamenta autem in pedes, officium Euangelizandi denunciant, vt cursus mentis ad caelestia tendens, a terrenarum contagio rerum inuolata seruetur & munda, priorumque munitus exemplis, super serpentes & scorpiones securus incedat. Manus igitur & pedes, id est, opus ornatur & cursus. Opus vt recte viuamus, cursus, vt ad aeterna gaudia properemus. *Non enim habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus.*

Calceamenta.

Vitulus saginatus.

Et adducite vitulum saginatum, & occidite.] Vitulus saginatus, ipse item Dominus est, sed secundum carnem. Et bene saginatus, quia caro eius ad deum spiritalem est opima virtute, vt pro totius mundi salute sufficiat in odorem suauitatis, nidorem videlicet immolationis, ad Deum mittere, & pro omnibus exorare. Adducere autem vitulum & occidere est praedicare Christum, & mortem eius insinuare. Tunc etenim cuique nostrum quasi recens occiditur, cum credit occisum. Tunc caro eius comeditur, cum eius passionis sacramentum & ore ad emundationem percipitur, & corde ad imitationem cogitatur. *Et manducemus & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est.*] Non solum filius qui reuixit & inuentus est, verum pater & serui illius, sacrosancti vituli qui propter filium occisus erat, carne resecti epulantur. Quia patris cibus salus est nostra, & patris gaudium, nostrorum est remissio peccatorum. Nec tantum Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quia sicut vna in diuinitate voluntas & operatio, ita & vna est delectatio sanctae & indiuiduae Trinitatis. Vnde beatus Abraham tres Angelos hospitio recipiens, vitulum tenerimum & optimum occidisse, eisque cum lacte, pane, & butyro epulandum legitur obulisse. Quia qui beatam Trinitatem rectae deuotionis officijs fecerit, id est, laetificari desiderat, mortem quoque debet vnigeniti filij Dei in carne, quae est vna in eadem Trinitate persona, pie confessionis sinceritate celebrare. Et notandum, quod ante stola prima, ante anulus, ante calceamenta praestatur, & sic deinde vitulus immolatur, quia nisi spem quisque primae immortalitatis induerit, nisi anulo fidei opera praemunierit, nisi ipsam fidem pie confitendo praedicauerit, non potest Sacramentis interesse caelestibus.

Patris cibus.

Stola cur data ante epulum.

Filius senior.

Et ceperunt epulari.] Ista epulae atque festiuitas nunc celebrantur, per orbem terrarum Ecclesia dilatata atque diffusa. Vitulus enim ille in corpore & sanguine Dominico, & offertur patri, & pascit totam domum.

Erat autem filius eius senior in agro.] Filius senior, populus Israel est, qui licet in longinqua non abierit, non tamen domi, sed in agro dicitur esse moratus, quia populus idem neque vsque ad colenda idola creatorem deseruit, neque legis quam acceperat, interiora penetrauit, sed litera solum custodia contentus, exteriora magis & terrena operari simul & sperare solebat, audiens per Prophetam: *Si uoueritis & audieritis me, bona terra comedetis.*

Appropinquare domui.

Et cum veniret & appropinquaret domui, audiuit symphoniam & chorum.] Appropinquat filius domui, cum populus ille in quibuscunque Israeliticis consideratoribus (nam multi tales inuenti sunt in eis, & saepe inueniuntur) labore seruilis operis improbato, ex eisdem scripturis, Ecclesiae libertatem considerat. Audit symphoniam & chorum, scilicet spiritu plenus vocibus consonis Euangelium praedicare, quibus dictum est, *Obsecro vos fratres, vt id ipsum dicatis omnes, & concorditer conuersantium lit anima & cor vnum in laudes Dei.*

Et vocauit vnum de seruis, & interrogauit quae haec essent. Isque dixit illi.] Vocat vnum de seruis, cum sumit ad legendum aliquem Prophetarum, & in eo quaerens, quodammodo interrogat vnde ista in Ecclesia celebrantur, in quibus se esse non videt. Respondet ei seruus patris, Propheta:

Frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulum saginatum, quia saluum illum recepit.] In extremis enim terrae fuit frater tuus, sed inde maior exultatio cantantium Domino canticum nouum, quia *laus eius ab extremis terra.* Et propter eum, qui absens erat, occisus est ille cui dictum est, *Et holocaustum tuum pingue fiat.*

Indignatus est autem, & volebat introire. Pater ergo illius egressus, cepit rogare illum.] Indignatur etiam nunc, & adhuc non vult introire. Cum ergo plenitudo gentium intrauerit, egredietur opportuno tempore pater eius, vt etiam omnis Israel saluus fiat, ex cuius parte caecitas facta est, velut absentia in agrum, donec plenitudo filij minoris longe in idololatria gentium constituti, redux ad manducandum vitulum intraret. Erit enim quandoque aperta vocatio Iudaeorum in salute Euangelij. Quam manifestationem vocationis, tanquam egressum patris appellat ad rogandum maiorem filium.

Senior, id est, Iudei indigni.

At ille respondens, dixit patri suo: Ecce tot annis seruius tibi, & nunquam mandatum tuum praeterij.] Queritur, quomodo ille populus nunquam mandatum Dei praeterisse dicatur. Sed facile illud occurrit, neque de omni mandato dictum esse, sed de vno maxime necessario, quo nullum alium Deum colere iustus est. Neque iste filius in omnibus Israeliticis, sed in his intelligatur habere personam, qui nunquam ab vno Deo ad simulacra conuersi sunt. Quamuis enim tanquam in agro positus iste filius terrena desideraret, ab vno tamen Deo ista desiderabat bona. Quod etiam patris ipsius testimonio comprobatur, cum dicit: *Tu mecum es semper.* Non enim quasi mentientem redarguit, sed secum perseverantium eius approbans, ad perfectionem potioris, atque iucundioris exultationis inuitat.

Iudei qui mandatum nunquam praeterierint.

Et nunquam dedisti mihi haedum, vt cum amicis meis epularer.] Peccator profecto haedi nomine significari solet, sed absit vt Antichristum intelligam. Multum enim absurdum est, eum cui dicitur, *Tu mecum es semper*, hoc a patre optasse, vt Antichristo crederet. Neque omnino in eis Iudaeorum, qui Antichristo credituri sunt, istum filium fas est intelligi. Quomodo autem epularetur ex illo haedo, si ipse est Antichristus, qui non ei crederet? Aut si hoc est epulari ex haedi occisione, quod est de Antichristi perditione laetari, quomodo dicit filius, quem recipit pater, hoc sibi non fuisse concessum, cum omnes filij Dei, de illius aduersarij damnatione laetaturi sint? Nimirum ergo ipsum Dominum sibi negatum ad copulandum conuenitur, dum eum peccatorem putat, cum enim haedus est illi genti, id est, cum eum Sabbati violatorem, & profanatorem legis existimat, iucundari epulis eius non meruit. Vt quod ait, *Nunquam dedisti mihi haedum vt cum amicis meis epularer,*

Haedus.

Antichristum.

Haedus dicitur haec est.

tale sit ac si diceret, eum qui mihi hædus videbatur, nunquam mihi dedisti ad epulandum, eo ipso mihi illū ipsum non concedens, quo mihi hædus videbatur. Quod autem dicit, *Cum amicis meis*: aut ex persona principum, cum plebe intelligitur, aut persona populi Hierosolymitani, cum cæteris populis Iuda.

Sed postquam filius tuus hic qui deorum substantiam suam cum meretricibus venit, occidisti illi vitulum saginatum. Meretrices sunt gentilium superstitiones, cum quibus substantiam dissipare est, relicto vno connubio verbi Dei cum turba dæmonum cupiditate turpissima fornicari.

At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt, Epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Quod dicit, *Et omnia mea, tua sunt*: non putandum est ita dictum quasi non sint & fratris, vt tanquam in terrena hæreditate patiaris angustias. Quomodo possint esse omnia maioris, si habet ibi etiam iunior partem suam? Sic enim à perfectis & perpuratis ac iam immortalibus filijs habentur omnia, vt sint & omnium singula, & omnia singulorum. Vt enim cupiditas nihil sine angustia, ita nihil cum angustia charitas tenet. Cum ergo beatitatem illam obtinuerimus, nostra erunt ad viuendū superiora, nostra erunt ad cōiuendum æqualia, nostra erunt ad dominandum inferiora. Si quem autem mouet quomodo patri supplicans veritas dicat. Et mea omnia tua sunt, & tua mea: cui simillimum videtur sonare quod huic filio dicitur. *Et omnia mea tua sunt*: sciat vnigeniti filij esse omnia quæ patris sunt, per hoc quod etiam ipse Deus est, & de patre natus, patri est æqualis. Nam & illud quod de Spiritu sancto loquens ait, *Omnia quæ habet pater, mea sunt*: propterea dixit, *quia de meo accipiet, & adnunciabit vobis*: de his dixit, quæ ad ipsam patris pertinent diuinitatem, in quibus illi est æqualis omnia quæ habet pater habendo. Neque enim Spiritus sanctus de creatura quæ patri est subiecta & filio, erat accepturus quod ait, *De meo accipiet*, sed vtique de patre, de quo procedit Spiritus, de quo natus est filius. Siue itaque duos filios hos ad vtrunque populum, siue vt quibusdam placet ad duos quoslibet homines, pœnitentem videlicet & iustum, vel qui sibi iustus videatur, referre voluerit, congaudeat maior frater, *quia frater iunior mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est.*

Libri quarti Finis.

Libert Quintus.

REGEFELIX.

PROOEMIUM.

Dostquam murmurantes de peccatorum, vel potius pœnitentium receptione, eos qui sibi iusti videbantur tribus continuis parabolis, de quibus supra disputatum est, Saluator redarguit, docens salutem respicientium Deo quidem & Angelis gratissimam, sed inuidis hominibus esse grauissimam: quartam mox quintamque de elemosyna danda, & parsimonia sequenda subiungens, pia iustaque discretione manifestat eos qui bona terrena disperferint dederintque pauperibus, ab illis in aeterna tabernacula recipiendos. Illos autem qui in his soli luxuriari desiderant, in inferno sepeliendos, & nec stillam aquæ per modicam, quæ perennes tormentorum ardores vel ad momentum refrigerare queant, esse nocturos. Quia videlicet & ordo prædicandi aptissimus est, vt post pœnitentiam elemosyna, id est, opus misericordiæ suggeratur. Ille enim iuste à Deo pœnitens vt sui miseretur impetrat, qui proximi indigentis quantum valet ipse misereri non tardat. At qui auertit aurem suam ne audiat pauperem, oratio eius erit execrabilis. Vnde & Ioannes

Baptista cum turbis suaderet, ne merito suæ sterilitatis in ignem mitterentur, dignos pœnitentiæ fructus esse faciendos, mox consilium salutis suæ quærentibus adiunxit, atque ait: *Qui habet duas tunicas, det vno habenti, & qui habet escas similiter faciat.* Et idem Pharisei ac Scribæ, nõ minus auaritiæ quàm superbiæ peste languentes, sicut pœnitentibus veniam, sic & egentibus pecuniam dare negabant. Verum ille qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, nunc ad eos, nunc eis audientibus ad discipulos suos verba faciendo cõsuetæ pietatis dona benignus impendere non cessat. Sed veniamus ad textum.

CAPVT XVI.

Dicebat autem & ad discipulos suos: *Homo quidam erat diues, qui habebat villicum, & hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona ipsius. Et vocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? redderationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare. Ait autem villicus intra se: Quid faciam? quis Dominus meus aufert à me villicationem. Fodere non valeo, mendicare erubescio. Scio quid faciam, vt cum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos suas.* In villico hoc quem Dominus eieciabat de villicatu, & laudauit eum quod in futurum sibi prospexerit, non omnia debemus ad imitandum sumere. Non enim aut Domino nostro facienda est in aliquo fraus, vt de ipsa fraude elemosynas faciamus, aut eos à quibus recipi volumus in tabernacula æterna, tanquam debitores Dei & Domini nostri fas est intelligi, cum iusti & sancti significantur hoc loco, qui eos introducunt in tabernacula æterna, qui necessitatibus suis terrena bona communicauerint. De quibus etiam dicit, *quod si quis alicui eorum calicem aquæ frigidæ dederit tantum in nomine discipuli, non perdet mercedem suam.* Sed etiam e contrario dicuntur istæ similitudines, vt intelligamus si laudari potuit ille à Domino cui fraudem faciebat, quanto amplius placeant Domino Deo, qui secundum eius præceptum illa opera faciunt. Sicut etiam de iudice iniquitatis qui interpellabatur à viduali, comparationem duxit ad iudicem Deum, cui nulla ex parte iudex iniquus conferendus est. Villici sane vocabulo discimus eos, qui pecunias habent non iam Dominos suæ, sed alienæ potius rei dispensatores esse putandos. Qui si iuxta huius serui exemplum sedulo finiendæ villicationis, ac rationis reddendæ tempus præuiderint, facile terrenorum omnium delectatione simul & dilectione nudati, plus sibi de amicis conquirendis in futuro, quàm diuinijs in præsentem colligendis prospicere curabunt. Qui multa secum anxius pertractando, quid faciam? inquit: *Fodere non valeo, mendicare erubescio.* Ablata quippe villicatione fodere non valemus, quia finita hac vita, in qua tantum licet operari, nequaquam vltra bonæ conuersationis fructum, ligone deuotæ compunctionis licet inquirere. Mendicare, confusionis est. Illo scilicet pessimo genere mendicandi, quo virgines illæ fatuæ mendicasse referuntur, quæ ingruente tempore nuptiarum oleo virtutum deficiente, sapientibus dixerunt: *Dato nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.* Et de quo Salomon ait: *Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur ei.*

Conuocatis itaque singulis debitoribus Domini sui, dicebat primo: Quantum debes Domino meo? At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam, & sede cito, scribe quinquaginta. Deinde alio dixit: Tu verò quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. At illi: Accipe literas tuas, & scribe octoginta.] Cadus Græca amphora est, continens vrnas tres. Corus verò modios triginta complectitur. Quod autem de centum cadis olei quinquaginta scribi fecit à debitore, & de centum coris tritici octoginta, ad nihil aliud valere arbitror, nisi vt ea quæ similiter in sacerdotes atque in leuitas Iudæus quisque operatur, in Christi Ecclesia abundet iustitia eius super Scribarum & Phariseorum, vt cum illi decimas darent, isti dimidias dent, sicut non de fructibus, sed de ipsis bonis suis fecit Zachæus. Aut certè duplicet decimas, vt duas decimas dando, superet impendia Iudæorum. Nisi forte quis simpliciter accipiendum putet, quod

Meretri-

Omnia pa-

Parabola

Parabola

Diuites

Elemosy-

Cap. 64.

Villicus.

Villicus quomodo laudandus.

Villicus.

Cadus. Corus.

Decimar duplicatio.

omnis qui indigentiam cuiuslibet pauperis sanctorum, vel ex dimidia, vel certè ex quinta parte, quantum viginti, vel quinquaginta ad centum sunt, adleuauerit, certa suæ misericordiae sit mercede donandus.

Et laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset. Quia filij huius sæculi, prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt. Audiant sapientes huius sæculi, ut stultam sapientiam dererere, & sapientem Dei stultitiam discere quant, quanti eorum sapientiam diuina æquitas æstimauerit, quos non verè prudentes, sed in generatione sua prudentes esse commemorat. Iuxta hoc quod alibi dicitur, *Va qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismet ipsis prudentes.* Nec non & amatores æternæ vitæ, filios lucis appellandò, non aliud eos qui sapientes sunt vt faciant mala, benè autem facere nesciunt, quàm filios arguit esse tenebrarum. Filij autem lucis, & filij huius sæculi vocantur, quomodo filij regni & filij perditionis. Cuius enim quisque agit opera, eius cognominatur & filius.

Et ego vobis dico: Facite vobis amicos de mamona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Mamona iniquitatis ob hoc appellat istam pecuniam quam possidemus ad tempus, quia mamona diuitiarum interpretantur. Nec sunt istæ diuitiæ nisi iniquis, qui in eis constituunt spem atque copiam beatitudinis suæ. A iustis verò cum hæc possidentur, est quidam ista pecunia, sed non sunt illis diuitiæ, nisi cœlestes & spirituales. Quibus indigentiam suam spiritualiter supplentes, excusata egestate miseris, beatitudinis copia ditabuntur. Si autem hi qui præbent elemosynam de iniquo mamone, faciunt sibi amicos à quibus in æterna tabernacula recipiantur, quanto magis hi qui spirituales largiuntur epulas, qui dant conseruis cibaria in tempore suo, certissima debent spe summæ retributionis erigi?

Qui fidelis est in minimo, & in maiore fidelis est. Et qui in modico iniquus est, & in maiore iniquus est. Sunt qui viscera pietatis, & opera misericordiae quæ proximis debentur ignorantes, merito se tamen castitatis, vigiliarum, longæ orationis, plenæ fidei, ieiuniorum, cæterarumque virtutum quæ Dei dilectio gignere solet, veraciter fideles existimant, sed ipso iudice attestante, qui fidelis est in minimo, id est, in pecunia cum paupere participanda, & in maiore fidelis est, illo videlicet actu, quo specialiter adhærere creatori, & vnus cum eo spiritus effici desiderat. At qui temporalia quæ possidet rectè dispensare disimulat, æternorum sibi gloriam de qua timet, euacuat. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quo modo potest diligere? Et sicut idem dicit, qui habuerit substantiam mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clausit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?

Si ergo in iniquo mamona fideles non fuistis, quod vestrum est quis credet vobis? De iniquo mamona, quod diuitias malorum significat, supra explanatum est. Quarum mentionem Saluator faciens alibi dicit, quia fallacia diuitiarum suffocat verbum: Veras autem diuitias, vel ipsa æternæ vitæ gaudia, de quibus scriptum est, *Quæ diuitia hereditatis eius in sanctis,* vel virtutum spiritualium, quibus ad vitam peruenitur, copiam significat. De quibus dicit Esaias, *Diuitia salutis, sapientia & scientia. Timor Domini, ipse thesaurus eius.*

Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? Alienæ sunt à nobis huius sæculi facultates, id est, extra naturam sitæ. Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid possimus. Nostra autem possessio, regnum cœlorum. Nostra vita, Christus est. Nostræ opes sunt, spiritualium operum fructus. De quibus Salomon ait: *Redemptio anime viri, propria diuitia eius.* Arguit ergo Phariseos fraudis & auaritiæ, qui quoniam in facultatibus suis fideles non fuerunt, communia conditoris bona priuatim habere malentes, nec Christum accipere meruerunt, quem publicanus ille cuius paulo ante memini Zachæus, vt adquirere posset, dimidiam partem bonorum suorum obtulit.

Nemo seruus potest duobus Dominis seruire. Quia non valet simul tranitoria & æterna diligere. Si enim æter-

nitatem diligimus, cuncta temporalia in vsu, nõ in affectu possidemus.

Aut enim vnum odiet, & alterum diligit, aut vni adharebit, & alterum contemnet. Hæc verba diligenter consideranda sunt. Nam qui sint duo Domini, consequenter exponit dicens:

Non potestis Deo seruire & mamona. Audiatur hoc auarus, audiatur qui censetur vocabulo Christiano, non posse simul mamona, hoc est diuitijs Christoque seruire. Et tamen nõ dixit, qui habet diuitias, sed qui seruit diuitijs. Qui enim diuitiarum seruus est, diuitias custodit vt seruus. Qui autem seruitutis excussit iugum, distribuit eas vt Dominus. Sed qui seruit mamona, illi vtique seruit, qui rebus istis terrenis merito suæ pueritatis prepositus, princeps huius sæculi à Domino dicitur. Ergo aut vnum odiet, & alterum diligit, vt fieri debet. Odiet scilicet diabolus, diligit Deum. Aut vni adharebit, & alterum contemnet. Adharebit scilicet diabolo, cum quasi eius præmia temporalia festatur. Contemnet autem Deum, non dixit odiet: sed sicut solent minas eius postponere cupiditatibus suis, qui de bonitate eius ad impunitatem sibi blandiuntur. Quibus per Salomonem dicitur: *Filii adicias peccatum super peccatum, & dicas, miseratione Dei magna est.*

Audiebant autem omnia hæc Pharisei qui erant auari & deridebant illum. Monebat quidem Dominus scribas & Phariseos, qui non superbè sapere, non de sua iustitia præsumere, sed & peccatores publicanosque recipere penitentes, & sua quæ forte incidere elemosynis peccata redimere: sed illi præceptorem misericordiae, humilitatis, & parsimonie, duas maximè deridebant ob causas. Quia scilicet vel minus vtilia, neque vnquã facienda quasi noxius imperaret, vel certè vtilia, sed à se iam facta superfluis ingereret.

Et ait illis: Vos estis qui iustificati vos coram hominibus. Deus autem corda vestra, quia quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum. Iustificati se coram hominibus, qui peccatores quidem quasi infirmos desperatosque contemunt: se autem ipsos quasi perfectos in omnibus cunctaque fragilitatis expertes elemosynarum remedio opus habere non credunt. Sed hæc noxi tumoris altitudo quàm sit iuste damnanda, videt ille qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.

Lex & Propheta vsque ad Ioannem, ex eo regnum Dei Euangelizatur, & omnis in illud vim facit. Disputantem contra phariseos Saluatorem Pharisei deridebant, quasi contra legem prophetisque præciperet, vbi multi & ditissimi fuisse, & tamen Deo placuisse legerentur: sed & ipse Moses populum quem regebat si legem sequeretur, omnibus quæ terra gignit, bonis abundaturum: si autem negligeret, peste, fame, inopia, cunctisque malis prædiceret esse feriendum. Quibus ille occurrens, ostendit inter legem & Euangelium, sicut promissionem, ita & præceptorum non minimam debere esse distantiam, & maiora quidem propter regnum cœlorum, minora verò propter regnum terrarum imperari ab eodem vno Deo qui cœlum fecit & terram. Ibi namque dictum est, *Si volueritis & audieritis me, bona terra comedetis.* Hic verò, *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Ideoque rectè cum diceret regnum Dei Euangelizari, addidit, *Et omnis in illud vim facit.* Magna enim vis, & violentia grandis est nos terra genitos, cœlorum sedem querere, possidere vel leper virtutem, quod non potuimus tenere per naturam, nec solum terrena contemnere, sed & linguas deridentium nos talia contemnentem. Hoc enim subdidit, cum de sperendis diuitijs locutus à Phariseis esset derisus.

Facilius est autem cælum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere. Ne putarent in eo quod dixit, Lex & Propheta vsque ad Ioannem, legis vel Prophetarum ab eo destructionem prædicari, manifeste protestatur, facilius maxima mundi elementa quam minima legis dicta transire. Et reuera, præterit enim figura huius mundi. Et alibi: *Cælos autem novos, & terram nouam, & promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.* De longè autem ne

Sapientes sæculi.

Filij lucis.

Filij lucis & sæculi.

Mamona iniquitatis. Diuitia quibus sint pecunia.

Elemosynæ præstantia.

Mamon.

Aliene res huius sæculi.

Phariseorum fraus.

Cap. 65.

Dominus duobus seruire.

Domini qui.

Seruus diuitijs.

Scribam incurrebilia.

Iustificati.

Pharisei.

Lex & propheta.

Euangelium supra legem excellens.

Lex & propheta.

Dicitur.

vnus quidem litera summitas, hoc est nec minima que- que & que leuia vel superstitiosa videntur, a sacramentis spiritalibus vacant, quin omnia recapitulentur in Euange- lio. Et tamen lex & Propheta vsque ad Ioannem, quia non potuit vltra venturum Prophetari quod Ioannis præco- nio iam venisse clarebat.

Omnis qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, mœcha- tur, & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.] Quod de lege in perpetuum non violanda prædixerat, vno exempli gratia de illa sumpto testimonio confirmat, vt ex hoc vno disce- rent, etiam in cæteris eum non ad soluenda, sed ad imple- da legis decreta venisse. Cuius expositionem testimonij, si qui plenius videre desiderat, non nostra, sed maiorum monumenta scrutetur. Beatissimi etenim patres, Augusti- nus in libro de Sermonibus Domini in monte, primo: Hie- ronymus, & Ambrosius in commentarijs Euangelista- rum, Matthæi & Lucæ: sed & alij quàm plurimi in suis quisque opusculis de illo satis superque dixerunt.

ad alios remittit.

Cap. 66. Purpura.

Diuitis carip- na.

Lex noua stritior.

Diuitie, peccatum.

Vestitus peccatum.

Pauperis nomen non diuitis ex- priatur.

Diuitis ex- operatur inuolu- tione.

Homo quidam erat diues, & induebatur purpura & bysso, & *sepulabatur cotidie splendide.*] Purpuram regij habitus esse colorem, marinis & conchylijs tinctam, nemo ferè qui dubitet. Nam conchyliis ferro circuncisa lachrymas pur- purei coloris, quibus lana tingatur, emittunt. Byssum ve- rò, genus est quoddam lini, nimium candidi & mollissimi, quod Græci *βύσσον* vocant. Admouerat ergo Dominus supra, facere amicos de mamona iniquitatis, qui cum ab hac vita defecerimus, recipient nos in æterna tabernacula: quod audientes Pharisei deridebant. Verum ille quæ præ- posuerat exemplis adtruens, ostendit id eò diuitem pur- puratum, irremediabiliter apud inferos tortum, quia pau- perem Lazarum, à quo in vitæ tabernacula recipi posset, amicum sibi facere neglexerat. Nonnulli autem putant præcepta Veteris testamenti, districtiora esse quàm noui, sed hi nimirum improuida consideratione falluntur. In il- lo enim non tenacia, sed rapina multatur, ibi res iniuste sublata restitutione quadrupli punitur: hic autem diues iste non abstulisse aliena reprehenditur, sed propria non dedisse: nec dicitur quod vt quempiam oppressit, sed quia in acceptis rebus se extulit. Hinc ergo, hinc summo pere colligendum est, qua pena multandus sit, qui aliena diripit, si inferni damnatione percutitur, qui propria non largitur. Et sunt nonnulli qui cultum subtilium preciosarumque vestium, non putant esse peccatum: quod hi vi- delicet culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigi- lanter exprimeret, quod diues qui torquetur apud inferos, bysso & purpura indutus fuisset. Nemo quippe vestimen- ta præcipua, nisi ad inanem gloriam quærit, videlicet vt honorabilior cæteris esse videatur. Quam culpam possumus melius etiam ex diuersis colligere, quia si abiectio vi- lis indumenti virtus non esset, Euangelista vigilanter de Ioanne non diceret, *Erat indutus pilis camelorum.* Sed no- tandum nobis magno opere est, in ore veritatis de superbo diuite, & de humili paupere, quantus sit ordo narrationis. Ecce enim dicitur: *Homo quidam erat diues.* Et protinus subiungitur:

Et erat quidam mendicus nomine Lazarus.] Certè in po- pulo plus solent nomina diuitum, quàm pauperum sciri. Quid est ergo quod Dominus de paupere & diuite ver- bum faciens, nomen pauperis dicit, & nomen diuitis non dicit: nisi quod Deus humiles nouit, atque approbat, & superbos ignorat? Vnde & quibusdam de miraculorum virtute superbientibus, in fine diciturus est: *Nescio vos vnde sitis: Discedite à me omnes operarij iniquitatis.* At contra Moyli dicitur, *Noui te ex nomine tuo.* Ait ergo de diuite, *Homo quidam.* Ait de paupere, *Egenus nomine Lazarus.* Ac si aperte dicat: Pauperem humitem scio, superbum diui- tem nescio. Illum cognitum per approbationem habeo, hunc per iudicium reprobationis ignoro.

Qui iacebat ad ianuam eius huiusmodi plenus, cupiens saturari de micis que cadebant de mensa diuitis, sed & canes veniebant & lingebant huiusmodi etus.] Plenus huiusmodi mendicus La- zarus, ante ianuam diuitis iacet. Qua de re vna, Dominus duo iudicia expleuit. Habuisset enim fortasse aliquam ex-

cusationem diues, si Lazarus pauper & huiusmodi, ante eius ianuam non iacisset, si remotus fuisset, si eius inopia non esset oculis importuna. Rursus si longè esset diues ab oculis huiusmodi pauperis, minorem tolerasset tentationem pauper in animo. Sed dum egenus & huiusmodi ante ianuam diuitis & delicijs affluentis posuit, in vna eademque re, & ex visione pauperis non miserenti diuiti cumulata damnationis intulit, & rursus ex vitio diuitis, tenta- tum cotidie pauperem probauit. Cui certè poterat ad pœ- nam sufficere paupertas, etiam si sanus fuisset. Rursus suf- fecisset ægritudo, etiam si subsidium adesset. Sed vt pro- baretur amplius pauper, simul hunc & paupertas & ægritudo tabefecit, atque insuper videbat procedentem diui- tem, obsequentijs cuneis fulciri, & se in infirmitate & in- opia à nullo visitari. Nam quia nemo ei ad visitandum ade- rat, testantur canes, qui licenter vulnera lingebant. Ex vna ergo re, omnipotens Deus duo iudicia exhibuit, dum La- zarum pauperem ante ianuam diuitis iacere permisit, vt & diues impius, damnationis sibi augeret vltionem, & tenta- tus pauper, cresceret ad remunerationem.

Pauperis tentamen.

Factum est autem vt moreretur mendicus, & postaretur ab Angelis in sinum Abraham. Mortuus est autem & diues, & sepul- tus est in inferno.] Sinus Abraham, requies est beatorum pauperum, quorum est regnum cælorum, quo post hanc vitam recipiuntur. Sepultura inferni, pœnarum profun- ditas, quæ superbos & immisericordes, post hanc vitam vorat.

Sinus Abrahæ.

Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis videbat Abra- ham à longè, & Lazarum in sinu eius, & ipse clamans dixit: Pa- ter Abraham miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat ex- tremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.] O quanta est subtilitas iudiciorum Dei, & quàm dillicite agitur bonorum actuum, malorum- que retributio. Certè superius dictum est, quia in hac vi- ta Lazarus cadentes micæ de mensa diuitis quærebat, & nemo illi dabat: nunc de supplicio diuitis dicitur, quia de extremo digiti Lazari, destillariaquam in os suum concupiscit. Qui ergo mensæ suæ vel minima dare noluit, in inferno positus, vsque ad minima quærenda peruenit. Sed notandum valde est, quid sit quod diues in igne positus, linguam suam refrigerari petit. Mos quippe est sacri eloquij, vt al- quando aliud dicat, sed ex eodem dicto aliud innuat. Su- perius autem hunc superbum diuitem Dominus non lo- quacitati vacantem dixerat, sed superflue conuiuientem. Neque hunc de loquacitate narrauit, sed cum elatione & tenacia, de edacitate peccasse. Sed quia abundare in conuiujs loquacitas solet, is qui hic male conuiuatus dicitur, apud inferos grauius in lingua ardere perhibetur. Sed cum graui valde pauore pensandum est hoc quod se- quitur.

Iudicia- rum Dei distric- tio.

Linguam cur refri- gari cupiat diues in in- ferno.

Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vi- ta tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.] Ecce enim dum dicitur, *Recepisti bona in vi- ta tua,* indicatur & diues ille boni aliquid habuisse, ex quo in hac vita bona reciperet. Rursusque dum de Lazaro dicitur, *quia recepit mala,* profecto monstratur & Lazarum ha- buisse malum aliquod, quod purgaretur. Sed mala Lazari purgavit ignis inopiæ, & bona diuitis remuneravit felici- tas transeuntis vitæ.

Bona diui- tis.

Malapaup- peris.

Et in his omnibus inter vos & nos chaos magnum firmatum est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde hinc transire.] Qua in re valde quærendum est quomodo dicatur, *Hi qui volunt ad vos transire non possint.* Quod enim hi qui in inferno sunt, ad beatorum fortè transire cupiunt, dubium non est. Qui verò iam in beatitudinis sortem suscepti sunt, quo pacto dicitur quia transire ad eos qui in inferno cruciantur, volunt? Sed sicut transire reprobi ad electos cupiunt, id est, à suppliciorum suorum afflictione migrare, ita ad afflictos atque in tormentis positos transire iustorum est, mente ire per misericordiam, eosque velle liberare. Sed qui volunt de beatorum sede ad afflictos at- que in tormentis positos transire, non possunt, quia iustorum animæ quamuis in suæ naturæ bonitate misericor- diam habeant, iam tunc auctoris sui iustitiæ coniunctæ,

Beati quo- modo ad damnatos transire velint.

tanta rectitudine constringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur. Sed postquam ardenti diuini de se spes tollitur, eius animus ad propinquos quos reliquerat recurrit, quia reproborum mentem pœna sua quandoque inutiliter erudit ad charitatem, vt iam tunc etiam suos spiritaliter diligant qui hic dū peccata diligenter, nec se amabant. Vnde nunc sequitur:

Et ait, Rogo te ergo pater vt mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinq; fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in locum hunc tormentorum.] Qua in re notandum est ardenti diuini quanta ad supplicium cumulantur. Ad pœnam namque suam, ei & cognitio seruatur & memoria. Cognoscit enim Lazarum quem despexit, fratrum quoque suorum meminit, quos reliquit. Perfecta quippe ei vltio de paupere non esset, si hunc in retributione non cognosceret. Et perfecta pœna in igne non esset, si non hoc quod ipse patitur etiam suis timeret. Vt ergo peccatores amplius in supplicio puniantur, & eorum vident gloriam quos contempserunt, & de illorum etiam pœna torquentur quos inutiliter amauerunt. Credendum verò est quod ante retributionem extremi iudicij, iniusti in requie quosdam iustos conspiciunt, vt eos videntes in gaudio, nō solum de suo supplicio, sed etiam de illorum bono crucientur. Iusti verò in tormentis semper intuentur iniustos, vt hinc eorum gaudium crescat, quia malum conspiciunt quod misericorditer euaserunt, tantoque maiores rectori sui gratias referant, quanto euidentius vident in alijs quod ipsi perpeti, si essent neglecti, potuerunt. Quia qui creatoris sui claritatem vident, nihil in creatura agitur quòd videre non possint.

Et ait illi Abraham: Habent Moysen & Prophetas, audiunt illos.] Sed qui verba Dei despexerat, hæc audire non posse suos sequaces, aestimabat. Vnde & respondit diues:

Non pater Abraham, sed si quis ex mortuis uerit ad eos, pœnitentiam agent.] Cui mox veraci sententia dicitur:

Si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis surrexerit, credent.] Quia nimirum qui verba legis despiciunt, redemptoris præcepta qui ex mortuis surrexit, quanto subtiliora sunt, tanto hæc difficilius implebunt. Et nimirum constat, quia cuius implere dicta renuunt, ei proculdubio credere recusant. Quem verò iuxta allegoriam, diues iste qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur cotidie splendide, nisi Iudaicum populum significat qui cultum vitæ exterius habuit, qui acceptæ legis delicijs ad nitorem usus est, non ad utilitatem. Quem autem Lazarus hulceribus plenus, nisi gentilem populum figuraliter exprimit? qui dum conuersus ad Deum, peccata sua confiteri non erubuit, huic vulnus in cute fuit. In cutis quippe vulnere, virus à visceribus trahitur, & foras erumpit. Quid ergo peccatorum confessio, nisi quædam vulnere ruptio? quia peccati virus salubriter aperitur in cōfessione, quòd pestifere latebat in mente. Sed Lazarus vulneratus, cupiebat saturari de micis que cadebant de mensa diuini, & nemo illi dabat, quia gentilem quemque ad cognitionē legis admittere superbus ille populus despiciebat, qui dum doctrinam legis non ad charitatem habuit, sed ad elationem, quasi de acceptis opibus timuit, & quia ei verba defluebant de scientia, quasi micæ cadebant de mensa. At contrā iacentis pauperis vulnera lingebant canes. Nonnunquam solent in sacro eloquio per canes, prædicatores intelligi. Canum etenim lingua, vulnus dum lingit, curat, quia & doctores sancti dum in cōfessione peccati nostri nos instruant, quasi vulnus mentis per linguam tangunt. Et quia nos loquendo à peccatis eripiunt, quasi tangendo vulnera ad salutem reducunt. Vnde & benè Lazarus adiutus interpretatur, quia ipsi hunc ad ereptionem iuuant, qui eius vulnera, per linguæ correptionem curant. Contigit verò vt vterque moreretur: diues qui induebatur purpura & bysso, sepultus in inferno, in sinu verò Abraham, Lazarus ab Angelis ductus est. Quid Abraham sinus, nisi secretā requiem significat patris? de qua veritas, *Multi (inquit) venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham, & Isaac in regno celorum. Filij autem regni huius, eijcientur in tenebras exteriores.* Qui enim purpura indutus dicitur, rectè filius

regni vocatur. Qui de longinquo ad videndum Lazarum oculos leuat, quia dum per damnationis suæ supplicia infideles in imo sunt, fideles quosque ante diem extremi iudicij, super se in requie attendunt, quorum post gaudia contemplari nullatenus possunt. Longè verò est quod conspiciunt, quia illuc per meritum non attingunt. In lingua autem amplius ardere ostenditur, cum dicit: *Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, & resperget linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Infidelis populus verba legis in ore tenuit, quæ opere seruare contempsit. Ibi ergo amplius ardebit, vbi se ostendit scire quod facere noluit. Ab extremo digiti se tangi desiderat, quia æternis supplicijs datus optat operatione iustorum vel vltima participari. Cui respondetur, quòd in hac vita bona receperit, quia omne suum gaudium, felicitatem transitoriam putauit. Habere hic etenim possunt & iusti bona, nec tamen hæc in recompensatione recipere, quia dum meliora, id est, æterna appetunt, eorum iudicio quælibet bona adfuerint, cum sanctis desiderijs æstuant, bona minimè videntur. Inter hæc verò notandum est quod ei dicitur, *Memento filii.* Ecce filium Abraham filium vocat, quem tamen à tormento nō liberat, quoniam huius infidelis populi præcedentes patres fideles, quia multos à sua fide deuiasse considerant, eos nulla compassione à tormentis eripiunt, quos tamen per carnem filios recognoscunt. In tormentis autem diues positus, quinque fratres habere se perhibet, quia superbus idem Iudaicus populus, qui ex magna iam parte damnatus est, sequaces suos, quos super terram reliquit, quinque sensibus corporis deditos nouit. Quinarum ergo quorum numero fratres quos reliquerat exprimit, quia eos ad spiritalem intelligentiam non ad surgere, in inferno positus gemit. Petit vt ad eos Lazarus mittatur, cui quod Moysen & Prophetas habeant, dicitur. Sed ait, quod non credunt, nisi quis ex mortuis resurrexerit. Cui protinus respondetur: *Si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis à mortuis resurrexerit credent ei.* Certè de Moyse veritas dicit, *Si crederetis Moysi, crederetis vtrique, & mihi. De me enim ille scripsit.* Impletur ergo quod per Abraham responsionem dicitur. Ex mortuis enim Dominus resurrexit, sed Iudaicus populus quia Moyse credere noluit, ei etiam qui resurrexit ex mortuis, credere contempsit: cumque Moyse verba spiritaliter intelligere renuit, ad eum de quo Moyses locutus fuerat, non peruenit.

CAPVT XVII.

ET ad discipulos suos ait: *Impossibile est vt non veniant scandala. Vt autem illi per quem veniunt.*] Dicit & Apostolus: *Oportet autem & hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* Impossibile est ergo in hoc mundo erroribus ærumnisque plenissimo, scandala sæpissimè non venire: sed vā illi, qui quod impossibile est non venire, suo vitio facit vt per se veniat. Vbi quamuis generali sententia vel aliquis falsus frater, vel ipse Iudas qui proditori animum præparabat, intelligi queat: tamen iuxta consequentiam sermonis hic locus ad superiora respicit, vbi Dominus de elemosyna danda locutus à Phariseis irridetur. Qui enim recta loquentem vituperat, scandalum profecto, id est, offendiculum & ruinam auditoribus præbet infirmis, maximè si & Phariseis, legis videatur habere scientiam. Quem increpans Apostolus ait: *Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est.*

Vtilius est illi si lapis molaris imponatur circa collum eius & proiciatur in mare, quàm vt scandalizet vnum de pusillis istis.] Secundum morem prouinciæ loquitur, quo maiorum criminum ista apud veteres Iudæos pœna fuerit, vt in profundum ligato saxo demergerentur. Et reuera vtilius est, innoxium pœna quamuis atrocissima, temporariam tamen vitam finire corpoream, quàm fratri nocentem, mortem animæ mereri perpetuam. Rectè autem qui scandalizari potest, pusillus appellatur. Qui enim magnus est quodcunque viderit, quodcunque passus fuerit, non declinat à fide. Qui autem pusillus est animo & paruus, occasiones quærît quomodo scandalizetur. Propterea denique oportet nos maximè ijs consulere qui parui sunt in fide, ne oc-

castione nostri offendantur, & recedant à fide, ac decidant à salute. Notandum sane, quod in nostro bono opere aliquando cauendum est scandalum proximi, aliquando verò pro nihilo contemnendum. In quantum enim sine peccato possumus, vitare proximorum scandalum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, vtilius permittitur scandalum nasci, quam veritas relinquatur.

Attendite vobis, si peccauerit frater tuus, increpa illum, & si poenitentiam egerit, dimitte illi. Tale quid & in Deuteronomio legimus: *Ne oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum.* Quo igitur ordine scandala declinare, & vè perpetuum vitare possumus, insinuat. Si nos videlicet ipsos, ne quem lædamus, attendimus. Si peccantem, zelo iustitiæ corripimus. Si ex corde poenitenti, misericordiæ pietatisque viscera pandimus. Vbi caute intuentum est, quia non passim peccanti dimittere, sed poenitentiam agenti dimittere iubemur, & primo quidem peccantem misericorditer increpare, vt sit cui postmodum habeamus iuste dimittere. Qui ergo fratrem videns peccare tacuerit, non minus dominici præcepti transgressor est, quam is, qui eidem poenitenti veniam dare noluerit. Quia qui dixit, *si poenituerit, dimitte*: præmisit, *si peccauerit, increpa*. Itaque venia fratri post increpationem largienda est, sed illi vtique, qui se poenitendo ab errore conuertit, ne vel difficilis venia, vel remissa sit indulgentia.

Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens: Poenitet me, dimitte illi. Septenario numero non veniæ dandæ terminus ponitur, sed vel omnia peccata dimittenda, vel semper poenitenti dimittendum præcipitur. Solet enim sæpe per septem, cuiuscunque rei aut temporis vniuersitas indicari. Vnde quod in Psalmo canitur, *Septies in die laudem dixi tibi*, nil est aliud, quàm *semper laus eius in ore meo*. Nam & alibi Petro interrogati, quoties peccanti in se fratri dimittat, an vsque septies, respondit dominus: *Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies*, id est, quadringētis nonaginta vicibus. Vt toties peccanti fratri dimitteret in die, quoties ille peccare non posset. Peccanti igitur in te fratri, si poenitentiam egerit, dimittendi habes potestatem, imo necessitatem, vt & tibi poenitenti ac veniam flagitanti pater qui est in cœlis, ignoret: At si increpatus conuertit, & poenitentiam agere neglexerit, quid super hoc veritatis sententiâ decernat, intue-re. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum*, & cætera vsque, quo ait: *Si autem & Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus*. Et merito, quia sub nomine fidelis, egit opera infidelium. Aliter sane veniam fratri petenti, aliter inimico persequenti dare præcipimur. Hunc videlicet, vt accepta remissione peccati, quo nos infontes nocuit, fœcia nobis charitate communicet; illi verò, vt cum nobis malum vult, & si potest, facit, nos semper bonum velimus, faciamusq; quod possumus: neque enim Dauid euntem, veniæ modum persecutoribus suis poenitiæ remedio priuatis, quamuis misericorditer eos lugens præstare potuit, quem fratribus salubri compunctione castigatis, Ioseph beneuole cognoscendus exhibuit.

Cap. 68. *Et dixerunt apostoli domino: Adauge nobis fidem.* Dixerat supra dominus: *Qui fidelis est in minimo, & in maiore fidelis est*. Etsi in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Et ideo Apostoli, qui in alieno ac minimo, hoc est, in terrenorum contemptu iam fuere fideles, in suo sibi ac maiore fidem postulant augeri. Nemo enim repente fit summus, sed in bona conuersatione à minimis quisque inchoat, vt ad magna perueniat. Alia namque sunt virtutis exordia, aliud pfectus, aliud perfectio. Quam magnopere quærentes aiunt domino: *Adauge nobis fidem*.

Dixit autem dominus: Si habetis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro, eradicare, & transplantare in mare, & obediet vobis. Fidem perfectam grano sinapis comparat, quæ sit videlicet & ad faciem humilis, & in pectore feruens, vilis quidem passim contuentibus, nullarumque

virium apparatus, sed pressuris attrita, quid perfectionis intus gerat ostendens. Sed & hoc notandum, quia granum sinapis ad purgationem capitis saluberrime prodest. Nam si optime tritum & cribellatum tepidæ pingui mulsæ admisceas, & hoc ieiunus contra solem calidum, vel in balneo gargarizes, omnem humorem noxium etiam si crassior fuerit, de capite purgat, & iminentium quoque imbecillitatum facit pericula vitari. Sic profecto fides temptationum pistillo probata, ab omni leuium cogitationum superficie cribro discretionis castigata, & perfectæ dilectionis melle dulcorata, omnes de corde, quod est interioris nostri hominis caput, vitiorum sentinas non solum ad præsens exhaurit, sed & in futurum ne colligi valeant, præcauet. Arbor autem morus eradicanda, & in mare transplantanda, vel simpliciter posita, potest intelligi, quia videlicet consummata fidei indicium sit verbo elementis imperare, vt quod de vno specialiter dictum est, hoc generaliter de omnibus sentiendum credatur. Denique alibi dominus arefacta verbo ficulnea discipulis mirantibus ait: *Si habueritis fidem, & non habueritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis, tolle & iacta te in mare, fiet*. Vel certe per morum, cuius colore sanguineo fructus & virgulta rubent, vnde & à latinis rubus appellatur, euangelium crucis exprimitur, quæ per fidem Apostolorum de gente Iudæorum, in qua velut in stirpe generis tenebatur, verbis prædicationis eradicata, & in mare gentium translata est atq; plantata. Cui sententiæ subiunctæ quoque parabolæ, quæ de verbi ministris agit, sensus astipulatur. Iuuat & illud, quod folia mori serpenti superiecta necem inferunt, quia verbum crucis, vt cuncta salutaria confert, cuncta noxia tollit.

Quis autem vestrum habens seruum arantem aut pascentem. Hæc parabola docet, vt fides, quo virtutibus foris excellentior, eo in ipsa conscientia fiat intus humilior. Seruus quippe arans aut pascens, quilibet Ecclesiæ doctor intelligitur. De quo Dominus ait: *Nemo mittens manum suam in ararum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei*. Et alteri se se mare testanti tertio respondit, *Pasce oves meas*.

Qui regresso de agro dicit illi statim, transe, recumbe, & non dicit ei, para quod cœnem? Seruus de agro regreditur cum intermisso ad tempus operæ prædicandi ad cōscientiam doctor recurrit, atque à publico locutionis ad curiam cordis rediens, sua secum secretus acta vel dicta retractat. Cui non statim Dominus, transe, recumbe dicit, id est, transe de hac vita mortali, & in æternæ vitæ beata fede resouere. Hæc enim postea dicturus, interim post partum atque agriculturam domi sui iubet parare, quod cœnet, hoc est, laboré apertæ locutionis, humilitatem quoque propriæ considerationis exhibere. Talis namq; conscientia templum Dominus dignatur ingredi, tali cœna libentissime pasci desiderat. *Ecce enim ego, inquit, ad ianuam & pulso, si quis surrexerit & aperuerit mihi, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum*.

Et præcinge te, & ministra mihi, donec manducem & bibam. Præcingi est, mētem humiliatam ab omnibus fluitantium cogitationum finibus, quibus operum gressus impediri solet, constringere. Nam qui vestimenta præcingit, hoc agit vtique, ne incedens inuoluatur ad lapsum. Ministrare verò Deo est, minimum se per omnia & absq; gratiæ eius auxilio nihil virium habentem profiteri. Minister enim à minori statu, id est, subiectione, sicut & magister à maiori vocabulum sumpsit. Ministrat ergo conditori, qui eius naturam considerans, eius iudicia pertimescens, de suis se virtutibus humiliat.

Et post hæc tu manducabis, & bibes. Postquam (inquit) ipse tuæ prædicationis opere delectatus, tuæque compunctionis epulis fuero refectus, tūc demum tu tranfes & recumbes, æternisq; meæ sapientiæ dapibus in æternum reficieris.

Nunquid gratiam habet seruo illi, quia fecit, quæ sibi imperauerat? Non puto. Sic & vos cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus. Si homo (inquit) ab homine seruo non vniforme, sed multiplex ministerium exigit, nec tamē ei gratiam habet, quanto magis vos, qui sine

Scandalum vitium bono opere cauendum.

Correptio fratrum.

Septies in die dimittendum.

Septuagies septies. Poenitenti necessario dimittere debemus.

Cap. 68.

Adaugeri fidem.

Fides perfecta grano sinapis similitudo.

Fidei virtus.

Morus. Rubus.

Mori folia.

Seruum de agro regresso.

Præcingi.

Serui inutiles.

me nihil potestis facere? non temporum longitudine laborum merita pensare debetis, sed amore & famulatu spontaneo nouis semper studijs augere priora. Itaque dicite, serui inutilis sumus. Serui quidem, quia pretio empti estis. Inutiles verò, quia dominus bonorum vestrorum non indiget. Si autem inutilis est, qui fecit omnia, quid de illo dicendum est, qui explere, quæ præcepta sunt, vel infirmitate non potuit, vel quod peius est, superbia desepxit? Aliter. *Serui inutilis sumus, quia non sumus condigne passionibus huius temporis ad superuenturam gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Et alibi: *Qui coronat me in miseratione & misericordia.* Non ait in meritis & operibus tuis, quia cuius misericordia præuenimur, vt humiliter Deo seruiamus, eius munere coronamur, vt sublimiter cum illo regnemus.

Serui
inutilis.

Debitores
simus.

Quod debuimus facere, fecimus. Reuera debuimus, quia qui non venit ministrari, sed ministrare, debitores sibi nos fecit, ne nostris videlicet operibus confidentes, sed de eius semper examine pauentes, cum propheta dicamus, *Quid retribuamus Domino pro omnibus, quæ retribuit nobis?* Qui vt fidem se grano sinapis similandam, humilem scilicet & feruentem habuisse monstraret, præmisit, dicens: *Credidi propter quod locutus sum, ego autem humiliatus sum nimis.* Vt quam suis se viribus minime credidisset, ostenderet, in extasi locutus adiunxit: *Omnis homo mendax,* vt inutilem se seruum etiam calice preciosæ mortis accepto significaret, exclamauit: *O Domine, ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancilla tua, dirupisti vincula mea.* Non ait ipse dirupi, ipse mihi saluando sufficio, sed *tu dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.* Hæc est igitur in hominibus sola fidei perfectio, si omnibus, quæ præcepta sunt, impletis, imperfectos esse se nouerint, & quandiu peregrinantur, à domino semper inesse sibi mala, quæ desinant, semper meminerint deesse bona, ad quæ gratia eius iuuante proficiant.

Cap. 69.

Et factum est, &c. occurrerunt ei decem viri leprosi. Leprosi, non absurde intelligi possunt, qui scientiam veræ fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Non enim vel abscondunt imperitiam suam, sed pro summa peritia proferunt in lucem, & iactantiam sermonis ostentant. Nulla porro falsa doctrina est, quæ nõ aliqua vera interficeat. Vera ergo falsis inordinate permixta, in vna disputatione vel narratione hominis, tanquam in vnius corporis colore apparentia, significant lepram veris falsisq; colorum locis humana corpora variantem, atque maculantem. Hi autem tam vitandi sunt ecclesiæ, vt si fieri potest longius remoti, magno clamore Christum interpellent. Vnde & apte subiungitur:

Præceptor
Iesus.

Qui steterunt à longe, & leuauerunt vocem, dicentes: Iesu præceptor, miserere nostri. Et bene vt saluetur, Iesum præceptorem nominant. Quia enim in eius verbis se errasse significant, hunc saluandi humiliter præceptorem vocant, cumque ad cognitionem præceptoris redeunt, mox ad formam salutis recurrunt. Nam sequitur:

Leprosos
solos ad sa-
cerdotes
misi.
Sacerdotiū
regale.

Quos vt vidit, dixit: Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est dum irent, mundati sunt. Nullum dominus eorum, quibus hæc corporalia beneficia præstitit, inuenit misisse ad sacerdotes nisi leprosos, quia videlicet sacerdotium Iudæorum figura erat futuri Sacerdotij regalis, quod est in Ecclesia, quo consecrantur omnes pertinentes ad Corpus Christi summi & veri principis Sacerdotum. Et quisquis vel heretica prauitate, vel superstitione gentili, vel Iudæica perfidia, vel etiam schismate fraterno, quasi vario colore per Domini gratiam caruerit, necesse est ad Ecclesiam veniat, coloremq; fidei verum quem acceperit ostendat. Cætera verò vitia, tanquam valetudinis & quasi membro- rum animæ atque sensuum, per seipsum interius in conscientia & intellectu Dominus sanat & corrigit. Denique & Paulus voce Domini audita: *Quid me persequeris?* & *Ego sum Iesus quem tu persequeris.* ad Ananiam tamen missus est, vt illo sacerdotio quid in Ecclesia constitutum est, sacramentum doctrinæ fidei perciperet, & verus eius adprobaretur color. non quia non potest per seipsum Dominus omnia

facere (nam quis alius hæc facit etiam in Ecclesiis?) sed vt ipsa societas congregatorum fidelium adprobando in inuicem atque communicando verè fidei doctrinam, in omnibus quæ dicuntur verbis, vel signantur sacramentis, tanquam vnâ speciem veri coloris obducatur. Cornelius etiam cum & eleemosynæ eius acceptæ, & preces eius audita illi ab angelo nunciarent, propter doctrinam tamen sacramentorumq; vnitatem ad Petrum iubetur mittere, tanquam illi & suis diceretur, *Ite, ostendite vos sacerdotibus:* nam & cum irent, mundati sunt. Iam enim ad eos venerat Petrus, sed tamen ipsi nondum accepto baptismatis sacramento, nondum spiritualiter ad sacerdotes peruenerant, & tamè infusione Spiritus sancti, & admiratione linguarum, eorum mandato declarata est.

Vnus qui
reuerfus.

Vnus autem ex illis, &c. Vnus iste, qui magnificas Deum, regressus est, vnus ecclesiæ deuotam Christo humilitatem significat. Qui bene cadens ante pedes Domini, gratias egit. Ille enim vere Deo gratias agit, qui repressis præsumptionis suæ cogitationibus, quam in semetipso infirmus fit, humiliter videt, qui nihil sibi virtutis tribuit: qui bona quæ agit, esse de misericordia conditoris agnoscit. Vnde & recte subiungitur:

Samaritanus.

Et hic erat Samaritanus. Samaritanus quippe interpretatur custos. Quo nomine ille populus aptissime significatur, qui gratias agendo ei, à quo accepit, tribuit omne quod accepit, quodam modo cantans illud de Psalmo, *Fortitudinem meam ad te custodiam, quia tu Deus susceptor meus es Deus meus, misericordia eius præuenies me.* Cadit autem in faciem, quia ex malis, quæ se perpétrasse meminit, erubescit. Ibi enim cadit homo, vbi confunditur. Vnde & Paulus, quasi quibusdam in facie iacentibus dicebat: *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?* At contra de ascensore equi, id est, de eo, qui in huius mundi gloria elatus est, dicitur: *Vt cadet ascensor eius retro.* Rursumque de persecutoribus domini scriptum est: *Abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram.* Quid est hoc, quod electi in faciem & reprobi retrorsum cadunt, nisi quod omnis, qui post se cadit, vbi proculdubio cadit, vbi non videt: qui vero ante se ceciderit, ibi cecidit vbi videt? Iniqui ergo, quia in inuisibilibus cadunt, post se cadere dicuntur, quia ibi corruunt, vbi quid eos tunc sequatur, modo videre non possunt. Iusti vero, quia istis visibilibus semetipsos sponte deiciunt, vt in inuisibilibus erigantur, quasi in faciem cadunt, quia timore compuncti videntes, humiliantur.

Cadere.

Cadere in
faciem.

Respondens autem Iesus, dixit: Nonne decem mundati sunt, & nouem vbi sunt? Vnum si addatur ad nouem, quædam effigies vnitatis impletur. Quo fit tanta completio, vt ultra nõ progrediatur numeri regula custodiatur. Nouem itaque indigent, vno, vt quadam vnitatis forma coagulentur, & decem sint. Vnum autem non eis indiget, vt custodiat vnitatem. Quamobrem vt vnus ille, qui gratias egit, vnica Ecclesiæ significatione approbatus atque laudatus est, ita illi nouem, qui gratias non egerunt, reprobi effecti, à consortio vnitatis exclusi sunt. Ideoque tales in nouenario numero tanquam imperfecti remanebunt. Et merito eos Saluator quasi ignotos, vbi sunt, inquit. Scire enim Dei, eligere, nescire, reprobare est.

Denarij
pleiis.

Nouem
digerunt.

Non est inueniens, qui rediret & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. Secundum corpus quidem glorie est videre, posse hominem non habere lepram, & tamen animi esse non boni: secundum significationem autem huius miraculi, conturbat considerantem, quomodo mundus dici possit ingratus. Sed iam facile est etiam illud videre, fieri posse, vt quisque in Ecclesiæ societate doctrinam integram veramque assequatur, & omnia secundum catholicæ regulam disserat, distinguat à Creatore creaturam, eoque manifestetur varietate mendaciorum tanquam lepra caruisse, & tamen ingratus sit Deo & domino mundatori suo, quia elatus superbia, gratiarum agendarum pia humilitate non sternitur, similisq; efficitur eis, de quibus dicit Apostolus, *Qui cum cognouissent Deum, non vt Deum magnificauerunt, aut gratias egerunt.* Quod enim dicit eos Deum cogno-

Mundum
quomodo
ingratus.

Doctus
peritus.

nisse, ostendit quidem à lepra fuisse mundatos, sed tamen statim accusat ingratos.

Es ait illi: Surge, vade, quia fides tua te saluum fecit.] Qui deuotus ante Dominum cecidit, furgere & ire præcipitur, quia qui infirmitatem suam subtiliter cognoscens, humiliter iacet, per diuini verbi consolationem furgere ad fortia opera, & crescentibus quotidie meritis ad perfectiora passim proficere iubetur. Si autem fides saluum fecit eum, quem ad agendas Saluatori & emundatori suo gratias inclinauit, ergo perfidia perdidit eos, qui de acceptis beneficijs Deo gloriam dare neglexerunt. Quapropter & hæc lectio superiori ea ratione coniungitur, quod ibi fidem per humilitatem augeri debere, parabola data decernitur, hic autem manifestius ipsis rebus ostenditur, non fidei tantum agnitam rationem, sed executam fidei operationem esse, quæ saluum faciat credentem, detque gloriam patri, qui est in cælis.

Surgere

Perfidia mala.

Cap. 70.

Regni Dei quomodo venturum.

Aduentus secundum gradum.

Regni Dei intra vos est.

Dicit vnum Dominum.

Pinem mudi calculi.

Antichristi multi.

Aduentus domini formosus.

Interrogatus autem à Pharisæis, quando venit regnum Dei, respondit eis, & dixit: Non venit regnum Dei cum obseruatione.] Interrogant de tempore regni Dei, quia sicut infra Lucas aperuit, existimabant, quod veniente Hierosolymam domino confestim regnum Dei manifestaretur, ita vt & ipsi Apostoli hac opinione ducti, post resurrectionem eius interrogantes eum aierent: *Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel?* & alibi Cleophas: *Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel.* Non venit autem regnum Dei cum obseruatione.

Neq; dicent, ecce hic.] Quia quando veniat, neque ab angelis, neque ab hominibus potest obseruari, sicut tempus dominicæ incarnationis certissimis & prophetarum vaticinijs præfixum, & angelorum est manifestatum præconijs, adeo vt conceptus, natus, & baptizatus, prædicans, & iam moriens & resurgens, atque ad cælos rediens, comitantibus indefinenter vel angelorum vel hominum, vel certe miraculorum sit declaratus indicijs.

Ecce enim regnum Dei intra vos est.] Regnum Dei seipsum dicit, intra illos positum, hoc est, in cordibus eorum, vbi credidit regnantem. Vnde scriptum est, *Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc est autem verbum fidei, quod prædicamus.*

Es ait ad discipulos: Venient dies, quando desideretis videre vnum diem filij hominis, & non videbitis.] Hoc est regnum Dei, quod venturum speramus, diem videlicet Christi videre. Et bene vnum diem, quia in illa beatitudinis gloria, de qua propheta suspirans aiebat: *Quia melior est dies vna in atrijs tuis super millia*, tenebrarum interruptio nulla est, nulla saltem memoria miseris vel doloris, quæ prima abierunt, lucem perpetuæ pacis obnubilat. Huius ergo diei bonum est desiderare præsentiam, nec tamen magnitudine desiderij nobis omnia fingere, quasi instet dies Domini. Vnde & apte Dominus ventura prænunciando subiunxit:

Et dicent vobis, Ecce hic, ecce illic, nolite ire, neque festinemi.] Quamuis hæc sententia non solum ad tempus, sed etiam ad personam possit intelligi. Et ad tempus quidem, quia extitere nonnulli, qui curricula computantes ætatem, certum se consummationis seculi annum, diem, & horam dicerent inuenisse, contra auctoritatem Domini dicentis: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta.* Ad personam vero, quia multi contra Ecclesiam venere, multi veteri sunt heretici, qui se Christos asseuerent, quorum primus Simon Magus, extremus autem ille, maior cæteris est Antichristus. *Si qui ergo dixerint, ecce hic, ecce illic, id est, in hac vel illa persona, vel hora venire vel veterum esse regnum Dei, non sunt sequendi, qui altiora se querere, & infanda dicere non timent.*

Nam sicut fulgor coruscans de sub cælo, in ea qua sub cælo sunt fulget, ita erit filius hominis in die sua.] Hoc est quod Psalmus ait: *Deus manifestus veniet, Deus noster, & non silebit:* quia videlicet secundus Saluatoris aduentus non in humilitate vtprius, sed in gloria fit & maiestate futurus. Et pulchre ait: *Coruscans de sub cælo:* quia discrimen sub cælo, hoc est, in aeris medio geretur, teste Apostolo, qui ait: *Simul rapi-*

mur cum illis in nubibus obuiam Domino in aera. Si autem Dominus in iudicio sicut fulgur apparebit, nullus tunc in sua mente latere permittitur, quia ipso iudicis fulgore penetratur. Non eius ergo venturi tempus aut locus potest à mortalibus obseruari, qui fulguris instar omnibus coruscus videlicet & repentinus adueniet. Potest autem hæc Domini responsio, & de illo eius aduentu, quo cotidie venit in Ecclesia, non incongruenter accipi. Regnum quippe Dei intra nos est, quia qui quandoque iudex venturus est omnium, nunc etiam præsens in corde fidelium regnat. In tantum verò sæpe turbauerunt Ecclesiam hæretici, dicendo in suo singuli dogmate, manere fidem Christi, vt fideles qui que temporum illorum desiderenter dominum, vel vno die, si fieri posset, redire ad terras, & per semetipsum, quomodo se habeat, fidei veritas intimare. *Et non videbitis,* inquit, quia non opus est, hoc corporali visione dominum redhibere, quod semel disperso per vniuersum mundum Euangelij sui fulgore spiritaliter exhibuit, & contra omnes apocryphorum venias, in diuisibili charitatis suæ luce firmavit.

Primum autem oportet illum multa pati & reprobari à generatione hac.] Loquens multa dominus de aduentus sui gloria, terrorem quoque passionis paucis inferere curauit, vt cum morientem cernerent, quem glorificandum audierant, dolorem passionis spe promissæ clarificationis mitigarent, simulque se ipsi pararent, si gloriam regni diligenter, mortis non horrere periculum. Generationem autem non tantum Iudeorum, verum omnium reproborum appellat, à quibus etiam nunc filius hominis in corpore suo, hoc est, in Ecclesia multa patitur, & reprobatur. Nam quamuis caput huius corporis, quod videlicet nos sumus, iam sese super omnia liberum exerit, reproborum tamen vulnera adhuc per suum, quod deorsum retinet corpus, videntur.

Et sicut factum est in diebus Noe, ita erit & in die filij hominis.] Subitum aduentus sui diem plurimis adfirmat exemplis. Nam quem fulguri cito omnia transuolanti comparauerat, eundem diebus Noe vel Loth, quando repentinus mortalibus superuenit interitus, æquiparat.

Edebant & bibebant, vxores ducebant, & dabantur ad nuptias.] Non hic iuxta v&anum Marcionis, & Manichæi, & Taciani principis Encraritarum dogma, coniugia vel alimenta damnantur, cum in his successione, in illis naturæ sint posita subsidia, sed iuxta quod Apostolus ait: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt,* immoderatus potius licitorum vsus arguitur. Neque enim, quia his se totos dedendo Dei iudicia contemnebant, aqua vel igne perierunt.

Vsque in diem, qua intrauit Noe in arcam, & venit diluuium, & perdidit omnes.] Noe arcam ædificat, cum dominus Ecclesiam de viris fidelibus, quasi lignis leuigatis adunando confruit. Quam perfecte consummatam ingreditur, cum hanc in die iudicij præsentia suæ visionis æternus habitator illustrat. Sed cum arca ædificatur, iniqui luxuriantur: cum vero intratur, intereunt: quia qui sanctis hic certantibus insultant, eis illic coronatis æterna damnatione plectentur.

Similiter sicut factum est in diebus Loth, edebant & bibebant, emebant & vendebant, plantabant & adificabant.] Prætermisso dominus illo maximo & infando Sodomorum scelere, sola ea, quæ leuia vel nulla putari poterat delicta commemorat, vt intelligas illicita, quali pcena feriantur, si licita & ea, sine quibus hæc vita non ducitur, immoderatus acta, igne & sulphure puniuntur. Merito ergo beatus Augustinus visis noxiæ consuetudinis illecebris, ac iusto dolore commotus, exclamat: *Va peccatis hominum, quæ sola inuistrata inhorrescimus, v&itat vero, pro quibus abluendis filij Dei sanguis effusus est, quamuis tam magna sint, vt omnino claudere contra se faciant regnum Dei, sæpe videndo omnia tolerare, sæpe tolerando nonnulla etiam facere cogimur.* Atque vti nam, *O domine, non omnia, quæ non potuerimus prohibere, faciamus.*

Qua die autem exit Loth à Sodomis, pluit ignem & sulphur de cælo, & omnes perdidit.] Hactenus Loth in Sodomis, id est,

Regni Dei intra nos est.

Passionis mentio.

Aduentus Domini exemplum.

Coniugia non damnat Dominus.

Noe arcam ædificans.

Sodomorum cur flagitia saccus.

Loth in Sodomis.

electorum populus inter reprobos, vt aduena moratur, & ipse aspectu & auditu iustus, & iuxta interpretationem nominis Loth, eorum flagitia, quantum valet, declinans. Exeunte autem Loth, Sodoma peribit. Quia in cofumatione ſeculi exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis. Vbi notandum, quod ignis & ſulphur, quæ de celo pluiffe commemorat non iſtam perennis ſupplicij flammam, ſed ſubitaneum diei illius ſignificant aduentum. Neq; enim ignis ille perpetuus ſuperueniens impios punit, ſed ipſi potius à conſpectu iudicis electi, in ignem mittentur æternum; quantum & eidem igni ſulphur non dubitemus inefſe, teſtante Ioanne, qui vtrumque ignem & ſubita ſcilicet correptionis & ſempiternæ concremationis deſcribens, ait: *Et deſcendit ignis à Deo de celo, & deuorauit eos, & diabolus, qui ſeducerat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris, vbi & beſſia & pseudopropeta cruciabuntur die ac nocte in ſecula ſeculorum.*

Secundum hæc erit, quæ die filius hominis reuelabitur.] Pulchre reuelabitur, quia qui interim non apparet, omnia videt, tunc apparet omnia iudicabit. Apparet autem iudicaturus eo maxime tempore, quo cunctos iudiciorum eius oblitos, huic ſeculo cõſpexerit eſſe mancipatos. Quæ licet mundi terminus olim præſinito ſit venturus in tempore, frigente tamen circa finem charitate multorum, tanta crebreſcet humani generis iniquitas, vt merito debeat cum ipſo, quem inhabitat, orbe deleri. Nam & nunc quidem innumeros adeo comellationi & ebrietati, emptioni & venditioni, cæterisque mundi rebus inherere videmus, vt palam diſticti iudicis iram eos prouocare non lateat, ſed tamen, quod ſine graui mæore ſapiens quiſq; ſaltem cogitare non valet, peiora iam iamq; ſuperuentura formidamus. Quod enim de vna quondam peccatrice gente delenda dictum eſt: *Necdum completa ſunt peccata Amorrhæorũ, de tota proculdubio prauorum malla damnanda conſtat eſſe ſentiendum.*

In illa hora qui fuerit in tecto, & vaſa eius in domo, no deſcendat tollere illa.] Hactenus de eo, quod regnum Dei, id eſt Chriſtus, non cum obſeruatione, ſed inſperato adueniat, nunc à qualibus idem aduentus expectari debeat, oſtenditur. In tecto ergo eſt, qui excedens carnalia, tanquam in aura libera ſpiritualiter viuunt. *Vaſa eius in domo*, concupiſcentiæ ſunt carnalia, quas nimis amauerat, ſed ſuperna petens in hoc mundo reliquerat, quas imminente iudicio neceſſe eſt, nullatenus repetat. Illam enim horam, non eam, qua iudex venit, ſed qua venturus eſt, dicit, non qua ignis Sodomas deſcendit, ſed qua Loth exire cogitur, vel potius ipſe diſſimulans ab angelis apprehenſus extrahitur. Neque enim veniente & apparente iam iudice quiſquam in hunc mundum, vt aliquid inde rapiat, poterit deſcendere veſte. Sed hæc hora hodieque agitur, cum venturum iudicem ſollicitis præſtolamur excubijs, quando veniat incerti. De qua Ioannes ait: *Filioli nouiſſima hora eſt.*

Et qui in agro, ſimiliter non redeat retro.] Qui operatur in Eccleſia, & ſicut Paulus & Apollo plantat & rigat, non reſpiciat ſpem ſæcularem, cui renunciauit.

Memores eſtote vxoris Loth.] Vxor Loth ſignificat eos, qui in tribulatione retro reſpiciunt, & ſe ab ſpe diuinæ promiſſionis auertunt. Et ideo ſtatua falſa facta eſt, vt admonendo homines, ne hoc faciant, tanquam condiant cor eorum, ne ſint fatui.

Quicumque queſerit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam.] Duobus modis hæc ſententia recte poteſt intelligi, ſed ad vnum omnino finem vterque intellectus refertur, vt videlicet aduerſa pro Chriſto pati, immo ipſam mortem non timeamus obire. Qui enim minante mortem perſecutore, ſi non negauerit Chriſtum, magis eligit ad tempus ſaluare animam ſua negando, æternæ hanc proculdubio perditioni præparat. Item qui ſalutem animæ ſuæ quarit æternam, temporaliter eam inter perſecutorum manus perdere, hoc eſt, in mortem dare non dubitat. Vtrique autem ſenſui congruit apte, quod ſequitur:

Et quicumque per diderit illam, viuificabit eam.] Id eſt, qui hic perdiderit, illic viuificabit, qui propter Chriſtum morti tradiderit, tota die aſſimans eam, vt ouem occiſionis, exurgente tunc & adiuante Chriſto, liberam eam inueniet propter nomen Chriſti.

Dico vobis, illa nocte erunt duo in lecto vno.] Dixerat ſuprà Dominus cum qui in agro ſit, retro redire non debere, quod ne de ijs tantum, qui aperte de agro redituri, hoc eſt, palam dominum negaturi ſunt, dictum putares, pergit oſtendere nonnullos, qui cum faciem in anteriora tenere videantur, animo tamen ac mente retro reſpiciant. In illa ergo nocte, dixit, in illa tribulatione tam tenebroſa, vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi, duo erunt in lecto, illi videlicet, qui otium & quietem eligunt, neq; negotijs ſæcularibus, neq; negotijs Eccleſiaſticis occupati, quæ illorum quies lecti nomine ſignificata eſt.

Vnus aſſumetur, & alter relinquetur.] Nō quali de duobus hominibus dictum eſt, ſed de duobus generibus affectio-num. Qui enim propter Deum continentia ſtuderit, vt ſine ſollicitudine viuens cogitet quæ Dei ſunt, aſſumetur à Deo: qui vero vel humanæ laudis amore, vel alia quilibet vitiorum corruptione ſtatum monaſticæ vitæ, quo imbutus eſt, læſerit: hic vbi relinquendus ſit, Hieremiæ lamentationes inſinuant, qui otioſæ cuiuſlibet & peccatricis animæ ſub Iudææ ſpecie lapſum deſcribens, ait: *Viderunt eam hoſtes, & deriſerunt ſabbata eius.*

Dua erunt molentes in vnum.] Molentes appellat eos, qui in plebibus conſtituti reguntur à Doctoribus, agentes ea, quæ ſunt huius ſæculi, quos & fornicarum nomine ſignificauit, quia conſilij, vt dixi, peritorum regi eis expedit. Et molentes, dixit, propter temporalium negotiorum orbem atque circuitum. Quas tamen in vnum molentes dixit, in quantum de iſis rebus & negotijs ſuis præbent vſibus Eccleſiæ. Vnaquæque enim huius mundi actio mola eſt, quæ dum multas curas congerit, humanas mentes quali per gyrum vertit, atque ex ſe velut farinas proicit, quia inquieto cordi ſemper minutiffimas cogitationes gignit.

Vnus aſſumetur, & altera relinquetur.] Aſſumetur ea pars, quæ connubia propter amorem tantum generis exercuerit, terrenamque ſubſtantiam ob adquirenda cœleſtia diſpenſauerit, relinquetur autem, quæ coniungit ob illecebras carnis ſeruerit, terrena verò, ſi qua Eccleſiæ vel pauperibus obtulerit, ideo fecerit, vt quali redempto Domino his amplius abundet.

Duo in agro, vnus aſſumetur, & alter relinquetur.] Sicut ſuprà in lecto vno, & molentes in vnum poſuit, ſic & hic in agro vno reor intelligendum. Significat autem eos, qui operantur Eccleſiæ miniſterio, tanquam in agro Dei, cui ſuus agricola dicebat, *Dei agricultura eſtis.* Aſſumetur autem ille, qui non adulterans verbum Dei, ſed ſicut ex Deo coram Deo in Chriſto locutus fuerit. Qui verò Chriſtum adnunciauerit non caſte, ſed ex occasione, relinquetur ab eo. Necputo alia genera eſſe hominum, quibus conſtat Eccleſia, quam iſta tria habentia binas differentias propter aſſumptionem & reſiſtionem, quamuis in ſingulis multa ſtudiorum voluntatumque diuerſitates ad concordiam tamen vnitatemque concurrentes poſſint inueniri. Vnde & Iezechiel Propheta tres liberatos vidit, Noe, Daniel, & Iob, in quibus videlicet tribus, prædicatores, continentes, atque coniugati ſignati ſunt. Nam Noe arcam in vndis rexit, atque ideo figuram rectorum tenuit. Daniel & in aula regia abſtinentia deditus fuit, & idcirco vitam continentium ſignauit. Iob verò in coniugio poſitus, & curam domus propriæ exercens placuit, per quem digne bonorum coniugum ordo figuratur.

Respondentes dicunt illi: Vbi domini? Qui dixit eis: Vbi cumque fuerit corpus, illuc congregabuntur aquilæ.] Duo Saluator interrogandi, vbi ſcilicet boni aſſumendi, & vbi ſunt mali relinquendi, vnum dixit, aliud ſubintelligendum reliquit. Sanctos enim ſecum futuros aſſeuerando, reprobos nimirum à ſua viſione ſecernendos, & ideo non alibi, quam cum diabolo damnandos inſinuat. Vbi cumque ergo fuerit

Dominus quomodo apparebit.

In tecto eſt.

Reſpiciendū retro, ſum vñ eſſe. Vxor Loth.

Animam perdere, vt ſalua.

Duo in lecto vno.

Vnus aſſumetur.

Molentes.

Coniugum qui ſunt.

Duo in agro.

Reliqui quid.

Respondentes dicunt illi.

dominus corpore, illo congregabuntur electi, qui eius passionem humilitatemque imitando, tanquam de eius carne saturantur, quorum per resurrectionem renouabitur, ut aquile iuuentus. Concinit etiam studiis eorum, qui gloriam supernæ maiestatis tota mente contemplari sicutunt, quod aquila cæteras aues volatu transgrediens, in ipsum solis radium oculos gaudet infingere. Congruit & illud, quod citen lapidem veniens resistentem suis nidis solet ad ferre, ne forte serpens accedere, vel pullos aut ova sua tangere præsumat. Quia videlicet omnis sapiens, ut actus cogitatusque suos ab antiqui serpentis valeat irruptione defendere, illum necesse est lapidem, qui præcisus de monte sine manibus diaboli regnum strauit, hoc est, fidem dilectionemque Christi suo semper in pectore seruet.

CAPVT XVIII.

Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere.] Dicit & Apostolus: Semper gaudete, sine intermissione orate. Quis autem potest ita semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, vt nec alimentum fumendi, aut dormiendi tempus habeat? Aut ergo dicendum est, eum semper orare, & non deficere, qui canonicis horis quotidie iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis psalmodiis precibusque consuetis dominum laudare & rogare non desistit, & hoc esse, quod Psalmista dicebat: *Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.* Aut certe omnia, quæ iustus secundum Deum gerit & dicit, ad orationem esse reputanda. Quia enim iustus sine intermissione, quæ iusta sunt, agit: per hoc sine intermissione iustus orabit, nec vnquam ab oratione cessabit, nisi iustus esse desistat.

Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & hominem non reuerbatur. Vidua autem quedam erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduersario meo. & nolebat per multum tempus. Post hac autem dixit intra se: Et si Deum non timeo, nec hominem reuerbor, tamen quia nolesta est mihi hac vidua, vindicabo illam, ne in nouissimo veniens, suggillet me.] Parabolas dominus aut secundum similitudinem aliquam ponit, sicut de homine, qui habebat duos filios, maiorem in agro sibi propinquantem, minorem autem in longinquo luxuriantem: aut ex ipsa dissimilitudine aliquid probat, veluti est illud: *Quod si fœnum agri, quod hodie est & cras in elibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modica fidei? Itaq; illud superius genus, his verbis adiungi potest: Sicut illud, ita & illud.* Hoc autem posterius, his verbis: *Si illud, quanto magis illud? Aut, si illud, quanto minus illud?* Sed alicubi obscure, alicubi aperte ista ponuntur. Hic ergo iniquus iudex non ex similitudine, sed ex dissimilitudine adhibitus est. Non enim vilo modo ille iniustus iudex personam Dei allegorice sustinet, sed tamẽ quantum Deus, qui bonus & iustus est, curet deprecantem se, hinc coniciit Dominus voluit, quod nec iniustus homo eos, qui illum adfiduis precibus tundunt, vel propter tædium deuitandum potest contemnere. Nam hoc est quod ait: *Ne veniens suggillet me.* Ipsa vero vidua potest habere similitudinem Ecclesiæ, quod desolata videtur, donec veniat dominus, qui tamen in secreto etiam nunc curam eius gerit.

Ait autem Dominus: Audite, quid iudex inquitatis dicit. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte? & patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorũ.] Si quem mouet, cur electi Dei se vindicari deprecantur, quod etiam in Apocalypsi Ioannis de martyribus dicitur, cum apertissime moneamur, vt pro nostris inimicis & persecutoribus oremus, intelligendum est, eam vindictam esse iustorum, vt omnes mali periant. Percunt autem duobus modis, aut conuersatione ad iustitiam, aut amissa per supplicium potestate, qua nunc aduersus bonos, quamdiu hoc ipsum bonis expedit, vel temporaliter aliquid valent. Quem finem iusti, cum venire desiderant, quamuis pro inimicis suis orent, tamen non absurde vindictam desiderare dicuntur.

Veruntamen filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra?] Quamuis omnipotens conditor semper electis suis ad se clamantes sit vindicare paratus, in die tamen iudicii, quod trementi est corde retinendum, cum idem conditor in forma filii hominis apparuerit, tanta erit raritas electorum, vt non tam ob clamorem fidelium iniuste damnatorum, quam ob eorum torporem iuste damnatorum, totius iam mundi sit acceleranda ruina. Quod autem dominus quasi dubitative dicit: *Putas, inueniet fidem? non dubitat, sed arguit.* Verbo quippe dubitationis increpatur infidelitas, non opinatur diuinitas. Nam & nos aliquando de rebus, quas certas habemus, increpative verbum dubitationis ponimus, cum corde non dubitemus. Velut si indignis seruo tuo, & dicas: *Contemnis me, considera forsitan, dominus tuus sum.* Et Apostolus ad quosdam contemptores suos: *Puto autem* (inquit) *& ego spiritum Dei habeo. Qui dicit, puto, dubitare videtur. Sed ille increpabat, non dubitabat.* Ita ergo & Dominus scit quidem omnia, per quem facta sunt omnia, & tamen dubitando increpat infidelium corda.

Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, & aspernabantur ceteros, parabolam istam.] Quia parabolâ dominus, qua semper orare & nõ deficere docebat, ita conclusit, vt diceret veniente iudice, difficile fidem in terra reperiedam, ne quis sibi forte de superuacua fide, cognitione, vel etiam confessione blandiretur, mox altera iuncta parabola diligentius ostendit à Deo, fidei non verba examinanda, sed opera. Inter quæ nimirum opera, maxime regnat humilitas. Vnde & supra, cum fidem grano sinapis minuto quidem, sed ex contritione flagranti compararet, quasi exponendo subiunxit: *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus.* Cui contra superbi, cum nequaquam omnia, sed modicum quid eorum, quæ præcepta sunt, faciunt, non solum mox de sua iustitia præsumunt, sed & infirmos quosq; despiciunt, atque ideo quasi fide vacui, cum orauerint, non exaudiuntur.

Duo homines ascenderunt in templum, vt orarent. Vnus Pharisæus & alter Publicanus.] Publicanus humiliter orans, ad illa præfatæ viduæ, hoc est, Ecclesiæ membra pertinet, de quibus supra dicitur: *Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se? Pharisæus autem merita iactans ad ea, de quibus terribilis in conclusione sententia subditur: Veruntamen filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra?*

Pharisæus stans, hac apud se orabat. Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, veluti etiam hic publicanus.] Quatuor sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur, cum bonum aut à semet ipsis habere se æstimant, aut si sibi datum de super credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant, aut certe cum iactant se habere, quod non habent, aut despectis cæteris, singulariter videri appetunt habere quod habent. Quia Pharisæus istæ iactantie peste laborasse deprehenditur, qui idcirco de templo absque iustificatione descendit, quia bonorum operum merita sibi, quasi singulariter tribuens, oranti publicano se prætulit.

Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium, quæ possideo.] Iezechiel Propheta de offensis sibi cæli animalibus scribit. Et totum corpus plenum oculis, in circuitu ipsorum quatuor. Corpora quippe animalium idcirco plena oculis describuntur, quia sanctorum actio ab omni parte circumspecta est, bona desiderabiliter prouidens, mala folerter cauens. Sed nos sæpe, dum aliis rebus intendimus, fit vt alia negligamus. Et vbi negligimus, ibi proculdubio oculum non habemus. Nam ecce Pharisæus ad exhibendam abstinentiam, ad impendendam misericordiam, ad referendas Deo gratias oculum habuerat, sed ad humilitatis custodiam non habebat. Et quid prodest, quod contra hostium insidias pene tota ciuitas caute custoditur, si vnum foramen apertum relinquitur, vnde ab hostibus intretur.

Et publicanus à longe stans, nolebat nec oculos ad cælum le-

Electorum in nouissimo variis.

Cap. 72.

Opera non verba examinanda. Humilitatis necessitas.

Publicanus

Pharisæus.

Arrogantium superbiorum species quatuor.

Pharisæi cæcitas.

Cap. 71. Quæ semper sine intermissione.

Cap. 71. Quæ semper sine intermissione.

Parabola dominici ratio.

Parabola ex dissimilitudine.

Vindictam quomodo petant electi.

uare, sed percutiebat pectus suam, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo.] Quantam veniæ fiduciam digne penitentibus præbet, quod publicanus, qui reatum suæ nequitiae perfecte cognouit, fleuit, confessus est, & si iniustus ad templum venit, iustificatus, à templo rediit. Typice autem Pharisæus ludæorum est populus, qui ex iustificationibus legis extollit merita sua. Publicanus verò gentilis est, qui longe à Deo positus confitetur peccata sua. Quorum vnus superbiendo recessit humiliatus, alter lamentando adpropinquare meruit exaltatus.

Publicani iustificatio.

Humilians se exaltantur.

Quia omnis, qui se exultat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.] Et de vtroque populo præfato, & de omni superbo vel humili recte potest intelligi, sicut & illud, quod alibi legimus: Ante ruinam exaltatur cor, & ante gloriam humiliatur. Quapropter & de verbis elati Pharisæi, quibus humiliari meruit, possumus ex diuerso formam humilitatis, qua sublimemur, adsumere: vt sicut ille consideratis & peiorum vitiis, & suis virtutibus est elatus ad ruinam, ita nos nõ nostra solum pigritia, sed & meliorum virtutibus inspectis, humiliemur ad gloriam, quatenus vnusquisq; nostrum hæc apud se supplex ac summissus obsecret. Deus omnipotens miserere supplici tuo, quia non sum sicut innumeris ferui tui, contemptu sæculi sublimes, iustitiæ merito gloriosi, castitatis laude angelici, vel etiam multi illorum, qui post flagitia publica penitendo tibi meruerunt esse deuoti. Qui etiam, si quid boni tua gratia largiente fecero, quo sine hoc faciam, quæ uerba de dilectione pensetur, ignoro.

Oratio contra iactantiam.

Cap. 73.

Aferent autem ad illum & infantes, vt eos tangeret. Quod cum viderunt discipuli, increpabant illos.] Et hæc humilitatis magisterio lectio plena micat, quæ videlicet innocentes ac simplices ad domini gratiam pertingere posse demonstrat: Increpabant autem offerentes discipuli, non quia nolent infantibus Saluatoris & manu & voce benedici, sed quod necdum habentes plenissimam fidem, putarent eum in similitudinem hominum, offerentium importunitate lassari.

Increpandi causa discipulos.

Iesus autem conuocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, & nolite eos vetare. Talium est enim regnum Dei.] Significanter dixit talium, non istorum, vt ostenderet non ætatem regnare, sed mores, & his qui similem haberent innocentiam & simplicitatem, præmium repromitti. Apostolo quoque in eandem sententiam congruente: Fratres, nolite pueri fieri sensibus, sed malitia paruuli estote. Sensu autem, vt perfecti sitis.

Talium, nõ istorum, cur dixerit.

Amen dico vobis, quicumque acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud.] Sicut puer non perseverat in iracundia, non læsus meminit, non videns pulchram mulierem delectatur, non aliud cogitat, aliud loquitur: sic & vos, nisi talem habueritis innocentiam, & animi puritatem, regnum cælorum non poteritis intrare. Aliter. Regnum Dei, id est, doctrinam Euangelii, sicut puer accipere iubemur, quia puer in discendo neque contradicit doctoribus, neq; rationes & verba componit, aduersum eos resistens, sed fideliter suscipit, quod docetur, & cum metu obremperat, & quiescit.

Puerorum similes simus.

Cap. 74. Interrogationis causa.

Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo?] Audierat credo iste princeps à Domino, tantum eos, qui puerum velint esse, similes regnum Dei intraturos: atque ideo tractatus certioris sollicitus poscit sibi non parabolatim, sed palam quibus operum meritis vitam æternam consequatur, exponi.

Responsio. Bonus respicitur Dei nullus.

Dixit autem ei Iesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus, nisi solus Deus.] Quia magistrum vocauerat bonum, & non Deum, vel Dei filium confessus erat, discit quemuis sanctum hominem, comparatione Dei non esse bonum. De quo dicitur: Confitemini Domino, quoniam bonus. Solus autem Deus bonus, non pater solus intelligendus est, sed & filius, qui dicit: Ego sum pastor bonus. Sed & Spiritus sanctus, quia pater de cælo dabit Spiritum bonum petenti-

bus se. Id est, ipsa vna & indiuidua Trinitas, pater, filius, & Spiritus sanctus, solus & vnus Deus bonus est. Non igitur Dominus se bonum negat, sed esse Deum significat. Nõ se magistrum bonum non esse, sed magistrum absque Deo, nullum bonum esse testatur.

Mandat a nobis: Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non falsum testimonium dices. Honora patrem tuum & matrem.] Hæc est puerilis innocentiae castitas, quæ nobis imitanda proponitur, si regnum Dei volumus ingredi. Notandum sane, quia iustitia legis suo tempore custodita, non solum bona terræ, sed & vitam tempore æternam.

Legis custodia. Legiferus non est mentis.

Qui ait: Hæc omnia custodiui à iuuentute mea. Quo auditu Iesus ait ei: Adhuc vnum tibi deest.] Non est putandus hic princeps cum legis se mandata custodisse dicebat, esse mentitus, sed simpliciter vt vixerit, esse confessus. Quia si mendacii noxa reus teneretur, nequaquam Marcus Euangelista de illo scribens adiecerit: Iesus autem intriuit eum, dilexit eum: Et dixit illi. Vnum tibi deest: Vade, & quaecunque habes, vende, & cætera. Diligit enim Dominus eos, qui legis mandata, quamuis minor custodiunt, sed nihilominus quod in lege minus fuerat, iis qui perfecti esse desiderant, ostendit.

Omnia quaecunque habes, vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me.] Quicumque perfectus esse voluerit, debet vendere sicut Ananias fecit & Sapphira, sed totum vendere: & cum vendiderit, dare omne pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi post contemptas diuitias Saluatorem sequatur, id est, relictis malis faciat bona. Facilius enim sacculus contemnitur, quam voluntas. Multi diuitias relinquentes, dominum non sequuntur. Sequitur autem dominum, qui imitator eius est, & per vestigia illius graditur. Qui enim dicit se in Christo credere, debet quomodo ille ambulauit, & ipse ambulare.

Perfectus veniens omnia.

His ille auditis contristatus est, quia diues erat valde.] Hæc est sæculi trilitia, quæ mortem operatur. Hæ diuitiæ fallaces, quæ spinarum instar sementem suffocauere dominicam.

Tristitia sæculari.

Videns autem illum Iesus tristem factum, dixit: Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt.] Claret quidem, quia qui hic multiplicandis diuitiis incumbunt, alterius vitæ gaudia quærere contemnunt: sed inter pecunias habere, & pecunias amare, nonnulla distantia est. Multi enim habentes, non amant. Multi non habentes, amant. Item alii & habent, & amant, alii nec habere nec amare se diuitias sæculi gaudent, quorum trucior status est, cum Apostolo dicentium, Nobis mundus crucifixus est, & nos mundo. Vnde & Salomon non ait, Qui habet, sed qui amat diuitias fructus non capiet ex eis. Et ipse Dominus secundum Marcum, obstupescens in verbis huiusce sententiæ discipulis, exponendo subiunxit: Filiioli, quam difficile est confidentes in pecunijs, regnum Dei intrare! Et notandum, quod non ait impossibile, sed difficile: hoc est, maximi laboris esse, pecunias habentes, vel in pecunijs confidentes exutis philargiæ retinaculis, aulam regni cælestis intrare.

Diuitias habere & amare differunt.

Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum Dei.] Si facilius est camelum ingentibus membris enormem, angustum foramen acus penetrare, quam diuitem intrare in regnum Dei, nullus ergo diues intrabit in regnum Dei. Et quomodo vel in Euangelio Matthæus, Zacchæus, & Ioseph, vel in veteri testamento, quam plurimi diuites Dei intrauerunt in regnum? nisi forte, quia diuitias vel pro nihilo habere, vel ex toto relinquere Domino inspirante didicerunt: Nunquid enim David in regni diuitijs confidebat, qui & de semetipso canit: Quoniam vnicus & pauper sum ego. Et alios hortatur, Diuitias si affluant, nolite cor apponere? Credo non ausus dicere, nolite suscipere. Nunquid Abraham Domino substantiam prætulisse credibile est, pro quo vnicum ferire non dubitauit hæredem? Altiori autem sensu, facilius est Christum pati pro dilectoribus sæculi, quam dilectores sæculi ad Christum posse conuerti. Cameli enim no-

Diuitis saluificandi difficultas.

Diuites saluati.

mine se intelligi voluit, quia sponte humiliatus, infirmis nostrae onera sustulit. In quo enim manifestus intelligitur, quam in ipso, quod scriptum est: *Quanto magis es, humilia te in omnibus?* Per acum autem, punctiones significat. Per punctiones, dolores in passione susceptos. Foramen ergo acus dicit, angustias passiones. Quia scissa, nostrae quasi vestimenta naturae quodammodo refarcire, id est, recuperare dignatus est, quatenus post lapsum melius reformati, gaudeamus ad testimonium Apostoli, dicentis: *Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.*

Et dixerunt, qui audiebant? Et quis potest saluus fieri? Quo pertinet ista responsio, cum incomparabiliter maior sit turba pauperum, quae diuitibus perditis potuerit saluari, nisi quia intellexerunt omnes, qui diuitias amant, etiam adipisci nequeant, in diuitum numero deputari?

Ait illis: Quae impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Non ita accipiendum est, quod cupidi & superbi, qui nomine illius diuitis significati sunt, in regnum caelorum sint intraturi cum suis cupiditatibus & superbia, sed possibile est Deo, ut per verbum (sicut etiam factum esse, & quotidie fieri videmus) a cupiditate temporalium ad charitatem aeternorum, & a perniciose superbia ad humilitatem saluberrimam conuertantur.

Ait autem Petrus: Ecce, nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Grandis fiducia. Petrus piscator erat, diues non fuerat, cibos manu & arte quarebat, & tamen loquitur confidenter, *Dimisimus omnia.* Et quia non sufficit tantum dimittere, iungit quod perfectum est, *Et secuti sumus te.* Fecimus quod iussisti, quid igitur nobis dabis praemii?

Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est, qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios, propter regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in saeculo venturo vitam aeternam. Quidam ex occasione huiusce sententiae, Iudaicam mille annorum fabulam post resurrectionem iustorum aedificant, quando omnia, quae propter Deum dimisimus, multiplici nobis sint faenore reddenda, insuper & vita aeterna donanda. Nec vident inepti, quod & si in caeteris digna sit repromissio, in vxoribus tamen iuxta alios Euangelistas centenis appareat turpitudinis. Praesertim cum Dominus & in resurrectione nubendum non esse testetur, & iuxta Euangelistam Marcum ea, quae dimissa fuerint in hoc tempore, cum persecutionibus accipienda confirmet: Quas utique persecutiones, illi chylasticae, sicut & caetera contraria, mille annis suis incommodis abesse dogmatizant. Sensus igitur iste est. Qui propter regnum Dei adquirendum omnes affectus contempserit, omnes saeculi delicias luxusque calcauerit, multo plura in praesenti recipiet, quia a fratribus atque confortibus propoliti sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Hanc siquidem quam inter parentes, ac filios, atque germanos, coniuges vel propinquos, siue societas copulae, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac fragilem. Denique interdum etiam honesta causa interueniente diuellitur. Sola perpetuae coniunctionis retinent unitatem, atque indifferere possident vniuersa, qui omnia sua esse quae fratrum, omnia fratrum credunt esse quae sua sunt. Lege actus Apostolorum, quia multitudinis credentium erat cor & anima vna, & erant illis omnia communia, nullusque; egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerunt. De quibus & Paulus ait: *Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.* Recipietur sane etiam de continentia coniugali multo maior suauitas ab illa, quae eis iniucem per commixtionem sexuum praebatur. Vxorem ante in lasciuia passione desiderii possideam, hanc eandem in honore sanctificationis, & vera Christi dilectione possideo. Vna est mulier, sed centuplum creuit meritum castitatis. Nam quod secundum Marcum dicitur: *Accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus* potest altius accipi. Centenarius quippe numerus de fini-

stra translatus ad dexteram, licet eandem in flexu digitorum videatur tenere figuram, nimium tamen quantitatis magnitudine supercrescit. Quia videlicet vniuersi, qui propter regnum Dei temporalia spernunt, etiam in hac vita persecutionibus plenissima eiusdem regni gaudia fide certa degustant, atque in expectatione patriae caelestis, omnium pariter electorum syncerissima dilectione fruantur.

Adsumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis: *Ecce, ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia, quae scripta sunt per Prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & iudetur, & flagellabitur, & consuetur. Et postquam flagellauerint, occident eum, & die tertia resurget.* Praxidēs Saluator ex passione sua discipulorum animos perturbandos, eis longe ante & eiusdem passionis poenam, & resurrectionis suae gloriam praedicat, ut eum morientem, sicut praedictum esset, cerneret, etiam resurrecturum non dubitaret. Praxidēs etiam quosdam haereticos in Ecclesia futuros, qui Christum dicerent legi Prophetis quae docuisse contraria, aliumque; Veteris testamenti, atque alium noui, Deum esse credendum, ostendit Prophetarum praesagia non alio magis, quam ad suae dispensationis, quam pro nobis temporarie suscepit, intendisse mysterium, ad eo ut consummatio sit prophetiae, suae passionis & posterioris gloriae celebrata perfectio. Necnon & paganorum dementiam, quae eius crucem derident, aperte confutat, quando proximae suae passionis & tempus, quasi futurorum praescius ostendit, & locum quasi mortis intrepidus adiit.

Et ipsi nihil horum intellexerunt. Et erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant, quia dicebantur. Legimus in Euangelio secundum Ioannem, dicente Domino: *Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum,* respondisse turbam, atque dixisse: *Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in aeternum.* Et quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Quid est ergo, quod discipuli toties sibi replicatum dominicae passionis arcanum intelligere nequeant, & Iudei ad vnum verbum, & tam obscure positum, ut hoc expositione dignum Euangelista ducat: *Hoc autem dicebat (inquit) significans, quia morte esset moriturus, mox quia crucis exaltatio significetur, intelligunt, nisi quia discipuli, cuius vitam maxime videre desiderabant, eius mortem audire non poterant? Quem non solum hominem innocentem, sed & Deum verum sciebant, hunc nullatenus mori vel posse putabant.* Et quia per parabolas eum saepe loquentem audire consueuerant, quoties aliquid de sua passione dicebat, hoc non ita, ut sonabat, intelligendum, sed amore dictante ad aliud quid allegorice referendum esse credebant. Iudei vero, quia in eius necem conspirauerant, quicquid de sua passione vel cruce loquebatur, intelligebant: hoc enim loquebatur, quod ipsi summopere & fieri optabant, & perficere ire satagebant. Sicque miro & inusitato modo, idem subeundae crucis sacramentum, quod fidelibus amor abscondit, infidelibus inuidia pandit.

Factum est autem, cum appropinquaret Hiericho, caecus quidam sedebat secus viam mendicans. Et cum audiret turbam praeteruentem, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt ei, quod Iesus Nazarenus transiret. Caecus iste per allegoriam genus humanum significat, quod in parente primo ad paradisi gaudiis expulsum claritatem supernae lucis ignorans, damnationis suae tenebras patitur, sed cum Hiericho adpropinquare Iesus dicitur, caecus illuminatur. Hiericho quippe interpretatur Luna. Luna autem in sacro eloquio pro defectu ponitur carnis, quia dum mensuris momentis decrescit, defectum nostrae mortalitatis designat. Dum igitur conditor noster appropinquat Hiericho, caecus ad lumen redit, quia dum diuinitas defectum nostrae carnis suscipit humanum genus lumen, quod amiserat, recipit. Qui videlicet caecus recte & iuxta viam sedere, & mendicans esse describitur. Ipsa enim veritas dixit: *Ego via.* Ergo qui aeternae lucis claritatem nescit, caecus est: sed si iam in re-

Cap. 75.

Passionis et resurrectionis dominicae praedictio.

Discipuli cur ita tardet, et Iudei ita cito intellexerint mysterium crucis.

Cap. 76.

Caecus allegorice.

*Cæcus secus
viam.*

demptorem credit, iuxta viam fedet. Si autem iam credit, sed vt æternam lucem recipiat, rogare dissimulat, atque à precibus cessat, cæcus quidē iuxta viam fedet, sed minimè mendicat. Si vero & credit & exorat, & iuxta viam fedet cæcus, & mendicat.

*Et clamauit, dicens: Iesu fili Dauid, miserere mei. Et qui præ-
bant, increpabant eum, vt taceret. Ipse verò multo magis clama-
bat, Fili Dauid, miserere mei.]* Quid isti designant, qui Iesum
uentientem præcedunt, nisi desideriorum carnalium tur-
bas tumultuosq; vitiorum, qui priusquam Iesus ad cor no-
strum veniat, tentationibus suis cogitationem nostram
dissipant, & voces cordis in oratione perturbant? Sæpe
namq; dum conuerti ad Deum post perpetrata vitia vo-
lumus, dum contra hæc eadem exorare vitia, quæ perpe-
trauimus, conamur, occurrunt cordi phantasmata peccato-
rum, quæ fecimus, mentis nostræ aciem reuerberant,
confundunt, animum & vocem nostræ deprecationis pre-
munt. Sed quæ turba increpat, vt taceat, magis ac magis
clamat, quia quanto grauiori tumultu cogitationum car-
nalianum præmimur, tanto orationi insistere ardentius de-
bemus.

*Phantasma
vitiõrũ.*

Stans autem Iesus, iussit illum adduci ad se.] Ecce stat, qui
ante tranlibat. Quia cum adhuc turbas phantasmatum in
oratione patimur, Iesum aliquatenus transeuntem senti-
mus. Cum vero orationi vehementer insistimus, stat Ie-
sus, & lucem restituit, quia Deus in corde figitur, & lux a-
missa reparatur.

*Stat Domi-
nus.*

*Et cum appropinquasset, interrogauit illum, dicens: Quid tibi
vis faciam? At ille dixit, Domine vt videam.]* Nunquid qui lu-
men reddere poterat, quid vellet cæcus, ignorabat? Sed
peti vult hoc, quod & nos petere & se concedere præno-
scit. Importune namq; ad orationem nos admonet, & tam-
men dicit: *Scit namq; pater vester, quid opus sit vobis, antequam
petatis eũ.* Ad hoc ergo requirit, vt petatur: ad hoc requi-
rit, vt cor ad orationem excitet. Vnde & cæcus protinus
adiungit: *Domine, vt videam.* Ecce cæcus à Domino non aur-
um, sed lucem querit, paruipendit extra lucem aliquid
quære. Quia & si habere cæcus quodlibet potest, sine lu-
ce non potest videre, quod habet. Imitemur ergo eum,
quem & corpore audiuius, & mente saluatum, non fal-
sas diuitias, non terrena dona, non fugitios honores à
Domino, sed lucem quæramus: illam lucem videlicet,
quam videre cum solis angelis possumus, quam nec initiũ
inchoat, nec finis angustat. Ad quam profectio lucem via
fides est. Vnde recte & illuminando cæco protinus sub-
iungitur:

*Interrogã-
do rãste.*

*Et Iesus dixit illi: Respice fides tua te saluum fecit. Et confe-
stim vidit, & sequabatur illum, magnificans Deum.]* Videt & se-
quitur, qui bonum quod intelligit, operatur. Videt au-
tem, sed non sequitur, qui bonum quidem intelligit, sed
bona operari contemnit. Iesum enim sequitur, qui imita-
tur. Hinc namque dicit: *Si quis mihi ministrat, me sequatur.*
Consideremus ergo qua graditur, vt sequi mereamur. Sic-
que fit, vt non solum nostra vita in Deum proficiat, sed
hęc ipsa nostra conuersio ad laudem Dei & alios accendat,
vnde illic subditur:

*Videre &
sequi, & c.
Sequi Do-
minum.*

Et omnis plebs vt vidit, dedit laudē Deo.] Dedit enim plebs
laudem Deo, non solum pro impetrato munere lucis, sed
& pro merito fidei impetrantis. Dedit laudem Deo, quia &
Iesum vidit misericorditer ac potenter lucem restituisse
roganti, & obstinate fidei clamorem, quæ iuste quæsierit,
mox consequi posse cognouit. Vnde notandum, quia Do-
minus in carne apparens omnia, quæ verbis docuit, exem-
plis firmavit. Qui enim nobis præcepit: *sic luceat lux vestra
coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent pa-
trem vestrum, qui in cælis est.* Et ipse in vniuersis, quæ cœpit
facere & docere, non suam ab hominibus, sed patris glo-
riam quærebat.

CAPVT XIX.

Cap. 77.

ET ingressus per ambulat Hiericho, & ecce vir, nomine Zaccha-
us, & hic princeps publicanorum, & ipse diues, & quærebat
videre Iesum, quis esset, & non poterat præ turba, quia statur a pu-

illus erat, & præcurrens, ascendit in arborem sycomorum, vt vide-
ret illum, quia inde erat transiturus.] Quæ impossibilia sunt apud
homines, possibilia sunt apud Deum. Ecce n. camelus depo-
sita gibbi sarcina, per foramen acus transit, hoc est, diues
& publicanus relicto onere diuitiarum, contempto sensu
fraudium, angustam portam arctamque viam, quæ ad vi-
tam ducit, ascendit. Qui mira deuotione fidei ad viden-
dum Saluatorem, quod natura minus habuerat, ascensu
supplet arboris, atque ideo iuste, quamuis ipse rogare nõ
audeat, benedictionem dominicæ susceptionis, quam de-
siderabat, accepit. Mystice autem Zacchæus, qui interpre-
tatur, iustificatus, credentem ex gentibus populum signifi-
cat. Qui quanto curis sæcularibus occupator, tanto fla-
gitiis deprimentibus erat factus humilior. Sed ablutus est,
sed sanctificatus, sed iustificatus in nomine domini nostri
Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri, qui intrantem Hiericho
Saluatorem videre quærebat, sed præ turba non pote-
rat. Quia gratiam fidei, quam mudo Saluator attulit, par-
ticipare cupiebat, sed inolita vitiorum consuetudo, ne ad
votum perueniret, oblittebat. Eandem namque turbam
noxie consuetudinis, quæ supra cæcum clamantem, ne lu-
men peteret, increpabat, etiam suspicientem publicanum,
ne Iesum videat, tardat. Sed sicut cæcus turbam voces
magis ac magis clamando deuicit, ita pusillus necesse est
turbæ nocentis obstaculum altiora petendo transcendat,
terrena relinquat, arborem crucis ascendat. Sycomorus
namque, quæ est arbor foliis moro similis, sed altitudine
præstans, vnde & à Latinis celsa nuncupatur, ficus fatua
dicitur. Et eadem dominica crux, quæ credentes alit vt fi-
cus, ab incredulis irridetur vt fatua. Nos enim predicamus
Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem
stultitiam. Ipsi verò vocatis Iudæis atque gentibus Christum, Dei
virtutem, & Dei sapientiam. Quam videlicet arborem pusil-
lus statura Zacchæus, quo exaltari possit, ascendit, dum qui-
libet humilis & proprie conscius infirmitatis, confidens
in Domino proclamat: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce
Domini nostri Iesu Christi.* Ascensam autem Sycomoro,
transeuntem prope Dominum cernit, quia per hanc lau-
dabilem fatuitatem, & si necdum, vt est solide, iam tamen
raptim, & quasi in transitu luci sapientiæ cœlestis
intendit.

Et cum venisset ad locum, suspiciens Iesus, vidit illum.] Per-
ambulans Hiericho Saluator, venit ad locum, vbi præcur-
rens Zacchæus Sycomorum conscenderat, quia missis per
mundum sui verbi præconibus, in quibus ipse nimirum
& loquebatur, & ibat, venit ad populum nationum, qui
passionis eius fide iam sublimis existens etiam diuinitatis
eius ardebat agnita facie beari. *Suspiciens, vidit illum,*
quia per gratiam fidei à terrenis cupiditatibus eleuatum,
turbisquæ infidelibus præminentem elegit. Videre enim
Dei, eligere vel amare est. Vnde est illud, *Oculi Do-
mini super iustos.* Nam & nos, quæ amamus, videre, ab
his quæ execramur intuitum festinamus auertere. Vidit
ergo Iesus videntem se, quia elegit eligentem se, & a-
mauit amantem. Hunc sane ordinem proficiendi, hoc
est, per fidem dominicæ incarnationis ad cognitionem
diuinitatis perueniendi, quasi Sycomorum Iesu faciem
speculandi doctor egregius ostendit: cum ait, *Non enim
iudicauit scire me aliquid inter vos, nisi Christum Iesum, & hunc
crucifixum.* Itemq; aliis exprobrans: *Facti estis (inquit) qui-
bus lacte opus sit, non solido cibo.* Lac infirma temporariæ dis-
pensationis, solidum cibum ardua perpetuæ maiestatis app-
pellans.

*Et dicit ad eum, Zacchæe festinans descende, quia hodie in do-
mo tua oportet me manere. Et festinans descendit, & excepit il-
lum gaudens.]* Manebat aliquando Dominus in domo prin-
cipis Pharisaorum, hoc est, in Iudæorum synagoga doce-
bat: sed quia non baptizatum ante prandium sabbato curan-
tem, publicanos & peccatores recipientem, contra a-
uaritiam disputantem, & cætera digna Deo gerentem lin-
gua venenata carpebant, pertæsus eorum facinora disces-
sit, & aufugit, dicens: *Relinquetur vobis domus vestra deser-
ta.* Hodie autem in domo pusilli Zacchæi oportet illum
manere, hoc est, nouæ lucis gratia coruscante in humili

creden-

credentium nationum corde quiescere. Quod autem descendere de sycomoro Zacchæus, & sic in domo sua Christo mansionem præparare iubetur, hoc est, quod Apostolus ait: *Quia & si cognouimus secundum carnem Christum sed nunc iam non nouimus.* Et si enim mortuus est ex infirmitate, sed uiuit ex virtute Dei.

Et cum uiderent, omnes murmurabant, dicentes: quod ad hominem peccatorem diuertisset. Manifestum est: Iudæos semper gentium odisse salutem, scriptum est enim: *Sequenti uero sabbato pene uersa ciuitas conuenit audire uerbum Domini.* Videntes autem turbas Iudæi, repleti zelo. Et contradicebant iis, quæ à Paulo dicebantur. Et alibi, fideles etiam fratres aduersus Apostolorum principem disceptabant, dicentes: *Quare introisti ad uiros præputium habentes, & manducaisti cum illis?*

Stans autem Zacchæus, dixit ad Dominum: *Ecce, dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus.* Et si quid aliquem defraudauit, reddo quadruplum. Aliis calumniaribus hominem peccatorem, ipse Zacchæus stans, id est, in ea quæ ceperat, fidei ueritate persistens, non solum se ex peccatore conuersum, sed etiam inter perfectos probat esse conuersatum. Dicente enim Domino: *Si uis perfectus esse, uade, uende omnia, quæ habes, & da pauperibus,* quisquis ante conuersionem innocenter uixit, omnia conuersus potest dare pauperibus. At qui aliqua fraude sustulit, primo hæc iuxta legem reddere, deinde quod sibi remaneret, debet dare pauperibus. Ac sic & ipse, quia sibi nil retinet, omnia sua dispergit, dat pauperibus, iustitia eius manet in sæculum sæculi. Et hæc est sapiens illa stultitia, quam de sycomoro publicanus, quasi fructum uitæ legerat, rapta uidelicet reddere, propria relinquere, uisibilia contempnere, pro inuisibilibus etiam mori desiderare, seipsum abnegare, & eius qui necdum uideatur domini uestigia sequi concupiscere.

Ait Iesus ad eum: *Quia hodie salus domui huic facta est, eo quod & ipse filius sit Abraham.* Filius Abraham dicitur Zacchæus, non quia de eius stirpe generatus, sed quia eius est fides imitatus. Ut sicut Abraham terram, cognationem, domumque paternam, ob spem futuræ hæreditatis, Domino iubente, deseruit: ita & ille, quo thesaurum in cælis adquiret, bona sua pauperibus partienda relinqueret. Et pulchre dicit, *Et ipse:* ut non solum eos, qui iusti perseuerant, sed & eos, qui ab iniustitia respiciunt, ad filios promissionis pertinere delectat. Aliter. Salus, quæ olim Iudæorum domum implebat, hodie populo nationum illuxit, eo quod & ipse populus filius sit Abraham, credendo in eum. De quo dicit Apostolus: *Si autem uos Christi, ergo Abraham semen estis.* Et sicut alibi dicit, ipse Abraham sit pater circumcissionis, non his tantum, qui sunt ex circumcissione, sed & his, qui sequuntur uestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abraham.

Uenit enim filius hominis querere & saluare quod perierat. Hoc est, quod alibi dicit: *Non ueni uocare iustos, sed peccatores.* Pius sane magister, qui murmurantibus turbis sua mysteria non dedignetur exponere, adeo scilicet peccatorum penitentiam non esse respuendam, ut ipse Dei filius ob hanc maxime querendam, sit destinatus ad terras. Qui ut pietatis suæ nobis dispensationem inculcet, seipsum se filium hominis appellat, commendans sollicito nobis quod factus est benigne pro nobis.

Hæc illis audientibus adiiciens dixit parabolam, eo quod esset prope Hierusalem, & quia existimarent, quod conuersum regnum Dei manifestaretur. Moris est domino, præmissum sermonem parabolis adfirmare subiectis. Suscepta igitur & commendata penitentia publicani diuitis, adiiciens parabolam, docet illi penitentiam magis peccatorum, quam iustitiam placere superborum, latiusque se in gentibus de ignorantia legis humilibus, quam in Iudæis de iustitia, quæ ex lege est elatis, esse regnaturum. Et quia discipuli supra audita domini passionem, uel resurrectionem Hierosolymis implenda, non intelligebant, quæ dicebantur, existimantes continuo regnum Dei esse uenturum, hanc eorum ignorantiam illuminans, ostendit se

primo sui regni fidem toto orbe disperfurum, ac sic in fine mundi Iudicem omnium sæculorum regemque uenturum.

Dixit ergo: *Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam, accipere sibi regnum, & reuerti.* Homo nobilis ille est, cui cæcus supra clamabat: *Fili David, miserere mei.* Et ueniens Hierosolymam concinebant, *Osanna filio David, benedictus qui uenit in nomine domini, rex Israel.* Longinqua regio, Ecclesia est ex gentibus. De qua eidem homini nobili, qui loquitur: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo,* dicitur à patre. *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Quæ uidelicet hæreditas ac possessio, bifaria ratione regio longinqua uocatur, uel quia à finibus terræ clamat ad dominum, uel quia longè est à peccatoribus salus. Et cum Deus ubique sit præsens, longe tamen ab eorum sensu, qui idola colunt, Deus uerus abest. Sed qui erant longe, facti sunt prope in sanguine Christi.

Vocatis autem decem seruis suis, dedit illis decem minas. Denarius numerus ad legem pertinet, propter decalogum. Vocat itaque paterfamilias decem seruos, quia eligit discipulos per literam legis imbutos. Dat illis decem minas, quia legis dicta spiritualiter intelligenda reuelat. Post passionem quippe resurrectionemque suam, apparuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. Mina namque, quam Græci minam uocant, centum drachmis appenditur. Et omnis scripturæ sermo, quia uitæ cælestis perfectionem suggerit, quasi numeri centenarii pondere fulgeat.

Et ait illis: *Negotiamini dum uenio.* Verba (inquit) legis ac prophetarum mystica interpretatione discussa populis offert, atque ab eis fidei confessionem morumque probitatem recipite. Iuxta quod Psalmista suis auditoribus præcipit, dicens: *Sumite Psalmum, & date tympanum.* Hoc est, laudem prædicationis in cordis intentione percipite, & deuotionem operis, in carnis castigatione redhibete. Tympanum quippe est pellis in ligno extenta. Pellis uero in ligno extenta, caro est nostra ad exemplum dominicæ crucis afflictæ.

Ciues autem eius oderant illum. Et miserunt legationem post illum, dicentes: *Nolumus hunc regnare super nos.* Ciues, impios Iudæos dicit. De quibus alibi protestatur: *Nunc autem et uiderunt, & oderunt, & me, & patrem meum.* Qui non solum præsentem usque ad mortem crucis oderant, sed etiam post resurrectionem eius miserunt persecutionem Apostolis, & prædicationem regni cælestis spreuerunt.

Et factum est, ut rediret accepto regno. Significat tempus, quando in manifestissima & eminentissima claritate uenturus est, qui eis humiliter apparuit, cum diceret: *Regnum meum non est de hoc mundo.*

Et iussit uocari seruos, quibus dedit pecuniam: ut sciret, quantum quisque negociatus esset. Ut sciret, inquit, non quod eum quid lateat, cui uerissime dictum est, *Domine, tu omnia scis.* Sed sciret, dicit, scire omnes faceret. Tunc enim omnium opera & cogitationes, palam omnibus ostenduntur. Quomodo in Deuteronomio: *Tentat inquit uos dominus Deus uester, ut sciat, si diligitis eum,* hoc est, sciri faciat. Nemo sane arbitretur eos solummodo, quibus gratia prædicandi data est, non autem & eos, quibus prædicatum est, ad iudicium tunc esse uocandos. Ipsi sunt enim pecunia, quam boni serui adquisiere mercando. Quinetiam sciat eos quoque, quibus nunquam est prædicatum, ibidem adesse damnandos, de quibus infra dicemus.

Uenit autem primus, dicens: *Domine, uinua tua decem minas adquisiuit.* Primus seruus, ordo Doctorum est in circumcissionem missorum, qui unam minam negociaturus accipit, quia unum dominum, unam fidem, unum baptisma, unum Deum prædicare iussus est. Sed hæc eadem mina, decem minas adquisiuit, quia populum sub lege constitutum, sibi met docendo sociauit.

Et ait illi, *Euge bone serue, quia in modico fidelis fuisti, eris*

Fidelis in modico.

potestatem habens supra decem ciuitates.] In modico seruus est fidelis, qui non adulterat verbum Dei, sed sicut ex Deo coram Deo in Christo loquitur. Quicquid enim in presenti percipimus donorum, in comparatione futurorum perpauca est & modicum, quia ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autem venerit, quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Ciuitates autem decem sunt, animæ per legis verbum ad gratiam euangelij venientes. Quibus tunc iure glorificandus ille præponitur, qui eis pecuniam verbi, digne Deo comodauerit. Unde quidam negociator egregius, ciuitates, quibus præerat, hoc est, animas, quas regendas acceperat, alloquitur. *Quæ est, ait, nostræ spes aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos ante dominum Iesum?*

Paulus.

Secundus negociator.

Et alter venit, dicens: Domine, mina tua fecit quinque minas.] Seruus iste cæcus est eorum, qui præputio euangelizare missi sunt, cui dominus ad prædicandum eunti, vnam minam, hoc est, vnam eandemque fidem, quæ & circumcissioni credita est, præstiterat, sed hæc quinque minas fecit, quia gentes corporis sensibus antea mancipatas, ad fidei Euangelicæ gratiam conuertit.

Quinque ciuitates loquentes lingua Chanaan.

Et huic ait: *Eu tu esto supra quinque ciuitates.*] Hoc est, eorum, quas imbuerat animarum fide & conuersione, magnus sublimisque fulgeto. De quibus mystice dicit Esaias: *In die illa erunt quinque ciuitates in terra Aegypti, loquentes lingua Chanaan.* Quinq; enim ciuitates in terra Aegypti, quinque sunt corporis sensus, quibus in hoc mundo vtimur, videlicet visus, auditus, gustus, olfactus, & tactus. Et, qui videt mulierem ad concupiscendum eam; qui auertit aures suas, ne audiat pasperem; qui inebriatur vino, in quo est luxuria; qui coronare se gaudet vobis antequam marcescant; cuius sanguine plena manus, & dextera est repleta muneribus, huius quinque ciuitates loquuntur lingua Aegypti, id est, vniuersi sensus faciunt opera tenebrarum. Aegyptus enim tenebras sonat. At qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos, ne videat malum, qui gustat & videt, quam suavis est dominus, qui castigat corpus suum, & seruituti subijcit, qui potest dicere cum Apostolo, *Christi bonus odor sumus Deo*, huius ciuitates loquuntur lingua mutata, quod interpretatur Chanaan. Et qui eas à tenebris docendo commutauerat, recte quinque ciuitatibus præfici memoratur, quia non de suis tantum, sed & de auditorum suorum, quos ad lucem vocauit, profectibus honoratur.

Tertius negociator.

Pecuniam ligare in sudario.

Et alter venit, dicens: Domine, ecce mina tua, quam habui repositam in sudario. Timui enim, quia homo austerus es, tollis quod non posuisti, & metis, quod non seminasti.] Seruus qui negociari iussus, acceptam domini pecuniam in sudario repositam, ostendit eos, qui ad prædicandum idonei, prædicationis officium, iubente Domino, per Ecclesiam, vel saltem suscipere, vel susceptum digne gerere detrectant. Pecuniam quippe in sudario ligare est, percepta dona sub otio lenti torporis abscondere. Sunt enim homines hac sibi peruersitate blandientes, vt dicant, sufficit, vt de se vnusquisque rationem reddat. Quid opus est alijs prædicare, vt etiam de ipsis rationem reddere quisque cogatur, cum apud dominum etiam illi sint inexcusabiles, quibus lex data non est, neque audito Euangelio dormierunt, quia per creaturam poterant creatorem cognoscere? Hoc est enim quasi metere, vbi non seminauit, id est, etiam eos impietatis reos tenere, quibus verbum legis aut Euangelij non ministratum est. Hoc autem veluti periculum iudicij deuitantes, pigro languore à verbi ministratione conuiescunt, & hoc est quasi in sudario ligare quod acceperunt.

Dicit ei: *De ore tuo te iudico, serue nequæ.*] Seruus nequam vocatur, quia & piger ac deses est ad exercendum negotium, & procax ac superbus ad accusandum Domini iudicium.

Sciebas quod ego austerus homo sum, tollens quod non posui, & meto quod non seminavi, & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam?] Quod putauerat se pro excusatione dixisse, in culpam propriam vertitur. Si (inquit) durum & crudelem esse me noueras, & aliena sectari ibique metere, vbi non

feuerim, quare non tibi istiusmodi cogitatio incussit timorem, vt scires me mea diligentius quaesiturum, & dares pecuniam meam siue argentum ad mensam? Vtrunque enim *Aegyptia* Græcus sermo significat. *Eloquia domini* (inquit) *eloquia casta, argentum igne examinatum.* Pecunia ergo & argentum prædicatio Euangelij est, & sermo diuinus, qui dari debuit ad mensam, hoc est, promptis paratiffimè fidelium cordibus intimarum. Ad quam videlicet mensam, id est, mentem auditorum, non alia quam dominica est deferenda pecunia, vt omnis sermo docentis scripturæ sensum sequatur. Nam quod hic dominus non quamlibet pecuniam, sed suam dicit nummularijs esse scænerandam, exponit Apostolus, dicens: *Si quis loquitur quasi sermones Dei.*

Et ego veniens cum vsuris vtiq; exegissem illud.] Qui verbi pecuniam à doctore percipit, emitq; credendo, necesse est eam cum vsuris soluat operando, vt quod auditu didicit, exsequatur & actu. In vsura quippe pecunia etiam non data recipitur. Vel certe de accepto verbi scænore vsuras soluit, qui ex eo quod audit, etiam alia studet intelligere, quæ necdum ex prædicatoris ore didicit.

Et adstantibus dicit: *Auferre ab illo minam, & date illi, qui decem minas habet. Et dixerunt ei: Domine, habet decem minas.*] Recte amittit collatam gratiam, quam prædicando alijs communicare neglexit, vt ei augeatur, qui inde laborauit. Iuxta quod angelo Ephesi Ecclesiæ dicitur: *Et mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi penitentiam egeris.* Et cum regium chrisma, quod superbiendo Saul amisit, Dauid obediendo promeruit. *Spiritus* (inquit) *domini discessit à Saul, & directus est in Dauid à die illa, & deinceps.* Quod vero ablata à nequam seruo mina ei, qui decem minas habebat, dari iussa est, mystice vt reor indicat, intrante plenitudinem gentium omnem Israel saluum futurum, & tunc abundantiam gratiæ spiritualis, quam modo nos repente exercemus, illius populi Doctoribus esse conferendam.

Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur. Ab eo autem, qui non habet, & quod habet, auferetur ab eo.] Hæc ad superiora sententia respicit, docens & illum posse amittere munus Dei, qui habens, non habet, id est, non vtitur, & in eo augeri, qui habens, habet, hoc est, bene vtitur. Quæ gratiarum mutatio, quoniam in hac vita geri solet, notandum quod illud Domini redeuntis examen etiam nunc ex parte celebratum, sed tunc est vniuersaliter implendum. Cotidie namque accepto à patre regno redit, quia peregrinantis in terra Ecclesiæ statum conspiciet. Cotidie in tanto fidelium seruorum numero huic pecuniam negociaturo commodat, in altero modum consummati operis examinat, hunc fideliter prudenterque laborantem amplioris gratiæ munere donat, illi defidias molles & marcida luxu otia sectantem, & eo quod dederat, priuat. Verum vniuersali manifestato iudicio, quod dictu quoque terribile est: multi, qui ad docendum videbantur idonei, ob negligentiam suæ noxam inter indoctos reputabuntur. At alij simpliciores fratres & elementorum penitus signari, ob conuersationis tamen eximie deuotionem inter apostolicos doctores præmia summa percipient. *Qui enim recipit Prophetam in nomine Propheta, mercedem Propheta accipiet.*

Verumtamen inimicos meos, illos qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me.] Impietatem Iudeorum vel omnium reproborum ad Christum conuerti nolentium significat, in die iudicij puniendam, vt per duos seruos fideles, vtriusque populi doctores, per decem & quinque minas, idem credentes populi, per seruum nequam mali catholici, per inimicos, qui eum super se regnare noluerunt, impietas eorum, qui verbum fidei aut nunquam audire, aut male interpretando corrumpere maluerunt, per mesionem ruris nõ seminati, eorum etiam, quos verbum Dei nec audire contigit, discussio signetur. Quibus quinque personis omne genus humanum, quod in die iudicij futurum est, exprimitur.

Et hic dictus, precedebat, ascendens Hierosolyma.] Finita parabola ascendit Hierosolyma, vt ostendat de eiusdem anxi-

me ciuitatis euentu parabolam fuisse praemissam, quæ non longo post tempore & ipsam occisura, & ob odium regni eius hostiliti sit clade peritura.

Et factum est, cum appropinquasset ad Bethphage & Bethaniam, ad montem, qui vocatur Oliueti, misit duos discipulos suos, dicens: *Ite in castellum, quod contra vos est.* Bethphage craticulus sacerdotum in monte Oliueti. Bethania quoque villula siue ciuitas in latere montis eiusdem, quasi stadijs quindecim ab Hierusaleme, sicut Ioannes Euangelista manifestat, ubi Lazarus est suscitatus à mortuis. Cuius & monumentum Ecclesia nunc ibidem constructum demonstrat. Bethphage autem domus buccæ, Bethania domus obedientiæ dicitur. Quas Hierosolyma venturus Saluator præsentia suæ dignatione sublimauit, quia multos ante passionem suam docedo, donis piæ confessionis & obedientiæ spiritualis impleuit. Quæ palchre ciuitates in monte Oliueti positæ referuntur, hoc est, in ipso Domino, qui nos vnctione spiritualium charismatum, & scientiæ pietatisque luce refouet. Vnde cum alibi diceret: *Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, continuo subiicit: Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio:* quia idem mons Oliueti, id est summus spiritualium distributor gratiarum, qui ciuitatem suam, vt emineat, exaltat, hanc quoque oleo exultationis, vt lucere possit, inflammat. Et quia idem lumen sub modio poni noluit, misit discipulos in castellum, quod contra eos erat, id est, doctores, qui indocta ac barbara totius orbis litora, quasi contra positi castelli mœnia Euangelizando penetrarent, destinare curauit. Recte autem duo mittuntur, siue propter scientiam veritatis, & munditiam operis, seu propter geminæ dilectionis, Dei videlicet & proximi sacramentum, toto orbe prædicandum.

In quod introeuntes, inuenietis pullum asinae alligatum, cui nemo vnquam hominum sedit. Soluite illum, & adducite. Et si quis vos interrogauerit, quare soluitis: sic dicetis ei, quia Dominus opera eius desiderat. Introeuntes mundum prædicatores inueniunt populum nationum perfidiæ vinculis irretitum. Funiculis enim peccatorum suorum vnusquisque contractus erat, nec solum nationum, sed & Iudæorum. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Vnde bene apud Mattheum asina quoque cum pullo alligata reperitur. Asina quippe, quæ subiugalis fuit, & edomita iugum legis traxerat, synagogam significat: pullus asinæ lasciuus & liber, populum nationum demonstrat. Cui nemo vnquam hominum sedit, id est, nemo rationabilium doctorum frenum correptionis, quo vel linguam à malo cohibere, vel in arctam vitæ viam ire cogeret, nemo indumenta salutis, quibus spiritaliter caleheret, vilia fruendo contulerat. Sederet namque illi homo, si qui ratione vtens eius stulta deprimendo corrigeret. Vnde non immerito possunt duo discipuli ad exhibenda Domino animalia destinati, iuxta parabolæ superioris exemplum, duo prædicatorum ordines, vnus in gentes, alter in circuncisionem directus intelligi. Et notandum, quod tres Euangelistæ, qui Græco sermone scripsere, pullum tantummodo commemorant: Mattheus vero solus, qui Hebræis Hebræoq; suum Euangelium descripsit eloquio, asinam quoque solutam & domino refert adductam, vt eiusdem etiam generis Hebrææ, si penituerit, non desperandam mōstret esse salutem. *Soluite* (inquit) *& adducite. Quacumq; enim solueritis super terram, erunt soluta & in cælis.*

Aberunt autem, qui missi erant, & inueniunt, sicut dixit illis, stantem pullum. Marcus scribit, pullum ante ianuam foris in biuio inuentum. Ianna autem ipse, qui ait: *Ego sum ianua ouium, per me si quis introierit saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet.* Quibus vitæ pascuis iste pullus, id est, populus gentium carebat, quando adhuc extra hanc ianuam in biuio ligatus stabat. Et recte in biuio, quia non vnâ certus vitæ fideiq; viam tenebat, sed plures dubiosque seclatam calles sequebatur erroneas. De quibus apte subiungitur:

Soluentibus autem illis pullum dixerunt domini eius ad illos: Qui soluitis pullum? Multos quippe habebat dominos,

qui non vno dogmati & superstitioni deditus, sed prohibitu immundorum spirituum ad varios diuersosque miser raptabat errores, ad simulacra muta, prout debebatur, incedens. Denique vernacula quadam scripturæ consuetudine commune esse dicitur, quod immundum est, sicut & ad Petrum vox de cælo dicit: *Quod Deus mundauit, tu commune ne dixeris.* Quia qui sanctus est, solius Dei est, & cum nullo ei communis est. Qui autem peccator est & immundus, multorum est. Multi enim demones possident eum, & ideo communis appellatur.

At illi dixerunt: Quia Dominus eum necessarium habet. Et duxerunt illum ad Iesum. Qui soluendo pullo contradixerant, audito domini nomine quiescunt, quia magistris errorum, qui venientibus ad salutem gentium doctoribus obfistebant, eatenus suas tenebras defendere, donec miraculis attestantibus veri possessoris ac domini virtus emicuit. At postquam fidei dominicæ potestas apparuit, cedentibus passim aduersariorum querelis, liber credentium cæcus, qui Deum corde portet, adducitur.

Et iactantes vestimenta sua supra pullum imposuerunt Iesum. Vestimenta apostolorum, vel doctrina virtutum, vel ediffertio scripturarum, vel certe ecclesiasticorum dogmatum varietates intelligi possunt, quibus illi corda hominum ante nuda & frigida, quo Christo fessore digna fiant, operiunt.

Eunte autem illo substernebant vestimenta sua in via. Portante dominum asino, discipuli vestimenta in via sternunt, quia proprijs se corporis exuentes amicta viam simplicioribus Dei famulis suo sanguine parant, vt videlicet inoffenso gressu mentis, Hierosolyma quo Iesus ducit, incedant. Iesus enim asellum sedens, Hierusalem tendit, quando vel vnus cuiusque fidelis animam regens, videlicet iumentum suum ad pacis intimam visionem ducit, vel etiam cum sanctæ Ecclesiæ vniuersaliter præsidet, eamque in supernæ pacis desiderium accendit. Quia verò iuxta alios Euangelistas, non discipuli tantum, sed & plurimi de turba sternebant vestimenta sua in via, possunt per eos etiam hi designari, qui exempla martyrum secuti corpora sua per abstinentiam edomant, vt domino iter ad mentem parent, vel exempla bona sequentibus præbeant.

Et cum appropinquaret iam ad descensum montis Oliueti, ceperunt omnes turbe descendentiū gaudentes laudare Deum voce magna. Descendente de monte Oliuarum domino gaudentes laudantesque turbæ simul & ipsæ descendunt, quia humilitati suæ sponte misericordiæ auctore, necesse est eos, qui misericordia plurimum indigent, humilitatis eius vestigia, quantum prævalent, imitari. Necesse est, inquam, nos intuentes, quomodo Iesus de monte Oliueti descendit, id est, cum in forma Dei esset, humiliavit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, humiliemur & ipsi sub potenti manu eius, vt exaltari mereamur in tempore visitationis.

Super omnibus, quas viderant virtutibus dicentes: Benedictus qui venit Rex in nomine domini. Multas quidem virtutes domini viderant, sed maxime Lazari resuscitationem, quæ nuper facta erat, stupebant, testimonium perhibente turba, quæ erat cum eo, quando illum vocauit de monumento, & suscitauit à mortuis. Nam & Propheta obuiam venit & turba, quia audierunt, eum fecisse hoc signum. Notandum est enim, non vnus primum venientem de Galilæa Saluatorem, id est, ante quinque dies Paschæ Hierusalem adisse, sed anno præterito mensē septimo illic ad diem festum scenopegia venisse, sicut Ioannes memorat, & exinde sex mensibus continuis, hoc est, vsque ad diem Paschæ, quo passus est, modo Hierosolymis signa fecisse, & docuisse, modo montem Oliuarum ascendisse, modo Iudæa expulsum trans Iordanem abisse, modo in ciuitate deserti, quæ dicitur Estrem, mansisse cum discipulis, nunquam tamen id temporis Galilæam fuisse reuersum. Super omnibus ergo, quas cum tanto tempo-

re fecisse

Commune quod.

Domini nominis auctoritas.

Vestimenta Apostolorum.

Sternentes vestimenta in via.

Humiliatio domini.

Lazari resuscitatio.

Cap. 19.

Bethphage & Bethania.

Asina cum pullo.

Controd. Euang.

Domini pulli.

re fecisse viderant, virtutibus turbæ Deum laudant, dicentes:

Benedictus qui venit in nomine domini.

Benedictus qui venit in nomine domini, pax in caelo, & gloria in excelsis.] Benedictus autem, qui venit Rex in nomine domini, sic potius accipiendum est, vt in nomine domini, in nomine Dei patris intelligatur, quamuis possit intelligi etiam in nomine suo, quia & ipse Dominus est. Vnde alibi scriptum est, Pluit dominus à domino. Sed verba eius melius nostrum dirigunt intellectum, qui ait: Ego veni in nomine patris mei, & non suscepisti me; alius veniet in nomine suo, hunc suscipietis. Humilitatis enim magister est Christus, qui humiliavit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem. Non itaque amittit diuinitatem, quando nos docet humilitatem. Non autem Rex Israel Christus ad exigendum tributum, vel ferro exercitum armandum, hostesque visibiliter debellandos, sed Rex Israel, quod mentes regat, quod in æternum consulat, quod in regnum cœlorum credentes, sperantes, amantesque perducatur. Dei ergo filius æqualis patri, verbum per quod facta sunt omnia, quod Rex esse voluit Israel, dignatio est, non promotio, miserationis indicium est, non potestatis augmentum. Qui enim appellatus est in terra Rex Iudæorum, in cœlis est dominus angelorum. Verum quia Christus in carne totius mundi propitiatio & hominum videlicet & angelorum illuxit, pulchre sibi inuicem in eius laude dispensationis cœlestia simul & terrena consunt. Quo enim nascente cœlestium virtutum agmina, Deum laudantia decantant: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus, eo de mundi principe triumphaturo, moxque se cœlis reddituro, mortales vicem laudis reponunt, Pax in caelo, & gloria in excelsis.

Rex Iudæorum dominum angelorum.

Inuidorum dementia.

Et quidam Phariseorum de turbis dixerunt ad illum: Magister increpa discipulos tuos.] Mira inuidorum dementia, quem Magistrum appellandum non dubitant, quia vera docentem nouerant, huius ipsi discipulos, quasi melius edocti redarguendos autumant, eumque corrigere, quos instituit, suadent, quem signis adprobantibus Deum clarescere vident.

Lapides clamantes laudant Christum.

Quibus ipse ait: Dico vobis, quia si hic acuerint, lapides clamabunt.] Crucifixo Domino stabant omnes noti eius à longe, Deum confiteri timebant, quem fixum ligno videbāt, sed his tacentibus lapides & saxa regem, qui venit in nomine domini, magno clamore canebant. Emisit enim spiritum, & ecce terra mota est, & petrae scissæ sunt, & monumenta aperta sunt: quemque homines vel timore vel perfidia confiteri trepidant, hunc durissima etiam elementa Deum mundi ac dominum aperto ore prædicant. Verum altiori mysterio gentium nationes incredulas aliquando ac duricordes, lapidum nomine demonstrat, quibus ablati corde lapide dedit cor carneum, hoc est, sensibile & humanum, quo Deum creatoremque suum credere, laudare, & cernere possent. Etsi ergo turbæ tacuerint hominū, lapides clamabunt, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret.

Cap. 30. Fleuit domino. Hierosolymorum describitur subuersio. Fleuit Domini causa.

Et vt adpropinquauit, videns ciuitatem, fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses & tu.] Quod fleuit domino illa Hierosolymorum subuersio describitur, quæ à Vespasiano & Tito Romanis principibus facta est, nullus qui Historiam euerfionis eiusdem legit, ignorat. Sed quærendum prius est, quid sit quod dicitur: Videns ciuitatem, fleuit super illam, dicens: quia si cognouisses & tu. Fleuit etenim pius redemptor ruinam perfidia ciuitatis, quam ipsa ciuitas non cognoscebat esse venturam. Cui à flente Domino recte dicitur: Quia si cognouisses & tu, subaudis fleueras, quæ modo, quia nescis quod imminet, exultas. Vnde & subditur:

Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi.] Cum enim carnis voluptatibus se daret, ventura mala non prospiceret, in die sua, quæ ad pacem ei esse poterant, habebat. Cur vero bona præsentia ad pacem habuerit, manifestatur, cum subditur:

Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.] Si enim cordis

eius oculis mala, quæ imminerent, abscondita non essent, læta in præsentibus prosperis non fuisset. Cuius mox etiam pœna quæ de Romanis, sicut prædixi, principibus imminerebat, adiuncta est, cum dicitur:

Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo.] Et circumdabunt te, & coangustabunt te vndique, & ad terram prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt. Hoc quoque quod additur, Et non relinquent in te lapidem super lapidem. Etiam ipsa iam eiusdem ciuitatis transmigrationis testatur, quia dum nunc in eo loco constructa est, vbi extra portam dominus crucifixus fuerat, prior illa Hierusalem funditus est euerfa. Cui, ex qua culpa euerfionis suæ pœna fuerit illata, subiungitur:

Eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ.] Creator quippe omnium per incarnationis mysterium hæc visitare dignatus est, sed ipsa timoris & amoris illius recordata non est. Vnde etiam per prophetam increpatione cordis humani aues cœli ad testimonium deducuntur, dum dicitur: Miluus in caelo cognouit tempus suum, turtur & hirundo & cicuta custodierunt tempus aduentus sui, populus autem meus non cognouit iudicium domini.

Et ingressus in templum, cepit eijcere vendentes in illo, & ementes, dicens illis: Scriptum est quia domus mea domus orationis est.] Qui enarravit mala ventura, & protinus templum ingressus est, vt de illo vendentes & ementes eijceret, profecto innotuit, quia ruina populi maxime ex culpa sacerdotum fuit. Euerfionem quippe describens, sed vendentes & ementes in templo feriens, in ipso effectu sui operis ostendit, vnderadix prodijt perditionis.

Vos autem fecistis illam speluncam latronum.] Qui ad accipienda munera in templo residebant, profecto quia quibusdam non dantibus læsiones exquirent, dubium non erat. Domus ergo orationis spelunca latronum facta fuerat, quia ad hoc in templo adfilitere nouerant, vt aut non dantes munera studerent, corporaliter persequi, aut dantes spiritaliter necare. Quia verò redemptor noster prædicationis verba, nec indignis & ingratis subtrahit, postquam disciplina vigorem eijciendo peruersos tenuit, donum mox gratiæ ostendit: nam subditur:

Et erat docens cotidie in templo.] Hæc iuxta historiam breuiter tractando transcurrimus, nunc eadem morali intellectu discutienda repetamus. Videns ciuitatem, fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses & tu. Hoc semel egit, cum perituram ciuitatem esse nunciauit. Hoc quotidie redemptor noster per electos suos agere nonlatenus cessat, cum quosdam ex bona vita ad mores reprobos peruenisse considerat. Plangit enim eos, qui nesciunt, cur plangantur, quia iuxta Salomonis verba, lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Qui si damnationem suam, quæ eis imminet, agnouissent, semetipsos cum lachrymis delictorum plangerent. Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi. Suam hic diem habet anima peruersa, quæ transitorio gaudet in tempore. Cui ea quæ adsunt, ad pacem sunt, quia dum ex rebus temporalibus lætatur, dum honoribus extollitur, dum in carnis voluntate resoluitur, dum nulla venturæ pœnæ formidine terretur, pacem habet in die sua, quæ graue damnationis suæ scandalum in die habebit aliena. Ibi enim affligenda est, vbi iusti lætabuntur. Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Peruersa anima, rebus præsentibus dedita, in terrenis voluptatibus resoluta, abscondit sibi mala sequentia, quia præuidere futura refugit, quæ præsentem lætitiâ perturbent. Dumque in præsentis vitæ oblectatione se deserit, quid aliud, quam clausis oculis ad ignem vadit? Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo. Qui vnquam sunt humanæ animæ maiores inimici, quam maligni spiritus? qui hanc à corpore exeuntem obsident, quam in carnis amore positam, deceptorij delectationibus fouent. Quam vallo circumdant, quia ante mentis eius oculos reductis iniquitatibus, quas perpetravit, hanc ad societatem suæ damnationis trahentes coarctant. Et circumdabunt te, & coangustabunt te vndique. Maligni spiritus vndique animam coangustant, quando ei non solum operis, verum etiam locutionis, atque insuper cogitationis iniquitates re-

Hierusalem euerfa dicitur.

Euerfio causa.

Obscuritas munerum datur.

Domus orationis spelunca latronum.

Moralis interpretatio.

olicant, vt quæ prius se per multa dilatauit in scelere, ad extremum de omnibus angustetur in retributione. *Et ad terram consernent te & filios tuos qui in te sunt.* Tunc animæ per cognitionem reatus sui ad terram consernentur, cum caro quam vitam suam credidit, redire ad puluerem urgeatur. Tunc in morte filij illius cadunt, cum cogitationes illicitæ quæ modo ex illa prodeunt, in extrema vitæ ultionem dissipantur, sicut scriptum est: *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* Quæ scilicet duræ cogitationes intelliguntur etiam per lapidum significationem valent. Nam sequitur: *Et non relinquent in te lapidem super lapidem.* Peruersa etenim mens cum peruersæ cogitationi adhuc peruersiorem adjicit, quid aliud quàm lapidem super lapidem ponit? Sed in destructa ciuitate super lapidem lapis nõ relinquitur, quia cum ad ultionem suam anima deducitur, omnis ab illa cogitationum suarum constructio dissipatur. *Eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ.* Peruersam quoque animam omnipotens Deus modis multis visitare consuevit. Nam absidue hanc visitationem præcepto, aliquando autem flagello, aliquando verò miraculo, vt & vera quæ nesciebat audiat, & tamen adhuc superbiens atque contemnens, aut dolore compuncta redeat, aut beneficijs deuicta malum quod fecit, erubescat. Sed quia visitationis suæ tempus minimè cognoscit, illis in extremo vitæ inimicis traditur, cum quibus in æterno iudicio, damnationis suæ societate colligatur. *Et ingressus in templum cepit eijcere vendentes in illo, & ementes.* Sicut templum Dei in ciuitate est, ita in plebe fidelium vita religiosorum. Et sæpè nonnulli religionis habitum sumunt, sed dū sacrorum ordinum locum percipiunt, sanctæ religionis officium in commercium terrenæ negotiationis tribuunt. Vendentes quippe in templo sunt, qui hoc quod quibusdam iure competit, ad præmium largiuntur. Iustitiam enim vendere est, hanc pro præmij acceptione seruare. Ementes verò in templo sunt, qui dum hæc persolvere proximo quod iustum est nolunt, dumque rem iure debitam facere contemnunt, dato patronis præmio, emunt peccatum. Quibus benè dicitur: *Domus mea, domus orationis est. Vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Quia dum nonnunquam peruersi homines locum religionis tenent, ibi malitiæ suæ gladijs occidunt, vbi viuificare proximos orationis suæ intercessione debuerunt. Templum quoque & domus Dei, est ipsa mens atque conscientia fidelium, quæ si quando in læsione proximi peruersas cogitationes profert, quasi in spelunca latrones resident, & simpliciter gradientes interficiunt, quando in eos qui in nullo rei sunt, læsionis gladios defigunt. Mens enim fidelium nõ iam domus orationis, sed spelunca latronis est, quando relicta innocentia & simplicitate sanctitatis, illud cogantur agere vnde valeat proximis nocere. Sed quia contra peruersa hæc omnia verbis redemptoris nostri per sacras paginas indefinenter instruimur, nunc vsque hoc agitur quod factum fuisse perhibetur, cum dicitur:

Et erat docens cotidie in templo.] Cum enim mentem fidelium ad cauenda mala subtiliter erudit, cotidie veritas in templo docet.

Principes autem sacerdotum, & scriba, & principes plebis querebant illum perdere, & non inueniebant quid facerent illi.] Vel quia cotidie docebat in templo, vel quia latrones eiecerat de templo, vel quia veniens illo quasi Rex & Dominus à tanta credentium turba laudem hymni cœlestis accepit, inuidi principes eum perdere querebant.

Omnis enim populus suspensus erat audiens illum.] Duobus modis potest intelligi, quia vel timentem populitum multum non inueniebant quid facerent Iesu quem perdere disposuerunt: vel idè Iesum perdere querebant, quia suo magisterio neglecto plures ad eum audiendum confluere cernebant. Libet interea paucis intueri quàm pulchre legalis vmbra Paschæ, nostro verò Paschæ in quo immolatus est Christus, non tantum mysterij, sed & temporis ratione concordet. *Decima* (inquit) *die mensis primi tollat vnusquisque agrum per familias domus sue iuxta quem ritum tolletis & hædum, & seruabit eum vsque ad quartum decimum diem eiusdem mensis.* Decima enim die mensis primi, id est, ante quinque dies Paschæ, sicut Ioannes Euangelista testatur, egrediens

omnis populus in montem Oliuarum, tulit inde Dominum. Qui agnus est, quia venit vt peccata tolleret, & peccatum in eo non est. Hædus, quia peccati infimularus est. Agnum domi intulerunt, qui gaudentes caneabant: *Benedictus qui venit Rex in nomine Domini.* Hædum, qui contra zelantes aiebant: *Magister in te pa discipulos tuos.* Agnum, populus omnis qui suspensus erat audiens illum. Hædum, principes qui eum perdere cupiebant. Quinque autem dies ante Pascha, id est, à decima luna vsque ad quartam decimam, agnum siue hædum immolaturi seruabant. Quia licet etiam tunc eius sanguinè sitirent, nemo tamen in eum misit manus, quia necdum venerat hora eius. Agnum seruabant, qui libenter eius dictis ausculturabant. Hædum, qui insidiantes querebant capere aliquid ex ore eius vt accusarent eum. At verò quartadecima die completa, id est, declinata in vespèram, postquam corporis & sanguinis sui celebranda discipulis sacramenta contradidit, venientibus qui eum comprehensum vincirent, cepit impleri quod sequitur, *Et immolabit eum omnis multitudo filiorum Israel ad vespèram.* Stabant enim iuxta crucem Iesum non solum impij qui mortem eius deriderent, sed etiam sancti qui lugerent. Hæc paucis perstrinxisse libuit, quo moneremus lectorem omnia quæ deinceps ad passionem vsque Domini sequuntur, ad agni in domo retenti & ad occisionem parati pertinere figuram.

que sequuntur qualia sint.

CAPUT XX.

ET factum est in vna dierum docente illo populum in templo. & Euangelizante, conuenerunt principes sacerdotum & scriba cum senioribus, & aiunt dicentes ad illum: *Dic nobis in qua potestate hæc facis?*] Diuersis modis eandem quam supra calumniam struunt, quando dixerunt: *In Beelzebub principe demoniorum, eijcit demonia.* Quando enim dicunt, *In qua potestate hæc facis?* de Dei dubitant potestate, & subintelligi volunt diaboli esse quod faciat. Addentes quoque:

Aut quis est qui dedit tibi hanc potestatem?] Manifestissimè Dei filium negant, quem putant nõ suis, sed alienis viribus signa facere.

Respondens autem dixit ad illos: Interrogabo vos & ego vnum verbum. Respondete mihi. Baptismum Ioannis de celo erat, an ex hominibus?] Poterat Dominus aperta responsione tentatorum calumniam confutare, sed prudenter interrogat vt suo vel silentio vel sententia condemnentur.

At illi cogitabant inter se dicentes: Quia si dixerimus, de celo, dicit: quare ergo non credidistis ei?] Quem confitemini de celo habuisse prophetiam mihi testimonium perhibuit, & ab illo audistis in qua ergo ista faciam potestate.

Si autem dixerimus, ex hominibus: plebs vnuerfa lapidabit nos. Certi sunt enim Ioannem Prophetam esse.] Viderunt ergo quodlibet horum respondissent, in laqueum se casuros, timentes lapidationem, sed magis timentes veritatis confessionem.

Et responderunt se nescire vnde esset. Et Iesus ait illis: Næque ego dico vobis in qua potestate hæc facio. Non vobis dico quod scio, quia non vultis fateri quod scitis.] Iustissimè repulsi vtrique confusi abscesserunt, & impletum est quod in Psalmo per Prophetam dicit Deus Pater: *Paraui lucernam Christo meo, id est ipsum Ioannem. Inimicos eius induam confusionem.* Notandum autem quia duas ob causas maximè scientia veritatis est occultanda quærentibus, cum videlicet is qui quærit aut minus capax est ad intelligendum quod quærit, aut odio vel contemptu ipsius veritatis indignus est cui debeat aperiri quod quærit. Quorum propter vnum Dominus ait, *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo.* Propter aliud verò discipulis præcipit: *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.*

COEpit autem dicere ad plebem parabolam hanc. Homo plantauit vineam, & locauit eam colonis, & ipse peregre fuit in istis temporibus.] Docente Domino populum & Euangelizante, conuenerunt principes sacerdotum & scriba cum senioribus, & interrogauerunt tentantes in qua potestate

Cap. 81.

Christum negant: Iudei esse filium Dei.

Phariseorum perplexo.

Lucerna Ioannes.

Cap. 82.

signa faceret. Quibus sua arte superatis, Dominus quæ ceperat exsequitur. Siquidem & illis audientibus, plebem magis quod verba sua libentius audiat alloquitur. Parabolam scilicet inferens qua & illos impietatis arguat, & ad gentes regnum Dei doceat transferendum. Homo ergo qui plantauit vineam, ipse est qui iuxta aliam parabolam. *conduxit operarios in vineam suam. Vineam enim Domini Sabaoth, domus Israel est.* Coloni idem sunt operarii, qui ad excolendam vineam, hora prima, tertia, sexta, & nona dicuntur esse conducti. Ipse autem peregre fuit, non loci mutatione. Nam Deus vnde abesse potest, qui loquitur, *Calum & terram ego impleo? & alibi, Ego Deus appropinquans, & non de longinquo dicit Dominus?* Sed abire dicitur à vinea, vt vinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat. Cui simile est, quod locata colonis vinea per Esaiam dicit: *Et expectaui vt faceret vna, & fecit labruscas.*

Et in tempore misit ad cultores seruum vt de fructu vineae darent illi. Qui casum dimiserunt eum inanem. Bene tempus fructuum posuit, non prouentuum. Nullus enim fructus exiitit Iudæorum, nullus huius vineae prouentus, tametsi crebro ac sollicitè quæreretur, inuentus est. Seruus ergo qui primo missus est, ipse legifer Moyses intelligitur. Qui quadraginta annos continuos, fructum aliquem legis quæ dederat, à cultoribus inquirebat, sed casum eum dimiserunt inanem. Irritauerunt enim Moysen in castris, & Aaron sanctum Domini. Et vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius. Qui & ipse seruus quid de fructu vineae sentiat, palam carmine declarat dicens: *ex vinea enim Sodomorum vitis eorum, & propago eorum ex Gomorra. Vna eorum vna fellis, borus amaritudinis ipsis. Furor draconum vinum eorum, & furor aspidum insanabilis.*

Et addidit alterum seruum mittere. Illi autem hunc quoque cadentes & officientes contumelia, dimiserunt inanem. Seruus alter David Prophetæ Regemque significat. Qui post Moysen missus est, vt colonos vineae post edicta legalia, psalmodiæ modulatione, & dulcedine citharæ, ad exercitium boni operis excitaret. Nam & ipse David quo cor populi ad superna suspenderet, interritus carnalium victimarum, laudes Domini continuas suavi melodia decantari constituit. Sed & hunc affectum contumelia, dimiserunt inanem. Dicentes enim, *Quia nobis pars in David, aut qua hereditas in filio Isai?* regnum tumul David ignobili stirpe, & religionem impietate mutarunt. Attamen ille pro hac vinea, quæ de Ægypto translata Palæstinæ montes sua umbra protexit, ne funditus exterminetur exorat. *Domine Deus virtutum conuertere nunc, respice de celo, & vide, & visita vineam istam, & dirige eam quam plantauit dextera tua.* Vbi pariter exponit qui sit homo ille qui hanc vineam plantauit, Dominus scilicet Deus virtutum.

Et addidit tertium mittere, qui & illum vulnerantes eiecerunt. Tertium seruum, Prophetarum chorum intellige, qui cõtinuis attestationibus populum conuenerint, & quæ huic vineae ventura imminerent mala, prædixerint. Sed quem Prophetarum non sum persecuti? & occiderunt eos qui prænunciabant de aduentu iusti. Et hi autè multa de huius vineae sterilitate dixerunt, sed vnius Hieremiæ planctum ponere sufficiat. *Ego autem (inquit) plantauit te vineam electam, omne semen verum. Quomodo ergo conuersa es in prauum, vinea aliena? Pro cuius vineae tuitione, ne videlicet in ea siue pro ea fragilis & infirmæ citoque peritura suauitatis holus nascetur, Naboth Iezraeliten non modo vulneratum, verum etiam legitimus extinctum. Cuius & si nullum Propheticum dictum accipimus, tamen Propheticum factum, quia multos pro hac vinea futuri martyres proprio sanguine prophetauit. His sane tribus seruorum gradibus omnium sub lege doctorum figuram posse comprehendere, Dominus alibi manifeste prodit, dicens: Quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me.*

Dixit autem Dominus vineae: Quid faciam? mittam filium meum dilectum. Forsitan cum hunc viderint verebuntur. Quod Dominus vineae dubitatio & non deliberatio modo loqui dicitur, non de ignorantia venit. Quid enim nesciat Dominus vineae qui hoc loco Deus Pater intelligitur? Sed semper ambigere dicitur Deus, vt libera voluntas homini

referretur. *Quem cum vidissent coloni, cogitauerunt inter se dicentes: Hic est haeres, occidamus illum vt nostram hereditas.] Manifestissimè Dominus probat Iudæorum Principes ne per ignorantiam, sed per inuidentiam crucifixisse filium Dei. Intellexerant enim hunc esse cui dictum est: Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam. Et propterea quasi sibi consulentes aiebant: Ecce mundus totus post eum abit, & si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Hereditas ergo filij, Ecclesia est cuius ei data de gentibus, quam non moriens illi pater reliquit, sed ipse sua morte mirabiliter adquisiuit, quia resurgendo possedit. Hanc autem occiso eo mali coloni præripere moliebantur, cum crucifigentes eum Iudæi fidem quæ per eum est extinguere, & suam magis quam ex lege est iustitiam præferre, ac gentibus imbuendis conabantur inferere.*

Et electum illum extra vineam occiderunt.] Extra vineam heres vineae trucidatur, quia Iesus vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Siue electus extra vineam & occisus est, quia prius ab incredulorum corde repulsus, ac deinde cruci additus est. In cuius figuram, Moyses altare holocausti in quo victimarum sanguis funderetur, non intra tabernaculum, sed ad hostium posuit, mysticè docens, quia & dominicæ crucis altare extra Hierosolymorum portam ponendum, & ipse vera patris hostia Christus, à domo Iudæorum quam sanctificaturus adierat, non intimo corde recipiendus, sed foris esset suo cruore tingendus. Quod vero secundum Marcum mutato ordine dicitur: *Et apprehendentes eum occiderunt, & eiecerunt extra vineam:* notat eos pertinaciæ, qui nec crucifixo & resuscitato à mortuis Domino prædicantibus Apostolis credere voluerunt, sed quali cadaver vile proiecerunt. Quia quantum in se erat, à suis cum finibus excludentes, gentibus suscipiendum dederunt.

Quid ergo faciet illis Dominus vinea? Veniet & perdet colonos istos & dabit vineam alijs. Quo audito, dixerunt illi, abste. Contradixerunt sententiæ Domini, quia cõtra suam perfidiam esse cognouerunt. Intelligebant enim parabolam non merito sanctitatis, ad capiendam mysterij verba iam parati, sed malitiæ flammis ad agenda quæ dicebantur accensi, atque idèd quæ in mente habuerant, quamuis in parabolis dicta, quasi iam olim meditata cognoscere parati. Negantibus ergo Iudæis iustum fore scientiam diuinæ legis quam ipsi spernebant, ad gentes transferri, quid Sauator respondeat intueri.

Ille autem aspiciens eos ait: Quid est ergo hoc quod scriptum est, Lapidem quem reprobauerunt edificantes hic factus est in caput anguli.] Quomodo (inquit) implebitur hac Prophecia, quæ lapidem ab ædificantibus reprobatum, in caput Anguli dicit esse ponendum, nisi quia Christus à vobis reprobatus & occisus, credituris est gentibus prædicandus? vt quasi lapis angularis duos condens in semetipsum, ex utroque populo vnam sibi fidelium ciuitatem, vnum templum ædificet. Eisdem enim Synagogæ magistros quos supra colonos dixerat, nunc ædificantes appellat, quia qui subditam sibi plebem ad ferendos vitæ fructus quasi vineam excolere, ipsi hanc Deo inhabitatore dignam quasi domum construere & ornare iubebantur. Vnde & Apostolus fidelibus scribens ait: *Dei agricultura, Dei edificatio estis.* Sed qui vineae Dei fructum negare quasi agricolæ mali, idem quasi mali cæmentarij domui Dei lapidem preciosum electum, qui vel in fundamentis vel in angulo ponendus erat subtrahere, hoc est fidem Christi auditoribus suis conabantur eripere. Sed illis licet nolentibus, idem lapis caput anguli firmavit, quia de utroque populo, quotquot ipse voluit, sua fide coniunxit.

Omnis qui ceciderit supra illum lapidem conuassabitur. Supra quem autem ceciderit, comminuet illum.] Aliud est offendere Christum per mala opera, aliud negare per impietatem. Qui peccator est, & tamen illi credit, cadit quidem super lapidem & conuassatur, sed non omnino comminuitur, referunt enim per sapientiam ad salutem. *Supra quem vero ille ceciderit, hoc est cui lapis ipse insuerit, & qui Christum penitus negarit, comminuet eum, vt ne testa quidem remaneat in qua hauriatur aqua pusillum. Siue de ijs dicit*

Regnum Dei ad gentes transferendum. Vineam Domini.

Moyfes.

Cæsus vexatus, non occisus.

Deut. 32.

Seruus secundus David.

Preces David.

Seruus tertius, Prophetarum chorus.

Naboth factus Prophetauit.

Dubitandi ratio.

Principes Iudæorum non esse Christum.

Hereditas filij, Ecclesia.

Christus extra portam passus.

Abste. Inde.

Lapis probus.

Negare Christum, offendere Christum.

quod cadunt super eum, qui illum modo contemnunt vel iniurijs afficiunt. Ideo nondum penitus intereunt, sed tamen conuassantur, ut non recti ambulent. Supra quos autem cadit, veniet illis desuper in iudicio cum poena perditionis. Ideo dixit comminuet eos, ut sint impij tanquam pulvis quem proiecit ventus à facie terræ.

ET querebant principes sacerdotum & scribæ mittere in illum manus illa hora, & timerunt populum.] Cognouerunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinem istam. Principes sacerdotum & scribæ quasi mentientem contra se Dominum querebant interficere, sed hoc idem quærendo docebant vera esse quæ dicebat. Ipse quippe est heres, cuius iniustam necem aiebat esse vindicandam. Illi nequam coloni, qui ab occidendo Dei filio ad modicum quidem timore humano retardari donec veniret hora eius, nunquam vero diuino amore potuere cohiberi. Morali sane intellectu, cuique fidelium cum mysterium baptismi quod exerceat operando committitur, quasi vinea quam excolat locatur. Mittitur seruus vnus, alter, & tertius qui de fructu accipiant, cum lex, Psalmodia, Prophetia, quarum monitionem benè agendo sequatur, legitur. Sed missus seruus contumelijs affectus vel cæsus eicitur, cum sermo auditus vel contemnitur, vel quod peius est etiam blasphematur. Missum insuper hæredem quantum in se est occidit, qui & filium Dei cõculcauerit, & spiritui gratiæ quod sanctificatus est, cõtumeliam fecerit. Perdito malo cultore vinea dabitur alteri, cum dono gratiæ quod superbus spreuit, humilis quisque ditabitur. Sed & hoc quod principes sacerdotum & scribæ manum mittere quærentes in Iesum terrore populi retinentur, cotidie geritur in Ecclesia, cum quilibet solo de nomine frater eam quam non diligit Ecclesiasticæ fidei ac pacis vnitatem, propter cohabitantium fratrum bonorum similitudinem vel erubescit vel timet impugnare. Qui tamè sicut de stultissima auium strubione Dominus ait, cum tempus fuerit, in altum alas eriget, quia persequendo Ecclesiam, quasi Dominum cruci addicerem, & ostentui gaudebit habere.

Et obseruantes miserunt insidiatores, qui se iustos simularent, ut caperent eum in sermone, & traderent illum principatui & potestati præsidis.] Quærentes Dominum comprehendere principes sacerdotum & Scribæ, timerunt populum, atque ideo quod per se non poterant, præsidis manibus efficere tentabant, ut velut ipsi à morte eius viderentur immunes. Nuper enim sub Cæsare Augusto Iudæa subiecta Romanis, quando in toto orbe est celebrata descriptio, stipendiaria facta fuerat, & erat in populo magna seditio, dicentibus alijs pro securitate & quiete, qua Romani pro omnibus militarent, debere tributa persolui. Phariseis vero qui sibi adplaudabant iustitiam, econtrario nitentibus, non debere populum Dei qui decimas soluere, & primitiua daret, & cætera quæ in lege scripta sunt, humanis legibus subiaccere. Cuius seditionis adeo fomes inualuit, ut post Domini passionem insistentibus sibi Romanis, patriam, gentem, & regnum, nobile illud cum sua religione templum, imò ipsam lucem perdere quàm tributa pendere maluerint.

Et interrogauerunt illum dicentes: Magister, scimus quia rectè dicis & doces, & non accipis personam, sed in veritate viam Dei doces. Licet nobis dare tributum Cæsari, an non?] Blanda & fraudulenta interrogatio illuc prouocat respondentem, ut magis Deum quàm Cæsarem timeat, & dicat non debere tributa solui, ut statim audientes ministri præsidis qui iuxta alios Euangelistas adfuisse leguntur, seditionis contra Romanos principem tenent.

Considerans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me tentatis? ostendite mihi denarium, cuius habet imaginem & inscriptionem.] Sapientia semper sapienter agit, ut suis potissimum tentatores sermonibus confutentur. Ostendite mihi (inquit) denarium. Hoc est genus nummi, quod pro decem nummis imputabatur, & habebat imaginem Cæsaris. Qui autè putant interrogationem Saluatoris ignorantiam esse, & non dispensationem, discant ex præsentis loco, quod vtique potuerit scire Iesus, cuius imago esset in nummo. Sed inter-

rogat, ut ad sermonem eorum competenter respondeat.

Respondentes dixerunt, Cæsaris. Et ait illis: Reddite ergo quæ Cæsaris sunt Cæsari, & quæ Dei sunt Deo.] Cæsarem non putemus Augustum, sed Tiberium significari priuilegium eius, qui in loco successerat vitrici, sub quo & passus est Dominus. Omnes autem Reges Romani à primo Caio Cæsare qui imperium arripuerat, Cæsares appellati sunt. Porrò quod ait, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, nummum, tributum, & pecuniam: & quæ sunt Dei Deo, decimas, primitias, oblationes, ac victimas sentiamus. Quomodo & ipse reddidit tributa pro se & Petro, & Deo reddit quæ Dei sunt, patris faciès voluntatem. Aliter. Reddite quæ Cæsaris sunt Cæsari, & quæ Dei sunt Deo. Quemadmodum Cæsar à vobis exigit impressionem imaginis suæ, sic & Deus, vt quemadmodum illi redditur nummus, sic Deo anima lumine vultu eius illustrata atque signata. Vnde Psalmista: Signatum est (inquit) in nobis lumen vultus tui Domine. Hoc quippe lumen est totum hominis, & verum bonum, quod non oculis sed mente conspicitur. Signatum autem dixit in nobis, tanquam denarius signatur Regis imagine. Homo enim factus est ad imaginem & similitudinem Dei, quam peccando corrumpit. Bonum ergo eius est verum atque æternum, si renascendo signetur.

Et non potuerunt verbum eius reprehendere cor amplebe, & mirati in responsis eius tacuerunt.] Qui credere debuerant ad tantam sapientiam, mirati sunt quod calliditas eorum insidiandi non inuenisset locum.

Accesserunt autem quidam Sadducæorum qui negant esse resurrectionem.] Duæ erant hæreses in Iudæis, vna Phariseorum, & altera Sadducæorum. Pharisei traditionum & obseruationum, quas illi deuterosis vocant, iustitiam præferabant. Vnde & diuisi vocabantur à populo. Sadducæi autem qui interpretantur iusti, & ipsi vindicabant sibi quod non erant. Prioribus & corporis & animæ resurrectionem credentibus, consentientibusque Angelos & Spiritus, sequentes iuxta acta Apostolorum omnia denegabant.

Et interrogauerunt eum dicentes: Magister, Moyses scripsit nobis, si frater alicuius mortuus fuerit habens uxorem, & hic sine filijs fuerit, ut accipiat eam frater eius uxorem, & suscitet semen fratri suo.] Vide distantiam literæ & Spiritus. Iuxta literam numerare cogitur in vita, vt defuncti semen excitet frater, Spiritus autem magister est castitatis.

Septem ergo fratres erant, & primus accepit uxorem, & mortuus est sine filijs. Et sequens accepit illam, & ipse mortuus est sine filio. Et tertius accepit illam. Similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt. Nouissima omnium mortua est & mulier.] Qui resurrectionem corporum non credebant, animam iudicantes interire cum corporibus, rectè istiusmodi fingunt fabulam, quæ diliramenti arguat eos qui resurrectionem adferant mortuorum. Potest autem fieri, vt verè in gente eorum aliquando hoc acciderit.

In resurrectione ergo cuius eorum erit vxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem.] Turpitudinem fabulæ opponunt, vt resurrectionis denegent veritatem. Verum mysticè septem hi fratres sine filijs defuncti reprobis quibus congruunt, qui per totam huius sæculi vitam, quæ septem diebus voluitur, à bonis operibus sterile existunt. Quibus viritum morte misera præreptis, ad vltimum & ipsa mundana conuersatio, quam illi sine vitali opere transferant, quasi vxor infecunda transibit.

Et ait illis Iesus: Filij sæculi huius nubunt, & traduntur ad nuptias.] Cum Dominus dicat, Nolite dare sanctum canibus, neq. mittatis margaritas ante porcos, quod ipse quædam vel hic de gloria resurrectionis, vel alibi de dispensationis aut etiam diuinitatis suæ mysterio dixisse inuenitur, quæ multi qui aderant vel resistendo vel contemnendo nõ acceperunt, non putandus est sanctum dedisse canibus, aut margaritas misisse ante porcos. Non enim eis dedit qui capere non poterant, quos propter aliorum immunditiam, negligi non oportebat. Et enim cum tentatores interrogabant, respondebatque illis ita vt quid contradicerent non haberent, quâuis venenis suis contabescerent potius quàm

Tiberius imperat.

Cæsares. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari.

Moraliter.

Cap. 34. Hæreses Iudæorum, Pharisei. Deuterose. Sadducæi.

Literæ & Spiritus distantia.

Mysticè.

Sanctum non dedit Dominus canibus, &c.

illius cibo saturarentur, alij tamen qui poterant capere, ex illorum occasione multa vtiliter audiebant.

Resurgemus omnes.
Resurgemus in suo quisque sexu.
 Illi autem qui digni habebuntur sæculo illo & resurrectione ex mortuis, neq; nubunt, neq; ducunt vxores.] Non ita intelligendum est, quasi digni tantū vel resurrecturi, vel sine nuptijs futuri sint, indigni autem, id est, peccatores vel minimè resurrecturi, vel ad nuptias resurrecturi sint credendi: sed ita potius sentiendum, quod omnes & resurrecturi, & absque nuptijs sint in sæculo illo mansuri. Dominus autem Saluator vt ad gloriam resurrectionis animos excitaret, inquirendam de electis solummodo voluerit facere sermonem. Si autem in resurrectione neque nubunt neque ducunt vxores, resurgunt ergo corpora quæ possunt nubere & ducere vxores, hoc est feminarum & virorum certis discreta membra speciebus, sed nulla concumbendi voluptate vel necessitate mancipata. Nemo quippe dicit de lapide & arbore, & his rebus quæ non habent membra genitalia, quod non nubant neque ducant vxores, sed de his qui cum possunt nubere, tamen alia ratione non nubunt.

Connubia quare fiant.
 Neq; enim vltra mori poterunt.] Quia connubia propter filios. Filij propter successorem. Successio propter mortem. Vbi ergo mors non est, neque connubia.

Aequales Angelis.
 Aequales enim Angelis sunt, & filij sunt Dei, cum sint filij resurrectionis.] Aequales Angelis & filij sunt Dei, qui gloria resurrectionis innouati, sine vilo mortis metu, sine vlla labe corruptionis, sine vilo terreni status actu, perpetua Dei visione fruuntur, ad quam necesse est Angelicæ dignitatis æqualitatem quisquis tunc ascendere desiderat, nunc minimis fratribus condescendat.

Resurrectionis probationes.
 Quia vero resurgant mortui, & Moses ostendit secus rubum, sicut dicit Dominum Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Iacob.] An comprobendam resurrectionis veritatem multo alijs manifestioribus exemplis vti potuit, è quibus est illud: *Suscitantur mortui, & resurgunt qui in sepulchris sunt.* Queritur itaque, quid tibi voluerit Dominus hoc proferre testimonium, quod videtur ambiguum vel non satis ad resurrectionis pertinet veritatem. Sed Sadducæi quinque tantum libros Moyli recipiebant, Prophetarum vaticinia respicientes. Stultum ergo erat inde proferre testimonia, quorum auctoritatem non sequebantur. Porro ad æternitatem animarū probandam, de Moyse ponit exemplum: *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, statimque infert:*

Anime immortalis.
 Deus autem non est mortuorum, sed viuorum.] Vt cum probauerit animas permanere post mortem, quod illi inter cetera negabant (neque enim poterat fieri, vt eorum esset Deus qui nequaquam subsisterent) consequenter introduceretur & corporum resurrectio, quæ cum animabus bona bona malaue gesserunt.

Inuidia malum.
 Omnes enim viuunt ei.] Omnes videlicet illi quorum Dominus est Deus. Viuunt ei, vita vtique vera, qua iusti viuunt etiam quando corpore moriuntur. De qua alibi Dominus ait: *Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit viuet.* Crede ergo, & si mortuus fueris viues. Si autem nō credis, & cum viuus mortuus es. Vidua enim quæ in delicijs est, viuens mortua est.

Cap. 85.
 Respondentes autem quidam Scribarum dixerunt: Magister bene dixisti. Et amplius non audebam eum quicquam interrogare.] Principes sacerdotum, Sadducæi, & Scribæ quærentes occasionem calumniæ, & verbum aliquod inuenire quod pateret in iudijs, quia in sermonibus confutati sunt, vltra non interrogant, sed apertissime comprehendunt Romanæ tradunt potestati. Ex quo intelligimus venena inuidiæ posse quidem superari, sed difficilè conquiescere.

Interrogatio Christi nobis vtilis.
 Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt Christum filium Dauid esse, & ipse Dauid dicit in libro Psalmorum, Dixit Dominus Domino meo sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Dauid ergo Dominum illum vocat, & quomodo filius est?] Interrogatio Iesu nobis proficit vsque hodie contra Iudæos. Et hi enim qui confitentur Christum esse venturum, hominem simplicem & sanctum virum adserunt de genere Dauid. Interrogemus ergo eos doctiā

Domino, si simplex homo est, & tantum filius Dauid, quomodo Dauid vocet eum Dominum suum? Non autem reprehenduntur, quia Dauid filium dicunt, sed quia Dei filium non credunt. Siquidem ipse & Dominus Dauid est, Deus ante tempora manendo, & filius Dauid apparuit homo in temporum fine nascendo. Quod autem à patre subijciunt inimici, non infirmitatem filij, sed vnitatem naturæ qua in altero alter operatur significat. Nam & filius subijcit inimicos patri, quia patrem clarificet supra terram.

Festum luxuriantur.
Salutari in foro.
 Audiēte autem omni populo, dixit discipulis suis: Attendite à scribis qui volunt ambulare in scholis, & amant salutationes in foro, & primas cathedras in Synagogis, & primos discubitus in conuiuijs.] Ambulare in stolis, cultioribus vestimentis indutos ad publicum procedere significat. In quo inter cetera diues ille qui epulabatur cotidie splendide, peccasse describitur. Notandum autem quod non salutari in foro, non primos sedere vel discumbere vetat eos, quibus hoc officij ordine competit, sed eos nimirum, qui hæc siue habita, seu certè non habita, indebitè amant, à fidelibus quibusque quasi reprobos docet esse cauendos, animum videlicet, nō gradum, iusta distinctione redarguens, quamuis & hoc culpa non careat, si iidem in foro litibus interesse, qui in cathedra Moyli Synagogæ magistri desiderant appellari. Duplici sane ratione à vanæ gloriæ cupiditate abstergendum, ne scilicet eorum vel simulatione seducamur, æstimantes bona esse quæ faciunt, vel æmulatione inflammemur, frustra gaudentes in bonis laudari quæ simulant.

Oratio.
 Qui deuorant domos viduarum, simulantes longam orationem, hi accipient damnationem maiorem.] Non tantum ait, *Accipient damnationem*: sed adiunxit, *maiorem*: vt insinuet etiam illos qui in angulus stantes orant, vt videantur ab hominibus, damnationem mereri. Sed eos qui hæc prolixius, quasi religiosiores agendo, non solum laudes ab hominibus, sed & pecunias quærunt, prolixiori damnatione plectendos. Sunt enim qui se iustos, & magni apud Deum meriti simulantes, ab infirmis quibuslibet & peccatorum suorum conscientia turbatis, quasi patroni pro eis in iudicio futuri pecunias accipere nō dubitant. Et cum porro etiam manus pauperi, preces iuuare soleat, illi ob hoc, maxime in precibus, vt pauperi nummum tollant, pernoctant. Quibus illa Iudæa maledictio non immerito congruit. *Cum iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum.* Condemnatus quippe cum iudicatur exit, & orationem iustam in peccatum recipit, qui magnæ nunc æstimationis apud homines habitus, in diuino nunc examine, non solum non pro alijs se interuenire, sed nec sua sibi merita sufficere posse deprehendit, imò ipsarum quibus humanū iudicium sefellit precum inter crimina pœnas luit.

C A P V T XXI.

Gaza.
Gazophylacium.
 Respicens autem vidit eos qui mittebant munera sua in Gazophylacium diuites.] Quia sermone Græco *φυλάκειον* seruire dicitur, & Gaza lingua Persica diuitiæ vocantur, Gazophylacium locus appellari solet, quo diuitiæ seruantur. Erat autem arca, foramen habens desuper, posita iuxta altare ad dexteram ingredientibus domum Domini, in quam mittebant sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quæ deferebatur ad templum Domini, atque instaurationem eiusdem templi, seruatur. Lege Verba dierum. Etiam nunc autem qui orantes in domum Domini discurrunt, ipse quoque dona ferentes respicit, & quem dignum viderit laudat, quem reprobum damnat.

Cor, nihil sanctius pensat in minimis.
 Vidit autem & quandam viduam pauperulam mittentem aram minuta duo, & dixit, Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper plus quam omnes misit.] Hic nobis locus moraliter quidem intimat, quam sit acceptabile Deo quicquid bono animo obtulerimus, qui cor nimirum & nō substantiam pensat, nec perpendit quantum in eius sacrificijs, sed ex quanto profertur. Iuxta verò leges allegoria, diuites qui in Gazophylacium munera mittebant, Iudæos de iustitia legis elatos,

porro vidua pauper Ecclesiæ simplicitatem designat. Quæ rectè paupercula vocatur, quia vel superbix Spiritum, vel peccata tanquam mundi diuitias abiecit. Vidua vero, quia vir eius pro ea mortem pertulit, & nunc in cœli penetralibus ab eius oculis occultus, quasi in parte alterius regionis viuít. Hæc in Gazophylacium æra minuta duo mittit, quia in conspectum diuinæ maiestatis, qua nostri operis oblationes quasi certo numero conscripta & consignata seruantur, siue dilectionem Dei & proximi, seu fidei orationisque suæ munera deserit, quæ consideratu propriæ fragilitatis minuta, sed merito piæ deuotionis accepta, cunctis superborum Iudæorum operibus præstant.

Nam omnes hi ex abundantia sibi miserunt in munera Dei. Hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum quem habuit misit.] Ex abundantia sibi Iudæus mittit in munera Dei, qui de iustitia sua præsumens, hæc apud se orat: *Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, &c.* Omnem autem victum suum Ecclesiæ in Dei munera mittit, quæ omne quod viuít, non sui meriti, sed Dei esse numeris intelligit, dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori.* Et alibi: *Fortitudinem meam ad te custodiam, quia tu Deus susceptor meus es, Deus meus, misericordia eius præueniet me.*

Liber Sextus.

FELICITER LEGE.

Gvm sapientissimus Regum Salomon, in figuram Christi, & Ecclesiæ templum Domino conderet, hoc quoque inter cætera non indecentibus figurarum præmonerat exemplis, quod adueniente tandem, & apparente rerum illarum, quæ tunc vmbraice signabantur veritate ac luce, mox omnis illa vmbraicilis, vt ita dicam, & imaginaria compositio typorum esset penitus auferenda. Post factam namque de lapide, ligno, & auro incomparandi operis domum, misit, & in figuram credituri de gentibus populi, tulit *Hiram de Tyro, filium mulieris viduæ: haud dubium quin illius, quæ supra duos nummos in Gazophylacium mittendo, plus omnibus misisse laudatur. De tribu (inquit) Neptalim, patre Tyrio, artificem ararium, & plenum sapientia, & intelligentia, & doctrina.* Omnia autem vasa quæ fecit Hiram Regi Salomoni in domo Domini, de aurichalco erant. In campestri regione Iordanis fudit ea Rex, in argillosa terra. Qui enim omnia sua vasa non ductili, sed fusili opere fecit, prius nimirum ad similitudinem cuiusque vasis figmentum luti formabat, necessarium quidem, donec opus vasis expleretur: verum postea non modo nullis vibus aptum, sed etiam vt profectio vasis apparet, absque vlla dubietate frangendum. Quasi ergo forma de argilla ceremoniæ legales antecedunt, vt dona veritatis Evangelicæ quasi vasa de aurichalco succedant. Composita pro tempore testa vilis atteratur, vt fulgor ornamenti permanens qui latebat ostendatur. Cimis vitulæ qui inquinatos sanctificabat tollatur, & crux Christi quæ mundum redimat, prædicetur. Incumbente tempore, quo mare æneum, cuius vnda viuificatrice cuncti Ecclesiæ intraturi baptizentur, quo columnæ legis geminæ, quæ lilia pro capite gestantes Christo deuotarum ianuam hinc inde firmant ouium, quo bis quatuor lateres operum nostrorum abluendis hostijs parati, quo innumera denique vasorum electionis millia ad montem templi deferantur, soluitur argillosa terra, quæ in campestri regione diutius hæc occulta tegebat. Hoc est, imminente præconio dominicæ passionis, per quam recondita dudum litera velamento Ecclesiæ Sacramenta pateferent, labat paulatim, & destrui iam incipit illa cœlestium occultatrix vmbra secretorum. Vnde rectè post oblationem viduæ

pauperis, id est, Ecclesiæ fidem Domini ore laudatam, Euangelista sequutus adiunxit.

ET quibusdam dicentibus de templo quod lapidibus bonis & dominis exornatum esset, dixit. *Hæc quæ videtis, venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruat.*] Erat namque prius Hierusalem vrbs illa magna regalis, vbi templum famolisimum Deo fuerat extructum. Postea vero quam venit ille qui erat verum templum Dei, & cœlestis Hierusalem, cœpit aperire mytheria, deleta est illa terrena, vbi cœlestis apparuit, & in templo illo, non remansit lapis super lapidem. Erat prius Pontifex, sanguine taurorum & hircorum purificans populum, sed ex quo venit verus Pontifex, qui sanguine suo purificaret credentes, nusquam est ille Pontifex prior, nec vllus ei relictus est locus. Altare fuit prius, & sacrificia celebrabantur, sed vt venit verus agnus qui seipsum obtulit hostiam Deo, cuncta illa velut pro tempore posita cessauerunt. Propterea sane Diuina dispensatio procurauit, vt & ciuitas ipsa, & templum, & omnia illa pariter subuerterentur, ne qui forte adhuc paruulus & lactens in fide, si viderit illa constare, dum sacrificiorum ritum, dum ministeriorum ordinem adtonitus stupet, ipso diuersarum formarum raperetur intuitu. Sed prouidens Deus infirmitati nostræ, & volens multiplicari Ecclesiam suam, omnia illa sabuerti fecit, & penitus auferri, vt sine vlla cunctatione illis cessantibus, hæc esse vera, pro quibus in illis typus præcellerit, crederemus.

Interrogauerunt autem illum, dicentes: Præceptor, quando hæc erunt? Et quod signum cum fieri incipient?] Quia laudantibus quibusdam ædificationes templi, Dominus palam responderat hæc omnia fore destruenda, discipuli secreto sedente eo super montem Oliueti, sicut Matthæus Marcusque testantur, tempus & signa prædictæ destructionis interrogant.

Qui dixit: Videte, ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum, & tempus appropinquauit. Nolite ergo ire post illos.] Multi imminente Hierosolymorum excidio principes extitere, qui se esse Christos, tempusque libertatis iamiamque appropinquare referrent. Multi in Ecclesia ipsis etiam temporibus Apostolorum hæresiarum hæresiarum, qui inter alia plurima veritati contraria, diem Domini instare prædicarent. Quos Apostolus in Epistola ad Thessalonicenses damnat. Multi in nomine Christi venere Antichristi, quorum primus est Simon Magus, cui, sicut in Actis Apostolorum legimus, *auscultabant omnes qui in Samaria erant, à minimo vsque ad maximum dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna.* Eo quod multo tempore magicis suis dementasset.

Cum autem audieritis prælia & seditiones, nolite terri. Oportet primum hæc fieri, sed non statim finis.] Prælia, ad hostes pertinent. Seditiones, ad ciues. Quæ vtraque à tempore dominicæ passionis in populo Iudæorum, qui sibi pro Salvatore seditiosum latronem elegit, satis superque constat abundasse. Sed his præcurrentibus, Apostoli ne terreantur, ne Hierosolyma Iudæamque deserant, admonentur. Quia videlicet non statim finis, qui in quadragesimo potius differendus sit annum, id est, desolatio patriæ, supremumque vrbs ac templi sequatur excidium.

Tunc dicebat illis: Surgent gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & terra motus magni erunt per loca, & pestilentia, & fames.] Constat hæc ante finem desolationis templi, hoc est tempore Iudaicæ seditionis, ad litteram contigisse. Potest autem regnum contra regnum, & pestilentia eorum, quorum sermo serpit, vt cancer, & fames audiendi verbum Dei, & commotio vniuersæ terræ, & à vera fide separatio, etiam in hæreticis intelligi, qui contra se inuicem dimicantes, Ecclesiæ victoriam faciunt.

Terroresq; de cælo, & signa magna erunt.] Et hæc tempore eodem completa, quisquis Iosephi historiam legerit, inueniet. Nam & stella gladio similis vt perhibet, per annum totum supra Hierosolyma pendens, inausulto trepi-

Cap. 87.

Ministeria qui & ministri.

Principes se Christi afferentes Hæresiarum.

Simon Magus.

Prælia. Seditiones.

Hæreticorum certatio.

Terroris de cælo.

dos ciues portento terrebat. Et currus itidem equitesque armati, per aera discurrere, ac morem bellantium imitari per dies quadraginta sunt visi. Sed & vitula sacrificijs ad-mota, inter immolantium manus enixa est agnam. Quo autem hac merito contigerint, protinus subinfertur, cum dicitur:

Sed ante hac omnia, iniicient vobis manus suas, & persequen-tur, tradentes in Synagogas & custodias, trahentes ad Reges, & praesides propter nomen meum.] Hæc quippe Iudaicæ genti, vel sola, vel maxima causa exitij fuerat, quia post Domini Saluatoris occasionem, nominis quoque eius præcones si-mul & confessores impia crudelitate vexauit.

Continget autem vobis in testimonium.] Testimonium vi-delicet quorum, nisi eorum, qui aut persequendo mortes inferunt, aut videndo non imitantur? Mors quippe iusto-rum, bonis in adiutorium est, malis in testimonium, vt in-de peruersi sine excusatione pereant, vnde electi exem-plum capiunt, vt viuant. Sed auditis tot terroribus, turbari poterant infirmorum corda, atque ideò consolatio ad-iungitur, cum protinus subinfertur:

Ponite ergo in cordibus vestris, nõ præmeditari quemadmodum respondeatis. Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui nõ poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri.] Ac si aperte membris suis infirmantibus dicat: Nolite terreri, nolite pertimescere. Vos ad certamen acceditis, sed ego prærior. Vos verba editis, sed ego sum qui loquor.

Trademini autem à parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis, & morte afficient ex vobis, & eritis odio omnibus propter nomen meum.] Minorem dolorem mala ingerunt, quæ ab extraneis inferuntur: plus vero in nobis ea tor-menta sæuiunt, quæ ab illis patimur de quorum mentibus præsumebamus, quia cum damno corporis mala nos cru-ciant amissæ charitatis. Sed quia dura sunt quæ prædicun-tur de afflictione mortis, protinus consolatio subditur de gaudio resurrectionis, cum dicitur:

Et capillus de capite vestro non peribit.] Scimus, quia caro incisa dolet, capillus non dolet incisus. Ait ergo martyri-bus suis: *Capillus de capite vestro non peribit.* videlicet aperte dicens: Cur timetis, ne pereat quod incisum dolet, quando & illud in vobis perire nõ potest quod incisum non dolet? Aliter. Capillus de capite discipulorum Domini nõ peribit, quia non solum fortia quæque gesta vel dicta Sancto-rum, de quibus dicitur, *Dominus custodit omnia ossa eorum,* sed & volatilis (vt ita dicam) ac tenuissima cogitationum fidelium superficies, quæ de occulta cordis radice, quasi de cerebro cæsaries exit, apud iustum iudicem conseruata digna mercede donabitur. Vnde rectè Propheta, vt bo-norum etiam cogitatum merita Domino, quàm sint ac-cepta demonstrat. *Et reliquæ (inquit) cogitationum, diem festum agent tibi.* Vnde etiam Nazareni in lege, tempore consecrationis comam nutrire iubentur, & nouacula super caput Samuel non ascendisse perhibetur. At contra mulier captiua vt viro Israëlita nubere queat, mundatus à lepra vt Ecclesiæ communicare mereatur, omnes sui corporis pilos præcipiuntur eradere. Quia videlicet omnis sapien-tium cogitatio, quæ bona, placens & perfecta est, saluatur in perpetuum, & apud Dominum est merces eius. Stulto-rum vero prauorumque, quasi Dei aspectibus indigna ra-dix, operum cogitatio poenitendo debet excidi.

Et in patientia vestra possidebitis animas vestras.] Idcirco possessio animæ in virtute patientiæ ponitur, quia radix omnium custosque virtutum, patientia est. Per patientiam vero possidemus animas nostras, quia dum nobis ipsis do-minari discimus, hoc ipsum incipimus possidere quod su-mus. sic enim conditi mirabiliter sumus, vt ratio animam, & anima possideat corpus. Ius vero animæ à corporis pos-sessione repellitur, si non prius anima à ratione possidetur. Custodem igitur conditionis nostræ patientiam Dominus esse monstrauit, qui in ipsa nos possidere nosmetipfos do-cuit. Patientia autem vera est, aliena mala æquanimiter per-peti, contra eum quoque qui mala irrogat, nullo dolo-re moueri. Nam qui sic proximi mala portat, vt tamen ta-citus doleat, & tempus dignæ retributionis quarat, patientiam non exhibet, sed ostendit.

Exitij In-diciorum causa.

Dolor gra-uis à ne-cessarijs in-fertur quàm ab alijs.

Capillus nõ peribit.

Cogitatio-nem obser-uatio.

Nazareni comati.

Patientie lau.

Patientia vera.

Cum autem videritis circumdari ab exercitu Hierusalem. *Trunc scitote quia appropinquauit desolatio eius.*] Hactenus ea quæ per quadraginta annos necdum sine adueniente fu-tura erant: hinc ipse finis desolationis, quæ à Romano exer-citu facta est, Domini verbis exponitur.

Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes.] Ecclesiastica narrat historia cunctos, qui in Iudæa erant Christianos, im-minente Hierosolymorum excidio, commonitos à Do-mino loco decessisse, & trans Iordanem in ciuitate qua-dam Pella nomine, donec desolatio Iudææ completeretur, habitasse.

Et qui in medio eius, discedant. Et qui in regionibus non intrent in eam. Quia dies ultionis hi sunt, vt impleantur omnia quæ scripta sunt.] Videtur quidem ad congruam pertinere admoni-tionem, vt qui extra sunt, non in eam intrent, qui autem in medio sunt, quomodo discedent ab exercitu iam ciuitate circumdata? Nisi forte quod præmisit tunc, id est, tunc qui in Iudæa sunt, fugiant, non ad ipsum tempus obsidionis, sed ad proximum ante obsidionem tempus, cum se primo miles Romanus per Galilææ vel Samarizæ fines cœpisset diffundere, pertinere dicimus, vt tunc fugere quisque, cum fugæ adhuc tempus esset, acceleraret. Dies autem ultionis hi sunt, Dominici videlicet sanguinis ultionem petentes.

Va autem pregnantibus & nutrientibus in illis diebus.] Va præsentem captiuitate prægnantibus & nutrientibus, siue mammantibus, vt quidam interpretantur. Quarum vel vteri, vel manus, filiorum sarcina prægrauatæ, fugæ ne-cessitatem non minimum impediunt. Lege & Regum historiam, vbi vxor Ionathæ malum captiuitatis præpro-pera fuga vitando, lapsum sinu filium perpetuo claudum recepit.

Erit enim pressura magna supra terram, & ira in populo huic.] Hæc pressura, & ira populo illi, vsque hodie per omnes gentes disperso indiuidua comes adhæret, non tamen in æternum adhærens credenda est. Nam postquam ordinem eiusdem pressuræ vel iræ, Dominus ostendit, dicens:

Et cadent in ore gladij, & captiui ducentes in omnes gentes, & Hierusalem calcabitur à gentibus.] Protinus iuxta Prophetiam quæ canit, *In ira misericordiam memor eius,* subiunxit atque ait:

Donec impleantur tempora nationum.] Tempora quippe nationum, illa sunt quæ commemorat Apostolus, dicens: *Quia cæcitas ex parte facta est in Israël, donec plenitudo gentium introiret, & sic omnis Israël saluus fieret.* Qui cum promissa sal-ute fuerit potitus, patrium quoque rediturus ad solum, & metropolis quondam suæ possessione atque inhabita-tione gauisurus esse, forsitan non temere speratur, quia non in perpetuum, sed donec tempora nationum impleantur, ita premeudus esse narratur. Quid autem impletis natio-num temporibus, & sic omni Israël saluato sequatur, Do-minus ex ordine manifestat. Nam & hoc secundum Mat-thæum discipuli interrogabant, nõ solum templi euertendi tempus, sed & signum aduentus eius, & consummationis sæculi quærendo.

Et erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentium, præ confusione sonitus maris & fluctuum.] Quia ergo sicut Dominus in sequentibus intimat, apparente vniuersali iudicio cælum & terra transibunt, & sicut in Ioannis Apocalypsi legimus, mare iam non erit, merito eodem in-cumbente iudicio, sonitus maris & fluctuum confunditur, terrarum orbis prementibus se inuicem colonis inficitur, maxima cæli luminaria percussis horrore nouo radijs tur-batam faciem velant. Et quomodo impulsæ ad casum ar-bores fragoris motusque sui præmittere solent indicia, sic termino adpropinque quasi patientia nutant ac tremunt elementa. Ergo quod ait Matthæus, *Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stella cadent de cælo,* ipsam iudicij præsentiam significat, quando apparente veræ gloria lucis, omnia mundi lumina, tenebris vmbriisque comparantur. Quod vero dicit Lucas, *Erunt signa in sole, & luna, & stellis, præcursores vicini eiusdem iudicij quasi nuncios indicat.* E quib⁹ est & illud Prophetæ, *Sol vertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & manifestus.* Item quod Lucas ait: *Et in terris pressura gentium, ipsum esse reor, quod Antichristi tempora describens Matthæus dicit:*

Cap. 88. Domini de excidio Hierosolymitanum. Christianorum subterfugium.

Quomodo qui in medio eius discedant.

Pregnantibus & nutrientibus in illis diebus.

Iudæam pressuram etc.

Miseri-cordia Domini. Tempora nationum.

Signum cuiusdam.

Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, usque modo, neque fiet. Quod autem Lucas subiungit, *præ confusione sonitus maris & fluctuum*, præco est illius, quod inter cætera mutabilia sæculi, Ioannes mare habiturum conspexit.

Arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi. Nam virtutes calorū mouebuntur. Credo ipsum iudicis aduentum hac sententia designari, quando iuxta alterius loci parabolam omnes, hoc est & prudentes & sarræ virgines in solito clamore suscitatae, lampades ornant, id est, sua secum opera numerant, pro quibus maximo cum timore iam iamque instantem æterni discriminis expectant euentum. Nam eatenus absque illo timore iudicis, vniuersus pene orbis acturus est, Apotolo adtestante, qui ait: *Cum enim dixerint, pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus.* Tunc itaque superuenient vniuerso orbi timore & expectatione districti examinis, multi qui in hoc mundo florere videbantur, cum sine fructu conspexerint, arescent. Tunc fides quæ sine operibus viruerat, probante se iulli iudicis inarcescet. Nec mirum homines, hoc est vel natura, vel sensu terrestres, ad eius iudicium turbari, cuius aspectum & ipsæ calorū virtutes, hoc est Angelicæ tremæ potestates, beato quoque sob adtestante, qui ait: *Columnæ cali contremiscunt, & pauent ad nutum eius. Quid ergo faciunt tabulæ, quando tremunt columnæ? Quid virgula deserti patitur, cum cedrus paradisi concutitur?*

Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate. In potestate & maiestate visuri sunt, quem in humilitate positum audire noluerunt, vt virtutem eius tanto tunc districtius sentiant, quanto nunc ceruicem cordis ad eius patientiam non inclinant. Sed quia hæc contra reprobos dicta sunt, mox ad electorum consolationem verba vertuntur, nam subditur:

His autem fieri incipientibus, respicite & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. Cum plaga (inquit) mundi crebrescunt, cum terror iudicij virtutibus commotus ostenditur, leuate vos capita, id est exhilarate corda. Quia dum finitur mundus, cui amici non estis, prope fit redemptio quam quæsitis. In scriptura etenim sacra, sæpe caput pro mente ponitur. Quia sicut capite reguntur membra, ita cogitationes mente disponuntur. Leuate itaque capita, est mentes nostras ad gaudia patriæ cælestis erigere. Quod autem calcari mundus, ac despicere debeat, prouida Dominus comparatione manifestat. Nam sequitur:

Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, & omnes arbores, cum producant iam ex se fructum, scitis quoniam prope est aestas. Ita & vos cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei. Apertè ergo docet, quia sicut ex fructu arborum ventura aestas agnoscitur, ita ex ruina mudi prope esse cognoscitur regnum Dei. Quibus profecto verbis ostenditur, quia fructus mundi, ruina est. Ad hoc enim creuit, vt cadat. Ad hoc germinat, vt quæcunq; germinauerit, claudibus consumat. Bene autem regnum Dei ætati comparatur, quia tunc mæroris nostri nubila transeunt, & vitæ diæ æterni solis claritate fulgescunt.

Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Multum quippè commendat Dominus, quod ita pronunciat. Quodammodo (si dici fas est) iuratio eius est: *Amen dico vobis.* Amen enim interpretatur verum, & tamen nõ est interpretatum, cum potuisset dici, verum dico vobis, nec Græcus hoc interpres ausus est facere, nec Latinus. Sic mansit, non est interpretatum, vt honorem haberet velamento secreti, non vt esset negatum, sed ne vilesceret nudatum. Igitur, verum dico vobis veritas dicit, quæ vtique & si non diceret, mentiri omnino non posset. Tamen commendat, inculcat, dormientes quodammodo excitat, intentos facit, contemni non vult, *Amen*, inquires, dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Generationem autem aut omne hominum genus dicit, aut specialiter Iudæorum.

Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transient.

Cælum quod transibit non æthereum siue sidereum, sed aereum, a quo & aues cæli & nubila cæli cognominantur, intelligere debemus. Petro adtestante, qui dicit, Quod cæli erant prius, & terra de aqua, & per aquam consistens verbo Dei, per quæ ille tunc mundus perijt. Cæli autem qui nunc sunt & terra, eodem verbo repositi sunt igni reseruati in die iudicij & perditionis hominū impiorū. Apertè docens quia non alij cæli sunt igne perituri, quàm qui aqua periti, hoc est, inania hæc, & nubilosa ventosi aëris spatia. Neque enim aqua diluuij, quæ quindecim tantū cubitis montium cacumina transcendit, vltra aëris, ætherisque confinia, peruenisse credenda est. Quocunq; autem peruenire potuit, eo nimirum iuxta præfatam beati Petri sententiam & ignis iudicij perueniet. Si autem cælum & terra transibunt, moueri potest quomodo dicat Ecclesiastes: *Generatio præterit, & generatio aduenit, terra vero in æternum stat.* Sed aperta ratione cælum & terra per eam quam nunc habent imaginem, transeunt; attamen, per essentiam, sine fine subsistunt. *Præterit enim figura huius mundi.* Et ad Ioannem Angelus: *Erit (inquit) cælum nouum & terra noua. Quæ quidem non alia condenda sunt, sed hæc ipsa renouantur.* Cælum igitur & terra transibit & erit, quia & ab ea quam nunc habet specie per ignem tergetur, & tamen in sua semper natura seruabitur. Vnde per Psalmistam dicitur: *Mutabis ea, & mutabuntur.* Quam quidem vltimam commutationem suam, ipsis nobis nunc vicissitudinibus nunciant, quibus nostris visibus indefinenter alternat. Nam terra à sua specie, hyemali ariditate deficit, vernali humore viridescit. Cælum quotidie caligine noctis obducitur, & diurna claritate renouatur. Hinc ergo, hinc fidelis quisque colligat, & interire hæc, & tamen per innouationem refici, quæ constat nunc assidue velut ex defectu reparari.

Attendite autem vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa. Tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. O stultam præsumptionem cordis humani, quæ lamentabilem finem cupiditatis, ebrietatis, & crapulæ, nec ipso iudice contestante præuideat, sed edictum Regis æterni more serui nequam, postquam didicerit, spernat. Et certè si qui nobis peritus ac sapiens medicus præciperet, attendite inquires vobis ne qui (verbi gratia) de illius, vel illius herbæ succo audias sumat, quod si fecerit, repentinus ei superueniet interitus, quanto quisque studio præmonentis medici mandata seruaret, ne videlicet vitæ gustando, periret? At nunc animarum simul & corporum Saluator ac Dominus iubet ebrietatis herbam & crapulæ vitandam, nec non & curarum secularium, velut mortiferos succos esse cauendos, & quanti tamen nostrum, veli non solum faciari, sed etiam consumi non timent? Nulla credo alia causa, nisi quia fidem, quam medici præbent dictis, Domini præbere contemnunt. Si enim credidissent, credendo vtique timerent, timendo autem impendens periculum cauèrent. Sed illi contra torpendo, quam iuste dictum sit, probant: *Filius hominis veniens, putat inueniet fidem in terrâ.*

Vigilate itaque omni tempore, orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis. Qui ante filium hominis stare, eique iuxta Apocalypsin Ioannis die noctuque in templo eius seruire desiderat, nec ab eius aspectibus in ignem æternum maledictus abijci, non solum ab illecebris secularium castigare, sed & orare, & vigilare, & hoc non certis quibusdam diebus, sed omni tempore facere debet, iuxta quod Psalmus ait: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.* Sic namque merebitur habitare in domo Domini, in sæculum sæculi laudare illum.

Erat autem diebus docens in templo, noctibus vero exiens morabatur in monte, qui vocatur Oliueti. Et omnis populus mænebat ad eum in templo, audire eum. Quæ verbis præcipit Dominus, suis confirmat exemplis. Nam qui nos ante repentinum iudicij vniuersalis aduentum, ante incertum singulorum nostrum exitum, delicijs simul & curis huius

Cæli quod transibit.

Terra quomodo transiit.

Terra naturalis transiit.

Cæli transiit.

Cupiditas, Ebrietatis, Crapulae existit.

Stare ante filium hominis.

Christus quæ faciendâ monuit fecit.

Indicium ad...

Indicium ad...

Maiestatem indicatur.

Cap. 89.

Caput pro mente.

Regni Dei appropinquantis signum.

Regni Dei ætati comparatur.

Amen dico vobis, &c.

Amen non est translatum.

Generatio hæc.

vire neglectis ad vigilandum hortatur & orandum, & ipse impendente sua tempore passionis, doctrinae vigilis, & precibus instat, pariter & exemplo insinuans, hoc esse digne Deo vigilare, vel dicto vel facto proximis quibusque viam veritatis ostendere, & eos pro quibus passurus erat, vel verbo ad fidem prouocans, vel patri oratione commendans. Et nos quoque cum inter prospera sobriè, & iustè, & piè conuersamur, inter aduersa vero nunquam de diuinae misericordiae celsitudine desperamus, diebus profecto cunctis in templo docemus, quia fidelibus, operis boni formam praebeamus. Noctibus verò, in monte Oliueti moramur: quia in tenebris angustiarum gaudij spiritualis consolatione respiramus. Iuxta eum, qui dixit: *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Domini, speraui in misericordia Dei mei.* Id est, sicut is qui misericordiae fructum, quibus valuit impendit, mei à Domino miserendum esse non ambigo. Et ad nos quoque audiendos omnis populus maneat, cum vel discussis operibus tenebrarum, vel euictis Dei gratia nebulis pressurarum, sicut in die honestè ambulantes, non in commellationibus & ebrietatibus, non filij lucis imitantur.

CAPVT XXII.

Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur Pascha. Pascha, quod Hebraicè dicitur phase, non à passione vt plerique arbitrantur, sed à transitu nominatur, eo quod exterminator videns sanguinem in foribus Israelitarum, pertransierit, nec percussit eos, vel ipse Dominus praebens auxilium populo suo, desuper ambulavit. Cuius sacramentum vocabuli, sublimius exquirens Euangelista Ioannes ait: *Sciens Iesus quia venit eius hora, vt transeat ex hoc mundo ad patrem.* Vbi manifeste declarat, ideo festiuitatis huius diem per legem mysticè transitum vocari, quod Agnus Dei, qui peccata mundi tolleret, in eo de hoc mundo vel ipse esset transiturus, vel nos salubri transitu, quasi de Aegypto seruitute ducturus. Hoc sanè iuxta Veteris testamenti litteram inter Pascha & azyma distat, quod pascha, ipse solus dies appellatur, in quo agnus occidebatur ad vesperam, hoc est, quartadecima luna primi mensis. Quintadecima autem luna, quando egressum est de Aegypto, succedebat festiuitas azymorum. Cuius septem diebus, id est vsq; ad vicesimum primum eiusdem mensis diem, ad vesperam, est statuta solennitas. Verùm Euangelij scriptura indifferenter, & diem azymorum pro pascha, & pro diebus azymorum pascha ponere solet. Dicit enim Lucas: *Dies festus azymorum, qui dicitur pascha.* Item Ioannes, quum primo azymorum die, id est quartadecima luna res ageretur, ait: *Et non introierunt in pratorium, vt non contaminarentur, sed manducarent pascha.* Quia videlicet & paschae dies in azymis panibus est celebrari praecipus, & nos quasi pascha perpetuum facientes, semper ex hoc mundo transire praecipimur. Vna quippè die agno immolato ad vesperam, septem ex ordine dies sequuntur azymorum. Quia Christus Iesus semel pro nobis in plenitudine temporum passus in carne, per omne nobis huius saeculi tempus quod septem diebus agitur, in azymis sinceritatis & veritatis, praecipit esse viuendum: totoq; semper nisi desideria saeculi, quasi Aegypti retinacula fugere, & quasi à mundana conuersatione secretam solitudinem, inter nos admonet subire virtutum.

Et quaerebant principes Sacerdotum & Scribae, quomodo eum interficerent. Timebant vero plebem. Hae ante biduum Paschae, congregatis principibus Sacerdotum, & Senioribus populi, ac Scribis in atrium Caiphae, Matthaeus acta testatur. Timebant verò plebem, non seotionem metuentes, sed cauentes, ne auxilio populi, de suis manibus tolleretur.

Intrauit autem Satanas in Iudam qui vocatur Scarioth, vnus de duodecim. Scribit in Euangelio suo Ioanes, quia cum intinxisset Dominus panem, dedit Iudae Simonis Scariothis, & post buccellam, tunc introiuit in illum Satanas. Sed non sit contrarium Lucae, qui eum & ante buccellam à

Satana inuasum iam esse commemorat, quia quem nunc intrauit vt deciperet, postmodum intrauit vt sibi iam traditum plenius possideret. Nunc intrauit, vt quasi adhuc alienum tentaret, tunc vt quasi proprium ad quaecunque vellet agenda noxia traheret.

Et abiit, & locutus est cum principibus Sacerdotum & Magistratibus, quem admodum illum traderet eis. & gauisi sunt. Quod dixit, *Abiit & locutus est:* ostendit à principibus inuitatum, non vlla necessitate constrictum, sed sponte propria sceleratae mentis inisse consilium.

Et paschi sunt illi pecuniam dare. Et spondit. Et quaerebat oportunitatem, vt traderet illum sine turba. Multi hodie Iudae scelus, quod Dominum ac Magistrum Deumque suum pecunia vendidit, velut immane & nefarium exhorrent, nec tamen cauent. Nam eum pro muneribus falsum contra quem libet testimonium dicunt, profecto quia veritatem pro pecunia negant, Dominum pecunia vendunt. Ipse enim dixit: *Ego sum veritas.* Cum societatem fraternitatis aliqua discordiae peste commaculant, Dominum produnt, quia Deus charitas est. Qui etiam si nullus pecuniam det, Dominum argenteis vendunt, quia principis seculi imaginem, id est, exempla hostis antiqui neglecta conditoris ad quam creati sunt imagine sumunt. Nam sicut Ioannes Baptista, qui non pro Christi confessione, sed pro defensione veritatis occubuit, ideo tamè pro Christo, quia pro veritate martyrium suscepit, ita e contrario, qui charitatis & veritatis iura spernit, Christum vtique, qui est veritas & charitas, prodit. Maxime cum non infirmitate, vel ignorantia subripiente peccat, sed in similitudinem Iudae quaerit oportunitatem, vt arbitris absentibus veritatem mendacio, virtutem crimine mutet.

Veni autem dies azymorum, in qua necesse erat occidit Pascha. Et misit Petrum & Ioannem dicens: Euntes parate nobis Pascha, vt manducemus. Diem azymorum Paschae, quartadecimam primi mensis appellat, quando fermento abiecto pascha, id est agnus occidi consueuerat ad vesperam, vt supra iam dictum est. Quod exponens Apostolus ait: *Etenim pascha nostrum immolatus est Christus.* Hoc etenim Pascha tunc necesse erat occidi, hoc est paterno consilio ac definitione sancitum. Qui licet die sequente, hoc est, quintadecima sit luna crucifixus, hac tamen nocte qua agnus immolabatur, & carnis sanguinisque suis discipulis tradidit mysteria celebranda, & à Iudaeis tentus ac ligatus ipsius immolationis, hoc est passionis suae, sacrauit exordium.

At illi dixerunt: Vbi vis paremus? Non habemus domicilium, non habemus tabernaculum. Audiant quibus aedificandarum domorum cura est, & ambitiosarum porticum cogitatur instructio, quos preciosorum marmorum pompa, & distincta auro laquearia delectant, cognoscant Christum omnium Dominum, qui locum vbi caput inclinaret non habuit. Et idcirco eum discipuli interrogant: *Vbi vis paremus tibi manducare pascha.*

Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem, occurret vobis homo amphoram aqua portans. Sequimini eum in domum in quam intrat. Indicius quidem praeciae diuinitatis est, quod cum discipulis loquens, quid alibi futurum sit, nouit. Pulchrè autem paraturis Pascha discipulis, homo amphoram aquae portans occurrit, vt ostendatur huius paschae mysterium, pro ablutione perfecta mundi totius esse celebrandum. Aqua quippè lauacrum gratiae, Amphora mensuram perfectam significat. Parant ergo Pascha, vbi aquae infertur amphora, quia tempus videlicet adest, quo veripaschae cultoribus typicus de limine cruor auferatur, & ad tollenda crimina viuifici fontis baptismata consecratur.

Et dicitis patri familias domus: Dicit tibi magister, Vbi est discuersorium, vbi pascha cum discipulis meis manducemus? Conslute vel aquae baiuli, vel Domini domus sunt praetermissa vocabula, vt omnibus Pascha celebrare volentibus, hoc est, Christi sacramentis imbui, Christum suae mentis hospitio suscipere quaerentibus, facultas danda signetur.

Et ipse vobis ostendet canaculum magnum stratum, & ibi parate. Euntes autem inuenerunt sicut dixit illis, & parauerunt pascha.

Oliueti in monte morari.

Pascha.

Pascha & azyma.

Azymorum dies.

Plebem cur timebat.

Cap. 81. Con. ord. Euangelist. Iudam intrauit Sa-

Iudae meliora.

Iudae meliora.

Ioannes pro Christo, qui pro veritate, mortuus est.

Dies Paschae.

Crucifixus luna 15.

Domini pauperum in pauperum ad iudicium.

Prophetia.

Pariter militem in mensa.

Cœnaculum magnum, lex spiritualis est, quæ de angustijs litteræ egrediens, in sublimi loco recipit Salvatorem. Nam qui adhuc occidentem literam seruauerit, qui non aliud in agno quàm pecus intellexerit, iste nimirum in imis pascha facit, quia spiritus maiestatem comprehendere necdum dicit. At qui aquæ baiulum, hoc est gratiæ præconem in domum Ecclesiæ fuerit secutus, hic per spiritum uiuificantem textum litteræ transcendendo, in alto mentis diuersorio Christo mansionem præparat, quia cuncta vel Paschæ sacramenta, vel cætera legis decreta de eo scripta intelligit.

Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Horam manducandi paschæ designat, quæ ut sapius inculcatum est, quartadecima die mensis primi perducta ad uesperam, & quintadecima luna iam terris apparente, iuxta edicta legis instabat.

Et ait illis: Desiderio desiderauit hoc pascha manducare uobiscum antequam patiar. Desiderat primo typicum pascha cū discipulis manducare, & sic passionis suæ mundo mysteria declarare, quatenus & antiqui legalis quæ paschæ probator exiit, & hoc ad suæ dispensationis figuram pertinuisse docendo, carnaliter ultra ueter exhibeti, imò umbra transeunte, veri iam paschæ lumen aduenisse demonstrat. Quod pulchrè temporibus Iosue consummandi mannae tempus & ordo præfiguratur, ubi scriptum est: Et fecerunt pascha quartadecima die mensis ad uesperum in campestribus Hiericho, & comederunt de frugibus terræ altero die azymos panes, & potant eiuſdem anni. Defecit quæ manna postquam comederunt de frugibus terræ, nec uſi sunt ultra cibo illo filij Israel. Siquidem Iosue susceptum defuncto Moyſe populum, solitis aliquandiu trans Iordanem mannae refecit alimentis, quibus & ipse quamuis agnito olim quæ gustato terræ repromissionis fructu, reficitur. Exin Iordanem traicit, cultris petrinis circuncidit, & tres femis mensis usque ad diem scilicet paschæ completam consuetum manna non tollit. Moyſe quippè mortuo, Iosue dux ordinatur, quia lege traditionibus Phariseorum corrupta, Christus incarnatur. Iosue trans Iordanem manna pascit & pascitur, quia Dominus usque ad tempus sui baptismatis cerimonias legis & ipse seruat, & à cunctis seruari desiderat. Traductam plebem Iordanem Iosue petra circuncidit, quia baptismi gratia celebrata, Saluator etiam cogitationum quod lex nequiuert, illecebras fidei seueritate præcedit. Et tres femis annos quasi solito manna nutrir, sacramenta legis, quamuis ad cælestia promissa paulatim pronocans, obseruare non cessat, donec tempore præfixo desideratum pascha cum discipulis manducans, ita demum mane illucescente mundissima sui corporis & sanguinis mysteria in crucis altari consecrata, quasi azyma terræ repromissionis inuendit fidelibus offerat. Denique quod sequitur:

Dico enim uobis, quia ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno Dei. Quantum Iosue uerbis consonat, qui ait: Nec uſi sunt ultra cibo illo filij Israel, sed comederunt de frugibus terræ Chanaan? Ego non manducabo, inquit, illud, donec impleatur in regno Dei, id est, nequaquam ultra Moyſaicum pascha celebrabo, donec in Ecclesia spiritualiter intellectum compleatur. Ipsa est enim regnum Dei. De quo alibi discipulis ait, Regnum Dei intra uos est. In quo regno Dominus hodie quæ uetus pascha impletum manducat, quando ea quæ Moyſes rudi populo carnaliter obseruanda præcepit, in membris suis, hoc est in ipsa Ecclesia spiritualiter exercet.

Et accepto calice, gratias egit & dixit: Accipite & diuidite inter uos. Et hic calix ad uetus illud Pascha, cui finem desiderabat imponere, pertinet. Quo accepto, gratias egit, ob hoc nimirum, quia uetera tranſitura, & uentura fuerant omnia noua.

Dico enim uobis, quod non bibam de generatione uitæ, donec regnum Dei ueniat. Potest quidem hic uerticulus & simpliciter accipi, quod ab hac hora cœnæ, usque ad tempus resurrectionis, quo in regno Dei erat uenturus, uinum bibiturus non esset. Postea namque illum, cibum potumque sumpsisse, testatur Apostolus Petrus, qui ait: Qui manducauimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis. Sed multo

consequentius, ut sicut supra typicum agni esum, sic etiam potum paschæ typicum neget se ultra gustaturum, donec ostensa & manifestata resurrectionis suæ gloria, regni Dei fides mundo adueniat. Ut per duo maxima legis edicta, esum uidelicet potumque paschalem spiritualiter immutata, disceres omnia legis sacramenta, vel iussa quæ carnaliter sonare uidebantur, ad spiritalem iam nunc obseruantiam fuisse transferenda.

Et accepto pane, gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Finitis paschæ ueteris solennijs, quæ in commemorationem antiquæ de Aegypto liberationis agebantur, tranſiit ad nouum, quod in suæ redemptionis memoriam, Ecclesia frequentare desiderat. Ut uidelicet pro carne agni uel sanguine suæ carnis sanguinisque sacramentum in panis ac uini figura substituens, ipsa se esse monstraret, cui iurauit Dominus & non penitebit eum, tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Frangit autem ipse panem quem porrigit, ut ostendat corporis sui fractionem non sine sua sponte futuram, sed sicut alibi dicit, potestatem se habere ponendi animam suam, & iterum sumendi eam. Et sicut de ueteribus terminandis egerat, sic & de nouis incipiendis patris gratias agit, nobis pariter exemplum tribuens, in omni boni operis inchoatione uel perfectione, patrem qui est in cælis esse glorificandum. Quod autem dicit: Hoc facite in meam commemorationem, exponit Apostolus Paulus. Qui cum uerba ipſius poneret dicens: Hoc facite in meam commemorationem, hoc est corpus meum quod pro uobis confringitur. & iterum, Hic est calix nouum testamentum in meo sanguine, hoc facite quotiescunque bibetis, in meam commemorationem, subiunxit exponendo, & ait: Quotiescunque enim manducatis panem hunc, & calicem bibitis, mortem Domini annunciate, donec ueniat.

Similiter & calicem postquam cœnauit dicens: Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, quod pro uobis fundetur. Quod dicit, Similiter & calicem, subauditur apud uos, dedit eis ut sit plena sententia: Similiter & calicem, postquam cœnauit, dedit eis. Quia ergo panis carnem confirmat, uinum uero sanguinem operatur in carne, hic ad corpus Christi mysticè, illud refertur ad sanguinem. Verum quia & nos in Christo, & in nobis Christum manere oportet, uinum dominici calicis aqua miscetur. Ad testante enim Ioanne, aquæ populj sunt. Et neq; aquam solam, neq; solum uinum, sicut nec granum frumenti solum sine aquæ admixtione & confectione in panem, cuiquam licet offerre, ne talis uidelicet oblatio quasi caput à membris secedendum esse significet, & uel Christum sine nostræ redemptionis amore pati potuisse, uel nos sine Christi passione saluari, ac patri offerri posse conſingat. Quod si quem mouet, cum cœnatis Saluator Apostolis suum corpus ac sanguinem tradiderit, quare non uniuersalis Ecclesiæ consuetudine ieiunij doceamur eadem sacramenta percipere, breuiter audiat ideo tunc cœnatos communicasse Apostolos, quia necesse erat pascha illud typicum antea consummari, & sic ad ueri paschæ sacramenta tranſiri. Nunc in honorem tanti tamque terribilis sacramenti placuisse magistris Ecclesiæ, primò nos Dominicæ passionis participatiõe muniri, primo spiritualibus epulis interius exteriorisque sacrari, ac deinde terrenis dapibus corpus & uilibus escis refici. Quod autè dicit, Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, ad distinctionem ueteris testamenti respicit, quod hircorum & uitorum est sanguine dedicatum, dicente inter aspergendum legislatore, Hic est sanguis testamenti, quod manducauit ad uos Deus. Necesse est enim exemplaria quidem cælestium his mundari, ipsa autem cælestia melioribus hostijs quam istis, iuxta quod Apostolus per totam ad Hebræos epistolam, inter legem distinguens & Euangelium, pulcherrima expositione & plenaria ratione declarat.

Veruntamen ecce manus tradentis me, necum est in mensa. Et quidem filius hominis secundum quod desinitus est uadit, ueruntamen uel illi homini per quem tradetur. Qui de passione prædixit, & de proditore prædicit, dans locum penitentiae, ut cum intellexisset sciri cogitationes suas & occulta consilia, penitenter eum facti sui. Et tamen non designat

potus & esum typicum.

Pascha noui instrumenti.

Fractiois mysterium.

Gratiæ agendæ.

Aquæ admixtio.

Ieiunij cui nobis sumenda Eucharistia.

Vel satuari.

Iude datur penitentiæ occasio.

Horam manducandi Pascha.

Manna figuratio.

Iosue figura Christi.

Ecclesia regnum Dei.

Calix.

Illud Dominum post resurrectionem.

specialiter, ne manifeste correptus, impudentior fieret. Mittit crimen in numero, ut agat conscius poenitentiam. Prædicit & poenam, ut quem pudor non vicerat, corrigant denunciata supplicia. Sed & hodie quoque & in sempiternum, vā illi homo, qui ad mensam Domini malignus accedit, qui insidijs mente conditis, qui præcordijs aliquo scelere pollutis, mysteriorum Christi secretis participare non metuit. Et enim ille in exemplum Iudæ filium hominis tradit, non quidem Iudæis peccatoribus, sed tamen peccatoribus, membris videlicet suis, qui illud inestimabile & iniuolabile Domini corpus violare præsumit. Ille Dominum vendit, qui eius amore ac timore neglecto, terrena & caduca, immo etiam criminosa plus amare & curare conuincitur. Vā inquam illi homini, de quo Iesus qui altaribus sacrosanctis inter immolandum, ut potè proposita consecraturus, adesse non dubitatur, adfatis sibi ministris caelestibus quæri cogitur, ecce iniquus manus tradentis me, mecum est in mensa.

Et ipsi cæperunt quarere inter se, quis esset ex eis qui hoc acturus esset. Et certè nouerant vndecim Apostoli, quod nihil tale contra Dominum cogitarent, sed plus credunt magistro quàm sibi, & timentes fragilitatem suam, tristes quarunt de peccato, cuius conscientiam non habebant. Quærit & Iudas impudens, sicut Matthæus, Marcusque commemorant, ut audacia bonam conscientiam mentiretur.

Cap. 92. **F**acta est autem & contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. Sicut bonis esse moris solet in scripturis

semper exempla patrum præcedentium, quibus ad meliora proficiat, quibus agnitis de suis actibus humiliter, inquirere, sic e contrario reprobi, si quid forte in electis reprehensibile reperiunt, quasi suas ex eo nequitas obtecuri, aut pro iusto defensori, libentissime solent amplecti. Ideoque multo ardentius legunt, quod facta est contentio inter discipulos Christi quis eorum videretur esse maior, quàm quod multitudinis credentiū erat cor & anima vna. Multo recolunt tenacius, quod facta est dissensio inter Barnabam & Paulū, ita ut discederent ab inuicem, quàm quod idem Paulus ait, *Cum enim sit inter vos zelus & contentio? nonne carnales estis? nonne homines estis?* quasi nobis infirmitas sanctorum imitanda proponatur, & non illud potius, quia conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, hoc maxime in loco, ubi & ipsa contentio eorum causa est nobis incognita. Neque enim incredibile est, quia iuxta hoc quod alibi præcipitur: *Contentidite intrare per angustam portam, honore se inuicem præueniendo certarint. Verum qualibet ex causa contenderint, nos potius nō carnales adhuc discipuli quid gesserint, sed spiritalis magister quid iusserit videamus.*

Dixit autem eis: *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem nō sic. Sed qui maior est in vobis, fiat sicut iunior, & qui præcessor est, sicut ministrator.* Certantibus de prioratu discipulis, pius magister eos non in ita contentio arguit, sed formam quam sequantur humilitatis modesta ratione describit. In qua tamen forma obtinenda, maiores & præcessores, id est, doctores Ecclesiæ non minima discretione opus habent, ne videlicet regum gentium instar dominari subiectis, seque ab eis gaudeant superuacuis laudibus ad tolli, sed ad exemplum regis præsumunt, efficiantur ac ministri. Quia nimirum necesse est, ut sic agentibus per humilitatem sint socij, quatenus contra delinquentium vitia per zelum iustitiæ sint erecti, ut & bonis in nullo se præferant, & cum prauorum culpa exigit potestatem protinus sui prioratus agnoscant. Ne enim præsidenti animus ad elationem potestatis suæ delectatione rapiatur, rectè per quemdam sapientem dicitur: *Ducem te constituerunt, noli extolli, sed esto in illis quasi vnus ex illis.* Hinc etiam Petrus ait: *Non dominantes in clero, sed forma facti gregi.* Et tamen nonnunquam grauius delinquitur, si inter peruersos plus equalitas quàm disciplina custodiatur: quia enim falsa pietate superatus ferire Heli delinquentes filios noluit, apud districtum iudicem semetipsum cum filijs crudeli damnatione percussit. Vnde necesse est ut rectorem subditis & matrem pietas, & patrem exhi-

beat disciplina. Atque inter hæc sollicita circumspectione prouidendū, ne aut districtio rigida, aut pietas sit remissa.

Nam quis maior est, qui recumbit an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autē in medio vestrum sum sicut qui ministrat. Ad verba exhortationis, suimet adiungit exempla, quæ Ioannes Euangelista plenius commemorans inter cætera scribit, *Si ego laui vestros pedes Dominus & Magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Quamuis etiam verbo ministrandi, possint omnia quæ Deus in carne gessit intelligi. Nam & ipsius sui sanguinis sacramentum imministrandum nobis se effundere significat, cum dicit, *Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis*, & hoc quoque maioribus Ecclesiæ præcipuum ministrandi genus imitandum ostendens, ut non solum misericordijs, eleemosynæ, doctrinæ salutaris, spiritalis exempli ministeria fratribus impēdamus, verum etiam sicut ille pro nobis animam suam posuit, ita ut nos pro inuicem animas ponere discamus.*

Vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum. Non inchoatio patientiæ, sed perseverantia cælestis regni gloria donatur. Quia nimirum perseverantia quæ alio nomine cōstantia vocatur, robur quoddam & fortitudo mentis, cunctarumque (ut ita dixerim) est columna virtutū. Quæ cum benè recta & firma consistit, nihil est certius, nihil tutius bonis moribus. Quod si aliquo deiiciatur, impulsu turbine nō sola labitur: omnia enim prorsus animi bona simul corruunt. Sicut ergo pater disposuit filio regnū, quem factū obedientem vsq; ad mortem, mortem autem crucis, exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen: sic & filius idem permanentes secum in tentationibus, æternū ducet ad regnū. Si enim cōplantati facti sumus, similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. A cuius sublimitate promissis, Iudas infelix excipitur. Nam & antequam hæc Dominus diceret, exisse credendus est. Qui non modo permanere cum illo in tentationibus, spreuit, verum ipsos tentationū eius iuuit auctores. Excipiuntur & illi, qui auditis incōprehensibilis sacramenti verbis abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant. Non enim recedentes à Domino, nisi quotquot poenitendo redierunt, potuere saluari.

Vt edatis & bibatis super mensam meam in regno. Mensa hæc proposita omnibus sanctis ad fruendum, cælestis est gloria vitæ. Cibis potusque, ille de quo alias dicitur, *Beati qui situriunt & sitiunt iustitiam*, quoniam ipsi saturabuntur. Fruendo scilicet desiderato & amato gaudio veri & incōcusi boni. Et sedeat super thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Hæc est illa quæ Psalmus canit immutato dextere excelsi, ut qui nunc humiles gaudent ministrare conseruis, tunc super Domini mensam sublimes vitæ perpetuæ dapibus alantur: qui hic in tentationibus iniuste iudicati cum Domino permanent, illic cum eo super tentatores suos iusti iudices veniant, & quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc acceptis sedibus maiore culmine potestatis excrecant.

Aut autem Dominus: *Simon Simon, ecce Satanas expetuit vos, ut cribraret sicut intritum cum. Ego autem rogavi pro te, ut nō deficiat fides tua.* Negloriarētur vndecim Apostoli, suisve viribus tribuerent, quod soli pene inter tot millia Iudæorū dicerentur in tentationibus permansisse cum Domino, ostendit, & eos si non iuuantis se Domini essent opitulatione protecti, eadem procella quæ cæteris potuisset ceteri. Verum cum Satanas expetit eos tentare, & velut qui triticum purgat ventitando cōcutere, docet nullius fidē à diabolo nisi Deo permittente tentari. Satanas quippè ad cribrandū bonos expetere est, ad afflictionē eorū, malitię æstibus anhelare. Quo enim eorum tentationē inuidens appetit, eo illorum quasi probationē deprecans perit. Cum verò pro Petro rogans Saluator non vt non tentetur, sed vt non deficiat fides eius oblectat, hoc est, vt post lapsam negationis ad statum pristinum poenitendo resurgat, insinuat vtile sanctis esse, tentationū flammis examinari, vt vel tentari quia fortes fuerint appareant, vel cognita per tentationes sua infirmitate fortiores discant, & sic cum probati fuerint, accipiant & ipsi coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

In sacerdotibus iniquos.

Vndecim nihil sibi conscij.

Virtutes non vitia secunda maiorum.

Modestia seruanda an reffibus.

Disciplina non negligenda.

Discipline modus.

Exemplo sui ad morem de hinc hinc dicitur Dominus.

Anima maiori danti pro manibus.

Perseuerantia bona.

Iudas expers regni.

Mensa in celo qua sit.

Immutatio dextere excelsi.

Gratia & auxilio regens carnes.

Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.] Sicut ipse tuus (inquit) fidem, ne Satana tentante deficiat orando protexi, ita & tu infirmiores quosque fratres exemplo tuæ penitentia, ne de venia forte desperent, erigere & confortare memento. Quod idem & post resurrectionem exhortatur, cum ei tertio sese amare proficēti (decebat enim ut timorem ternæ negationis, ternæ confessionis amor eliceret) tertio nihilominus pascendas suas oues commendat.

Qui dixit ei: Domine tecum paratus sum & in carcerem, & in mortem ire. At ille dixit: Dico tibi Petre: non cantabit hodie gallus, donec adneges nosse me.] Quia dixerat se Dominus pro Petri fide rogasse, conscius ille præsentis affectus fideique feruentis, sed futuri casus nescius, non credit se vllatenus ab eo posse deficere. Verum qui solus nouit quid sit in homine, ne qui fidelium suo vel de statim incautè confidat, vel de casu incautius diffidat, & quasi Deus modum, tempus, ac numerum negationis eius prædicit, & quasi misericors auxilium suæ defensionis promittit.

Quando misit vos sine sacculo, & pera, & calciamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram, & qui non habet, vendat tunicam & emat gladium.] Quam iuste discretionem matrem cunctarum nutricemque virtutum patrum sententia definiat, & ex hoc Domini sermone probatur, qui non eadem viuendi regula persecutionis, qua pacis tempore discipulos informat. Sunt namque virtutes quæ semper obnixè tenendæ, sunt quæ pro tempore locoque prouida sunt discretionem mutandæ. Quis etenim nesciat viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, patientiam, modestiam, castitatem, fidem, spem, charitatē, & his similia sine vlla temporum intercapedine fidelibus esse seruanda? At vero famem, sitim, vigiliam, nuditatem, lectionem, psalmodiam, orationem, laborem operandi, doctrinam, silentium, & cætera huiusmodi, si qui semper exsequenda putauerit, non modo se horum fructu priuabit, sed & notam indifferetæ oblationis, imò stultitiæ pernicacis incurret. Magister itaque Dominusque virtutum vt modum discretionis insinuet, misit ad prædicandum discipulis, ne quid tollerent in via præcipit, videlicet ordinans, vt qui Euangelium adnunciant, de Euangelio viuant. Mortis verò instante periculo, & tota simul gente, pastorem pariter, gregemque persequente, congruam tempori regulam decernit. pecuniam scilicet victui necessariam, donec sopita periculatorum infania tempus euangelizandi redeat, tollere permittendo. Vbi nobis quoque dat exemplum iusta nonnunquam causa instante, quædam de nostri propoliti rigore posse sine culpa intermitteri. Verbi gratia, cum per inhospitales porro regiones iter agimus, plura viatici causa, quam domi habebamus, licere portare. Gladium quoque vel habitum sumere, vel non habitum iubet emere, vt sciant legentes non facultatem resistendi deesse discipulis, sed magistro amorem potius inesse patiendi. Vbi & si nulla esset alia causa euagmandi gladij, suffecerat illa, vt amputata seruo auricula, tactu Domini sanaretur, & beneficia virtus Saluatoris, etiam percussores suos, ne iram percussu sustinere, sed fidem resurgentes suscipere mallent, admoneret.

Dico enim in me, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me. Et cum iniustus deputatus est. Et enim ea que sunt de me, finem habent.] Ecce quare discipuli sacculum, peram, & gladium tollere monentur, videlicet quia Dominus cum iniustus erat deputandus, quod passionem eius describens inter cætera ponit Esaias, vel latrones utique, in quorum medio crucifigendus, vel inferos ad quos per mortem erat descendurus, insinuans. Et tunc enim deputatus est cum iniustus, cum descendit ad inferos, & quos suos ibi repperit, reuocauit ad superos. Iuxta quod eidem alius Propheta decantat: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisti vinculos tuos de lacu, in quo non est aqua.

At illi dixerunt: Domine, ecce gladij duo hic. At ille dixit eis, satis est.] Duo gladij sufficiunt ad testimonium sponte passu Saluatoris. Vnus qui & Apostolis audaciam pro Domino certandi, & euulsa icu eius auricula Domino

etiam morituro pietatem virtutemque doceret inesse medicandi. Aliter qui nequaquam vagina exemptus, ostenderet eos, nec totum quod potuere pro eius defensione facere permisos.

Et egressus, ibat secundum consuetudinem in montem Oliuarum. Se cui sunt autem illum & discipuli.] Tradendus à discipulo Dominus, consueti recessus locum quo facillime reperiri possit, adit. Vbi sunt ergo qui cum mortem timuisse, inuitumque contendunt esse crucifixum? Et pulchre sui corporis & sanguinis mysterijs imbutos in montem Oliuarum discipulos educit, vt omnes in morte sua baptizatos altissimo Sancti Spiritus chrismate confirmandos esse designet, qui dicere possint cum Psalmista: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, dedisti letitiam in corde meo. Et de quibus ante subiungitur: A tempore frumenti vini & olei sui, multiplicati sunt.

Et cum peruenisset ad locum, dixit illis: Orate ne intretis in tentationem.] Impossibile est humanam animam non tentari. Vnde & in oratione Dominica dicimus: Ne nos inducas in tentationem: non tentationem penitus refutantes, sed vires sustinendi in tentationibus deprecantes. Ergo & in presentiarum, non ait: Orate, ne tentemini, sed, ne intretis in tentationem, hoc est, ne tentatio vos superet, vltima, intra suos calles teneat: verbi gratia, martyr qui pro confessione Domini sanguinem fundit, tentatus quidem est, sed tentationis retribus non ligatus, qui autem negat, in plagas tentationis incurrit.

Et ipse auulsus est ab eis, quantum iactus est lapidis. Et positus genibus, orabat, dicens.] Dato Apostolis præcepto orandi, & ipse auulsus ab eis solus orat pro omnibus, significans tantum orationem suam, quantum & passionem à nostra distare, & positus genibus orat, vt humilitatem mentis, habitu carnis ostendat. Auulsus est autem ab eis quantum iactus est lapidis, tanquam hoc eos typice admonuerit, vt in eum dirigerent lapidem, id est, vt que ad ipsum perducerent in tentationem legis, quæ scripta erat in lapide. Vique ad illum enim potest peruenire ille lapis, quoniam finis legis est Christus ad iustitiam omni credenti.

Pater si vis transfer calicem istum à me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.] Transferri à se calicem postulat, non quidem timore patiendi, sed misericordiam prioris populi, ne ab illo bibat calicem propinatum. Vnde & signanter non dixit transfer à me calicem, sed, calicem istum, hoc est populi Iudæorum, qui excusationem ignorantia habere non potest si me occiderit, habens legem & prophetas, qui me quotidie varicinantur. Et tamen reuertens in semetipsum, quod ex hominis persona trepidanter tenuerat, ex Dei filij potestate confirmat.

Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.] Non (inquit) hoc fiat, quod humano affectu loquor, sed propter quod ad terras tua voluntate descendi. Si ergo (inquit) fieri potest, vt sine interitu Iudæorum credat gertium multitudo, passionem recuso. Sin autem illi excæcandi sunt, vt omnes gentes videant, non mea pater voluntas, sed tua fiat. Aliter, Appropinquans passioni Saluator, infirmantium in se vocem sumptit, dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum à me, eorumque timorem vt abstraheret, suscepit. Et rursus per obedientiam, fortitudinem mentis ostendens, ait: Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. Vt cum hoc imminet, quod fieri nolumus, sic per infirmitatem petamus, vt non fiat, quatenus per fortitudinem parati simus, vt voluntas conditoris nostri etiam contra nostram voluntatem fiat.

Apparuit autem illi angelus de caelo, confortans eum.] Alibi legitimus, quia angeli accesserunt, & ministrabant ei. In documento ergo vtriusque naturæ, & ei angeli ministrasse, & eum angelus confortasse describitur, quoniam qui Deus ante sæcula extitit, homo factus est in fine sæculorum. Qui & priusquam per resurrectionis exaltaretur gloriam, diuinitate super angelos fuit, sed tamen ab angelis, vt scriptum est, humanitate minoratus, ex qua & morti subiucit. At postquam mortem resurgendo calcauit, humanitatem suam etiam maiestatis archangelorum superposuit.

Locum vtrum traditori petiti.

Tentari nos necesse est, sed orate, ne vincamur.

Auulsus Christi ab Apostolis significatio.

Transfer à me calicem istum.

Voluntas tua fiat.

Angelus ministrat Christo.

Angelus confortat Christum.

Discretio vniuersi seruanda.

Tempori inueniendum iustitiam.

Viatici sumendi ratio.

Iniustus cum quibus deputandus erat Dominus. Deponens ad inferos.

Duo gladij.

confortationis non eguit.

Certè si quid sibi hæresis ex hoc blanditur, vt infirmum adfirmet, cui opus fuerit, angeli confortantis auxilio, meminerit Creatorem angelorum creaturæ suæ non eguisse præsidio. Quippe qui si veller, duodecim millia legionum de cælis angelorum deduceret. Tum deinde necessario eo modo eum confortatum, quo & tristem esse. Nam si nobis tristis est, id est, propter nos tristis est, necesse est vt & propter nos sit confortatus & nobis.

Agonia Christi.

Et factus est agonia, prolixius orabat.] Quid pro se ille cum agonia peteret, qui in terris positus cælestia cum potestate tribuebat? Sed adpropinquante morte, nostræ mentis in se certamen expressit, qui vim quandam terroris ac formidinis patitur, cum per solutionem carnis æterno iudicio propinquamus. Neque enim tunc cuiuslibet anima immerito terretur, quando post pusillum hoc inuenit, quod in æternum mutare non possit.

Sudor Christi.

Et factus est sudor eius sicut gutta sanguinis decurrentis in terram.] Nemo sudorem hunc infirmitati deputet, quia & contra naturam est sudare sanguinem. Neque ad hæresim infirmitatis pertinere vlllo modo poterit, quod aduersus hæresim phantasma mentientem proficit, per sudorem sanguinis ad corporis veritatem. Sed potius intelligat per irrigatam sacramentum eius sanguine terram, non sibi qui uerat, sed nobis aperte declaratum, quod effectum iam sue precis obtineret, vt fidem videlicet discipulorum quam terrena adhuc fragilitas arguebat, suo sanguine purgaret: & quicquid illa scandali de eius morte pertulisset, hoc ipse totum moriendo deleteret, imò vniuersum latè terrarum orbem peccatis mortuum sua morte innoxia, cælestem resuscitaret ad vitam.

Ne intretis in tentationem.

Et cum surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos, inuenit illos dormientes prætistitia. Et ait illis: Quid dormitis? Surgite, & orate, ne intretis in tentationem.] Id est, ne in vos calix meæ passionis incumbat. Vbi liquido demonstrat, quia & pro illis orauerit, quos & ipsos sedulo monet, orationum suarum vigilando & orando existere participes.

Osculandi que fuerit Iudæ causa.

Adhuc eo loquente, ecce turba, & qui vocabatur Iudas vnus de duodecim, antecedebat eos, & adpropinquauit Iesu, vt osculetur eum.] Quare osculetur alij Euangelistæ manifestant, hoc est, vt hoc indicio dignoscere possint, ipsum esse quem traderet. Suscipit autem Dominus osculum traditoris, non quo simulare nos doceat, sed ne prodicionem fugere videatur, simul & illud Dauidicum complens: *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus.*

Iudæ ingratiudo.

Iesus autem dixit ei: Iudæ, osculo filium hominis tradis.] Filium, inquit, hominis tradis, quia caro nõ diuinitas comprehenditur. Illud tamen plus confutat ingratum, quod eum tradiderit, qui cum esset Dei filius, propter nos tamen filius hominis esse voluit. Et quasi dicat, propter te suscepi ingratis, quod tradis. Interrogative sanè pronuncian- dum puto, quasi amantis affectu corripiat proditorem. Iudæ, osculo filium hominis tradis? hoc est, amoris pignore vulneris infligis, & charitatis officio sanguinem fundis, & pacis instrumento mortem irrogas, seruus Dominum, discipulus proditis magistrum, electus auctorem?

Petri zelus.

Videntes autem hi qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine si percutimus in gladio? Et percussit vnus ex illis seruum principis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram.] Petrus hoc fecit, vt Ioannes Euangelista docet, eodem nimirum mentis ardore, quo cætera fecerat. Sciebat enim quomodo Phineas puniendo sacrilegos mercedem iustitiæ & sacerdotij perennis acceperit. Quod verò sequitur:

vsque huc.

Respondens autem Iesus, ait, Sinite vsque huc.] Non ita sentiendum est, quasi placuerit ei vsque huc factum, sed amplius fieri noluerit, in verbis quæ Matthæus ponit dixisse Dominum. *Conuerte gladium tuum in locum suum, omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt:* intelligebatur potius totum factum, quo vsus est gladio Petrus Domino displicuisse. Illud enim verius est, quod cum eum interrogassent dicentes, *Domine si percutimus in gladio?* tunc respondit: *Sinite vsque huc:* id est, non vos moueat quod futurum est, mittendi sunt hucusque progredi, hoc est, vt me ad-

prehendant, & impleantur quæ de me scripta sunt. Sed inter moras verborum interrogantium Dominum & illius respondens, Petrus defensionis auiditate, maiore pro Domino commotione percussit. Sed non potuerunt etiam simul dici, quæ simul fieri potuerunt. Non enim diceret, *Respondens autem Iesus:* nisi illorum interrogationi responderet. Nam de facto Petri quid iudicauerit, Matthæus solus dicit. Vbi etiam non dixit Matthæus, respondit Iesus Petro, conuerte gladium tuum, sed dixit, *Tunc ait illi Iesus, conuerte gladium,* quod post factum apparet dixisse Dominum.

Et cum tetigisset auriculam eius, sanauit eum.] Nunquam pietatis suæ Dominus obliuiscitur, qui etiam hostes suos non patitur vulnerari. Illi iusto mortem inferunt, ille persecutorum vulnera sanat: Mysticè docens & ipsos si conuertantur posse sanari, qui in suæ sunt mortis consensione vulnerati. Iuxta allegoriam seruus iste populus est Iudæorum, principibus sacerdotum indebito mancipatus obsequio, adeo vt illorum suauis Barrabam dimitti, Iesum vero quem paulò antè Osanna concinentes filium Dauid regem quæ clamabant, peterent crucifigi. Qui in Domini passione dexteram auriculam, id est, spiritalem legis intelligentiam perdidit, sinistra tantum, hoc est, vtilitate literæ contentus. Quæ videlicet auris Petri gladio decidit, non quod ille sensum intelligendi audientibus tollat, sed Diuino ablatum iudicio negligentibus pandat. Verum eadem dextera auris in ijs qui ex eodem populo credere maluerunt, Diuinæ dignatione pietatis pristino est restituta officio. Aliter: Auris pro Domino amputata, & à Domino sanata, significat auditum ablata vetustate renouatum, vt sit in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ. Quod cui prælitum fuerit à Christo, præstabitur & regnare cum Christo. Vnde benè & Malchus, quo nomine seruus ille vocabatur, rex siue regnatorum interpretatur. Quod autem seruus inuentus est, & hoc pertinet ad illam vetustatem quæ in seruitutè generat, quod est Agar. Sed cum accessisset sanitas, figurata est & libertas.

Dixit autem Iesus ad eos qui venerant ad se principes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores.] Queritur quomodo Iesus principes sacerdotum, magistratus templi, & seniores qui ad se venerint adloqui dicatur, qui apud alios Euangelistas non ipsi venisse, verum in atrio Caiphæ expectantes, ministros misisse perhibentur. Sed quia pontifices, Pharisei & Seniores ita de Domini nece agebant, vt velut ipsi à sanguine eius viderentur innoxij, Non tradatur per nos, sed per discipulum suum, non comprehendatur à nobis sed à tribuno turbisque, non à nobis pro illo Barabbas, sed eligatur à populis, ad extremum non à nobis, sed à præfide damnetur, neque nostra, sed Romanæ militiæ manu cruci adfigatur: volens Euangelista, eos maximè quorum cuncta consilio gerebantur, sanguinis eius ostendere reos, dicit principes sacerdotum & magistratus templi & seniores ad comprehendendum venisse Saluatorem, vt hinc conijci daretur, quia sicut illi non per seipsos, sed per eos quos miserunt apprehendendum Christum, quid aliud quam ipsi in suæ iusionis potestate venerunt? sic omnes qui crucifigendum eum impijs vocibus clamauerunt, nõ quidem per seipsos, eum; sed tamen per illum qui eorum clamore ad hoc nefas impulsus est, occiderunt.

Quasi ad latronem existis cum gladijs & fustibus? Cum cotidie vobiscum fuerim in templo, non extendisti manus in me. Sed hac est hora vestra & potestas tenebrarum.] Stultum est (inquit) eum cum gladijs & fustibus querere, qui vltro se vestris tradat manibus: & in nocte quasi latitante & vestros oculos declinantem per proditorem inuestigare, qui cotidie in templo doceat. Sed ideo aduersum me in tenebris congregamini, quia potestas vestra qua contra lucem mundi armamini, in tenebris est.

Comprehendentes autem eum duxerunt ad domum principis sacerdotum.] Principem sacerdotum Caipham significat, qui erat pontifex anni illius, sicut Ioannes Euangelista testatur.

Petrus verò sequebatur à longe.] Merito à longe sequebatur, qui iam proximus erat negaturo. Neque enim negare

posset, si Christo proximus adhæssisset. Verum in hoc maxima nobis est admiratione venerandus, quod Dominum non reliquit, etiam cum timeret. Quod enim timet, natura est: quod sequitur, deuotionis: quod negat, obreptionis: quod pœnitet, fidei. Aliter: Quod ad passionem euntem Dominum à longe sequitur Petrus, significabat Ecclesiam securam quidem, hoc est, imitaturam passionem Domini, sed longè differenter. Ecclesia enim pro se patitur, at ille pro Ecclesia.

Accenso autem igne in medio atrio & circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.] Est dilectionis ignis: est & cupiditatis. De hoc dicitur, Ignem veni mittere in terram, & quid volonisi vt ardeat? De illo: Ecce vos omnes accendentes ignem accincti flammis, ambulate in lumine ignis vestri, & flammis quas succendistis. Ille super credentes in coenaculo Sion de cælo descendens, varijs linguis Deum laudare docuit. Ille terrena materia Caiphæ totus in atrio, flammis negandi Dominum turbas accendit. Hoc Moyses aureum idoli caput, illo Sedechias Hieremiæ prophetantis scripta consumpsit. Quicumque vitiosum noxiumque in se extinguit incendium, potest Domino cantare: Quia factus sum sicut vter in pruna, iustificaciones tuas non sum oblitus. At qui flammam virtutum perdidit, audit à Domino, Quoniam abundauit iniquitas, refrigescit charitas multorum. Quo frigore torpens ad horam Apostolus Petrus persecutorum prunis calesceri cupiebat, quia temporalis commodi solatium perfidorum societate quærebat. Sed non mora, respectus à Domino, cum ignem eorum corpore, tum infidelitatem corde reliquit.

Quem cum vidisset ancilla quadam sedentem ad lumen, & eum fuisse inuita, dixit: Et hic cum illo erat.] Quid sibi vult quod prima eum prodit ancilla, cum viri vtique magis eum potuerint recognoscere, nisi vt & iste sexus peccasse in nocem Domini videretur, & iste sexus redimeretur per Domini passionem? Et ideo mulier resurrectionis accepit prima mysterium, & mandata custodit, vt veterem præuaricationis aboleret errorem.

At ille negauit eum dicens: Mulier non noui illum.] Quidam pio erga Apostolorum Petrum affectu locum hunc ita interpretantur, quasi benè dixerit se illum non nosse quia mens humana nescit cõprehendere, quia nemo sciat filium nisi pater. Iterum quoq; inquisitus dixerit, O homo non sum, malens se negare quomodo Christum. Sed & tercio interrogatus, cum ait, Homo, nescio quid dicis, significauerit se sacrilegia illorum nescire, hoc est reprobando & execrando damnare. Sed hæc quam friuola sit expositio, & Dominus qui se veridica contestatione, ter negandum à Petro prædixerat, & ipse Petrus ininuat, qui se hæc non de industria, sed de subreptione locutum, subsequenter lachrymis manifestat.

Et post pusillum alius videns eum dixit, Et tu de alijs es.] Petrus verò ait: O homo non sum. In hac negatione Beati Petri, discimus non solum ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cum sit, negat se esse Christianum, Dominus autem non ait Petro, Discipulum meum te negabis, sed me negabis. Negauit ergo ipsum, cum se negauit eius esse discipulum.

Et interuallo facto quasi hora vnius, alius quidam adfirmabat dicens: Vere & bis cum illo erat, nam & Galilæus est.] Non quod alia lingua Galilæi atque alia loquerentur Hierosolymitæ, qui vtique fuerunt Hebræi, sed quod vnaquæq; prouincia & regio suas habèdo proprietates, vernaculum loquendi sonum vitare non possit. Vnde in Actibus Apostolorum cum hi, quibus Spiritus sanctus infederat, omnium gentium linguis loquerentur, inter alios qui de diuerso mundi climare conuenerant, etiam qui habitabant Iudæam mirantes dixisse referuntur: Nonne ecce omnes isti qui loquuntur, Galilæi sunt? Et quomodo nos audiuimus vnusquisq; linguam nostram in qua nati sumus?

Et ait Petrus: Homo nescio quid dicis. Et continuo adhuc illo loquente cantauit gallus.] Solet scriptura sacra sæpè meritum caularum, per statum designare temporum. Vnde Petrus qui media nocte negauit, ad galli cantum pœnituit. Qui etiam post resurrectionem, diurna sub luce, Domi-

num quem ter negauerat, tertio se amare professus est, quia nimirum quod in tenebris obliuionis errauit, & speratæ iam lucis rememoratione correxit, & eiusdem veræ lucis adepta præsentia plenè totum quicquid mutauerat, erexit. Hunc opinor gallum aliqueum doctorum intelligendum, qui nos iacentes excitans, & somnolentos increpans dicat: Euigilate iusti, & nolite peccare.

Et conuersus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini sicut dixerat, Quia prius quam gallus cautes, ter me negabis. Et egressus foras Petrus fleuit amarè.] Respicente Domino Petrus ad cor reuersus, maculam negationis pœnitentiæ lachrymis tergit, quia non solum cum agitur pœnitentiæ, verum vt agatur, Dei misericordia necessaria est. Respicere namque eius, misereri est. Vnde Psalmista: Vsq; quo (inquit) exaltabitur inimicus meus super me? respice & exaudi me Domine Deus meus, id est miserere & adiuua. Quam nociua sanè adloquia perfidorum. Petrus inter Iudæos vel hominem se nosse negauit, quem inter discipulos Dei filium confessus erat. Sed ne in atrio Caiphæ retentus, poterat agere pœnitentiam? Egreditur foras, vt ab impiorum concilio secretus, pauidæ negationis sordes liberis fleatibus abluat.

Et viri qui tenebant illum, illudebant ei cadentes, & velaue- runt eum, & percutiebant faciem eius.] Impleta est hoc loco propheta, quæ ait: In virga percutient maxillam iudicis israel. Sed qui tunc cæsus est colaphis Iudæorum, cæditur etiam nunc blasphemijs falsorum Christianorum. Velaue- runt autem eum, non vt eorum ille scelera non videat, sed vt à seipso, sicut quondam Moyfi fecerunt, faciem eius abscondat. Si enim crederent Moyfi, crederent forsitan & Domino. Quod velamentum vsque hodie manet super cor eorum non reuelatum, nobis autem in Christum credentibus ablatum est. Neque enim frustra eo moriente, velum templi scissum est medium.

Et interrogauerunt eum dicentes: Prophetiza quis est qui te percussit.] Et alia multa blasphemantes, dicebant in eum. Hæc quasi in contumeliam faciebant eius, qui se à populis prophetam voluerit haberi: sed ipso dispensante qui patitur, omnia pro nobis fiunt, vt sicut Petrus hortatur Christo in carne passo, nos eadem cogitatione armemur. Et hæretici autem, vel Iudæi vsque hodie qui Iesum Deum negant, & mali Catholici, qui eum reprobis actibus exacerbantes, videri ab illo suas cogitationes & opera tenebrarum non autumant, quasi ei illudentes aiunt, Prophetiza quis est qui te percussit.

Et vt factus est dies, conuenerunt seniores plebis, & principes sacerdotum, & scribæ, & duxerunt illum in concilium suum dicentes, Si tu es Christus dic nobis.] Non veritatem denderabant, sed calumniam præparabant. Siquidem Christum hominem tantummodo de stirpe Dauid venturum sperantes, sicut ei interroganti alias ipsi responderunt, hoc pro magno ab eo quærebant, vt si diceret, ego sum Christus (secundum quod illi solum sapiebant) de semine Dauid, calumniarentur quod sibi arrogaret regiam potestatem.

Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi. Si autem & interrogauero, non respondebitis mihi, neque dimittetis.] Sæpè illis dixerat, Christum se esse, videlicet quando aiebat, Ego & pater vnus sumus. Et iterum, Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonia perhibent de me, sed vos non creditis, & cætera talia. Interrogauerat quoque quomodo dicerent Christum filium esse Dauid, cum ipse Dauid in spiritu Dominum suum illum vocauerit, vt tali nimirum interrogatione prouocati dicerent eum non solum verum hominem, quia filium Dauid, sed etiam verum Deum, quia Dominum esse Dauid. Verum illi neque dicenti credere sequendo, neque interroganti respondere quærendo, neque eum qui innoxius adprobatum est, immunem dimittere volebant. Qui autem semen Dauid calumniari quærebant, plus est quod audiunt.

Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.] Si ergo tibi in Christo, ô Iudæe, pagane, & hæretice, contemptus, infirmitas, & crux, contumelia est, vide quia per hæc filius hominis ad dexteram Dei patris sessurus, & ex partu virginis homo natus, in sua cum cæli nubibus est

Respicere domini.

Prophetia impleto. Cæditur domus blasphemans. Velaue- ritur facies domini.

Irridetur Christum.

Christum hominem tantum existimantes.

Christum se esse Dominum confessus est sæpè.

Christum Deus & homo.

Christum per humanationem exaltatum.

maiestate venturus. Vnde & Apostolus, cum crucis abie-
cta descripsisset, adiunxit, dicens, *Propter quod & Deus illum
exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in
nomine IESV omne genuflectatur caelestium, terrestrium, & in-
fernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Iesus Christus in glo-
ria est Dei.*

*Dixerunt autem omnes: Tu ergo es filius Dei? Vos dicitis quia
ego sum.*] Ita responsum temperat suam, vt & verum
dicat, & sermone eius calumniae non pateat. Maluit enim
se Christum filium Dei probare, quam dicere, vt condem-
nandi causa tolleretur his qui quod obijciunt, hoc ipsi fa-
tentur.

*At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? Ipsi
enim audiuimus de ore eius.*] Testimonium Domini, quod
ipse Christum & filium dixerit Dei, in eo acceperunt
quod ait, *Erit filius hominis sedens a dextris virtutis Dei.* & in-
terrogantibus, *Tu ergo es filius Dei.* Respondit, *Vos dicitis quia
ego sum.* Sua se ergo sententia condemnant, qui eum morti
tradunt, quem & oris & operis sui testimonio Deum esse
cognoscunt. Condemnant & Arrianos: qui verba Diuinae
maiestatis nuncia, clarificato iam post mortem Domino,
nolint intelligere, quae eo victo adhuc, flagellatoque, &
irriso, ipsi qui crucifixuri erant intellexere carnifices.

CAPVT XIXII.

ET surgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad Pila-
tum] Vt sermo IESV completeretur, quem de sua mor-
te praedixit: *Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagella-
bitur, & conspuetur. Et postquam flagellauerint, occident eum.*
Gentibus quippe Romanos significat. Nam Pilatus Ro-
manus erat, eumque in Iudaeam Romani praesidem mise-
rant, cui crucifixendum tradunt Dominum Iudaei, qui se
isto modo ab eius interfectione velut alienos facere cu-
piunt, vt non eorum innocentia, sed vt dementia mon-
straretur.

*Ceperunt autem accusare illum dicentes, Hunc inuenimus sub-
uertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Caesari, &
dicentem se Christum regem esse.*] Arguuntur impietatis Iudaei,
quod accusantes Saluatorem ne falso quidem aliquid
verisimile quod ei obijcere possint, inueniunt. Et ideo sic-
ut Marcus dicit, *conuenientia eorum testimonia non erant.* Ve-
rum ipse vt nobis patientiae praebet exemplum, sicut ante
verberatus, sic & modo occusatus filet ac reticet.

*Pilatus autem interrogauit eum dicens: Tu es rex Iudaeorum?
At ille respondens ait, Tu dicitis.*] Eodem verbo praetidi, quo
& principibus Sacerdotum responderet, vt propria senten-
tia condemnentur. Et notandum, quod duobus Domino
obicteis, videlicet quod & tributa Caesari dare prohibe-
ret, & se Christum regem diceret, Pilatus de vno regni
verbo interrogandum putauit. Potuit enim fieri vt illud
Domini iudicium, quod ait: *Reddite Caesari quae Caesaris sunt,
& quae Dei sunt Deo,* etiam Pilatum audisse contigerit, ideo-
que causam hanc, quasi apertum inuidorum mendacium
nihili pendens, solum hoc quod nesciebat, quaesitu dig-
num duxerit.

*Ait autem Pilatus ad Principes sacerdotum & turbas: Nihil
inuenio causa in hoc homine.*] Hoc est quod ipse pridie quam
pateretur inter alia discipulis ait: *Veni enim princeps mundi
huius, & in me non habet quicquam.* Sed quia princeps mundi,
hoc est Pilatus, eum abioluit, in quo nihil causae quam da-
mnaret inuenit, vide quid agant Iudaei, qui non aequitatis
amore verum inuestigare, sed inuidiae stimulo iustum
damnare satagunt.

*At illi inualescebant dicentes: Commouet populum, docens
per vniuersam Iudaeam, & incipiens a Galilaea vsque huc.*] Hic
accusantium sermo magis & eum qui accusatur innoxium,
& eos qui accusant docet esse peruersos. Docuisse enim
populum, & a pristini temporis ignauia docendo commo-
uisse, talique actu a Galilaea vsque ad Iudaeam, hoc est to-
tam a fine vsque ad finem, terram repromissionis per-
transisse, non criminis, sed indicium constat esse virtutis.
Potuit namque aliquis amator Domini, sicut etiam fecit,

eandem sententiam laudis loco ponere, dicendo auditori-
bus bonis: *Vos scitis quod factum est verbum per vniuersam
Iudaeam.* Incipiens enim a Galilaea post baptismum, quod predi-
cauit Ioannes, Iesum a Nazareth, quomodo vnxit eum Deus
Spiritu sancto & virtute, qui pertransiit beneficiendo, & sa-
nando omnes oppressos a diabolo, quoniam Dominus erat cum il-
lo. Denique Pilatus neque interrogandum de hoc ratus
Saluatorem, se magis ipsum nacta occasione, cupit ab eo
iudicando liberum reddere. Nam sequitur:

*Pilatus autem audiens Galileam, interrogauit, si homo Gali-
leus esset. Et vt cognouit, quod de Herode potestate est, remisit
eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat illis diebus.*] Pi-
latus quidem, ne contra eum, quem infontem & propter
inuidiam traditum cognouerat, sententiam dare cogere-
tur, Herodi eum misit audiendum, vt ipse potius eum
qui eius patriae Tetrarchus existerat, vel absolueret, vel
puniret: verum Diuina providentia, ne qua Iudaeis excu-
satio remaneret, quasi non ipsi, sed Romani Christum
crucifixerint, Herodes quoque qui natu & religione e-
rat Iudaeus, cum exercitu suo quid de illo senserit, est ostē-
tare permixtus. Simul & impietas vtriusque prouinciae,
Iudaeae scilicet, in qua natus, & Galilaeae, in qua nutritus
est, & conuersatus, in eius necem conspirantis ostendit-
ur.

*Herodes autem visu Iesu gauisus est valde. Erat enim cupi-
ens ex multo tempore videre illum, eo quod audiret multa de illo,
& sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Interrogabat au-
tem illum multis sermonibus, at ipse nihil illi respondebat.*] Ta-
cuit & nihil fecit, quia nec illius crudelitas merebatur vi-
dere Diuina, & Dominus instantiam declinabat. Et for-
tasse in Herode, omnes impij significatur, qui si Legiō
crediderint, & Prophetis, mirabilia Christi opera in Eu-
angelio quoque videre non possint.

*Stabant etiam principes sacerdotum & scribae constanter ac-
cusantes eum.*] Accusantibus se principibus Sacerdotum &
Scribis, Dominus apud Pilatum pauca, apud Herodem
nulla respondit, ne videlicet crimen diluens dimitteretur
a praeside, & crucis utilitas differretur. Nam & iustum
profecto erat, vt Pilato qui inuitus ferebat sententiam, ali-
qui in parte responderet: Herodem vero caeterosque Iu-
daeorum optimates, quia contra legis suae decreta inno-
xium condemnabant, indignos per omnia suo sermone
duceret. Propter illa ergo, quamuis respondere noluit,
ad hoc data est de Agno similitudo, vt in suo silentio non
reus, sed innocens haberetur. Vbi enim tacebat, quasi
agnus toto pro grege immolandum patientiam praestabat:
vbi vero respondebat, quasi pastor bonus, pro cre-
ditis sibi ouibus contra luporum latronumque insidias
pugnabat.

*Spreuit autem illum Herodes cum exercitu suo, & illi fuit in-
dutum veste alba, & remisit ad Pilatum.*] Quod veste alba
induitur, immaculatae dat indicia passionis, quoniam Ag-
nus Dei immaculatus, totius mundi sit peccata ablaturus.
Qui enim in veste alba spretus & illusus, ipse in casta car-
ne est passus & sepultus. Aliter: quod hic alba, iuxta vero
alios Euangelistas purpurea vel coccinea veste indutus,
illuditur, geminum martyrij genus, quo per sanctae Ec-
clesiae passiones adornatur, exprimit. Quae & innocuam
eiusdem Domini ac sponsi sui mortem mirata, *Dilectus
(inquit) meus, candidus, & rubicundus.* Candidus, scilicet a-
ctione, rubicundus sanguine. Et ipse varijs membrorum
suorum flosculis vernans, in pace lilia gignit, in bello
rosas.

*Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die. Nam
antea inimici erant ad inuicem.*] Hoc nefandissimum He-
rodis & Pilati foedus, quod in occidendo Christo pepi-
gerunt, haecenus eorum velut hereditario iure successores
custodiunt, quando Gentiles & Iudaei sicut genere
& religione, ita etiam mente dissidentes, in Christianis tam-
en persequendis, Christi que in eis fide perimenda con-
sentiunt.

*Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum, & Magi-
stratibus, & plebe, dixit ad eos.*] Quantum dimittendi Iesu
studium gerat Pilatus, attende. Primo accusantibus fa-

Responso
prudens.

Iudaei se
sua eodem
nans seu-
rentia.
Arrianorum
error.

Traditur
gentibus.

In pietas
Iudaeorum,
in accusan-
do.

Tu dicitis.

Obiecta
Domino
duo.
Pilatus
forte, Chri-
sti re-
spon-
dem au-
diuerat.]

Princeps
mundi hu-
ius.

Accusatio
fuita.

Pilatus
damna-
ret
Christum
innocentem
solentia.
Iudaei in-
excusabi-
les.
Herodes
Iudaeus.

Tacuit
quare cor-
Herode
Christum.

Agno
simi-
ludo.

Veste
alba.

Purpurea
veste.

Gentium
& Iudae-
rum
Christum
persequen-
tes.

Pilatus
Iudaeus
Christum
Iudaeus.

cerdotum principibus, nihil se in eo causæ dicit inuenisse. Deinde illis in cœpto persistentibus, mittit ad Herodem, ut si vel ille quid in eo sceleris inuenire possit, an fortè dimittendum decernere velit, exploret. Postremò & eius agnita voluntate, nec inuenio in Iesu facinore etiam plebis, cui vnum dimittere per Pascha consueuerat, sententiam quærit. Iterum quoque ac tertio dimittere illum volens, interrogat. Sed quò curiosus auxiliatorem dimittendi Iesum quem non reperit, quærit: eo criminiosiores eos quos vnanimiter eius mortem desiderantes repperit, arguit:

Obtulisti mihi hunc hominem, quasi auertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans nullam causam inuenio in homine isto ex his in quibus eum accusatis.] Hæc dicendo Pilatus, absolutus quidem Iesum, quem probauit infontem, sed ut implerentur scripturæ, quem absoluit iudicio, crucifixit mylterio.

Sed neque Herodas. Nam remisisti vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei.] Audi cæce Iudæ, audi crudelis pagane. Pilatus ipse fateatur, neque se, neque Herodem dignum quid morte in Christo reperisse, sed tantum in occidendo vel illudendo innoxio alienæ crudelitatis obtemperasse clamoribus. Pereant ergo scripta, quæ tanto post tempore contra Christum composita, non illum apud Pilatum magicæ artis accusatum, sed vos apud Dominum perfidæ & falsitatis accusandos esse demonstrant.

Emendatum ergo illum dimittam.] Flagris illum & Iudibrijs quantum ipsi iubetis, dummodo innoxium sanguinem non sitiatis, afficiam.

Neceffe autem habebat dimittere eis per diem festum vnum.] Neceffe habebat, non imperialis legis sanctione, sed annua gentis, cui per talia placere gaudebat, consuetudine deuinctus.

Exclamauit autem simul vniuersa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam, qui erat propter seditionem quandam factum in ciuitate & homicidium, missus in carcerem. Hæret Iudæis vsque hodie sua petitio, quam tanto labore impetrarunt. Quia enim data sibi optione, pro Iesu latronem, pro saluatore interfectorem, pro datore vitæ, elegerunt ademptorem, merito salutem vitamque perdiderunt, & latrocinijs se ac seditionibus in tantum submerferunt, ut & patriam regnumque suum, quod plus Christo amauiere, perdiderint, & hæctenus eam quam vendidère, vel animæ, vel corporis libertatem recipere non meruerint.

Iterum autem Pilatus locutus est ad illos, volens dimittere Iesum. At illi subclamabant dicentes: Crucifige, Crucifige eum.] Quanta perfidorum crudelitas, quæ non solum occidere innocentè, sed & pessimo genere mortis occidere, hoc est crucifigere dederat. Pendentes enim in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus manibusque confixi, producta morte necabantur, & diu viuebatur in cruce, non quia longior vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor citius finiretur. Verum ipse de morte pessima occidit omnem mortem. Pessima enim erat, non intelligentibus Iudæis. Nam à Domino electa erat. Ipsam enim crucem suam signum habiturus erat, ipsam crucem de diabolo superato, tanquam trophæum in frontibus fidelium positurus, vt diceret Apostolus: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri IESV Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.*

Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis inuenio in eo. Corripiam ergo illum, & dimittam.] Hanc correptionem qua populo satisfacere, ne vsque ad crucifigendum saluatorem lassarent, summopere quærebat, non modo eum oblatum rogitando, sed etiam deridendo & flagellando nefandorum desiderijs exhibuisse, & verba Euangelistæ Ioannis, & ipsa testatur columna cui alligatur. Ille qui soluere cõpeditos solet, plena Deo mēbra verberibus subdidit. Quæ videlicet columna in Ecclesia montis Sion posita Dominici cruoris, vsque hodie cernentibus vestigia certa demonstrat. Sed hæc licet agat Pilatus, quid insatiabilis sacrilegorum furor concupiscat, adtende.

At illi instabant vocibus magnis, postulantes vt crucifigeretur,

& inualecebant voces eorum.] Quia totam accusationem quam aduersus Dominum detulerant, crebra ac sollicita Pilati interrogatione videbant euacuatam, tandem impudici ad solas se preces conuertunt, ut quod criminando & quasi ratiocinando nequieuerant, iam postulando & vociferando perficiant. Quem exinde ordinem seuiendi, etiam beatorum Martyrum persecutores tenuisse, satis Ecclesiastica demonstrat historia.

Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimisit autem illis eum qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant. Iesum vero tradidit voluntati eorum.] Latro seditionis & homicidiorum auctor dimissus est populo Iudæorum, id est, diabolus, qui iam olim patria lucis ob culpam superbiæ depulsus, & in tenebrarum fuerat carcerem missus, atque ideo Iudæi pacem habere non possunt, quia seditionum principem, quàm Dominum eligere maluerunt. Quia verò Barabbas, filius patris, vel filius magistri, eorum interpretatur, potest Antichristi typum gerere, quem illi quibus dicitur, *Vos ex patre diabolo estis, vero Dei filio sunt prælaturi.* Filius autem diaboli Antichristus, non ab ipso nascendo, sed sicut cæteri peccatores illum imitando vocatur.

Et cum ducerent eum, adprehenderunt Simonem quendam Cyrenensem, venientem de villa, & imposuerunt illi crucem portare post Iesum.] Ioannes Euangelista narrat, ipsum Dominum sibi baiulasse crucem. Vnde intelligitur primò à Domino crucem portatam, ac deinde Simoni quem fortè ex euntibus obuium habuerunt impositam, cõgruo satis ordine mylterij. Quia ipse passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum vt sequamur vestigia eius. Qui bene crucem post Iesum portasse describitur, iuxta quod ipse præcipit, *Et tollat crucem suam, & sequatur me.* Et quia Simon iste non Hierosolymita, sed Cyrenæus esse perhibetur, Cyrene enim Libyæ ciuitas est, sicut in Actibus Apostolorum legimus, rectè per eum populi Gentium designantur. Qui quondam peregrini, & hospites testamentorum, nunc obediendo fidei, ciues sunt & domestici Dei. Et sicut alibi dicitur, *Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* Vnde pulchrè Simon obediens, Cyrene hæres interpretatur. Nec prætereundum quod Simon de villa venisse refertur. Villa enim Græcè *αὐλή* vocatur, à qua Pagani nomen trahunt, eo quòd à ciuitate Dei alieni, & quasi vrbani sint conuersationis ignari. Sed de pago Simon egrediens, crucem portat post Iesum, cum populus nationum paganis ritibus derelictis, vestigia Dominicæ passionis obedienter amplectitur.

Sequebatur autem illum multa turba populi, & mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuersus autem ad illas Iesus dixit.] Multa simul turba crucem Domini, sed nõ vna eademque mente sequebatur. Nam populus quidem, vt cuius mortem impetrauerat, morientem lætus aspiceret: mulieres vero, vt quem viuere desiderabant, moriturum, morientem, & mortuum plorarent. Non autem ideo solus mulierum planctus eum sequebatur, quia non innumerus etiam credentium virorum cætus de eius erat passione mœlissimus, sed quia fœmineus quasi contemptibilior sexus, liberius poterat præsentibus sacerdotum principibus & magistratibus, quid contra eos senserit ostentare. Verum quia nouit Dominus qui sunt eius, præter missam furentis populi turba, ad amantes plangentesque se fœminas oculos & ora conuertit dicens:

Filias Hierusalem nolite flere super me, sed super vosipsas flere, & super filios vestros.] Ne me (inquit) moriturum lamentemini, cuius cita resurrectio mortè soluere potest, cuius mors & omnem mortem, & ipsum mortis destructura est auctorem. Vos potius ipsas, vestramque progeniem, ne in meæ crucis ultionem cum perfidis æterna morte damnemini, dignis lachrymarum fontibus abluite. Notandumque cum filias Hierusalem appellat, quòd non solæ quæ cum eo venerant à Galilæa, sed & eiusdem vrbis ciues ei mulieres adhæserint. Et nunc quoque quali immolandum Iesum duplex turba prosequitur, cum eius passionis historiam, alij tanquam risu dignas fabulas, alij lachrymantibus vt decet oculis legunt, audiunt, recolunt: eius carnis

Iudæorum impudēs preces.

Barabbas dimissio.

Pace cur careant Iudæi.

Bataliuit crucem sua prius Dominus, postherius Cyrenensis Simon.

Cyrene.

Gentium electio.

Pagus. Pagani.

Christum sequentiū diuersi affectus.

Mulieres cur potius quam viros alloquatur dominus.

Mortem suam flere cur veteri.

sanguinisque mysteria hi quasi viles communesque escas, illi pectore tanta re digno percipiunt. Sed Dominus vbi cor contritum & humiliatum respicit, mox addita salutaris compunctionis gratia, vnde gratius, dulcius & blandus consolator irrogat.

Quia ecce venient dies, in quibus dicent: Beata Steriles & ventres qui non genuerunt, & vbera qua non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos: & collibus, operite nos. Dies venturae à Romanis obfidionis & captiuitatis significat. De quibus superius inter alia discipulis ait: Tunc qui in Iudaea sunt, fugiant in montes. Et paulò post: Va autem pregnantibus, & nutriendis in illis diebus. Quia & naturale est imminente captiuitate, hostilique per agros vrbesque clades feruente, cunctos qui euadere queant alta quæque vel abdita, quibus abscondantur refugia conquirere. Et specialiter refert Iosephus, insistentibus sibi Romanis Iudæos cauernas certatim montium, colliumque petisse speluncas. Ita vt semetipsum testetur, munitione quodam destructæ vrbs Lotapatæ in Speleo cum quadraginta comitibus proditum, inuentum, atque ab hostibus captum. Potest autem & ex superfluo, quod beatificandos dicit steriles & non parieres, de his intelligi, qui se ipsos in vtrilibet sexu castrauerunt propter regnum cælorum. Montibus & collibus dici, Cadite super nos, & operite nos: cum quilibet suæ fragilitatis memores ingruente tentationum articulo, sublimium quorumque, vel ipsa virginitate, vel martyrio, vel quacunquæ alia virtute virorum quæsierint exemplis, monitis, & precibus defendi.

Quia si videri ligno hac faciunt, in arido quid fiet? Viride lignum, seipsum suosque electos: aridum vero, impios & peccatores significat. Si ergo ipse, inquit, qui peccatum non feci, qui lignum vitæ merito appellatus, fructus gratiæ duodenos per singulos menses adfero, sine igne passionis à mundo non exeo: quid putas eos manere tormenti, qui fructibus vacui, ipsum insuper vitæ lignum flammis dare non timent? Si nunc est tempus vt incipiat iudicium de domo Dei, & omnes qui volunt pie viuere in Christo persecutionem patiuntur, qui finis eorum, qui non credunt Euangelio De?

Ducebantur autem & alij duo nequam cum eo, vt interficerentur. Vt impletur quoddam ait: Et cum iniquus deputatus est. Sed ille cum iniquus deputatus est in morte, vt iniquos iustificaret in resurrectione, qui cum in forma Dei esset, propter homines homo factus est, vt hominibus potestatem daret filios Dei fieri.

Et postquam venerunt in locum qui vocatur Caluaria, ibi crucifixerunt eum. Extra urbem Hierusalem & extra portam, loca erant in quibus truncabantur capita damnatorum, & Caluarie, id est decollatorum sumpsere nomen. Propterea autem ibi crucifixus est Dominus, vt vbi prius erat area damnatorum, erigerentur vexilla martyrij. Et quomodo pro nobis maledictum crucis factus est, & flagellatus, & crucifixus, sic pro omnium salute quasi noxius inter noxios crucifigitur, vt vbi abundauit peccatum, superabundet gratia. Qualiter sanè Dominus in cruce sit positus, quidve eadem sacratissimi corporis positio regalis in se typi contineat; Sedulius in paschali carmine pulchrè veribus dixit:

Neue quis ignoret speciem crucis esse colendam,
Quæ Dominum portauit ouans ratione potenti,
Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis.
Splendidus auctoris de vertice fulget Eous,
Occiduo sacra lambuntur sidere plantæ.
Arcton dextra tenet, medium laua erigit axem,
Cunctaq; de membris viuunt natura creatis,
Et cruce complexum Christus regit vndiq; mundum.

Moralem quoque Sacrosanctæ crucis figuram describit Apostolus, vbi ait: In charitate radicati & fundati, vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, que sit latitudo & longitudo, altitudo & profundum, cognoscere etiam supereminentem scientiam charitatem Christi. In latitudine quippe, bona opera charitatis significat. In longitudine, perseverantiam sanctæ conversationis vsque in finem. In altitudine, spem cælestium præmiorum. In profundo, inscrutabilia iudicia Dei, vnde

ista gratia in homines venit. Et hæc ita coaptantur sacramento crucis, vt in latitudine accipiatur trauersum lignum quo extenduntur manus, propter operum significationem. In longitudine, ab ipso vsque in terram, vbi totum corpus crucifixum stare videtur, quod significat persistere, hoc est longanimitèr permanere. In latitudine, ab ipso trauerso ligno sursum versus, quod ad caput eminet, propter expectationem supernorum, ne illa opera bona atque in eis perseverantia propter beneficia Dei terrena ac temporalia facienda credantur, sed potius propter illud quod desuper sempiternum sperat fides, quæ per dilectionem operatur. In profundo autem pars illa ligni quæ in terræ abdita defixa latet, sed inde confurgit illud omne quod eminet, sicut ex occulta Dei voluntate euocatur homo ad participationem tanta gratiæ alius sic, alius autem sic, supereminentem vero scientiæ charitatem Christi, eam profecto vbi pax illa est, quæ præcellit omnem intellectum.

Et latrones vnum à dextris, & alium à sinistris. Latrones qui cum Domino sunt hincinde crucifixi, significant eos qui sub fide & confessione Christi, vel agonem martyrij, vel quæ continentiarum arctioris instituta subeunt. Sed quotquot hæc pro æterna solum cælestique gloria gerunt, hi profecto dextris latronis merito & fide designantur. At qui vel humanæ laudis intuitu, vel qualibet minus digna intentione sæculo abrenunciant, non immerito blasphematoris & sinistri latronis mentem & actus imitantur. De quibus dicit Apostolus: Si tradidero corpus meum vt ardeam, si dero omnes facultates meas in cibo pauperum, si alia multa fecero, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. At vero, beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.

Iesus autem dicebat: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Quia Lucas per vituli typum sacerdotium Christi scribere disposuit, rectè apud eum Dominus & pro persecutoribus suis iure sacerdotis intercedit, & eodem munere latroni consentienti paradisi ianuam pandit. Neque enim putandum est eum hæc patrem frustra orasse, sed in eis mirum qui post eius passionem credere, quod orabat impetrasse. Notandum sanè, quod non pro eis qui luoris ac superbiam stimulis accensi, quem filium Dei intellexere, crucifigere quam confiteri maluerunt, sed pro eis utique, qui zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam, nesciere quod fecerunt, patri preces obtulerit. Sed & Ioannes Apostolus dicit: Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, vt roget quis. Imitare ergo Dominum tuum, pro inimicis intercede, & si necdum potes, saltem caue ne contra illos orare presumas. Sic enim cotidianis profectibus auctus, & ad illud quandoque Domino iuuante peruenies, vt etiam pro illis intercedere possis.

Diuidentes vestimentum eius, miserunt sortes. Et stabat populus spectans. Hæc Euangelista Ioannes plenius exponit, quia scilicet milites cætera in quatuor partes iuxta suum numerum diuidentes, de tunica quæ inconfutilis erat desuper contexta per totum, sortem miserunt. Quadripertita autem vestis Domini, quadripertitam eius figurauit Ecclesiam, toto scilicet qui quatuor partibus constat terrarum orbe diffusam, & omnibus eisdem partibus æqualiter, id est concorditer distributam. Tunica verò illa sortita, omnium partium significat vnitatem, quæ charitatis vinculo continetur. Si enim charitas iuxta Apostolum, & supereminentiorem habet viam, & supereminet scientiæ, & super omnia præcepta est, merito vestis qua significatur, desuper contexta perhibetur. In forte autem quid nisi Dei gratia, commendata est? Sic quippe in vno ad omnes peruenit, cum fors omnibus placuit, quia & Dei gratia in vnitatem ad omnes peruenit, & cum fors mittitur, non personæ cuiusque vel meritis, sed occulto Dei iudicio ceditur.

Et deridebant illum principes, cum eis dicentes: Alios saluos facit, se saluum faciat, si hic est Christus Dei electus. Etiam nolentes consententur principes & populi Iudæorum, quod alios saluos fecerit. Itaque vestra vos condemnat sententia. Qui enim alios saluos fecit, utique si vellet seipsum saluare poterat. Se saluum faciat (inquiunt) si hic est Christus Dei electus.

Dies excidij Hierosolymitanæ.

Iosephus vi. cap. 11.

Lignum viride.

Cum iniquus deputatus est.

Caluarie locum.

Sedulius de cruce.

Crucis mensura.

Latrones cum Domino crucifixi.

Cap. 94

Lucas huius est in figura.

Oratio Domini pro quibus scribitur.

Sorsis missis.

Tunica sortita.

Saluos facit.

Quis. Imò ideo se saluum facere de cruce descendendo noluit, quia ipse est Christus Dei electus. Nam qui ideo venit, ut pro nobis crucifigeretur, ideo seipsum saluare de cruce descendendo neglexit, quia cum cæteris peccatoribus etiam illos qui crucifigere, saluare moriendo curauit.

Illudabant autem & milites accedentes, & acetum offerentes illi dicentes: Si tu es rex Iudæorum saluum te fac. Acetum ipsi erant Iudæi, degenerantes à vino Patriarcharum & Prophetarum. Quo videlicet acetum milites Dominum potauerunt, quem eorum suggestionem morti tradiderunt. Et notandum, quòd Iudæi vocabulum Christi & filij Dei scripturæ sibi auctoritate creditum blasphemantes irrident. Milites verò utpote scripturarum nescij, non Christo Dei electo, sed regi Iudæorum insultant.

Erant autem & superscriptio scripta super illum litteris Græcæ & Latinis & Hebraicis, Hic est rex Iudæorum. Pulchrè titulus qui Christum regem testetur, nò infra sed supra crucem ponitur, quia licet in cruce pro nobis hominis infirmitate dolebat, super crucem tamen Regis maiestate fulgebat. Qui aptè etiam, quia Rex simul & sacerdos est, cum eximiam patri suæ carnis hostiam in altari crucis offerret, regis quoq; quæ præditus erat titulo dignitatè præterendit, ut cunctis legere, hoc est audire & credere volentibus innotescat, quia suam per crucem non perdidit, sed confirmari potius & corroborari imperium. Vnde & Apollolus cum ignominiam crucis descripsisset, adiunxit: *Propter quod & Deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, &c.* Nam quod hoc nomen Hebraicè, Græcè, & Latinè scriptum erat, hoc est quod idem Apollolus subsecutus adnectit: *Et omnis lingua confiteatur, quia IESVS Christus in gloria est Dei patris.* Quantum vero ad litteram, hæ tres linguæ ibi præ cæteris eminebant. Hebræa propter Iudæos in lege gloriantes, Græca propter gentiù sapientes, Latina propter Romanos multis ac penè omnibus iam tunc gentibus imperantes. Velint nolint ergo Iudæi, omne mundi regnum, omnis mundana sapientia, omnia diuinæ legis sacramenta testantur, quia Iesus rex Iudæorum est, hoc est imperator credentium & consentientium Deum.

Vnus autem de his qui pendebant. latronibus, blasphemabat eum dicens: Si tu es Christus, saluum fac te ipsum & nos. Mouet fortè aliquos, quomodo alij Euangelistæ dicant, latrones qui crucifixi erant cum eo, conuictos ei. Vnus quidem eorum quando conuictus est, secundum Lucæ testimoniù, alter & conspexit eum, & in Deum credidit. Sed intelligamus eos breuiter perstringentes hunc locum, pluralem numerum pro singulari posuisse. Sicut in Epistola ad Hebræos legitur pluraliter dictum, *Clauerunt ora leonum,* cum solus Daniel significari intelligatur. Et pluraliter dictum, *Señi sum,* cum de solo Esaia tradatur. In Psalmo etià quod dictum est, *Adiuerunt reges terra & principes conuenerunt in unum,* pluralem numerum pro singulari positum, in Actibus Apollolorum inuenitur. Nam reges propter Herodè, principes propter Pilatum intellexerunt, qui testimoniolum eiusdem Psalms adhibuerant. Quid autem uisitatus (verbi gratia) quàm ut dicat aliquis, & rustici mihi insultant, etiam si vnus insultet?

Respondens autem alter increpabat illum dicens, Ne que tu times Deum, quod in eadem damnatione es. Et nos quidem iuste. Nam digna factis recipimus. Hic verò nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum: Domine memento mei cum ueneris in regnum tuum.] Quis huius latronis animù non mireretur? Imò iuuantis cum domini gratia quis digne miretur? Digna gratiarum actione ueneretur? In cruce clauis manus eius pedesq; ligauerat, nihil in eo à pœnis liberum nisi cor & lingua remanserat, inspirante Deo totum illi obtulit, quòd in se liberum inuenit, ut iuxta hoc quòd scriptum est, *Corde crederet ad iustitiam, ore confiteretur ad salutem.* In corde autem fidelium tres summopere manere uirtutes testatur Apollolus dicens, *Nunc autem manet fides, spes, charitas.* Quas cunctas subepta repletus gratia & accepit latro & seruauit in cruce. Fidem namq; habuit, qui regnaturum Dominum credidit, quem secum pariter morietem uidit. Spem habuit, qui regni eius aditù postulat. Charitatem quoq; in morte sua

uiuaciter tenuit, qui fratrem & conlatronem pro simili scelere morientem & de iniquitate sua arguit, & ei vitam quam cognouerat prædicauit. Ille qui talis ad crucem uenit ex culpa, ecce qualis à cruce recedit ex gratia. Confitebatur Dominum, quem uidebat secum humana infirmitate morientem, quando negabant Apolloli eum, quem miracula uiderant diuina uirtute facientem.

Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso.] Pulcherrimum affectandæ conuersionis exemplum, quòd tam cito latroni uenia relaxatur, & uberior est gratia quam precatio. Semper enim plus Dominus tribuit quàm rogatur. Ille enim rogabat, ut memor sui fuisset Dominus cum uenisset in regnum suum. Dominus autem ait: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Vita est enim esse cum Christo, quia ubi Christus, ibi regnum. Quidam duos latrones cum Domino crucifixos, duobus baptizatorum generibus coaptant. *Quicumq; enim baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus.* Ambo namq; similes crucifixi, sed vnus in cruce blasphemij peior, alter est confessione martyr effectus. Quia per baptismum quo cum peccatores essemus abluimur, alij dum Deum in carne passum, fide, spe, & charitate laudant, coronantur: alij dum aut fidem aut opera baptismi habere renuunt, dono quod accipere priuantur.

Erant autem serè hora sexta, & tenebræ factæ sunt in uniuersa terra usque in horam nonam, & obscuratus est sol.] Clarissima mundi lumen retraxit radios suos, ne aut pendentem uideret Dominum, aut impij blasphemantes sua luce fruerentur. Et notandum quòd Dominus sexta hora, hoc est recessuro à centro mundi sole crucifixus sit: diluculo autè, hoc est Oriente iam sole resurrectionis suæ mysteria celebrarit. Statu enim temporis signauit, quòd effectu operis exhibuit. *Quia mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.* Nam & Adam peccante scriptum est, quòd audierit uocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem. Post meridiem namque inclinata luce fidei. Ad auram uero, refrigerente seruore charitatis. Deambulans autè audiebatur, quia ab homine peccante recesserat. Rationis igitur ordo posebat, ut eodem temporis articulo quo tunc Ad peccanti obcluserat, nunc latroni penitenti Dominus paradisi ianuam panderet.

Et uelum templi scissum est medium.] Hoc expirante Domino factum est, sicut Mattheus, Marcusq; contestantur, sed Lucas præoccupando narrauit. Volens enim miraculum miraculo adiungere, cum dixisset *sol obscuratus est,* continuo subiungendum existimauit, *Et uelum templi scissum est medium.* Scinditur autem uelum templi, ut arcana testamenti & omnia legis sacramenta, quæ prius tegebantur, appareant, atque ad populum transeant nationum. Ante etenim dictum fuerat, *Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius.* Nunc autem, *exaltare super caelos Deus, & super omnem (inquit) terram gloria tua.* Et in Euangelio prius dixit, *In uiam gentium ne abieritis.* Post passionem uero, *Euntes docete omnes gentes.*

Et clamans uoce magna Iesus ait, Pater in manus tuas commendo spiritum meum: & hæc dicens expirauit.] Patrem inuocando filium Dei se esse declarat. Spiritum uero commendando, non defectum suæ uirtutis, sed confidentiam eiusdè cum patre potestatis insinuat. Amat enim dare gloriam patri, ut nos ædificet gloriam dare creatori. Commendat itaq; patri spiritum, iuxta hoc quòd delectato corde & exultantibus spe resurgendi labijs, in alio Psalmo loquitur, *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem.*

Uidens autem centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum dicens: Vere hic homo iustus erat.] Non solus Centurio glorificauit Deum, sed & milites qui cum eo erant custodientes Iesum (sicut Mattheus scribit) uiso terræ motu, & his quæ fiebant, timuerunt ualde dicentes, *Vere Dei filius erat iste.* Quanta ergo cæcitas Iudæorum, qui tot per Dominum uirtutibus factis, tantis in morte eius apparentibus signis, credere respuerunt, & insensibiliores gentilibus Deum glorificare uel timere contempserunt. Vnde merito per Centurionem fides Ecclesiæ designatur, quæ uel

Acetum Iudæi erant.
Christum Iudæi, Regem gentes rident.
Euangel. Concord.
Pluralem pro singulari.
Laronibus omni conspectus.

Venie impetranda fiducia.
Solis obscuratio.
Crucifixionis resurrectionis hora mysterium.
Veli scissura.
Spiritus quomodo commendatus sit patri filius.
Gentium timor.
Centurio.

myfteriorum caelestium per mortem Domini referato, continuo Iesum & verè iustum hominem, & verè Dei filium synagoga tacente cõfirmat. Nam & ipsa summa centenaria, quæ in flexu digitorum, sicut & suprâ memoratû est, de sinistra transit in dexteram, Ecclesiæ sacramentis & fidei aptissimè congruit, cui pro lege Euangelium creditum, pro terræ diuitijs regnum est caeleste promissum.

Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud: & videbant quæ fiebant percutientes pectora sua reuertebantur. Quod percutiebant pectora, quia pœnitentiæ est & luctus indicium, potest dupliciter intelligi. Siue enim cum cuius vitam dilexerût, iniuste occisum dolebant: seu cuius mortem se impetrasse meminerant, hunc in morte amplius glorificatum tremebant. Sed siue hæc, siue illa, siue vtraque causa diuersas in turba dissidentesque personas pectus tundere coegerit, notanda distantia gentis & gentis. Gentiles quippè moriente Christo Deum timètes apertæ confessionis voce glorificant, Iudæi percutientes solum pectora, silentes domum redeunt.

Stabant autem omnes noti eius à longe, & mulieres quæ secutæ erant eum à Galilæa hæc videntes. Hoc est, quod ipse Dominus in Psalmo explicita suæ passionis serie patri queritur, dicens: *Elongasti à me amicum & proximum, & notos meos à miseria.*

Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio, vir bonus & iustus. Hic non consererat consilio & actibus eorum. Decurio vocatur quod sit de ordine curiæ, & officium curiæ administraret, qui etiam curialis à procurando munera ciuilia solet appellari.

Ab Arimathia ciuitate Iudææ, qui expectabat & ipse regnum Dei. Ab Arimathia, ipsa est Ramathaim ciuitas Helcanæ & Samuelis in regione Thannitica iuxta Diospolim.

Hic accessit ad pilatum & petijt corpus Iesu. Magnæ quidem Ioseph iste dignitatis ad facultum, sed maioris apud Deum meriti fuisse laudatur, vt per iustitiam meritorum sepeliendo corpori dominico dignus foret, & per nobilitatè potentia secularis idem corpus accipere posset. Non enim quilibet ignorus ad præsidem accedere, & crucifixi corpus poterat impetrare.

Et depositum inuoluit sindone, & posuit eum in monumento exciso, in quo nondam quisquam positus fuerat. Et ex simplici sepultura Domini, ambitio diuitum condemnatur, qui nõ in tumulis quidem possunt carere diuitijs. Postumus autem iuxta intelligentiam spiritalem & hoc sentire, quod ille in sindone manda inuoluat. **I E S V M**, qui pura eum mente susceperit. In nouo autem ponitur monumento, ne post resurrectionem cæteris corporibus remanentibus, surrexisse alius fingeretur. Quod benè monumentum de petra excisum fuisse memoratur, ne si ex multis lapidibus ædificatum esset, suffocis tumuli fundamētis ablatus furto diceretur. Aliter: Solus tumulo Dominus includitur, vt specialis illius sepultura, id est nostræ dissimilis, sicut & cætera dispensationis eius arcana à nostræ naturæ fragilitate discrepauere, specialis & resurrectio designetur. Nam & vetus homo apparuit, sed ex virgine matre conceptus & natus. Et tentatus est per omnia, sed pro similitudine absque peccato. Et mortuus est, sed quomodo ipse voluit. Et sepultus est, sed quamdiu voluit. Et suscitatus est, sed quando voluit. Hoc est ergo quod ait: *Singulariter sum ego donec transeam.* Et alibi de singulari sepultura: *In pace in idipsum obdormiam & requiescam, quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me,* id est, cæterorum mortalium in fine, resurrectione seruata me singulari dono à mortuis die tertia resurgere promissisti.

Et dies erat parasceues, & sabbatum illucescebat. Parasceue, præparatio interpretatur, quo nomine Iudæi qui inter Græcos conuersabantur, sextam sabbati, quæ nunc à nobis sexta feria vocatur, appellabant, quod eo videlicet die quæ in sabbatum forent necessaria præpararent. Iuxta quod de manna quondam erat præceptum: *Sexta autem die colligitis duplum,* &c. Qui verò inter Romanos vitam ducunt Iudæi, vstratus eum Latine cenam puram cognominant. Quia ergo sexta die homo factus, & tota mundi est creatura perfecta, septima autem conditor ab opere suo re-

quieuit, vnde & hanc sabbatum, id est requiem vocari præcepit, rectè Dominus eadem die sexta crucifixus, humanæ reparationis impleuit arcanum. Vnde cum accepisset acetum, dixit, *Consummatum est:* id est sexti diei, quod pro mundi resurrectione suscepi, totum est opus perfectum. Sabbato autem in sepulcro requiescens, resurrectionis quæ octaua die ventura erat, expectabat euentum. Vbi nostræ simul deuotionis præluet exemplum, quos in hac quidem sexta mundi ætate pro Domino pati, & velut mûdo crucifigi necesse est: in septima vero ætate, id est cum læri quis debitum soluit, corpora quidem in tumulis, animas autem secreta in pace cum Domino manere, & post bona oportet opera quiescere: donec octaua tandem veniente ætate, etiam corpora ipsa resurrectione glorificata, cum animabus simul incorruptionem æternæ hæreditatis accipiant. Vnde pulchrè septima dies in Genesi vespertam habuisse non legitur, quia requies animarum quæ illo in sæculo nunc est, non villo consumenda mœrore, sed pleniore gaudio futuræ est resurrectionis adungenda.

Subsecutæ autem mulieres quæ cum ipso venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius. Supra legimus, quia stabant omnes noti eius à longe, & mulieres quæ secutæ erant eum. His ergo noti Iesu post depositum eius cadauer ad sua remeantibus, solæ mulieres quæ arctius amabant, funus subsecutæ quomodo poneretur inspicere cupiebant, vt ei tempore congruo munus possent suæ deuotionis offerre. Sed & hæcenus sanctæ mulieres faciunt idem die Parasceues, cum animæ humiles, & quo maioris sibi conscia fragilitatis eo maiori saluatoris dilectione feruentes, passionis eius vestigijs in hoc sæculo, quo requies est præparanda futura, diligenter obsequuntur, & si forte valeat imitari, sedula curiositate quo ordine sit eadem passio completa perpendunt.

Et reuertentes parauerunt aromata & vnguenta. Et sabbato quidem siluerunt secundum mandatum. Mandatum erat vt sabbati silentium à vespera vsque ad vespertam seruetur, & ideo religiosa mulieres sepulcro Domino, quamdiu licebat operari, id est vsque ad solis occasum in vnguentis præparandis erant occupatæ. Quod non solum in die Parasceues egerant, verum transacto sabbato, id est sole occidente, mox vt operandi licentia remeabat, emerunt aromata vt manè venientes vngerent corpus eius, sicut Marcus Evangelista testatur. Neq; enim vespere sabbati, præoccupante iam noctis articulo monumentum adire valuerunt. Inspecta autem Domini sepultura reuertètes parant aromata & vnguenta, qui lecta, audita, recordata passione Dominica, mox ad patranda se opera virtutû quibus Christus delectetur cõuertunt. & sabbato quidem paratis aromatis silent venturi post sabbatum cum muneribus ad Dominum, cum finita præsentis vitæ parasceue, beata in requie gaudentes expectant, quâdo tempore resurrectionis apparente, redolentibus Christo spiritualium actionum, quasi aromatis occurrant.

CAPVT XXIV.

Vna autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes quæ parauerant arom.] Vna sabbati, siue prima sabbati, prima est dies à sabbato, quam diem dominicam propter Domini resurrectionem mos Christianus appellat. Quod autem valdè diluculo mulieres venerunt ad monumentum, iuxta historiam quidem magnus quærendi & inueniendi dominum seruos charitatis ostenditur, iuxta intellectum vero mysticum nobis datur exemplum illuminata facie decussisque vitiorum tenebris ad sacrosanctum Domini corpus accedere. Nam & sepulchrum illud venerabile figuram dominici habebat altaris, in quo carnis eius ac sanguinis solent mysteria celebrari. Vnde Ecclesiastica tenet eadè mysteria, non in ferico, non in panno tincto, sed instar sindonis, qua eum Ioseph inuoluit, in linteo puro debere cõsecrari. Vt sicut ipse veram terrenæ mortalisque naturæ substantiam pro nobis morti obtulit, ita & nos in commemorationem eiusdem tremendi & venerabilis sacramenti purum de terræ germine, candidumque, & multimodo quasi mortificatio-

Percussio pectorum.

A longe stantes.

Ioseph Decurio.

Arimathia.

Ioseph laudatur.

Sepultura pompam carpit. Sindon munda. Monumentum nouum.

Parasceue.

Consummatum est.

Mulierum in charitate constantia.

Sabbatum obseruatum.

Cap. 24.

Prima sabbati. Diluculo venientia.

Mystic quæ nobis datur.

num genere cattigatum altari linum imponamus. Aromata autem quæ mulieres deferunt, odorem virtutum, & orationum quibus altari adpropinquare debemus, sua uitam significant. Vnde Ioannes in Apocalypsi sua cum phialas in manu Angelorum aureas, id est, mundas in electorum corde conscientias, plenas odoramentorum descripsisset, subiunxit exponens, atque ait: *Quæ sunt orationes sanctorum.*

Et inuenerunt lapidem reuolutum à monumento, & ingressa non inuenerunt corpus Domini Iesu.] Quomodo lapis per Angelum reuolutus sit, Matthæus sufficienter exposuit. Sed reuolutio lapidis mysticè, relevationem Sacramentorum quæ velamine literæ tegebantur, insinuat. Lex enim in lapide scripta est. Cuius ablato tegmine, corpus Domini mortuum non inuenitur, sed viuum Euangelizatur. Quia & si cognouimus secundum carnem Christum, sed iam nunc non nouimus.

Et factum est dum mente consternata essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti.] Mente consternatæ erant, quia & lapidem tam immensæ magnitudinis reuolutum stupebant, & corpus tam eximie uenerationis non inuentum dolebant. Sicut autem tentato in solitudine Domino mox impleta victoria accedentes ei Angeli ministrant, ita eodem passo in carne Salvatore, post deuitæ certamina mortis veniunt Angeli, qui non solum verbo consolante, sed & fulgente habitu gloriam triumphantis adnunciant. Quomodo autem posito in sepulchro corpori Saluatoris Angeli adfuisse leguntur, ita etiam celebrandis eiusdem sacratissimi corporis mysterijs tempore consecrationis adfistere sunt credendi, monente Apostolo, mulieres in Ecclesia velamen habere propter Angelos.

Cum timerent autem & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid queritis, viuentem cum mortuis? Non est hic, sed resurrexit.] Nolite (inquiunt) cum mortuis, hoc est in monumento quò locus est propriè mortuorum, querere eum qui ad vitam iam resurrexit à mortuis. Et nos autem exemplo deuotarum Deo sceminarum quoties Ecclesiam intramus, mysterijs cælestibus adpropinquamus, siue propter Angelicæ præsentiam virtutis, siue propter reuerentiam sacræ oblationis, cum omni humilitate & timore debemus ingredi. Ad cõspectum quippe Angelorum vultum declinamus in terram, cum superiorum cuius quæ sint gaudia æterna contemplantes, humiliter nos cinerem esse terram quæ recolimus. Sicut beatus Abraham: *Loquar, inquit, ad Dominum meum, cum sem pulvis & cinis.* Et notandum quod sanctæ mulieres adstantibus sibi Angelis non in terram cecidisse, sed vultum dicuntur in terram declinasse. Nec quempiam sanctorum legitimis tempore dominicæ resurrectionis, vel ipso Domino, vel Angelis sibi visis, terræ prostratum adorasse. Vnde mos obtinuit Ecclesiasticus, vt vel in memoriam dominicæ, vel in nostræ spem resurrectionis, & omnibus dominicis diebus, & toto quinquagesimæ tempore non flexis genibus, sed declinatis in terram vultibus oremus.

Recordamini qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilæa esset, dicens: Quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum & crucifigi, & die tertia resurgere.] Die tertia Dominus, sicut ipse (quod ex hoc loco discimus) inter discipulos viros etiam sceminis quæ cum sequebantur prædixit, resurrectionis suæ triumphum celebrauit. Die namque parasceus hora non spiritum tradens, vespere sepultus, mane prima Sabbati surrexit, sicut aperte Marcus Euangelista designat. Non ergo immerito vno die in sepulchro & duobus noctibus iacuit, quia videlicet lucem suæ simpli morbis tenebris duplæ nostræ mortis adiunxit. Ad nos quippe venit, qui in morte Spiritus carnisque tenebamur, vnam ad nos suam, id est, carnis mortem detulit, & duas nostras quas recepit, soluit. Si enim ipse vtramque suscipere, nos à nulla liberaret, sed vnam misericorditer accepit, & iuste vtramque damnauit. Simplam suam duplæ nostræ contulit, & duplam nostram moriens subegit.

Et recordata sunt verborum eius.] Mulieres quæ in monumento Domini stantes, verborum quæ de sua dispensatione præfatus est recordantur, formam nobis præbeant,

vt inter ipsa dominicæ passionis mysteria celebranda, non solum eiusdem beatæ passionis, sed ab inferis resurrectionis, necnon & in cælos gloriæ ascensionis digna semper ueneratione recordemur.

Et egressæ à monumento nunciauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus.] Sicut in principio mulier auctor culpæ viro fuit, vir executor erroris, ita nunc quæ prior mortem gustauerat, resurrectionem prior vidit, & ne perpetui reatus apud viros opprobrium sustineret, quæ culpam viro transfuderat, transfudit & gratiam.

Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cætera quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc.] Maria Magdalene ipsa est soror Lazari, quæ vixit Dominum vnguento. Ioanna vxor Chuzæ procuratoris Herodis de quibus supra lectum est. Maria Iacobi mater est Iacobi minoris & Ioseph, vt Marcus Euangelista dicit, soror matris Domini, vnde & ipse Iacobus frater Domini meruit vocari.

Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, & nõ credebant illis.] Quòd resurrectionem dominicam discipuli tarde crediderunt, non tam illorum infirmitas quàm nostra (vt ita dicam) futura firmitas fuit. Ipsa namque resurrectio illis dubitantibus per multa argumenta monstrata est. Quæ dum nos legentes agnoscimus, quid aliud quàm de illorum dubitatione solidamur?

Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum, & procumbens vidit linteamina sola posita, & abiit, secum mirans quòd factum fuerat.] Lucas breuiter de cursu Petri commemorat: sed hoc quomodo gestum sit plenius exsequitur Ioannes, dicens etiam illum discipulum quem diligebat Iesus, cucurrisse cum Petro, se videlicet insinuans. Vnde queritur quomodo Lucas de Petro dicat, *Et procumbens vidit linteamina sola posita,* cum Ioannes se potius hoc fecisse significet, Petrum vero introentem in monumentum vidisse nõ solum linteamina, sed & fudarium quod fuerat super caput eius. Sed intelligendum est Petrum primo procumbentem vidisse, quod Lucas commemorat, Ioannes tacet: post autem ingressum, vt diligentius interiora dinosceret, ingressum ramen antequam Ioannes intraret.

ET ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Hierusalem nomine Emmaus, & ipsi loquebantur adinuicem de his omnibus quæ acciderant.] Stadium, quo Græci auctore (vt dicunt) Hercule, viarum spatia mensurant, octaua est pars miliarij, & ideo sexaginta stadia, septem millia passuum, & quingentos significant. Quod benè spatium itineris congruit eis, qui de morte ac sepultura Saluatoris certi, dubij de resurrectione gradiabantur. Nam resurrectionem quæ post septimam Sabbati facta est, octauo numero concinere quis ambiget? Discipuli ergo qui de Domino loquentes incedebant, & sextum coepti itineris miliarium compleuerunt, quia illum sine querela viuentem vsque ad mortem, quam sexta Sabbati subiit, peruenisse dolebant, compleuerunt & septimum, quia huic in sepulchro quieuisse non dubitabant. Verum de octauo aimidium tantum peregerunt, quia gloriam celebratæ iam resurrectionis nondum perfecte credebant. Emmaus autem ipsa est Nicopolis ciuitas insignis Palestinæ, quæ post expurgationem Iudææ sub Marco Aurelio Antonino Principe restaurata, cum statu mutauit & nomen.

Et factum est dum fabularentur, & secum quærerent, & ipse Iesus appropinquans ibat cum illis.] Loquentes de se Dominus appropinquans comitabatur, vt & fidem suæ resurrectionis, eorum mentibus incendat, & occultæ præsentia maiestatis semper se quod promissit impleturum designet. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi (ait) sum in medio eorum.

Oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoscerent. Et ait ad illos: *Quis sunt hi sermones quos confertis ad inuicem ambulantes: & estis tristes?*] Apparuit quidem Dominus, sed eis speciem quam recognoscerent non ostendit. Hoc ergo egit foris Dominus in oculis corporis: quod apud ipsos agebatur intus in oculis cordis. Ipsi namque apud semetipsos intus & amabant & dubitabant: eis autem Dominus

Mulieres prime resurrectionem nuntiant.

Magdalena, Ioanna, Maria Iacobi, soror matris Domini.

Dubitatio Apostolorum prodest nobis.

Evangel. concord.

Cap. 96.

Stadium ab Hercule instituitur.

Emmaus.

Iesus appropinquans loquens de se.

Oculi discipulorum tenebantur.

significatio
 mulieres
 mulierum
 confirmatio mulierum
 breuiter
 gradus in quadraginta
 feminis resurrectionis prædixit
 temporis in sepulchro ratio
 mulierum recordatio

foris & praesens aderat, & quis esset non ostendebat. De se ergo loquentibus, praesentiam exhibuit, sed de se dubitantibus cognitionis suae speciem abscondit.

Et respondens vnus cui nomen Cleophas dixit ei: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quae facta sunt in illa diebus?] Peregrinum putabant eum, cuius vultum non agnoscebant. Sed & reuera peregrinus erat eis, à quorum naturae fragilitate, percepta iam resurrectionis gloria longè distabat. Peregrinus erat eis, à quorum adhuc fide, vt pote resurrectionis eius nescia, manebat extraneus.

Quibus ille dixit: Quae? Et dixerunt ei: Dei Iesu Nazareno, qui fuit vir Propheta, potens in opere & sermone coram Deo & omni populo.] Prophetam & magnum fatentur, filium Dei tacent, vel scilicet nondum perfecte credentes, vel solliciti ne inciderent in manus Iudaeorum persequentium, quia nesciebant quis esset cum quo loquebantur, quod verum credere celantes.

Et quomodo tradiderunt eum summi sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel.] Merito tristes incedebant, quia & seipsum quodammodo arguebant, quod in illo redemptionem sperauerint, quem iam mortuum viderant, & nec resurrecturum credebant. Et maxime dolebant eum sine culpa occisum, quia nouerant innocentem.

Et nunc super haec omnia, tertia dies est hodie quod haec facta sunt. Sed & mulieres quaedam ex nostris tenuerunt nos, quae ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuenit corpore eius, uenerunt, dicentes se etiam visionem Angelorum uidisse, qui dicunt eum viuere.] Terruisse dicuntur merito eos, quorum mentibus plus de non inuenito corpore dominico mestitiam quia dolebant addere, quam denunciata per Angelos eius resurrectione, gaudium quo recrearentur videre potuerunt.

Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita inuenierunt sicut mulieres dixerunt, ipsum vero non inuenierunt.] Cum ipse Lucas supra Petrum dixerit cucurrisse ad monumentum, & nunc Cleopham dixisse, ipse retulerit quod quidam eorum cucurrerant ad monumentum, intelligitur adtestari, quod duo ierint ad monumentum. Sed Petrum solum primo commemorauit, quia illi primitus Maria nunciauerit.

Et ipse dixit ad eos: O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quae locuti sunt Prophetae. Nomen haec oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens à Moysè, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quae de ipso erant.] Hoc nobis in loco non vlla scripturam interpretandi, sed gemina nos ipsos humiliandi necessitas incumbit, qui neque in scripturis quantum oportet edocti, neque ad implenda quae discere forte potuimus quantum decet sumus intenti. Nam si Moyses & omnes Prophetae Christum locuti sunt, & hunc per angustiam passionis in gloriam suam intraturum, qua ratione se gloriantur esse Christianos, qui iuxta virum suarum modulum, neque scripturas qualiter ad Christum pertinent inuestigare, neque ad gloriam quam cum Christo habere cupiunt, per passiones tribulationum desiderant attingere?

Et adpropinquauerunt castello quo ibant, & ipse se finxit longius ire, & coegerunt illum dicentes: Mane nobiscum, quoniam aduersperasit, & inclinata est iam dies. Et intrauit cum illis.] Nihil simplex veritas per dupliciter fecit, sed quod dicitur, Finxit se longius ire, talem se exhibuit discipulis in corpore, qualis apud illos in mente erat. Probandi autem erant si hi qui eum & si necdum vt Deum diligenter, saltem vt peregrinum amare potuissent. Sed quia esse extranei à charitate non poterant hi cum quibus veritas gradiebatur, eum ad hospitium quasi peregrinum vocant. Cur autem dicimus, vocant, cum illic scriptum sit, Et coegerunt illum? Ex quo nimirum exemplo colligitur, quia peregrini non solum ad hospitium inuitandi sunt, sed etiam trahendi.

Et factum est dum recumberet cum illis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis, & aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum.] Quem in scripturae sacrae expositione non

cognouerunt, in panis fractione cognoscunt. Audiendo praeccepta Dei illuminati non sunt, faciendo illuminati sunt. Quia scriptum est, Non audiores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Quisquis ergo vult audita intelligere, festinet ea quae iam intelligere potuit, opere implere.

Et ipse exauit ex oculis eorum. Et dixerunt ad inuicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperires nobis scripturas?] Ignem, inquit, veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat? Ignem quippe Dominus in terram misit, cum afflato Spiritu sancti cor carnalium incendit. Et terra ardet, cum cor carnalium in suis prius voluptatibus frigidum relinquit concupiscentias praesentis saeculi, & incenditur ad amorem Dei. Nonne cor nostrum (inquiunt) ardens erat in nobis dum loqueretur nobis in via, & aperires nobis scripturas? Ex audito quippe sermone inardescit animus, torporis frigoris recedit, fit mès in superno desiderio anxia, à concupiscentijs terrenis aliena. Amor verus qui hanc repleuerit, in fletibus cruciat. Sed dum tali ardore cruciatur, ipsis suis cruciatibus pascitur, audire ei libet praeccepta caelestia, & quot mandatis instruitur, quasi tot facibus inflammatur.

Et surgentes eadem hora, regressi sunt in Hierusalem, & inuenierunt congregatos vndecim, & eos qui cum ipsis erant dicentes, quod surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni.] Iam erat fama, quod resurrexerat Iesus, ab illis mulieribus facta, & à Simone Petro cui iam apparuerat. Hoc enim isti duo inuenierunt loquentes, ad quos in Hierusalem uenerunt. Fieri itaque potest, vt timore prius in via noluerint dicere, quod eum audierant resurrexisse, quando tantummodo Angelos dixerunt visos esse mulieribus. Ignorantes enim cum quo loquerentur, merito possent esse solliciti, ne quid passim de Christi resurrectione iactantes, in manus inciderent Iudaeorum. Omnium ergo virorum primo Dominus apparuisse intelligitur Petro, ex his duntaxat omnibus quos Euangelistae quatuor & Paulus Apostolus commemorauerunt. Loquitur enim ad Corinthios de Domino Paulus, quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum scripturas, & quia apparuit Cephæ, & postea vndecim.

Et ipsi narrabant quae gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis.] Praeter hoc quod pro merito mentis eorum adhuc ignorantis, quod oportebat Christum mori & resurgere, simile aliquid eorum oculi passim sunt non veritate fallente, sed ipsis veritatem percipere non valentibus, & aliud quam res est opinantibus, certi etiam mysterij causa factum est, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, ne quicumque se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est Ecclesiae, cuius vnitatem in Sacramento panis commendat Apostolus dicens, Vnus panis, vnum corpus multi sumus: vt cum eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. Aperirentur vtique, ad eius cognitionem, remoto scilicet impedimento quo tenebantur ne agnoscerent. Non autem incongruenter accipiamus, hoc impedimentum in oculis eorum à Satana fuisse, ne agnosceret Iesus, sed tamen à Christo facta est permissio vsque ad Sacramentum panis, vt vnitatem corporis eius participata remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

Dum haec autem loquuntur, Iesus stetit in medio eorum, & dixit eis, Pax vobis. ego sum, nolite timere.] Hanc ostensionem Domini post resurrectionem, intelligitur & Ioannes commemorare sic loquens: Cum esset ergo sero die illo vna sabbatorum, & fores essent clausae, vbi erant discipuli propter metum Iudaeorum, venit Iesus & stetit in medio, & dixit eis: Pax vobis, &c. Quod autem dicit Ioannes, non cum illis fuisse tunc Apostolum Thomam, cum secundum Lucam duo illi, quorum erat vnus Cleophas, regressi Hierusalem inuenierunt congregatos vndecim, & eos qui cum ipsis erant, proculdubio intelligendum est, quod inde Thomas exierit antequam eis Dominus haec loquentibus appareret.

Peregrinus quibus Doctorem.

Filium Dei cur non facebantur Christum.

Tristitia causa in discipulis.

Petrum nunc non nominat Cleophas.

Christianus de Christo scripta discat, & Christi passionem imiscetur.

Fingere Domini.

Hospites intrare compellendi.

In fractione panis cur cognouerunt.

Ignem misit Dominus in terram.

Sermone Dei efficiat.

Timore dicitur resurrexerat Iesum.

Apparuit Dominus.

Cur in die apparuit Dominus.

Ecclesiae vnitatem impedimentum agnitiois vnde dicitur.

Capitulum apparuit Domini Ioannem.

Thomas abiecit.

Conturbati vero & conterriti existimabant se Spiritum videre.] Quod hæretici Manichæi de Christo suspicantur & credunt, quod nõ erat vera caro, sed Spiritus erat, hæc prima cogitatio surrexit in cordibus Apostolorum. Et illi quidem Manichæi, nunquam credunt Iesum fuisse hominem. Discipuli autem nouerant hominem, cum quo tanto tempore fuerant conuersati. Sed posteaquam mortuus est quod nouerant, quando crederent hoc potuisse resuscitari quod potuit mori? Apparuit ergo oculis ipsorum talis, qualem illum nouerant. Et non credentes tertio die potuisse veram carnem de sepulchro resurgere, putauerunt se Spiritum videre. Error iste Apostolorum secta est Manichæorum. Solent autem quando illis hæc obijciuntur, ita respondere: Quid mali credimus? quia Christum Deum credimus, Spiritum fuisse credimus, carnem non credimus. Melior est Spiritus, quam caro. Quod melius est credimus, quod deterius est, credere nolumus. Si nihil mali est in isto sermone, dimittat Iesus discipulos suos in isto errore. Quid mali crediderunt & discipuli? Christum Spiritum crediderunt. Non enim esse putauerunt nullum, sed Spiritum. Paruo morbo te putas periclitari, audi sententiam medici.

Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda uestra?] Quales cogitationes, nisi falsæ, morbidae, perniciose? Perdideret enim Christus fructum passionis, si non esset veritas resurrectionis. *Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda uestra?* Tanquam bonus agricola diceret. Quod ibi plantaui, ibi inueniam, non spinas, quas non plantaui. In cor uestrum descendet, quia desuper est. Cogitationes autem istæ non desuper descenderunt, sed in ipso corde sicut herba mala ascenderunt.

Videte manus meas & pedes, quia ipse ego sum. Palpate & videte, quia Spiritus carnem & ossa non habet sicut me videtis habere.] Resurrectionem suam certam & veram multis & varijs documentis persuadere dignatus est, propter ædificandam fidem, & fugandam de corde perfidiam, omnemque dubitationem de sua resurrectione tollendam. Parum fuit oculis se videndum præbere, si non præberet etiam manibus contræctandum. Qui dum palpanda discipulis ossa, carnemque præmonstrat, aperte statum veræ resurrectionis quæ in se facta, & in nobis est futura, significat. Quia nõ sicut Euty chius Constantinopolitane urbis Episcopus scripsit, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, ventris aëreque subtilius. In illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidẽ per effectum spiritalis potentie, sed palpabile per veritatem naturæ. Neque huic assertioni putetur Apostoli sermo repugnare, *Quia caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* Hoc enim loco Apostolus carnis & sanguinis nomine, substantiam veri corporis, sed corruptionem mortalitatis significat. Sicut ipse consequenter exposuit dicens: *Neque corruptio incorruptelam possidebit.* Aliter namque caro in scriptura sacra iuxta naturam, aliter iuxta culpam, aliter iuxta corruptionem mortalitatis quæ ex culpa contigit, appellatur. Iuxta naturam quidem cum dictum est, *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Et *verbum caro factum est & habitauit in nobis.* Iuxta culpam vero cum dicitur: *Caro concupiscit aduersus Spiritum, & Spiritus aduersus carnem.* Iuxta corruptibilitatem autem, cum scriptum est, *Et memoratus est quia caro sunt:* id est, fragiles & moribundi. hoc enim se carnis nomine designasse manifestat ipse Psalmista, qui protinus addit, *Spiritus valens & non rediens.* Regnum itaque Dei caro non possidebit, id est, caro iuxta culpam vel mortalitatem. Et tamen caro possidebit regnum Dei, id est, caro iuxta naturam. Quam & Dominus post resurrectionem videndam palpandamque discipulis exhibuit. Et de qua beatus Iob, cum gloriam resurrectionis describeret, ait: *Et rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum.* Lege Epistolam S. Augustini ad Consentium de corpore Domini post resurrectionem.

Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus & pedes.] Non solum manus & pedes quibus indita clauorum claruere vestigia, sed attestante Ioanne etiam latus quod lancea foratum fuerat ostendit. Vt videlicet ostensa vulnerum

suorum cicatrice, dubietatis atque infidelitatis eorum vulnus sanaret. Verum quomodo post resurrectionem clauorum vel lanceæ loca pandendo discipulorum dignatus est fidem spemque roborare, ita in die iudicij & eadem suæ passionis indicia, & ipsam pariter crucem monstrando venturus est impietatem superbiorum infidelitatemque confundere. S. scilicet vt ipsum se esse qui ab impijs & pro impijs mortuus est, cunctis palam Angelis & hominibus ostendat, *videantq;* (vt scriptum est) *in quem pupugerunt, & plangent se super eum omnes tribus terræ.* Sanc notandum quod solent in hoc loco gentiles calumniam struere, & fidem speratæ à nobis resurrectionis stulta garrulitate deridere. Si enim ipse Deus vester (inquiunt) nec sibi inflicta à Iudæis vulnera curare præualuit, sed cicatricum vestigia celo secum (vt dicitis) inuexit, qua temeritate putatis eum vestra de puluere membra ad integrum esse restauraturum? Quibus respondendum, quia Deus noster qui suam perpetua iam immortalitate glorificaram, de sepulchro carnem resuscitare quando voluit & quomodo voluit, potuit, etiam qualem voluit suscitauit. Neque enim consequens est, vt qui maiora fecisse probatur, minora facere nequiverit. Sed certè dispensationis gratia, qui maius fecit minus facere superfedit, hoc est, qui mortis regna destruxit, signa mortis obliterare noluit. Primo videlicet vt per hæc discipulis fidem suæ resurrectionis adlueret. Deinde vt patri pro nobis supplicans, quale genus mortis pro mortalium vita pertulerit, semper ostendat. Tertio vt sua morte redemptis quàm misericorditer sint adiuti, propositis semper eiusdem mortis in nouet indicijs, ideoque misericordias Domini in æternum cantare non cessent, sed dicant qui redempti sunt à Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius. Postremo vt etiam perfidis in iudicio quàm iuste damnentur, ostensa inter alia flagitia etiam vulnerum quæ ab eis suscepit, cicatrice denunciet. Veluti similes aliquis fortissimus iubente suo Rege pro totius gentis salute singulari certamine desudans, multis quidem vulneribus exceptis hostem tamen interficiat, spolia eius deripiat, victoriam suæ genti reportet: & interrogatus à medico cui curandus committitur, ita ne velit curari vt nec vestigia vulnerum vlla resideant, an magis ita vt cicatrices quidem remaneant, deformitas vero profusæ omnis & foeditas ab sit, respondeat se potius ita velle sanari vt toto salutis decorisque pristini statu recuperato, perpetua secum tantum circumferat signa triumphi. Sic profecto Dominus per petis ob signum victoriæ non excepta pro nobis vulnera passionis, sed ipsorum cicatrices celo inferre quam abolere maluit. Nec tamen ex his quippiam fidei nostræ resurrectionis præiudicat, de qua veraci promissione prædicitur: *Et capillus de capite vestro non peribit.*

Adhuc autem illis non credentibus & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod manducetis?] Ad inuandam resurrectionis suæ veritatem, non solum tangi à discipulis, sed etiam conuesci cum illis dignatur. Non quidem quali post resurrectionem cibo indigens, nec quali nos in resurrectione quam expectamus cibus eger significans, sed vt eo modo naturam corporis resurgentis adstrueret, ne illud non corpus, sed Spiritum esse arbitrarentur, & sibi non solide, sed imaginaliter apparere. Manducauit potestare, non necessitate. Aliter enim absorberet aquam terra sitiens, aliter solis radius candens. Illa indigentia, iste potentia.

At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis.] Quid signare credimus piscem assum, nisi ipsum mediatorem Dei & hominum hominem passum? Ipse enim latere dignatus in aquis generis humani, capi voluit laqueo mortis nostræ, & quasi tribulatione assatus est tempore passionis suæ. Sed qui piscis assus fieri dignatus est in passione, fauus mellis nobis extitit in resurrectione. An qui in pisce assus figurari voluit tribulationem passionis suæ, in fauo mellis in vtramque naturam exprimere voluit personæ suæ? Fauus quippe, mel in cera est. Mel vero in cera, est diuinitas in hu-

iudicij tempore crucem & cetera passionis instrumenta ostendit Dominus.

Gentilium calumnias de vulneribus Christi signari- bus. Responso ad eam.

Stigmata quæ seruauerit.

Comparatio.

Manducandi que fuerit Dominus ratio.

Nova similitudinem.

Piscis assus.

Fauus.

manitate. Sic autem sua redemptor indicat, vt imitationis viam nobis frequentibus sternet. Ecce enim in cibo suo piscis afflo coniungere fauam voluit, quia videlicet illos in suo corpore ad æternam quietem suscipit, qui cum hic tribulationes pro Deo sentiunt, ab amore internæ dulcedinis non recedunt. Cum afflo pitce fauus fumitur, quia qui hic ad fictionem pro veritate suscipiunt, illic dulcedine vera satiantur.

Et dixit ad illos: Hac sunt verba quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum. Id est, cum adhuc essem in carne mortali in qua etis & vos. Tunc enim in eadem carne resuscitatus erat, sed cum illis in eadem mortalitate non erat. Et cum illis quidem posteaquam resurrexit, fuit quadraginta diebus (vt legitur) exhibitione corporalis præsentia, sed non cum illis fuit consortio infirmitatis humanæ.

Quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi & Prophetis & Psalmis de me.] Vide quomodo tulit omnes ambages. Visus est, tactus est, manducauit, ipse certè erat. Tamen ne aliquo sensus humanos ludificasse videretur, misit manus ad scripturas. Dicant pagani quicquid volunt, magus fuit, potuit se sic ostendere. Nunquid magus antequam natus potuit de se Prophetare? Da scripturas, quia quod videtis, ante prouisum est: quod cernitis, ante prædictum est. Audistis & vide: audi prædicta, vide completa.

Tunc aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas, & dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis die tertia.] Præbet se videndum oculis, præbet manibus contrahendum. Parum est, lege, commemorat scripturas. Et hoc parum est, aperit sensum, vt quod legis intelligas. Deinde post commendatam sui corporis veritatem, commendat Ecclesiæ vnitatem.

Et prædicari in nomine eius penitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolymis.] Non latet rabies hæreticorum de angulo, toto terrarum orbe Ecclesia diffusa est, omnes gentes habent Ecclesiam, nemo nos fallat, ipsa est vera, ipsa est Catholica, cœpit ab Hierosolymis, peruenit ad nos, & ibi est & hic. Non enim vt huc veniret, inde discessit. Creuit, non migravit. Et merito sic scriptum est inter cætera dominicæ pietatis Sacramenta, & sic oportebat, vt ministri sermonis, qui in nomine Christi crucifixi & resuscitati à mortuis penitentiam erant & remissionem peccatorum in omnes gentes prædicaturi, ab Hierosolymis inciperent, non solum quia credita sunt illis eloquia Dei, quia eorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamenta, & legislatio, & obsequium, & promissa, quia eorum patres, & ex his Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, verum etiam, vt gentes quæ varijs erant erroribus & facinoribus implicatæ, hoc maximè diuinæ pietatis indicium ad spem impetrandæ veniæ prouocaret, quod eis quoque qui filium Dei crucifixerunt, non tantum veniam reatus à patre, sed & vitæ æternæ gaudium viderent esse donatum.

Vos autem estis testes horum, & ego mitto promissum patris mei in vos.] Promissum patris Spiritus sancti gratiam dici, & in Evangelio Ioannis plenius & hic quoque breuiter intimatur cum sequitur.

Vos autem sedete in ciuitate, quoad vsq; induamini virtute ex alto.] De qua virtute, id est, Spiritu sancto, & Mariæ dicit Angelus, Et virtus altissimi obunbrabit tibi. Et ipse Dominus alibi: Nam & ego noui virtutem de me exisse. Sed & ipse Lucas apertius in actibus Apostolorum eius promissæ virtutis ex alto, & præceptæ in ciuitate sessionis meminit. Præcepit (inquit) eis ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris, quam audistis per os meum. Quia Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini in Spiritu sancto non post multos hos dies. Et pauld post, Sed accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes. Notandum sane, quod sunt quos à prædicationis officio vel imperfectio, vel ætas prohibet, & tamen præcipitatio impellit, qui admonendi sunt vt considerent, quod ipsa veritas quæ repente quos vellet, roborare potuisset, vt exemplum sequentibus daret, ne imperfecti prædicare præsumerent, postquam plene discipulos de virtute præ-

dicacionis instruxit, illico adiunxit. Vos autem sedete in ciuitate quoad vsque induamini virtute ex alto. In ciuitate quippe confidemus, si intra mentium nostrarum nos claustra constringimus, ne loquendo exterius euagemur, vt cum diuina virtute perfecte induimur, tunc quasi à nobismetipsis foras etiam alios instruentes exeamus.

Eduxit autem eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus suis benedixit eis. Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in caelum.] Prætermisiss omnibus quæ per quadraginta dies agi ab illo cum discipulis potuerunt, primo diei resurrectionis eius coniungit tacitè nouissimum diem quo ascendit in caelum. Pulchrè autem a scensurus in caelum, discipulos quibus benedicit, foras in Bethaniam educit. Primo quidem propter nomen ciuitatis, quæ domus obedientia dicitur. Quia qui propter inobedientiam peruersorum descendit, propter obedientiam nimirum conuersorum ascendit, Mortuus est enim, sicut Apostolus ait, propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Deinde etiam propter situm eiusdem villæ siue ciuitatula, quæ in latere montis oliuarum posita esse narratur. Quia videlicet obedientis Ecclesiæ domus. Apostolico digna hospitio, non alibi quam in ipsius summi montis, id est Christi latere, fidei, spei, dilectionisque suæ fundamenta locauit. De quo nimirum latere lancea patefacto Sacramenta sibi sanguinis & aquæ, quibus nascitur simul & nutriatur, gaudet emanasse. De cuius vertice vberissimo, id est, apice diuinitatis, vnctionis spiritalis munera desiderat, lucisque ac pacis perpetuæ promissa inhianter expectat. Tertio, quia sicut Ioannes scribit, erat Bethania iuxta Hierosolyma quasi stadijs quindecim. Qui profecto numerus, propter septem & octo quibus constat, scripturarum mysterijs accommodus, vel vitam quæ nunc est & futuram, vel vetus & nouum testamentum, vel Sabbatum animarum in futuro & carnis resurrectionem, vel certè aliud aliquid cœlestis semper & spiritalis continet arcani. Et ideo rectè quibus vtriusque testamenti scientiam aperuit, quos & omnem viuendi & sperandi regulam edocuit, eos quindecim stadijs in locum quo eis benediceret, & præcepta docendi traderet, eduxit. Rectè quindecim stadijs locum gloriosæ ascensionis à loco victoriosissimæ passionis se creuit, vt omnes pro se vel viuere vel mori cupientes, & primo quiescendi post mortem, & in fine à mortuis resuscitandi desiderio pariter & amore firmaret.

Et ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, & erant semper in templo laudantes & benedicentes Deum.] Ascendente in caelum Domino, discipuli adorantes in loco vbi steterunt nouissimè pedes eius, confestim Hierosolyma redeunt, quia ibi promissionem patris quam audire per os Domini, sunt expectare præcepti. Gaudia magna referunt, quia Deum ac Dominum suum, post triumphum resurrectionis etiam caelos penetrasse lætantur. Manent semper in templo laudantes & benedicentes Deum vt in loco orationis, & inter laudum deuotiones promissum sancti Spiritus aduentum promptis per omnia paratisque cordib; expectent. Et nos autem discipulorum exemplo post celebrata Hierosolymis, hoc est in visione pacis, dominicæ passionis & resurrectionis solennia, Bethaniam mox arua Christo duce petamus, vt cum mente quieta, & ab omni discordiarum turbine iam pacata, carnis eius & sanguinis Sacramentis imbuiamur: ipsi demus obedientia curemus existere, illius nimirum vestigia sequentes, qui vt nobis formâ viuendi tribueret, factus est obediens vsque ad mortem. Sic etenim cotidiana illius etiam nos meremur benedictione sublimari, si cotidie triumphalis illius in caelum ascensionis memores, laudantes & benedicentes Deum, in Hierusalem, id est, in supernæ pacis sperata, iamiamq; ac desiderata visione quiescimus, similes hominibus expectantibus Dominum suum, quando reuertatur à nuptijs. Quia vero beatum Euangelistam Lucas, inter quatuor cœli animalia per vitulum, cuius victimatione qui in sacerdotio eligebantur, initiari sunt iussi, designatus accipitur, eo quod ipse sacerdotium Christi cæteris amplius exponendum suscepit, pulcherrime qui Euangelium

suum

Quomodo cum discipulis non erat ad eos loquens. Scriptura testimonium.

Ecclesia Catholica.

Ab Hierosolymis cur inceperint.

Promissum patris.

Virtus altissimi.

Prædicatores ante annos.

In ciuitate sedere.

Bethania.

Quindecim.

Hierusalem cur dixerint.

Bethania nobis promissum.

Lucas de sacerdotio Christi pro cæteris amplius scripsit.

suum à ministerio templi per sacerdotium Zachariæ cœpit, hoc in templi deuotione compleuit, cum Apostolos inibi, ministros videlicet noui sacerdotij futuros, non in victimarum sanguine, sed in laude Dei & benedictione conclusit. Amen.

D. IOANNIS EVANGELISTÆ PRAESENTIS EVANGELII AUCTORIS COMMEN- DATIO.

IC est Ioannes Euangelista, vnus ex discipulis Dei, qui virgo à Deo electus est: quem de nuptijs, volentem nubere, vocavit Deus. Cui virginittis in hoc, duplex testimonium in Euangelio datur, quòd & præ cæteris dilectus à Deo dicitur, & huic matrem suam de cruce commendauit Dominus, vt virginem virgo seruet. Denique manifestius in Euangelio, quòd ipse incorruptibilis verbi opus inchoans, solus verbum carnem factum esse, nec lumen à tenebris comprehensum fuisse testatur: primum signum ponens quod in nuptijs fecit Deus: vt ostendens quòd erat, ipse legentibus demonstraret quòd vbi Dominus inuitatur, deficere nuptiarum vinum debeat, vt veteribus immutatis, noua omnia quæ à Christo instituuntur, appareant. Hoc autè Euangelium scripsit in Asia, postea quàm in Pathmos insula Apocalypsin scripsit: vt cui in principio canonis incorruptibile principium ingessit, etiam incorruptibilis finis per virginem in Apocalypsi redderetur, dicente Christo, Ego sum * & *. Hic est Ioannes, qui sciens superuenisse diem recessus sui, cõuocatis discipulis suis, in Epheso per multa signorum experimenta promens Christum, descendens in defossum sepulturæ suæ locum, facta oratione positus est ad patres suos, tã extraneus à dolore mortis, quàm à corruptione carnis inuenitur alienus. Tamen post omnes Euangelium scripsit: & hoc virgini debeatur: quorum tamen vel scriptor in tempore dispositio, vel libræ ordinatio, idè per singula à nobis nõ exponitur, vt sitienti desiderio dilato, & quærentibus fructus laboris, & Deo magisterij doctrina seruetur, Amen.

BREVIARIUM EVANGELII D. IOANNIS.

1. Phariseorum Leuitæ interrogant Ioannem. Ioannes Iesus videns, agnum Dei dicit: & Andreas Petro dicit, *Inuenimus Messiam.*
2. Iesus ad cenam de aqua vinum facit: de templo numularios eicit: *Soluite hoc templum,* dicit. Nicodemolouquitur de baptismo, & alijs multis.
3. Iesus in Iudæa baptizat, & Ioannes in Enon: qui & dicit Christum crescere, se autem minorari.
4. Iesus cum muliere Samaritana loquitur: Prophetam in patria sua sine honore esse dicit: & reguli filium à morte resuscitat.
5. Apud natatoriam Bethesdam triginta & octo annorum infirmitatè hominis sanat: ac dicit, *Scruta animi scripturas: & si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi.*
6. De quinque panibus, & duobus piscibus, & quòd eum Regem facere voluerunt. Iesus super mare ambulat: & de manna & pane cœlesti loquitur: ac recedentibus ab eo discipulis, vnus ex duodecim diabolum dicit.
7. Scenopogiorum medio die festo ascendens in templum, docet multos: & iam de turba credentibus idem clamat, *Si quis sitit, veniat & bibat.* Cum ministris & Nicodemio principes contendunt. De muliere adultera, Iesus lumen mundi esse se prædicat.

8. Iesus de se interrogatus, principium se esse responder. Quòd omnis peccator seruus sit, & quòd Iesus ante Abraham sit. Cæcum ex natiuitate curat.

9. De ianua & ouili, per dedicationem deambulans in templo, se & patrem vnum esse dicit. De Lazari resurrectione.

10. Maria pedes Iesu vnxit, & capillis suis extergit. Iesus super asinum sedet: & volentibus Græcis videre Iesum, loquitur de grano frumenti, quod in terram mittitur. & vox de cœlo ad Iesum, & quòd multi ex principibus crediderunt in Iesum, sed propter Phariseos non confiterentur.

11. Pedes discipulorum lauat. De Iudæa traditione, & Petri negatione prædicit: & de dilectione fratrum, & quòd ipse in patre, & pater in ipso, & de obseruandis mandatis paraclæti Spiritus.

12. De vinea & palmitibus, & de dilectione, & de promissione paraclæti, & omnia patris sua esse, & cætera mandata.

13. Iesus discipulos patri commendat. Iesus à Iuda traditur. de allocutione Pilati ad Iudæos de Iesu & de Barabba.

14. Passio Christi, & sepultura, & resurrectio eius.

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI IN SANCTVM EVANGELIUM B. IOANNIS EXPOSITIO.

CAPVT I.

SCIRE debetis, omnibus diuinæ scripturæ paginis, merito Euangelicam excellere auctoritatem: quia quod lex & Prophetæ futurum prænuiciarunt, hoc redditum atque completum in Euangelio demonstratur: atque inter ipsos Euangeliorum scriptores valde beatum Ioannem, in diuinorum profunditate myteriorum eminentiorem esse, quem etiam tradunt, sicut legitur in Ecclesiastica historia, vsque ad vltimum penè vitæ suæ tempus, absque vllius scripturæ indicij Euangelium puro sermone prædicasse. Si quidem tempore dominicæ passionis, resurrectionis, & ascensionis vsque ad vltima Domitiani principis tempora, per annos circiter sexaginta & quinque, absque vilo scribendi adminiculo verbum Dei prædicabat. At vbi à Domitiano, qui secundus post Neronem Christianorum persecutor exitit, exul in insula Pathmos missus est, nacta occasione illius pij patris absentia, irrupentes in Ecclesiam hæretici, quasi in destituta pastore ouilia lupi, Marcion, Cerinthus, & Ebion, cæteri que Antichristi, qui Christum fuisse ante Mariam negabant, simplicitatem fidei Euangelicæ peruersa maculære doctrina. Sed dum ipse post occisionem Domitiani, permittente pio principe Nerua rediret Ephesum, compulsus ab omnibus penè tum Asiæ Episcopis & multarum Ecclesiarum legationibus, de cœterna patri diuinitate Christi, altius facere sermonem, eò quòd in trium Euangelistarum scriptis, Matthæi videlicet, Marci, & Lucæ, de humanitate eius, ac de his quæ per hominem gessit, sufficienter sibi viderentur habere testimonium. Quod ille se non aliter facturum respondit, nisi indicto ieiunio omnes in commune Dominum precarentur, vt illo donante digna scribere posset. & hoc ita patrato, instructus reuelatione cœlesti, ac Spiritus sancti gratia inebriatur, omnes hæreticorū tenebras patefacta subito veritatis luce dispulit, dicens:

In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.] Atque cum trium Euangeliorum, Matthæi scilicet, Marci, & Lucæ, ad eum notitia peruenerat, probasse quidem dicitur fidem & veritatem dictorum: deesse tamen vidit aliqua rerum gestarum historiz, ea maxime, quæ primo prædicationis suæ tempore Dominus gesserat. Certum est enim quod in superioribus tribus Euangelij

Euangelica præstantia.

Ioannis Euangelij commendatio.

Domitiani Imperator.

Pathmos insula. Christum fuisse ante Mariam negabant hæretici. Diuinitatè Christi Ioannes magis describit, cæteri Euangelistæ humanitate.

Prædicationis Christi si sufficiat Ioannes Euangelista præceteris describit.

Signorum Christi ininitia. Christi diuinitas æqualis patri.

IOAN. 10.

IOAN. 14.

IOAN. 18.

IOAN. 5.

Ioannes Euangelium suum de pectore Domini hausit.

Virginitas Ioannis Euangelista.

IOAN. 13. & 21.

Aquila comparatur Ioannis Baptistæ.

Principium quid dicatur in faceris literis.

IOAN. 8.

Filius in diuinitate principium etiam dicitur. Lux in faceris literis.

hæc videntur sola contineri, quæ gesta sunt postquam Ioannes Baptista traditus & inclusus est in carcerem. Quia in quâ, ab his hæc videbantur omissa, rogatus dicitur Ioannes Apostolus, vt ea quæ præterierant priores ante traditionem Ioannis, Saluatoris gesta, describeret: & idè dicit in Euangelio suo, *Hoc fecit initium signorum suorum Iesus.* & item in alio loco indicat dicens, *Nondum enim Ioannes erat missus in carcerem.* Ex quibus constat quòd ea quæ antequam Ioannes traderetur, ab Iesu fuerant gesta descripta. Sed proculdubio maximè diuinitatem Domini nostri Iesu Christi, qua patri est æqualis, intendit declarare, eamque præcipuè suo Euangelio, quantum inter homines sufficere credidit, commendare curauit. Itaque longè à tribus superioribus Euangelistis sublimius eleuatus est, ita vt eos quodammodo videas in terra cum Christo homine conuersari: illum autem transcendisse nebulam quare igitur omnis terra, & peruenisse ad liquidum cœli lumen, vnde acie mentis acutissima atque firmissima videret in principio verbum, *Deum de Deo, lumen de lumine, per quem facta sunt omnia,* & ipsum agnosceret carnem factum, vt habitaret in nobis: quod acceperit carnem, non quod fuerit mutatus in carnem. Nisi enim carnis assumptio seruata incommutabili diuinitate, facta esset, non diceretur, *Ego & pater vnum sumus.* Neque enim pater & caro vnum sunt. & hoc de seipso Domini testimonium, solus idem Ioannes commemorauit. & *Qui me videt, videt & patrem.* & *Ego in patre, & pater in me est.* & *Vi sim vnum, sicut & nos vnum sumus.* & *Qua pater facit, hæc & filius eadem facit similiter.* & si qua alia sunt quæ Christi diuinitatem, in qua æqualis est patri, rectè intelligentibus intiment, plenus solus Ioannes in Euangelio suo posuit, tanquam de pectore ipsius Domini, super quod discumbere in eius conuiuio solitus erat, secretum Diuinitatis eius vberius & quodammodo familiariter biberet. Vnde intelligi datur, Si diligenter aduertas, tres Euangelistas temporalia facta Domini, & dicta quæ ad informandos mores vitæ præsentis maximè valerent, copiosius persecutos, circa illam actiuam vitam fuisse versatos: Ioanem vero facta Domini multo pauciora narrantem, dicta verò eius, ea præsertim quæ Trinitatis vnitatem, & vitæ æternæ felicitatem insinuarent, diligentius & vberius conscribentem, in virtute cõtemplatiua commendanda suam intentionem atque prædicationem tenuisse. Iste est siquidem Ioannes vnus ex discipulis Christi, quem Dominus de fluctuaga nuptiarum tempestate virginem vocauit: cuius virginitati in hoc duplex testimonium in Euangelio datur, quòd & præ ceteris dilectus à Deo dicitur, & huic matrem suam de throno crucis commendauit Deus, vt virginem virgo seruaret. Qui singulari priuilegio meruit castitatis, vt ceteris omnib⁹ miraculorum Christi scriptoribus altius Diuinæ maiestatis simul caperet, ac patefaceret arcanum. Neque enim frustra in cœna mystica supra pectus Iesu recubuisse perhibetur, sed per hoc verissimè docetur, quia cœlestis haustus sapientiæ ceteris excellentius de sanctissimo eiusdem pectoris fonte potauerit. Vnde & meritò in figura quatuor animalium aquilæ volanti comparatur. cunctis quippe auibus aquila celsius volare, cunctis animantibus clarius Solis radijs infigere confuevit obtutus. Ita B. Ioannes sublimius æternæ natiuitatis Christi mysteria conspexit. Ergo alij Euangelistæ Christum ex tempore natum describunt, Ioannes eundem in principio iam fuisse testatur, dicens: *In principio erat verbum.* Quod duobus modis intelligitur. nam pater principium est: quasi dixisset, in patre est filius: quem verbum nominauit iste Euangelista. Nec nos mouere debet, quod in sequentibus huius Euangelij Iudæis interrogantibus, quis esset, ipse Deus Dei filius respondit, *Principium, qui & loquor vobis.* Si enim filius principium est, qui habet patrem: quanto facilius Deus pater intelligendus est esse principium, qui habet quidem filium, cui pater sit? Filius enim, patris est filius, & pater, vtique filij pater est, & pater Deus, sed non de Deo Deus: filius vero Deus de Deo est, & pater dicitur lumen, sed non de lumine: filius dicitur lumen, sed *lumen de lumine.* Sic pater principium, sed non de principio: filius principium, sed à principio principium. Quod enim erat in

principio, non finitur tempore, non principio præuenitur. Si verò ad creaturarum vel temporum velis referre principium, quod ait, *In principio erat verbum.* quicquid creaturarum quodcunque principium habuit vt esset, erat tunc verbum Dei, per quod sunt omnia. idèd quater dicit Euangelista, erat, erat, erat, erat: vt intelligeres omnia tempora præuenisse cœternū Deo patri verbum. Alij Euangelistæ inter homines subito apparuisse Dei filium demonstrant: beatus Ioannes apud Deum semper fuisse declarat, dicens, *Et verbum erat apud Deum.* Alij eum verum hominem, ille ipsum verum confirmat esse Deum, dicens, *Et Deus erat verbum.* Alij hominem cum apud homines temporaliter conuersatum, ille Deum apud Deum in principio manentem ostendit, dicens, *Hoc erat in principio apud Deum.* Si enim superius principium ad patrem referri placet, & hoc sequens principium ad creaturas: intelligitur æternaliter Verbum, id est filium Dei, esse in patre: & omne creaturarum principium sua essentia præisse. Alij magna quæ in homine gessit, perhibent: ille quod omnem creaturam visibilem per ipsum Deus pater fecit, docet, dicens.

Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.] Si enim nihil creaturarum sine ipso est factum, patet profecto quia ipse creatura non est, per quem omnis creatura facta est. Et ne quis audiens factam per Dei filium creaturam, mutabilem credat eius voluntatem, quasi qui subito vellet facere creaturam, quam ab æterno nunquam ante fecisset, manifeste docet Euangelista factam quidem in tempore creaturam, sed in æterna Creatoris sapientia, quando & qualis crearetur, semper fuisse dispositum, & hoc est quod ait.

Quod factum est, in ipso vita erat.] Id est, quod factum in tempore, siue viuum, siue vita carens apparuit, omne hoc in spiritali factoris ratione quasi semper vixerat, & viuere non quia cœternum est Creatori quod creauit, sed quia cœterna est illi ratio voluntatis suæ, in qua ab æterno habuit, & habet, quid & quando crearet, qualiter creatum gubernet vt maneat, ad quem finem singula quæ creauit perducatur. Idèd ita distinguendum est, & subinferendum quasi alia voce, *In ipso vita erat.* quia quicquid per ipsum factum est, etiam in ipso viuere, sicut ars in animo artificis viuere, licet arca vel aliud aliquid ab ipso factum pereat.

Et vita erat lux hominum.] Quo verbo apertè docetur, quod ipsa vitalis ratio per quam omnia disposita sunt & reguntur: non omnem creaturam, sed rationabilem tantum vt sapere possit illuminat. Homines namque qui ad imaginem Dei facti sunt, percipere sapientiam possunt, animalia non possunt. Sed animalis quicunq; est homo, non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. Vnde benè cum dixisset, *Et vita erat lux hominum,* subiunxit, & de his qui ab humanæ conditionis honore procul recedentes, comparati sunt iumentis insipientibus, & similes facti sunt illis, atque idèd rectæ voluntatis luce priuantur.

Et lux, inquit, in tenebris lucet, & tenebra eam non comprehenderunt.] Lux quippe est hominum Christus, quia omnia quæ illuminari merentur corda hominum, suæ præsentia cognitionis illustrat. Tenebræ autem, stulti sunt & iniqui, quorum cæca præcordia lux æternæ sapientiæ qualia sunt manifeste cognoscit: quamuis ipsi radios eiusdem lucis nequaquam capere per intelligentiam possint: veluti si quilibet cæcus iurare Solis offundatur, nec tamen ipse Solem, cuius lumine perfundatur, aspiciat. Talibus tamen Diuina consuluit misericordia, qualiter peruenire possint vt illam veram lucem cernerent, & essent filij lucis, qui fuerunt filij tenebrarum: & huius cognitionis initium fuit, quod sequitur.

Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum.] Non ait, vt omnes crederent in illum. Maledictus enim homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Sed vt omnes, inquit, crederent per illum. hoc est, vt per illius testimonium crederent in lucem, quam necdum videre nouerant, Dominum videlicet Iesum Christum, qui de seipso testatur, *Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.*

Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera, qua illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et sancti quidem homines lux sunt recte vocati, dicente ad eos Domino, Vos estis lux mundi, & Apostolo Paulo, Fuisis aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino. Sed multum distat inter lucem, quæ illuminatur, & lucem quæ illuminat. Inter eos, qui participatione veræ lucis accipiunt, ut luceant, & ipsam lucem perpetuam, quæ non solum lucere in seipsa, sed & sua præsentia, quodcumque attingerit, illustrare sufficit. Ad cuius comparisonem veræ lucis, non tantum minores quilibet electi, verum etiam ipse Ioannes, quo maior inter natos mulierum nemo surrexit, lux non esse asseritur, ut videlicet Christus non esse (quod putabatur) monstraretur. Ille enim, ut scriptum est, erat lucerna ardens & lucens. Ardens scilicet fide & dilectione, lucens verbo & actione. Gratiam vero lucis peccatoribus infundere, solius est eius, de quo dicitur: Erat lux vera, qua illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Omnem videlicet, qui illuminatur, siue naturali ingenio, siue sapientia diuina. Sicut enim nemo à seipso esse, ita etiam nemo à seipso sapiens esse potest, sed illo illustrante, de quo scriptum est: Omnis sapientia à Domino Deo est. Cuius vtramque naturam, & Diuinam videlicet, qua semper vbiq; totus manet, & humanam, ex qua in tempore natus, loco inclusus apparuit, consequenter Euangelista describit, dicens:

In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. In propria venit, & sui eum non receperunt. In mundo quippe erat, & mundus per ipsum factus est, quia Deus erat, quia totus vbiq; quia suæ præsentia maiestatis, sine labore regens, & sine onere continens, quod fecit. Et mundus eum non cognouit, quia lux in tenebris lucet, & tenebra eam non comprehenderunt. Mundum namque hoc in loco dicit, homines mundi amore deceptos, atque inhærendo creaturæ à noscenda creatoris sui maiestate reflexos. In propria venit, quia mundo, quem per diuinitatem fecit, per humanitatem natus apparuit. In propria venit, quia in gente Iudæa, quam sibi præ cæteris nationibus speciali gratia copulauerat, incarnari dignatus est. In mundo ergo erat, & in mundum venit per incarnationem. Venire quippe vel abire, humanitatis est: manere & esse, diuinitatis. Quia ergo, cum in mundo esset per Diuinitatem, mundus eum non cognouit: dignatus est venire in mundum per humanitatem, ut vel sic eum mundus cognosceret. Sed videamus, quid sequitur: In propria venit, & sui eum non receperunt. Quæ enim in potentia Deitatis cuncta creatantem regentemque non cognouerunt, ipsum in carnis infirmitate miraculis coruscantem recipere noluerunt: & quod grauius est, sui eum non receperunt, homines scilicet, quos ipse creauit. Iudæi, quos peculiarem sibi elegerat in plebem, quibus sue cognitionis reuelauerat arcanum, quos mirificis patrum glorificauerat actis, quibus suæ legis doctrinam contulerat, ex quibus se incarnatum, ut promiserat, ostendit, ipsi eum recipere venientem magna ex parte recusarunt: neq; enim omnes recusarunt: alioquin nullus esset saluus, & superuacua eius esset incarnatio. Nunc autem multi eum ex utroque populo non credendo respuerunt, multi credendo receperunt, de quibus Euangelista consequenter insinuat, dicens:

Quot quot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius. Consideremus fratres charissimi, quanta gratia Redemptoris nostri, quam magna sit multitudo dulcedinis eius. Vnicus ex patre natus est, & noluit remanere vnus. Descendit ad terram, vbi fratres sibi, quibus regnum patris sui dare posset, acquireret, Deus ex Deo natus est, & noluit Dei tantum filius manere, hominis quoque filius fieri dignatus est, non amittens quod erat, sed assumens quod non erat: ut per hoc homines in Dei filios transferret, gloriæq; suæ faceret cohæredes, qui quod ipse semper habebat per naturam, acciperent per gratiam. Consideremus, quanta virtus est fidei, cuius merito potestas datur hominibus filios Dei fieri. Vnde bene scriptum est: Quia iustus ex fide uiuit. Viuit enim iustus ex fide, non illa, quæ labiorum tantum confessione profertur, sed

ea, quæ per dilectionem operatur. Alioqui fides, si non habebat opera, mortua est in semetipsa. Nullus seipsum despiciat, nullus de sua salute desperet. Curemus omnes, curemus singuli, vt qui eramus longe, mereamur fieri prope in sanguine Christi. Videamus quod dicitur: Quot quot receperunt eum, dedit illis potestatem filios Dei fieri. Quot quot (inquit) receperunt est. Non est enim personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Quo autem ordine credentes, filii Dei possent fieri, & quantum hæc generatio à carnali distet, subsecutus Euangelista designat.

Qui non ex sanguinibus (inquit) neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Carnalis quippe nostra singulorum generatio ex sanguinibus, id est, ex semine maris & foeminae, à complexu coniugii duxit originem: at vero spiritualis, Spiritus sancti gratia ministratur: quam à carnali distinguens Dominus ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est de spiritu, spiritus est. Verum ne quis hominem dubitet, filium esse Dei, & cohæredem Christi posse fieri, dat exemplum Euangelista, quia & ipse filius Dei homo fieri, & inter homines habitare dignatus sit: vt humanæ particeps existendo fragilitatis, homines diuinæ virtutis suæ donaret esse participes.

Et verbum, inquit, caro factum est, & habitauit in nobis. Quod est dicere, Filius Dei homo factus est, & inter homines conuersatus. Solet namque scriptura modo animæ, modo carnis vocabulo, totum designare hominem. Animæ, videlicet, vt scriptum est: Quia descendit Iacob in Aegyptum, in animabus septuaginta. Carnis verò, vt rursus scriptum est: Et videbit omnis caro salutare Dei. Neque enim vel animæ sine corporibus in Aegyptum descendere, vel caro sine anima videre aliquid potest: sed hic per animam totus homo, ibi signatur per carnem. Sic ergo hoc in loco, quod dicitur: Et verbum caro factum est, nihil aliud debet intelligi, quam si diceretur: Et Deus homo factus est, carnem videlicet induendo, & animam: vt sicut quisque nostrum vnus homo ex carne constat, & anima: ita vnus ab incarnationis tempore Christus ex diuinitate, carne & anima constat, Deus ab æterno in æternum existens: verus vt erat, hominem ex tempore adsumens in vnitatem suæ personæ, verum quem non habuerat.

Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre plenum gratiæ & veritatis. Gloriam Christi, quam ante incarnationem videre non poterant homines, per incarnationem viderunt, aspicientes humanitatem miraculis resurgentem, & intelligentes diuinitatem intrus latitantem, illi maxime, qui & eius charitatem ante passionem transfigurati in morte sancto contemplari meruerunt, voce delapsa à Deo huiusmodi à magnifica gloria: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, & post passionem resurrectionis, ascensionisque ipsius gloria conspecta, spiritus eius sunt dono mirifice relecti: quibus omnibus manifeste cognouerunt, quod huiusmodi gloria non cuiuslibet sanctorum, sed illi soli homini, qui esset in diuinitate vnigenitus à patre, conueniret. Quod autem sequitur, Plenum gratiæ & veritatis: gratiæ plenus erat, & est homo Christus Iesus, cui singulari munere præ cæteris mortalibus datum est, vt statim, ex quo in vtero virginis conciperetur, homo fieri inciperet verus esse Deus. Vnde & eadem gloriosa semper virgo Maria non solum hominis Christi, sed & Dei genitrix recte credenda & confitenda est. Idem veritate plenus erat, & est ipsa videlicet verbi diuinitate, quæ hominem illum singulariter electum, cum quo vna persona Christi esset, assumere dignatus est: non aliquid suæ diuinæ substantiæ, vt hæretici volunt, in faciendam hominis naturam commutans, sed ipsa apud patrem manens totum quod erat, totam de semine Dauid naturam veri hominis, quam non habebat, suscipiens.

Ioannes testimonium perhibet de ipso. Redemptoris nostri præcursor, testimonium de ipso perhibens, celsitudinem humanitatis eius, pariter & Diuinitatis æternitatem, mafelsta voce pronunciat.

Iacob. 2.

Actor. 10. Personarum acceptor non est Deus.

Generatio humana duplex. Ioann. 3. Ibidem.

Deut. 10. Caro quid significet. Luca 3.

Anima quid significet.

Christi gloria.

Matt. 17.

Actor. 2.

Homo à verbo sumptus. Oisodoxos Dei genitrix virgo Maria confitenda.

Ioann. 3. Math. 5. Luc. 11. Ioann. 5. Sapientia à Deo est. Luc. 11.

Math. 11. Ioann. 5.

Sapientia à Deo est. Luc. 11.

Mundus quid dicitur. Iudæi, populum Dei.

Trinire & abire, humanitatis est.

Christi gratia nos bonitatis. Fratres Christus sibi quis fuit. Manere diuinitatis est.

Filius virtus. Actor. 2.

Ioann. 1.

Clamat enim dicens: *Hic erat, quem dixi vobis: qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat.*] In eo namque, quod ait: *Qui post me venturus est, ordinem humane dispensationis, quia post eum natus, post eum etiam predicaturus, baptizaturus, signa factur⁹, & mortem erat passurus, insinuat. In eo vero, quod subiungit: *Ante me factus est:* sublimitatem eiusdem humanitatis, quæ cæteris omnibus creaturis erat merito præferenda, designat. Quod enim ait: *Ante me:* non ad ordinem temporis, sed ad distantiam pertinet dignitatis, iuxta quod de Ioseph filijs, benedicente Iacob, scriptum est, *Constituitq; Effraim ante Manasse*, vbi recte potuit dicere Manasses: *Qui post me venit, ante me factus est*, id est, qui post me natus est, potentia me regnante cessit: quemadmodum Ioannes de Domino, *Qui post me*, inquit, *venturus est, ante me factus est:* id est, qui post me ad prædicandum venturus est, culmine me regni & sacerdotii perennis antecellit. Quare autem is, qui post eum venturus erat, eum dignitate antecelleret, aperuit, cum subiunxit, *Quia prior me erat:* id est, cœternus ante sæcula Deus erat: propter ea me, licet posterior natus, gloria maiestatis etiam in assumpta humanitate præbit. Exposito autem Euangelista præcursoris Domini testimonio, quod de illo perhibuerit, redit statim suæ quoque assertionis, quod cœperat, illi testimonium dare: nam sequitur:*

Et de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia.] Superius namque dixit: *Quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate.* Quod cum præcursor quoque eius testimonio confirmasset, dicens: *Hic erat, quem dixi vobis, qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat:* rursus ipse, quod cœperat, exequitur, dicens: *Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia.*

Plenus quippe erat Dominus Spiritu sancto, plenus gratia & veritate: quia sicut Apostolus ait: *In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* De cuius plenitudine nos omnes iuxta modum nostræ capacitatis accepimus, quia *vniciuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.* De solo namque mediatore Dei & hominum, homine Iesu Christo veraciter dici potuit, *Et requiescit super eum Spiritus Domini, spiritus sapientia & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientia & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.* Omnes vero sancti non plenitudinem spiritus eius, sed de plenitudine eius, quantum ille donat, accipiunt: quia *alii per spiritum datur sermo sapientia, alij sermo scientia secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanctorum in vno spiritu, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum.* Hac autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Quia ergo de plenitudine conditoris nostri non quiddam, sed quicquid boni habemus, accepimus, curandum summopere est, ne quispiam de sua se bona actione vel cogitatione incautus extollat: ne si ingratus largitori remanserit, perdat bonum, quod accepit. Cum autem dixisset Euangelista, nos omnes de plenitudine Christi accepisse, confestim subiunxit, & ait:

Gratiam pro gratia. Geminam ergo nos gratiam accepisse testatur, vnā videlicet in præsentem, alteram vero in futuro. In præsentem quidem fidem, quæ per dilectionem operatur: in futuro autem vitam æternam. Fides quippe, quæ per dilectionem operatur, gratia Dei est: quia vt credamus, vt diligamus, vt operemur bona, quæ nouimus, non vllis præcedentibus meritis nostris, sed ipso largiente percipimus, qui dicit: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos, vt eatis, & fructum afferatis, & vt vitam propter fidem, dilectionem & opera bona percipiat.* Æterna gratia est, quia ne à bono deuitemus itinere, ipso duce semper opus habemus, cui dicitur: *Deduc me domine in via tua, & ambulabo in veritate tua.* Notandum est, quod quidam libri habent, *Nos omnes accepimus de plenitudine eius, & gratiam pro gratia.* Aliquid primo de plenitudine eius accepimus, & postea gratiam pro gratia, id est, de plenitudine eius accepimus remissionem peccatorum, & gratiam, id est, vitam æternam, pro gratia fidei, quæ per dilectionem operatur. Quæ

omnia ex vno fonte plenitudinis Christi nobis prouenire certissimum est. Quid ergo accepimus de plenitudine bonitatis illius? Vt scilicet remissionem peccatorum, vt iustificemur in fide. Insuper quid? *Et gratiam pro gratia*, id est, pro gratia, in qua ex fide viuimus, recepturi sumus aliam, quid tamen? nisi gratiam, hoc est, vitam æternam, Sequitur:

Quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.] Lex quidem per Moysen data est: in qua, quid agendum, quid vitandum sit, cœlesti iure decernitur: sed quod illa præcepit, non nisi gratia Christi completur. Illa siquidem monstrare peccatum, iustitiam docere, & transgressores sui, reos ostendere valebat: porro gratia Christi diffusa per spiritum charitatis in cordibus fidelium, facit vt quod lex præcepit, impleatur. Vnde illud, quod scriptum est, *Non concupisces*, per Moysen lex, quia iubetur: sed per Christum fit gratia, quando quod iubetur, impletur. *Veritas autem facta est per Christum*, quia vnam habebat lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum: & sicut alibi dicit Apostolus, *Omnia in figura continebantur illis.* Sed pro vmbra lucem veritatis, pro figura legis ipsam imaginem rerum, quæ figurabantur, exhibuit Christus, quædo data Spiritus gratia aperuit discipulis suis sensum, vt intelligerent scripturas. *Lex per Moysen data est*, cum populus asperione sanguinis agni mundari præceptus est. *Gratia & veritas*, quæ in luce figurabatur, per Iesum Christum facta est, cum ipse passus in cruce lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. *Lex per Moysen data est*, quia populum præceptis salutaribus instituit, si hæc seruaret, terram repromissionis intraturum: & in ea perpetuo viturum: sin alias, prosterendum ab hoste prædixit. *Gratia & veritas per Iesum Christum facta est*, quia dato spiritus sui dono, & legem spiritualiter intelligi ac seruari posse donauit: & eos qui seruât, in veram cœlestis vitæ beatitudinem, quam terra promissionis signabat, introducit. Quæ sit autem summa gratiæ & veritatis, quæ per Iesum Christum facta est, Euangelista subdendo manifestat.

Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit.] Nulla etenim gratia maior hominibus dari, nulla veritas altior potest ab hominibus cognosci, quam ea, de qua vnigenitus Dei filius suis fidelibus narras, *Beati*, inquit, *mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*, & de qua patri supplicans ait, *Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te verum & vnum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Quæ nimirum beatissima perceptio gratiæ & veritatis, quoniam in huius sæculi vita fieri non potest, recte dicitur, *Deum nemo vidit vnquam:* id est, nemo corruptibili adhuc & mortali carne circumdatus, incircumscriptam diuinitatis potest lucem intueri. Vnde manifestius dicit Apostolus, *Quem nemo vidit hominum, nec videre potest.* Nemo enim hominum Deus, nemo est humano adhuc habitu aggrauatus, humana conuersatione caducus. Hinc est enim, quod Moyses, qui Deum, quem in angelo videbat, in ipsa eius natura videre desiderans, orabat. *Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi gloriam tuam.* Audiuit, *Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & viuet.* Quæ autem ratione ad visionem incommutabilis & æterni luminis perueniri debeat, Euangelista consequenter exposuit, dicens: *Vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit, cui simile est, quod ipse dominus ait: Nemo venit ad patrem, nisi per me, & alibi. Nemo nouit filium, nisi pater, neque patrem quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.* Ipsi quippe ductu ad patrem venire, ipsius magisterio patrem & filium necnon & Spiritum sanctum vnum Deum ac Dominum nosse debemus, quia nimirum ipse homo factus pro nobis, in hominis habitu loquens nobis, quid de sanctæ Trinitatis vnitatem recte sentiendum, qualiter ad eius contemplationem fidelibus properandum, quibus actibus ad hanc sit perueniendum, clara luce reuelauit: ipse sacramentis suæ incarnationis nos imbuens, sui nos spiritus charitativitibus sanctificans, vt ad hanc venire valeamus adiuuat. Ipse peracto in hominis forma iudicio uouissimo, ad visionem nos diuinæ maiestatis sublimiter introducat, atque arcana nobis regni cœlestis mirabiliter enarrabit. Sane quod ait:

Gratia duplex.

Gal. 5.

Fides gratia Dei.

Bona nostra omnia à Christo sunt.

Ioan. 15.

Psal. 85.

Exod. 24.
Lex Moysi.
Heb. 10.
1. Cor. 11.

Luc. 24.

Colof. 2.

Ephes. 4.

Esa. 11.

1. Cor. 12.

Matt. 13.

Ioan. 17.

Deum nemo vidit vnquam.
1. Tim. 6.

Exod. 33.

Ioan. 14.
Matth. 11.

Qui est in sinu patris, in secreto patris prouerbialiter est cogitandus. In similitudinem enim sinus, quem habemus in vestibus, haud putandus est Deus, qui humanorum forma membrorum compaginatus non est, sic sedere quemadmodum & nos: sed quia sinus noster intus est, more nostro loquens scriptura, in sinu patris esse dicit, quem in secreto patris, quo humanus intuitus pertingere non valet, semper manentem vult intelligi. Non tunc autem solum enarrabit vnigenitus filius Deum, id est, sanctę & indiuiduę Trinitatis, quę est vnus Deus, gloriam manifestabit hominibus, cum post vniuersale iudicium omnes pariter electos ad visionem claritatis eius inducet: sed & cotidie narrat, cum singulis quibusq; fidelium perfectorum mox a carnis corruptione solutis implere cõperit, quod promisit.

Qui diligit me, diligitur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo me ipsum illi. Me ipsum, inquit, manifestabo dilectoribus meis: vt quem in sua cognouerunt mortalem, in mea iam me natura patri & spiritu sancto videre possint æqualem.

Hoc est testimonium Ioannis & cetera. Ex his verbis Ioannis humilitas cõmendatur, qui cum tantę virtutis esset, vt Christus credi potuisset, elegit solide subsistere in se, ne humana opinione raperetur inaniter supra se.

Nam confessus est, & non negauit: confessus est, quia non sum ego Christus. Sed quia dixit, non sum: negauit quod erat, vt veritatem loquens, eius membrum fieret, cuius nomē sibi fallaciter non vsurparet. Cum ergo non vult aperte nomē Christi, factus est membrum Christi: quia dum infirmitatem studuit humiliter agnoscere, illius celsitudinem meruit veraciter obtinere. Quisnam sit, continuo exprimit, dum subiungit:

Ego vox clamantis in deserto. Scitis quia vnigenitus filius verbum patris vocatur, Ioanne attestante, quia ait: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.* Ex ipsa vestra locutione cognoscitis, quia prius vox sonat, vt verbum postmodum possit audiri, Ioannes ergo vocem se esse asserit, quia verbum præcedit. Aduentum itaque dominicum præcurrentis, vox dicitur, quia per eius ministerium patris, verbum ab omnibus auditur. Qui etiam in deserto clamat, quia derelicta ac destituta Iudææ solatium redemptoris annunciat. Quid autem clamat, in sinuat cum subiungit:

Dirigite viam Domini, sicut Dixit Esaias Propheta. Via Domini, ad cor dirigitur, cum ad præceptum vita preparatur. Vnde scriptum est: *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Quisquis ergo in superbia mentem eleuat, quisquis avaritię aestibus anhelat, quisquis se luxurię iniquationibus polluit, cordis ostium contra veritatem claudit: ne ad se Dominus veniat, claustra animi feris vitorum damnat. Sed adhuc, qui miseri sunt, percontantur.

Quid ergo baptizatis. si tu non es Elias, neque Christus, neq; Propheta. Quod quia non stitudo cognoscendę veritatis, sed malitia exerecndę æmulationis dicitur, Euangelista tacite innotuit, cum subiunxit, dicens:

Et qui miseri fuerant, erant ex Pharisæis. Ac si aperte dicat, illi Ioannem de suis actibus requirunt, qui doctrinam nesciunt quærere, sed inuidere. Sed sanctus quisque etiam cū peruersa mente requiritur, à bonitatis suę studio non mutatur. Vnde Ioannes quoque ad verba inuidiæ, prædicamenta respondit vitę. Nam protinus adiungit:

Ego baptizo in aqua, medius autem vestrũ fiet, quem vos nescitis. Ioannes nõ spiritu, sed aqua, baptizatorum corpora lauat, sed tamen per veniam non lauat. Cur ergo baptizat, qui peccata per baptismum non relaxat? nisi vt præcursionis suę ordinem seruans, quia nasciturum nascendo præueniret, baptizaturum quoq; dominum baptizando præueniret: & qui prædicandum factus est præcursor Christi, baptizando etiam præcursor eius fieret imitatione sacramenti. Qui inter hæc mysterium redemptoris nostri annuncians, hunc in medio hominum & stetit asserit, & nesciri: quia per carnem Dominus apparens, & visibilis stetit corpore, & inuisibilis maiestate. De quo etiam subdit:

Qui post me venit, ante me factus est. Sic namque dicitur, ante me factus est: ac si dicatur, ante positus. *Post me ergo venit*, quia postmodum natus: *ante factus est*, quia mihi prælatus. Sed hæc paulo superius dicens, etiam prælationis causas aperuit, cum subiunxit: *Quia prior me erat.* Ac si aperte dicat, Inde me etiam post natus superat, quo eum natiuitatis suę tempora non angustant. Nam qui per matrem in tempore nascitur, sine tempore est à patre genitus. Cui quantę reuerentię humilitatem debeat, subdendo manifestat.

Cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamenti. Mos apud veteres fuit, vt si quis eam, quę sibi competeret, accipere vxorem nollet, ille ei calceamentum solueret, qui ad hanc sponsus iure propinquitatis veniret. Quid igitur inter homines Christus, nisi sanctę Ecclesię spõsus apparuit? De quo & ipse Ioannes dicit: *Qui habet sponsam, sponsus est.* Sed quia Ioannem homines Christũ esse putauerunt, quod idem Ioannes negat, recte se indignum esse ad soluendum corrigiam eius calceamenti, denunciat. Ac si aperte dicat: Ego redemptoris vestigia denudare non valeo, quia spõsi nomen mihi in meritis non vsurpo. Quod tamen intelligi & aliter potest. Quis enim nesciat, quod calceamenta ex mortuis animalibus fiant? Incarnatus vero Dominus veniens, quasi calceus apparuit, qui in diuinitate sua morticina corruptionis nostrę assumpsit. Sed huius incarnationis mysterium humanus oculus penetrare non sufficit. Inuestigari enim nullatenus potest, quomodo incorporatur verbum, quomodo viuificatur, spiritu intra vterum matris animatur: quomodo is, qui initium non habet, & existit, & concipitur. Corrigia ergo calceamenti est ligatura mysterij. Ioannes itaque soluere corrigiam calceamenti eius non valet, quia incarnationis mysterium nec ipse inuestigare sufficit, qui hæc prophetię spiritu agnouit. Quid est ergo dicere: *Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius*, nisi aperte & humiliter suam ignorantiam profiteri? Ac si aperte dicat: Quid mirum, si mihi ille prælatus est, quem post me quidẽ natum considero, sed natiuitatis eius mysterium non apprehendo.

Hec in Bethania facta sunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans. Bene præcursor Domini nostri in Bethania dicitur baptizasse: nam Bethania domus obedientię interpretatur: vt demonstraret, per obedientiam fidei omnes ad Christi baptismum debere peruenire. Sicut enim Magis mādatum est per aliam viam reuerti in patriam, ita nobis præceptum est, per aliam ad Paradisi gaudia peruenire: nã nostri parentes per inobediencię culpam inde eieci sunt: nos vero per obedientię bonum, & per obseruationem mādatorum Dei ad æternam beatitudinis paradysum peruenire debemus.

Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se. Ioannes interpretatur gratia Domini. Altera dies populo Christiano est sub gratia, qui precioso sanguine Christi redemptus est. Altera dies fuit populo priori sub lege, qui mystico sanguine agni redemptus est à seruitute Egyptiæ. Ille agnus significabat istum agnum, quem præsentem beatus Baptista digito ostendebat, dicens:

Ecce agnus Dei. Ecce innocens, & ab omni peccato immunis, utpote qui os quidem de ossibus Adam, & carnem de carne Adam, sed nullam de carne peccatrice traxit maculam culpę.

Ecce qui tollit peccata mundi. Ecce qui iustus inter peccatores, mitis inter impios, hoc est, quasi agnus inter lupos apparens, etiam peccatores & impios iustificandi habet potestatem. Quomodo autem peccata mundi tollat, quo ordine iustificet impios Apostolus Petrus ostendit, qui ait, *Non corruptilibus argento vel auro redempti estis de vana vestra conuersatione paterna traditionis, sed precioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Iesu Christi.* Sequitur Ioannes testimonium perhibens de Domino.

Hic est, de quo dixi, Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat. Post me venit vir, qui post me natus est in mundum, post me prædicare incipiet mundo. *Qui ante me factus est*, qui me potentia maiestatis tantum, quantum præconem iudex, quantum Sol Luciferum, licet post ap-

Sinu patris, secreto patris.

Ioan. 14.

Ioannis humilitas.

Via Domini ad dirigendum.

Officiu coram claustra que sunt.

Interrogationibus in fideiis sanctis etiam pie respondent.

Christus, Ecclesia sponsus.

Calceamenta in sacris literis.

Corrigia.

Bethania.

Matth. 5.

Agnus mysticus.

3. Pet. 1.

parens antecellit. *Quia prior me erat, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Post me venit vir, tempus humanæ natiuitatis designat, in qua Ioanne posteriori Christum intellige. Qui ante me factus est, priuatum regni præstatis, quo etiam angelis præfider, in tuere. Quia prior me erat, æternitatis diuinæ maiestatem, qua patri est æqualis, intelliga. Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat. Post me venit humanitate, qui ideo præcellit dignitate, quia prior me erat dignitate.*

*Et ego nesciebam eum, inquit.] Certum est, quia sciebat Dominum Ioannes, cui testimonium perhibere missus est, quem iudicem omnium venturum prædicabat, dicens: *Cuius ventilabrum in manu sua, & per mundabit aream suam. A quo Spiritum sanctum dari debere testabatur, ipse vos baptizabit, inquit, Spiritu sancto, à quo seipsum ablui desiderabat, dicens: Ego debeo à te baptizari, & tu venis ad me? Quomodo ergo dicit, Et ego nesciebam eum? Nisi quia eum, quem & ante nouerat, perfectiorem iam, cum baptizaretur, agnouit, quem mundi Saluatorem & iudicem nouerat, huius potentiam maiestatis alius Spiritu sancto super eum descendente cognouit. Neque enim dubitandum est, quin beatus Ioannes, cum spiritum sanctum licet corporali specie videret, cum vocem patris licet corporaliter sonantem metuisset audire, multum ex hoc visu & auditu profecerit, multum de diuinæ pietatis excellentia, reuelatis oculis mentis, scientiæ cælestis acciperet: adeo vt comparatione intelligentiæ, qua tunc illustrari cœpit, eatenus illum, quātus esset, omnimodis sibi videretur ignorasse. Qui testimonium, in quod missus est, domino diligenter perhibens, adiungit.**

Sed vt manifestetur in Israel, propitius veni ego in aqua baptizans.] Quod est aperte dicere: Non ideo veni in aqua baptizans, quia peccata mundi baptizando tollere possim, sed vt eum baptizando ac prædicando manifestarem populo Israel, qui in Spiritu sancto baptizans, ad tollenda peccata non solum Israel, sed & totius mundi, si ei credere voluerint, idoneus est. Propterea veni ego in pœnitentiam baptizans, vt sic baptizando, illi viam pararem, qui baptizaret in remissionem peccatorum.

Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens: Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de celo: & mansit super eum.] Bene in columbæ specie descendit super Dominum Spiritus, vt discant fideles non aliter se membra eius fieri, non aliter eius Spiritu posse repleri, nisi simplices fuerint, nisi veram cū fratribus habuerint pacem, quam significant oscula columbarum. Habent autem oscula & corui, sed laniat, quod columba omnino non facit: significantes eos, qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Columbæ autem natura, quæ laniatu innocens est, illis aptissime congruit, qui pacem sequuntur cum omnibus & sanctimoniam, solliciti seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Atq; ideo Spiritus in columba descendendo, non suam tantummodo vel eius, super quem descendit innocentiam simplicitatemq; designat, sed eorum æque, qui sentiunt de illo in bonitate, & in simplicitate cordis quærunt illum.

Et ego, inquit, nesciebam eum.] Subaudi, tam subtiliter, quam in Spiritu in eum descendente cognoui.

Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.] Baptizat Dominus in Spiritu sancto, per Spiritus sancti gratiam peccata dimitendo. Siue enim ipse aqua aliquos discipulorum suorum primus baptizauerit, per quos ad cæteros fideles baptismi riuus profunderet, eosdem etiam Spiritu baptizabat, peccata illis relaxando, & Spiritus sancti dona ministrando: Siue fideles eius, inuocato nomine ipsius, aqua baptizent electos, & chrismate sancto perungat, eosdem nihilominus ipse Spiritu sancto baptizat: quia nemo præter ipsum peccatorum nexus soluere, & Spiritus sancti valet dona tribuere. Sed diligentius intuendum est, quia cum dixisset, super quem videris Spiritum descendentem, addidit, & manentem super eum. Et in sanctos enim eius Spiritus descendit, verum

quia quandiu sunt in corpore, peccato carere nequeunt, qui cælestium contemplationi semper oculum mentis intendere non sufficiunt, sed sapius hunc ad terrenæ curam conuersationis insecunt, in eorum proculdubio cordibus Spiritus aliquando venit, aliquando recedit. Vnde dictum est, *Spiritus ubi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis, vnde veniat, & quid vadat. Venit quippe ad sanctos, & ab eis vadit Spiritus sanctus, vt quem semper habere idonei non sunt, eius per tempora redeuntis crebra luce reficiantur. In solo autem mediatore Dei & hominum, homine Iesu Christo Spiritus perpetuo veraciter manet, in quo nec fordidæ cogitationis maculam, quam refugeret, vllam inuenit. Mansit autem totus in illo, non ex eo solum tempore, quo hunc Ioannes super eum vidit descendentem, sed ex quo homo fieri incipiens, eius ministerio & opere conceptus est. Idcirco autem super eum, in quo semper manebat, baptizatum descendere ostenditur, vt & baptista ipse celsius iam, quem prædicaret, agnosceret, & credentibus daretur indicium, nequaquam se, nisi baptizatus aqua, Spiritus eiusdem posse baptismum mereri. Quærendum est interea, quomodo speciale filium Dei agnoscendi signum fuerit, quod super eum descenderit & manserit Spiritus, eum etiam discipulis ipse promittat eum, dicens: *Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis. Et paulo post: Quia apud vos manebis, & in vobis erit. Si enim apud seruos Dei electos manet, & in illis erit Spiritus, quid magni est filio Dei, quod in ipso manere Spiritus adstruatur? Notandum ergo, quod semper in Domino manserit Spiritus sanctus: in sanctis autem hominibus, quamdiu mortale corpus gestauerint, partim maneat in æternum, partim rediturus recedat. Manet quippe apud eos, vt bonis insistant actibus, voluntariam paupertatem diligant, mansuetudinem sequantur, pro æternorum desiderio luceant, esuriant & sitiant iustitiam, misericordiam, munditiam cordis, & tranquillitatem pacis amplectantur: sed & pro obseruatione iustitiæ persecutionem pati non vereantur: Eleemosynis, orationibus, ieiunijs, cæterisque Spiritus fructibus insistere desiderent. Recedit autem ad tempus, ne semper infirmos curandi, & dæmones eiiciens, vel etiam prophetandi possint habere virtutem. Manet semper, vt mirabiliter ipsi viuant. Venit ad tempus, vt etiam alijs per miraculorum signa, quales sint intus, effulgeant.**

Et ego, inquit, vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.] Supra dixerat, Post me venit vir, qui ante me factus est: nunc testimonium perhibet, quia hic est filius Dei, vtriusque naturæ veritatem, & humanæ videlicet & diuinæ in vna eademque Christi persona manifeste designans. Erubescat Manichæus audiens, Venit vir. Conticeat Fotinus audiens: Hic est filius Dei. Audiant mansueti, & latentur, quia venit vir post Ioannem fortior Ioanne, qui baptizat Spiritu sancto, & quia hic est filius Dei. Quia enim per superbiam recessimus à Deo, filius per misericordiam factus est homo: vt idem ipse & per diuinitatem patri, & per humanitatem congrueret nobis: ac per humanitatem nostræ similem, pro nobis cum hoste consilgere: per diuinitatē patri consubstantiali, ad imaginem nos Dei, & similitudinem, quam peccando amisimus, posset digne recitare, per nostræ mortem fragilitatis destrueret eum, qui habebat mortis imperium, & per impassibilem suæ diuinitatis potentiam, reconciliaret nos Deo patri.

Stabant Ioannes, & ex discipulis eius duo.] Stabat Ioannes, quia credebatur in Domino, & duo de discipulis eius. Statim enim crederent, & secuti ambularent. Debemus singula scripturarum verba tractare, quare Ioannes Iffans, & dominus ambulans dicitur.

Et aspiciens Iesum ambulantem, dicit: Ecce agnus Dei.] Agnus immaculatus, agnus anniculus, agnus qui tollit peccata mundi, agnus qui exterminatorem Ægypti, populum Israel percutere non sinit. Ecce agnus Dei: & audierunt eum discipuli: quare voluit dicere, ecce. Quando dicitur ecce, quodammodo ille, qui ostenditur, digito demonstratur. Dicit ad discipulos suos: Quid me sequimini? quod me putatis magistrum

habere?

Luc. 3.

Matth. 3.

Baptismum
Ioannis.Spiritus
sæ
Eius, cur in
columba
apparuit.Psal. 27.
Columba
quid signi-
ficat.
Ephes. 4.
Sapient. 1.Baptismum
in Spiritu
sancto.Quæ in ba-
ptismo ne-
cessaria.

Ioan. 3.

Ioan. 14.

Mansio
spiritus
in Christo,
& in
sanctis
semper
lo-
betur
p. alic-
tore.Fotinus
dargauit.Stabat
quod
significat
sacra
m. 14.Agnus
Ecce.
Ecce.

habere? Ecce agnus Dei: illum sequimini: illum oportet crescere, me autem minui. Nemo prudentum eum, qui minuitur, sequitur, & relinquit eum, qui crescit.

Et audierunt eum duo discipuli loquentem.] Magistri imperium sunt secuti. Testimonium Ioannis, fides est discipulorum.

Et secuti sunt Iesum.] Sequentes Iesum, reliquerunt Ioannem, sequentes Euangelium, legem amiserunt. Sictamen secuti sunt Euangelium, vt testimonio vterentur è lege.

Conuersus autem Iesus, & videns eos.] Discipuli Ioannis cominus & coram antecessu Iesum videre non poterant, sed tergum illius sequebantur, vt viderent. Ergo illi discipuli faciem Domini videre non poterant. Conuertit se, & quodam modo de sua maiestate descendit, vt possent discipuli contemplari faciem illius. Conuertit se, vt ex lege à discipulis cernerentur. Conuersus autem, & videns eos sequentes se.

Dixit: Quid queritis?] Non quasi ignorans interrogat, sed interrogat, vt mercedem habeant respondentes. Quid queritis? non dixit, quem queritis? ne se videretur ostendere: sed, quid queritis? Rem interrogat, vt illi personam significent. Quid queritis?

Qui dixerunt ei, Rabbi.] Ipsa appellatio responsionis, in d eum est fidei. Quando enim dicunt, Rabbi, quod intelligitur Magister, & sequuntur eum, vtq; magistrum sequuntur, & dicunt:

Vbi habitas? Dicit eis, Venite, & videte.] Volunt habitaculum nosse Iesu, volunt sibi ostendi, qualem habitationem habeat Saluator: vt cum ille ostenderit, in quibus Christus habitet, tales se exhibeant, in quibus possit Dominus habitare, & dixit eis: Venite, & videte. Vultis videre habitaculum meum? Sermonem explicari non potest, opere demonstratur. Venite, & videte. Isti quidem testimonio legis venerat, quia statim in ipso nomine confitentur, & dicunt Rabbi, quod interpretatur magister. Iesus autem respondens eis, dixit: Vos autem, qui discipuli estis Ioannis, qui ex ipso nomine confessionem vestram demonstratis, & dicitis Rabbi, Venite & videte, vbi maneo.

Venerunt & viderunt, vbi maneret, & apud eum manserunt die illo.] Quia credebant, non in nocte manserunt, sed in die. Nox illa tenebras nõ habebat, vbi erat fides veri luminis, & apud eum manserunt die illo.

Horam autem erat quasi decima.] Ex lege veniebant ad Euangelium, ad fidem Christi mittebat illos legis decalogus.

Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus, qui audierant ab Ioanne, & secuti fuerant eum.] In fide nõ est ordo. Vbicunque fidelis est anima, ibi annorum multitudo non queritur, nec paucitas. Andreas minor erat Simone Petro, & tamẽ non queritur ætatis modo, sed fidei. Iesum primus inuenit. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus. Nisi forte & hæc dignitas est Andreæ, quia Petri appellatur frater, super quam erat postea fundanda Ecclesia.

Qui audierant ab Ioanne, & secuti fuerant eum. Inuenit hic primum fratrem suum.] O vera pietas. Statim vt inuenit Iesum, statim vt inuenit margaritam, statim vt inuenit thesaurum, fratri nunciat, fratrem suum Simonem vocat: fratrem non tam sanguine, quam spiritu. Quem fratrem habebat germanitate & sanguine, voluit habere & fide germanum: & dicit ei:

Inuenimus Messiam.] Nemo inuenit, nisi qui querit. Iste qui inuenisse dicit, ostendit quia diu querierit.

Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus.] Diu querimus Christum in Mose, in omnibus Prophetis: & que inuenire cupiebamus, ipse nos inuenit, & inuenti inuenimus.

Et adduxit eum ad Iesum.] Non dedignatur maior minorem sequi, quia non erat ordo ætatis, vbi erat meritum fidei.

Intuitus autem eum Iesus, dixit: Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.] Necdum aliquid Petrus fecerat, & iam nomẽ meruit mutare. Nunquid plus crederat Andrea? Quid maius fecit, vt à fratre plus acci-

peret? Quid maius fecerat? Minorem fratrem secutus est & quem habebat discipulum, non dedignatus est habere magistrum. Tu es Simon filius Iona. Iona, lingua nostra dicitur columba. Tu es ergo filius Iona, tu es fili' Spiritus sancti. Filius ergo dicitur Spiritus, quia humilitatem de Spiritu sancto acceperat.

In crastinum voluit exire in Galileam, & inuenit Philippum, & dicit ei: Sequere me.] Nam patet ex superioribus, vnde voluerit Iesus exire in Galileam, videlicet à Iudæa, vbi erat Ioannes baptizans, & testimonium illi perhibens, quod esset agnus Dei: duos ex discipulis suis ad eum sequendum puocauit: è quibus vnus Andreas ad illum etiam fratrem suum Petrum adduxit. Patet iuxta sensum spiritalem, & crebra expositione vestræ fraternitati iam cognitum est, qui sit, qui Dominum sequitur. Sequitur namque Dominum, qui imitatur. Sequitur Dominum, qui quantum fragilitas humana patitur, ea quæ in homine monstrauit, filius Dei humilitatis exempla non deserit. Qui socius passionum existendo, ac consortium resurrectionis eius & ascensionis pertingere sedulus exoptat. Sed non sine certatione mysterij refertur, quod dicturus Philippo Iesus, Sequere me, voluit exire in Galileam. Galilæa namque transmigratio facta, vel reuelatio interpretatur. In eo quippe, quod transmigratio facta dicitur, profectum fidelium designat, quo vel de vitis ad virtutum celsitudinem transmigrare, vel in ipsis virtutibus paulò proficere, ac de minoribus ad maiora cotidie subire contendunt, quousque de hac conuale lachrymarum ad arcem lætitiæ cœlestis Domino auxiliante perueniant. In eo autem, quod reuelationem sonat, ipsam vitæ æternæ beatitudinem, pro qua in præsentis sancti laborant, insinuat. Cuius vtramque interpretationem nominis Psalmista vno versiculo comprehendit, vbi ait: Ambulabunt de virtute in virtute: videbitur Deus Deorum in Sion. Hæc est namque visio, de qua dicit Apostolus: Nos autem reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur à gloria in gloriam, tanquam à Domini Spiritu. Bene ergo vocaturus ad sequendum discipulum Iesus, voluit exire in Galileam, id est, in transmigracionem factam, siue reuelationem: vt videlicet, sicut ipse teste Euangelio proficiebat sapientia & ætate, & gratia apud Deum & homines, sicut passus est, & resurrexit: & ita intravit in gloriam suam: sic etiam suos sequaces ostenderet, proficere virtutibus, ac per passiones transitorias ad æternorum dona gaudiorum transmigrare debere.

Erat autem Philippus à Bethsaida ciuitate Andreæ & Petri.] Non est putandus Euangelista fortuitò & absque ratione mystica nomẽ ciuitatis, de qua esset Philippus, & quod eadem Andreæ quoque & Petri esset, voluisse monstrare: sed per nomen ciuitatis, typice, qualis tunc iam animo Philippus, qualis officio esset futurus, quales etiam Petrus & Andreas ostendere curasse. Bethsaida quippe domus venatorum dicitur: & venatores vtique erant, qui audiebant à Domino: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. Venator & ille, qui antequam ad prædicationis officium ordinaretur à Domino, quantum capiendis ad vitã animabus esset intentus, mox sponte prædicando monstravit.

Inuenit enim Nathanael, & dicit ei: Quem scripsit Moses in lege & Propheta, inuenimus, Iesum filium Ioseph, à Nazareth.] Quantum rete fidei, quam capacibus deuotæ prædicationis vinculis intextum inuenito fratri circumdat, quem ad æternam cupit prouidus captare salutem? Illum dicit inuentum, quem Moses & Propheta venturum suis scriptis signauerunt, vt eò cunctis sequentibus intelligatur, quod ipse sit, cuius aduentui præconibus vniuersa veterum scripta seruiuerint. Iesum nuncupat, quod nomen Christi futurum, prophetarum oracula concinebant. Filium Ioseph appellat: non vt hunc ex coniunctione maris & sceminæ natum asseueret, quem de virgine nasciturum, in Prophetis didicerat: sed vt de domo ac familia Dauid, vnde Ioseph ortum nouerat, secundum vaticinia Prophetarum eum venisse doceret. Neque enim miradum, si Philippus eum filium Ioseph vocet, cū & ipsa genitrix illius inte-

Iona colu-
ba dicitur.
Spiritus, si-
lum.

Galilæa
quid sit.

Psal. 83.
Visio san-
ctorum.
2. Cor. 3

Lucæ 2.
Christi pro-
fectum.

Bethsaida.
Venatores
sancti.
Matt. 4.

Ioseph fili-
us cur di-
ctus Iesus.
Dauidis è
familia
Christum est

Rabbi.

Nox in sa-
cro liuere.

Messias,
Inuenire
querentis
est.

Sequi Do-
minum, quis
dicatur.
Nominis
Petri mu-
tatio.

merata semper virgo Maria, quæ virum non nouerat, cõ-
 fuerunt vulgi sequens sic locuta legatur: *Fili, quid fe-*
cisti nobis sic? Ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te. Ad-
 dit & patriam, *A Nazareth*, vt ipsum esse signaret, de quo
 legerant in Prophetis, *Quoniam Nazareus vocabitur*: non er-
 go mirum, si mox ad consensum credendi ac veniendi ad
 Christum caprauit Philippus Nathanael, cui tantos vndiq;
 veritatis calles præterdit.

Quem scripsit Moses in lege, & propheta, inuenimus Iesum filium
Ioseph à Nazareth.] Neq; immerito à Bethsaida, id est,
 domo venatorum oriundus asseritur, qui tantam Deo di-
 lectæ venationis curam pariter & gratiam accepisse mon-
 stratur. Nam sequitur:

Et dixit ei Nathanael, A Nazareth potest aliquid boni esse.]
 Nazareth, munditia, siue flos eius, aut separata interpreta-
 tur. Annuens ergo verbis euangelizantis sibi Philippi Na-
 thanael, *A Nazareth*, inquit, *potest aliquid boni esse.* Ac si a-
 perte dicat, Potest fieri, vt à ciuitate tanti nominis aliquid
 summæ gratiæ nobis oriatur, vel ipse videlicet mundi Sal-
 uator Dominus, qui singulariter sanctus est, innocens,
 impollutus, segregatus à peccatis, quiq; loquitur in Canti-

cantico Canticorum, Ego flos campi, & lilium conuallium: & de quo
Propheta exiit, inquit, virga de radice Iesse, & Nazareus, id est
flos, de radice eius ascendet. Vel certe aliquis Doctor eximius,
 qui florem nobis virtutum, munditiamq; sanctitatis præ-
 dicare sit missus. Postquam hunc locum & ita recte intelli-
 gere, quod dicente Philippo, *Quem scripsit Moses in lege Pro-*
pheta, sequitur. Dicit ei Nathanael:

Vnde me nosti? Respondit Iesus, & dixit ei: Priusquam te Phi-
lippus vocaret, cum esse: sub ficu, vidite. Respondit Nathanael, &
ait: Rabbi, tu es filius Dei.] Quia cognouit Nathanael vidisse
 & nosse Dominum, quæ alio in loco gereretur, id est,
 quomodo & vbi vocatus sit à Philippo, cum ipse ibi cor-
 poraliter non esset, diuinæ hic maiestatis intuitum confi-
 derans, protinus eum non solum *Rabbi*, id est, magistrum,
 sed & filium Dei, ac regem Israel, id est, Christum confes-
 sus est. Et libet intueri, quam prudens laudanti Domino
 confessio respondeat serui. Ille hunc verum Israelitam, id
 est, virum, qui Deum videre posset, eò quod dolum mini-
 me haberet, adstruxit. Ille cum non magistrum tantum-
 modo, qui vtilia præciperet, verum etiam filium Dei, qui
 cœlestia dona tribueret, & regem Israel, id est, populi Deū
 videntis, religiosa deuotione fatetur: vt hac confessione
 suam quoque hunc regem, & se eius regni militem signi-
 ficet. Potest autem hæc Domini sententia, qua dixit se Na-
 thanael, priusquam vocaretur à Philippo, cum esset sub fi-
 cu, vidisse, super electione spiritalis Israel, id est, populi
 Christiani mystice intelligi: quem Dominus necdum per
 Apostolos eius ad fidei gratiam vocatum, sed sub tegmi-
 ne adhuc peccati prementis abditum, misericorditer vi-
 dere dignatus est, Paulo attestante, qui ait: *Qui benedixit nos*
in omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo, sicut elegit
nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immac-
ulati in conspectu eius in charitate. Et quidem fici arbor ali-
 quando in serpturis dulcedinem dilectionis supernæ in-
 linuat: vnde scriptum est, *Qui seruat suum, comedit fructum*
eius: & qui custos est domini sui, glorificabitur. Sed quia primi
 parentes nostri reatu præuaricationis confusi, *de fici sibi fo-*
lijs succinctoria fecerunt, potest hæc arbor fici non incon-
 grue male dulcorata generi humano consuetudinem pec-
 candi signare: sub qua positos adhuc electos suos, sed nec-
 dum electionis suæ gratiam cognoscentes, quasi sub ficu
 constitutum, nec se iam videntem Dominus videt Natha-
 nael. *Nouit enim Dominus, qui sunt eius.* Quorum saluationi,
 ipsum quoque nomen Nathanael aptissime conuenit. Na-
 thanael namque donum Dei interpretatur: & nisi dono
 Dei quisque vocatus, nunquam reatum primæ transgres-
 sionis, nunquam male blandientia auferentium cotidie
 peccatorum vmbracula euadit, nunquam saluandus veni-
 re meretur ad Christum. Vnde dicit Apostolus: *Gratia e-*
rim estis saluati per fidem: & hoc non ex vobis, donum Dei est, non
ex operibus, vt ne quis gloriatur. Sequitur:

Respondit Iesus, & dixit ei: Quia dixi tibi, Vide te sub ficu, cre-
dis: maius his videbis.] De quo dicat, ipse subiequenter ape-

rit, futuram credentibus spondedo apertionem regni cœ-
 lestis, & prædicandam mundo vtramque vnius suæ natu-
 ram personæ, quod reuera multo excellentius est arcanū,
 quam quod nos in peccati adhuc vmbrâ positos, à se illu-
 minandos præuidet. Maius est enim, quod nos Saluator
 gratiæ suæ cognitionis imbuat, quod cœli nobis gaudia
 pandit, quod prædicatores suæ fidei in mundum disperfit,
 quam quod nos saluandos potentia suæ maiestatis ante se-
 cula præsciuit.

Amen amen dico vobis, Videbitis cœlum apertum, & Angelos
Dei ascendentes & descendentes supra filium hominis.] Iam cõ-
 pletum cernimus promissi huius effectum. Videmus ete-
 nim cœlum apertum, quia postquam cœlum Deus homo
 penetrauit, etiam nobis in eum credentibus supernæ pa-
 triæ patefactum cognoscimus ingressum. Videmus An-
 gelos Dei ascendentes & descendentes supra filium homi-
 nis, quia prædicatores suos nouimus sublimitatem diuini-
 tatis Christi, simul & humanitatis eius infirmam nunciare.
 Ascendunt super filium hominis Angeli, cum docent præ-
 dicatores, quia *in principio erat verbum, & verbum erat apud*
Deum, & Deus erat verbum. Descendunt super filium homi-
 nis angeli, cum adiungunt iidem, *quia verbum caro factum*
est, & habitauit in nobis. Neque immerito prædicatores san-
 cti typice Angeli vocantur, quibus consueue deriuatum
 ab angelis nomen Euangelistarum conceditur: vt sicut hi
 nunciij, ita & illi propter idem summæ prædicationis offi-
 cium boni nunciij cognominentur. Et notandum, quod
 Dominus seipsum filium hominis nuncupat, Nathanael
 eundem filium Dei prædicat. Cui simile est, quod apud alios
 Euangelistas ipse discipulos interroget, *quem dicunt fi-*
lium hominis esse? Responditque Petrus, tu es Christus filius Dei vi-
ui. Et quidem iustæ dispensationis moderamine actum
 est, cum vtraque eiusdem mediatoris Dei & Domini no-
 stri vel ab ipso Domino, vel ab homine puro esset com-
 memoranda substantia, Deus homo fragilitatem assump-
 ptæ à se humanitatis, purus homo virtutem æternæ in eo
 diuinitatis adstrueret, ipse suam humilitatem, ille eius fa-
 teretur altitudinem. Notandum quippe, quod Dominus,
 qui beatum Nathanael vere Israelitam nuncupat, in hoc
 verbo, quod ait: *Videbitis cœlum apertum, & angelos Dei ascen-*
dentes super filium hominis, visionem Jacob Patriarchæ, qui
 per benedictionem vocatus est Israel, ad memoriam re-
 ducit. Is namque, cum volens in quodam loco requiesce-
 re, lapidem capiti suo supposuisset, vidit in somnis scalam
 stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum:
 angelos quoque Domini ascendentes & descendentes su-
 per eam: & Dominum innixum scalæ, dicentem sibi: *Ego*
sum Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac. Surgensq; mane,
 & debito cum pauore laudes Deo reddens, tulit ipsum la-
 pidem, & erexit in titulum, fundens oleum desuper. Hu-
 ius ergo loci Dominus facit mentionem, & de se ac suis fi-
 delibus figuratum manifestissime testatur.

CAPVT II.

ET die tertia nuptia facta sunt in Cana Galilee: & erat mater
 Iesu ibi.] Nec vacat mysterio, quod die tertio post ea,
 quæ superior Euangelij sermo descripserat, nuptiæ factæ
 referuntur, sed tertio tempore seculi Dominum ad ado-
 ptandam sibi Ecclesiam venisse designat. Primum quippe
 seculi tempus ad legem, Patriarcharum exemplis: secundum
 sub lege, Prophetarum scriptis: tertium sub gratia,
 præconijs Euangelistarum, quali tertiæ diei luce mundo
 refultat: in quo Dominus & Saluator noster pro redem-
 ptione generis humani in carne nat' apparuit. Sed & hoc,
 quod in Cana Galilææ, id est, in cœlo transmigrations
 perpetrata, eadem nuptiæ factæ perhibentur, typice den-
 unciant, eos maxime gratia Christi dignos exiltere, qui
 zelo seruere piæ deuotionis, & æmulari charismata me-
 liora, ac de vitijs ad virtutes progredi bona operando, de
 terrenis ad æterna norunt sperando & amando transmi-
 grare. Discumbente autem ad nuptias Domino, vinum
 defecit: vt vino meliore per ipsum mirabili ordine facto,
 manifestaretur gloria latentis in homine Dei, & creden-

Luc. 2.
 Nazareth
 quid signi-
 cer.
 Matth. 2.

Iesus nomi-
 Bethsaida.

Nazareth.

Cantic. 2.
 Esa. 11.

Philippus.

Nathanael
 is vocatio.
 Intuitus
 diuinus.

Israelita
 quis dica-
 tur.

Ephes. 1.

Ficus qui
 denotet.
 Prou. 27.

Genes. 3.

1. Tim. 2.
 Nathanael
 quis dica-
 tur.

Ephes. 2.
 Gratia præ-
 uenientis ad
 saluam ne-
 cessitas.

Cæli aper-
 tū est nobis
 per Christū
 Angelos de-
 scendentes
 super filiū
 &c.

Prædica-
 res, angeli
 vocantur.

Matth.

Jacob Pa-
 triarchæ
 visio.

Cap. 2.

Seculū
 ius temp-
 orū.

Lex
 dicitur
 ppa.

tium in eum fides aucta proficeret. Quod si mysterium
quarimus, apparet in carne domino, merca illa legalis
sensus suauitas paulatim ceperat ob carnale Pharisaeo-
rum interpretationem a prisca sua virtute deficere: qui
mox tanquam literę legalis superficiem Euangelica cele-
stis gratię virtute mutauit, quod est vinum fecisse in aqua.
Sed primo videamus quid sit.

*Quod deficiente vino, dicente matre Iesus ad eum, Vinum non
habent respondit. Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit ho-
ra mea.*] Neque enim matrem suam inhonoraret, qui nos
iubet honorare patrem & matrem: aut sibi esse matrem
negaret, ex cuius carne virginea carnem suscipere non de-
spexit, etiam Apostolo testante, qui ait: *Qui factus est ei ex
semine Dauid secundum carnem.* Quomodo enim ex semine
Dauid secundum carnem, si non ex corpore Marię secun-
dum carnem, quę ex Dauid semine descendit? Sed in eo,
quod miraculum facturus ait: *Quid mihi & tibi est mulier?*
significat se diuinitatem, quam miraculum erat patran-
dum, non temporaliter accepisse de matre, sed per æter-
nitatem semper habuisse de patre. *Quid mihi, inquit, & tibi
est mulier? nondum venit hora mea.* Qui diuinitatem, quam
ex patre semper habuit, cum tua carne, ex qua carnem sus-
cepi, non habeo communem: nondum venit hora, vt fragi-
litate sumptę ex te humanitatis moriendo demon-
strarem. Prius est, vt potentiam æternę Deitatis, virtutes
operando, patefaciam. Venit autem hora, vt quid sibi &
matri commune esset, ostenderet, cum eam, moriturus
in cruce, discipulo virgini virginem commendare cura-
uit. Carnis namque infirma perpeffus, matrem, de qua hæc
susceperat, pie cognitam, ei quam maxime diligebat dis-
cipulo commendauit: quam diuina facturus, quasi inco-
gnitam se nosse dissimulat, quia hanc diuinę natiuitatis
auctorem non esse cognoscit. Huius vero horę Domi-
nus in cruce pendens, commemorans, dixit matri:
Mater, ecce filius tuus: quasi dixisset, Ecce quod ex te
lumpsi, modo ostenditur moriendo, quid est: quę tamen
natura postmodum clarificanda erat in resurrectionis
gloria.

Dixit mater eius ministris: Quodcunque dixerit vobis, facite.]
Sciebat quidem mater eius humanitatem filij suscipere hoc
modo videtur negare, quod poscebatur, mater tamen sci-
ens pietatem filij, quod negare nollet, quod petebatur, si-
dicialiter mandauit ministris, vt mandata implerent iu-
uentis filij.

*Erant autem ibi lapidea hydria sex posita secundum purifica-
tionem Iudæorum, capientes singula metretas binas vel ternas.*]
Hydrice vocantur vasa aquarum receptui parata. Grace
enim aqua, *veloz* dicitur. Aqua autem Scripturę sacrę sci-
entiam designat, quę suos auditores & a peccatorum sordibus
ablueret, & diuinę cognitionis solet fonte potare. Vasa sex
quibus tenebatur, corda sunt denota sanctorum, quorum
perfectio vitę & fidei ad exemplum recte credendi ac vi-
uendi propofita est generi humano per sex seculi habenti-
bus ætates, id est, vsque ad tempus dominicę predicatio-
nis. Et bene lapidea sunt vasa, quia fortia sunt præcordia
iustorum, vt pote illius fide & dilectione solidata lapidis,
quem vidit Daniel præcisum de monte siue manibus, factum
q; in montem magnum, & impleffe omnem terram:
& de quo dicit Zacharias, *In lapide vno septem oculi sunt,* id
est, in Christo vniuersitas scientie spiritalis habuit. Cuius
& Apostolus Petrus meminuit, ita dicens: *Ad quem accen-
dentes lapidem viuum, & ipsi inquam lapides viuunt, super adifica-
mini.* Bene secundum purificationem Iudæorum posita erant
hydrię, quia Iudæorum tatum populo lex per Moy-
sen data est. Nam *gratia & veritas* Euangelij, non minus
gentibus quam Iudæis per Iesum Christum facta est. *Capien-
tes, inquit, singula metretas binas, vel ternas:* quia scripturę
sanctę auctores & ministri, Prophetę modo de patre tan-
tum loquuntur & filio, vt est illud: *Omnia in sapientia feci-
sti.* Virtus enim Dei & sapientia Christus est. Modo etiam
Spiritus sancti faciunt mentionem, iuxta illud Psalmogra-
phi, *Verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritus oris eius omnis vir-
tus eorum.* Verbum, Dominum, & Spiritum: totam, quę v-
nus Deus est, intellige Trinitatem. Sed quatum inter aqua

& vinum, tantum distat inter sensum illum, quo scripturę
ante aduentum Saluatoris intelligebantur, & eum, quem
ueniens ipse reuelauit Apostolis, eorumq; discipulis per-
petuo sequendum reliquit. Et quidem potuit Dominus
vacuas implere hydrias aquę, vino, qui in exordio mun-
danę creationis cuncta creauit ex nihilo: sed maluit de a-
qua facere vinum, quo typice doceret, se non ad soluendã
improbendamq; sed implendam potius legem Prophe-
tasq; venisse: neque alia se per Euangelicam gratiam facere,
& docere, quam quę legalis & propheticę scripturę
eum facturum docturumq; signaret. Videmus ergo sex
hydrias scripturarum aqua salutari repletas. Videamus e-
andem aquam in suauissimum vini odorem gustumq; con-
uersam. In prima ætate seculi, Habel iustum frater in-
uides occidit: & ob hoc ipse perpetua martyrij gloria beatus,
etiam in Euangelicis & Apostolicis literis iustitię lau-
dem accepit, fratricida impius æternę maledictionis pec-
nas luit. Quicunque his auditis, metuentes cum impijs dan-
nari, cupientes benedici cum pijs, omnem odiorum &
inuidię fomitem abiciunt: Deo placere per sacrificiũ ius-
titię, modestiam innocentię, virtutem patientię curant:
vas profecto aquę in scriptura inueniunt, vnde salubri-
ter abluti potatq; gaudent. Sed si intellexerint Cain
homicidium, Iudæorum esse perfidiam: occisionem Ha-
bel, passionem Domini Saluatoris: terram quę aperuit os
suum, & suscepit eius sanguinem de manu Cain, Ecclesiam
esse, quę effusum a Iudæis Christi sanguinem, in mysteriũ
suę renouationis accipiat: nimirum aquam in vinum mu-
tatam reperiunt, quia sacrę dictę legis sacratius intelligunt.
Secunda seculi ætate inchoante, deletus est aquis diluuij
mundus ob peccatorum magnitudinem: sed solus Noe
propter iustitiam cum domo sua liberatus in arca. Huius
plagę audita vastatione horribili, paucorumq; libera-
tione mirabili, quisquis emendatius viuere cœperit, libe-
rari desiderans cum electis, exterminari timens cum repro-
bis, hydriam profecto aquę, qua mundaretur vel reficer-
retur, accepit. At dum altius sapere cœperit, & in arca Ec-
clesiam, in Noe Christum, in aqua delente peccatores, a-
quam baptismi, quę peccata diluit, in hominibus & in ani-
malibus, quę arca continebat, multifariam baptizatorum
differentiam: in columba, quę post diluuium ramum oli-
uę intulit in arcam, vnctionem Spiritus sancti, qua bap-
tizati imbuntur, intellexerit: vinum profecto de aqua factum
miratur, quia in veteris historia facti, suam ablutio-
nem, sanctificationem, iustificationem prophetari contem-
platur. Tertia seculi ætate Deus tentans obedientiã Abra-
hę filium vnicum, eum quem diligebat, in holocaustum
sibi offerre præcepit. Non differt Abraham facere quę iu-
betur, sed pro filio immolatur aries. Ipse tamen pro obe-
dientię virtute, eximia perpetua benedictionis hereditate
donatur. Ecce habes hydriam tertiam. Audiens n. quanta
virtus obedientię, quanta mercede muneratur, & ipse obe-
dientiam vincere atque habere satagis. Quod si in immola-
tione filij vnici dilecti passionē eius intelligis, de quo dicit
pater: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* In qua,
quia diuinitate impassibili permanente, sola humanitas
mortem passa est & dolorem, quasi filius offertur, sed aries
mactatur: si intelligis benedictionis, quę promissa est A-
bramę, in te, qui de gētib; credis munus esse completum,
nimirum de aqua vinum fecit tibi, qui spiritalem sensum,
cuius fragrantia adinebriaris, aperuit. Quarta ætatis initijs
Dauid pro Saule regnum Israeliticę gentis sortitur, humi-
lis, innocens, & mitis exul. Porro ille, cuius iniusta perse-
cutione cruciabatur, abiectus est. Ecce hydria quarta fon-
te salutari repleta. Quisquis enim hæc audiens, humilitati
atque innocentię studere, & superbiam cœperit atq; inui-
diam suo de corde repellere, quasi haultum aquęlympi-
disimę, quo reficiatur, inuenit. At si in Saule Iudæos per-
sequentes: in Dauid Christũ & Ecclesiã significari cogno-
uerit, illorumq; perfidiã, & carnale simul imperiũ destru-
ctum, Christi autem Ecclesię regnũ semper esse mansurũ:
non solum vtique vinum de aqua factum sentiat, quia se,
suamq; vitam & regnum, sed & ipsum regem sibi scriptũ
legere nouit, vbi prius quasi de alijs veterẽ legebat historiã.

Apoc. 17.
Ecc. 20.
Rom. 7.
Matr. su.
Joan. 19.
Hydria
que dicitur.
Dan. 2.
I. Petri 2.
Lex vii. In
dona data
populo.

Matth. 5.
Genes. 4.
Cain in fra-
tre scelus.
Genes. 4.
Diluuii in-
uidiat, quid desi-
ner.
Genes. 8.
Abrahę o-
bedientia.
Gen. 22.
Obedientię
virtus.
Matth. 3.
Gen. 22.
Gen. 18.
Dauidis
pro Saule
substituitio.

2. Esd. 1.
Babylonica
captiuitas.
Ecd. 49.

Quinta ætate sæculi populus peccans captiuitate Nabuchodonosor in Babylonem transmigratur: sed post septuaginta annos pœnitens, & correctus, in patriam per Iesum sacerdotem magnum reducitur: vbi domus Dei, quæ incensa erat, & ciuitatem sanctam, quæ destructa, reedificat. Hæc legens siue audiens quisquis peccandi metum corripit, & ad pœnitendi remedium confugit, aqua hydriæ purificantis ablutus est. Si vero intelligere didicerit, Hierusalem & templum Dei, Ecclesiam Christi: Babylonem, confusionem peccatorum: Nabuchodonosor, diabolum: Iesum sacerdotem magnum, verum æternumque pontificem esse Iesum Christum: septuaginta annos, bonorū plenitudinem operum, quæ per Spiritus sancti dona largiuntur, videlicet propter decalogum, & septiformem eiusdem Spiritus gratiam: videritque hoc cotidie fieri, alijs nimirum à diabolo de Ecclesia peccado raptis, alijs gratia Spiritus sancti per Iesum respiscendo ac pœnitendo reconciliatis: vinum de aqua factum habet, qui ad se pertinere, quæ scripta sunt, intelligens, magno mox compunctionis quasi musto incalecens, quicquid sibi peccati captiuantis inesse deprehenderit, per Christi gratiam liberari deposcit. Sexta inchoante sæculi ætate, Dominus in carne apparens, octaua die natiuitatis iuxta legem circumciscus est: tricesima & tertia post hæc ad templum delatus, & legalia pro eo sunt munera oblata. Hæc intuentes ad literam, aperte discimus, quanta nobis diligentia sunt Euangelicæ fidei subeunda mysteria, quando ipse benedictionem gratiæ afferens, qui legem literæ dedit, prius eam cæremoniarum ritu consecrauit, qui cuncta diuinitus constituit: & sic nouæ gratiæ sacramenta suscipere simul & tradere curauit. Ecce hydria sexta ad abluenda contagia peccati, ad portanda vitæ gaudia mundiorum cæteris adstruens vnam. Verum si in octaua diei circumciscione, baptisma, quod in mysterium diuinæ resurrectionis à peccatorum nos morte redemit, intelligis: in inductione in templum, & oblatione hostiæ purificantis, figuratum cognoscis, fideles quoque de baptisterio ad altare sanctum ingredi, ac dominici corporis & sanguinis victima singulari debere consecrari: vino quidem de aqua facto, & quidem meracissimo, donatus es. Porro si circumciscionem diem ad generalem humani generis resurrectionem, quando mortalis propago cessabit, mortalitas tota immortalitate mutabitur, interpretaris: & circumciscos induci in templum cum hostis intellexeris, quando post resurrectionem, vniuersali expleto iudicio, sancti iam incorruptibiles facti, ad contemplandam perpetuo speciem diuinæ maiestatis, cum bonorum operum muneribus intrabunt, tantum profecto vinum de aqua fieri videbis, cuius conditori recte protelleris, & dicas: *Poculum tuum inebrians, quam præclarum est!* Ergo Dominus vinum in gaudia nuptiarum non de nihilo facere voluit, sed hydrias sex impleri aqua præcipiens, hanc mirabiliter conuertit in vinum, quia sex mundi ætates sapientiæ salutaris largitate donauit. Quam tamen ipse veniens sublimioris senis virtute fecundauit. Namque carnales carnaliter tantum sapiebant, ipse spiritalibus spiritaliter sentienda referauit. Vultis scire, qualiter de aqua fecerit vinum? *Apparuit post resurrectionem suam duobus discipulis ambulanti in via, ibatque cum illis: & incipiens à Moysè, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.* Vultis iterum audire, quomodo eodem sunt vino inebriati? Postmodum cognoscentes quis esset, qui eis verbum vitæ propinabat, dicebant adinuicem: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, quum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas?*

Luca 1.
Luca 2.

Ceremonias
legis Christi
transgredi
noluit.

Circumciscio
octaua diei

Psal. 22.

Luc. 24.
Propheta
in scriptis.

Dicit ergo Iesus, *Implete hydrias aqua: & impleuerunt eas vsque ad summum.* Quid per ministras, qui hoc fecere, nisi Christi lignantur discipuli? qui impleuerunt hydrias aqua: non quidem ipsi præteritas mundi ætates legalibus ac prophetis scriptis implentes: sed ipsa intelligendo prudenter, & aperiendo fideliter: quia scripturæ, quæ à Prophetis ministrata est, & salubris est ad haustrum sapientiæ cœlestis, & ad operum calligationem utilis. Impleuerunt autem eas vsque ad summum: quia recte intellexerunt, nullum fuisse

tempus sæculi à sanctis alienum doctoribus, qui siue verbis, siue exemplis, siue etiam scriptis viam vitæ mortalibus panderent.

Et dicit eis, inquit, Haurite nunc, & ferte architriclino, & tulerunt. Architriclinus enim legisperitus illius temporis est, fortasse Nicodemus, vel Gamaliel, vel discipulus tunc eius Saulus, nunc autem magister totius Ecclesiæ Paulus Apostolus: & dum talibus verbum Euangelij creditur, quod in litera legis & prophetiæ latebat occultum, vinum vitæ architriclino de aqua factum propinatur. Et bene in domo harum nuptiarum, quæ Christi & Ecclesiæ sacramenta figurarent, triclinium, id est, tres ordines discumbentium altitudine distantes inesse describuntur: quia nimirum tres ordines fidelium sunt, quibus Ecclesiæ constat, coniugatorum videlicet, continentium, & doctorum. Primus ordo discumbentium ad nuptias sponsi cœlestis, id est, in Ecclesia fide & operatione gaudentium, gradus est coniugatorum fidelium: secundus continentium: supremus prædicatorum. Vnde conuenienter perhibetur, quod Architriclinus vocato sponso dixerit:

Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cum inebriatus fuerint, tunc id quod deterius est. Tu seruasti bonum vinum vsque adhuc. Quia doctorum est cognoscere distantiam legis & Euangelij, veritatis & vmbra, cunctisque veteribus institutis, cunctis terreni regni promissis nouam Euangelicæ fidei gratiam, & perpetuæ cœlestis patriæ dona præferre.

Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam. Hoc signo, quia ipse esset rex gloriæ, & ideo sponso Ecclesiæ, qui vt homo communis veniret ad nuptias, sed quasi dominus cœli & terræ, elementa prout voluisset, conuerteret. Pulchra autem rerum conuenientia, qui initio signorum, quæ immortalis iam per resurrectionem effectus, immortalis vitæ studia sola sestantibus ostenderet, carnalem prius, & quasi inspidam mitem eorum, sapore sciētæ cœlestis imbuit, post vero refectionis gloriam, maiore eos spiritalis gratiæ munere completurus. Sequitur namque huius præfati signi mirabile sacramentum, quomodo ipse Iesus cum matre & fratribus ascendisset Hierosolymam, & ibi inuenisset vendentes & ementes in templo, eosque qualiter inde eiecerit, dicente Euangelista:

Descendit Iesus Capharnaum, ipse & mater eius, & fratres eius, & discipuli eius, ibique manserunt non multis diebus: & prope erat Pascha Iudeorum, & ascendit Iesus Hierosolymam. Bene enim Euangelista ait, descendisse Iesum in Capharnaum. Capharnaum vero villa pulcherrima interpretatur, significans hunc mundum, quod Dominus noster Iesus Christus pro salute humani generis, à paterna sede nunquam recedens, descendisse dicitur. Sed solet mouere quosdam, quod in exordio lectionis huius Euangelicæ lectum est, quia descendente Capharnaum Domino, non solum mater & discipuli, sed & fratres eius secuti sunt eum. Nec defuere hæretici, qui Ioseph virum semper beatæ virginis Mariæ putarent ex alia vxore genuisse eos, quos fratres domini scriptura appellat. Alij maiore perfidia alios eum ex ipsa Maria post natum Dominum generasse putarunt. Sed nos fratres charissimi absque vllius scrupulo quæstionis scire & confiteri oportet, non tantum beatam Dei genitricem, sed & beatissimum castitatis eius testem atque custodem Ioseph, ab omni prorsus actione coniugali permansisse immunem: nec natos, sed cognatos eorum more scripturæ vtitato, fratres fororsive Saluatoris vocari. Denique Abraham hoc modo loquitur ad Loth: *Ne, quos sis iurgium inter me & te, & pastores meos, & pastores tuos: fratres enim sumus.* Et Laban ad Iacob, *Num quia frater meus es, gratias seruias mihi?* Et quidem constat, quia Loth, filius Aran, fratris Abraham, & Iacob sit filius Rebecæ fororis Laban: sed propter cognitionem sunt fratres nuncupati. Hac ergo regula in scripturis sanctis, vt dixi, frequentissima, etiam cognatos Mariæ vel Ioseph, fratres Domini appellatos oportet intelligi. Quod autem appropinquante Pascha Iesus ascendit Hierosolymam, nobis profecto dat exemplum, quanta animi vigilantia dominicis subijci de-

beamus imperijs, cum ipse in hominis infirmitate appa-
rens, eadem quæ ex diuinitatis auctoritate statuit, decreta
custodiat. Ne enim putarent serui absque crebris orationū
bonorumque actuum victimis vel flagella euadere, vel
præmia se posse percipere, & ipse inter seruos ad orādum
immolandumque Dei filius ascendit. Qui ueniens Hiero-
solymam, quid ibi gerentes inuenerit, quid ibidem ipse
gesserit, videamus.

Et inuenit, inquit, in templo vendentes oues & boues & col-
umbas, & numularios sedentes: & cum fecisset quasi flagellum de
funiculis, effudit eiecit de templo, oues quoque, & boues: & numu-
larios effudit es, & mensas subuertit.] Boues, oues, & colū-
bæ ad hoc emebantur, vt offerretur in templo. Numularij
ad hoc sedebāt ad mensas, vt inter emptores venditoresq;
hostiarum prompta esset pecuniæ taxatio. Videbantur ergo
licite vendi in templo, quæ ad hoc emebantur, vt in eod-
em templo offerrentur Domino. Sed nolens ipse Domi-
nus aliquid in domo sua terrenæ negociationis, ne eius
quidem, quæ honesta putaretur, exhiberi, dispulit nego-
ciatores iniustos, & foras omnes simul cum ijs, quæ nego-
ciabantur, eiecit. Quid ergo fratres mei, quid putamus fac-
eret Dominus, si rixis dissidentes, si fabulis vacantes, si
risu dissolutos, vel alio quolibet scelere reperiret irreti-
tos, qui hostias, quæ sibi immolarentur, ementes in tem-
plo vidit, & eliminare festinauit? Hæc propter illos dixi-
mus, qui Ecclesiam ingressi, non solum intentionem oran-
di negligunt, verum etiam ea, pro quibus orare debuerāt,
augere: insuper & arguentes se pro huiusmodi stultitia,
conuitijs odijque vel etiam detractioibus insequuntur,
addentes videlicet peccata peccatis, & quasi finem sibi lō-
gissimum incaute eorum augmentatione texentes, nec timē-
tēs ex eo ditrici iudicis examinatione damnari. Nam
bis quidem in sancto Euangelio legimus, quod ueniens in
templum Dominus huiusmodi negociatores eiecerit, nūc
videlicet, id est, tertio ante passionem suam anno, sicut
ex huius Euangelistæ sequentibus scriptis agnoscimus: &
ipso quo passus est anno, cum ante dies quinque Paschæ se-
dens in asino, Hierosolymam venisset. Sed hoc idem eum
in templo sanctæ Ecclesiæ, & examine cotidianæ visita-
tionis agere omnis, qui recte sapit, intelligit. Vnde mul-
tum tremenda sunt hæc dilectissimi, & digno expauescen-
da timore, sedulaque præcauendum industria, ne ueni-
ens improuisus peruersum quid in nobis, vnde meritò fla-
gellari, ac de Ecclesia eijci debeamus, inueniat: & maxi-
me in illa, quæ specialiter Domus orationis vocatur, ob-
seruandum, ne quid ineptum geramus, ne cum Corinthijs
audiamus ab Apostolo: Nunquid domos non habetis ad agen-
da vel loquenda temporaria? aut Ecclesiam Dei contemnitis? & à
Propheta cum Iudæis, Dilectus meus in domo mea fecit sceler-
ata multa. Et quidem gaudendum est, quia ipsi sumus in ba-
ptismo templum Dei facti, teste Apostolo, qui ait: Tem-
plum Dei sanctum est, quod est in ipsis. Civitas regis magni, de
qua canitur, Fundamenta eius in montibus sanctis, id est, fun-
damentum Ecclesiæ, in soliditate fidei Apostolorum &
Prophetarum. Sed nimis tremendum, quia præmisit A-
postolus, dicens: Si quis autem templum Dei violauerit, disper-
det illum Deus: & ipse iudex iustus, Disperdam, inquit, de ci-
uitate Domini omnes, qui operantur iniquitatem. Gaudendum,
quia in nobis Paschæ solennitas agitur, cum de vitijs ad
virtutes transire satagimus. Pascha quippe transitus dicitur.
Gaudendum, quia Dominus nostra pectora, ciuita-
tem videlicet suam visitare, quia idem Pascha nostræ bonæ
actionis præsentia suæ pietatis illustrare dignatur. Sed
timendum iatis, ne nos in ciuitate sua aliud, quam ipse di-
ligit agentes inueniat, & ipse se nobis, qualem non diligi-
mus, ditricus redditor ostendat. Ne nos in templo nu-
mularios, ne venditores bouum, ouium, columbarumue
reperiens, damnet. Boues quippe doctrinam vitæ cœle-
stis, oues opera munditiæ & pietatis, columbæ sancti Spi-
ritus dona designant: quia in marium bouum iuamine
solent ager exarceri. Ager autem est cor cœlesti excultum
doctrina, & iuscipiendis verbi Dei præparatum ritè semi-
nibus. Oues innocentes sua vestimenta vestientis hominibus
ræstant, Spiritus super Dominum in columbæ specie de-

scendit. Vendunt autem boues, qui verbum Euangelij
non diuino amore, sed terreni quæstus intuitu impen-
dunt, quales reprehendit Apostolus, quia Christum non
annunciant sincere. Vendunt oues, qui humanæ gratia
laudis opera pietatis exercent, de quibus Dominus ait:
Quia receperunt mercedem suam. Vendunt columbas, qui ac-
ceptam Spiritus gratiam, non gratis, vt præceptum est,
sed ad præmium dant: qui impositionem manuum, qua
Spiritus accipitur, etsi non ad quæstum pecuniæ, ad vul-
gi tamen fauorem tribuunt. Qui sacros ordines non ad
vitæ meritum, sed ad gratiam largiuntur. Numquid mutuo
dant in templo, qui non simulate cœlestibus, sed aperte
terrenis rebus in Ecclesia deseruiunt, sua quærentes, non
quæ Iesu Christi. Verum huiusmodi operarios fraudu-
lentos, quæ merces maneat, ostendit Dominus, cum sa-
cto de funiculis flagello omnes eiecit de templo. Eijciun-
tur enim de parte fortis sanctorum, qui inter sanctos posi-
ti, vel sicte bona, vel aperte faciunt mala. Oues quoque &
boues eiecit, quia talium vitam ostendit esse reprobam.
Funiculi, quibus flagellando impios de templo expulit,
crementa sunt actionum malarum, de quibus materia dan-
nandi reprobos iudici datur. Hinc etenim Esaias dicit:
Vt qui trahit iniquitatem in funiculis vanitatis: & in Pro-
u. 5. Iniquitates, inquit, sue capiunt impium, & funi-
bus peccatorum suorum constringitur. Qui enim peccata pec-
catis, pro quibus Arrius damnetur, accumulatur, prolo-
gat Numulariorum quoque, quos expulerat, effudit, &
& mensas subuertit, quia damnatis in fine reprobis, etiam
ipsarum, quas dilexere rerum, tollet figuram, iuxta hoc
quod scriptum est, Et mundus transibit, & concupiscen-
tia eius.

Et eis, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, nolite
facere domum patris mei domum negociationis.] Venditionem
columbarum de templo auferri præcipit, quia gratia Spi-
ritus gratis accipi, gratis debet dari. Vnde Simon ille Ma-
gus, qui hanc emere pecunia voluit, vt maiore precio ven-
deret, audiuit, Pecunia tua secum sit in perditionem. Non est ti-
bi pars neque sors in sermone hoc. Notandum autem, quia
non soli venditores sunt columbarum, & domum Dei
faciunt domum negociationis, qui sacros ordines largi-
endo, precium pecuniæ vel laudis vel etiam honoris in-
quirunt, verum hi quoque, qui gradum vel gratiam in ec-
clesia spiritalem, quam Domino largiente perceperunt, non
simplici intentione, sed cuiuslibet humanæ causa retribu-
tionis exercent, contra illud Apostoli Petri, Qui loquitur,
quasi sermones Dei: qui ministrat, tanquam ex virtute, quam
administrat Deus: vt in omnibus honorificetur Deus per Iesum Chri-
stum. Quicumque ergo tales sunt, si nolunt veniente Do-
mino de Ecclesia auferri, auferent ista de suis actibus, ne
faciant domum Dei, domum negociationis. Nec prætere-
undum, quia solcite nobis scriptura vtramque Saluatoris
nostri naturam, & humanam videlicet commendat, & di-
uinam. Vt enim verus Dei filius intelligeretur, audiamus
quid ipse dicit:

Nolite facere domum patris mei, domum negociationis.] A-
perte namque se filium Dei patris ostendit, qui templum
Dei domum sui patris cognominat. Vt rursus verus ho-
minis filius sentiat, recolamus quod in eius capite lectio-
nis descēdens in Capharnaum, matrem comitem habuisse
perhibetur. Sequitur:

Recordati vero sunt discipuli eius, quia scriptum est, zelus do-
mus tua comedit me.] Zelo domus patris Saluator eiecit im-
pios de templo, Zelemus & nos fratres charissimi domum
Dei, & quantum possumus, ne quid in ea prauum geratur,
insistamus. Si viderimus fratrem, qui ad domum Dei per-
tinet, superbia tumidum, si detractioibus assuetum, si e-
brietati seruientem, si luxuria eneruatum, si iracundia tur-
bidum, si alio cuiquam vitio substratum, studeamus, in quā-
tum facultas suppetit, castigare: polluta ac peruersa corri-
gere: & si quid de talibus emendare nequimus, non sine ac-
cerimo mentis sustinere dolore, & maxime in ipsa domo
orationis, vbi corpus Dei cōsecratur, vbi angelorum præ-
sentia semper adesse non dubitatur, ne quid ineptū fiat, ne

Ad Tit. 1. Matth. 6.

Matth. 19. Ordines sacri precio aut gratia non conferendi. Numularij.

Funiculi qui dicantur.

Esaias 5. Prou. 5.

1. IOAN. 2. Spiritus gratis accipi. Si gratia vendi non potest. Simon Magus. Act. 8.

Ordines sacri precio aut gratia non conferendi.

Zelus domus Dei.

Fratrum nostrorum curam habere debemus.

matth.

Significatio...

Domus...

Domus...

quid nostram fraternamue orationem impediatur, totis viribus agamus. Sequitur:

Responderunt ergo Iudaei, & dixerunt ei, Quod signum ostendis nobis, quia hac facis? Respondit Iesus, & dixit eis, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. De quo templo diceret, Euangelista post aperuit, videlicet de templo corporis sui, quod ab illis in passione solutum, ipse post triduum excitauit de morte. Quia ergo signum quarebant à Domino, quare solita commercia projicere debuerit è templo, respondit ideo, se rectissime impios exterminare de templo, quia ipsum templum significauerit templum corporis sui, in quo nulla prorsus esset alicuius macula peccati. Neque immerito typicum purgauit à sceleribus templum, qui verum Dei templum ab hominibus morte solutum, diuinæ potentia maiestatis excitare posset à mortuis.

Dixerunt ergo Iudaei, Quadraginta & sex annis edificatum est templum hoc, & tu tribus diebus excitabis illud? Quomodo intellexerunt, ita responderunt. Sed ne nos quoque spiritalem Domini sermonem carnaliter sentiremus, Euangelista subsequenter, de quo templo loqueretur, exposuit.

Quod autem aiunt, templum quadraginta & sex annis edificatum, non primam, sed secundam ædificationem illius significant. Primus enim Salomon templum in maximo regni sui pace decentissimo septem annorum opere perfecit: quod destructum à Chaldæis post lxx. annos iustione Cyri Persæ laxata captiuitate, reædificari ceptum est, sed filij transmigrationis opus, quod principibus Zorobabel & Iesu faciebant, propter impugnationem gentium vicinai ante quadraginta & sex annos implere nequiverunt, qui etiam numerus annorum perfectioni dominici corporis aptissime congruit. Tradunt etenim naturalium scriptores rerum, formam corporis humani tot dierum spatio perfici: quia videlicet primis sex à conceptione diebus lactis habeat similitudinem: sequentibus noeuem conuertatur in sanguinem: deinde duodecim solidetur: reliquis decem & octo firmetur vsque ad perfecta lineameta omnium membrorum: & hinc iam reliquo tempore vsque ad tempus partus magnitudine augeatur. Sex autem & nouem, & duodecim, & decem & octo, quadragintaquinque faciunt: quibus si vnum adiecerimus, id est, ipsum diem, quo discretum per membra corpus, cremen-tum fumere incipit: tot nimirum dies in ædificatione corporis Domini, quot in fabrica templi annos inuenimus: quia templum illud manu factum, sacrosanctam Domini carnem, quam ex virgine sumpsit, vt ex hoc loco discimus, figurabat: quia æque corpus eius, quod est Ecclesia, quia vniscuiusque fidelium corpus animamque designabat: vt in plerisque scripturarum locis inuenimus. Adam vero primus post peccatum audiuit: Terra es, & in terram ibis. Secundus vero Adam de se ipso ait: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Sparfus vero fuit primus Adam per vniuersum mundum, qui in secundo collectus est: quod significat nomen Adam, quod quatuor literis scribitur, id est, a, d, m, u. quæ quatuor literæ, quatuor partes orbis designant, in quas sparfus est Adam in filiis suis: ideo in principiis nominum partium mundi hæc quatuor literæ leguntur. Nam a incipit, quod est Septentrio, ab d incipit, quod est occidentis, ab m incipit, quod est orientis, ab u incipit, quod est meridies, ab a incipit, quæ sunt quatuor partes orbis, ab his quatuor literis incipientes, quæ literæ, si in computo Græco considerentur, quadraginta sex faciunt: nam a vnum, d quatuor, & iterum u vnum, m quadraginta, qui simul ducti quadraginta sex, mystice designant quadraginta sex diebus, quibus templum corporis Christi in vtero virginali ædificatum est. Caro autem Christi, quæ de eadem sumpta est, destructa est à Iudæis, & à seipso iterum ædificata secundum scripturas prophetarum, & ideo dicit Euangelista:

Hoc enim dicebat de templo corporis sui. Cum ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat, & crediderunt scripturæ. Scilicet Prophetarum, qui prædixerat, Christum tertiam de resurgere.

Et sermone quem dixit Iesus, id est, quod ait: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, hoc est, tertia die resurcitabo, quod vos soluitis in cruce. Sequitur:

Cum autem esset Iesus Hierosolymis in pascha die festo, multi crediderunt in eum, ipse autem Iesus non credebatur semetipsum in eis: quia ipse sciebat, quid esset in homine. Non enim sic credebatur in eum, vt digni essent, Christum habitare in eis: quorum fides catechumenis comparari potest: qui credit in Christum, sed Christus non credit seipsum eis: quia nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest introire in regnum Dei. Nemini vero se credit Christus, nisi qui dignus est introire in regnum Dei. Nullus vero dignus est introire in regnum Dei, nisi qui renatus est ex aqua & spiritu. Inde Ecclesiastica consuetudo catechumenis corporis & sanguinis Christi communionem non tradit, quia non sunt renati ex aqua & Spiritu, quibus tantum creditur participatio corporis & sanguinis Christi. Ex his autem multis, qui credebant in Iesum, vnus erat Nicodemus iste: & ideo nocte venit, & non die, quia necdum illuminatus erat cælestis gratiæ luce.

CAPVT III.

Rat homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum, hic venit ad Iesum nocte. Princeps scilicet Iudæorum venit ad Iesum nocte, cupiens secreta eius allocutione plenius discere mysteria fidei, cuius aperta ostensione signorum, aliquatenus iam rudimeta perceperat: qui quoniam prudenter ea, quæ ignorabat, ab illo querebat, inuestigare promeruit.

Rabbi, inquit, scimus quia à Deo venisti magister: nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. A Deo igitur Iesum ad magisterium cæleste mundo adhibendum venisse confessus est: dominum cum illo fuisse, è miraculis prudenter intellexit: cum Deo tam ipsum Deum esse non nouit: sed quia quem magistrum nouerat, veritatis studiose docendum adhuc obtulit, merito ad agnitionem diuinitatis eius perfecte doctus subijt: merito vtriusque natiuitatis eius, diuinæ scilicet & humanæ, sed & Passionis atque ascensionis ipsius arcana percepit, necnon etiã modum secundæ generationis, ingressum regni cælestis, aliaque complura doctrinæ sacramenta Domino reuelante didicit.

Respondit Iesus, & dixit ei, Amen amen dico tibi, Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. Quæ sententia tanto apertius cunctis fidelibus lucet, quanto constat, quia sine huius luce fideles esse nequeunt. Quis enim sine lauaacro regenerationis remissionem peccatorum consequi, & regnum valet intrare cælorum? Sed Nicodemus, quod nocte venit ad Dominum, necdum lucis mysteria capere nouerat. Nam & nox, in qua venit, ipsam eius qua premebatur ignorantiam designat. Necdum enim eorum numero sociatus erat: quibus ait Apostolus: Fuisistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, sed inter eos potius remanebat, quibus loquitur Esaias: Surge, illumina Hierusalem, quia Esaias venit lumen tuum, & gloria Domini super te ortus est. Respondit ergo Domino, & ait:

Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? Nunquid potest in ventrem matris suæ iterato introire, & renasci? Quia enim secundæ natiuitatis adhuc nescius perseuerabat, de salute autem sua iam sollicitus extiterat, necessariò de vna quam nouerat natiuitate, an posset iterari, vel quo ordine regeneratio posset impleri, quærebat: ne huius experts remanendo, vitæ cælestis participare esse nequiret. Notandum autem, quia quod de carnali dixit, hoc etiam de spiritali est regeneratione sentiendum: nequaquam videlicet eam, postquam semel expleta fuerit, posse repeti. Siue enim hereticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisque in confessione sanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille, qui ita baptizatus est, à bonis catholicis rebaptizari: ne confessio inelucto tantu nominis videatur annullari. Et quia Nicodemus ad primam Domini responsionem sollicitus, quomodo sit intelligenda, diligenter inquirat, meretur iam planius instrui, & quia secunda natiuitas non carnalis est, sed spiritalis, audire.

Tempus scribitur quod fuerit corpus humanum, quod diebus in vtero per seiscatur.

Tempus Salomonis ædificatio. 3. Reg. 6. 2. Par. 36. 2. Esdr. 1. & 3.

Quadraginta sex numeri vras.

Genes. 3. Ioan. 2. Ada vras & quot literis distinctio Adam consuet. & eorum significatio.

Ioan. 2.

Respondit namq; Iesus, Amen amen dico tibi. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest introire in regnum Dei. Cuius natiuitatis modum subsequenter exponens: prorsusq; à carnali distinguens, ait:

Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex Spiritu, Spiritus est. Natura Spiritus inuisibilis est, carnis visibilis: atque ideo carnalis generatio visibiliter administratur, (visibilibus enim incrementis, qui in carne nascitur, per ætatum momenta proficit) spiritualis autem generatio tota inuisibiliter agitur. Nam videtur quidem, qui baptizatur, in fontem descendere, videtur aquis intingi, videtur de aquis ascendere: quid autem in illo lauacrum regenerationis egerit, minime potest videri. Sola autem fidei pietas nouit, quia peccator in fontem descendit, sed purificatus ascendit. Filius mortis descendit, sed filius resurrectionis ascendit. Filius præuagationis descendit, sed filius reconciliationis ascendit. Filius iræ descendit, sed filius misericordiæ ascendit. Filius diaboli descendit, sed filius Dei ascendit. Sola hoc Ecclesia mater, quæ generat, nouit. Cæterum oculis insipientium videtur talis exire de fonte, qualis intrauit, totumque ludus esse quod agitur. Vnde in finem videntes gloriam sanctorum dicent gementes in tormentis: *Hi sunt, quos aliquando habuimus in desensum, & in similitudinem improperij. Quomodo ergo computati sunt inter filios Dei? Ait Apostolus Ioannes, Charissimi, inquit, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus. Quod natum est ex Spiritu, Spiritus est: quia qui ex aqua & Spiritu regeneratur, inuisibiliter in nouum mutatur hominem, & de carnali efficitur spiritualis. Qui ideo recte non solum spiritualis, sed etiam Spiritus vocatur, quia sicut substantia Spiritus inuisibilis est in aspectibus, ita is, qui per gratiam Dei innouatur, inuisibiliter fit spiritualis, & Dei filius, cum visibiliter omnibus caro & filius hominis appareat. Sequitur:*

Non mireris, quia dixi tibi, Oportet vos nasci denovo. Spiritus ubi vult, spirat, & vocem eius audis: sed nescis vnde veniat, & quo vadat. Sic est omnis, qui natus est ex Spiritu. Spiritus ubi vult spirat: quia ipse habet in potestate, cuius cor gratia suæ visitationis, illustrat. Et vocem eius audis, cum te præsentem loquitur is, qui Spiritu sancto repletus est. Sed nescis vnde veniat, & quo vadat: quia etiam, si te præsentem quempiam spiritus ad horam impleuerit, non potes videre, quomodo intrauerit, vel quomodo redierit: quia natura est inuisibilis. Sic est omnis, qui natus est ex Spiritu. Et ipse enim inuisibiliter agente spiritu incipit esse, quod non erat: ita vt infideles nesciant, vnde veniat, & quò vadat: id est, quia per gratiam regenerationis venit in adoptionem filiorum Dei, & vadit in perceptionem regni cælestis. Quærente autem adhuc Nicodemo, quomodo possint hæc fieri, subiungit Dominus, dicens:

Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? Non quasi insultare volens ei, qui magister vocetur, cum sit ignarus sacramentorum cælestium, sed ad humilitatis illum viam prouocans, sine qua ianua cælestis non potest inueniri.

Si terrena dixi vobis, & non creditis: quomodo si dixerò vobis cælestia, creditis? Terrena illis dixit, vt in superiore lectione inuenimus, cū de passione, ac de resurrectione sui corporis, quod de terra assumpserat, loqueretur, dicens: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud: non tamen credebant verbo, quod dixit: sed ne hoc quidem intelligere valebant, quia non de alio, quam de templo corporis sui diceret. Qui ergo terrena audientes non capiebant, quanto minus ad cælestia, id est, diuinæ generationis capienda mysteria sufficiunt? Addit autem adhuc Dominus & de cælestibus sacramentis, & de terrenis instruere eum, quem vidit sapienter ac diligenter his, quæ audiret, intendere. Cælestis namq; est ascensio eius ad vitam sempiternam: terrena vero eius exaltatio ad mortem temporalem. Dicit ergo de cælestibus:*

Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo filius hominis, qui est in cælo (Subiungit vero de terrenis: Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis.) Merito autem quæritur, quomodo dicatur filius hominis vel descendisse de cælo, vel eo tempore, quo hæc in

terra loquebatur, iam fuisse in cælo. Nota est autem confessio fidei catholicæ, quia descendens de cælo filius Dei, filium hominis in vtero virginali suscepit, eumque completa dispensatione passionis suæ, resuscitauit à mortuis, & assumptit in cælum. Non ergo caro Christus descendit de cælo, neque ante tempus ascensionis erat in cælo, nisi quia vna Christi persona est, in duabus existens naturis. Atque ideo filius hominis recte dicitur & descendisse de cælo, & ante passionem fuisse in cælo: quia quod in sua natura habere non potuit, hoc in filio Dei, à quo assumptus est, habuit: sicut propter eandem vnius Christi personam, quæ ex duabus extat naturis, Apostolus ait: *Vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Neque enim Deus in sua sententia, sed in homine assumpto sanguinem, quem pro Ecclesia funderet, habuit. Hinc etenim Psalmista dicit: *Ascendit Deus in pro Eccle- iubilatione.* Quomodo enim Deus, nisi in homine, ascenderet, qui in suæ naturæ maiestate semper vbique præsens adest? Sed & hoc quærendum, quomodo dictum sit, *Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo: cum omnes electi se veraciter confidant, ascensuros in cælum, promittente sibi Domino, quia vbi sum ego, illic & minister meus erit.* Cuius tamen nondum quæstionis apertissima ratio soluit: quia videlicet mediator Dei & hominum homo Christus Iesus electorum omnium caput est: itemque omnes electi eiusdem capitis membra sunt, dicente Apostolo: *Et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, & rursum, Vos enim estis corpus Christi, & membra de membro.* Nemo ergo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, filius hominis, qui est in cælo. Nemo ascendit in cælum, nisi Christus in corpore suo, quod est Ecclesia. Qui in seipso quidem, primum cernentibus Apostolis, eminentioribus nimirum membris suis ascendit, & exinde in membris suis cotidie ascendens, se colligit in cælum. Hinc est enim, quod ipsum corpus eius inter aduersa huius sæculi deprehensum gloriatur, & dicit: *Nunc autem exaltauit caput meum super inimicos meos.* Ac si aperte dicat, qui occidit à Iudæis Christum, caput videlicet meum suscitauit à mortuis, ac frustratis omnibus inimicorum insidijs subleuauit in cælum: spero, me etiam de præsentibus periculis eruens, meo capiti iunget in regno: quia *nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo.* Quisquis in cælum ascendere desiderat, ei qui de cælo descendit, & est in cælo, se vera fidei & dilectionis vnitatem coniungat. Aperte intelligens, quia nullo alio ordine, nisi per eum, qui descendit de cælo, potest ascendere in cælum. Vnde alias ipse dicit: *Nemo venit ad patrem, nisi per me.* Hæc ideo in Nicodemo cunctis dicuntur catechumenis, vt discant eius membris renascendo incorporari, per quem possint ascendere in regnum Dei. Et quia ascensio vel ingressus regni fieri non potest absque fide, & sacramentis Dominicæ passionis, recte subinfertur.

Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Mira magisterij cælestis arte dominus magistrum legis Mosaicæ ad spirituales legis eiusdem sensum inducit, recordans historiam veteris, & hanc in figuram suæ passionis, atque humanæ saluationis factam edifferens. Narrat quippe liber Numerorum, quæ pertæsus in eremo populus Israel itineris longi, ac laboris, murmurauit cõtra Dominum & Mosen: ideoque Dominus immiserit in illum ignitos serpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum, cum clamarent ad Mosen, & ille oraret, iussit eum Dominus facere serpentem æneum, & ponere pro signo. Qui percussus, inquit, aspexerit eum, viuet: & ita factum est. Plaga igitur serpentum ignitorum, venena sunt & incentiua vitiorum, quæ animam, quam tangunt, spirituali morte perimunt. Et bene murmurans contra Dominum populus, serpentum moribus sternebatur, vt ex ordine flagelli exterioris agnosceret, quantum intus perniciem murmurando pateretur. Exaltatio autem serpentis ænei, quem dum percussus aspicerent, sanabantur, passionem nostri redemptoris signat in cruce, in cuius solum fide regnum mortis & peccati superatur.

Act. 20.
Deus vt dicitur sanguinem suum fudit.

Ioann. 12.

Ephes. 1.

Ephes. 5.

Nemo nisi membrum

Christi saluatur.

Act. 1.

Psal. 29.

Ioan. 14.

Catechumeni.

Nim. 21.

Serpens æneus Mosi.

Genes. 5.

Rom. 3.

peratur. Recte enim per serpentes peccata, quæ animam simul & corpus ad interitum trahunt, exprimuntur: non solum quia igniti, quia virulenti, quia ad perimendum sunt astuti, verum etiam quia per serpentem primi parentes nostri ad peccatum persuasi, ac de immortalibus sunt peccando mortales effecti. Recte per serpentem æneum Dominus ostenditur, quia venit in similitudinem carnis peccati: quia sicut æneus serpens effigiem quidem ignitis serpentibus similem, sed nullum prorsus in suis membris habuit ardorem veneni nocentis, quin potius percussos à serpentibus sua exaltatione sanabat, sic nimirum, sic redemptor humani generis non carnem peccati, sed similitudinem induit carnis peccati, in qua mortem crucis patiente, credentes in se, ab omni peccato, & ab ipsa etiam morte liberaret. Sicut ergo Moses exaltauit serpentem in deserto, ita, inquit, oportet exaltari filium hominis: quia sicut illi, qui exaltatum pro signo serpentem æneum aspiciebant, sanabatur ad tempus à temporaria morte, & à plaga, quam serpentum morsus intulerat: ita & qui mysterium dominicæ passionis credendo, confitendo, sinceriter imitando aspiciunt, saluantur in perpetuum ab omni morte, quæ peccando in anima pariter & carne contraxerunt. Vnde recte subiungitur, *Vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Cuius quidem verbi patet sensus, quia qui credit in Iesum, non solum perditionem euadit peccatorum, sed vitam etiam percipit æternam. Et hoc inter figuram distat & veritatem, quia per illam vita prelatatur temporalis, per hanc vita donatur sine fine mansura. Sed curandum solerter est, vt quod intellectus beneficit, operatio condigna perficiat: quatenus confessio rectæ nostræ fidei sobrie conuersando, ad perfectionem promissæ nobis vitæ mereatur attingere. Verum, quia hæc de filio hominis dicuntur, quia exaltari in cruce, id est, mortem oportuit pari: ne putaret Nicodemus, filium tantum eum hominis esse, à quo vita esset expectanda perpetua, curauit ei Dominus etiam diuinitatis suæ patefacere sacramentum, vnumque & eundem & filium hominis & mundi ostendere Saluatorem. Nam sequitur:

Sic enim dilexit Deus mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Vnde notandum, quod eadem de filio Dei vnigenito replicat, quæ de filio hominis in cruce exaltato præmiserat, dicens: *Vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Quia profecto idem redemptor & conditor noster filius Dei ante sæcula existens, filius hominis factus est in fine sæculorum: vt qui per diuinitatis suæ potentiam nos creauerat ad perfruendam vitæ beatitudinem perennis, ipse per fragilitatem humanitatis nostræ nos redimeret ad recipiendam, quam perdidimus vitam. Sequitur autem:

Non enim misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Ergo quantum in medico est, sanare venit ægrotum. Se interemit, qui præcepta medici obseruare non vult. Venit Saluator ad mundum. Quare Saluator dicitur mundi? nisi vt saluet mundum, non vt iudicet mundum. Saluari non vis ab ipso? Ex te iudicaberis. Et quid dicam, iudicaberis? Videte quid ait:

Qui credit in eum, non iudicatur, qui autem non credit. Quid dicitur sperabas, nisi iudicatus? iam, inquit, iudicatus est. Notandum apparuit iudicium, sed iam factum est iudiciu. Nouit enim Dominus, qui sunt eius. Nouit qui permaneant ad coronam, qui permaneant ad flammam. Nouit in area sua criticum suum, nouit & paleam: nouit & segetem, nouit zizaniam.

Iam iudicatus est, qui non credit. Quare iudicatus? quia non credidit in nomine vnigeniti filij Dei.

Hoc est autem iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem, erant enim mala opera eorum. Fratres mei, quorum opera bona inuenit Dominus? Nullorum, omnia enim mala opera inuenit. Quomodo ergo quidam fecerunt veritatem, & venerunt ad lucem? Hoc enim sequitur:

Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo facta sunt. Quomodo ergo quidam bonum opus fecerunt, vt veniret ad lucem, id est, ad Christum: & quomodo quidam dilexerunt tenebras, si omnes peccatores inuenit, & omnes à peccato sanat? Et serpens ille, in quo figurata est mors Domini, eos sanabat, qui morsu fuerant, & propter morsus serpentis erectus est serpens, id est, mors Domini propter mortales homines, quos inuenit iniustos. Quomodo intelligitur hoc iudicium, quoniam lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem: erant enim mala opera eorum? Quid est enim hoc? Quorum enim erant bona opera? Nonne venisti, vt iustifices impios? Sed dilexerunt, inquit, magis tenebras, quam lucem: ibi posuit vim. Multi enim dilexerunt peccata sua: quia qui confitetur peccata sua, & accusat peccata sua, iam cum Deo facit. Accusat Deus peccata tua: si & tu accuses, coniungeris Deo. Quasi dicit res tui, homo, & peccator. Quod audis homo, Deus fecit: quod audis peccator, ipse homo fecit. Dele quod fecisti, vt Deus saluet, quod fecit. Oportet vt oderis in te ipsum, opus vnum, & ames in te opus Dei. Cum autem cœperit tibi displicere quod fecisti, inde incipiunt bona opera tua, quia accusas mala opera tua. Initium bonorum operum, confessio est operum malorum. Facis veritatem, & venis ad lucem. Quid est, facis veritatem? Non te palpas, non tibi blandiris, non te adulas. Non dicis, iustus sum, cum sis iniquus: & incipis facere veritatem. Venis autem ad lucem, vt manifestentur opera tua, quia in Deo facta sunt: quia & hoc ipsum, quod tibi displicuit peccatum tuum, non tibi displiceret, nisi Deus tibi luceret, & eius veritas te tibi ostenderet. Sed qui etiam admonitus diligit peccata sua, odit admonentem lucem, & fugit eam, vt non arguantur opera eius mala, quæ diligit. Qui autem facit veritatem, accusat in se mala sua: non sibi parcat, non sibi ignoscit, vt Deus ignoscat: ipse agnoscit, & venit ad lucem: cui gratias agit, quod ille, quid in se odisset, ostenderet: dicit Domino: *Auerte faciem tuam à peccatis meis.* Et qua fronte dicit, nisi iterum dicat, *quoniam facinus meum ego agnosco, & peccatum meum contra me est semper.* Si autem post te feceris peccatum tuum, retorquet tibi illud Deus ante oculos tuos: & tunc retorquet, quando iam penitentis fructus nullus erit. Currite, ne tenebræ vos comprehendant. Sequitur autem:

Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudæam terram: & illic demorabatur cum eis, & illic baptizabat. Baptizatus baptizat, non eo baptisate baptizat, quo est baptizatus: dat baptismum dominus baptizatus à seruo, ostendens humilitatis viam, & perducens ad baptismum Domini, hoc est, baptismum suum, re præbendo humilitatis exemplum: quia ipse non respuit baptismum serui: & baptismate serui via præparabatur Domino, & baptizatus est Dominus, viam se fecit ad se venientibus, ipsum audiamus. *Ego sum via, veritas, & vita.* Si veritatem quæris, viam tene: nam ipse est veritas, qui est via. Audiamus Ioannem, *Baptizabat Iesus.* Diximus quia baptizabat Iesus, quomodo Iesus, quomodo Dominus, quomodo Dei filius, quomodo verbum. Sed verbum caro factum est.

Erant autem Ioannes baptizans in Enon iuxta Salim. Locus quid est, ex nomine intelligitur: quia aquæ multæ erant ibi. Enon iuxta Salim locus est, vbi baptizabat Ioannes: & ostenditur nunc vsque locus in octauo lapide Scythopoleos ad meridiem iuxta Salim & Iordanem.

Nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem. Quare baptizat Ioannes? quia oportebat, vt baptizaretur dominus. Quare oportebat, vt Dominus baptizaretur? Ne aliquis magna licet præditus gratia, vel potestate, contemneret baptizari. Ipse dominus non contempsit baptismi sacramentum, quamuis in illo non esset, quod mundaretur in baptismo, qui nullum habuit peccatum, quod dimitteret in baptismi laacro. Baptizatus est Dominus à seruo, ne seruus Domini baptismum contemneret. *Nondum enim missus fuerat in carcerem Ioannes.* Ideo hoc dicit Euangelista, vt intelligeretur, hæc miracula, quæ ante posuit,

Figure et
veritatis
discrimen.

Saluator
vndeditus
Christus.
Iudicium
mundi.
2. Tim. 2.

Homo &
peccator,
dicitur
res.

Confessio
lucem
operum.

Psal. 51.

Peccator
stra ante
culos habet
re debent

Baptizatus
Christi.

IOAN. 14.
Docere
do caput
Christi.

primo anno doctrinæ Domini nostri Iesu Christi, quæ incipiebat à baptismo suo, acta esse: cuius anni gesta maxime alios intellexerit Euangelista facere.

Facta est autem questio ex discipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione.] Celantes enim discipuli Ioannis magistrum, quia plures audiebant concurrere ad baptismum Christi, & præferre Iudæos baptismum Ioannis baptismum Christi, nouissime uenerunt ad ipsum Ioannem ut solueret questionem quam habuerant cum Iudæis de discretionem inter baptismum Christi, & baptismum illius.

Et dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, ecce hic baptizat: & omnes ueniunt ad eum.] Quasi indignantes quod plures uenissent ad baptismum Christi, dixerunt, Omnes ueniunt ad eum, & te dimittunt. Tuo baptismo baptizatus est ille, ad cuius baptismum omnes modò concurrunt.

Respondit, & dixit: Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit illi datum de celo. Vos mihi testimonium perhibetis quod dixerim, Non sum ego Christus.] Si meo testimonio creditis, scitote me non esse Christum, sed illum illius baptismum esse, in quo remissio est peccatorum, & Spiritus sanctus datur, non meum: in quo tantummodo penitentia datur, & fides in eum, de quo querimoniam nunc habetis. *Non potest homo aliquid accipere, nisi fuerit illi datum de celo.* Præco sum, ille iudex. Ergo seruus, ille Dominus. Ille sponsus, ego amicus sponsi. illum oportet crescere, me autem minui. Veniebam illi uiam parare, non me exaltare. *Ego uox clamantis, ille uerbum patris. Qui post me uenit, ante me factus est, id est, dignitate mihi prælacus est. Cuius ego non sum dignus corrigiam calceamenti eius soluere.* id est, natiuitatis illius qua ex uirgine natus uenit in mundum, enarrare mysterium. Audistis testimonium meum, credite testimonio meo, concurrite ad illum, in cuius baptismo est remissio peccatorum. Ille Ioannes tantæ auctoritatis habebatur, ut à populo Christus putaretur: sed ille falsum respuit honorem, ut solidam posset habere ueritatem. Noluit de se iactare quod non fuit, ne sine eo esset qui semper fuit. *Qui habet sponsam, sponsus est.* Ego non sum sponsus. Sed quid sum? Amicus sponsi, gaudens in uocem illius qui est sponsus, de quo dicitur, [Rex omnis terræ Deus: & adorabant eum omnes Reges terræ: omnes gentes seruiunt ei.] Ille est sponsus uerus: sponsa uero sancta Ecclesia, ex omnibus congregata gentibus: de qua Apostolus ait, *Respondi uos uni uirgo castam exhibere Christo.* Virgo est, & sponsum habet, quæ cotidie generat, & uirgo perpetua manet. Virginitas hæc integritas est mentis, charitatis perfectio, unitas Catholica fidei, pacis concordia, castitas in corpore & anima: quia nihil ualet corporis castitas sine Catholica fidei integritate. Cuius uirginis, id est, uniuersalis Ecclesie amici sunt prædicatores Euangelicæ ueritatis. & idè dicit iste Ioannes, *Amicus sponsi, qui stat & audit, & gaudio gaudet propter uocem sponsi.* Stat enim, qui in fide recta permanet, & quod credit prædicat. Quare stat? quia non cadit. Quare non cadit? quia humilis est. Ille præcurzor Domini in solida petra stabat, dum ait, *Non sum ego Christus, non sum ego sponsus, sed amicus sponsi.* Qui gloriam illius querit, qui misit eum, meritò non cadit, meritò stat, meritò audit uocem sponsi, & gaudio gaudet propter uocem sponsi. Vox ergo sponsi est, *Itè docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti.* Confessus est ergo Ioannes, sicut superius audistis, *quia non sum ego Christus.* quia cum discipulos multos faceret Iesus, & perferretur ad eum, uelut ut instigaretur (quali inuido enim narrauerunt, *Ecce ille facit plures discipulos quam tu*) ille confessus est quid esset, & inde meruit ad eum pertinere, quia non est ausus dicere quod est ille. Hoc ergo dixit Ioannes, *Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de celo.* Ergo Christus dat, & homo accipit. *Ipsi uos mihi testimonium perhibetis quod dixerim, Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum.* *Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat & audit eum, & gaudio gaudet propter uocem sponsi, non sibi gaudium dicit de se.* Qui enim uult gaudere de se, tristis erit. Qui autem de Deo uult gaudere, semper gaudebit, quia Deus

semperternus est. Talem se dixit Ioannes, propter uocem sponsi gaudet amicus sponsi, ait, non propter suam uocem, & stat, & audit eum. Si ergo cadit, non audit eum. De illo enim quondam qui cecidit, dictum est, & in ueritate non fletit: de diabolo dictum est. Ergo stare debet amicus sponsi, & audire. Quid est stare? permanere in gratia eius quam accepit. Et audit uocem, ad quam gaudeat. Sic erat Ioannes: nouerat unde gaudebat, non sibi arrogabat quod ipse non erat. Sciebat illuminatum se, non illuminatorem. [Erat enim lumen uerum, ait Euangelista, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum.] Si omnem, ergo & ipsum Ioannem, quia ipse de hominibus erat. Sequitur. Et dicit Ioannes:

Hoc ergo gaudium meum impletum est.] Quod est gaudium ipsius? Ut gaudeat ad uocem sponsi. Multi enim idè facti sunt insipientes, quia dixerunt se esse sapientes: quos arguit Apostolus in Epistola ad Romanos dicens, *Existimantes se esse sapientes, stulti facti sunt.* Ergo Deus quod dat gratias agentibus, tollit non agentibus. Noluit esse hoc Ioannes, gratus esse uoluit: confessus est accepisse se: & gaudere se dixit propter uocem sponsi, & ait, *Hoc ergo gaudium meum impletum est.*

Illum oportet crescere, me autem minui.] Quid est hoc, illum oportet exaltari, me autem humiliari? Magnum hoc Sacramentum est. antequam ueniret Dominus Iesus, homines gloriabantur de se: uenit ille homo, ut minueretur hominis gloria, & aueretur gloria Dei. Venit ille sine peccato, & inuenit omnes cum peccato. Si sic uenit ille, ut dimitteret peccata: Deus largiatur, homo confiteatur. Etenim confessio hominis, humilitas hominis: miseratio Dei, altitudo. Si ergo uenit ille dimittere peccata, agnoscat homo humilitatem suam, & Deus faciet misericordiam suam. *Illum oportet crescere, me autem minui.* hoc est, illum oportet dare, me autem accipere. Illum oportet glorificari, me autem confiteri. Intellegat homo gradum suum, & confiteatur Deo, & audiat Apostolum dicentem homini superbienti & elato, & extollere se uolenti, *Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Intellegat ergo homo qui accepit, qui uolebat suum dicere quod non est eius, & minuatur. *Bonum est enim illi ut Deus in illo glorificetur, ipse in se minuatur, ut in Deo aueretur.* Hæc testimonia, hanc ueritatem etiam passionibus suis significauerunt Christus & Ioannes. Nam Ioannes capite minutus est, ut & ibi appareret quid est, *illum oportet crescere, me autem minui.* hoc est, illum oportet exaltari, me autem humiliari. hoc enim significat & ipsa creatura lucis. nam Christus natus est diebus crescentibus, Ioannes uero descrecentibus: ut ostenderetur quid est Christus, hoc est lumen uerum: & quid est Ioannes, hoc est illuminatus ab eo. Crescamus nos in illo, & per illum, ut ille crescat in nobis, donec perueniamus ad perfectum diem. Audiamus adhuc quid Ioannes de Christo dixerit, uel quid de seipso. Dicit enim:

Qui de sursum uenit, super omnes est: & qui de terra est, de terra loquitur.] *Qui de sursum uenit, super omnes est,* id est Christus. *Qui autem est de terra, terra est, & de terra loquitur,* id est Ioannes. Quum ergo de terra loquitur omnis homo, terrenus est: & dum terrena loquitur, de terra loquitur. *Qui uero illuminatus est ab eo qui est lumen uerum, de diuinis loquitur.* Ergo sursum est gratia Dei, deorsum natura hominis. carnalis carnaliter æstimat, carnaliter suspicatur. Dum uenit gratia Dei illuminans hominem, cælestia loquitur, sicut dictum est: *Qui illuminas lucernam meam Domine Deus meus, illumina tenebras meas.* hoc est, *illum oportet crescere, me autem minui.* Ergo Ioannes, quod ad Ioannem pertinet, *de terra est, & de terra loquitur.* si quid diuinum à Ioanne audisti, illuminantis est, non recipientis. *Qui de celo uenit, super omnes est: & quod uidit & audiuit, hoc testatur.*

Et testimonium eius nemo accipit.] Quod de celo uenit, super omnes est, Dominus noster Iesus Christus, de quo superius dictum est, *Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de celo, filius hominis, qui est in celo.* Est autem super omnes: & quod uidit, & audiuit, hoc loquitur. Habet enim & patrem ipse filius Dei, & audiuit à patre. Et quod audiuit à

Ioan. 8.

Ioan. 1.

Sapienter stulti facti.

Rom. 7.

Gloria quid sit.

Confessio cuius facienda est.

1. Cor. 4.

Psal. 17.

patre, quid est? quis hoc explicat? Quando lingua mea, quando cor meum sufficere potest, vel cor ad intelligendum, vel lingua ad proferendum? Quid est quod filius audiuit à patre? Forte filius est, verbum patris audiuit. Imò filius verbum patris est. Cum ergo verbum Dei, filius sit, filius autem locutus est nobis, non verbum suum, sed verbum patris se nobis loqui voluit, qui verbum patris loquebatur. Hoc ergo quomodo decuit & oportuit, dixit Ioannes, *Qui de cælo venit, super omnes est: & quod vidit & audivit, illud testatur: & testimonium eius nemo accipit.* Si nemo, inquit, accipit, cur ergo Christus venit? Quoniam est quidam populus præparatus ad iram Dei, damnandus cum diabolo, horum nemo accipit testimonium Christi. Nam si omnino nemo, nullus homo, quid est quod sequitur:

Qui accipit testimonium eius, signavit quia Deus verax est? Certe ergo nemo, nisi, ut ipse dicis, qui accipit testimonium eius, signavit, quia Deus verax est. Respondit ergo fortasse interrogatus Ioannes, quasi diceret nobis quid dixerit nemo, est enim quidam populus natus ad iram Dei, & ad hoc præcognitus, qui sint enim credituri, & qui non sint credituri, novit Dominus: qui sint perseveraturi in eo quòd crediderunt, & qui sint lapsuri, novit Deus: & numerati sunt Deo omnes futuri in vitam æternam. Testimonium eius qui venit de cælo, nemo accipit, qui autem accipit testimonium eius, signavit quia Deus verax est. Signavit dixit, hoc est signum ponit in corde suo, quasi singulare & speciale aliquid, hunc esse verum Deum, qui missus est ob salutem humani generis. Quid est, signavit quia Deus verax est? nisi quia homo mendax est, Deus verax est: quia nemo hominum potest dicere quòd veritatis est, nisi illuminetur ab eo qui mentiri non potest. Deus ergo verax, Christus autem Deus. Vis probare? Accipe testimonium eius, & inuenis: Qui enim accipit testimonium eius, signavit quia Deus verax est. Quis? Ipse qui de cælo venit, & descendit, super omnes est: Deus verax est.

Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur. Ipse est Deus verax, ipse est Deus & Dominus noster Iesus Christus: de quo Apostolus ait, *Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege.*

Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur. Hoc utique de Christo dicebat, ut se ab illo distingueret. Quid enim? Ioannem nonne Deus misit? An non ipse dixit, *Misus sum ante eum?* & *Qui me misit baptizare in aqua.* & de illo dictum est, *Ecce mitto Angelum meum ante te, & præparabit viam tuam.* Nonne & ipse verba Dei loquitur, de quo etiam dictum est quòd sit amplius quàm Propheta? Si ergo & ipsum Dominus misit, & verba Dei loquitur, quomodo ad distinctionem de Christo, eum dixisse accipimus, *Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur?* Sed vide quid adiungat.

Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum. Audi Apostolum dicentem, *Secundum mensuram donationis Christi.* Homini bus ad mensuram dat, vnicui filio non dat ad mensuram. Quomodo hominibus ad mensuram? *Alij quidem datur per Spiritum sermo sapientie, alij sermo scientie secundum eundem Spiritum, alij fides in eodem Spiritu, alij Prophetia, alij iudicatio spirituum, alij genera linguarum, alij dona curatio num.* Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes doctores? Nunquid omnes virtutes? Nunquid omnes dona habent sanitarum? Nunquid omnes linguis loquuntur? Nunquid omnes interpretantur? Alius habet ille, aliud iste: & quod habet iste, non habet ille. Mensura est, diuisio quædam donorum est, ergo hominibus mensura datur & concordia, ubi vnum corpus facit. Quomodo aliud accipit manus ut operetur, aliud oculus ut videat, aliud auris ut audiat, aliud pes ut ambulet: anima tamen vna est, quæ agit omnia: in manu ut operetur: in pede ut ambulet: in aure ut audiat: in oculo ut videat: sic sunt etiam diuersa dona fidelium, tanquam membris ad mensuram cuique propria distributa. Sed Christus, qui dat, non ad mensuram accipit. Audi enim adhuc quod sequitur, quia de filio dixerat.

Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum, Pater diligit Fi-

lium: & omnia dedit in manu eius. Ut nosse & hic quàm distincte dictum est, *Pater diligit filium.* Quare enim? Pater non diligit Ioannem? & tamen non omnia dedit in manu eius. Pater non diligit Paulum? & tamen non omnia dedit in manu eius. *Pater diligit filium,* sed quo modo pater filium, nõ quomodo Dominus seruum: quomodo vnicum, non quomodo adoptatum. Itaque *omnia dedit in manu eius,* Quid est omnia? Ut tantum sit filius, quantus est pater.

CAPVT IV.

Cum ergo audisset Iesus quia audierunt Pharisæi, &c.] Ut quæ Dominus si sciret Pharisæos ita de se cognouisse, quod plures discipulos faceret, & quod plures discipulos baptizaret, ut hoc eis ad salutem pertineret sequendo eum ut & ipsi essent discipuli, & ipsi vellent ab eo baptizari magis, non relinqueret Iudæam terram, sed propter illos maneret ibi. Quia vero cognouit eorum scientiam, simul cognouit & inuidiam, quia non hoc propterea didicerant, ut sequerentur: abiit inde. Poterat quidem ille & præsens ab his non teneri, si nollet: sed quia in omni re quam gessit, ut homo hominibus in se credituris præbebat exemplum: quia vnusquisque seruus Dei non peccat si secesserit in alium locum, videns furorem fortem sequentium se, aut quæri in malum animam suam: videretur autem ibi seruus Dei peccare si faceret, nisi in faciendo Dominus præcessisset: fecit hoc ille magister bonus, ut doceret, nõ quod timeret. Fortassis etiam hoc moueat, cur dictum sit, *Baptizabat Iesus plures quàm Ioannes,* & posteaquam dictum est *baptizabat,* subiectum est, *quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius.* quid ergo? Falsum dictum erat, & correctum est? an vtrunque verum? quia Iesus & baptizabat, & non baptizabat. Baptizabat enim, quia ipse mundabat: non baptizabat, quia non ipse tingebat. Præbebant discipuli ministerium corporis, præbebat ille adiutorium maiestatis. Quando enim cessaret à baptizando, qui non cessat à mundando? de quo dictum est ab eodem Ioanne, per Ioannis baptistæ personam dicentis, *Hic est qui baptizat.* Ergo Iesus adhuc baptizat. Et quousque baptizandi sunt, qui baptizandi sunt. Iesus baptizabat. Securus homo accedat ad inferiorem ministrum, habet etenim superiorem magistrum. Sed forte dicat aliquis, Baptizat Christus quidem in spiritu, non in corpore, quasi vero alterius dono, quàm illius quisquam, etiam Sacramento corporalis & visibilis baptismatis imbuatur. Vis nosse quia ipse baptizat non solum spiritu sed etiam aqua? Audi Apostolum: *Sicut Christus, inquit, dilexit Ecclesiam suam, & seipsum tradidit pro ea, mundans eam lauacro aque in verbo: ut exhiberet sibi ipse gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam neque rugam, aut aliquid eiusmodi. Mundans eam, vnde? lauacro aque in verbo.* Tolle aquam, non est baptisma. Tolle verbum, non est baptisma. Quæri enim solet, si in hoc baptismo discipulorum Christi Spiritus sanctus daretur, propter verba quæ in sequenti huius Euangelij loco leguntur, ubi dicitur, *Spiritus sanctus nondum fuerat datus, quia Iesus non fuerat glorificatus.* Profecto dabatur Spiritus sanctus in hoc discipulorum Christi baptismo, licet non ex manifestatione, qua post ascensionem Christi decima die in igneis linguis datus est. Nam quòd quædam latenter, quædam vero per visibilem creaturam visibiliter Deus operatur, pertinet ad gubernationem prudentiæ, qua omnes diuinæ actiones, locorum, temporumque ordinis distinctione pulcherrima aguntur. Quomodo autem ipse Dominus secum habebat utique Spiritum sanctum in ipso homine quem gerebat, quando ut baptizaretur venit ad Ioannem: & tamen posteaquam baptizatus est, descendere in eum columbæ specie Spiritus sanctus visus est: sic intelligendum est, ante manifestum est visibilem aduentum Spiritus sancti, quoscumque sanctos eum latenter habere potuisse. Ita sanè hoc dicimus, ut intelligamus etiam per ipsam visibilem demonstrationem Spiritus sancti (qui aduentus eius dicitur) ineffabili vel etiam incogitabili modo largius in hominum corda plenitudinem eius infusam. Sequitur:

Signare quid sit.

Verax est Deus homo mendax. Homo cur dicatur mendax.

ad Gal. 4.

Ioan. 1.

Malach. 3.

Matt. 12.

Ephes. 4. 1. Cor. 12.

Spiritus Dei ad mensuram hominibus datur. Christo ita non datur.

Anima vnus, operationes variæ.

Peccati ne sit se esse

non baptizabat, discipuli eius

Ioan. Baptizabat Christus

Ephes.

Ioan. 7. Spiritus sanctus quomodo Christo datus dicitur.

Aduentus Spiritus sancti quomodo dicitur.

Reliquit Iudæam, & abiit iterum in Galilæam.] Quid est, reliquit Iudæam? nisi, reliquit infidelitatē illorum, qui eum recipere noluerunt, & lapidem quē edificare debuerant, reprobauerunt, & abiit per Apostolos in Galilæam, id est, in volubilitatē huius mundi, præcipiens Apostolis, *Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Oportebat enim eum transire per Samariam. In lectione vero Euangelij, infirmitatem humani generis suscepisse Dominum Iesum Christum, plenissimē nobis sanctus Euangelista monstravit. Siquidem cum dixisset venisse Dominum in ciuitatē Samaritæ, quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob filio suo Ioseph, in quo prædio erat fons Iacob, addidit.

Iesus, inquit, fatigatus ex itinere, sedebat sic supra puteum.] Quod prædium sanctus Iacob Ioseph filio suo dereliquerat, quod non tam Ioseph, quàm Christo arbitror derelictum, cuius figuram sanctus Ioseph Patriarcha portabat, quem verē sol adorat, & luna, omnes stellæ benedicunt. Ad hoc prædium ideò venit Dominus, vt Samaritani, qui hereditatem sibi Patriarchæ Israël vendicare cupiebant, agnoscerent possessorem suum, & conuerterentur ad Christum, quia legitimus Patriarchæ hæres sit factus. Dicit enim Euangelista, *Iesus autem fatigatus ex itinere, sedebat sic supra puteum.* Euangelica Sacramenta in Domini nostri Iesu Christi dictis factisque signata, non hominibus patent, & ea nonnulli minus diligenter minusque sobriè interpretando, asserunt plerunque pro salute perniciem, & pro cognitione veritatis errorem. hincque illud est Sacramentum, quod scriptum est, Dominum hora diei sexta venisse ad puteum Iacob, fessumque ab itinere refedisse, à muliere Samaritana potum petisse, & cætera quæ in eodem loco scripta, discutienda & pertractanda dicuntur. De qua re id primū tenendum, quod in omnib⁹ scripturis summa vigilantia custodire oportet, vt secundum fidem sit Sacramenti diuini expositio. Hora igitur diei sexta venit ad puteum Dominus noster. Video in puteo tenebrosam profunditatem, admoneor ergo intelligere mundi huius infimas partes, id est terrenas: quo venit Iesus hora sexta, id est, sexta ætate generis humani, tanquam in senectute veteris hominis, quo iubemur exui vt induamur nouo, qui secundum Deum creatus est. Nam sexta ætas, senectus est: quia prima infantia, secunda pueritia, tertia adulescentia, quarta iuuentus, quinta grauitas. Veteris itaque hominis vita, quæ secundum carnem temporali conditione peragitur, sexta ætate, id est, senectute concluditur, quia in senectute (vt dixi) humani generis, Dominus noster creator nobis & reparator aduenit, vt moriente scilicet veteri homine, nouum in se constitueret, quem exutum luto terreno, in cælestia regna transferret. Ergo nunc puteus, vt dictum est, mundi huius terrenum laborem & errorem tenebrosa profunditate significat. Dictum est ab Apostolo, *Et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior autem renouatur de die in diem.* Rectissimè omnino, quoniam omnia visibilia ad exteriorem hominē pertinent, quib⁹ Christiana disciplina renunciat, hora sexta venit Dominus, id est, medio die, vnde iam incipit sol iste visibilis declinare in occasum: quoniam & nobis vocatā Christo ad inuisibilem amorem, homo interior recreatus ad interiorem lucem, quæ nunquam occidit, reuertitur, secundum Apostolicam disciplinam nō quærens quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt. Quod autem fatigatus venit ad puteum, infirmitatem carnis significat: quod dedit humilitatem: quia & imbecillitatem carnis pro nobis suscepit, & homo hominibus tam humiliter apparere dignatus est. De hac infirmitate carnis Propheta dicit, *Homo in plaga positus, & sciens ferre imbecillitatem.* De humilitate vero loquitur Apostolus, dicens, *Humiliauit se, factus subditus vsq; ad mortem.* Quamquam illud quod sedit, quoniam solent sedere doctores, possit alio intellectu nō humilitatis modestiam, sed magistri demonstrare personam. Sed quæri potest, quare à muliere Samaritana, quæ implenda gratiæ venerat, bibere postlauerit, cum ipse postea spiritalis fontis affluentiam se petentibus dare posse prædicauerit? Sed sci-

licet sciebat Deus mulieris illius fidem, quæ quoniam Samaritana erat, solet Samaritæ idololatriæ imaginem sustinere. Ipsi enim separati à populo Iudæorum, simulacris mutorum animalium, id est, vaccis aureis animarum suarum decus addixerat. Venerat autem Iesus Dominus noster, vt gentium multitudinem, quæ simulacris seruierat, ad vnitatem fidei Christianæ & incorruptæ religionis adduceret. *Non enim est, inquit, sanis opus medicus, sed male habentibus.* Ergo eorum fidem sitit, pro quibus sanguinem fudit.

Dixit ergo ad eam Iesus, Mulier, da mihi bibere.] Et vt noverat quæ sitiebat Dominus noster, post paululum venientem discipuli eius, qui perrexerant in ciuitatem vt cibos emerent: qui dicunt ei.

Rabbi manduca. Ille autem dixit eis, Ego habeo escam manducare quam vos nescitis. Dicunt discipuli eius ad alterutrum, Nunquid aliquis attulit ei manducare? Dicit ei Iesus, Cibus meus cibus est, vt & faciam voluntatem eius qui me misit, vt perficiam opus Christi eius.] Nunquid hic intelligitur aliud voluntas patris qui eum misit, & opus eius quod perficere velle respondit, nisi vt nos ad fidem suam à pernicioso mundi errore conuerteret? Qualis est ergo cibus eius, talis & potus: quia propter hoc in illa muliere sitiebat, vt faceret in ea voluntatem patris & perficeret opus eius. Sed carnaliter intelligens respondit:

Tu cum sis Iudæus, quomodo à me bibere possis, cum sim mulier Samaritana? Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis. Cui Dominus noster dixit, Si scires donum Dei, & quis est qui dicit tibi, Da mihi bibere: tu magis petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam.] Vt hinc ei ostenderet, non se talem aquam petisse, qualem intellexerat. Sed quia ipse sitiebat fidem eius, eidem sciendi Spiritum sanctum dare cupiebat. Hanc enim recte intelligimus aquam viuam, quod est donum Dei: sicut ipse ait, *si scires donum Dei: & sicut idem Ioannes testatur alio loco dicens, quod stabat Iesus, & clamabat, Si quis sitit, veniat, & bibat.* consequenter omnino, *Qui credit in me, sicut dixit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aqua viuæ.* quia primò credimus, vt hæc dona mereamur. Hoc ergo flumen aquæ viuæ, quod illi mulieri volebat dare, merces est fidei, quam prius in illa sitiebat. de cuius aquæ viuæ interpretatione ita subiicit. *Hoc autem dicebat, inquit, de spiritu quem accepturi erant hi, qui in eum credituri erant. Nondum enim erat Spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat clarificatus.* Hoc itaque donum Spiritus sancti est, quod post suam clarificationem dedit Ecclesiæ, sicut alia scriptura dicit: *Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.* Sed adhuc illa mulier carnaliter sapit, sicut enim respondit.

Domine, neque hauritorium habes, & puteus altus est, vnde ergo habes aquam viuam? Nunquid tu maior es patre nostro Iacob qui dedit hunc puteum, & ipse ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius? Nunc verò iam Dominus exponit quid dixerit:

Omnis, inquit, qui biberit ex aqua ista, sitiet iterum, qui autem biberit de aqua quam ego dederò, non sitiet in sempiternum: sed aqua illa quam dederò, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.] Sed mulier prudentiam carnis amplectitur. Quid enim respondit?

Domine, da mihi hanc aquam, vt neq; sitiam, neq; veniam huc haurire. Dicit ei Iesus: *Vade, voca virum tuum, & veni huc.*] Cum sciret eam virum non habere, cur hoc dixerit, queritur namque cum mulier dixit:

Non habeo virum, dicit ei Iesus, Benè dixisti non habere te virum. quinque enim viros habuisti: & nunc quem habes, non est tuus vir, hoc verè dixisti.] Sed non sunt hæc carnaliter accipienda, ne huic ipsi adhuc mulieri Samaritanæ similes esse videamur, sed de illo dono Dei, si aliquid iam gustauimus, spiritaliter istud tractemus. Quinque viros, quinque libros qui per Moysen ministrati sunt, nonnulli accipiunt. Quod autem dictum est, *Et nunc quem habes, non est tuus vir, de seipso Dominum dixisse intelligunt: vt iste sit sensus. Primo quinque libris Moysi quinque viris seruisisti: nunc autem quem habes, id est, quem audis, non est tuus vir: quia nondum in eum credidisti. Sed quoniam nondum credens Christo, adhuc, vtque illorum quinque virorum,*

Samaritana
Opus.

Matth. 9.

Ioan. 7.

Psal. 67.

Quinque
viri qui
dicantur.

id est, quinque librorum copulatione tenebatur, potest mouere quomodo dici potuerit, *Quinq; viros habuisti*, quasi nunc eos iam non haberet, cum adhuc vtique ipsis subdita viueret. Deinde cum quinque libri Moyli nihil aliud quam Christum prædicent, sicut ipse ait, *Si crederetis Moyli, crederetis forsitan & mihi, ille enim de me scripsit*. quomodo potest intelligi à quinque illis libris recedere hominem, vt ad Christum transeat: cum ille qui credit in Christum, non relinquendos quinque illos libros, sed spiritualiter intelligendos multo beatius amplectatur? Est ergo alius intellectus, vt quinque viri intelligantur quinque corporis sensus: vnus qui ad oculos pertinet, quo lucem istam visibilem, & quoslibet colores, formasque corporum cernimus. Alter est aurium, quo vocum & omnium sonorum monumenta sentimus. Tertius narium, quo varia odorum suauitate delectamur. Quartus in ore gustus dulcia & amara sentit, & omnium saporum habes examen. Quintus per totum corpus tangendo diiudicat calida & frigida, & dura & mollia, & lauia & aspera: & quicquid aliud est, tangendo sentimus. Istis itaque carnalibus quinque sensibus prima hominis ætas inbuitur, necessitate naturæ mortalis, quia ita post peccatum primi hominis nati sumus, vt nondum reddita luce mentis, carnalibus sensibus subditi, carnalem vitam sine vlla veritatis intelligentia transeamus. Tales necesse est esse infantes, & paruulos pueros, qui nondum possunt accipere rationem. Et quia naturales sunt isti sensus, qui primam ætatem regunt, & Deo artifice nobis tributi sunt, rectè dicuntur viri, id est, mariti, tanquam legitimis: quoniam non eos error vitio proprio, sed Deo artifice natura contribuit. Cum autem quisque ad eam venerit ætatem, in qua possit capax esse rationis, si veritatem statim comprehendere potuerit, non illis sensibus rectoribus vteretur, sed habebit virum spiritum rationalem, cui sensus illos in famulatum redigat, seruituti subiiciens corpus suum: cum anima non iam viris quinque, id est, quinque corporeis sensibus subdita est, sed verbum diuinum habet legitimū virum, cui copulata & in hærens, cum & ipse Spiritus hominis hæserit Christo, quia caput viri Christus est, amplexa spiritalia, æterna vita sine vlllo separationis timore perfruitur. Quinis enim separare tenebatur, quæ significabat multitudinem seculi vanis superstitionibus subiugari, post tempora illa quinque carnalium sensuum, quibus prima ætas vt diximus, regitur: non eam verbum Dei acceperat in coniugium, sed complexu adulterino diabolus obtinebat. Itaque illi Dominus dicit, videns eam esse carnalem, id est, carnaliter sapere, *Vade, voca virum tuum, & veni huc*, id est, remouere ab affectione carnali in qua nunc constituta es, vnde non potest intelligere quæ loquor: & *voca virum tuum*, id est, in spiritu intelligentiæ præsens esto. Est enim animæ quali maritus quodammodo Spiritus hominis, qui animalem affectionem tanquam coniugem regit, non ille Spiritus sanctus, qui cum Patre & Filio incommutabiliter datur, sed Spiritus hominis, de quo Apostolus dicit: *Nemo scit quid est in homine, nisi Spiritus hominis*. nã & ille Spiritus sanctus, Spiritus Dei est: de quo iterum dicit, *Sic & quæ Dei sunt, nemo scit nisi Spiritus Dei*. Hic ergo Spiritus hominis cum præsens est, id est, intentus est, & se pietate subijcit Deo, intelligit homo quæ spiritaliter dicuntur. Cum autem diaboli error tanquã absente intellectu in anima dominatur, adulter est. *Voca ergo*, inquit, *virum tuum*, id est, Spiritum qui est in te, quo potest homo intelligere spiritalia. Si enim lux veritatis illustret, vir adesse intelligitur. *Voca igitur virum tuum*, vt ipse adlit cum loquor tibi, vt spiritalem aquam accipias. In virum se habere negantis. *Benè*, inquit, *dixisti. Quinque enim viros habuisti*. id est, quinque sensus carnales te in prima ætate rexerunt: & *nunc quem habes, non est tuus vir*: quia non est in te Spiritus qui intelligat Deum, cum quo legitimum potes habere coniugium: sed error diaboli potius dominatur, qui te adulterina contaminatione corrumpit. Et fortasse vt intelligentibus indicaret quinque memoratos corporis sensus, quinque viorum nomine significari, post quinque carnales responsones ista mulier sexta responsonem nominat Christum. Nam prima eius responsonem est, *Tu cum sis Iudæus, quomodo à me bibe-*

Ioan. 3.

Quinque viros.

1. Cor. 11.

Vir & maribus velis animæ, spiritus hominis.

Spiritus hominis. 1. Cor. 2.

Quinque viros.

re petis? Secunda, Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est. Tertia, Domine, da mihi hanc aquam, vt non sitiam, neque veniam huc haurire. Quarta, Non habeo virum. Quinta, Video quia Propheta es: Patres nostri in monte hoc adorauerunt. nam ista responsonem carnalis est, carnalibus enim datus fuerat locus terrenus vbi orarent, spiritalis autem in spiritu & veritate adoraturus Dominus dixit. Quod post ea quàm locutus est, sexta mulier responsonem Christum fateatur omnium historiam esse docturum.

Dicit enim, Scio quoniam Messias venit, qui dicitur Christus, cum ergo venerit, ipse nobis annuntiabit omnia.] Sed adhuc errat: quia eum quem venturum sperat, venisse non videt. Veruntamen misericordiam Domini nunc error iste tanquam adulter expellitur.

Dicit enim ei Iesus, Ego sum, qui tecum loquor.] Quo audito illa nihil respondit, sed statim relicta hydria sua abiit in ciuitatem festinans, vt Euangelium & Domini aduentum non tantum crederet, sed etiam prædicaret. Nec hoc, quod relicta hydria discessit, negligenter prætereundum est, hydria enim fortasse amorem seculi huius significat, id est, cupiditatem: quia sibi homines de tenebrosa profunditate, cuius imaginem puteus gerit, hoc est de terrena conuersatione hauriunt voluptatem: qua percepta, iterum in eius appetitum inardescant, sic vt de aqua illa qui biberit, sitiat iterum. Oportebat autem vt Christo credens, seculo renuncicaret: & relicta hydria, cupiditatem secularem se reliquisse monstraret, nõ solum corde credens ad iustitiam, sed etiam ad salutem profellura, prædicatura creditit.

Dicit ei mulier, Domine, video quia Propheta es tu.] Cæpit venire vir, nondum plene venit, Propheam Dominum putabat. erat quidem Propheta, nam de seipso ait, *Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua.* Item de illo dictum est ad Moysem, *Prophetam eis suscitabo de fratribus eorum similem tui.* Similem scilicet ad formam carnis, non ad eminentiam maiestatis. Ergo inuenimus Dominum Iesum dictõ Prophetam, proinde iam non multum errat mulier ista. *Video*, inquit, *quia Propheta es tu*, incipit adulterum excludere. *Video quia Propheta es:* & incipit quærere quod illam solebat mouere. Contentio quippe fuerat inter Samaritanos & Iudæos, quia Iudæi in templo à Salomone fabricato adorabant Deum: Samaritani longè inde positi, non in eo adorabant: & idè Iudæi meliores se esse volebant, qui in templo adorabant Deum. *Non enim contumuntur Iudæi Samaritanis*, quia dicebant eis, *Quoniam vos in templo adoratis, & idè vos nobis meliores esse perhibetis, quod nos non habemus: nunquid Patres nostri, qui Deo placuerunt, in illo templo adorauerunt? Nonne in isto monte adorauerunt, vbi nunc sum? Melius ergo nos, inquit, in hoc monte Deum rogamus, vbi patres nostri rogauerunt. Contendebat vtrique ignari, quia virum nõ habentes, illi pro templo, isti pro monte inflammabatur aduerfus inuicem. Dominus tamen modo quid docet mulierem, tanquam cuius vir cæperit præsens esse? Dicit ei mulier: *Domine, video quia Propheta es tu: Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis quia Hierosolymis adorare oportet.* Dicit ei Iesus.*

Mulier, crede mihi.] Credit enim Ecclesia sponso, sicut scriptum est in Canticis Canticorum, *En dilectus meus loquitur mihi, Surge, propera amica mea, & veni. iam enim hyems transijt, imber abiit, flores apparuerunt in terra, tempus putationis aduenit, vox tursuru audita est in terra nostra.* Merito iam præsentem viro audit mulier, *Crede mihi. iam enim est in te qui credat, quia præsens est vir tuus. Cæpisti adesse intellectu, quando me Prophetam appellasti. Mulier, crede mihi: quia nisi credideritis, non intelligetis.* Ergo mulier crede mihi:

Quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est. Sed veniet hora, quando, & nunc est. Quæ ergo hora?

Quando veri adoratores adorabunt non in monte isto, non in templo, sed in spiritu & veritate.] Spiritus est Deus. si corpus esset Deus, oportebat eum adorari in monte, quia & corporeus mons, oportebat eum adorari in templo, quia corporeum est templum.

Hydria.

Luc. 4. Deu. 18. Propheta erat Christus.

Tademus ac Samaritanorum contentio.

Adrian. 1. Cor. 2.

Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu oportet adorare. Nos adoramus quod scimus: vos adoratis quod nescitis: quoniam salus ex Iudæis est.] Multum dedit Iudæis: sed noli istos reprobos accipere. Parietem illū accipe, cui adiunctus est alius paries, ut pariter in lapide angulari, qui est Christus, copularentur. Vnus enim paries à Iudæis, vnus à gentibus. Longè à se isti parietes sed donec in angulo coniungantur. Alienigenæ autem hospites erant, & peregrini à testamento Dei. Secundum hoc ergo dictum est, Nos adoramus quod scimus. Ex persona siquidem Iudæorum sic dictum est, sed de quibus fuerunt Apostoli, quales fuerunt Prophetæ, quales fuerunt illi omnes sancti qui omnia sua vendiderunt, & pretia rerum suarum ad pedes Apostolorum posuerunt. Non repulit enim Deus plebem suam quam presciuit. Audiuit hoc mulier ista, & addidit. Iam dudum Prophetam dixerat. Vidit alia dicere eum cum quo loquebatur, qui iam plus esset quàm Prophetæ: & quid responderit, videte. Dicit ei mulier:

Scio quia Messias veniet, qui dicitur Christus. Cum ergo venerit, ille nobis omnia demonstrabit.] Quid est hoc? Modo, inquit, de templo contendunt Iudæi, & nos de monte contendimus. Cum ille venerit, montem spernet, & templum euertet, docebit iste omnia, ut in spiritu & veritate nouerimus adorare. Sciebat quis eam posset docere, sed iam decentem nondum agnoscebat. Iam ergo digna erat cui manifestaretur. Messias autem vnctus est, vnctus Græcè Christus est. Hebraicè Messias. Ergo dicit ei mulier, Scio quia Messias veniet, qui dicitur Christus. Cum ergo venerit, ille nobis annunciat omnia.

Dicit ei Iesus, Ego sum, qui loquor tecum.] Vocauit virum suum: factus est vir eius caput mulieris: factus est Christus caput viri. Iam mulier ordinatur in fide, & regitur bene victura. Posteaquam audiuit hoc, Ego sum, qui loquor tecum: iam vitrà quid diceret, quando Christus Dominus manifestare se voluit mulieri, cui dixerat, Crede mihi?

Et continuo venerunt discipuli, & mirabantur quia cum muliere loquebatur.] Quia quærebat perditam, qui venerat quærere quod perierat, hoc illi mirabantur. Bonum enim mirabantur, non malum suspicabantur.

*Nemo tamen dixit, quid queris, aut quid loqueris cum illa? Reliquit ergo hydriam suam mulier audito.] Ego sum, qui loquor tecum. & recepto in corde Christo Domino, quid faceret? nisi iam hydriam dimitteret, & Euangelizare curreret? Proiecit cupiditatem, & properauit annunciare veritatem. Discant qui volunt Euangelizare, proiciant hydriam ad puteum. Recordamini quid superius dixerim de hydria. Vas erat quo aqua hauriebatur. Græco nomine appellatur *Hydriz*, quoniam Græcè aqua *Hydriz* dicitur: tanquam si aquarium diceretur. Projicit ergo hydriam, quæ non iam vsui, sed oneri fuit. Auida quippe desiderabat aqua illa satiari, ut nunciaret Christum. Onere abiecto cucurrit ad ciuitatem.*

Et dicit illis hominibus, Venite & videte hominem qui dixit mihi omnia que feci, nunquid ipse est Christus? Exierunt de ciuitate, & veniebant ad eum, & rogabant eum discipuli dicentes, Rabbi, manduca: ierant enim emere cibos, & venerant. Ille autē dixit, Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Dicebant ergo discipuli adinuicem. Nunquid aliquis attulit ei manducare? Quid mirum si mulier illa nō intelligebat aquam? Ecce discipuli nondum intelligunt escam. Audiuit autem cogitationes eorum, & iam instruit ut magister, nō per circuitum, sicut illam, cuius adhuc virum requirebat: sed iam aperte.

Meus, inquit, cibus est, ut faciam voluntatem eius qui me misit.] Ergo & potus ipse erat in illa muliere, ut faceret voluntatem eius qui eum misit. idē dicebat, Sitio, da mihi bibere. scilicet ut fidem in ea operaretur, & fidem eius liberet, & eam in corpus suum trajiceret. Corpus enim eius est Ecclesia. Ergo, inquit, ipse est cibus meus, ut faciam voluntatem eius qui me misit.

Nomme vos dicitis quoddam adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? In opus feruebat, & operarios mittere disponebat. Vos quatuor menses computatis ad messem, ego vobis aliam messem albam & paratam ostendo.

Ecce dico vobis, leuate oculos vestros, & videte quia iam alba

sunt regiones ad messem, ergo messores missurus est. In hoc enim est verbum verum, quia alius est qui metit, alius est qui seminatur: ut qui seminat, simul gaudeat, & qui metit. Ego vos misi metere quod vos non laborastis. Alij laborauerunt, & vos in eorum laborem introistis.] Quid ergo messores misit, non seminatores? Quid messores: vbi iam alij laborauerunt. Nam vbi iam laboratum erat, & seminatum erat, iam maturum factum, falcem & tritiram desiderabat. Quod ergo erant messores mittendū? Vbi iam Prophetæ prædicauerant, ipsi enim seminatores. Nam si ipsi nō seminatores, vnde ad illa mulier peruenerat, Scio quia Messias veniet? Iam ista mulier fructus maturus erat, & erant albæ messes, & falcem querebant. Misi vos. Quo? metere quod non seminastis: Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis. Qui laborauerunt? Iple Abraham, Isaac & iacob. Legite labores illorum: in omnibus laboribus eorum Prophetia est Christi. & idē seminatores Moyses, & ceteri Patriarchæ, & omnes Prophetæ quanta pertulerunt in illo frigore quando seminabant? Ergo iam Iudæa messis parata erat: merito ibi tanquam matura seges fuit, quando tot millia hominum pretia rerum suarum afferrebant, & ad pedes Apostolorum ponentes, perditis humeri sarcinis secularibus, Christum Dominum sequebantur. Verè matura messis. Quid inde factum est de ipsa messe? Eiecta sunt pauca grana, & seminauerunt orbem terrarum? & surgit alia messis, quæ in fine seculi metenda est. De ipsa messe dicitur, Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent. Ad istam ergo messem non Apostoli, sed Angeli mittuntur. Messores, inquit, Angeli sunt. Ista ergo messis creuit inter zizania, & expectat purgari in finem. Illa verò messis iam matura erat, quod prius missi sunt discipuli, vbi & Prophetæ laborauerunt. Sed tamen fratres videte quid dictum sit, Simul gaudeat & qui seminat, & qui metit. Disparēs temporales labores habuerunt, sed gaudio pariter perfuerunt, mercedem simul accepturi suam, v. tam æternam.

Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum propter sermonem eius, propter verbum mulieris testimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia quæcumque feci. Cum venissent autem ad illum Samaritani, rogauerunt ut apud eos maneret: & mansit ibi duos dies: & multo plures crediderunt propter sermonem eius: & mulieri dicebant, quia iam non propter tuam loquelam credimus. Ipsi enim audiuiimus, & scimus quia hic est verè Saluator mundi.] Et hoc paululum animaduertendum est, quia lectio terminata est, mulier prima nunciauit, & ad mulieris testimonium crediderunt Samaritani, & rogauerunt eum, ut apud eos maneret: & mansit ibi duos dies: & plures crediderunt: & cum credidissent, dicebant mulieri, Non iam propter verbum tuum credimus, sed ipsi cognouimus, & scimus quia hic est verè Saluator mundi. Primo per famam, postea per præsentiam. Sic agitur hodie cum ijs qui foris sunt, & nōdum Christiani sunt, Christus nunciatur per Christianos amicos, tanquam in illa muliere, hoc est Ecclesia, annunciantem ut ad Christum veniant. Credunt per istam famam: manet apud eos bi-duo: hoc est, dat illis duo præcepta charitatis: & multo plures in eum credunt firmiter, quoniam verè ipse est Saluator mundi.

Post duos autem dies exiit inde. Ipse enim Iesus testimonium perhibuit quia Prophetæ in sua patria honorem non habet.] Confirmatis vero Samaritanis in fide & charitate, id est gentibus, reuertitur nouissimis diebus huius seculi in patriam, in qua necdum honorem habuit: de qua ipse in hoc loco testatur, quia Prophetæ in sua patria honorem nō habet. In patria verò miracula fecit, & non crediderunt in eum, in Samaria non fecit: tamen crediderunt vnus sceminae testimonio. In filium enim Dei credidit Ecclesia Apostolica prædicatione, quæ à Synagoga reiecta est: vnde in patria sua terræ ipso Christo predicante non nisi pauci crediderunt: & hoc est quod in alio loco vnus Euangelista ait, Qui credit in me, opera que ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Maiora opera fuerunt, totius mundi fides per Apostolicam prædicationem, quàm Christi, qui in Iudæa paucos admodū saluauit, in tantum paucos, ut discipuli sui, præter duodecim, dimiserunt eum, sicut dictum est, Multi discipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant.

Parietem
lucis con-
uicio in la-
pide angu-
lari Chri-
sti.

Act. 4.
Psal. 93.

Christus
vinctus
Messias.

Luc. 19.

Hydriz.

Christi ci-
uitas.

Messores
qui sint in
sacris lite-
ris.

Patriar-
che &
Propheta
seminato-
res verbi
Dei.

Act. 4.

Psal. 12.

Angeli
messores
sunt.

Iudæa
messis.

Patria
Christi eum
non hono-
rauit.
Iudæi præ-
gentibus,
pauci cre-
diderunt.

Ioan. 14.
Maiora hu-
rum faciet,
&c. expo-
nitur.
Ioan. 1.

Exceperunt eum Galilaei, cum omnia vidissent qua fecerat Hierosolymis in die festo: & ipsi ascenderunt ad diem festum.] Forte miraculorum curiositate incitati, nō voluntate praedicationis eius audiendae.

Venit ergo Iesus iterum in Cana Galilaeae, ubi aquam vinum fecit.] Quasi diceret, quamvis plena domus esset discumbentium, ubi miraculum in cōspectu illorū fecit Christus, tamen pauci crediderunt in eum, dicente Evangelista, Et crediderunt in eum discipuli eius. Et forsitan ad verecundiam dictum est ciuium suorum, & ad laudem alienigenarum. Nam Galilaei ciues fuerunt Christi, & Samaritani alienigenae fuerunt. In sacra legitur historia.

Galilaei-
ues.

Regulus.

Erat autem quidam regulus, cuius filius infirmatur Capharnaum.] Regulus diminutiuum nomen est à Rege: & ideo forsitan regulus dicitur iste, quia salutem poposcit filio suo, qui plenam non habuit fidem, habuit & non habuit. ideo audiuit, Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Qui enim salutem quaerebat pro filio, proculdubio credebat. neque enim ab eo quaereret salutem, quem non crederet saluatorem. Quare ergo dicitur, nisi signa & prodigia videritis, non creditis, qui ante crederet, quam signum videret? Sed mementote qui petit, aperte cognoscetis quia in fide dubitauit. poposcit namque vt descenderet, & sanaret filium eius. Corporalem ergo praesentiam Domini quaerebat, qui per spiritum nusquam decrat. Minus itaque in illum credidit, quem non putabat posse salutem dare, nisi praesens esset & corpore. Si enim perfecte credidisset, proculdubio sciret quia non est locus ubi non est Deus. Ex magna ergo parte diuisus est, quia honorem non dedit maiestati, sed praesentiae carnali. Et salutem itaque filio petijt, & tamen in fide dubitauit: quia eum ad quem venerat, & potentem ad curandum credidit, & tamen morientis filio esse abentem putauit Deum. Sed Dominus qui rogatur vt vadat, quia non desit ubi inuitatur, indicat, solo iussu salutem reddidit, qui voluntate omnia creauit. Qua in re hoc nobis solerter intuendum, quod sicut alio Evangelista testante didicimus, Centurio ad Dominum dixit: Domine, puer meus iacet paralyticus in domo, & male torquetur. Cui Iesus protinus respondit, Ego veniam, & curabo eum. Quid est quod Regulus rogat, vt ad eius filium veniat, & tamen corporaliter ire recusat: ad serum vero Centurionis non inuitatur, & tamen se corporaliter ire pollicetur? Reguli filio per corporalem praesentiam non dignatur adesse: Centurionis seruo non indignatur occurrere. Quid est hoc? nisi quod superbia nostra retunditur, qui in hominibus nō naturam, qui ad imaginem Dei facti sunt, sed honores & diuitias veneramus: cumque pensamus quae circa eos sunt, profecto interiora minimè peruidemus. Dum ea consideramus quae in corporibus despecta sunt, negligimus pensare quid sunt. Redemptor vero noster vt ostenderet quia quae alta sunt hominum, sanctis despicenda sunt: & quae despecta sunt hominum, despicienda non sunt: ad filium Reguli ire noluit, ad serum Centurionis ire paratus fuit. Increpata est ergo superbia nostra, quae nescit pensare homines propter homines: sola, vt diximus, quae circumstant hominibus, pensat. naturam non aspicit, honorem Dei in hominibus non agnoscit. Ecce ire non vult filius Dei ad filium Reguli, & tamen venire paratus est ad salutem serui. Hoc est quod Apostolus ait, Infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia.

Fides du-
bia.

Matth. 8.

Homines
vnde ma-
gis pensari
debeant.

1. Cor. 1.

Septena-
rius nume-
rus.

Spiritus
sancti do-
na.

Quaterna-
rius nume-
rus.

Act. 7.

Credidit homo sermoni quem dixit ei Iesus, & ibat.] Incipiebat enim fidem habere in sermone Iesu, & ideo sanitatem meruit filij: & qui ex parte dubius venit, fidelis recessit: & ideo sanitatem meruit filij.
Iam serui occurrerunt ei nuntiantes quod filius eius viueret. Interrogauit ergo horam in qua melius habuerat: & dixerunt ei, heri hora septima reliquit eum februs.] Septenarius numerus sanctificatus est in donis sancti Spiritus, in quo sanitas hominibus credentibus constat: quia in sancto Spiritu, qui est donum Dei, remissio est omnium peccatorum credentibus. Septenarius quoque numerus si diuiditur in tria & quatuor, sanctam Trinitatem significat in ternario numero: & omnium creaturarum vniuersitatem in quaternario, propter quatuor elementa, quatuor animalia, & quatuor

plagas mundi, & quatuor anni tempora, quae omnia ex ipso, & per ipsum, & in ipso creata sunt, constant, & gubernantur: quoniam in ipso viuimus, mouemur, & sumus.

Credidit ipse, & domus eius tota.] Quia nunciatus est ei filius sanus. Ad solum ergo sermonem crediderunt plures Samaritani: ad illud autem miraculum sola domus illa credidit. Quae res portendit in multitudine fidem gentium, & in paucitate fidem Iudaeorum, Gentes vero solo sermone, id est, praedicatione Apostolica crediderunt: Iudaei vero signa viderunt, & ipsum Dei filium facientem, & tamen pauci crediderunt ex eis.

Gentium
etiam
Christus,
non solum
Iudaeorum.

C A P V T V.

Dilectio diuinorum eloquiorum, & dulcedo intelligentiae sanctae scripturae, & maxime humilis Evangelicae veritatis, in qua verborum honesta simplicitas patet, & sensuum alta profunditas laet, adiuuante ipso Domino qui dat suauitatem, vt terra nostra det fructum suum, & nos ad loquendum, & vos ad audiendum exhortatur. Atque vtinam ta efficax nobis esset loquendi sensus, quam vobis studiosè audiendi data est intelligentia, dum video sine fastidio vos audire, & gaudium placato cordis vestri, à quo id quod salubre est, non respuitur, sed cum auiditate percipitur, & vtiliter continetur. Loquamur ergo vobis & nunc de Evangelica lectione. Duo pariter miracula humanae sanitatis leguntur, vnum inuisibiliter per Angelicam administrationem, alterum per dominicam praesentiam visibiliter exhibitum: Sed vtriusque nobis sunt breuiter exponenda mytheria, ne prolixa lectionis, prolixa quoque explanatio cuiquam forte grauis existat. Probatica piscina, quae quinque porticibus cingebatur, populus est Iudaeorum, vndique legis custodia, ne peccare debeat, munitus. Rectè etenim lex, quae quinque libris Moyse descripta est, quinario numero figuratur. Rectè populus qui in quibusdam munditiam vitae seruare, in quibusdam vero solebat immundorum spirituum tentamenti agitari: per aquam signatur piscina, quae nunc placida ventis stare, nunc eis irruentibus turbati consueuerat. Et bene piscina eadem probatica vocatur, probatica quippe Graecè oues dicuntur, quia erant nimirum in illo populo qui dicere Domino possent, Nos autem populus tuus, & oues gregis tui, confitebimur tibi in saecula. Vulgo autem probatica, id est, pecuaria piscina fertur appellata, quod in ea sacerdotes hostias lauare consueuerant. Multitudo languentium quae in commemoratis porticibus iacebat, aquae motum expectans, significat eorum cateruas, qui legis verba audientes, suis se hanc viribus implere non posse dolebant: atque ideo dominicae auxilium gratiae totis animi affectibus implorabant. Caeci caeci erant, qui necdum perfectam fidem habebant. Claudii, qui bona quae nouerant, operandi gressibus implere nequebant. Aridi, qui quemlibet oculum scientiae habentes, pinguedine tamen spei, & dilectionis egebant. Tales in quinque porticibus iacebant: sed non nisi in piscinam Angelo veniente sanabantur: quia per legem cognitio peccati: gratia autem remissionis, non nisi per Iesum Christum facta est. nunc designat Angelus qui inuisibiliter descendens in piscinam, & suggerens vim sanandi, mouebat aquam. Descendit enim carne indutus magni consilij Angelus, id est, paternae voluntatis nuncius in populo Iudaeorum, & mouebat peccatores doctrina sua, factus vt occideretur ipse, qui sua morte corporali non solum spiritualiter languentem sanare, sed & mortuos viuificare sufficeret. Motus ergo aquae, passionem Domini, quae mota turbataque Iudaeorum gente facta est, insinuat: & quia per eandem passionem redempti sunt credentes à maledicto legis, quasi descendentes in aquam piscina turbata sanantur, qui eatenus iacuerunt in porticibus aegroti. Legis siquidem litera, quae nescientes quid agendum quid vitandum esset, edocuit, nec tamen edoctos vt sua decreta cōplerentur adiunxit: quasi eductos de sedibus ignorantiae prioris, in porticibus suis continebat, nec sanabat languidos. Gratia autem Evangelica per fidem ac mysterium dominicae passionis sanat omnes languores iniquitatum nostrarum, à quibus in lege Moyse no-

Probatica
piscina.

Psal. 71.

Languo-
res.

Caeci
Claudi.

Aridi.

Rom. 3.

Angeli
piscina
aquam
mouent.

Lex
Moyse
facta.

Gratia
Evangelica.

porauimus iustificari. Quasi eiectos de portibus legis a-
 grotos in aquam piscinae turbidam vt sanari possint im-
 mittit, qui à peccatis quæ lex ostenderat, per aquam bap-
 tismatis abluit, testante Apostolo, quia quicumq; baptizati su-
 mus in Christo Iesu. in morte ipsius baptizati sumus. conscripti cum
 illo per baptismum in mortem: vt quomodo surrexit Christus à
 mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vite ambulemus.
 Benè autem dicitur, quia qui primus descendisset post motum
 aque, sanus fiebat à quocunq; languore tenebatur, quia vnus
 Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus, & qui in
 vnitae Catholica Christi mysterijs imbuitur, sanus fit à
 quocunq; peccatorum languore detineatur. Quisquis au-
 tem ab vnitae discrepat, salutem, quæ ab vno est, conse-
 qui non valet. Hæc de primo Euangelicæ lectionis mira-
 culo, quæ spiritus dedit, locuti sumus. Nunc de secundo
 quod ipse dederit, fraternitati vestræ loquamur. In quo et-
 iam ipso, vnus commendatur sanator, non quia omnipot-
 entis pietas Saluatoris, omnes quos ibi languentes inue-
 nit, sanare nequeat, sed vt doceret præter vnitatem Catho-
 licæ fidei nullum cuiuslibet locum patere salutis.

*Erat autem quidam homo, inquit, ibi, triginta & octo annos
 habens in infirmitate sua.* Homo iste multorum infirmi-
 tate detentus annorum, significat peccatorem quemlibet
 enormi scelerum magnitudine vel numerositate de-
 pressum: cuius significando reatu, etiam ortus temporis
 quo iste languebat, congruit, nam duodequadraginta an-
 nos habebat in infirmitate. Quadragenarius autem nume-
 rus, qui denario quater ducto conficitur, pro perfectione
 rectæ conuersationis solet in scripturis accipi: quia quis-
 quis perfecta conuersatione se gerit, legis profecto dialo-
 gum per quatuor sancti Euangelij libros implet. Aqua ni-
 mirum perfectione duo minus habet, qui Dei & proximi
 dilectione, quam legis pariter & Euangelij scriptura com-
 mendat, vacuus incedit. quod etiam mytice Dominus sana-
 ans infirmum docuit, cum ait;

Surge, tolle grabatam tuam, & ambula. Surge enim dicitur,
 id est, vitiorum torpore, in quibus diu languebas,
 excute, & ad exercitium virtutum, quibus perpetuo salu-
 ris, erigere. *Tolle grabatam tuam:* porta, id est, dilige prox-
 imum tuum, patienter eius infirma tolerando, qui te adhuc
 tentationum fasce depressum diu patienterque sustinuit.
 Alter enim alterius onera portate, & sic adimplebitis legem
 Christi, & sicut alibi dicit, *Supportantes inuicem in cha-
 ritate, solliciti seruire vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Ambula
 autem, toto corde, tota anima, tota virtute Deum dili-
 ge: & vt ad eius visionem pertingere merearis, cotidianis
 bonorum operum passibus de virtute in virtutem pro-
 grede: nec fratrem quem sufferendo ducas, ob amo-
 rem eius ad quem pergis, deserens: nec ob fratris amorem,
 ab illo quaerendo, cum quo manere desideras, intentione
 recti incessualuertens. Sed vt perfecte possis saluari, surge,
 tolle grabatam tuam, & ambula. id est, relinque peccata pri-
 stina, necessitatibus fratrum succurre, & in vniuersis quæ
 agis, vide ne in hoc seculo mentem figas, sed ad videndam
 faciem tui felices Redemptoris. *Surge, bona operando:
 porta grabatam,* diligendo proximum: *& ambula,* expectan-
 do beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei. Sed mi-
 ra perfidorum dementia, qui ad tam inopinatam diu lan-
 guentis senationem, credere, ac spiritualiter sanari debue-
 rant, e contra scandalizantur, & saluato pariter ac saluatori
 calumnias struunt. Saluato quidem, quia sabbato grabatū
 tulerit. Saluatori autem, quia sabbato & illum saluari, &
 grabatū tolli præcepit. Quis melius de sabbato, quàm tan-
 ta diuinitatis potentia nouit?

*Dicebant, inquit, Iudæi, illi qui sanatus fuerat, sabbatum est,
 non licet tibi tollere grabatam tuam.* Literam legis itulte de-
 fendebant, ignorando dupelationem eius qui legis quon-
 dam edicta per seruū decernens, nunc ipse adueniens, ean-
 dem legem gratia mutaret, vt quod iuxta literam diu car-
 nales carnaliter obseruauerant, deinceps spirituales spiri-
 tualiter obseruandum cognoscerent. Sabbato quippe car-
 nali, quod iuxta Decalogum custodiebant, populus ab om-
 ni opere seruilis die septima vacare præceptus est. Spiri-
 tuale autem sabbatum est in luce gratiæ spiritualis, quæ se-

ptiformis accipitur, non vna, sed omni die nos ab inquietu-
 tudine vitiorū manere feriatos. Si enim iuxta vocem do-
 minicam, *omnis qui facit peccatum, seruus est peccati,* patet li-
 quido quia peccata rectè opera seruilia intelliguntur: à
 quibus, quasi in die septimo in perceptione gratiæ spiritua-
 lis immunes incedere iubemur, nec solum à prauis conti-
 nere, sed & bonis insilere factis, quod in hac quoque le-
 ctione Dominus typice ostēdit, cum eum qui duodequa-
 draginta annos languebat, in die sabbati non solum sur-
 gere, verum etiā grabatū tollere, & ambulare præcepit:
 videlicet insinuans, eos, qui longo vitiorū languore tabe-
 scunt, & Dei ac proximi dilectionis inanes, quasi à perfecta
 virtutum summa duo minus habent, iam per donū Sancti
 spiritus à vitijs posse resurgere, eorumque discussio torpore,
 cum fraternæ dilectionis honore ad visionem debere
 sui prosperare conditoris. Quod autem is qui sanatus, Ie-
 sum nō in turba adhuc, sed post in templo cognoscit, my-
 stice nos instituit, vt si vere conditoris nostri gratiam co-
 gnoscere, si eius amore confirmari, si ad eius visionem per-
 uenire desideramus, fugiamus solcite turbam, non solum
 turbantiū nos cogitationum, affectuumq; prauorum, ve-
 rum etiam hominum nequam, qui nostræ sinceritatis pos-
 sint impedire propositum, vel mala videlicet exēplo suo
 monstrando, vel bona nostra opera deridendo aut etiam
 prohibendo. Confugiamus seduli ad domum orationis,
 vbi secreta libertate Dominum inuocantes, & de perceptis
 ab eo beneficijs gratias agamus, & de percipiendis humili
 deuotione precemur. Imò etiam ipsi templum Dei sanctū,
 in quod venire, & mansionem facere dignetur, existere cu-
 remus, audientes ab Apostolo, *Quia corpora vestra templum
 est spiritus sancti, qui in vobis est.* Inter quæ diligentius intuē-
 dum fratres mei, quod inueniens in templo quem sanauerat
 Dominus, ait illi;

*Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid
 contingat.* Quibus verbis apertè monstratur, quia propter
 peccata languebat, nec nisi dimisisis eisdem poterat sanari.
 Sed qui foris ab infirmitate, ipse etiam intus saluauit à sce-
 lere, vnde & cautè præmonuit, ne amplius peccando, gra-
 uioris sibi sententiam damnationis contraheret. Quod nō
 ita sentiendum est, quasi omnis qui infirmatur, ob peccata
 infirmetur. Sæpè infirmatur homo, ne exrollatur in donis
 Dei, sicut de Paulo Apostolo legitur. Sæpè etiā vt pro-
 betur, tribulatur, sicut beati Iob patientia tribulatur: &
 probata est sæpè infirmitas pro castigazione dare: *Flagellat
 Deus omnem filium quem recipit.* Quibusdam vero infirmitas
 pro gloria Dei datur, vt de cæco nato, & de Lazaro legi-
 tur. Nouit Dominus pro quo quemlibet iubeat infirmari,
 sæpè occulto hominibus iudicio, sed nunquā iniusto. Sed
 discamus flagellis piissimis Redemptoris nostri humiliter
 subterni, a, b, trates nos minus pati quàm meremus, sem-
 per illius sententiæ memores, quia beatus homo qui cor-
 ripitur à Domino. & ipse in Apocalypsi, *Ego, inquit, quos
 amo, arguo & castigo.* Longæuo aut languente interius ex-
 teriusq; sanato, id est & à flagellis apertè castigationis, & à
 peccatis quib. hæc merebatur, erepto, Iudæi, e contra male
 intus languentes, iam deterius ægrotare incipiunt, perse-
 quendo videlicet Iesum, qui hæc faceret in sabbato. Perse-
 quebantur autem eum quasi legis autoritatem, si mul &
 diuinæ operationis exempla secuti: quia & Dominus sex
 diebus mundi perfecta creatione, septimo requieuit ab omni-
 bus operibus suis: & populum sex diebus operari, septimo va-
 care præcepit. nō intelligentes quia, carnalia legis decreta
 paulatim erant spirituali interpretatione mutanda, appa-
 rente illo qui non tantum legiflator, sed & finis legis est
 Christus, ad iustitiā omni credenti. neq; an maduertētes,
 quia cōditor in die 7. non ab opere mundanæ gubernationis,
 & annuæ, imò coridianæ rerū creatarū substitutionis,
 sed à noua creaturarū institutione cessauit. Quod enim di-
 citur, *Requieuit Deus die septimo ab omnibus operibus suis,* ntel-
 ligendum est cessasse Deum à nouarum conditione crea-
 turarum. Quod vero hic ipsa veritas ait;

Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Operatur
 pater & filius, vt naturarum diuerfitas permanea, quæ
 in prima conditione mundi conditæ sunt. Ideo dictum

Rom. 6. baptizati sumus in Christo Iesu. in morte ipsius baptizati sumus. conscripti cum illo per baptismum in mortem: vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vite ambulemus.
 Ephes. 4. vnitatem
 quatuor-
 uerum
 Proximus
 Rom. 12.
 Ephes. 4.
 Ad Tit. 2.
 tabernum
 carnale
 spirituale
 Iam. 3.

Peccata, opera ser-
 uilia.
 Languor
 sepe ex
 peccatis
 nascitur.
 Orationis
 secretum
 templum
 Dei nos
 sumus.
 1. Cor. 6.
 Infirmitas
 causæ.
 2. Cor. 12.
 Heb. 13.
 1. Tim. 9.
 & 11.
 Iob. 5.
 Gen. 2.
 Operatio
 Dei coti-
 diana.
 Exod. 35.
 Legis car-
 nalitas.
 Rom. 10.
 Gene. 2.
 Dei ab ope-
 re cessatio.

Psal. 32. est in Psalmis, *Qui finxit singillatim corda eorum:* non incognita animarum genera, sed eiusdem substantiæ animas quæ in primo homine condita est, reformat. quapropter Psalmista cum non solum primordiale mundi creationem, sed & cotidianam creaturæ gubernationem ad laudem Creatoris referret, ait inter cætera: *Omnia in sapientia fecisti.* Si autem Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam rectè constitit, & omnia in sapientia fecit ac regit Deus, constat nimirum quia pater vsque modo operatur, & filius. Ergo pater meus, inquit, non sex solum, vt putatis, diebus primis operatus est, verum vsque modo operatur, non nouum creaturæ genus instituendo, sed quæ in principio creauerat, ne deficient propagando. *& ego operor,* subauditur, vsque modo, cum eo cuncta disponens, regens, accumulans. ac si apertè dicat, *Quid mihi inuideris?* cur me vituperatis cæci legis doctores, quod in forma hominis sabbato salutem vnus hominis operatus sim, qui in natura diuinitatis vnà cum Deo patre totum genus humanum, inò totam mundi machinam, & cuncta visibilia & inuisibilia quietus semper operor? Sed ipsi talis ac tanti mysterij minus capaces, propterea magis quærebant eum interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. In eo maxime dolebat, quia is quem verum per infirmitatem carnis hominem cognouerant, verum se Dei filium credi voluisset, id est non gratia adoptatum, vt cæteros sanctos quibus loquitur Propheta, *Ego dixi, dii estis, & filij excelsi omnes:* sed natura patri per omnia æqualem: non substantia, sed persona distantem: qui putabant IESVSVM Christum prædicando se facere quod non esset, non veraciter intimare quod esset. Commoti sunt ergo Iudæi, & indignati sunt: meritò quidem, quòd audebat homo æqualem se facere Deo. sed ideo immerito, quia in homine non intelligebant Deum. Carnem videbant, Deum nesciebant. Habitatulum cernebant, habitatorem ignorabant. Caro enim illa templum erat, Deus inhabitat intus. Non ergo IESVSVM carnem æquabat patri, non formam serui Domino comparabat: non quòd factum est propter nos, sed quòd erat quando fecit nos. Quis namq; sit Christus, Catholicis loquor. Nostis qui bene credidistis, quia non verbum tantum, sed *verbum caro factum est, & habitauit in nobis:* hac carne maior est pater. Ita pater æqualis, & maior. Aequalis verbo, maior carne: æqualis ei per quem fecit nos, maior eo, qui factus est propter nos. Commotis vero & turbatis Iudæis: quia se æqualem Christum patri fecit, qui hominem tantum intellexerunt, non Deum: carnem viderunt, diuinitatem non crediderunt: dixit eis, *Non potest à se filius facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem.* Non alia opera facit pater quæ videat filius, & alia filius cum viderit patrem facientem, sed eadem opera ipse pater & filius. Sequitur enim, *Quacunque enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit.* non cum ille fecerit alia, filius similiter facit. Si hæc facit filius quæ facit pater, non alia pater, alia filius facit, sed eadem opera sunt patris & filij: quomodo ea facit & filius? Et eadem, & similiter: ne forte eadè, sed dissimiliter. *Eadem,* inquit, *& similiter:* nam omnia quæ pater facit, per filium facit, sicut dictum est, *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Ideo similiter dixit, quia eadem facit filius quæ facit & pater: quia vna patris & filij in diuinitate substantia & operatio, vna voluntas & potestas, vna vita & essentia: & æqualia omnia sunt in patre & filio, nisi quòd pater, pater est, & filius, filius est: separatio est in personis, sed vnitas in natura. *Non enim potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem.* Non debemus carnaliter intelligere hanc sententiã, quasi duorum hominum patris & filij, vnus ostendentis, alterius videntis: vnus loquentis, alterius audientis: quæ omnia phantasmata cordis sunt, talis cogitatio procul peccatoribus Christianis expellenda est. Ergo de filio & patre præsentis docet lectionis exemplum, quia nec patri nec filio vlla distantia diuinitatis sit, sed vna maiestas. Quòd enim ait filium nihil facere, *nisi quod viderit patrem facientem,* non id corporaliter intelligendum est, quia non corporalibus modis Deus videt, sed visus ei omnis in vir-

tute naturæ est. Neque enim partitio esse potest in simplici natura diuinitatis, sed idem est filio videre, & esse. Ideo subiicit;

Omnia enim quacunque facit pater, eadem & filius facit similiter. Significationem vnus naturæ ostendens, & vnus operationis, quia cõmunis est operatio patris & filij, quorum est vna natura: vna etiam operatio. ideo consequenter subiunxit;

Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Vt ostenderet omnem hanc patris demonstratorem, fidei nostræ esse doctrinam, ne scilicet pater nobis in consilio ne esset, & filius: & ne qua hic ignoratio in filio possit intelligi aut patre (opera enim omnia, quæ ipse faceret, monstraret) continuo ait;

Et maior horum opera demonstrabit ei, vt vos admiremini. Sicut enim pater suscitatur mortuos, & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Ea enim patrem demonstraturum filio dicit, quæ mirentur, & quæ eadem essent illa, mox docuit; *Sicut enim pater suscitatur mortuos, sic & filius, quos vult viuificat.* Ex æquata virtus est per naturæ indissimilis vnitatem: demonstratio operum, non ignorantia habet instructionem, sed nostræ fidei, quæ non filio scientiam ignoranturum, sed nobis confessionem vnitatis inuexit. Demonstratur enim patrem, est per filium facere quæ facturus est. Nam maiora opera sunt resurrectio mortuorum, quæ erit in nouissimo die, quàm istius languentis sanitas, qui Christi verbo sanatus est, ex quo nata est huius occasio tota sermonis. dicit enim, vt vos miremini: & hoc difficile est videre, quomodo tanquam temporaliter filio cõterno aliqua demonstraret æternus pater, omnia scienti quæ sunt apud patrem. Quæ sint tamen illo maiora, hoc enim facile est intelligere. *Sicut enim pater, inquit, suscitatur mortuos, & viuificat, sic & filius quos vult viuificat.* Maiora ergo sunt opera mortuos suscitare, quàm languidos sanare. Sed sicut suscitatur pater mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Alios ergo pater, alios filius? Non, sed omnia per ipsum. Ipsos itaque filius, quos & pater: quia non alia, nec aliter, sed hæc & filius similiter facit. Ita planè intelligendum est, & ita tenendum. Sed mementote quia filius quos vult viuificat. Tenete ergo hic non solum potestatem filij, verum & voluntatem. Filius quos vult viuificat, & pater quos vult viuificat, & ipsos filius, quos & pater: ac per hoc eadem patris & filij & potestas est & voluntas. Eadem quoque vita & viuificatio mortuorum. & ideo dicit; *Sicut pater suscitatur mortuos, & viuificat quos vult, sic & filius quos vult viuificat.* Non enim alios filius viuificat, alios pater, sed vna potestas vnã viuificationem facit: quæ etiam potestas vno ore honoranda est. & ideo consequenter subiunxit;

Pater enim non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Paternon iudicat quenquam, quia patris persona hominem non suscepit, nec in iudicio videbitur, sed sola filij persona in ea forma qua iudicata est iniuste, iuste iudicabit viuos ac mortuos. Nec enim filius videbitur in iudicio in ea natura qua consubstantialis est Deo patri, sed in ea qua substantialis est patri, & homo factus est. Ita intelligendum est, *Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio:* ac si diceretur, Patrem nemo videbit in iudicio viuorum & mortuorū, sed omnes filium, quia filius hominis est, vt possit & ab impijs videri, cum & illi videbunt in quem pupugerunt. Quòd ne conijcere potius, quàm apertè demonstrare videamur, proferamus eiusdem Domini certam manifestamq; sententiam, qua ostendamus ipsam fuisse causam, vt diceret, *Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio,* quia iudex in forma filij hominis apparebit: quæ forma nõ est patris, sed filij: nec ea filij in qua æqualis est patri, sed in qua minor est patre: vt sit in iudicio conspicuus bonis & malis: vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem: quia nemo honorificat patrem, nisi quòd habeat filium. Quid est enim honorificare patrem, nisi quòd habeat filium? Aliud est enim cum tibi cõmendatur Deus, quia Deus est, & aliud cū tibi cõmendatur Deus quia pater est. Cū tibi quia Deus est cõmendatur,

Psal. 81. Dij quomodo dicatur homines à Psalmista.

Ioan. 1.

Christus vt patri fuerit æqualis.

Opera patris & filij eadè sunt. Ioan. 1.

Demonstrare patris.

Mortuos suscitatur maior et quàm languidos sanare.

Patris & filij eadè voluntas.

Iudicium hominum filio in diuinitate cõmittitur.

Patrem nemo videt in iudicio. Ioan. 1.

Filius in diuinitate per se non videtur quàm pater.

creator tibi commendatur, omnipotens tibi commenda-
 datur, spiritus quidam summus, æternus, inuisibilis, incō-
 mutabilis tibi commendatur. Cū vero tibi quia pater
 est commendatur, nihil tibi aliud quā & filius commenda-
 tur, quia pater dici non potest si filium non habet: sicut
 nec filius si patrem nō habet. Sed ne fortē patrem quidem
 honorifices tanquam maiorem, filium vero tanquam mi-
 norem, vt dicas mihi, Honorifico patrem, scio enim quod
 habeat filium & non erro in patris nomine: non enim pa-
 trem intelligo sine filio. honorifico tamen & filium tan-
 quam minorē: Corrigit te ipse filius, & reuocat te, dicens,
 Vt omnes honorificent filium, non inferiūs, sed sicut honorificant
 patrem. Qui ergo non honorificat filium, nec patrem honorificat qui
 misit illum. Ego, inquis, maiorem honorem volo dare pa-
 tri, minorem filio. Ibi tollis honorem patri, vbi mino-
 rem das filio. Quid enim tibi aliud vult ista sententia, nisi
 quia pater æqualem sibi filium generare aut noluit, aut nō
 potuit? Si noluit, inuidit: si non potuit, defecit. Non ergo
 vides quia ita sentendum? Vbi maiorem honorem dare
 vis patri, ibi es contumeliosus in patrem. Proinde sic ho-
 norifica filium, quomodo honorificas patrem. si vis, ho-
 norifica & filium & patrem.

Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit
 ei qui misit me, habet vitam æternam: & in iudicium non venit,
 sed transit. Non nunc transit, sed iam transit à morte in
 vitam. Et hoc attendite, Qui verbum meum audit, & (non dixit,
 Credit mihi, sed) credit ei qui misit me. Verbum ergo si-
 lii audit, vt patri credat. Quare verbum audit tuum, &
 credit alteri? Nonne cū verbum alicuius audimus, eidem
 verbum proferenti credimus? loquenti nobis fidem ac-
 commodamus? Quid ergo voluit dicere, Qui verbum meum
 audit, & credit ei qui misit me, nisi quia verbum est in me? Et
 quis est qui audit verbum meum, nisi qui audit me, qui
 credit me? Credit autem ei qui misit me, quia cum illi
 credit, verbum eius credit. Cū ergo verbo eius credit,
 mihi credit, quia verbum patris ego sum. Non enim tran-
 saret de morte ad vitam, nisi primo esset in morte, & non
 esset in vita. Cū ergo transierit in vitā, non erit in mor-
 te. Mortuus ergo erat, & reuixit: perierat, & inuētus est. Fit pro-
 inde iam quādā resurrectio, & transeunt homines à mor-
 te quadam ad quandam vitam, à morte infidelitatis ad
 vitam fidei: à morte falsitatis ad vitam veritatis: à morte
 iniquitatis ad vitam iustitiæ. Est ergo & ista resurrectio
 mortuorū. Aperiat illā plenius, & luceat nobis, vt cepit.

Amen amen dico vobis, quia veniet hora, & nunc est, quando
 mortui audient vocem filij Dei: & qui audierint, viuent. Hoc
 proprium est piorum, qui sic audiūt de incarnatione eius,
 vt credant quia filius Dei est, id est, sic eum propter se fa-
 ctum accipiunt, minorem patre in forma serai, vt credant
 quia equalis est patri in forma Dei. & ideo sequitur, & hoc
 ipsum commendans dicit;

Sicut enim pater habet vitam in semetipso, ita dedit & filio vi-
 tam habere in semetipso. Quod ergo ait, dedit filio vitam ha-
 bere in semetipso, breuiter dicat, genuit filium vitam in se
 habentem. Neq; enim erat sine vita, & accepit vitam, sed
 nascendo vita est. Pater vita est & nō nascendo, filius vita
 nascendo. Pater de nullo patre, filius de Deo patre. Pater
 propter filium est, filius vero & quod filius est, propter
 patrem est, & quod est, à patre est; Hoc ergo dixit, vitam
 dedit filio, vt habeat eam in semetipso, tanquam diceret, Pater,
 qui est vita in semetipso, genuit filium, qui est & vita in se-
 metipso. Pro eo enim quod genuit, voluit intelligi dedit:
 tanquam si cuiquam diceremus, dedit tibi Deus esse. Se-
 quitur enim, & dicit;

Et dedit ei potestatem iudicium facere, quia filius hominis est. Puto
 nihil esse manifestius: Nam quia filius Dei est æqua-
 lis patri, non accipit hanc potestatem iudicium faciendi,
 sed habet illam cū patre in occulto. Accipit autem illam,
 vt boni & mali eum videant iudicantem, quia filius ho-
 minis est. Visio quippè filij hominis exhibebitur & malis.
 Nam visio formæ Dei, non nisi mundis corde (quia ipsi
 Deum videbunt) id est iohispijs exhibebitur, quorum di-
 lectioni hoc ipsum promittit, quia ostendet seipsum illis.
 & ideo vide quid sequitur; Nolite mirari hoc, inquit. Quid

nos prohibet mirari? nisi illud quod reuera miramur.
 Omnis qui intelligit, vt video, non diceret patrem dedisse
 ei potestatem iudicium facere, quoniam filius hominis est,
 cum magis hoc expectaretur vt diceretur, quoniam filius
 Dei est: sed quia filium Dei secundum id quod in forma
 Dei æqualis est patri, videre iniqui non possunt: oportet
 autem vt iudicem viuorum & mortuorum, cum coram
 iudicabuntur, & iusti videant, & iniqui.

Nolite, inquit, hoc mirari, quoniam veniet hora, in qua omnes
 qui in monumentis sunt, audient vocem eius: & procedent qui bona
 egerunt, in resurrectionem vitæ: qui mala gesserunt, in resurrectio-
 nem iudicij. Ad hoc ergo oportebat, vt ideo acciperet il-
 lam potestatem quia filius hominis est, vt resurgēs om-
 nes viderent eum in forma in qua videri ab omnibus po-
 test, sed alij ad damnationem, alij ad vitam æternam. Quæ
 est autem vita æterna, nisi illa visio quæ non conceditur
 impijs? Vt cognoscant te, inquit, vnum verum Deum, & quem
 misisti Iesum Christum. nisi quemadmodum vnum verum
 Deum, qui ostendit seipsum illis, non quomodo se osten-
 det etiam puniendis. In forma filij hominis, secundū illam
 visionem bonus est, quam visionem Deus apprens exhibet
 mūdis corde: quoniam quā bonus Deus Israel rebus cor-
 de. Quando autem iudicem videbitur mali, non eis tunc se
 plangent omnes tribus terræ, in numero vtiq; malorum
 hominum & infidelium. Propter hoc etiam illi qui eum dix-
 erat magistrum bonum, quærens ab eo consilium conse-
 quendæ vitæ æternæ, respondit, Quid interrogas de bono? Ne-
 mo bonus nisi vnus Deus. cū & hominem alio loco dicit bo-
 num ipse Dominus. Bonus homo, inquit, de bono thesauro cor-
 dis sui profert bona, & malus homo de malo thesauro cordis sui pro-
 fert mala. Sed quia ille vitam æternam quærebat, vita
 autem æterna est in illa contemplatione, qua non ad pœ-
 nam videtur deus, sed ad gaudium sempiternum: duas hic
 resurrectiones ipse Dominus Christus in his verbis nobis
 demonstrat. Primam, quæ in fide est, resurgendo à pecca-
 tis, de qua ait;

Amen amen dico vobis, quia veniet hora, & nunc est, in qua
 mortui audient vocem filij Dei. Alteram, vbi ait, Amen amen
 dico vobis, quia veniet hora, in qua omnes qui in monumentis
 sunt, audient vocem filij Dei. Illa prior est resurrectio ani-
 marum, ista sequens resurrectio erit corporum. Qui vero
 in hac prima resurgit, in secunda resurget ad gloriam.
 Qui vero in hac prima non resurgit, in secunda tamen re-
 surget, sed ad pœnam. Vtrunque facit Deus per Christū.
 Qui hic resurgit per eum, ibi resurget ad eum: qui hic per
 eum non resurgit, nec ibi ad eum resurget. Hora autem
 nunc est, vt resurgant mortui. Hora erit in fine seculi, vt
 resurgant mortui: sed resurgant nunc in mente, tunc in
 carne. Resurgant nunc in mente per verbum Dei filium,
 resurgant tunc in carne per verbum Dei carnis factum si-
 lium hominis. Neque enim ad iudicium viuorum, & mor-
 tuorum, pater ipse venturus est: nec tamen recedit à filio
 pater. Quomodo ergo non ipse venturus est? quia non ip-
 se videbitur in iudicio. Videbunt in quem compunxerunt.
 Forma illa erit iudex, quæ stetit sub iudice. Illa iudica-
 bit, quæ iudicata est. Iudicata est enim inique, iudicabit
 iustæ. Talis apparebit iudex, qualis videri possit & ab eis
 quos coronaturus est, & ab eis quos damnaturus est. Di-
 stinctio est inter illud verbum, quod superius dixit, quod
 mortui audient vocem filij Dei: & inter illud quod hic ait, Ve-
 nit hora quod omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij
 Dei. ibi enim adijcit, & qui audierint, viuent: hic vero
 simpliciter ait, audient vocem filij Dei. Ideo illa resurrectio
 est ad vitam: ista vero quæ futura est, de qua dicit, Au-
 dient vocem filij Dei, audient inquam vt resurgant ad iudi-
 cium, non addidit hic ad vitam: quia non omnes ad glo-
 riam resurgent, sed multi ad pœnam, ideo addidit de futu-
 ra resurrectione, Procedent qui bona fecerunt, in resurrectio-
 nem vitæ: qui mala egerunt, in resurrectionem iudicij: id est da-
 mnationis, quia hic iudicium pro pœna posuit. Tunc erit
 vltima palea, & separabit bonos à malis, triticum à paleis.
 Tunc ibunt impij in ignem æternum, iusti autem in vi-
 tam æternam. Sequitur autem;

Iniqui De-
 um in for-
 ma Dei nō
 videbunt,
 sed in for-
 ma homi-
 nis.
 Ioh. 17.

Mundi cor-
 de Deum
 videbunt.
 Psal. 21.

Mat. 23.

Mat. 10.

Bonus
 nisi vnus
 Deus
 cor. 1.
 Luc. 6.

Animarū
 resurre-
 ctio.

Corporum
 resurre-
 ctio.

Pater in-
 dicio viu-
 orū & mor-
 tuorū non
 aderit.

Humana
 forma
 Christus
 iudicabit.

honorificat
 patrem
 in quo
 sit.

Infidelitas
 peccatum
 maximum.

Dei visio
 vultu non
 exhibetur.
 Mat. 5.

Non possum à me ipso facere quicquam: sed sicut audio, iudico.] Fortassis ideo dixit, *Non possum à me ipso facere quicquam,* quali dixisset, *A me ipso non sum: sed à patre.* Pater enim à nullo alio est, filius à patre est. Ideo dixit: *sicut audio, iudico:* quia, vnum opus est patris & filij & spiritus sancti. Sicut audit, iudicat: audit videlicet per vnitatem substantiæ, & proprietatem scientiæ, Non iudicat à semetipso: quia non est à semetipso. Pater quippè solus de alio non est, filius à patre genitus est, vt diximus. Ab ipso enim audit filius à quo genitus est: quia non est à se ipso, sed ab illo à quo genitus est. A quo illi est intelligentia, ab illo vtique & scientia. Ab illo igitur audientia, nihil est aliud quàm scientia. Potest quoque hoc ipsum quod dixit, sicut audio, iudico, de humanitatis natura intelligi, quàm Dei filius ex virgine sumpsit. Cùm ageretur de resurrectione animarum, non dicebat video, sed audio. Audio enim tanquam præcipientis patris imperium. Iam ergo sicut homo, sicut quo maior est pater, iam ex forma serui, non ex forma Dei, sicut audio iudico.

Et iudicium meum iustum est. Vnde est iudicium iustum hominis? sequitur; *Quia non quero voluntatē meā, sed voluntatem eius qui misit me.* Ista misio, incarnatio est Christi, q̄ ad hoc facta est, vt paterna voluntas in salutē humani generis per eum efficeretur. Videtur enim in hoc loco ex his verbis Saluatoris nostri, velle eum insinuare nobis, duas naturas in se esse, & veram habere animam, in qua solet voluntas esse: quæ sanè tanta coniunctione commixta est diuinitati, vt tota voluntas in ea spiritalis fiat, non animalis, id est carnalis. Nam consequitur;

Si ergo testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum nõ est verum. (& paulò post) Qui me misit pater, ipse testimonium perhibet de me. Nunc in se naturā hominis demonstrans, nunc in Dei maiestate æqualem se significans patri. Nunc vnitatem sibi diuinitatis cum Deo patre vendicans, nunc fragilitatem humanæ carnis ostendens. Nunc doctrinam suam se non docere, nunc voluntatem suam non querere. Nunc testimonium suum verum non esse, nunc verum esse significans. Nam hic ait, *Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum:* & paulò post, *Si ego testimonium perhibeo de me, verum est testimonium meum.* Quomodo ergo non est verum testimonium tuum Domine, nisi secundum fragilitatem carnis? Nam & illud quod dixit, *Non veni facere voluntatem meam.* &, *Filius à se nihil potest facere.* & alia multa huiusmodi, hæc omnia non infirmant filium neque depreciant, nec à patre disingunt. Siquidem & hæc ideo posita sunt, vt vera eius incarnatio noscatur. Nam quod dicit, *Ego de patre exiui: ego in patre, & pater in me: ego & pater vnū sumus: & qui me videt, videt & patrem: & sicut pater suscitatur mortuos & viuificat, ita & filius quos vult viuificat:* vera eius diuinitas approbatur, quia voluntas patris & filij, vna operatio, vna denique gratia, eademque gubernatio est, sicut magister gentium docet ita scribens, *Gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino IESV Christo.*

Alius est qui testimonium perhibet de me.] In sequentibus ostendit quis sit ille alius qui testimonium perhibet de se, vbi ait, *Qui misit me pater, ipse testimonium perhibet de me.* Testimonium patris est de filio in baptisimo, vbi vox facta est de cælo, *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Simile quoque testimonium in monte sancto perhibuit pater audientibus tribus discipulis de filio suo.

Et scio quia testimonium eius verum est.] Omne verum à veritate, verum est. Deus enim veritas est: & quicquid verum est, à Deo verum est. Atque id testimonium dixit quod sit.

Opera, inquit, quæ ego facio, testimonium perhibent de me (deinde adiunxit) Et testimonium perhibet de me qui misit me pater.] Ipsa quoque opera quæ fecit, à patre se accepisse dicit. Testimonium ergo perhibent opera: testimonium perhibet pater qui misit eum. Perhibuit Ioannes testimonium de Christo tanquam lucerna, non ad sanandos amicos, sed ad confundendos inimicos. Id enim antea prædicatum erat à persona patris, *Parauit lucernam Christo meo: inimicos eius induam confusione:* super ipsum autem effloreat sanctificatio

mea. Esto tanquam in nocte positus, attendisti in lucernā, & miratus es lucernam, & exultasti ad lumen lucernæ: sed illa lucerna dicit esse Solem in quo exultare debeas: & quamuis ardeat in nocte, diem te iubet expectare. Non ergo quia illius hominis testimonium non erat opus (nam vt quid mitteretur, si non erat?) sed ne in lucerna remaneat homo, & lumen lucernæ sibi sufficere arbitretur, ideo nec Dominus lucernam illam superfluum dicit fuisse, nec tamen edicit in lucerna manere debere. Dicit aliud testimonium scriptura Dei, vbi vtique Deus perhibuit testimonium filio suo, & in illa scriptura Iudæi spem posuerant, in lege scilicet Dei ministrata sibi per Moysen famulum Dei.

Scrutamini, inquit, scripturas, in qua vos putatis vitam æternam habere: ipsa testimonium perhibet de me: & non vultis venire ad me, vt vitam æternam habeatis.] Qui vos putatis habere in scriptura vitam æternam, ipsam interrogate cui perhibet testimonium, & intelligite quæ sit vita æterna. Et quia propter Moysen videbantur repudiare Christum, tanquā aduersarium institutis & præceptis, quæ Moyses tradidit, rursus eosdem ipse conuincit tanquam de alia lucerna. Omnes enim homines lucernæ, quia & incendi possunt, & extingui. Et lucernæ quidem cum sapiunt, lucent, & spiritu feruent. Nam si ardebant, & extinctæ sunt, iam etiam putent. Permanserunt enim serui Dei lucernæ bonæ ex oleo misericordiæ illius, non ex viribus suis. Gratia quippè Dei gratuita, illa oleum lucernarum est. *Plus enim illis omnibus laboraui,* ait quædam lucerna: & ne viribus suis ardere videretur, adiunxit, *Non autem ego, sed gratia Dei mecum.* Omnis ergo propheta ante Domini aduentum lucerna est: de quo dicit Petrus Apostolus, *Habemus certiore propheticum sermonem, cui benefacitis, intendentes quem admodum lucernæ lucenti in obscuro loco, donec dies luceat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.* Lucernæ itaque prophetæ, & omnis propheta vna magna lucerna. Quid Apostoli? non lucernæ etiam ipsi? Lucernæ plane. Solus enim ille non lucerna. Non enim accenditur & extinguitur, sed est lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. De Ioanne dicitur, *Non erat ille lumen, sed vt testimonium perhiberet de lumine.* De Christo autē: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Quid est quod de Apostolis ipsa veritas ait? *Vos estis lux mundi.* & de Ioanne Euangelista, *Non erat ille lumen?* Nec Ioannes per se erat lucerna, nec Apostoli per se lumen: sed à lumine Christo ille lucerna, & illi illuminati, qui est sol verus oriens in cordibus credentium.

Ego autem habeo testimonium maius Ioanne.] Opera enim qua dedit mihi pater, ipsa opera qua ego facio, testimonium perhibens de me, quia pater me misit: & qui misit me pater, ipse testimonium perhibet de me. Superius dixit, *testimonium non accipio ab homine.* hic causam reddit cur ab homine testimonium non accepisset, quia habet testimonium patris, & operum testimonia, sed habet maius quàm sunt hominum. Ergo hæc misio, incarnatio est Christi, redemptio est nostra. Redemptio vero nostra est in ipsa veritate, qui ait, *Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant.* Sabiunxit vero huic testimonio patris, de ipso patre, quod Iudæi, vel magis omnes infideles excæcatis mentibus veritatem diuinitatis non possunt accipere, dicens;

Neque enim vocem eius audistis vnquam, neque speciem eius vidistis, & verbum eius non habetis in vobis manens.] Dicit Apostolus, *Non enim auditores legis iustificati sunt, sed factores verbi Dei.* id est, filius Dei non manet in illorum cordibus, qui non seruant quæ audiunt. Quod verd ait, *Neque vocem eius audistis, neque speciem eius vidistis,* in hoc ostendit substantiam diuinitatis incomprehensibilem esse, & inuisibilem, & vocem eius non carnalibus audiri potuisse auribus, sed spiritali intelligentia per gratiam Sancti spiritus intelligi vel amari, secundum quod vniciquæ datum erit.

Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitā æternam habere: & illa sunt quæ testimonium perhibent de me: & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis. Non vultis venire, id est, non vultis credere, quia impossibile est sine fide placere Deo.

Anima Christi.

Ioan. 8.

Ioan. 6.

1. Cor. 1.

Matt. 3.

Patris testimonium de Christo.

Ioan. 14.

Testimonium Christi, verum est.

Psal. 131.

Scriptura testimonium de Christo.

Lucerna omnes homines.

1. Cor. 1.

2. Pet. 1.

Matt. 1.

Lux hominum quæ modo est facta.

Opera Christi.

maxime per omnes de testimonium.

Ioan. 11.

Rom. 2.

Diuinitas incomprehensibilis.

Hebr. 11.

venire no-
strum ad
Christum.

perum ad
salutem ne-
cessaria.

Venire nostrum ad Christum, id est credere verum illum filium Dei, & veram nos per illum habere salutem. Omnis enim scriptura sancta, testimonium perhibuit Christo, siue per figuras, siue per prophetias, siue per angelorum ministeria. Ergo & Moyse perhibuit testimonium Christo, & Ioannes perhibuit testimonium Christo, & ceteri Prophetæ & Apostoli perhibuerunt testimonium Christo. His omnibus testimonijs præponit testimonium operum suorum, quia per illos non nisi Deus perhibuit testimonium filio suo.

Claritatem ab hominibus non recipio. Id est, laudem humanam non quero: quia non veni ministrari, sed ministrare. id est, non veni ut honorem omnibus darem spiritualem.

Sed cognoui vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis. Ideo dilectionem Dei non habuerunt, quia non crediderunt in eum, qui non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem eius qui misit illum. Ideo subiunxit;

Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me. Id est, non credidistis in me, qui ideo veniebam in mundum, ut glorificaretur nomen patris.

Si alius venerit in nomine suo illum accipietis. Quis est iste qui venit in nomine suo? nisi ille qui propriam gloriam querit, & non illius qui misit illum? Quis est quem accepturi erunt Iudæi, nisi Antichristus, qui venturus est propriam gloriam querere? Et hoc erit illis pena peccati, quia noluerunt veritati credere, & credent mendacium.

Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ad inuicem accipitis: & gloriam qua à solo Deo non queritis? Considerandum est intentus, quantum sit iactantia & humanæ laudis ambitio malum, pro quo ipsa veritas, aut credere non posse quosdam, quia sæcularis gloriæ erant. Quid est humanæ laudis cupiditas, nisi superbæ mentis elatio? Vult de se estimari, quod in se habere non studet. Alter est interius, alter foris videri desiderat. Humilitas verò gloriam querit à solo Deo, superbia ab hominibus. Vnde Ioannes Baptista ab ipsa veritate excellenter laudatus est, quod non esset arundo vento agitata: quia non humanæ laudis, nec odiosæ vituperationis aura flante flexibilis fuit. ideo gloriam habuit à Deo Christo, quia gloriam non quæsiuit humanam.

Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud patrem. Est qui accusat vos Moyses, de quo vos maxime speratis. Ideo non accuso, quia non veni damnare, sed saluare. Moyses verò accusat, quia increduli estis voci illius. De me scripsit, dum ait; *Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus de fratribus vestris, tanquam me ipsum audietis eum.* Quid vero sequatur attendite: *Erit, omnis anima que non obedierit prophete illi, exterminabitur de populo Dei. Si illius lixeris non creditis, quomodo meis crederis verbis?* Quicquid enim Lex vel Prophetæ scripserunt, omnia Christum venturum esse designabant. Si enim Iudæi legi vel prophetis credidissent, credidissent utique & Christo. Post hæc verba mystica, & profundissima intelligentiæ Domini nostri Iesu Christi, quibus partim suæ diuinitatis, partim & humanitatis arcana mysteria, vel tunc audientibus, vel nunc legentibus demonstrare voluit, quinque panum miraculo seipsum ostendere qui esset voluit. Idcirco sequenter Euangelista adiunxit.

CAPVT VI.

Post hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, &c. Abiit IESVS trans mare Galilææ, quod multis pro diuersitate circumiacentium Regionum vocabulis distinguitur. illis tantum locis mare Tiberiadis vocatur, vbi Tiberiadem ciuitatem aquis (vt aiunt) calidis salubrem habitationem præmonstrat. Si quidem interfluente sordane, duodeuiginti passuum millibus in longum, & quinque extenditur in latum. Mysticè autem mare turbida ac tumètia, sæculi huius volumina significat, in quibus prauè quilibet iniuste delectati, quasi profundis dediti pisces, mentem ad superna gaudia non intendunt. Vnde benè idem mare Galilææ, id est rota cognominatur, quia nimirum amor labentis sæculi quasi in vertiginem corda mittit, quæ ad perennis vitæ desideria non permittit erigi, de quibus Psalmista,

In circuitu, inquit, impij ambulat. Sed abeuntem trans mare Galilææ Iesum multitudo maxima sequebatur, quæ doctrinæ, sanationis, & refectiois ab eo cœlestis munera summa perciperet. Sola illud gens Iudæa sequebatur credendo: postquam vero per incarnationis suæ dispensationem fluctus vitæ corruptibilis adiit, calcavit, transiit, maxima mox eum multitudo credentium secuta est nationum, spiritualiter instrui, sanari ac satiari desiderans, & cum Psalmista dicens, *Domine ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam.* & iterum, *Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: sana me Domine, quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.* & iterum de percipiendis ab eo vitæ perpetuæ alimonijs confisa, *Domine, inquit, pascit me, & nihil mihi deerit: in loco pascua ibi me collocavit.* Quod autem

subiens in montem IESVS, ibi sedebat cum discipulis suis, sed veniente ad eum multitudine, descendit, atque hanc in inferioribus reficit, quam in inferioribus paulò antè curauerat: nequaquam frustra factum credamus, sed ad significandum mysticè, quia doctrinam & charismata sua Dominus iuxta percipientium capacitatem distribuit, infirmis quidem adhuc mentibus paruulis spiritu simpliciora monita committens, & apertiora credens sacramenta: celsioribus aut quibusq;, & perfectioribus sensu, secretiora suæ maiestatis arcana referans, altiora deuotæ conuersationis itinera suggerens, & altiora præmiorum cœlestium dona promittens. Denique cuidam sciscitanti quid faciens vitam æternam possideret, quasi in fœderis adhuc polito, cœmunia suæ dona largitatis impendit, dicens;

Non occides, non mechaberis, non furtum facies, non falsum testimonium dices: Honoram patrem tuum & matrem. Cui postmodum maiora querenti, & velut ad montem virtutum ascendere cupienti; *Si vis, inquit, perfectus esse, vade & vende que habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in calo: & veni sequere me.* Cuius discretionem moderam nis non per se solum Dominus in carne docens exhibuit, verum nunc quoq; per verbi sui ministros exhibere non cessat. Vnde ipsè sub vnus boni serui persona testatur, quia dare debeant conseruis in tempore tritici mësoram, id est, pro capto audientium opportunè & mensuratè verbi dapes suggerere. Quod verò appropinquante Pascha Dominus turbas docet, sanat, & reficit, possumus ita mysticè interpretari, quia Pascha nostrum transitus dicitur: & quoscunque Dominus in æterna munere suorum suauitate recuperat, ad salubre profecto transitu præparat: vt carnales videlicet cœcupiscentias, mentis sublimitate transcendant, infirma mundi desideria pariter & aduersa cœlesti regni spe & amore conculcent, et si necdum anima vel carne ad superna valeant pertingere: quia hoc nimirum in futuro promittitur. Quicquid tamen carnales quasi altum amplecti conspiciunt, comparatione æternorum quasi nihil despiciant, iuxta exemplum illius, qui videns impium superexaltatum & eleuatum sicut cedros Libani, trahit temporalia contemplando, & quasi iam non esse videbat, quem cito tolendam præuidebat.

Cum subleuasset oculos Iesus. Et venientem ad se multitudinem vidisse perhibetur, diuinæ pietatis indicium est: quia videlicet cunctis ad se venire querentibus, gratia misericordiæ cœlestis occurrere conueuit, & ne querendo errare possint, lucem sui spiritus aperire currentibus. Nam quod oculi Iesus, dona spiritus eius mysticè designent, testatur in Apocalypsi Ioanes, qui figuratè loquens de illo, *Et vidi, inquit, agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem: qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram.*

Quod tentans Philippum Dominus, Vnde, inquit, ememus panes, vt manducent hi? Prouida utique dispensatione facit, non vt ipse quæ non nouerat discat, sed vt Philippus tarditatè suæ fidei, quam magistro sciènte ipse nesciebat, tentatus agnoscat, & miraculo factò castiget. Neq; enim dubitare debuerat, præsentè reuè creatore, qui *educit panem de terra, & vino lætificat cor hominis,* paucorum denariorum panes sufficere turbarum millibus non paucis, vt vnusquisque sufficienter acciperet, & iam saturatus abiret. Quinque autem panes quibus multitudinem populi saturauit, quinque

Psal. 11.

Psal. 124.
Psal. 6.

Psal. 22.

Perfectiorum & infirmorum rationem Christus habet.

Matt. 19.

Tritici mensura quid significet.
Pascha transitus dicitur.

Psal. 36.
Temporalium contemptus.

Oculi Iesu.

Psal. 103.

Quinque panes hordeacei.

Antichristum In-
ter acci-
piat.

Ambitio-
nem malum.

Glorie hu-
manæ cupi-
ditatis ma-
lum.

Matt. 11.

De Christo
testimonium.
Dicit. 18.

Christum
omnes ja-
cere licet
loquantur.

Mare Ga-
lilææ.

Mare ty-
ru.

sunt libri Moysi, quibus spirituali intellectu patefactis, & abundantiore iam sensu multiplicatis, auditorum fidelium cotidie corda reficit. Qui bene hordeacei fuisse referuntur, propter nimirum austeriora legis edicta, & integumenta literę grossiora, quę interiore spiritus quasi medullam celabat. Duo autem pisces, quos addidit, Psalmistarum non inconuenienter & Prophetarum scripta significant, quoniam vni canendo, alteri colloquendo suis auditoribus futura Christi & Ecclesię sacramenta narrabant. Et bene per aquatilia animantia figurantur illius æui præcones, in quo populus fidelium sine aquis baptismi viuere nullatenus posset. Sunt qui putant duos pisces, qui saporem suauem panis dabant, duas illi personas significare, quibus populus ille regebatur, vt per eas consiliorum moderamen acciperet, regiam scilicet, & sacerdotalem: ad quās etiam sacrosancta illa vnctio pertinebat: quarum officium erat procellis & fluctibus popularibus nunquā frangi atque corrumpi, & violentas turbarum contradictiones tanquam aduersantes vndas sæpè disrumpere: interdum eis, custodita sua integritate, cedere: prorsus more piscium, tanquam in procelloso mari, sic in turbulenta populi administratione versari. quę tamen duę personę Dominum nostrum præfigurabant. Ambas enim solus ille sustinuit, & non figurate, sed propriè solus impleuit. Puer qui quinque panes, & duos pisces habuit, nec tamen hos esurientibus turbis distribuit, sed Domino distribuendos obtulit, populus est Iudæorum, literalis sensu puerilis, qui scripturarum dicta clausa secum tenuit: quę tamen Dominus in carne apprensus accepit, & quid intus haberet vtilitatis ac dulcedinis, ostendit: quamquę multiplici spiritus gratia, quę pauca ac despecta videbantur, exuberarent, patefecit: hæc per Apostolos suos, Apostolorumquę successores cunctis nationibus ministranda porrexit. Vnde bene alij referunt Euangelistę, quia panes & pisces Dominus discipulis suis, discipuli autem ministrauerunt turbis. Cùm enim mysterium humanę salutis accepisset enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmatum est. Quinque siquidem panes & duos pisces fregit, & distribuit discipulis, quando aperuit illis sensum, vt intelligerent omnia quę scripta essent in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de ipso. Discipuli apposuerunt turbis, quando profecti prædicauerunt vbi que Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Fenum in quo discumbens turba reficitur, concupiscentia carnalis intelligitur, quam calcare ac premere debet omnis qui spiritualibus alimentis satiari desiderat. *Omnis enim caro fenum, & omnis gloria eius tanquam flos feni.* Discumbat ergo super tænum, florem feni conterat, id est castiget corpus suum, & feruituti subiiciat, voluptates carnis edomet, luxurio fluxa restringat, quisquis panis viuui cupit suauitate refici. Quisquis supernę gratiæ dapibus renouari cupit, ab infirma vetustate deficiat. Quinque milia viri qui manducauerunt, refectiorem vitę eorum qui verbo reficiuntur, insynant. Virorum quippè nomine solent in scripturis perfectiores quique figurari, quos feminea molities nulla corrumpit: quales esse cupit eos quibus dicit Apostolus, *Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini.* Millenarius autem numerus, vltra quem nulla nostra computatio sacrescit, plenitudinem rerum de quibus agitur, indicare consuevit. Quinarium verò quinque notissimi corporis nostri sensus exprimentur, visus videlicet, auditus, gustus, olfactus, & tactus. In quibus singulis quicunque viriliter agere & confortari satagunt, sobriè, & iustè, & piè viuendo, vt cęlestis sapiētia mereantur dulcedine recreari, nimirum quinque millibus virorum, quos Dominus mysticis dapibus satiavit, figurantur. Nec prætereundum, quod refecturus multitudinem, gratias egit. Egit quippè gratias, vt & nos de perceptis cęlestis muneribus gratias semper agere doceret, & ipse quantum de nostris profectibus gratuletur, & de nostra spirituali refectiōe gaudeat, intimaret. Vultis etenim nosse fratres, quantum Saluator noster, nostrę gaudeat saluti? Narrat Euangelista Lucas, dedisse eum discipulis potestatem calcandi super omnem virtutem inimici: eorumque nomina scripta esse in caelis indicasse. & statim infert: *In ipsa hora exultauit in*

Spiritu sancto, & dixit, *Confiteor tibi pater Domine cali & terra, quod abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus & reuelasti ea paruulis.* Claret ergo quia saluti ac vitę fidelium congratuletur, qui patrem gratias agendo collaudat, quod ea quę superbientibus abscondit, humilibus spiritu secreta reuelauerat. Quod autem saturata multitudine, iussit discipulos colligere quę superauerunt fragmentorum, ne perirent: hoc profecto signat, quia pleraque sunt arcana diuinorum eloquiorum, quę vulgi sensus non caput, nonnulla quę per se quidem minus docti assequi nequeunt. Hęc ergo necesse est qui valent, diligentius scrutando colligant, & ad eruditionem minorum suorum vel dicto, vel scripto faciant peruenire, ne alimenta verbi, illorum desidia pereant, plebibusquę tollantur, qui hæc Domino donante interpretando colligere norunt.

Collegerunt ergo, inquit, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum. Quia duodenario numero solet perfectionis cuiuslibet summa figurari, rectè per duodecim cophinos fragmentorum plenos, omnis doctorum spiritualium chorus exprimitur, qui obscura scripturarum, quę per se turbę nequeunt, & meditando colligere, & mandata literis, suo pariter ac turbarum vsui conseruare iubentur, hoc ipsi fecere Apostoli & Euangelistę, nõ pauca legis & Prophetarum dicta suis, interpretatione addita, inserendo opusculis, hoc sequaces eorum Ecclesię toto ore magistris, etiam integros nonnulli vtriusque testamenti libros diligentiore explanatione discutiendo, qui quātumlibet hominibus despecti, cęlestis tamè gratiæ sunt pane fecundi. Nam feruilia cophinis solent opera fieri. Vnde de populo qui in luto ac lateribus feruiebat in Aegypto, dicit Psalmista, *Manus eius in cophino feruierunt.*

Illi ergo homines cum vidissent quod fecerit signum, dicebant, quia hic est vere propheta qui venturus est in mundum. Rectè quidem dicebant Dominum prophetam magnum, magnę salutis præconem iam mundo futurum. Nam & ipse prophetam se vocare dignatur, vbi ait: *Quia non capit prophetam perire extra Hierusalem.* Sed nondum plena fide proficiebant, qui hunc etiam Deum dicere nesciebant. Ergo illi videntes signum quod fecerit Iesus, dixerunt, *quia hic est vere propheta qui venturus est in mundum.* Nos certiori agnitione veritatis & fidei videntes mundum quem fecit Iesus, & signa quibus illum repleuit, dicamus, *Quia hic est vere mediator Dei & hominum, qui in mundo erat diuinitate, & mundus per ipsum factus est: qui in propria venit humanitate querere & saluare quod perierat, ac recreare mundum quem fecerat: qui cum suis fidelibus per præsentiam diuinitatis est in mundo omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.*

Iesus autem cum cognouisset, quia venturi essent vt raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus. Datur ergo intelligi, quod Dominus cū sederet in monte cum discipulis suis, & videret turbas ad se venientes, descenderat de monte, & circa inferiora loca turbas pauerat. Nam quomodo fieri posset, vt rursus illuc fugeret, nisi antè de monte descendisset? Significat ergo aliquid, Dominus de alto descendit ad pascendas turbas: paut, & ascendit. Quare autem ascendit cū cognouisset quod vellent eum rapere, & regem facere? Quid enim, non erat rex, qui timebat fieri rex? Erat omnino, nec talis rex qui ab hominibus fieret, sed talis qui hominibus regnum daret. Nunquid fortè & hic aliquid significat nobis Iesus, cuius facta, verba sunt? Ergo in hoc quod voluerunt eum rapere, & regem facere, & propter hoc fugit in montem ipse solus, hoc in illo factum, tacet, nihil loquitur, nihil significat? An fortè hoc erat rapere eum, præuenire velle tempus regni eius? Etenim venerat modò non iam regnare, quomodo regnaturus est in eo quod dicimus, *Adueniat regnum tuum.* Semper quidem ille cum patre regnat, secundum quod est filius Dei, verbum Dei, verbum per quod facta sunt omnia. Prædixerunt autem prophetę regnum eius etiam secundum quod homo factus est Christus, & fecit fideles suos Christianos. Erit ergo regnum Christianorum, quod modo colligitur, quod modo comparatur, quod modo emittitur sanguine Christi: erit aliquādo manifestum regnum,

Pisces duo.

Duorum piscium significatio. Regia & sacerdos in apud Iudæos pascuas.

Iudæorum populus.

Matt. 14. Marc. 16. Luc. 9.

Luc. 24.

Marc. 16.

Fenum.

Esai. 40.

Viri nomē in literis quid significet.

1. Cor. 16. Millenarium numerus.

Lucas 10.

Saluti
firmiter
congrat
latur.Duodecim
num
rum.
Duodecim
officium.

Psalm.

Propheta
erat
Iesus.
Lucas 11.Rex
natus
fuit.Matt.
Lucas
regnum
tuum.

quando erit aperta claritas sanctorum eius propter iudicium ab eo factum, quod iudicium supra ipse dixit quod filius hominis facturus sit: de quo regno etiam Apostolus dicit, *Cum tradiderit regnum Deo & patri.* Vnde etiam ipse dicit, *Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi.* Discipuli autem & turbæ credentes in eum, putauerunt illum sic venisse, ut iam regnaret. Hoc est velle rapere, & regem facere, præuenire velle tempus eius, quo ipse caput se occultabat, ut opportune prodiret, & opportune in fine seculi se declararet. Quare autem dictum est, *fugit?* Neque enim si nollet, teneretur: si nollet, raperetur: qui si nollet, nec agnosceretur. Sed hoc significatiuè factum est. Solus fugit, ne carnaliter regnaret: quia solus ascendit in cælum, vnde spiritualiter regnaret in sanctis suis. *Fugit in montem ipse solus,* primogenitus à mortuis, ascendens super omnes cælos, & interpellans pro nobis. Quem sacerdos significabat semel in anno sancta sanctorum ingrediens non sine sanguine, ut interpellaret pro populo, sursum posito solo in monte agno, qui intrauit in interiora veli, foris populo constituto. Sed videamus illo intra velum cælestis altitudinis morante, quid discipuli in nauicula pariebantur. Quid est nauicula quæ fluctibus iactatur? nisi Ecclesia, quæ persecutionibus fatigatur & foris, & intus? Foris à paganis aperta persecutione, intus à falsis fratribus occulta seditione. Ideo addidit;

Vt autem sero factum est, descenderunt discipuli eius ad mare: & cum ascendissent nauiculam, venerunt trans mare in Capharnaum. Cito dixit finitum, quod postea factum est. Venerunt trans mare in Capharnaum. & redijt vt exponat quomodo venerunt, quia per stagnum nauigantes transierunt: & cum nauigarent ad eum locum, quo eos venisse iam dixit, recapitulando exponit quid acciderit.

Tenebra iam facta erant, & non venerat ad illos Iesus. Quantum accedit finis mundi, crescit error, crescit terror, crescit iniquitas, crescit infidelitas, lux denique, quæ charitas apud Ioannem ipsum Euangelistam satis aperteque monstratur, ita vt diceret, *Qui odit fratrem suum, in tenebris est:* creberrime extinguitur. Refrigescente charitate, abundante iniquitate, ipsi sunt fluctus nauem turbantes, tempestates, & venti clamores sunt maledictorum. inde charitas refrigescit, ide fluctus augentur, turbatur nauis. Vento magno flante mare exurgebat, tenebræ crescebant, intelligentia minuebatur, iniquitas augebatur. Tamen inter hæc omnia nauis ibat, ad terram properabat, portum quebat. Ita inter omnia tentamentorum genera Ecclesia proficiebat. Laborat, sed non mergitur. Christum expectat, quando per eum ad portum perueniat tranquillitatis. Cum ergo remigassent stadia viginti quinque aut triginta, crescit fluctus, augentur tenebræ, seuiunt tempestates: tamen nauis ambulat. *Qui perseuerauerit in finem, hic saluus erit.* Nec ipse stadiorum numerus contemnendus esse videtur. nam quare dixisset Euangelista, *Quasi stadijs viginti quinque aut triginta?* sufficeret dicere, *viginti quinque, aut triginta.* Quos numeros, æstimantis voce, non adfirmantis protulit idem Euangelista. Quæramus numerum viginti quinque vnde constat, vnde fiat? De quinario. Quinarius ille numerus ad legem pertinet. ipsi sunt quinque libri Moyfi, ipsi sunt quinque porticus illos languidos continentes. ipse quinque panes quinque millia hominum pascentes. Ergo legem significat numerus viginti quinque, quoniam quinque per quinque, id est quinquies quinque faciunt viginti quinque, quadratum quinarium. Sed huic legi, antequam Euangelium veniret, deserat perfectio. Perfectio autem in senario numero comprehenditur. Nam senarius numerus perfectus est, & partibus suis impletur, id est. 1. 2. 3. nec aliæ partes in eo inueniri possunt: nec illæ partes coniunctæ aliud quid conficere possunt nisi senarium numerum. propterea sex diebus Deus mundum perfecit: & quinque ipsi per sex multiplicantur, vt lex per Euangelium adimpleatur, vt fiant sexies quini triginta. Ad eos ergo qui implent legem, venit Iesus: & venit quomodo fluctus calcans omnes tumores mundi sub pedibus habens, omnes celsitudines seculi premens: &

tamen tantæ sunt tribulationes, vt etiam ipsi qui crediderunt Iesum, & qui conantur perseuerare, expauescant, ne deficiant à Christo, fluctus calcantes seculi. Cur timet Christianus, dum Christus loquitur. *Ego sum, nolite timere:* *Ioan. 16.*

Voluerunt ergo eum accipere in nauem, agnoscetes ac gaudentes securi facti, & statim fuit nauis ad terram in quam ibant. Factus est finis ad terram, de humido ad solidum, & turbato ad firmum, de itinere ad fidem, id est ad perfectam tranquillitatem, quæ non erit nisi in portu æternæ serenitatis: vbi tota charitas, & nulla iniquitas: tota felicitas, & nulla perturbatio: vbi sine fine regnabunt, qui hic fortiter vsque in finem vitæ suæ laborant.

Alter a die, turba quæ stabat trans mare, vidit quia alia nauicula non esset ibi nisi vna, & quia non introisset Iesus cum discipulis suis in nauem, sed soli discipuli eius abissent. Alia verò superueniunt naues à Tiberiade iuxta locum vbi manducauerant panem, gratias agentes Domino. Cum ergo vidisset turba quia Iesus non esset ibi, neque discipuli eius, ascenderunt in nauiculas, & venerunt Capharnaum, querentes Iesum. Insinuatum est tamen illis tam magnum miraculum. Viderunt enim quod discipuli soli ascendissent in nauem, & quia nauis non ibi erat. Venerunt autem inde & aliæ naues iuxta locum illum vbi manducauerant panem, in quibus eum turbæ secutæ sunt cum discipulis, ergo non ascenderat. alia nauis illic non erat. Vnde subito trans mare factus est Iesus, nisi quia super mare ambulauit, vt miraculū monstraret: Et cum inuenissent eum turbæ. Ecce præsentat se turbis, à quibus rapi timuerunt, & in montem confugerat. Omnia confirmat & insinuat nobis in mysterio dicta esse illa omnia, & facta in magno sacramento, vt aliquid significarent. Ecce ille qui in montem fugerat turbas, nonne cum ipsis turbis loquitur? Modo teneant, modo regem faciant.

Et cum inuenissent eum trans mare, dixerunt ei, Rabbi, quando hic venisti? Ille post miraculi sacramentum, & sermonem inter: vt si fieri potest, qui palli sunt, pascantur: & quorum satiavit panibus ventrem, satiet sermonibus mentem, sed si capiunt: & si non capiunt, fumant quod capiunt, ne fragmenta pereant. Loquatur ergo, & audiamus.

Respondit Iesus, & dixit, Amen amen dico vobis, Queritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducaistis ex panibus meis. Propter carnem me queritis, non propter spiritum. Quam multi non querunt Iesum, nisi vt illis faciat bene secundum tempus? Alius negotium habet, querit intercessionem clericorum. Alius premitur à potentiore, fugit ad Ecclesiam. Alius vult pro se interueniri apud eum, apud quem parum valet. ille sic, ille sic. Impletur cotidie talibus Ecclesia. Vix queritur Iesus propter Iesum. *Queritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducaistis ex panibus meis.*

Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Queritis me propter illum? Queritis me, propter me. Ipsum enim insinuat istum cibum, quo in consequentibus illucescat;

Quem filius hominis dat vobis. Expectabat, credo, iterum panes manducare, iterum discumbere, iterum saginari: sed dixit, *Cibum, non qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Superius diximus nauem Ecclesiam Christi significare, quæ tempestatibus huius seculi turbatur, & laborantes in ea portat, vt viriliter laborent, donec Christus comprimens fluctus persecutionum, reddat serenitatem. Hic verò dicit;

Alter a die, turba quæ stabat trans mare, vidit, quia alia nauicula non erat ibi, nisi vna. Quid est, altera die turba stans super mare, nisi post ascensionem Christi turba stans in operibus bonis, non iacens in terrenis voluptatibus, sed expectans vnde veniat Iesus ad eos? Et hic vna nauis dicitur, sicut prius vna fuit Ecclesia Christi, in qua ille præsentialiter corpore versabatur. Nunc quoque vna est, quæ similiter in spe expectat aduentum illius. Sed quid est quod aliæ naues venerunt à Tiberiade, nisi hæreticorum conuenticula, qui Iesum non sincera fide querunt, sub dolo calliditatis sua querentes, non quæ IESU sunt. Vnde consequenter

Luc. 6. respondit eis Iesus, Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus meis, & saturati estis. De illis vero qui saturati sunt, in alio dicit Euangelio, *Va vobis qui saturati estis.* De esurientibus verò vitæ panem, & iustitiæ cognitionem, dicitur, *Beati qui esuriunt & sitium iustitiæ.* Ad quem cibum hortabatur eos infrequenti mox Christus sermone dicens, *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Carnalis cibus perit, spiritualis verò permanet, quem filius hominis vobis dabit.

Matt. 5. *Hunc enim pater signavit Deus.* Istum filium hominis nolite sic accipere quam alios filios hominis, quibus dictum est, *Filij autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt.* Ille filius hominis sequeltratus quadam gratia filius hominis, exceptus à numero hominum filius hominis est. iste filius hominis, filius Dei est, iste homo etiam Deus est. Vnde & ipsa veritas quæ tunc loquebatur ad Iudæos, & nunc omnibus loquitur per Euangelicæ prædicationis verba, & qui sit ostendit, non quales se plurimi tunc æstimauerunt, vel etiam nunc æstimant. Subiunxit verò, *Hunc enim Deus pater signavit.* Signare quid est, nisi proprium aliquid ponere? Hoc est signare, ponere aliquid quod non confundatur cum cæteris. Signare, est signum rei ponere. Cuicumque rei ponis signum, ideo ponis signum, ne confusa cum alijs, à te non possit agnosci. Pater ergo eum signavit. Quid est signavit? proprium quiddam illi dedit, ne cæteris compararetur hominibus. ideo dictum est, *Vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.* Ergo signare quid est? Exceptum habere, hoc est præ participibus tuis. Itaque nolite me, inquit, contemnere, quia filius hominis sum: & querite à me cibum non qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Sic enim filius hominis sum, vt non sim vnus ex vobis, sic sum filius hominis, vt Deus pater me signarit. Quid est signare? proprium aliquid mihi dare, quo non confunderer cum genere humano, sed per quem liberaretur genus humanum.

Christus homo electus ac signatus.
Signare quid sit.
Psal. 44. *Filius hominis Christus.*
Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus vt operemur opera Dei? Dixerat enim illis, *Operamini escam, non que perit, sed que permanet in vitam æternam.* Quid faciemus, inquit, quod obseruando, hoc præceptum implere poterimus?
Respondit Iesus, & dixit eis, Hoc est opus Dei, vt credatis in eum quem misit ille. Hoc est ergo manducare cibum non qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Vt quid paras dentem & ventrem? Crede, & manducasti. Discernitur quidem ab operibus fides, sicut Apostolus dicit, *Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis.* Et sunt opera quæ videntur bona sine fide Christi, & non sunt bona: quia non referuntur ad eum finem ex quo sunt bona. **Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti.** Ideo noluit discernere ab opere fidem, sed ipsam fidem dixit esse opus. **Ipsa est enim fides, quæ per dilectionem operatur.** Nec dixit, Hoc est opus vestrum: sed dixit, **Hoc est opus Dei, vt credatis in eum quem misit ille: vt qui gloriatur, in Domino gloriatur.** Quia ergo inuitabat eos ad fidem, illi adhuc quærebant signa quibus crederent. Vide si non Iudæi signa petunt.

Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu facis signum, vt videamus & credamus tibi quid operaris? Parum ne erat quod de quinque panibus patti sunt? Sciebant hoc quidē, sed huic cibo manna de cælo præferrebant Dominus autem Iesus talem se dicebat, vt Moyfi præponeretur. Non enim ausus est Moses de se dicere, quod daret cibum non qui perit, sed qui habet vitam æternam. Aliquid plus promittebat quam Moses. Per Moysem quippè promittebatur regnum, & terra producens lac & mel, temporalis pax, abundantia filiorum, salus corporis, & cætera omnia temporalia quidem, in figura tamen spiritualia, quia veteri homini in veteri testamento promittebatur. Attendebant autem promissa per ipsum Moysen, & attendebant promissa per Iesum. Ille plenum veniorem promittebat in terra, sed cibum qui perit. Ille promittebat cibum, non qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Attendebant eum plus promittentem, & quasi nondum videbant maiora facientem. Attendebant vtrique quædam fecisset Moytes, adhuc aliqua maiora volebant fieri ab eo, qui tam magna pollicebatur. Quid, inquit,

facis, vt credamus tibi? Et vt noueritis quia miracula illa huic miraculo comparabant, & ideo quasi minora ista iudicabant quæ faciebat Iesus.
Patres nostri, inquit, manna manducauerunt in deserto. Sed quid est manna, forte contemnitis, sicut scriptum est, *Dedit illis manna manducare.* Per Moysem patres nostri panem de cælo acceperunt, & non eis dictum à Moyse, *Operamini cibum qui non perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Et non talia operaris qualia Moytes. Panes hordeaceos ille non dedit, sed manna de cælo.
Dixit ergo eis Iesus, Amen amen dico vobis, Non Moyses dedit vobis panem de cælo, sed pater meus dedit vobis panem de cælo. Verus enim panis est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Verus ergo ille panis est, qui dat vitam mundo: & ipse cibus est, de quo paulò antè locutus sum, *Operamini cibum qui non perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Ergo & illud manna hoc significabat, & illa omnia signa mea erant. Signa meo dilexistis: quod significabatur, contemnitis. Non ergo Moyses dedit panem de cælo. Deus dat panem. Sed quem panem? fortè manna? Non, sed panem quem significauit manna, ipsum scilicet Dominum Iesum. Pater meus dat vobis panem verum. Panis enim Deus est, qui descendit de cælo, & dat vitam mundo.
Dixerunt ergo ad eum, Domine semper da vobis panem hunc. Quomodo mulier illa Samaritana, cui dictum est, *Qui biberit de hac aqua, non sitiet vnquam:* continuo illa secundum corpus accipiens, sed tamen carere indigentia nolens, *Da, inquit, mihi Domine de hac aqua.* sic & isti, Domine da nobis panem hunc, qui nos reficiat, nec deficiat.
Dixit ergo eis Iesus, Ego sum panis vitæ, qui venit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet vnquam. Qui venit ad me, hoc est quod ait, & qui credit in me. & quod dixit, non esuriet, hoc intelligendum est, & non sitiet vnquam. Vtroque enim illo significatur æterna satietas, vbi nulla est egestas. Panem de cælo desideratis? Ante vos habetis, & non manducatis.
Sed dixi vobis, quia & vidistis me, & non credidistis. Sed non ideo ego populum perdi. Nunquid enim insidulas vestra fidem Dei euacuauit? Vide enim quod sequitur:
Omne quod dat mihi pater, ad me veniet: & eum qui venit ad me eijciam foras. Quale est illud intus, vnde non exitur foras? Magnum penetrabile, & dulce secretum. O secretum sine tædio, sine amaritudine malarum cogitationum, sine interpellatione tentationum & dolorum. Nonne illud secretum est quo intrabit ille cui dicturus est Deus, *Ergo serue bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui?*
Et eum qui venit ad me, non eijciam foras: quia descendit de cælo non vt faciam voluntatem meam, sed eius qui misit me. Ideo ergo eum qui venit ad me, non eijciam foras, quia descendit de cælo non facere voluntatem, sed voluntatem eius qui me misit. Magnum sacramentum est, quod ait, *Qui venit ad me, non eijciam foras.* Causam mox subiungens quare foras non eijceret ad se venientem, id est in se credentem, dixit, *Quia non venifacere voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.* Quis est qui eijcitur foras de illo dulci & suauissimo secreto, quò intrare præcipitur seruus faciens voluntatem Domini sui, nisi superbus? nisi anima in se ipsa confidens, & suæ potestatis esse quærens? Nec eam prophetam habens diceret, *Nonne Deo anima mea subiecta est?* Anima vero per humilitatem Dei subiecta gratiæ, nunquam eijcitur foras, sed intrat in gaudium Domini sui. Igitur vt causa omnium morborum curaretur, id est superbia, descendit & humilis factus est filius Dei. Quis superbis homo? Deus propter te humilis factus est. Puderet te fortalè imitari humilem hominem: saltem imitare humilem Deum. Venit filius Dei in homine, & humilis factus est. Præcipitur tibi vt sis humilis, non tibi præcipitur vt ex homine fias pecus. Ille Deus factus est homo: tu homo cognosce quia es homo. Tota humilitas tua est, vt cognoscas te. Ergo quia humilitatem docet Deus, dixit, *Non venifacere voluntatem meam, sed eius qui me misit.* Hæc enim commendatio humilitatis est. Superbia quippè facit voluntatem suam, humilitas facit voluntatem Dei. Ideo qui ad me venerit, non eijciam foras. Quare? quia non venifacere voluntatem meam,

Crede, & manducasti.

Rom 3.

Rom. 10.

Galat. 5.

1. Cor. 1.

Manna.

Moyse promissa.

Exod. 11.

Panem tuum.

Ioan. 4.

Rom. 3.

Secretum bone conscientie.

Psal. 41.

Superbia munit.

Humilitas in cælo.

Matt. 23.

sed voluntatem eius qui me misit. Humilis veni, humilitatem docere veni. Magister humilitatis veni. Qui ad me venit, incorporatur mihi: qui ad me venit, humilis fit. Qui mihi adheret, humilis erit: quia non faciet voluntatem suam, sed Dei: & ideo non eijciatur foras: quia Adam cum superbus esset, proiectus est foras: Christus verò humilis factus, exaltatus est super omne nomen quod nominatur vel in celo, vel in terra. Qui doctor humilitatis venit non facere voluntatem suam, sed voluntatem eius qui misit illum. Veniamus ad eum, intremus ad eum, incorporemur ei, vt nec nos faciamus voluntatem nostram, sed voluntatem Dei: & non nos eijciat foras, quia membra eius sumus, quia caput nostrum esse voluit docendo humilitatem. Ad quem venire non potest nisi humilis: à quo non mittitur foras nisi superbus.

Hac est voluntas eius qui misit me patris, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo. Ipse illi datus est, qui seruat humilitatem, hunc accipit. Qui non seruat humilitatem, longe est à magistro humilitatis. *Vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo.* Sic non est voluntas in conspectu patris veltri, vt pereat vnus de pusillis istis. De tumentibus potest perire, de pusillis nihil perit: quia nisi fueritis sicut pusillus iste, non intrabitis in regnum celorum, omne quod dedit mihi pater, non perdam ex eo: sed resuscitabo ego illum in nouissimo die. Videte quemadmodum & hic geminam illam resurrectione delineet. Qui venit ad me, modo refurgit, humilis factus in membris meis: sed resuscitabo eum in nouissimo die secundum carnem.

Hac est enim voluntas patris mei qui misit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Superius dixit, *Audit verbum meum, & qui credit ei qui misit me.* Modo autem, *Qui videt filium, & credit in eum.* Non dixit, *Videt filium, & credit in patrem.* hoc est enim credere in filium, quod & in patrem: quia sicut habet vitam pater in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso: vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Credendo, & trãscũdo ad vitam, id est, primam illam resurrectionem. Et quia non est sola, *Et resuscitabo eum, inquit, in nouissimo die:* Sequitur;

Ego sum panis viuus, qui de celo descendit. Ideo panis, quia vita: & id eo vita, quia de celo descendit, dicente ipso, *Ego sum via, veritas, & vita.* Ille est panis supersubstantialis, qui vt nobis detur, cotidie deprecari iubemur. Cũ Dominus noster Iesus Christus panem se dicebat de celo descendisse.

Murmurauerunt Iudæi, & dixerunt, Nonne hic est Iesus filius Ioseph, cuius nos nouimus patrem & matrem? quomodo ergo dicit quia de celo descendit? Ideo murmurabant, quia hunc panem non intelligebant, hunc panem non esuriebant, hunc panem non amabant. nam si amarent, vtique non murmurarent. ideo à pane cælesti longè erant: nec eum esurire nouerant, quia fauces cordis languidas habebant. Auribus apertis surdi erant. Videbant, & cæci stabant. Panis quippe iste, interioris hominis quærit esuriam. Vnde alio loco dicit, *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Dixerunt, Cuius nouimus patrem & matrem. Matrem sciebant terrenam, patrem nesciebant cælestem, qui à patre cælesti attracti non fuerant. quod mox ipse Dominus sequenti verbo innotuit, dicens;

Nolite murmurare inuicem: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Ille venit, quem gratia Dei præuenit: cui cum propheta dicamus, *Misericordia eius præueniet me.* Et iterum: *Misericordia eius subsequetur me.* Præuenit velle, subsequitur perficere. Trahit pater ad filiũ eos qui propterea credũt in filium, quia eum cogitant patrem habere Deum. Deus enim pater æqualem sibi genuit filium: & qui cogitat, atq; in fide sua sentit & ruminat æqualem esse patri eum, in quem credidit, ipsum pater trahit ad filium. Qui enim de Christo dicit, Non est Deus verus, nõ trahit eum pater, sed peruersa cogitatio trahit eum veritatis non consentire. Ille tractus est à patre, qui ait, *Tu es Christus filius Dei viui.* Cui Dominus inquit, *Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in celis est.* Illa reuelatio, ipsa est attractio. Dum

enim dixit, *Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum:* continuo subiũxit, *Et ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Reddam quod sperat. videbit quod adhuc non videndo credidit. Manducabit quod esurit, satiabitur eo quod sitit. Vbi? In resurrectione mortuorum, quia ego resuscitabo eum in nouissimo die.

Scriptum est enim prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei. Quare hoc dixit? O Iudæi, pater vos non docuit. quomodo potestis me cognoscere? Omnes regni illius homines docibiles Dei erunt. Non ab hominibus audient: & si ab hominibus audiunt, tamen hominibus intelligunt intus datur, intus coruscet, intus reuelatur. Homines foris verbum sonare possunt, sed in vanũ laborant, nisi intus Deus docens aperiat sensus. Ille est Dei docibilis, quem Deus intus veritatis instruit agnitione & amore.

Omni qui audit à patre, & didicit, venit ad me. Quomodo trahit pater? Docendo delectat, non necessitate cogendo: quia nemo necessitate credit, sed voluntate. Filius docebat, pater docebat: homo qui videbatur, loquebatur, sed vt Deus in corde audientis interius docebat. Ideo subiunxit.

Non quia patrem vidit quisquam: nisi is qui est à Deo, hic vidit patrem. Ego sum à patre: & ideo patrem video. Quid est doceri à patre, nisi audire verbum patris, id est, me? Ne fortè ergo cum dico vobis, Omnis qui audit à patre, & didicit, dicatis apud vos, Sed nunquam vidimus patrem, quomodo ergo discere potuimus à patre? A me ipso audite: non quia patrem vidit quisquam: sed qui est à Deo, hic vidit patrem. Ego noui patrem: ab illo sum. Sed quomodo? Verbum ab illo, cuius est verbum: non quod sonat & transit, sed manet quod dicente, & trahit audientem.

Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. Reuelare se voluit quid esset. nam compendio dicere potuit, *Qui credit in me, habet me.* Ipse enim Christus verus est Deus, & vita æterna. Qui ergo credit in me, inquit, venit ad me: & qui venit ad me, habet me. Quid est autem habere me? habere vitam æternam. Mortem assumpsit vita æterna, mori voluit: sed de tuo homo, non de suo. Accipit à te, vnde moreretur pro te. Assumpsit ergo vitam mortem, vt vita occideret mortem. Nam qui credit, inquit, habet vitam æternam. non quod patet, sed quod latet. Vita enim æterna verbi, in principio erat apud Deum, & Deus erat verbum, & erat lux vita hominum. Mori venit, sed die tertia resurrexit.

Ego sum, inquit, panis vita. Et vnde illi superbiebant? *Patres, inquit, vestri manducauerunt manna, & mortui sunt.* Quare manducauerunt & mortui sunt? Quia quod videbant, credebant: quod non videbant, non intelligebant. Ideo patres vestri, quia similes estis illorum. Manducauerunt Moyses, & Aaron, & cæteri sancti, qui fuerunt in populo, manna, & non sunt mortui, quia non spiritualiter visibilem cibum intellexerunt, spiritualiter esurierunt. Alij verò manducauerũt, & permanserunt in infidelitate: sicut Iudæi audierunt loquentem Christum, sed non spiritualiter verba eius intellexerunt. Ideo dixit eis, *Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt.* Quia morte, nisi infidelitatis? Nam communi morte mortui sunt, & sancti qui fuerunt inter eos. Ideo signauit Dominus Iesus his verbis mortem spiritualem, non carnalem. Patres ergo istorum, id est mali patres malorum, infideles patres infidelium, murmuratores patres murmuratorum. nam de nulla re magis Deum offendisse ille populus dictus est, quàm contra Deum murmurando. Ideo & Dominus volens ostendere talium filios, hinc ad eos cœpit: *Quid murmuratis inuicem, murmuratores, filij murmuratorum? Patres vestri manna manducauerunt, & mortui sunt:* non quia malum erat manna, sed quia male manducauerunt.

Hic est panis qui de celo descendit. Hunc panem significauit manna: hunc autem panem significauit altare Dei. Sacramenta illa fuerunt in signis: diuersa sunt in re. quæ significantur, paria sunt. Apostolum audi; *Nolo enim vos, inquit, ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritualem manduca-*

1. Cor. 10. 1. 2. Cor. 10. 1. 1. Tim. 2. 4. 1. Pet. 2. 2. 1. Pet. 3. 2. 1. Pet. 4. 1. 1. Pet. 5. 1. 1. Pet. 5. 2. 1. Pet. 5. 3. 1. Pet. 5. 4. 1. Pet. 5. 5. 1. Pet. 5. 6. 1. Pet. 5. 7. 1. Pet. 5. 8. 1. Pet. 5. 9. 1. Pet. 5. 10. 1. Pet. 5. 11. 1. Pet. 5. 12. 1. Pet. 5. 13. 1. Pet. 5. 14. 1. Pet. 5. 15. 1. Pet. 5. 16. 1. Pet. 5. 17. 1. Pet. 5. 18. 1. Pet. 5. 19. 1. Pet. 5. 20. 1. Pet. 5. 21. 1. Pet. 5. 22. 1. Pet. 5. 23. 1. Pet. 5. 24. 1. Pet. 5. 25. 1. Pet. 5. 26. 1. Pet. 5. 27. 1. Pet. 5. 28. 1. Pet. 5. 29. 1. Pet. 5. 30. 1. Pet. 5. 31. 1. Pet. 5. 32. 1. Pet. 5. 33. 1. Pet. 5. 34. 1. Pet. 5. 35. 1. Pet. 5. 36. 1. Pet. 5. 37. 1. Pet. 5. 38. 1. Pet. 5. 39. 1. Pet. 5. 40. 1. Pet. 5. 41. 1. Pet. 5. 42. 1. Pet. 5. 43. 1. Pet. 5. 44. 1. Pet. 5. 45. 1. Pet. 5. 46. 1. Pet. 5. 47. 1. Pet. 5. 48. 1. Pet. 5. 49. 1. Pet. 5. 50. 1. Pet. 5. 51. 1. Pet. 5. 52. 1. Pet. 5. 53. 1. Pet. 5. 54. 1. Pet. 5. 55. 1. Pet. 5. 56. 1. Pet. 5. 57. 1. Pet. 5. 58. 1. Pet. 5. 59. 1. Pet. 5. 60. 1. Pet. 5. 61. 1. Pet. 5. 62. 1. Pet. 5. 63. 1. Pet. 5. 64. 1. Pet. 5. 65. 1. Pet. 5. 66. 1. Pet. 5. 67. 1. Pet. 5. 68. 1. Pet. 5. 69. 1. Pet. 5. 70. 1. Pet. 5. 71. 1. Pet. 5. 72. 1. Pet. 5. 73. 1. Pet. 5. 74. 1. Pet. 5. 75. 1. Pet. 5. 76. 1. Pet. 5. 77. 1. Pet. 5. 78. 1. Pet. 5. 79. 1. Pet. 5. 80. 1. Pet. 5. 81. 1. Pet. 5. 82. 1. Pet. 5. 83. 1. Pet. 5. 84. 1. Pet. 5. 85. 1. Pet. 5. 86. 1. Pet. 5. 87. 1. Pet. 5. 88. 1. Pet. 5. 89. 1. Pet. 5. 90. 1. Pet. 5. 91. 1. Pet. 5. 92. 1. Pet. 5. 93. 1. Pet. 5. 94. 1. Pet. 5. 95. 1. Pet. 5. 96. 1. Pet. 5. 97. 1. Pet. 5. 98. 1. Pet. 5. 99. 1. Pet. 5. 100.

Necessitate nemo credit, sed voluntate. Caro Christi, panis viuus. Patres Iudæorum qui dicantur. Mors infidelitatis. Iudæorum murmuratio Deo in gratissima. Panis sacramentis illis manducatio. 1. Cor. 10. 1.

Manna
Moysi.

uerunt. Spiritualem utique, non corporalem. Alteram illi, quia manna, nos aliud: spiritualem verò eandem quam nos, sed patres nostri, non patres illorum, quibus nos similes sumus, non quibus illi similes fuerunt. *Hic est ergo panis de celo descendens: ut si quis ex ipso manducauerit, non moriatur.* Sed quod pertinet ad virtutem sacramenti, nò quod pertinet ad visibile sacramentum: qui manducat intus, non foris: qui manducat in corde, non qui premit dente. *Ego sum panis viuus, qui de celo descendi.* Ideo viuus, quia de celo descendi. De celo descendit & manna: sed manna umbra erat. ite veritas est.

Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.] Hoc quando caperet caro, quòd dixit panem carnem? Vocatur caro, quòd non capit caro: & ideo magis non capit caro, quia vocatur caro. hoc enim exhorruerunt, hoc ad simulatum esse dixerunt: hoc non posse fieri putauerunt. *Caro mea est,* inquit, *pro mundi vita.* Norunt fideles corpus Christi, si corpus Christi esse non negligunt. fiant corpus Christi, si volunt viuere de Spiritu Christi. De Spiritu Christi non viuunt, nisi corpus Christi. Quisquis viuere vult, credat in Christum, manducet spiritualiter spiritualem cibum. Incorporetur corpori Christi, & non sit putridum membrum, quòd refecari mereatur. sit pulchrum, sit sanum, sit aptum capiti suo.

Litigabant ergo Iudæi adinuicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?] Litigabant utique ad inuicem, quoniam panem concordie non intelligebant, nec sumere volebant. Nam qui manducant talem panem, non litigant ad inuicem, quoniam *vnus panis, vnum corpus multi sumus:* & per hunc fecit Deus huiusmodi habitare in domo. Quòd autem adinuicem litigantes quærunt quomodo possit Dominus carnem suam dare ad manducandum, non statim edunt, sed adhuc eis dicitur;

Amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nò habebitis vitam in vobis.] Quomodo quidem detur, & quinam modi sint manducandi istum panem, ignoratis: veruntamen *nisi manducaueritis carnem filij hominis, & eius sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis.* Hæc non utique cadaueribus, sed viuentibus loquebatur. Vnde, ne istam vitam intelligentes, de hac re litigarent, sequutus adiunxit:

Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.] Hanc ergo non habet, qui istum panem nò manducat, nec istum sanguinem bibit. Nam temporalem vitam, sine villo vt cunq; homines in hoc seculo, qui non sunt per fidem in corpore eius, habere possunt: æternam autem nunquam, quæ sanctis promittitur. Ne autem putarent sic in isto cibo & potu eis, qui carnaliter sumunt, & non spiritualiter intelligunt, in fine promitti vitam æternam, continuò subiecit, & dixit:

Ego resuscitabo eum in nouissimo die.] Ut habeat interim secundum Spiritum vitam æternam in requie, quæ sanctorum Spiritus suscipit. Quòd autem ad corpus attinet, nec eius vita æterna fraudatur, sed in resurrectione mortuorum nouissimo die caro resuscitabitur.

Caro enim mea, inquit, vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.] Cum enim cibo & potu id appetant homines, vt non esuriant, neque sitiant, hoc veraciter non præstat, nisi iste cibus & potus, qui eos à quibus sumitur, im mortales & incorruptibiles facit, id est, societas ipsa sanctorum, vbi pax erit, & vnitas plena, atque perfecta, propterea quippe, sicut etiam hoc ante nos intellexerunt homines, Dominus noster Iesvs Christus corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis. namque aliud in vnum ex multis granis conficitur, aliud in vnum ex multis acinis confluit. Denique iam exponit quomodo id fiat quod loquitur, & quid sit manducare Corpus eius, & Sanguinem bibere.

Et qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.] Hoc est ergo manducare illam etiam, & illum bibere potum, in Christo manere, & illum manentem in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec

manducat spiritualiter eius carnem, licet carnaliter & visibiliter preinat dentibus sacramentum Corporis & Sanguinis Christi: sed magis tanta rei sacramentum ad iudicium sibi manducat & bibit, quia immundus præsumit ad Christi accedere sacramenta, quæ alius non digne sumit, nisi qui mundus est: de quibus dicitur, *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*

Sicut misit me, inquit, viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuunt propter me.] Non enim filius participatione patris fit melior, qui est natus æqualis, sicut participatio filij per vnitatem corporis eius & sanguinis, quòd illa manducatio potatioq; significat, efficit nos meliores. Viuimus ergo nos propter ipsum, manducantes eum, id est, ipsum accipientes æternam vitam, quam non habemus ex nobis. Viuit autem ipse propter patrem, missus ab eo, quia semetipsum exinanauit, factus obediens usque ad lignum crucis. *Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuunt propter me.* Ac si diceret: Et ego viuo propter patrem: id est, ad illum tanquam ad maiorem refero vitam meam: quòd exinanitio mea fecit, in qua me misit. Vt autem quisq; viuat propter me, participatio facit qua manducat me. Ego itaque humiliatus viuo propter patrem, ille erectus viuunt propter me. Non de ea natura dixit, qua semper est æqualis patri, sed de ea in qua minor factus est patre. Qui etiam superius dixit: *Sicut pater habet vitam in semetipso, ita dedit filio vitam habere in semetipso,* id est, genuit filium, vitam habentem in semetipso.

Hic est panis, qui de celo descendit.] Vt illum manducando viuamus, qui æternam vitam ex nobis habere non possumus.

Non sicut manducauerunt, inquit, patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem viuunt in æternum. Hæc dixit in Synagoga, docens in Capharnaum.] Quòd ergo illi mortui sunt, ita vult intelligi, vt non viuant in æternum. Nam temporaliter profecto & hi morientur, qui Christum manducant: sed viuunt in æternum, quia Christus est vita æterna. Signum quia manducauit, & bibit, hoc si manet, & manetur: si habitat, & inhabitatur: sic erit vt non deseratur. Hoc ergo nos docuit, & admonuit mysticis verbis, vt simus in eius corpore, sub ipso capite in membris eius, edentes carnem eius, non relinquentes vnitatem eius. Sed qui aderant, plures non intelligendo scandalizati sunt. Non enim cogitabant hæc audiendo, nisi carnem, quòd ipsi erant. Apostolus autem dicit, & verum dicit, *Sapere secundum carnem, mors est.* Carnem suam dat nobis Dominus manducare: & sapere tamen secundum carnem, mors est, cum de carne sua dicat, quia ibi est vita æterna. Ergo nec carnem debemus sapere secundum carnem, sicut in his verbis.

Multi itaque audientes (non ex inimicis, sed) ex discipulis eius, dixerunt, Durus est hic sermo, quis potest eum audire?] Si discipuli durum habuerunt istum sermonem, quid inimici? Et tamen sic oportebat, vt diceretur, quòd non ab hominibus intelligeretur. Secretum Dei, intentos debet facere, non auersos. Isti autem defecerunt talia loquente Domino Iesv: non crediderunt, aliquid magnum dicentem, & verbi illius aliquam gratiam cooperientem: sed prout voluerunt, ita intellexerunt, & more hominum, quibus caput non erat Iesvs, quasi hoc desponderet Iesvs, carnem, qua indutum erat verbum, velut in frustra concisam distribuere credentibus in se. Durus est, inquit, hic sermo, quis potest eum audire?

Sciens autem Iesus apud semetipsum, quia murmurarent de eo discipuli eius.] Sic enim apud se ista dixerunt, vt ab illo non audirentur: sed ille qui eos nouerat in seipso, audiens apud semetipsum respondit, & ait;

Hoc vos scandalizat.] Quia dixi, *Carnem meam do vobis manducare, & sanguinem meum bibere: hoc vos, nempe scandalizat?*

Si ergo videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius.] Quid est hoc? hinc soluit quòd illos mouerat: hinc eruit, vnde fuerunt scandalizati: hinc planè, si intelligerent, illi enim putauerunt, eum erogaturum corpus suum: ille

1. Cor. 10.
Psal. 67.Panis sacramentum
lū manducatio.Corpus Christi
vt manducetur, &
sanguis bibatur.

Matt. 3.

Philip. 2.

Videtur
propter
Christum
est.

Ioan. 5.

Sapere
secundum
carnem,
mors
est.

Rom. 8.

Caro vi
prohibet.Caro
Christi
non
est
manducanda
nisi
intelligenda.

autem se dixit ascensurum, in cælum utique integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius, certe vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis, eroget corpus. Certè vel tunc intelligetis, quia gratia eius non consumitur moribus. In his verbis perspicue intelligitur, Christum esse vnam personam, dum dixit filium hominis esse prius in cælo. In terra loquebatur, & in cælo se esse dicebat. Quod quò pertinet, nisi ut intelligamus vnam personam esse Christum Deum & hominem, non duas? ne fide nostra non sit trinitas, sed quaternitas. Christus ergo vnus est, verbum, anima, caro. Vnus Christus, filius Dei, & filius hominis. Vnus Christus, filius Dei semper, filius hominis ex tempore: tamen vnus Christus secundum vnitatem personæ in cælo erat, quando in terra loquebatur. Sic erat filius hominis in cælo, quomodo filius Dei in terra. Sic filius Dei in terra suscepta carne, quomodo filius hominis in cælo, in vnitatem personæ.

Quod mox latius exponit, quid intersit inter spiritum & carnem, & quid inter carnaliter Christum manducare velle, & spiritualiter accipere. Ait enim;

Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Paulò antè dixit, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: & modo dicit, Caro non prodest quicquam: id est, si carnaliter vultis intelligere quæ dico, caro non prodest quicquam.* Si sic carnaliter intelligitis, manducandum sicut alium cibum, sicut carnes quæ emuntur in macellis, *Spiritus enim est, qui viuificat.* Per spiritum prodest caro, quæ per se ipsam non prodest: quia littera occidit, *Spiritus autem viuificat.* nam per carnem spiritus aliquid pro salute nostra egit: caro vas fuit quod habebat, per quam spiritus saluauit nos, vtens organo carnis ad salutem humani generis, quia diabolus utebatur serpente, quasi organo, ad subuersionem primi perentis nostri. *Spiritus est, qui viuificat, caro autem non prodest quicquam.* Sicut illi intellexerunt carnem, non sic ego do ad manducandum meam carnem. Proinde;

Verba, inquit, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Diximus enim fratres, hoc Dominum commendasse in manducatione carnis suæ, & potatione sanguinis sui, vt in illo maneamus, & ipse in nobis. Manemus autem in illo, cum sumus membra eius. Manet autem ipse in nobis, cum sumus templum eius. Vt autem simus membra eius, vnitatem nos compaginatur. Vt compagine vnitatem, quid facit nisi charitas? Charitas Dei vnde? Apostolum interroga. *Charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis.* Ergo spiritus est qui viuificat. Spiritus enim facit viuia membra. Nec viuia membra spiritus facit, nisi quæ in corpore quod vegetat ipse spiritus inuenit. nam spiritus qui est in te, ô homo, quo constas vt homo sis, nunquid viuificat membrum quod separat inuenerit à carne tua? Spiritum tuum dico animam tuam. Anima tua non viuificat nisi membra quæ sunt in carne tua. Vnum si tollas, iam ex anima tua non viuificatur, quia vnitati corporis tui non copulatur. Hæc dicuntur vt amemus vnitatem, & timeamus separationem. Nihil enim sic debet formidare Christianus, quàm separari à corpore Christi. Si enim separatur à corpore Christi, non est membrum eius: si non est membrum eius, non vegetatur spiritu eius. Quisquis autem, Apostolus inquit, spiritum Christi non habet, hic non est eius. *Spiritus ergo est qui viuificat, caro non prodest quicquam.* Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Quid est, spiritus & vita sunt? spiritualiter intelligenda sunt. Intellexistis spiritualiter? spiritus & vita sunt. Intellexistis carnaliter? etiam sic illa spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt. O homo, qui spiritualiter ea non intelligis, nec fide ea venerari nosti.

Sunt enim quidam in vobis qui non credunt. Et ideo non intelligunt, quia non credunt. Propheta enim dixit, *Nisi credideritis, non intelligetis.* Per fidem copulamur, per intellectum viuificamur. Prius credimus per fidem, vt sic post viuificemur per intellectum.

Sciebat enim ab initio Iesus qui essent credentes, & quis traditurus esset eum. Nam & ibi Iudas erat inter eos qui scan-

dalizati sunt, quem Christus nec filuit, nec apertè ostendit, vt omnes timeret, quamuis vnus periret. Sed posteaquam dixit & distinxit credentes à non credentibus, expressit causam quare non credebant.

Propterea dixi vobis, inquit, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datus à patre meo. Datur enim à patre credentibus fides, vt nemo gloriatur in fide sua, quæ à se non est quasi propria, sed à Deo data, quasi gratia.

Ex hoc multi discipuli eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant. Abierunt retro, non post Christum, sed post Saranam. Isti autem sic redierunt retrò, quomodo præcisi à corpore Christi, nec vltra redeunt ad eum, quia fortè fideliter in corpore eius non fuerunt: & hi non pauci, sed multi. Videamus ergo quid ad paucos dixerit qui remanserunt.

Dixit ergo Iesus ad duodecim, Nunquid & vos vultis abire. Non discessit nec Iudas: sed quare manebat, Domino iam apparebat, postea manifestatus est. Respondit Petrus pro omnibus, vnus pro multis, vnitatem pro vniuersis.

Respondit ergo ei Simon Petrus, Domine, ad quem ibimus? Respondit ei. Da nobis alterum te. Ad quem ibimus, si à te recedimus? Ad quem ibimus?

Verba vitæ æternæ habes. Videte quemadmodum Petrus dante Domino, recreante Spiritu sancto intellexit. vnde? nisi quia credidit verba vitæ æternæ. Vitam enim æternam habes in ministracione corporis & sanguinis tui, & nos non cognouimus & credimus, sed credimus & cognouimus. Credidimus enim, vt cognosceremus. Nam si prius cognoscere, & deinde credere vellemus, nec cognoscere nec credere valeremus. Quid credimus, & quid cognouimus?

Quia tu es Christus filius Dei. Id est, quia ipsa vita æterna es, & non das in carne & sanguine tuo, nisi quod es.

Respondit Iesus, Nonne ego vos duodecim elegi? & vnus ex vobis diabolus est. Dicebat autem de Iuda Simonis Iscarioe. hic enim erat traditurus eum, cum esset vnus ex duodecim. Vnus ex duodecim erat, non fide, sed numero: non veritate, sed simulatione. Sed quomodo intelligendum est; *Nonne ego vos duodecim elegi,* dum ille vnus filius diaboli dicitur esse? nisi quia aliter electi sunt illi vndecim, & aliter ille vnus. Electi sunt illi vt manerent in Christo, & vt sonus illorum exiret per orbem terrarum. Electus est ille vnus, vt dispensatio diuinæ misericordiæ in salute humani generis impleretur per eum: vnde bonitas Dei benè utebatur malitia illius: sicut in venditione Ioseph benè vfus est Deus malitia fratrum, vt ex opere malo illorum, bonitas Dei ostenderetur in salute multorum. Sic malum Iudæ in bonum verum est nostrum. Quod facit malum malè vtendo bonis Dei, sibi nocet, non bonitatem Dei destruere poterit. Quare duodecim elegit Christus? Duodenarius numerus sacratus est. Non enim quia perijt inde vnus, ideo illius numeri honor ademptus est: nam in locum pereuntis alius surrogatus est, mansitque numerus consecratus, numerus duodenarius: quia per vniuersum orbem, hoc est per quatuor cardines mundi, trinitatem fuerant annuntiaturi. Ideo quaterni electi sunt, vt sancta Trinitas per quatuor partes orbis prædicaretur. Nam & annus duodenario numero currit, & ordo signorum in cælis, per quæ Sol & Luna currere noscuntur, duodenario numero distinguuntur. Ideo hoc numero primos prædicatores Christus direxit in mundum. Nec numerus Iuda pereuntis violatus est, sed alius eius loco surrogatus. De cuius numeri sacratissima significatione ipse Christus in Euangelio ait, de excellentissima sanctorum gloria. *Cum autem sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, indicantes duodecim tribus Israel.*

CAPVT VII.

Post hæc, inquit, ambulabat Iesus in Galileam. Non enim volebat in Iudæam ambulare, quia querebant eum Iudæi interficere. Hoc infirmitatis nostræ præbebat exemplum, non

Christus Deus & homo, vna persona.

Spiritus ac carnis differentia.

2. Cor. 3.

Serpens, diabolus organum.

Rom. 5.

Spiritus que viuificat.

Anima spiritus.

ad corpore Christi non separatur.

Mat. 6.

Fides credentibus datur à patre.

Cognitio fidem non facit sed contrà. Credendum vt intelligatur.

Iudas Iscarioes Christi proditor ex Apostolis.

Psal. 18.

Gene. 37. Malum Iudæ in bonum verum est. Duodenarius numerus.

Mat. 19.

ipse perdidit potestatem, sed nostram consolabatur fragilitatem. Futurum enim erat, ut dixi, ut aliqui fideles eius absconderent se, ne a persecutoribus inuenirentur: & ne illis pro crimine obiceretur latibulum: præcessit in capite, quod in membris confirmaretur. Potuit enim Christus ambulare in Iudæam, & non occidi, qui ait: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Hanc potestatem ostendit, dum voluit, dum ad vocem illius, retro ceciderunt, qui eum cum armis venerant apprehendere.

Ioan. 10.

Ioan. 18.

Scenop-

gia.

Leuit. 23.

Azymorum
dies festus.

Erant autem in proximo dies festus Iudeorum Scenopogia. Scenopogia est dies festus quo Iudæi mensē septimo in tabernaculis sub ramis arborum habitare diebus septem iuebantur, ad memoriam habitationis illorum in eremo. Ille erat dies festus, quem Iudæi magna solennitate celebrabant, velut reminiscentes beneficiorum Domini, qui eos eduxit de terra Aegypti. Dies festus Azymorum Iudeorum dicitur non vnus dies, sed quotquot illius festiuitatis fuerunt, quasi vnum diem festum propter vnus festiuitatis consuetudinem nominare solebant.

Dixerunt ergo ad eum fratres eius: Transi hinc, & vade in Iudæam. Fratres Domini vsitatissimo sanctæ scripturæ more consanguinei sanctæ Mariæ semper virginis dicebantur. Nam Abraham & Loth, & Laban & Iacob, fratres sunt dicti, cum esset Laban auunculus Iacob. Cum ergo audieritis fratres Domini, Mariæ cogitate consanguinitatē, non iterum parientis vllam progeniem. Diximus fratres qui fuerunt: audiamus quid dixerunt: *Transi hinc, & vade in Iudæam:*

Fratres
Domini.

Vt & discipuli tui videant opera tua qua facis. Opera Domini discipulos non latebant, sed istos latebant. Ili enim fratres, id est consanguinei, Christum consanguineum habere potuerunt: credere autem in eum ipsa propinquitate fastidierunt: ideo continuo Euangelista secutus est;

Neque enim fratres eius credebant in eum. Quare in eum non credebant? Quia humanam gloriam requirebant, dicentes ad eum;

Transi hinc & vade in Iudæam, ut & discipuli tui videant opera tua. Nemo quippe in occulto aliquid facit, & querit ipse palam esse. Si hæc facis, manifesta te ipsum mundo. Nam his verbis ostendit gloriam illius carnaliter querere eos, quasi dixissent, Facis mirabilia, sed abscondite. Transi in Iudæam, ut principatus gentis, & ciuitas caput regni videant mirabilia tua. Innotesce, appare omnibus, ut laudari possis ab omnibus. Quibus ergo ad hæc Dominus Iesvs dicit?

Iudæi glo-
riam car-
naliter
querunt.

Meum tempus nondum aduenit: tempus autem vestrum semper est paratum. Apostolus dicit, *Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium.* Tempus vero gloriæ Christi nondum venit cum hac locutus est. Quid illi videntur querere, qui ei suadebant ire in Iudæam, miracula facere, mudo innotescere? Ne latens, ignobilis putaretur. Sed ille voluit altitudinem humilitatem præcedere, & ad ipsam celsitudinem per humilitatis viam peruenire. *Tempus autem vestrum*, id est, mudi gloria, *semper est paratum.* erit enim tempus gloriæ. Qui venit in humilitate, veniet in altitudine. Qui venit iudicandus, veniet iudicaturus. Qui venit occidi mortuus, veniet iudicare de viuis & mortuis.

Galat. 4.

Vos ascendite ad diem festum hunc. Quid est hunc? Vbi gloriam humanam queritis. Quid est hunc? Vbi extendere vultis carnalia gaudia, non æterna cogitare.

Ego non ascendo ad diem festum hunc, quia meum tempus nondum impletum est. In diem festum gloriam vos humanam queritis: meum vero tempus, id est gloriæ meæ, nondum venit. Ipse erit dies festus meus nõ diebus istis percurrans & transiens, sed manens in æternum. Ipsa erit festiuitas, gaudium sine fine, æternitas sine labe, serenitas sine nube.

Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilea. Ut autem ascenderat fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem festum, non manifeste, sed quasi in occulto. Ideo non ad diem festum hunc, quia non gloriam temporaliter querebat, sed aliquid docere salubriter, corrigere homines, de die festo æterno admonere, anorem ab hoc sæculo auertere, & in Deum con-

uertere. Quid est autem, quam latenter ascendit ad diem festum? Non vacat & hoc Domini opus. Nam omnes dies festi Iudeorum in figura fuerunt. Ideo latenter ascendebat in eis, quia Christus latuit in illis: populo priori occultus, modo verò meliori populo manifestus: quia quod ille populus in vmbra agebat, nos iam manifesta luce facimus. vnde licet intelligere vel hanc Domini respon- sionem, quia ait, *Ego non ascendo ad diem festum hunc*, ad passionem illius pertinere: quia Christus non in festiuitate Scenopogiae, sed in festiuitate Paschali, qua agnus occidi solebat, crucem ascendit. Iudæi autem querebant eum in die festo antequam ascenderet. priores enim fratres ascenderant. Non tunc ascendit ille, quando illi putabant & volebant, ut iam hoc impleteretur, quod ait, *Non ad hunc*, id est, ad quem vos vultis, primum vel secundum diem. Ascendit autem postea, ut Euangelium loquitur, mediato die festo. id est, cum iam illius diei festi tot dies præterissent, quot remansissent. Ipsam enim festiuitatem, quantum intelligendum est, diebus plurimis celebra- bant.

Dicebant ergo: Vbi est ille? & murmur multus de eo erat in turba. Vnde murmur? De contentione. Quæ fuit contentio?

Quidam enim dicebant quia bonus est, alij autem non, sed seducit turbas. De omnibus eius seruis hoc dicitur modo. Quicumque eminet in aliqua gratia, alij dicunt, *bonus est*: alij, *non, sed seducit turbas.* Vnde hoc? quia *vitæ nostræ abscondita est cum Christo in Deo.* Hoc patitur corpus Christi vsque in finem seculi à mundi amatoribus, quod tunc passus est à Iudeorum murmuratoribus, necdum frumentum à paleis segregatū est, vt grana frumenti congregentur in horreum, & paleæ comburantur igne æterno. Quod dictum est ergo de Domino, valet ad consolationem de quocunque hoc dictum fuerit Christiano.

Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter metum Iudeorum. Qui dicebant, *bonus est.* Nam qui dicebant, *seducit turbas*, tonitus eorum apparebat tanquam aridorum foliorum. *Seducit turbas*, clariùs sonabant. *Bonus est*, prescius susurrabant. Modo autem fratres quamuis nondum venerit illa gloria Christi, quæ nos æternos factura est, modo tamen ira crescit Ecclesia eius, ira eam dignata est per cetera diffundere, ut etiam susurraret, *seducit turbas*: sed clariùs personet, *bonus est.* nam noua hæresis in angulis occulte susurrat, Christus est adoptiuus. sed clariùs vniuersalis sanctæ Ecclesiæ vox resonat, *Christus est filius Dei proprius.* Sibilant quoque serpentino ore, Christus nuncipatiuus est Deus, sed expressius firmiusque fidelium omnium vnanimis clamat, Christus bonus est Deus: teste egregio prædicatore, qui ait, *Quorum patres, ex quibus Christus, qui est super omnia Deus benedictus.*

Ascendit ergo Iesus ad diem festum mediante die festo, & docebat: & mirabantur Iudæi, dicentes, Quomodo hic literas scit, cum non didicit. Ille quia latebat docebat: & non tenebatur & palam loquebatur. Illud enim vt lateret, erat exempli: hoc potestatis. Sed cum doceret, mirabantur Iudæi. Omnes quidem, quantum arbitror, mirabantur, sed non omnes conuertebantur. Vnde admiratio? quia multi noverant vbi natus, & quemadmodū fuerat educatus. Nunquam eum viderant literas discitem, audiebant tamen de lege disputantem, legis testimonia proferentem, quæ nemo posset proferat, nisi legisset: nemo legeret, nisi literas didicisset: & ideo mirabantur. Eorum autem admiratio, magistro facta est insinuandæ altius veritatis occasio. Ex eorum quippè admiratione & verbis dixit Dominus aliquid profundum, & diligentius inspiciendum. Quid ergo respondit Dominus eis admirantibus quomodo sciret literas, quas non didicerat?

Mea, inquit, doctrina, non est mea, sed eius qui misit me. Hæc est enim profunditas. Videtur enim paucis verbis quali contraria locutus. Non enim ait, *ista doctrina non est mea, sed mea doctrina non est mea.* Quomodo mea & non mea, quæstio est, quomodo fieri possint vtrumque, & mea, & non mea? Si enim diligenter intueamur quod ipse in exordio dicit sanctus Euangelista: *In principio erat*

verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: inde pendet huius solutio quaestionis. Quae est ergo doctrina patris, nisi verbum patris? Ipse ergo Christus, doctrina est patris, si verbum patris, sed quia verbum non potest esse nullius, sed alicuius: & suam doctrinam dixit seipsum, & non suam, quia patris est verbum. hoc ergo dixisse videtur Dominus Christus, *Mea doctrina non est mea*: ac si diceret, Ego sum à meipso. Quamvis enim filium patri dicamus & credamus aequalem, nec ullam in eis esse naturae vel substantiae distantiam, nec inter generantem arque generatum aliquod interfuisse intervallum, tamen hoc servato & custodito, ita dicimus, quod ille pater est, ille filius. Pater autem non est, si non habeat filium, filius non est, si non habeat patrem. sed tamen filius Deus de patre, pater autem Deus, sed non de filio pater, non Deus de Deo. Filius vero, *Deus de Deo, lumen de lumine*. Pater lumen, filius lumen: non duo lumina, sed vnum lumen, Pater Deus, filius Deus: non duo dij, sed vnus Deus, pater, & filius. Spiritus sanctus de patre & filio procedens, & ipse Deus, sicut pater Deus, sicut filius Deus, sic etiam Spiritus sanctus Deus: non tres dij, sed vnus Deus, vnum lumen, vna substantia, vna natura, vna maiestas, vna aeternitas, vna magnitudo, vna potentia, vna bonitas. Vidit itaque ipse Dominus Christus Dei sapientia hoc tam profundum arcanum non omnes intellectueros, in consequenti dedit consilium. Intelligere vis? crede. Deus enim propheta dicit, *Nisi credideritis, non intelligetis*. Ad hoc pertinet quod hic etiam Dominus fecutus adiunxit:

Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscit de doctrina vtrum ex Deo sit, an ego à meipso loquor.] Quid est hoc, si quis voluntatem eius voluerit facere? Sed ego dixeram, si quis crediderit, & hoc consilium dederam, si non intellexisti, inquam, crede. Intellectus enim, merces est fidei. Ergo non liquere intelligere, vt credas: sed crede, vt intelligas: quoniam *nisi credideritis, non intelligetis*. Cum ergo ad possibilitatem intelligendi consilium dederim obedientiam credendi, & dixerim Dominum Iesum Christum hoc ipsum coniunxisse, in cōsequenti sententia inuenimus eum dixisse: *Si quis voluerit voluntatem eius facere, hoc est credere*. Sed quia cognoscit, hoc est intelligit, omnes intelligunt: quia vero quod ait, si quis voluerit voluntatem eius facere, hoc pertinet ad credere: vt diligentius intelligatur, opus est nobis ipso Domino nostro expositore, vt indicet nobis vtrum re vera ad credere pertineat facere voluntatem patris eius. Quis nesciat hoc esse facere voluntatem Dei, operari opus eius, id est, quod illi placet? Ipse enim Dominus aperte alio loco dicit, *Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem ille misit*. Vt credatis in eum: non, vt credatis ei. Non autem cōtinuo, qui credit ei, credit in eum: nam & daemones credebant ei, & non credebant in eum. Rursus etiam de Apōstolis ipsius possumus dicere, *Credimus Paulo: sed non credimus in Paulum*. Credimus Petro, sed non credimus in Petrum. Credenti in eum qui iustificat, deputatur fides eius ad iustitiam. Quid est ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere, credendo ad eum ire, & eius membris incorporari. Ipsa est ergo fides quam de nobis exigit Deus, quae per dilectionem operatur. Si intelligis verba Dei, intellige quia Christus filius est Dei, & doctrina patris: non est ex seipso, nō ex nihilo, non ex alijs subsistentibus, sed ex patre tantum, in patre manens, aequalis patri.

Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam querit.] Hoc erit qui vocatur Antichristus, extollens se, sicut Apōstolus dicit, *super omne quod dicitur Deus, & quod colitur*. Ipsum quippe annuncians Dominus gloriam suam quaesitum, non gloriam patris, ait ad Iudaeos, *Ego veni in nomine Patris mei, & non suscepistis me: alius veniet in nomine suo, & hunc suscipietis*. Significauit eos Antichristum suscepturos, qui gloriam nominis sui quaesituros est, inflatus, non solidus, & ideo nō stabilis, sed vtique ruinofus. Dominus autē noster Iesus Christus magnum exemplum nobis praebuit humilitatis. Nempē aequalis est patri. Nempē *in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum*. Nempē ipse dixit, & verisimē dixit, *Tanto tempore vobiscum sum,*

& non cognouistis me? Philippe, qui me videt, videt & patrem. Nempē ipse dixit, & verisimē dixit, *Ego & pater vnum sumus*. Si ergo cum patre vnum aequalis patri, Deus de Deo, Deus apud Deum coaeternus, immortalis, pariter incommutabilis, pariter sine tempore, pariter creator, dispensator temporum: tamen quia *venit in tempore, & formam serui accepit, & habitum inuentus est vt homo*, querit gloriam patris, non suam. Quid tu homo facere debes, qui quando aliquid boni facis, gloriam tuam quaeris: quando autem aliquid mali facis, Deo calumniam meditaris? Intende tibi, creatura es. Agnosce creatorem, seruus es. Ne contempnas Deum, adoptatus es. sed non meritis tuis. Quare gloriam eius à quo habes hanc gratiam homo adoptatus, cuius gloriam quaesuit qui est ab illo vnicus natus.

Qui autem querit gloriam eius qui misit illum, hic verax est, & iniustitia in illo non est.] In Antichristo autem iniustitia est, & verax non est, quia gloriam suam quaesituros est, nō eius à quo missus est. Non est missus, sed venit permissus. Omnes ergo pertinentes ad corpus Christi, ne inducamur in laqueum Antichristi, non quaeramus gloriam nostram. Sed si ille quaesuit gloriam eius qui eum misit, quanto magis nos eius qui nos fecit? Sequitur:

Nonne Moyses, inquit, dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem? Quid me queritis interficere?] Ideo enim queritis interficere, quia *nemo ex vobis facit legem*. Nam si legem fecissetis, in ipsis literis Christum agnosceretis, & praesentem non occideretis, & illi responderunt. Respondit enim turba. Respondit quasi turba, non pertinentia ad ordinem, sed ad perturbationem. Denique turba turbata vide quid responderit.

Damonium habes, quis te querit occidere?] Quasi non fuerit peius dicere, *damonium habes*, quam eum occidere. Ei quippe dictum est quod daemonium habebat qui daemones expellebat. Quid possit aliud dicere turba turbulenta? quid possit aliud olere cœnum commotum, nisi putidum? Turba turbata est. Vnde? à veritate. Turbam lippitudinis turbauit claritas lucis. Oculi autem non habentes sanitatem, non possunt ferre luminis claritatem. Dominus autem non planè turbatur, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit malum pro malo, nec maledictum pro maledicto: quibus si diceret, *Damonium vos habetis: verum dicitur*. Nam vnde hoc illi dicerent de veritate, *Damonium habes*, nisi eos diaboli falsitas irritaret? Quid ergo responderit tranquillus, audiamus, & tranquille viuamus.

Vnum opus feci, & omnes miramini.] Tanquam dicens, quid si omnia opera mea videretis? Ipsius enim opera erant quae in mundo videbant: & ipsum qui fecit omnia, non videbant. Fecit vnam rem, & turbati sunt, quia saluum fecit hominem in Sabbato: non intelligentes Dominum esse Sabbati, filium hominis, qui Sabbatum propter hominem constituit, non hominem propter Sabbatum. Nec Sabbatum destruxit, qui sanum fecit hominem in Sabbato, quia ad salutem hominum hominibus Sabbati custodia data est.

Propterea Moyses dedit vobis circumcisionem.] Benè factum est vt acciperetis circumcisionem à Moysē.

Non quia ex Moysē est, sed patribus.] Abraham quippe primus accepit circumcisionem à Domino.

Et in Sabbato circumcidistis.] Conuincit vos Moyses in lege. Accepistis vt circumcidatis octauo die, accepistis in lege vt vacetis septimo die. Si octauus dies illius qui natus est, occurrerit ad diem septimum Sabbati, quid facietis? Vacabitis, vt seruetis Sabbatum, an circumcidetis, vt impleatis Sacramentum diei octauae? Sed noui, inquit, quid facitis. Circumcidistis hominem. Quare? quia circumcisio pertinet ad aliquod signum salutis, & non debent homines Sabbato vacare à salute. Ergo nec mihi irascamini, quia saluum feci totum hominem in Sabbato.

Si circumcisionem, inquit, accepit homo in Sabbato, vt non saluatur lex Moysi.] Aliquid enim per Moysē in illa constitutione circumcisionis salubriter institutum est, mihi operanti salutem in Sabbato, quare indignamini? Forte enim illa circumcisio ipsum Dominum significabat, cui isti curanti & sananti indignabantur. Iusta est enim adhiberi

Crede, & intellige, nō contra.

Isa. 6.

Cognitionem Dei, sed fecit, non contra.

Opus Dei, voluntas Dei. Ioan. 6. Mat. 17. Iacob. 2. Rom. 4.

Crede, Deo, & in Deum.

Galat. 3.

1. Thess. 2.

Ioan. 3.

Antichristi ambros.

Ioan. 14.

Ioan. 10.

Philip. 2.

Dei gloria non nostra quaerenda.

Turba turbulenta.

Sabbatum propter hominem constitutum, non contra.

Gen. 2.

Circumcisionem primus abraham accepit.

Leuit. 12.

Exod. 23.

Circuncisio
quid sit.
Rom. 5.

Præputium
quid sit
1. Cor. 10.
Exo. 4. &
Iosue 5.

Indicandi
recte ac
verè, non
personaliter.
Christus
vnde sua-
rit.

Viso Chri-
sti corpo-
ralis.
Æqualis
dilectio.

octava die. Et quid est circuncisio, nisi carnis expoliatio? Significat ergo ista circuncisio expoliationem à corde cupiditatum carnalium. Non ergo sine causa data est, & in eo membro fieri iussa, quoniam per illud membrum procreatur creatura mortalium: & per vnum hominem mors, sicut per vnum hominem resurrectio mortuorum: & per vnum hominem, peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors. Ideò quisque cum præputio nascitur, quia omnis homo cum vitio propaginis nascitur: & non mundat Deus siue à vitio cum quo nascimur, siue à vitijs quæ male viuendo addimus, nisi per cultellum petrinum, id est, Dominum nostrum Iesum Christum. Petra enim erat Christus. Cultellis enim petrinis circuncidebant, & petra nomine Christum figurabant, & præsentem non agnoscebant, sed insuper occidere cupiebant. Quod verò circunciditis hominem in Sabbato, intelligite hoc significari opus bonum.

Quod ego feci totum hominem saluum in Sabbato.] Quia & curatus est, vt sanus esset in corpore: & credidit, vt sanus esset in anima.

Nolite iudicare personaliter, sed rectum iudicium iudicate.] Quid est hoc? nisi quia si per legem Moyli circunciditis Sabbato, non irascimini Moyli: & quia ego die Sabbati saluum feci hominem, irascimini mihi: personaliter iudicatis, veritatem attendite, & iustum iudicium iudicate. Si secundum veritatem iudicatis, neque Moysen neque me condemnabitis: & veritate cognita, me cognoscetis, quia ego sum veritas. Hoc vitium fratres quod Dominus notauit hoc loco, euadere in hoc seculo, magni laboris est, non personaliter iudicare, sed rectum iudicium retinere. Admonuit quidem Dominus Iudæos, sed monuit nos. illos conuicit, nos instruxit. illos redarguit, nos exauit. Non putemus hoc nobis ideò non dictum, quia tunc ibi non fuimus. Nos itaque sic audiamus Euangelium, quasi præsentem Dominum: ne dicamus, O illi felices, qui eum videre potuerunt, multi in eis qui viderunt eum carnaliter, occiderunt: multi autem in nobis qui non viderunt, crediderunt. Quis est qui non iudicat personaliter, nisi qui æqualiter diligit? Qui æqualiter omnes diligit, æqualiter de omnibus iudicat. Nec hoc dictum putemus de illis quos pro honore graduum diuerso modo honoramus, sed de illis quorum causas diiudicare iubemur. Dominus igitur Iesus non manifeste, sed occulte ascendit ad diem festum: non quia timebat ne teneretur, cuius potestas erat vt non teneretur, sed vt significaret etiam in ipso die festo qui celebrabatur à Iudæis, occultari, & clausum esse mysterium. sed mox apparuit potestas, quæ putabatur timiditas. Loquebatur enim palam in die festo, ita vt mirarentur turba, & dicerent quod audiuius, cum lectio legeretur:

Nonne hic est quem querebant interficere? & ecce palam loquitur, & nihil illi discunt. Num verè cognouerunt principes, quia hic est Christus?] Qui nouerant qua seuitia querebatur, mirabantur qua potentia non tenebatur. Vnde non plane intelligentes illius potentiam, putauerunt esse principum scientiam, quod ipsi cognouerunt eundem esse Christum, & ideò pepercerunt ei, quo tempore occidendum quæsierunt. deinde illi ipsi apud seipsos qui dixerant, Nunquid cognouerunt principes, quia hic est Christus? fecerunt sibi quæstionem, qua eis videretur non esse Christum. Adiungentes enim dixerunt:

Sed istum nouimus vnde sit: Christus autem cum venerit, nemo scit vnde sit.] Quid est quod dixerant Iudæi, Christus cum venerit, nemo scit vnde sit, dum Herode interrogante locum natiuitatis eius, demonstrauerunt iuxta prophetiam Micheæ Prophetæ, & ex hoc certum est locum natiuitatis illius eos nosse? Sed considerandum est quid se nosse putarent, & quid non se scire dixerunt. Locum enim natiuitatis illius sciebant per Prophetarum dicta, sed diuinam eius natiuitatem, qua ex Deo patre æternaliter natùs est, propter impietatem cordis sui nesciebant, Esaiã dicente, Generationem eius quis enarrabit? Denique & ipse Dominus ad vtrumque respondit, & de humanitatis fragilitate, & de diuinitatis maiestate, dicens:

Clamabat ergo docens in templo Iesus, Et me scitis, & vnde

scitis.] Re & ergo dixit, Et me nostis, & vnde scitis, id est, secundum carnem natiuitatem meam nostis, & nobilitatem parentum meorum, & effigiem vultus mei nostis. Secundum diuinitatem autem non nostis:

Quia à me ipso non veni, sed est verus qui me misit, quem nescitis.] Sed vt eum sciat, credite in eum quem misit: & sciat quod nemo Deum vidit vnquam nisi vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit: & Patrem nemo cognouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Denique cum dixisset, Sed est verus qui misit me, quem vos nescitis: vt ostenderet eis vnde possent scire quod nesciebant, subiicit:

Ego scio eum.] Ergo à me quærite vt sciat eum. Quare autem scio eum? quia ab ipso sum, & ipse me misit. Magnifice vtrumque monstravit. Ab ipso, inquit, sum: quia filius de patre: & quicquid est filius, de illo est, cuius est filius, ideò Dominum Iesum dicimus Deum de Deo: patrem nõ dicimus Deum de Deo, sed tantum Deum. & dicimus Dominum Iesum lumen de lumine, patrem non dicimus lumen de lumine, sed tantum lumen. Ad hoc ergo pertinet quod dixit, ab eo sum, quod autè videtis me in carne, ipse me misit. Vbi audis, ipse me misit, noli intelligere naturæ dissimilitudinem, sed generantis auctoritatem.

Quarebant ergo eum apprehendere, & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius.] Hoc est, quia volebat. Qui enim voluntate natus est, voluntate & passus est. Sicut horam præuiderat natiuitatis suæ, ita horam prædestinavit passionis suæ. Si hora mortis nostræ, illius voluntas: quanto magis hora passionis suæ in arbitrio voluntatis suæ venit? Magna igitur misericordia Domini nostri Iesu Christi, factum esse eum propter nos in tempore, per quem facta sunt tempora. Factum esse inter omnia, per quem facta sunt omnia: factum esse quod fecit. Factus est quod fecerat. Factus est enim homo, qui hominem fecerat: ne periret quod fecerat. Secundum hanc dispensationem iam venerat hora natiuitatis, & natus erat: sed nondum venerat hora passionis: ideò nondum passus est, quia necdum venerat hora in qua pati voluisset. Ideò in cruce legitur eum dixisse, dum omnia perfecta fuerunt secundum scripturas Prophetarum, Consummatum est: & inclinato capite tradidit spiritum. Dum vero voluit, consummata fuerunt quæ de eo scripta sunt. & consummatis omnibus, potestate propria emisit spiritum.

De turba autem multi crediderunt in eum.] Humiles & pauperes saluos faciebat Dominus: principes insaniebant, & ideò medicum non solum non agnoscebant, sed etiam occidere cupiebant. Erat quædam turba, quæ suam ægritudinem cito vidit, & illius medicinam sine dilatione cognouit, quæ commota miraculis credidit, principibus in infidelitate manentibus. Ideò audita multitudinis fide murmurabant, quia Christus glorificabatur: & cito ministros vt eum comprehenderent: quem apprehendere non poterunt, adhuc nolentem vt comprehenderetur: sed audierunt docentem, qui venerant apprehendere.

Dixit ergo Iesus, Adhuc modicum tempus vobiscum sum.] Quod modo vultis facere, facturi estis, sed non modo. Quod modò nolo, quare adhuc modo nolo? quia adhuc modicum tempus vobiscum sum.

Et tunc vado ad eum qui misit me.] Implere debeo dispensationem meam, & sic peruenire ad passionem meam.

Queretis me, & non inuenietis: & vbi sum ego, vos non potestis venire.] Hic iam resurrectionem suam prædixit. Noluerunt enim agnoscere præsentem, & postea quæsierunt, eum viderent multitudinè iam credentem. Magna enim signa facta sunt, & iam Dominus surrexerit, & ascendit in cælum: tunc per discipulos facta sunt magna, sed ille per illos fecit, qui & per seipsum. Ipse quippe illis dixerat, Sine me nihil potestis facere. Quare non potuerunt venire? quia noluerunt credere: quia nullus sine fide saluari potest.

Dixerunt ergo Iudæi, non ad ipsum, sed ad semetipsos, Quid hic iturus est, quia non inueniemus eum? Nunquid in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes?] Non enim sciebant quod dixerunt: sed quia ille voluit, prophetauerunt. Iturus enim erat Dominus ad gentes, non præsentis

corporis sui, sed potestate diuina in discipulis suis, de quibus dixit Propheta, *Quam pulchri sunt pedes Euangelizantium pacum, Euangelizantium bona?* In his pedibus Christus iturus erat ad gentes, & eas docturus gentes, quæ fidem accipissent, gentes quas Iudæi speruerunt, qui verum nescientes prophetauerunt, quia ignorauerant Christum dicentem, *Et vbi ego sum, vos non potestis venire.* Quare non potestis venire? quia non vultis credere. Quid est quod dixit, *Vbi sum ego?* nisi, In sinu Patris, consempiternus patri sum, in terra loquebatur, sed in patris sinu esse monstrabat. Inter cæteras dispensationes Domini nostri, & doctrinas salutis nostræ, & dubitationes Iudæorum de Domino Iesu Christo quæ dixit, quibus alij confunderentur, alij docerentur, nouissimo festiuitatis illius die (tunc enim ista agebantur) quæ appellatur scenopegia, id est, tabernaculorum constructio, de qua festiuitate iam meminit charitas vestra fuisse disertum, vocat Dominus Christus, & hoc non vt cunq; loquendo, sed clamado, vt qui sitit, veniat ad eum. Sitimus? veniamus, non pedibus, sed affectibus: ne migrando, sed amando veniamus. quamquam interiorum hominem & qui amat, migrat: & aliud est migrare corpore, aliud corde. Migrat corpore, qui motu corporis mutat locum: migrat corde, qui motu cordis mutat affectum. Si aliud amas, aliud amabas, non ibi es vbi eras. Clamabat ergo nobis Dominus. stabat enim, & clamabat:

Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aqua viua. Quid hoc esset, quando Euangelista exposuit, immorari non debemus, Vnde enim dixerit Dominus, *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat: & qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aqua viua:* consequenter exposuit Euangelista, dicens:

Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Hoc tantum sciamus, quia de charitate hoc clamabat Dominus Iesus. Clamat ergo, & dicit vt veniamus, & bibamus, si intus sciamus, quia cum biberimus, flumina aquæ viuæ fluent de ventre nostro. Venter interioris hominis, conscientia cordis eius. Bibito ergo isto liquore, renouiscit purgata conscientia: & hauriens fontem habebit: ipsa etiam fons erit. Quid est fons, vel quid est fluuius, qui manat de ventre hominis? Beneuolentia, qua vult consulere proximo. Si enim putet quia quod sibi bibit, sufficit, arefcit, & nõ fluit aqua viua de ventre eius. Si autẽ proximo festinat consulere, idẽd non siccat, quia manat. Videamus quidnam sit quod bibunt qui credunt in Deum: quia vtrique si Christiani sumus, & credimus, bibimus: & vnusquisque in se debet cognoscere si bibit: vt si bibit, fluat ex eo quod bibit. non enim nos deseret fons, si nõ deseramus fontem. Exposuit Euangelista, & dixit vnde Dominus clamasset, ad qualem potum inuitalset, quid bibentibus propinasset, dicens, *Hoc autem dicebat de spiritu quem accepturi erant credentes in eum.*

Nondum enim erat Spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus. Quem dicit Spiritum, nisi sanctum? Spiritum namque vnusquisque homo habet in se, proprium spiritum, id est, animum. Animus enim cuiusque, eius est spiritus, de quo dicit Paulus Apostolus, *Quis enim scit hominũ que sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est?* Sed quid est quod ait, *Nondum enim erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus?* Nunquid non spiritus fuit in sanctis Dei Prophetis & Patriarchis, qui multa per Spiritum sanctum futura prædixerunt? Igitur & Helizabæth legitur Spiritu sancto repleta esse, & de Zacharia similiter, dicente Euangelista, *Et Zacharias Pater eius repletus est Spiritu sancto, & Prophet auit.* Quid est quod dicit, *Spiritus sanctus necdum fuerat datus?* Multa enim indicia præcedentis Spiritus sancti habemus, antequam Dominus glorificaretur resurrectione carnis suæ. non enim alium spiritum etiam Prophetæ habuerunt, qui Christum venturum prænuiciauerunt. Sed modus quidam futurus erat donationis huius, qui omnino antea non apparuerat. de ipso hic dicitur. nulquam enim legimus antea congregatos homines accepto Spiritu sancto linguis omnium gentium locutos fuisse. Post resurrectionem autem suam primum, quando apparuit discipulis suis, dixit illis, *Accipite Spiritum sanctum.* De hoc ergo dictũ

est, *Nondum erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. & inflauit in faciem eorum,* quo flatu primum hominem quem fecit, viuificauit, & de limo erexit: quo flatu animam membris eius dedit. Significans enim eundem esse Spiritum quem inflauit in faciem eorum, vt à luto exurgerent, & luteis operibus renunciarent, tunc primum post resurrectionem suam Dominus (quam dicit Euangelista, *glorificationem*) dedit discipulis suis Spiritum sanctum, deinde commoratus cum eis quadraginta diebus, vt liber Actuum Apostolorum demonstrat, ipsis videntibus, & videndo deducuntibus, ascendit in cælum. ibi peractis decem diebus, die Pentecostes, misit desuper Spiritum sanctum, qui, sicut dixi, fuerant vno in loco congregati: quo accepto, omnium gentium linguis locuti sunt. Quæret aliquis forsitan, baptizati in Christo, & in charitate præceptorum eius viuentes, quare omnium gentium linguis non loquantur, dum certum est Spiritum sanctum eos accepisse? Quia ipsa Ecclesia quæ est corpus Christi, omnium gentium linguis loquitur: quod tunc in primitiua Ecclesia præsignatum est, quæ in Iudæa vna tantummodo gente initiata est, nunc vero ex omnibus gentibus congregata. Quomodo vero vnus tunc homo loquebatur linguis, ita modo vnitas sanctæ Ecclesiæ omnibus loquitur linguis. accipimus ergo & nos Spiritum sanctum, si amamus Ecclesiam, si charitate compaginamur, si Catholico nomine & fide gaudemus. Igitur quantum quisque amat Ecclesiam Christi, tantum habet Spiritum sanctum. Habemus ergo Spiritum sanctum, si amamus Ecclesiam amamus autem, si in eius compage & charitate consistimus, quam Apostolus omnibus virtutibus fiducialiter præposuit. Quicumque ipsam habet, cuncta habebit bona: quia sine illa nihil proderit quicquid habere potuerit homo: de qua beatus Iacobus Apostolus ait, *qui autem offenderit in vno, factus est omnium reus.* De hac etiam ipsa veritas, ait, *In hoc enim cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis adinuicem.* Cum ergo hæc loquebatur Christus in die nouissimo festiuitatis, quæ modo proposuimus, & vt potuimus tractauimus, nata est de illo in turba dissensio, alijs putantibus quod ipse esset Christus: alijs dicentibus, *quia de Galilæa non exurger Christus.* Qui vero missi fuerant vt eum tenerent, redierunt immunes à crimine, & pleni admirationis. Nam & testimonium perhibuerunt diuinæ doctrinæ eius, cum dicerent ij à quibus missi erant.

Quare non adduxistis eum? Responderunt enim, nunquam se audisse hominem sic locutum. Non enim quisquam sic loquitur homo: ille autem sic locutus est, quia Deus erat & homo: tamen Pharisei testimonium eorum repellentes, dixerunt eis:

Nunquid & vos seducti estis? Videmus enim delectatos vos esse sermonibus illius.

Nunquid aliquis de principibus credidit in eum, aut ex Phariseis? Sed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Qui non nouerant legem, ipsi credebant in eum: & eum qui miserant legem, contemnebant qui docebant legem, vt impletur quod dixerat ipse Dominus, *Ego veni vt non videntes videant, & videntes cæci fiant.* Cæci enim facti sunt Pharisei doctores, illuminati sunt populi legem nescientes, & in auctorem legis credentes. Nicodemus tamen vnus ex Phariseis, qui ad Dominum nocte venerat, & ipse quidem non incredulus, sed timidus (nam idẽd & nocte venerat ad lucem, quia illuminari volebat, & sciri timebat) respondit Iudæis:

Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi audierit ab ipso prius, & cognouerit quid faciat? Volebant enim illi peruertere ante esse damnatores, quàm cognitores. Sciebat autem Nicodemus, vel potius credebatur, quia si tantummodo eum patienter vellent audire, forte similes fierent illis qui missi sunt tenere eum, & maluerunt credere illi, quàm tenere illum.

Responderunt ergo ei. Ex præiudicio cordis sui quod & illis:

Nunquid & tu Galilæus es? Id est, quasi à Galilæo seductus? Dominus enim Galilæus dicebatur, quoniam de Nazareth

Ioan. 20. Spiritus sancti donatio. Gen. 2.

Ioan. 20. Act. 1.

Act. 2.

Linguis omnium gentium, & Christianificandis.

Ecclesia Christi amor.

1. Cor. 13. hauriens præstantia.

Iacob. 2. Ioan. 13.

Marc. 4.

Luc. 1. Galilæus quare dicitur sic Christus.

Esai. 52. Pedes Christi apostoli.

Migratio corporalis & spiritalis.

Anima hominis. 1. Cor. 2.

Luc. 1.

Act. 2.

ciuitate erant parentes eius. Secundum Mariam dixit parentes, non secundum virile semen. Non enim quæsiuit in terra nisi matrem, qui iam habebat desuper patrem. Nam vtraque eius natiuitas mirabilis fuit, diuina sine matre, humana sine patre homine. Quid ergo illi quasi legis doctores ad Nicodemum?

Scrutare & vide, quia Prophetæ à Galilæa non surgit.] Sed Dominus Prophetarum inde surrexit. *Reuersi sunt,* inquit Euangelista, *vnusquisq; in domum suam.*

C A P Y T V I I I .

Inde Iesus perrexit in montem Oliueti.] Mons quippe Oliueti, sublimitatem dominicæ pietatis & misericordiæ designat, quia & Græcè ὀλιβία misericordia, oleum vocatur ἔλαιον, & ipsa vnctio olei fessis ac dolentibus membris solet adferre leuamen. Sed & hoc, quod oleum & virtute ac puritate præminet, & quemcunque ei liquorem superfundere volueris, confestim hunc transcendere, eique superferri consuevit, gratiam misericordiæ cœlestis non inconuenienter insinuat, de qua scriptum est, *Suavis Dominus vnuerfis, & miserationes eius super omnia opera eius.* Tempus quoque diluculi, exortum eiusdem gratiæ, quia remota legis umbra, lux Euangelicæ veritatis erat reuelanda, demonstrat. Pergit ergo Iesus in montem Oliueti, vt arcem misericordiæ in se constare denunciet. Venit iterum diluculo in templum, vt eandem misericordiam cum incipiente noui testamenti lumine, fidelibus, templo videlicet suo, pandendam præbendamque significet.

Et omnis, inquit, populus venit ad eum: & sedens docebat eos.] Sessio Domini, humilitatem incarnationis, per quam nobis misereri dignatus est, insinuat. Benè autem dicitur, quia cum sedens doceret Iesus, omnis populus venit ad eum: quia postquam humilitate suæ incarnationis proximus hominibus factus est, libentius est à multis eius sermo receptus. A multis inquam est eius sermo receptus, & à pluribus est superba impietate contemptus. *Audierunt enim mansueti, & letati sunt.*

Denique Iudæi tentantes adduxerunt mulierem in adulterio deprehensam.] Interrogantes quid de ea fieri iuberet, quoniam Moyses decem lapidare mandauerat: vt si & ipse hanc lapidandam decerneret, deriderent eum quasi misericordiæ quam semper docebat, oblitum. si lapidari vetaret, striderent in eum dentibus suis, & quasi fautorem scelerum, legisque contrarium velut meritò damnarent.

Iesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra.] Per inclinationem Iesu, humilitas: per digitum, qui articulum compositionem flexibilis est, & subtilitas discretionis exprimitur. Porò, per terram, cor humanum, quod vel bonarum vel malarum actionum solet reddere fructus, ostenditur. Postulatus ergo Dominus iudicare de peccatrice, non statim dat iudicium, sed prius se inclinans deorsum, digito scribit in terra: ac sic demum quum obnixè rogatur iudicat: nos videlicet typice instituens, vt cum quælibet proximorum errata conspiciamus, non hæc antè reprehendendo iudicemus, quàm ad cōscientiam nostram humiliter reuersi, digito eam discretionis solerter exculpamus: & quid in ea conditori placeat, quid ve displiceat, sedula examinatione dirimamus, iuxta illud Apostoli, *Fratres, & si præoccupatus fueris homo in aliquo delicto: vos, qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis, considerans teipsum, ne & tu tentaris.*

Cum autem persequerentur interrogantes eum, erexit se, & dixit eis, Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat.] Quia hinc & inde Domino Scribæ & Pharisæi tendebant laqueos insidiarum, putantes eum vel immisericordem futurum in iudicando, vel iniustum, præuidens ille dolos, quasi fila transitaranæ, iudicium iustitiæ per omnia, & mansuetudinem pietatis ostendens. Ecce temperantia miserandi, *Qui sine peccato est vestrum.* Ecce iterum iustitia iudicandi, *Primus in illam lapidem mittat.* Ac si dixisset, *Si Moyses mandauit vobis mulierem huiusmodi lapidare, videte, quia non hoc peccatores, sed iustos facere præcepit. Primo vos ipsi iustitiam legis implete, & sic innocen-*

tes manibus, & mundo corde, ad lapidandam ream concurrite. Primo spiritualia legis edicta, fidem, misericordiam & charitatem perficite, & sic ad carnalia iudicanda diuertite. Dato autem iudicio:

Dominus autem iterum se inclinans scribebat in terra.] Et quidem iuxta morem consuetudinis humanæ potest intelligi, quod idè Dominus coram tentatoribus improbis inclinari, & in terra scribere voluerit, vt alio suum vultum intendens, liberum eis daret exire, quos sua responsione percussos, citius exituros, quàm plura interrogaturos esse præiudicauerat.

Deniq; audientes, vnus post vnum exiebant, incipientes à senioribus.] Sed figurate nos admonet, quod & ante datam & post datam sententiam inclinans scripsit in terra, vt & prius quàm peccantem proximum corripiamus, & postquam debitæ castigationis illi ministerium reddiderimus, nos ipsos digna humilitatis inuestigatione perpendamus: ne forte aut eisdem quæ in ipsis reprehendimus, aut alijs quibuslibet simus facinoribus irretiti: sicut forte fieri poterit, vt qui homicidam reum mortis esse iudicauerit, ipse in seipso per odium fraternæ mortis reus esse ante oculum conditoris inueniatur. Similiter qui fornicationis crimen in fratre accusat, in seipso superbix facinus non videat. Idè iubetur iudex alieni criminis digito, discretionis in corde suo describere, ne forte reus in seipso inueniatur. Quid igitur nobis in huiusmodi periculis remedijs? Quid restat salutis? nisi vt cum peccantem conspiciamus alium, mox inclinemur deorsum, id est, quam deiecti ex nostræ conditionis fragilitate sumus, si non nos diuina pietas sustentet, humiliter inspiciamus. Digito scribamus in terra, id est, discrimine solerti pensemus, an cum beato Iob dicere possimus. Neque enim reprehedit nos cor nostrum in omni vita nostra. Benè qui inclinatus scripsit in terra, erectus misericordiæ verba depromit: quia quod per humanæ infirmitatis societatem promissit, per diuinæ virtutem potentix hominibus domum pietatis impendit.

Erigens, inquit, se Iesus, dixit ei: Mulier, vbi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnauit. Quæ dicit, Nemo Domine.] Nemo condemnare ausus est peccatricem, quia in se cernere singuli cœperant, quod magis damnandum cognoscerent. Sed quia accusantium turba prolato iustitiæ pondere fugauit, videamus accusatam quanto misericordiæ munere subleuet. Sequitur:

Dixit autem Iesus, Nec ego te condemnabo. Vade, & amplius noli peccare.] Quoniam misericors & pius est, præterita relaxat: quoniam iustus est, & iustitiam diligit, ne amplius iam peccet, interdicit. Verum quia poterant dubitare aliquid an posset Iesus, quem verum hominem nouerant, dimittere peccata, dignatur ipse apertius quid diuinitas valeat, ostendere. Post repulsam namque tentatorum nequitiam, post solutam peccatricis culpam:

Iterum locutus est. Ego sum lux mundi: qui sequitur me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lucem vitæ.] Vbi manifeste docet non solum qua auctoritate mulieri peccata dimiserit, sed etiam quod ipse sit vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientē in hunc mundum. Cuius perpetuum splendorem humana fragilitas videre non potuisset, nisi nube carnis tegetetur, per quam quasi per quoddam lucidissimum speculum, diuini luminis claritas humanis mentibus innotesceret: quæ fide purganda est, vt tanti luminis aspectu digna efficiatur. Vnde sequutus ait, *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.* Qui meis modò iussis & exemplis obsequitur, non timebit in futuro tenebras damnationis, sed lucem potius vitæ, vbi nunquam prorsus moriatur, habebit. Itaque fratres mei sequamur Christum lumen mundi, ne ambulemus in tenebris. Tenebræ metuendæ sunt, morum, non oculorum: & si oculorum, non exteriorum, sed interiorum, vnde discernitur non album & nigrum, sed iustum & iniustum. Cum ergo dixisset Dominus noster Iesus Christus:

Responderunt Iudæi, Tu de te testimonium dicis: testimonium tuum non est verum.] Antequam veniret Dominus noster Iesus Christus, multas ante se lucernas propheticas accendit, & misit. De his erat etiam Ioannes Baptista, cui tam

Oliueti
moes.
ἔλαιον
olei typm.
Misericordiæ
Datus
est, iumen-
tum.
Psal. 144.

Sessio
Opm.

Psal. 33.

Leuit. 20.

Peccata
proximi
castigare
debeamus.
Galat. 6.

magnum ipsum lumen quod est Christus, perhibuit testimonium, quale nulli hominum. Ait enim, *In uatis mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.* hic tamen, quo nemo erat maior in natis mulierum, dicit de Domino nostro Iesu, *Ego quidem baptizo vos in aqua. Qui autem uenit post me, fortior me est: cuius non sum dignus calcamentum solkere.* Videte quemadmodum se lucerna diei summittat. Lucernam uero ipsum Ioannem fuisse Dominus ipse testatur. *Ille erat, inquit, lucerna ardens & lucens: & uos uoluistis ad horam exultare in lumine eius.* Responderunt ergo Iudæi, *Tu de te testimonium dicis: testimonium tuum non est uerum.* Videamus quid audiant, audiamus & nos, sed nō sicut illi. Illi contemnerent, nos credentes. Illi Christum occidere uolentes, nos per Christum uiuere cupientes. Interim ista distantia distinguat aures mentesque nostras, & audiamus quid Iudæis responderit Dominus.

Respondit Iesus, & dixit eis, Etsi ego testimonium de me perhibeo, uerum est testimonium meum, quia scio unde ueni, & quo uado. Lumen, & alia demonstrat, & seipsum Christus & se ostendit, & patrem ostendit, & de Iudæis quid esset uenturum. Ergo ait Dominus, & uerum ait, *Etsi ego de me testimonium perhibeo, uerum est testimonium meum, quia scio unde ueni, & quō uado.* Patrem uolebat intelligi: patri gloriam dabat filius. *Æqualis glorificat eum à quo est missus.* Quantum debet homo glorificare eum à quo est creatus? Scio unde ueni, & quō uado. Iste qui in præsentia uobis loquitur, habet quod non deseruit, sed tamen uenit. Non enim ueniendo inde discessit, aut rediēdo nos dereliquit. Quid miramini? Deus est, non potest hoc fieri, sed ab homine non potest hoc fieri. Ab ipso Sol oriente pergit ad occidentem, & deserit orientem. non est in oriente Dominus noster Iesus Christus, & uenit, & ibi est, & rediit, & hic est. Audi ipsum Euangelistam alio loco dicentem, & si potes, cape: si non potes, crede. *Deum, inquit, nemo uidit unquam, nisi unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit.* Non dixit, fuit in sinu patris. Hic loquebatur, & ibi se esse dicebat: quia & hinc discessurus quid dixit? *Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque, ad consummationem sæculi.* Ergo uerum est testimonium luminis, siue se ostendat, siue alia: quia sine lumine non potest uideri lumen, & sine lumine non potest uideri quodlibet aliud quod non est lumen. Itaque lumen & seipsum ostendit, & quæ circa se sunt. ita & Christus & seipsum ostendit, & alios illuminat, quæ charitate circa se sunt, & sequuntur illum non pedum gressibus, sed charitatis officijs. Duos aduentus Domini nostri Iesu Christi legimus in scripturis sanctis à Prophetis esse prædictos: unum misericordiam, qui peractus est: alterum iudicij, qui uenturus est. Prima ergo dispensatio Domini nostri Iesu Christi, medicinalis, non iudicialis est. Nam si primò uenisset iudicaturus, neminem inuenisset cui præmia iustitiæ redderet. Quia ergo uidit omnes peccatores, & omnino neminem esse immunem à morte peccati, prius erat eius misericordia præroganda, & post exercendam iudicium, quia de illo cantauerat Psalmista, *Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.* non enim ait iudicium & misericordiam, nam si primum esset iudicium, nulla esset misericordia, sed primo misericordia, postea iudicium. Quæ est prima misericordia? Creator hominis, homo esse dignatus est: factus quod fecerat, ne periret quod fecerat. Quid huic misericordiam addi potest? Addidit tamen: nam reprobatus est ab hominibus, pro quorum salute uenerat in mundum. Irrisiones sustinuit, flagella, spūta, opprobria inimicorum, turpissimam mortem crucis. Hæc omnia sustinuit, quia uoluit. Uoluit, ut saluaret hominem, quem creauerat. Nullum genus mortis intolerabilius fuit cruce, propter longos cruciatus. Sed nihil unquam gloriosius, quàm signum crucis portare in fronte. Vnde Apostolus ait gloriam crucis prædicans, *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Quia uenit neminem iudicare, conuenter Iudæis respondit:

Et si iudico ego, iudicium meum uerum est.] Ecce habet & iudicium. Sed agnosce saluatorem, ne sentias iudicem. Quare autem dixit iudicium suum uerum esse? Quia solus, inquit, non sum, sed ego, & qui me misit pater.] Quid est missio Christi, nisi incarnatio eius? Missus est Christus, idem est ac si dicas, Incarnatus est Christus. Et à patre missus est, & à patre nunquam recessit: & hic fuit per incarnationem: & hic est modo per diuinitatem. Fides ergo mundet corda nostra: ut intellectus impleat corda nostra, & ut intelligamus mysterium salutis nostræ. altum est, profundum est, secretum est. Vna est substantia, vna diuinitas, vna maiestas patris & filij. Pater nō passus est, sed solus filius. Ergo intelligamus missionem filij nominatam incarnationem filij. Patrem autem incarnatum esse nō credas. Vnde ergo uerum est iudicium eius, nisi quia uerus filius est patris? Ideo dixit, *Iudicium meum uerum est, quia solus non sum: sed ego, & qui me misit pater.* Idem ergo in alio loco dixit, *Ego & pater unum sumus.* unum in substantia, duo in personis. Vnum dixit propter substantiæ unitatem. sumus dixit propter personarum distinctionem. Audi quid dixit, *Ego, & qui misit me pater.* Distingue personas, agnosce quia pater pater est, agnosce quia filius filius est, ne in barathrum Sabelliani peruenias: & uoli dicere aliud & aliud, sed dic aliud & aliud. nō aliud in substantia, sed alius persona. non pater maior, non filius minor in diuinitatis gloria. Sed crede, unū sumus. Ideo quod dixit ipsa ueritas unum, liberat te ab Arrio: quod dixit sumus, liberat à Sabellio. Si unum, non ergo diuersum, si sumus, non ergo unus. De iudicio dixerat dum dixit, *Ego non iudico quemquam.* de testimonio nunc uult dicere:

In lege, inquit, uestra scriptum est.] Uestra dixit, tanquam diceret, in lege quæ uobis à Deo data est, sicut dicimus *patrem nostrum cotidianum*, quem à Deo nobis dari poscimus. Quid est quod in lege uestra scriptum est? Quia duorum hominum testimonium uerum est. Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me qui misit me, pater. Dicebant, &c.] Nunquid per se, duo homines uerum dicunt testimonium? Nonne duo falsi testes contra Susannam falsum protulerunt testimonium? Et Iudæis querentibus falsum testimonium cōtra Christum, dicit Euangelista, *Nonisimè uenerunt duo falsi testes.* Nunquid quia duo erant, ideò falsi testes non erant? Qui de duobus dicimus uel tribus? Vniuersus populus mentitus est contra Christum. Si ergo totus populus, qui cōstat ex magna hominum multitudine falsum testimonium dicere inuentus est, quomodo accipiendum est, *in ore duorū uel trium testimonium stabit omne uerbum?* Nisi quia hoc modo per mysterium Trinitas commendata est, in qua perpetua stabilitas ueritatis est. Si uis habere bonā causam, habeto duos uel tres testes, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. Denique quādo Susanna casta fœmina fidelisquæ cōiunx duobus falsis testibus arguebatur, Trinitas illi in cōscientia atque in occulto suffragabatur, illi Trinitas de occulto unum testem Danielem excitauit, & duos conuicit. Ergo quia in lege uestra scriptum est, duorum hominum testimonium uerum esse, accipite nostram testimonium, ne sentiat iudicium. Ego autem, inquit, non iudico quemquam. testimonium perhibeo de me, differo iudicium. Eligamus fratres testimonium Dei, quia testimonium Dei uerū est. Et quoniam testis est omnium quæ agimus, iudex erit omnium quæ fecimus: & alium non quærit testem nisi seipsum: quia

Vos secundum carnem iudicatis: ego non iudico quemquam.] Pertulit iniustum iudicium, ut ageret iustum: sed in eo quod pertulit iniustum, misericordiam fuit. Denique ita

humilis factus est, ut perueniret ad crucem. Distulit quidem potentiam, sed publicauit misericordiam. Vnde distulit potentiam? quia de cruce descendere noluit, qui potuit de sepulchro resurgere. Vnde publicauit misericordiam? quia pendens in cruce dixit, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Siue ergo propter hoc, quia non uenerat iudicare mundum, sed saluare mundum, dixit, *Ego non iudico quemquam.* siue, quemadmodum commemorauimus, quoniam dixerat, *Vos secundum carnem iudicatis*, addidit, *Ego non iudico quemquam:* ut intelligamus Christum non secundum carnem iudicare, sicut ab hominibus iudicatus est. Nam ut agnoscat is iam & iudicem Christum, audite quid sequitur:

Et si iudico ego, iudicium meum uerum est.] Ecce habet & iudicium. Sed agnosce saluatorem, ne sentias iudicem. Quare autem dixit iudicium suum uerum esse?

Quia solus, inquit, non sum, sed ego, & qui me misit pater.] Quid est missio Christi, nisi incarnatio eius? Missus est Christus, idem est ac si dicas, Incarnatus est Christus. Et à patre missus est, & à patre nunquam recessit: & hic fuit per incarnationem: & hic est modo per diuinitatem. Fides ergo mundet corda nostra: ut intellectus impleat corda nostra, & ut intelligamus mysterium salutis nostræ. altum est, profundum est, secretum est. Vna est substantia, vna diuinitas, vna maiestas patris & filij. Pater nō passus est, sed solus filius. Ergo intelligamus missionem filij nominatam incarnationem filij. Patrem autem incarnatum esse nō credas. Vnde ergo uerum est iudicium eius, nisi quia uerus filius est patris? Ideo dixit, *Iudicium meum uerum est, quia solus non sum: sed ego, & qui me misit pater.* Idem ergo in alio loco dixit, *Ego & pater unum sumus.* unum in substantia, duo in personis. Vnum dixit propter substantiæ unitatem. sumus dixit propter personarum distinctionem. Audi quid dixit, *Ego, & qui misit me pater.* Distingue personas, agnosce quia pater pater est, agnosce quia filius filius est, ne in barathrum Sabelliani peruenias: & uoli dicere aliud & aliud, sed dic aliud & aliud. nō aliud in substantia, sed alius persona. non pater maior, non filius minor in diuinitatis gloria. Sed crede, unū sumus. Ideo quod dixit ipsa ueritas unum, liberat te ab Arrio: quod dixit sumus, liberat à Sabellio. Si unum, non ergo diuersum, si sumus, non ergo unus. De iudicio dixerat dum dixit, *Ego non iudico quemquam.* de testimonio nunc uult dicere:

In lege, inquit, uestra scriptum est.] Uestra dixit, tanquam diceret, in lege quæ uobis à Deo data est, sicut dicimus *patrem nostrum cotidianum*, quem à Deo nobis dari poscimus. Quid est quod in lege uestra scriptum est? Quia duorum hominum testimonium uerum est. Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me qui misit me, pater. Dicebant, &c.] Nunquid per se, duo homines uerum dicunt testimonium? Nonne duo falsi testes contra Susannam falsum protulerunt testimonium? Et Iudæis querentibus falsum testimonium cōtra Christum, dicit Euangelista, *Nonisimè uenerunt duo falsi testes.* Nunquid quia duo erant, ideò falsi testes non erant? Qui de duobus dicimus uel tribus? Vniuersus populus mentitus est contra Christum. Si ergo totus populus, qui cōstat ex magna hominum multitudine falsum testimonium dicere inuentus est, quomodo accipiendum est, *in ore duorū uel trium testimonium stabit omne uerbum?* Nisi quia hoc modo per mysterium Trinitas commendata est, in qua perpetua stabilitas ueritatis est. Si uis habere bonā causam, habeto duos uel tres testes, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. Denique quādo Susanna casta fœmina fidelisquæ cōiunx duobus falsis testibus arguebatur, Trinitas illi in cōscientia atque in occulto suffragabatur, illi Trinitas de occulto unum testem Danielem excitauit, & duos conuicit. Ergo quia in lege uestra scriptum est, duorum hominum testimonium uerum esse, accipite nostram testimonium, ne sentiat iudicium. Ego autem, inquit, non iudico quemquam. testimonium perhibeo de me, differo iudicium. Eligamus fratres testimonium Dei, quia testimonium Dei uerū est. Et quoniam testis est omnium quæ agimus, iudex erit omnium quæ fecimus: & alium non quærit testem nisi seipsum: quia

Vos secundum carnem iudicatis: ego non iudico quemquam.] Pertulit iniustum iudicium, ut ageret iustum: sed in eo quod pertulit iniustum, misericordiam fuit. Denique ita

Potentiam
distulit
Christum.
Mat. 15.
Luc. 23.

Ioan. 10.

Sabellij error.
Aliud & aliud in Trinitate nō dicitur, sed alius & alius.

Nostra pater noster quomodo dicitur, & nostra lex.

Testium falsorum reprobationes.
Mat. 26.

In ore duorū uel trium stabit omne uerbum.
Susanna liberatio.

Mat. 11.
Ioan. Iuan.
Ioan. 1.

Ioan. 5.

Testimonium testimonij.

Christus ab eo uenit pater non deseruit.

Ioan. 1.

Mat. 21.

Adhuc Domini dicitur.

iudicium.

Peccato enim plebs erat in Christi a uera. Psal. 138.
Misericordiam autem uenit. iudicium Christi.

Christi pater. Crux promissa gloria.

Galat. 6.

Testis vnus
verax,
multos fal-
sos ar-
guens.

omnia secreta cordis nostri considerat, & quid ex quo fonte procedat. idē testis, quia non quærit alium vnde cognoscat qui sis, vel qualis sit vita tua, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Responderunt ergo Iudæi Domino loquenti de patre suo, & dixerunt:

Vbi est pater tuus? Patrem Christi carnaliter acceperunt, quia verba Christi secundum carnem iudicauerunt. Erat autem qui loquebatur, in aperto caro, in occulto verbum: homo manifestus, Deus occultus. Videamus ergo quid ad hæc Dominus respondit. *Vbi est, inquit, pater tuus?* Audiuius enim te dicere, Solus non sum, sed ego, & qui me misit pater. Nos solum te videmus, patrem tuum tecum non videmus. Quomodo te dicis, solum non esse, sed cum patre tuo esse? Aut ostende nobis tecum esse patrem tuum. & Dominus: *Nunquid me videtis, & patrem meum non videtis?* hoc enim sequitur, hoc suis verbis ipse respondit. Quorum verborum expositionem nos antè præmissimus. Videte enim quid dixerit.

Neg, me scitis, neque patrem meum. Si me sciretis, & patrem meum sciretis. Dicitis ergo, *Vbi est pater tuus?* quasi iam sciat, quasi totum hoc sciret quod videtis. Ergo quia me non nostis, idē vobis patrem meum non ostendo. Me quippe hominem putatis, idē patrem meum hominem quæritis, quia secundum carnem iudicatis. quia vero secundum quod videtis, aliud sum, & aliud secundum quod non videtis: patrem autem meum loquor occultum, prius est vt me noueritis: tunc & patrem meum scietis. *Si enim me sciretis, & patrem meum forsitan sciretis.* Ille qui omnia scit, quando dicit forsitan, non dubitat, sed increpat. Attende enim quomodo increpatiū dicatur ipsum forsitan, quod videtur esse verbum dubitationis. sed verbum dubitationis est quando dicitur ab homine, idē dubitante, quia nesciente. cum verò dicitur à Deo verbum dubitationis, cum Deum vtique nihil lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas, non opinatur diuinitas. Homines enim de his rebus quas certas habent, aliquando increpatiū dubitant, id est, verbum dubitationis ponunt, cum corde non dubitant: velut si indigneris seruo tuo, & dicas, Contemnis me? considera, forsitan Dominus Deus tuus sum. hinc & Apostolus ad quosdam contemptores suos loquens ait, *Puto autem quod & ego Spiritum Dei habeo.* Quod dicit puto, dubitare videtur: sed ille increpat, non dubitat. & Dominus Christus alio loco increpans infidelitatem futuram generis humani, *Cum venerit, inquit, filius hominis putas inueniet fidem in terra?* Scit ergo omnia, per quem facta sunt omnia, & tamen dubitans increpat, *Si me sciretis, & patrem meum forsitan sciretis.* Increpat infideles, admonet fideles: vt sciant vnam esse cognitionē Patris & Filij: quatenus sciant cognitionem filij, cognitionem esse & patris. Idē discipulo electo poscenti vt ostenderet eis pater, respondit, *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me?* Philippe, qui videt me, videt & patrem. Si dissimilis esset filius patri, nunquid diceret discipulis suis, *Qui me videt, videt & patrem?* Nunquid diceret Iudæis, *Si me sciretis, & patrem meum sciretis?*

Hæc verba locutus est Iesus in Gazophylacio, docens in templo. Magna fiducia, sine timore. non enim pateretur si nollet, quia nec nasceretur si nollet. Quid est quod hæc verba Iesus in gazophylacio docens in templo locutus est? Gazophylacium locus est vbi thesauri conduntur. Iesus in gazophylacio loquebatur Iudæis, dum in parabolis locutus est turbis. Nam gazophylacium fuit Christus, in quo omnia latuerunt mytheria, tunc aperienda, dum ipse qui latuit in litera, loquebatur non in prouerbis, sed palam omnia fidelibus suis enarrans. Nam & gazophylacia adhærebant templo, quia ipse Christus templum est, de quo ipse ait, *Soluite templum hoc.* cui omnia mytheria veteris legis adhærebant, & ad eum omnia respiciebant, donec veniret ad aperienda singulorū gazophylacia mytheriorum, aperiēte eo sensus fidelium suorum, vt intelligerent quæ latebant, sicut Euangelista ait, *Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas.* Denique quid sequitur, Nemo apprehendit eum, quia necdū venerat hora eius. scilicet hora dispositionis suæ, hora voluntatis suæ: quia qui voluntate natus est, voluntate passus est. Si ergo pati nollet, non pateretur,

fanguis ille non funderetur, mundus non redimeretur. Agamus itaque gratias & potestati diuinitatis, & miserationi infirmitatis eius de occulta patientia, quam Iudæi non nouerant, vnde illis modo dictum est, *Neg, me nostis, neque patrem meum.* & de carne suscepta, quam Iudæi nouerant, & cuius patriam sciebant, vnde illis alio loco dixit, *Et me nostis, & vnde sim scitis.* Vtrunque nouerimus in Christo, & vnde æqualis est patri, & vnde illo maior est pater. Illud verbum est, illud caro: illud Deus est, illud homo: sed vnus Christus, Deus & homo. Modo de sua passione quid loqueretur Christus, audiamus.

Ego vado, inquit, & quæretis me. Non desiderio, sed odio. Nam illum posteaquam abscesit ab oculis hominum, inquiserunt, & qui oderant, & qui amabant: illi persequendo, isti habere cupiendo. Bonum est animā Christi quære, sed quomodo discipuli eam quæsierunt. & malum est quære animam Christi, sed quomodo eam Iudæi quæsierunt. Illi enim vt haberent, isti vt perderent. Denique isti, quia sic quærebant mori malo corde & peruerso: quod secutus adiunxit. *Quæretis me: & ne putetis quia me benè quæretis:*

In peccato vestro moriemini. Hoc est Christum male quære, in peccato suo mori. In peccato suo morietur, qui in peccato permanet vsque ad mortem. Ille Christum non quærit, qui salutem animæ suæ per penitentiam non quærit. Ad quem Propheta clamat, *Quærite Dominum dum inueniri potest.* Qui misericordem dum tempus habet non quærit, inueniet eum iratum. Iudæis dixit, *In peccato vestro moriemini,* quia præciebat eos in peccato suo permanere. Singulari numero dixit *in peccato,* & plurali *vestro,* quia omnibus illis ad quos loquebatur, vnam esse voluntatem, æqualem malitiam perdendi eum qui saluare eos venerat, sciebat. Alio verò loco discipulis suis dixit.

Quo ego vado, vos non potestis venire modo. Non abstulit eis spem, sed prædixit dilationem. Quando enim hoc discipulis Dominus loquebatur, tunc non poterant venire quod ille ibat, sed postea venturi erant. Isti autem nunquam, quibus præscius dixit, *In peccato vestro moriemini.* His autem auditis verbis, quomodo solent carnalia cogitantes, & secundum carnem iudicantes, & totum carnaliter audientes & sapientes, dixerunt, *Nunquid interficiet semetipsum, quia dicit, Quo ego vado, vos non potestis venire?* Stulta verba, & omnino insipientiæ plena. Quid enim non poterant illud venire, quod ille perrexit, si interficeret semetipsum? nunquid ipsi non erant morituri? Quid est ergo, *Nunquid interficiet semetipsum, quia dicit, Quo ego vado, vos non potestis venire?* Si de morte hominis diceret, quis hominum non moritur? Ergo quod ego vado, dixit, non cum itur ad mortem, sed quod ibat ipse post mortem. Illis itaque non intelligentibus ista, respondit eis Dominus, qui terram sapiebant, quid ait?

Dicebat eis, Vos deorsum estis. Idē terram sapitis, quia sicut serpens terram manducatis. Quid est terram manducatis? terrenis pascimini, terrenis delectamini, terrenis inhiatis, sursum cor non habetis. vos deorsum estis:

Ego de supernis sum. Vos de mundo estis, ego non sum de hoc mundo. Quomodo ergo non erat de hoc mundo, per quem factus est mundus, & semper vbi est, & omnes de mundo? Sed prius mundus, postea homo: & Christus ante mundum, ante Christum nihil, quia *in principio erat verbum, & omnia per ipsum facta sunt.* sic enim erat ille de supernis, de de quibus supernis? Christus ab ipso patre. Nihil illo superius, quia verbum genuit æquale sibi, coæternum sibi, vngentum sibi, sine tempore, per quem conderet tempora. Idē Christus ante omnes creaturas, & ante omnia tempora: quia de patre coæternus patri genitus est. *Ego de supernis sum, vos de hoc mundo estis. Ego non sum de hoc mundo.*

Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris] Exposuit nobis fratres quid intelligi voluit, *Vos de hoc mundo estis.* Idē quippe dixit, *Vos de hoc mundo estis,* quia peccatores erant, quia iniqui erant, quia infideles erant, quia terrena sapiebant. Nunquid Apostoli & sancti Dei de hoc mundo non erant? Erant quidem, quia de Adam nati sunt: sed ipsa veritas de his ait, *Ego elegi vos de mundo.* id est, de carnali

Forsitan.

Dubitat in sacris literis.

1. Cor. 7.

Luc. 18.

Ioan. 15.

Gazophylacium quid sit.

Ioan. 2.

Luc. 24.

Ioan. 7.

Peccato immori quis dicitur. Esai. 11.

Ioan. 11.

Terra manducatis quid sit.

Deo non erat de hoc mundo. Christus ante mundum. Quia dicitur in principio erat verbum, & omnia per ipsum facta sunt.

Deo non erat de hoc mundo. Quis dicitur de hoc mundo.

Ioan. 11.

cōuersione, quæ mundi nomine hoc loco significari videtur. Qui ergo erant de mundo, facti sunt non de mundo, & pertinere cœperunt ad eum, per quē factus est mundus. Illi autem remanserunt esse in mundo, quibus dictum est: *Moriemini in peccatis vestris*. Nemo dicit, de hoc mundo non sum. Quisquis es homo, de hoc mundo es. Sed venit ad te, qui fecit mundum, & liberauit te de hoc mundo. Si delectat te mundus, semper vis esse immundus. Si autem iam non delectat te hic mundus, iam tu eris mundus, & non audies, quod Iudæi audierunt, *Moriemini in peccatis vestris*, & qui plus peccat, plus est in mundo, & plus immundus: & quanto quis se mundat à peccato, tanto se declarat de mundo non esse. Merito audierunt Iudæi, *Moriemini in peccatis vestris*: quia non habere peccatum nullo modo potestis, qui cum peccato nati estis: sed tamen si in me, inquit credideritis, cum peccato quidem nati estis, sed in peccato vestro morituri non estis. Tota ergo infelicitas ipsa erat, non peccatum habere, sed in peccatis mori, hoc est, quod debet fugere omnis Christianus. Propter hoc ad baptismum curritur. Propter hoc si ægritudine vel aliunde periclitatur, sibi quisque desiderat subueniri. Propter hoc etiam surgens paruulus à matre pijs manibus ad Ecclesiam fertur, ne sine baptismo exeat, & in peccato, quo natus est, moriatur. Adiunxit enim dicens, *Si non credideritis, moriemini in peccatis vestris*. Reddita spes est desperantibus, excitatio facta est dormientibus cordibus, euigilauerunt, inde plurimi crediderunt, sicut Euangelij ipsius consequentia testatur, ubi ait:

Hac illo loquente, multi crediderunt in eum.] In hoc ergo populo, cui Dominus loquebatur, erant, qui in peccato suo fuerant morituri, & qui in ipsum qui loquebatur, fuerant credituri, & ab omni peccato liberandi. Tamen hoc attēde, quod ait Dominus Christus: *Si non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato vestro*. Quid est, *si non credideritis, quia ego sum*? Qui nihil addidit, multum est, quod commēdauit. Dixit, *ego sum*, & non addidit quid, siue Christus, siue filius Dei, siue ille, quem Prophetæ prædixerunt, siue Saluator mundi, siue aliud aliquid, quod de eo in scripturis legitur. Multum est quod ait ipsum, *Ego sum*: quia dixerat Deus Moysi, *Ego sum qui sum*, & hic modo, *Nisi credideritis, quia ego sum*, eodem modo verbo essentia sempiternæ vltus est ad populum Iudæorum, quos tunc ad Mosen per Angelum in rubo flammæ ignis, quem misit ad liberandum populum suum. Quid est quod hic dixit, *Ego sum*? nisi ille ipse, qui tunc veni in angelo mittere Mosen seruum meum ad liberandum populum meum, ego ipse modo per me ipsum veni incarnatus, homo factus, liberare homines, quos creauit, saluare qui perdit fuerant. Quicquid enim aliquo modo mutari potest, vel in melius, vel in deterius, quodammodo moritur ab eo, quod fuit ante, dum incipit aliud esse, vel aliter esse, quam fuit. Solus vero Deus semper idem est, immutabilis veritas, immutabilis bonitas, immutabilis sempiternitas, immutabilis natura, immutabilis substantia, & quicquid de eo dici potest, semper idem est, quod fuit & erit. Prorsus nihil aliud melius videtur intelligi in hoc verbo, quo ait Dominus, *Ego sum*: nisi, *Ego sum Deus*.

Moriemini in peccato vestro.] Sed illi semper terrena sapientes, & semper secundum carnem audientes, & respondentes.

Quid ei dixerunt? Tu quis es?] Non enim cum dixisti, *Nisi credideritis, quia ego sum*, addidisti quis esses. *Quis es, ut credamus?*

Es ille, Principium.] Ecce quod est. Esse principium, mutari non potest. Principium in se manet, & innouat omnia. Principium est, cui dictum est: *Tu autem idem ipse es, & annis tui non deficiet.*

Principium, ait, qui & loquor vobis.] Principium me credite, ne moriamini in peccatis vestris. Tanquam enim in eo, quod dixerant, *Tu quis es?* nihil aliud dixissent, quam quid te esse credamus? respondit, Principium me esse credite, & addidit, *quod & loquor vobis*, id est, qui humilis propter vos factus, ad ista verba descendit. Nam si principium sicuti est, ita maneret apud patrem, vt non acciperet formam serui,

& homo loqueretur hominibus, quomodo ei crederent, cum infirma corda intelligibile verbum sine voce: ceu sensibilia, videre nō possent? Ergo, inquit, credite me esse principium: quia vt credatis, non solum sum, sed & loquor vobis. Verba sunt Domini nostri Iesu Christi, quæ habuit cum Iudæis, ita moderans loquelam suam, vt cæci non viderent, & fideles oculos aperirent. Dicebant ergo Iudæi, *Tu quis es?* quia dixerat supra Dominus: *Nisi credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris*. Ad hoc ergo illi, *Tu quis es?* Veluti quærentes nosse, in quem deberent credere, ne in suo peccato morerentur. Respondit dicentibus, *Tu quis es?* & ait: *Principium, qui & loquor vobis*. Quare se dicit Dominus Iesus principium? Principium, quia omnia per ipsum facta sunt, sicut Psalmista dicit: *Omnia in sapientia fecisti*. Siquid omnia in sapientia fecit Deus, id est, filio suo cœterno sibi & substantiali, filius vtique omnium principium est. Vtique recte dicitur & pater principium, & filius principium: non tamen duo principia: sicut pater Deus, & filius Deus, non tamen duo Dij, sed vnus Deus dicendus est. Sic pater principium, & filius principium, non tamen duo principia, sed vnum principium fatendum est. Ergo & Spiritus sanctus principium est, non tamen tria principia, pater & filius, & Spiritus sanctus, sed vnum principium: sicut pater Deus, filius Deus, & Spiritus sanctus Deus, non tamen tres Dij, sed vnus Deus. Pater omnipotens, filius omnipotens, Spiritus sanctus omnipotens, non tamen tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Idem enim pater & ad se est, Deus est: quod ad filium est, pater est: quod filius ad seipsum est, Deus est: quod ad patrem est, filius est. Spiritus sanctus quod ad se est, Deus est: quod ad patrem & filium, Spiritus sanctus est, quia patris & filij spiritus est, ex patre & filio procedens, vnus substantiæ, potestatis, maiestatis cum patre & filio. Audiamus ergo principium quid loquitur nobis.

Multa, inquit, habeo de vobis loqui, & iudicare.] In alio vero loco dixit: *Non iudico quemquam*: presentem suum ostēdens aduentum, quo venit saluare, non iudicare: quia venerat, vt saluaret mundum, non vt iudicaret mundum. Quod autem nunc dicit: *Multa habeo de vobis loqui, & iudicare*, iudicium futurum dicit. Ideo enim ascendit, vt veniat iudicare viuos & mortuos. Nemo iustius iudicabit, quam qui iniuste iudicatus est. *Multa habeo, inquit, loqui & iudicare de vobis.*

Sed qui misit me, verax est.] Videte quemadmodum patri dat gloriam æqualis filius patri. Exemplum enim nobis præbet, gloriam dare Deo, gloriam Dei quærere, non nostram: quasi diceret, O homo fidelis, si ego filius patris, æqualis patri, consubstantialis patri, cœternus patri, do gloriam ei, à quo sum: quomodo tu superbus es apud eum, cuius es seruus? *Multa, inquit, habeo de vobis loqui, & iudicare: sed qui misit me, verax est*, tanquam diceret, ideo verum dico, quia filius veracis, veritas sum. Pater veritas est, filius veritas. Ait enim apertissime ipse Dominus, *Ego sum via, veritas, & vita*. Ergo si filius veritas, pater quid, nisi quod ait, veritas? Qui me misit, verax est. Filius veritas, pater verax est, sed non à veritate. Filius veritas, sed à patre, quia filius à patre, non à seipso, & ideo ait alio loco, *A meipso non veni*, id est, à meipso non sum. Pater vtique verax est, non participando veritatem, sed generādo veritatem, quia pater genuit filium, qui de seipso ait: *Ego sum via, & veritas*. Cum autem dixisset Dominus Iesus, *Verax est, qui me misit*, non intellexerunt illi, quod de patre eis dicebat: necdum habuerunt oculos cordis apertos, vt intelligere possent æqualitatem veracis & veritatis. Dicebat eis:

Cū exaltaueris filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum: & à meipso facio nihil: sed sicut me docuit pater, hæc loquor.] Quid est hoc? Nihil enim aliud videt dixisse, nisi eos post passionem suam cognituros, quis esset. Proculdubio ergo videbat ibi aliquos, quos ipse nouerat, quos ipse cum cæteris sanctis suis ante mundi constitutionem præficiendo elegerat, post passionem suam esse credituros. Ipsi sunt illi, quos assidue commēdamus, & ad imitationem cum magna exhortatione proponimus. Missio enim desuper Spiritu sancto post Domini passionem & resurrectionem,

De mundo qui dicitur esse, & non esse.
Peccato carere nō potest, sed in peccato mori necesse nō habet.
Baptismi necessitas.
Baptismus parauit.

Exod. 3.
Ego sum, interpretatur.

Mori in peccato quis dicitur.

Christus est principium sicut dicit.
Psal. 101.

Psal. 103.

Veritas & de patre dicitur, & de filio.

Trinitatis persona.

Ioan. 8. Aduentum Domini.

Iudicium Christi.

Gloria Dei quærenda, non nostra.

Ioan. 14.

Ioan. 8.

& ascensione, cum miracula fierent in eius nomine, quę tanquam mortuum persequentes Iudęi contempserunt, compuncti sunt corde: & qui scientes occiderunt, mutati crediderunt: & quem sanguinem sciendo fuderunt, credendo biberunt, illa tria millia, & illa quinque millia Iudęorum: quod sibi volebat, quando dicebat: *Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum.* Tanquam dicens, Differo cognitionem vestram, vt impleam passionem meam. Ordine vestro cognoscetis, qui sim, non quia omnes tunc erant credituri ex his, qui audiebant, id est, post Domini passionem. Nam paulo ante dixit, *Hęc eo loquente, multi crediderunt in eum,* & nondum exaltatus erat filius hominis. Exaltationem quippe dicit passionis, non glorificationis: crucis, non cęli. Nam ibi exaltatus est, quando pependit in ligno. Sed illa exaltatio humiliatio fuit. Tunc enim factus est patri obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis, propter quod exaltauit illum Deus. Altera exaltatio fuit, quando leuatus est in crucem. Altera, dum ascendit in cęlum. Illa humiliationis, ista glorificationis. Exaltationem vero crucis, oportebat impleri per eorum manus, qui postea fuerant credituri: quibus dicit, *Cum exaltaueritis filium hominis tunc cognoscetis, quia ego sum.* Quare hoc? Nisi vt nemo desperaret, in quocunque scelere male sibi conscius, quando videbat eis donari homicidium, qui occiderunt Christum Dominum. Addidit, *Tunc cognoscetis, quia ego sum.* Quid est, ego sum? nisi vnus substantię cum patre, sicut ad Moysen superius diximus dictum esse, *Ego sum, qui sum,* & sic dices filijs Israel: *Qui est, misit me ad vos.* Verbo substantiali vitur de seipso Dominus, vt intelligatur æternam esse substantiam, & vnā esse substantiam patris & filij. Tamen ne ipse intelligeretur pater, continuo adiunxit, *Et a meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hęc loquor.* Quod vero ait: *A meipso facio nihil, quid est, a meipso facio nihil?* id est, a meipso non sum. Quod autem addidit, sicut docuit me pater, hęc loquor: sensus altissimus est, cor enim mundandum est (*nec enim in maleuolam animā introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis*) vt intelligatur quod ait: *Sicut docuit me pater, sic loquor:* non enim ita intelligendum est, quasi homo pater, homini filio loqueretur, sed excellentius & sacratius. Aliter vero intelligendum est, quod ait Euangelista, *In principio erat verbum:* & aliter intelligendum, *Verbum caro factum est.* Aliter de diuinitate Christi, in qua æqualis est Deo patri; aliter de humanitate eius, in qua consimilis est nobis, cogitandum est. Non vno modo intelligendum est, quod ait Dominus: *Ego & pater vnus sumus:* & illud quod dixit: *Pater maior me est.* Ergo incorporaliter cogitate, pater locutus est filium, quia incorporaliter pater genuit filiū. Nec eum sic docuit, quasi indoctum genuerit: sed hoc est eum docuisse, quod est scientem genuisse. Et hoc est, *docuit me pater,* quod, scientem me genuit pater. Si enim, quod pauci intelligunt, simplex est natura veritatis, hoc est, filio esse, quod nosse: ab illo ergo habet quod nouerit, a quo habet vt sit: non vt prius ab illo esset, & ab illo postea nosset: sed quemadmodum illi gignendo dedit, vt nosset, quia simplicis (vt dictum est) naturę veritas est, esse & nosse non est aliud atque aliud, sed hoc ipsum, dixit ergo ista Iudęis, & addidit:

Et qui me misit, mecum est.] Iam hoc & ante dixerat, sed rem magnam assidue cōmemorat, *Misit me, & mecum est.* Si ergo tecum est, o Domine, nō vnus ab alio missus est, sed ambo venistis: & tamen cum ambo simul sint, vnus missus est, alter misit: quoniam missio incarnatio est, ipsa incarnatio filij tantum est, non & patris. Misit itaque pater filium, sed non recessit a filio. Ergo, inquit, *qui me misit, non reliquit me solum.* Cuius auctoritate tanquam paterna incarnatus sum, mecum est, non me reliquit. Quare me non reliquit?

Non reliquit me, inquit, solum, quia ego, quę placita sunt ei, facio semper.] Ipsa est æqualitas semper, nō ex quodam initio & deinceps, sed sine initio, sine fine. Dei enim generatio non habet initium temporis, quia per vnigenitum facta sunt tempora.

Hęc illo loquente, multi crediderunt in eum.] Necdum in o-

mnem terram exiit sonus eorum, necdum omnibus prædicatum est, necdum dictum est: Ite, docete omnes gentes. Ergo Dominus ad eos, qui crediderunt in eum, ait Iudęos:

Si vos manseritis in verbo meo.] Ideo manseritis, quia initiati estis, quia esse ibi cępistis, si manseritis in fide, quę in vobis esse credentibus cępit, quod peruenietis? Vide quale initium, quod perducit, A mali fundamentum: culmen at tēde, & ex ista humilitate aliam celsitudinem quære. Fides enim humilitatem habet: cognitio & immortalitas, & æternitas non habet humilitatem, sed excelsitudinem, & rectionem: nullam defectioem, æternam stabilitatem: nullam ab inimico expugnationem, nullum deficiendi timorem. Magnum est, quod incipit a fide, sed maius, quod peruenit per fidem. Audi igitur, quod perueniat, & vide, quanta sit fides. Ergo & vos, ait, *si manseritis in verbo meo, in quo credidistis.*

Vere discipuli mei eritis.] Subiunxit quoque: *Et cognoscetis veritatem.*] Qui cognoscit veritatem, cognoscit Deum, quia Deus veritas est, dicente ipso Domino, *Ego sum via, veritas, & vita.* Credamus ergo, vt cognoscamus veritatem: quia sine fide ad cognitionem veritatis nullus peruenire poterit. Quid est, quod cognituri sumus? *Illud quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.* Quid est enim fides, nisi credere quod non vides? Fides ergo est, quod non vides, credere. Veritas quod credidisti, videre. Quid est, quod videre nobis promittitur? Dicit enim Dominus in alio loco, quid esset, quod visurerimus. *Qui autem diligit me, diligitur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum.* Hęc est promissio, hęc est merces fidei, quę per dilectionem operatur, hęc est factierias, quam Psalmista optauit, dicens: *Satiabor, dum manifestabitur gloria tua.* O Domine, fac nos digne amare te, & nō amare seculum: vt valeamus ad illam libertatem peruenire, ad quam per cognitionem veritatis peruenitur, de qua subiunxisti, dicens:

Et veritas liberabit vos.] Quid est, liberabit vos? liberus faciet. Denique Iudęi carnales, & secundum carnem iudicantes, non hi, qui crediderunt, sed in illa turba, qui erant, qui non credebant, iniuriam sibi factam putauerunt, quia dixit eis: *Veritas liberabit vos.* Indignati sicut seruos se esse significatos. Et verē serui erāt: & exponet illis, quę sit seruitus, & quę sit futura libertas, quam ipse promittit. Nihil enim aliud est dicere: *Et veritas liberabit vos,* nisi liberos vos faciet: sicut nihil est aliud, saluat, nisi saluos facit. Audiui mus ergo, quid libera veritas dixit: audiamus quid superba falsitas respondeat.

Dixerunt ergo Iudęi: Semen Abrahę sumus, & nemini seruiimus vnquam: quomodo tu dicis, liberi eritis.] Non enim dixerat Dominus, liberi eritis, sed *veritas liberabit vos.* In quo tamen verbo illi nihil aliud intellexerunt, nisi libertatem carnalem: & extulerunt se, quod semen essent Abrahę, & dixerunt: *Semen Abrahę sumus, & nemini seruiimus vnquam: quomodo tu dicis, liberi eritis?* O vana superbia, o falsa iactantia. *Quomodo verum dicitis: Nemini seruiimus vnquam?* *Gen. 31* Ioseph non est venundatus? Prophetę sancti non sunt ducti in captiuitatem? Denique nonne ille ipse est populus, qui in Ægypto lateres faciebant, & operibus duris, non saltem in argento & auro, sed in luto seruibant? Si nemini seruiistis vnquam, o ingrati, quid est, quod vobis assidue imputat Deus, quomodo vos de domo seruitutis liberauit? An forte patres vestri seruerūt, vos autem, qui loquimini, nulli seruiistis vnquam? *Quomodo ergo soluitis tributum Romanis, vnde & ipsi veritati laqueum quasi captiōnis proposuistis, vt diceretis: Licet ne reddere tributū Cæsari? Vt si dixisset, licet: teneretis eum quasi mallet oppressam libertatem seminis Abrahę.* Si autem diceret, non licet, calumniaremini apud reges terrę, quod prohiberet regibus tributa per solui: deinde pro lato nūmo, victi estis, & captiōni vestrę vos ipsi estis respondere compulsi. Ibi enim vobis dictum: *Reddite Cæsari, quę Cæsaris sunt, & Deo, quę Dei sunt.* Cum vos ipsi respondissetis, quod nummus haberet imaginem suam: sic Deus querit in homine suam: nec alienum quid querit Deus ab homine, sed quod cōdidit in homine. Ideo enim Deus homo factus est, vt in ho-

Aff. 2. & 4. Iudęi predestinati & electi.

Christum exaltatum. Philip. 2.

Ioan. 8.

Exodi 3. Substantiale verbum sum, vni Deo cōpetit.

Sapient. 1.

Christi diuinitas & humanitas.

Ioan. 10.

Ioan. 14.

Veritas natura simplex est.

Generatio Dei sine tempore.

Psal. 118. Matt. 23.

Cognitio celsitudinis.

Ioan. 14.

1. Cor. 2. Et. et. aff. nira.

Ioan. 14.

Psal. 118.

Libera veritas.

Gen. 31.

Exodi. Seruim peccati.

Romanum imperium in Iudæa.

Redditio qua non datur.

mine reformaret, quod in homine formavit. Ergo metentibus, & de vana libertate tumtibus, quid responderit Dominus Iudæis, audiamus.

Amen amen dico vobis, quia omnis, qui facit peccatum, servus est peccati.] Quis non sub his verbis contremiscat? Si omnis homo peccator, omnis homo servus peccati. Sed intentius audiamus, qualiter liberemur de hac servitute. Terrorem incutit, sed medicinam adhibet: nam ait Dominus, Amen amen dico vobis. Quid est amen, amen: nisi verū, verū dico vobis? Quod verbum nec Græcus interpres nec Latinus ausus est in aliam transferre linguam, ut honorem haberet velamento secretæ testificationis veritatis in Christo. Veritas dicit, *Verum verū dico vobis.* Ingeminat ac replicat verbum veritatis, ut excitaret dormientes, intentos faceret audientes, ne contemneretur qui ait: *Amen amen dico vobis, quia omnis, qui facit peccatum, servus est peccati.* O miserabilis servitus, servire peccato, servire diabolo, qui peccati est auctor. Sæpe homines malos dominos fugiunt, ne serviāt malis: & non fugiunt peccatum, cuius servi sunt: & quanto felicius esset fugere peccatum, & servire homini libera conscientia? Deinde servus hominis aliquando sui domini duris imperijs fatigatus, fugiendo requiescit. Servus peccati quoquo fugit, secum id trahit: quocunque fugerit, nō fugit seipsum. Mala conscientia non est quo eat: sequitur se, imō non recedit à se: peccatum enim quod fecit, intus est. Fecit peccatum, ut aliquam corporalem caperet voluptatem: voluptas transit, peccatum manet, præterit quod delectabat, remanet quod pungat: mala servitus. Aliquando fugiunt homines improbos dominos, volentes carere dominis, qui nolunt carere peccatis. Quanto felicius deserat homo peccatum, fugiat ad Christum, Deum liberatorem interpellat? Liberat ergo ab hac servitute peccati solus dominus, qui illam non habuit: qui solus sine peccato venit in mūdum. Ille solus liberare potest de peccato, qui venit sine peccato, & factus est sacrificium pro peccato. Cum ergo omnis, qui facit peccatum, servus sit peccati: quæ sit spes nobis libertatis, audite.

Servus autem, inquit, nō manet in domo in æternum.] Ecclesia est domus, servus est peccator. Non maneat homo in peccato, ne sit servus peccati. Ut possit manere in domo, id est, in Ecclesia, maneat in corpore capitis sui, ut sit filius, non servus. Longe aliud est peccare, aliud manere in peccato. Qui manet in peccato, servus est peccati: qui fugit à peccato, servus erit iustitiæ. Terruit, ne peccatum amaremus: spem dedit, ne de peccati solutione diffideremus. *Omnis, inquit, qui facit peccatū, servus est peccati.* Servus autem non manet in domo in æternum. Quæ ergo nobis spes est, qui non sumus sine peccato? Audi spem tuam. Filius manet in æternum.

Si ergo filius vos liberaverit, tunc vere liberi eritis.] Hæc spes nostra fratres, ut à libero liberemur, & liberando servos nos faciat. Servi enim eram⁹ cupiditatis: liberati efficiamur servi charitatis. Prima libertas est non permanere in peccato, servire iustitiæ, dicente Apostolo: *Cum servi essetis peccati, liberi eratis iustitiæ: nunc autem habetis fructum vestrum in sanctificationem, sicut vero vitā æternam.* Perfecta vero libertas est, Deo Christo servire: illum diligere, qui vere nos liberavit: qui verus est filius Dei, & dominus in forma servi: non servus, sed in forma servi dominus. Fuit quippe illa carnis forma servilis: sed quamvis esset similitudo carnis peccati, non erat peccati: libertatem promisit credentibus in se. Iudæi vero, tanquam de sua libertate superbientes, dedignati sunt fieri liberi, cum essent servi peccati. Ideo autem se liberos esse dixerunt, quia semen Abraham erant. Quid ergo eis ad hæc respondit Dominus, audiamus.

Scio, inquit, quia filij Abraham estis, sed queritis me interficere.] Agnosco carnis originem, non cordis fidem. Filij Abraham estis, sed secundum carnem. Ideo queritis me occidere, inquit.

Sermo enim meus non capit in vobis.] Id est, non habet locū in vobis. Si sermo meus caperetur à vobis, caperet utique vos: Quid est ergo, non capit in vobis: id est, non capit cor vestrum? quia non recipitur à corde vestro. Audistis certe Dominum dicentem, *Scio quia filij Abraham estis:* audite quid postea dicat:

Ego, inquit, quod vidi apud patrem meum, loquor: & vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis.] Quid autem faciunt quæ dixit eis, Queritis me occidere. Hoc apud Abraham nūquam viderant. Dicit, *Quæ vidi apud patrem meum, loquor.* Veritatem vidi, veritatem loquor: quia veritas sum. Si enim Dominus veritatem loquitur: quia ipse est veritas patris, quam vidit apud patrem: se vidisse loquitur, quia ipse est veritas patris, quam vidit apud patrem. Ipse est. n. verbum, quod verbum erat apud Deum. Isti ergo malum quod faciūt, quod Dominus obiurgat & corripit, ubi viderunt apud patrem suum, cum audierimus in cōsequentibus apertius dictum, qui sit eorum pater, tunc intelligemus, qualia viderint apud talem patrem. Adhuc enim non nominat patrem ipsorum. Paulō superius Abraham commemoravit, sed carnis originem, non vitæ similitudinem dicturus. Alterum, patrem illorum, qui nec genuit eos, nec creavit, ut homines essent, sed tamen filij erant eius, in quantum mali erant, non in quantum homines erant, in quo imitati, non in quo creati.

Respondent, & dixerunt ei: Pater noster Abraham est.] Quasi tu quid diciturus es contra Abraham: aut si aliquid potes, aude reprehendere Abraham: quia non dominus non audebat reprehendere Abraham, sed talis erat Abraham, qui non reprehenderetur à Domino, sed potius laudaretur: tamen isti videbantur eum probare, ut aliquid mali diceret de Abraham, & esset occasio faciendi, quod cogitabāt. *Pater noster, inquit, Abraham est.* Audiamus quomodo eis respondit Dominus, cum illorum damnatione laudans Abraham.

Dicit eis Iesus: Si filij Abraham estis, opera Abraham facite. Nunc autem queritis me interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum, quam audiui à Deo: hoc Abraham non fecit.] Ecce ille laudatus, isti damnati. Abraham non erat homicida. Non dico, inquit, ego Dominus sum Abraham: quod si dicerem, verum dicerem. Nam dixit alio loco, *Ante Abraham ego sum:* & tunc eum illi lapidare voluerunt. Nō dixit hoc: interim quod videtis, quod aspiciatis, quod me solum putatis, hominem. Hominem dicentem vobis quod audiuit à Deo, quare vultis occidere, nisi quia non estis filij Abraham? & tamē superius ait, *Scio quia filij Abraham estis.* Non negavit eorum originem, sed facta condemnat. Caro eorum ex illo erat, sed vita non erat. Ergo Christiani facti sunt semen Abraham gratia Dei: non de carne Abraham facti illi cohæredes, Deus illos exhæredavit, istos adoptavit. Isti sunt, de quibus alio loco à Ioanne Baptista dictum est, *Potens est Deus, de lapidib. istis suscitare filios Abraham.* Illi enim sunt filij Abraham, qui fidem Abraham imitantur. Ideo subiunxit Domin⁹, dicens: *Si filij Abraham estis, opera Abraham facite.* Facitis probate nobilitatem, non verbis. *Sed queritis me interficere, hominem qui veritatem locutus sum vobis, quam audiui à Deo. hoc Abraham non fecit.*

Vos facite opera patris vestri.] Et adhuc non dicit, quis est iste pater eorum. Modo illi quid responderunt? Caperūt enim utcumq; cognoscere non de carnis generatione Dominum loqui, sed de vitæ institutione. Et quia consuetudo scripturarum est, quam legebant fornicationem, spiritualiter appellari, cum dijs multis & falsis anima tanquam prostituta subiecit, ad hoc responderunt.

Dixerunt itaq; ei, Nos ex prostitutione non sumus nati, vnum patrem habemus Deum.] Iam vult Abraham, repulsi sunt eum, quomodo repelli voluerunt, ore veridico, quia erat talis Abraham, cuius factum non imitabantur, & de illius genere gloriabantur, & mutauerunt responsum, credo, dicētes apud seipfos, Quotiescumq; nominaverimus Abraham, dicturus est nobis: Quare non imitamini eum, de cuius genere gloriamini? Nos sanctum, iustum, innocentem tantum virum imitari non possumus, Deum dicam⁹ patrem nostrum: videamus quid nobis dicturus est. Nūquid falsitas inuenit quod diceret, & veritas nō inueniret, quid responderet? Audiamus quid dicant, audiamus quid audiant. *Vnum, inquit, patrem habemus Deum.*

Dixit ergo eis Iesus: Si Deus pater vester esset, diligeretis utique me: ego enim ex Deo processi & veni, neq; enim à meipso veni, sed ille me misit.] Dicitis Deum patrem, agnoscite vel fratrem

Amen, amen.

Peccati servitus.

Conscientia mala erit.

Peccati liber Christi.

Iustitia servituti libertas.

Iudeorum pater Abraham, pater eorum diabolus.

Abraham laus. Ioann. 8.

Abraham quomodo Iudeorum pater fuerit & non fuerit.

Matth. 3. Abraham filij.

Facto probatur nobilitas.

Fornicatio in sacris scripturis, quod intelligatur.

vestrum. Hic tergit, quod sepius solet dicere, *Non à me ipso veni. sed ille me misit*: à Deo processit, & veni. Christi ergo missio incarnatio eius est. Quod vero de Deo patre processit verbum, æterna processio est, nō habens tempus, per quem factum est tempus. Ergo ab illo processit vt Deus, vt æqualis, vt filius vnicus. Vt verbum patris venit ad nos: quia *verbum caro factum est*, vt habitaret in nobis. Auentus eius, humanitas eius: mansio eius, diuinitas eius.

Quare, inquit, loquelam meam non cognoscitis? quia non potestis cognoscere sermonem meum.] Ideo non potuerunt cognoscere, quia non poterant audire. Sed vnde audire non poterant, nisi quia corrigi credendo volebant? & hoc vnde?

Vos ex patre diabolo estis.] Quamdiu patrem commemoratis? quamdiu patrem mutatis, modo Abraham, modo Deū? Audite à filio Dei, cuius filij estis, *A patre diabolo estis.* Deus creator omnium creaturarum creauit hominē: quomodo hic dicit, *vos à patre diabolo estis?* Quicquid à Deo creatum est, bonum est: & omnis homo, quātum creatura Dei est, bonus est. Quantum vero se subijcit per liberum arbitrium diabolo, à patre diabolo est. Bona enim hominis natura, sed vitata est per malam voluntatem, & inde à patre est diabolo. Quod fecit Deus, non potest esse malum, si ipse homo non sit sibi malus. Inde ergo Iudæi dicti sunt filij diaboli, non nascendo, sed imitando. Consuetudo vero scripturæ sanctæ est, ex imitatione vel similitudine operum filios saepe nominare, vel Propheta ad Iudæos ait, *Pater tuus Amorraeus, & mater tua Cethæa.* Amorraei gens erat quædam, vnde originem Iudæi non dicebant. Cethæi & ipsi gentem suam habebant omnino alienam à genere Iudæorum. Sed quia erant impij A morraei & Cethai, Iudæi autem imitati sunt impietates illorum: inuenerant filij parentes, non de quibus nascerentur, sed quorum mores sectando, pariter damnarentur. Quaritis autem fortasse vnde ipse diabolus? Inde vtiq; vnde & cæteri. Angeli in sua obedientia perstiterunt, ille inobediendo & superbiendo lapsus est Angelus, & factus est diabolus. Sed modo audite, quid dicat Dominus. *Vos, inquit, à patre diabolo estis.*

Et desideria patris vestri facere vultis.] Quaritis me occidere, hominem, qui veritatem vobis dico. Et ille inuidit homini, & occidit hominem: diabolus enim est. Diabolus autem cum inuideret homini, serpente indutus, locutus mulieri, de muliere venenauit & virum, mortui sunt diabolus audiendo: quem nō audissent, si Deum audire voluissent. Postus enim homo inter Deum, qui creauit eum, & serpentem, qui fallebat eum, cui obtemperare debuit: creatori, non deceptori. Ergo ille homicida erat ab initio. Videte genus homicidij fratres. Homicida dicitur diabolus, non gladio armatus, nō ferro accinctus. Ad hominem venit: verbum malum seminauit, & occidit. Noli ergo putare, te nō esse homicidam, quando fratri tuo mala persuades. Si fratri tuo mala persuades, occidis. Audi Psalmistam: *Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum machæa acuta.* Vos ergo desideria patris vestri facere vultis: ideo sauitis in carnem, quia non potestis in mentem.

Ille homicida erat ab initio.] Vtiq; in primo homine, ex illo ille homicida. Ex quo potuit fieri homicidium? ex quo factus est homo: non enim posset occidi homo, nisi prius fieret homo. Homicida ergo ille ab initio, & vnde homicida?

Et in veritate non stetit, quia veritas non est in eo.] Non quomodo in Christo sic est veritas, vt Christus ipse sit veritas. Si ergo iste in veritate stetit, in Christo stetit. Sed in veritate non stetit, quia veritas non est in eo.

Quum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax est, & pater eius.] Quid est hoc? Audistis verba Euangelij, intenti accepistis. Ecce repeto, vt agnoscatis, quid exigatis. De diabolo dominus ei dicebat, quæ de diabolo dici à domino meruerunt. Ille homicida erat ab initio, verum est nam primū hominem occidit. Et in veritate non stetit, quia de veritate lapsus est. Cum loquitur mendacium, vtiq; ipse diabolus de proprio loquitur. Mendacium vtiq; ipse diabolus de proprio loquitur, quia mendax est & pater eius. Diabolus autem à semetipso mendax fuit, & menda-

cium suum ipse genuit. A nemine audiuit prius mendacium. Quomodo Deus pater genuit filium veritatem, sic diabolus genuit quasi filium mendacium. Mendacium genuit, quia in veritate non stetit. Omnis enim, qui in Deo manet, quia Deus veritas est, in veritate stat. Si quis vero à Deo recesserit, mendax erit, dicente Psalmographo: *Omnis homo mendax.* In quantum vero homo à Deo recedit, in quantum mendax erit, dum à veritate declinauerit: & inde peccato erit: quia omne peccatum non est veritas, sed mendacium, quia recedendo à Deo non habet veritatem. Diabolus vero bonus creatus est, sed per seipsum malus factus est, declinando à summo bono. Ideo ex proprijs locutus est mendacium, quia in seipso inuenit, vnde esset mendax. Homo vero deceptus à diabolo, factus est à diabolo mendax: ideoque filius diaboli non natura, sed imitatione. Recedamus ergo à patre mendacij, curramus ad patrem veritatis. Amplectamur veritatem, vt accipiamus veram libertatem. Iudæi apud patrem suum viderant, quod loquebantur. Quid? nisi mendacium? Dominus autem patrem suum vidit, quod loqueretur. Quid? nisi seipsum? Quid? nisi verbum patris æternum, & patri coæternum? ideo subiunxit:

Ego veritatem dico vobis, & non creditis mihi.] Nam mendax mendacium loquitur, sed veritas veritatem profert. Diabolus mendax, Christus vero veritas, & veritatis assertor, quia ex veritatis ore nihil aliud poterit procedere, nisi veritas. Sequitur ergo:

Quis ex vobis arguet me de peccato?] Sicut ego arguo vos vestrumq; patrem de peccato & mendacio. Ecce qualis est mansuetudo Christi. Relaxare peccata venerat, & dicebat: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Non designatur ex ratione ostendere se peccatorem non esse, qui ex virtute diuinitatis potuit peccatores iustificare. Interrogat eos, quare veritatem non velint credere, dicens:

Si veritatem locutus sum vobis, quare non creditis mihi?] Nisi quia filij diaboli estis, & non veritatis? Filij diaboli nō natura, sed imitatione. Redditque causam, cur veritati non crederent, cum dicit: Ideo vos non auditis, quia ex Deo non estis. Iterum noli attendere naturam, sed vitium. Sic sunt isti ex Deo, & non sunt ex Deo. Natura ex Deo, vitio non ex Deo. Natura vero bona, quæ ex Deo est, peccauit voluntate, credēdo quod diabolus persuasit: & vitata est: ideo medicum querat, quia sana non est. Agnoscatur natura, vnde creator laudetur: agnoscatur vitium, propter quod medicus aduocetur. Terribile est quod subdit:

Qui est ex Deo, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.] Si enim ipse verba Dei audit, qui ex Deo est, & audire verba eius non potest quisquis ex illo non est: interroget se vnusquisque, si verba Dei in aure cordis percepit, & intelligit vnde sit. Cælestem patriam desiderare veritas iubet, carnis desideria contere, mundi gloriam declinare, aliena non rapere, propria largiri. Penset ergo apud se vnusquisque vestrum, si hæc vox Dei in cordis eius aure conualuit, & quia iam ex Deo sit, agnoscat. Dixerunt ergo Iudæi:

Nōne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & demonium habes?] Accepta autem tanta contumelia, quid Dominus respondeat, audiamus.

Ego demonium non habeo sed honorifico patrem meum, & vos inhonorastis me.] Quia enim Samaritanus interpretatur custos, & ipse veraciter custos est, de quo Psalmista ait: *Nisi Dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilant, qui custodiunt eam:* & cum per Esaiam dicat, *Custos qui de nocte? custos qui de nocte?* Respondere noluit Dominus. Samaritanus non sum: sed, *Ego demonium non habeo.* Duo quippe ei illata fuerunt: vnū negauit, & aliud tacendo consensit. Custos namq; humani generis venerat: & si Samaritanum se non esse diceret, esse se custodem negaret. Sed tacuit quod recognouit, & patienter repulit, quod dictum fallaciter audiuit, dicens: *Ego demonium non habeo.* Hic vero in semetipso nobis Dominus patientiæ præbuit exemplum, qui si respondere voluisset Iudæis: Vos dæmonium habetis. Verum vt que dixisset: quia nisi impleti dæmonio, tam peruerse de Deo loqui non possent. Sed accepta iniuria, etiam quod

Processio Christi à patre.

Diabolus quomodo cuiusquam patris dicitur. Iudæi imitatione filij.

Amorraei.

Diabolus vnde sit. Angeli obediens.

Genes. 3.

Homicida quare dicitur diabolus. Psal. 56.

Homicidij ex quo ceperis.

Mendax cur dicatur homo.

Verba Dei qui non audit. Diabolifilius est.

Diabolus mendax.

Mendacium diaboli genuit. Psal. 112.

Diabolus ex seipso lapsus.

Dei verbi qui non audit. De his lium nō est.

Patentia exemplum in Christo.

Samaritanus qui dicitur. Psal. 112. Esai. 21.

Custos dicitur iherosolym.

verum erat, dicere veritas noluit, ne non dixisse veritate, sed prouocatus, contumeliam reddidisse videretur. Ex qua re quid nobis innuitur? nisi vt eo tempore, quo à proximis ex falsitate contumelias accipimus, eorum etiam vera mala taceamus, ne ministerium iustæ correctionis in arma vertatur furoris. Sed quid nobis ad ista faciendum sit, adhuc exemplo nos admonet, cum subiungit:

Ego autem non quero gloriam meam: est qui querat, & iudicet.] Scimus certe, quod scriptum est, quia pater omne iudicium dedit filio: & tamen ecce idem filius iniurias accipiens, gloriam suam non querit. Illicitas contumelias patris iudicio reseruauit, vt nobis profecto insinuet, quantum nos esse patientes debemus, dum adhuc se vlscisci non vult & ipse qui iudicat. Cum vero malorum peruersitas creuit, non solum frangi prædicatio non debet, sed etiam augeri: quod suo exemplo nos admonet, qui postquã habere dæmonium dictus est, prædicationis suæ beneficia largius impendit, dicens:

Amen amē dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum.] Sed sicut bonis necesse est, vt meliores etiam per contumelias existant, ita semper reprobi de beneficio peiores fiunt, nam accepta prædicatione iterum dicunt:

Nunc cognouimus, quia dæmonium habes.] Quia enim æternæ morti inhæserant, eandem mortem cui inhæserant, nō videbant: dum solam mortis carnem aspicerent, in veritatis sermone caligabant, dicentes:

Abraham mortuus est, & Propheta: & tu dicis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum?] Vnde & ipsi veritati eundem Abraham & Prophetas quali venerantes præferunt, sed aperta nobis ratio ostenditur, quod qui Deum nesciunt, Dei quoque famulos falso venerantur. Vos, inquit, dicitis, dæmonium habes: ego vos ad vitam voco: seruare sermonem meum, & non moriemini. Illi audiebant, mortem non videbit in æternum, qui seruauerit sermonem meum, & irascabantur, quia iam mortui erant illa morte, quæ vitanda erat: nam illam mortem vitare non potuerunt, qua mortuus est Abraham, & Propheta: id est, carnis mortem. Nam Abraham Spiritu viuēbat: & ideo de eo ipsa veritas ait alio loco: *Non est Deus mortuorum, sed viuorum.* Quid est quod ait, *Mortem non videbit in æternum?* id est, mortem damnationis cum diabolo, & angelis eius. Nam ista mors corporis migratio quædam est sanctis ad meliorem vitam, impijs vero ad pœnas perpetuas: quas hic mortis nomine veritas designare voluit. Sed ista morte, quam Dominus vult intelligi, nec Abraham mortuus est, nec Propheta mortui sunt. Illi enim mortui sunt, & viuunt: isti viuēbant, & mortui erant. Quem teipsum facis, inquit: vt dicas, mortem non videbit in æternum, qui seruauerit sermonem meum, cum scias & Abraham mortuum, & Prophetas mortuos?

Respondit Iesus, Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est, est pater meus, qui glorificat me.] Hoc ait propter illud, quod dixerunt, *Quem teipsum facis?* Refert enim gloriam suam ad patrem, de quo est quod Deus est. Dicit patrem suum Dominus Iesus Christus, quem illi dicebant dominum suum, & non cognouerunt. Si enim ipsum cognouissent, eius filium recepissent.

Ergo autem, inquit, noui eum.] Secundum carnem iudicātibz potuit & hinc arrogans videri, quia dixit: *Ego noui eū.* Sed vide quid sequitur:

Si dixero, non noui eum: ero similis vobis, mendax.] Ergo arrogantia non ita vitatur, vt veritas relinquatur.

Sed scio eum, & sermonem eius seruo.] Sermonem patris tanquã filius loquebatur, & ipse erat verbum patris, quod hominibus loquebatur. Et notādum, quod vidit eos Dominus aperta sibi impugnatione resistere, & tamen eis se iterata non desinit voce prædicare, dicens:

Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum: vidit, & gauisus est.] Tūc quippe diem Domini Abraham vidit: cum in figura summæ Trinitatis tres angelos hospitio recepit: quibus profecto susceptis, sic tribus quasi vni locutus est: quia et si in personis numerus Trinitatis est, in natura tamen vnitas est diuinitatis. Sed carnales mentes au-

dientium, oculos à carne non subleuant: in eo solam carnis ætatem pensant, dicentes:

Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?] Quos benigne redemptor noster à carnis sue intuitu submouet, & ad diuinitatis contemplationem trahit, dicens:

Amen amen dico vobis, Antequam fieret Abraham, ego sum.] Ante enim præteriti temporis est, sum præsentis. Et quia præteritum & futurum tempus diuinitas non habet, sed semper esse habet, non ait, *Ante Abraham ego fui*, sed, *Ante Abraham ego sum.* Vnde & ad Moysen dicitur, *Ego sum, qui sum:* & *Dices filiys Israel, Qui est, misit me ad vos.* Ante ergo vel post, Abraham habuit, qui & accedere potuit per exhibitionem præsentis, & recedere per cursum vitæ. Veritas vero semper esse habet, quia ei quicquam nec priore tempore incipit, nec subsequenti terminatur. Sed sustinere ista æternitatis verba mentes infidelium non valentes, ad lapides currunt: & quem intelligere non poterant, obruere quærebant. Quid autem contra furorem lapidantium Dominus fecit, ostenditur, cum protinus subinfertur.

Iesus autem abscondit se, & exiit de templo.] Mirum valde est, fratres charissimi, cur persecutores suos Dominus sese abscondendo declinauerit, qui si diuinitatis suæ potentiam exercere voluisset, tacito nutu mentis in suis eos ictibus ligaret, aut in pœna mortis subito obrueret. Sed quia pati venerat, exercere iudicium volebat. Certe sub ipso passionis tempore, & quantum poterat, ostendit, & tamen hoc, ad quod venerat, pertulit. Nam cum persecutoribus suis se quærentibus diceret, *Ego sum:* sola hac voce eorum superbiam perculit, & omnes in terram strauit. Qui ergo hoc in loco potuit manus lapidantium non se abscondendo euadere, cur abscondit se, nisi quod homo inter homines, & factus redemptor noster, alia nobis verbo loquitur, alia exemplo? Qui autem nobis hoc exemplo loquitur, nisi vt etiam, cum resistere possumus, iram superbientium humiliter declinemus?

CAPVT IX.

Postquam exisset Dominus de templo Iudæorū, quid fecerit in populo gentium, imò totius humani generis audiamus. Sequitur enim Euangelista, & ait:

Præteriens vidit hominem cæcum à natiuitate.] Ea quippe, quæ fecit Dominus noster Iesus Christus, stupenda atque miranda, & opera & verba sunt. Opera, quia facta sunt: verba, quia signa sunt. Si ergo quid significet hoc, quod factū est, cogitemus, genus humanum est iste cæcus. Hæc enim cæcitas contigit in primo homine per peccatum, de quo omnes originem duximus, non solum mortis, sed etiam iniquitatis. Si enim cæcitas est infidelitas, illuminatio est fides, quem fidelem, quando venit Christus, inuenit, ideo Euangelista de Christo dicit, *Et præteriens.* Sic præterit enim Christus, & non in via peccatorum nostrorum stetit, sicut in quadam parabola ipse Dominus ait: *Venit enim Samaritanus secus viam.* Qui venit sanare vulneratum semituum, præteriens cæcum illuminat. Qui vulneratus in parabola dicitur, hic in re gesta cæcus illuminatur. Vidit ergo hominem cæcum, non vt cūq; cæcum, sed à natiuitate cæcum. Omnes enim homines præter illum solum, qui ex virgine natus est, originali peccato cæci, id est, cum peccato nati sunt, quod ex radice peccatrice primæ parentis traxerunt. Interrogauerunt eum discipuli eius, *Rabbi.* Scis quia Rabbi magister est. Magistrum appellabant, quia discere desiderabant. Quæstionem quippe Domino proposuerunt tanquam magistro.

Quis peccauit? hic, aut parentes eius? Respondit Iesus, *Neque hic peccauit, neque parentes eius, vt cæcus nasceretur.*] Quid est quod dixit? Si nullus homo sine peccato, nunquid parentes huius cæci sine peccato erant? Nunquid ipse sine peccato originali natus erat, vel viuendo nihil addiderat? Si ergo & parentes eius habuerunt peccatum, & iste habuit peccatum, quare Dominus dixit, *Neque hic peccauit, neque parentes eius?* nisi ad rem respondit, de qua interrogatus est, cur cæcus nasceretur. Habebant enim peccatum parentes eius, sed non ipso peccato factum est, vt cæcus nasceretur.

Respondit Iesus, Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est, est pater meus, qui glorificat me.] Hoc ait propter illud, quod dixerunt, *Quem teipsum facis?* Refert enim gloriam suam ad patrem, de quo est quod Deus est. Dicit patrem suum Dominus Iesus Christus, quem illi dicebant dominum suum, & non cognouerunt. Si enim ipsum cognouissent, eius filium recepissent.

Ergo autem, inquit, noui eum.] Secundum carnem iudicātibz potuit & hinc arrogans videri, quia dixit: *Ego noui eū.* Sed vide quid sequitur:

Si dixero, non noui eum: ero similis vobis, mendax.] Ergo arrogantia non ita vitatur, vt veritas relinquatur.

Sed scio eum, & sermonem eius seruo.] Sermonem patris tanquã filius loquebatur, & ipse erat verbum patris, quod hominibus loquebatur. Et notādum, quod vidit eos Dominus aperta sibi impugnatione resistere, & tamen eis se iterata non desinit voce prædicare, dicens:

Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum: vidit, & gauisus est.] Tūc quippe diem Domini Abraham vidit: cum in figura summæ Trinitatis tres angelos hospitio recepit: quibus profecto susceptis, sic tribus quasi vni locutus est: quia et si in personis numerus Trinitatis est, in natura tamen vnitas est diuinitatis. Sed carnales mentes au-

Si ergo non peccato parentum factum est, vt cæcus nasceretur, quare cæcus natus est? Audi magistrum docentem. Quarit credentem, vt faciat intelligentem. Ipse causam dicit, quare sit ille cæcus natus, *Neque hic peccauit, inquit, neque parentes eius.*

Sed vt manifestentur opera Dei in illo.] Non solum quid in hoc tantummodo cæco acturus sum, sed vt manifestetur, quid in cæcitate totius humani generis per me agendum sit, manifestetur. Deinde secutus adiunxit.

Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est.] Memerite quomodo vniuersam gloriam illi dat, de quo est, quia ille habet filium, qui de illo sit, ipse non habet, de quo sit. Quæ sunt opera Domini, propter quæ venit filius Dei in mūdum? nisi cæcitate generis humani illuminare, vulnerata quæque sanare, perditā quærere, deformia reformare? Sed quid est, quod dixit, *Me oportet operari opera eius, qui me misit, donec dies est?*

Venit enim nox, in qua nemo potest operari.] Cōstat expressum ac definitum diem commemorasse Dominum hoc loco seipsum, id est, lumen mundi.

Quamdiu, inquit, sum in hoc mundo, lumen sum mundi.] Ergo ipse operatur. Quamdiu est autem in mundo? Putamus fratres eum fuisse hic tūc, & modo non hic esse? Si hoc putamus, iam ergo post ascensum facta est nox ista. Quid est, quod ait discipulis, ascendens in cælum: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* Qui tunc corporali præsentiā fuit in mundo, nunc diuina potentia præsens est vbique in mundo. Audiuius diem, audiamus quæ sit nox ista. Quid igitur? quid dicemus de nocte ista, quando erit, quando nemo poterit operari? Nox ista impiorum erit, nox ista eorum erit, quibus in fine dicitur,

Itē in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Sed & nox dicta est, non flamma, non ignis. Audi quia & nox est, de quodam seruo dicit: *Ligate illi manus & pedes, & projicite eum in tenebras exteriores.* Operetur ergo homo, ne illa nocte præueniatur, vbi nemo possit operari. Modo est, vt operetur fides per dilectionem. Et si modo operamur, hic est dies, hic est Christus. Audi promittentem, & ne arbitris absentem. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi:* Ibi enim erit nox, vbi nemo possit operari, sed recipere quod operatus est. Aliud est tempus operationis, aliud receptionis. *Reddet enim vnicuique secundum opera sua.* Audiamus sollicita mente Apostolum exhortantem nos operari dum tempus habemus: dicit enim,

Dum tempus habemus, operemur bonum. Quid enim Christus dixerit admonendo bonos, terrendo malos, audiuius. Sed videamus quid fecerit.

Hæc cum dixisset, exiit in terram, & fecit lutum ex spūto, & limiuit lutum super oculos eius, & dixit ei, Vade, & laua in natatoria Siloe, quod interpretatur missus.] Quid fecit Dominus, perspicuum est. Illuminatio enim facta est in cæco, sed magnum mysterium commendatur in humano genere. Exiit in terram, de salua lutum fecit, quia verbum caro factus est, & vnxit oculos cæci, inunctus erat, & nondum videbat. Mittit illum ad piscinam, quæ vocatur Siloe. Pertinuit autem ad Euangelistam commendare nobis nomen huius piscinæ, & ait, *quod interpretatur missus.* Iam quis est missus, agnoscitis. Nisi enim ille fuisset missus, nemo nostrum fuisset ab iniquitate dimissus. Laui ergo oculos in ea piscina, quæ interpretatur missus, baptizatus est in Christo. Si ergo, quando eum in seipso quodammodo baptizauit, tunc illuminauit: quando inunxit, fortasse catechumenum fecit. Potest quidem aliter atque aliter tanti sacramenti exponi & pertractari profunditas: sed hoc sufficit charitati vestræ. Vngitur catechumenus, id est, docetur vt credat in Christum: mittitur ad piscinam baptismi, vt illuminetur, vt lumen verum agnoscat, vt remissionem peccatorum accipiat, vt ex filio iræ efficiatur filius Dei, illuminatusq; veniat prædicare Christum.

Itaq; vicini, & qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nomen hic est, qui sedebat, & mendicabat? Alij dicebant, quia hic est, alij autem, nequaquam, sed similis est eius.] Aperti oculi vultum mutauerant.

Ille dicebat, quia ego sum.] Vox grata, ne dānaret ingrata.

Dicebant ergo ei, Quomodo sunt aperti oculi tui? Respondit, ille homo, qui dicitur Christus, lutum fecit, & vnxit oculos meos, & dixit mihi, Vade ad natatoria, & laua, & abij, & laui, & video.] Ecce annunciator factus est gratia. Ecce euangelizatur, confitetur videns. Cæcus ille confitebatur, & cor impiorum ringebatur, quia non habebant in corde, quod iam ille habebat in facie.

Dixerunt ei, Vbi est ille? ait, Nescio.] In his verbis animus ipse adhuc inuncto similis erat, nõdum videnti. Sed ponamus fratres tanquam illam inunctionem in animo habuerit, & prædicat, & nescit, quem prædicat.

Adducunt eum ad Phariseos, qui cæcus fuerat. Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Iesus, & aperuit oculos eius. Iterum ergo interrogabant eum Pharisei, quomodo vidisset. Ille autem dixit, Lutum posuit mihi super oculos meos, & laui, & video. Dicebant ergo ex Phariseis quidā.] Non omnes, sed quidam: iam enim inungebantur quidam. Quid ergo dicebant, nec videntes, nec vncti?

Non est iste homo à Deo, qui sabbatum non custodit.] Ipse potius culto dicebat, qui sine peccato erat. Sabbatum enim spiritale hoc est, non habere peccatum. Denique fratres hoc admonet Deus, quando commendat sabbatum: *Omne opus seruile non facietis.* Hæc sunt verba Dei sabbatum commendantis: *Omne opus seruile non facietis.* Iam superiores lectiones interrogat, quod sit opus seruile, & à Domino audientes, vt dixi, nec inuncti, sabbatum carnaliter obseruabant, spiritualiter violabant.

Alij dicebāt, Quomodo potest homo peccator hæc signa facere?] Ecce sunt inuncti.

Et schisma erat in eis.] Dies ille diuisus erat inter lucem & tenebras.

Dicunt ergo cæco iterum, Tu quid dicis de eo, qui aperuit oculos tuos?] Quid de illo sentis? Quid existimas? Quid iudicas? Quærebant quemadmodum homini calumniarentur, vt de synagoga pelleretur, sed à Christo inueniretur. Sed ille constanter, quod sentiebat, expressit. Ait enim:

Quia propheta est.] Adhuc quidem inunctus in corde, nondum Dei filium confitetur, nec mentitur tamen. Ipse Dominus de seipso ait: *Non est propheta sine honore, nisi in patria sua.*

Non crediderunt ergo Iudei de illo, quia cæcus fuisset, & vidisset, donec vocauerunt parentes eius, qui viderat, & interrogauerunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis, quia cæcus natus est? quomodo ergo nunc videt? Responderunt parentes eius eis, & dixerunt: Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est: quomodo autem nunc videat, nescimus, & dixerunt: Ipsum interrogate, etatem habet, ipse de se loquitur.] Scimus autem, quia filius nollet est: sed iuste cogemur loqui pro infante, quia ipse pro se loqui non posset: olim loquitur, modo videt, cæcum à natiuitate nouimus. Loquentem olim scimus, videntem modo videmus, ipsum interrogate, vt instruamini.

Hæc dixerunt parentes eius, quia timebant Iudeos: iam enim conspirauerant Iudei, vt si quis eum confiteretur Christum, extra synagogam fieret.] Iam non erat malum extra synagogam fieri. Illi expellebant, sed Christus excipiebat: propterea parentes eius dixerunt, *quia etatem habet, ipsum interrogate.*

Vocauerunt ergo rursum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei, Da gloriam Deo.] Quid est, da gloriam Deo? Nega quod accepisti. Hoc plane non est gloriam Deo dare, sed Deum potius blasphemare. *Da, inquiunt, gloriam Deo.*

Nos scimus, quia hic homo peccator est. Dixit ergo ille: Si peccator est, nescio: vnum scio, quia cæcus cum essem, modo video. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos?] Et ille iam stomachans aduersus duritiam Iudæorum, & ex cæco videns, non ferens cæcos.

Respondit eis, Dixi vobis iam, & audistis, quid iterum vultis audire? Nunquid & vos vultis discipuli eius fieri?] Quid est, Nunquid & vos: nisi, quia ego iam sum? Nunquid & vos vultis? Iam video, sed non video vos videre.

Maledixerunt ei, & dixerunt, Tu discipulus eius sis. Tale maledictum super nos, & super filios nostros. Maledictum est enim, si cor discutias, non si verba perpendas.

Christi opera.

Diei typus.

Matt. 28.

Noctis typus.

Matt. 25.

Christi presentia in mundo.

Rom. 2.

Gal. 6.

Cæcus natus, humanum genus repræsentat.

Baptismi efficacia, catechumeni.

Leuit. 25. Seruile opus quod sit.

Ioann. 1.

Ioann. 4.

Nos autem Mosi discipuli sumus. Nos scimus, quia Mosi locutus est Deus.] Utinam sciretis, quia Mosi locutus est Deus: sciretis quod per Moysen prædictus est Deus. Habetis enim Dominum dicentem, Si crederetis Mosi, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Irane? sequimini seruum, & dorsum ponitis contra Dominum? Sed nec seruum sequimini: nam per illum ad Dominum duceremini.

Respondit ille homo, & dixit eis, In hoc mirabile est, quia vos noscitis unde sit: & aperuit oculos meos. Scimus autem, quia peccatores Deus non exaudit: sed si quis Dei cultor est, & voluntatem eius facit, hunc exaudit.] Adhuc inunctus loquitur: nam & peccatores exaudit Deus. Si enim peccatores Deus non exaudiret, frustra ille Publicanus oculos in terram demittens, & pedus suum percutiens, diceret, Domine, propitius esto mihi peccatori: & ista confessione meruit iustificationem, quomodo iste cæcus illuminationem. Sed peccatoribus laudandum est cor pœnitentiæ lachrymis, ut exaudiantur: & fiet in corde illorum, quod factum est in facie cæci huius: & sentient Deum illos exaudire, qui ut peccatores saluaret, venit in hunc mundum.

A seculo non est auditum, quia aperuit quis oculos cæci nati. Nisi esset hic à Deo, non poterat facere quicquam.] Libere & constanter confessus est veritatem. Hæc enim, quæ facta sunt à Domino, à quo fierent, nisi à Domino? aut quando à discipulis alia fierent, nisi in eis Dominus habitaret?

Respondunt, & dixerunt, In peccatis natus est totus.] Quid est totus? Cum oculis clausis, sed qui aperuit oculos, saluat & totum. Ipse dabit in corde resurrectionem, qui in facie dicit illuminationem. In peccatis totus natus es.

Et tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.] Ipsi illum magistrum fecerant: ipsi ut discerent, toties interrogauerunt, & interrogati docentem proiecerunt. Sed quid dixi iamdudum fratres. Illi pellunt, Dominus suscipit: magis enim quia expulsus est, Christianus factus est. Certe proiectus est iste de synagoga.

Audiuit Iesus, & venit ad eum, & dixit ei, Tu credis in filium Dei? & ille, Quis es Domine, ut credam in eum?] Videbat autem, & non videbat. Videbat oculis tantum, sed corde adhuc non videbat. Ait illi Dominus: Et vides eum, hoc est, oculis: & qui loquitur tecum, ipse est. Audiuit ergo Iesus, quia eiecerunt eum foras, & cum inuenisset eum, dixit ei, Tu credis in filium Dei? Modo lauat faciem cordis. Respondit illi, & dixit, Quis es Domine, ut credam in eum?

Et dixit ei Iesus, Et vidisti eum: & qui loquitur tecum, ipse est. Tunc prostratus adorauit eum.] Nunc lauat faciem cordis. Denique iam facie lota cordis, & mundata conscientia, agnoscens illum non filium hominis tantum, quod ante crederat, sed etiam filium Dei, quem videbat, ait: Credo Domine. Sed parum est dicere, Credo: vis videre qualem credat? Procidens adorauit eum. Si eum Dei filium non credidisset, quem videbat, nullatenus adorasset eum. Incumbite ergo orationibus peccatores, confitemini peccata vestra, orate ut deleantur, orate ut minuantur, orate ut vobis proficiantibus ipsa deficient: tamen nolite desperare: & peccatores orate. Quis enim non peccauit? A sacerdotibus incipe. Sacerdotibus dictum est, Prius offerre sacrificia pro peccatis vestris, & sic pro populo. Sequitur:

In iudicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant.] Quid est quod dicit, In iudicium ego in hunc mundum veni, dum alio loco dicit: Non enim veni, ut iudicem mundum? nisi quia aliud est iudicium discretionis, aliud est iudicium damnationis, de quo Dominus ipse ait: Qui non credit in me, iam iudicatus est, id est, damnatus. Hic enim in hoc loco, sicut in sequentibus verbis patet, iudicium discretionis significare, dum ait: Ut qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. Quid est, ut qui non vident, videant? id est, Qui se non videre cõsentunt, & medicum quærunt, ut videant: & qui vident, cæci fiant. Quid est, qui vident, cæci fiant? id est, qui se putant videre, & medicum non quærunt, sed in sua cæcitate permanent. Ergo istam discretionem vocauit iudicium, quia discernit humiles à superbis, credentes à non credentibus, medicum quærentes, ab eis qui medicum quærere contemunt. O Domine, venisti ut qui non vident, videant: recte, quia lumē

es: recte, quia dies es: recte, quia à tenebris liberas homines. Hoc omnis anima accipiat, hoc omnis anima intelligat, ut non maneant in tenebris, sed illuminentur ab eo, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Cõmori sunt ergo verbis istis quidam ex Phariseis:

Et dixerunt ei, Nunquid & nos cæci sumus.] Audi iam, quid est, quod eos mouebat. Et qui vident, cæci fiant.

Dixit eis Iesus, Si cæci essetis, non haberetis peccatum.] Cum sit cæcitas ipsa peccatum, si cæci essetis, id est, si vos cæcos aduerteretis, si vos cæcos diceretis, & ad medicum curreretis: si ergo ita cæci essetis, non haberetis peccatum.

Nunc verò quia dicitis, quia videmus, peccatū vestrum manet.] Quare? quia dicendo videmus, medicum non quæritis, in cæcitate vestra remanetis.

CAPVT X.

Amē dico vobis, Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, fur est, & latro.] Usque in eum locum, Hoc prouerbium dixit eis Iesus.

Illi autem non cognouerūt, quid loqueretur eis.] Propter Phariseorum (qui se videre iactabant, cum cæci essent) venenatam & superbam, & insanabilem arrogantiam Dominus Iesus ista contexit, quæ in hac parabola leguntur, quæ ipse illis intelligentibus exponere dignatus est: in qua nos salubriter, si aduertamus, admonuit non gloriari in sapientia humana, non in morum dignitate, si humilitas fidei Catholicæ in Christum desit. Multi enim sunt pagani, qui secundum quandam vitæ huius consuetudinem dicuntur boni homines, innocentes, & quasi obseruantes ea, quæ in lege præcepta sunt, deferentes honorem parentibus suis, non moechantes, non homicidium perpetrantes, non furtum facientes, non falsum aduersus quenquam testimonium perhibentes, & cætera, quæ in lege mandata sunt, velut obseruant, & Christiani non sunt, & plerunquæ se iactant, quomodo isti Pharisei, dicentes, Nunquid & nos cæci sumus? Sed hæc omnia inaniter faciunt, quia non intrant per ostium, sed aliunde tumido fastu quasi per seipsos ascendere quærunt. Quapropter Dominus similitudinem proposuit de grege suo, & de ostio, qua intratur ad ouile. Quid enim prodest vana iactantia de bene viuendo inflatio, dum ad finem perpetualiter bene viuendi, vita eorum non perueniat? Ad hoc enim debet vniciuicque prodelle bene viuere, ut detur illi semper bene viuere. Nam si cui non datur semper bene viuere, quid prodest ei bene viuere? Ad tempus igitur, nec bene viuere dicendi sunt, qui finem bene viuendi vel cæcitate nesciunt, vel inflatio- ne contemnuunt. Non est autem cuiquam spes vera & certa semper bene viuendi, nisi agnoscat vitam, quæ est Christus, & per ianuam intret in ouile. Sunt enim quidam homines, qui in suis gloriantur moribus, & alios post se trahere quærunt, non de Christi præceptis instruentes suos sectatores, sed suis exemplis viuere eis suadentes: de quibus alio loco ipsa veritas ait, Docentes doctrinas hominum, & mandata Dei contemuentes. Hi per aliam partem ascendere quærunt, rapere & occidere, non ut pastor, saluare atque conseruare. De talibus hic dictum est, Sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro. Non solum vero tales inueniuntur doctores inter eos, qui sine nomine Christi sunt, sicut multi philosophorum, qui suam sapientiam buccis crepantibus ventilabant, & vitam beatam suis sectatoribus promittebant: verum etiam plurimi, qui Christiano nomine censebantur, & illuminatos à Christo se esse iactabant, fingentes sibi noua quæq; nomina de Christo, eaq; fidei Catholicæ contraria, sicut innumerabiles hæretici faciebant, existimantes se falso nomine per ianuam, quæ Christus est, intrare. Sabellius dicit, Qui filius est, ipse est pater, sed filius non est pater. Non intrat per ostium, qui filii dicit patrem. Arius dicit: Aliud est pater, aliud filius. Recte diceret, si diceret, alius non aliud: quando enim dicit aliud, ei contradicit, à quo audit, ego & pater vnus sumus. Nec ipse ergo intrat per ostiū. Prædicat enim Christum qualem sibi pingit, non qualem veritas habet. Fotinus dicit, Christus homo est tantum, non Deus. Nec ipse intrat per ostium, quia Christus & homo &

Cæcitas peccati inuenit peccatum.

Mundana prohibet ac nihil prodest, si non ad se fidei humiliat.

Similitudo.

Bene viuere dicendi qui sint.

Homines tradidit. Mat. 15.

Philosophorum munda-norum venitas.

Arius error.

Deus est. Huic enim noua hæresis, quæ nostris temporibus orta est, consentire videtur, affirmando & prædicando, Christum, sicut quilibet sanctorum, nuncupatiuus est Deus, & non verus. Quid opus est multa percurrere, & multa vana hæresum dinumerare? Hoc tenete, ouile Christi, Ecclesiam Catholicam esse credite. Quicumque vult intrare ad ouile, per ostium intret, id est, per Christum, & Christum verum Deum, & verum filium Dei prædicet. Nec solum Christum prædicet, sed Christi quoque gloriam quærat, non suam. Nam multi quærendo gloriam suam, oues Christi sparserunt potius, quam cõgregauerunt. Humilis est enim ianua Christus Dominus Deus noster, qui ait: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Qui intrat per hanc ianuam, oportet humiliet se, vt sano capite possit intrare. Hi sunt, qui vocem veri pastoris audiunt. Hi sunt, quos proprias oues nominatim verus pastor vocat: de his dictum est, *Gaudete & exultate, quoniam nomina vestra scripta sunt in cælis*. Hinc enim eas vocat nominatim Et quis alius eas emittit, nisi qui eorum peccata dimittit, vt eum sequi duris liberatæ vinculis possunt? Et quis eas præcedit, quo eum sequuntur, nisi qui resurgens à mortuis, iam non moritur, & mors illi vltra non dominabitur? Has verò educit à fide ad speciem: & ante istas vadit, quia prior omnium ascendit in cælum: & quæ sunt oues sue, illum sequuntur, quia sciunt vocem doctrinæ suæ. Alienos verò doctores non sequuntur, sed fugiunt ab eis, quia non nouerunt vocem, id est, doctrinam, alienorum. Sed loquente Domino Iesu, non intellexerunt, qui audierunt: Incastratum enim habuerunt cor, & grauitè audierunt. Nominat ostium, nominat ouile, nominat oues, commendat hæc omnia, sed nondum exponit. Legamus ergò, quia venturus est ad ea verba, in quibus nobis aliqua quæ dixit, dignetur exponere: ex quorum expositione dabit nobis fortasse etiam illa, quæ non exposuit, intelligere. Pascit enim manifestis, exercet obscuris. Audiamus exponentem, qui audiuimus proponentem.

Dicit ergo eis iterum Iesus, Amen amen dico vobis, quia ego sum ostium ouium.] Ecce ipsum ostium, quod clausum posuerat, aperuit. Ipse est ostium. Agnouimus, intremus, vt nos intrasse gaudeamus.

Omnes quotquot venerunt, fures sunt & latrones.] Quid est hoc Domine? *Omnes quotquot venerunt.* Quid enim? tu venisti. Sed intellige, *Omnes quotquot venerunt*, dixit, vtique præter me. Reclamamus ergò. Ante aduentum ipsius venerunt Prophetæ: nunquid fures fuerunt, & latrones? Absit. Non præter illum venerunt, sed cum illo venerunt. Cum illo, inquam, venerunt, quia venturus præcones mittebat: & eorum corda, quos miserat, possidebat. Cum illo ergò

venerunt, quia cum verbo Dei venerunt. *Ego sum*, inquit, *via veritas, & vita*. Ipse est veritas. Cum illo venerunt, quia veraces fuerunt, & veritatem prædicauerunt. Quotquot autem præter illum venerunt, *fures sunt, & latrones*. Per se venerunt, quia per eum missi non fuerunt, dicente Apostolo: *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Et quia per se venerunt, & nõ sunt ab eo missi, fures sunt, & latrones. Nam ante aduentum Christi falsi fuerunt in populo Dei Prophetæ, falsi doctores, sicut post aduentum illius sub nomine Christiano quamplurimi falsi fuerunt doctores, nec doctores, sed seductores: non prædicatores, sed prædatores, latrocinia exercentes, non sanæ doctrinæ in hærentes, sed falsæ, de quibus dictum est, *Fures sunt, & latrones*, id est, ad furandum & occidendum venerunt. Sed non audierunt eos illæ, quæ veræ sunt oues, non sub pelle ouina lupinum

cor abscondentes. Igitur qui ante aduentum Christi prædicauerunt, eodem spiritu prædicauerunt, quo Apostoli & sancti doctores, qui post aduentum Christi veritatis viam mundo ostenderunt. Quotquot autem illo tempore crediderunt, vel Abraham, vel Isaac, vel Iacob, vel Moysi, vel alij Patriarchis, alijq; Prophetis Christum prænunciatis, oues erant, & Christum crediderunt, non alienam vocem, sed ipsius Christi audierunt. Nam iudex clamabat in præcone, dum præco iudicem annunciabat venturum. Alij sunt ergò, quos non audierunt oues, in quibus non erat vox Christi, errantes, falsa docentes, inania garrientes,

vana fingentes, miseros seducentes, sicut pseudoprophetae, sicut Scribæ & Pharisei temporibus ipsius domini. Hi sunt, qui venerunt per se, & non sunt à iudice missi. His verò cum doctrinis suis procul expulsis, videamus quos nos pastor bonus vocat. Dicit enim:

Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur, & ingreditur, & egredietur, & pascua inueniet.] Et per hoc euidentè ostendit, non solum pastorem, sed etiam oues intrare per ostium. Sed quid est, *ingreditur & egredietur*, & pascua inueniet? Ingredi quippe in Ecclesiam per ostium Christum, valde bonum est. Exire autem de Ecclesia, sicut ait ipse Ioannes Euangelista in epistola sua, *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*, non est vtique bonum. Talis ergò egressus non posset à bono pastore laudari, vt diceret, *Et ingreditur & egredietur, & pascua inueniet*. Est ergò aliquis non solum ingressus, verum etiam egressus bonus per ostium bonum, quod est Christus. Sed quis est ille laudabilis & beatus egressus? Possim quidem dicere ingredi nos, quando interius aliquid cogitamus, egredi autem, quando exterius aliquid operamur, & quoniam, sicut dicit Apostolus, *per fidem habitat Christus in cordibus nostris*, egredi per Christum, esse secundum ipsam fidem etiam foris, id est, coram hominibus operari: vnde & in Psalmo dicitur, *Exi et homo ad opus suum*: & ipse Dominus dicit, *Luceant opera vestra coram hominibus*. Sed plus me delectat, quòd ipsa veritas tâquam pastor bonus, & ideo doctor bonus, quodam modo nos admonuit secundum quem modum intelligere operandum debeamus, quòd ait: *Ingreditur & egredietur, & pascua inueniet*: cum sequutus adiunxit:

Fur non venit, nisi vt fureretur & mallet, & perdat: ego veni, vt vitam habeant, & abundantius habeant.] Videtur enim dixisse, vt vitam habeant ingredienti. Non autem potest quisquam per ostium, id est, per Christum egredi ad æternam vitam, quæ erit in specie, nisi per ipsum ostium, hoc est per eundem Christum, in Ecclesiam eius, quod est ouile eius, intrauerit ad vitam temporalem, quæ est in fide: ideo ait, *Ego veni, vt vitam habeant*, hoc est, fidem, quæ per dilectionem operatur: per quam fidem in ouile ingrediuntur vt viuant, quia *iustus ex fide viuít. Et abundantius habeant*, qui perseuerando vsque in finem, per illud ostium, id est, per fidem Christi egrediuntur, quoniam veri fideles moriuntur, & abundantius habebunt vitam, veniendo, quo pastor ille præcessit, vbi nunquam deinde moriantur. Quamuis ergò & hic in ipso ouili non desint pascua (quoniam ad vtrumq; possumus intelligere quod dictum est, *& pascua inueniet*, id est, & ad ingressum, & egressum) tamen verè pascua inuenient, vbi saturantur, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Quidam pascua inuenit, cui dictum est: *Hodie mecum eris in paradiso*. Sequitur de boni pastoris perfectione sententia Domini, & de mali pastoris fuga, quem mercenarium nominat.

Ego sum, inquit, *pastor bonus. Pastor bonus animam suam dat pro ouibus suis: mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, non pertinet ad eum de ouibus.*] Loquens Dominus Iesus ouibus suis, & præsentibus & futuris, quæ tunc aderant, quia erant ibi iam oues eius, erant quæ futuræ erant oues eius, & in præsentibus & futuris, & illis & nobis, & quotquot etiam post nos fuerint oues eius, quam suas amet, ostendit. Omnes ergò audient vocem pastoris sui, dicentis: *Ego sum pastor bonus*, non adderet, *bonus*, nisi essent pastores mali. Sed pastores mali ipsi sunt fures & latrones, aut certe, vt multum, mercenarij. Omnes enim hic personas, quas posuit, requirere, distinguere, nosse debemus. Aperuit enim viam ad duas res Dominus, quas quodammodo clausas posuerat. Iam scimus, quia ostium ipse est: scimus, quia pastor ipse est. Fures & latrones qui sint, priori sententia patefactum est. Nunc autem audiuius mercenarium, audiuius ostium & lupum, nominatus est & ostiarius. In bonis ergò ostium est, ostiarius, pastor, & oues: in malis fures & latrones, mercenarius & lupus. Ostium Dominum Iesum Christum accipimus, pastorem ipsum. Ostiarius nobis quærendum reliquit, & quid ait ad ostiarium?

Huic, inquit, ostiarius aperit.] Cui aperit? pastori: quid a-

Ouile Christi.

Nuncupatiuum Deum Christum esse asserens error.

Mat. 11. Humilitati Doctor Christum.

Luc. 10. Pastor bonus Christus oues suas optime regit.

Es. 6. Act. 2.

Ostium Christum est.

Ioann. 4.

Rom. 10. Fures qui dicantur. Doctores falsi.

Patriarcharum & Prophetarum & Apostolorum prædicatio in eodè spiritu fuit.

Pseudoprophetae.

Ingressus inuenit.

Egressus bonus & malus.

Psalm. 133. et homo ad opus suum: & ipse Dominus dicit, Luceant opera vestra coram hominibus.

Abat. 1.

Pascua & eris in paradiso.

Mat. 11.

Pascua & eris in paradiso.

Pascua & eris in paradiso.

Ostium.

perit pastor? ostium, & quis est ipsum ostium? ipse etiam pastor. Diuersa sunt nomina, pastor, ostium, ouis, vnum aliquid significantia. Nam ipsius Domini verba paulo ante audiuimus: *Ego sum ostium*. Et hinc modo lectum est nobis: *Ego sum pastor*, qui etiam ab amico sponsi agnus nominatur, sicut in hoc presenti Euangelio audiuius, *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, de quo multo ante Propheta praxidit, *Tanquam ouis ad occisionem ductus est*: quam uis totum corpus suum, oues illius intelligantur. Potest & ille ostiarius intelligi, quia nemo ingreditur, vel egreditur, nisi eo aperiente, quia habet clauem David: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Non ergo pigeat nos secundum quandam similitudinem ipsum ostiariam accipere, quem & ostium. Quis est ostiarius, nisi qui aperit? Quis aperit, nisi qui se exponit? dicente ipso, *Ego sum uia, ueritas, & uita*. Si forte tibi uoluntas est aliam querere personam ostiarij, Spiritus sanctus est, de quo ipse Dominus discipulis suis ait: *Ipsa docebit uos omnem ueritatem*. Ostium quidem Christus, Christus quidem ueritas. Quis aperit ostium, nisi qui docet omnem ueritatem? Dum Dominus boni pastoris opus ostendere uoluit, seipsum proposuit in exemplum, dicens: *Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis*. Fecit quod monuit, ostedit quod iussit. Animam suam posuit pro ouibus suis. Ostensa est nobis de contemptu mortis uia quam sequamur, appolita forma, cui imprimamur. Primum nobis est, exteriora nostra misericorditer ouibus eius impendere: postremum uero, si necesse sit, etiam mortem nostram pro eisdem ouibus ministrare. Qui non dat pro ouibus substantiam suam, quando pro his daturus est animam suam? Exposuimus, uel magis Domino docente intelleximus, quis sit pastor, quis ostium, quis ostiarius, quae etiam & oues: nec non qui sint fures & latrones, cognouimus: sed modo de mercenario & lupo consideremus, de quibus ipse Dominus dixit:

Mercenarius autem, & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriae, uidet lupum uenientem, & dimittit oues, & fugit. Non pastor, sed mercenarius uocatur, qui non pro amore in primo oues dominicas, sed ad temporales mercedes pascit. Mercenarius quippe est, qui locum quidem pastoris tenet, sed lucra animarum non querit, terrenis commodis inhiat, honore praelationis gaudet, temporalibus lucris pascitur, impensa sibi ab hominibus reuerentia laetatur. Iste sunt enim mercedes mercenarij, ut pro ipso, quod in regimine laborat, hoc quod querit, inueniat, & ab hereditate gregis in posterum alienum existat. Lupus enim super oues uenit, cum quilibet iniustus & raptor, fideles quosque atque humiles opprimit. Sed is qui pastor esse uidebatur, & non erat, relinquit oues, & fugit: quia dum sibi ab eo periculum metuit, resistere eius iniustitiae non praesumit. Fugit autem, non mutando locum, sed subtrahendo solatiu. Fugit, quia iniustitiam uidit, & tacuit. Fugit, quia se sub silentio abscondit. Sed est alius lupo, qui sine cessatione quotidie, non corpora, sed mentes dilaniat, malignus uidelicet spiritus, qui caulas fidelium insidians circuit, & mortes animarum querit: de quo lupo mox subditur.

Et lupo rapit & dispergit oues. Lupus uenit, & mercenarius fugit, quia malignus spiritus mentes fidelium in tentatione dilaniat: & is qui locum pastoris tenet, curam sollicitudinis non habet. Animae percunt, & ipse de terrenis commodis laetatur. Lupus rapit & dispergit oues, cum aliud ad luxuriam pertrahit, alium in auaritiam accendit, alium in superbiam erigit, alium per iracundiam diuidit, hunc inuidia stimulat, illum in fallacia supplanat. Quasi ergo gregem lupo dissipat, cum fidelium populū diabolus per tentationes necat: sed contra haec mercenarius nullo zelo accenditur, nullo seruore dilectionis excitatur: quia dum sola exteriora commoda requirit, interiora gregis damnata negligenter patitur, unde & mox adiungitur:

Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus meis. Sola ergo causa est, ut mercenarius fugiat, quia mercenarius est: ac si aperte diceretur, Stare in periculo ouium non potest, qui in eo, quod ouibus praestet, non oues diligit, sed lucrum terrenum querit. Dum enim honorem amplectitur, dum temporalibus commodis la-

tatur, opponere se contra periculum crepidat, ne quod diligit, amittat. Sed quia redemptor noster culpas ficti pastoris innotuit, iterum formam, cui debeamus imprimi ostendit, dicens:

Ego sum pastor bonus. Atque subiungit, Et cognosco meas, hoc est, diligo, & cognosco me meas. Ac si patenter dicat, diligentes obsequuntur. Unde mox subiunxit:

Sicut nouit me pater, & ego cognosco patrem: & animam pono pro ouibus meis. Ac si aperte dicat, in hoc constat, quia & cognosco patrem, & cognoscor a patre, quia animam meam pono pro ouibus meis: id est, ea charitate, qua pro ouibus morior, quantum patrem diligam, ostendo. Quia uero non solum Iudaeam, sed etiam gentilitatem redimere uenerat, adiungit.

Et alias oues habeo, quae non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & uocem meam audient: & fiet unum ouile, & unus pastor. Redemptionem nostram, quia ex gentili populo uenimus, Dominus aspexerat, cum se adducere & alias oues dicebat. Hoc quotidie fieri fratres aspiciatis, hoc reconciliatis gentibus factum hodie uidetis. Quasi ex duobus gregibus unum ouile efficit, quia Iudaicum & gentilem populum in sua fide coniungit, Paulo attestante, qui ait: *Ipsa est pax nostra, qui fecit utraque unum*. Dum enim ad aeternam uitam ex utraque natione simplices eligit, ad ouile proprium oues deducit, de quibus profecto ouibus rursus dicit:

Oues mea uocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me: & ego uitam aeternam do eis. De quibus & paulo superius dicit, *Per me si quis intrierit, saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet*. Ingridietur quippe ad fidem, egredietur uero a fide ad speciem, a credulitate ad contemplationem. Pascua autem inueniet in aeterna refectione. Oues ergo eius pascua inueniet, quia quisquis illum corde simplici sequitur, aeternae uiriditatis pabulo nutritur. Quae autem sunt istarum ouium pascua, nisi aeterna gaudia sempiternae uiriditatis paradisi? Pascua namque electorum sunt uultus praesentis Dei: qui dum sine defectu conspiciuntur, sine fine mens uita cibo fatiatur. Sequitur:

Propterea me diligit pater, quia ego pono animam meam, & iterum sum a eam. Quid dicit? Propterea me pater diligit, quia morior, ut resurgam. Cum magno enim pondere dictum est, *Ego, quia ego*, inquit, pono animam meam. Ego pono. Quid est, ego pono? Ego, inquit, illum pono. Non gloriantur Iudaei. Sequi potuerunt, potestatem habere non potuerunt. Sciant quantum possunt: si ego noluerim ponere animam meam, quid sciant facturi sunt? Una responsione profstrati sunt, quando eis dictum est, *Quem queritis? dixerunt Iesum, & ait eis, Ego sum: redierunt retro, & ceciderunt*. Qui ceciderunt ad unam uocem Christi morituri: quid faciunt sub uocem iudicaturi? Ego, inquit, pono animam meam. Non gloriantur Iudaei, quati qui praualuerunt: ipse posuit animam suam. Sicut potestatem habuit ponendi, ita habuit & potestatem resumendi: quod alijs uerbis in hoc ipso Euangelio ostendit, dicens: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*. Quod Euangelista secutus exposuit, *Hoc enim dicebat de templo corporis sui: & adiuuixit, discipulos suos haec uerba rememorasse, cum resurrexisset Iesus a mortuis*. Hoc suscitabatur, quod moriebatur. Nam uerbum mori non potuit, nec anima illa mortua fuit. Caro tantum mortua est, & resurrexit tertia die. Sed quaerendum est, quid sit, quod dixit: *Ego pono animam meam*. Quis posuit? quem posuit? Quis est, qui posuit? Quid est Christus? Verbum & homo: nec sic homo, ut sola caro: sed quia homo constat ex carne & anima, totus uerum homo in Christo: non enim partem deterioris suscepisset, & partem meliorem deseruisset: pars quippe hominis melior est anima quam corpus. Quia ergo totus homo in Christo, quid est Christus? Verbum, inquam, & homo. *Verbum caro factum est*: id est, Deus homo factus est. Dicit enim, *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam*. Christus autem & pro nobis posuit, & quando uoluit, posuit, & quando uoluit, sumpsit animam suam. Ponere ergo animam, mori est. Sic

Cognoscere Deum.

Gentilium ouium. Ephes. 2.

Ingradi & egredi.

Dei uisio anime fidei. Ioh. 14. 6.

Uitam suam pro uoluntate sua Christus posuit. Ioh. 10. 18. Iudaei noluerunt Christum credere non potuissent.

Ioh. 11. 2.

Christus qui sit.

Ponere animam, mori.

animā suā
quomodo
Christus
posuit.
Verbum,
quod ab-
psit.

Ioan. 19.

Cōsumma-
tum est.

Expirare,
exulare,
vnde dicitur.
Mors Christi.

Christi per-
sona.

Ioan. 1.

Accipere
mandatum à
patre, quo-
mam dicitur
Christus.

Encenia.

Dedicatio
templi.

& Apostolus Petrus Domino dixit, *Animam meam propter te ponam*: id est, pro te moriar carne. Cuius posuit animam suam, & caro iterum sumpsit animam: non tamen potestate sua caro, sed potestate inhabitatis verbi Dei. Verbum vero Dei nunquam posuit animam, ex quo assumpsit eam, in vnitatem personæ sibi: sed à carne anima posita est, & iterum resumpta per potestatem diuinitatis. Caro ergo posuit animam suam expirando. Vide ipsum Dominum in cruce, quid dixit, *Sitio*. Qui aderant, *traxerunt spongiam in aceto, alligauerunt arundini, & apposuerunt ori eius. Quod cum accepisset, ait, Perfectum est*. Quid est, perfectum est? Impleta sunt omnia, quæ ante mortem futura fuerant prophetata. Et quia potestatem habebat, quando vellet ponendi animam suam, posteaquam dixit, *Perfectum est*: ait Euangelista, *Et inclinato capite tradidit spiritum*. Quod ibi dicitur, *Tradidit*: hic dictum est, *Ponit*: quia vnum est tradere, & ponere. Quis tradidit? quem tradidit? Spiritum tradidit: caro illum tradidit. Quid est, caro illum tradidit? Caro illum emisit, caro illum expirauit. Ideo enim dicitur expirare, id est, extra Spiritum fieri, quomodo est exulare, extra solum fieri. Quod hic dicit: *Potestatem habeo ponendi animam meam*: ibi dictum est, *Inclinato capite tradidit spiritum*: qui spiritus anima est. Cum ergo exit anima à carne, & remanet caro sine anima, tunc homo ponere animam dicitur. Quando Christus animam posuit? quædo verbum voluit: principatus enim in verbo erat: ibi potestas erat, quando poneret caro animam, quando sumeret. Sicut enim vnus homo anima & corpus, sic vnus Christus verbum & homo. Anima & corpus duæ res sunt, sed vnus homo. Verbum & homo duæ res sunt, sed vnus Christus. Nemo enim titubet in fide, quando audit Dominum dixisse, *Potestatem habeo ponendi animam meam*. Ponit eam caro, sed ex potestate verbi. Sumit eam caro, sed ex potestate verbi. Verbum anima caro, vnus est Christus: & dū caro occisa fuit, Christus occisus fuit: & dum caro animam resumpsit, Christus animam resumpsit: quia quicquid ibi factum est in dispensatione humanæ salutis, totum vnus Christus egit, vnus filius Dei proprius & perfectus, vnus Deus verus & omnipotens: homo propter verbum Deus, Deus propter hominem homo: sicut dictum est, *Verbum caro factum est*. Sed hæc omnia, vnde implerentur, subsequenti verbo ostendit.

Hoc, inquit, mandatum accepi à patre meo.] Verbum non verbo accepit mandatum: sed in verbo vnigenito patris est omne mandatum. Cum autem dicitur filius à patre accipere, quod substantialiter habet, quomodo dictum est. *Sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit filio vitam habere in semetipso*: cum filius ipse sit vita, non potestas minuitur, sed generatio ostenditur, quoniam pater non quasi ei filio, qui imperfectus natus est, aliquid addidit, sed ei, quem perfectum genuit, omnia gignendo dedit. Ita illi dedit suam æqualitatem, quem non genuit inæqualem. Sed hæc loquente Domino, quoniam lux lucebat in tenebris, & tenebræ eam non comprehendebant.

Dissentio iterum facta est inter Iudeos propter sermones hos. Dicebant autem multi ex ipsis, Demonium habet, & insanit: quid eum auditis?] Iste fuerunt densissimæ tenebræ.

Alij dicebant: Hæc verba non sunt demonium habentis, nunquid demonium potest oculis cæcorum aperire?] Iam istorum oculi ceperant aperiri, & aliquid lucis videre, & veritatis agnoscere. Audiuimus patientiam Domini, & inter opprobria Iudæorum salutis prædicationem. Sed illi obdurati magis eum tentare aggressi sunt, quam verbis illius obedire.

Facta sunt, inquit Euangelista, encenia in Hierosolymis, & hyems erat: & ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis.] Encenia autem vocabatur solennitas dedicationis templi, quam populus Dei ex antiqua patrum traditione per annos singulos celebrare consueuerat. Sed notandum est, quod hæc encenia, quæ hic legitur, non ad primam templi dedicationem, sed ad vltimam pertinent: quod ex eo facile colligitur, quia hyeme facta referuntur. Prima siquidem eiusdem templi dedicatio à Salomone tempore autumnii, secunda autem à Zorobabel & Iesu sacerdote tempore ve-

ris, tertia à Iuda Macchabæo tempore hyemis est facta, quando specialiter constitutum esse legitur, vt eadem dedicatio per omnes annos in memoriam solennibus renouaretur officijs: quæ etiam ad tempus vsque dominicæ incarnationis obseruata fuit, sicut modo, cum legeretur Euangelium, audiuimus. Quæ etiam dedicatio salubri consuetudine in Ecclesijs Christi seruari moderno tempore dignoscitur. Considerandum est, quare Euangelista dixisset hæc encenia hyemis tempore facta esse. Omnino propter duritiam Iudæorum, & infidelitatem, quæ frigidior nomine sæpe designari legitur. *Et ambulabat Iesus in porticu Salomonis*. Si ergo Dei filius ambulare voluit in templo, in quo caro & sanguis brutorum animalium offerebatur, multo magis nostræ orationis domū, vbi carnis ipsi ac sanguinis sacramenta celebrantur, visitare gaudebit. Si perambulare non despexit porticum, in quo rex quondam mortalis ac terrenus, quamuis potentissimus ac sapientissimus ad orandum stare solebat: quanto magis penetratilia cordium nostrorum inuisere atque illustrare desiderat, si tamen ea porticum esse Salomonis, hoc est, si ea timorem suum, qui est initium sapientiæ, habere perspexerit? Neque enim putandum est, quia domus solummodo, in qua ad orandum vel ad mysteria celebranda cõuenimus, templum sit Domini: & non ipsi, qui in nomine Domini conuenimus, multo amplius templum eius appellemur & simus, cum manifeste dicat Apostolus: *Vos estis templum Dei uiui, sicut dicit Deus, inhabitabo in eis, & inter illos ambulabo.* Ostendit ergo Euangelista, cur dixisset, *hyemis tempore*, dum inquit.

Circumdede runt eum Iudæi.] Circumdede runt itaque eum tentationis gratia, non veritatis agnoscendæ voluntate, & dicebant:

Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam.] Hæc vero non veritatem fidei inquirendo, sed illi, quem interrogabant, insidiando, & calumniam struendo, dicebant, vt inuenirent, quando accusarent eum, nolentes eum credere Deum, sed hominem purum tantummodo futurum, & regem cæteris hominibus excelso rem esse venturum: quæ etiam dementia posterius eorum vsque in præsens, & donec Antichristum pro Christo suscipiat, errare non cessant. Et si se Dominus Iesus Christum esse responderet, cogitabant eum tradere potestati præsidis puniendum, quasi contra Augustum repugnans, illicitum sibi usurparet imperium. Sed ipse nostræ salutis consulens, propter quos hæc scribenda erant, id responsum temperauit suum, vt & calumniatorum ora cõcluderet, & quia Christus est, fidelibus aperta voce panderet. Illi enim de homine Christo quærebant, ipse autem diuinitatis suæ, quæ æqualis est patri, palam mysteria narrat. Quid ergo Iudæi circumdantes Dominum dixerunt, videamus. *Quousque, inquit, animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam.* Non venit Christus in se credentibus animam tollere, sed animam viuificare. Sed ipsi sibi Iudæi animam per infidelitatem tulerunt, qui tentare Christum, non in Christum credere, congregati sunt.

Respondit eis Iesus, Loquor vobis, & non creditis.] Proprie ostendit quis esset, dum dixit: *Loquor vobis*, id est, verbū Dei cõternum patri: quia opera, quæ facit in nomine patris, testimonium perhibent, quod est filius Dei, qui gloriam suam non quæsiuit, sed eius, qui misit illum: quia vna est gloria patris & filij: sed hanc fidem corda infidelium accipere non quierunt: de quibus ait:

Sed vos non creditis.] Causamque reddit, cur non crederent.

Quia non estis ex ouibus meis.] Oues sunt credendo, oues sunt pastorem sequendo, oues sunt redemptorem non contemnendo, oues sunt per ostium intrando, oues sunt exeundo, & pascua inueniendo. Quomodo ergo istis dixit: *Non estis ex ouibus meis?* quia videbat eos ad sempiternam futuris perditionem, non ad vitam æternam sui sanguinis pretio comparatos.

Oues mea vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis.] Dicit enim, cognosco eas. Consuetudo sanctæ scripturæ est dicere Dominum

noſſe quicquid eligit, Apoſtolo dicente: *Novit Dominus qui ſunt eius*: & illud neſcire, quod non approbat dignum vitæ æterna. Vnde ad impios dicturus erit: *Non novi vos*. Sequitur de omnibus: *Et ego vitam æternam do eis*. Hæc ſunt paſcua, quæ ſuperius promiſit omnibus ſuis, ubi nulla herba creſcit, totum viret, totum viget, totum integrum permanet, & quicquid ſemel accipitur, ſemper habetur.

Et non peribunt in æternum.] Hic ſubaudiendum eſt, quomodo vos peribitis, quia non eſtis ex omnibus meis.

Et non rapiet eas quiſquam de manu mea.] Id eſt, poteſtate mea.

Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt.] Quod dedit pater filio, maius omnibus eſt, ut ipſe illi eſſet vnigenitus filius, æqualis, contubſtantialis. Quid eſt quod dedit? Vtique gignendo dedit, quia non minorem ſibi genuit, non tempore poſtერიorem, ſed coæternum, ſine initio temporis ſemper Deum. Non eſt dicendum: Non erat antequam natus erat. Nunquam enim non natus erat, qui patri coæternus erat. Qui ſapit, capit: qui non capit, credat. Nutriatur fide, ut poſſit capere verbum Dei, quia verbum filius. Semper ergo filius, & ſemper æqualis. Non enim creſcendo, ſed naſcendo æqualis eſt, qui ſemper natus de patre filius, de Deo Deus, de æterno coæternus. Pater autem non de filio Deus, filius de patre Deus. Ideo pater gignendo dedit, ut Deus eſſet, gignendo dedit, ut æqualis eſſet: hoc eſt, quod maius eſt omnibus. Ideo tranſcendit iſte Ioannes omnes altitudines creaturarum, & millia exercitus angelorum, & magna omnia, & peruenit ad illud, quod maius eſt omnibus, & dicit: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum*. Hoc eſt, quod maius omnibus eſt: id eſt, ut ſim verbum eius, ut ſim vnigenitus filius eius, ut ſim ſplendor lucis eius. Ideo nemo rapit oves de manu mea.

Et nemo poteſt rapere de manu patris mei.] Manus patris & manus filij, vna manus eſt, id eſt, vna poteſtas, quia vna diuinitas, vna maietas, vna æternitas, vna æqualitas. Quam videlicet æqualitatem ipſe Dominus in diuinitate habuit, priuſquam mundus eſſet, apud patrem, ipſe in humilitate ex tempore incarnationis accepit, & nemo poteſt rapere de manu patris mei. Aperte dans intelligi, vnam atque indiſſimilem eſſe manum, hoc eſt, virtutem ſuam, & patris: atque ideo Chriſtum ſe eſſe credendum, qui non ſicut cæteri, factus per gratiam ex tempore, ſed verus ſemper exiſterit filius Dei, quod etiam ſequenti ſententia luce clarius aperit, dicens:

Ego & pater vnum ſumus.] Vnum, inquit, ſumus; vna nobis ſubſtantia, vna eſt diuinitas, vna æternitas, perfecta æqualitas: diſſimilitudo nulla. Quibus profecto verbis non præſentem ſolummodo Iudæorum præſtitionem, qua an ipſe eſſet Chriſtus, interrogabant, explicauit, ſed etiam hæreticorum perfidiam, quam futuram præuidit, quantum ſit execranda, monſtrauit. Conticeſcat Sabellius audiens, *Ego & pater*: qui vnam perſonam patris & filij praua doctrina diſſeruit: nam *ego & pater* due ſunt perſonæ. Item erubelcat Arius audiens, *Vnum ſumus*: qui duas naturas in patre & filio adſtruit, dum vnum vnam naturam ſignificat, ſicut ſumus duas perſonas. Sequamur Apoſtolicam fidem, quam beatus Petrus princeps Apoſtolorum conſeſſus eſt. *Tu es Chriſtus filius Dei viui*. Iudæi videlicet verba Domini audientes, hucuique ſuſtinuerunt: dum vero ait, *Ego & pater vnum ſumus*, non pertulerunt, ſed more ſuo duri, ad lapides cucurrerunt, ſicut Euangeliſta dicit:

Tulerunt lapides, ut lapidarent eum.] Dominus, quia non patiebat ur, quod nolebat pati, & non eſt paſſus, niſi quod voluit pati, adhuc eos lapidare cupientes alloquitur. *Suſtulerunt Iudæi lapides, ut lapidarent illum.*

Reſpōdit eis Ieſus: Multa bona opera oſtendi vobis ex patre meo. Propter quod eorum opus me lapidatis? Et reſponderunt: De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia: quia tu homo cum ſis, facis teipſum Deum.] Ad illud hoc reſponderunt, quod dixerat: *Ego & pater vnum ſumus*. Ecce Iudæi intellexerunt, quod Ariani non intelligunt. Ideo epim irati ſunt, quoniam ſenſerunt non poſſe dici, *Ego & pater vnum ſumus*, niſi

ubi æqualitas eſt patris & filij. Dominus autem vide quid reſponderit prauis. Videt eos non ferre ſplendorem veritatis, & eos tentauit in verbis.

Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra (id eſt, vobis data) quia, Ego dixi, Dii eſtis?] Deus dicit per Prophetam in Pſalmo hominibus, *Ego dixi dii eſtis*: & legem appellauit Dominus generaliter omnes illas ſcripturas: quamuis alibi ſpecialiter dicat legem, à Prophetis eam diſtinguens, ſicut eſt, *Lex & Propheta*. Aliquando autem in tria diſtribuit eadem ſcripturas, ubi ait: *Oportebat impleri omnia, qua ſcripta ſunt in Lege & Prophetis, & Pſalmis de me*. Nunc vero etiam Pſalmis legis nomine nuncupauit, ubi ſcriptum eſt: *Ego dixi, Dii eſtis*.

Si illos dixit Deus, ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolui ſcriptura, quam pater ſanctificauit & miſit in mundum, vos dicitis: Quia blaſphemus, quia dixi filius Dei ſum.] Sermo Dei factus eſt ad homines, ut dicerentur dii, ipſum verbū Dei, quod eſt apud Deum. Si ergo homines participando ſunt dii: unde participant, non eſt Deus? Si lumina illuminata, unde calefacti quodammodo igne ſalutari, dii efficiuntur: unde caleſcunt, non eſt Deus? Accedis ad lumen, illuminaris, & inter filios Dei numeraris. Si recedis à lumine, obſcuraris, & in tenebris computaris. Illud tamen lumen nec accedit ad ſe, quia non recedit à ſe. Si ergo vos deos facit ſermo Dei, quomodo non eſt Deus verbum Dei patris?

Ergo pater ſanctificauit filium ſuum, & miſit in mundum.] Forte aliquis dicat: Si pater eum ſanctificauit, aliquando ſanctus non erat. Sic ergo ſanctificauit, quomodo genuit. Ut enim ſanctus eſſet, gignendo ei dedit, quia ſanctum eum genuit. Nam ſi quod ſanctificatur, ante non erat ſanctum: quomodo dicimus Deo patri, *Sanctificetur nomen filij in diuinis, que in-*

Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis & credatis quia in me eſt pater, & ego in illo.] Quomodo poſſunt dicere homines: Si enim bene cogitemus, in Deo ſumus: & ſi bene viuamus, Deus in nobis eſt. Fideles participantes eius gratiam, illuminati ab ipſo, in illo ſumus, & ipſe in nobis. Sed non ſic vnigenitus filius. Ille in patre, & pater in illo, tanquam æqualis in eo, cui eſt æqualis. Deniq; nos aliquando poſſumus dicere: *In Deo ſumus, & Deus in nobis: ego & Deus vnum ſumus*, nunquid poſſumus dicere? In Deo es, et Deus in nobis, a-

Quarebant ergo eum apprehendere.] Vtinam apprehenderent, ſed credendo & intelligendo, non ſæuendo & occidendo. *Quarebant ergo eum apprehendere.* Dum enim apprehendere voluerunt, quid eis fecit? *Et exiuit de manibus eorum.*] Non eum apprehenderunt, quia minus fidei habuerunt: & quia noluit, qui poteſtatem habuit animam ſuam ponere, non apprehenderunt eum: dum autem voluit, apprehenſus eſt ab eis, manibus iniquitatis.

Et abiit iterum trans Iordanem ad eum locum, ubi erat Ioannes baptizans primum: & manſit ibi: & multi venerunt ad eum, & dicebant: quia Ioannes quidem ſignum fecit nullum.] Meminiſti dictum de Ioanne, quia lucerna erat, & diei testimonium perhibebat. Quid ergo iſti dixerunt apud ſe? Nullū, inquit, miraculum oſtendit Ioannes, non demonia fugauit, non expulſit febrē, non cæcos illuminauit, non mortuos ſuſcitauit, non tot millia hominum de quinque vel ſeptem panibus ſatiauit, non ſuper mare ambulauit, non ventis & fluctibus imperauit. Nihil horum fecit Ioannes, & totum quicquid dicebat: huic testimonium perhibebat. Per lucernam veniamus ad diem. Ioannes nullum fecit ſignum.

Et abiit iterum trans Iordanem ad eum locum, ubi erat Ioannes baptizans primum: & manſit ibi: & multi venerunt ad eum, & dicebant: quia Ioannes quidem ſignum fecit nullum.] Meminiſti dictum de Ioanne, quia lucerna erat, & diei testimonium perhibebat. Quid ergo iſti dixerunt apud ſe? Nullū, inquit, miraculum oſtendit Ioannes, non demonia fugauit, non expulſit febrē, non cæcos illuminauit, non mortuos ſuſcitauit, non tot millia hominum de quinque vel ſeptem panibus ſatiauit, non ſuper mare ambulauit, non ventis & fluctibus imperauit. Nihil horum fecit Ioannes, & totum quicquid dicebat: huic testimonium perhibebat. Per lucernam veniamus ad diem. Ioannes nullum fecit ſignum.

Matth. 7
Luc. 24
Ioh. 1
Ioh. 17
Matth. 6
Ioh. 5
Ioh. 6
Ioh. 7
Ioh. 8
Ioh. 9
Ioh. 10
Ioh. 11
Ioh. 12
Ioh. 13
Ioh. 14
Ioh. 15
Ioh. 16
Ioh. 17
Ioh. 18
Ioh. 19
Ioh. 20
Ioh. 21

Omnia autem quaecunque dixit Ioannes de hoc, vera erant.] Ecce qui apprehenderunt, non quomodo Iudæi volebant comprehendere discedentem, apprehenderunt isti permanentem. Denique quid sequitur? Et multi crediderunt in eum.

CAPVT XI.

Erat autem quidam languens Lazarus à Bethania de castello Maria & Martha.] Plurima vero in hoc miraculo Lazari manifesta sunt. Expositionem in singulis non quaeramus, vt liberius necessaria pertractemus. In superiore lectione meministis, quod Dominus exijt de manibus eorū, qui lapidare eum voluerunt, & discessit trans Iordanem, vbi Ioannes baptizabat. Ibi ergo Domino constituto infirmabatur in Bethania Lazarus, quod castellum erat proximi Hierosolymis. Maria autem erat, quæ vnixerat Dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur.

Bethania.

Miserunt ergo sorores eius ad eum, dicentes.] Iam intelligimus, quia miserunt, vbi erat Dominus, quoniam absens erat. Trans Iordanem scilicet miserunt ad Dominum, nūciantes quod ægrotaret frater earum: vt si dignaretur, veniret, & eum ab ægritudine liberaret. Ille distulit sanare, vt posset resuscitare. Quid ergo nunciauerunt sorores eius?

Domine, ecce quem amas, infirmatur.] Non dixerunt, veni amanti enim tantummodo nunciandum fuit. Non ausæ sunt dicere, veni & sana. Non ausæ sunt dicere, Ibi iube, & hic fiet. Cur enim non hoc & iste, si fides illius Centurionis inde laudatur? ait enim: Non sum dignus, vt intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Nihil horum iste, sed tantummodo, Domine, ecce quem amas, infirmatur. Sufficit vt noueris, non enim amas, & deseris. Dicit aliquis, Quomodo per Lazarum peccator significabatur, & à Domino sic amatur? Audiatur eum dicentem, Non veni vocare iustos, sed peccatores. Si enim peccatores Dominus non amaret, similitudinem carnis peccati non indueret.

Marci 8.

Amare Christum non potest, & deserere.

Lazarus quatrividuus.

Lazarus quatrividuus mortuus, peccatorum vpus.

Audiens autem Iesus, dixit illis: Infirmus hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, vt glorificetur filius Dei.] Talis glorificatio ipsius non ipsum auxit, sed nobis profuit. Hoc ergo ait: Non est ad mortem, quia ipsa mors non est ad mortem, sed potius ad miraculum, quo facto crederent homines in Christum, & vitarent veram mortem. Sane videte, quem admodum tanquam ex obliquo Dominus Deum se dixit, propter quosdam qui negant. Nam sunt hæretici, qui hoc negant, quod filius Dei sit Deus: ecce audiant, Infirmus hæc, inquit, non est ad mortem, sed pro gloria Dei. Quæ gloria? cuius Dei? Audi quod sequitur, vt glorificetur filius Dei per eam, per quam? per illam infirmitatem.

Languentis typus.

Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariam, & Lazarum.] Languens ille, tristis omnes dilecti: sed diligebat eos & languentium Saluator, imo etiam mortuorum suscitator, & tristitium consolator.

Vt ergo audiuit, quod infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.] Nunciauerunt ergo illæ, mansit illic ille. Tandiu tempus ductum est, quousque quatrividuum completeretur. Non frustra, nisi quia forte, imo quia certe & ipse numerus dierum intimat aliquod sacramentum.

Deinde post hæc dicit discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum.] Vbi pene fuerat lapidatus, qui propterea inde discessisse videbatur, ne lapidaretur. Discessit enim vt homo: sed in redeundo quasi oblitus infirmitatem, ostendit potestatem. Eamus, inquit, in Iudæam. Denique hoc dicto videte, quem admodum discipuli territi fuerint.

Dicitur ei discipuli, Rabbi, nunc quare habent te lapidare Iudæi, & iterum vadis illuc? Respondit Iesus: Nonne duodecim sunt horæ diei? Quid sibi vult ista responsio? Illi dixerunt: Modò te volebāt lapidare Iudæi, & iterum vadis illuc, vt te lapident? & Dominus, Nonne duodecim horæ sunt diei?

Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt. Si autē ambulauerit in nocte, offendit, quia nō est lux in eo.]

De die quidem locutus est, sed ad nostram intelligentiam quasi adhuc nox est. Inuocemus diem, vt repellat noctē, & cor lumine illustret. Quid enim Dominus dicere voluit? Quātum mihi videtur, quantum subiacet altitudo profunditasq; sententiæ, redarguere voluit dubitationem illorum, & infidelitatem. Voluerunt enim consilium dare Domino, ne moreretur, qui venerat mori, ne ipsi moreretur. Sic etiam quodam in alio loco Petrus sanctus diligens Dominum, sed adhuc non plene intelligens, cur venisset, timuit ne moreretur: & vitæ displicuit, id est, ipsi Domino. Cum ergo vellent dare consilium homines Deo, discipuli magistro, serui domino, ægroti medico, corripuit eos, & ait: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, nō offendit. Me sequimini, si non vultis offendere. Nolite mihi consilium dare, quos à me consilium oportet accipere. Quo ergo pertinet: Nonne duodecim sunt horæ diei? quia vt diem esse se ostenderet, duodecim discipulos elegit. Si ego sum, inquit, dies, & vos horæ: nunquid horæ diei consilium dant? Horæ diem sequuntur, non hora dies. Si ergo illi horæ, quid ibi Iudas, & ipse inter duodecim horas? Si hora erat, lucebat. Si lucebat, quomodo diem ad mortem tradebat? Sed Dominus in hoc verbo non ipsum Iudæam, sed successorem ipsius præuidebat. Iuda enim cadente successit Matthias, & duodenarius numerus mansit. Non frustra duodecim discipulos elegit, nisi quia ipse spiritualis est dies. Sequuntur ergo horæ diem, prædicent horæ diem, horæ illustrentur à die, horæ illuminentur à die, per horarum prædicationem credat mundus diem. Ergo ait de cōpendio, Me sequimini, si non vultis errare, & post hoc dicit eis:

Matt. 18.

Duodecim horæ diei duodecim apostoli.

Iudas frater Iherosolymitanus ex apostolis.

Dormit Christus, nobis non tui somni.

Dormit qui dicitur in scripturis.

Anima mortis bonum malum accipiat.

Somni gratia dicitur.

Scriptura in obliuione non perditur.

Lazarus amicus noster dormit: sed vado, vt à somno excitam eum.] Verum dixit: sororibus mortuus erat, Domino dormiebat. Hominiibus mortuus erat, qui eum suscitare non poterant. Nam Dominus tanta facilitate suscitabat de sepulchro, quanta tu non excitas dormientem de lecto. Ergo secundum potentiam suam dixit dormientem, quia & alij mortui dicti sunt in scripturis sæpe dormientes, sicut Apostolus dicit: De dormientibus autem nolo vos ignorare fratres: vt non contristemini sicut & ceteri, qui spem non habent. Ideo & ipse dormientes appellauit, quia resurrecturos pronunciauit. Et in alio loco: Omnes quidem dormiemus sed non omnes resurgetur: mortem nostram dormitionis nomine significans. Nam corpus, dum deseritur ab anima, dormit in sepulchro, resuscitandum in nouissimo die. Animæ vero dum deserunt corpora, diuersas receptiones habent, gaudium bonæ, malæ tormenta. Sed cum facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebūtur. Dum Dominus de dormitione amici diceret discipulis, responderunt, quomodo intellexerunt.

Domine, si dormit, saluus erit.] Solent enim esse somnia ægrotantium, salutis indicia.

Dixerat autem Iesus de morte eius, illi autem putauerunt, quia de dormitione somni diceret.] Tunc ergo dixit eis Iesus manifeste, subobscure enim dixerat, dormit.

Ait ergo manifeste, Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, vt credatis; quia ibi non eram, sed scio quia mortuus est.] Aeger enim, non mortuus fuerat nūciatus. Sed quid lateret eum, qui creauerat, & ad cuius manus anima morientis exierat? Hoc est quod ait: Gaudeo propter vos, vt vestra fides augeatur, siue firmetur: Vt credatis, quod intelligendum est, vt amplius robustiusq; credatis.

Sed eamus ad eum. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos suos, Eamus & nos, & moriamur cum eo. Venit itaq; Iesus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem.]

De quatuor diebus multa quidem dici possunt, sicut se habent obscura scripturarum loca, quæ pro diuersitate intelligentium multos sensus pariunt. Dicamus & nos, quid nobis videatur significare mortuus quatrividuus. Quomodo enim in illo cæco intelligimus quodammodo humanū genus, sic forte & in isto mortuo multos intellecturifumus. Diuersis enim modis vna res significare potest. Homo quando nascitur, iam cum morte nascitur, quia de Adam peccatum trahit: vnde dicit Apostolus, Per vnum hominem

minem

minem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Ecce habes unum diem mortis, quem homo trahit de mortis propagine. Deinde crescit, incipit accedere ad rationales annos, ut legem sapiat naturalem, quam omnes habent in corde fixam, Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris. Nunquid hoc de paganis dicitur, & non in natura ipsa quodammodo legitur? Furtum vis pati? utique non vis. Ecce lex in corde tuo, Quod non vis pati, facere noli: & hanc legem transgrediuntur homines: ecce alter dies mortis. Data etiam lex diuinitus per famulum Dei Moysen, dictum est illic, Non occides, non mœchaberis, non falsum testimonium dices: honora patrem & matrem, non concupisces rem proximi tui. Ecce lex scripta est, & ipsa contemnitur. Adde tertium diem mortis. Quid restat? Venit & Euangelium, prædicatur regnum cœlorum, diffamatur vbique Christus, minatur gehennam, vitam promittit æternam, & ipse contemnitur. Transgrediuntur homines Euangelium, ecce quartus dies mortis. Meritò iam puter, nunquid & talibus neganda est misericordia? absit etiam, ad tales Dominus excitandos non dedignatur accedere.

Multri autem ex Iudeis venerant ad Martham & Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo. Martha ergo ut cognouit quia Iesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat. Dixit ergo Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non esset mortuus. Sed & nunc scio quia quæcumq; poposceris à Deo, dabit tibi Deus. Non dixit, Sed & modo rogo te, ut iuscites fratrem meum. Vnde enim sciebat, si fratri eius resurgere utile foret? Hoc tantum dixit, Scio quia potes, si vis, facis, utrum autem facias iudicii tui est, non præsumptionis meæ. Sed & nunc scio, quia quæcumque poposceris à Deo, dabit tibi Deus. Dicit illi Iesus:

Resurget frater tuus, dicit ei Martha, Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die. De illa resurrectione securam sum, de hac incerta sum.

Dicit ei Iesus, Ego sum resurrectio & vita.] Dicis, resurget frater meus in nouissimo die, verum est: sed per quem tunc resurget, potest modo resurgere, quia ego sum resurrectio & vita. Idèd resurrectio, quia vita: quia qui credit in me, non morietur in æternum. Quid hoc? qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, uiuet: sicut Lazarus mortuus est, & uiuit: quia non est Deus mortuorum, sed uiuorum. De olim mortuis patribus, hoc est de Abraham, de Isaac, de Iacob, tale responsum Iudæis dedit, Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob: non est Deus mortuorum, sed uiuorum, omnes enim illi uiuunt. Crede ergo: & si mortuus fueris, uiues, si autem non credis, & cum uiuis, mortuus es. Vnde est ergo mors in anima? quia non est fides in ea. Vnde est mors in corpore? quia ibi non est in anima. Ergo animæ tuæ anima, fides est, sicut anima corporis, vita est corporis: ita fides animæ, vita est animæ. Qui credit in me, inquit, etiam si mortuus fuerit, in carne, uiuet in anima, donec resurgat caro, nunquam postea moritura, hoc est, Qui credit in me, licet moriatur, uiuet: & omnis qui uiuit in carne, & credit in me, et si moriatur ad tempus propter mortem carnis, non morietur in æternum propter vitam Spiritus, & immortalitatem resurrectionis, hoc est quod ait:

Et omnis qui uiuit & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi, Vtiq; Domine. Ego credidi quia tu es Christus filius Dei uiui, qui in hunc mundum uenisti.] Quando hoc credidi, quia tu es resurrectio, credidi quia tu es vita. Credidi quia qui credit in te, & si moriatur, uiuet: & qui uiuit, & credit in te, non morietur in æternum.

Et cum hac dixisset, abiit, & uocauit Mariam sororem suam, silentio dicens, Magister adest, & uocat te.] Aduertendum est quemadmodum suppressam uocem silentium nuncupauit. Nam quomodo siluit quæ dixit, Magister adest, & uocat te? Aduertendum etiam quemadmodum Euangelista non dixerit, ubi, vel quando, uel quomodo Mariam Dominus uocauerit: ut hoc in uerbis Marthæ potius intelligeretur, narrationis ueritate seruata.

illa ut audiuit, surgit cito, & uenit ad eum. Nondum enim uenerat Iesus in castellum, sed erat adhuc in illo loco ubi occurrerat ei

Martha. Iudæi igitur qui erant cum illa in domo, & consolabantur eam, cum uidissent Mariam quia cito surrexit & exiit, secuti sunt eam, dicentes, quia uadit ad monumentum, ut ploret ibi.] Quare hoc pertinuit ad Euangelistam narrare? Ut uideamus, quæ occasio fecerit, ut plures ibi essent, quando Lazarus resuscitatus est. Putantes enim Iudæi propterea illam festinare, ut doloris sui solatium lachrymis quaereret, secuti sunt eam: ut tam grande miraculum quadriduani mortui resurgentis, testes plurimos inueniret.

Maria ergo cum uenisset ubi erat Iesus, uidens eum, cecidit ad pedes eius, & dixit ei, Domine, si hic fuisses, frater meus non esset mortuus. Iesus ergo ut uidit eam plorantem, & Iudæos qui cum illa erant, plorantes, fremuit spiritu, & turbauit semetipsum, & dixit, Vbi posuisti eum?] Aliquid nobis insinuauit fremendo spiritu, & turbando seipsum. Quis enim eum posset, nisi seipse, turbare? Itaque primo hic attendite potestatem, & sic inquirete significationem. Turbaris tu nō, turbatur Christus quia uoluit. Esuriuit Iesus, uerum est, sed quia uoluit. Dormiuit Iesus, uerum est, sed quia uoluit. Contristatus est Iesus, uerum est, sed quia uoluit. Mortuus est Iesus, uerum est, sed quia uoluit. In illius potestate erat sic uel sic affici, uel non affici. Veram enim animam suscepit, & carnem totius hominis, sibi coactans in personæ unius naturam: nam & anima Apostoli uerbo illustrata est, & aliorum Apostolorum & sanctorum Prophetarum uerbo illustratae sunt animæ, sed de nulla dictum est, Verbum caro factum est. de nulla dictum est, Ego & pater unum sumus. Anima Christi, & caro Christi, cum uerbo Dei, una persona est, unus Christus est: ac per hoc ubi est summa potestas, secundum uoluntatis naturam turbatur infirmitas. Hoc est, turbauit semetipsum. Dixi potestatem, attende significationem. Magnus reus est, quem mors quadriduana & illa significat sepultura. Quid est ergo quod turbat semetipsum Christus, nisi ut significet tibi quomodo turbari tu debeas cum tanta mole peccati grauariis & premeris? Attendisti enim, tu uidiisti te reum, computasti tibi. Illud feci, & pepercit Deus. Illud commisi, & distulit me. Euangelium audiui, & contempsi. Dic, dic lachrymando, baptizatus sum, & iterum ad peccatum reuolutus sum. Quid facio? quod eodē uide euado? Quando ista dicis, iam fremit Christus, quia fides fremit. In uoce fremens apparet spes resurgentis. Vbi ipsa fides est intus, ibi est Christus fremens. Si fides in nobis, Christus in nobis. Quid enim aliud ait Apostolus, habitare Christum per fidem in cordibus nostris? Ergo si fides tua de Christo, Christus est in corde tuo: ergo fremat Christus in corde tuo. Fleuit ergo Christus amicum mortuum, quem uenit resuscitaturus. Quare enim fleuit, nisi quia hominem flere docuit oppressum pondere peccatorum? Quare fremuit, & turbauit semetipsum? nisi quia fides hominis sibi meritò displicentis, fremere quodammodo debet in accusatione malorum operum, ut uolentia penitendi cedat consuetudo peccandi. & dixit, Vbi posuisti eum? Scis quia mortuus sit, & ubi sit sepultus, ignoras? Et ista significatio est, Non ausus sum dicere, nescit. Quid enim ille nescit? Vnde hoc probamus? Do-

minum audi dicturum in iudicio, Non noui uos. Video in luce mea: non uos uideo in illa iustitia quam noui. Sic & hic tanquam nesciens talem peccatorem, dixit, Vbi posuisti eum? Talis est uox Domini in paradiso posteaquam peccauit Adam, Adam ubi es? Dicunt ei, Domine, ueni & uide. Quid est uide? Miserere. Videt enim Dominus, quando miseretur: unde illi dicitur, Vide humilitatem meam, & laborem meum, & dimitte omnia peccata mea.

Et lachrymans est Iesus. Dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomodo amabat eum.] Quid est, Amabat eum? Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad penitentiam.

Quidam autem dixerunt ex ipsis, Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci, facere ut hic non moreretur?] Quid uoluit facere ut non moreretur, plus est quod facturus est, ut mortuus suscitetur.

Iesus uersus fremens in semetipso, uenit ad monumentum.] Fremit & in te, si disponas reuiuiscere. Omni homini dicitur, qui premitur pessima consuetudine, Veni ad monumentum.

Lex bo-
morum
uicij
car.
Lex natu-
ralis.
Lex Moysi.
Exod. 20.
Lex Euan-
gelica.

Relu-
tio
Circu-
lar.
Fiorum
Dei
Mat. 22.
Mat. 22.
Mat. 22.

Genitum
suppre-
ssa
uoc.

Christus,
que passus
est, pro eius
passus est.

Ioan. 7.
Ioan. 10.

Christus
batio, ac
fremuit.

Fide Chris-
tus est in
nobis.

Matth. 7.
Non noui
uos, inter-
pretatur.
Gen. 24.

Psal. 24.

Luc. 5.

Exod. 21. & 34. Iusti sub lege non sunt. 1. Cor. 3. Litera & spiritum.

Erat autem spelunca & lapis superpositus erat ei.] Mortuus sub lapide, reus sub lege. Scitis enim quia lex qua data est Iudæis, in lapide scripta est. Omnes autem rei sub lege sunt. Bene viuentes enim in lege non sunt. Iusto lex polita non est. Quid est ergo lapidem reuoluere? Gratiam prædicare. Apostolus enim Paulus ministrum se dicit noui testamenti, non litera, sed spiritu. Nam litera, inquit, occidit, Spiritus autem uiuificat. Litera occidens, quasi lapis est premens. Remouete, inquit, lapidem, remouete legis pondus, gratiam prædicare. Dicit ei Martha, soror eius qui mortuus fuerat.

Rom. 3.

Domine, iam factet, quatruiduanus enim est. Dixit enim Iesus, Nonne dixi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei?] Quid est, Videbis gloriam Dei? Quia & putentem, & quatruiduanum suscitauit. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei: & ubi abundauit peccatum, super abundauit gratia.

Consecutus malis incommo- dam.

Tulerunt ergo lapidem. Iesus autem eleuatis sussum oculis dixit, Pater, gratias ago, tibi, quoniam audisti me. Ego autem sciebam, quia semper uie audis, sed propter populum qui circumstat, dixi, ut credant, quia tu me misisti. Hæc cum dixisset, uoce magna clamauit, srennit, & lachrymanit.] Uoce magna clamauit, quia difficile surgit, quem moles malæ consuetudinis præmisit: sed tamen surgit, cum occulta gratia intus uiuificatur. Surgit post uocem magnam. Quid est factum? Uoce magna clamauit.

Lazare ueni foras: & statim prodijt qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus: & facies illius sudario erat ligata.] Quomodo processit ligatis pedibus, miraris? & non miraris, quia resurrexit quatruiduanus? In utroque potentia Domini erat, non uires mortui. Processit, & adhuc ligatus, adhuc inuolutus, tamen foras iam processit. Quid significat? Quando contemnis, mortuus iaces: & si tanta quantæ dixi contemnas, sepultus iaces: quando confiteris, procedis. Quid est enim procedere, nisi ab occultis uelut exeundo manifestari? Sed ut confitearis, Deus facit uoce magna clamando, id est, magna gratia uocando. Idem cum processisset mortuus adhuc ligatus, confitens, & adhuc reus, ut soluerentur peccata eius, ministris hoc dixit:

Matt. 18. Ecclesia unita & charitas.

Soluite illum, & finite abire.] Quo solueritis in terra, erunt soluta in cælis. Potuit enim ligamenta soluere, qui mortuum resuscitauit: sed propter unitatem sanctæ Dei Ecclesiæ, & indiuiduam charitatem, dicitur ministris, id est, discipulis Christi, Soluite eum: quia sine unitate Ecclesiæ Catholicæ fidei, & charitate Ecclesiasticæ sanctitatis, peccata non soluentur.

Multi autem ex Iudæis qui uenerant ad Mariam, & uiderant quæ fecit Iesus, crediderunt in eum, quidam autem ex ipsis abierunt ad Phariseos, & dixerunt quæ fecit Iesus.] Non omnes ex Iudæis qui conuenerant ad Mariam, crediderunt, sed tamen multi. quidam uero ex eis, siue ex Iudæis, qui conuenerant, huc ex eis qui crediderant, abierunt ad Phariseos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus, siue annunciando ut & ipsi crederent, siue potius proferendo ut scirent. Sed quomodolibet, & à quibuslibet ad Phariseos ista prolata sunt.

Colligebant Pontifices & Pharisei concilium, & dicebant, Quid facimus?] Nec tamen dicebant, credamus. Plus enim perdit homines cogitabant quomodo nocerent ut perderent, quam quomodo sibi consulere ne perirent: & tamen timebant, & quasi consulebant. Dicebant enim:

Quid facimus? Quia hic homo multa signa facit, si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & uenient Romani, & tollent nostrum locum & gentem.] Temporalia perdere noluerunt, & vitam æternam non cogitauerunt: ac sic utrunque amiserunt. Nam & Romani post Domini passionem & glorificationem tulerunt eis locum & gentem, & pugnando, & transferendo: & illud eos sequitur, quod alibi dictum est,

Romanorum de Iudæis uictorie.

Filij autem regni huius ibunt in tenebras exteriores. Hoc autem timuerunt, ne si omnes in Christum crederent, nemo remaneret qui aduersus Romanos ciuitatem Dei templumque defenderet, quoniam contra ipsum templum, & contra suas paternas leges doctrinam Christi esse sentiebant.

Vnus autem ex ipsis Caiphas, cum esset Pontifex anni illius,

dixit eis, Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit nobis ut unus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex anni illius, prophetauit.] Hic docuit etiam per homines malos Prophetiæ Spiritum futura prædicare: quod tamen Euangelista diuino tribuit Sacramento, quia Pontifex fuit, id est, summus sacerdos. Potest autem mouere, quomodo dicatur Pontifex anni illius, cum Dominus statuerit unum summum sacerdotem, cui mortuo vnus succederet. Sed intelligendum, per ambitiones & contentiones inter Iudæos postea constitutum, ut plures essent, & per annos singulos vicibus ministrarent: nã de Zacharia hoc dicitur, Factum est autem cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum, secundum constitutionem sacerdotij, forte exijt ut in censum poneret ingressus in templum Domini. Hinc apparet plures eos fuisse, & uices suas habuisse. Nam incensum non licebat ponere nisi summo sacerdoti. & forte etiam unum annum plures administrabant, quibus alio anno alij succedebant: ex quibus forte exiebat, qui incensum poneret. Quid est ergo quod prophetauit Caiphas?

Quia Iesus moriturus erat pro gente: non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum.] Hoc Euangelista addidit. Nam Caiphas de sola Iudæorum gente prophetauit, in qua erant oues, de quibus ait ipse Dominus, Non sum missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Sed nouerat Euangelista alias esse oues, quæ non erant de hoc ouili, quas oportebat adduci, ut esset unum ouile, & vnus pastor. Hæc autem secundum prædestinationem dicta sunt, quia neque oues eius, nec filij Dei adhuc erant, qui nondum crederant.

Ab illo ergo die cogitauerunt ut interficerent eum. Iesus iam non palam ambulabat apud Iudæos, sed abiit in regionem iuxta desertum in ciuitate qua dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.] Non quia potentia eius defecerat, in qua utique, si uellet, & palam cum Iudæis conuersaretur, & nihil ei facerent. Sed in hominis infirmitate, uiuendi exemplum discipulis demonstrabat, in quo apparet non esse peccatum, si fideles eius, qui sunt membra eius, oculis persequentium se subtraherent, & furorem sceleratorum latendo potius deuitarent. Sciebat Iesus tempus appropinquasse passionis suæ, & redemptionis nostræ. Appropinquante tempore, in quo pati disposuit, appropinquauit ille & loco in quo eiusdem passionis dispensationem perficere uoluit. Dicit enim Euangelista:

Proximum erat Pascha Iudæorum.] Illum diem festum, Iudæi cruentum habere Domini sanguine noluerunt. Illo die festo occisus est agnus, qui uobis eundem diem festum suo sanguine consecrauit. Consilium erat inter Iudæos de occidendo Iesu. Ille qui de cælo uenerat pati, propinquare uoluit loco passionis, quia imminabat hora passionis.

Ascenderunt ergo multi in Hierosolimam de regione ante Pascha, ut sanctificarent seipso.] Hoc faciebant Iudæi secundum præceptum Domini per sanctum Moysen in lege datum, ut die festo quod Pascha erat, omnes undique conuenirent, & illius diei celebratione sanctificarentur. Sed illa celebratio, umbra erat futuri. Quid est umbra futuri? Prophetia Christi venturi, Prophetia pro nobis illo die passuri: ut transfiret umbra, & lux ueniret: ut transfiret significatio, & ueritas teneretur. Habebant ergo Iudæi Pascha in umbra, nos in luce. Quid enim opus erat ut Dominus eis præciperet per ipsum diem festum ouem occidere, nisi quia ille erat, de quo Prophetatum est, Sicut ouis ad immolandum ductus est? Sanguine occisi pecoris, Iudæorum poltes signati sunt: sanguine Christi frontes nostræ signantur: & illa significatio, quæ erat sanguinis agni aspersio, ab omnibus signatis prohibens exterminatorem, in ueritate exhibita est, cum Christus pro nobis occisus est: ne timeamus diabolum exterminatorem, si cor nostrum recipiat saluatorem.

Quærebant, inquit, Euangelista, Iesum, & colloquebantur adinuicem, stantes in templo. Quid putatis, quia non uenit ad diem festum?] Quærebant ergo Iudæi Iesum, sed malè. Quære-

Caiphas de Chirillo uiuendo prophetauit. Mali etiam prophetauit.

Iudæorum ambitio. Luc. 11.

Sacerdotum in deserto. Matt. 18. Ioh. 10.

Persecutio fugientia.

Pascha Iudæorum.

Exod. 11.

Esai. 53. Qui uenit ad Iudæos in Pascha. Christi pro nobis.

bant enim vt venientem ad diem festum interficerent. Quæramus autem nos illum stantes in templo Dei, & perseverantes vnanimiter in oratione, & colloquamur adiuuicem in Psalmis, hymnis, canticis spiritualibus in gratia, postulantes ipsum vt venire ad diem festum nostrum, vt sua nos præsentia illustrare, sua ipse nobis dona sanctificare dignetur.

Dederant autem Pontifices & Pharisæi mandatum, vt si quis cognouerit vbi sit, indicet, vt apprehendant eum. Mandatum ergo Iudæorum, peccatum est. Quærebant Christum occidere, non in Christo viuere. Quæramus nos in Christo viuere, quem illi quærebant occidere. Illi male quærebant, nos bene quæramus: nam nunc est tempus quærendi Dominum, sicut Propheta ait, *Quærite Dominum dum inueniri potest.* Qui misericordem eum inuenire velit in iudicio, quærat modo in humilitatis & charitatis officio.

CAPVT XII.

Sciens ergo Dominus conspirasse de se occidendo Iudæos, non fugit insidiantium manus, sed certus de gloria resurrectionis, primo venit Bethaniam proximam Hierosolymis ciuitatem: vbi Lazarum suscitauerat à mortuis: deinde etiam Hierosolymam, vbi ipse pateretur, & resurgeret à mortuis. Hierosolymam quidem, vt ipse ibi moreretur: Bethaniam vero, vt resuscitatio Lazari cunctorum memoriæ arctius imprimeretur, & magis magisque confunderentur, atque inexcusabiles conuincerentur impij principes, qui occidere non timerent eum qui suscitare posset à mortuis: & nec beneficijs suscitationis prouocati, nec diuina suscitantis virtute perterriti, animos ab iniusta cæde retraherent. Nec transitorie legendum est, quare ante sex dies Paschæ venisset Iesus Bethaniam: magna enim dignitas senarij numeri est in sanctis scripturis, & multa opera Domini nostri in senario numero perfecto esse demonstrantur, quia senarius numerus in seipso per suas proprias partes diuisus, vel coniunctus, perfectissimus esse constat. habet enim partes tres in seipso denominatas, id est vnum, duo, tria, nam sexta eius pars vnum est, tertia vero duo, dimidia itaque tria, vnum vero & duo, & tria, sex esse dignoscitur: nec aliud ex his tribus partibus coniunctis confici potest, nisi sex tantum nec in alias partes senarij numerus diuidi potest, nisi in has tres, id est, vnum duo & tria: nam ipsam Dominum creatorem omnium, huius mundi creaturas sex diebus perfectissime notissimum est: & sexta die hominem fecisse constat: ad quem serpentina fraude perditum, ante sex dies Paschæ venit ipse filius Dei, per quem creatus est, sexta feria liberandum: vt qui sexta die creatus est, sexta feria liberaretur: nam sexta feria Christum esse passum, nemini ignotum esse reor. Igitur & mense sexto, annunciante Archangelo, virgo sacra inspiratione Spiritus sancti eundem redemptorem nostrum concepisse legitur: qui etiam sexta hora, perfecta ætate super puteum sedens, mulieri Samaritanæ diuini fontis fluente aperire dignatus est: Sexta quoque ætate mundi ipse creator ad redemptionem mundi, iuxta fidem sacrae historię, venisse iam legitur. Habent quoque hæ tres partes, id est vnum, duo, & tria, ex quibus, vt diximus, senarius constat, aliquid mysterij in dispensatione salutis humanæ. Primo itaque tempore sub lege naturæ, veluti in quadam vnitæ sancti patres Deo seruiebant. Secundo vero tempore lex addita est ad naturam, vt quod mala consuetudo vitiauit in natura, lex reformaret in litera: & fuerunt duo, natura, & lex. Tertio itaque tempore venit gratia cælestis per Iesum Christum, & sunt tria. natura, lex, & gratia. sicut nec lex naturæ bonum destruxit, ita nec gratia legem soluit, sed adimpleuit, naturamque pristinæ reddidit nobilitati: natura tamen & lex sine gratia impleri non potuit. Nec sic homini liberum arbitrium datum est, vel legis præceptum, vt gratiæ non indigeret, sicut Pelagianæ hæresis affirmat. Et ne dicerent machinatores calumniam, phantasticè suscitatum fuisse Lazarum, facta ibi Domino cæna, & ipse vnus erat ex discumbentibus cum eo: vt dum viuentem,

loquentem, epulantem, cum suis familiariter conuersantem, viderent siue audirent, vel sic suscitantis potentiam agnoscerent, & acciperent gratiam. Mysticè autem cæna hæc dominica, vbi Martha ministrabat, & Lazarus inter alios discumbebat fides est Ecclesiæ, quæ per dilectionem operatur. In qua cæna Martha ministrat, cum anima quæque fidelis operam Domino suæ deuotionis impendit. Lazarus vero vnus sit ex discumbentibus cum Domino, cum etiam hi, qui post peccatorum mortem resuscitati ad iustitiam sunt, vnà cum eis qui in sua permansere iustitia, de præsentia veritatis exultantes, pœnitentes simul cum innocentibus cælestis gratiæ muneribus aluntur. Et bene eadem in cæna, Bethania celebratur, quæ est ciuitas in latere montis Oliueti, & interpretatur domus obedientiæ. Domus namque obedientiæ Ecclesiæ est, quæ fideliter Domini iussis obtemperat: & ipsa est ciuitas quæ super montem misericordiæ constituta, nunquam potest abscondi: ipsaque de sui latere constructa redemptoris, id est, aqua ablutionis, & sanguine sanctificationis, quæ de ipso latere pro se morientis exire, imbuta est. Vbi etiam altera soror Lazari Maria, in magnæ iudicium dilectionis, sicut sequentia monstrant Euangelij, *accepit libram vnguenti nardi pistica preciosi, & vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis pedes eius.* quo non solum succedit iudicium deuotionis, sed & aliarum fidelium Deo animarum signatur pietatis obsequium. *Maria autem accepit libram vnguenti nardi pistica preciosi.* Quid namque per libram vnguenti, nisi perfectio iustitiæ exprimitur? quod vnguentum ex nardo pistica dicitur esse confectum. Quid enim per vnguentum, nisi bonus odor opinionis insinuat? & hoc vnguentum ex nardo pistica, id est, nardo fideli: nam *νάρδος* Græcè, fides Latine dicitur. *Sine fide enim Deo placere impossibile est,* nec bona fama sine fide Catholica fieri poterit. O homo, vnde pedes Iesu bene viuendo, dominica sectare vestigia, & capillis exterge. quæ tibi superflua sunt, pedibus Domini necessaria sunt, id est, minimis quibusque in Ecclesia, de quibus in fine dicturus erit Dominus, *Quamdiu feceris vni ex minimis his, mihi feceris.* Domus autem repleta est odore, id est, Ecclesia, vitæ religiosæ bona fama: nam odor bonus, est vitæ bona. Audi Apostolum, *Christi bonus odor sumus, inquit, in omni loco.* Et in Canticis Canticorum, *Vnguentum effusum nomen tuum.* Item, *Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Vbi aperte quid Maria si mel fecerit, typicè autem quid omnis Ecclesia, quid anima quæque perfecta semper faciat, ostenditur.

Dicit ergo ex discipulis eius Iudas Iscariotes, qui erat eum traditurus, Quare hoc vnguentum non venit trecentis denarijs, & datum est egenis?] Væ impio traditori, væ complicibus eius nequitæ, etiam nunc membra Christi persequentibus, qui famam virtutis, quam ipsi habere non merentur, proximis qui habent, inuidere non cessant. Et quidem putare possemus Iudam ob curam pauperum hæc fuisse locutum: sed prodit mentem illius testis verax, qui ait:

Dixit autem, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & oculos habens, ea qua mittebantur, portabat.] Non ergo tunc Iudas periit, quando pecunia corruptus Dominum prodidit, sed iam perditus Dominum sequebatur, qui oculos habens dominicos, ea quæ mittebantur, portabat in ministerium pauperum, quæ etiam infideli mente furari solebat. Videns ergo Dominus cor illius, cupiditatis iam sordibus pollutum, præuidens peiori prodicionis sordibus polluendum, commisit eius fidei quicquid habebant in sacculis, eumque de his quæ is vellet facere permisit, vt vel collati honoris, vel habitæ memoria pecuniæ, mentem ab ipsius venditione reuocaret. Verum quia semper auarus eger, neque vnquam beneficiorum quæsius meminit impius à furto pecuniæ quam portabat, peruenit ad traditionem Domini, qui pecuniam sibi seruandam commendabat.

Dixit ergo Iesus: Sine illam, vt in diem sepulture mee seruet illud.] Quali innocenter interrogati Iudæ Dominus simpliciter & mansuete, quo ministerium Mariæ pertinere:

exposuit, quia ipse videlicet moriturus, & ad sepeliendum aromatibus esset unguendus: ideoque Mariæ, cui ad unctioem mortui corporis eius, quamvis multum delideranti, peruenire non liceret, donatum sit viuenti adhuc impendere obsequium, quod post mortem celeri resurrectione præuenit nequiret. Vnde bene Marcus Dominum de illa dixisse testatur, *Quod habuit hac, fecit: præuenit unguere corpus meum.* Iam defuncti tangere non potuit: solum quod potuit, fecit. Præuenit viuum adhuc funerandi officio donare.

Pauperes enim semper habetis vobiscum, me autem non semper habetis. Et hic magnæ moderamine patientiæ Dominus non Iudam arguit auaritiæ, & non pauperum gratia de pecunia loqui, sed ex ratione demonstrat, non esse culpandos eos qui ei inter homines conuersant de facultatibus suis ministrarent, cum tam paruo tempore ipse apud Ecclesiam corporaliter esset mansurus, pauperes autem, quibus elemosyna fieri posset, in ea semper essent habendi.

Cognouit ergo turba multa ex Iudæis, quia illic est, & uenerunt non propter Iesum tantum, sed ut Lazarum viderent, quem suscitauit à mortuis. Curiositas hos, non charitas adduxit ad Iesum: sed nos versa vice, fratres charissimi, si cognoscimus ubi Iesus est, ubi mansionem facit, ubi Bethaniam, id est, domum animæ obedientis, in qua habitat, inuenit, veniamus illuc contemplatione: non propter hominem tantum, quem à morte animæ suscitatum, spiritaliter viuere donauit, sed ut bonam hominis vitam imitando, per hoc ad visionem Iesu pertingere mereamur: quia pro certo cognouimus, ubi Iesus est. Resurrexit enim post mortem, & ascendit in cælum, ubi habet mansionem perpetuam. Ipsa est vera Bethania, ciuitas scilicet cælestis, quam nullus valet nisi obediens intrare.

Cogitauerunt autem principes sacerdotum, ut & Lazarum interficerent, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum. O cæca cæcorum versutia, occidere vellesuscitatum, quasi non posset suscitare occisum, qui poterat defunctum, & quidem se vtrunque posse docuit, qui & Lazarum defunctum, & seipsum suscitauit occisum. Postquam Dominus quadriduum mortuum suscitauit stupentibus Iudæis, & alijs eorum inuidendo credentibus, alijs inuidendo pereuntibus, & discubuit in domo Iesus, recumbente quoque Lazaro qui fuerat à mortuis suscitatus, post unguentum diffusum super pedes eius, vnde domus odore completa est, de quibus in superioribus, quantum potuimus tractauimus: nunc videndum est, quid ante Domini passionem gestum est. Dicit enim Euangelista.

In crastinum autem turba multa que conuenerat ad diem festum, cum audissent quia uenit Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei, & clamabant, Hosanna, benedictus qui uenit in nomine Domini Rex Israël. Rami palmarum, laudes sunt significantes victoriam, qui erat Dominus mortem moriendo superaturus, & trophæo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. *Hosanna, benedictus qui uenit in nomine Domini.* Notandum sane quod Hosanna, verbum Hebraicum compositum est ex duobus, corrupto, & integro. Salua namque, siue saluifica, apud eos dicitur *hosi*: *anna* uero interiectio est deprecantis, quomodo apud Latinos interiectio est dolentis *heu*, & interiectio admirantis *Papæ*. Denique in Psalmo ubi LXX. interpretes transtulerunt, *O Domine saluum me fac*: in Hebræo scriptum est, *hosanna anna adonai*, quod interpretes noster Hieronymus diligentius elucidans ita transtulit, *Obsecro Domine salua, obsecro*. eandem namque significationem habet ipsum verbum obsecrationis. *Hosanna* itaque, *salua obsecro* significat, consumpta litera vel vocali quæ verbum prius terminat, cum perfecte dicitur, *hosi*, per virtutem literæ vocalis Aleph, à qua verbum sequens incipit *anna*: quod metrici in versibus scandendis Synalæphen vocant, quamvis illi scriptam literam scandentes transiliant: in hoc autem verbo *hosanna*, iod litera nec saltem scribatur, sed sensu loquentium saluo, funditus in-

termittatur. *Benedictus qui uenit in nomine Domini Rex Israël*: sic accipiendum est, ut in nomine Domini Dei patris intelligatur: quamvis possit intelligi etiam in nomine suo, quia & ipse Dominus est. Vnde alibi scriptum est, *Pluit Dominus à Domino*. Verba eius melius nostrum dirigunt intellectum qui ait, *Ego ueni in nomine patris mei, & non suscepistis me: alia ueniet in nomine suo, hunc suscipietis*. Humilitatis enim magister est Christus, qui humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Non itaque amittit diuinitatem, quando nos docet humilitatem. In illa patri est æqualis, in hac nobis similis. Per quod patri est æqualis, nos ut essemus creauit. Per quod nobis est similis, ne periremus redemit. Has ei laudes turba dicebat, *Hosanna, benedictus qui uenit in nomine Domini Rex Israël*. Quam uocem mentis inuidencia principes Iudæorum perpeti non poterant, quando Regem suum Christum tanta multitudo clamabat. Sed quid fuit Domino Regem esse Israël? Qui magnum fuit Regi sæculorum, Regem fieri hominum? Non enim Rex Israël est Christus ad exigendum tributum, vel ferro exercitum armandum, hostesque debellandos, sed Rex Israël, quod mentem regat, quod in æternum consulat, quod in regnum cælorum credentes, sperantes, amantesque perducatur. Dei ergo filius æqualis patri, uerbum per quod facta sunt omnia, quod Rex esse uoluit Israël, dignatio est, non promotio: miserationis indicium est, non potestatis augmentum. Qui enim appellatus est Rex Iudæorum, in cælis est Dominus Angelorum.

Et inuenit Iesus asellum, & sedit super eum. Hic breuiter dictum est. Nam quemadmodum sit factum, apud alios Euangelistas plenissime legitur. Adhibetur autem huic facti propheticum testimonium, ut appareret quod magni principes Iudæorum eum non intelligebant, in quo implebatur quod legebant. Inuenit ergo Iesus asellum, & sedit super eum:

Sicut scriptum est, Noli timere filia Sion, Ecce Rex tuus uenit sedens super pullum asinae. Hæc Filia Sion, cui diuinitas ista dicuntur, in illis erat ouibus, quæ uocem pistoris audiebant. In illa erat multitudo, quæ Dominum uenientem tãta deuotione laudabat, tãto agmine deducebat: ei dictum tãta deuotione laudabat, tãto agmine deducebat: ei dictum *Noli timere*, illum agnosce qui à te laudatur, & noli trepidare cum loquitur, quia ille sanguis fundetur, per quem tuum delictum deletur, & uita redimatur. Sed pullum asinae in quo nemo federat, (hoc enim apud alios Euangelistas inuenitur) intellige populum gentium, qui legem Domini non acceperat: asinam uero (quia vtrunque iumentum Domino adductum est) plebem eam quæ ueniebat ex populo Israël, non indomita tamen, sed quæ præsepe Domini agnouit.

Hæc non cognouerunt discipuli eius primum, sed quando glorificatus est, (id est quando uirtutem suæ resurrectionis ostendit) tunc reuerdati sunt, quia hæc erant scripta de eo. Reuolentes quippe secundum scripturam, quæ ante passionem, vel in Domini passione completa sunt, ibi & hoc inueniunt, ut secundum eloquia Prophetarum in pullo asinae sederet.

Testimonium perhibebat turba que erat cum eo quando Lazarum uocauit de monumento, & suscitauit eum à mortuis: propterea & obuiam uenit ei turba, qui audierunt eum fecisse hoc signum. Pharisei ergo dixerunt ad semetipsos, Videtis quia nihil proficimus, ecce mundus totus post eum abiit. Turba turbauit turbam. Quid autem inuides cæca turba, quia post eum uadit mundus, per quem factus est mundus?

Erant autem gentiles quidam ex his, qui ascenderant, ut adorarent in die festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat à Bethsaida Galilææ, & rogabant eum dicentes, Domine, uolumus Iesum uidere. Venit Philippus, & dicit Andrea, Andreas rursus & Philippus dicunt Iesu. Videamus quid Dominus ad ita responderit. Ecce uoluerunt eum Iudæi occidere: Gentiles uidere. Sed etiam illi ex Iudæis erant qui clamabant, *Benedictus qui uenit in nomine Domini Rex Israël*. Ecce illi ex circuncisione, isti ex præputio, uelut arietes de diuerso uenientes, & in vnam fidem Christi pacis osculo concurrentes. Audiamus ergo uocem lapidis angularis.

Iesus autem, inquit, respondit eis dicens, Venit hora ut clari-

Marc. 14.

Pauperes
semper
sunt in Ec-
clesia.

Christi
mansio.

Palmarum
romi.

Hosanna.

Anna He-
braicè,
quid signi-
ficet.
Psal. 118.

Hosanna,
quid signi-
ficet.

Ioan. 1.
Rex Iste
quomodo
dicitur
Christus.
Hosi.

Filia Sion

asinæ
pullus.

asinus.

Gentiles
Christum
uidere co-
piant.

facitur filius hominis.] Hic quisquam forsitan putet id eum dixisse glorificatum, quia gentiles eum volebant videre. Non ita est, sed videbat ipsos gentiles post passionem & resurrectionem suam in omnibus gentibus credituros: quia sicut dicit Apostolus, *Cecitas ex parte in Israël facta est, donec plenitudo gentium intraret.* Ex occasione igitur itinerum gentium, qui eum videre cupiebant, annunciat futuram plenitudinem gentium, & promittit iamamque adesse horam glorificationis suae, qua facta in caelis, gentes fuerant crediturae. Vnde praedictum est, *Exaltare super caelos Deus, & super omnem terram gloria tua.* Haec est gentium plenitudo, de qua dicit Apostolus, *Cecitas ex parte in Israël facta est, donec plenitudo gentium intraret.* Sed altitudinem glorificationis oportuit ut praecederet humilitas passionis. Ideo secutus adiunxit:

Amen amen dico vobis, Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet, si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.] Se autem dicebat ipsum esse mortificandum, & multiplicandum, mortificandum, infidelitate Iudaeorum: multiplicandum fide omnium populorum. Iam vero exhortans ad passionis suae sectanda vestigia.

Qui amat, inquit, animam suam, perdet eam.] Quod duobus modis intelligi potest, qui amat, perdet: id est, si amas, perde, si cupis vitam tenere in Christo, noli timere mori pro Christo. Item alio modo, *qui amat animam suam, perdet eam:* noli amare in hac vita, ne perdas in aeterna vita. Hoc autem quod posterius dixi, magis habere videtur Evangelicus sensus. Sequitur enim:

Et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam.] Ergo quod supra dictum est, qui amat, subintelligitur, in hoc mundo, ipse utique perdet, qui autem odit, utique in hoc mundo, in vitam aeternam ipse custodit eam. Magna & mira sententia, quemadmodum sit hominis in animam suam amor ut pereat, odium ne pereat. Si male amaueris, tunc odisti, si bene oderis, tunc amasti. Felices qui oderunt custodiendo, ne perdant amando. Hic animae nomine vita praesens designatur, vel etiam huius vitae delectatio, quae perdenda est, ut feliciter inuenias voluntatem tuam in regno Dei, quam fortiter vicisti in hoc saeculo: nam sancti martyres odio habuerunt hanc praesentem vitam pro Christi nomine, dum magis voluerunt hanc praesentem vitam perdere, quam Christum negare, impientes quos sequitur, *Si quis mihi ministrat, me sequatur.* Quid est, inquit, qui sequatur, nisi me imitetur? *Christus enim pro nobis passus est,* ait Apostolus Petrus, *relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia eius.* Ecce quod dictum est.

Si quis mihi ministrat, me sequatur. (Quo fructu, qua mercede, quo premio?) Et ubi sum, inquit, ego, illic & ministri mei erunt.] Merces est amoris, & operis precium quo ministrat Christo, esse cum illo cui ministratur. Vbi enim bene erit sine illo? aut quomodo male esse poterit cum illo? Audi euidentius:

Et si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus.] Quo honore, nisi ut sit cum filio eius? Quod enim superius ait, *Vbi ego sum, illic & minister meus erit:* hoc intelligitur exposuisse cum dicit, *Honorificabit eum pater meus.* Nam quem maiorem honorem accipere poterit adoptivatus, quam ut sit ubi est vnus, non aequalis factus diuinitati, sed consociatus aeternitati? Quid sit autem ministrare Christo, qui operi merces tanta promittitur, considerandum est. *Si quis mihi ministrat, me sequatur:* hoc intelligi voluit, ac si diceret, Si quis me non sequitur, non mihi ministrat: Ministrant ergo Iesu Christo, qui non sua quaerunt, sed quae Iesu Christi, hoc enim est, me sequatur, vias ambulet meas, non suas, sicut alibi scriptum est, *Qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare.* Etiam si porrigit elurienti panem, debet misericordia facere, non de iactantia, non aliud ibi quaerere quam opus bonum, nesciente sinistra quid faciat dextera, id est, ut alienetur intentio cupiditatis ab opere charitatis. Illi dicitur, *Cum vni ex minimis meis fecisti, mihi fecisti.* Nec ea tantum quae ad misericordiam pertinent corporalem, sed omnia opera propter Christum faciens, tunc erunt bona:

quoniam finis legis Christus, ad iustitiam omni credenti. Credens, minister est Christi usque ad illius opus magna charitatis, quod est animam suam pro fratribus ponere, hoc est enim & pro Christo ponere, quia & hoc propter sua membra dicitur est, *Cum pro istis fecistis, pro me fecistis.* De tali quippe opere etiam se ministrum facere & appellare dignatus est, ubi ait, *Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & animam suam ponere pro multis.* Hinc est ergo vnuiquisque minister Christi, unde est & minister Christus. Sic ministrantem Christo honorificat pater eius honore illo magno, ut sit cum filio eius, nec vnquam deficiat fides eius. Communiter vero de omnibus ait, *Si quis mihi ministrat.* Omnis enim quicumque bene agit, Christo ministrat. Vnde vnusquisque pro modulo suo ministrat Christo, bene viuendo, elemosinas faciendo, nomen doctrinaeque eius quibus poterit praedicando. Qui vero bene viuens exhortatur ut permaneat in bene viuendo, ministrat Christo. Qui vero humiliter admonenti se obedit, ministrat Christo. & qui fideliter in hoc saeculo ministrat Christo, feliciter in futuro saeculo regnat cum Christo. Cum Dominus Iesus praedixisset in grano sinapis passionem suam, & suos hortaretur ministros ut sequerentur eum, ad nostram rursus infirmitatem suam temperauit affectum, & ait:

Nunc anima mea turbata est.] Vnde turbata est Domine Iesu anima tua? Nunquid non idem animam accepisti, & hominem perfectum, ut patereris in eo? Video te Domine nostram infirmitatem in te transferre, & in te causam suscipere nostram. Ideo turbatus es, quia voluisti: sicut natus fuisti, quia voluisti: nam paulo ante de te dictum est, ubi Lazarum suscitasti, turbauit semetipsum: nam his verbis ab infirmitate nostra rapuit nos ad firmitatem suam. Vox est enim fortitudinis Domini, ubi ait: *Venit hora ut clarificetur filius hominis.* Vox est infirmitatis nostrae, dum ait, *Nunc anima mea turbata est.* O Domine mediator Deus supra nos, homo propter nos, agnosce misericordiam tuam. Nam quod tu tantum tuae charitatis voluntate turbaris, multos in corpore tuo, qui suae infirmitatis necessitate turbantur, ne desperando pereant, consolari. Audi ergo o miles Christi quid deinde subiungat. Cum dixisset, *Nunc anima mea turbata est,* Et quid dicam, inquit,

Pater sanctifica me ex hac hora, sed propterea veni in hanc horam. Pater clarifica tuum nomen.] Docuit te quid cogites, docuit quid dicas, quem inuoces, in quo speres, cuius voluntatem certam atque diuinam tuae voluntati humanae infirmitateque praeponas. Non idem tibi videatur ex alto deficere, quia te vult ab imo prospicere. Nam & tentari dignatus est à diabolo, à quo utique si nollet non tentaretur. & ea respondit diabolo, quae tu in tentationibus debeas respondere. & ille quidem tentatus est, sed non periclitatus, ut doceret te in tentatione periclitantem tentatori respondere, & post tentatorem non ire, sed de periculo tentationis exire. Sicut autem hic dixit, *Nunc anima mea turbata est,* ita etiam ibi dicit, *Tristis est anima mea usque ad mortem, & Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste.* Hominis suscipit infirmitatem, ut doceat sic contristatum & conturbatum quod sequitur dicere, *Verum non quod ego volo, sed quod tu vis pater.* Sic enim homo ab humana in diuina dirigitur, cum voluntati humanae voluntas diuina praeponeatur. Quid est autem, Clarifica tuum nomen, nisi in sua passione & resurrectione? Quid est ergo aliud, nisi ut pater clarificet filium, qui clarificat nomen suum, etiam in similibus passionibus seruorum suorum?

Venit ergo vox de caelo, Et clarificauit, & iterum clarificabo.] Et clarificauit, antequam facerem mundum: & iterum clarificabo reurgentem à mortuis, & ascendentem in caelum. Et aliter intelligi potest, *Et clarificauit,* cum de virgine natus est, cum de caelo per indicem stellam à Magis adoratus est, cum à sanctis sancto Spiritu plenis agnitus est, cum descendente Spiritu in specie columbae declaratus, cum voce de caelo sonante monstratus, cum in monte transfiguratus, cum miracula multa fecit, cum multos sanauit atque mundauit, cum de paucissimis panibus tantam multitudinem

Matt. 14. pauit, cum ventis & fluctibus imperauit, cum mortuos
Luc. 9. suscitauit. *Et iterum clarificabo, cum resurget à mortuis, cum*
Ioan. 11. *mors ei vltra non dominabitur, cum exaltabitur super cælos*
Rom. 6. *Deus, & super omnem terram gloria eius.*

Psal. 56. Turba ergo que stabat & audiebat, dicebat totituum factum
 esse. Alij dicebant, Angelus ei locutus est. Respondit Iesus, & dixit,
 Non propter me vox hac venit, sed propter vos.] Hic ostendit,
 illa vice non sibi indicatum quod iam sciebat, sed eis qui-
 bus indicari oportebat. Sicut autem illa vox non propter
 eum, sed propter illos diuinitus facta est, sic anima eius
 non propter eum, sed propter alios voluntate turba-
 ta est.

Mundi iudicium. *Nunc iudicium est mundi.*] Non enim de futuro iudicio
 hoc dictum esse putamus, quod in fine mundi futurum est,
 vbi boni & mali separabuntur æterna diuisione, sed de iudicio
 quod cotidie in sancta Dei Ecclesia solet esse. Possidebat
 ergo diabolus genus humanum, & reos suppliciorum
 tenebat chirographo peccatorum, dominabatur in
 cordibus infidelium. ad creaturam colendam deserendo
 creatore deceptos captiuosque trahebat. Per Christi au-
 tem fidem, quæ morte eius & resurrectione firmata est,
 per eius sanguinem, qui in remissionem fusus est peccatorum,
 millia credentium à dominatu diaboli liberantur,
 Christi corpori copulantur, & sub tanto capite vnò eius
 spiritu fidelia membra vegetantur. Hoc vocabat iudicium,
 hanc discretionem, hanc à suis redemptis diaboli
 expulsionem. Denique attende quid dicat, quasi quærere-
 mus quid esset quod ait. *Nunc iudicium est mundi,* secutus ex-
 posuit, ait enim?

Nunc princeps huius mundi eijcietur foras.] Audiuius
 quale dixerit esse iudicium. non ergo illud quod in fine
 venturum est, vbi viui & mortui iudicandi sunt, alijs ad
 sinistram, alijs ad dexteram separatis: sed iudicium quo
 princeps huius mundi eijcietur foras. Quomodo ergo in-
 tus erat? quo eum dixit eijciendum foras? *Nunc,* inquit,
princeps huius mundi eijcietur foras, hoc intelligendū est quod
 nunc fit, non quod tantum post futurum esse in nouissimo
 die præuidebat. Ergo Dominus quod sciebat post passio-
 nem & glorificationem suam, per vniuersum mundum
 multos populos credituros, in quorum cordibus diabolus
 intus erat, cui quando ex fide, renunciatur, eijcitur foras,
 dicit, *Nunc princeps mundi huius eijcietur foras.* Sed dicit ali-
 quis, Nunquid de cordibus Patriarcharum & Prophetarum
 veterumque iustorum non est eiectus foras? Eiectus
 est planè. Quomodo ergo dictum est, *Nunc eijcietur foras?*
 Quomodo putamus, nisi quia tunc quod in hominib' pau-
 cissimis factum est, nunc in multis magnisque populis iam
 futurum esse prædictum est? sicut illud quod dictum est,
Ioan. 7. *Spiritus autem nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorifi-*
1. Pet. 1. *catus: potest similem habere quæstionem, & similem solu-*
Luc. 2. *tionem. Non enim sine Spiritu sancto futura prænuucia-*
Luc. 1. *uerunt Prophetæ, aut non etiam Dominum infantem in*
 Spiritu sancto Symeon senex & Anna vidua cognouerunt,
 & Zacharias & Elizabeth, qui de illo nondum nato, sed
 iam concepto tanta per Spiritum sanctum prædixerunt:
 sed Spiritus nondum erat datus, id est, illa abundantia gratiæ
 spiritualis, qua congregati linguis omnium loquerentur,
 ac sic in linguis omnium gentium futura prænucciarentur
 Ecclesia: qua gratia spiritali populi congregarentur: qua
 longè lætæque peccata, dimitterentur, & millia millium
 Deo reconciliarentur. Quid ergo, ait quispiam, quid dia-
 bolus à credentium cordibus eijcitur foras, iam fidelium
 neminem tentat? Imò vero tentare non cessat: sed aliud est
 intrinsecus regnare, aliud forinsecus oppugnare. Aliud est
 vulnerare, aliud occidere. Sed si vulnerat, adest qui sanat:
 quia sicut pugnantibus dictum est, *Hac scribo vobis, vt non*
1. Ioan. 2. *peccetis: ira qui vulnerantur, quod sequitur audiunt: Et si*
 peccaueritis, aduocatum habemus ad patrem, Iesum Christum
 iustum, & ipse est propitiatus peccatorum nostrorum. Quid enim
 oramus cum dicimus, *Dimitte nobis debita nostra,* nisi vt vul-
 nera nostra sanentur? Et quid aliud petimus cum dicimus,
Matth. 6. *Et ne nos inferas in tentationem?* nisi, ne ille qui insidiatur,
 vel certè extrinsecus nullus irumpat ex parte, vel nulla
 nos fraude decipiat, nullis nos subuertat machinis. Quan-

do non tenet locum cordis, vbi fides habitat, eiectus est
 foras. Sed nisi Dominus custodieris civitatem, in vanum vigilat
 qui custodit eam. Nolite ergo de vobis ipsis præsumere, si
 non vultis foras eiectum diabolus, intrò iterum reuoca-
 re. Absit autem, vt diabolus mundi principem ita dictum
 existimemus, vt eum cælo & terræ dominari posse creda-
 mus: sed mundus appellatur in malis hominibus, qui to-
 tot terrarum orbe diffusi sunt, sicut appellatur domus in
 his à quibus inhabitatur, secundum quod dicimus, bona
 domus est, vel mala domus est: non quando reprehendi-
 mus siue laudamus ædificium parietum atque rectorum,
 sed ipsos mores vel bonorum hominum vel malorum. Sic
 ergo dictum est, *Princeps huius mundi,* id est, princeps ma-
 lorum hominum, qui habitant in mundo. Appellatur
 etiam mundus in bonis, qui similiter toto terrarum orbe
 diffusi sunt, inde dicit Apostolus, *Deus erat in Christo mun-*
2. Cor. 1. *dum reconcilians sibi.* hi sunt ex quorum cordibus princeps
 mundi eijcietur foras. Cum ergo dixisset, *Nunc princeps hu-*
ius mundi eijcietur foras.

Et ego, inquit, *si exaltatus fuero à terra, omnia traham post*
me.] Quæ omnia? nisi ex quibus ille eijcitur foras. Non
 autem dixit omnes, sed omnia. Non enim omnium est fides.
 Non itaque hoc ad vniuersitatem hominum retulit;
 sed ad creaturæ integritatem, id est, spiritum & animam
 & corpus, & illud quod intelligimus, & illud quod vide-
 mus, & illud quod visibiles & contrectabiles sumus. Qui
 enim dixit, *Capillus capitis vestri non peribit,* omnia trahit
 post se. Aut si omnia ipsi homines intelligendi sunt, omnia
 prædestinata ad salutem possumus dicere, ex quibus omni-
 bus ait nihil esse periturum, cum supra de suis ouibus lo-
 queretur. Aut certè omnia hominum genera, siue in lin-
 guis, siue in gradibus honorum omnium, siue in diuersita-
 tibus ingeniorum omnibus, siue in artium licitarum & vti-
 lium professionib' omnibus, & quicquid aliud dici potest
 secundum innumerabiles differentias quibus inter se per
 sola peccata homines distant, ab excelsissimis vsque ad hu-
 millimos, à Rege vsque ad mendicum, *Omnia,* inquit, *tra-*
 ham post me: vt sit caput eorum, & illa membra eius. Sed si
 exaltatus fuero, inquit, à terra, hoc est, cum exaltatus fuero,
 non enim dubitat futurum esse quod venit implere. hoc
 referatur ad illud quod superius ait, *Nisi granum frumenti*
Joan. 12. *cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si au-*
 tem mortuum fuerit granum, multum fructum effert. Nam
 exaltationem suam quid aliud dixit, quam in cruce passio-
 nem? quod & ipse Euangelista non tacuit. Subiunxit
 enim, & ait, *Hoc autem dicebat significans qua morte esset mor-*
 turus.

Respondit ei turba, Non audiuimus ex lege, quia Christus man-
et in æternum: & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium ho-
minis?] Quis iste? Memoriter tenuerunt quod Dominus
 dicebat assidue filium hominis se esse. Nam hoc loco non
 ait, si exaltatus fuerit à terra filius hominis, sed sicut su-
 perius dixerat quando nunciati sunt gentiles illi qui eum
 videre cupiebant, *Venit hora, vt glorificetur filius hominis.* hoc
 itaque isti animo retinentes, & quod nunc ait, *Cum exalta-*
tus fuero à terra, mortem crucis inteiligentes, quæsierunt ab
 illo, & dixerunt:

Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum. &
quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis?] Si enim
 Christus est, inquit, manet in æternum: si manet in æter-
 num, quomodo exaltabitur à terra? id est, quomodo cru-
 cis passione morietur? Hoc enim eum dixisse intelligen-
 bant, quod facere cogitabant. Non ergo eis verborum isto-
 rum obscuritatem aperuit insula sapientia, sed stimolata
 conscientia.

Dixit ergo eis Iesus, Adhuc modicum lumen in vobis est.] Hinc
 est quod intelligetis, quod Christus manet in æternum.

Ergo ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebra compre-
hendant.] Ambulate, accedite, totum intelligite, & mori-
 turum Christum, & victurum in æternum, & sanguinem
 fusurum quo redimat, & ascensurum in sublimia quod per-
 ducat. Tenebræ autem vos comprehendent, si eo modo
 credideritis Christi æternitatem, vt negetis in eo mortis
 humilitatem.

Rom. 9.
Lapis of-
fensio-
nis pro-
phetae
scandali

Et qui ambulat in tenebris, nescit quid vadat.] Sic potest of-
fendere in lapidem offensionis, & petram scandali, quod
fuit Dominus cæcis Iudæis, sicut credentibus lapis quem re-
probauerunt adificantes, factus est in caput anguli. Hinc dedi-
gnati sunt credere in Christum, quia eorum impietas con-
tempit mortuum, risit occisum. & ipsa erat mors grani
multiplicandi, & exaltatio trahentis post se omnia,

Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis sitis.] Cùm
aliquid veri auditum habetis, ctedite in veritate. Et confi-
derandum quod non ait, Videte lucem, sed, credite in lu-
cem, videndam post huius vitæ viam. Seipsum enim (vt di-
ctum est) dicit lucem, in quam oportet credere: suam per
hoc deitatem significans.

Hæc locutus est Iesus, & abiit, & abscondit se ab eis.] Non ab
eis qui credere & diligere cœperant, non ab eis qui cum
ramis palmarum & laudibus obuiam venerant, sed ab eis
qui videbant & inuidebant, quia nec videbant, sed in la-
pidem illum cæcati offendebant. Cùm autem se abscon-
disset Iesus ab eis, qui illum occidere cupiebant (quod sæ-
pè propter obliuionem commonendi estis) nostræ in-
firmitati consuluit, non suæ potestati derogauit. Præ-
nunciata Dominus Christus passione sua in exaltatione
crucis, quod Iudæi intelligentes quæstionem proposue-
runt quomodo diceret se esse moriturum, cùm ex lege au-
dierint quod Christus manet in æternum: deinde intulit
Euangelista, & ait;

Cùm autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in
eum, vt sermo Esaie propheta adimpleretur, quem dixit, Domine,
quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum
est.] Quis, pro raritate posuit: quia quod sancti prophetæ
à Deo audierunt, & in populo prædicauerant, paucissimi
crediderunt. Vbi in eo quod ait, Brachium Domini cui reue-
latum est? satis ostendit brachium Domini ipsum Dei fili-
um nuncupatum, non quod Deus pater figura determi-
netur carnis humanæ, eiq; filius tanquam membrum cor-
poris, hæreat: sed quia omnia per ipsum facta sunt, ideo
brachium Domini dictus est. Sicut enim tuum est bra-
chium per quod operaris, sic Dei brachium dictum est
eius verbum, quia per verbum operatus est mūdum. Cur
enim homo brachium vt aliquid operetur extendit, nisi
quia non continuo fit quod dixerit? si autem tanta pote-
state præualeret, vt sine illo corporis motu fieret, quod
diceret, brachium eius esset verbum eius. Sed Dominus
Iesus Dei patris vnigenitus filius, sicut non est paterni
corporis membrum, ita non est cogitabile vel sonabile
ac transitorium verbum: quia cum omnia per ipsum facta
sunt, Deus erat verbum. Quem Euangelista verbum nomi-
nauit esse apud Deū, hunc propheta brachiū Domini nomi-
nauit. Dum brachiū domini audiuimus, Dei virtutem,
& Dei sapientiam Christum agnoscamus, per quem facta
sunt omnia. Omnia enim in sapientia fecisti, dicit Psalmista.
Non est enim vbi qui pater, dicit vnus Iesus ipse & pater, &
æqualis patri, vbique totus. Hic quæstio difficilis oritur,
quid fecissent Iudæi mali, vel quæ culpa illorum esset, vt
non crederent, si necesse erat vt sermo Esaie Prophetæ im-
pleretur quem dixit, Domine, quis credidit auditui nostro? &
brachium Domini cui reuelatum est? Cui quæstioni respon-
demus, Deum præcium futurorum, per prophetam præ-
dixisse, tamen non fecisse. Non enim propterea quen-
quam Deus ad peccandum cogit, quia futura hominum
peccata iam nouit, ipsorum enim præsciuit peccata: non
sua, non cuiusquam alterius, sed ipsorum. Quapropter, si
ea quæ ille præsciuit ipsorum, non sunt ipsorum, non vera
præsciuit. sed quia illius præscientia falli non potest, sine
dubio non alij, sed ipsi peccant, quos Deus peccaturos esse
præsciuit. Fecerunt ergo peccatum Iudæi, quod eos face-
re non cōpult, cui peccatum non placet: sed facturos esse
prædixit, quem nihil latet. Sed ea quæ sequuntur Euāgelij
verba vrgent, & profundiorē quæstionem faciunt. Di-
citur enim hic quasi causa sit incredulitatis illorum, qui il-
lorum oculos excæcauit, & cor indurauit. Hoc omnino
de Deo dicitur, non de diabolo. Sed causa quærenda est
cur propheta dixisset hoc Deum fecisse: quam eo donan-
te, quantum poterimus exponamus. Non poterant cre-

Brachium
Domini.

Psal. 103.

Profec-
tia Dei.

Peccati
causa au-
ditus.

dere, quia hoc propheta prædixit: quia Deus hoc futu-
rum esse præsciuit. Quare autem non poterant, si à me
quærat, respondeo, quia nolebant. Malam quippè eo-
rum voluntatem præiudicauit Deus, & per prophetam præ-
nunciavit ille cui abscondi futura non possunt, & hanc ex-
cæcationem vel indurationem mala eorum meruisse vo-
luntate. Sic enim excæcat, sic obdurat Deus, deferendo,
& non adiuuando: quod occulto nobis iudicio facit, sed
nunquam iniusto. Cùm ergo Paulus Apostolus hanc ip-
sam difficillimam quæstionem tractaret, ait, Nunquid ini-
quitas est apud Deum? Absit. Si ergo absit, vt sit iniquitas
apud Deum, siue quando adiuuat, siue quando non adiu-
uat, iuste facit. quia omnia non temeritate, sed iudicio
facit. Porro si iudicia sanctorum iusta sunt, quanto magis
sanctificantis & iustificantis Dei? Iusta ergo sunt, sed oc-
fascuta. Ideo cum quæstiones huiusmodi in medium ve-
nerint, quare alius sic, & alius sic iudicaret, quare ille Deo
deferens excæcatur, ille Deo adiuuante illuminatur:
non nobis iudicium de iudicio tanti iudicis vsurpemus,
sed contremiscentes exclamemus cum Apostolo, O lati-
tudo diuinitarum sapientia & scientia Dei, quam inscrutabilia
sunt iudicia eius, & inuestigabiles via eius. De talibus vero
quæstionibus vel iudiciis Dei admonentem audiamus
scripturam, atque dicentem, Altiora te ne quæseris, & for-
tiora te ne perscrutatus fueris. Perueniamus ergo in viam fi-
dei, hanc perseuerantissimè teneamus. Ipsa perducit ad cu-
biculum regis, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ ab-
sconditi. Non enim Dominus ipse Iesus Christus, suis il-
lis magnis & præcipue electis discipulis inuidebat, quando
dicebat, Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare
modo. Ambulandum est, proficiendum est, crescendum
est, vt sint corda nostra capacia earum rerum quas capere
modò non possumus. quòd si nos vltimus dies proficien-
tes inuenerit, ibi discemus, quod hic non potuimus. Non
itaque mirum est quia non poterant credere, quorum vo-
luntas sic superba erat, vt ignorantes Dei iustitiam, & suam vo-
lentes constituere, sicut de illis dicit Apollolus, iustitiæ Dei
noluerint esse subiecti. Quia enim non ex fide, sed tan-
quam ex operibus tumuerunt, ipso suo timore cæcati of-
fenderunt in lapidem offensionis. Sic autem dictum est,
non poterant, vbi intelligendum est quod nolebant, quæ-
admodum dictum est de Domino Deo nostro, Si credi-
mus, ille fidelis permanet: negare seipsum non potest.
Sicut laus est voluntatis diuinæ, quòd illos saluos fieri vo-
luit: ita quòd illi non poterant credere, culpa est volun-
tatis humanæ. Hoc de Iudæis qui excæcati & indurati sunt,
Deus præsciuit, atque in eius spiritu propheta prædixit.
Quod vero addidit, Et conuertantur, & sanem eos: vtrum
subaudiendum sit, id est, non conuertantur, connexa de-
super sententia ostendit, vbi dictum est, Vt non videant ocu-
lis, & intelligant corde: quia & hic vtique dictum est, non
intelligent. & ipsa enim conuersio de illius gratia est, cui
dicitur, Deus virtutum conuerte nos. An forte & hoc de su-
perna medicina misericordia factum intelligendum est,
quoniam peruersæ & supernæ voluntatis erant, & iustitiā
suā constituere volebant, vt ad hoc defererentur, & cæca-
rentur: ad hoc inquam excæcarentur, vt offenderent in la-
pidem offensionis, & impleverentur facies eorum ignomi-
nia, & ita humiliati quærerent nomen Domini, & non suā,
qua inflatur superbus, sed iustitiā Dei, qua iustificatur imp-
pius? hoc enim multis eorum profecit in bonum, qui de
suo scelere compuncti, in Christum postea crediderunt:
pro quibus & ipse orauerat, dicens, Pater, ignosce illis, quia ne-
sciunt quid faciunt. Sequitur;

Veruntamen & principibus multi crediderunt in eum, sed pro-
pter Phariseos non confitebantur, vt de Synagoga non eirentur.
Dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei.]
Videret quemadmodum notauerit Euangelista & impro-
bauerit quosdam, quos tamen in eum dixit credidisse:
qui in hoc ingressu fidei si proficerent, amorem quoque
humanæ gloriæ proficiendo superarent, quem superaue-
rat Apostolus, dicens, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce
Domini nostri I E S V Christi, per quem mihi mundus cruci-
fixus est, & ego mundo. Ad hoc enim & ipse Dominus

Rom. 9.

Iudicia
Dei iusta.

Rom. 11.

Ecc. 3.
Coloss. 2.

Ioan. 16.

Rom. 10.

Operum
gloriam.

2. Tit. 2.

Iudæi ad
Christum
conuersi.

Conuersio
nostra ex
Dei gratia
est.
Psal. 79.

Profecus
in lege
Domini.
Luca 22.

Luca 13.

Galat. 6.
Crucis ex-
altatio.

*Verecundia sedes
frons.*

*Occulte
credentes
in Christo.*

*Confessio
Christi pu-
blica.*

*Martyrum
gloria vni-
de sit.*

*Confessio
laudis.*

Ioan. 7.

Matt. 5.

Matt. 5.

*Lumina,
sancti di-
centur.*

Ioan. 5.

crucem suam, vbi eum dementia superbæ impietatis irri-
sit, in eorum qui illum crederent, frontibus fixit, vbi est
quodammodo sedes verecundiæ, vt se nomine eius fides
non erubescat, & magis Dei gloriam, quàm hominum di-
ligant. Loquente Domino Iesu Christo apud Iudæos, &
tanta miraculorum signa faciente, quidam crediderunt
prædestinati in vitam æternam, quos etiam vocauit oues
suas. Quidam verò non crederunt, nec poterant crede-
re, eo quod occulto, nec tamen iniusto iudicio Dei fue-
rant excæcati. Alij verò palàm credentes, & cum ramis
palmarum occurrentes, alij verò occulte credentes, sed
propter Pharisæos non confitentes, quos euangelista no-
tauit, cum dixit, *Dilexerunt gloriam hominum magis quàm glo-
riam Dei.* Gloria Dei est publice confiteri Christum, sicut
martyres sancti fecerunt: de quibus alio loco ipse Domi-
nus ait, *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor &
ego eum coram patre meo.* Qui confitetur Christum confes-
sione laudis, confitebitur, id est laudabitur à Christo corà
Deo patre. His ita se habentibus, & sua iam propinquan-
te passione;

*Iesus clamauit & dixit, Qui credit in me, non credit in me, sed
in eum qui misit me.* Iam dixerat quodam loco, *Doctrina
mea non est mea, sed eius qui me misit.* Vbi intelleximus eum
doctrinam suam dixisse verbum patris, quod est ipse: &
hoc significasse dicendo, *Doctrina mea non est mea, sed eius qui
me misit,* quod à seipso ipse non esset, sed haberet à quo
esset. Deus enim de Deo filius patris: pater autem non
Deus de Deo, sed Deus pater filij. Nunc autem quod
ait, *Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me:*
quomodo intellecturi sumus, nisi quia homo apparebat
hominibus, cum lateret Deus? & ne putarent hoc eum esse
tantummodo quod videbant, talè, ac tantum: sed volens credi
qualis & quatus est pater, *Qui credit in me, inquit, non credit in
me.* i. quod videt, *sed in eum qui misit me,* id est in patre: vn-
de necesse est, vt eum credat filium habere: & dum patrem
credit æternum, credat & filium habere coæternum sibi,
& consubstantialia sibi. Propterea dixit, *Qui credit in me,
non credit in me:* nolens vt totum quod de Christo creditur,
secundum hominem crederetur. Ille benè credit in
me, qui secundum id quod videt me, non tantum credit in
me, sed secundum id quod credit in me, credit æqualem
esse patri. Ac ne putaretur sic voluisse intelligi patrem,
tanquam patrem multorum filiorum per gratiam regenera-
torum, non vnici verbi æqualis sibi, continuo sub-
iecit;

Et qui videt me, videt eum qui misit me. Vsq̄ue adeo non
differt inter eum & me, vt *qui me videt, videat eum qui misit
me.* Hæc visio intellectualis, non carnalis, debet intelli-
gi, quæ modo in laude est sanctorum, post resurrectionis
vltimæ diem in re æternæ beatitudinis erit, de qua alibi
ait, *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Attenda-
mus cetera. *Ego lux in mundum veni: vt omnis qui credit in me,
in tenebris non maneat.* Dixit quodam loco discipulis suis, *Vos
estis lumen mundi. non potest abscondi ciuitas super montem consti-
tuta: neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio,
sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt.*
*Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, vt videant opera ve-
stra bona, & glorificent patrem vestrum qui in calis est.* Non ta-
men dixit, *Vos lux venistis in mundum: vt omnis qui cre-
dit in vos, in tenebris non maneat.* Nusquam hoc legi pos-
se confirmo. Lumina ergo sunt omnes sancti: sed creden-
do illuminantur ab eo, à quo si quis recesserit, tenebrabitur.
Lumen autem illud quod illuminat, à se recedere non
potest, quia incommutabile omnino est. Cum autem di-
cit, *Omnis qui credit in me, in tenebris non manet,* satis manife-
stat omnes se in tenebris inuenisse: sed ne in eis tenebris re-
maneant, in quibus inuenti sunt, debent credere in lucem
quæ venit in hunc mundum, quia per illam factus est
mundus.

*Et si quis audierit, inquit, verba mea, & non custodierit, ego
non iudico eum.* Audite, quomodo dicit filius, *Ego non iudico
eum:* cum dicit alio loco, *Pater non iudicat quemquam, sed om-
ne iudicium dedit filio?* nisi quia intelligendum est quod se-
quitur;

*Non enim veni, inquit, vt iudicem mundum, sed vt saluum fa-
ciam mundum.* Nunc ergo est tempus misericordiæ, post
erit iudicij: quia *miseri cordiam,* inquit, *& iudicium cantabo
tibi Domine.* Sed de ipso etiam futuro nouissimo iudicio
videte quid dicat;

*Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet
eum. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die.*
Non ait, *Qui spernit me, & non accipit verba mea, ego eum
non iudico in nouissimo die.* Venit enim filius Dei ad sal-
uandum, non ad iudicandum. ideo dixit, *non iudico eum,* id
est modo in præsentia, *sed iudico eum in nouissimo die.* Cum
enim dixisset, *Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet
qui iudicet eum,* expectantibus quisnam ille esset, cautus ad-
iunxit, *Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in
nouissimo die.* Satis manifestauit seipsum iudicaturum in
nouissimo die. Seipsum quippè locutus est, seipsum an-
nunciauit, seipsum ianuam posuit, qua ipse ad oues pastor
intraret. Aliter itaque iudicabuntur qui non audierunt, &
qui audierunt & contempserunt. *Qui enim sine lege peccauerunt,
ait Apostolus, sine lege peribunt: & qui in lege peccauerunt,
per legem iudicabuntur.*

Quia ego, inquit, ex me non sum locutus. Ideo se dicit non
locutum ex seipso. Iam hoc sæpè diximus, quod filius à se
non est, sed à patre, ideo adiunxit;

*Sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam,
& quid loquar.* Non enim locorum spatio, non syllabarum
expressione, non vocali sono pater filio loquitur, vt filius
mandatum patris audiat, sicut filius hominis ab homine
audire solet quid pater mandat illi: sed vnicus filius est
verbum patris, & sapientia patris: in illo sunt omnia man-
data patris. Neque enim mandatum patris aliquando filius
nesciuit, vt eum necesse esset ex tempore habere quod ac-
cepit, vt nascendo accipere, dederitque illi gignendo pater
quod non haberet, sed eum genuit vitam habentem, sicut
superius ait, *Sicut pater habet vitam, sic dedit & filio vitam ha-
bere in semetipso.* id est, genuit filium vitam habentem in se-
metipso. Sic dicit hic, *Sicut mandatum dedit mihi.* & quia
æterna ipsa natiuitas nunquam non fuit, filius qui est vita:
& sicut est vita æterna, sic est qui natus est, vita æterna: ita
& mandatum, non quod filius non habeat, pater dedit,
sed, sicut dixi, in sapientia patris, quod est verbum patris,
omnia mandata sunt patris. Sequitur enim;

Et scio quia mandatum eius vita æterna est. Si ergo vita
æterna est mandatum patris, quid aliud dictum est, quàm,
Ego sum mandatum patris? Proinde & id quod adiungit
& dicit;

Quia ego loquor, sicut dixit mihi pater, sic loquor. Non acci-
piamus dixit mihi, quasi verbo locutus sit vnico verbo,
aut egebat Deus verbis Dei. verbū dixit ergo pater filio,
sicut dedit vitam filio, non quod nesciebat, vel non habe-
bat, sed ipse filius erat. Quid est autem, *Sicut dixit mihi, sic
loquor,* nisi verbum loquor? Ita ille dixit vt verax, ita ille
loquitur vt veritas: Verax autem genuit veritatem. Quid
ergo iam diceret veritati? Non enim imperfecta erat veritas,
cui verum aliquid adderetur. Dixit ergo veritati, quia
genuit veritatem. Porro ipsa veritas sic loquitur vt ei di-
ctum est, sed intelligentibus quos docet vt nata est. Vt au-
tem crederent homines quod intelligere nondum valent,
ex ore carnis verba sonuerunt, & abierunt. transuolantes
soni streperunt peractis morulis temporum suorum: sed
res ipsæ quarum signa sunt soni, trahunt quodammodo in
eorum memoriam qui audierunt, etiam ad nos per literas,
quæ visibilia signa sunt, peruenerunt. Non sic loquitur
veritas: intelligentibus mentibus intus loquitur: sine sono
instruit: intelligibili voce perfundit. Qui ergo potest in
ea videre natiuitatis eius æternitatem, ipse illam sic audit
loquentem, sicut ei dixit pater quod loqueretur. Excita-
uit nos ad magnum desiderium interioris dulcedinis suæ:
sed crescendo capiamus, ambulando crescemus, proficien-
do ambulemus, vt peruenire possimus per seipsum, ad se-
ipsum seipso ducente nos, & promittente nobis, *Ego
sum via, veritas, & vita.* Via quærentibus, ve-
ritas inuenientibus, vita perma-
nentibus.

CAPVT XIII.

Scripturus Euangelista Ioannes memorabile illud Do-
mni ministerium, quo discipulis in Pascha priusquam
ad passionem iret, pedes lauare dignatus est, primò ipsum
nomen Paschæ quid mystice signaret, aperire curauit, ita
incipiens:

*Ante diem autem festum Paschæ sciens Iesus quia venit hora
eius ut transeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos qui
erant in mundo, in finem dilexit eos.* Pascha quippè transitus
interpretatur, nomen ex eo vetus habens, quòd transierit
in eo Dominus per Aegyptum percussions primogenita
Aegypti, & filios Israel liberans, & quòd ipsi filij Israel
transierint illa nocte de Aegyptia seruitute, ut venirent
ad terram promissæ olim hæreditatis & pacis. Mysticè autè
significans quòd in eo Dominus transiturus esset ex hoc
mundo ad patrem, & quòd eius exèplo fideles abiectis tem-
poralibus desiderijs, abiecta vitiorum seruitute, continuis
virtutum studijs transire debent ad promissionem patriæ
cælestis. Quomodo autem transierit Iesus ex hoc mundo
ad patrem, pulchro sermone designat Euangelista cum di-
cit: *Cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.*
id est, in tantum dilexit, ut ipsa dilectione vitam ad tem-
pus finiret corporalem, mox de morte ad vitam, de hoc
mundo transiturus ad patrem. *Maiorem enim hac dilectionem
nemo habet, quam ut animam suam quis ponat pro amicis suis.* Vn-
de rectè uterque transitus, & legalis videlicet, & Euange-
licus, sanguine consecratus est, ille agni paschalis, iste eius
de quo dicit Apostolus, *Etenim pascha nostrum immolatus est
Christus.* Ille sanguine fuso in cruce, ille in crucis modum
medio limine & superliminari medius asperso in postis-
bus. Pascha non (sicut quidam existimant) Græcum no-
men est, sed Hebræum: opportunissimè tamen occurrit
in hoc nomine quædam congruentia vtrarumque lingua-
rum. Quia enim patitur, Græcè πάσχα dicitur, ideo pa-
scha passio putata est: vel hoc nomen à passione sic
appellatum. In sua vero lingua, hoc est Hebræa, pa-
scha transitus dicitur, propterea quòd tunc primum pa-
scha celebravit populus Dei, quando ex Aegypto fugi-
entes, Rubrum mare transierunt. Hoc itaque nomen,
id est Pascha, quòd Latinè, ut dixi, transitus nuncupatur,
velut interpretans nobis beatus Euangelista, *Ante diem,
inquit, festum paschæ sciens Iesus, quia venit eius hora, ut tran-
seat ex hoc mundo ad patrem.* Ecce pascha, ecce transitus. Vnde,
& quo? De hoc scilicet mundo ad patrem. Spes membris
in capite est data, quòd essent illo transeunte sine dubio
secutura. Quid ergo infideles, & ab hoc capite atque ab
eius corpore alieni? nonne & ipsi transeunt, quia nõ per-
manent? Transeunt planè & ipsi. Sed aliud est transire de
mundo, aliud transire cum mundo, aliud ad patrem, aliud
ad hostem. Nam & Aegyptij transierunt, non enim per-
sequendo manserunt: non tamen transierunt per mare ad
regnum, sed in mari ad interitum. *Sciens ergo Iesus quia ven-
it eius hora, ut transeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset
suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Vti quæ, ut & ipsi
de hoc mundo vbi erant, ad suum caput quòd hinc tran-
sisset, eius dilectione transierent. Quid est enim in finem,
nisi in Christum? *Finis enim legis Christus, ait Apostolus, ad
iustitiam omni credenti.* Finis perficiens, non interficiens: finis
quo vsque eamus, non vbi pereamus. Sic omnino intelli-
gendum est, *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Ipse est
enim finis noster, in illum est transitus noster. Intelligen-
dum, *in finem dilexit eos, vsque ad mortem dilexit eos: quia
tantum dilexit, ut ipse moreretur propter eos.*

*Et cæna, inquit, facta, cum diabolus iam misisset in cor, ut tra-
deret eum Iudas Simonis Iscariotes.* Cæna ergo facta dictum
est iam parata, & ad conuiuantium mensam vsurque per-
ducta. Quòd autem ait, *Cum diabolus iam misisset in cor, ut tra-
deret eum Iudas Simonis Iscariotes:* si quaeris quid missum sit
in cor Iudæ? hoc vtique, vt traderet eum. Missio ista, spi-
ritualis suggestio est: quæ non fit per aurem, sed per cogi-
tationem: ac per hoc non corporaliter, sed spiritaliter.
Neque enim spirituale quòd dicitur, semper in laudem ac-
cipiendum est. Nouit Apostolus quædam spiritualia ne-

quitæ in cælestibus, aduersus quæ nobis colluctationem
esse testatur. Non autem essent etiam maligna spiritualia,
si non essent etiam maligni spiritus: ab spiritu enim spi-
ritualia nominantur.

*Sciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à Deo exiit,
& ad Deum vadit.* Cum ergo illi pater omnia dedisset in
manus, cur ille discipulorum non manus, sed pedes lauit?
Sciebat quia per humilitatem incarnationis à Deo exiuit,
& per victoriam resurrectionis ad Deum erat rediturus,
nec Deum cum inde exiret, nec nos deferens cum rediret,
Sciebat quidem omnia hæc, & tamen in magnæ suæ indi-
cium, in magnæ nostræ exemplum humilitatis, surgit à
cæna, ponit vestimenta sua, lauat pedes discipulorum: nõ
Dei Domini, sed hominis serui implens officium: & eis
quoque pedes humiliter abluens, cuius manus in sua tradi-
tione nouerat, procaciter esse polluendas. Quòd si altiori
indagine mysterium hoc humillimum nostri Saluatoris
pertractare delectet, cæna hæc Sacrosancta, in qua cù dis-
cipulis recubuit Dominus, tempus significat vniuersum
quò corporaliter in Ecclesia demoratus, & dapibus verbi
salutaris, ac miraculorum suorum dulcedine cunctos lon-
ge lateque paut, & ipse audientiũ fide ac dilectione passus
est, quia quotquot ad gratiam veritatis conuertit, per Ec-
clesiam quasi more vescentium fecit augmentum.

Surrexit autem à cæna, & posuit vestimenta sua. Quando
temporaliter cum hominibus amplius conuersari desultens,
membra corporis assumpti deposuit in cruce.

Accepto linteo præcinxit se. Quando accepto à patre man-
dato patiendi pro nobis, in ipso passionis exercitio sua
membra circūdedit. Solet namq; per linteam, quòd mult-
tario tormentorum labore conficitur, afflictio passionũ
figurari. Et Dominus ponens vestimenta, linteo præcin-
gitur, ut significet se habitum corporis quem induit, non
sine pressura dolorum, sed longa crucis tribulatione de-
ponere.

*Misit aquam in peluim, & cepit lauare pedes discipulorum,
& extergere linteo quo erat præcinctus.* Quando defunctus in
cruce, aquam vnà cum sanguine de latere suo profudit in
terram, quibus credentium opera mūdare, eadamq; ope-
ra non solum passionis sacramentis sanctificare, sed etiam
eisdem exemplis confirmare dignatus est.

Venit ergo ad Simonem Petrum. Quasi aliquibus iam la-
uisset, & post eos venisset ad primum. Quis enim nesciat
primum Apostolorum esse beatissimum Petrum? Sed
non ita intelligendum est, quòd post aliquos ad illum ve-
nerit, sed quòd ab illo cœperit. Quando ergo pedes disci-
pulorum lauare cœpit, venit ad eum à quo cœpit, id est, ad
Petrum, & tunc Petrus, quòd etiam quilibet eorum expa-
uisset, expauit, atque ait;

Domine tu mihi lauas pedes? Tu mihi? Quid est, tu? quid
est, mihi? Cogitanda sunt potius quàm dicenda: ne forte
quòd ex his verbis aliquatenus dignum concipit anima,
non explicet lingua.

*Sed respondit Iesus, & dixit ei, Quod ego facio, tu nescis modo,
scies autem postea.* Nec tamen ille dominici facti altitudi-
ne exterritus, permittit fieri, quòd cur fieret ignorabat,
sed vsque ad suos pedes humilem Christum adhuc non
vult videre, non potest sustinere.

Non lauabis, inquit, mihi pedes in æternum. Quid est, in æ-
ternum? Nunquam hoc feram, nunquam patiar, nunquam
finam. Hoc quippè in æternum non fit, quòd nunquam
fit. Tum Saluator ægrum reluctantem de ipsius salutis pe-
riculo exterrens;

Si non lauro te, inquit, non habebis partem mecum. Ita di-
ctum est, *si non lauro te,* cum de solis pedibus ageretur,
quomodo dici assolet, calcas me, quando sola planta calcatur.
At ille amore & timore turbatus, & plus expauescens
Christum sibi negari, quàm vsq; ad pedes suos humiliari;

Domine (ait) mi, non tantum pedes meos, sed manus, & capus.]
Quando quidem sic minaris, lauanti tibi membra mea, nõ
solum ima non subtraho, verum etiam prima substerno.
Ne mihi neges capiendam tecum partem, nullam tibi nego
abluendam mei corporis partem.

Dicit ei Iesus, Qui lotus est, non indiget nisi pedes lauare, sed

est mundus

Ephes. 6.

Can. Do-
mipica.

Linteam.

Petrus A-
postolorum
primus.

Lotum po-
dum Apo-
stolorum per
Christum,
quid signi-
fici.

Pascha.

1. 1. 1. 1.
Cognate
concreta
verque
passus,
regalis
etiam
passus.

Pascha
transitum.

Transire
multiplex.
Eod. 1. 1.

1. 1. 1. 1.
Cognate
concreta
verque
passus,
regalis
etiam
passus.

1. 1. 1. 1.
Cognate
concreta
verque
passus,
regalis
etiam
passus.

est mundus totus.] Totus utique præter pedes, vel nisi pedes, quos habet opus lauare. Sed quid est hoc? quid sibi vult? quid hic necessarium est ut quæramus? Dominus dicit, veritas loquitur, quod opus habeat pedes lauare, etiam ille qui lotus est. Quid fratres mei, quid putatis? nisi quia homo in sancto quidem baptismo totus abluitur, non præter pedes, sed totus omnino; verumtamē cum in rebus humanis postea uiuitur, utique terra calcatur. Ipsi igitur humani affectus, sine quibus in hac mortalitate non uiuitur, quasi pedes sunt, ubi ex humanis rebus afficimur: & sic afficimur, ut si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipiamus, & veritas in nobis non sit. Cotidie igitur pedes lauat nobis, qui interpellat pro nobis: & quotidie nos opus habere ut pedes lauemus, in ipsa oratione Dominica profitemur, cum dicimus, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si enim cōfiteamur*, sicut scriptum est, *peccata nostra*, profecto ille qui lauit pedes discipulorum suorum, *fidelis est & iustus: qui dimittat nobis peccata nostra, & mundet nos ab omni iniquitate*, id est, usque ad pedes quibus conuersamur in terra. Lauatio pedum illa, remissionem quidem peccatorum designat: non tamen eam que semel in baptismo datur, sed illam potius qua quotidiana fidelium reatus, sine quibus in hac vita non uiuitur, quotidiana eius gratia mundantur. Pedes namque, quibus incedentes terram tangimus, ideoque eos à contagio pulueris, sicut reliquum corpus, immunes custodire nequimus, ipsam terrenæ inhabitationis necessitatem designant. *Qui ergo lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus*: quia qui ablatus est fonte baptismatis in remissionem omnium peccatorum, non indiget rursus, imò non potest eodem modo ablui: sed quotidiana tantum mundanæ conuersationis contagia, necesse habet quotidiana sui redemptoris indulgētia tergantur. Est enim toto actionum suarum corpore mundus, exceptis duntaxat ijs quæ menti necessitate curæ temporalis adhaerent: ob quorum quotidianam sordidationem simul & mundationem quotidie dicimus orantes, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Verum hæc de Apostolis, eorumque similibus. At nos, qui diuini sæpè timoris obliuiter lauum incedimus, non illa leui & quotidiana orationum solennitate possumus ab erratum nostrorum sorde liberari, sed maior necesse est inquinatio maiori orationum, uigiliarum, uel ieiuniorum, lachrymarum atque eleemosynarum exercitio purgetur.

Postquam uero lauit pedes discipulorum Dominus, accepit uestimentum a sua, & cum recubisset iterum.] Aperuit uerbo mysterium leuationis, quod eis paulò antè factò necdum scientibus exhibuerat: quia postquam patiendo in cruce, lauarum nobis remissionis consecrauit, accepit membra iam immortalia, quæ mortalia posuerat: & cum post resurrectionem apparuisset discipulis, ac familiariter cum eis esset etiam in conuescendo per dies quadraginta conuersatus, exposuit eis utilitatem suæ passionis, cuius eatenus quia uirtutem mysticam nesciebant, euentum satis timebant.

Si ergo, inquit, ego laui uestros pedes Dominus & Magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes.] Quæ uidelicet lenitentia & ad litteram & ad mysticum sensum rectè accipi, & deuotè debet impleri. Ad litteram quidem, ut per charitatem seruiamus inuicem, non solum in lauando pedes fratrum, sed in quibuslibet eorum necessitatibus adiuuandis. Ad mysticum uero intellectum, ut sicut Dominus nobis peccata penitentibus dimittere cōsueuit, uita etiam nos peccantibus in nos fratribus dimittere festinemus. Sicut ille nos à peccatis nostris interpellando patrem pro nobis, ita & nos si scimus fratrem nostrum peccare peccatum nò ad mortem, petamus ut detur ei uita peccanti non ad mortē. & sicut Apostolus Iacobus admonet, *confiteamur alterutrum peccata nostra, & oremus pro inuicem ut saluemur*. Sicut ille qui pro nobis animam suam posuit, sic & nos instante temporis articulo pro fratribus animam ponamus. Sequitur;

Scitū quid fecerim uobis.] Nunc est ut beato Petro reddatur illa promissio: dilatus enim fuerat, quando expauescenti & dicenti, *Non lauabis mihi pedes in æternum*: responsum est ei, *Quod ego facio, tu nescis modo: scies autem postea*.

Ecce est ipsum postea iam tempus, ut dicatur quod paulò antè dilatum est. Memor itaque Dominus se promississe iam dudum scientiam facti sui, tam inopinati, tam admirabilis, tam expauescendi, & nisi uehementer ipse terruisset, nullo modo sinendi, ut magister non tantum ipsorum, sed & angelorum, & Dominus non tantum ipsorum, sed rerum omnium, lauaret pedes discipulorum & seruatorum suorum. Huius ergo tanti facti quoniam promiserat scientiam dicens, *Scies postea*: quid sit quod fecit, docere nunc incipit. *Vos, inquit, uocatis me Magister & Domine: & benè dicitis: sum etenim*. Benè dicitis, quia uerum dicitis. Sum quippe quod dicitis. Homini præceptum est, *Non te laudes ot tuum, sed laudet te os proximi tui*. periculosum est enim sibi placere, cui cauendum est superbire. Ille autem qui super omnia, quantumcunque se laudet, non se extollit excelsus. Nec potest rectè dici arrogans Deus: nobis namque expedit eum noscere, non illi. Nec eum quisquā cognoscit, si non se indicet ipse qui nouit. Si ergo non se laudando, quasi arrogantiam uitare uoluerit, nobis sapientiam denegabit. Et magistrum quidem quod se esse dicit, nemo reprehenderet, etiam qui eum nihil esse aliud quam hominem crederet, quoniam id profiteretur, quod & ipsi homines in quibuslibet artibus, usque adeo sine arrogantia profitentur, ut professores uocentur. Quod uero Dominum & ipse se dicit discipulorum suorum, cum sint illi etiam secundum seculum ingenui, quis ferat in hominē? Sed Deus loquitur, nulla est hic elatio tantæ celsitudinis, nullum mendacium ueritatis. Nobis subiacere illi, uile, est celsitudini. Nobis seruire, uile est ueritati. Quòd se Dominum dicit, non illi est uitium, sed nobis est beneficium. Dicat uerum qui ueritas est, ne nò dicam ego quod uile est, dum tacet ille quod est. Beatissimus Paulus, non utique unigenitus Dei filius, sed unigeniti filij Dei seruus & Apostolus, non ueritas, sed particeps ueritatis, ait libere atque constanter: *Et si uoluerò gloriari, non ero insipiens, ueritatem enim dico*. Neque enim in seipso, sed in ipsa ueritate, quæ superior est ipso, & humiliter & uacilliter gloriaretur: quoniam & ipse præcipit, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur. Itane non timeret insipientiam, si gloriari uellet amator sapientiæ, & in gloria sua timeret insipientiam ipsa sapientia? Non timuit arrogantiam, qui dixit, *In Domino laudabitur anima mea*: & in laude sua timeret arrogantiam potestatis Domini, in quo laudabitur anima serui? *Vos, inquit, uocatis me, magister & Domine, & benè dicitis, sum etenim*. Ideo benè dicitis, quia sum. Nam si nò essem quod dicitis, malè diceretis, etiam si me laudaretis. Si ergo ego, inquit, laui pedes uestros Dominus & Magister, debetis & uos alter alterius lauare pedes.

Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos facietis.] Hoc est beate Petre, quod nesciebas, quando fieri non sinebas. Hoc tibi postea sciendum promittit, quando ut sineres, terruit magister tuus & Dominus Deus tuus lauans pedes tuos. Est enim apud pleròsq; consuetudo huius humilitatis, usque ad factum quod cernatur expressa. Vnde & Apostolus cum benemeritam uideam commendaret; *Si hospitio*, inquit, *recepit, si sanctorum pedes lauit*. & apud sanctos ubique uacue hæc consuetudo non est, quod manu non faciunt: corde faciunt: si in illorū numero sunt, quibus dicitur in hymno beatorum trium uirorum, *Benedicite sancti & humiles corde Dominum*. Multo autem melius, & sine controuersia uerius, ut etiam manibus faciat: nec dedignetur quod fecit Christus, facere Christianus. Cum enim ad pedes fratris inclinatur corpus, etiam in corde ipso uel excitatur, uel si iam inerat, confirmatur ipsius humilitatis affectus. Sed excepto isto mortali intellectu, ita nos huius dominici facti altitudinem cōmendasse meminimus, quòd lauando pedes iam lotorum atque mundatorum discipulorum significauerit Dominus propter humanos quibus in terra uersamur affectus, quantumlibet profecerimus in apprehensione iustitiæ, nos sine peccato nò esse, quos subinde abluit interpellando pro nobis, cum oramus patrem qui in cælis est, ut debita nostra dimittat nobis, *sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Quomodo ergo ad hunc intellectum poterit pertinere hoc

Baptismi efficacia.

Affectus nostri pedes nostri.

Cotidiana peccata.

Matt. 6. Orationis quotidiana necessitas.

Pedum lotio.

Necessitas proximorum subuenire debemus.

1. Iohan. 5. Fratrum pro peccatis orare debemus. Confessio mutua.

Prou. 27. Latus procius uidet.

Magister quis dicitur.

Professio.

Pauli apostoli gloria.

2. Cor. 11.

1. Cor. 1.

Psalm. 33. Lauaui omnia serui pedes.

1. Tit. 2. Lotio pedum mandata habet facta.

Humilitas Christiana ad pedes usque proxiui inuenitur. Affectus nostri. Dimittite nobis debita nostra. Accipite.

quod

quod ipse postea docuit, vbi sui facti exposuit rationem, dicens, *Si ego laui pedes vestros Dominus & Magister, debetis & vos alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis?* Nunquid dicere possumus, quod etiam frater fratrem à delicti poterit cogitatione mundare? Imò verò id etiam nos esse admonitos in eius dominici operis altitudine nouerimus, vt confessi inuicem delicta nostra, oremus pro nobis, sicut Christus interpellat pro nobis. Audiuius Apostolum Iacobum hoc ipsum euidentissimè præcipientem, ac dicentem, *Confitemini inuicem delicta vestra, & orate pro vobis: quia ad hoc Dominus nobis dedit exemplum.* Si enim ille qui nullum peccatum nec habet, nec habebit, orat pro peccatis nostris, quanto magis nos inuicem pro nostris orare debemus? & si dimittit nobis ille, cui non habemus quod dimittamus, quanto magis dimittere debemus inuicem nobis, qui sine peccato hic viuere non valemus? Quid enim videtur in hac altitudine sacramenti Dominus significare cum dicit, *Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis?* nisi quod apertissimè dicit Apostolus, *Donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos.* Inuicem itaque nobis delicta donemus, & pro nostris delictis inuicem oremus, atq; ita quodammodo inuicem pedes nostros lauemus.

Amen amen dico vobis, non est seruus maior Domino suo, neque Apostolus maior eo qui misit illum. Hoc ideo dixit, quia lauerat pedes seruorum Dominus, & ipse qui misit, eorum quos misit. *ἀπόστολος* Græcè, Latine dicitur missus, vt ostenderet ea quæ excelsus fecit humiliter, multo magis humilibus & infirmis humiliter esse facienda. Sed vt & hoc in loco spiritualis intellectus commoneret, quia si ipse qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, interpellat pro nobis excelsus, multo magis ipsi debemus orare pro inuicem. Sed & si dimittit nobis ille, cui non habemus quod dimittamus, multo magis oportet nos alterutrum dimittere nobis debita nostra: quod ipsum Apostolus quoque præcipiens, ait, *Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem sicut & Deus in Christo donauit vobis.*

Si hæc, inquit, scitis, beati eritis, si feceritis ea. Salutaris hæc multum nostri Saluatoris & sedulo est cogitanda sententia, quia beati erimus sciendo cælestia præcepta, si tamen ea quæ nouimus, operando sequemur. Qui enim cognita eius mandata seruare negligit, beatus esse non valet. qui hæc vel cognoscere contemnit, multo longius à beatorum sorte secluditur. Cum ergo hæc Dominus præmississet, adiunxit:

Non de omnibus vobis dico, ego scio quos elegerim, sed vt impleatur scriptura, Qui manducat meum panem leuabit super me calcaneum suum. Hoc quid est aliud, nisi, conculcabit me? Notum est de quo loquitur. Iudas ille traditor eius attingitur, ergo ipsum non elegerat: vnde ab eis quos elegit, isto sermone discernit. *Quod ergo dico, inquit, beati eritis, si feceritis ea, non de omnibus vobis dico:* est inter vos qui nõ erit beatus, neque faciet ea. *Ego scio quos elegerim:* Quos? nisi eos qui beati erunt faciendo quæ præcepit, ac facienda commonstrauit, qui efficiere beatos potest. Non est igitur traditor Iudas electus? *Quid est ergo quod alio loco dicit, Nonne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est?* An & ipse ad aliquid est electus? ad quod vtique erat necessarius, non autem ad beatitudinem, de qua modo ait, *Beati eritis si feceritis ea.* hoc non de omnibus dicit. Scit enim quos ad societatem beatitudinis huius elegerit, non est ex eis ille, qui panem illius sic edebat, vt super eum leuaret calcaneum. Illi manducabant panem dominicum, ille panem Domini contra Dominum. Illi vitam, ille panem. *Qui enim manducat indignè, ait Apostolus, iudicium sibi manducat.*

Anodo, inquit, dico vobis prius quam fiat, vt credatis cum factum fuerit, quia ego sum. Id est, ego sum de quo illa scriptura præcelsit, vbi dictum est, *Qui manducat meum panem, leuabit super me calcaneum.* Deinde sequitur, & dicit:

Amen amen dico vobis, quia qui accipit eum, si quem misero, me accipit, Qui autem me accipit, accipit eum qui me misit. Si enim voluerimus intelligere hoc ideo dictum, *Qui me ac-*

cipit, accipit eum qui me misit: quòd vnus naturæ sint, pater filius: consequens videbitur ex eorundem verborum regula, qua dictum est, *Qui accipit, si quem misero, me accipit:* vt vnus naturæ sit filius & Apostolus. Possit quidem & hoc non inæconuenienter intelligi, quoniam geminæ est gigas illa substantiæ, quæ exultauit ad currendam viam. *Verbum enim caro factum est.* hoc est, Deus homo factus est. Proinde ita dixisse possit videri, *Qui accipit eum quem misero, me secundum hominem accipit, qui autem me secundum Deum accipit, accipit eum qui me misit.* Sed cum ista dicebat, non à illo naturæ vnitas, sed in eo qui mittitur, mittentis commendabatur autoritas. Sic itaque vnusquisque eum qui est missus accipiat, vt in illo eum qui misit attendat. Si ergo attendas Christum in Petro, inuenies discipuli præceptorem. Si autem attēdas patrem in filio, inuenies vnigeniti genitorem. ac sic in eo qui missus est, sine vllò accipit errore mittentem.

Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu, & protestatus est, & dicit, Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me. Hincine turbatus est Iesus non carne, sed spiritu, quia dicturus fuerat, *Vnus ex vobis tradet me?* Nunquid nam illi hoc tum primum venit in mentem, vel tunc primum ei subito reuelatum est, eumque repente tanti mali nouitate turbauit? Nonne hinc paulo antè loquebatur dicens, *Qui manducat meum panem, leuauit super me calcaneum?* Nonne etiam superius ià dixerat, *Et vos mundi estis, sed non oēs?* Vbi Euangelista subiunxit, *Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum:* quem iam & ante significauerat dicens, *Nonne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est?* Quid est ergo quod nunc turbatus est spiritu, cum protestatus est, & dixit, *Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me?* An quia iam cum fuerat expressurus, vt non lateret in cæteris, sed discerneret à cæteris, ideo turbatus est spiritu? & quia ipse traditor iam fuerat, vt Iudæos quibus Dominus ab eo traderetur, adduceret, turbauit eum imminens passio, & periculum proximum, & traditoris impendens manus, cuius fuerat præcognitus animus? Tale quippe hoc est, quòd Iesus turbatus est spiritu, quale etiam illud quod ait, *Nunc anima mea turbata est, & quid dicam? Pater, salua me ex hac hora, sed propterea veni in horam hanc.* Sicut ergo hic eius anima turbata est hora propinquante passionis, ita etiam nunc exituro Iuda, atque venturo, & propinquante tanto scelere traditoris, turbatus est spiritu. Turbatur ergo potestatem habens ponendi animam suam, & potestatem habens iterum sumendi eam. Turbatur tam ingens potestas, turbatur petrae firmitas, an potius in eo nostra turbatur infirmitas? Ita vero nihil indignum erant Ieri de Domino suo, sed agnoscant se membra in capite suo. Qui mortuus est pro nobis, prius turbatus est idè ipse pro nobis. Quis ergo potestate mortuus est, potestate turbatus est. *Qui transfigurauit corpus humilitatis nostræ, conformatum corpori gloriæ suæ, transfigurauit in se etiam affectum infirmitatis nostræ, compatiens nobis affectu animæ suæ.* Proinde quando turbatur magnus, fortis, certus, inuictus, non timeamus quasi deficiat: non perit, sed nos quærit. nos inquam, nos omninò sic quærit: nos ipsos in illius perturbatione videamus, vt quando turbamur, non desperatione pereamus. nam quando turbatur, qui non turbaretur nisi volens, consolatur qui turbatur & non lens. Turbetur plane animus Christianus, non miseria, sed misericordia. timeat ne pereant homines Christo. cõtristetur cum perit aliquis Christo, lætetur, cum acquiruntur homines Christo. concupiscat acquiri homines Christo. Timeat & sibi, ne pereat Christo. Contristetur peregrinari se à Christo, concupiscat regnare cum Christo. Lætetur dum sperat se peregrinaturum esse cum Christo. Iste tunc certe quatuor quas perturbationes vocant, timor & tristitia, amor & lætitia. Habent eas iustus de causis animi Christiani. Firmissimi quidem sunt Christiani, si qui sunt, qui nequaquã morte imminente turbantur. Sed nunquid Christo firmiores? Quis hoc infansissimus dixerit? Quid est ergo quod ille turbatus est, nisi quia infirmos in suo corpore, hoc est in sua Ecclesia, suæ infirmitatis voluntaria similitudine cõsolatus est? vt si qui suorum adhuc morte

Psal. 18.

Christus in predicatoribus suis missus recipit.

10 an. 6.

Christus turbatio.

Passionibus ne succumbamus, passionibus in se nostras Christus recipit.

Philip. 3.

Turbatio hominis Christiani qualis esse debeat.

Perturbationes animi.

imminente turbantur, ipsum intueantur, ne hoc ipso se putantes reprobos, peiore desperationis morte forbeantur. Quantum itaque bonum de participatione diuinitatis eius expectare & sperare debemus, cuius nos & perturbatio tranquillat, & infirmitas firmat? Siue ergo isto loco ipsum Iudam pereuntem miserando turbatus est, siue sua morte propinquate turbatus est, non est tamen vilo modo dubitandum, non eum animi infirmitate, sed potestate turbatum: ne nobis desperatio salutis oriat, quando non potestate, sed infirmitate turbamur. Carnis quippe ille gerebat infirmitatem: quæ infirmitas resurrectione consumpta est. Sed quia non solum homo, verum etiam Deus erat, ineffabili distantia vniuersum genus humanum animi fortitudine superabat. Non ergo aliquo est cogente turbatus, sed turbauit semetipsum: quod de illo euidenter expressum est, quando Lazarum suscitauit. Nam ibi scriptum est, quod turbauit semetipsum, vt hoc intelligatur & vbi non legitur scriptum: & tamen eum legitur fuisse turbatum. Affectum quippe humanum, quando oportuisse iudicauit, in semetipso potestate commouit, qui hominem totum potestate suscepit. Etiam hoc nobis Dominus significare sua turbatione dignatus est, quod scilicet falsi fratres, & dominici agri illa zizania ita necesse est, vsque ad messis tempus inter frumenta tolerari, vt quando ex his aliqua separari etiam ante messem vrgens causa compellit, fieri sine Ecclesiæ perturbatione non posset. Hanc perturbationem sanctorum suorum per schismaticos & hæreticos futurum quodammodo prænunciens Dominus, præfigurauit in seipso, cum exituro Iuda homine malo, & commestione frumenti in qua diu fuerat toleratus, separatus separatione apertissima, relicto, turbatus est non carne, sed spiritu. Spirituales enim eius in huiusmodi scandalis non peruersitate sed charitate turbantur, ne forte in separatione aliquorum zizaniorum simul aliquid eradicetur & triticum. Turbatus est itaque Iesus spiritu, & protestatus est, & dixit, Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me. Vnus ex vobis, numero, non merito: specie, non virtute: commixtione corporali, non vinculo spirituali: carnis admiratione, non cordis totius vnitatem. Proinde non qui ex vobis est, sed qui ex vobis exiturus est. Nam quomodo erit verum quod protestatus est Dominus, & dixit, Vnus ex vobis, si verum est, quod ait idem ipse in epistola sua, cuius est hoc Euangelium, Ex nobis exierunt: sed non erant ex nobis? nam si fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum. Non erat igitur ex illis Iudas: mansisset enim cum illis, si esset ex illis. Quid est ergo, Vnus ex vobis tradet me? nisi, Vnus ex vobis exiturus est, qui tradet me? quia & ille qui ait, Si fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum: iam dixerat, ex nobis exierunt: ac per hoc vtrunque verum est, ex nobis, & non ex nobis. Secundum aliud ex nobis, secundum aliud non ex nobis. Secundum communionem sacramentorum ex nobis, secundum suorum proprietatem criminum non ex nobis.

Aspiciant ergo ad inuicem discipuli, hæstantes de quo diceret. Sic quippe in eis erat erga magistrum suum pia charitas, vt tamen eos humana alterum de altero stimulare infirmitas. Nota quidem sibi erat cuiusque conscientia: veruntamen quia proximi erat ignota, ita sibi singulis quisque erat certus, vt incerti essent & cæteris singuli, & singulis cæteri.

Erat ergo recubens vnus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. Quod dixerat in sinu, paulo post ait, vbi dicit, super pectus Iesu. Ipse est Ioannes, cuius est hoc Euangelium, sicut postea manifestat. Erat enim hæc eorum consuetudo qui sacras nobis literas ministrarunt, vt quando ab aliquo eorum diuina narrabatur historia, cum ad seipsum veniret, tanquam de alio loqueretur, & sic inferret ordini narrationis sue, tanquam rerum gestarum scriptor, non tanquam sui ipsius prædicator. Quocirca quod etiam hic beatus Euangelista non ait, Erat recubens in sinu Iesu: sed ait, Erat recubens vnus ex discipulis: nostrorum auctoritatem consuetudinem agnoscimus potius quam miremur. Quid enim deperit veritati, quando & res ipsa dicitur, & modo quodam dicendi iactantia deuitatur? Hoc

quippe narrabat, quod ad eius laudem maximam pertinebat. Quid est autem, quem diligebat Iesus? quali alios non diligeret, de quibus idem ipse Ioannes superius ait, In sinem dilexit eos. & ipse Dominus, Maiorem hac charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis. Et quis enumeret omnia diuinarum testimonia paginarum, quibus Dominus Iesus non illius, nec eorum qui tunc erant tantum, sed etiam post futurorum membrorum suorum, & totius Ecclesiæ suæ dilectorum ostenditur? Sed profecto later hic aliquid, & pertinet ad sinum in quo recubebat qui ista dicebat. Per sinum quippe quid significatur aliud quam secretum.

Innuir ergo Simon Petrus, & dicit ei. Notanda est locutio, dici aliquid non sonando, sed tantummodo innuendo. Innuir, inquit, & dicit. Vtiq; innuendo dicit. Si enim cogitando aliquid dicitur, sicut scriptura loquitur, Dixerunt apud semetipsos: quanto magis innuendo, vbi iam foras qualibuscunque signis promitur quod fuerat corde conceptum? Quid ergo dixit innuendo? quid nisi quod sequitur;

Quid est de quo dicit? Hæc verba Petrus innuit, quia non sono vocis, sed motu corporis dixit.

Itaque cum recubisset ille super pectus Iesu. Hic est vtique pectoris sinus, sapientiæ secretum.

Dicit ei, Dominus, quis es? Respondit Iesus, Ille est, cui intinctum panem porrexero: & cum intinxisset panem, dedit Iuda Simonis Iscariotæ. Et post panem tunc introiit in illum Satanas. Expressus est traditor, nudata sunt latebræ tenebrarum. Bonum est quod accepit, sed malo suo accepit, quia malè bonum malus accepit. Maltum quippe interest, non quod accipiatur, sed quis accipiat: nec quale sit quod datur, sed qualis ipse cui datur. Nam & bona obsunt, & mala profunt, sicut fuerint quibus dantur. Peccatum, inquit Apostolus, vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. Ecce per bonum factum est malum, dum male accipitur bonum. Quid ergo miraris, si datus Iudæ panis Christi, per quem manciparetur diabolo, cum videas è contrario datum Paulo angelum diaboli, per quem perficeretur in Christo? Ita & malo bonum obsuit, & bono malum profuit. Recordamini vnde sit scriptum, Quicumque manducauerit panem, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. & de his erat sermo, cum hoc Apostolus diceret, quia Domini corpus velut quemlibet alium cibum indiscrete negligenterque sumebant. Hic ergo si corripitur qui non diuidit, hoc est, non discernit à cæteris cibis Dominicum corpus, quomodo damnantur qui ad eius mensam fingens amicum accedit inimicus? Si reprehensione tangitur negligentia conuiuantis, qua pena percussit venditor inuitantis? Quid erat autem panis venditori datus, nisi demonstratio cui gratiæ fuisset ingratus? Intrauit ergo post hanc panem Satanas in Domini traditorem, vt ibi iam traditum plenius possideret, in quem prius intrauerat, vt deciperet. Neq; enim non in illo erat quando ad Iudæm perrexit, & de pretio tradendi Domini pactus est, cum hoc apertissimè Lucas Euangelista testetur & dicat, Intrauit Satanas in Iudam, qui cognominatur Iscariotes, vnum de duodecim, & abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum. Ecce vbi ostenditur quod iam intrauerat Satanas in Iudam. Prius ergo intrauerat immittendo in cor eius cogitationem qua traderet Christum. talis enim iam venerat ad cœnandum. Nunc autem post panem intrauit in eum, non ad hoc vt alienum tentaret, sed vt proprium possideret. Non autem, vt putant quidam negligenter legentes, tunc Iudas Christi corpus accepit. Intelligendum est enim quod iam omnibus eis distribuerat Dominus sacramentum corporis & sanguinis sui, vbi & ipse Iudas erat, sicut sanctus Lucas euidentissime narrat. Ac deinde ad hoc ventum est, vbi secundum narrationem Ioannis apertissimè Dominus per buccellam intinctam atq; porrectam suam exprimit traditorem, fortasse per panis tinctionem illius significans fictionem. Non enim omnia quæ tinguntur, abluuntur, sed vt inficiantur, nonnulla tinguntur. Si autem bonum aliquid hic significat tinctio, eodem bono ingratum non immerito est secuta damnatio.

Carnis nostre infirmitatem Christum accepit, & quare.

Matt. 13. Zizaniorum toleratio.

Schismaticorum turbatio.

1. Ioan. 2.

Sinu Iesu, pectus Iesu.

Dilexit eos, quem diligebat Iesus, quali alios non diligeret, de quibus idem ipse Ioannes superius ait, In sinem dilexit eos. & ipse Dominus, Maiorem hac charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis. Et quis enumeret omnia diuinarum testimonia paginarum, quibus Dominus Iesus non illius, nec eorum qui tunc erant tantum, sed etiam post futurorum membrorum suorum, & totius Ecclesiæ suæ dilectorum ostenditur? Sed profecto later hic aliquid, & pertinet ad sinum in quo recubebat qui ista dicebat. Per sinum quippe quid significatur aliud quam secretum.

Dicit ei, Dominus, quis es? Respondit Iesus, Ille est, cui intinctum panem porrexero: & cum intinxisset panem, dedit Iuda Simonis Iscariotæ. Et post panem tunc introiit in illum Satanas. Expressus est traditor, nudata sunt latebræ tenebrarum. Bonum est quod accepit, sed malo suo accepit, quia malè bonum malus accepit. Maltum quippe interest, non quod accipiatur, sed quis accipiat: nec quale sit quod datur, sed qualis ipse cui datur. Nam & bona obsunt, & mala profunt, sicut fuerint quibus dantur. Peccatum, inquit Apostolus, vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. Ecce per bonum factum est malum, dum male accipitur bonum. Quid ergo miraris, si datus Iudæ panis Christi, per quem manciparetur diabolo, cum videas è contrario datum Paulo angelum diaboli, per quem perficeretur in Christo? Ita & malo bonum obsuit, & bono malum profuit. Recordamini vnde sit scriptum, Quicumque manducauerit panem, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. & de his erat sermo, cum hoc Apostolus diceret, quia Domini corpus velut quemlibet alium cibum indiscrete negligenterque sumebant. Hic ergo si corripitur qui non diuidit, hoc est, non discernit à cæteris cibis Dominicum corpus, quomodo damnantur qui ad eius mensam fingens amicum accedit inimicus? Si reprehensione tangitur negligentia conuiuantis, qua pena percussit venditor inuitantis? Quid erat autem panis venditori datus, nisi demonstratio cui gratiæ fuisset ingratus? Intrauit ergo post hanc panem Satanas in Domini traditorem, vt ibi iam traditum plenius possideret, in quem prius intrauerat, vt deciperet. Neq; enim non in illo erat quando ad Iudæm perrexit, & de pretio tradendi Domini pactus est, cum hoc apertissimè Lucas Euangelista testetur & dicat, Intrauit Satanas in Iudam, qui cognominatur Iscariotes, vnum de duodecim, & abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum. Ecce vbi ostenditur quod iam intrauerat Satanas in Iudam. Prius ergo intrauerat immittendo in cor eius cogitationem qua traderet Christum. talis enim iam venerat ad cœnandum. Nunc autem post panem intrauit in eum, non ad hoc vt alienum tentaret, sed vt proprium possideret. Non autem, vt putant quidam negligenter legentes, tunc Iudas Christi corpus accepit. Intelligendum est enim quod iam omnibus eis distribuerat Dominus sacramentum corporis & sanguinis sui, vbi & ipse Iudas erat, sicut sanctus Lucas euidentissime narrat. Ac deinde ad hoc ventum est, vbi secundum narrationem Ioannis apertissimè Dominus per buccellam intinctam atq; porrectam suam exprimit traditorem, fortasse per panis tinctionem illius significans fictionem. Non enim omnia quæ tinguntur, abluuntur, sed vt inficiantur, nonnulla tinguntur. Si autem bonum aliquid hic significat tinctio, eodem bono ingratum non immerito est secuta damnatio.

Bona mala obsunt, mala bona profunt.

1. Cor. 11. Angeli diaboli, Paulo datum.

Corpus Christi negligenter sumitur, ac indignè.

Buccella intincta Iudæ.

Luc. 22. Satanas intrauit in Iudam.

Christus per buccellam intinctam exprimit traditorem.

Corpus Christi quomodo Iudas accepit.

Tom. 4. Epist. 5.

Loculi Christi.

Pecunia Ecclesiastica. Matt. 6.

1. Tim. 5.

Dies diei crucis verbum, & interpres huc pecuniam.

Joan. 7.

Christi clarificatio.

Matt. 13.

Adhuc tamen Iudæ possessio non à Domino, sed à diabolo, cum homini ingrato intrasset panis in ventrem, hostis in mentem: adhuc, inquam, tanti mali iam corde concepti plenus restabat effectus, cuius iam præcesserat damnandus affectus. Itaque Dominus, cum panis viuis panem mortuo tradidisset, & panem tradendo, panis traditorem ostendisset:

Quod facis, inquit, fac citius.] Non præcepit facinus, sed prædixit Iudæ malum, nobis bonum. Quid enim Iudæ peius, & quid nobis melius, quàm traditus Christus, ab illo aduersus illum, pro nobis præter illum? Quod facis, fac citius. O verbum libentius parati quàm irati: non tam in perniciem perferendi, quàm ad salutem fidelium festinando, quia traditus est propter delicta nostra, & dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. Vnde & de hoc dicit Apostolus, Qui me dilexit, & tradidit seipsum pro me. Nisi ergo se traderet Christus, nemo traderet Christum. Quid habet Iudas, nisi peccatum? Neque enim in tradendo Christo salutem nostram cogitauit, propter quam est traditus Christus: sed cogitauit pecuniæ lucrum, & inuenit animæ detrimentum. Quod facis, fac citius, non quia tu potes, sed quia hoc vult, qui totum potest.

Hoc autem nemo sciuit discumbentium ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Iudas, quia dicit et Iesus, Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum: aut vt egenis aliquid daret.] Habebat ergo Dominus loculos: & à fidelibus oblata conferuans & suorum necessitatibus, & aliis indigentibus tribuebat. Tunc primum Ecclesiasticæ pecuniæ forma est instituta, vbi intelligeremus, quod præcipit, non cogitandum esse de crastino, non ad hoc fuisse præceptum, vt nihil pecuniæ seruarietur à sanctis, sed ne Deo propter ista seruiatur, & propter inopiæ timorem iustitia deseratur. Nam & Apostolus in posterum prouidens ait, Si quis fidelis habet viduas, sufficienter tribuat eis, vt non grauetur Ecclesia, quo veris viduis sufficere possit.

Cum ergo accepisset buccellam, exiit continuo. erat autem nox (Et ipse qui exiit, erat nox. Cum ergo exisset nox) ait Iesus, Nunc clarificatus est filius hominis.] Dies ergo diei eructat verbum, id est, Christus discipulis fidelibus vt audirent eum, & amarent sequendo, & nox nocti annunciauit scientiam, id est Iudas Iudæis fidelibus, vt venirent ad eum, & apprehenderent persequendo. Quid ergo ait Dominus, posteaquam Iudas exiit, vt citius faceret quod erat facturus, hoc est Dominum traditurus? Quid ait dies, cum exisset nox? Quid ait redemptor cum exisset venditor? Nunc, inquit, clarificatus est filius hominis. Quare nunc? Nunquid quia exiit qui traditurus quia imminet, qui teneant & occidant? Itane nunc clarificatus est, quia propè est vt amplius humilietur? quia iam impendat vt alligetur, vt iudicetur, vt condemnetur, vt irideatur, vt crucifigatur, vt interimatur? Hæccine est glorificatio? an potius humiliatio? Nonne quando miracula faciebat, ait tamen de illo iste ipse Ioannes, Spiritus non erat datus, quia Iesus nondum erat clarificatus? Tunc ergo nondum erat glorificatus, cum mortuos suscitaret: & nunc est glorificatus, cum morti propinquaret? Nondum erat clarificatus faciens diuina, & glorificatus est passurus humana? Mirum si hoc Deus ille magister significabat, & dicebat his verbis. Altius est perscrutandum altissimi dictum, qui se aliquantum manifestat vt inueniamus, & iterum occultat vt inquiramus, & de inuentis ad inuenienda tanquam passibus ianitamur. Video hic aliquid quod præfigeret magnum aliquid. Exiit Iudas, & clarificatus est Iesus. Exiit filius perditionis, & clarificatus est filius hominis. Ille quippe exierat, propter quem dictum eis erat, Et vos mundi estis, sed non omnes. Exeunte itaque immundo, omnes mundi remanserunt, & cum suo mundatore remanserunt. Tale aliquid erunt, cum victus à Christo transferit hic mundus, & nemo in populo Christi remanebit immundus, cum zizanijs à tritico separatis iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Hoc futurum prævidens Dominus, & nunc significatum esse contestans, discedente Iuda, tanquam zizanijs separatis, remanentibus tanquam tritico Apostolis sanctis; Nunc, inquit, clarificatus est filius hominis, tanquam diceret, Ecce in mea illa

clarificatione quid erit, vbi malorum nullus erit, vbi bonorum nullus perit. Sic autem non est dictum, Nunc significata est clarificatio filij hominis: sed dictum est, Nunc clarificatus est filius hominis: quemadmodum non est dictum, Petra significabat Christum, sed petra erat Christus. Nec dictum est, Bonum semen significat filios regni, aut zizania significat filios maligni: sed dictum est, Bonum semen, hi sunt filij regni, zizania autem filij maligni. Sicut ergo solet loqui scriptura, res significantes tanquam illas quæ significantur appellans, ita locutus est Dominus dicens, Nunc clarificatus est filius hominis, posteaquam separato inde nequissimo, & secum remanentibus sanctis, significata est clarificatio eius, quando separatis iniquis, manebit in eternitate cum sanctis. Cum autem dixisset, Nunc clarificatus est filius hominis, adiunxit:

Et Deus clarificatus est in eo.] Ipsa enim clarificatio filij hominis est, vt Deus clarificetur in eo. Si enim non ipse in seipso, sed Deus clarificatur in illo, tunc Deus illum in se clarificat. Denique tanquam ista exponens adiungit & dicit:

Si Deus clarificatus in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso.] Hoc est, si Deus clarificatus est in eo, quia non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem eius qui misit illum: & Deus clarificauit eum in semetipso, vt natura humana, in qua est filius hominis, quæ à verbo æterno suscepta est, etiam immortaliter æternitate donetur: & continuo inquit, clarificabit eum: resurrectionem scilicet suam, non sicut nostram in fine seculi, sed continuo futuram hac attestante prædicens. Ipsa est enim clarificatio de qua Euangelista iam dixerat, quod paulò antè commemorauit, quia propterea nondum erat spiritus datus, illo vtique nouo modo in eis quibus fuerat eo modo post resurrectionem credentibus dandus, quia Iesus nondum erat clarificatus, id est, nondum fuerat mortalitas immortalitate vestita, & in æternam virtutem temporalis infirmitas commutata. potest & de ista clarificatione dictum videri, Nunc clarificatus est filius hominis: vt quod ait nunc, non ad imminentem passionem, sed ad vicinam resurrectionem pertinere credatur, tanquam fuerit factum, quod erat tam proxime iam futurum.

Filioli, adhuc modicum vobiscum sum.] Ne putarent ergo quod sic eum clarificaturus esset Deus, vt non eis coniungeretur vterius ea conuersatione qua in terra est; Adhuc, inquit, modicum vobiscum sum. tanquam diceret, Continuo quidem resurrectione clarificabor, non tamen continuo ascensus sum in cælum, sed adhuc modicum vobiscum sum. Sicut enim scriptum est in Actibus Apostolorum, fuit cum eis post resurrectionem, quadraginta dies intrans & exiens, manducans & bibens, non quidem habens esuriendi ac sitiendi egestatem, sed vsque ad ista carnis insinuans veritatem, quia cibandi & potandi iam non habebat necessitatem, sed potestatem. Hoc ergo quadraginta dies significauit dicendo, Adhuc modicum vobiscum sum: an aliquid aliud? Potest enim & sic intelligi, Adhuc modicum vobiscum sum, adhuc sicut vos in hac infirmitate carnis etiam ipse sum: donec scilicet moreretur, ac resurgeret: quia posteaquam resurrexit, cum illis quidem fuit diebus, vt dictum est, quadraginta, exhibitione corporalis præsentia: sed non cum illis fuit consortio infirmitatis humanæ. Est & alia diuina præsentia sensibus ignota mortalibus, de qua item dicit, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Hoc certe non est, Adhuc modicum vobiscum sum. Non enim modicum est vsque ad consummationem seculi. Aut si & hoc modicum est, (volat enim ætas, & in oculis Dei mille anni sicut dies vnus, aut sicut vigilia in nocte) non tamen hoc significare voluisse credendus est nunc, quando quidem secutus adiunxit;

Queritis me, & sicut dixi Iudæis, quod ego vado, vos non potestis venire.] Vtique post hoc modicum quo vobiscum sum, queritis me: & quod ego vado, vos non potestis venire. Nunquid post consummationem seculi, quod ipse vadit, venire non poterunt? Er vbi est quod aliquando post in hoc ipso sermone dicturus est, Pater, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum? Non ergo de illa sua cum suis præsentia, qua cum il-

1. Cor. 10. Matt. 13. Significata tanquam significata poni. Clarificatio Christi.

Modicum vobiscum sum, interpretatur.

Act. 1.

Christi nobiscum presentia.

Præsentia diuina. Matt. 28.

Psal. 89.

lis est vsque ad consummationem seculi, nunc locutus est vbi ait, *Adhuc modicum vobiscum sum*: sed vel de infirmitate mortali, qua cum illis erat vsque ad passionem suam: aut de presentia corporali, qua cum illis futurus erat vsque ad ascensionem suam. Quodlibet horum quis eligat, cum fide nolit gat. Ne cui autem videatur abhorreere ille sensus a vero, quod dicimus Dominum mortalis carnis communionem, in qua cum discipulis vsque ad passionem fuit, significare potuisse dicendo, *Adhuc modicum vobiscum sum*: apud alium quoque; Euangelistam post resurrectionem eius verba attendat: vbi ait, *Hec locutus sum vobis, cum adhuc essem vobiscum*, quasi tunc erat cum ipsis simul assistentibus, videntibus, tangentibus, colloquantibus. Quid est ergo, cum adhuc essem vobiscum? nisi, quod tunc erant in carne mortali, in qua estis & vos? Tunc enim in eadem carne quidem resuscitata erat, sed cum illis in eadem mortalitate iam non erat. Quapropter sicut ibi iam in mortalitate carnis veraciter ait, *Cum adhuc essem vobiscum*, vbi nihil aliud intelligere possumus, quam cum adhuc essem in carnis mortalitate vobiscum: ita & hic non absurde dixisse intelligitur, *Adhuc modicum vobiscum sum*: tanquam diceret, Adhuc modicum, sicut vos estis, mortalis sum. Ergo sequentia videamus, *Queretis me*: & sicut dixi Iudæis, *quod ego vado, vos non potestis venire*. & vobis dico modò, hoc est, modò non potestis. Iudæis autem cum hoc diceret non addidit modo. Isti itaque non poterant venire tunc, quod ille ibat, sed poterant postea. Nam hoc Apostolo Petro apertissime paulò post ait. Cum enim dixisset ille, *Domine, quò vadis?* respondit ei, *Quò ego vado, non potes me modo sequi: sequeris autem postea*. Sed hoc quid sit, non negligenter est prætereundum. Quo enim sequi tunc non poterant discipuli Dominum, sed postea poterant? Si dixerimus ad mortem, homini nato quod inuenitur tempus, quoad moriendum non fit idoneus? quandoquidem talis est in corpore corruptibili hominum adhuc, vt non sit ea facilius vita, quam mors. Non igitur adhuc minus idonei erant sequi Dominum ad mortem, sed minus idonei erant sequi Dominum ad vitam quæ non habet mortem. Illo quippe ibat Dominus, vt resurgens à mortuis iam non moreretur, & mors ei ultra non dominaretur. Moriturum quippe Dominum pro iustitia, quomodo iam fuerant secuturi, adhuc martyrio non marturi? aut iterum Dominum ad immortalitatem carnis quomodo iam fuerant secuti quando libet morituri, sed in seculi sine resurrecturi? Aut iterum Dominum ad sinum patris, nec relicturum eos, vnde non recessit cum venisset ad eos, quomodo iam fuerant secuturi, cum esse nemo possit in illa felicitate, nisi perfectus in charitate? Ideoque docens quomodo idonei esse possent pergere quod ille antecederat:

Mandatam nouum, inquit, do vobis, vt diligatis inuicem.] Hi sunt gressus quibus sequendus est Christus. Nonne iam hoc erat mandatam in antiqua Dei lege, vbi scriptum est, *Dilige proximum tuum tanquam teipsum*? Cur ergo nouum mandatam appellatur à Domino, quod tam vetus esse conuincitur? An ideo est mandatam nouum, quia exuto vetere induit nos hominem nouum? Innouat quippe audientem, vel potius obedientem, non omnis, sed ista dilectio quam Dominus vt à carnali dilectione distingueret, addidit, *sicut dilexi vos*. nam diligunt inuicem mariti & vxores, parentes & filij, & quæcunque alia homines inter se necessitudo humana deuinxerit, vt taceamus de dilectione culpabili atque damnabili, qua diligunt inuicem adulteri & adultere, scortatores & meretrices, & quoscunque; alios non humana necessitudo, sed humane vite noxia turpitudine coniungit. Mandatam ergo nouam nobis dedit Christus, vt diligamus inuicem, sicut ipse dilexit nos. Dilectio ista non innouat, vt simus homines noui, hæredes testamenti noui, cantatores cantici noui. Hæc dilectio, fratres charissimi, antiquos etiam iustos tunc Patriarchas & Prophetas, sicut postea beatos Apostolos, innouauit: ipsa & nunc innouat gentes, & ex vniuerso genere humano, quod diffunditur in toto orbe terrarum, facit & colligit populum nouum, corpus nouæ nuptiæ, filij Dei vniuenti spoliæ, de qua dicitur in Cantico canticorum, *Quæ est ista quæ ascendit dealbata?*

Vtique dealbata, quia innouata. Vnde nisi mandato nouo? propter quod pro inuicem in ea sollicita sunt membra. Audiunt enim atque custodiunt. *Mandatam nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis*, non sicut se diligant qui corrumpunt; nec sicut se diligant, quia homines, sed se diligant quoniam dii sunt, & filij altissimi omnes, vt sint filio eius vnico fratres, ea dilectione inuicem diligentes, qua ipse dilexit eos, perducatur eos ad illum finem qui sufficiat eis, vbi fatietur in bonis desiderium eorum. Tunc enim aliquid desiderio non deerit, quando omnia in omnibus Deus erit. Nolite itaque putare fratres mei in hoc quod ait Dominus, *Mandatam nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis*: illud magnum prætermisum esse, quo præcipitur vt diligamus Dominum Deum nostrum *ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente*. Sed bene intelligētibus vtrunq; inuenitur in singulis. Nam & qui diligit Deum, non potest eum contemnere præcipientem vt diligit proximum, & qui sanctè ac spiritaliter diligit proximum, quid in eo diligit nisi Deum? Ipsa est dilectio ab omni mundana dilectione discreta: quam distinguendo addidit Dominus, *sicut dilexi vos*. Quid enim nisi Deum dilexit in nobis? non quod habebamus, sed vt haberemus, vt perducatur nos, sicut paulò antè dixi: vbi sit *Deus omnia in omnibus*. Sic etià medicus rectè dicitur ægros diligere: & quid in eis diligit nisi salutem? quam cupit vtiq; reuocare: non morbum, quem venit expellere. Sic ergo & nos inuicem diligamus, vt quantum possumus, inuicem ad habendum in nobis Deum cura dilectionis attrahamus. Hanc dilectionem donat ipse nobis, qui ait;

Sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.] Ad hoc ergo nos dilexit, vt & nos diligamus inuicem, hoc nobis confers diligendo nos, vt mutua dilectione constringamur inter nos, & tam dulci vinculo connexis membris, corpus tanti capitis simus.

In hoc, inquit, cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis in inuicem.] Tanquam diceret, Alia munera mea habent vobiscum etiam non mei, non solum naturam, vitam, sensum, rationem, & eam salutem quæ hominibus peccatoribusque communis est, verum etiam linguas, sacramenta, prophetiam, scientiam, fidem, distributionem rerum suarum pauperibus, & traditionem corporis sui vt ardeant, sed quoniam charitatem non habentes, vt cymbala concrepant, nihil sunt, nihil eis prodest. Non ergo in illis quamuis bonis muneribus meis, quæ habere possunt etiam non discipuli mei, sed in hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis in inuicem. O ipsa Christi, pulchra inter mulieres. O dealbata ascendens, & incumbens super fratru elem tuum: quoniam cuius lumine illustraris vt candeas, eius adiutorio fulciris ne cadas. O quam bene tibi cantatur in illo Cantico canticorum, vel epithalamio tuo, Quia charitas in deliciis tuis. ipsa non comperdit cum impiis animam tuam. ipsa non discernit causam tuam, & sicut mors valida est, & in deliciis tuis est. Quam mirandi generis mors est, cui parum fuit non esse in penis, nisi esset insuper in deliciis?

Dicit ei Simon Petrus, Domine, quò vadis?] Sic vtiq; hoc dixit magistro discipulus, & Domino seruus, tanquam sequi paratus. Propterea quippe Dominus, qui eius animum vidit quare hoc interrogauerit, sic ei respondit;

Quò ego vado, non potes me modo sequi.] Tanquam diceret, Propter quod interrogas, non potes modo. Non ait, non potes, sed non potes modo. Dilationem intulit, non spem tulit: & eandem spem quam non tulit, sed potius dedit, sequenti voce confirmauit, addendo atque dicendo;

Sequeris autem postea.] Quid festinas Petre? Nondum te suo spiritu solidauit petra. Noli extolli præsumendo, non potes modo. Noli deiici desperando, *sequeris postea*. Sed adhuc ille quid dicit;

Quare non possum te sequi modo? Animam meam pro te ponam.] Quid in animo suo esset cupiditatis, videbat: quid virum, non videbat. Voluntatem suam iactabat infirmus, sed inspiciebat valetudinem medicus. Iste promittebat, ille prenoscebat. Qui nesciebat, audiebat: qui præciebat, docebat quantum sibi assumperat Petrus, intuendo quid vellet, ignorando quid posset. Quantum sibi assumperat, vt

Luca 24.

Homini
fragilitas
ac mortali-
tas.Dilectionis
mandatum
quomodo
nouum di-
catur.
Leuit. 19.Amor va-
rius.Amor
Christia-
nus.Cantic. 3.
& 8.

Matt. 22.

Proximi
dilectio
Deum dili-
gitur.Medicæ
ægros quo-
modo dili-
gere dicitur.Amoris
vinculum.1. Cor. 13.
Quædam
prophætia.

Cantic. 1.

Quædam
mors in de-
liciis.

cum Dominus venisset animam suam ponere pro amicis suis, ac per hoc & pro ipso, ille hoc Domino offerre confideret, & nondum pro se posita anima Christi, animam suam pollicetur positurum esse pro Christo.

Respondit ergo Iesus, Animam tuam pro me pones.] Itane? facies pro me, quod nondum ego pro te? *Animam tuam pro me pones?* Præire potes, qui sequi non potes? Quid tantum præsumis? Quid de te sentis? Quid esse te credis? Audi quid sis.

Amen amen dico tibi, non cantabit gallus, donec me ter neges.] Ecce quomodo tibi citò apparebis, qui magna loqueris, & te paruulum nescis. Qui mihi promittis mortem tuam, ter me negabis vitam tuam. Qui te iam putas mori posse pro me, prius viue pro te. Nam rimendo mortem carnis tuæ, mortem dabis animæ tuæ. Non enim ait, *Non cantabit gallus, donec hominem neges:* aut, sicut loqui familiariore cum hominibus dignatione consuevit, *Non cantabit gallus, donec filium hominis ter neges:* sed ait, *donec ter me neges.* Quid est, me, nisi quod erat? & quid nisi Christus erat? Quicquid ergo eius negavit, ipsum negavit: Christum negavit, Dominum Deum suum negavit, quia & ille discipulus eius Thomas quando exclamavit, *Dominus meus, & Deus meus,* non verbum, sed carnem tetigit: non incorporam Dei naturam, sed hominis corpus curiosis manibus contrectauit. Hominem itaque tetigit, & tamen Deum cognouit. Si ergo quod iste tetigit, hoc Petrus negavit: quod iste clamauit, hoc Petrus offendit. *Non cantabit gallus, donec me ter neges.* Dicas licet, Hominem nescio: dicas licet, *Homo, nescio quid dicis:* dicas licet, Non sum ex eius discipulis: me negabis. Si, quod dubitare nefas est, hoc Christus dixit, verumquæ prædixit, proculdubio Petrus Christum negavit. Non accusemus Christum, cum defendimus Petrum. Peccatum agnoscat infirmitas: nam mendacium non habet veritas. Agnouit plane peccatum suum infirmitas Petri, prorsus agnouit, & quantum mali Christum negando commiserit, plorando monstravit. Ipse suos redarguit defensores, & vnde illos conuincat, producit lachrymas testes. Neque nos cum ista dicimus, primum Apostolorum accusare delectat: sed hunc intuendo, admoneri nos oportet, ne homo quisquæ de humanis viribus fidat. Nam quid aliud pertinuit ad doctorem saluatoremque nostrum, nisi vt nobis, nequaquam de se quenquam debere præsumere, in ipso primo Apostolorum demonstrare exemplum? In anima itaque contigit Petri, quod offerebat in corpore: non tamen pro Domino, vt temere præsumebat, præcessit, sed aliter quam putabat? Nam quæ ante mortem & resurrectionem Domini, & mortuus est negando, & reuixit plorando. Sed mortuus est, quia superbe ipse præsumpsit, reuixit autem quia benigne ille respexit.

CAPVT XIV.

Et ait discipulis suis, Non turbetur cor vestrum: creditis in Deum, & in me credite.] Ne mortem sibi tanquam tantum homini timerent, & ideo turbarentur, consolatur eos, etiam Deum se esse contestans. *Creditis, inquit, in Deum, & in me credite.* Consequens est enim, vt si in Deum creditis, & in me credere debeatis, quod non esset cõsequens, si Christus non esset Deus. Creditis in Deum, & in eum credite, cui natura est, non rapina, esse æqualem Deo. *Semetipsum enim exinanuit, non tamen formam Dei amittens, sed formã serui accipiens.* Mortem metuitis huic formæ serui? *Non turbetur cor vestrum: Deus suscitabit illam formam Dei.* Sed quid est quod sequitur:

In domo patris mei mansiones multe sunt? Nisi quia & sibi metuebant: vnde audire debuerunt, *Non turbetur cor vestrum.* Quis enim eorum non metueret, cum Petro dictum esset, fidentiori, atque promptiori, *Non cantabit gallus, donec me neges?* Tanquam ergo essent ab illo perituri, merito turbabantur. Sed cum audiunt, *In domo patris mei mansiones multe sunt.*

Si quo minus, dixissem vobis: quia vado parare vobis locum.] A perturbatione recreantur, certi ac fidentes etiam post pericula tentationum se apud Deum cum Christo esse man-

furos: quia & si alius alio fortior, alius alio sapietior, alius alio iustior, alio sanctior, in domo patris mei multe mansiones sunt, nullus eorũ alienabitur ab illa domo, vbi mansionem pro suo quisque accepturus est merito. Denarius quidem ille æqualis est omnibus, quem paterfamilias eis qui operati sunt in vinea, i bet dari omnibus, non in eo discernens qui minus, & qui amplius laborarunt. quo utiq; denario vita significatur æterna, vbi amplius alius nemo viuuit, quoniam non est viuendi diuersa in æternitate mensura: sed multe mansiones diuersas meritorum in vna vita æterna significant dignitates. *Alia enim gloria solis, alia gloria lune, alia gloria stellarum.* *Stella enim ab stella differt in gloria.* Sic & resurrectio mortuorum. Tanquam stellæ sancti, diuersas mansiones diuersæ charitatis, tanquam in cælo fortiantur in regno. Sed propter vnum denarium nullus separatur à regno: atque ita erit *Deus omnia in omnibus:* vt quoniam *Deus charitas est,* per charitatem fiat, vt quod habent singuli, commune sit omnibus. Sic enim quisque habet, cum amat in altero, quod in se non etiam ipse habet. Non erat itaque alia inuidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis. Proinde respicienti sunt à corde Christiano, qui putant ideo dictum multas esse mansiones, qui extra regnum cælorum erit aliquid vbi beatè maneant innocentes, qui sine baptismo ex hac vita emigrauerunt, quia sine illo in regnum cælorum ingredi non potuerunt. Hec fides non est fides, quoniam non est vera & Catholica fides. Non ait Dominus, In vniuerso mundo, aut in vniuersa creatura, aut in vita vel beatitudine sempiterna mansiones multe sunt: sed, *In domo, inquit, patris mei mansiones multe sunt.* Nonne ista est domus, vbi ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactã, æternam in cælis? Nonne ista est domus de qua canramus, *Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te?* Ergo ne vos non domum cuiusque baptizati fratris, sed donum ipsius Dei patris, cui omnes fratres dicimus, *Pater noster qui es in cælis,* à regno separare cælorum, aut eam sic diuidere audebitis, vt aliquæ mansiones eius sint in regno cælorum, aliquæ autem extra regnum cælorum? Absit, absit, vt qui volunt in regno habitare cælorum, in hac stultitia velint habitare vobiscum. Absit, inquam, vt cum omnis domus regnantium filiorum non sit alibi: nisi in regno ipsius regni domus, pars aliqua non sit in regno.

Et si abiero, & præparauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad me ipsum, vt vbi ego sum, & vos sitis.] Quomodo vadit & parat locum, si tam multe mansiones sunt? Si quo minus dixisset, vado parare: aut si adhuc parandum est, cur non merito dixisset, vado parare? An istæ mansiones & sunt, & parandæ sunt? Si quo minus enim essent, dixisset, vado parare, & tamen quia istæ sunt vt parandæ sint, non eas vadit parare sicut sunt: sed si abierit, & præparauerit sicut futuræ sunt, iterum veniens accipiet suos ad semetipsum: vt vbi ipse est, sint etiam ipsi. Quomodo ergo mansiones in domo patris non aliat, sed ipsæ, & sine dubio iam sunt sicut parandæ nõ sunt? Quomodo paratumus, nisi quomodo etiam propheta prædicat Deum, quia facit quæ futura sunt? non enim ait, qui facturus est quæ futura sunt, sed qui fecit quæ futura sunt. ergo & fecit ea, & facturus est ea. Nam neque facta sunt si ipse non fecit, neque futura sunt si ipse non fecerit. Fecit ergo ea prædestinando, facturus est operando: sicut discipulos quando elegerit, satis indicat Euangelium, tunc utique quando eos vocauit: & tamen ait Apostolus, *Elegit nos ante constitutionem mundi, prædestinando utique, non vocando.* Sic & mansiones præparauit, & præparat: nec alias: sed quas præparauit, has præparat, qui fecit quæ futura sunt. Has præparauit prædestinando, præparat operando. Iam ergo sunt in prædestinatione. Si quo minus, dixisset, *ibo & parabo, id est prædestinabo.* Sed quia nondum sunt in operatione: *Et si abiero, inquit, & præparauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad me ipsum.* Parat autem mansiones, mansionibus parando manfores. Quippè cum dixerit, *In domo patris mei mansiones multe sunt,* quid putabimus esse domum Dei, nisi templum Dei? Quid autem sit, interrogetur Apostolus, & respondeat, *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* Hæc etiam re-

Beatitudo
sanctorum
qualis.
Matt. 20.
Denarius
diurnus vs-
ticularum
1. Cor. 15.
Parauit
sine bap-
tismo mortu-
orum man-
sio.
2. Cor. 5.
Psal. 83.
Matt. 6.
Eccles. 3.
Futura
Deus se it.
Matt. 4.
Ephes. 1.
1. Cor. 3.
Templum
Dei, san-
ctum.

Negatio
Petri qua-
si iurati.
Iam. 20.
Tanta de
Christo
confessio.
Luc. 22.
Philip. 2.
Mansiones
plurimas
multas.

1. Cor. 15.

gnum Dei quod filius traditurus est patri, Vnde dicit idē Apollolus: *Initium Christus, deinde qui sunt Christi in presentia eius, deinde finis, cum tradiderit regnum Deo, & patri.* id est, quos redemit sanguine suo, tradiderit contemplando etiam patri suo.

Ad hoc dicit ei Thomas, Domine, nescimus quo vadis, quomodo possimus viam scire? Vtrunque illos Dominus dixerat scire: vtrunque dixit ille nescire, & locum quod itur, & viam quā iur. Sed nescit ille mentiri: ergo isti sciebat, & se scire nesciebant. Conuincat eos iam scire, quod se putant adhuc vsque nescire.

Dicit ei Iesus, Ego sum via, & veritas, & vita. Nunquid non poterant ei dicere Apolloli eius, cum quibus loquebatur, Nescimus te? Proinde si eum sciebant, & via ipse est, viam sciebant. Si eum sciebant, & veritas ipse est, veritatem sciebant. Si eum sciebant, & vita ipse est, vitam sciebant. Ecce scire conuicti sunt, quod se scire nesciebant. Quid igitur & nos in isto sermone concipimus? quid putatis fratres mei? nisi quia dixit; Et quod vado, scitis, & viam scitis. Et ecce cognouimus quod sciebant viam, & quia sciebant ipsum qui est via. Sed via est quā itur: nunquid via est quod itur? Vtrunque autem illos dixerat scire, & quod vadit, & viam. Opus ergo erat vt diceret, *Ego sum via*: vt ostenderet, eos, quia scirent eum viam scire, quam putauerant se nescire. Quid autem opus erat vt diceret, *Ego sum via & veritas, & vita*: cum via cognita quā iret, restaret nosse quod iret? nisi quia ibat ad veritatem, ibat ad vitam? Ibat ergo ad seipsum per seipsum: & nos quod imus, nisi ad ipsum? & quā imus, nisi per ipsum? Ipse igitur ad seipsum per seipsum: nos ad ipsum per ipsum: imò verò ad patrē & ipse ad nos. Nam & de seipso alibi dicit, *Ad patrē vado*. & hoc loco propter nos;

Nemo venit ad patrem, nisi per me.

Nemo, inquit, venit ad patrem, nisi per me. Ac per hoc & ipse per seipsum, & ad seipsum, & ad patrem: & nos per ipsum, & ad ipsum, & ad patrem. Dic mihi Domine Deus meus, dic mihi obsecro, quomodo vadis ad te? Nunquid nā vt venires ad nos, reliqueras te, maximè quia non à te ipso venisti, sed pater te misit? Scio quidem quod te exinanisti, sed quia formam serui accepisti, non quia formam Dei vel ad quam redires dimisisti, vel quam reciperes amisisti: & tamen venisti, & nō solum vsq; ad carnales oculos, verumetiam vsque ad manus hominum peruenisti: quomodo, nisi in carne? Per hanc venisti, manens vbi eras. Per hanc redisti, & redisti: per hanc proculdubio, nō solum nobis quā veniremus ad te, verumetiam tibi quā venires & redires, via fuisti. Cū verò ad vitam, quod es ipse, isti, eandem profecto carnem tuam ad vitam de morte duxisti. Aliud quippè verbum Dei est, aliud homo: sed *verbum caro factum est*, id est, homo. Non itaque alia verbi, alia est hominis persona: quoniam vtrunq; est Christus, vna est persona. Ac per hoc quemadmodū caro cū mortua est, Christus est mortuus: & cum caro sepulta est, Christus sepultus est (sic enim corde credimus ad iustitiā, sic ore confessionē facimus ad salutem) ita cum caro à morte venit ad vitam, Christus venit ad vitā: & quia verbū Dei Christus est, Christus est vita. Ita miro quodam & ineffabili modo, qui nunquam dimisit vel admisit seipsum, venit ad seipsum. Venerat autem, vt dictum est, per carnem Deus ad homines, veritas ad mendaces. Deus enim verax, *omnis autem homo mendax*. Cū itaque ab hominibus abstulit, atq; illuc vbi nemo mentitur, carnem suam leuauit: idem ipse quia *verbum caro factum est*, per seipsum velut per carnem ad veritatem, quod est ipse, remeavit: quam quidem veritatem, quamuis inter mendaces, & in morte seruauit. Aliquando enim Christus fuit mortuus, sed nunquam fuit falsus. Accipite quamuis diuersum & longè impar exemplum, tamen vtrumque ad intelligendum Deum ex his quæ proprius subiecta sunt Deo. Ecce ego ipse quantum attinet ad animum meum, cum hoc sim quod estis & vós, si taceo, apud meipsum sum. si autem loquor vobis quod intelligatis, quodammodo ad vos procedo, nec me relinquo, sed & ad vos accedo, & non recedo vnde procedo. Cū autem tacuero, quodammodo ad me redeo, & quodammodo vobiscum maneo: si tenueritis quod audistis in

sermone quē dico. Si hoc potest imago quam fecit Deus, quid potest non à Deo facta, sed ex Deo nata imago Dei Deus? Cuius illud quo ad nos egressus est, & in quo à nobis regressus est, corpus, non sicut meus elapsus est sonus, sed manet vbi iam non moritur, & *moris ei vltra non dominabitur*. Quod itaque ait, Vt vbi ego sum, & vos sitis: vbi erant futuri, nisi in ipso? ac per hoc est etiam ipse in seipso: & id eo ibi illi, vbi & ipse, hoc est est, ipso. Ipla est igitur vita aeterna, in qua futuri sumus cum acceperit nos ad se: & ipsa vita aeterna, quod ipse est, in ipso est. *Vbi est ipse, & nos sumus*, hoc est, in ipso: *sicut pater habet vitam in semetipso*. Et vtiq; non aliud est vita quam habet, nisi quod est ipse qui hanc habet. *sic dedit filio habere vitam in semetipso*, cū ipse sit eadem vita, quam habet in semetipso. Nunquid autem nos vita quod est ipse, hoc erimus, cum in illa vita, hoc est in ipso esse cœperimus? Non vtiq; quia ipse existendo vita, habet vitam, & ipse est quod habet: & quod vita est in ipso, ipse est in seipso. nos autem non ipsa vita, sed ipsius vitæ participes sumus. atque ita ibi erimus, vt in nobis ipsis non quod ipse est, esse possimus, sed nos ipsi non vita, ipsum habeamus vitam, qui seipsum habet vitam, eo quod ipse est vita. Denique ipse & in seipso est immutabiliter, & in patre inseparabiliter: nos vero cum in nobis ipsis esse voluissimus, ad nos ipsos turbati sumus: vnde illa vox est, *Ad meipsum turbata est anima mea*. atque in deterius commutati: neque id quod fuimus, manere potuimus. Cū autem per ipsum venimus ad patrem, sicut ait, *Nemo venit ad patrem, nisi per me*: manentes in illo nec à patre nos quisquam poterit separare, nec ab illo.

Psal. 41.

Nemo venit ad patrem, nisi per me.

Si cognouissetis me, inquit, & patrem meum vtiq; cognouissetis. Hoc est, quod ait, *Nemo venit ad patrem, nisi per me*. Deinde subiungit;

Et amodo cognoscitis eum, & vidistis eum. Sed Philippus, vnus ex Apollolis quid audierit non intelligens;

Domine, inquit, ostende nobis patrem, & sificat nobis. Cui Dominus: *Tanto, inquit, tempore vobiscum sum, & non cognouistis me, Philippe? qui videt me, videt & patrem.* Quomodo nunc dicit, *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me*: cū profecto & quod iret, & viā scirent, nō ob aliud, nisi quod ipsum vtiq; scirent? Sed faciliè ista soluitur quæstio, si dicamus, quod nemo aliqui eorū sciebant, aliqui nesciebant, atq; in his qui nesciebant, Philippus erat: & quod ait, *Et quod ego vado, scitis, & viam scitis*: illis dixisse intelligatur, qui sciebant: non Philippo, cui dictum est, *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me, Philippe?* His ergo qui filium iam nouerant, etiam illud de patre iam dictum est, *Et amodo cognoscitis eum, & vidistis eum*. Dictum est enim, propter omnimodam similitudinem, quæ illi cum patre est: vt ideo amodo dicerent nosse patrem, qui nouerant similem filium. Ergo iam sciebant filium, etsi non omnes, certè quidam eorum, quibus dicitur, *Et quod vado scitis, & viam scitis*. Ipse est enim via. Sed patrem nesciebant: ideo audiunt, *Si cognouissetis me, & patrem meum cognouissetis*. per me vtiq; & illum. Alius enim ego sum, alius ille. Sed ne putarent dissimilem, *Et amodo, inquit, cognoscitis eum*. Viderunt enim eius simillimum filium. Sed admonendi fuerant talem esse etiam patrem, quem nondum videbant, qualis est filius quem videbant. & ad hoc valet quod postea Philippo dicitur, *Qui videt me, videt & patrem*. nō quod ipse sit & pater, & filius: quod in Sabellianis, qui vocantur etiam Patri passiani, Catholica fides damnat: sed quod tam similes sint pater & filius, vt qui vnum norit, ambos nouerit. Solemus enim de simillimis duobus ita loqui: *is qui vnum illorum videt, & qualis sit alius, voluit nosse, vt dicamus, Vidistis istum? illum vidistis.* Sic ergo dictum est, *Qui videt me, videt & patrem*: non quia ipse est pater, qui filius, sed quod à patris similitudine in nullo profus discrepet filius. Nam nisi duo essent pater & filius, non dictum esset, *Si cognouissetis me, & patrem meum cognouissetis*. Vtiq; enim, quia nemo, inquit, venit ad patrem, nisi per me: *si cognouissetis me, & patrem meum cognouissetis*: quoniam ego, per quem veni ad patrem, perducam vos ad eum, vt ipsum etiam cognoscatis. Sed quoniam illi sum omni-

Vita aeterna quæ sit.

Rom. 3.

Sabellian.

no simillimus, amodo cognoscitis eum, cum cognoscitis me: & vidistis eum, si oculis cordis vidistis me. Quid ergo est quod dicis Philippe, *Ostende nobis patrem, & sufficit nobis?* Tanto, inquit, tempore vobiscum sum, & non cognovistis me. Philippa? *Qui me videt, videt & patrem.* Quod si à te multum est hoc videre, saltem quod non vides, crede.

Quomodo enim dicis, inquit, ostende nobis patrem? Si me vidisti, qui illi omnimodo similis sum, vidisti illum cui similis sum. Quod si videre non potes, non saltem credis quia ego in patre, & pater in me est? Poterat hic dicere Philippus, Video quidem te, & credo te esse simillimum patri: sed nunquid arguendus & obiurgandus est, cui cum similem videt, etiam illum cuius est similis, vult videre? Similem quidem novi, sed adhuc alterum sine altero novi. Non mihi sufficit, nisi & illi cui ille est similis, noverim. *Ostende itaq; nobis patrem, & sufficit nobis.* Sed ideo magister discipulum arguebat, quoniam cor postulantis videbat, tanquam enim melior pater esset quam filius, ita Philippus patrem nosse cupiebat, & ideo nec filium sciebat, quo melius aliquid esse credebat. Ad hunc sensum corrigendum dictum est, *Qui videt me, videt & patrem:* quomodo tu dicis, *Ostende nobis patrem?* Video quomodo tu dicis: non alterum quæris videre similem, sed illum putas esse meliorem.

Non credis quia ego in patre, & pater in me est? Cur in similibus distantiam cupis cernere? Cur inseparabiles separatim desideras nosse?

Verba que ego loquor vobis, à meipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera. Non creditis, quia ego in patre, & pater in me est? Alioquin, &c.] Ergo & verba opera sunt? Plane ita est. Nam profecto qui proximum loquendo edificat, bonum opus operatur. Sed quid est, *A meipso non loquor:* nisi, *A meipso non sum qui loquor?* Ei quippè tribuit quod facit, de quo ipse est qui facit.

Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera que ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem vado.] Qui facit hoc? Qui faceret opera quæ Christus fecit, non inveniebamus? qui etiam maiora faciet, inveniuntur sumus? Sed dixerimus sermone pristino, quia maius fuit umbræ suæ transitu (quod discipuli fecerunt) quam simbræ suæ tactu (quod ipse Dominus fecit) sanare languentes: & quia plures Apostolis, quam ipso per os proprium prædicante Domino crediderunt: ut hæc viderentur opera, intelligenda esse maiora, non quod maior esset magistro discipulus, vel Domino servus, vel adoptivus vni genito, vel homo Deo, sed quod per illos ipse dignaretur eadem maiora facere, qui dicit eis alio loco, *Sine me nihil potestis facere.* Ipse quippè, ut alia omittam, quæ sunt innumera, sine ipsis fecit ipsos, sine ipsis fecit hunc mundum: & quia homo etiam ipse fieri dignatus est, sine ipsis fecit & seipsum. Quid autem illi sine ipso, nisi peccatum? Denique & hic quod de hac re poterat nos mouere, mox abstulit. Cum enim dixisset, *Qui credit in me, opera que ego facio, & ipse faciet & maiora horum faciet:* continuo secutus adiunxit, *Quia ego ad patrem vado:*

Et quodcumque petieritis in nomine meo, hoc faciam.] Qui dixerat, *faciet:* postea *faciam* dicit. Porro autem maiora per eum facere, quam præter eum, non est defectio, sed dignatio. Quid enim retribuunt serui Domino pro omnibus quæ retribuit eis? quandoquidem inter cætera bona etiam hoc eis donare dignatus est, ut maiora faceret per illos, quam præter illos. Nonne ab ore ipsius diues ille tristis abscessit, quando vitæ æternæ consilium quod quaesivit, auditum abiicit? & tamen posteaquam ab illo auditum non fecit vnus, fecerunt multi, cum loqueretur per discipulos magister bonus. Ecce maiora fecit prædicatus à creditibus, quam locutus audientibus. Verum hoc adhuc mouet, quod hæc maiora per Apostolos fecit: non autem ipsos tantum significans ait, *Opera que ego facio, & vos facietis, & maiora horum facietis:* sed omnes ad tuam familiam pertinentes intelligi volens, *Qui credit in me, inquit, opera que ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet.* Si ergo qui credit faciet, non credit utique qui non faciet: sicuti est, *Qui diligit me, mandat a mea custodit:* unde profecto qui non

cultodit, non diligit. Item alio loco, *Qui audit, inquit, verba mea hæc, & facit ea, similabo eum viro prudenti, qui edificavit domum suam super petram.* Qui ergo non est similis huic viro prudenti, proculdubio aut verba mea hæc audit & non facit, aut omnino nec audit, nec facit. *Qui credit in me, inquit, licet moriatur, vivet.* Qui ergo in me non credit, non utique vivet. Tale etiam hoc est, *Qui credit in me faciet.* Non itaq; credit, qui non faciet. Quid est hoc, fratres? Nunquid inter credentes in Christum non est computandus, qui non fecerit opera maiora, quam Christus? Durum est, absurdum est: ferri non potest: non toleratur, nisi intelligatur. Apostolum igitur audiamus, *Credenti, inquit, in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam.* In hoc opere facimus opera Christi: quia & ipsum credere in Christum, opus est Christi. Hoc operatur in nobis, non utique sine nobis. Audi iam ergo, & intellige: *Qui credit in me, opera que ego facio, & ipse faciet.* Prius ergo faciam, deinde & ipse faciet: quia facio ut faciat. Quæ opera, nisi ut ex impio iustus fiat? *Et maiora horum faciet.* Quorum obsecro? nunquidnam omnium operum Christi maiora facit, qui cum timore & tremore suam ipsius salutem operatur, quod utique in illo, sed non sine illo Christus operatur? Prorus maius hoc esse dixerim, quam est cælum & terra, & quæcumque cernuntur in cælo & in terra. Et cælum enim & terra transibit, prædestinatorum autem salus & iustificatio permanebit. In illis tantum opera Dei, in his autem est etiam imago Dei. Sed in cælis sedes, dominationes, principatus, potestates, Archangeli, Angeli, opera sunt Christi: nunquid etiam his operibus maiora facit, qui operante in se Christo, cooperatur æternam salutem ac iustificationem suam? Non hic audeo præcipitare sententiam. Intelligat qui potest, iudicet qui potest, vtrum maius sit iustus creare, quam impios iustificare. Certè enim si æqualis est vtrunque potentia, hoc maioris est misericordiae. Hoc est enim pietatis sacramentum, quod manifestum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria. Sed omnia opera Christi intelligere, ubi ait, *Maiora horum faciet:* nulla nos necessitas cogit. Horum enim forsitan dixit, quæ ille faciebat: tunc autem verba fidei faciebat, & de his operibus fuerat prælocutus, dicens, *Verba que ego loquor vobis, à meipso non loquor: pater autem in me manens, ipse facit operam.* Tunc igitur verba eius, erant opera eius. Et utique minus est verba iustitiæ prædicare, quod fecit præter nos: quam impios iustificare, quod ita fecit in nobis, ut faciamus & nos.

Quia ego ad patrem vado: & quodcumque petieritis nomine meo, hoc faciam. Sic ergo perrexit ad patrem, ut non relinqueret indigentes, sed exaudiret petentes. Sed quid est, *quodcumque petieritis,* cum videamus plerumque fideles eius petere, & non accipere? An forte propterea, quia malè petunt? nam hoc exprobrauit Apostolus Iacobus dicens, *Petitis, & non accipitis, eò quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis.* Malè ergo vrsus eo quod vult accipere, Deo potius miserante non accipit. Proinde si hoc ab illo petitur, unde homo læditur exauditus, magis metuendum est, ne quod posset non dare propitius, det irarus. An non videmus Israelitas malo suo impetrasse? Concupierant enim carnis vesci, quibus pluebat manna de cælo. Euigila igitur homo fidelis, & vigilanter audi quod illic positum est, *In nomine meo.* Ipsum enim, *Quodcumque,* non ait *petieritis,* vtrunque, sed *in nomine meo.* Qui promittit ergo tam magnum beneficium, quis vocatur? Utique Christus Iesus. Christus significat regem, Iesus significat saluatorem. Non itaque saluos nos faciet quicumque rex, sed rex saluator. Ac per hoc quodcumque petimus aduersus utilitatem salutis, non petimus in nomine saluatoris: & tamen ipse Saluator est, non solum quando facit quod petimus, verumetiam quando non facit: quoniam quod videt peti contra salutem, non faciendo, potius se exhibet saluatorem. Nouit enim medicus quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus: & ideo contraria poscentis non facit voluntatem, ut faciat sanitatem. Quapropter quando volumus ut faciat quodcumque petimus, non

Ioan. 11.

Rom. 4. Credere in Christum, opus Christi.

Philip. 2. Sal u nobra maior quam cælum & terra.

Impii iustificatio maior quam celi & terra creatio.

Verba, opera sunt.

Orantes non semper exaudimur, & quare. Iacob. 4.

Num. 11.

Petitiones nostras non semper exaudimur, & quare.

Verba opera sunt.

Maiora horum faciet etc. exponitur. Matt. 9.

Ioan. 15.

Operari in maiora faciet etc. Matt. 9.

Luc. 12.

Operari in maiora faciet etc. Matt. 9.

Matt. 7.

Nomine
Christi pe-
tenda que-
ritimus.

utrumque, sed in nomine eius petamus. quod si fecerit, ut Saluator facit, quod est nomen eius fidelibus eius. Est quippe impiis & damnaator, qui dignatur fidelibus esse saluator. Qui ergo credit in eum, quodcumque petierit in nomine quod est illis qui credunt in eum, hoc facit, quoniam hoc sicut saluator facit. Si autem qui in eum credit, aliquid per ignorantiam contra salutem suam petit, non in nomine saluatoris petit, quia saluator ei non erit, si quod eius salutem impedit, fecerit. Vnde tunc expedit potius, ut non faciendo propter quod inuocatur, faciat quod vocatur. Propterea non solum Saluator, sed etiam magister bonus, ut faciat quodcumque petierimus, in ipsa oratione quam nobis dedit, docuit quod petamus: ut etiam sic intelligamus non petere nos in nomine magistri, quod petimus præter regulam ipsius magisterij. Sanè quædam quamuis in nomine eius petamus, id est, secundum magistrum petamus, non tunc quando petimus facit, sed tamen facit. Neque enim qui & illud petimus facit, ut veniat regnum Dei, propterea non facit quod petimus, quia non statim cum illo in æternitate regnamus. Differt enim quod petimus non negatur. Veruntamen orantes, tanquam seminantes non deficiamus: tempore enim proprio metemus. Non autem negligenter audiendum est, quod Dominus, ne quisquam eum putaret quod se promissit facere petentibus, sine patre esse facturum, cum dixisset, *Quodcumque petieritis in nomina meo, hoc faciam*: continuè subiecit;

Ut glorificetur pater in filio, si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam. Nullo modo igitur sine patre facit: quandoquidem ut in illo pater glorificetur, propterea facit. Facit ergo pater in filio, ut filius glorificetur in patre. Et facit filius in patre, ut pater glorificetur in filio: quoniam vnum sunt pater & filius. Spiritum paraclætum Christus promissit Apostolis. Quo autem modo promissit, aduertamus.

Si diligitis me, inquit, mandata mea seruare: & ego rogabo patrem, & alium paraclætum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum. Spiritum veritatis. Cum hoc dicat de Spiritu sancto, quem nisi habeamus, nec diligere Deum possumus, nec eius mandata seruare: quomodo diligimus, ut eum accipiamus, quem nisi habeamus, diligere non valeamus? Quomodo mandata seruabimus, ut eum accipiamus, quem nisi habeamus, mandata seruare non possumus? Restat ergo ut intelligamus Spiritum sanctum habere qui diligit, & habendo mereri ut plus habeat, & plus habendo plus diligit. Tam itaque habebant spiritum discipuli, quem Dominus promittebat, sine quo eum Dominum non dicebant: nec tamen eum adhuc sic habebant, sicut eum Dominus promittebat. Et habebant ergo, & non habebant, qui quantum habendus fuerat, nondum habebant. Habebant itaque minus, dandus erat eis amplius. Habebant occulte, accepturi erant manifeste: quia & hoc ad maius donum Sancti spiritus pertinebat, ut eis innotesceret quod habebant. De quo munere Apostolus loquens ait, *Nos autem non spiritum huius mundi accipimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.* Nam & ipsam manifestam imperfectionem Spiritus sancti, non semel, sed bis Dominus numero egit. Mox enim ut resurrexit à mortuis, insufflans ait, *Accipite Spiritum sanctum.* Nunquid igitur qui tunc dedit, ideo non misit etiam postea quem promissit? Aut non idem ipse est Spiritus sanctus, qui & tunc est insufflatus ex ipso, & post ab ipso missus est cælo? Quapropter cur ipsa quæ facta est euidenter donatio eius, bis facta fuerit, alia quæstio est. Fortassis enim propter duo præcepta dilectionis, proximi, & Dei, ut commendaretur ad Spiritum sanctum pertinere. quod verò ait, *Rogabo patrem, & alium paraclætum dabit vobis*: ostendit & seipsum esse paraclætum: Paraclætus enim Latine dicitur, aduocatus: & dictum est de Christo, *Aduocatum habemus ad patrem, Iesum Christum iustum.* Sic autem mundum dixit non posse accipere Spiritum sanctum, sicut etiã dictum est, *Prudentia carnis inimica est in Deum*: legi enim Dei non est subiecta: nec enim potest, velut si dicamus, Iniustitia, iustitia esse non potest; Mundum quippe ait, hoc in loco significans dilectores mundi:

quæ dilectio non est à patre: & ideo dilectioni huius mundi, de qua satagimus, ut minuatur & consumatur in nobis, contraria est dilectio Dei, quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Mundus ergo eum accipere non potest;

Quia non videt eum, neque scit eum. Non enim habet inuisibiles oculos mundana dilectio, per quos videri Spiritus sanctus nisi inuisibiliter non potest.

Vos autem, inquit, cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Erat in eis ut maneat, non manebat ut sit. Prius enim est esse alicui, quam manere. Sed ne purarent quod dictum est, apud vos manebit: ita dictum, quem admodum apud hominem hospes visibiliter manere consuevit, exposuit quid dixerat, apud vos, cum adiunxit & dixit, *in vobis.* Ergo inuisibiliter videtur: nec si non sit in nobis, potest esse in nobis eius scientia. Sic enim à nobis videtur in nobis & nostra conscientia. Nam faciem quidem videmus alterius, nostram non videmus: conscientiam vero nostram videmus, alterius non videmus. Sed conscientiam nunquam est nisi in nobis, Spiritus autem sanctus potest esse etiam sine nobis. Datur quippe ut sit & in nobis. Sed videri & sciri quemadmodum videndum videndus est, & sciendus est, non potest à nobis, si non sit in nobis.

Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos. Orphanus pupilli sunt. Illud enim Græcum eiusdem rei nomen est, hoc Latinum. Nam & in Psalmo ubi legimus, *Pupillo tu eris adiutor.* Græcus habet, Orphanus. Quamuis ergo nos filius Dei suo patri adoptauerit filios, & eundem patrem nos voluerit habere per gratiam, qui eius pater est per naturam: tamen etiã ipse erga nos paternum quodammodo demonstrat affectum, cum dicit, *Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.* Hinc est quod etiam sponsi filio nos appellat, ubi dicit, *Veniet hora ut auferatur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt filij sponsi.* Quis autem sponsus, nisi Dominus Christus? Deinde sequitur & dicit;

Adhuc modicum, & mundus me iam non videt. Quid enim? tunc non videbat eum mundus, quandoquidem mundi nomine vult intelligi eos, de quibus & superius locutus est, dicens de Spiritu sancto, *quem mundus accipere non potest, quia non videt eum, neque cognoscit eum?* Videbat eum planè mundus oculis in carne conspicuum: non autem videbat quod in carne verbum latebat. Videbat hominem, non videbat Deum. Videbat indumentum, non videbat indutum. Sed quoniam post resurrectionem etiam ipsam carnem suam, quam non solum videndam, verum etiam contrèctandam demonstravit suis, voluit demonstrare non suis, hinc fortassis intelligendum est esse dictum, *Adhuc modicum, & mundus me iam non videt.* Vos autem videtis me: quia ego vivo, & vos viuētis. Cur de præsentis se dixit viuere, illos autem de futuro esse victuros? nisi quia victuros etiam carnis vita, utique resurgentes, qualis in ipso præcedebat, & illis est pollicitus securitatem: & quia ipsius mox futura fuerat resurrectio, præsentis posuit temporis verbum, propter significandam celeritatem: illorum autem, quoniam seculi differtur in finem, non ait Viuētis, sed viuētis. Duas ergo resurrectiones, suam scilicet mox futuram, & nostram in seculi fine venturam, duobus verbis præsentis temporis & futuri eleganter breuiterque promissit, *quia ego vivo, inquit, & vos viuētis.* Quia viuētis ideo, & nos viuemus. *Per hominem quippe mors, & per hominem resurrectio mortuorum.* Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur: quoniam nemo ad mortem, nisi per illum: nemo ad vitam, nisi per Christum. Quia nos viximus, mortui sumus. Quia viuētis ipse, viuemus nos. Mortui sumus illi, quando viximus nobis. Quia vero mortuus est ille pro nobis, & sibi viuēt, & nobis. Quia enim viuēt ille, & nos viuemus. Nam sicut per nos mortem potuimus, non sic & vitam per nos habere possemus. In illo die, inquit;

Vos cognoscetis, quia ego sum in patre meo, & vos in me, & ego in vobis. In quo die, nisi de quo ait, *Et vos viuētis?* Tunc enim erit ut possimus videre quod credimus, nam & nunc est in nobis, & nos in illo. Sed hoc nunc credimus, tunc autem etiam cognoscemus: quamuis & nunc credendo

Matt. 6.

Galat. 6.
Diuerso pe-
titionum,
negatio
non est.

Spiritus
sancti vir-
tus & do-
norum eius
argumentum.
1. Cor. 12.

1. Cor. 2.
Spiritus
sanctus his
Apostolis
visibiliter
datur.
Ioan. 20.

Dilectio
duplex.
Paraclæ-
tus.
1. Ioan. 2.
aduersus
noster.

Rom. 1.

Conscientia
nostra.

Orphanus.

Psalms.

Luc. 5.
Sponsus
Carinus.

1. Cor. 11.

nouerimus, sed tunc contemplando noscemus. In illo ergo die quando viuemus ea vita qua mors absorbetur, cognoscemus quia ipse in patre, & nos in ipso, & ipse in nobis: quia tunc perficietur hoc ipsum quod nunc inchoatum est iam per ipsum, vt sit in nobis, & nos in ipso.

Qui habet, inquit, mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me.] Qui habet in memoria, & seruat in vita: qui habet in sermonibus, & seruat in moribus: qui habet audiendo, & seruat faciendo: aut qui habet faciendo, & seruat perseverando: *ipse est, inquit, qui diligit me.* Opere est demonstranda dilectio, ne sit infructuosa nominis appellatio.

Et qui diligit me, inquit, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.] Quid est, diligam? tanquam tunc dilecturus sit, & nunc non diligit? Absit. Quomodo enim nos pater sine filio, aut filius sine patre diligeret? Quomodo cum inseparabiliter operentur, separabiliter diligunt? Sed ad hoc dixit, *diligam eum*: ad eum quod sequitur, *& manifestabo ei meipsum.* Diligam, & manifestabo: id est, ad hoc diligam, vt manifestem. Nunc enim ad hoc dilexit, vt credamus, & mandatum fidei teneamus: tunc ad hoc diligit, vt videamus, & ipsam visionem mercedem fidei capiamus: quia & nos nunc diligimus credendo quod videbimus: tunc autem diligemus videndo quod credimus. Quia ergo dixerat Dominus, *Adhuc modicum, & mundus me iam non videt*, vos autem videtis me: interrogauit eum de hoc ipso Iudas, non ille traditor eius qui Iscariotes cognominatus est, sed cuius Epistola inter scripturas canonicas legitur.

Domine, quid factum est quia nobis manifestaturus es teipsum, & non mundo?] Simus cum ipsis tanquam interrogantes discipuli, communemque magistrum audiamus & nos. Iudas enim sanctus, non immundus, nec insectator Domini, sed sectator, causam quæsiuit quare se non mundo, sed suis manifestaturus esset Iesus? quare adhuc modicum, & mundus non videret eum?

Respondit Iesus, & dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum seruat, & pater meus diligit eum, & ad eum venimus, & mansionem apud eum faciemus.] Ecce exposita est causa quare tuis se manifestaturus est, non alienis: quos mundi nomine appellat: & ipsa causa est, quod hi diligant, illi non diligant. Ipsa est causa de qua facer insonat Psalmus, *Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta.* Qui enim diligunt: quia diligunt, diliguntur: qui vero non diligunt, si linguis hominum loquantur, & Angelorum, sicut aramentum sonans, & cymbalum tinniens: & si habuerint Prophetiam, & scierint omnia Sacramenta, & omnem scientiam, & habuerint omnem fidem, vt montes transferant, nihil sunt: & si distribuerint omnem substantiam suam, & tradiderint corpus suum vt ardeant, nihil eis prodest. Dilectio sanctos discernit à mundo, quæ facit vnanimis habitare in domo. In qua domo facit pater & filius mansionem, qui donant & ipsam dilectionem, quibus donent in fide etiam suam manifestationem: de qua discipulus interrogauit magistrum, vt non solum illi qui tunc audiebant per os eius, sed etiam nos per Euangelium eius hoc nosse possimus. Quæsiuerat enim de Christi manifestatione, & audiuit de dilectione & mansione. Est ergo quædam Dei manifestatio interior, quam prorsus impij non nouerunt, quibus Dei Patris & Spiritus sancti manifestatio nulla est, filij vero esse potuit, sed in carne: quæ nec talis est, qualis illa: nec semper illis adesse potest, qualiscunque sit, sed ad modicum tempus, & hoc ad iudicium, non ad gaudium: ad supplicium, non ad præmium. Nunc est ergo vt intelligamus, quantum aperire ipse dignatur, quo modo dictum sit, *Adhuc modicum, & mundus me non videt: vos autem videtis me.* Verum est quidem quod post paululum etiam corpus suum, in quo eum poterant & impij videre, oculis eorum fuerat subtracturus: quandoquidem post resurrectionem nemo eum vidit illorum. Sed quoniam dictum est, *restantibus Angelis, sic veniet quemadmodum eum vidistis eundem in caelum:* nec aliud credimus, quam illum in eodem corpore ad iudicium viuorum & mortuorum esse venturum: proculdubio tunc eum videbit mundus, quo nomine significati sunt à regno eius alieni. Ac per hoc longè

melius intelligitur aliud iam tempus significare voluisse in eo quod ait, *Adhuc modicum, & mundus me iam non videt*, quando in fine sæculi auferetur ab oculis damnatorum, vt illi eum de cætero videant apud quos diligentes eum facit pater atque ipse mansionem. Modicum autem dixit, quia & id quod prolixum videtur hominibus, breuissimum est ante oculos Dei. De hoc quippe modico iste ipse Ioannes Euangelista, *Filioli, inquit, nouissima hora est.* Ne quis porro existimet patrem tantummodo & filium sine Spiritu sancto apud dilectores suos facere mansionem, recolat quod superius de Spiritu sancto dictum est, *Quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum: vos autem cognoscistis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.* Ecce facit in sanctis cum Patre & Filio sanctus etiam Spiritus mansionem: intus vtique, tanquam Deus in templo suo. Deus Trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus veniunt ad nos, dum venimus ad eos. Veniunt subueniendo, venimus obediendo. Veniunt illuminando, venimus intuendo. Veniunt implendo, venimus capiendo: vt sit nobis eorum non extranea visio, sed interna: & in nobis non transitoria mansio, sed æterna. Sic mundo non se filius manifestat. Mundus enim est dictus hoc loco, de quibus continuo subiunxit atque ait:

Qui non diligit me, sermones meos non seruat.] Hi sunt qui Patrem & Spiritum sanctum nunquam vident: filium autem, non vt beatificentur, sed vt iudicentur, ad modicum vident: nec ipsum in forma Dei, vbi est cum Patre & Spiritu sancto inuisibilis, sed in forma hominis, vbi esse in mundo voluit patiendo contemptibilis, iudicando terribilis. Quod vero adianxit:

Et sermo quem audistis, non est meus, sed eius qui misit me patris.] Non miremur, non pauemus: non est minor pater, sed non est nisi à patre: non est impar ipso, sed non est à seipso. Neque enim mentitus est dicendo, *Qui non diligit me, sermones meos non seruat.* Ecce suos dixit esse sermones. Nunquid sibi est ipse contrarius vbi rursus dixit, *Et sermo quem audistis, non est meus?* Et fortasse propter aliquam distinctionem vbi suos dixit, pluraliter dixit, hoc est sermones. Vbi autem sermonem, hoc est verbum, non suum dixit esse, sed patris, seipsum intelligi voluit. *In principio erat verbum, & verbum apud Deum, & Deus verbum,* non vtique suum, sed patris est verbum: quo modo nec sua imago, sed patris, nec suus filius idem ipse, sed patris. Rectè igitur actori tribuit quicquid facit æqualis, à quo habet hoc ipsum quod illi est indifferenter æqualis.

Hæc locutus sum vobis apud vos manens.] Illa vtique mansio alia est, quam promittit futuram: hæc vero alia, quam præsentem esse testatur. Illa spiritalis est, atque intrinsecus mentibus redditur, hæc corporalis extrinsecus oculis atque auribus exhibetur. Illa in æternum beatificat liberatos, hæc in tempore visitat liberandos. Secundum illam Dominus à suis dilectoribus non recedit, secundum hanc, it & redit. *Hæc, inquit, locutus sum vobis apud vos manens,* vtique præsentia corporali, qua cum illis visibilis loquebatur.

Paracletus autem, inquit, Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & commemorabit vos omnia quæcumque dixero vobis.] Nunquid nam dicit filius, & docet Spiritus sanctus, vt dicente filio verba capiamus? docente autem Spiritu sancto eadè verba intelligamus? quasi dicat filius sine Spiritu sancto, aut Spiritus sanctus doceat sine filio? Aut vero non & filius doceat, & Spiritus sanctus dicat? & cum Deus aliquid dicit & docet, Trinitas ipsa dicat & doceat? Sed quoniam Trinitas est, oportebat eius singulas insinuare personas, eademque nos distinctè audire, inseparabiliter intelligere. Audi patrem dicentem vbi legis, *Dominus dixit ad me, filius meus es tu.* Audi & docentem vbi legis, *Omnia qui audiuit à patre & didicit, venit ad me.* Filium vero dicentem modo audisti: de se quippe ait, *Quæcumque dixero vobis: quem & si docentem vis nosse, magisterum recole.* Vnus est, inquit, magister vester Christus. Spiritum porro sanctum, quem modo audisti docentem, vbi dictum est, *Ipse vos docebit omnia:* audi etiam dicentem, vbi legis in Actibus Apostolorum B. Petro dixisse Spiritum sanctum, *Vade cum illis, quia ego misi eos.* Omnis igitur &

Christus post iudicium à reprobis non videbitur. Ioan. 2

Humana forma in ipso videtur Christus in iudicio.

Trinitas videtur.

Psal. 2. Ioan. 6. Docere Dei. Matt. 23. Act. 10

Dilectio opere demonstratur.

Iudas scilicet apostolus.

Psal. 42. 1. Cor. 13.

Charitas necesse est. Psal. 67.

Manifestatio.

Act. 1.

dicit & docet Trinitas. Sed nisi etiam singillatim commendaretur, eam nullo modo humana capere utcumque posset infirmitas. Cum ergo sit omnino inseparabilis, nunquam Trinitas esse sciretur, si semper inseparabiliter diceretur. Nam & cum dicimus Patrem & Filium & Spiritum sanctum, non eos vtiq; dicimus simul, cum ipsi non possint esse non simul. Quod vero addidit, *Commemorabit vobis*: intelligere debemus etiam quod iubemur non obliuisci saluberrimos monitus ad gratiam pertinere, qua nos commemorat Christus.

Pax Christi. *Pacem, inquit, relinquo vobis, pacem meam do vobis.*] Hoc est quod legimus apud Prophetam, *Pacem super pacem.* Pacem nobis relinquit iturus, pacem suam nobis dabit in fine venturus. Pacem nobis relinquit in hoc sæculo, pacem suam nobis dabit in futuro sæculo. Pacem nobis relinquit, in qua manentes, hostem vincimus: pacem suam nobis dabit, quando sine hoste regnabimus, quid autem nobis relinquit ascendens à nobis, nisi seipsum, dum non recedit à nobis? *Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum.* Pax ergo ipse nobis est, & cum credimus quia est, & cum videmus eum sicuti est. Sed quid est quod ubi ait, *Pacem relinquo vobis*, non addit, *meam*: ubi vero ait, *do vobis*, ibi dicit *meam*? Vtrum subaudiendum est *meam*, & ubi dictum non est, quia postea dictum est, & potest referri ad vtrumque, etiam quod semel dictum est? An forte & hic aliquid lateat, quod petendum est & querendum, & ad quod pulsantibus aperiendum? Quid enim si pacem suam eam voluit intelligi, qualem habet ipse? Pax vero ista quam nobis relinquit in hoc sæculo, nostra potius est dicenda quàm ipsius. Illi quippe nihil repugnat in seipso, quia nullum habet omnino peccatum. Nos autem talem pacem nunc habemus, in qua adhuc dicamus, *Dimitte nobis debita nostra.* Est ergo nobis pax aliqua, quoniam condelectamur legi Dei secundum interiorem hominem: sed non est plena, quia videmus aliam legem in membris nostris repugnantem legi mentis nostræ. Itemque inter nos ipse est nobis pax, quia inuicem nobis credimus, quod inuicem diligamus. Sed nec ista plena est, quia cogitationes cordis nostri inuicem non videmus: & quædam de nobis, quæ non sunt in nobis, vel in melius inuicem vel in deterius opinamur. Itaque ista etiam si ab illo nobis relicta est pax, nostra est. Nisi enim ab illo, non haberemus & talem: sed ipse non habet talem. Si tenuerimus vsque in finem, qualem accepimus, qualem habet habebimus, ubi nihil nobis repugnet ex nobis, & nihil nos inuicem lateat in cordibus nostris. Nec ignoro ista Domini verba etiam sic accipi posse, ut eiusdem sententiæ repetitio videatur.

Pax nostra. *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Vt quod dixerat pacem, hoc repetierit, dicens, *pacem meam*: & quod dixerat, *relinquo vobis*, hoc repetierit, dicens, *do vobis*. Vt volet, quisque accipiat: me tamen delectat (credo quod & vos fratres mei dilecti) sic tenerem istam pacem, ubi aduersarium concorditer vincimus, ut desideremus pacem, ubi aduersarium non habebimus, Quod vero Dominus adiunxit: atque ait,

Mandata pax. *Non quomodo mundus dat, ego do vobis.*] Quid est aliud, nisi, quomodo homines dant, qui diligunt mundum, ita do vobis? qui propterea sibi dant pacem, ut sine molestia litium atque bellorum, non Deo, sed amico suo mundo perfruantur: & quando iusti dant pacem, ut non eos persequantur, pax esse non potest vera, ubi non est vera concordia, quia disuncta sunt corda. Quo modo enim consors dicitur, qui sortem iungit: ita ille consors dicens est, qui cor iungit. Nos ergo charissimi, quibus Christus pacem reliquit, & pacem suam non nobis dat sicut mundus, sed sicut ille per quem factus est mundus: ut concordēs simus, iungamus inuicem corda, & cor nostrum sursum habeamus, ne corrumpatur in terra.

Consors. *Concors.* *Non turbetur cor vestrum, neq; formidet. Audistis quia ego dixi vobis, Vado & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtiq; quia vado ad patrem, quia pater maior me est.*] Hinc ergo turbati & formidare poterat cor illorum, quod ibat ab eis, quamuis venturus ad eos, ne forsitan gregem lupus hoc intervallo inuaderet pastoris absentia. Sed à quibus homo

abscedebat, Deus non relinquebat: idem ipse Christus, homo & Deus. Ergo & ibat per id quod homo erat, & manebat per id quod Deus erat. Ibat per id quod vno loco erat, manebat per id quod vbique erat. Cur itaque turbarentur & formidarent, quando sic deferebat oculos, ut non desereret cor? quamuis Deus etiam qui nullo continetur loco, discedat ab eorū cordibus, qui eum relinquunt moribus, non pedibus: & veniat ad illos qui conuertuntur ad eum non facie, sed fide: & accedunt ad eum mente, non carne. Vt autem intelligerent secundum id quod homo erat cum dixisset, *Vado & venio ad vos*, adiecit atque ait, *Si diligeretis me, gauderetis vtiq; quia vado ad patrem, quia pater maior est.* Per quod ergo filius non est æqualis patri, per hoc erat iturus ad patrem, à quo & venturus est iudicaturus viuos & mortuos. Ipse ergo Christus filius Dei, æqualis patri in forma Dei, quia semetipsum exinanivit, non formam Dei amittens, sed formam serui accipiens, maior est & seipso, quia maior est forma Dei quæ amissa non est, quàm serui, quæ accepta est. Quid itaque mirum, vel indignum, si secundum hanc serui formam loquens ait Dei filius, *Pater maior me est?* & secundum Dei formam Dei loquens ait idē ipse Dei filius, *Ego & pater vnum sumus?* Vnum sunt enim secundum id quod *Deus erat verbum*: & maior est pater secundum id quod *verbum caro factum est*. Secundum hanc serui formam, puer Christus etiam parentibus suis minor erat, quando paruus maioribus, sicut scriptum est, *subditus erat*. Æqualis enim patri filius, per quem factus est homo, ut minor esset patre, factus est homo. Quod nisi fieret, quid est homo? Dicat plane Dominus & magister noster, *Si diligeretis me, gauderetis vtiq; quia vado ad patrem, quia pater maior est.* Agnoscamus geminam substantiam Christi, diuinam scilicet, quæ æqualis est patri: humanam, quæ maior est pater: vtrumque autem simul, non duo, sed vnus Christus, ne sit quaternitas, non Trinitas Deus. Sicut enim vnus est homo anima rationalis & caro, sic vnus est Christus Deus & homo. Ac per hoc Christus est Deus, anima rationalis & caro. Christus in his omnibus, & Christum in singulis confitemur. Quis est ergo per quem factus est mundus? Christus Iesus, sed in forma Dei. Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? Christus Iesus, sed in forma serui. Item de singulis quibus homo constat. Quis non est derelictus in inferno? Christus Iesus, sed in anima sola. Quis resurrexerit triduo iacuit in sepulchrum? Christus Iesus, sed in carne sola. Dicitur ergo & in his singulis Christus Iesus: verum hæc omnia non duo vel tres, sed vnus est Christus. Ideo ergo dixit, *Si diligeretis me, gauderetis vtiq; quia vado ad patrem*: quoniam naturæ humanæ gratulandū est, eo quod sic assumpta est à verbo vnigenito, ut immortalis constitueretur in cælo: atque ita fieret terra sublimis, ut incorruptibilis puluis federet ad dexteram patris. Hoc enim modo se iterum dixit ad patrem: nam profecto ad illum ibat, qui cum illo erat. Sed hoc erat ire ad eum, & recedere à nobis, mutare atque immortale facere, quod mortale suscepit ex nobis, & leuare in cælum, per quod fuit in terra pro nobis. Quis non hinc gaudeat, qui sic diligit Christū, ut suam naturam iam immortalē gratuletur in Christo, atque id speret futurum esse per Christum?

Et nunc dixi vobis prius quam fiat, ut cum factum fuerit creditis.] Quid est hoc, cum magis credere homo debeat antequam fiat id quod credendum est? Hæc est enim laus fidei, si quod creditur, non videtur. Nam quid magnum est, si creditur quod videtur? Secundum illam eiusdem Domini sententiam, quando discipulum arguit, dicens, *Quia vidistis, credidistis: beati qui non vident, & credunt.* Et nescio vtrum credens dicendus est quisquam quod videt. Nam ipsa fides in Epistola quæ scribitur ad Hebræos, ita est definita, *Est autem fides, sperantium substantia, conuictio rerum quæ non videntur.* Quapropter si fides est rerum quæ creduntur, eadem quæ fides earum rerum est quæ non videntur, quid sibi vult quod Dominus ait, *Et nunc dixi vobis prius quam fiat, ut cum factum fuerit, creditis?* Nonne potius dicendum fuit, *Et nunc dixi vobis prius quam fiat, quod cum factū fuerit, videatis?* Nam & ille cui dictū est, *Quia vidistis, credidistis:* non hoc credit quod vidit, sed aliud vidit, aliud creditit.

Vidit enim hominem, credidit Deum. Sed & si dicuntur credi quæ videntur, sicut dicit vnusquisque oculis suis se credidisse: non tamen ipsa est quæ in nobis ædificatur fides, sed ex rebus quæ videntur, agitur nobis vt ea credantur quæ non videntur. Quocirca dilectissimi, vnde nunc sermo est, quòd Dominus ait, *Et nunc dixi vobis prius quàm fiat, vt cum factum fuerit, credatis*: illud vtique dicit, *cum factum fuerit*, quod cum post mortem visuri erant viuentem, & ad patrem ascendentem: quo viso illud fuerant credituri, quod ipse esset Christus filius Dei, qui potuit hoc & facere cum prædixisset, & prædicere antequam faceret: credituri autem hoc nõ fide noua, sed aucta, aut certe cum mortuus esset defocia, cum resurrexisset refecta. Neque enim cum filius Dei non & ante credebant: sed cum in illo factũ esset quod ante prædixit, fides illa quæ tunc quando illis loquebatur, fuit parua, & cum moretur, pene iam nulla, & reuixit, & creuit. Deinde quid dicit?

Iam non multa loquar vobiscum, venit enim princeps mundi huius.] Quis, nisi diabolus?

Et in me non habet quicquam] Nullum scilicet omnino peccatum. Sic enim ostendit non creaturam sed peccatorum principem diabolum, quos nunc nomine mundi huius appellat. Et quotiescunque mundi nomen in mali significatione ponitur, nõ ostendit nisi mundi istius amatores, de quibus alibi scriptum est, *Quicumque voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur*. Abh̄t ergo, vt sic intelligatur diabolus princeps mundi, tanquam gerat vniuersi mundi, id est, cœli & terræ, atque omnium qui in eis sunt, principatum: de quali mundo dictum est, cum de Christo verbo sermo esset, *Et mundus per eum factus est*. Vniuersus itaque mundus à summis cœlis vsque ad infimam terram, creatori est subditus, non defertori: redemptori, non interemptori: liberatori, non captiuatoris: doctõri, non deceptoris. Quomodo autem sit intelligendus princeps mundi diabolus, euidentius aperuit Apollolus Paulus, qui cum dixisset, *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem*, id est, aduersus homines: subiicit atque ait, *Sed aduersus principes & potestates, & rectores mundi tenebrarum harum*. Sequenti enim verbo exposuit quid dixisset mundi, cum subiicit, *tenebrarum harum*: ne quisquam mundi nomine intelligeret vniuersam creaturam, cuius nullo modo sunt rectores Angeli defertores. *Tenebrarum*, inquit, *harum*: id est, mundi istius amatorum. Ex quibus tamen electi non sunt, non per suum meritum, sed per Dei gratiam: quibus dicit, *Fuistis enim aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino*. Omnes ergo fuerunt sub rectoribus *tenebrarum harum*, id est, hominum impiorum, tanquam tenebræ sub tenebris. Sed *gratias Deo, qui eruit nos*, sicut dicit idem Apollolus, *de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum filij charitatis sue*: in quo princeps huius mundi, hoc est *tenebrarum harum*, non habebat quicquam: quia neque cum peccato Deus venerat, nec eius carnem de peccati propagatione virgo pepererat. & tanquam ei diceretur, cur ergo moreris, si non habes peccatum, cui debeat mortis supplicium? continuo subiicit:

Sed vt cognoscat mundus quia diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio, surcite eamus hinc.] Discumbens enim discumbentib' loquebatur. *eamus* autem dicit. Quòd nisi ad illum locum vnde fuerat tradendus ad mortem, qui nullum habebat meritum mortis, sed habebat vt moreretur, mandatum patris, tanquam ille de quo prædictum erat, *Quæ non rapis, tunc exoluebam*: mortem sine dubio soluturus, & nos à morte debita redempturus.

CAPUT XV.

Ego sum vitis vera, &c.] Ille locus Euangelicus, fratres, vbi se dicit Dominus vitem, & discipulos suos palmites, secundum hoc dicit, quòd est caput Ecclesiæ, nosque membra eius, mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, Vnius quippe naturæ sunt vitis & palmites. Propter quod cum esset Deus, cuius naturæ non sumus, factus est homo, vt in illo esset vitis humana natura, cuius & nos homines palmites esse possumus. Quid est ergo, *Ego sum vitis*

vera? nunquid vt adderet vera, hoc ad eam vitem retulit, vnde ista similitudo translata est? Sic enim dicitur vitis per similitudinem, non per proprietatem, quemadmodũ dicitur, ouis, agnus, leo, petra, lapis angularis, & cætera huiusmodi, quæ magis ipsa sunt vera, ex quibus dicuntur istæ similitudines, non proprietates. Sed cum dicit, *Ego sum vitis vera*: ab illa se vtique discernit, cui dicitur, *Quomodo conuersa es in amaritudinem, vitis aliena?* Nam quo pacto est vitis vera, quæ expectata est vt faceret vnam, fecit autem spinas? *Ego sum*, inquit, *vitis vera*;

Et pater meus agricola est. Omnem palmitem non ferentem fructum, tolles eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat.] Nunquid vnum sunt agricola & vitis? Secundum hoc ergo vitis Christus, secundum quod ait, *Pater maior me est*. Secundum id autem quod ait, *Ego & pater vnum sumus, & ipse agricola est*. Nec talis, quales sunt qui extrinsecus operando exhibent ministerium: sed talis, vt det etiam intrinsecus incrementum. Nam *neq, qui plantat, est aliquid, neq, qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*. Et vtique Deus est Christus, quia *Deus erat verbum*. vnde ipse & pater vnum suat. & si *verbum caro factum est*: quod non erat, manet quod erat. Denique cum de patre tanquam de agricola dixisset, quod infructuosos palmites tollat, fructuosos autem purget, vt plus afferant fructum: continuò etiam seipsum mundatorem palmitum ostendens:

Iam vos, inquit, mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.] Ecce & ipse mundator est palmitum, quod est agricolæ, non vitis officium: qui etiam palmites operarios suos fecit. Nam et si non dant incrementum, impendunt tamen aliquod adiumentum: sed non de suo: quia *suum me*, inquit, *nihil potestis facere*. Mundi scilicet, atque mundandi. Neque enim nisi mundi essent, fructũ ferre potuissent: & tamen omnem palmitem qui fert fructum, purgat agricola, vt fructum plus afferat. Fert fructum, quia mundus est: atque vt plus afferat, purgatur adhuc. Quis est enim in hac vita sic mundus, vt nõ sit magis magisque mundandus: vbi si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est? Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & iustus, qui dimittit nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Mundet vtique mundos, hoc est fructuosos, vt tãto sint fructuosiores, quãto fuerint mundiores. *Iam vos mundi estis propter verbum quod locutus sum vobis*. Quare non ait, *Mundi estis propter baptismum* quo abluti estis: sed ait, *Propter verbum quod locutus sum vobis* nisi quia & in aqua verbum mundat. Detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum etiam ipsum tanquam visibile verbum. Nam de hoc vtique dixerat, quando pedes discipulis lauit, *Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus*. Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens. *Hoc est verbum fidei, quod predicamus*, ait Apollolus: *quia si confessi fueri in ore tuo, quia Dominus est Iesus, & credideris in corde tuo quia Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris*. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Vnde & in Actibus Apollolorum legitur, *Fide mundans corda eorum*. & in epistola sua beatus Petrus, *Sic & vos, inquit, baptisma saluos facit, non carnis depositio sordium, sed conscientia bona interrogatio*. Hoc est verbum fidei, quod predicamus: quo sine dubio, vt mundare possit, consecretur & baptismus. Christus quippe nobiscum vitis, cum patre agricola, dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea. Lege Apollolum, & vide quid adiungat: *Vt eam sanctificaret, inquit, mundans eam lauacro aque in verbo*. Mundatio igitur nequaquam fluxu & labili tribueretur elemento, nisi adderetur in verbo.

Manete, inquit, in me, & ego in vobis.] Non quomodo illi in ipso, sic ipse in illis. vtrunque enim prodest, non ipsi, sed illis. Ita sunt quippe in vite palmites, vt viti non conferant, sed inde accipiant vnde viuant. Ita vero vitis est in palmitibus, vt vitale alimentũ sum ministret eis, nõ sumat ab eis. Ac per hoc & manentem in se habere Christum, &

Christus quomodo dicatur vera vitis.
Hier. 2. Esai. 5.
1. Cor. 3. Ioan. 1.
1. Ioan. 1.
Baptismi virtus vnde.
Verbi Dei, efficacia. Lauare pedes.
Verbum si Dei.
Rom. 10.
Act. 15.
1. Pet. 3.
Palmites vitis.
Ephes. 5.

manere in Christo, discipulis prodest utrunque, non Christo: nam præciso palmitate, potest de viua radice alius pullulare. qui autem præcisus est, sine radice non potest viuere. Denique adiungit & dicit:

Sicut palmæ non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis.] Magna gratiæ commendatio, fratres mei. Corda illustrauit humilium, ora obstruit superbiorum. Siue ergo parum siue multum, sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest: quia etsi partium attulerit palmæ cum purgat agricola ut plus afferat: tamen nisi in vite manserit, & vixerit de radice, quantumlibet fructum à semetipso non potest ferre.

Si quis in me, inquit, non manserit, mittetur foras sicut palmæ, & arefcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.]

Ligna itaque vitis tanto sunt contemptibilia si in vite nõ manserint, quanto gloriosiora si manserint. Denique sicut de his etiam per Ezechielem Prophetam Dominus dicit, *præcisæ nullis agricolarum vsibus prosunt, nullis fabrilibus operibus deputantur.* Vnum è duobus palmiti congruit, aut vitis, aut ignis, si in vite non est, in igne erit. Ut ergo in igne non sit, in vite sit.

Si manseritis in me, inquit, & verba mea in vobis manserint: quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis.] Manendo quippe in Christo, quid velle possunt, nisi quod conuenit Christo? Quid velle possunt manendo in Salvatore, nisi quod non alienum est à salute? Aliud quippe volumus, quia sumus in Christo, & aliud volumus quia sumus adhuc in hoc seculo. De mansione namque huius seculi nobis aliquando subrepiat, ut hoc petamus, quod nobis non expedire nescimus: sed absit ut fiat nobis, si manemus in Christo, qui non facit quando petimus, nisi quod expedit nobis. Mentes ergo in eo, cum verba eius in nobis manent, quodcumque voluerimus petimus, & fiet nobis: quia si petimus, & non fiet, non hoc petimus quod habet mansio in eo, nec quod habent verba eius quæ manent in nobis, sed quod habet cupiditas & infirmitas carnis, quæ non est in eo, & in qua non manent verba eius: nam utique ad verba eius pertinet oratio illa quam docuit, ubi dicimus, *Pater noster qui es in caelis.* ab huius orationis verbis & sensibus non recedamus in petitionibus nostris: & quicquid petimus, fiet nobis. Tunc enim dicenda sunt verba eius in nobis manere, quando facimus quæ præcepit, & diligimus quæ promissit. Quando autem verba eius manent in memoria, nec inueniuntur in vita, non amputatur palmes in vite, quia vitam non attrahit ex radice. In his verba Christi non manent, qui tangunt quodammodo, non cohærent: & idè illis non erunt in beneficium, sed in testimonium: & quia sic insunt in eis, ut non maneant in eis, ad hoc tenentur ab eis, ut iudicentur ex eis.

In hoc, inquit, glorificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli.] *Abz* enim quæ Græce dicitur, Latine gloria est. Quod idè commemorandum existimaui, quia dicit Apostolus, *Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.* Hæc est ad Deum gloria (qua glorificatur non homo, sed Deus) si non ex operibus, sed ex fide iustificatur, ut ex Deo illi sit etiam quod bene operatur: quoniam palmes non posset ferre fructum à semetipso. Si ergo in hoc glorificatus est Deus pater, ut fructum plurimum afferamus, & efficiamur Christi discipuli: non hoc nostræ gloriæ tribuamus, tantquam hoc ex nobis ipsis habeamus. Eius est enim hæc gratia: & idè in hoc non nostra, sed eius est gloria. Vnde & alibi cum dixisset, *Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra bona:* ne à semetipsis putarent esse bona opera sua, mox addidit, *Et glorificent patrem vestrum, qui in caelis est.* In hoc enim glorificatur pater, ut fructum plurimum afferamus, & efficiamur Christi discipuli. A quo efficiamur, nisi ab illo, cuius misericordia præuenit nos? *Ipsius enim sumus sumentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis.* Quod autem ait, *Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos:* non æqualitatem naturæ ostendit nostræ & suæ, sicut est patris & ipsius: sed gratiam qua mediator est Dei & hominum homo Christus Iesus. Mediator quippe monstratur, cum dicit, *Diligit me pater, & ego vos.* Nam pater uti-

que diligit & nos, sed in ipso: quia in hoc glorificatur pater, ut fructum afferamus in vite, hoc est in filio: & efficiamur eius discipuli.

Manete, inquit, in dilectione mea.] Quomodo manebimus? Audi quid sequitur: *Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea.* Ostendit non vnde dilectio generetur, sed vnde monstratur, tanquam diceret, Nolite vos putare manere in dilectione mea, si non seruatis præcepta mea. Si enim seruaueritis, manebitis: hoc est, hinc apparebit quòd in dilectione mea manebitis, si mea præcepta seruabitis: ut nemo se fallat dicendo quòd eum diligit, si eius præcepta non seruat. Nam in tantum eum diligimus, in quantum eius præcepta seruamus. In quantum autem minus seruamus, minus diligimus. Quamuis quod ait, *Manete in dilectione mea,* non apparet quam dixerit dilectionem, utrum qua eum diligimus, an qua ipse nos diligit: sed ex verbo superiore dignoscitur. Dixerat quippe, *Et ego dilexi vos.* cui verbo continuo subiunxit, *Manete in dilectione mea.* Illa ergo, qua dilexi eos. Quid est ergo, *Manete in dilectione mea,* nisi, manete in gratia mea? Et quid est, *si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea,* nisi, hoc fietis, quòd in dilectione mea: qua vos diligo, manebitis, si mea præcepta seruabitis? Non ergo ut nos diligit, prius eius præcepta seruamus: sed nisi nos diligit, præcepta eius seruare non possumus. Hæc est gratia, quæ humilibus patet, superbos latet. Sed quid illud est quod adiungitur:

Sicut & ego præcepta patris mei seruauit, & maneo in eius dilectione.] Vtique etiam hic hanc dilectionem patris intelligi voluit, qua eum diligit pater. Ita quippe dixerat, *Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos.* atque his verbis illa subiunxit, *Manete in dilectione mea:* illa proculdubio, qua dilexi vos: Ergo quod ait etiam de patre, *maneo in eius dilectione,* illa scilicet accipienda est, qua dilexit eum pater. Sed nunquid & hic gratia intelligenda est, qua pater diligit filium, sicut gratia est qua nos diligit filius, cum sumus non filij gratia, non natura: vnigenitus autem, natura, non gratia? An hoc etiam in ipso filio ad hominem referendū est? Ita sane: nam dicendo, *sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos:* gratiam mediatoris ostendit. Mediator autem Dei & hominum, non in quantum Deus, sed in quantum homo est Christus Iesus. Et profecto secundum id quod homo est, de illo legitur, *Et Iesus proficiebat sapientia & aetate & gratia apud Deum & homines.* Secundum hoc igitur rectè possumus dicere quòd cum ad naturam Dei non pertinet humana natura, ad personam tamen vnigeniti filij Dei per gratiam pertinet humana natura, & tantam gratiam, ut nulla sit maior, nulla prorsus æqualis. Neque enim illam susceptionem hominis vlla merita præcellerunt: sed ab illa susceptione, merita eius cuncta ceperunt. Manet ergo filius in dilectione, qua eum dilexit pater, & idè seruauit præcepta eius. Quid est enim & ille homo, nisi quòd Deus susceptor est eius? Deus enim erat verbum, vnigenitus gignenti coæternus. Sed ut mediator daretur nobis, per ineffabilem gratiam verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

Hec locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur.] Quod est gaudium Christi in nobis, nisi quo dignatur gaudere de nobis? Et quod est gaudium nostrum, quod dicit implendum, nisi eius habere consortium? propter quod beato Petro dixerat, *Si non lauerote, non habebis partem mecum.* Gaudium ergo eius in nobis, gratia est quam præstitit nobis. ipsa est ut gaudium nostrum: sed de hac ille etiam ex æternitate gaudebat, quando nos elegit ante mundi constitutionem. Nec rectè possumus dicere quòd gaudium eius plenum non erat. Non enim Deus imperfecte aliquando gaudebat: sed illud eius gaudium in nobis nõ erat, quia nec nos, in quibus esse posset, iam eramus: nec quando esse cepimus, cum illo esse cecepimus. In ipso autè semper erat, qui nos suos futuros certissima suæ præscientiæ veritate gaudebat. Gaudium igitur eius de salute nostra, quod in illo semper fuit cum præciuit & prædestinauit nos, cepit esse in nobis quando vocauit nos. Et hoc gaudium merito nostrum dicimus, quo & nos beati futuri sumus. Sed hoc gaudium nostrum crescit & proficit, & ad suam perfectionem perseverando pertendit. Ergo

Ezech. 15

Verba Christi quomodo in nobis manent.

Matt. 6. Pater noster qui es in caelis, &c.

Doxa, gloria. Rom. 4.

Matt. 5.

Psalm. 83. Ephes. 2.